

EROL TOY

Toprak Acıkınca

Cumhuriyet Kitapları

Roman

5. BASKI

EROL TOY

TOPRAK ACIKINCA

Cumhuriyet Kitapları

YAYIN KURULU
Doğan HIZLAN (Başkan), Turhan GÜNAY (Başkan Yardımcısı),
Ataol BEHRAMOĞLU, Deniz KAVUKÇUOĞLU,
Egemen BERKÖZ, Erdal ATABEK, Turgay FİŞEKÇİ

YAYIN YÖNETMENİ
Zeynep ATAYMAN

GRAFİK TASARIM
Ahmet SUNGUR

DİZGİ/SAYFA DÜZENİ
Serpil ÜNAY

BASKI/CİLT
YAZIN BASIN YAYIN MATBAACILIK TRZ.TİC.LTD.ŞTİ.
Çiftehavuzlar Caddesi Maltepe Mahallesi Prestij İş Merkezi
No:27/806 Kat:9 Zeytinburnu / İstanbul
0212 565 01 22 - 0212 565 02 55 Sertifika No: 12028

DAĞITIM

Cumhuriyet Kitapları

1. Baskı: *Ararat Yayınları,* 1967
5. Baskı: Mart 2012

Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
Prof. Nurettin Mazhar Öktel Sk.
No: 2 34381 Şişli - İstanbul Sertifika No: 10844
Tel : (0212) 343 72 74
Faks : (0212) 343 72 65
ckk@cumhuriyet.com.tr
www.kitap.cumhuriyeti.com.tr

www.facebook.com/cumhuriyetkitaplari

www.twitter.com/kitapkulubu

Yayın Hakları Cumhuriyet Kitapları'na aittir.

Tanıtım amacı dışında izinsiz alıntı yapılamaz.

Сон Чу

Сорока Аскания

-1-

Hop etti yüreciği.

İkircikleniverdi birden.

Elini yüreğinin üstüne bastırarak acılı bir kuşkuyla baktı Dudu ablasının gözlerine. Bir bulut, bir iz aradı. Bulamayınca sevindi. Bir ışık belirdi gözlerinde. Alımsız bir kor gibi. Mat, sarı bir ışık. Gelip geçti. Başını salladı. Dişsiz ağzında çiğner gibi bir iki kelime geveledi. Sonra, iki elini de belinin kamburu üstüne bastırarak tin tin yola koyuldu.

Demek öyleydi ha... Vay anasını sattığımın yılları. Ne de çabuk geçiyordu. Zelhe'sinin ışıklı kara bakışları daha gözlerinin önündeydi. Kızının, Satı'sının kundağını bağlıyordu kınalı elleriyle. Daha dündü bu... Bilemedin, önceki gün. Mümkünü yok bu kadar sürenin geçmiş olmasının. Hiç mümkünü yok. Bunamadı ya Kesimoğlu...

Ama yalan söylemez Dudu Ablası. Yalanın ne olduğunu bile bilmez. Darılır gücenirmiş karşısındaki... Alınır tellenirmiş... Hiç aklı ermez. İçinden ne geçiyorsa. Bildiği, duyduğu, çok zaman da duygulandığı neyse, hemencecik söyler yüzüne karşı. İyi ya da kötü belleyeceklermiş, umursamaksızın.

Kim kötü belleyebilirdi ki, Dudu Abla'nın dediklerini. Hiç kimse... Elli yılı aşkın bir süredir, köyün tek ebesi, tek ocağı değil mi o? Doğanı, ana karnından yeryüzünün bin derdi içine çekip alan. Ölenin son yolculuğuna ağzı, gözleri kapalı, kıçı tıkalı gitmesini sağlayan o değil mi? O...

Öyleyse, nasıl gücenebilirler ona? Kaderlerine böylesine bağlandığı insanların kusurlarını da yüzlerine söyleyiveriyor diye mi? Olmazdı bu... Olmuyordu da...

Olmadığı için de kıvançlı olsun, buruk olsun, haberlerin çoğu-

nu da ondan öğrenirlerdi. Nedense, nerdense duyar öğrenir, hep o iletirdi olan biteni.

Hızlandı Kesimoğlu...

Evi yaklaştıkça, ayaklarının hızı da arttı. Bir an önce ulaşmak istiyordu damına. Bir an önce varıp bir kez de yabancı gözle bakmak istiyordu kızına. Olamazdı... Bunca yanılma bunakların işiydi ancak. Satı, gelinlik kız sayılamazdı daha... Bu Dudu Abla'nın da hiç aklı yoktu gerçekten. Tutmuş, yol yarısında önünü kesmiş, "Tetik ol Kesimoğlu," deyip çıkmıştı.

"Tetik ol, Satı'yı elinden alacaklar..."

Kim alabilirdi kızını onun elinden? İstemezse vermezdi kimseye. Alacak adamın ça... Durdu. Düşündü bir an. Yok, böyle söylememeliydi. Bu kez gelen, yabana atılır gibi değildi. Herkesin önünde can kuşkusuyla boyun eğip el bağladığı koca Karaayakoğlu Halil Ağa'ydı gelen... Onun büyük karısı Fadime Kadın'dı... El kadardı daha Satı'sı. Evlenecek çağda değildi. Olsun. Karaayaklar istedikten sonra, kundak bebeğini avrat diye alıp koynunda büyütürlerdi. Yok canım. O kadar da değil artık. Azmadı ya bu imansızlar. On ikisini yeni bitiren kıza koca olmaya kalkacak kadar aklını yitirmedi ya bu kara dinli... Torunu olur Satı. Bakarsan torunundan bile daha küçük. Belki Davut'a alacaklardır. Küçük oğluna?

Yok yok... Dudu yanılmaz bu konuda. Vardır bir bildiği. Vardır ki, tetik ol diyor. Yoksa istemez mi ağa dünürü olmasını onun. İster... Fadime Kadın mutlaka laf kaçırdı ağzından. Belli etti Karaayakların niyetini. Belli etti ki, kuşkuya düştü Dudu...

On iki yaşındaki kız... Zelhe kaç yaşındaydı kaçırdığında? On üç var mıydı ki? Eh, yoksa bile hemen hemendi. Vay anasını, vay anasını be... Demek altı çocuğun kalıntısı küçük Satı'sı da gelinlik kız olup çıktı ha...

Başını sallayarak girdi kapıdan. Satı, tuğrasının altında gür bir alaz yığını gibi saçlarını oynaştırarak, eli göğsünde karşıladı babasını. Haklıydı Dudu. Haklıydı söylenenler. Şaştı bu işe Kesimoğlu...

Hiç farkına varmamıştı. Onca laf çarpmışlardı kahvede. Bozdağ yöresinin en güzel kekliğini yetiştirdin demişlerdi. Diyorlardı... Al-

dırmıyordu. Küçücüktü daha kızı. El kadardı ona sorarlarsa... Sormuyorlardı...

Söylenenler ağanın kulağına dek gitmişti demek. Gitmişti ki, utanmadan karısını, Fadime Kadın'ı görücüye göndermişti Karaayakoğlu.

Yan gözle süzdü kızını. Güzeldi... Gerçekten çok güzeldi. Bir ağaya yaraşacak kadar. Belki ondan da güzel. Kırk örüğünde kırk ateş yanıyordu sanki... Yörükler sarı saçlı, gök gözlü olur. Kesimoğlu'ysa, kara saçlıdır inadına. Kız, ikisi ortası olmuş. Anası da tersti zaten. Yörük kızıydı. Hem de Çakırlar obasının en güzel kızı. Bu yüzden sürüp almıştı onların elinden ya... Yavuklu demişlerdi istettiğinde. Yavuklu kız verilmez... Tepesi atmıştı bu cevaba Kesimoğlu'nun. Sürüp alıvermişti kızı ellerinden. Bütün bir obanın erlerini üstüne çekmek bahasına kaçırıvermişti bir gece obayı basıp. Boş bulunmuştu yörükler. Dağ köylerinin töreye uyacağını sanmışlardı. Uymamıştı Kesimoğlu.

"Hih, hih" dedi kendi kendine. Yan gözle kızını süzürken güldü. Boş bulunacaklarını biliyordu. Yavuklu dediklerinde hiç ses etmemiş, boyun büker görünmüştü. Buna kanacaklarından emindi. Sonra sürüp alınca kızı, amma kurşun yağdırmışlardı ha arkasından. Bereket tam zamanını seçmişti. Yörükler dağdan inemezdi yaz sıcağında. Köylüleri de ovanın yolunu tutmuş olurlardı. Bu yüzden, arayı çok açmıştı bir anda. Açmış ve Zelhe onda kalmıştı. Sarı, ipek saçları vardı Zelhe'nin. Yumuşacık. Kömür gibi de gözleri. Hiçbir yörükte böylesi görülmemiştir. Anası, atası tümüyle yörüktü üstelik. Ama olmuştu işte. Ters bir güzelliği vardı. Bulunmaz, doyulmaz bir güzellik.

Kızı da anasına çekmişti işte... Sarı değildi saçları, ama gözleri kara karaydı. Kömür karası. Alaz alazdı saçları... Kor alazı... Küçücük, sevdalı yörük kızları gibi ince yüzüyle çatışan al yanakları vardı kızının. Dedikleri gibiydi. Bütün bir Bozdağ yöresinin en güzel kekliğiydi...

"Hih hih" dedi tekrar. Bir taneydi onun kızı. En güzeldi... Ağa, piliç görmüş yaşlı sansar gibi bu yüzden dolanıyordu. Dudu bu kuşkuyla yolunu kesmişti "mukayyet" olsun diye... "Mehel" görmezlerdi ağaya kızını onun. Oysa, ağalardan başkası da almamalıydı onu. Ka-

hır çekerdi başka türlü. Yoksulluk bilmemeli, acı çekmemeliydi. Bunca yıl çektikleri yetsindi artık. Kendisi için bir şey istemezdi şu "dârı dünyada". Hiçbir şeycikler istemezdi. Ama kızı, güzel kızı için hiçbir şeyi de beğenmezdi. Ağanın Davut'u tam gönlüne göreydi. Biraz pap, biraz akılsızcaydı ama bütün bu yörenin en bir güçlü ağasının en bir sevgili oğluydu.

Köylünün bu kadar söz ettiğine bakılırsa, onlar dengini bulmuşlardı bile. Kim olduğunu bilmiyordu daha. Bilmiyordu ya, iş Kesimoğlu'na bakardı. Eh, diyecek bir o vardı Satı için. Kız, onundu. Dilerse verirdi, dilerse vermez, etini kıynam kıynam yapıp köpeklere atardı. Hem bakalım var mıydı kızına yavuklu olacak yiğit köyde. Tutup da bir kendi gibi çıplağa verecek değil ya... Ya tutup kaçırırlarsa kızı? İşte o zaman kötüydü iş.

Kamburu dikleşti. Sert sert baktı kızına. "Vururum," dedi. "Hiç bakmam, vururum." Satı kuşkuyla baktı babasına. Bir iş vardı. Deminden beri ikircikleniyordu zaten. Gizli gizli süzüyor, sessiz sessiz gülüyordu. Şimdi de sert sert bağırmıştı vururum, diye. Bir iş vardı babasında. Kızdıracak bir durum doğmuştu ya, neydi?

Kesimoğlu kendi sesinden ürktü. Ortada fol yumurta yokken ikirciklendirmek olmazdı. "Yemek hazır mı kızım," dedi. Değişivermişti. Söylenenlerden ona neydi. Karaayakoğlu'nun büyük karısı Fadime evine geldiyse, çulunu eskitmedi ya. Gelirdi... Ağa karısı değil miydi? Hangi evin kapısını isterse ipini çeker, girer giderdi. Bir yılın bir başı, onun evine de geldiyse can almaya gelmedi ya.

Böyleydi bu köylüleri. Bir kez bir kızı kendilerince birine yakıştırdılar mı, yakıştırdılar. Hemen ikirciklenirlerdi. Vermeyecekti işte. Kime yakıştırırlarsa yakıştırsınlar. Bir çıplağa vermeyecekti kızını. Bir ağa olursa, yaşlı olsun, zararı yok. Belki düşünürdü. Ama bir çıplağa, öldür Allah vermeyecekti...

* * *

Halil Ağa'nın Fadime'si gelince kuşkulanmıştı Dudu. Ona kalsa kız en çok Garip'in Hasan'ına yaraşırdı. Irgatlıktan gelirdi Hasan. Hem de Karaayakların ırgatlığından. Ama bir koca yiğit olmuştu ki, kaç güzdür terini döken, bileğini büken yoktu güreşlerde. Kavruk bü-

yümesi gerekliydi. Hiç böyle boy atmamalıydı aslında. Bir ırgatın, hem de Halil Ağa'nın ırgatının kapı gibi bir delikanlı olmasının mümkünü yoktu. Ve lakin, mümkünsüzü mümkün kılmıştı Tanrı... Bir parmaktan daha küçükken ırgat olmuş Hasan'a harman döveni gibi bir "iman tahtası" vermiş. Dal gibi bir boy, Taşpınarı çınarları gibi bir beden sahibi kılmış. Böyle bir yiğitliğe üstelik öyle bir yürek koymuş ki... Anlatılamaz. Dil susar, düşünce durur.

Bir kez başladı mı mâni düzmeye, bir yol dizeledi mi ozanların deyişlerini, gayri aklı şaşar kişinin. En güzel türküler, en canlı bozlaklar, en keskin koçaklamalar uçuşur dudaklarında. Süllü'nün sesi güzeldir. Sabah karanlığında, tatlı uykudan kadife bir elin okşayışı gibi uyandırır kişiyi. Sabah ezanının ardından "Emrem Yonis"in bin cenneti bir kelimede anlatan ilahileriyle. Ama Süllü bile kabul etmiştir ki, kendi sesi Hasan'ın sesinin yanında bir hiçtir.

Kentliler ne ederler bağ zamanı. Nasıl isterler Hasan'ı keleterci olarak. Neden? Altı keleteri, kırlangıç yuvası taşıyormuş gibi götürüverir de ondan. Vay onun sırasına düşen kesicilerin haline. Bunalırlar akşama. Bunalır ama başka keletercinin kesicisi olmayı da istemezler bir türlü. Elbet ister bağcılar böyle bir çekiciyi. Elbet herkesten fazla gündelik verirler. Bir kendi çalışmıyor. Tüm kesicilerin canını çıkarıyor gün boyu. Üstelik akşam olunca bir de alay etmiyor mu... Onlar öldüm bittim türküsü söylerken, o tatlı mırıltılarla şıkırdım havaları çalmıyor mu? Kızların cini tepesine çıkıyor. Ama yine de ses edemiyorlar bir türlü. Yiğit Hasan. Telli telli gözleri var. Garipsi bir canlılıkla bakar kişinin gözlerine. İçten, yürekten bir şeyler anlatarak. Bir anda geçer kızların öfkesi. Bir anda mâni düzmeye koyulurlar. Belki bize yanar, belki o da tutuşuverir bizim gönüllerimizdekiyle diye...

Aldırmaz Hasan. Hiçbirine aldırmaz. Sanırsın ki, evlenmeyi hiç düşünmüyor. Zamanının geldiğini aklının ucuna bile getirmiyor. Böylesi kor gibi yanar bir gün. Ansızın, hiç umulmadık bir zaman bir ateş saçar. Of eder durmadan. Acılı acılı. Dolanır büyüklerin çevresinde.

İşte bu ateşin kıvılcımını Satı tutuşturmalı. Köyün, Bozdağ'ın en güzel kızı, hem dağların, hem ovanın en güçlü yiğidinin kısmeti olmalı. Tanrı'nın, överek yarattığı bu iki can birleşmeli. Dudu'nun di-

leği bu... Tüm köylülerininki de... Ne var ki, böylesi bir güzeli bırakmazlar Hasan gibi yiğide... Bir sırtı kalın çıkar, bir göbeği okkalı peydahlanır nasıl olduğu anlaşılmadan. Sürer götürür kınalı kekliği. Bakakalır yiğit. Acılı acılı, ah'lı of'lu dikilir kalır eli böğründe...

İşte yine öyle bir gün bugün. Karaayakoğlu Halil Ağa'nın büyük karısı Fadime, Kesimoğlu'nun evine uğradı. Hiç yoktan, bir neden olmadan. Bilirdi Dudu... Hem de iyi bilirdi ki, Karaayakoğulları, karısı kızanıyla bir yere konarlarsa kalkarlar. Bu yüzden hop etmişti yüreği. Fadime'nin hemen ardından girivermişti dama. Bakalım ne edecek düşüncesiyle. Karşılıklı kahve içmişler, konuşmuşlardı. Anlamıştı durumu Dudu... Fadime belli etmek istemiyordu. Ama kaçamak bakışları Satı'nın saçından topuklarına gidip geliyordu. Dayanamamıştı sonunda. Davut'un zamanı geldi mi diye soruvermişti. Değilmiş. Davut küçükmüş daha. O zaman anladı ki, bakışlar ağa içindir. Kız dile düşmüştü. Bu dağköylülerin hiç geleneği değildi. Bir kızı dile düşürmek, bir kızdan uluorta söz etmek, şimdiye duyulmamış ayıp bir işti. Lakin, Satı'nın güzelliği dillere destan oluyordu kendiliğinden. Törelerin buyruğu, yasaların yasağı ne olursa olsun, dudaklar kendiliğinden açılıp söz düşürüyordu bu güzelliğe.

Karaayakoğlu bu övgüleri duymuş olmalı... Bu dağın ahladından armuduna en iyisini dişleyen kişisi olarak elbet avradında da söz hakkı isteyecek. Ve gerçekten denildiği kadar varsa, kendine ayıracaktı kızı... Bundan ötesi boştu gayri... Ne denli uğraşırlarsa uğraşsınlar Satı onun olurdu...

Bu yüzden koşmuştu Kesimoğlu'na. Anlatmak istemişti durumu. Sakın ol diyecekti. Sakın ol kızı verme o pörsük ihtiyara. Yazık edersin. Bir gençliğine doyamadan, bir isteğine kavuşamadan erir yiter. Unuttun mu Karaayakoğlu hanayına giren kınalı keklikleri. Unuttun mu al yanaklı, süzme benli tazelerin birer tabutta çıkışını. Sakın verme kızı. Al, kaçır buralardan. Amma verme Karaayaklara... Yurtsuz kal, ceddinin mezarlarından ırakta ol. Kurtar Satı'yı. Güzel, kınalı kekliği yedirme kart avcıya...

Demesine kalmadı. Kesimoğlu tin tin uzaklaşıverdi yanından. Bir şeyler umarmış, bir beklediği varmış da, muştusunu almış gibi...

Dudu da ardına düştü. Kesimoğlu'nun damından başını uzatıp baktığında, şaştı kaldı bu işe. O da, Fadime Kadın gibi kıza kaçamak bakışlar atıp başını sallıyordu. "Tümden delirdi bunlar," dedi. "Tümden yitirdiler akıllarını. Şaştılar. Bi iyice şaştılar hem de," diye başını salladı o da. Sonra sessiz sessiz güldü. Bir gören olsaydı durumlarını. Tövbeler olsun, o da aynını düşünürdü. Hem de bu kez, Dudu'yu da katarak. Kesimoğlu'nu ayıplıyordu. Oysa kendi yaptığı ondan farklı değildi.

Yürüdü. Ova paklar bizi diye düşündü. İşe daldık mı ovada, unuturuz böyle muziplikleri. Yeter ki, o zamana bir maraza çıkarmasın Karaayakoğlu. Sen gitme, kal, demesin Kesimoğlu'na. Dileği bu. Yoksa, onların yakıştırması uçup gider havaya. Hem de bir hazan yaprağı gibi. Döne döne...

* * *

Hasan, olan bitenden habersiz, kahvede oturuyordu. Topal Ali, kentten haber getirecekti. Süllü kocayalı, ova işlerini ona devretmişti. Yine başında bulunuyordu köylüsünün. Hiçbir yere ayrılmıyordu. Ayrılmıyordu ya, yılda iki kez kente inemiyordu artık. Yerine Topal Ali'yi gönderiyor, haberleşmeyi ona kurduruyordu. Anlamıştı köylü durumu sonunda. Süllü ölüverirse, işlerini Topal Ali yürütecekti. Onlardan başkasının kente girmesi, bir töre gibi yasaklanmıştı. Giderler gelirler ama kente bir türlü girmezlerdi. Her yıl, yaşamlarının bir ayı ovada geçtiği halde, kenti görmeden dönüp gelirlerdi. Orası bir korkulu yerdi onlar için. Anılarındaki masal, yüreklerindeki korkuydu. Cinlerin, perilerin, korkunç devlerin yuvasıydı. Orada vampirler vardı. Çocukları iğneli beşiğe yatırıp kanını içerlerdi.

Bu korkularla büyümüşler, kentliyi gözlerinde büyütmüşlerdi. Büyütmekte haklıydılar da... Madem korkulu bir yerdi kent. Madem, orada yaşayanlar bunca korkulu kötülüklerle başedebiliyordular. Üstelik, her üzüm mevsiminde başlarında ağa olarak bulunuyorlardı. Öyleyse, kendilerinden başkaydılar. Kendilerinden daha bir güçlü. Kendilerinden daha bir büyüktüler kuşkusuz.

Nasıl bağırıyorlardı. Nasıl üstüne üstüne yürüyorlardı kişinin. İş vermeseler, bu işin karşılığında ücret ödemeseler, aç kalırlardı.

Hiçbir zaman onların arasına karışamazdı bir dağköylü. Irgatı olurdu. İşçisi olurdu bağ yerinde. Ama bir kentli olmak... Bu olmazdı işte. Mümkün değildi. İlkin onca "canavarla" başetmesini öğrenmek gerekirdi. Onların çocukları doğuştan şerbetli olmalı. Bir dağköylü, değildir. Sonra onlar gibi giyinmesini, oturup kalkmasını bilmek gerekir. Güç iş... Hem de çok güç iş.

Aralarından biri... Köylünün en yücesi, en akıllısı, okunup üflenerek karışabilir aralarına. Yaz için iş almak umuduyla gidip konuşabilir. Sonra da elde ettikleri ücretlerle, tuz alır çarşıdan, bez alır. Karaayakoğlu taban dayamışsa daha bahardan, arpa, buğday da alır. Ama okunup üflenmeden gideni çarparmış cini, perisi. Kaç kişiler gitmiş. Kaç kişiler yitmiş bu gidişle...

Hasan, gök dimiden poturunun uzun ağını peykeye yaymış. Ayağının birini altına alıp diğerini sallandırmış. Gözlerini tavana dikerek konuşmaları dinliyor.

Yakınıyor köylüsü. Toprak diye bir şey kalmadı Bozdağ'ın bu yamacında. Orman da yok artık. Bir ovaya kaldılar. Tüm umutları, tüm geçimleri bu... Bir yağmur yağmaya görsün. Kar, eriyip su olmasın. Dağın yamacında ne kadar toprak varsa, sürükleyip gidiyor.

Tüm çıplak tepeler. Sivri sivri kayaları sırıtıyor. Bir Karaayakların tarlaları dışında toprak görünmez olmuş. Onların toprakları yaylanın başında. Düz yer... Yoksa tümü birden akardı. Onlarınki durduğuna göre, Tanrı'nın bir bildiği, bir düşündüğü var.

Kimbilir, Karaayakları köylüsüne bakmakla görevlendirdi belki... Sana veriyorum... Senin toprağını tutuyorum koca Halil Ağa, sen de köylüne ver, dedi... Ne dermiş dinimizde. Zengin yoksulun, var yokun gözetleyicisidir, dermiş. İşte bunun için, Karaayakların toprakları akmıyordur. Bunun için, bir ekerse on alıyordur topraklarından.

Ne var ki, Karaayakoğlu zırnık sıçratmaz onlara. Dağın en güzel yerlerinin sahibi olduğu halde, köylülerim demez. Köylülerim, gelin siz de şunu alın. Ya da şuralarını siz ekin boş duracağına. Nasılsa yardım ediyorsunuz bana. Yetişemediğim için, çiftimi sürüyor, harman zamanı ekinimi kaldırıyorsunuz. Siz de yararlanın ucundan... Ne gezer...

Bir verse, üç almaya bakar o...

Bu yüzden bir ovaya kalmadılar mı? Bu yüzden ova tüm yaşam umudu olmadı mı? Neden bekliyorlar hacı yolu bekler gibi Topal'ı? Neden bu konuşmalar? Gelmesi yakınlaştı. Haber getirecek. Şu, şu bağlar bizim bu yıl. Ağalarla konuştum. Selamları var, diyecek de ondan.

* * *

Topal Ali, köyün alt başına vardığında haber kahveye ulaştı. Geliyordu. Yüzü güleçti. Belli ki, işler iyi gitmiş. Belli ki, bu yaz selam daha fazla beylerden.

Tüm köylü karşı çıktı Ali'ye... Eşeğinin sırtında, topal bacağı kasılmış, öteki alabildiğine uzamış bir oturuşla sigarasını tüttürüyor.

Kahvenin önüne gelinceye suskun suskun izlediler onu. Eşeğinden indi. Ortaya bir selam verdi. Sonra, Süllü'nün karşısına geçerek, sadece kendilerinin anladığı bir şeyler konuştular. Yüzü güldü Süllü'nün. Köylüsüne döndü:

— Davranın, dedi, Biraz tecil olun. Şehir bizi bekliyor.

Erkekler dağıldı. Kadınlar telaşlandı. Tarhana, un torbaları hazırlandı. Kış boyunca, sütünden yararlandıkları keçileri önüne kattı Hasan. Dağ yukarı sürdü gitti.

Hemen yola çıkacaklardı. Ömer Amcasını bulup teslim etsindi hayvanları. Onlar dönünceye Ömer bakardı artık. Karaayakların koyunları yanında, onların keçileri de gezerdi yaylakları. Beslenir, gelecek kış, yağ, peynir, ayran sorununu çözerlerdi.

Ömer, bu dağların en usta ve de Karaayakların baş çobanıydı. Diğer çobanların bir iki çebiyle güç yönettikleri sürüleri, o tek başına yayardı. Koyunlarla, keçilerle dostluğu vardı. Konuşurdu sanki... Konuşur, her bir dediğini yaptırırdı onlara.

Bir ahlatın altına sererdi kepeneğini. Bağdaş kurardı sonra. Başını bir omzu üstüne yıkar, kavalını dudakları arasına tıkardı. Sonra perdelerin üstünde nasırlı, küt parmaklarını öylesine uçuştururdu ki... Sürü kendiliğinden toplanır, kendiliğinden dağılır sanırdı karşıdan bakan bir bilmez. Oysa hep o ince kavaldan çıkardı çobanın buyrukları. Ve koyunlar olsun, keçiler olsun hemen uyarlardı...

Hasan'ın öz be öz amcası olurdu Ömer. Çok severdi yeğenini. Sev-

diği için de, keçileri o götürünce kıyamaz, hemen alırdı sürüsüne. Başkası götürse naz ederdi. Güçlük çıkarırdı. Ama Hasan... Hasan'a bir şey demezdi. Irgatlıktan çıkıp kendi başına yaşamak istemesine rağmen. Köylüsüyle birlikte açlık, yoksulluk sıkıntısı çekmesine rağmen.

Yoksa kendisine baksındı işte. Ne aç kalma kuşkusu vardı, ne açık. Ardında koskoca Karaayakoğulları, önünde yüzlerce koyundan meydana gelen bir sürü. Eh, elceğizinde de kavalı oldu mu?

Hasan kendisi gibi değildi. Garipti. Daha doğarken anasını, hemen sonra da babasını yitirmiş, tüm Karaayakların elinde kalmıştı. Ama biraz aklı başına gelince, babamın toprağını ben işleteyim diye tutturmuştu. Karaayakoğlu'nun bir iyi zamanında, izin istemiş, almıştı da...

Oysa kaç kez söylemişti Ömer. O topraklar öldü artık demişti. Bozma düzenini. Düzen bir kez bozulursa, bir daha düzelmez. Bırak o toprakları. Kendi kendine aksın yitsin. Dinletememişti. Çocuktu o zaman Hasan. Çocukluğundan, bu dağlarda bir ikinci Karaayakoğlu olmayı kurmuştu galiba...

Toprağına bakacaktı. Dizi dizi ekinler, harman harman başaklar alacaktı oradan. Durmadan geliştirecekti. Nasıl anlatırdı bunları amcasına. Kış, toprağı beyaz yorganıyla örtüp yaşam durunca... Ömer köye inerdi. Hasan, amcasının yanına gelir, yarın umutlarını anlatırdı. Gâh bin yılardır söylenegelen mâniler, türkülerle. Gâh, amcası kadar olmasa da çok ustaca çaldığı kavalıyla...

Ama işte tüm umutları ovaya kalmıştı giderek. Hayalleri de anlatılan bir öykü, bir masal olmuştu sadece.

Yine de severdi Hasan'ı. Belki garipliğine baş kaldırışı, doğanın karşısında en umutsuz zamanlarda direnmeyi başarması yüzünden. Belki de olacakları bilen bir yüce kâhin gibi her şeyi anlattığı halde, onun bir kez şansını denemek istemesinden.

* * *

Hasan, dağdan döndüğünde köylüsünü hazır buldu. Dudu Teyzesi, odasını paylaştığı, evlat bellediği Hasan'ı bekliyordu. Ovada, yatak olarak kullanacakları eski yorganlarıyla kıl çullarını dürmüş, azık çıkınlarını ayırarak, iki başından silah gibi bağlamıştı.

Süllü'nün imamlığında sabah namazı kıldılar. Uzun uzun dua ettiler. Ve yüklendiler eşyalarını.

Güneş, ince dağ patikasında bir umut kervanını selamlayarak aydınlattı yeryüzünü. Önde, ihtiyar bir eşeğin üstünde, beyaz sakalları göbeğine inen ihtiyar bir kervan başı. Onun hemen arkasında topal bacağını semerin çatmasına asmış bir Topal Ali...

Ve sonra, sırtlarında en küçük çocuklarıyla kadınlar. Yatakları yüklenmiş erkekler. Sabah yeliyle uçuşan bin renkli basma etekler. Oynaşan çocuklar. Çocuklarla alaylı bir gezintinin keyfini sürdüren köpekler...

İnce, belli belirsiz patikanın üstünde uzayan gölgeler. Kıvrımlarla eğriler çizen, kırılıp kesilen renkli bir uzantı.

Süllü, yaşlılığın çatallandıramadığı yumuşak sesiyle türküler okuyor. Uzun yolu, tatlı sesi, usta söyleyişi ve renkli türküleriyle kısaltma çabasında. Ama köylünün gözü giderek Hasan'ın üstünde toplanır. Süllü güzel söyler. Sesi de güzeldir. Ama Hasan...

Hasan başkadır. O, türkülerin en güzelini söyler her zaman. Sadece köylüsünün bildiklerini değil, ovada, başka dağköylülerin söylediklerini... Dağa konuk gelen âşıkların deyişlerini hemen kapar. Unutmaz bir daha. Sesi... Sesi de öyle güçlüdür ki... Bir kez söylemeye başlasa, inler bu Bozdağ.

Her bir yarından, her bir kayasından, her bir suyundan ses gelir. Yolu unutur kişi. Türkünün acılı ortamına girer. Ayaklar ağırlaşır kendiliğinden. Birden şakrar tüm çevre. Umutlardan, sevgilerden, tutkulardan söz etmeye başlamıştır türküler.

Artık, ayaklarıyla basmazlar yere. İnce patikanın üstünde yükselirler melekler gibi. Kanatlarını her çırpışta bir dağ, bir tepe aşarlar. Çocuklar sekerek el çırpar. Doğa susar, her şey Hasan'ın ağzında uçuşan nağmelerin ardına düşmüştür. Bir bilinmez dünyanın, bir doyulmaz mutluluğunu yaşarlar...

Anlıyor Hasan. Köylüsünün bakışlarının anlamını çözüyor. Ama Süllü susmamıştır daha. Çatlak bir sesle mırıldanmaya devam ediyor. Dudakları kurumuş. Ve sen devam et diyerek baktı Hasan'a. Sonunda çenesini titreterek sustu.

Hasan, azık çıkınını sağ omzundan soluna, yatak dengini solundan sağına geçirdi. Başlamalıyım, diyor. Süllü Dayı sustu. Sıra bende. Hiç olmazsa Derbent tepelerini aşıncaya ben götürmeliyim.

Bildiği türkülerin tümü birden üşüşüyor aklına. Dilinin ucunda başka başka türkülerin, değişik dizeleri oynaşıyor. Bir sıraya dizmeli. Birinden başlamalı ilkin. Hep de böyle olur. Haydi, dediler mi, takılır kalır.

Pir Sultan, Dadaloğlu, Karacaoğlan, Emrah, Nesimi, Naili, Yunus, Firkati, Hurşit... Hepsi, önce benden başla diyor. Türküleri yığılıyor üst üste... Başı dikiliyor ilkin. Sonra eğiliyor. Seçme güçlüğü... Seçememe güçlüğü bu.

Hemen arkasından yürüyen Dudu dayanamıyor. Dürtüyor Hasan'ı.

— De galan, diyor. Nazlanma...

Ve, sanki bu dürtmeyi bekliyormuş gibi başlayıveriyor Hasan. Kendiliğinden. İlkin, kervana benzeyen köylüsüne bakıp kervan türküleri okuyor. Pir Sultan'dan, Dadaloğlu'ndan. Durumlarına uygun ne kadar kervan türküsü varsa, sıraya giriyor artık.

Sonra, bir özlem düşüyor içine. Dağdan, kendi dağlarından giderek uzaklaşmanın ilk özlemi. Dönüp bakıyor yamaçlara. Uzaklardaki belli belirsiz ormana. Çevrelerindeki tek tük ahlat ağaçlarına. Sonra küçücük küçücük yeşilliklerdeki papatyalar, laleler, gelinciklerin bin bir rengi uçuşturan görüntüsüne.

Artık, türkülerindeki hep dağlardır. Yazı kışa, başı sarhoşa, top top olmuş menekşesiyle burcu burcu kokan. Sevdalıların arasına ayrılıklar sokan. Yüreklerinde boz bulanık suları akan dağlara dönüyor. Bazan üzünçlü, bazan kıvançlı...

O söyledikçe düşünüyor köylüleri. Dağların tek öyküsü olan bu türküleri. Türküleri yakan ozanları. Her türkü geçtikçe, öyküsü de kendiliğinden yaşantılarına giriyor. Pir Sultan'ı arıyorlar çevrelerinde. Ölümsüzlüğe ermiş bir kişinin, hemen şu yamacın ardından çıkıvereceğini umarak.

Karacaoğlan diyorlar sonra. Elif'ini bu yörelerde aramaya çıkmış olmasın. Elinde sazı, sırtında yakasız dimi gömleği, omuzlarında kepeneğiyle.

Ya, diri diri derisi yüzülürken bile, dediğinden dönmeyen Nesimi. Ya bütün bir Toroslar'da, kendi fermanını yürüten Dadaloğlu. Kır atının üstünde, Bolu beyine pala sallarken türkü yakan Köroğlu. Ayvaz'ı...

Dağlar değişiyor gözlerinde. Hasan'ın özlemi büyüyor. Ortak bir özlem oluyor tümünde. Başlar dönüyor kendiliğinden. Bakışlar, boz bulanıklaşıyor. Sonra menekşesini, gelinciğini düşünüyorlar. Dağların ulu sevdasını.

Nefeslerde burcu burcu kokuyor her benzetme. Düşüncelerde durmadan gelişiyor. Ve dağlar, adım adım uzaklaşıyor. Bir buğunun ardına doğru.

Çağlıyor dağlar.

Bir türkü seli bu...

Yamaçlarda, vadilerde yankılanarak büyüyen bir çağlayan. Hasan yitiyor. Sesi de... Bir öykü beliriyor. Menekşeler, gelincikler, papatyalar ve çok uzaklardaki yeşil, kara çamlar, uzanıyor. Bir sevdalı el oluyor. Kulaklardan gönüllere bir okşama beliriyor. Doğa susuyor yine. Çocuklar el çırpmayı unutuyorlar. Bir ürperti içlerindeki. Bir daha görememe kuşkusu çörekleniyor yüreklerinde. Doyasıya, kanasıya bakıyorlar dağlarına. Bozdağ, bir sevdalı gibi salınıyor karşılarında. El ediyor...

Nereden de bulur çıkartır yerine göre türküyü bu oğlan. Akıl sır ermez. Ya kervan diye tutturuyor, ya da dağlarla söyleşiyor durmadan. Hem de cevap alarak. Nedir bu dağın hali. Sanki dile, yola gelmiş. Sanki şeyhinin çevresinde bir mürit. Dinlemiyor, yaşıyor...

Var bir bildiği, bir duygusu bunun. Her şeyi yerli yerine yerleştirmesinden belli. Kervan dediğinde, kendileri, dağlar dediğinde işte koca Bozdağ dile gelmiş gibi...

Dudu, ayaklarını sürürken, "Çok yaşamaz bu oğlan," diye düşündü. Sonra korktu düşündüğünden. Tövbeye durdu. Günah işledi, Tanrı'nın işine karıştı diye. Veren de o, alan da... Kim karışabilir işine. Yarından haberi mi var ki, böyle şom fikirler yürütüyor?

Bir kez denk düştüyse söyledikleri, hemen kötü mü düşünmek gerekir. Her zaman denk düşüyor. Doğru. Ama türküler Hasan'ın de-

ğil ki... Âşıkların. Hak âşıklarının. Onlar görmüş, duymuş ve de söylemişler. Hasan'ınki, seçip tekrarlamak. Ne yapsın oğlan. Bozdağ'ın meşeleri boy atıp çam gibi olduysa... Ne yapsın, çiçeği bin rengi, otu can yeşiliyle çevreyi sardıysa...

Tümü bilir bu türküleri. Elini kulağına atsa şimdi Dudu, o bile söyler, tümünü... Yalnız Hasan yerine denk düşürüyordu. Bütün üstünlüğü, bütün gücü burdaydı. Eh, o bir başka yürek taşıyordu hepsinden. O kadar da olacaktı. Hepsi öyle olsaydı, onun başkalığının değeri mi kalırdı.

İşte bu cahil insanlar hep böyle böyle günaha giriyorlardı. Biri kendilerinden başka, kendilerinden üstün oldu mu, hemen yakıştırıyorlardı. Hemen Tanrı'nın işine bir kulp takıyorlardı kendilerince. Ondan sonra da durmadan af dile artık. Bütün namazları, niyazları bir anda yitir, işin yoksa baştan başla işe...

"Tövbe Rabbim," dedi sesli sesli. "Sen benim kusuruma bakma. Biz cahiller, kendi ateşimizi kendi ellerimizle yakıp atıyoruz cehenneme. Sonra da şaşıyoruz nasıl oldu diye... Haddimize mi düşmüş. O bir Hasan. Yiğit Hasan. Dağlar, ovalar türkülerinin üstünde tutuşan bir yanık kişi. Aklımız mı erer ki onun dediklerine söz düşürüyoruz.

Tatlı tatlı söylüyor işte oğlan. Ver kulağını dinle. Ötesine karışmak haddin değil senin. Değil ya, biliyor tüm köylüsünün aynı şeyi düşündüğünü şu anda. Kendi aklından neler geçiyorsa, tümünün aklından o geçiyor. Bildiği için de hepsi adına bağışlama diliyor Tanrı'dan. Onlar kendinden daha cahildir. Ola ki, unutalar.

Hasan, türkünün birini bırakıp diğerine geçiyor artık. Hem de bu kez neşeli türküler söylüyor, köylüsünü sektiriyor yürekten. Hah, diyorlar içlerinden. İşte böyle olacak. Ne vardı bizi üzecek. Sonra hatırlıyorlar birden. Derbentli Hurşit konuk geldiğinde nasıl başlıyordu türküye. Aynı Hasan gibi. Önce ağırdan, insanın içine işleyen havalarla. Sonra giderek, çiçekleri, oyalı yemenileri, dallı basmaları uçuşturan bir şakraklıkla vurmuyor muydu sazının tellerine.

Bir de saz çalsaydı Hasan. Bir de karnının üstüne o uzun saplı, ince kanallı bağlamayı bastırıverseydi. O zaman değme Kayalar'ın key-

fine. Değme ya, bir türlü heves etmiyordu. Kimbilir daha o denli olmamıştı. Olsa, kendiliğinden alırdı sazı eline.

Onların boyu, Avşar boyuydu. Büyük kolları Çukurova bölgesine konarken, Kayalı aşireti dağları tutuvermiş, Torosları, Aladağ'ı, Kazdağı'nı aşıp Bozdağ'da konaklamıştı. Dadaloğlu, Karacaoğlan, Nesimi hep onların boyundan gelirdi. Hak âşıkları çıkarmış bir boydu bu... Bir gün gelip olduğunda kendiliğinden alırdı sazı eline. Yeter ki, bilinmez piri, umulmaz mayası haydi deyip kabarıversin.

Sular gibi akar, çağlayanlar gibi coşardı artık. Sazının tellerinde hak sözleri uçuşur, gönül gözleri dört açılıp söylerdi bire söylerdi. Yeter ki, bir kez zamanı gelsin. Beklerdi onlar. Beklediklerine de ererlerdi. Dağlar gibiydi dağlılar. Suskun ve yüce...

* * *

Tepeleri dolanarak, kenti görmeden indiler Zeytinçay'ın içine. Kalaycı kuyusunun çevresinde üç top söğütün altına kapkacaklarını yığarak, hayvanlarını bağladılar. Sonra, yuvarlanıp dürülmüş yorganlarıyla, üstündeki eski çulları açtılar. Çıtır çıtır, yumuşak kumların üstüne yerleştirdiler. Konak yeri doluvermişti.

Bağcılar, kumun içinde tekerlekleri tıngırdayan tek arabalarla bağlara göçüyorlardı artık. Arabaların üstüne yığdıkları öteberinin üstünde çocukları, çocukların ellerinde gaz lambaları, kırılacak eşyalar, sallana sallana gidiyor yolda. Arabanın tekeri çukura düştükçe, tek başına bunca yükü çekmek zorunda kalan beygir duraksıyor. Arabacının, "deh" sesi yankılanıyor ovada. Tekerlekler tekrar tıngırdıyor. Çocuklar kıvançla bağırıyorlardı, arabacının arkasından. Ve kentli arka arkaya bağ kulelerine, çardaklarına yerleşiyor.

Kuleler, tek ya da iki katlı sıvalı kerpiç binalardır. Birinci kat çoğunlukla, depo olarak kullanılır. Böylelikle hem boğum boğum kuyruklu, soktuğu zaman adamı sıçratıp çocukları öldüren akreplerden, yılandan çıyandan kurtulurlar. Hem alt katın bir bölümünü çeşitli araçlar için depo olarak kullanırlar. Hem de diğer bölümü hayvanları için ahır olur.

Bağı, kule yapacak kadar büyük olmayanlar ise, genellikle bağbozumunda yıkılan çardaklar kurarlar. Dört bir tarafa dikilen uzun-

ca dikmeler üzerinde, yerden bir metre kadar yüksekte tahtalardan bir kerevet yapılır. Üst tarafı, yine dikmelere tutturulduktan sonra, sazlarla sıkıca örülüp tavana da çalı ve saz karışımı bir örtü geçirilir.

Yerden, kerevete kadar üç basamaklı bir merdiven kurulur. Tahtaların üstüne de Karahal işi kilimler serildi mi, bağ zamanı için yeterli bir sığınak olur.

Kayalarlılar, birkaç bağı içine alacak kadar geniş bir yatak açmış olan Zeytinçay'ın, şehir yönündeki kıyısına yerleştiler. Artık, ilk üzümlerin kesilmesini ve bu kesim için bağ sahiplerinin onları çağırmasını beklemekten başka yapacak işleri yok. Süllü, işleri bir sıraya koymak ve her bağcının isteğine yetişebilmek amacıyla, bağları dolaşıyor. İlk üzümü hangisi keser? Üst üste gelir mi işçi isteği? Uzun uzun bunu hesaplıyor. Ve bir çakışma olduğunda, bunu nasıl karşılayacağının planını yapıyor şimdiden.

Kesimciler belli. Sericiliğe gelince iş değişiyor. Üzümün, içine bandırıldığı potas, insanın ellerini patlatır. İçine işler. Yarık yarık çizer avuçlarını. Ve eritir. Etinin eridiğini görür kişi. Derisinin patır patır patladığını izler. Bu yüzden, hangi kadına serici olacaksın dese, suratını bir asar, bir daha köye dönünceye kadar yüzü gülmez artık. Çoğu hazırlıklıdır buna. Daha bir hafta öncesinden kara kına yakmışlardır ellerine. Yakmışlardır ya, yine de belki sıra bana gelmez umudu içindedirler.

Çekiciler de, köyün en güçlü yiğitleri arasından seçilir. Bandırmacı zaten kentlidir. O kadarına akılları ermez dağköylülerinin. Bu yüzden bandırma konusunda güvenmezler onlara. Kentte bu işten iyi anlayan usta kişiler vardır. Hiç kimseyi bulamazlarsa, belki o zaman, ya bağcı kendisi geçer bandırma kazanının başına, ya da suyunu tutturarak, çekicilerden birini bandırmacı ayırır. Ama başından ayrılmadan.

Bütün ustalık, üzümün bandırılışındadır. Eğer su iyi tutulur, keleter yeteri kadar çevrilerek sokup çıkarılırsa bu suya, üzüm altın gibi olur. Hem kilo basar, hem numara tutar. Bir numara atması da, bağcı için o kadar fazla gelir sağlamak demektir.

Bunu işçisi olsun, bağcısı olsun bildiklerinden, bandırmacılık konusunda hiç uyuşmazlık çıkmaz. Oysa, bir çekicinin iki katı ücret alır

bandırmacı. Ama bel ister adamda. Akşama kadar, önüne bağladığı bir eski çuvalla, durmadan keleter bandırmak, eğilip kalkmak, ustalık ister.

Bu yüzden, bandırmacılığı şehirlilere bırakmışlardı. Suyu dereceye vurmasını, zeytinyağıyla suyu ve potası tam kıvamında karıştırmasını bilmez onlar.

Keserler, çokaklardan olmuş, tombul salkımları doldururlar keleterlere. Sonra verirler çekicinin sırtına keleterleri. Çekiciler, çokak arasındaki sıra ortasından koşa koşa götürür. Ondan ötesi bandırmacıyla sericilerin bileceği iş artık.

* * *

İlk haberi Piyamcı'dan getirdi Süllü. Yeri taban olduğu için, onun üzümleri diğer bağlardan önce ermişti. Ellerini ovuşturuyordu. Öteki bağların işçi istemesi için en azından bir hafta vardı daha. Böylelikle, daha çok çalışmış olacaklardı. Sevinçliydi Süllü. Gözüne uyku girmeyecek kadar hem de...

Erkenden kaldırdı köylüsünü. Yola düştüler. Biraz uzaktı "Piyamcı'nın" bağı. Erken başlayabilmek için, her günkünden daha önce kalkıp yola düşmeleri gerekiyordu. Aceleyle pişirildi tarhanalar. Aceleyle içildi. Daha, güneş ilk ışıklarıyla tepeleri yıkamadan, yola düştüler.

Çayiçini izleyerek güneye doğru indiler. Tulumbayı geçince, sola ayrılan dar bir dere yatağına kıvrıldılar. Piyamcı bağı sağ kollarının üstüne düşüyordu. Gergilerinin arasında, tahtalardan yapılıp yeşile boyanmış bir çit kapısı vardı. Süllü kapıyı açtı. Araba geçecek kadar aralık bırakılmış çokakların arasında, gide gele yol olmuş patikada yürüdüler.

Bağ tulumbasının önüne geldiklerinde şaşkınlıkla durdular. Eskiden tulumba vardı burda. Akşam olurken biri işi bırakıp su çeker, önündeki havuzu soğuk suyla doldururdu. Şimdi bunun gereği kalmamış. Yüksek direkler dikilmiş tulumba borusunun çevresine. En tepeye de bir fırdöndü takılmış. Rüzgâr estikçe dönüyor fırdöndü. Ve ucundaki bir demiri indirip çıkararak, tulumbanın suyunu kendi kendine çekiyor.

Hiç böyle şey görmemişlerdi. Başını salladı Süllü. "Zaten bu gâvur, ne çıkarsa ilk getiren o oluyor," dedi. Sonra sözleri duyuldu mu diye bakındı çevresine. Piyamcı, yerli Rumlardandı. Adam gâvur olmasına gâvurdu ama en az... çevresine bakındı Süllü, içinden düşünüyordu. Devam etti korkusuzca. Hatta bizim Müslümanlardan daha fazla insanlık ediyordu. Öğlen oldu mu bütün işçilerine yemek veriyordu. Evet, yörenin en zengin adamıydı. O da böyle bir "sehavet" göstermese kim gösterecekti. Ama olsun, alt tarafı bir gâvurdu. Göstermeyebilirdi. Yemek vermek zorunda değildi ki... Nasıl olurdu yemeği... Koca tencerenin içinde, yumruk kadar et düşerdi her birine. Üstünde her türlü meyvesiyle. Sonra soğuttuğu üzümlerden yedirirdi. Kütür kütür. Akşamları giderken de, her birinin eline zorla iki salkım üzüm tutuştururdu. Doğrusu günahı vebali boynunaydı. Boynunaydı ya, bu adam Müslümanlardan daha insaflıydı.

Onlar, daha önceden yaptıkları işbölümüne göre, bağın en tabanına inip kesiciler testerelerini açar, çekiciler sergi yerindeki keleter yığınlarını omuzlarına alma yarışına girerken, bandırmacı su tutuyordu. Süllü'yle Piyamcı selamlaştılar. Bu yıl erken olmuştu üzümler. Kıyılarından geçerken bakmış, daha öteki bağlarda bir şey görmemişti. Ama kendi bağı, özellikle taban kısımlar iyice olmuştu. Süllü bir fırsatını bulursa, yukarıları da geziversindi de, olmuşlar varsa, birkaç kızla oraları da bir ayıklatıversindi. İlk sergiyi böyle atarlarsa, o kuruyuncaya başka yerlerde çalışıp gene gelirlerdi.

İlk keleterler dolduğunda, Süllü, bağın orta kısımlarını geziyordu. Oralardaki üzümler daha yeşil yeşildi. Taban kısımları ise, iyice sararmış, ışılamaya başlamıştı. Haber verdi Piyamcı'ya. Demek, sadece taban güçlü gelmişti. Güneşi yiyince oluvermişti üzümler. İlk kez bu yıl yakalamışlardı böyle bir durumu. Kıvançlıydı Süllü. Sevinçliydi. Tanrı'nın yardımıyla, köylülerine bir haftalık fazla iş buluyordu.

Ellerini arkasına bağlayarak, sergi yerinin ucunda durdu. Yeni yılın ilk işini yapma gururuyla, çokaklar arasında karıncalar gibi kaynaşan köylüsünü süzdü uzun uzun. Hasan, yine altı keleteri yüklenip sergi yerine doğru koşarken, "Hey maşallah," dedi. "İnsan değil sanki, şömendüfer mübarek..." Keyiflendi bu sözü çıkarınca. Uzak-

tan uzağa seyrettiği Fransız Kumpanyası'nın trenleri geldi aklına. Açık vagonlara yükü yığıp çığlık çığlığa geçerdi Kalaycı Kuyusu'nun hemen biraz üstünden. Demirden yolunda dumanlar çıkarıp harıldaya gürüldeye gider gelirdi. Hasan da işte öyle. Dudaklarında türkü, gidip geliyor...

-2-

Güneş, uzaklarda Bozdağ tepelerinin üzerindeki topağaçlarla oynaşıyordu daha. Piyamcı bağının sergisini baştan sona doldurmuşlardı. Sergi dolduğu için erken paydos olmuştu. Çayiçindeki konaklarına karanlık basmadan dönmenin gücüyle, birkaç günlük bazlamayı yapmanın hazırlığına girişmişti kadınlar. Erkekler dirsek keyfi yapıyor, sardıkları sigaraları, tabakalarına sıralayıp yarenlik ederek yemek zamanını bekliyorlardı.

Hasan, Kalaycı Kuyusu'nun tahta kovasını dibe sallamış, Dudu Ninesi için su çekiyordu. Satı, elinde tahta testisi ile başına dikildi. Çok yorulmuştu. Hasan'ın sırasına düştüğü için, kolları kopmuştu. Bir kova su çekmek, ölümden beter geliyordu ona şu anda. Üstelik hemen yapması gereken bir işti bu... Babası neredeyse, karnım acıktı, derdi. Bir parmak çocuk kalmıştı anasından. O zamandan bugüne, evinin işlerini hep o görmüştü. Hiç kimseden yardım görmeden, baba kız geçinip gitmişlerdi. Ama akşam yemeğine bir türlü dayanamazdı babası. Çok severdi kızını. Çok severdi ya, akşam oldu mu oldu, karnım acıktı der, bir daha demezdi. Babası böyle dedi mi, eli ayağına dolaşırdı Satı'nın. Yapacağı işi şaşırıverirdi artık.

Ha bağırdı, ha bağıracak Kesimoğlu. Kolları da öyle ağrıyordu ki... İnan olsun, yemeği yer yemez yatacaktı. Ancak böyle dinlenebilirdi. Yarın yeni bir bağa gideceklerdi. Bir daha Hasan'ın sırasına düşmemek için ne gerekse yapacaktı. Yoksa bitikti hali. Eğer hep böyle giderse bu, köye sakat dönerdi.

Amma oyalanmıştı Hasan da ha... Bir türlü çekmiyordu kovayı. Babası bağıracaktı. Haklıydı da... Bir su çekmekten bu kadar uzun

sürede dönerse, kimbilir yemeği ne zamana yetiştirirdi. Oysa bazı kadınlar hazırlamışlardı bile yemeği. Çekseydi ya kovayı artık. Çekse de, sıra Satı'ya gelseydi ya...

Hasan kovayı kuyunun ağzına kadar çekmişti. Satı orada dikiliyor. Bir an baktı gözlerine. Utançla başını eğdi Satı. Acaba söylese miydi? Bir kova da bana çekiver dese miydi. Kaldırdı tekrar bakışlarını. Telli telli baktı Hasan'ın gözlerine. Dudakları kıpırdadı. Hiç göz göze gelmemişlerdi. Hiç böylesi bakışlarla karşılaşmamıştı ikisinin de gözleri. Bir an her şey durdu çevrelerinde. Kova kuyunun ağzında, ipin ucunda sallandı. Söğüt yapraklarında hışırdayan rüzgâr, Süllü'nün devamlı öksürüğü, hayvanların, insanların gürültüsü zınk diye kaldı bir an. İki çift göz, bir masalı anlatırcasına açıldı, dalga dalga büyüdü ve yöreyi kapladı sessizliğiyle.

"Hasan efem," dedi Satı. "Bana da çekiverir misin?"

Hasan, kovadaki suyu testisine boşalttı Satı'nın. Boş kovayı tekrar salladı kuyuya.

Satı, "Sağol," dedi. "Eline sağlık."

Hasan gözleri kovada, kuyunun derinliğine akıttı söyleyeceklerini.

Satı döndü. Üç taşın arasında, bir karış derinlikte oyuluvermiş ocağının başına çömelerek, yemeğini hazırlamaya koyuldu.

Bir yangın bastı Hasan'ın bedenini. Başından ayaklarına, ayaklarından başına bir alaz gezindi. Hırsla çektiği kovayı başından aşağı deviriverdi. Bir an azalır gibi oldu yangını. Sonra daha da arttı. Sıcaktan değildi bu... Buz gibiydi su... Sıcaktan olsa, geçmesi gerekirdi. Aksine durmadan artıyor, yüreğini bir şeyler sıkıyordu. Satı'nın gözlerinden bir kıvılcım kaymıştı gözlerine. Tüm kanını tutuşturan, benliğini sarıp yakan bir kıvılcım. Yüreğinde bir hafiflik beliriyordu giderek. Bir yavru kuş gibi, uçma deneyleri yapıyordu yüreği. Pıt pıt atıyor, göğsünden fırlayıp çıkmak, göklere, göklere değil, gidip Satı'nın göğüs kafesine girmek istiyordu.

Başından suyu döktükçe, içinin yangını artıyordu. Sonunda tekrar doldurdu kovayı. Başını kovanın içine soktu. Dudu Ninesi, yanına gelinceye öyle durdu.

Dudu, yemeği hazırlamış, Hasan'ın soğuk su getirmesini bek-

liyordu. Baktı gelmiyor, usullacık yanaştı kuyuya. Hasan başını kovaya sokmuş, öyle duruyor. Dürttü omzundan. "Hasta mısın?" diye sordu.

Hasan başını çıkardı. Baktı Dudu'ya. Gözlerinde bir alev vardı. Satlıcan alevi değil. Teninde bir yangın vardı görülen. Ama punta yangını değil. İçtendi bu alaz. Yürekten geliyordu. Bir dağköylünün gözleri böyle ışıldamaya başladı mı, gayri olan olmuştur.

Dudu'nun yıllar yılı böyle ne serüvenler izlemiş usta gözleri, bir bakışta anladı durumu. Sonra en son su testisiyle dönen kekliği düşündü bir an. Görmemişti. Kimdi acaba? Kime yanmıştı can bir evlatlığı. Eğer gönlündeki, aklındaki gibiyse... Bir umut doldu içine. Bir kıvanç doldu birden. Kendini tutmasa, o da Hasan gibi sokacaktı başını kovanın içine.

Dikti gözlerini Hasan'ın gözlerine bir an. Sonra, "Yemek soğudu oğlum," dedi. Sesi sakin, tatlı ve yumuşacıktı. Bir ana sesiydi. Oğlunun mutluluğuna hazırlanan bir ananın, okşayıcı fısıltısıyla çıkıyordu ağzından kelimeler. Hasan'ın bakışlarına aldırmadan, kovanın suyunu döktü kuyunun çevresinde ıslanmaktan sertleşmiş toprakların üstüne. Salladı dibe doğru.

Hasan, farkına varmadan kovayı çekti. Testiyi birlikte doldurdular. İkisinin de elleri titriyordu. Dudu, "Kendi oğlum olsa, dokuz ay on gün karnımda taşıdığım, kundağını bağlayıp bezini yıkadığım can bir yavrum olsa, böyle olmazdım," diyor. Sonra düzeltiyor: "Ancak böyle olurdum. Başımda sevda yelleri esişir, yüreğimde yavuklu özlemi tutuşurdu. Oğlum gibi, ana olarak ben de titrerdim. Bir yavru kuş kanadı gibi..."

Testiyi yüklendi Hasan. Yataklarını serip ateşlerini yaktıkları kumluğa geldiler. Sofra hazırdı. Birlikte oturup isteksiz birkaç lokma yediler. Birbirlerinden utanırca uzatıyorlardı ellerini. Bakıştıklarında acele acele çiğniyorlar, zorla yutuyorlardı.

Bir lokma yiyesi gelmiyordu Hasan'ın. Ama ninesi, bunca emek vermişti onu doyurmak için. Akşama dek yorulduğu yetmemiş gibi, gelip bir de yemek hazırlamıştı. Kurufasulyeyi kaynatmış, acı biberle yağlayarak, önüne sürmüştü. Yemese, bu tencereyi bitirmezlerse ayıp olurdu. Ama lokmaların nereye gittiğini de bilmiyordu ki...

Karnının ortasında bir çift göz gelip çöreklenmişti. Giderek büyüyor, Taşpınarı'nın gözü gibi kabarıyordu içinde. Her bir yanı bir ferahlıkla, bir uçarılıkla hafifleyip doluyor. Bırakıverse kendini, bir de güçlü sam yeli esse uçacak. Bedeni böyle bir hafiflikle genişlerken, başı dayanılmaz bir ağırlığın etkisinde önüne doğru düşüyor.

Kelimeler geliyor dilinin ucuna. Mânileşen, türkü olan kelimeler. Parmakları karıncalanıyor ses verirce. Tencere, sofra bezi dönüyor gözlerinin önünde. Küçülüyor iyice ve yitiyor. Elini uzatmaya mecali yok.

Olduğu yere kaykılıveriyor Hasan. Dudu, hiç ses etmeden sofrayı topluyor. Kendi yorganını biraz öteye çekerek, Hasan'ın üstüne örtüyor, temizliği bitene. Yatacağı zaman bakıyor ki, Hasan çoktan uyumuş. Dokanmıyor artık. Hasan'ın yorganına sarınarak, uzanıyor sıcak kumların üstüne.

Gözlerini, gökyüzünün bin yerinde göz kırpan yıldızlara dikiyor. Gecenin lacivertliği içinde, birer altın düğme gibi yıldızlar. Zeytinçayı'nın kumları üstünde, birer yorgana sarınıp yatmış insanları gözlüyorlar. Dudu, eski yılları düşünüyor. Sevdayı anmak isterce. Daha köylerinin yeşillikler içinde olduğu, topraklarının adam boyu buğday verdiği dönemler geliyor aklına.

Orman kıyısında, bir küçük toprak parçası bulup bostan ektikleri yılı ansıyor birden. Bostanda, efesiyle bir yorgana sarınıp yattıkları geceleri. Gençliğinin, tazeliğinin tüm ateşi basıyor üstüne. Efesinin güçlü kollarını, rüzgâr yanığı yüzünü getirmek istiyor gözlerinin önüne. Başaramıyor. İki damla yaş iniyor gözlerinden. Yıllar yılı unuttuğu bir mutluluğun içtenliğiyle mırıldanıyor.

Kaç zaman var ki, efesinin ruhuna bir Fatiha okumadı. Ellerinin tersiyle siliyor gözlerini. Dudaklarında anlamını yitirmiş Arapça âyetler kıpırdanıyor. Tüm geçmişlerinin, en çok da efesinin ruhuna gönderiyor okuduğu duaları.

Günün yorgunluğu, aklına düşen geçmiş kıpırtısını yavaş yavaş örtüyor. Gözkapakları kendiliğinden kapanıyor. Düzgün nefesler alarak, anılarının düşüne bırakıyor kendini.

Hasan, uzandığı yerde, uykuyu sayıklıyor durmadan. Hiç böyle

olmamıştı. Şimdiye değin, başını yere kor komaz, uykuya varmıştı hep. Satı'nın gözleri içine gireliberi, uykusu kaçıvermişti. Eski âşıkları, güçlü ozanları düşündü. Dağların, çiçeklerin, yüreklerin ve düşlerin nasıl dillendiğini daha iyi anlıyordu şimdi. Bir kez kişinin kendi olmaktan çıkıp bir başkasının yüceliğine ulaşması gerekliydi demek. Kendini düşünemiyor. Zaten düşünmezdi. Uyku gerekirdi, kendiliğinden uyurdu hemen. Yemek gerektiğinde, karnının içinde atlar tepinir, kurtlar hırlaşırdı. Oturur sofraya, bir koca tencere yemeği, göz açıp kapayana bitiriverirdi.

Ama şimdi öyle miydi ya... Uyku gerekliydi yine. Yemek de gerekliydi. İkisini de unutmuş, bir çift gözün alazına düşmüştü gönlü. Olacak iş miydi bu? Hasan, durup dururken, böyle bir ateşe mi düşüverecekti. Demek onca türkü, onca öykü, hep bir çift gözün bakışına bağlıydı ha... Hey gidi âşıklar hey...

Dağları, çiçekleri, kuşları, yürekleri dillendiren siz, sizin ellerinizin altında inleyen sazın telleri değil de, bir çift tatlı bakıştı demek. Ne denli güçlü, nasıl bir yiğit olursa olsundu kişi. O bir çift göz, tam yüreğinin ortasına gelip çakılmadıkça, sadece yüzeyden anlatabilirdi eski öyküleri. Ama bir kez de gelip çakıldı mı o bakışlar. İşte o zaman, eskilerine yeni öyküler katardı artık.

Başının içinde bin kelime döneniyor. Hiçbiri de eski değil bunların. Yepyeni kelimeler. Bir tezgâh olmuş başı. Öyle büyük bir tezgâh ki, alevden sevda kilimi dokur. Dokur da tutanın elinden başlayarak, tüm yüreğini yakar.

Bir çözülse dili. Elini kulağının üstüne koyup da, bir deyiverse aklında dönenen kelimeleri peş peşe. Başı hafifleyecek. Serinleyecek içi. Ve yarıyı geçen gecenin koynuna salıverecek kendini. Derin bir uyku çekecek. Bir sonraki gün, daha içten kelimeler bulma çabasının mayası kabaracak içinde. Yok, bir kelime çıkmıyor ağzından. Bir türlü dizelenmiyor beyitler. Dizelenmeyince de, bir o yana, bir bu yana dönüp duruyor. Altından yumuşacık kum kayıyor. İn gibi oyuluyor yattığı yer.

Gözleri yanıyor. Kolunun arasına sıkıştırmaktan, başı acıyor. Yorgunluğunu ilk kez duyuyor Hasan. Akşama kadar yaptığı işin ince

bir sızı gibi etlerinde dolaştığını seziyor. Ve yeni bir dönüşle zorluyor kendini. Sabah olacak. Nerdeyse Süllü, dürtükleyecek tümünü. Biraz uyumalı. Yoksa, keleterleri taşıyamaz. Tüm ovaya, tüm köylülerine rezil olur. Fosmuş derler. İçi boşmuş bunun. Hamlamış artık. Üç gün seğirtti. Sonra duruverdi birden. Yiğit geçinir üstelik. Güçlü geçinir. Yazıklar olsun.

Düşer Satı'nın gözünden. Ta, derinliklerinde güneşler parlayan gözleri, küskün küskün bakar sonra. Ben, der, ben senin gibi bir pörsüğe yar olmam. Bunu duyacağına, böyle bir şeyi sezeceğine, şuracıkta ölüversin yeğdir. Satı'nın gözlerinde bir bulutlanma göreceğine gözlerini kendi parmaklarıyla çıkarmaya razı.

Biraz daha bastırsa çıkaracak zaten. Parmaklarını gözkapaklarının üstünde tüm gücüyle gezdiriyor. Daha çok acıyor gözleri. Yaşarıyor. Ve sonunda, dalıyor Hasan. Uykuyla uyanıklık arası bir dalgınlık bu...

* * *

Kesimoğlu az daha bağıracaktı. Bir sakarlık gelmişti kızının üstüne. Testiyi korken deviriyor, yemeği döküyordu az daha. Sonra tencereyi yan koydu. Bazlamaları parçalamayı unuttu. Ayakta uyuyordu. Elleri halsiz halsiz sallanıyor, gözlerinde bir garipsi ışık parlıyordu. Canlı yeri sadece gözleriydi. Gözleriydi ya, sanki kendi gözleri değildi. Bir başka, bir değişik bakıyordu. Ta derinlerinden yayılıp çoğalan bir ateş bakışlarının ucuna geliyor, oradan kişinin içine işliyordu. Eğer bakışları böyle olmasa, hasta diyecek. Satım çok hasta... Ama bu bakışlar.

Eskiden daha babası sigarasını sararken yıkar kaldırırdı tencereyi. Bu akşam, sigarasını içmiş, yorganını açıp dirseğinin üstüne kaykılmıştı da, hâlâ tencere ile uğraşıyordu. Vardı bir iş bu kızda. Tencereyi, bağ kıyısından kopardığı incir yaprağıyla ovuyor bire ovuyor, bir türlü yıkayıp kaldırmıyordu.

Sonunda dayanamadı. "Bi şeyin mi var kızım?" dedi. Satı ses vermedi ilkin. Soru ikinci kez tekrarlanınca, omuzlarını silkti. "Rabbime şükürler olsun," dedi. "Hiçbir şeyciğim yok."

O zaman Hasan'a kızdı Kesimoğlu. Herkesi kendi gibi sanıyordu.

Yorulmuştu kızı. Hasan'a üzüm yetiştireceğim diye çok yorulmuştu. Hep böyle oluyordu zaten. Hangi kız, hangi kadın düşse onun sırasına, akşam oldu mu, dünyasını unutuyordu. Böyle de olmazdı ki... Kendisi fazla kazanacak diye, köylülerine eziyet etmemeliydi bu. Yarından tezi yok, kulağını büktürmeliydi. Süllü'ye, Topal Ali'ye söyletmeliydi. Canlarını sokakta bulmamıştı ya bu tazeler. Hasan'ın eğlencesi olsunlar.

Elbette onurluydu kızı. Hasan'a keleter yetiştiremedi dedirtmemek için, var gücüyle çalışmış, akşam olunca kolları tutmaz olmuştu zavallının. Kendisi gençti. Kızlar da gençti ya. Ne kadar olsa, "Onlar dişi galekti." Erkekler kadar güçlü olamazlardı ki...

Bunu hesaplaması gerekirdi. Hesaplayıp ona göre davranmalıydı. Yoksa vermeyecekti kızını onun sırasına. Bir daha vermeyecekti. Yavrucağın haline bak. Hele bir yarın olsun...Sabahtan ya tembihleyecekti. Bir daha dört keleterden fazla taşımasın. Ya da iki kişi fazla versinler onun sırasına da anlasın hanyayı Konya'yı...

Kızının durumunun nedenine aklı yatınca, horlamaya başladı Kesimoğlu. Yorganın ucunu iyice çekti üstüne. Sigara tabakasını başucuna koyarak, uykuya daldı. Gece uyandığında, tabaka başucunda olursa, kolay buluyordu. Ceplerini karıştırdıkça, uykusu açılıyor, bir daha uyuyamıyordu yoksa...

Satı, babasının uykuya daldığını görünce sevindi. Hiçbir şey sezdirmemişti. Bir anlasaydı durumu, kimbilir neler yapardı? Hasan'ın gözlerinin içine baktığını, gözleriyle kendine bir şeyler anlattığını nereden bilecek babası. Bu anlatılanların elini ayağını kestiğini, iş yapamaz olduğunu nasıl anlayacaktı. Bir anlasa, kimbilir nasıl köpürür, nasıl kavga ederdi. Anlamadığı iyi oldu.

Derin bir nefes aldı. Tüm kuşkusuna rağmen, bugünü böyle geçiştirebilmişti. Babası durumu anlayacak diye o kadar korkuyor, içinden geçenleri bağıra bağıra anlatmak isteğiyle öylesine tutuşuyordu ki... Hem herkes bilsin istiyordu. Hasan'ın gözleriyle içine saldığı ateşle herkes yansın istiyordu. Hem de anlayacaklar diye ödü kopuyordu.

Hem bir kaçış vardı içinde. Hem bir yiğitlik. İki duygu durmadan çarpışıyor, şaşkına çeviriyordu Satı'yı.

Anam olsaydı, dedi kendi kendine...

Anam sağ olsaydı şimdi. Anlatırdım.

Anlardı o beni. Anlar, nasıl davranmam gerektiğini söylerdi.

İlk kez bir sızı saplandı içine. Bir acı, kalbinden başına doğru çıktı. Anacığım, dedi. Anacığım olsaydı benim de, sokulurdum eteğinin altına. Mırıl mırıl anlatırdım içimdekileri. İyi mi, kötü mü birlikte tartardık. Birlikte kararlaştırırdık ne yapacağımızı. Yok ki...

Kötü olamazdı içindekiler. Hem ne olduğunu da tam bilmiyordu ki... Sadece türkülerde öyküleştirilen olaylara benziyordu. Hasan, tüm ova kızlarının peştamal bağladığı, akranlarının "rumuzlu mâniler" attığı Garip'in Hasan, uzun uzun bakmıştı ona.

Gözlerinin tüm feri, yüreğinin tüm yalımıyla içine işleyivermişti. Bir kötülüğü yoktu bunun. Olsa, sevdayı töreleştirmezdi dağlı. Yatıp kalkıp sevda öyküleri anlatmazdı. Karaayakoğlu korkmazdı sevdadan kötü olsa. O kötüden korkmaz. Hatta köylülerinin dediğine göre, ol dediği olan, öl dediği ölen Tanrı'dan bile korkmazmış da, sevdadan korkarmış. Karaayakoğullarını bile etkileyen bir şey, kötü olamaz...

İşte anacığı olsaydı, bunları anlatırdı ona. Anlatır, kuşkusunu bir öyküyle yitirirdi. On üç yaşını bitiriyordu. Şimdiye değin ana özlemini böylesine içten duymamıştı. İş güç gelmiş, babasını dilediği gibi yedirip giydirememiş, ağlamıştı anasının yokluğuna. Ama bu başkaydı. Çok başka... Kendisi içindi şimdi gereksinme.

Duygularını tam seçip çıkaramamanın güçsüzlüğüyle, bir baştutar, bir büyük arıyordu. Anasından daha iyi kimse değerlendiremezdi duyduklarını. Akıl verirdi ona. Yol gösterirdi. Gerektiğinde arka çıkardı, babasına korurdu...

Tencereyi duruladı. Çıkınların yanına koydu. Ocağın ateşini külledi iyice. Babası uyandığında sigarasını yakmak isterdi. Ateş bulunursa, sabahleyin kolay olurdu tarhanayı pişirmek. Köyde olduğu gibi, su bıraksaydı ateşin üstüne daha iyiydi. Ama sigarasını yakmak için uyku sersemi elini sokardı tencerenin içine babası. Sonra kavga ederdi.

Bunları düşünmeyi başarınca, rahatladı biraz. Zaten bugün çok yorulmuştu. Hem kimbilir, belki bir rastlantıydı Hasan'ın bakışı. Bun-

ca kız vardı bağın içinde. Kendisine mâni düşüren, peştamal bağlayan. Onlar dururken, gelip Satı'ya mı yanacaktı Hasan.

Öteki kızlar ustaydı. Hasan gibi bir yiğidi nasıl yakalayacaklarını çok iyi bilirlerdi. Giderler, gönlüne bir çöreklenirlerdi, bir daha çıkarmanın mümkünü yok. O daha çocuktu. Bilmezdi böyle masalları. Kimseler sevdayı anlatmamıştı ona. Babası er kişiydi. Kahveden dama damdan camiye giderdi sadece. Bir fırsatı da olmamıştı ki, köy kızlarının söyleşisinde bulunsun. Sadece iş arasında, bağlarda duyardı kaçamak öyküleri. Şimdi içinde bir ateş vardı. Nedenini, nasılını bilmediği bir kor. Yutkundukça alazlanan, üfürdükçe parlayan bir yangın. Hepsi bu...

Yarın, kaçmalıydı Hasan'dan. Duygularını tartabilmek için, bir başka çekicinin sırasına kayıvermeliydi. Bakalım ne olacak. Belki o bir anın düşünceleri, güneşin sıcağında erir yiterdi. Bir denemeliydi bunu. Tanrı'nın dediğinden başkası olmazdı nasılsa. Gerçekten içtense Hasan'ın bakışları, gittiği yerde bulurdu onu. Ne demişti Meryem kız. Geçen gün, aynı çokağa düştüklerinde. Şu Ovalı'nın gözlerini bir türlü atamadım üstümden. Ne yana dönsem hep onu görüyorum. Sevdalandım "yalım" demişti. Eğer Satı da öyle olursa, o zaman bırakacaktı kendini artık. Tıpkı Meryem gibi...

Piyamcı bağının birinci sergisi doluncaya, Beşikçilerin üzümler olmuştu. Daha akşamdan haber verdi durumu aylıkçıları. Süllü'yü yakalayarak, ertesi gün su tutulacağını bildirdi. Çayın karşı yakasına geçmişlerdi birden.

Daha güneş, gecenin mahmurluğunu atıp ortalığı ışılatmadan yola düştüler. Bandırmacı, küçük bir tencere içinde potas eritirken, bağa girdiler. Kesimoğlu yol boyunca başının etini yemişti Süllü'nün. Söylesindi şu Garipoğlu'na. Öyle sıkıştırmasındı kızları. Akşam, yattığı yeri bilmiyordu Satı'sı. Ezmemeliydi köyünün gencecik kızlarını. Bir ağanın gözüne gireceğim, üç kuruş fazla ücret alacağım diye, kızları, yaşlıları ezmek doğru muydu? Biliyorlardı işte. Gerek dağlarda, gerek ovada ondan daha güçlü bir yiğit yoktu. Madem biliyorlardı, artık durmadan bunu ispatlamanın ne gereği vardı. O da diğer çekiciler gibi, iki keleter, haydi bir de eline alsın, üç keleter taşı-

sın. Üst üste yığıp durmadan dört-altı keleter taşımanın anlamı ne oluyordu...

Süllü, hiç sesini çıkarmadan dinledi. Bir eli sakalında, bir eli kuşağının kenarında, hep baş salladı. Sonunda, "Olur," dedi. "Olur söylerim Hasan'a. Dört keleterden fazla taşımasın. Bu kızlar, kızanlar bize her zaman gerekli. Yormasın onları. İki, bilemedin üç keleter alsın omuzlarına. Biraz aralı dolaşsın sıraları. Yoksa, bir sıra fazla veririm ona. Sen tasa etme. İş başlarken bir bir anlatırım."

Umutsuzdu Kesimoğlu. Süllü bu kadar söz ettiğine göre, Hasan'a ya tersini söyleyecekti. Ya da hiçbir şey demiyecekti, sırtını sıvazlamaktan başka. Bilirdi Süllü'yü. Hem de iyi bilirdi. Böyle uzun konuştu mu, bir domuzluk çıkardı altından. Sadece olur deseydi. Olur, diye kestirip atsaydı. O zaman, belki söylerdi. Ama bunca söz ettikten sonra...

"Ne tilkidir Süllü. Kimbilir ne düşünüyor şimdi. Bir aylık iş değil mi bunun tabanı diyordur. Bir ayda ölmezler ya. Biraz yorulsunlar. Gelecek yıl için ünümüz yayılsın. Bir bağ fazla alıp bir hafta fazla çalışalım." Onun düşündüğü tamı tamına budur. Satı, biricikmiş. Akşam olunca babasına yemek pişiremeyecek kadar yoruluyormuş, umurunda mı?

Satı dolanıverse bari. Bir başka sıraya atıverse kendini, sezdirmeden. O zaman ses etmez Süllü. Ama sezinlerse, kızar. Söylenir. Kötü örnek oluyor diye darılır. Bu yüzden de hiç kimse kıpırdanamaz zaten. Süllü'nün kızması demek, bir küçük bağ alındığında, kişinin boş kalanlar arasına katılıvermesi demek. Hemen de mimler kişiyi. Bir köylü, bir aşiretten, birbirine akraba olmalarına rağmen, işte hiç şakası yoktur.

Kıza da söz vermişti. Ne yapsa ki?

Döndü sonunda. Kızının yanına geldi. Söyledim dedi. Seni başka sıraya versin Süllü Dayı diye, tembihledim. Olur, dedi Satı, sesini çıkarmadı. Akşam karar kılmıştı. Bir başka çekiciye üzüm kesecekti. Ama gözlerini açtığında kararını değiştirdi. Kendi de farkında olmadan, Hasan'ın yanında olmayı istiyordu. Şimdi yürürken bile yan yana gelmişlerdi. Ilık bir şeyler akıyordu içinden. Çevresini kaplıyor, bir ağ oluyordu ikisini birden saran. Boynunu büktü babası konuşurken. Telli telli baktı sadece.

Şaşırdı Kesimoğlu. Ne diyeceğini bilemedi. Omuz silkerek, tabakasına sarıldı. Yolüstü bir sigara daha içsindi. Bağa girince, iş arasında unutuveriyordu kişi. Hem kâhyalar ters oluyordu bazen. Aylıkçı durdukları adama yaranmak için, sabahtan akşama bağırıyorlardı. Oturma, kahvede peyke eskitmiyorsun, iş sırasında sigara mı içilir, gibi sözlerle, durmadan azarlıyorlardı. İnsanın canı burnundan geliyordu. Ah ölüsü kandilli. Toprağın verimli olacaktı ki... Diktiğini katıyla verecekti ki... Çek ayağını ovadan. Kendi toprağında, kendi malınla uğraş. Anlasın ovalı, dağlının değerini. Bir yıl eli böğründe, üzümlerinin çokakların üstünde akıp gittiğini görsün. Bir iyice anlasın değerini. Ama yoktu ki... Arpa bile bitmez olmuştu artık. Belki gelecek yıl yulaf ekecekti. Belki de çavdar. Gayri bu topraklar iyi ürüne bağrını açmaz olmuştu.

Bu yüzden değil miydi tüm umutlarının ovaya bağlanışı. Öyle olmasa, bir yanaşmanın gürültüsüne pabuç mu bırakırlardı. Bağırdı mı bağırdı, çeker giderlerdi bağdan. Kendin yap iyisini derlerdi. Çalış bakalım, bir günde ne kadar üzüm kesersin. Ama diyemiyorlardı...

Bağa girdiler. Süllü, kesicileri, çekicileri ve sericileri ayırdı yine. Hepsini saldı bağın içine. Testereler açıldı. Üzüm salkımları, ilkin kınalı ellerin okşamasına bıraktı kendini. Sonra dalından kopuverdi. Keleterlerde üst üste yığılıp çekicilerin omzunda yükseldi. Sergi yerinin kıyısında, sıpalar üzerine yerleştirilmiş bandırma tahtalarının gölgesinde bir an bekledi... Kazanın içinde ıslandıktan sonra, tahtaların üstüne sürüldü. Sonra, sericilerin ellerinde çilkim çilkim ayrılıp toprağın sıcak bağrına yatırıldı. Burada kuruyup savrularak çuvallara basılacak, sonra denizaşırı ülkelerdeki insanların kursağına gireceklerdi... Hasan, eskiden hep sergi yerinde eğlenirdi. Nedense bugün Satı'nın çevresinden ayrılmıyor. Yol boyu söylediği yanık türküler, Satı'nın çevresine gelince, birden değişiveriyor. Kendinden söylüyor artık. Havası tüm âşıkların, sözleri kendinin yepyeni türküler okuyor Hasan.

Kuyudan su çıkardım
Sevdayı pınar sandım
Testi testi içtim de
Bir türlü kanamadım,

diye bir başlıyor. Yanına gelip önündeki keleteri alıncaya gözlerini gözlerinden ayırmadan arka arkaya söylüyor.

Daha akşam olmadan, tümü durumu öğrendi. Usta bakışlar, Hasan'la Satı'nın üstünde toplandı zaman zaman. Sonra içlerinde dilekleri olmuş insanların rahatlığıyla, başlarını salladılar. Sonunda, Bozdağ'ın en bir yiğit genci, en bir güzel kızıyla buluşturmuştu yıldızını. Dememişler miydi onlar. Köycek dilememişler miydi bu sonucu. Şimdi iş Kesimoğlu'na kalıyordu artık. Benim kızım ağalara layık deyip tutturmazsa, ova dönüşü en içten kıvançlarını kutlayacaklar. Hasan'la Satı evlenecek. Tümü el kaldırıp diz vuracaklar Kayaların sert toprağına. Zeybek oynayacaklar.

Ne var ki, Satı'dan ses gelmiyor. Oysa, dağlılarda töredir. Türkü karşılıklı yakılır. Mâni peş peşe düşürülür. Yoksa, Hasan işleyemedi mi kızın içine. Olur a... Kız mâniyi başkası için düzüyordur.

Iraz dayanamadı daha fazla. Usulca sokuldu Satı'nın yanına. Gözlerinin ışıltısını görünce anladı durumu. Olmuştu... Satı da Hasan gibiydi. Başında yeller esiyordu, Ağustos sıcağında. Dürttü Hasan gelirken. "Susma kız," dedi. "Sen de deyiver bi mâni..."

Demesi kolaydı. Gel de Satı'ya sor bakalım. Binlerce yıldır, binlerce kızın dilinde sevda türküsü olmuş tüm mâniler sırtı sıraya aklından geçiyor. Ama hiçbirini beğenmiyor. Yiğit Hasan, âşık Hasan nasıl yeni, yepyeni sözler bulup söylüyorsa, ona yavuklu olacak kızın, sevdalanan kekliğin de yepyeni nağmelerle kıbrak çekmesi gerekli. Susması ondan. Yoksa, Hasan'ın her dönüşünde yeni bir türkü yakarken, boynunu büküp gözlerine alazlı bakışlar, umutsuz iç çekişleri saplamasına dayanmanın mümkünü mü var? Bir şeyler demek istiyor elbet. İstiyor ya, bir türlü ağzını açıp da iki kelimeyi bir araya getiremiyor ki...

Elleri üzüm salkımlarını okşuyor. Testeresi gidip geliyor saplarda. Kocaman salkımlar, avucunun içinde kütür kütür kıvranıyor. Hasan'ın türküleri, yapraklarda hışırtı oluyor giderek. Ve alazı artarken, acısı da çoğalıyor. Dertli dertli söylüyor artık. Eski âşıklar gibi. Sanki, demir âsa, demir çarık yollara düşmüş.

Elinde durmadan inileyen bir saz. Dilinde, içinin acısını alazlayan türküler. Bağların yaprağında, üzümünde bu acıya katılan bir suskunluk.

Güneş, sıcağını döküyor üstlerine. Alınlarında ince bir ter. Dudaklarında, belli bir kuruluk. Ama durmayan bir ses, bıkmayan bir yakınmayı sürdürüyor. Sergiye yaklaşırken, bandırmacısından kâhyasına değin tüm çalışanlar başlarını sallıyorlar. Kesicilerin yanına dönerken, renkli Buldan fuçuları uçuşuyor.

Belli artık.

Besbelli...

Bu türküler, Satı için.

İç çekiyor dağköyünün öteki kızları. İç çekiyor ovalılar. Peştamal çözüp bağlıyorlar kalçalarının üstünde. Bırak onu. Bize bak gibilerden.

Yandaki bağlardan bir çığırtkan ses yetişiyor. Ötme bülbül, türküsünü ulaştırarak. Bu da Hasan'a... Öylesine yanık söylüyor, öylesine içten anlatıyor ki... Ovalı kızlar bile cevap veriyorlar.

Satı'dan ses yok.

Daralan bir çember çevresindeki. Kızlar nedense, doldurdukları keleterleri hep onun çevresine taşıyorlar. Hasan oradan alsın diye.

Dudu'nun gözlerinde bir ışıltı. Dişsiz ağzında kıpırtılar. Yakarıyor Tanrı'ya. "Tanrım," diyor. "Yüce Tanrım. Oğlan tarafı tamam. Kızın da gönlünü yumuşat. Kıza da bir sevda ver. Yansın yürecikleri. Öyle bir yansın ki, Karaayakoğlu bile sokulamasın bu ateşin yanına.

Sokulamasın ki, bu sevda dilediğimiz gibi bitsin. Acele et Tanrım. Eğer Hasan'ın bu ateşi de yakamazsa Satı'yı. O zaman ağanın isteği olur. Her zaman olduğu gibi... Ama kısmet kılma Satı'yı Halil Ağa'ya. Benim yiğidimin o. Onun hakkı. Sen daha iyi bilirsin. İşine karışılmaz. Ama bunca yürek, bunca istek hep bunun için. Ver dileğimizi artık." Sonra içinden gayret veriyor Hasan'a "Yılma oğlum," diyor. "Dayat biraz daha..."

Satı, olan bitenden habersiz gibi. Bir korku düşmüş yüreğine. Eğer susarsa, susmaya devam ederse, tüm ovayı ağlatacak Hasan. İnandı buna. Tüm eski sevdaların öyküsünü ezbere bilir, bir nefeste sıralayıverirdi. Eğer susarsa, daha acılılar gelecekti hiç kuşkusuz.

Bir şeyler demeliydi artık. Demin aklına gelen mâniler yitivermişti. Susamazdı. Sonra bakarsın umudunu yitirmiş Hasan. Yüz çevirmiş. Aklı gitti...

Çevresine bakındı. Hasan ilk mâniyi söylerken, babasını sıranın öbür başına sürüvermişti, Süllü.

İşte geliyor yine. Yaklaştı. Nefesi, nefesine karışacakmış gibi geldi Satı'ya. Boynunu büktü. Derinden bir iç çekişiyle atıverdi mânisini:

Yaradanım yaratmış,
Sevdayı od'a atmış,
Bin yıl körük çekmiş de,
Gine sineye takmış...

Ih, dedi Hasan. Bir koca soluk çıktı ağzından. İki keleteri tek elinde birleştirip pervane gibi döndü çevresinde. Sonra omuzladığı gibi, seğirtti sergi yerine.

Durmadan Satı'nın söylediklerini tekrarlıyordu. Düşürdükleri mâniler, dudaklarından kulaklara yayıldı hemen. Ovalıların diline düştü. Süllü, uzun uzun süzdü ikisini. Dudu'nun yanına yaklaştı. "Dudu Abla," dedi. "Akşam bir konuşalım seninle."

Dudu yerinde duramıyordu. Eğer Süllü gelmeseydi, kendisi yapışacaktı yakasına. Bu işi kotarırsan, sen kotarırsın diye. "Olur Süllü," dedi. "Konuşalım."

Sonra ikirciklendi birden. Kendi başlarına iş yapıyorlardı. Karaayakoğlu'ndan ses çıkmamıştı daha. Ses çıkmasına fırsat olmamıştı ki.... Hemen ovaya inmişlerdi Fadime'nin gelişinin ardından. Bir kararı, bir düşüncesi varsaydı bile, bunu açıklama fırsatı bulamamıştı.

Şimdi dönüşe kadar bitirmeliydi bu işi. Bitirmeli, her bir şey ovada oldu bitti ağam, demeliydiler. Yoksa, bir mıcırıklık çıkarırdı. Ya Hasan'a bir kötülük eder, kız kendine kalsın diye, ya kıza...

Hiç belli olmaz Karaayakların ne yapacağı. Bakarsın durgun su gibidir. Berrak, dibi görünür sanırsın. Biraz dikkatli baktığın anda, birden kabarmış, gözünü çıkarmış kişinin. Bakarsın, dağ yeli gibi esip savurup dururdur, duruluverir. Al, der, şurdan iki çuval buğday sar götür. Oysa, o da dağ adamıdır. Dağ gibi olması gerekli değil mi? Karaayaklar için yürümez bu kural. Hiçbir kural yürümez ya...

Dağ dedin mi, rüzgârı soğuğu, yazı kışı bellidir. Ne zaman, ne olacak bir bir bilirsin. Karaayaklar ova gibi tıpkı. Ne sıcağı belli, ne

soğuğu. Ne rüzgârını kestirebilirsin, ne de yağmurunu... Bakarsın güneş cayır cayır yakıyor. Bir de bakarsın, hava değişivermiş.

Akşamı iple çekti Dudu. Paydos deyince Süllü, hemen sokuldu yanına. Süllü, Topal Ali'yi de çağırdı yamacına. Sonra yol boyu sesini çıkarmadan, yürüttü onları. Tam konak yerine gelince, Kesimoğlu'nun yanına çöndü.

İlkin işlerden söz açtı. Sonra kızının çalışmasını övdü. En sonunda, "Böyle böyle," dedi. "Kızın zamanı geldi. Biz yaşlılar, düşündük taşındık, dengi budur diye karar kıldık. Tanrı'nın emri, peygamberin kavliyle, kızı istiyoruz. Elbet karar senin. Ama bize sorarsan, sen, Garip Hasan'dan daha iyi bir damat bulamazsın. Namusuna namuslu, yiğitliğine desen üstüne yok. Sen de bilirsin ya... Hep elimizde büyüdü."

Kesimoğlu o zaman anladı kızının yorgunluğunun nedenini. Hiç farkına varmamıştı. Zırnık kadar bir şey sezinlememişti. Acaba birden mi vurulmuşlardı birbirlerine. Yoksa uzun zamandır süren bir sevda mıydı bu? Hasan, yiğit bir damat olurdu gerçekten. Kızı, biricik Satı'sı, ağalara layıktı. Layıktı ya, işin ucunda sevda varsa, iki genç ve de deli gönül yandıysa birbirine, artık ona söz düşmezdi ki... Düşse bile düşmezdi. Madem köyün en yaşlı iki kişisiyle, en itibarlı bir Topal Ali'si gelmiş, biz karar kıldık demişti. Kesimoğlu'na, "Hayırlısı Allah'tan" demekten öteye söz mü düşerdi. Bu üç kişiden biri bile gelseydi bir kişiye de, deseydi böyle böyle, sözünden çıkamazdı. Süllü, köyün imamı, dayıbaşısı, her bir şeyi... Dudu'yu ele alsan o olmazsa, köylü, çocuklarını doğuramaz, kadınlarını yıkayamaz öldüğünde... Bir yeri kırılan kaç köy, kaç tepe aşar onartmak için. Topal Ali, onlardan geri kalır değil. Son zamanlarda, dayıbaşlığa hazırlanıyor.

Değil üçü, biri gelse de dese ki, bu iş böyle olacak, olur... Boynunu büktü. Gül gibi kız yetiştirmişti. Bütün Bozdağ'ın en güzel kızını büyütmüştü de, bir babalık safası sürememiş, çekişe çekişe, nazlana nazlana damat seçememişti. Üç koca, dikilmiş başına, oldu demişlerdi. Böyle olacak. Kesimoğlu'na bir söz düşüyordu yalnız. İki kelimelik bir söz. "Siz bilirsiniz," demek. Dedi ve ekledi: "Siz mehel gördükten sonra..."

İhtiyarlar ellerini ovuşturdular. Dualar ettiler Kesimoğlu'na. Sır-

tını sıvazladılar. Akıllı adamdı. Turnayı gözünden vurmuş, tam kendine layık bir damat seçmişti. Tanrı mutlu kılsındı gençleri. Bir yastıkta kocatsındı artık. Hemen güzün, ova dönüşü yapacaklardı düğünü. Öyle bir dernek kuracaklardı ki... Ünü, Bozdağ'a yayılacaktı, baştan başa. Görsündü bak Kesimoğlu. Beklesin, görsündü...

-3-

Süllü, Kesimoğlu'nun yanından döndükten sonra, Hasan'ı çağırdı. Anlattı durumu. Artık yavukluydu onlar. Köye döner dönmez bir dam kursundu. Garip değildi artık. Er oluyordu. Bir evin eri oluyordu. Karısını oturtacak bir dam kurmalı, düğün zamanına kadar bitirmeliydi bu işi. Gerekirse köyün diğer yiğitleri de yardım ederlerdi ona. İmeceyle bitirirdi damını. Bitirir bitirmez de kurarlardı derneği.

Hasan uçuyordu sanki. Bu köy büyükleri, çok yürekli, çok akıllı kişilerdi. Ateşin ikisinin de bağrına düştüğünü görür görmez, işi kotarıvermişlerdi. Satı yavuklusuydu artık. Bağ bozumu uzayıp gittikçe, türküleri değişiyor Hasan'ın. Giderek daha mutlu, daha muştulu oluyor. Hiç boş bırakmıyor onu Süllü. Satı'yı, Kesimoğlu'nu ve Hasan'ı durmadan çalıştırıyor. Hatta, bağcılar üzüm savururken, yardımcı olarak Hasan'ı gönderiyor geceleri.

Böylelikle daha fazla para kazanır, tam istedikleri gibi bir düğün yaparlar. Bir yetimi sevindirecekler. Başka zaman olsa, köylüler hafiften homurdanırlar. Biraz da bize iş üleştir diye. Ama şimdi ses bile çıkarmıyorlar. Hatta, bir yanlışlık olsa, hemen hatırlatıyorlar Süllü'ye...

Özendikleri bir buluşma bu ikisininki. Köy dönüşü yaklaştıkça, yerinde duramaz oluyor köylüler. Topal Ali, düğün harcı görmeye gidecek. Gene tek başına. Belki Hasan'ı da alır yanına. Al kadife gelinliği, parlak zenne pabucunu beğensin diye. Ama büyüklerin kararı hiç belli olmaz ki...

Bir de ağa var. O işi Süllü üstüne aldı. Aldı ya, ikircikleniyor. Fadime, Kesimoğlu'nun evine uğradığına göre, bir niyeti var Halil Ağa'nın. Bu niyeti nasıl aşacaklar... Düşünüyor. Sevda diyecek. Sev-

danın önüne Karaayakların bile duramayacağını bilir Halil. Bilir ve de boyun eğer. Kayalı aşiretinin ağası, yıllar yıllar önce olmuş bir olayı tekrarlamak istemez. Dedesinin dedesi, sevdaya karşı gelmişti de, o zaman oba olan aşiret birlik olup karşı durmuştu. Halil bunu bilir. Bildiği için de boyun eğer.

Bir ağa için, ölüm kolaydır. Dayanılmaz olan, aşiretinin, köylüsünün karşı durmasıdır. Bir kez sözünü tutmadılar, korkularını yitirdiler mi, güçsüzleşiverir ağa. Yiter. İş ki, oraya vardırmasın. Bunca yıllık ağa, o kadar büyüklüğü bilir artık. Bilmezse, Karaayaklar için Bozdağ'dan göçmek düşer. Ne demektir, bunca yılık ağalığın bir anda yitmesi...

Yalnız parayla, yalnız malla ağalık olmaz ki... Ağalık, sözdedir. Sözün gücündedir her bir şey. Bunu yitirdi mi yitirdi, saymaz olur köylü artık. Saygı kalkınca aradan, onlardan biri olur Karaayaklar da... Eh, ondan sonra nasıl çevirir parmağının ucunda köyü. Sadece Kayalar da değil ki... Dağ yöresindeki on altı köy, Karaayakların işaretparmağına bakar. Kendi aşireti, kendi köylüsü sırt çevirdi mi, diğerleri ciğere kedi gibi üşüşürler başına.

Karaayakoğlu bunu bildiği için, Sülü'nün anlattıklarına hiç ses çıkarmadı. Kırçıl bıyıklarıyla oynaşarak, mutluluklar diledi. "Benim garibim Hasan," dedi. "Düğününde ilk ben el kaldıracağım. Mesarif benden," dedi.

Süllü, muştuyu hemen ulaştırdı Hasan'a. Doğru ormana yollandı Garip. Sırtında baltası, bir günlük yola uzandı. En düzgün ağaçları indirdi aşağı. Sonra kendi eliyle biçti onları. Taşıdı köye. Dikmeler getirdi. Dayak, payanda yaptı. Tahtaların kabasını aldı. Tümünü sırtına vurarak gide gele indirdi ormandan köye.

Gitti saman buldu. Toprak yığdı. Samanla toprağı bir iyice karıştırıp çamur kardı. İndirdiği tahtaları kalıp yaptı. Dizlerine kadar çamura batarak güzelce karıştırdı, çamurunu. Yardım için gelmişlerdi... Akranları, köylüleri el vurmak istiyorlardı. Kardeşleri Garip Hasan'ın mutluluğunda pay sahibi olmayı kuruyorlardı gelirken. Tümünü geri çevirdi. Kendisi yapacaktı. Her şey elinden çıkacaktı. Ses etmediler. Döndüler.

Haklıydı Hasan. Satı'yla evlenecekti. Kim olsa, öyle davranırdı. İsterdi ki kişi, Satı'nın olacak bir evin, her noktasında kendi emeği bulunsun. Hasan da öyle düşünüyor olmalı. Varmadılar üstüne.

Hasan, Dudu Ninesinin tam karşısındaki boşluğa çatmaları çattı. Aralarından akıttığı çamuru tokmaklayarak duvarları çıkardı. Bir yanda kapı, iki yanda küçük kare pencereler açtı. Havadar olsundu evi.

Kapının karşısındaki duvarı kalınca alarak, bir ocak, hemen yanına da genişçe bir boşluk açtı. Kiler olarak kullanılacaktı burası. Ocağın yanında olduğundan nem kapmaz, unu, tarhanayı top olmadan saklardı.

Duvarların çamuru kuruyuncaya bekledi. Tavanın dayaklarını dizeledi. Tahtalarla kapattı sonra. En üste, çamur dökmeye başladı. Artık tüm tuzla, samanla karıştırıyordu çamuru. Saman ve tuz, iyice sıkıştırırdı toprağı. Yağmurun geçmesine engel olurlardı.

İş tavana vardı mı, dam bitti demektir. Güz dernek dönemidir. Ovadan döner dönmez tüm hazırlıklar bir anda başlamıştır. Hasan, son katı çekerken kıvancından uçuyor. Dayaklardan yaptığı merdivenin üstünde sekiyor.

Sırtında çuldan bir çamur zembili. Çıplak ayakları, çıplak omuzlarıyla inip çıkıyor merdiveni. Dudaklarında umut türküleri.

Arada bir doğaçlama türküler yakıyor. Bozdağ üstünün tüm masalları türküleşmiş. Tuz karışımı toprağın, tahtalar üstünde yayılışına uyarak çınlatıyor yamaçları. İnce bir ter kaplamış bedenini. Nefes aldıkça, göğsü kabarıyor.

Öğle oldu olacak.

Sedir'in Yusuf'un karısı Hürmüz, yemeğini hazırlamış. Nerdeyse namazdan çıkan efesi, sofraya koşar. Elinde kirmanı, kapısının önüne çönmüş. Bir yandan yün eğirirken, bir yandan Hasan'la konuşuyor. Dudu Teyze, bir yerlere gitmiş olmalı. Burada olsa, haşlar Hürmüz'ü... Oğlanı işten alıyor diye.

Hasan'ın aldırdığı yok. Hem laf yetiştiriyor Hürmüz'e. Hem gidip geliyor merdivenin üstünde. Yayıyor çamuru, tokmaklıyor. Sıkışsın. Bir iyice sıkışsın ki, dağın yağmurunu, karını altına vermesin. Öğüt veriyor Hürmüz:

— Dinlen biraz yiğidim. Sonra hasta olacaksın.

— Bitti sayılır Hürmüz Teyze. Hele bi bitsin çok dinlenirim.

— Zor dinlenirsin sen.

— Neden. Önümüz koca kış...

— He... Kış... Amma kış bizim için. Kocalar için. Sen bütün bi yörenin en bi güzel kekliğini alıyorsun. Nasıl dinlenirmişsin?

Utandı Hasan. Satı'nın sözü geçince sesini kesti. Bir iki gitti geldi merdivende. Tokmağı daha bir güçlü vurdu.

Doğruydu kadının dedikleri. Yeni damlarında, kınalı keklik gibi Satı'sıyla baş başa kalacaklardı. Bütün bir kış, bütün bir yaşam... Dinlenmek... Sözü mü olurdu dinlenmenin. O mutlu yaşantı içinde bunu aklının ucundan geçirebilecek miydi bakalım.

Hürmüz, devam etti yine.

— Ses vermedin ya Gariboğlu. Dediğime geldin galiba?

— Ne diyeyim Hürmüz Teyze.

— Hiç bi şey deme yiğidim. Ben anlarım.

Sonra söz, gelecek günlerin mutluluğuna kaydı. Hürmüz'ün gençliğinden, Hasan'ın anasının gençliğinden açıldı. Hürmüz, tekrar yaşamak umuduyla eski günlerini anımsıyordu. Ve Hasan, dünü yarınla birleştirme çabasında durmadan, çamur basıyor tavana.

Satı, babasının yemeğini hazırlarken sezinledi. Suları kalmamıştı. Aşağıya, pınara inip su doldurması gerekiyordu. Testiyi yüklendi. Çamdan oyma tahta testi kuş gibiydi. Babası, testiyi oyarken, işlemeler yapmıştı üzerine. İki kuş resmi kondurmuştu. Hafif olsun diye... Hafifti işte. Kanadı açık kuşlar, evden pınara, pınardan eve taşıyorlardı sanki testiyi.

Sedir'lerin evin köşesine gelince durakladı. Hasan'ın gidip gelişlerine daldı. İçi gitti. Nasıl çalışıyordu yavuklusu. Nasıl çaba harcıyordu. Kocaman çamur zembilini yükleniyor, çamur karışığı terine aldırmaksızın koşarak tırmanıyordu merdiveni. Bir düşerseydi. Bir yerlerine bir şeyler olursaydı...

Nasıl güçlüydü Hasan. Nasıl kaldırıyordu o ağır zembili. Gık demeden nasıl taşıyordu. Kimbilir sevdasının ateşi ne yücedir. Bir bitse şu ev. Bir kurulsa dernek. Ve o yeni damın içinde, bütün el gözlerden

ırak, efesiyle baş başa bir kalabilse... Mutluluk bu işte. Dudaklarda uçuşan türkü, akıllarda dolaşan mâni bu...

Hürmüz susmuş. Elleri usta hareketlerle kirmanı çeviriyor. Hasan yine başlamış türkülere. Kendinden bir türkü söylüyor şimdi. Türküyle anlatıyor yaptıklarını. Yanık, içten, yumuşak sesi, güz serinliğinde dalga dalga yayılıyor. Bir kement olup dolanıyor Satı'nın ayaklarına.

Tuz kattım, diyor Hasan. Saman kodum. Dünyayı sardı od'um. Sonra duvarları konuşturuyor. Dağlarda hışırdayan ağaçların sesi yankılanıyor insanın kulaklarında. Ardında oynak bir havaya noktalar koyan balta seslerini duyar gibi oluyor. Sonra ağacın temizlenmesi, biçilmesi ritimleşiyor. Ve duvarlar yükseliyor. Yükseliyor Satı'nın içinde bir ateş.

Testisini kucaklamış, olanca gücüyle bastırıyor göğsüne. Sanki burada olduğunu biliyor Hasan. Görmesi olanağı yok. Ama görmüş, bilmiş gibi, Satı üstüne döndürüyor tüm türküleri. Yarın üstüne, kavuşma üstüne başlıyor.

Satı, dikilmiş kalmış Sediroğlu'nun evi gölgesinde.

Gizliden sevdalısını, yavuklusunu gözleyerek. Neredeyse erkekler camiden çıkarlar. Neredeyse görürler onu bu durumda. Ve ayıplarlar. Kınarlar. Hatta, Kesimoğlu'nun kulağına varırsa iş, daha da kötü olabilir.

Yakında evlenecek bir kız, yavuklusunu böyle gözleyemez. Törelere aykırı bu. Kaçması gerek. İçindeki ateş ne denli yakıcı olursa olsun, duvar dibinde belli edemez bunu. Ederse, kötü gözle bakarlar. Yetiştirememiş ana babası derler. Umurunda mı Satı'nın.

Umurunda olması mümkün mü? Kendinden geçmiş. Üstünde uçuşan kuş resimli tahta testisini kucaklamış. Hasan özlemiyle sıkıyor.

Hürmüz, Hasan'ın türküleri değiştirmesinden kuşkulanmıştı. Çevresine bakındı. İlkin bir şey görmedi. Sonra fark etti Satı'yı. Demek Hasan da görmüştü. Ama mümkünü yoktu bunun. Göremezdi. Kendisi bile bir kuşkuyla araştırmıştı. Evlerinin köşesinden, gizlice bakan Satı görünmezdi. Demek gerçekten doğruydu Dudu Teyze'nin dedikleri. Bir maya vardı bu çocuğun içinde. Ardında bile olanları bakmadan görmesini sağlayan bir his vardı...

Kızı kınardı erkeklerden biri görürse. Oysa Hürmüz, hiç kınamadı. Az mı gözetlemişti Yusuf'unu: Az mı köşe bucak dolanmıştı yavukluyken onu görmek umuduyla

Ama zamanı iyi seçememişti. Şimdi Yusuf, karşılarındaki Mısdan Efe, eve dönerlerdi. Dönerler ve görürlerdi Satı'yı.

Uyarmak gerekti.

Büyüklüğünü gösterip yakalanmadan uyarmalıydı kızı. Yoksa diline düşerdi erlerin.

Hasan'a sezdirmeden başını uzattı. Belli belirsiz bir sesle, "Guyz," dedi. Satı, çevresine bakındı birden. Hürmüz'ün başını görünce, toplandı. Testi kaydı elinden. Adımları bir öne, bir arkaya gidip geldi. Sonra, tüm gücünü ayaklarında toplayarak, pınara doğru koşmaya başladı.

Aklında Hasan'ın türküleri. Bağrında sönmez bir ateş... Pınar başına vardığında, en çok bir mâniye takılmıştı. Duvarları çevirdim, yârim için, diyordu Hasan. Dört duvarı çevirdim. Gayri, içinin süsü, ona ait. Bunu hiç düşünmemişti. Bir çul, bir kilim döşemeliydi, damın tabanına. Yatağı, yorganı vardı. Hazır. Bir çulu da vardı. Ama onlar olmazdı artık. Madem süs ona aitti. Bilirdi yapacağını.

Anası öleli, tezgâhı kurulu kalmıştı, damın köşesinde. Bir tapınak gibi, hiç bozmadan saklamıştı onu Kesimoğlu. Satı ara sıra girer, ilmikleri, tarağıyla oynardı. Şimdi iş başa düşmüştü artık. Bir kilim dokumalıydı. Öyle bir kilim ki, görenin parmağı ağzında kalsın.

* * *

Hasan dağları nasıl konuşturmuştu türküleriyle. Satı da kilimi öyle konuşturdu oyalarıyla. Daha pınardan döner dönmez başladı. Ne kadar yün varsa, ilkin attırdı babasına. Sonra eğirdi. Dudu Teyzesine boya yaptırdı ağaç köklerinden. Boyadı eğirdi yünü.

Önünü, ardını arttı tezgâha. Tarakladı. İnce mekiğine doladı renk renk yün iplerini. Gece demedi tıpkı Hasan'ı gibi, gündüz demedi. Dam kuruduğunda, bir sevda öyküsü oldu kilim. Bir dağ masalı oldu. Değil kızlar, yaşlılar, eskiler bile giz aradılar. Giz çözdüler kilim üstünde. Gönüllerinin yüceliği, akıllarının genişliğince.

Biz biliyorduk, dedi eskiler. Bu oğlana anca bu kız düşer. Tan-

rı, ikisini birbirine kısmet kılmak için yaratmış. Birinin ağzında gönül dolusu türkü, ötekinin kınalı parmaklarında, sevdayı canlandıran oya... Tanrı bilir işini.

Ne yücedir o... Ne yücelerin yücesidir ki, böyle insanlar yaratıyor.

Kilim bitinceye başında durdu köy kızları. Daha ikinci deseni ortaya çıkarken dile düşmüştü. Kız görünmüyor, öldü kaldı mı diye bakmaya gelmişti Iraz. Kesimoğlu'nun komşusu. Süllü'nün biricik kızı... Kaç zaman var, hiç dışarı çıkmadı demişti. Bir gidip bakayım.

Kapıdan girdiğinde, yan kovuktan ışık vuruyordu kilimin üstüne. Ve o ışığın altında, çimenler dalgalanıyor, çiçekler açıyordu. Bir koca demet vardı yeşil çimenlerin üstünde. Papatyadan gelinciğe kadar. Tüm dağ çiçekleri, usta bir düzen içinde yan yana kucaklaşmışlardı. Sonra iki kuş gagası beliriyordu.

Daha gagalarından belliydi ki, dağlıların bildiği kuşlardan hiçbirine benzemeyecekti bu. Kıvrık, parlak sarı gagalar. Üveyik desem, değil, dedi Iraz. Keklik hiç değil. Kartal... Kartalın ne işi var sevda kiliminde. Ya ne öyleyse?...

Soramadı. Konuşmayı unuttu. Satı dalmıştı. Mekikleri geçiriyor, taraklıyordu durmadan yünü... Ve her taraktan sonra, yepyeni, bambaşka bir öykü beliriyordu. Baktı kaldı Iraz. Büyülenmiş gibi. Gözlerini tarakladıkça kıpırdanıp ışık çavlanı altında canlanan anlamlı öyküye dikip kalmıştı.

Ne kadar durdu bilmiyor. Küçük oğlunun bağırmasıyla irkildi. Döndü usullacık. Ayaklarının ucuna basarak uzaklaştı.

Konuşamıyordu. Bir tutukluk gelmişti üstüne. Şaşıp kalmıştı. Satı'nın kilim dokumasına şaşmıyordu Iraz. Her dağköylü kızın doğarken edindiği bilgilerden biriydi bu. Böylesi bir öyküye tarak atmasına şaşıyordu. Gözüyle görmeseydi. Başucunda sessiz durup bilinmez bir zaman sürecinde iplik iplik oluşuna tanıklık etmeseydi, inanmazdı.

İnanılmaz bir şeydi bu kilim. Kimbilir bitince nasıl olacaktı. Kız, diğer kızlar gibi dokumuyordu kilimi. Kendinden geçmişti. Iraz'ın geldiğini duymamış, gittiğini sezmemişti. Elbet kendini böylesine verince,

bir bulunmaz, bir anlaşılmaz öyküyü canlandıracaktı. Birden uyandı. Görmeliydi bunu köy kızları. Görmeli, iyice öğrenmeliydiler. Kilim nasıl dokunurmuş. Bir sevda, nasıl canlanırmış dokumada.

Yarın onların da başına gelebilirdi sevda. Bir yiğide yanarlardı. Dağ kızlarının kaderidir bu. Bakarsın bir alaz düşmüş yüreğine. Yakıp tüttürüyor. Oyalarda anlatır bunu artık. Çorap olur renk renk. Bin mâniyi uçuşturan. Kilim olur. Çul olur hatta...

Ama böylesi olmaz. Kaç yüz yıllık kilimler var. Daha köy olmadan. Göçerlikten kalma. O zaman daha kutsal sevda. Ve yavuklu kızlar daha usta oyalar işlermiş. Yine böylesi yok. Hiç görülmedik bir şey bu. Haber iletmeli ki, kız anaları zamanı boşa yitirmesinler. Bir örnek alsa kızları. Bir uç çıkarsa bu kilimden, yüzlerce olur. Yüz yıllar sonraya uzar gider. Hemen koşmalı.

Oğlanı avuttu. Sonra dolandı. Anlattı gördüklerini. Gelin dedi. En bilgeleriniz gelsin. Çözün bakalım bu öyküyü. Çözün de, yeni bir masal şırıldasın kulaklarımızda. Tahir ile Zühre'ye, Leyla ile Mecnun'a, Yusuf ile Züleyha'ya, Karacaoğlan'la Elif'e ve daha kaç âşığa bir yenisi eklensin. O desin, öteki cevaplasın. Biri mâniler uçuştururken, diğeri oyalar konuştursun. Gelin çözün bunu...

Başını salladı Dudu. Iraz'ın bu kadar sözü bir araya getireceğini hiç ummazdı. "Ben görmeyeli amma yalak olmuş ha," diye geçirdi. Göklere çıkarıyordu bir kilim parçasını. Görevi değil miydi? Sevda dokumayacak mıydı kilime? Bin yıllardır sürüp gelmiş örneklere gönlünce kıvrımlar verdirip başka bir renk katma değil miydi bu?

Değildi. Görünce kendi de inandı. Bu başka bir şeydi. İlk görüyorlardı bu örneği. Dudu bile şaşıp kaldığına göre... Artık kuşkusuz anlatabilirlerdi. Çözme çabasına girebilirlerdi. Eski, bilge kadınlardan bir bir sözler çıktı. Sonra birleşti bu sözler. Bir öykü olarak yayıldı dağ üstüne... Dam kuruyup dernek zamanı geldiğinde kilim de hazırdı. Götürüp yaydılar yeni evlerine. Yatak, yorgan döşediler. Karaayakoğlu, ağalığına yaraşır armağanlar göndermişti. Ev umduklarından güzel oldu. Taze toprak kokusuyla doldu çevre.

Yaşlılar birlik olup Satı'nın kınalarını tazelediler. Halil Ağa, Fadime'sini gönderdi baştutar olarak. Derneğe ben de katılacağım, de-

di. Hasan, başçobanım Ömer'in yeğeni. Benim azatlamam. Ağalığımı göstereceğim. Madem onlar böyle bir sevdanın od'unda yandılar. Madem böylesine yüce alazları. Ben yardım ederim.

Dağların yüceliğince töresi neyse sevda üstüne, tümü yapılsın. Biri geri kalırsa, biri noksan kalırsa, hesabını sizden sorarım kocalar. Bilmiş olun. Hemen isteyin istediğinizi. İşte ambar, işte mal. Sakınmam sevdaya karşı.

Daha bir sevindi köylü. Ağaydı ne kadar olsa. Onlar günahını almışlardı. Bir Fadime'sini göndermekle ikirciklenmiş, kuşkuya düşmüşlerdi: Oysa bak, adam neler yapıyor. Tövbe etmeliydiler. Onar rekât nafile namazı kılmalı, günahlarından arınmalıydılar.

* * *

Öfkesinden yerinde duramıyordu Karaayakoğlu. Bir oyun etmişti ki Gariboğlu ona, unutmanın mümkünü yok. Bunun altında kalmamalıydı. Nasıl gülüyordu Kayalar köyü ona. Bıyık altından alaylı alaylı nasıl bakıyorlardı.

Daha Satı'nın ününü duyduğunda bana göre demişti. Bilmezler miydi hiç. Karaayaklar çıkarı olmayan yere pislemezler bile. Bildiklerinden. Her şeyin farkında olduklarından gülmüyorlar mıydı kıs kıs... Ağayı atlattık diye.

Ah, sevda olmayacaktı ki işin içinde. Çekip alsın Satı'yı. Bilirdi. Bir kez sevda karıştı mı işin içine, çekip alsa bile sahiplenemezdi. Kan akardı. Kan akması bir yana, dediği yere varmazdı iş. Bu kan akmasından çok daha kötüydü. Akacak kan, Karaayakoğlu'nun olmayacaktı nasılsa. Irgatlarıyla köylüler arasında olurdu kavga. Ve ırgatlar hakkından gelirdi köylünün. Orası hiç önemli değildi. Önemli olan kızdı. Kilim öyküsünü de duyunca, daha candan girdi işin içine. Nasılsa bir pundunu bulurdu. Nasılsa çıkartırdı Hasan'dan bunun acısını. Ama şimdi... Öyle bir kilimi dokuyan kız, ölürdü de, Karaayakoğlu'na karılık etmezdi. Bir küçük işaret olsa. Bir umut ışığı beliriverse bu konuda. Hiç çekinmeden yapardı yapacağını.

Şimdi yapacağı ağalığın gerektirdiği yardım. Tüm dağköylerine ün verecek bir toy hazırlamak. Öyle bir toy olsun ki bu, Bozdağ yukarıdan, ova aşağıya yayılsın gitsin. Bizim ağamız desinler. Bizim

ağalarımız kadar yüce gönüllüdür. Bir sevda öyküsü dinledi. Kendinden geçti. Damını, ambarını ağzına kadar açtı. Sanırsın ki, ağa kızıyla ağa oğlunun toyu derneği. Sanırsın ki, dağdan dağa sevdalanmış bunlar. Masallardaki gibi. Düşlerinde görmüşler birbirlerini. Sonra oğlan yollara düşmüş. Bulmuş kızı. Bulmuş ve de padişah babasının güç koşullarını yerine getirip hak etmiş. Ferhat gibi dağlar delmiş. Köroğlu gibi ordular bozmuş.

Sonra...

Sonrasını o bilir sadece. Bir de Tanrı...

Sonrası o zaman görülür. Şimdi toy dernek zamanı..

Murtaza kâhyayı göndermeli Derbent'e. Zurnacı Dello, davulcularını da alsın gelsin.

Ağalık kişiyi nelere zorluyordu. Ağa olmasaydı. Daha önceden Fadime'yi göndermiş bulunmasaydı bakmaya. Çekilir giderdi. Oysa şimdi bunları yapmak zorundaydı. Çekiliverirse, kıskandı derlerdi. Bir koca ağa, ırgatlığından azat birini kıskandı.

Kıskanıyordu. Ne bilirdi Hasan Satı'nın değerini. Bir usta er gerekliydi Satı'ya. Kendisi gibi... Bir zengin gerekliydi. Hiç kocamasın, hiç eskimesin diye... Kendisi gibi. Kınalı parmaklarını sıcak sudan soğuğuna sokmamalıydı ki... O zaman mutlu olurdu ancak. Ve böyle bir mutluluğu ancak, Karaayaklar'ın hanayında bulabilirdi.

Olmamıştı. Fadime, kız daha küçük. Hele gelecek bahara da çıksın, demişti. Bir bahar daha bekleyeyim derken elden kaçırmıştı. Oysa geçen bahar, isteyiverseydi. Satı çoktan kendisinindi. Şimdi, Tanrı'nın çizdiği yoldan yürümek, hiçbir şeyi belli etmemek zorundaydı.

Elbet her şeyin bir sırası vardır. Karaayakoğlu'nun da konuşacağı gün elbet gelir. Bir punt bulur nasılsa. Ve o zaman gösterir. Hasan'a da... Satı'ya da...

Zurnacı Dello, daha yarın başında vurdurdu davulları. Güm güm öttü Bozdağ. Umutlu, kıvançlı havalar vurdu avurtlarını şişirerek. Davulun tokmağı tempo tuttu bu havalara. Köy çocukları karşıya gittiler. Pınarda başladı dernek. Pmardan bu yana oynayarak geldiler.

Yaşlılar dizelenmişlerdi köy yolunun iki başına. Oynamayanlar, Dello'nun, zurnanın ince sesini tüm tizliğiyle havaya karıştıran avurt-

larını seyrediyorlardı. Körük gibi diye geçiriyorlar içlerinden. Ağız değil, bir koca demirci körüğü. Hiç inmiyor. Hep dolu avurtları. Sanki hiç nefes almıyor bu adam. Ya da bir başka yerlerden alıyor da hep ağzından veriyor. Zurnaya bir kez üfledi mi, sürer gider artık. Daha gelir gelmez başlattı derneği.

Fadime, Kesimoğlu'nun evinden çıkmaz oldu. Kadife gelinliğin alına uygun kınalar yakıldı ellere. Bir duvak hazırlandı. Oyalarında bin nazın sallandığı. Mâniler okundu. Mutluluk üstüne, taşlama üstüne...

Kaynanadan, görümceden, eltiden söz edildi. Satı için bunların bir anlamı yok. Yok ya, töre öyle getirmiş. Ayrılıklar anlatıldı. Ayrılacak kimi var? Bir babası. O da dip komşusu sayılır. Yemeği birlikte yiyecekler. Çamaşırlarını yine Satı yıkayacak babasının. Ayrılık sayılmaz ki bu...

Kadınlar, yaşlısı genci Satı'yla uğraşırken, erkekler de "meydan ateşini" tutuşturmaya çalışıyorlardı. Karaayakoğlu, yemek çıkaracaktı tüm köye. Karaayakoğlu'nun yemeği... Köylü daha şimdiden ağzını şapırdatıyordu. Büyük oğlu Murat, ortanca Tahir ve kızı Nuriye evlenirken görmüşlerdi yemeği. Pek eskiler de Karaayakoğlu'nun kendi düğününü ansırlardı. Herkesten başka, herkesten daha çeşitli bir sofra düzerdi onlar. Sofra düzmek, etinden tatlısına bir düğün aşı pişirtmek zorunluluktu. Yapıyorlardı onlar da... Ellerinden geldiğince.

Ama orman köyden uzaklaşıp tarlalar ektiklerini vermez olunca, düğün yemeklerinin çeşidi de azalmıştı. O eski düğünlerin, dillere destan yemeklerini bir Karaayakoğulları verebilirdi artık.

Dudu'yla Iraz, Kesimoğlu'nun mutfağını paylaşmışlardı. Karaayakoğlu'nun kâhyası Murtaza, ne isterlerse, yüklenip geliyor hanaydan. Üç koyun kestirdi Karaayakoğlu. Çağrılılar püryan yesin dedi. Böyle bir sevda madem yüz yılda bir gelir. Kaçırmayalım. Yardım edelim ki, sevabının ucundan bir şeyler kazanalım.

Et oldu mu, eli bolalıverir kişinin. Dudu'yla Iraz, püryan hazırladılar. Kızartmalar, sebzeli yemekler yaptılar. Dağkekikli düğün çorbası buğulandı kazanda. Dizelediler olanları. Halil Ağa'yı beklemeye başladılar. Gelsindi. Gelsindi de, açsındı toyu.

Dello, parmaklarını oynatıyor zurnası elinde yokken bile. Davulları, ocağın yanında kuru bir yere koymuş davulcular. Derisi nemini alsın, daha çok gümbürdesin diye.

Fadime, gelinin başından ayrılmadığı için, kadınlar erkenden yediler yemeklerini. Onların ulusu başlarındaydı. İşaret etti. O işaretle, oturdular sofraya. Sonra, Adsız'ın Dursun'la, Tımar'ın Salih'i mutfağa aldı Dudu. Bir güzel karınlarını doyurdu. Sofraya hizmet edecekti onlar. Su isteyene su, ekmek isteyene ekmek verecek, yemekler tükendikçe sahanları değiştireceklerdi.

Meydan ateşi, alazını tavana dek yükseltirken, Karaayakoğlu göründü. Dursun'la Salih seğirttiler. Sedir'in evine kurdular sofrayı.

Halil Ağa, bağdaş kurarak köşeye oturdu. Sağına Süllü'yü, soluna Kesimoğlu'nu aldı. Sonra Topal Ali'den başlayarak, Murtaza kâhyaya kadar uzanan bir kocalar dizisi dolandı sofranın çevresine. Tahta kaşığını uzattı Karaayakoğlu. Kaşıklar gidip gelmeye başladı.

Sonra sahanlar kalktı, leğenler geldi. Çorba bitti göveç, göveç gitti bamya, püryan, keşkek, kabak, hoşaf, börek, baklava dizelendi. Ayran destileri boşalıp sıralandı. Dursun'la Salih hiç durmadılar. Ayran, su, yemek...

Dudu, Hasan'ı damın gölgesinde yakaladı. Sofraya oturamıyordu. Hemen şurada bir iki lokma atıştırsındı. Akşam, aç kalırdı sonra. Aç ayı oynamazdı...

Dernek büyükler, bir de küçükler içindi. Gelinle güvey, onların kıvancından uzaktılar. Oyna derlerse oynarlardı. Gel ye denildiğinde, her sofradan bir iki lokma alırlardı. Ama akranları olmadığı zaman. Yoksa, onlar kıstırdı mı bir yerde adamı, ver ederlerdi yumruğu sırtına. Kutlarlardı... Kutlama böyleydi.

Yemek bittikten sonra, Dello'nun havaları inletti yine Bozdağ'ı... Meydan ateşi, alabildiğine kabarttı alevlerini müziğe uyarak. Yiğitler çıktı ortaya. El kaldırdılar.

Dolandılar ateşin çevresinde. Diz büküp ayak kaldırarak. Kolları alevin kızıllığında gölgeler verirken, hafif kamburlaşmış belleri, çalak adımlarıyla zeybek oynadılar.

Karaayakoğlu Halil Ağa, Hasan tümümüzün, dedi. Onun toyu

tümümüzün. Bir koca köyün, bir yiğit garibi o. Ağalık atalık töresi gereğince, ilk ben kalkacağım oyuna. Haydin bakalım kocalar. Siz de beni izleyin.

Sekerek girdi ateşin ışığına. Sekerek dolandı koca kütüklerin çevresinde. Ve kocaların önünden geçtikçe bir bir çekti onları oyuna. Dello daha bir coştu. Bir koca ağa, zurnasının temposunu tutuyordu. Karaayakoğulları dedin mi, bu Bozdağ silsilesinde ünleri bilinir, sözleri yürür kişilerdir. İşte onların başı, en yücesi, Halil Ağa, el kaldırmış. Bir genç hafifliğiyle döneniyor. En usta, en güçlü yiğitler ancak böyle oynar zeybeği. Ayaklarını dizlerine kadar kaldırıp ancak böyle sallar. Ve ancak böyle seker tek ayak üstündeyken...

Kimbilir bahşişi ne bol olacak ağanın. Onu bile oynatmayı başardığına göre, Dello'dan memnun kalacak. Yine bilinir Karaayakoğullarının sevinci. Öderler. Hem de kimsenin ödeyemeyeceği kadar yüksek bir ücretle...

Süllü, dudaklarında yakarışla, köylüsünün kıvancını izliyor. Başta ağa, o kadar günahını aldıkları kişi, tüm köylüsü alazın çevresinde kaynaşıyor. Dello coşmuş. Avurtları hiç inmiyor. Davulcunun elindeki tokmak kuş misali... Arkada iki parmağının arasına kıstırdığı değnek, titrek ama kararlı vuruşlarla müziği iyice kızıştırırken, tokmak güm diye nokta vuruyor ayakların işlevine. Kıvranıyor, oynayanlara uygun bükülüp sekmeler yapıyor davulcu. Ve coştukça, dizlerini büküp başını yere değdirerek, göbeğinin üstünde çalıyor artık.

İnce bir ter basıyor oynayanlara. Zurna gittikçe tizleşiyor. Davul alabildiğine çabuklaştırıyor tempoyu. Ağır, güçlü, sakin ve kararlı zeybek, son öykülerini anlatır gibidir artık. Durgunluktan, düze inmeden önceki fırtınalı izlemenin yaşantısını tekrarlamaktadır sanki. Dağlar üstünde sekip pınarbaşında kavuşmaya koşar gibi giderken, birden izleyici "müfrezeyle" karşılaşmış gibi... Vuruşma başladı, başlayacaktır. Vuruşur gibidir oynayanlar. Bir savaş narası gibidir zurnanın gövdesinden çıkan ses. Ve bir buyruk iletir gibi gümbürdemektedir davul...

Oynayanlar iyice yoruluncaya devam ettiler. Daha doğrusu, Karaayakoğlu yoruluncaya oynadı yaşlılar. Sonra, onunla birlik yerle-

rini gençlere bıraktılar. Dernek başlamıştı. Gençler sürdürürdü artık bunu. Ağa ağalığını yapmış, köylüsünün, garibinin kıvancını paylaşmıştı. Birer gölge gibi uzaklaştılar alandan. Dudu'nun evinin yanındaki koca küpten abdest aldılar. Camiye yöneldiler.

Süllü, ardına taktı Hasan'ı. Hasan'ın ardında sağda, birlikte abdest aldılar. Birlikte yürüdüler camiye. Süllü durakladı. Onlar da durakladılar. "Varagon," dedi Süllü. Sonra başıyla işaret verdi Mırmır'ın İlyas'ına. Eğildi... Çorabını düzeltmeye başladı.

İlyas yanladı Hasan'ı. Ve fısıltıyla anlatmaya başladı..

Biraz sonra namazlarını kılıp geri döneceklerdi.

Yeni yaptığı dama.

Satı orada bekliyecekti. Ve...

* * *

Yengeliği Iraz yapacaktı. Kesimoğlu'nun Satı'dan başka çocuğu olmamıştı. Hasan da bir garip yetimdi... Köyündü bu düğün. Köyün göreviydi onlara doğru olanı anlatmak. Kadınlar elbirliği ettiler. Satı'yı nasıl süsledilerse öyle, gerdek odası haline getirdiler yeni damı. Pufla yatağı tam ortaya serip ocağı bir güzel tutuşturdular. İşlemeli atlas yorganı örtüp baş tarafa yastığı yerleştirdikten sonra, hafifçe uçlarını büktüler. Namazlığı kıble yönüne dört dürüp bıraktılar. Ve birer birer çıktılar odadan.

Bir Satı, bir de Iraz kaldı.

Iraz, olacakları anlattı Satı'ya. Korkmamasını söyledi. Korkardı. Haklıydı korkmakta. Bunca yıl sonra ilk kez bir yabancı nefese karışacaktı nefesi. Ve ilk kez bir erle yan yana olacaktı. Bu ne yavukluluğa, ne sevdalılığa benzerdi. Bir yaşam boyu mutluluğu eğer merdiven olarak alırsak, ilk basamağı bu geceydi işte. Ama öyle bir erişilmezdeydi ki o basamak, ancak ustalar aşabilirdi. Yengesinin sözlerini bir iyice dinleyip bir iyice belleyebilenler ulaşırlardı o mutluluğa. Kulak versindi...

Veremiyordu Satı.

Söylenenleri bir türlü alamıyordu başının içine. Duvağının tüllerinde yankıyıp yitiyordu sözler. Iraz konuşuyor, konuşuyordu. Ama duymuyordu Satı. İçinde durmadan büyüyen bir uğultu vardı. Hasan'ını,

Hasan'ıyla baş başa geçireceği ilk gecesini kuruyordu kendiliğinden. Sözler güçlerini yitiriyor, tüm düşünce dolduruyordu içini.

Bir gürültü oldu. Namaz bitmişti anlaşılan. Ayak sesleri kapının önüne geldi dayandı. Belli belirsiz kıpırtılar yankılandı Satı'nın kulaklarında. Bir uzun duaya başladı Süllü. Iraz, kolundan tuttuğu gibi kapının ardına sürükledi Satı'yı. Beklemeye başladılar.

Dua devam ederken, yine düşüncelere daldı Satı. Kendi içinde yankılandı düşünceleri. Çevreyi doldurdu. Artık duymuyordu Süllü'nün dediklerini. Oysa köylüler sabırsızlanıyordu dışarıda. Süllü bir fırsat bekler diyorlardı içlerinden. Buldu mu, işte böyle iki ayak üstüne diker insanı. Okur babam okur...

Duayı bitirdi Süllü. Ellerini yüzünde, beyaz sakalının üstünde gezdirdi. Sonra Hasan'a yan verdi.

— Garipoğlu Hasan, Kesim kızı Satı'yı Allah'ın emri, peygamberin kavliyle avratlığa kabul ettin mi?

— Ettim...

— Duydunuz değil mi?

— Duyduk...

— Ben de duydum...

Kapının aralığına dayadı sonra ağzını.

— Kesim kızı Satı, dedi. Allah'ın emri, peygamberin kavli ve de yöremdekilerin tanıklığıyla sen de Gariboğlu Hasan'ı efeliğe kabul ediyon mu?

Ses yok içerden. Tekrarladı sözünü Süllü. Ve cevap beklemeden üçledi. Yine ses yok. Hasan, ağırlığını bir ayağından alıp ötekine verdi. Köylüler kulaklarını uzattılar kapıya doğru. Kıpırdandılar.

Ağzı mühürlenmişti Satı'nın. Olup bitenle tüm ilişkisini kesmişti. Iraz'ın anlattıkları, kapının dışında olanlar, bir büyük yankı gibi düşüncesini durduruvermişti. Süllü bir şey mi dedi? Iraz bir şey mi yaptı, farkında değil. Keçeleşmiş başı. Taşlaşmış...

Iraz şaştı bu işe. Eli ayağına dolandı. Yoksa istemiyor muydu kız? Yoksa pişman mı olmuştu. Kaç kez yengelik yapmıştı bu köyde. Hiç böyle şey başına gelmemişti. Erlerin sabrı taştı, taşmak üzereydi. Satı'da ise ses yok...

Dürttü kızı. "Ediyom de," dedi. "Çabuk, ediyom de..."

Satı dediğinin farkında olmadan tekrarladı Iraz'ın sözünü. Bir nefes dalgalandı kapının dışında. Rahatladı köylü. Ayakları yerden kesildi Hasan'ın. Sıkıştı kalabalığın arasına. Süllü tekrar ellerini kaldırdı.

— Ben de sizi, bi altın mihri müeccel, üç altın mihri müaccel ile everiyom. Allah toyunuzu mutlu ve kutlu kılsın, dedi...

Bir anda yumruklar kalktı havaya. "Guvatola" sözcüğüyle birlikte indi Hasan'ın sırtına. Kapıya yüklendi Hasan... Açılmaz...

Satı, öyle kalmıştı kapının ardında. Iraz da şaşkınlıktan dikiliyordu yanında.

Yumruklar tekrar kalktı.

Hasan yine yüklendi kapıya. Açılmıyordu. Omuzladığı gibi deviriverdi ardına dek. Satı, ardından Iraz yıkıldılar. Köylü, yumruğu havada kalakaldı kapının ağzında. Gülecek mi, yoksa alay mı edecek bilmeden. "Maşallah," dediler. "Maşallah, kapıyı kırdı..."

Iraz bir an baktı kapının ağzında, vurmaya hazırlanmış kalabalığa... Sonra ayaklarını altında toplayarak doğruldu. Kapıyı ardından çekerek, Mırmır'ın İlyas'a teslim etti görevini. İlyas, kuşağının ucundan bir parça kopardı hemen. Kapının halkasıyla, söveninkini birleştirip bağladı.

Canı gitmişti Satı'nın. Dışarıda yumrukların efesinin, sevdalısı Hasan'ın sırtına indiğini duyunca, donup kalmıştı. O kadar da yakın duruyordu ki kapıya. İlk yüklenişinde açamamıştı Hasan...

Kapı arkasından kapanır kapanmaz, uzandı Hasan. Kınalı ellerini yakaladı Satı'nın. Kaldırdı. Ocağın kıyısına sokulmuş kalın çıra, odanın içini aydınlatıyordu. Bakıştılar. Duvağını kaldırdı Hasan. Satı'nın pembe yüzü, sürmeli kaşlarının karasına inat, ay gibi parladı. Gözlerine can geldi birden. Hasan'ın gözleri nasıl balkıyorsa, öyle balkıdı.

Düşerken tuğrası yan kaymış, kızıl saçları taşmıştı hemen. Çıra ışığının kırmızılığı, gümüşlenerek yansıyordu saçlarında. Düzeltti Hasan. Okşadı saçlarını. Kokladı ellerini. Bir uzun özlemi dindirir gibi, sıcak nefeslerini birbirine sarmaştırarak bakıştılar tekrar. Ellerini uzattı Hasan. Sonra yumruk yaptı. Ve usulca sırtını dönüp namazlığı açtı.

Ortasına doğru ilerledi. Hemen bir adım gerisine de Satı durdu.

Ellerini kulaklarının memesine değdirdi Hasan. Omuzlarının hizasına kaldırdı Satı. "Allahu Ekber," dediler art arda...

Gerdek namazına durdular.

Dudaklarını kıpırdatıyordu Hasan. Ama belirsiz bir kıpırtıydı bu. Satı gelip dikilmişti gözleriyle, gözkapaklarının arasına. Bir türlü gitmiyordu. Tanrı'yı anmak istiyordu. Bu kavuşmayı onlara bağışladığı için teşekkür etmek istiyordu ona. Gerdek namazında tüm düşüncelerini, tüm varlığını bir adamışlık içine salarak cevaplamak istiyordu armağanını. Bugüne erişmenin borcuydu bu. Tanrı istemeseydi, Tanrı bu sevdayı verdikten sonra, kavuşmalarını istemeseydi, bugüne ulaşamazdı.

İşte Satı... Yanında... Hemen bir adım arkasında duruyor. Elini uzatsa namazı bozmaktan korkmayıp tutar onu. Hep Tanrı'nın isteğiyle bu... Öyle karar kıldığı için. Ama bir türlü yönelmiyor düşünceleri ona. Kara sürmeyle çatılmış kaşları geliyor. Al yanaklarının ışıltısı oynaşıyor. En çok da gözlerindeki balkıma. O dindirilmesi mümkünsüz özlem alazı...

Duaya başlıyor. Bir adanmışlık içinde tüm hayalleri yitirmek umuduyla başını sallayarak. Daha yarısına varmadan, unutuyor neresinde olduğunu. Tekrarlıyor. Yine olmuyor. Bir düşünüverse Tanrı'yı... Bir veriverse kendini. Namaz bitmiş olacak. Veremiyor.

Gerdek namazı iki rekâttır. Ama şimdiye değin böyle uzun namaz kılmadı Satı. Teravih namazı bile bundan kısa gelmişti ona. Oysa Süllü kocamıştı artık. Uzattıkça uzatıyordu duaları. Sanki daha az eğilip kalkacakmış gibi...

Önünde efesi vardı şimdi. Dikilmiş kalmışlardı Tanrı'nın huzurunda. Bitmesi gerekliydi çoktan. Onlar daha birinci rekâtı kılmamışlardı.

Tekrar başladı duaya Hasan. Zorladı kendini. O zorlamayla, Fatiha'yı bitirdi. Hemen arkasından, ezberindeki en kısa duaya geçti. Rükûa vardılar. Satı'nın omzu, baldırına değiyordu rükûdayken. Oynaşan hayal yine canlandı. Ama sıkıyordu kendini Hasan. Tüm Tanrı'yı düşünmek isterse başaramayacağını anlamıştı. Yenilgiyi kabul etti.

Bir alışkanlık gereği, dudaklarının kıpırtısına uygun davranış-

larla namazı bitirdi. Ellerini kaldırdı gökyüzüne. Kelimeleşen düşüncelerle, kıvancını iletti Tanrı'sına.

"Tanrım," diyordu. "Tanrım senin yüceliğin ulaştırdı beni bu mutluluğa. Ben Satı'ya vurulmuştum. Gönlümdeki sevda alazı, her yanımı yakıyordu. Onun gönlünü bana düşürdün. Sonra tüm doğan, tüm yaratıkların yardımcı oldu bize. Kavuştuk... O bir Elif, ben Karacaoğlan, o bir Şirin, ben Ferhat, o bir Züleyha, ben Yusuf olmadım. Dağ ova gezmedik kavuşma üstüne türküler yakarak. Köy oba dolaşmadık. Ama inan Tanrım. Onların gönlü ne denli yüceyse, onların alazı ne denli yakıcıysa, benimki de öyle. Ve sürdür mutluluğumu. Satı'nın kocamayan güzelliği içinde yitir ömrümü... Âmin..."

Satı da âmin dedi efesinin arkasından. Ellerini yüzüne sürdü. Ve bir anda Hasan'ın kocaman avuçları içinde buldu yüzünü. Duvağını aldı Hasan. Tuğrasını çıkardı alaz saçlarının üstünden. Kokladı saçlarını. Er nefesi değildi Hasan'ın soluğu. Bir yanardağ püskürüğüydü. Beyninde yansıdı ateşi. İnce bir ter bastı saçlarının dibine. Bahar koktu. Baharda dağın canlanan toprağı gibi doldurdu Hasan'ın genzini.

Bir eliyle yüzünü, boynunu okşarken Hasan, ötekisiyle namazlığın ucunu kıvırdı. Ve sonra bindallı gelinliğin düğmelerini açmaya başladı.

Her bir düğme çözülüşünde, Satı'nın pembe beyaz teni biraz daha açılıyordu. O mayalı toprak kokusu daha bir yoğun, daha bir güçlü olarak genzini gıcıklıyordu Hasan'ın. Elleri titriyor, çabuklaşıyordu kaçırmak aceleciliğiyle.

Düğmeler bir bir çözüldü. Gelinlik dizlerinin üstüne yığıldı Satı'nın. Hasan'ın başı gömüldü omuzlarına. Yeni tıraşlı yüzü dolaştı göğüslerinde. Nefesi teninin ateşini artırarak. Iraz'ın söylediklerini çoktan unutmuştu...

Kendi içgüdüsüyle hareket ediyordu artık. Kendiliğinden kaykıldı Satı. Hasan'ın güçlü kolları, koltuklarından kavrayıp kaldırıverdi onu. Gelinlik yerde kalmıştı. Satı, çıplaklığının utancı, içinde kabaran kıvancın istekli çatışmasıyla bir an çırpındı çıra ışığında. Sonra uzanıverdi yatağa.

Hasan, koparır gibi çıkardı üstündekileri. Yeni mintanı, cepke-

ni, poturu ayrı yönlere saçıldılar. Kollarını uzatmış onu bekliyordu Satı'sı...

Yorganın altında buluştuklarında, kollarının tüm gücüyle efesini sardı Satı. Birden aklına geldi Iraz'ın söyledikleri. Sokuldu sıcak sıcak. Öyle demişti. Sen sokul efene... Gerisini ona bırak. İlyas her şeyi bir bir anlatmıştır. O bilir artık. Yapar ne yapmak gerekiyorsa. Korkma...

Korkmak...

Korkunun zerresi yok Satı'da. Aksine... Sevgen, sıcak...

Sarıyor. Sokuluyor. Hasan'ın güçlülüğünü kemiklerinin çatırtısında duyarak, kendini Iraz'ın anlatmadığı bir düş dünyasının dinlendirici sıcaklığına bırakıyor, kendiliğinden.

Çıra, son çabasıyla parlayıp kara bir is çıkararak söndüğünde, sevdalı bir kızı geride bırakıyor Satı. Tohumlanmış bir toprak kadar rahat, derin bir uykunun yumuşaklığına dalıyor. O son ışıkta yataktaki kan izine takılıyor Hasan'ın gözleri. Uykunun çekiciliğine dalmadan, zorluyor kendini. Doğrulup çakşırını çekiyor ayağına. Kovuğun dibine dayanmış mavzeri alıyor. Ve sert adımlarla kapının yanına varıyor.

* * *

İlyas, gecenin ilerleyen karanlığına bakarak dolanıyordu damın çevresinde. Bir yaklaşan olmasın diye. Sağdıçların göreviydi bu. Sabaha kadar yeni evlileri korumak yükümdü üstlerine. Bekliyordu. Tam damın arkasındayken, bir silah sesi yırttı Kayalar göğünü. Hemen tabancasına davrandı İlyas. Ve ikiledi çığlığı...

Kayalar köyünün insanları başlarını yastıklarından kaldırdılar. Hasan, işi bitirdi diye düşündüler yarı uykuda. Artık Satı gelin oldu...

Derin bir sessizlik kapladı yöreyi.

Uzaklardan orman üstünden bir hilalin ince bacağı yansıdı.

Yıldızlar göz kırptılar geceye...

Hasan kapıyı kapadı. İlyas kıvançlı bir diklikle adımlarını sürttü sert toprağa.

Satı, silah sesiyle kıpırdandı uykusunda. Yön değiştirdi.

Hasan, silahını eski yerine koyup yorganı üstlerine çekerek, uykuya karşı direnmesine son verdi...

-4-

Karaayakoğlu, kentten döner dönmez hanayına kapandı. Haberler iyiydi. Ya da kötü... Savaş başlamıştı. Durmadan insan öğütüyordu savaş. Balkanlarda bir ateş yanmıştı ki, asker yetiştiremiyorlarmış.

Şube başkanı, yeni bir buyruk beklediklerini söylemişti. Mütevellioğullarının selamlığında otururken, beyin hatırını sormaya gelmiş, olanları anlatmıştı. Yakındı fermanın gelmesi. Böyle giderse, birkaç kur'ayı askere almak gerekecekti.

Zaten dönüyordu Karaayakoğlu. Vesile'yi özlemişti. Bunu duyunca, daha çok sevindi...

Satı, ova dönüşü Hasan'la evlenince, ağanın kocamış gönlünü tazelemek için Vesile'yi bulmuştu Fadime. Zaten iki kez isteyen olmuştu kızı. Vermemişti Halil. Bir daha da ayaklarını kesmişti görücüler. Ömer'in kızıydı Vesile. Hasan'ın amcası Ömer'in en küçük kızı. Öndeki iki kız, yine hanayda kalmışlardı. Biri Murtaza'nın büyük oğluyla, biri de Çoban Yamaç'ın Müslim'iyle evlenmişti.

Vesile en küçüğü, en güzeliydi kızların. Hasan tarafına çekmişti.

Güzün, alıcısı çıkınca, Hasan olayından kızgın olan ağa terslemişti. On altısına basıyordu kız. Anası iyice üzülüyordu bu durumdan. Geçen bahar biri çıkmıştı. Daha küçük demişti ağa. Parmak kadar daha. Usanmadım yediği içtiğinden.

Haklıydı. Bunca yıl beslemişti kızı. Bir hizmetini görmeden vermezdi hanay dışına. İçerden, ırgatlardan biri isteseydi, düşünürdü belki. Ama dışardan istiyorlardı. Köyden. Bir hizmeti geçmemişti ki daha ağaya. Yediklerini, giydiklerini ödesin.

Ses etmemişlerdi o zaman. Ama on altı yaşına varıyordu artık. Bu güz de vermeyince, bir düşündüğü var ağanın demişlerdi. En başta Fadime demişti. Zeliha öleli bir yılı aşıyordu. Ortağı Zeliha. Ağanın bir odası boş kalmıştı. Yerini tazelemek gerekti. Karaayaklar hanayının geleneğiydi bu. Ağanın iki karısından biri yittiğinde, kalan,

yerine daha genç, daha güzel birini bulmakla yükümlüydü. Geleneği bozan cehenneme giderdi. Dayak yerdi daha yeryüzündeyken ağadan. İyisi mi, dayağı yemeden, cehennem kuşkusuyla içi kabarmadan, kendi eliyle bir uyarını bulup gönlünü etmek gerekti.

Satı'ya bunun için konuk gitmişti. Gitmişti ya, sevda, tüm düşünceleri altüst etmişti ovada. Pişman oldu, kız daha küçük dediğine. Ağa ses etmiyordu. Bir şey belli etmiyordu. Ama gece karanlığındaki o kudurgan öfkesinden her şeyi anlıyordu Fadime. Tez tutmalıydı elini. Bu görünmez öfkenin ardından, olur olmaz şeylerden ötürü dayak yemek gelirdi artık.

İkinci görücü de eli boş dönünce, gözleri parladı Fadime'nin. Bir akşam yemeğinden sonra, kahveleri eliyle kaynattı. Büyük bir saygıyla uzattı ağasına. Kendi de bir fincan doldurup höpürdetirken açtı sözü.

Vesile güzel kız olmuştu. On altısını da geçiyordu. Hem bildik, tanıdık kızdı. Ellerinde büyümüştü. Uysaldı üstelik. Eğer bir sakınca görmezse, tam ağasına göreydi. Zeliha'nın odasının daha boş durması üzüyordu onu. Karaayakların şanına yaraşmazdı bu. Karaayak hanayının her bir odası dolu olmalıydı insanıyla. Töreyi bozmak istemezdi ağası. İstemeyeceğine göre, "meheldi" Vesile ona. Bir düşünsündü. Eğer razı olursa, eğer buyruk verirse Fadime'ye, hemen yarın Ömer'le karısını oturturdu dizinin dibine... Muştuyu verirdi.

Düşünmedi Karaayakoğlu. Böyle işler Fadime'nin yetkisi içindeydi. Madem öyle istiyor, ağasını düşünerek, Karaayakların töresine göre davranıyordu, bir şey diyemezdi. Töreler ne yasa kıldıysa, uygulasındı bildiğince.

Bir an düşündü yine de... Vesile pek genç, kendisi artık yaşlanmış değil miydi?

Güldü Fadime...

Erin yaşlısı olmazdı. Hem kocamamıştı ağası daha. Bilmez miydi? Artık unutmaya başladığı o düş geceleri ansımaz mıydı hiç. Bunları yaratabilen bir er, yüz yaşında bile olsa, genç sayılırdı daha. Kadının aklı mı ererdi böyle şeylere. Onun görevi, erini mutlu kılmak değil miydi? Anlıyordu. Kendisi bu görevi tam yerine getiremiyordu artık. İki oğlan vermişti ağasına. Bir de kız. Kız evlenmişti, Der-

bentli Selimoğullarının Halil'iyle. Efesinin adındaki bir yiğitle. Kendisi yaşlanmıştı asıl. Eskisi kadar destek olamıyordu ağasına. Hanay işlerinden başını alamıyordu. İşleri paylaşacak biri gerekti artık.

O yönetimi, mutfak işlerini yapardı. Yeni gelen de, gecelerini süslerdi ağasının. Arada bir yoklarsa onu. Bir hatırını sorarsa, mutlu kılardı. Görevi buydu bundan sonra. Karaayak hanayının en büyük gelini olarak, yapacak çok işi vardı. Ailenin yönetimi ondan sorulurdu. Bir kulun altından kalkacağı bir iş miydi bu...

Coşmuştu Karaayakoğlu. Kaç kadınla evlenmişti şimdiye. Hiçbiri Fadime kadar anlayışlı olmamıştı. Hiçbiri böylesine açık yürekle, içten davranmamıştı ona.

Sevindi.

Fadime, yer yatağında sırtını dönüp yattığında, omzunu dürttü. "Dön," dedi...

* * *

Acılı acılı bakmıştı anası. Ağa, ikinci isteyeni de geri çevirince, evde kaldı kızım demişti. Bir mutluluk duyamadan yaşayıp ölecek. Oysa, biliyordu isteteni. Hasan'ın yoldaşlarından, akranlarından biriydi. Onun gibi değildi tabii. Olamazdı da... Hasan gibi bir yiğit, yüz yılda bir gelirdi. Satı gibi bir güzel de... Onlar başkaydı. Başka oldukları için bir masal içinde buluşmuş, masal kişiydiler.

Bu oğlan gençti. Çalışkanmış köylülerin deyişine göre. Dudu gelmişti. Ömer de, karısı da dünden razıydılar. Hatta kulağına gitmiş, bir iyice dalgınlaşmıştı Vesile. Artık he, demeliydi ağa. Hakkıydı onun da mutlu olmak. İşte isteyeni de çıkmıştı. Versindi artık. Eğer olmaz derse yine, bu yıl köylüleriyle birlik ovaya inecekti. Kesindi kararı...

Vesile'nin kararının bir hükmü olmazdı ki... Ağa hanayından bir kişi, ağa izin vermedikçe, değil ovaya inmek, köye bile gidemezdi. Arada bir kaçan olurdu. Yıllarla ölçülen aralardı bunlar. Ağa, namusuna leke sürülmüş, kendi kızı ya da karısı kaçırılmış gibi öfkelenir, adamlar salardı arkalarından. Bulup yitirinceye değin...

Olsun... İzin isterdi. Olmazsa kaçardı o da... Ova yönlerinde bir yerlere. İzini yitirirdi. Bulamazdı Karaayakoğlu. Ovada erkek çokmuş. Dişi de... Köy kızlarından duyardı oralarını. Öyküleri de...

En sonuncusu Satı'nınkiydi. Bir yaş küçüktü Satı ondan. Hatta iki yaş sayılırdı. Aylar da var derdi anası. O, kocakarı soğuklarında doğmuştu, sen kestane zamanında... O bir masal mutluluğundaydı şimdi. Bir masal sevdadan sonra. Vesile'yse evde kalmış bir kocakız... Veriverseydi ya işte isteyene. Vermiyordu. Evlenmiş, ikinci çocuklarını bekleyen akranları konuşurken yeriniyordu. Neden onun da bir efesi olmasındı yatağını ısıtan. Neden çocukları olmasındı. Bir ağanın keyfi için...

Çirkin miydi Vesile? Yoksa bir niyeti mi vardı ağanın? Neden engel oluyordu kısmetine. Neden her geleni geri çeviriyordu. Davut için olmasın? Yok canım. Davut kardeşi sayılır onun. Birlikte büyüdüler. Hem Davut'tan ay büyüklüğü var. Olamaz...

Öyleyse...

Bilinmez ki... Akıl ermez ki, ağa kişinin eylemine. Vardır bir bildiği. Boyun bükmek yaraşır onlara. Boyunlarını büküp beklemek. Bir kez açar ağzını ağa dediğin. Ve olsun der. Şöyle ya da böyle olsun. Ondan sonrası olur artık.

Ömer, kızının içindeki tedirginliği, bakışlarının dalgınlığından anlıyor. İnmiyor hanaya. Koyunlarını önüne kattığı gibi en uzak yaylaklara götürüyor onları. Acılı vuruyor kavalı artık. Koyunlar ağır ağır yürüyor, ağır ağır çiğniyorlar ağızlarındakini.

Taze, yeşil otlar henüz baş vermemiş. Toprak karlarla örtülü. Dağ yamaçlarında lekesiz bir beyazlık. Bu havada koyun çıkmaz ağıldan. Ömer'in işine karışılmaz ki... Çobanlık konusunda bir tek söz söylenmez ona. Çünkü kimse onun kadar anlayamaz bu işten. Bilemez. Koyunlarla konuşur o. Dertlerini anlar. İsteklerini yerine getirir. Koyunlar da onunkileri.

Bu yüzden, kar üzerinde ince tırnak izleri bırakarak dolanıyorlar önünde. Tablalarından bütün bir gece işkembelerine indirdikleri samanı gevişliyorlar. Ot olmadığını biliyor çobanları. Ama bir derdi var. En yakını değil mi onlar. Derdine ortak arıyor. Daha iyisini mi bulacak. İşte kavalın anlattıkları ortada. Bir tedirginlik. Bir üzünç...

* * *

Fadime haber salmış. Ömer'le konuşmak istiyormuş. Hayırdır inşallah. Damadı bir koca yamacı tırmandığına göre, önemli bir iş olmalı. Ağa karısı niye çağırsın onu. Var bir şey. Çok önemli bir şey hem de...

Mart güneşi, karlar üstünde soluk ışıklarını gezdirirken, çevirdi koyunları. Ağıla yerleştirdi. Yemini, suyunu verdi. Geniş adımlarla hanaydan girdi. Karısı, ellerini önüne kavuşturmuş bekliyordu. Fadime Kadın'ın çağırdığını söyledi. Hemen gitsinlerdi. Belki hayırlı bir iş vardı. Belki yeni bir istekli çıkmıştı Vesile'ye. Bilinmezdi... Ağa bu kez razı gelecekti anlaşılan. Son kıvançlarını duyacaklardı.

Ah öyle olsaydı. Bir razı gelseydi ağa. Sen Ömer'deki coşkuyu seyreyle...

Durmamaları gerekti. Fadime Kadın ne söyleyecekse, bir an önce desindi gayri. Öğrensinler, aydınlansınlardı.

Yan yana yürüdüler.

Yan yana diz çöktüler yemek odasında.

Fadime Kadın, tespih çekiyordu. Onlar diz çökünce, başını kaldırdı.

Sonra anlattı içindekini. Vesile'yi severdi. Kendi kızı gibi. Elinde büyümüştü. Kendi istediği gibi yetiştirmiş, tam bir hanım kadın yapmıştı. Ev işinde yekta, kadın işinde usta bir kız olmuştu. Büyümüştü de... Neredeyse kocuyordu. Ağa karısı olarak, düşünmesi gerekti onu. Düşünmesi, bir hayırlı kısmetle başını bağlaması gerekti. Düşünmüştü o da... Ve kararını vermişti. Zeliha, hanayın bir odasını boş, ağasının yanını tutamaksız bırakmıştı. Kendinden de geçmişti artık. Bir devlet kuşu konduracaktı Ömer'le karısının başına. Vesile'yi ağaya veriyordu o. Bir diyecekleri var mıydı?

İnanmaz parıltılar ışıdı karı kocanın gözlerinde. Dikildiler. Dizleri üstünde yükseldiler. Gerçekten devlet kuşuydu bu. Kızları... Irgat Ömer'in, garip kızı ağa karısı olacaktı. Torunları ağa çocuğu. Karaayaklar hanayına gelin verecekti Ömer ha... Hem de ağaların en yücesine.

Bekliyordu Fadime. Gözlerindeki parıltıdan anlamıştı cevaplarını. Zaten bir kez ağa istedikten sonra hayır deme olanakları yoktu. Belli bir kuraldı bu. Ama isteksiz olurdu. İsteksizlik de kalp kırgınlığı yaratırdı. Umurlarında değildi tabii. Değildi ya, kendilerine alıyorlardı kızı. Ana babanın da gönlü olsundu bir. Hatırları sayılsındı.

Bundan sonra Karaayakoğlu'nun kaynatası olacaktı köyün içinde. Saygı hanaydan başlardı. Hanaydan yürür giderdi Bozdağ üzre...

Kadın, kocasına baktı. Cevabı Ömer'in bildirmesi gerekliydi. Bildirdi. Ağa nasıl münasip gördüyse öyle olacaktı. Fadime Kadın nasıl istiyorsa... Vesile onların değil, daha çok Fadime Kadın'ın kızı değil miydi? Az mı emeği vardı üstünde. Kızıyla birlikte, hiç ayırmadan büyütmemiş miydi? İsteklilerin çoğu korkmuyor muydu? O, ağa hanayında, ağa kızıyla birlik yetişti. Ancak bir ağa mutlu kılar onu diye düşünmüyorlar mıydı? Neden az olmuştu isteklisi. Hep bu yüzden. Eti Fadime Kadın'ındı kızlarının, kemiği onların. Nasıl bilir, nasıl dilerse öyle yapsınlardı.

* * *

Haber gitti Süllü'ye.

Telaşlı bir akşamüstü yaşandı hanayda.

Sonra, Karaayakoğlu'yla Gariplerin Ömer'in Vesilesi baş başa bırakıldı. Irgatlar ödüllerini aldılar. O kıvançla uzandılar yataklarına. Süllü, diş kirasını kuşağının arasına soktu. Yine genceldi Halil Ağa, diye düşündü. Yine tazeledi gönlünü.

Kocamaz bu adam. Dördüncü karısının en küçük kızıyla yaşıt bir avrat attı yatağına yine. Demek niyeti kendine ayırmakmış Ömer'in kekliğini. Bu yüzden gidenleri geri çeviriyormuş. Bilir o işini. Hem de hepimizden iyi bilir.

Ömer, bir daha çıkmadı yaylağa. Bahar, karların beyazını toprağın yeşiline çevirinceye kahvenin peykesine bağdaş kurdu.

İlk günler, üzerinde alayla dolaşan bakışlar giderek saygıya dönmüştü. Doğrusu akıllı çıkmıştı Ömer. Âhir ömrünü sağlama bağlamıştı. Kızı, Karaayakların geliniydi artık. Bir de torun verirseydi ona. Bu yörenin en geniş, en verimli topraklarında pay sahibi olurdu. Tüm yaşantısı, kahve peykesinde sohbet kurmakla geçebilirdi. Dağlara çıkmasının, koyunlarla uğraşmasının bir gereği kalmamıştı. Çobanlar yetiştirmişti. Onlar alırdı yerini. Kente bile inmezdi kurban bayramlarında. Sürüyü başkaları götürür, kurbanlıkları onlar satardı artık.

Köyünde tamamlayabilirdi yaşamını. Rahat içinde. Kıvanç içinde sürdürebilirdi. Karaayakoğlu'nun kaynatası olmak, zengin olmak demekti. İşte Ömer, bu olanağı elde etmişti. Hem de soyunda bir ağalık, bir beylik bulunmadığı halde. Kolay mıydı Halil Ağa'nın bir kız-

la evlenmesi. Ya sevdalanmalıydı ona... Ya da en az kendisi kadar güçlü bir kişinin kızı olmalıydı.

Oysa, Süllü'nün dediğine göre, sevda yoktu Vesile'yle ağa arasında. Eh, Ömer de bildikleri, tanıdıkları bir kişiydi. Böylesi bir olanak, kimbilir kaç kuşakta bir doğardı. Ve kimbilir kaç kuşak sonra bir garibin kızı gelin giderdi ağa hanayına.

Dağlardayken kaçırdığı namazları ödüyordu Ömer. Çobanlık yaptığı dönemlerde aksatmıştı görevini. Gözünü kırpmaya gelmezdi koyun güderken. Dağılıverirdi. Ne namaz bilirdi iyi bir çoban, ne de uyku. İşte şimdi, sabah namazı için aldığı abdestle, öğle sonrasına kadar borç ödüyordu Ömer. Tüm kazaları kılıyor, sonra kahvenin peykesine kuruluyordu.

Köylüler tümden yitmişlerdi artık. Tarlaları sivri, sert kayalarla bezenmişti. Hiçbiri kalkıp çift sürmeye gitmiyordu. Bir yeğeni Hasan. Daha umut var benim toprağımda diyordu. Tarhanalığı çıkarsam, kâr kârdır. Eğer bir de bulgurluk kadar fazla alırsam. Ova kazancı tüm yanımıza kalır.

İki yıl biriktirsek kazancımızı. Belki bir tarla buluruz. Biraz düzgün bir yerden. Toprağı taşından fazla. O zaman görün beni. İçinden çıkmam Tanrı hakkı için. Çalışırım. Ekerim. Kendim biçerim sonra. Sarı başaklı, güler yüzlü harmanlarım olur. Döverim buğdayımı. Tanrı yücedir. Garip kuşunun yuvasını yapar. Eğer yiyeceğimden fazla verirse, kalanı sizindir. Ödünç değil ha... Tanrı armağanı olarak.

Gülüyordu köylüler. Gülüyor ve başlarını sallıyorlardı. Dilerlerdi öyle olsun. Zararı yok kendilerine vermesin. Yeter ki, çabasını karşılayabilsin. Çalışkanlığını tümü biliyor. Tanrı da bilir. Bilir ve karşılardı emeğini.

Belki ona bakarak onlar da çaba harcarlardı. Artırdıklarıyla, yeni tarlalar alabilirlerdi. Bir kez görsünlerdi hele. Bir kez akılları yatsındı böyle bir şeyin olasılığına. Sonrası gelirdi artık. O eski, mutlu günler gibi...

Kışın, tarlalarını ekerlerdi. Yazın ova işini bitirir bitirmez döner, ekinlerini biçerlerdi. Eskiden öyle değil miydi? Çevre ormandı. Tarlaları şahrem şahrem kabarırdı sürdükçe. Karaayakoğullarınınki gibi. Ama

yamaçtaydı onların tarlaları. Karaayaklarınki hep düzlükte. Yamaç, orman uzaklaştıktan sonra, selin, karın önüne katılmıştı. Yitmişti artık. Oraya tohum atmak, boğazından kesmek demekti. Salıvermişlerdi.

Oysa eski günler...

Bir yanda orman. Orman işi... Öte yanda yumuşacık topraktan fışkıran ekin. Hasan'ın düşü bütün bunları ansıttı köylüsüne. Yaşlılar o mutlu günleri anıyorlardı. O zaman ovaya inmezlerdi. Karaayaklar odun, kömür indirirlerdi kente. Köylüleri adına. Ve pusatlıklarını alırlardı onlar. Kış harcını görürlerdi. Kaç katırları vardı o zaman. Hiç saymamışlardı.

Sonraları orman gerilemiş, uzaklara kaçmıştı. Artık oralardan odun kesmek, kömür yakmak kazançlı bir iş olmuyordu. Baştutarları oldukları için, toprağın en düz, en verimli kısımları Karaayaklarda kalmıştı. Yamaç ve çorak yerler, diğerlerine. Zaman, Karaayakların yerlerini güçlendirirken, köylününkini önüne katıp taşlaştırmıştı.

İşte Hasan o eski günlerin özlemini çimdikliyordu yeniden.

Ve umutsuzluk, yeni düşünceler getiriyordu. Böyle gitmezdi bu. Bir gün gelir, ova da besleyemez olurdu onları. Oluyordu da zaten. Yeni yeni işçiler buluyorlardı her yıl. Başka dağköylerden gelenler varmış.

Yeni bir alan bulsalar kendilerine. Dağlar boş. Verimli topraklar bulsalar. Yeni bir köy, yeni umutlar kursalar. Olmaz... Göçerlik bitti artık. Belki yüz, belki yüz elli yıl önce son verdiler ona. Buraya kondular. Alıştılar bir yere bağlanmaya. Alıştılar. Çünkü mezarlık büyüdü. Tüm cedleri burada yatıyor. Onları bırakıp bir yere gidemezler. Onlar buranın malı artık.

Belki olağanüstü bir durum. Belki yeni bir görenek, Hasan'ın dediği gibi, yeni bir karara zorlayabilir. Hele bir denesin o. Hele bir başarsın. İzlerler.

-5-

Derbent yöresinde davullar vuruldu. Ne toy mevsimiydi, ne düğün. Acep n'ola ki, bu davullar? Yoksa ağalardan biri, evlenme zamanını mı şaşırdı? Olurdu ya... Ağa kişiydi bu.

Ama durmadan yaklaşıyordu davul sesi. Henüz zurnanın çığlıkları duyulmuyordu. Ama çok geçmez o da duyulurdu. Vadilerde, kayaların sivri uçlarında dalgalanan gümbürtünün hemen ardından, o da yankılanırdı kulaklarda. Bir nedeni olmalıydı bunun. Mutlaka bir nedeni olmalıydı.

Yaşlılar gülümsediler. Otuz yılı aşmıştı ki, davul sesleri böyle yankılanmıyordu dağlarda. Anlamışlardı.

Süllü, gözlerinde giderek artan bir heyecanla, tabakasını çıkardı. Doksan üç savaşından kalmaydı bu tabaka. Bir düşman subayından almıştı. Savaş sırasında öldürdüğü bir sırmalı subaydan en hoşuna giden buydu...

İyice ihtiyarlayan anılarını kurcaladı. Kurcalamadı. Kendiliğinden gözünün önünde canlandı o anılar. Gazi Osman Paşa'yı düşündü. O kara sakallı, endamlı yiğit kişiyi. Nasıl savaşmışlardı Plevne'de. Kum gibiydi düşman. Kumcuk gibiydi.

Onlarsa, binleri aşmıyorlardı. Kalenin içinde kapana kısılmış gibiydiler. Tümünün bir anda yitmesi işten değildi. Ama Osman Paşa vardı başlarında. Büyük komutan. Öyle oyunlar ediyordu ki Ruslara. Saf saf eritiyordu. Bir güneş çıkmıştı sanki. Dağların doruğunu aleve çeviren. Ve kardı düşman askerleri. Eriyorlardı...

Yenilmiyordu Osman Paşa... Düşmüyordu Plevne. Rus Çarı kendi gelmişti askerlerinin başına. Ne demişti o zaman Osman Paşa. Yiğitlerini bir araya toplayıp o gür sesiyle nasıl konuşmuştu. "Gördünüz yiğitlerim," diyordu. "Kahramanlığın bedeli çok ağırdır. Biz, Allahu Teala'nın nusreti ilahiyesi ile bütün Rus ordularını karşımıza aldık. Başkumandanları ve çarlarını da savaş meydanına getirdik. Gayri zafer bize müyesser olunmuştur. Göreyim sizi. Beni mahcup etmiyesiz. Ve yarup geçesiz küffarı..."

Azalmışlardı. Yiyecekleri, içecekleri tükenmek üzereydi. Kırılırdı bu asker. Kendi haline kalırsa, düşman orduları bir ölüler kenti bulurdu karşısında. Oysa görevleri, ölmekten önceki görevleri, düşmanı yok etmekti.

Son hücum, en güçlüsü oldu. Asker, en yüce kumandanından buyruk almanın gücüyle, tekbirini çekip öyle bir saldırdı ki... Şaşır-

dı düşman. Ruslar ve Polonyalılar, biçiliveriyorlardı. Ekin tarlasında orakçılar nasıl ilerler. İşte öyle geçiyorlardı düşman saflarını. Geçtiler. Süllü, hafif yaralarla, sırtında ranza arkadaşı Musa'yı taşıyarak Tuna kıyısına ulaştı. Diğerleri de...

Paşaları yoktu yalnız. Bir söz dolaştı bitkin asker arasında. Osman Paşa vurulmuş. Şehadet şerbetini içmiş savaş sırasında. Özlüyordu bunu zaten. Bir başkası öyle savaşamaz. Bir başkası, öyle vuruşamazdı.

Dudakları kıpırdandı Süllü'nün. Dua ediyor sandılar. Değildi. Bir marş canlanıyordu dudaklarında. Savaş öncesi onlara güç katan bir marştı bu. "Tuna nehri akmam diyor..."

Gözlerinde canlanan savaş anılarını tamamlıyordu Gazi Osman Paşa Marşı... Hakkıydı bu. Daha neler hakkıydı. Savaş baştan canlanmaya başladı anısında. Bir bir. Bunları çoktan unutmuştu o... Marşı bile... Ama şimdi...

Birden her şey, kapalı bir kapta tutulmuş da iyice kabarmış bir maya gibi taşıveriyordu. Gözlerinde iki damla yaş vardı Süllü'nün. Beyaz sakalını gıdıklayarak ta ucuna dek iniyordu.

Başını salladı Süllü. Burnunu çekti sesli sesli. Eli tabakasında dalıp gitmişti. Açtı tabakayı. Düşman subayının açık mavi gözleriyle karşılaşmaktan ürkermiş gibi, gözlerini yumdu. Bir kâğıt ayırdı paketten. Bir tutam tütün aldı. Aceleyle kapadı tabakayı.

Davul sesi yaklaşmıştı.

Zurna duyulmaya başlamıştı artık.

Savaş havaları vuruyordu.

Yanılmamıştı Süllü. Yanılmamıştı eskiler. Yine bir savaş vardı anlaşılan. Otuz beş yıl geçmiş olmalıydı o ilk çağrıdan. Belki de daha fazla...

Unutulmuştu savaş öyküleri artık. Anılmaz olmuştu. Neden demişler su uyur, düşman uyumaz diye. İşte tam her şey unutulurken, yeniden vuruvermişti davullar. Geliyorlardı. Yine asker takacaklardı arkalarına. Yine savaşa gidecekti Anadolu yiğitleri.

Genç olmalıydılar ki... Otuz beş yıl önce, Gazi Osman Paşa'nın buyruğunda vuruşan Süllü, şimdi o günlerin yaşında olacaktı ki... O

zaman kavuşamadığı şehitliğe şimdi kavuşsun. Kimbilir ne günahlar işlemişti geçen otuz beş yıl içinde. Bunların tümünü bir çırpıda bağışlatıversin Tanrı'sına. Bir çırpıda ulaşıversin bir ömür boyu ulaşmaya çalıştığı cennete... Geçmişti. Tanrı ona böyle bir rütbe vermemişti vaktiyle. Şimdiyse, yolda kalırdı artık. Ulaşamazdı savaş alanına.

Davullar yaklaştı. Ses hemen yanlarında yankılandı. Köylü, kaç zamandır dizelenmiş, bekliyordu onları. Halil Ağa, topluluğun en önündeydi. Bir yarım ay çizdi köylüler. Üç kez indi tokmak davula. Sonra sustu.

Bir adım attı münâdi. Sanki köylüler uzağındaymış, sanki duymuyorlarmış gibi, sesinin tüm gürlüğüyle bağırdı. "Ey ahaaliii..."

Ve anlattı padişah buyruğunu. Düşman kıyama kalkmıştı yine. Dersini vermek gerekliydi. Balkanlar kaynıyordu. Balkan savaşı bir iyice kızışmış, Balkan ulusları, baş kaldırmıştı efendimize. Bunun dersini vermek gerekliydi. Osmanlılık tehlikeye girmiş, iş, efendimizin kullarına düşmüştü. Gün bu gündü işte...

Asker toplamaya gelmişti. Gönüllüler istiyordu. Şehitliğe, gaziliğe aday olanlar düşsündü arkasına...

Ses etmedi köylüler.

Süllü ellerini açtı. Biraz önce yeniden yaşadığı anıların etkisiyle, kelimeleri sıraladı bir bir. Davransınlardı. Din işiydi bu iş. Devlet işiydi. Madem bir görev düşmüştü onlara da... Kaçırmasınlardı fırsatı. O kaçırmıştı. Bir türlü şehit olamamıştı. Ama içlerinden biri bu yüce mertebeye bir ererseydi, tüm köyünü kurtarırdı. Çoluğu çocuğu, hayvanı, haşadıyla kurtarırdı. Süllü sözünü bitirmişti ki, Karaayakoğlu dikildi. Gözlerini gezdirdi yiğitlerin üstünde. Sonra parmağını uzattı. Hasan'ı, Çopur'un Osman'ı ve Tımar'ın Kerim'i ayırıverdi. Kayalar köyünün gönüllüleri bunlardı işte. Köylünün kurtarıcısıydılar. Yatıp kalkıp dua etsinlerdi ağalarına. Onları görevlendirmişti köyün kurtarılmasına. Üçü de şehit olsalardı, tüm köyü cennete götürmeye yeterdi şefaatleri...

Daha ne isterlerdi. Önlerinde öyle bir olanak açılmıştı ki... Şehitlikti bunun adı. Bir büyük ödev, bir büyük ündü. Köylüye kalsa, tümü gitmek isterdi. Tümü gönüllü çıkardı. İlkten hiç sesini çıkar-

mayan yiğitler öyle diyorlardı şimdi. Ben isterdim, diyorlar. Ağa beni seçmiş olmalıydı ki...

Bir hıçkırık tıkadı nefesini Satı'nın.

Davul sesine kadınlar da koşmuşlar, erkeklerin ardında dizelenmişlerdi. İlk kutlama kadınlardan geldi. Satı'yı, Hasibe'yi, Kadriye'yi kutladılar. Kocaları öyle bir büyük işe gidiyordu ki... Ne denli övünseler azdı. Onların yerine olmak isterlerdi. İsterler miydi gerçekten?

Hasibe kıvançlıydı. İstemiyordu Osman'ı. Zorla vermişlerdi. Beşik nişanı demişti babası. Ben sözümden dönmem. Onun için, gebereceksin, ama gideceksin Osman'a. Bir halt edeyim deme. Sonra karışmam. Baba zoruyla evlenmişti. Büyüklerin kahrına çekiyordu Osman'ı.

İçinden dua etti Halil Ağa'ya. Tanrı'ya da... Dilerdi ki...

Utandı sonra. Kızardı. Bir kötülüğü yoktu Osman'ın. Isınamamıştı. Isınamadı diye suçlu değildi ki... Hem savaştı bu. Belli etmemeliydi. Kaderine katlanmasını bilmeliydi. Tanrı onu Osman'a kısmet kılmasaydı, babasının direnmesinin mümkünü mü vardı?

Kaderiydi bu onun. Ama kararlıydı. Osman gider gitmez, Çopurlardan babası evine taşınacaktı. Hele bir gitsindi. Anasına anlatacaktı durumu. Sonra, doğru oraya...

Kadriye, hıçkırığını yeniledi Satı'nın. Bir başkasını seçmeliydi ağa. Etmemeliydi bunu onlara. Etmişti. Katlanacaktı artık. Yiğit Kerim'i savaşa gidecekti. Gitsindi... Ayrılacaktı ondan. Madem cennet vardı ucunda. Cennette değil miydi kendi damlarında. Cennetteydiler.

Sıcacıktı nefesi Kerim'in. Güçlüydü kolları. Ve taş gibi sertti göğsü göğsünü ezerken. Cennet bu değil mi ki? Orada daha mutlu bir yaşantı mı var ki?... Var, kimbilir. Daha mutlu bir yaşantı var ki, gönüllü koşuyor yiğitler.

Cennetteydi onlar. Hasan ve Satı, hem de Kevser şarabına en yakın olan yerindeydiler cennetin. Yatsı namazı biterken başlardı yaşamlarındaki cennet. Sabah ezanı okununcaya. Başkasını istemiyordu Satı. Bir kadın için bundan daha büyük bir mutluluk olamazdı. Kollarının arasında Hasan'ı vardı gece boyunca. Ve karnında onun tohumunu taşıyordu gündüzleri. Altı aylığı geçmiş olmalıydı. Öyle de ağırdı ki... Kıpırdanışlarını duyuyordu. Bir yeni canın yaşam kavgasını

hissediyordu ana teni. Hasan da... O da farkındaydı bunun. Okşuyordu oğlunu... Evet. Oğlan olmalıydı bu. Bu kadar kıpırdak olduğuna göre. Kız değildi. Olamazdı.

İşte şimdi bir karanlık çöküyordu aralarına. Birden cehenneme çeviriyordu bu cennet yaşamı. Görüyordu ağa. Karnının şişliğini, yakında ana olacağını görüyordu işte. Bu seferlik bağışlayabilirdi onu. İyiydi... Çıksa şimdi. Dese ki, "Ağam, yiğit ağam, değiştir benim efemi. Yollama uzaklara. Hele bir oğlumuz doğsun, biraz büyüsün. Madem şehitlik bu kadar iyi, bu kadar yüce, işte yiğit dolu sende. Yedi tane oğlun var. Benim efemle yaşıt olanı, küçüğü, büyüğü var. Onlardan birini ver. Ver ki, bütün Karaayak sülalesini kurtarsın."

İlk tokadı efesinden yer. Onu okşamaya kıyamayan efesi, ağzının tam ortasına yapıştırır tokadı. Töreye karşı geldiği için. Töreleri yıkmak kimin haddine ki...

Ama neden? Neden onun efesini gönderiyorlar. Garip o. Bir yetim garip. Satı da öyle sayılır. Titreyip duran bir babası var tümü... Ne olur bağışlasalar onları birbirine. Hem sevdalı onlar. Dağlara, ovalara öykü olan bir sevdanın mutluluğundalar. Bıraksınlar. Bıraksınlar da bu mutluluğu sürdürsünler biraz.

Hak mıdır? Reva mıdır altı yedi aylık evli bir yiğidi kolundan tutup yitikliğe sürmek. Savaş bu... Gidenlerin çoğu dönmez. Diyelim ki, döndü. Diyelim ki, Tanrı'nın büyük armağanıyla, tek sıyrık almadan geldi. Süllü Dayı gibi... Yıllar sürer yine de. Yıllar boyu sevdalısından ayrılmak kolay mı bir sevdalı için. Ağa kendisi dayanabilir mi buna. Dayanamaz. Ama bildiğinden geri durmaz. Yitti Hasan'ı. Bilmeli bunu. Hem de iyi bilmeli. Ve alıştırmalı şimdiden kendini. Yoksa, yaşamı kararır. Kaç kez anlattı Süllü. Bir masal olarak, kaç kez yaşattı Doksan Üç Savaşı'nı. Nasıl ölüyormuş insanlar. Nasıl sapır sapır kırılıyorlarmış kurşun yağmurunun önünde.

İşte şimdi efesi de bu kurbanlıklardan. Utanmasa. Tüm köylü sarmış olmasa onların çevresini. Alanda sarılıverecekti. Gitme efem diyecek. Sakın gitme. El ele verelim. Kaçalım bu köyden. Seni benden almak istiyorlar. Amaçları bu. Dinleme onları sen. Cennet, bizim yaşantımızdan daha iyi olamaz. İnanma...

Sonra bir öykü geldi aklına. Devri saadette de böyle olmuştu. Bir kadın çok sevdiği oğlunu savaşa götürmesin diye yalvarmıştı efendimize. Yalvarmış, o da yufka yüreğinin gereği, götürmemişti. Savaştan dönünce bir de baktı ki, kadın, tüm gidenler sağ. Ama kendi oğlu, onlar gittiğinin ertesinde ölmüş. Tanrı'nın yazdığından fazlası olmaz. Eğer alnında varsa. Şehitlikten mahrum kalır kişi. Oysa gitseydi savaşa. Şehit olacaktı. Hesapsız, sorusuz cennete gidecekti.

Ya yine öyle olursa. Ya başına bir iş gelirse. Dileyebilir mi bunu. Cesaret edebilir mi? Bir söylese mi? Hiç olmazsa Süllü'ye. Söyleyemez. Yanar işte böyle. Ağlar sadece.

Ona bile karışıyorlar. Ağlamasına bile. Süllü kaşlarını çatmış. Sert sert bakıyor. Azarladı sonunda. Kızım, Satı, dedi. Neden ağlıyorsun. Eğer üzüngçse ağlamanın nedeni, hemen sil gözyaşlarını. Askerin ardından ağlanmaz. Tekinsizlik getirir gözyaşı. Yok kıvançsa, o zaman ağla. Tanrı mutlaka hayır verir.

Ağlatmıyorlardı bile kanasıya. Kuruyuverdi gözleri. Demişlerdi canım. Satı, yüreklilikte Hasan'dan geri kalmaz demişlerdi. İşte bak. Ağlamıyor. Onlara öyle gelmiş olmalı. Hiç ağlayan bir kadın, böyle kolay susuverir miydi? Ağlamayacaktı asker arkasından. Gülüp oynayacaktı. Dizlerinin bağı çözülse bile, su dökecekti yol boyuna. Tez gitsin, tez dönsün umuduyla.

Baksana davullara. Baksana zurnanın kıvancına. Ağlanacak gün mü? Din günü bugün. Belki şehit karısı olacak. Belki gazilik beratını paylaşacak kocasının. Üzülmesin hiç. Tasa etmesin. Devlet, askerine nasılsa iyi bakar.

Hemen gitmeleri gerekti. Onlar yola düşsünlerdi. Münâdi Avra'ya kadar daha uzanacaktı. Şube başkanı bekliyordu tümünü. Bekletmesinlerdi.

* * *

Yürüdü Hasan.

Ardına düştü Satı.

Damlarına vardılar.

Bir çelik grisi gelip çakılmıştı Hasan'ın gözlerine. Oradan Satı'nın yüreğine aktı. Güçlendi Satı. Korkmuyordu efesi. O da korkmama-

lıydı. Bakışlarında bu buyruk vardı Hasan'ın. Madem öyle istiyordu. Dediği gibi olsundu.

Bohçasını hazırladı. İbrişim gömleğini, çakşırını, cepkenini değiştirtti. Yeni gitmeliydi askere. Ölüme gider gibi değil, toya, düğüne gider gibi gitmeliydi. Öyle istiyordu madem. İstediği gibi olsundu.

Ellerini tuttu Hasan. Bohçasını koltuğunun altına kıstırdıktan sonra. Gözlerine baktı. Satı'nın gözlerinde çelik grisi balkımayı görünce güldü. "Oğluma iyi bak," dedi sonra.

Döndü...

Davulun sesi dağ, gönüllülerin ayak tıpırtıları yamaç yönünde uzaklaştı. El salladı köylüler. Su döktüler. Ve kendi aralarında Doksan Üç Savaşı'nı masallaştırmaya başladılar.

Dizlerinin üstüne çöktü Satı.

Bir gün gibi geçen yedi ayın anıları canlanıyor başında. Ağlayabilir artık. Damındaki kimsesizliğine hıçkırıklarını yoldaş edebilir.

Köylüsü, eski savaşların anısında şimdi. Unuturlar onu. Unuttukları için de, akşama değin arayıp soran olmaz.

Hasan'sız bir gece geçirecek bugün. Yatağında yalnızlığı yoldaş edinerek. Alışmadı buna. Hiç hazırlıklı değil. Durmadan kararıyor damın içi. Çevresinde bir perde oluyor ışıksızlık. Gözlerindeki buğu, yaş haline geliyor. Elleri dizinin üstünde. Gören, namaz kılıyor sanır. Ama değil. Kıblesi, efesinin gittiği yön. Tam tersinde namaz kıblesi. Hemen anlar bakan. Hemen verir hükmünü.

Nasıl yanıyor içi. Nasıl bir tedirginlik sarıyor tenini. Hasan yok...

Tüm düşünceler buraya gelip dayanıyor. Eski mâniler, ilk türküler geliyor aklına. Kolay bizimki demişti. Sevdalandık ve hemen ardından kavuştuk birbirimize. Belki o zaman beklemek daha kolay gelirdi. Oysa şimdi... Şimdi sevdanın üstüne bir istek, bir alışkanlık çöreklenmişti.

Erinin tatlı mırıltıları. Uzun okşayışları. Ve kollarının uzunluğunca sarmalayan sevda kemendi yoktu artık. Birer yankıydı bunlar. Belli belirsiz birer düş.

Ya bir de dönerse geri. Bir gazi olarak. Süllü gibi. İşte o dönmüştü ya. Bunca bekleme, bunca özlemi dindirirseydi yine. Bir alaz olur-

du ikisi de. Daha karşıdan tutuşan sönmez bir alaz. Kaynaşır, birlikte yücelirlerdi göğe doğru. Öyle değil miydiler? Böyle bir yaşam kurmamışlar mıydı kendilerine? Hasan ve Satı...

Köyün üstüne sessizlik örtüsünü çeken geceyle birlikte, bir başka dünyanın insanları olmuyorlar mıydı? Nefes nefese bir yaşantının içinde unutmuyorlar mıydı kendilerini. Unutuyorlardı.

Tanrı çok görmüştü bunu onlara. Zaman zaman eridikleri sevda ateşinden, onu unuttukları olmuştu galiba. Hatırlatıyordu. Biri savaş içinde, ateş altındayken, diğeri yiğidini ansıyan bir yalnızlığın soğukluğunda, hep beni düşünsünler istiyordu kimbilir.

Ama onları birbirine düşüren Tanrı değil miydi? İçlerine sevdayı salan. Sonra Kayalar köyünü mutluluk türküsünde oyuna kaldıran. Yedi ayı doyumsuz bir küçük zaman bölümüne indirgeyen. Nedendi şimdi ayrılık. Nedendi bu yitiklik kuşkusu. Bir gereği mi vardı?

Düşünüyordu. Düşünüyor, düşündükçe artıyordu içinde yankılanan tekinsiz uğultu. Yanaklarının alı, kızıla dönmüştü. Kalkık uçlu küçücük burnunun iki yanından akan yaşlar, ıslak bir yol çizmişlerdi bu kızıllığın üstünde.

İlkin Dudu geldi. O, nasıl oturuyorsa, öyle oturdu karşısına. Kızım, diye başladı söze. Duyuruncaya kadar bir şeyler anlattı. Eski savaşlardan. Yiğitliklerden, şehitliklerden söz etti. Er avradına yakışanı, yakışmayanı anlattı. Duymuyordu Satı. Duymazdı. Şimdi o efesiyle konuşuyor olmalıydı. Ama yıkmamalıydı kendini. Salmamalıydı. Gelirdi gör bak. Hasan gibi bir yiğit, kolay yitirilmezdi.

Ardından Kesimoğlu geldi. Kamburu daha artmıştı. Ayaklarındaki güç iyice azalmıştı. Kapıdan girdi. Köşedeki mindere çöktü. Acıyla baktı kızına. Acıyla baş salladı.

-6-

Kış, son günlerinin gücünü sürdürüyordu daha dağda. İnadoğlu'nun Meryem'i çıkageldi. Ama eve almadı İnadoğlu. Benim öyle kızım yok, dedi. Satı yoldaşsızdı. Dudu Teyzesi, babası kaç kez demişlerdi birlikte oturalım diye. Razı gelmemişti.

Bu dam...

Sövesinden üstündeki toprağına, ocağından duvardaki kovuğuna kadar Hasan kokuyordu. Ve erini kokluyordu yalnızlığında Satı. Yaz gelecekti yakında. Ova dönemi başlayacaktı. Hiç düşünmek istemiyordu bunu. Nasıl gidecekti ovaya? Nasıl dayanacaktı onsuzluğa. Asıl o zaman koyacaktı yalnızlık. Şimdi tüm çevresi Hasan doluydu. Yetiyordu ona. Düşlerinde, hayallerinde hep Hasan'ın bulunması, yetiyor da artıyordu bile. Ama ovada...

Meryem biraz büyüktü Satı'dan. Ama akran sayılırlardı. Evleri komşu olduğu gibi, Kesimoğlu'yla, İnadoğlu'nun da yakın akrabalıkları vardı. Köyün içinde babası evinden kovulmuş kalınca, Satı'nın yanına sığındı. Yoldaş oldu.

Haklıydı İnadoğlu. Yerden göğe dek haklıydı. İki yılı geçiyordu Meryem kayıplara karışalı. Belki de üç yıla yaklaşıyordu. Tosuncukların Musa'sı istemişti. İnadoğlu kaylolmuş, Meryem diretmişti anasına. Güzel kızdı Meryem de. Pembe yanakları, hokka ağzı, kiraz dudakları vardı. Tuğrasının altından fışkıran kıvırcık siyah saçlarıyla, duru, beyaz teninin karşıtlığı göz alıcıydı. Musa, Meryem sayıklar olmuştu birden. Sayıklardı. Kel değildi, kör değildi. Ama almamıştı gönlü Meryem'in. Varmam, demişti.

İnadoğlu'na inattı bu. İnadoğlu'nun kızının inadı. Tam bulmuşlardı birbirini baba kız. O verdim, keserim etlerini, yine Musa'yla everirim onu diyordu. Öteki gönlüm almadı bir kez, varmam...

İki yıl kadar önce, yine ovaya inmişlerdi. Orada bir ovalıyla uyuşmuş Meryem. Kayboluvermişti bir iz bırakmadan. Anası yollara düşmüş, başını taşlara vurmuştu. Babasıysa, hemen silmişti defterinden. Hâlâ yürüyor öfkesi. Her ovaya inişinde Topal Ali'ye yalvarırdı anası zavallı. "Ah efem," derdi. "Benim yiğit Ali efem. Bir sor, soruştur, ha!.. Bir araştır yöreyi. Belki bir iz, bir ses duyar bulursun, ha?.."

Köylünün tümü kızıyordu Meryem'e. Etmeyecekti. Dağlıydı o. Dağ insanıydı. Bir kez inadı bile tutsa, dağlar gibiydi inadı. Doğru ve dümdüz. Ovalı öyle değildir ki... Ovalı, kalleştir. Ovasının havası gibi. Nasıldır ovada hava... Bir bakarsın, günlük güneşlik. Her taraf yanıyor sanırsın. Bir de bakarsın ki, dönmüş. Bir yağmur, bir rüzgâr, perem perem oluyor ortalık.

Ovalı da böyledir işte. Bir bakarsın dolanıyor yörende. Canım ciğerim diye. Sonra değişivermiş. Kaşları çatılmış. Bir öfke küfürleşmiş ağzında. Şaşarsın. Haydi danışıklı bir iş olsa. Tutulsa ovalı da, babasından, anasından, köyün kocalarından törelere göre istese. Düğün dernekle olsa bu iş, belki yılar. Korkar dağlılardan. Ama kendi gönlüyle gidenin de ne yüzü olur ki, efesi bile olsa, ovalıya karşı. Bir kış bunları konuşmuştu köylü. Pişman olacaktı Meryem. Pişman olacaktı ya, İnadoğlu defterinden silmişti onu. Bakmayın karısının Topal Ali'ye yakarmasına. Ne olsa ana... Ana yüreği. Tanrı, kedileri, köpekleri ana etmesin. Kızı büyüse de, sözünü dinlemeyip bir yabana avrat olsa da, sevgisi yitmez ananın.

Topal Ali bunu bildiği için, başını sallıyor İnat karısına. Olur, diyor. Bakarım. Ovalıları bir soruştururum. Eğer bilen, gören varsa, gider hatırını da sorarım ovaya inmişken. Sana haber getiririm. Tasa etme... Sıkılma sen. Ama her seferinde de boş gözlerle bakıyor. Bulamadım be bacım, deyip çıkıyordu işin içinden. Biliyordu kadın. Bilmez mi, o da kızanlar arasındaydı kızına. Kızanlar arasındaydı ya, ses etmiyordu yine de. Kocası duymuştu sonunda yakarışlarını. Çeneni kırarım, demişti. Bir daha kızından haber sorarsan, çeneni kırarım avrat senin. Bana inat mı yapıyorsun.

* * *

Ovalı gençti. Yiğit görünüşlüydü. Üstelik bandırmacıydı. Usta bağcılar arasında sayılıyordu sözün kısası. Dağköylüler açık yürekli olduğundan, hemen öğrenmişti Meryem'in öyküsünü. Sonra kesiciye ayırmışlardı Meryem'i. İstemese bile. Süllü öyle demişti. Bandırma tahtaları dolduğunda göz süzüyordu ovalı. Sonra sonra çevresinde dönenmeye başladı. Ve öğleyin, köylüleri bağ içine girdiklerinde sokuldu yanına...

Meryem daha ilk dönemlerde ılık ılık bakmıştı. Çokakların arasında baş başa kalınca tüm ürkekliğini yitirdi. Göz süzmesi, gerdan kırması daha bir belirginlik kazandı. Laf attı ovalı, güldü Meryem... Kesiciler paydos ettiğinde, tahtaların üzerine bir sıra daha üzüm attı. Ağırdan almıştı. Onlar, çay içine doğru ilerlerken, ancak bitirebilirdi Meryem işini. Öyle oldu. Tekrar sokuldu. Gözlerinin içine bakarak, köyünü, tarlalarını anlatmaya başladı. Dinledi Meryem. Başını salladı.

Tarlalar, garipliğe, yalnızlığa dönüştü. Meryem gibi bir avradı olmalıydı ki... Çalışkan... Güzel... Tuttuğu işi koparır cinsinden. O zaman, ekinleri olurdu adam boyu. Damında çocuk sesleri cıvıldaşırdı. Biliyordu durumunu. Musa... Yavuklusu vardı. Olsundu. İşler tükenmek üzereydi işte. Vurur gelirseydi onunla. Razı olursaydı, bir ovalı yaşamını sürdürürdü. Yeter ki, eh, desin. Yeter ki, kaylolsun. Ova yönünde yitiverirlerdi. Hemen nikâhlanır, avradı olurdu onun. Bulamazdı kimse. Bulsalar bile, köylüsü gelinini kaptırmazdı dağlılara.

Kendi bilirdi yine. Razı gelmezse, Musa bekliyordu güzün onu. Çalıştığı çeyize gidecek. Gelecek yıl, Musa'nın karısı olarak inecekti ovaya. Ama bir de kendisiyle gelirse. Artık ova işi yok. Başkasının bağında, ellerini patlatarak üzüm sermeye paydos. Hanım olacak. Kendi tarlasının, kendi damının hanımı. Kendi emeğini kendine harcayan bir ovalı olacak.

Beşibiryerdeler takacak duru gerdanına. Kınalar yakacak ince parmaklarına. Ve salt kendine çalışacak bundan böyle. Bir de efesine. Düşünsün. Yarına kadar bir iyice düşünüp kararını versin. Eğer olumluysa kararı, yarın "Dayler dayler"i söylesin kuşluk vakti. Anlar o. Anlar ve gerekli düzeni tutar, iş bitinceye.

Sabahtan başladı Meryem türküye. Artık ağzı durmuyordu. Ovalı yayıldıkça yayılmıştı keyfinden. Olmuştu bu iş... Dağ kızı götürecekti köyüne. Kekikler gibi kokulu, böğürtlenler kadar tatlı bir karısı olacaktı. O da türküler ekledi Meryem'in türkülerine. Sevda üstüne.

Ovalıydı. Ovalıydı ya, biliyordu törelerini. Bir dağlı gibi türkü okuyordu o da... Kıvançlıydı Meryem. Bir ovalıyı hamur gibi yuğurmuştu sevdasıyla. Bir dağlı gibi düşündürmüştü sonunda. Kimbilir nasıl mutlu olacaktı. Daha şimdiden, dağ yiğitleri gibi türkü okumaya başladığına göre, sonraları ne olurdu?

Bu düşüncelerle, kıvancına kıvanç katarak, günleri bitirdi Meryem. Köye dönüş hazırlığı yapılırken, o da bohçasını hazırladı. Köylüleri köy yolunda iz bırakırlarken, Meryem çoktan ovalının türkülerinin ardına düşmüştü. Biliyordu babasını. Aramazdı. Madem kızı, sözünü tutmamıştı, siler atardı evlatlıktan. Öyle yapmıştı...

Bu kışa gelinceye dek, köyünü düşünme gereği duymamıştı

Meryem. Ovalının tüm dedikleri uygulanmıştı. Nikâh kıymışlar. Damın kadını olmuştu. Tarlalarını ekip biçiyorlar. Günlerini sevda içinde geçiriyorlardı. Ne ova derdi vardı artık. Ne ekmek derdi. Ovadaydı köyü... Ekmeğiyse, kendi ellerinin altında gelişip büyüyordu. Tarlada...

Bu yıl işler değişmişti. Bahara doğru sıkıştırmaya başlamıştı kocası. Çocuk istiyorum diye. Meryem de istiyordu. Ama vermiyordu yaradan. Olmuyordu işte. Az mı istemiş, az mı yakarmıştı uykusuz gecelerde. Vermiyordu...

Geçen kış, Kayıp Sultan'a kadar çıkmıştı. O, dileyenin tüm dileğini yerine getirirmiş. Bin yılların ötesinde bir öyküsü vardı Kayıp Sultan'ın. Bir tekfurun kızıymış. Bir Müslüman akıncısına vurulmuş. Müslüman olmuş o ateşle. Kardeşleri bunu öğrenmişler. Öğrenince de...

Kaçmış Sultan Kız... Ardına düşmüşler. Yakalayamamışlar y a d a kız hemen yukarıda, tepenin üstünde ölmüş. Ormanların arasında ona ağaçlardan bir saray armağan etmiş Tanrı. Yanmaz, dokanılmaz... Biri gelse de, bir çam kozalağı alsa testisi için, ertesi sabah koşa koşa götürürmüş geri. Uyku uyutmazmış insana. Bir çöpünü vermezmiş. Çok titizmiş malına karşı. Hatta bir zaman, su indirmek istemişler köye. Çamların dibinden bel kalınlığında fışkıran bir pınarı varmış Kayıp Sultan'ın. Susuz ölmüş de, onun anısına toprağı yarmış su... Pırıl pırıl. İçimi kolay, hazmı hafif bir suymuş. Kanamazmış kişi. Bir kuzuyu oturup yese, sonra bir tas içseymiş bu sudan, karnı acıkırmış yine.

İşte bu suyu indirmek istemişler köye. Ne mümkün. Önce bir yılan gelmiş pınarın başına. Yılanların kralı. Şahmerdan... Sonra bir deve olmuş o yılan. Bir damla su geçirmemiş arktan. Oluk yapalım demişler. Gece sabaha kadar kırılmış oluklar. Bırakmışlar Kayıp Sultan'ı... Suyunu da... Çıkar, testiyle alırlarmış. Malına böylesine titiz olan Sultan Kız, dileğe çok cömertmiş. Ne dilerse ayağına yüz süren kişi, o an verirmiş.

Köyün yaşlılarıyla birlikte Kayıp Sultan'a çıktı Meryem. Yakardı. Sultan Kız, dedi. Muradına eremeyen yüce kişi... Erim evlat istiyor benden. Döl buyuruyor. Sana geldim. Yitirme umudumu. Cömertmişsin sen. Çevrenden belli. Suyundan, ağacından belli. Yemyeşil yören. Soğuk ve tatlı suyun. Çam altında çiçek açmaz derler. Tüm çiçek, ağaçların altı. Böyle yücesin sen. Namazım, niyazım senin olsun.

Yeter ki, aç analığımı. Bir tosuncuk ver bana. Erimin dölünü sürdürecek bir yarın ver.

Umudu boşa gitti.

Hocaları dolaştı bir bir.

Okuyup üflendi. Muskalar taşıdı yatağının içinde.

Olmadı.

Giderek artırıyordu isteğini efesi. Giderek sertleşiyor, tersleniyordu. İki ay önce de bir ortak geldi eve. Bir ovalı kadın. Eskimişti Meryem. Telli gözlerindeki acı umutsuzluk, giderek öfkeye dönüyordu. Yatağında yapayalnızdı artık. Yalnız değildi. Hemen damın ötesinden gelen mutlu fısıltıları dinlemeye mahkûmdu.

Dayanamazdı buna.

Dayanamadı.

Karanlık bir gecede anlatıyordu başından geçenleri. Satı cankulağıyla dinliyordu. Bir yoldaş bulmuştu yanına. Ses etmemiş, konuk edinmişti. İnadoğlu madem almıyordu eve. Köy içinde açıkta kalacak değildi ya Meryem. Ya teyzesine, ya da amcasına sığınacaktı. Ama Satı'nın yalnızlığı, üzüncü, katıştırıvermişti kaderlerini birbirine. Birkaç günlüğüne demişti Meryem. Oturuyordu.

Sözünü, dayanamadım, da bitirdi. Gözleri dolmuştu besbelli. Sesi çatallaşmış, ağlamaklı geliyordu. Satı, susturmak istedi. Daha doğrusu giderek uzayan sessizliği hiç bozmadı. Ama anlatmak geliyordu içinden. Anlattıkça, göğsüne düğümlenmiş olan acılık azalıyordu.

Dayanamıyordu gerçekten. Artık bir şeyler yapmalıydı. Onların, kulaklarında uğultu olan fısıltılarına bir son vermeliydi. Çünkü, o kıvranıyordu acıdan. Kıvrandığını anlarlarsa, seslerini daha da artırıyorlardı. Bu yüzden belli etmemek istiyordu her gece. Büzülüyor, ölü taklidi yapıyordu yatağında. Ölmek istiyordu da ondan. Ama ölmüyordu ki... İçinde bir hırs, bir istekten başka duyu kabarmıyordu. Kuduruyordu. Ama bir şey gelmezdi ki elinden. Kadındı o. Ve efesi isterse dörde kadar evlenebilirdi.

Buna dayanamıyordu işte. Her gece artan bir hırs. Her gece salt bunu körüklemek istercesine çoğalan fısıldaşmalar. Ve sonunda, kısırlıkla suçlanıp bir tekmeyle kapının önüne atılma.

Köyüne yüzü yoktu. Kimseye bakacak durumda değildi. Babası almayabilirdi. Ama kalleş ovada kalamazdı. Köye sokmasalar bile, bir yamaçta, bir dağ evine sokulurdu. Kendi havasını nefeslerdi. Ovanın kimsesizliğini yudumlayacağına, dağ havasıyla sürdürürdü yaşamını.

Yollara düşmüştü.

Ve işte şimdi buradaydı. Tanrı tez zamanda efesine kavuştursun. Satı'nın yanındaydı. Sevdalıydı o. Biliyordu. Sevdanın kişiye neler yaptıracağını iyi biliyordu hem de... Bildiği için kınamıyordu Meryem'i. Kucağını açmış, işte sana bir damaltı demişti. Gel buyur. Kardeş edinmişti onu. Meryem de...

Bu kadardı Meryem'in öyküsü.

Burada noktalamıştı.

Gerisini biliyordu Satı. İnadoğlu'nun hâlâ sürüp giden inadını. Anasının gizli gizli gelip acılı bakışlarla okşayışını. Ve yalnızlıklarını biliyorlardı birbirlerinin.

Satı mutluydu yine. Mutlu olmalıydı. Bir yük taşıyordu efesinden. Garip Hasan'ın tohumunu taşıyordu. Yiğitliğince ağır, canlılığınca kıpırtılı. Meryem bundan yoksundu. Bir ova gecelerinin yıldızsızlığındaki mırıltılar vardı kulağında. Bir ortağının kıskandırmak isteğiyle buğulu kesik kahkahaları. Bir de geçen günlerin silinip giden anıları.

* * *

Ayşe, Topal Ali oğluyla gelinine ayrı bir dam yapalı, evin işine yetişemez olmuştu. Kocadım ben artık diyordu. Göçtüm iyice. Kerim, Atiye'yle ayrılınca, yük ağır gelmeye başladı. Fatma da küçük daha. Ev işine yardımcı olamıyor...

Şaşıyordu Topal Ali. Kendisi istemişti oysa ayrılığı. Utanıyorum demişti. Oğlanla gelin yanıbaşımızdayken. Hak vermişti Topal. Ayrı bir dam yapmıştı baba oğul. Ayrı odalarda yatıp kalkıyorlardı. Bir yemek, bir bulaşık değil miydi yaptığı. Bir de yataklarını yapıp toplamak...

Bir sancı yapışmıştı Ayşe'nin karnına. Dudu Teyzesine kaç kez gitmiş, kaç çeşit ilaç yaptırmıştı. Ama geçmiyordu sancı. Eriyip yiti-

yordu durmadan. Bir çakıldı mı, bacaklarını burkup koparıyorlar sanıyordu. Karnında belli belirsiz bir şişlik vardı. Yoklamıştı Dudu. Yeni bir çocuk mu diye. Değildi. Tüm denemeler, tüm ilaçlar boşa gidiyordu.

Üstelik efesinin keyfi...

Direnmişti bir akşam. Yapma efem, diyecek olmuştu.

Dövmüştü Topal Ali... Ne demekti bu. Delirmiş miydi? Bir dişi, erinin isteğine karşı duracaktı ha... Kız uyanmasaydı, döverken öldürecekti. Ayşe, yastığı dişlerine takmış, bağırmamak için var gücünü harcamıştı. Fatma yetişmişti. Anama bir şey mi oldu diye.

O dayağın üstüne çok durmadı Ayşe. Sancıları. Bir de efesinin dayağı. Ayına varmadı. Topal Ali'yi kızı Fatma'yla baş başa bırakıp atalarının yanına gitti.

Yirmi şu kadar yıldır alışmıştı karısına. Yalnızlığı birden yadırgadı. Eve gitmek istemiyordu canı. Yalnızlığı uzadıkça, eve karşı ilgisi azalıyordu. Sonunda Dudu kenara çekti Ali'yi.

Meryem, dedi. Dul ama genç daha. Bilirim, dul kadın koca bulamaz buralarda. Ama yazık tazeye. Sevdiyse bir ovalıyı. Ardına düşüp gittiyse, suç bizim yiğitlerimizde. Kızın gönlüne giremediler. Eğer sen öfkeni yenebilirsen. Eğer Meryem de olur derse, ben sizi denk gördüm birbirinize. Ne dersin?

Topal izin istedi. Düşünmeliydi. Tüm köyün öfkesini üstüne çekmek de vardı, duasını, kıskançlığını kazanmak da!.. Ona kalsa dünden razıydı. Gelininden küçüktü Meryem. Güzeldi de... Topal'dı Ali. Köyün, Adsız'ın Mehmet'ten sonra gelen en varlıklı adamıydı. Yaşlıydı. Ama gönlü gençti. Çok genci de cebinden çıkarırdı. Bunların tümünü bir düşünmeli. Bir iyice tartmalıydı. Yarın bildirirdi kararını. Adsız'ın Mehmet, hem kahve işletirdi. Hem de küçük, ama verimli bir tarlası vardı. İki öküzü olan tek dağköylüydü. Bir de saban uydurmuştu öküzlerine. Kimseye el açmadan yılı yılına çıkarırdı. Üstelik tümünden alacaklı olurdu yıl boyunca.

Topal Ali'nin iki damı vardı. Bir de onu ovaya kadar yüksünmeden taşıyan merkebi. Tarlası ektiğini vermiyordu artık. Tüm ovaya bakıyordu. Ama dayıbaşı yamağı olduğu için çift yevmiye alı-

yordu bağ sahiplerinden. Daha çok kazanıyordu köylüsünden. Olurdu bu iş. Yeter ki, Meryem olur desin. Bakarsın olmaz demiş. İnadoğlu'nun kızı değil miydi bu...

Ertesi gün kendisi gitti Dudu'nun evine. Ben düşündüm, dedi. Bir yokla bakalım Meryem'i. Pek açık etme durumu. Bir de olmaz der. Bir kusur bulur. Köye rezil olmayalım. Sen bilirsin ya işini Dudu Abla, hani benimki bir hatırlatma.

Uçuyordu oysa. Meryem... Güzel Meryem onun olacaktı ha. Telli bakışlarıyla bakacaktı ona. Güzelliğiyle gençleştirecekti. Hani nerdeydi o günler. Kırk yıl düşünse aklına gelmezdi. Hay aklınla yaşa sen Dudu Abla... Sen de olmasan kimbilir ne olur bu köylünün hali. Doğumunu sen yaparsın. Ölümde baş yardımcısındır. Hastalık senden sorulur. Evlenecekleri sen denkleştirirsin. Sen, bir de Süllü Dayı olmasa...

* * *

Boynunu büktü Meryem. Yine de kısmetliydi. Bir dul kadın için, bir yiğit düşünmek... Olacak iş değildi dağköyünde bu. Sanki bir töre gibiydi. Yıkılmaz, değişmez bir töre gibi. Dul kadın, ne denli genç olursa olsun, ersiz kocamak zorunda kalırdı. Meğer ki, Meryem gibi talihli, Satı gibi güzel ola...

Sen bilirsin, dedi Dudu'ya. Sen benden daha iyi bilirsin. Nasıl buyurursan, ben öyle yaparım Dudu Teyze. Eğer münasip görüyorsan. Öyle olsun. Hiç bana sorma. Er kişide kusur bulunmaz. Avradını besledikten sonra, hiçbir kusuru olmaz er kişinin. Boynum kıldan incedir buyruğuna. Hem bakarsın babam da barışır benimle. Yine köyümüzden bir yiğide avrat oldum diye. Köylülerim de bağışlarlar babam gibi.

Anlıyordu. O kendi inadı yüzünden, kendi isteğiyle dernek sevincini yitirmişti. Şimdi böyle bir isteğe kapılması içini burkuyordu. Oysa hakkıydı onun da telli duvak. Hakkıydı bindallı. Hakkıydı ya, olmazdı artık. Bir umut bile değildi onun için bu. Bir hayal olmaktan bile çıkmıştı. Dul kadına dernek düzmek...

Bir akşamüstü elinden tuttu Dudu. Süllü, Topal Ali'nin kapısında bekliyordu. Kesimoğlu'yla, Düzoğlu tanık olarak çevresini aldılar. Nikâhı kıyıldı. Fatma o gece, efesinin evinde yattı. Karşılıklı oturdular Topal Ali'yle.

Baktılar uzun uzun birbirlerine.

Başını salladı Ali.

Elini uzattı. Yüzünü tuttu Meryem'in. Okşadı.

— Düşümde görseydim, hayra yormazdım Meryem, dedi.

— Neyi efem?

— Seni...

Gerçekten öyleydi. Topal Ali'nin avuçlarındaki yüz, bir utancın ateşiyle kızarmış, alaz alaz yanıyordu. Gözleri... Gözleri bakılmaya doymazdı Meryem'in. Uzun, siyah kirpikleri ok misaliydi. Ta, yüreğine dek batıyordu kişinin. Bir alaz gıdıklıyordu avucunu. Bir ılıklık, bir kıvanç sarıyordu bedenini. Ellerini tuttu. Kınalarının karasında ince inceydi parmakları. Dallı basması, her nefesiyle kıpırdanıyor. Bir dalgalanma, gıdığını artırıyordu Ali'nin.

Hiç umamazdı bunu. Umamazdı. Meryem'le evlenecek..

Ya Meryem?

O, sadece köyüne, köyünün insanlarına yakın olmak istiyordu. Dağının havasını çekmek yetiyordu ciğerlerine. Daha ötesi... Artık ansımıyordu bile ovalayı. Unutmuştu. Hatta Satı'ya anlattığı geceler bile çok gerideydi.

Dudu Teyzesi, Topal Ali, demişti. Başka bir şey deseydi de, hayır'la cevaplamayacaktı Meryem. Hatta, Musa deselerdi bile... Oysa Musa evlenmiş, bir de oğlu olmuştu onun yokluğunda. Zamanı gelen yiğit oyalanmazdı ki...

Bir sigara sardı Ali. Ocaktan tutuşturduğu bir ince dalı uzattı Meryem. Dumanının tümünü içine çekti Topal. Sonra belli belirsiz bir gri bulut uçuştu Meryem'in yüzünde. Gözleri ışıladı Ali'nin. Sigarasının ucu gibi. Kırmızı kırmızı. Eli tekrar uzandı.

Dudakları kıpırdadı Meryem'in. Sessiz bir dua kelimeleşti kıpırtılarda.

— Bi şey mi istedin kınalım?

— Yok efem. Ben de senin gibi düşündüm de...

— Neyi?

— İşte dediğini.

— Yok sen başkasın. Güzelsin.

— Sağol efem. Allah razı olsun.

Konuşmasını da biliyordu Topal. Eski adamdı ne olsa. Eski kurt. Ovalı böyle miydi? O ilk günler dışında.

Farkında değildi ki, Meryem. Güçlüydü. Bunu biliyordu. Kolları sararken, pazuları sıkıştırırdı. Yabandı ama... Başka toprakların insanıydı. Başka sular içmişti. Türküleri de unutmuştu köye gider gitmez. Meryem'in çabasıydı galiba o iki yılın kıvancı.

Oysa şimdi...

Hatır sayıyordu Ali. Hoyratlık etmiyordu. Bekliyor, alıştırıyordu.

Sigarasını bitirdi.

Kalktı Meryem. Hemen odanın sağ başında dürülü duran yatağı indirdi. Serdi.

Bekledi sonra.

Topal Ali, ocağı karıştırıyordu.

-7-

Bir çocuk sesi...

Gecenin yıldız yağdırdığı bir zamanda, şirret, kimsesiz bir ses...

Bir umut aramada...

Bir yakın aramada kendine...

Ses, koyu lacivert geceyi bir bıçak gibi kesiyor. Genizden kısık kısık uzanarak, ışılayan yıldızlara el veriyor.

Bir işaret sanki...

Arka arkaya kıpırtılar sesten sonra. Sağdan sola, soldan sağa dönen uykulu vücutlar.

Ses umutsuz... Şirret...

Aldıran olmadığı halde, gittikçe yükseliyor.

Yeni bir kıpırtı oluyor sesin yanında. Boğuk. Terden ıpıslak bir ses daha duyuluyor fısıltılı. "Sustur şunu..."

Karanlığın içinden çıkmış bir Hızır yardımı bu. Her bir şeyi bir anda kolaylayan bir buyruk. Bir eski kümbet gibi görünen patlak yorgan dalgalanıyor. Bir beden sola dönüyor. Kınalı, nasırlı parmaklar, sıkmakta olduğu enseyi bırakıyor. Ağlayan çocuğun ağzına bir me-

me uzanıyor, terli... Ezgili, bıkkın, öfkeli bir kadın sesi, sövercesine, "Na al," diyor. "Zıkkımlan..."

Çığlık bir anda kesiliyor. Yerini tatlı, ılık bir mırıltı alıyor. Yıldızlar, ağzında memesini "cuk cuk" emen çocuğa göz kırpıyorlar. Çocuk, uykulu bir uyuşuklukla kayıyor. İnce, kirden kararmış parmakları, bir atmaca gagası gibi uzanıyor. Mıncıklıyor memeyi.

Kadın, acılı bir titreşimle geriliyor. "Of," diyor, "köpek dölü." O an, memesi ağzından kayan çocuğun şımarık çığlığı patlıyor yine. Fısıltılı, boğuk ses, "Hay südü bozuk," derken, bir şamar patlıyor kadının yüzünde.

Kadın, acılı bir hıçkırıkla kıpırdanıyor. Suratında sızı, göğsünde acıyla tekrar uzatıyor memeyi. Çocuk uyuyuncaya kıpırtısız, öyle kalıyor. Sonra, ıpıslak teriyle bekleyen erine eziyet olsun diye gözlerini kapatıyor.

Erkek bekliyor bir süre. Beklemekten bıkınca da, güçlü elleriyle kavradığı omzu dağıtırca kendinden yana bastırıyor. Yeni bir dalgalanma oluyor yorganda. Kadın acılı acılı mırıldanıyor. Erkek, tüm ağırlığıyla, yükleniyor kadına. Sövüyor ilkin. Bir iyice sövüyor. Sonra gevşiyor sesi, yumuşuyor. Övgü oluyor sövgüleri.

Ve yorganın altında, tekdüzen övgüler uçuşmaya başlıyor.

— Kekliğim...

— Yiğidim...

— Kınalım...

— Erim...

Yanıbaşlarında tedirgin bir kıpırtı oluyor kaynaşmış gençlerin. İhtiyar bir beden, belli belirsiz kasılıyor. Özlemli bir kıskançlığın kasıntısı bu. Oğluyla gelininin fısıltıları, Hürmüz'ü tedirgin eden.

Uyanık olduğunu belli etmemek için büzülüyor. Sanki yerle ilişkisi yokmuş gibi, önce ayağının birini, sonra ötekini çekiyor karnına doğru. Ellerini dizlerinin arasına kıstırıyor. Dişlerini sıkarak uyumaya çalışıyor. Zorla kapatmaktan gözkapakları ağrıyor. Yanındaki kıpırtı bitinceye öyle kalıyor. Yüzünde, bedeninde tüm acıların yansıdığı bir anıt gibi....

Oğluyla gelini dalgın. Oğluyla gelini doyum olmaz bir uykunun kollarında... Süzgün bir gülümseyişin tadındalardır şimdi...

Geceyi, gecenin ayazını unutmuş olmalılar. İçlerindeki ateş, tenlerine vurmuştur. Ayazı duymazlar. Duysalar bile aldırmazlar. O ılık yangından sonra, ayaz okşayıcı gelir kişiye. Ne zaman ki, anası yaşına geleler. O zaman söner içlerindeki ateş. Hele onun yaşına gelsinler bir. Hele kocasınlar...

Daha genç ikisi de... Sevdalı biribirine. Gece... Gecenin ayazı vız gelir. Sevdanın ateşi tutuşturmuş yüreklerini. Yürekleri güçlü... Yürekleri sağlam... Hem, anaları ne güne duruyor. Yanlarında... Yanıbaşlarında değil mi? Onların ateşiyle tedirgin olmuyor mu? Onların boğuk fısıltılarıyla uyanmıyor mu uykudan? Uyanıyor. Uykusundan ne olur ki hem Hürmüz'ün. Kocamışların uykusu son uyku... Derin... Uzun... Uyantısız...

Başını iki yana sallayarak doğruluyor. Demedi mi o. Bilmedi mi? İşte yine omuzları yorganın dışında kalmış. Çocuk bunlar. Sevdalı iki çocuk. Oğlu on altısına yeni bastı. Gelini on beş diyecek bu güz. Biri kadın, biri erkek oldu. Ana baba oldular. Olsun... Çocuk daha. Kişi evlenmeyle büyümez ki... Kişi, acıyla büyür. Kahırla büyür insan dediğin. Tanrı, olduğumuz yerlerden ırak etsin. Etsin ya, kişiyi insan yapan kahırdır yine de... Kimsenin, ama kimsenin yavrucakları kahır yüzü görmesin. Göstermesin Hak Teala. Göstermesin ya, büyüyemez. Kişi dedin mi, kahır gereklidir. İnsan dedin mi, kahırla yoldaşlık etmiş olmalıdır. Ancak o zaman bilir dünyayı. O zaman tanımış olur her bir şeyi.

Yoksa, derdi günü koklaşmak olan iki sevdalıdan başka ne olabilirler. Nerede ne var? Nereden bilecekler. Sürgit dayanmaz ki, sevda... Bir yer gelir. Bir yerler gelir ki, orada kalıverir. Ama kalmasın. Sürgit devam etsin sevdaları. İsteği, dileği bu, Yüce Tanrı'dan. Tek dileği...

Ürktü düşüncelerinden Hürmüz. İçindeki özlemin bir kıskançlık olup kabarmasından korktu. Neler düşünüyordu? Artık kendisi bile anlayamaz olmuştu kendini. Kocamıştı. Bir iyicene kocamıştı. Sağ sol bilmez olmuştu. Aklına düşen, düş olup, hayal olup, söz olup belirlenivériyordu. Sırası mıydı bu düşüncelerin? Yeri miydi? Gece, yarıyı aşmış. Sabah yaklaşmış şurada. Sabah... Menevişlenmiş bir gün doğacak dağların ardından. Köpekdöğen "Hadiyin," diyecek. "Tez

olun bakalım." Daha dünün yorgunluğunu almamış bedeni. Daha kemikleri sızısını yitirmemiş.

Oğluyla gelinine bir göz attı yeniden. Gayri gözleri pek seçemiyordu. Beline bir sızı gelip yerleşmişti hanidir. Bir türlü diyemiyordu oğluna. Gecenin ılımı da alıp gitmiyordu bu sızıyı. Yine karıştırıyordu. Bir yerden alıyor, bir başka yere uçuveriyordu düşünceleri.

Ne güzel yatıyordu gençler. Oğlunun başı, tosuncuk başı gibi kucaklamıştı gelinin göğsünü. Belli ki, bir gülücük var gelinin yüzünde. Yorgunluk, aydınlık çizgiler halinde yayılmış dudaklarından doğru.

Yıllar önce, tıpkı kendisi de böyle uyurdu. Uykusunu bölen okşayışlarla uyanır. Uykusunu kaymaklandıran solumalarla dalardı. Yorganı başından çekti. Uyku girmiyordu gözlerine. Yıldızlara takıldı aklı.

Nelere tanıktı bu yıldızlar. Neler görüyorlardı kimbilir. Hiç kocamıyorlardı. Onlar için ölüm de yoktu mutlaka. Ölüm olsa, böyle olur muydu hiç. Şimdi şu tepesindeki yıldız yine göz kırpar mıydı ona. On beş yıl önce olduğu gibi, yine hatırını sorar mıydı?

Sanki bilmiyormuş gibi. Sanki yeryüzünde olup bitenlerden habersizmiş gibi ışılar durur muydu? Durmazdı. Durmazdı elbet. Ama Hürmüz'le kim alay edecek. Olup bitenleri kim biliyor bu yıldızlar da bilmezse. Kocamasına rağmen, içindeki ateşin kim farkında?

İşte oğlu. Gelinine sarılmış uyuyor. Her nefesinde misk gibi sevda kokusuna buluyor daracık çevresini. Ilık... Ilıcacık bir koku bu. İnsan kokusu. İnce ter kokusu karışımı bir şey.

Anasının durumu umurunda mı? Değil... Ne yapsın anasını.

Dişlerini sıktı Hürmüz. Çürüdükçe ip bağlayıp çektiği. Kendi eliyle noksanlaştırdığı dişlerini gıcırdatarak sıktı. Ellerini gözlerine bastırdı. Acıyan gözkapaklarına aldırmadan yumruk yaptı ellerini. Uykuyu tutuklamak amacıyla iyice bastırdı.

* * *

Son kıvılcımlarını çıtlatan bir ateş parladı...

Yaş bir çırpı parçası "pıs" diyerek alevlendi.

Bir yıldız kaydı uzaklardan. Işıklı bir yol çizerek yitti.

Üç iri taştan sacayağı kurulmuş. Taşları iyice kararmış ocağın yanında bir baş belirdi. Kara yorganın içinden birden açığa çıktı. Beyaz.

Pamuk yığını gibi. Pırıl pırıl. Ay yorganın altında doğuyordu sanki bir geç kalmışlıkla.

Tek tek öksürdü. Yaşlı, balgamlı bir öksürük. Ocak, yeni bir "pıs"lamayla parlarken, öksürükler iyice sıklaştı. Yorgan aralandı. Beyaz başın arkasından buruşuk bir yüz belirdi. Çukura kaçmış ışıltılı gözler, tanımazlıkla baktı çevreye. İnce bir boyun göründü sonra. Uzun sakalı taşımaktan yorulmuş gibi hafif sallanarak. Ve küçücük bir vücut sıyrıldı en son.

Oturduğu yerde ellerini uzattı. Sol eliyle omzunu kaşırken, sağ eliyle bir gömü araştırır gibi yastığının altını yokladı. Öksürükler birden sıklaştı. Hırıltılı bir titreşim haline geldi boğazında. Nefesi kesildi. Aradığını iki eliyle bulmaya çabaladı.

Boğazından söğüt dalından düdükler gibi ses veriyor. Öksürükler devam ederken gözlerini kocaman açtı. Aradığını buldu. Altın işlemeli tabakasıydı bu... Titreyerek aceleyle açtı tabakayı. Öksürük iyice sıkıştırmıştı. Tabaka elinden kaydı. Yakalamaya uğraşırken ocağın yanına kadar fırladı. Yan yattı. Ağzında biriken balgamı kumlara tükürdü.

Tabakayı açtı. Akşamdan sardığı sigaralardan en kalınını aldı. İyice küllenen ateşte bir kızıllık buluncaya kadar sürttü sigaranın ucunu. İlk nefes, balgamdan temizlenen boğazını yakarak, ikincisi tatlı bir hoşluk bırakarak midesine kadar indi. Öksürüğün arkası zınk diye kesilivermişti. Sigarayı dudaklarının arasına kıstırdı. Ayaklarına ellerini de yardımcı vererek, yavaş yavaş dikildi.

Yakasız gömleği belinde pürçeklenmişti. Koca düğümlü uzun beyaz donu hışırdadı. Gömleğin siyahlığı, gecenin karanlığıyla birleşince, acayip bir şekil çıktı meydana. Sadece ayakları ve bunun bir arşın kadar üstünde başıyla gövdesi olmayan bir insan...

Salına salına ilerledi Süllü... Hafif kamburlaşmış gövdesi, gücünü yitirmiş ayaklarının sürünmesiyle, sallantılı bir tempo tutturdu. Kendi kendine çıtırdayan kumlar üstünde, çıplak ayağıyla izler bırakarak, çay kıyısındaki hayıtlara yöneldi.

Hayıtların dibine gelinceye dönüp bakmadı ardına. Sonra, feri kaçmış gözleriyle, obasından iyice uzaklaştığını kestirince, duraladı. Sol ayağını büküp sağ dizini yere koyarak, hayıtlaştı. Kocaman dü-

ğümü çözdü. Belli belirsiz bir şırıltıya nokta vurur gibi sigarasını çekiştirdi. Her nefeste sigarası parlayıp sönen bir ateşböceğini andırıyor. Uzaklardan yerini belli ediyordu. Aldırmadı...

Hışırtı bitince, doğruldu. Gömleğini donunun içine yerleştirdi. Uçkurunu düğümledi belinde. Yatağına doğru rahat adımlarla yürüdü. Bağdaş kurup oturdu. Başını kaldırıp göğe, yıldızlara baktı. Sabaha çok zaman olmalı daha. Çoban yıldızının yerini sabah yıldızı almamış. Dilerse bir kesimlik uyuyabilir. Ocağın kıyısından aldığı birkaç çırpıyı, sönmek üzere olan ateşin üstüne attı. Başını elleri arasına alarak uzandı. Uyku girmiyordu gözlerine. Uykuyla arayı bir iyice açmıştı artık. Bir an dalıyordu. Uyur gibi oluyordu işte. Sonra kasıklarında bir sızıyla uyanıyor, hayıtların dibine seğirtiyordu. Kaç yıldır böyleydi bu. Uyku arası çırpınmaları, giderek artıyordu.

Kocalıktandı hep.

Süllü, diye düşündü. Kocalık sana da yetişti ola. Sen de yaklaştın sonunda ırağa... Sen de ölümle selamlaşmaya başladın gayri. Günlerin doldu. Bir gün sen de bir varmış bir yokmuşlara karışacaksın. Olamaz bu...

Daha çok yıllar var o masala. Dur hele bakalım. Hemen ölümü düşünme durduk yerde. Daha çok işin var senin bu dünyada. Önce yerine birini yetiştirmelisin. Bu güz ova dönüşü başlamalısın bu işe. Aklı yatkın bir gence, bildiğin namaz surelerini belletmelisin. Sonra cenaze yumasını, ad ezanlamasını da öğretmelisin bir iyice. Yoksa kötü olur. Şunu bil ki, çömezinin yıkayacağı ilk cenaze sen olabilirsin. Yalan yanlış gidersin öte dünyaya sonra, hesabını sen verirsin bu yanlışlığın.

Ya köylünün günahı. Bir imamları olmazsa nasıl namaz kılarlar? Nasıl yıkarlar ölülerini? Nasıl gömerler? Hiç... Yanarlar sonra. Tümü yanar. Bunların nedeni de sen olursun. Bunca günahı çekmeye gücün var mı? Yok... Öyleyse durma Süllü. Yarından tezi yok, tart, ölç... Bul kendine bir yiğit. Bul ki, aklı her bir işe eren olsun.

Hem bu kadar da ikirciklenme daha. Yetişirsin her bir işe. O kadar koca sayılmazsın sen. Yetmiş yaş nedir dağlarda? Sözü bile edilmez. Baban kaç yaşındaydı öldüğünde. Babanı bırak. Dudu Ablanı al ele... Senden büyüktür. Çok büyüktür hem de... Önünde onlar var.

Sen küçümencik bir tosunken, o saçı örüklü, yavukluydu. Sonra Osman Emmi var. Koca Osman. En azından seksen vardır.

O hesap yaşayacak olsan, on yılın var daha. Hem bunca insan, senin selamın saygısına ekmek yiyor. Onları koyup nereye gideceksin? Sen olmazsan hepsi Karaayakoğlu'nun eline düşer. Irgat mı olurlar artık. Bir pundunu bulup yarıcılıkta karar mı kılarlar bilinmez. Çünkü köylün, cahildir. Aklı ermez ekmek çıkacak yere. Ovayı da bilmezler. İçlerinde kente giren bir sen varsın. Bir de son yıllarda yetiştirdiğin Topal Ali...

Gözleri ışıladı birden. Topal Ali vardı ya o iş için. Tamamdı. Görevlerinden birini devretmişti o. Adamını bulmuştu. Şimdiye değin farkına varmamıştı bunun. Hep kendisi yapar sanırdı ova işini. Oysa... Yıllar vardı ki, Topal Ali inerdi kente. Beylerin selamını o taşırdı uyuz eşeğiyle. Ama... İşte bu ama can yakıcıydı. Selamların tümü Süllü adınaydı. Olsun. Bundan öte, Topal Ali adına olurdu...

Kalksa mıydı? Kaldırsa mıydı köylüsünü? Namaz vaktidir deyip. Namaza kaç kişi duracaktı kaldırsa. Kendisi gibi kocalar, bir de dullar değil mi? Gereği yok. Daha sonra kalkar. Gençler nasılsa kazaya bırakıyorlar namazları. Ovada yıkanmanın mümkünü yok da ondan. Olsa bile, kaçamak bulmak olanaksız.

Bir kez daha baktı göğe. Erkendi daha. Çok erkendi hem de... Sidik zoru olmuştu anlaşılan. Kendisi uyanınca, tümünün uyanmasını o yüzden istiyor. Geç kalmak kuşkusuyla kıvranıyordu. Uyusundu uyuyabilirse. Bir kesimlik daha. Bıraksındı gençleri kendi haline. Kocalar yolunu nasılsa bulurdu.

Bir gülücük dolaştı yüzünde. Haklıydılar. Gençlik, kanın dediğini yapacaktı. Ne yorgunluk dinlerdi o yaşta kan, ne hastalık. Namaz, niyaz da sona kalırdı. Bir ay, ekmek parası için gelmişlerdi buraya. Kış geceleri uzun, gündüzleri boştu. Kazayı bir haftada öder tüketirlerdi nasılsa...

Ona bağışlamak düşerdi. Tanrı nasıl bağışlayıcıysa...

Gözlerini kapadı Süllü. Yorganını sakallarının üstüne kadar çekti.

* * *

Topal Ali, karnının üstünde ıslak bir ısıyla uyandı. Sanki bir köz düşmüştü tenine. Vıcık vıcık terlemiş, içine işlemişti ısı. El yordamıyla

araştırdı. Meryem'in eliydi karnının ortasını yakan. Nasırı kınasının altında kalmış yumuşak eliydi.

Var gücüyle sıktı Meryem'in elini. Meryem, parmaklarından başına sıçrayan bir acıyla gözlerini açtı. Şaşkın baktı efesine. Topal Ali sırıttı. İnce, siyah bıyıklarının altında, nikotin sarısı dişleri ışıladı. Gülüverdi Meryem. Pembe dudaklarını gümüş ışıtışıyla alazlayarak.

Okşadı Topal. Sokuldu Meryem. Telli gözlerini efesinin yorgun gözlerindeki parıltıda yıkadı. Acıyan parmaklarını kılları ağarmaya yüz tutmuş göğsüne sürttü Topal'ın. Tüm teni tutuştu Ali'nin. Sarıldı karısına.

Neler demek isterdi şimdi. Üstüne kapanıp ne mâniler düzmek isterdi. Ama olmaz ki... Çevreleri tüm insan. Belki uykudalar. Ama belki tümü de uyanık onlara bakıyorlar. Kulakları fısıltılarındadır şimdi. Uykuda bile olsalar, bir kıpırtıyla uyanırlar. Dağların sessizliğine alıştıkları için, kum çıtırtıları bile tedirgin etmiyor mu onları... Ediyor. Bakarsın kınarlar Ali'yi. Kırkından sonra azdı, derler.

Oysa bir bilseler. Bir tanısalar Meryem'i. Hak verirler. Gönlü kocamaz dağlının. Gücü tükenmez ölünceye. Belki suskundur. Belki kuru çevikliğinde yitik görünür. Ama böyledir bu. Hele bir taze fidanın göğsünden aşılananlar. Tazelenir. Delilenir hiç kuşkusuz. Bu yüzden hak verirler.

Verseler bile, yine de kınarlar. Bağırmak isteğini bunun için tutuyor Ali. Meryem içinden geçenleri bilirmiş gibi sokuluyor. Nemli bir fısıltı dolaştırıyor dudaklarında. Anlamsız...

Kapandı Meryem'in göğsüne. Topal bacağı bir iki seyridi. Uzandı Meryem. Bir eliyle yiğidini okşarken, diğeriyle şalvarını söktü ayağından. Topuklarına dek indiriverdi.

* * *

Kerim, Atiye'yi dürttü. Atiye bir "hıı" çıkardı burnundan. Hafifçe kıpırdandı. Uykuya devam etti. Kerim yeniden dürttü. Atiye yorgundu. Uykusunun en tatlı yerindeydi. Duymazlığa getirdi. Daha ilk dürtüşte uyandığı halde, belli etmedi. Bilirdi bu dürtüleri o. Bildiği için, belki dalar diye bekledi.

Baba oğul yarış ederlerdi. Yakınma değildi bu. Kıvancını belirtirdi. Bir yiğitti ki efesi, gücüne güç yetişmez. Tuttu mu inim inim iniletir-

di. Kavradı mı çatırtılar yükselirdi kemiklerinden. Ama bugün çok yorgundu. Bağın kâhyası, aralık vermemişti bağırtıya. Umacı gibi dikilmişti başlarına. Akşama dek, bir fazla nefes aldırmamıştı onlara.

Şimdi de efesi haberliyordu usuldan. Tam dalmış. Tam uykunun keyfini almaya başlamış. Olur muydu bu? Yaraşır mıydı yiğitliğe?

Kerim daha sert dürttü. Omzu un ufak olup döküldü gibi geldi. Çaresiz. İrkildi. Esneyerek döndü efesine. "Buyur," dedi. "Buyur efem."

Kerim, kıkırdayarak yanlarında kıpırdanan yorganı gösterdi. "Bak," dedi. "Babama bak." Baktı Atiye. Bir şey görmedi ama baktı. Sonra huylandı birden... Topal Ali'yle Meryem coşmuş olmalılardı yine. Hiç dur durakları olmayacak mıydı bunların. Bir gün yitecekti Topal Ali. Sevda kokusuyla yitecekti kuşkusuz. Biraz dinlenirdi kişi. Az biraz ara verirdi.

Güldü o da... Kerim gibi. Kıkırdayarak.

Azmıştı kaynatası. Teneşir paklardı paklarsa onu. Başka çıkarı yok. Bari çocuğu olmadan yitip gitseydi. Gerçekten kısır çıksaydı Meryem. Ovalının dediği gerçekten doğru olsaydı. O zaman iyiydi. Dilediği gibi oynaşsındı Topal. Dilediği zaman da yitsindi. Karışmazdı. Ama bir tosuncuk bırakırsa geride. Ortak girerdi Kerim'le Atiye'nin mülküne. Zaten pek bir şeyi yoktu Topal'ın.

Bir ılıma geldi oturdu karnına. Sokuldu Kerim'e. Meryem, Topal, Topal'ın bırakacağı mülk, yerini sıklaşan nefeslere bırakıp uçtu aklından. Uçtu ya, katıldı Atiye... Kerim çoktan uyumuştu. Sıkıladı kendini. Gözlerini kırpıştırdı yaş geliyor mu diye... Kapandı yastığına. Hem uyandırırdı kişiyi bir umutla. Hem uyur kalırdı miskinler gibi...

* * *

Dudu, yavaş yavaş yorganı çekerek önce burnunu çıkardı. Sonra ağır ağır gözlerini açtı. Çayın ortasına doğru bir şey akıp gidiyordu. Korkuyla titredi. Yoksa konak yerlerini hortlaklar mı basmıştı. Salavat getirdi içinden. Okuyup üfledi.

Boynunu iyice bükerek bir daha baktı. Tanıdı. Süllü'ydü bu. Demin öksüren de oydu zaten. O öksürükle uyanmamış mıydı? Kocalık bastırdı mı, böyle oluyordu kişi. Zora dayanamıyordu artık. Tin tin düşüyordu çayiçinin hayıtlarının dibine.

Kocalık güçtü. Hem en bir güç şeydi. Şu Süllü'nün haline bak. Kırk yıl önce böyle miydi. Anlı şanlı bir gazi olarak dönmüştü Rus savaşından. Tüm köylüsü karşıya çıkmıştı. Tuvana bir yiğitti. Oysa bir de bak şu haline. Küçülmüş, başı bacaklarıyla birleşmişti sanki.

Ya kendisi. Kendinden hiç söz açmıyor. Kaç yaş büyük Süllü'den o. Herhalde bir on... Yok. On yoktur da... Belki bir beş yaş büyüktür. Elini yüzünde gezdirdi farkında olmadan. Kırış kırıştı yüzü. Kemiğinde et, teninde can kalmamıştı gayri. Efesi öleli kaç yıl oluyordu acaba? Dudu'sunu tek başına bırakıp yiteli, bir otuz yıl var m'ola? Vardır herhal. Abdülhamid efendimiz yeni tahta geçmiş dedilerdi o zaman. Şimdi tahtta Sultan Reşat efendimiz bulunduğuna göre... Vardır bir otuz yıl. Mutlaka vardır.

Dudum kimlere kalacak demeksizin yitivermişti. Punta olmuştu. Biliyordu bunu. O kadar buğulama yapmış. O kadar ilaç düzmüştü ağaç köklerinden, otlardan. Dahası demişti. Bunlar yetmezse, it tersinden, yumurta kabuğundan haplar yaparım. Yapmıştı. Süt bakracını olduğu gibi önüne komuş, kanasıya içirmişti efesine. Para etmemişti hiçbiri. Ecel... Tek başına bırakmayı muradetmişti Dudu'yu. Bırakmıştı da... Alıvermişti efesini elinden. Köyün kıraç, ot bitmez mezarlığında bir kümbet oluvermişti yiğidi.

Kayalar köyünün üst başındaydı mezarlık. Çatlamıştı toprağı. Aklaşmıştı bir iyice. Yaşlılığını belirlemek ister gibi. Bembeyaz saçlı bir kocayı andırıyordu. Bir sap da ot bitmezdi üstünde. Eskilerde sarı diken biterdi. Şimdilerde o da unutmuştu mezarlığı. Dudu gibi, yeşilden uzaktı ölüleri.

Bütün köylülerinin yanağında oğullar, gelinler uzanırken, Dudu yalnızlığını kucaklıyordu yoldaş olarak. Büzülüyordu yokladıkça. Üşüyordu. Bir titreme sarıyordu her bir yanını. Özlem doldu içine. Ne olurdu. Onun da yanında biri olsaydı. Gecenin ışıltısında fısıl fısıl konuşsalardı. Yoktu...

Bir özlemi vardı yoldaşı, bir de yalnızlığı. Bitmez bir kahır gibi yüklenmişti bu ikisini. Ötesi... Ötesi hep başkaları içindi.

İnsanlar doğacaktı köyde. Büyüyeceklerdi. Evlenip çocuğa karışacaklardı bir bir. Ama onları doğumlarından ölümlerine izleyen,

kaderleriyle ortaklık kurmuş olan Dudu hep yalnız kalacaktı. Tanrı'nın yazısı. Kimseler bozamıyordu ki...

Efesi bir çocuk vermeden yitmişti. Anası babası tüm Dudu'ya dayanmışlardı ömür boyu. Başka kimseleri yoktu. Kayalar köyünün ocağı, ebesi Dudu, bunları da yitirince tek başına kalıvermişti yeryüzünün bin derdi arasında. Koyu gecelerde, daha da artıp yorgan gibi sarındığı bu yalnızlığa gömülerek.

Bilinmeyen bir dosta sarılır gibi kollarını açtı. Gerinerek bağrına bastı boşluğu. Yorgan üstünden kaymıştı. Düzeltti. Geceyi dinlemeye başladı.

Süllü, çenesinde sakalını titreterek yatağına uzanırken, hafifçe gözlerini açtı. Başını çevirdi. Çevresinde ter karışımı titreşimler bırakan fısıltıları dinledi. Gözleri kendiliğinden kapanıyordu. Burnunun ucuna kadar örten yorganın dışında kalan sararmış gözkapakları, yıldız ışığında sarı sarı parlıyordu.

Uyku ağırlığıyla, başının içinde dönenen fısıltılar birbirine karışıyordu. Bahara çok iş var, diye düşündü. Dizelenecekler gene kapıma. Aman, Dudu Teyze, Dudu Nine, diyecekler. İlkin bize var. Kınalım hasta. Karnı kümbet olmuş. Kıvranır durur. Çek çıkar tosunumu içinden. Sızısız...

Ya da daha kış günlerinin soğuğunda, gelinler tırmalayacak minderini. Kurbanın olam Dudu Nine, diye. Südüm kurudu mememde. Biri daha şuncacık. Elimde... Biri de görüyorsun işte. Karnımı kümbetledi. Bilemedim. Yanlış iş tuttum. Doyuramıyorum ötekileri. Bir de bu... Bul bir çaresini. Kurtar kurbanın olam, diyecekler.

Süllü beriden bar bar bağıracak. Yapma... Yaptığın günahtır. Kitaba göre katlin vaciptir. Adam öldürmektir bu. Taş üstüne ıhdırıp kargı şişine dizdirmek sana mı düştü. Cellat mısın? Cellat bile şeriat üzre iş görürken, bu senin yaptığına ne ad verilir. Sorulur yaptığın. Bu dünyada olmazsa, öte dünyada. Mutlaka sorulur...

Dinlemeyecek onu. Ayağının dibine yatmış, yalvaran gelinlerin acısıyla, Tanrı kuşkusu, Süllü öfkesini karşılaştıracak. Sonunda her zaman olduğu gibi, kınalı gelinin acısı üstün gelecek. Gerekeni yapacak Dudu. Kurtaracak taze gelini fazla yükünden.

Bir öfke dolandı yüzünde. Az kaldı uykusu yarılıyordu. Yumdu gözlerini. Şu fısıldaşmalarına bak. Ova işinin yorgunluğunu nasıl da unutmuşlar. Nasıl da vermişler kendilerini birbirinin nefes ılımına. Sanki bunu yaparken ona danışıyorlardı. Unutuyorlardı kendilerini. Kumun çıtırtısı üstünde dünyalarından geçip şişiriyorlardı karınlarını. Sonra kulun, kurbanın olam Dudu Teyze, Dudu Nine...

Sorulur muydu? Kendisi soruyor muydu kimseye? Aklının ucundan geçiyor muydu böyle bir iş. Sakın ha... Öyleyse niye ayıplıyor tazeleri. Niçin kızıyor yiğitlere. Hakkı yok. Onun görevi bu. Bilmem kaçıncı göbeğinden bu yana, anasının, atasının yaptığı işi yüksünmenin anlamı mı var şimdi. Sormadılar. Sormazlar da...

Kendi kendini azarlayınca rahatladı biraz. Eski öykülerini içinde türküleştirerek uykuya vardı.

* * *

Satı, hemen yanındaki söğüde gözlerini dikmiş yatıyor. Uyuyor mu, yoksa uyanık mı kendi de farkında değil. Gözleri yarı aralık. Başında bin olay düşleşmiş.

Söğüt ağacı bir kubbe olmuş üstüne... İhtiyar dalları yılların ağırlığını çekememiş gibi sarkmış. Yeşil, küçük, kalın yaprakları suyun miline sıvaşmış. Bahardan bu yana kuruyup yeşilliğini iyice yitirmiş. Grileşmiş. Az aralıklı öteki iki söğüt de aynı böyle...

Yanındaki söğütte, Topal Ali'nin eşeği bağlı. Kerim'in çomarı da uyuklayan merkebin ayakları dibinde pinekliyor. Ötekilerinde kapkacak, artık yataklar. Yiyecek torbaları. Bazlama çıkınları. Süllü'nün ihtiyar eşeği, köyün öteki köpekleri...

Satı, yarı aralık gözleriyle, görmeden bakıyor tümüne. Ellerini karnının üstünde kenetlemiş. Karnı şiş. Öyle ki, köy kadınlarının tümü ikiz bekliyorlar. Günleri yakın bir iyicene. Parmaklarının altında canlı bir kıpırtı.

Sıcak arttıkça, bir sızı peydahlanıyor karın nahiyesinde. Gözleri iyice açılıyor. Kıpırtı da, sancı da sıcağı bekliyorlarmış sanki. Birlikte artıyorlar. Karnıyla belinin birleştiği yerde başlayan sancı, belli belirsiz bir ığınmayla kasıklarına sıvaşıyor.

Parmaklarını sıkıyor Satı. Küt parmakları, yamalı basmayı bu-

ruşturuyor. Yüzü gibi... Gözlerinden yaşlar yuvarlanıyor elinde olmaksızın. Tuzlu tuzlu ağzına giriyor soludukça. Dudakları dişlerinin arasında. İnce keskin dişleriyle çizik çizik kesiyor dudaklarının içini. Gözyaşına çok yakın bir kan tadı doluyor ağzının içine. Gözyaşı karışımı kan. Daha ılık. Daha pıhtılaşmış. Satı farkında değil...

Hasan'ını düşünüyor Satı. Aklını tüm Hasan doldurmuş. Ama Hasan yok. Savaşta. Ulusu, yurdu, en çok da Satı'yla karnındaki tosununu korumaya ant içmiş.

Gittiği günü ansıdı Satı.

Süllü'nün yol duası bitince, bir suskunluk sarmıştı köyün içini.

İçi kıyılıyordu Satı'nın. Gidip de dönmemek, gelip de bulmamak vardı. Bağrına bir ağrı yapışmıştı. Çatlayacak gibi... Ağlamak istiyordu. Ağlamak geliyordu içinden.

Gözyaşı taş olup gözkapağının içine birikiyordu. Şimdi nasıl akıyordu yaş. O zaman tam tersine. Bir damla inmiyordu.

Sonra kaydı anıları. Sancıyı unutmanın mümkünü yoktu. Hele acılı anıları düşündükçe artıyordu bile. Ovadaki sevda günlerine çevirmek istedi düşüncelerini. Yine buradaydılar geçen yıl. İşte Kalaycı Kuyusu. Uzansa tutacak. Suyu burada istemişti Hasan'dan. Sonra mânileştikleri bağlar...

Bir köye varsaydılar. Bir atabilseydi kendini efesinin yatağına. Korkmazdı ötesine. Ama bırakmıyordu sancı. Bir hafta daha bekleseydi kuzuları. Burada kırda, alanda doğmasaydı da, köyünde, kendi damında çığlıklasaydı dünyayı. Gözlerini ilk açtığında, ovanın yakıcı güneşi, pırıltılı yıldızlarına bakacağına, her zerresinde babasının eli, teri bulunan damının kara tavanını görseydi gözleri.

Bu dilekleri sıralarken o, yeni bir sancı kastı bedenini. Belliydi. Besbelliydi. Beklemeyecekti oğlan. Dayanamayacaktı bir hafta daha. Bu sancılar... Geliş haberiydi. Duyuruyordu anasına ki, geliyor artık.

* * *

Hava boğacak gibi yoğunlaştı. Tek kıpırtı yok çevrede. Her nefes alışta, kişinin burnundan ciğerlerine nefes değil, alev geliyor. Bunaltıcı bir ağırlık bütün uyuyanları rahatsız ediyor. Yorganlar birer tekmeyle dertop oluyor.

Küçük kumsal, savaş artığı bir alana dönüyor bir anda. Tekmelenen yorganların örtemediği vücutlar beliriyor. Bomba düşmüş bir siper kalıntısı görüntü. Gövdesiz ayaklar. Omuzsuz kollar. Kolsuz bir gövde. Gövdesiz bir baş... Dağılıvermiş gibi. Kumsalın orasına burasına saçılıvermiş gibi...

Kerim'in çomarı mızıklanarak doğruluyor. Yalpalayarak birkaç adım attıktan sonra eşeliyor toprağı. Sonra, burnunu dayıyor oyduğu yere. Bir iki nefesleniyor. Ve uzanıp yatıyor serinlik umuduyla. Topal Ali'nin merkebi, kulaklarını sallandırmış. Boynu iyice yatmış. Nerdeyse burnu toprağa değecek.

Çay yatağındaki kumlar, sıcaktan serine hazırlanan ince çıtırtılarını unutmuşlar. Çatlıyorlar sanki. Öylesine bir çıtırtı sarmış yöreyi. Bir nem kaplıyor uyuyanları. Uyuma gevşekliğinden bambaşka bir gevşeklik pelteleştiriyor bedenlerini.

Çakıl taşları ılık ılık. Çay kıyısında, gergilere dizilmiş asmalar kıpırtısız. Yeşilin karanlıkta siyahlaştırdığı bir duvar gibi çevirmiş iki yanlarını. Uzaklarda iki kavak uzanmış göğe. Umutsuz bir duaya kalkmış iki el gibi. Söğütler sık yapraklarında rüzgârın oynaşmasına alıştıklarından, hüzün içindeler. Çomar kulaklarını dikti. Burnunu havaya kaldırdı. Merkebin uykusu açıldı birden. Boynu dikleşti. Derin, sesli bir nefes alıp verdi.

Kula Dağları'nın Bozdağ'la birleştiği yerde bir bulut belirdi. Köylünün, kilim altına serdiği kara çullar gibi bir bulut. Saçakları uzun. Bir elin parmakları gibi. Yaprak yaprak. Dağınık. Ortası yumruğa benzeyen.

Rüzgâr hızlandı. Yapış yapış bedenler soğudu. Sertleşmeye başladı. Uykulu eller uzandı yorganlara. Arandı bir süre. Sonra, savaş kalıntısı alanda, kümbetler meydana geldi yeniden. Kalıntılar, mezarlarında kayboldu.

Rüzgâr daha da arttı. Yorganların patlak yerlerinden yün parçaları kopardı. Biraz önce çatırdayan ince kumlar uçuşmaya başladı. Bulut toplandı. Daha bir karardı.

Saçakları, dürülen bir kilim gibi sarmaladı ortadaki yumruğu. Bu toplanmadan güç alırmış gibi, ucunu dağ tepesine asarak yürü-

meye başladı. Yıldızlar çizgi çizgi söndü. Ay, yüzünü göstermek için bir iki çırpındı. Rüzgâr, sonunda başarısını kutlarca, onun üstüne de bir örtü gibi çekti bulutu.

Karanlık koyulaştı.

Kalınlaştı alabildiğine.

Bulut, karanlıkla birlikte gökten yere uzandı. Uç verdi toprağa. Bir ağırlık oldu yerdekilerin üstünde. Merkep söğüde iyice sokuldu. Çomar, oyduğu yerden kalktı. Söğüdün dibine yattı bu kez.

Uçlardan bir iki damla yokladı. Toprak sıcaktı daha. Özlem doluydu suya. Hemen yuttu damlaları.

Süllü, yüzünde ıslaklık duyunca uyandı. Bu kadarı fazlaydı artık. Bu köyün itleri hep onun başını mı buluyorlardı taş niyetine. Yıllar yıllar önceydi. Yine böyle yatıyordu alanda. Aynı yerdeydiler hem de... Uzanmış. Derin bir uykuya dalmıştı. Şimdiki gibi değildi o zaman. Bir yattı mı, bir daha uyanmazdı.

Yine böyle bir gece...

İtin biri gelmiş, suratının ortasına sığmıştı. Haydi taşa benzetebilirdi o zaman. Saçı sakalı siyah olduğundan, kara bir taşa benzerdi karanlıkta. Bu benzerlik yüzünden, başka bir yer bulamamış olmalıydı. Burnundan getirmişti ama... Fırlayıp kalkmıştı Süllü. İt kaçmış, Süllü kovalamıştı o öfkeyle. Yakaladığı yerde tekmeyle, ulaşamadığı zaman taşla dört döndürmüştü ovada. Ve sonunda bir ad kazanmıştı durduğu yerde. İmam derlerken, Süllü derlerken, Köpeksiğen demişlerdi ilkin. Sonra değiştirmişler, Köpekdöğen haline getirmişlerdi. Kimbilir, utanmış olmalıydı köylüsü. Başları, başkanları sayılan Süllü'ye Köpeksiğen dedirmeyi yedirememiş olmalıydı kendine.

Süllü yıllar gerisini düşünürken, birkaç damla daha geldi yüzüne. İyice sarkmıştı artık bulut. Değdi değecekti yere. Ayılıverdi Süllü. Fırladı kalktı yatağının içinde. Yaz yağmuruydu bu. İt sığmesi değil.

Gözlerini kırpıştırarak çevresine bakındı. Amanın. Daha demin, dalmadan önce apaydındı yöre. Şimdi kararmış, yer gök yitmişti. Yaz yağmuru geliyordu belli ki... Kısa sürer yaz yağmuru. Gelir geçer. Ama bir yağar ki... Parmak kadardır taneleri. Öyle de sıktır ki... İlkin tane tane atar... Haberler geleceğini. Binlerce yörük kızının, dağdan dağa

kurulmuş bir tezgâhta dokudukları kara çullar gibidir bulutu. Yağmakla tükenmek bilmez.

Kaç kez atlatmıştır yaz yağmurunu Süllü. Uzun bir yaşam boyu kaç kez uykuda yakalamıştır. Yine de her seferinde şaşkına döner. Ne edeceğini şaşırır. Söz çıkmaz ağzından zorladığı halde.

İşte yine öyle oldu. Bir iki kıpırdattı sakalını. "Tanrım," dedi sonra. "Tanrım güç ver bana. Haber iletecek kadar. Köylüme duyurayım ki, rahmetin gelmekte. Karşılayalım. Acı bize. Haydi, dam altındakilere, sergideki üzümlerine acımıyorsun. Açıkta çoluğu çocuğuyla uykuya varmış insanlarına acı. Her şeyimiz ıslanırsa eğer, yiter bütün emeklerimiz. Çabalarımız boşuna gider. Yatak yorgan mı kurutacağız, yoksa bağ işine mi bakacağız. Bağ işi bulabilirsek. Yağmur yağdı mı yağdı, ertesi gün iş yoktur. Daha ertesi günler de... Üzüm eğlenir artık sergide. Kalkmak, kurumak bilmez.

Suçumuz ne bizim. Neden ıslatırsın şu masumları. Daha tüyü bitmedik yetimlerin var aramızda. Haydi biz kocalar... Biz günahkârız. Islansak da, kurusak da, yansak da senden biliriz. Günahımıza karşılık tutup şükrederiz. Ne var ki, masumların var aramızda. Onlara acı. Bir tuz, ekmek parasına ovana kul olmuş insancıklarını bağışla bu seferlik. Çek bulutunu ayın önünden. Göster gül yüzünü gece ananın.

Ama vardır bir bildiği yüce Tanrı'nın. Kudretinden sual olunmaz. Elbet bir bildiği var ki, böyle yapıyor. Kimbilir bilmeden ne günah işledi tümü. Bunu cezalandırıyor şimdi. İster mi insancıklarının kötülüğünü? İstemez. Kötülük yapar mı hiç o? Yapmaz. Hep iyilik üzredir işleri. Ne işlerse, güzel işler...

Bulutun uçları yere değiyor artık. Süllü düşüncelerini bölüyor. Yaşlı bedeninden umulmaz bir çeviklikle sıyrılıp çıkıyor yatağından. Öksürüyor, sesini açmak çabasıyla. Ve sesinin var gücüyle bağırıyor. "Kahan." Gıcık gibi çıkıyor ilk kelime. Sonra gürlüyor birden. "Kahan len... Rahmet geliyor..."

Daha sesi yankılanmadan Süllü'nün, yağmur bastırdı. İri taneler, eski yorganların üstünde trampet çalıyordu. Bir kaçış başladı köylüde. Yatağından fırlayan, yere serdikleri eski kilimlerin iki ucundan tuttuğu gibi, sürüyüveriyordu top söğütlerin altına. Söğütlerin altı kuru.

Tanrı yaratığı birer kubbe olarak koruyacak onları. Topal Ali, Süllü'nün sesi ve yağmur tıpırtısıyla fırlamış. Meryem'in şaşkınlığına bakmaksızın çekiveriyor yataklarını. Meryem, bir türlü uçkurunu bulup beline bağlayamadığı şalvarı ayaklarına dolaşmış, güp diye oturuyor kumların üstüne. Sonra utançla dizlerinin üstünde doğruluyor. Aceleyle uçkurunu bağlayarak, koşuyor efesinin ardından.

Söğütlerin altı, bir anda yatak dürükleri, insan nefesleriyle doluyor.

Yağmur giderek hızını artırmış. Şimdi, kumların üstünde şakıyor olanca gücüyle.

Satı, karnındaki kıpırtıyla, yağmuru ilk fark edenlerden biri. Doğrulmak istiyor yerinden. Yatağını sürüyüp bir sipere sığınmak istiyor. Ne mümkün... Bir sancı yapışıyor kasıklarına. Yataktan daha derin bir yer olsa, oraya kapaklanacak. Mıhlanıyor Satı. Bir irkilip mıhlanıveriyor yatağına. Ayaklarını uzatıp kasıyor. Biraz rahatladı.

Deniyor tekrar.

Yeni bir sancının kıvranması.

Sürünüyor bu kez. Bir eliyle toprağı kavrayıp kendini söğütlere doğru çekmeye çabalarken, öteki eliyle yatağını sürüklüyor.

Yağmur sıklaşıyor. Tüm köylüsü sığınmış söğütlere. Bir uzaklaşıp bir yaklaşıyor topağaç. Bir davranabilse.. Bir kıpırdanabilse. İki adım ya var, ya yok. Yüzündeki tere, yağmurun ıslağı da karışıyor sonunda. Yeni bir güç bulmuş gibi soluklanıyor bir an. Sancıya aldırmaksızın fırlamak istiyor. Ellerine dayanarak, gövdesini kaldıracağı sıra, yeni bir sancının çivisi çakılıyor karnından yere.

Kıvranıyor. Dudaklarını dişliyor bağırmamak için. "Tosunum," diyor. "Bana bunu mu yapacaktın. Bir yaz yağmuru ıslaklığında, tüm köylüme rüsvay mı edecektin beni. Hani, yalnız gecelerimizde konuşurduk seninle. Anlatırdım sana babanı. Babanın yiğitliğini. Öyle olmanı isterdim Tanrı'dan hep. Yoksa yanıldım mı? Yanıldım da Tanrı bir ceza mı kesiyor bana. Diren biraz. Az biraz sabret tosunum. Bak geldik. Uzansam tutacağım söğüdü. Birazcık fırsat ver. Ulaşalım bir kez kuytuya. Yatağın ıslanmasın. Sonra istersen yırt karnımı. Eğer bir ses çıkarırsam. Eğer bir ıh, dersem o zaman yap bildiğin gibi.

Tanrım. Tanrım bir atılımlık daha güç ver bana. Bırakma rahmetinin altında. Doğacak gazi tosunun yatağını ıslatma. Yağmurunu durdurma. Yağsın yağabildiğince.. Rahmetindir. Güç verir toprağa. Bu yıl kârımız olmasa da, gelen yıla daha çok üzüm keseriz. Bir diyeceğim yok. Yeter ki, biraz güç ver bana. Sıçrayıp varayım söğüdün altına. Sıçrayıp varayım da, tosunumu orada doğurayım, vakit saat geldiyse..."

Ellerini dayayarak kalkmayı kuruyor dua gücüyle. Daha dirseklerinin üstünde kıpırdanırken, yeni bir sancıyla kıvranıyor. İnce bir feryat çıkıyor ağzından. Dudaklarını ısırıyor. Zorluyor kendini. Yavaş yavaş sağ yanının üstüne dönüyor. Sürüklenerek yataktan kayıyor. Dizlerinin bükümünde yeni bir sancı savuşturuyor... Yeniden kan pıhtılanıyor ağzında. Aldırmıyor. Doğruluyor.

Son gücünü harcayarak, yatağını söğüdün altına çekiyor. Ve bitkinlikle yıkılıyor ıslak yatağın içine.

Meryem'le Atiye, kocalarının sürüklediği eşyaları yerleştiriyorlar. Hürmüz, kucağına torununu almış, gelinine buyruk yağdırıyor. Oğluna dönüyor bu arada. Gözleri çıplak ayaklarında. "Seğirt," diyor. "Pabuçlarımız orada kaldı."

Kendi eşyalarını toplayıp gelmiş Kerim'e yetişiyor bu kez. "Durma," diyor. "Bir ocak kaz şuraya. Yakalım hemen. Islananları kurutalım." Kerim, bağ testeresinin ucuyla yokluyor söğüt dibini. Toprak kum olduğu halde, sertleşmiş basılmaktan. Yine de, kalıp gibi kesiyor testeresi Kerim'in. Hemen açıyor ocak çukurunu. Kıyıdan üç iri taş alıp sacayağı yerleştiriyor.

Meryem, kuru kalmış birkaç çırpıyı kırıp atıyor ocağın içine. Topal Ali, çakmağının kavını tutuşturuyor. Üfleyerek alazlıyorlar çırpıları. Yataklarını dürüp üst üste yığıyorlar sonra. Ocağın çevresine diziliyorlar, çember olup.

Satı yatağını tam çekememişti söğüdün altına. Yağmurdan koruyarak, uca yığılıp kalmıştı öylecene. Sancısı sıklaşmış, dayanılmaz olmuştu. Zorluyordu kendini. Dudaklarının her yanında diş izleri belirmişti. Tutamayacaktı artık.

Ateşin çevresindekiler farkında değillerdi Satı'nın. Giden yev-

miyeye yakınmaktan unutmuşlardı onu. Yağmuru konuşuyorlardı. Serdikleri üzümler yitmişti kuşkusuz. Yağmur, çamura bulamıştı tümünü. Bağcıların yüzüne bakılmaz böyle günlerde. Güleç yüz bulamazsın ova insanında. Kimbilir kaç gün işsiz kalacaklar son günlerde...

Yağmur iyice bastırdı artık. Söğütler koruyucu daha. İnce çisentiler serpiliyor yaprakların arasından. Ama ıslaklık bile sayılmaz bu. Buğu nemi nasıldır? İşte öyle. Belli belirsiz bir ıslaklık.

Birden yarıldı gök. Yağmur şakırtısı aydınlandı. Bembeyaz kesildi yöre. Güçlü bir ışık, iki dağı birleştirdi çatlayıp kıvrılarak. Ve arkasından savaş davullarını susturan bir gürleme yankılandı.

Ağaçların altında toplananlar, can havliyle okumaya başladılar. Bağcılar yataklarından fırladı. Gaz lambaları ışıldadı uzaktan uzağa. Sonra yine karanlığa gömüldü çevre. Yağmur, söğütleri sarmıştı. Bir cam gibi... Kalın, ıslak bir cam olmuştu ağaçların dışı.

Satı, daha fazla dayanamadı sancıya. Belinden başlayıp kasıklarına, oradan göğsüne dönenen sancı, ağzında çığlık oldu. Ateşin çevresindeki çember irkildi. Alazın belirsiz ışığında şaşkınlıkla baktılar Satı'ya. Soru dolu bakışlar yüzünde toplandı bir an.

Alışkın eller uzandı. Yatağını çekiverdi ateşin yanına. Hürmüz, torununu gelinine uzattı. Başını kaldırıp tek tek süzdü erleri. Her biri başını indirdi yere. Omuzlarını dikti. Adım atılmazdı bu rahmette. Burnunu çıkaramazdı insan, söğüdün dışına. Anlamışlardı. Dudu'yu çağırmak gerekiyordu. Hürmüz söylemeden anlamışlardı bunu...

Topal Ali karıştı sonunda. Oğluna baktı ilkin. Kerim, yerden başını kaldırmıyordu. Mehmet'e baktı. O da sessiz, kıpırtısız duruyor. Dayanamadı.

— Avratlar mı gitsin, yoksa ben mi? diye sordu.

Mehmet sallanarak ayağa kalktı. Önce başını uzattı dışarı. Hemen geriledi. Geriye bakamıyordu. Korktu diyeceklerdi. Şeker değilsin eriyecek. Fırladı...

Satı, artık utanmıyordu. Utanmayı unutmuştu hakçası. Salıveriyordu feryadı. Duracak gibi değildi sancısı. Dayanılır gibi değildi. Hürmüz yanaklarını okşadı diz çöküp. Gülerek bakmak istedi Satı. Kırış kırış oldu yüzü.

Yüzü sararmış. Gözlerinde yaşlar dizelenmişti besbelli. Al yanaklarında, ana olmanın kıvancı parlıyordu soluk soluk. Küçücük, dik burnu, etli dudaklarının gerilişiyle kayboluyor gibiydi.

Hürmüz sevgiyle baktı tekrar. Ana olmayı, ana olunurken, o acı karışımı kıvancın mutluluğunu iyi bilirdi. İçi kıyılırken kişinin, gülmek isterdi. Her gülme isteği yeni bir kasıntının başlangıcı olurdu inadına. Tek durmazdı ana karnında bebe. Tırmalar, koparırdı etlerini bir bir. Tepinirdi. Bok vardı sanki dünyada. Bir an önce yetişip gelmek çabasına baktıkça kişinin, kızıyordu.

Yaşamak. Yaşamak bir mutluluktu. Ama işte böylesi yaşamak da vardı. Bir yaz gecesinin en safalı zamanında. Bilinmez bir yerde, köyünden, damından ırak, yağmura tutulmak vardı. Islanıp kıvranmak, aç kalmak kuşkusu vardı. Babası gibi, savaşa gitmek. Gittikten sonra bir daha haber salamamak vardı...

Oysa geçen yıl böyle miydi? Geçen yıl bu zamanlar, inlerdi çayiçi. Hasan'ın bin sevdayı bir türküde tutuşturan sıcak sesiyle yankılanırdı çokaklar. Hani Hasan?

İşte olsaydı şimdi. Bu tabansızlara bırakır mıydı karısını. Hemen seğirtmez miydi. Değil yağmur, taş yağsa gökten engel olamazdı ona. Öylesi yiğitti Hasan. Ve de öylesi severdi can yoldaşını.

Ne can yoldaşı. Hangi kişi olsa koşardı o. Hasan'dı. Kayalar köyünün Garip Hasan'ı. Yetmeyenin yeteni, bitmeyenin bitireni. Yoksul yaratmıştı Tanrı. Bir de yoksul yaratmasaydı. Kimbilir nasıl olurdu yiğitliği.

Satı'nın terli alnını sıvazlarken, düşünceleri hep Hasan'a kayıyor. Birden irkildi. Dudu gelirdi neredeyse. Gelir basardı yaygarayı. Karılıksız karılar, diye ünlerdi sesinin tüm gücüyle. Hani su?... Fısıldaşan gelinlere döndü.

— Su ısıtın, dedi.

Kadınlar bu buyruğu bekliyormuş gibi gülüşerek kalktılar. Biri göveçlerin en büyüğünü seçerken, öteki testiyi uzattı. Ocağı ölçerdiler. Alevler salt göveci dolanmaya başladı.

Onlar suyu yenice koymuşlardı ki, Dudu ayaklarını sürüyerek girdi söğüdün altına. Sekiz on adımlık yer ya gelmiş, ya gelmemiş-

ti. Sırılsıklamdı. Islaklığına aldırmaksızın, kendi kendine söylenerek, Satı'nın başına çöktü. Deli karı, diyordu. Bırakılacak günü buldun. Hani senin Garibindi Hasan. İnsan kendi gelinini gayrıya bırakır mı? Neden akletmedin bunu. Neden yatağını onun yanıbaşına değil de, obanın öbür ucuna serdin? Akıl mı kaldı sende...

Dudu'nun öfkeli söylenişleri ürküttü kadınları. Kızmıştı. Kendine kızmıştı besbelli. Ama birinden çıkarırdı bunun acısını. Bakalım kimden? Bekleştiler çevresine dizilerek.

Uzun parmaklı ellerini usta davranışlarla, Satı'nın karnında gezdirdi. Tümünün bakışları parmaklarının ucunda toplanmıştı. Kadınlarla birlikte erkeklerin de baktığını sezinleyince öfkeyle dikildi. Erkekler hemen çevirdiler bakışlarını. Topal Ali, sırtını döndü yatağa. Bir sigara çıkardı tabakasından. Ocağa uzattı. Gençler onu izlediler hemen. Sırtlarını dönüp oturdular.

Yine de kanmadı Dudu. "Erler," dedi. "Hadin bakalım. Biz kadınları baş başa bırakın." Duymadılar. Omuzlarını silkerek, oturmaya devam ettiler. Dudu, yağmurun ne zorlu olduğunu biliyordu. Bir söğütten, birine gelinceye, suyu çıkmıştı. Şimdi bulmuşlardı kuru yeri. Hazır ateş de vardı. Bakmayıverirlerdi. Bıraksındı işte de otursunlardı rahat rahat.

Olmazdı ki... Kendi anaları, karıları bacıları olsaydı, haydi bir daha. Bu el kızıydı. Üstelik gazi karısı. Kocası bir bilinmeze saplanmış, bir yarı dul. Namahremdi onlara. Bakamazlardı. Yanında bile bulunamazlardı. Az sonra çemrenecekti. Belki tümden soyacaktı işin gereği. Ne denli bakmam deseler, olmazdı yine de...

Şimdi alttan almaya kalksa, bunları söyleyeceklerdi. Yemin vereceklerdi bakmayacaklarına. Yağmur olmasa, dağ taş kendileri kaçardı. Ama yağmur... Sert yapmak zorundaydı. Yaptı. Sesinin tüm çatlaklığıyla. "Kakın, len. Ne oturuyonuz?"

Gençler birden doğruldular. Yan yana fırladılar yağmurun altına. Topal Ali, aldırmadı. İyice yayıldı ardına bakmaksızın. Sigarasından derin bir nefes çekti. Dudu daha çok kızdı buna. "Topal," dedi usuldan. "Duymadın mı?"

— He... Ne dedin?

— Ananın hörekesi dedim.

— Sus deli avrat. Anamın hörekesi senin gibilerini takmazdı evirmeye...

— Anan hırlı bi avrat değildi zaten. Başlatma şimdi ceddinin tımarından.

— Dışardan haberin yok galiba.

— Ben ordan geldim.

— Oz'man böyle değildi.

Dudu baktı olacak gibi değil. Edepsizleniyor Topal Ali. Baskın çıkmak gerek. Başladı bağırmaya. Ne utanmazlığını bırakıyordu, ne azgınlığını. Ağzına ne gelirse söylüyordu artık. Anasından başlamıştı. Babasının ırzı kırıklığına dayanıyordu ki, yıldı Topal. Bacağını sürükleyerek kalktı.

Söğüt, yağmurun baskısına daha fazla dayanamadı. Serpinti oldu çisenti. Tanelendi sonra. İşaret verdi Dudu. Meryem'le Atiye, dürümlerden birinin üstündeki çulu aldılar. Söğüdün kalın dalları arasından geçirerek hemen oba çadırı gibi örttüler üstlerine. Çul su geçirmezdi. Duruverdi yağmur. Söğüdün altı, bir damaltına benzedi hemen.

Dudu yeniden yokladı Satı'yı. Zamandı artık. Zamandı ya, hiç böylesine rastlamamıştı. Karaayaklar hanayının gelinlerinden tut da, kimleri neleri doğurtmuştu Dudu. Gecenin karanlığı, sabahın alacası dememişti hiçbir zaman. Ama tüm yaşamı içinde, yağmur altında bebek doğurttuğunu bilmiyor. Üstelik başka gelinler, çoktan bırakırlardı kendilerini. Bir bağırtıya otururlardı ki... Tavuklar gibi... Dünyaya ilân ederlerdi doğurduklarını. Bu öylesi değildi. Hasan giderken tüm dayancını buna bırakıp gitmişti. Anlaşılıyordu bu. O bakışlara uzun süre anlam vermemişti Dudu. Ama şimdi anlıyordu. Bağırsa, bağırmak zorunda kalsa bile ortalığı yıkmıyordu.

Kıvrılan parmakları kerpeten gibi sıkıyor yatağın kenarını. Koparacak. Ağzında bir ıkıltı var çoğunlukla. Pek sıkıştırdığında, dudaklarının arasından ince bir çığlık kopuyor. Ve istemeden kaçırmış gibi utançlı bakıyor Satı.

Okşadı Satı'yı. Eteğinin ucuyla terini sildi. Öğüt verdi sonra. "Sık-

ma kızım," dedi. "Salıver kendini. Sıktıkça acın artar. Yazık edersin gül dudaklarına. Hangi ana bağırmadan dünyaya getirmiş tosununu?" Satı bunu bekliyormuş gibi gülümsedi. Kan içindeki dudakları yayıldı yüzünde. Burnu küçüldü iyice. Özlem dolu bir sevgi ışıltısı dolaştı yüzünde. Belli ki Hasan'ını düşünüyor bu anda. Yanında olmasını istiyor. Ah, bir olsa... Olabilse...

Sancı başına tırmandı bu kez. Bir boğum oldu gırtlağında. Bir hıçkırık haline geldi ağzında. Dikildi Satı. Dudu'nun öğüdünü tutmaya hazırlandı. Yeni bir gök gürültüsü inletti ortalığı. Satı'nın çığlığı, gök gürültüsüne kaynamıştı.

Dudu üstüne eğildi. Ellerinin usta, çevik gidip gelişleri sıvadı Satı'nın üç eteğini. Şalvarını alıverdi ayağından.

Eğildi kalktı. Bir şeyler mırıldandı. Anlamak için kadınlar sokuldular bir iyice. Ve doğrulduğunda, kol kadar bir et parçası tutuyordu. Gürbüz bir oğlandı bu. Satı'nın karnı yarılmış gibi inivermişti birden.

Bebekte ses yoktu. İkircikli bakışlar, Dudu'nun ellerinde toplandı. Yoksa...

Bir an salladı baş aşağı. Sonra parmaklarıyla kabasına vurdu bebeğin. Ses verecek mi diye bekledi. Tekrarladı vuruşlarını. Elini son kaldırdığında gür bir viyaklama sardı söğütü. Dalgalandı... Öteki söğütlere ulaştı.

Dudu, aranarak baktı çevresine. Tuz uzattılar. Bez uzattılar. Sıcak suyu verdiler. Göbeğini sıvazladı oğlanın. Bir düğüm attı ta dibinden...

Öteki söğütlerin altındaki köylü, yeni bir cana kavuşmanın heyecanındaydılar. Kendi babalıklarını duyar gibi, yerlerinde duramıyorlardı. Viyaklama yayılır yayılmaz, sorular başladı. Süllü'nün sesi gelinceye bekledi Dudu. "Er mi?" diye soruyordu. "Er..." dedi. "Bir tosuncuk ki..."

Alışkın alışkın yıkadı, tuzladı, kundakladı oğlanı. Sonra uzattı anasına.

Satı, gözlerinde sevgi karışığı minnetle baktı Dudu'ya... Yoldaşı gelmişti işte. Efesinin dediği çıkmıştı. Giderken, "Oğluma iyi bak," demişti Hasan. Dediği gibi, bir oğul vermişti ona Satı... Hem de ikize be-

del. Kolum koptu diyordu Dudu. Böylesini görmedim. Az daha duraymış, sakalı bıyığıyla bir zeybek gelecekmiş kerata...

Uzaklardan geldi bu kez gök gürültüsü. Şimşeğin ucu göründü görünmedi. Kara bulut, bu anı bekliyormuş gibi soldu... İlkin mavilendi. Koyu maviye dönüştü. Sonra ağardı bir iyice... Saçaklarını topladı yerden. Uçlarını çekti... Zınk diye durdu yağmur. Başladığı gibi. Birden aydınlanıverdi her yan.

Uğur belledi bunu Kayalarlılar. Garip Hasan'ın oğlu doğar doğmaz gün açmıştı. Rahmetle gelmişti gelirken.

Güneşe açmıştı gözünü. Tüm uğurlar el ele vermişlerdi. Ya evliya olurdu bu oğlan. Ya da bir büyük adam ki, önünde Karaayaklar başeğe...

Süllü yağmur devam ediyormuşçasına ellerini boru yaptı ağzında. "Varabilir miz?" diye sordu. Dudu başını salladı. Görüyorlardı birbirlerini artık. Geldi. Kucakladı. Parmağını ağzına doğru uzattı. Egucuk yaptı. Asker oğluydu. Köyün büyüğü olarak görevini yerine getirmişti. Hatırlamıştı tosuncuğu. Bu kadarı yeterdi. Şimdi ekmek derdine düşmeliydiler.

Yağmur, üzümleri perişan etmiş olmalıydı. Ne kurtarırlarsa kâr. Gençleri ardına taktı Süllü. Şerbet verilecek sergiler olabilirdi. Adam gerekliydi şimdi bağcılara. Tümden çamura battıysa üzümler, bir şey yapmanın mümkünü yoktu. Ama bakardın dayanıklı çıkardı sergi. Bozulmazdı bu yağmurda bile. O zaman bir şerbetlerdin üzümü. Karaböcük olmadan kurtarırdın yine de...

Şerbet için de adam gerekliydi beylere. Ardına taktı yiğitlerini. Bağlara dağıttı. Geri döndü. Üç söğüdün altındaki hayvanlar ürpererek huysuzlanmaya başlamışlardı. Çomar burnunu yere dayayıp kokluyor, sonra ağzını yukarılara açarak, uzun uzun uluyordu. Güneş, bütün aydınlığı, bütün kızdırıcılığıyla ıslak kumları parlatıyor, ısıtıyordu. Yağmurdan sonra açan güneş, çevreye her gün gördüklerinden başka bir güzellik veriyordu. Bağlar, tozundan kurtulmuş, ıslak yeşilliğinin yanında, sararmış üzümleriyle, şakıyordu uzaktan. Dere boyunun renkli çakılları, giderek yitiren kum kahverengiliğinde beliriyor. Söğütlerin griliği yeşilliği, kavakların sallantısı kıpırtı-

sızlığa dönüşüyor. Ova, gölden çıkmış bir taze güzelin, ince havlusuyla yepeşlenmesini andıran bir çırpıntıda sanki. Yapraklar üstündeki son damlalar, kendiliğinden kuruyor.

Hayvanlar yine de artırıyorlar huysuzluklarını. Boş olmasa gerek. Dağ hayvanı boşa huylanmaz durduğu yerde. Bir nedeni var bunun. Bir uyarma bu... Ama neden? Birden ayılıverdi Süllü. Sel geliyor olmalıydı. Yaz yağmuru, önü alınmaz sel yaratırdı bir anda. Hayvanlar bunu haberliyorlardı. Toprağın özlemle dolu olmasına rağmen, şakırtıyla yağan rahmet, hemen akıntı yapar. Şimdi çayın ortasında oturduklarına göre. Sel yakın. Hayvanlar bunu haberliyorlar. Davranmazlarsa, bitiktir halleri.

Yıllar öncesinde olduğu gibi bir iş gelirdi yoksa başlarına. Bir kez daha tutulmuşlardı sele. Bilmiyorlardı korunmayı. Erzak, kapkacak ve yatak olarak ne indirdilerse dağdan tümünü yitirmişlerdi. Sel, önüne kattığı gibi götürmüştü neleri varsa da, çay içinde dönenip bir parça kurtarmaya uğraşmışlardı günlerce.

Beklerlerse, yine öyle olurdu. Hemen buyurdu Süllü. Çabucak toplansınlar, kurtarabildiklerini atsınlardı bağ çitlerinin öte yanına. Bakarsın adam boyu gelirdi sel. Adamı bile sürüklerdi. Kendisi hayvanları önüne katıp sürdü çitlerin arkasına. Kadınlar çocuklar ve yaşlılar, telaşla çemrendiler. Ellerine geçeni atıyorlardı çitlerin ardına.

Dudu, önce kendininkileri taşıdı. Satı, yatağında yatıyordu. Yanına geldi. Güçsüzdü Satı. Bitkindi. Dudu zorladı onu. Acele etsindi. Sel geldi gelecekti. Sürükler götürürdü yatanı. Hiç bakmazdı. Öylesine güçlüydü ki su... İnsandan bile... Ne diyormuş kitabımız. Biz insanı bir damla sudan yarattık demiyor muymuş? Diyormuş. Bir damlasından insanın yaratıldığı suyun, binler, bin kere binlerce damlası, kaç insan gücünde olur bir düşünün. Kalkamıyordu.

Direniyordu. Bütün gücüyle, zorluyordu kendini. Olmuyor. Kıpırdanamıyor bile. Yitmiş. Gücünü de birlikte yitirmiş. Bir kıpırdanabilse. Bir doğrulabilse. Belki kalkar. Belki sel gelmeden yetişir çitin öbür başına. Ne mümkün...

Yüzünde bir yakarışla çocuğu uzattı.

Sel, bir kurban istiyorsa, Satı'yı götürsündü. Ama yiğidinin ar-

mağanına bir şey olmasındı. Madem, kalkamıyordu. Madem kıpırdanamıyordu, bebeyi kurtarsındı Dudu Teyzesi...

Dudu, çocuğu kucakladı. Yardım dileyen bakışlarla süzdü çevresini. Kimseler yoktu onlara yardım edecek. Köylüsü kendi derdine düşmüştü. Kapkacağını topluyor, yatağını yorganını sürüklüyordu koşarak. Zorladı Satı'yı. Kalksındı. Bir gayret ediversindi. Bak Dudu Teyzesi de vardı yanında. Haydisindi. Üzmesindi onu. Darılırdı yoksa.

Tuttu kolundan. Yüklendi. Dudu da yardım etti. Dizlerinin üstünde doğrulmuştu. Biraz daha gayret etti. Dişlerini sıktı. Gözlerini yumarak, önce bir ayağını, sonra ötekini adımladı. Dudu, ağırlığının çoğunu ayaklarından alınca, daha kolay geldi adım atmak. Sürünür gibi yürüdüler. Çiti aştıkları anda, selin başı göründü.

İnce inceydi suyun önü. Kol kol yürüyordu. Sonra birden kalınlaştı. Kabardı. Çite kadar yükseldi. Bulanık, sarı bir suydu çay yatağını dolduran. Üstünde döne döne ilerleyen kapkacak, yuvarlanarak sele uyan yatak yorgan vardı. Ansız yakalananlar olmuştu demek. Çayın yukarılarında oba kurmuş olanlar, bilememişlerdi kaçmayı. Aklet-memişlerdi. Onların eşyasıydı bunlar. Çemrenip toplasalar mıydı? Ama nasıl? Su güçlüdür. Alır sürükler insanı. Hiç bakmaz. İşte bak, şu ortadaki koyun leşi değil mi? Zavallı... Yüzme bilir oysa koyun. Balık gibi yüzer suda. Selin gücüne o bile dayanamadığına göre...

Satı'nın yatağı olduğu gibi kalmıştı. Su ilkin şişirdi yatağı. Sonra altından kumlar kaymış gibi bir iki dalgalandı. Ve yuvarlanarak, bulanık suya karıştı.

Satı görmedi eşyasının gidişini. Bakmadı geriye. Son bir sancıyla, rahatlatıcı bir boşalım olmuştu karnında. Ayaklarını açmış, olduğu yere çömelivermişti. Ayak bileklerine kadar çıkan killi çamurun üstüne kahverengi bir leke sıvaştı. Sonra, açık pembe bir pıhtı yayıldı lekenin üstüne. Sonu da gelmişti oğlunun. Rahattı artık.

İçinde yeni bir baygınlıkla dayandı Dudu'ya. Kendini bıraktı. Dudu'nun sürükleyişlerine uyarak, yürüdü. Doğru Kalaycı'nın kulesine geldiler. Kalaycı'nın karısı ikisini de tanıyordu. Ama Dudu'yu daha çok. Çünkü, nasılsa bir doğum da o yapmıştı bağlarda. Ebe getirememişlerdi. Dudu vardı. Yetişmişti Hızır gibi. O zaman bu zamandır

çok sever Dudu'yu. Kendi bağlarında iş alsa, çalıştırmaz. Oturtur asmanın gölgesine. Verir çocuğu yanına. Bu senin eben. İyi bak diye tembihler. Ninen ne istiyorsa ver.

Onları öyle görünce, gülerek karşıladı kapıda. Yağmur durur durmaz, kente inmişti kocası. Taş yağsa, esnaf kapısı kapanmaz, demişti. Arabayı koştuğu gibi... Oysa iş olmazdı bu mevsim. Herkes bağlardaydı. Daha bağlara çıkarken kalaylatmıştı kapkacağını. Ama belli olmazmış. Dükkân kapısı, Hak kapısıymış. Pirleri darılırmış sonra. Gücenir, nasiplerini kesermiş.

Hemen yer yatağını serdi. Uzattılar Satı'yı. Sonra çocuğu kucakladı kadın. Okşadı. Uzandığı yerden bir süre konuşmaları izlemeye çalıştı Satı. Olmadı. Akşamdan beri, gözlerini kırpmamıştı. Kendiliğinden, yorgun, yoğun bir pıhtılaşma geldi üstüne. Gözleri yavaş yavaş kapandı. Derin bir uykuya daldı.

Dudu, kucağında çocuk, dudaklarında minnet dolu dualar, Kalaycı karısına baktı. Sonra birden aklına gelmiş gibi ağlamaya başladı. Şaştı kadın. Sordu nedenini ağlamasının. Anlattı. Ihıp kalmıştı taze. Bir türlü kalkamamıştı. Bilirdi sel telaşını. Köylüsü unutmuştu onları. Herkes kendi derdine düşmüştü. Kendisi. Görüyordu işte. Kocamıştı artık. Kızı zor kaldırıp atabilmişti çitin ardına. Nerde kaldı kapkacağı toplasın. Cıscıbıl kalmıştı zavallı. Sırtındakilerden başka ne giyeceği, ne bir lokma aş pişirecek bir küçük kabı kalmamıştı. Ne olacaktı bu fukaranın hali.

Fırladı yerinden Kalaycı karısı... Eline geçenleri getirip yığdı Satı'nın yanına. Eski tencerelerini. Bir küçük yatak. Yorgan. Eski diyordu. Ama tümünün yeni yorganlarından daha iyiydi. Dudu elini tuttu. Benim güzel yürekli kızım dedi. Yeter utandırdığın. Etme böyle. Kırma tazeyi daha fazla. Neden kırılsın? Kırılırmış. Bu Satı kendilerine benzemezmiş. Öyle onurluymuş ki... Tüm köylünün parmağı ağzında kalırmış onuru yüzünden. Bak anlatsınmış ona. Anlatsınmış da hak versinmiş.

"İşte bu var ya bu," diye söze başladı. "Daha altı ay bile olmamıştı evleneli. Efesini gönüllü yazıverdiler. Gelir mi, yoksa şehitlere karışıp gökyüzüne mi çekilir bilinmez. Öylesi bir gidiş bu. Duymuşlardır. Balkan Savaşı mı ne... Kefere reayamız kıyama kalkmış.

Padişahımız efendimize hıyanet etmişler. Derslerini vermek gerekmiş. Gerekince kim gidecek bu iş için. Elbette yiğitler. Gençler...

Bunların köyünden de, bu tazenin bildiğin gibi dillere destan sevdalısını alıp götürüverdiler. Gık demedi inan olsun. Bir damla yaş akıtmadı gözünden. Sonra sonra, bir gün bunun nedenini sormuştu ona. Sormuştu da ne cevap alsa beğenirsin. 'Ben, er canlısı dişi galek, asker ardından bile ağladı dedirtemem...' Oysa biliyorsun bunları sen. Galiba sizin bağda başlamıştı sevdaları. İyi bilirsin. Az mı söyleşildi o zaman türküleri. Şimdi kalkar, bu iyiliğini görürse senin. Ömrü boyu nasıl öder. Etme güzel kızım. Daha çok yük altında bırakma bizi..."

Bunun yükü mü olurmuş. Nasılsa bağ dönüşü bunları, kapkacakla değişecek değil mi? Noksanı mı var. Bir iki sahan eksik olsun. Ya da bir çini vazo olmayıversin. Bir fukaranın, hem de asker karısıyla oğlunun duasını almak gibisi var mı? İnsanların boynuna borç değil mi onları mutlu kılmak. Neden askerlik yapıyor kocası. "Sırf kendi menfaatine mi?" Değil... Bir asker, aynı zamanda tümünü korumaz mı azgın kâfirden. Korur. Öyleyse, yaptıkları hiçtir. Bıraksın. Biraz da yiyecek bir şeyler koysun. Hem bir daha da verdiğinin lafını etmesin Dudu Teyze... Bir eski yatak yorganla, yarısı yenik kilim, bir iki tane de eski entari değil mi bu...

Ya çocuk giysilerine ne demeli? Amaan... Sözü mü olur Tanrı aşkına. Hani bunları giyecek çocuk. O çoktan pes etti. Kocası da öyle. Nasılsa durup paralanmayacak mı sandıkta. Hazır çocuk gelmiş. Tanrı konuğu olarak kendi evlerine hem de, daha ne ister. Hem bir işaret vardır bunda. Neden koşup bizim eve geldiniz. Nasibi var bebeğin. Burada ona yarar iş olduğunu biliyor Yüce Tanrım da, ondan değil mi?

Kalaycı karısının sözleri, yumuşattı Dudu'yu. Dualarını artırdı. Bilirdi onu. Kalbinin yumuşaklığını bilirdi ya, şimdi bir şey daha öğrenmişti. Böylesine Tanrı kulluğunu beklemiyordu ondan. Şimdi bunu da öğrenmişti.

Yerde komazdı bunu Tanrı. Madem o, kendiliğinden böyle bir davranışın içinde bulunabiliyor. Madem kısmete bağlıyordu bu durumu. Tanrı mutlaka görürdü. Görür ve de karşılığını verirdi. Ne demişti ki-

tabımız. "Hayır işleyene, hayırla karşılık veririm," dememiş miydi. Bunların tümünün karşılığını verirdi o... Hem de fazlasıyla. Dememiş miydi fazlasıyla vereceğini. Demişti... Dilerdi ki, versin. Gönlünde yatan muratların tümünü gerçekleştirsin. Tuttuğunu altın etsin Tanrı...

Zaten gönlüne göre veriyordu işte. Onlar üzümleri dün kaldırmışlardı. Bugün tekrar keseceklerdi. Ama Tanrı'nın işi... Sergiyi berbat etmişti. Olsun. Bir saplam bile üzümleri ıslanmamıştı ya. Bilirdi Tanrı... Hem de çok iyi bilirdi kime ne yapacağını. Ya sınardı üzümünü ıslatıp. Bakalım âsi geliyor mu diye. Ya da işte böyle boş sergide indirirdi rahmetini. Şükretmeyi başaracak mı diye...

— Şükür Rabbime, dedi Kalaycı karısı. Bin şükür...

Dualarını ekledi Dudu. Kendisinin duaları neyse neydi. Ama şu masum... Bir de şu lohusa yok muydu... Onların duası ihya ederdi bu yıl Kalaycı'yı. Gör bak. O, bir ayağı çukura batmış, günahı boyunu aşmış bir kocaydı ne olsa. Ama bunlar...

Yok canım. Öyle demesindi Dudu Teyze... Onun sevapları saymakla bitmezdi. Daha üç yaz önce, kendine éttiği iyiliği unutabilir miydi? Kıvranıyordu sancıdan. Debeleniyordu yorgan yatak. Yetişip gelmişti. Elini sürmesiyle, yitivermişti sancıları. Çekip almıştı küçük oğlanı karnından. Belediye ebesi olsa, bunca usta davranamazdı. Okumuş... Bilgili olsun üstelik. Dua gücüne dayanmayınca...

Bir yaşlıdan dua almanın kıvancıyla kalktı kadın. Hayır işlemenin gücüyle işe koyuldu. Çocuklar uyanmamıştı daha. Yağmur yağarken korkmuşlar, uykularını bölmüşlerdi. Sonra şimşekler uzaktan çakınca, yeni bir eğlenti bulmuşlardı kendilerine. Yağmurun şakırtısına dalarak, yeniden uykuya varmışlardı. Neredeyse uyanırlardı. Sac pidesi yapacaktı onlara. Hamuru tutmuş, hazır bekliyordu.

Dudu, o, pideleri açıncaya eşyalarını toplayıp gelsindi bir. Pişirmekte yardım ederdi. Kalktı. Burnunda taze pidenin kokusu, ağzında yağlı yumuşacık sulanması, yürüdü bağ içine. Kadın, hamurunu açtı. Ocağı ölçerdi. Senidi önüne koyarak, önce küçük yuvarlaklar halinde parçaladı. Sonra, senidin üstüne uğrasını serperek yepeşledi hamur parçalarını. Önce bir iki direniyordu yuvarlak. Sonra, yayılıyor, gevşer gibi inceliyordu.

İyice yayılırken, avuç avuç kıyma atıyordu içine kadın. Sonra bir başka hamur kapatıyordu kıymaların üstüne. Tekrar yepeşliyordu bir iki. Sacı, yanan ocağın üstüne kapatmıştı. Dudu döndüğünde, kızmıştı saç. Üç dört pide hazır bekliyordu. Hemen oturdu ocağın başına. Pideleri attı. İnce bir cızıltı çıktı ilkin. Sonra belli belirsiz duman. Ve misk gibi kıyma, soğan kokusu kapladı çevreyi.

Satı, düşünde acılı bir şey görüyor olmalı. İnledi. İki kadın da yaptıkları işi bırakıp dikkatle yüzüne çevirdiler gözlerini. İnlemenin ardından, bir gülücük yayıldı yüzüne. Gamzelerinde beliren hafif pembelik, giderek yayıldı.

Birbirine göz kırparak, işlerine döndüler. Pideleri çevirdi Dudu. Öteki yüzlerinde de kahverengi sac yanıkları kabarıncaya pişirdi. İndirirken, sağyağ çömleğini uzattı kadın. Yağladı Dudu. Pide birden yumuşamış, kokusu daha da burun sızlatıcı olmuştu. Başlaması için işaret etti Kalaycı karısı. Dudu direndi. Sonunda ısrara ve can çekmesine dayanamadı. Yeni yağladığı pideden bir lokma kopardı. Kadının ağzına soktu zorla. Bir lokma da kendi ağzına attı.

Dişsiz ağzında bir dolaştırdı pideyi Dudu. Eriyivermişti. Pişmiş, yağla şişmiş kıymalar, dişetlerine dokunmadan midesine indiler. Ağzını açıp derin bir nefes aldı. Çoktandır unuttuğu bir yiyecekti ağzındaki. Yağsız keçi peynirine kalmışlardı yıllardır. Keçinin yağı olmuyordu çünkü. Yoğurdu, sütü iyiydi de, yağa geldi mi, keçiden beklemeyeceksin. Oysa şimdi, ağzında eriyi veren lokmanın içinde tüm besinler bir araya gelmişti. Un, yumurta, kıyma, soğan, sağyağı...

Çocuklar, birbirlerine sataşarak merdivenden indiler. Yerde yatan Satı'yı, yanındaki bebeğini ve ocak başındaki Dudu Ninelerini bir bakışta gördüler. Duralamışlardı. Anaları, elini dudaklarına bastırarak sus işareti verdi. Sonra yine eliyle konukları gösterdi. Küçük oğlan, sevdiği bir oyuncakla karşılaşmış gibi badi badi, yuvarlanırcasına indi merdivenden. Bebeğin yanına sokuldu. Aynı anda, anasının hamur karışımı una bulanmış parmakları yapıştı kulağına. Ayaklarını kasarak bir iki debelendi. Sonra kulağını kurtararak çekildi kıyıya. Büyük oğlan, doğru pidelere yanaşmıştı. Parmaklar kulağına uzanırken, çok önemli bir görevi unutmuş gibi irkildi. Kardeşlerini de yanına katarak, tulumbanın başına seğirtti.

Çocuklar döndüğünde, pidelerin tümü pişmiş, yağlanmıştı. Senidin üstüne yerleştirdiler bakır tepsiyi. Kadın, sabahtan üzüm ıslatmıştı. Suyu almaya gidince, onu da getirdi. Çevrelediler sofrayı. Satı'yı uyandırmayacaklardı. O uyandığında, çorba pişirecekti ev sahibi. Lohusaya iyi gelirdi. Sonra dilerse, pide yerdi gene.

Dudu yemeğini yiyince kalktı. Satı uyanıncaya, topladıklarını yerleştirsindi. Güneş keskin ısıtıyordu yöreyi. Kumlar kurumuştur. Akşama kadar belki işleri olmazdı. Ama yine düzenlerini tutsunlardı da, öyle beklesinlerdi. Hak verdi kadın. Kalktı Dudu. İşini bitirir bitirmez, gelirdi yardıma. Satı'ya armağan edilenleri de yüklendi.

İkindiye kadar deliksiz uyumuştu Satı. Uyandığında, hiç ummadığı kadar güçlendiğini hissetti. İlk işi, kolunun üstüne uzatılmış yavrusuna bakmak oldu. Sonra yabancı bakışlarla çevresini süzdü. Ev sahibi, daha o kıpırdanırken, tarhanayı salmıştı sıcak suya. Göz ucuyla baktı davranışlarına. Satı'nın kuleyi tanıyınca, dua ettiğini anladı. Görmezmiş gibi sırtını döndü. Tarhanayı karıştırdı ağır ağır.

Çorba olunca bir tasa boşalttı. Yanaştı Satı'ya.

— Yaşı uzun olsun.

— Sağol.

— Allah, analı babalı büyütsün.

— Sağol.

Dua ediyordu durmadan. Yaptığı iyiliği anlatıyordu. Ölmüş gibiydim, diye başlamıştı. Öldüğümü sandım. Gücüm çekildi. Kolum kanadım kırıldı birden. Ama uyku kendime getirdi beni. İyiyim çok şükür. Artık kalkabilirim.

Tuttu kadın. Bırakmadı. Lohusa kırk gün yatağından çıkmazdı. Ama güldü Satı. O dediği, şehir avratları içindi. Köylü kadını dedin mi, yol ağzında bir çukurda doğururdu çocuğunu. Kendi bağlardı göbeğini de, gık demeden evine döner, işini yapardı. Gevşek çıkmıştı bu konuda o. Utançlı çıkmıştı. Koyuvermişti kendini. Daha fazla utandırmasındı ev sahibi. Konukluğundan usandırmadan gitsindi...

Çorbayı zorla içirdi kadın. Dinlemiyordu sanki. Arada bir başını sallıyor, sonra kaşığı dayıyordu ağzına. Her yudumda içi ısınıyordu Satı'nın. Biraz daha güçleniyordu.

-8-

Satı, yanında Hasan'ı, yatağına uzanmıştı. Uyanık gözleri, efesinin elinden çıkmış damı, santim santim okşuyor. Gölgeli bakışları yol yol dolaşıyor tepesinde. Her yeri Hasan olmuş. Her parçasından efesinin teri damlıyor sanki... Her tahtaya bir mâni asılmış. Her sövede bir türkü yankılanıyor.

Dudakları kıpırdıyor Satı'nın. Belli belirsiz bir türkü kelimeleşiyor. Sadece kıpırtıda kalıyor. Ses çıkmıyor ağzından. Boğazı düğümlenmiş. Akşamdan beri, böyle uzandığı halde gözlerini bile kırpmamış. Artık yaş akmıyor gözlerinden. Hiç aktı mıydı? Ansımıyor. Bir yanma var gözlerinde. Çok ağlamışlığın yanması. Bildiği bu kadar işte. Ötesine aklı yatmıyor. Ağlamamış olmalı. Hiç ağlamamış gibi. Bir ağlayabilse. Belki... Belki o zaman boşalacak. Ama ağlayamıyor ki...

Akşamüstü kapısının önünde durmuştu Süllü. Gözlerindeki ılıklıktan belli ki, bir haber ulaştırıyor. Ama olumlu değil haberi. Sakalının titrekliği, durmadan dua okuyuşu alışkanlığından değil bu kez. Dudaklarının ince pembeliğini saklama kaygısında bir büyüklük var ağzında. Tüm sakal olmuş yüzü. Beyaz... İplik iplik...

Koynundan çıkardığı mühürlü kâğıdı uzatıyor. Gözlerine bakmaksızın. Başını hafif yana çevirerek. Gidenin tek haberi bu. İki yılı aştı, üçüncü yıla ayak bastı efesi gideli. Ve ilk haberi ulaşıyor köyüne... Bin el geçmiş kâğıdın üstünden. Mührü neredeyse silinmiş. Sararmış kâğıt. Ve kırmızı mühür, bir kan lekesi gibi üstünde. Anlıyor hemen Satı. O kâğıdı öyle görür görmez içinden bir şeyler kopuyor. Yıkılası geliyor. Dizlerinin bağı çözülmüş. Kapıya dayandığı için, ayakta duruyor. Uzanmış eli kalakalmış. Hasan'ı vurulmuş olmalı. Hem de şu kâğıdın tam orta yerindeki kırmızı mühür gibi. Ya alnından, ya göğsünün ortasından. Başka türlü olsa... Bir mektup gönderseydi, böyle durmazdı Süllü. Ancak ölüm haberi iletirken üzülür o...

Yavaş yavaş toplanmıştı Süllü. Satı'nın, kapıya dayanıp kalakaldığını görünce, yaşlılığından, erliğinden utanmıştı anlaşılan. Bir

kadın başıyla, Satı feryadı koparmadığına, gözyaşı dökmediğine göre... Tam adamını bulmuştu şu Garip Hasan. Öyle bir kadın ki... Ne askere gönderirken ağlamıştı, ne de şehitlik beratı geldiğinde kıpırdanmıştı yüzünün bir tüyü...Tanrı'nın karşısına çıktığında şehit olarak, gönlü rahat olurdu böyle avrada düşenin. Bıraktım geldim ama derdi kişi. Hiç kuşkum yok... Sevdiğini bilmese... Şu anda içinde geçenleri anladığını sanmasa Süllü, yüreksizliğine, sevisizliğine verecek. Ama biliyor. Duyumsuzluğunu, kanımsızlığını biliyor. Bildiği için de, daha çok üzünç çöküyor.

"Övün kızım," diyor yine de... "Kahramanca şehit düşmüş..."

Alıyor beratı Satı. Açmadan. Tek dürümünü bozmadan, koynuna sokuyor öylece. Hasan'ını sararmış gibi.

Çıt yok... Tüm dağ susmuş. Tüm doğa, saygı duruşuna geçmiş gibi...

Uzakta sarı dikenler var. Ot bitmez yerlerde yaşamın son çabası gibi yapışıp kalmış. Bir işe yaramaz sarı diken. Ya da Dudu'nun sıtma hapı yapmasından başka işe yaramaz. Çevresinde gezinenlerin ayaklarına, ellerine batar ince, sarı, sert dikenleri. Bir onları görüyor Satı. Ve durmadan yaklaşıyor dikenler. Gözlerine girinceye, bedeninin her noktasını bir iyice delinceye kadar yaklaşıyor. Kanının, ince ince sızdığını sanıyor Satı. Bekliyor. Tüm kanı bitinceye dek. Sonra yıkılıveriyor arkası üstü.

Bir anda çalkanmış köy. Derdine ortak olmaya koşuşmuş. Ama hiçbirini bırakmadı Dudu. Kendi de girmedi. Şimdi Hasan adına edilecek her söz, yeniden umutsuzluğa düşürürdü Satı'yı. Oysa bıraksınlardı kendi haline. Tüm Hasan olurdu o artık. Günlerce, belki haftalarca, her yanında, her anısında Hasan fışkırırdı. Kendi kendine oturuşmalıydı. Kendi kendine bulmalıydı avuntusunu. Bulamazsa eğer, yaşayamazdı. O göz kulak olacaktı köylüsünün yerine. Kapı karşı komşusu değil miydi?

Yetim Hasan... İlk kez düşündü bunu Satı. Öyle ya. Yetimdi artık oğlu. Babası yittiğine göre... Şaştı. Demek düşünebiliyordu. Demek Hasan'sızlığı kabulleniyordu içi... Kaç yıldır Hasan'sız değil miydi? Ama içindeki umudun ilk kez yittiğini anladı. Artık yoktu Hasan.

Dönülmezdeydi... Sindire sindire düşünmeye başladı bunu. Bir kuyu açıldı gözlerinin doruğunda. Tavandan gökyüzüne doğru. Kelimelerden bir duvar oyarak bilinmez yüksekliklere uzandı. Hasan yok... Hasan dönülmezde...

Vardı işte Hasan. Yetim Hasan'ı. Yanıbaşındaydı. Kıpırdanıyor. Garip Hasan'ın yetimi. Düğün gecesinin armağanı. Satı'nın varı yoğu... Dönülmezdekinin vekili. Kıpırdanıyor. Satı irkiliyor hemen. Oğlundan yana dönüyor.

O hareket edince, can geldi içine. Yaşamını tekrar duymaya başladı.

Hasan gözlerini açıyor. Telli telli bakıyor anasına. Kollarını uzatıyor. Küçücük kolları. Tombul tombul. Yumuk elleri yumruk yumruk oluyor önce. Sonra açılıyor. Gel gel yapıyor. "Ana," diyor Hasan. "Ana..."

Anasının gözleri, gözlerinde birleşiyor. Al bir gülme gamzeleniyor. Al bir gamze yüreğini ısıtıyor Hasan'ım. "Anam," diyor bu kez. Satı, oğlunun kollarını daha çok bekletmeye kıyamıyor. Koltuk altlarından tutarak bağrına basıyor. Öpüyor. Kokluyor yetimini. "Yavrum," diyor ta yüreğinin derinlerinden. "Yavrum..."

Başını boynuna dayıyor Hasan. Burnunu, anasının ılık, yumuşak omzunda gezdiriyor. Öylece uykuya dalıyor.

Düşünüyor Satı. Acıyla düşünüyor. Babası da böyle uyurdu. Babası da, başını göğsüne yaslar, burnunu omzuna gömerdi.

Bağrında yavrusu eski günlere daldı gitti. Farkında olmadan Hasan'ı okşuyordu. Hasan, tısıltılı tısıltılı uyuyor. Hasan memnun. Hasan gamsız. Ana sıcaklığının örtüsünde. Ana kucağında Hasan.

Oysa anası başka yerlerde şimdi. Başka zamanlarda. Efesini düşünüyor. Akşamlar olur muydu onu beklerken, akşamlar olur muydu? Aklında efesi, elinde işi uzar giderdi gün. Dağların doruğuna bakardı. Dağların doruğu tüm ışık. Dağların doruğu tüm gündüz. Kahrından ölürdü. Güneşe kızardı Satı. Bir an önce devrilip gitmiyor dağların ardına diye.

Akşam. Tatlı, mahmur gecelerin başlangıcıydı. Satı'nın yoldaşı. Satı'yla efesinin örtüşüydü gece. Yatsı namazı bitti mi bitti. Hasan damına koşardı. Satı, uzun kış gecelerinin kısalığından şikâyet ederdi hep. Doyamıyordu efesine. Doyamıyordu. Doymaya bırakmamışlardı.

Hasan'ı aklına gelince, bir gıcık dolaştı içinde. Tenini bir yanma aldı. Kadife teni, tüm alev kesmişti sanki. Tüm alev olmuştu da yakıyordu.

Özlem, bu ateşte bir titremek gibi geldi Satı'ya yapıştı. Bütün bedeni bir yanmayla titredi. İnce bir ter bastı. Yüzü al al oldu. Ilık bir şeyler aktı yüreğine. Gittikçe daha ılıdı. Sıcaklaştı. Alevleşti. Kavurdu yüreciğini. Yaktı kavurdu.

Üç kişi gitmişlerdi köyden. Garibin Hasan, Tımar'ın Kerim, bir de Çopur'un Osman... Karaayakoğlu üçünü ayırmış, davulun önüne katıp göndermişti. İlk Çopur'un Osman'ından gelmişti kara haber Çopurgillere. Hasibe ilkin inanamamıştı. Sonra giderek inandı. Ama sevinemedi. Köylüleri takıldığında, ölüm başka, dedi. Sevinirim sanıyordum. Ama sevinemedim. Olmuyormuş. Şuramda bir şeyler kırıldı yine de... Ölsün istemezdim. Hiç istemezdim. Sonra, doğru Çopur'un evine gitti. Onlarla birlik ağlaştılar. Sanki hiçbir şey olmamıştı. Sanki daha efesi gittiği gün babası evine taşınan o değildi. Ölüm... Kaynaştırıvermişti onları yitik haberi... Yasta birlik oluvermişlerdi: Ve yazın, ovaya indiklerinde, sanki Meryem'in başına gelenleri bilmezmiş gibi, bir ovalının ardına düşmüştü o da... En çok Çopurlar üzülmüştü yine de... Kötüydü, deliceliydi, ama oğlumuzun tek kalıntısıydı, diyorlardı. Şimdi tüm anıları yitirmiş gibi olduk.

Sonra Kerim geldi. Bir ayağının yerinde yuvarlak, düzeltilmiş bir odun parçası, koltuğunun altında dayandığı değneklerle. Efesinden bir haber sormuştu Satı. Bilmiyormuş. Biliyordu da söylemedi mi ola? Yok. Bilseydi, mutlaka söylerdi. Ne demişti Kerim. "Ben Gelibolu'daydım. Eğitimi üç köylü birlikte gördük. Eğitim derseniz buna. Elimize birer çakaralmaz verdiler. Sonra hedef budur, dediler. Atın bakalım. Ve bozuk mermileri uzattılar elimize. Mermi yokmuş. İyi nişan alıp öyle atmalıymışız. İşte bizim eğitimimiz bu kadar. Hemen arkadan da, ayırıverdiler birbirimizden. Dediğim gibi. Ben Gelibolu'da kaldım. Onları Balkanlara göndermişler. Bir daha ne bir haber alabildik birbirimizden, ne de rastlaştık.

Daha sonra, savaş var dediler. Boğazın her bir yanı tutuştu tutuşacakmış. Hep dinliyoruz bunları. Gemiler geliyor, gemiler geçiyordu

önümüzden. Ben, Anafartalar'daydım. Bizim birlik, Mustafa Kemal Bey'in kumandasındaydı. Bir kumandan ki..."

Bırak şimdi, diyordu köylüsü. Sen savaşı anlat. Ve anlatıyordu Kerim. Satı dinleyememişti. "Onlar Balkanlarda işi hakedemediler. Duyduk ki, bozgun olmuş. Sıra sizde dediler. Siz de savaşacaksınız. Hazırlandık. Bekliyoruz. Öyle demişlerdi. Karşı taraftan saldırı olmadan, mermi yakmak yok.

Bu benim dediklerim işin başı ha... Baştan anlat dediniz de oradan başlıyorum. Yoksa, Kemal, sonra geldi başımıza. İlkten yoktu. Bir yerlerdeymiş. Ateşçi mi ne? İşte öyle bir şey. Bir büyük görevmiş. Hah, tamam... Ataşemiliter diyorlar. Sonra gizlice Trablus'a gitmiş. Yaman bir adam..."

Bölük pürçük anlatıyordu Kerim. Köylüsünün cankulağıyla dinlediğini görünce coşuyor, bir baştan, bir sondan alıyordu serüvenini. Süllü sözünü kesti yine. "Oğlum Kerim," dedi. "Yorgunluğunu daha alamamışsın." Topal Ali, her zamanki muzipliğiyle söze karıştı. "Yok Süllü Dayı, bilemedin. Bununki yorgunluk değil. Bacağıyla birlik, kafasına da bir şeyler olmuş. Ama doktorlar orayı onarmayı unutmuşlar."

Somurtarak kalkıyordu Kerim. Köylüsünün gülüşüne aldırmadan evinin yolunu tutuyordu. Kadriye uçuyordu. Sakat kalmıştı Kerim'i. Bir ayağını vermişti savaşa. Ama sağ dönmüştü ya. Gazi olmuştu ya... Yeterdi ona yine... Ya dönmeseydi Osman gibi. Ya hiçbir haber gelmeseydi.

Garibin Hasan gibi... Satı'nın durumunu düşündükçe, sevisi artıyor, ayağının tekliğini unutuyordu Kerim'inin.

Ertesi gün sekerek damlıyordu yine kahveye Kerim. Peykeye oturuyor, bir ayağını sarkıtıp dikildiğinde, kendini sağlam sanıyordu. Tüm köylüleri bir ayaklarını altlarına alıp diğerini sarkıttıklarından, o da öyle yapmış gibi geliyordu. Ya da tümünü tek ayaklı görmenin rahatlığıydı bu. Bilinmez... Bir rahatlık duyuyordu kahvede. Karısı evde belli etmemek için çırpınsa bile, yine eksikliğini görüyor, durmadan ayaklarına takılıyordu gözleri. Bir sağlam ayağına, bir tahta bacağına baktıkça, kahırlanıyordu. Acaba o da yitse miydi Osman gi-

bi... Kadriye daha mı çok sevinirdi bir sakata bakmaktan. Sorsa mıydı bunu?

Korkuyordu. Ve bu korku, ölmek isteği uyandırıyordu içinde. Oysa Kadriye'si çırpınıyordu. Çırpındıkça kuşkusu artıyordu işte. Sakattı... Bir bacağını kaptırmıştı İngiliz'e... Olsundu. Yaşıyordu ya... Yaşayan kaç kişi kalmışlardı onlar...

Köylüleri, "Eeee..." deyince, yine başlıyordu. Bir dürtü kıpırdanıyordu içinde o zaman. Kendiliğinden başlayıveriyordu. Kaç kez anlatmayacağım diye karar verdiği halde. "Eeesi dayılar," diye giriyordu söze. Bir baştan, bir sondan anlatıyordu söz karıştırıp kızıncaya dek.

— Biz, Anafartalar'da mevzilendik. Daha savaşın başlarıymış. Düşman, yedi düvel dediler o zaman. Bir Alman varmış bize dost. Paşamız da Almandı zaten. Liman Paşa diyorduk. En büyük kumandan oymuş. İlk vuruşmalar Seddülbahir'le Kumkale'de başladı. Bize uzak. Ama nasıl anlatsam size... Hani gök gürlemesi olur ya, ovada. Göğün yırtıldığını sanırız. İşte onun, ben diyeyim yüz, siz deyin bin misli bir gürültü. Yığılmış yedi düvelin gemileri. Veryansın ederlermiş bizim Mehmetçiğin üstüne. Caydıracak. Yıldıracak aklı sıra. Kefere aklı. Biz yılar mıyız hiç.

Ölmek var bizde... Şehitlik. Cennet. Dönmek yok. Ne bilir elin keferesi bunu? Bilmez. Kaç tepe var aramızda. Ama kulaklarımız yırtılıyor. Yerimizde duramıyoruz. Birden ses sada kesildi. Amanın, o gürültüye alıştıktan sonra, suskunluğa dayanmak daha zor değil miymiş. Bekleriz başlasın diye, ses yok. Hadi koca kefere diyoruz. Yıldın mı? Ses yok. Meğer herifçioğlu, bizim bataryaları hallaçta yapağı gibi atmamış mı? Vay, dedik. Vay ki, vay... Gitti bizimkiler.

Köylü kaptırıyordu kendini. Rus savaşı çoktan eskimiş, unutulmuştu artık. Süllü de böyle anlatırdı. İlk geldiğinde. İlk geldiğinden başlayarak belki yirmi yıl. Tek çizgisini kaçırmadan. Ve her seferinde de Gazi Osman Paşa, diye bağlıyordu sözü. Anlatım farkı yoktu Kerim'le aralarında. O nasıl bir baştan, bir sondan anlatmışsa kırk yıl önce, şimdi Kerim de öyle anlatıyordu. Ama giderek düzelir. Giderek, belki bir beş ya da on yıl geçince, baştan başlar. İlk eğitimde

sağı, solu öğrendiği günden başlayarak, ayağı kaptırıp köyüne dönüşüne doğru gider olaylar. Şimdi yeni daha. Bir diziye girmedi tam anlamıyla. Bekler köylü. Bekler ve dinler...

Bu, arada bir susuşları bile Süllü'ye benziyor. Sanki o günü tekrar yaşıyormuş gibi. Bir duraklıyor Kerim. Gözlerinde mavi çelik pırıltısı. Bakışlarında bir güç. Yitik bacağın üstünde dikilen bedeniyle, başını kaldırıp bir susuyor. Sonra başka bir yerden başlıyor. Aradaki boşluğu atlayarak. Arada boşluk bıraktığının farkında olmaksızın.

— Kemal'in geldiği günü görecektiniz köylüler. Tuvana bir yiğit. Mavi bakışlarla hepimizi tek tek süzüyor. Bakışları bedenimizi yarıp arkamıza geçiyor sanki. Alaman bu dedik. Herhal Alaman subayı. Hani o Paşa. Liman Paşa... Mavi göz, sarı saç... Bizim Türk kumandanı olamaz. Ama bu paşa değil. Öyleyse yaverlerinden biri...

Hiç yaver duruşu da yok ki... Kim ola, kim ola... Anlaşıldı sonunda. Bizim 19. Tümenin Komutanı Mustafa Kemal Bey'miş. Bir şaştık ki... Gencecikti. Gencecikti dedimse, karşıdan öyle görünüyordu. Ama gözlerinin içine bir baktı mı, ayakları titriyordu adamın. İşte o zaman büyüyordu. Ve biz o zaman şaşırıp Alman Paşası sanıyorduk. Sonra alıştık. Aramızda geziyordu durmadan. Biz uyumadık mı, o da uyumuyordu. Ama gözümüze bakacak, bir şey söyleyecek diye içimiz gidiyordu. Tam bir kumandandı. Öyle bağlanıvermiştik ona. Bağlanmıyacak gibi değildi ki... Enver hakkını yedi onun. Onca birliğe kumanda etti. Onca zafer kazandı da, paşa yapmadı Enver. Diyesiymiş ki, daha vakti var. Olur mu hiç. Eskiden beri töredir oysa. Değil mi Süllü Dayı?..

Yeni bir duraklama. Masa yerine, peykelerin önüne uzunlamasına çekilmiş kalın, işlenmemiş tahtadan masanın üzerine, herkesin önüne konan şekerli kahveler. Ve Süllü'nün açıklaması. "Öyledir. Bizim paşalarımızın çoğu, çekirdekten yetişmedir. Okullu da olsa, savaş alanında başarı kazandı mı, yaşına bakılmaz, sırmayı takar hemen. Demek Enver öyle demiş ha... Bak sen işe... Desene çekemedi."

— Bilmem ki, Süllü Dayı, diye başladı yine Kerim. Bu büyük adamların işine hiç akıl ermiyor vallah. Ne yaptıkları, ne dedikleri anlaşılıyor. Oysa bizim bölükte arkadaşlar vardı. Enver'in emrinde de bulunmuşlar. Hatta hastanede, Kafkas Cephesi'nden birkaç kar ulu-

ğuyla paçayı kurtarmış, parmaklarını döküp ayağını yitirmiş, iyileşmeyi bekliyen hastalar da vardı. Enver de bir büyük kumandanmış anlattıklarına göre. Hem de pek büyük bir kumandan.

— Yok, diyor Süllü. Büyük kumandan, paşalarının başarısını kıskanmıyacak. Biz çok çektik biliriz. Eğer, Osman Paşa yardım istediğinde kıskanmayıp gönderselerdi. Rus'u bozmuştuk ki... Ta, "pâyı tahtına" kadar. Olmadı. Yardımsız kaldık. Neden söyledik o türküyü... Hani bilirsiniz. Tuna nehri akmam diyor. Etrafımı yıkmam diyor... Ne der sonunda onun. Yetiş başkumandanım demez mi? Boştu adam. İyi biliyoruz ki, boştu. Yetişmedi. Yetişmediği için, Rus'u bozduğumuz halde, biz alta düştük. Gazi Osman Paşamızı da esir verdik üstelik. Öyle adam değildi Paşa. Bire kadar vuruşurdu yaralanmasa.

Birden sustu. Tümünün gözleri, Kerim başta olmak üzere, yitik bacağa takılmıştı. Utandı Süllü... Unuttum diyordu. Kırk yıl var bu olaylar geçeli. Oysa, küllenmiş sanki içinde. Birden coşuverdi. Ve yaralanma sözünü açtı kuşkusuz.

Kerim aldırmıyor yine. Tam başlayacakken, elini kaldırıyor Süllü. Namaz vakti gelmiştir. Şimdi, Tanrı'ya karşı görevlerini yerine getirsinler hele bir. Sonra yine devam ederler savaş öyküsüne...

* * *

Kerim'in kahvede anlattıkları, yayılıyor köye. Kadın erkek, kız oğlan tekrarlıyor birbirine savaşı. Helecanlı... İstekli... Ve özlem dolu bir göğüs kabarmasıyla.

Satı, Kadriye'yi kıskanıyordu. Ayaksız gelmişti efesi. Ama daha ikinci günü gözlerinin ışıltısı bir başkaydı Kadriye'nin. Parıldayarak bakıyordu kişinin yüzüne. Güleçleşmişti yüzü. Satı'nın yanında belli etmek istemiyordu. İstemiyordu ya, elinde değildi ki... Varsın bir bacağı olmasındı efesinin. Onun Hasan'ı da gelsindi de sağ olarak, varsın iki bacağı, hatta, iki kolu olmasındı. Bacak olurdu ona Satı... Kol olurdu sarmak için. Gazi olacaktı ya... Kerim gibi, bütün köyün ayağına koşuştuğu, ağzının içine baktığı bir yiğit olacaktı ya... Onlar yıllar boyu süren yaşamlarında, daha şehri bile görmemişlerdi..

Oysa Kerim, deryaları görmüş, nice büyük kentler öğrenmişti. Daha anlatmıyordu gördüklerini. Gün yetmiyordu ki...

Gece kararmış. Ocaktaki ateş iyice küllenmiş. Satı, düşüncelerle bunalmış ki... Kurtulmak istiyor. Yorganı kaydırdı üstünden. Derin derin nefes aldı. Hıçkırık gibi... Başını salladı. Boşunaydı çabası. Daha içten sarsıldı. Hasan'ı da gelmiş olsaydı şimdi. Gelmiş olsaydı da, yarım olsaydı. Olmazdı. Kerim gibi değildi ki, onun efesi. Bozdağ'da, Bozdağ'ı ko bir yana, koca ovada bir eşi bulunmaz yiğitti ki... O, tam döner. Öyle bacak falan vermez kâfire. Ama vermiş olsun bir de. Yarım olsun. Ne çıkar bundan. Tamamlar onu Satı. Sıcacık uzanır yanına. Başını gömer göğsüne. Ellerinde nasır kalmamıştır artık. Kerim'de gördü bir kez. Asker eli, hem ki, kol değneği tutuyor eli. Öyleyken bembeyaz. Çarşı ekmeği gibi. Hasan'ın elleri de öyledir. Sonra asker tayını, adamı besler derler. Beslenmiştir. Tosun gibidir. Onca güç savaş yaşamanın yanıklığı, özlemi içindedir.

Güzel başını dayardı oğlu gibi. Kıvırcık saçları çenesini gıdıklardı. Dudakları yanardı teninde. Yanardı da, Satı'yı tutuştururdu yanasıya. Sakalları çizgiler çekerdi gerdanında. Okşardı onu Satı. Kınalı ellerini kalın ensesine kilitlerdi. Sarılırdı tüm gücüyle. Yılların özlemini bir anda giderme kaygısıyla kenetlerdi kollarını.

Hasan'ı göğsüne bastırdı. Düşle gerçek ayrılıverdi birden. Uyandı oğlu. Gözlerini anasının yüzüne dikti. Ağlıyordu anası. Akşamdan beri özlemini duyduğu yaşlar, kendiliğinden boşanıvermişti sonunda. Farkında olmaksızın. "Ana," dedi Hasan. "Ana ağlama..."

Satı, zorla gülmeye çalıştı. Oğlunun sırtını yepeşledi. Salladı onu göğsünde. Uyuttu. Sonra aldı, yanına yatırdı. Hakkı yoktu buna. Kendi özlemine dalıyor, yavrusunun uykusunu bölüyordu. Böyle ikide bir ikirciklenirseydi büyüyemezdi. Kavrulurdu sonra. Dudu Teyzesi ne derdi her zaman? Çocuk için uyku, ana sütü gibidir. Uyudukça boylanır. Oysa ne yapıyordu Satı? Ne yaptığını biliyor muydu?

Kaldığı yerden devam etti düşüncelerine. Gelmiş olsaydı da efesi, nasıl olursa olsaydı. Bir bacak yitirmek neydi ki... Sevdalıydı onlar. Yürektendi sevileri. Bacakla, kolla ölçülmezdi. Ölçüye girmezdi ki... Böyle bir eksiklik, artırırdı sevdasını. Tahta bacağı çıkarırdı akşam olunca. Ilık su hazırlardı efesinin gelmesine yakın. Sokardı uluk etlerini ılık suyun içine. Ovardı. Kucaklar kaldırırdı sonra. Kucaklar yatırırdı yanıbaşına.

Durmadan savaşı anlattırırdı ona. Geniş göğsüne sokulur, barut kokusu arardı. Barut kokusu, kurşun kokusu gelirdi burnuna. Öyle canlı anlatırdı ki, Hasan'ı olanları. Kerim gibi değil. Süllü Dayısı gibi de değil. Bambaşka. Sevdasını nasıl anlattıysa öyle... Türkülerle. Bozlaklar çınlatırdı dağın yamacını. Dağın yamacını olmasa bile, Satı'nın kütürdeyen yüreğini çınlatırdı ya... "Kalktık erenler," derdi. "Kalktık ki şaha, düşman tedbirini şaşırdı. Bir gülbank çektik. Bir tekbir aldık bir ağızdan. İnledi Çanakkale... Düşman dar attı kendini. Burda durulmaz dedi. Yer ses veriyor. Ecinniler basmış. Yediler, Kırklar girişti savaşa. Bana kaçmak yeğdir..."

Anlatırsa böyle anlatırdı efesi işte. Dadaloğlu gibi... Pir Sultan gibi... Ve büyürdü gözünde efesi... Büyür, büyür dev gibi olurdu. Bir mezarsız âşık, bir ölümsüz savaşçı olurdu ki, yitik bacağın sözü mü edilir.

Ya kolu olmazsaydı gazisinin? Okşayan, coştukça etini kanırtıveren güçlü elleri?... Olmasındı. Tek o şuraya, yanıbaşına uzanmış olsundu da, elleri, kolları olmasındı. Satı ne güne duruyordu. O okşardı bu kez. O kanırtıverirdi etini. İşte böyle...

Teninde dolaştı elleri. Farkında olmaksızın mıncıkladı. İnce bir ter basmıştı bedenine. Yol yol uzanmıştı göğsünden karnına doğru... Göğsüne uzandı eli sonunda. Hasan'ın yitiklik haberine değdi eli. Yanmış gibi irkildi ilkin. Sonra korkuyla aldı avucuna eskimiş kâğıdı. Kara yazıları belli olmuyordu artık. Ocak iyice küllendiği için, mührü de kırmızı değildi. Kahverengi, mor karışımı bir leke gibiydi kâğıdın üstünde. Yoktu Hasan artık... Dönmeyecekti. Ne öyle, ne de umduğu gibi... Yitik bir özlemdi düşündükleri. Tıpkı efesi gibi. Hıçkırdı... Elini yüzünde gezdirdi. Ağlıyordu. Hasan ondan ağlama demişti ona. Hasan...

Ne güzel bulmuştu bu adı Süllü Dayı. Demek biliyordu gidenin gelmeyeceğini. Biri dönse bile, ikisinin gelmiyeceğini nasıl da bilmişti. Doğduğunun ikinci günü sabahıydı. Satı dirilip kalkmıştı yatağından. Çalışması gerekti. İki can olmuştu artık. Bir ad bulalım oğlana demişti Süllü. Namazımı yeni kıldım. Abdestim var daha. Bir ad bulalım da, ezanlayıvereyim.

Satı, kıpırtısız bakmıştı yüzüne. Dudu da... Sonra çekip almıştı oğlanı kucağına. Dua ettikten sonra bir kez yüzüne, sonra sağ kulağına, ardından da sol kulağına eğilmiş, ezan okumuştu üç kez. Ve her defasında da Hasan, diye ünlemişti adını. Hasan oğlu Hasan. Biliyor olmalıydı Süllü. Garip Hasan'ın dönülmezde olduğunu biliyor olmalıydı. Kadınların şaşkın bakışlarını görünce, gülümsemişti. Hasan geldiğinde amma şaşar ha, demişti. Sen gittin ama deriz. Biz Satı'yı Hasan'sız komadık. Biz değil de, yine sen komadın. Oğluna senin adından iyisini mi bulacağız. Dönersen gazi adı, dönmezsen şehit...

İşte dediği çıkmıştı. İyi olmuştu Hasan dediği. Yokluğunu duymuyordu efesinin. Duymuyor sanacaklardı. Oysa... Hıçkırarak ağladı. Yoktu Hasan'ı artık. Gelmeyecekti. Bir tek Hasan'la kalakalmıştı. Şimdi ona da rahat vermiyordu işte. Ne çok özlemle dolmuş.

Sabırlı bilirdi kendini.

Kolay salıvermezdi.

Ama bu başka. Dağ gibi yiğidi yitmiş. Hem de kara yazılı, al lekeli bir kâğıt getirmişti bu haberi. Kişinin gözünün önünde olur. Yavaş yavaş söndüğünü görür. Alışır. Bu öylesi değil. Bu ansızdan. Hiç düşünmeksizin geliveren bir yitiklik.

Umutların keskin bir bıçakla birden kesilmesi.

Daha dün akşam kavuşmayı kuruyordu. Hatta geldiğinde yapacağı yemekleri düşünüyordu. Oysa bugün... Yok. Bu dayanılası değil. En önemlisi inanılası değil.

Uyku girmiyor gözüne. Dönüyor. Yerleşiyor. Kıpırdanıyor. Ama uyumanın mümkünü yok. Bedeni yorgun. Hiç duraksız, günlerce ova işi yapmış gibi. Bir türlü dinlenemiyor.

Efesi olsaydı yanında şimdi.

Efesinin güçlü kolları dolansaydı beline. Sıksaydı. Bir kütürtü sarsaydı kemiklerini. O zaman dinlenirdi işte. O zaman, sabaha dek bölüntüsüz bir uykuya bırakırdı kendini. Dipdiri uyanırdı sabahleyin. Yine hayaller oynaşıyor. Kolları uzanıyor bedenine. Hasan'ın güçlü kolları. Bir hayalet gibi sallanıyor. Bir kıskaç gibi kavrıyor Satı'yı...

Gecenin rengi attı. Gökyüzü ağarmaya başladı. Bir yalancı aydınlık belirdi uzaklardan. Dam, dört bir yanından sıkıca kapalı ol-

duğundan, gecenin koyusunu sürdürüyordu daha. Sadece, Satı'nın açık gözlerindeki özlem alazı kıvılcımlanıyor bu karanlıkta. Ocak çoktan sönmüş.

Dışarısı giderek grileşti. Yaşam başlamak üzere. Son bir kez kıpırdandı Satı. Yerleşti. Kolunu gözlerinin üstüne bastırdı tüm gücüyle. Daha çok yandı gözleri. Aldırmadan bastırdı tekrar. Uyudu...

Uykuyla uyanıklık arasında gibi sayıyordu kendini. Hasan geldi düşünde. Göğsünde al bir pençeyle sokuldu Satı'sına. Sıcacıktı. Göz göz fışkırıyordu kanı. Düşüncelerinin devamı gibi. Ama belliydi yitikliği. Kıpırtısızdı. Yapmak, demek istediklerini gözlerinin ılık bakışlarında toplamıştı.

Sol yanında bir ateşle sıçradı Satı. Elini götürdü acıyla sol memesinin altına. Hasan'ın şehitlik haberi oradaydı. O yakmıştı kalbini. Çıkardı. Öptü. Okşadı. İki eliyle göğsüne bastırdı sonra. Daldı yine...

Soluksuz, kıpırtısız, ezgili bir uykuydu bu kez. Sabah olmuştu. Gün doğdu doğacak. O yenice dalmış daha. Güneş, ışıklarıyla doruklardaki karanlığı temizlerken Hasan uyandı. Çevresine bakındı. Anası uyuyordu. Yerinden kalktı. Donsuz bacaklarını badi badi atarak, dışarı fırladı. Karşıda Dudu Ninesinin damını geçince bir kimsesizlik başlıyordu. Bayıra doğru seğirtti. Sıkışmıştı. İlk rastladığı çalının dibine çöktü.

Döndüğünde anası uyuyordu yine. Bir süre baktı ona. Sonra damın hayatına çıktı. Köy çocukları daha çıkmamışlar sokağa. Sağına soluna bakındı. Canı sıkılıyordu. Anası uyanık olsaydı şimdi. Tarhana çorbasını pişirmiş bulunsaydı. Karnını doyururdu. Çıplak ayaklarıyla, yerde belirsiz çizgiler çizdi. Uyarsa mıydı anasını? Ama uyarırsa, doğru küpün başına götürürdü. Kanırta kanırta yüzünü yıkardı durduk yerde. Karnı da bir acıkmıştı ki... Dudu Ninesi bari uyanmış olsaydı. Çorbasını kaynatır, çağırırdı onu. Karşılıklı kaşıklarlardı. O taraftan da ses gelmiyordu hiç. Her gün Hasan'dan önce uyanan anası, neden uyuyordu bugün. Neden gece bağrına basmıştı onu? Dayanamayacaktı artık. Gidip uyaracaktı. Yıkarsa yıkasın yüzünü. Açlıktan ölecek değil ya, bir yıkanma için. Sudan korkuyordu. Koca oğlan olmuştu. Neredeyse üç yaşını bitirecekti. Ama alışamamıştı bir türlü.

Sabahın ayazında, yakıyordu küp suyu. Gecenin bütün soğuğunu toplamış gibiydi. Yüzüne çarptıkça acıtıyordu. Evin çevresinde dolandı. Birini görse. Bir oyuna dalsa, belki unuturdu açlığını. Ama kimseler yoktu.

Küpün yanından geçerken, öfkeyle baktı. Çaresiz, uyaracaktı. Ve yıkayacaktı yüzünü. Koşarak girdi dama. Güp diye oturuverdi anasının karnına. Satı korkuyla irkildi. Dalgın dalgın baktı bir süre. Oğlu kıkır kıkır gülüyordu. Elini kaldırdı öfkeyle. Hasan yana sıçradı. Sustu. Dudağını sarkıtarak somurttu. Dokandı oğlunun bu duruşu. Gülüverdi. Anası gülünce, Hasan da başladı bıraktığı yerden kıkırdamaya.

Satı, ayağa kalkar kalkmaz Hasan'ın bileğine yapıştı. Sürükleyerek küpün başına çömeltti. Avucuna döktüğü suyu, Hasan'ın suratına çarparak sıvazladı. Üçüncü çarpışında çırpındı Hasan. Can havliyle kurtuldu. Dama koştu. Ocağın başında beklemeye başladı. Anası gelmiyordu ardından. Sanki oğlunun acıktığının farkında değil.

Çevreyi kuşkulu gözlerle süzdü Satı. Güneş yüzünü göstermeye başlamıştı. Geç kalmıştı. İçindeki eziklik sürüyordu daha. Başında ağrılı bir zonklama vardı. Yürüdü kararlı bir sallanışla... Çalıların dibinde görünmez oldu. Sonra aceleyle gelip elini yüzünü yıkadı. Abdest aldı. Yüzünden, ellerinden sular damlayarak, ocağın başına yanaştı.

Ocak iyice kararmıştı. Üstünde her zaman kaynayan su, ılımış, soğumaya yüz tutmuştu. Uyanıktım, diye geçirdi içinden. Bir ölçeriverseydim ocağı. Sonra hâlâ devam eden kesikliğini ansıyarak, güldü. Küller arasında bir küçük köz buldu. Üfleyerek harlattı. İnce çıra parçacıklarıyla alazı kabarttıktan sonra, odun attı.

Hasan, ocağın tutuştuğunu görünce, keyifle oturdu yere. Ayaklarını ocağa doğru açıp uzattı. Sonra mırıltısını bir melodiye uydurarak türkü çağırmaya başladı. Su belirsiz bir hışlamayla hava kabarcıkları çıkarırken oğluna baktı Satı. Mırıltılarını dinledi bir süre. Bir avuç tuz attı suya. Başını, omzunun üstünden çevirip sordu. Oğmaç aşı mı, bulamaç mı, yoksa tarhana mı isterdi?

Ses vermedi Hasan. Mırıltıları kesti. Telli telli baktı anasına. Yemeği unutmuştu Satı. Kucakladı oğlunu. Koçum, diye okşadı. Biriciğim, armağanım, diye sarıldı. Oğlan hemen cevapladı anasını. Anam,

diye doladı kollarını boynuna. Açlık bu sevginin ardında kaldı bir an. Sarmaş dolaş yuvarlandılar yerde. Koklaşıp oynaştılar.

Sonra aceleyle bir kaşık tarhana attı suyun içine Satı. Karıştırmaya başladı. İyi karıştırılmazsa tarhana top olur. Top olunca da, hemen karılıksız derler adama. Bir köylü kızının ilk öğrendiği hünerlerden biridir tarhanayı top etmemek. Yavaş yavaş akıtmak gerekir sıcak suya. Sonra durmadan karıştırmak... O zaman erir tarhana. Suyu koyulatır. Topaksız eriyince, kaşığıyla savurttu tarhanayı Satı. Kaşıktan gövece altın eriyiği döküldü damın alacakaranlığında.

Hasan, anasının omzundan gövece bakıyordu. Tahta kaşıktan gövece pırıltılı eriyiğin akışına takıldı gözleri bir süre. Yutkundu. Öyle güzel oluyordu ki, şu anasının tarhanası. Açlığını daha güçlü duydu. Kıpırdandı.

Satı, oğlunun iyice acıktığını anlayınca tekrarladı savurtmayı. Hasan yutkunuyor, gözlerini ayıramıyordu göveçten. Tarhana, sessiz bir coşkuyla pıhtılaşırken, göveci indirdi Satı. "Haydi," dedi. "Tarhana oldu. Ben ekmeği doğrayasıya, sen nineni çağır gel."

Hasan döndü. Kapıdan fırlayarak, Dudu Ninesinin kapısına vardı. Kapalıydı. Bir eliyle kapıya dayandı. Sonra başını koydu elinin üstüne. Bağırmaya başladı. Bir yandan, "nine, haydi bize" diye seslenirken, bir yandan da, kapıyı tekmeliyordu çıplak ayağıyla.

Dudu telaşla çıktı ilkin. Hasan geldiğini anlayınca uzaklaşmıştı kapıdan. Öfkeyle açtı kapıyı. Öfkeyle sordu: "Ne var?"

Yemek yiyeceklermiş. Onu bekliyorlar. Çabuk olsunmuş. Karnı acıkmış Hasan'ın. Beklemezmiş bak. Yürüsünmüş. Kızdı Dudu. Öfkeyle kapattı kapıyı. "Varıyom," dedi. Ama o içeri girer girmez, Hasan yine başladı kapıyı tekmelemeye. "Hadi..." diyordu durmadan. "Haydi çabuk ol."

Hemen çıktı Dudu. Yakalamaya uğraştı Hasan'ı. Bir yandan da bağırıyordu çatallı sesiyle: "Len kaç yol söyledim sana. Kapıyı tekmeleme diye..."

Söz dinlemiyordu ki. Dudu Ninesinin kapısının önüne geldi mi geldi, hemen başlıyordu tekmelemeye. Kendi evlerinde yapmıyordu bunu. Başka evlerde de yapmıyordu. Kaç kez tanık olmuştu Dudu. Öyleyse nazlanıyordu ninesine. Naz yapıyordu.

Aklına naz gelince güldü. Hasan çoktan kaçmış, çöreklenmişti sofranın başına. Dama girdi. Satı, bazlamaları lokmalamış, tarhananın içine basmıştı. Dudu da turşu almıştı gelirken. Sirkenin içinde sararmış biberler, lahanalar... Toprak tasın içinde tarhananın rengine uyumlu bir düzen kurmuşlardı.

Ağzı sulandı Hasan'ın. Turşulardan birini kaptı. Anası tahta kaşıkları önlerine koyarken, ısırmış, ısırmasıyla bağırması bir olmuştu. Acıydı biber. Oh olsundu. Sıra beklemeden atıştırmaya kalkar mıydı? Yok, biberlerden yemesindi o. İşte onun için lahana turşusu kurmuştu ninesi. Ondan yesindi...

-9-

Karaayakoğlu Halil Ağa, Satı'yı Hasan'a kaptırdıktan sonra köye uğramaz olmuştu artık. Hasan'ın mutluluğuna dayanamıyordu. Kahvede, onun keyifli sırıtışıyla karşılaşınca cin tepesine çıkıyordu. İyice hanayına çekilmişti. Çocukları, karıları ile gününü gün ediyor. Tarlalarına, sürülerine göz kulak olmak istediğinde, köyün çevresinden dolanıyordu.

Ah şu töreler diyordu. Töreler olmasa, sevda falan dinler miydi o? Sevdayı dinler miydi? Ne var ki, eskiler bilirlerdi. Babası da kaç kez anlatmıştı. Yine kendi cedlerinden biri, töreye karşı gelmiş. Sevda üstüne töreye karşı gelmiş de, köy altüst olmuş, iki obaya ayrılmışmış. Gidenler çoğunlukmuş. Hem de ağayı öldürmüşler. Kendisi de oğullarına demiyor muydu her zaman. Aman, sakın olun ha, demiyor muydu? Sevda beşik nişanını bile bozar. O işe karışmayın siz.

Şimdi aynı durumla karşı karşıya kalıvermişti. Fadime'nin gitmesi kötüydü. Gidip istememesi daha da kötü. Küçükmüş kız. Küçük olsundu be. Karaayakoğlu'ydu bu. Neler büyütürdü koynunda. Değil küçük kızı... Ah bu Fadime'nin tutukluğu. Bazen böyle oluyordu karısı. Üstüne kuma gelecek diye mi öyle yaptı acaba. Yok. Yapamaz. Böyle bir şeyi düşünemez bile. Kendiliğinden kalkışmadı mı evermeye. Kuması ölünce, kız aramaya çıkmadı mı? Herhalde yanıldı. Kız kü-

çük göründü gözüne. Güzün gider isterim, dedi. Sonra o sakalına pis-lediğimin Süllü'süyle, ihtiyar karga Dudu, durumu anlamışlardı hemen. Kaç yıldır Karaayaklarla birlik yaşıyorlardı. O, onların ne mal olduğunu nasıl biliyorsa, onlar da Halil'i bilirlerdi. Halil'i doğurtan Dudu, adını ezanlıyan Süllü değil miydi?

Onların başının altından çıkmıştı bu. Yoksa ırgat Hasan'ın nesineydi Satı gibi bir kız. Ama güzel türküler bilirdi domuz. Kişinin yüreğini oynatan türküler. Daha ufacıktan bir ozan gelmesin köye. Ağzını açar, bir yaslanırdı. Ozan susuncaya yerinden kaldıramazdın kessen. İçerdi. Ozanın ağzından çıkanları bir anda da yığardı başının içine. Elbet baskın gelecekti. Bir akılsız kekliğin başını elbet döndürüverecekti birkaç türküyle...

Yoksa, olacak iş değildi bu canım. Satı, kesseler Karaayakoğlu'nundu. Hem biri istese bile izni Halil'den almayacaklar mıydı? Alacaklardı. Vermeyiverirdi. Vesile'yi vermiş miydi? Vermemişti. Satı'yı isteyen olduğunda da vermezdi. Kendine ayırırdı sonunda. Fadime gider, alır gelirdi. İnan olsun düğün de yapardı Satı için. Vesile için yapmadı. İstemedi. Ama Satı için, tam bir ağa düğünü yapardı ki, Bozdağ ünlensin.

Bunları düşündükçe kızıyor. Kızdıkça köylüden yüz çeviriyordu Karaayakoğlu. Ta, asker davulları vurana dek. Asker davulları Kayalar köyüne de tırmanınca, ayırıvermişti Hasan'ı. Şehitlik mutlaktı. Gazilik belirsiz. Kente indiğinde duymuştu beylerden. Öyle savaşlar başlamış ki, giden dönmüyormuş artık. Dönmeyecekmiş de... Tüm savaşlarda öyle değil miydi zaten. Süllü'ler, kırk yıl önce beş kişi gitmişlerdi. Bir Süllü döndü geri. Şimdi Hasan'ın dönme olanağı daha da az. Satı yine kendine kalacak. Hele bir gitsin. Hele bir girsin çarpışmaya.

Bir türlü haber gelmiyor, canı sıkılıyordu Halil'in. İşte Fadime öyle bir gününde Vesile'yi öne sürmüştü. Hayır diyemediği için de, üç yıldır evliydiler. Bir de oğlu vardı Vesile'nin. Tıpkı Halil Ağa'ya benzeyen. Şimdi, berat gelmişti. Hasan yoktu artık. Satı, şehit duluydu. Olsun... Tanrı ne demişti buyrultusunda. Dullara, yetimlere iyi bakacaksınız. Bu yörede, dula, yetime Karaayakoğlu'ndan daha iyi bakacak kim var?

Kıvançlıydı Karaayakoğlu. Böyle başlar bu işler diyordu. Sonra gelişir yavaş yavaş. Kimseyi gücendirmeden, çekip alırsın sonunda. Dilediğin, yerine gelir. Gelmese bile, sen ağalık gereğini yapmış olursun. Kimsenin karşında duramayacağını anlatmış olursun köylüye. Görürler ki, töreler bile sen istersen, bir işe yaramıyormuş...

Buyruğunun, dileğinin önünde kimse duramazmış.

Anlarlar bunu. Anlarlar ve bundan sonrası için, tetik dururlar.

İşte Vesile... Nasıl somurtuyordu ilk gecesi. Kimbilir ne umutlar vardı içinde. O da, Satı delisi gibi bir yiğit kuruyor olmalıydı. Yaşı yaşına denk. Olmayınca, somurtuyordu. Karaayakoğlu kaç gerdek geçirmişti böyle. Ne ustaydı o. Bir bakışta anlardı karşısındaki kadının düşüncesini. Herkes, Vesile korkuyor sanıyordu. Öyledir köy kızları. Gerdek gecesi korkak olurlar. Sadece köy kızları mı? Değil...

Ama Vesile'nin duruşunda bir başkalık vardı. Hemen anlamıştı Karaayakoğlu bunu. Ve tüm hünerlerini sıralamaya başlamıştı yavaş yavaş. Gece, yarıyı geçmişti ki, kuş gibi çırpınıyordu Vesile. Kendinden geçmişti kıvançtan. Yaşını unutmuştu efesinin. Kıtızlığını da. Ne karnının üstünde kabaran göbeğini görüyordu artık, ne kırçılını bıyıklarının.

Şimdi hep o ilk gecenin özlemiyle tutuşuyordu. Ve canı isterse Karaayakoğlu'nun, öyle geceler yaşatıyordu ona...

* * *

Ne var ki, üç yıl öncenin anılarıydı bunlar. Aradan geçen süre, bir oğlan kazandırmıştı Halil Ağa'ya. Ama coşkusunu da yitirmişti iyice. Artık eski günleri yaşatmıyordu. İki yaşına giren oğlunun avuntusu olmasa, yaşam güç gelecekti Vesile'ye. Ama oğlu... Babasıyla anasının oğluna düşkünlükleri, kadınlığını bir yerde analığa dönüştürüyor, özlemini unutturuyordu.

Ömer, torunuyla kaynaşmıştı. Kendi eliyle kavallar yapıyordu ona. Daha konuşmasını beceremezken, kaval üflemeyi başarmıştı. Ama umutlu bir gelişme değildi onunki. Hele Garibin yetimine el attıktan sonra bir iyice umutsuzlandı. Bir kez almıştı yanına. Torunu sayılırdı. Öz be öz amcasıydı Hasan'ın.

İlk günler, bacak çelmişti kahvede. Ağa kaynatası olmanın tadını

alayım demişti. Ama dağlara, dağların yalnızlığına alışmış kişi için, kahvenin horantası çekilmiyordu. Hemen bir sürü istemişti ağadan. İlkin nazlanmıştı Karaayakoğlu. Benim kaynatam çobanlık yapamaz demişti. Ama sonunda razı olmuştu. Duramıyordu yerinde. İşsizlik ne zormuş.

Çebilerin başında dururum, demişti. Göz kulak olurum sürülere. Sonra alıştırmış, temelli kalmıştı sürünün başında. İşte bu arada bir kez Hasan'ı da götürmüştü yanında. Öyle sevdi ki, koyunları Hasan. Daha ilk tutuşta usta ellerle öyle bir kavradı ki kavalı. Hemen ders vermeye başladı Ömer. Koyunları anlattı uzun uzun. Kaval çalmayı öğretti. Hasan yanından ayrılmıyordu Ömer Dedesinin. Ne derse, akıl defterine yazıyor, sonra kendi kendine yapıyordu dediklerini.

Kışın, koyunlar ağıla çekilince, Hasan'ı yanına aldı Ömer. Kahveye birlikte girdiler. Eline kendi kavalını verdi oturur oturmaz. Üfle bakalım, dedi. Üfle de köylü bir iyi çoban görsün.

Hasan, kavalı zor dolanan, perdeleri güç kavrayan tombul parmaklarıyla Karakoyun'u çıkarıvermişti. Çıkarıvermişti de, kahvedekilerin tümü Ömer'in sırtını sıvazlamıştı.

* * *

Vesile, üç yıl içinde efesinin gönlünde eskidiğini anlamış, anasına, Fadime Ablasına dert yanar olmuştu. Öğüt verdi ona Fadime. Ağa kişiydi efesi. Er kişiydi. Elbet bir günü, diğerine benzemeyecekti. Benzerse, ağa olamazdı. Keyfine bağlıydı onlar. Dişi galek dediğin, efesinin gönlüne göre davranmasını bilmeliydi. Ondan ötesine karışmaya kalktı mı günaha batardı ki, diz boyu... Bekleyecekti çaresiz. Bakarsın keyfi olurdu efesinin. Keyfi olur yatak düzdürürdü. Sonra bakarsın, terslenivermiş. Yatak bozdurur o zaman. Bileceksin bunu. Bilecek ve de bekleyeceksin.

Çünkü, gün doğmadan neler doğardı. Sabretmek gerekliydi. Sabır, kişinin yoldaşı olursa eğer, aykırı durumlara düşmezdi. Yok sabretmedi... Sabretmesini bilemedi. O zaman başına neler gelirdi artık. Yaşam zorlaşırdı bir iyice. Taşınmaz bir yük gibi binerdi kişinin sırtına. Mutluluk yerine kahır, umut yerine acı verirdi tümüyle. Oysa, beklemek. Sabretmek... Her an yeni bir umudun ardına düşmek demekti.

Fadime iyi konuşuyordu. Doğru söylüyordu. Ama bilmiyordu ki Vesile gençtir. Kanı kaynıyor damarlarında. Yüreği sıcacık. Akşam olup da yatağa uzandı mı, telli telli bakıyor ağasına. Özlem dolu sıcaklığıyla yakmak istiyor onu. Okşuyor. Coşturmak isteğiyle tutuşuyor. Çırpınıyor. Kim dinler. Karaayakoğlu sırtını bir dönüyordu yatar yatmaz. Bir daha bakmıyordu bile. Okşayışlarını artırmak istese, karnında sızı olan bir dirsek vuruşuyla irkilirdi. Karnının acısı, isteklerini unutturur, gözyaşı olup dökülürdü gözlerinden.

Bir yoksulluk kaplıyordu içini. Bir acı kaplıyordu bedenini. Gençliğinin ateşi başında tutuşuyor, başındaki ateş giderek sızısını artırıyordu. Ağlıyordu. Yastığını ıslatan gözyaşlarının serinliğinde yüzünün ateşini giderme çabasıyla sabahı ediyordu.

Günah korkusu olmasa, hayallere dalacaktı. Bir kadın, kendi erinden başkasını, kendi erinin isteğinden dışındakini düşünemezdi. Zina olurdu bu... Dinimiz öyle diyor. Ve ekliyor ardını. Böyle bir kadını taşlamak gerekir. Yarı beline kadar bir çukura gömüp her yerini parçalamak sevaptır.

Korkuyla irkiliyordu Vesile.

Ölüm korkusu, günah korkusunu da bastırıyor, titretiyordu vücudunu. Ama ateşi yine de azalmıyordu. Artıyordu hatta.

Garipsi garipsi gözlüyordu ağasını. Dilenci bakışlarla yakarıyordu. Kolları, dudakları aralık bekliyordu. Karaayakoğlu iyice dalıp horultuları hanayın tahta tavanında yankılanıncaya, içindeki umudu yitirmeden bekliyordu. Belki dönüverirdi ondan yana efesi. Belki ansıyıverirdi onu. Hazır olmalıydı.

Ne gelirdi elinden. Erinin oyuncağı, süsü değil miydi? Bekleyecekti böyle. İsterse severdi eri, isterse döverdi hiç yoktan. İsterse yıllarca elini sürmeden devrilip yatardı sırtını dönüp. İsterse, bir gecede binlerce gece yaşatırdı düş dünyasında.

Yaşatmıyor muydu istediği zaman? Yaşatıyordu. Yaşatıyordu ya, öylesine azdı ki bu düş geceleri, saysa iki elinin parmağını geçmezdi. Köy kadınlarından utanır olmuştu son günlerde. Onlarla bir araya gelemez olmuştu. Bir pundunu bulsalar. Bir söz açılsa, çarşaf çarşaf durulan gecelerini anlatıyorlardı. Dayanamıyordu Vesile. Yediremiyordu kendine bunca acıyı.

Halil, yatağında dönüp duruyordu gecenin geçinde. Yanıbaşında özlemle bekliyen Vesile'nin uyumadığını anlamış, horulduyordu. Acılarına öyle dalmıştı ki Vesile, yanındaki adamın uyanık olduğunun bile farkında değil. Onu atlatabilmekten kıvançlı, sırıtıyor Karaayakoğlu. Şimdi düşündüklerinin bir farkına varsa genç karısı. Bir anlasa aklından geçenleri. Çatlar derdinden. Kıvram kıvram kıvranır kıskançlıktan.

Satı'yı düşünüyor Halil. Aydınlık bir gülüşle, gelip yüreğine çöreklenmiş şehit dulu. Üç yıldan bu yana görmemişti Satı'yı. Hasan askere giderken görmüştü bir. Bir daha bugün, sabahleyin görebildi. Ve görmesiyle birlikte, küllendiğini, söndüğünü sandığı ateş, parlayıverdi birden. Duldu artık Satı.. Aklında dönenip duruyordu bu üç kelime. Dün, şehitlik beratı gelmişti Hasan'ın. Kendi gözleriyle görmüştü. Süllü'nün elinde, kendi elleriyle vermişti. Garibin Hasan, yazıyordu üstünde. Kendisi okumuştu. Kahramanlık diyordu. Yiğitlikten söz ediyordu yazılar. Ve padişahımız efendimizin, dualarını birlikte götürdüğünü yazıyordu sonunda...

Üç yıl, sevdaya, asker karısına gerekli saygıyı göstermişti. Yok, avutmamalı kendini. Unutmuştu Satı'yı. Zaman zaman öfkelenmiş, kızmıştı belki. Ama Vesile... Güzelliği, gençliğinin kütür kütürlüğüyle unutturmuştu Satı'yı.. Bugün, köyün alt başındaki tarlalarına gitmek esmeseydi aklına. Belki yine ansımazdı kimbilir...

Sabah aydınlığının, yöreyi ışığa boğduğu bir andı. Yücelerin güneşi parlak olur. Her şeyi daha aydınlık, daha güzel ve daha keskin gösterir nedense. Buğu, sis az olursa. Bir de hiç olmazsa, o zaman öte yanından baksan, güneş vurduğunda içini göreceksin sanırsın insanın. Öylesine güçlüdür. İşte yine öyleydi sabah güneşi.

Satı, küpün başında oğlunu yıkıyor, kendisi abdest alıyordu. Karaayakoğlu, camiden çıkmış, kaç yıldır yarıcı elinde kalan tarlalarına bir göz atmaya gidiyordu. Güneş, bütün gücünü Satı'nın üstünde toplamıştı sanki. Eskimiş bindallısını camlaştırıvermişti Halil Ağa'nın gözlerinde. Bedeni kıpırdanıyor, göğüslerinin, kalçalarının yuvarlaklığı, canlılığı aklını başından alıyordu Halil'in. Eskimemiş, örselenmemişti hiç. Hatta, dört yıl öncesine göre, daha olgunlaşmış,

daha güzelleşmişti. Dört yıl önce, bızdık bir kızdı. Güzeldi tabii. Ovaya, Bozdağ'a ün salacak kadar. Ama bu... Bu bambaşka bir şey...

Dudu'nun evinin köşesine varmıştı ki, gördükleriyle dikildi kaldı Karaayakoğlu. Bir iğne saplandı yüreğine. Dururcasına titredi yüreği. Sonra bir alaz tutuştu iğnenin battığı yerden. Tüm damarlarını dönendi. Olduğu yerde sallandı Halil. Ürktü sonra.

Abdestliydi daha. Camiden şimdi çıkmıştı. Tanrı huzurundan geliyordu. Ve tekinsiz bir iş yapıyordu. Bir şehit dulunu gözlüyordu habersiz. Güneşin oyunuyla eline geçirdiği fırsatı değerlendiriyordu. Günahtı bu... Yok, günah değildi. Her işte bir hayır yok muydu? Vardı... Tanrı neden aklına düşürmüştü alt baştaki tarlaları. Neden güneşini bütün gücüyle Satı'nın üstüne yığmıştı. Bir işaretti bu. Tanrı'nın Karaayakoğlu'na yüklemek istediği bir görev vardı. Bunun için bu yana düşmüştü yolu. Bunun için Satı küpün başındaydı. Ve bu yüzden camlaşıyordu bindallı.

Yoksa ne işi vardı bu yönde. Onun işi olsa bile, Satı'nın yolu üstünde böyle durmasının gereği neydi? "Göğüslerinin diri kıpırdaklığına bak Tanrım. Gözlerinin koruna bak. Küpü yakacak gibi... Oh Tanrım. Kurbanın olayım. Anladım demek istediğini. Satı artık dul. Şehit dulu. Bir yüce görevin yapılmasında yitirmiş efesini. Sünneti peygamberiyedir. Bilirim. Dullarla yetimleri iyi gözlemek gerek. Hele bunlar bir de şehit dulu ve de yetimi olursa... Neden dört karıyla evlenmiştir peygamberimiz. Çoğu şehit duludur. Muhtaç olmasın diye... İşte bu rastlantı, bunun için. Tanrı bu görevi veriyor bana... Nasıl da kıpırdak her bir yanı. Dudakları... Dudakları olmamış böğürtlen pembeliğinde. Belinin inceliğine ne demeli şimdi... Ozanların altın kemerle sıktıkları bellerden bu... Tanrı'nın buyruğunu yerine getirmeli. Yardım etmeli bunlara. Daha dün aldılar haberi. Olsun. Şimdiye kadar yapmadığı suç."

Satı, dün öğrendi efesinin yitikliğini. Karaayakoğlu öğreneli aylar geçiyor. Kentteyken şube başkanı söylemişti ona. Neden o zamandan bu yana uzatmadı elini. Ağalık, atalık bu mu? "Ah Karaayakoğlu. Ah tekinsiz Halil. Görevini yapamadın. Nasıl hesap vereceksin Tanrı'ya. Sormaz mı bunu sana...

Sabah duruluğunda çırpınan kalçalara bak. Yuvarlaklığı, duru

beyazlığı göz alıyor. Dağlı kadınlarının topukları yarık olur. Çatlar çizgi çizgi. Bunun topukları pembe söğüt elması gibi. Kişi bırakır mı şehit dulunu kimsesiz. Halil... Veremezsin sen bunun hesabını. İşte ilk cezadır bu görüntü. Yine anlamazsan gizi... Yine çözemezsen, belle ki, büyük bir gazap gelecek başına. Tanrı işini bilir. Seni erkenden camiye, oradan da alt yandaki tarlalara bir görevle gönderiyor. Üstelik geç kalmış Satı. Dağ kadını, ezandan çok önce kalkıp hazırlanır. Güneş, tepenin başında üç mızrak boyunu aşmış baksana. Neredeyse sabah namazı kazaya kalacak. Neden bu?"

Aklı başından gitmiş Halil'in. Düşüncelere dalmış. Dudaklarında bir kıpırtı, vücudunda bir sallantıyla dikilip kalmış orada. Birden, anlaşılmaz bir dürtüyle irkildi. Bir gören olurdu. Bir duyan olurdu Satı'yı gözlediğini. Ne derlerdi köyde? Kendine olsa, vız gelirdi. Dediklerinden öteye, diyecekleri yoktu ya... Irsız, derlerdi. Kalleş, derlerdi. Bir de dinsiz, imansız, derlerdi. Desinler. Bütün bunların hesabını onlar kesecek değillerdi ki... Yüz yüze gelince de, ağam derlerdi yerlere yatıp el ovuşturarak. Ağam, sensin...

Ama Satı'yı incitirlerdi. Biliyordu Kesim kızını. İyi biliyordu. Biri kalkar da, Karaayakoğlu'ndan yana bir laf çarparsa, ölür gider de, dönüp bakmazdı artık Halil'e. İkircikleniverdi yüreği. Bir serçe kuşu oldu da, kanatlandı sanki göğsünde. Elini, kalbine bastırdı. Kuşkuyla çevresine bakındı.

Dediği çıkmıştı işte. Kuşkusu boşuna değildi. İhtiyar karga, ayıplayan gözlerle bakıyordu ona. Dudu, namazını kılmış, kızlığı, gelinliği Satı'yı gözlüyordu uyansın diye. Damının köşesinde bir gölge görünce, tam sesleneceği sırada susuvermişti. Ürküntüyle baktı. Karaayakoğlu da gözetliyordu Satı'yı. Tanrı hayra çıkarsın. Boş değildir bu hayının niyeti. Şimdi seslense, kuşku salar kızın içine. En iyisi, sesini çıkarmamak. Bakalım ne düzenler kuruyor Karaayakoğlu.

Halil, Dudu'yu görünce yürüdü. Tam önünden geçerken, yumuşak, tatlı bir sesle hatırını sordu. Sonra da fısıltıyla, "Gel bennen," deyip geçti. Satı, abdestini almış, çoktan damına girmişti.

Dudu, geçen güz, ova dönüşü patikada sendelemiş, güçlülerin yardımıyla ölümden kurtulmuştu. Kurtulmuştu ya, bacağını kırmıştı.

Kendi başına onardığı için de, tam ekleyememiş, biraz kısa kalmıştı ötekinden. Bu yüzden, topallıyordu. Bir bacak da yeter bana bundan sonra diyordu köylüsüne. Hele yerime birini yetiştireyim. Bacak bile istemez artık.

Karaayakoğlu, ardımdan gel deyince, topal bacağını sürükleyerek yürüdü. Köy geride kalmıştı. Alt baştaki tarlalara giden eski patikayı pıtıraklar kaplamış. Dudu'nun çarıkları altında kütürdüyor. Halil Ağa'nın kabaralı tulumbacılarının baskısında eziliyordu pıtraklar.

Dudu yorulup sıklayan nefesleriyle duraklayıncaya yürüdüler. Çevrenin sessizliğinde belli belirsiz ayak sesleri gümlüyordu sanki. Onun durakladığını görünce, Karaayakoğlu da durdu. Nasıldı? Ayağı zırıncıyor muydu? gibi sorularla başladı. Dudu, araştıran bakışlarla cevapladı tümünü... İyiydi, Tanrı'ya şükürler olsun. Ayağına gelince, eh... Sürüyüp gidiyordu işte. Bundan sonra ağrı, acı onlar içindi. Dahası gerekmezdi yaşlıya.

Sonra söz döndü. Köye, köylüye geliverdi birden.

— Hal, ahval nasıl köyde? demişti Karaayakoğlu.

Ama tutturamamıştı. Dudu bekliyordu bunu. Hatta daha da içtenlikle, doğrudan Satı'yı sormasını bekliyordu. Gözlerken, gözlerindeki pırıltıyı sezmişti. Karaayakoğlu'nun amacı, köylünün değil, Satı'nın durumunu öğrenmekti.

Bozmadı. Bildiğin gibi, beylik sözüyle geçiştirdi soruyu. Gelsindi bakalım geleceği yere. Satı'dan söz açsındı bir de, öğrensindi düşündüklerini. Kendisi demeden biliyordu. Satı'ya rahat yoktu artık. Biliyordu ya, yine de bekliyordu. Bakarsın bir iyilik çıkabilir Karaayakoğlu'ndan da... İnsandır o da... Hem büyük bir ağadır. Elini sallasa, Satı gibi elli tane kız koşarak gelir Bozdağ'da. Ağa kişiye dul almak yaraşmaz. Meğer ki, kendisi kadar güçlü ola... Geniş tarlaları, el değmedik küplerde altınları buluna dul kadının. Yoksa, yakışık almaz dulla evlenmesi ağa kısmının. Irgatlar, çobanlar bile evlenmezken. Bakma Topal Ali'nin Meryem'i karılığa almasına. O, bir başka düzendir. Topal'ın kız almaya gücü yetmediğinden, bir de köy büyüklerinin Meryem'i korumak istemelerindendir.. Oysa, Karaayakoğlu için böyle bir durum söz konusu değil. Dünya güzeli olsa alacağı, tüm

ağalar ayıplar. Köylü... Köylü belki ayıplamaz. Ama ağalar, rahat vermezler sonra Halil Ağa'ya. Ağalık töresine aykırı geliyorsun diye... Ancak kapatma tutabilir Satı'yı. Bir tek böyle kurtarır töresini. Ama Satı razı gelmez buna. Evlenmeye bile kaylolmaz hatta. Nerede kaldı kapatmalık. Aman tetik olsun. Aman iyi açsın kulaklarını. Açsın da düşündüğü hayınlığı bir iyice anlasın Dudu. Anlasın ki, karşı tedbiri alabilsinler.

Halil baktı, Dudu'dan laf kapamayacak. Başladı köyün insanlarını bir bir sormaya. Kendisi köyünden ırak kalmıştı kaç zamandır. Biliyorlardı. Kentte işi vardı. Diğer köylerde tarlası, alacağı. Pek duramıyordu köyde. Bu yüzden zamanında haber alamıyor, zamanında ağalık görevini yerine getiremiyordu. Onlar kusuruna bakmasınlardı onun.

Bağışlasınlardı. Ve söylesindi bakalım, tek tek köylüsünün durumunu Dudu...

Satı'ya en uzak damlardan başladı Halil Ağa... Sonra yavaş yavaş getirdi, Satı üstüne kondurdu sözü. Nasıldı şehit dulu? Ne yapardı şehit yetimi? Mutlaka yakınıyorlardı ağalarından. Hiç arayıp sormadı diye. Yakınsalar da hakları var. Hem de yerden göğe. Üç yılı aştı Hasan askere gideli. Kendi garibiydi. Irgatlığından, izin alıp ayrılmıştı. Elinde büyüdü sayılır. Bu üç yıl içinde bir kez olsun yardım elini uzatamamıştı. Haklıydılar doğrusu. Darılıp kırılsalar, yarın ahirette tanıklık etseler de darılmazdı onlara. Tanrı biliyordu içindekini. Kaç kez anmıştı. Kaç kez, buğday, giyecek yollamayı kararlaştırmıştı. Ama her seferinde bir engel çıkmıştı. Ya burada bulunmuyordu o sırada Satı... Köylüsüyle birlik ovaya inmiş oluyordu. Ya da ağa acele bir iş için kente inmek zorunda kalıyordu tam buyruk verecekken. Ama kararı kesindi artık. Bundan sonra Satı'nın geçimi ondan sorulurdu. Sorulurdu ya, ikircikliydi. Köylüsünü iyi bilirdi Dudu. Belki daha önceki yardımları önleyen de köylüydü. Çünkü, söz gelirdi asker karısına. Hemen söz yayarlardı çevreye. Hasan askere gitti, Satı baştan çıktı diye. Torba değildi kimsenin ağzı. Torba olmadığı için de büzemezdin ağzını.

Şimdi daha iyi değildi durum. Ama duldu artık Satı. Eskisi kadar günah olmazdı. Hani sözün çıkması bile, demek istiyordu. Yok-

sa, gerçekten hayrandı Satı'nın davranışına. Üç yıl... Gözlerinin önündeydi işte köylü kızları. Bir yıl bile ersizliğe dayanamazlardı. Oysa Satı... Tanrı cümlenin kızlarına onunki gibi bir ar, onunki gibi bir haya ve sevda versindi. Cennetlikti o... Öyle birine yardım etmek de...

Ama yine de çok zaman sayılırdı üç yıl. Bir yoklasındı Satı'yı. Dul kadındı artık. Belki bir dileği, bir isteği olurdu. Köyde yiğit çoktu. Ve peygamber sünnetiydi şehit duluyla evlenmek. Böyle bir dileği olursaydı Satı'nın, hemen kendisine ulaştırsındı Dudu. Bir çaresine bakardı o.

Ağam, demişti Dudu. Yiğit ağam. Daha dün aldı efesinin beratını. Ben nasıl sorarım bunu. Nasıl ararım ağzını?

Acelesi yoktu ya canım. O kente inecekti birkaç gün sonra. Belki onlar ovaya gitmiş bulunurlardı. Bir daha nereden görecek onları. O bakımdan söylüyor. Hemen şimdi git demedi ki... Yoksa, iyice kocamış mıydı Dudu Ablası? Mümkün değildi bu ya... Ola ki, kocamıştır. O zaman hiç sözü yok. Deli değil ya Halil. Bir pundunu bulursa diyor. Genç taze, bilmez yakınmayı. Kendilerine düşer bunu araştırıp bulmak. Demek istediği bu Karaayakoğlu'nun.

Yoksa, hiçbir şey demesindi. Kırardı dulu. Beddua alırdı. Hem kendine, hem de Halil Ağa'ya. Hem her şeyi kendinden beklemesinlerdi canım. Böyle şeyleri aslında, köy büyüklerinin akletmesi, kotardıktan sonra ağaya duyurması gerekirdi. Ama işte olmuyor, bütün düşünme yükümünü ağaya yıkıyorlardı. Yıktıkları gibi de, bir aceleye getirirlerseydi işi, sonu kötü olurdu. İşte bak, kendisi de, Tanrı da tanıktı ki, Karaayakoğlu gelecek için konuşmuştu. Yarası tazeyken bir söz söylenmemeliydi Satı'ya. Söylenirseydi, günah olurdu Tanrı hakkı için. Yüksünmüşler gibi olurdu.

Dudu, bu zılgıtı alınca bacağına yapıştı. Tin tin geri döndü. Karaayakoğlu, dalgınlığa bıraktı kendini. Tarlalara yöneldi. Hiç iyi etmemişti. Topal karga, art niyetini öğrenmişti. Şimdi düzen tutardı. Düzen tutar, başına iş açardı Satı'nın. Keşke biraz daha sabretseydi. Çok usta bilirdi kendini. Ama Dudu'nun ne eski kurt olduğunu unutuvermişti bir an.

Sonra sözü dolandırmış, bir iyice aklını karıştırmıştı ama o gi-

derken yine de anlardı niyetini. Anlasındı be. Korkudan bir iş yapamazlardı. Hele yapmaya kalksınlar. Bir kez olurdu o. Saygı duyulan sevda, ancak bir kez yaşanılırdı. Hasan'la, Satı'nınki gibi. Ondan sonrası azgınlıktı. Hani bir düzen daha tutsunlar. Hani bir kez daha elinden almaya kalksınlar Satı'yı... O zaman dinler mi töre, yasa görsünler. Çekip almazsa verdikleri adamın elinden. Sürüp götürmezse dağ yukarı... Çocuk oyuncağı değil bu. Bir ağa yangını. Bir kez hevesini alsa. Bir kez okşasa o duru, diri teni. Yuvarlak göğüsler üstünde yüzünü ısıtsa bir kez, belki unutur sonra. Ama bunu yapmadan...

Hızlanmıştı iyice. Önüne Satı düşmüştü. Güneş ışınları altında çıplak görünen Satı. Gel gel ederek koşuyordu. Tarlaları geçmiş. Farkında değil Halil. Yol dikleşince anladı. Başını sallayarak geri döndü. Hasta edecekti bu ateş onu. Yakıp tüketecekti. Yaza, ova zamanına çok vardı daha. O zamana bitirmeliydi bu işi. Atmalıydı Satı'yı yatağına. İster iyilikle, Tanrı rızasıyla, ister kötülükle şeytan dürtüsüyle...

Sabahtan beri günaha batıp çıkıyordu. Biliyordu bunu Halil. Yaptığını Tanrı rızası için yapmak istiyordu. Ama içindeki ateş kabardıkça kabarıyordu her Tanrı'yı düşünmek isteyişinde. Elinde değildi. Satı onun olmalıydı. Yanında, buruşmaya yüz tutsa da, köy yiğitlerininkinden daha güçlü olan kollarının arasında bulunmalıydı. Yeri orasıydı Satı'nın. Kendisi için orasıydı. Oğlu, biricik armağanı için yine orasıydı. Eğer eh, derseydi Satı. Eğer nikâhı altına girmeye kaylolursaydı, hemen gönderirdi Hasan'ı kente. En ünlü hocalardan okuturdu. Hafız olurdu. Hoca olurdu sonra. Bakarsın müderris bile olurdu. Babası şehit olarak, köylüsünü kurtarmıştı cehennem ateşinden. Şimdi orada karşılayıcıydı o. Tümünü tutup cennete götürecekti. Şehitlerin şefaati gani olurmuş.

Oğlu da, diğer insanları kurtarırdı. Hafız, hoca, müderris olursa eğer. Ders verir çocuklara. Dinini, diyanetini öğretir. Tanrı'yı, peygamberi, farzı, sünneti belletir. Ve tabii, günaha girmelerini önleyeceği için de, büyük bir ödev yapmış olur. Yeter ki, anası evet desin. Gocunmasın ağasından.

Bir he, derse. O zaman yataktan çıkmaz inan olsun. Adımını atmaz yataktan dışarı. Satı'ya da attırmaz. Vesile'yle Fadime ne güne

duruyorlar. Yemek yaparlar, hizmet ederler ikisine. Satı'nın güzelliği hiçbirinde yok ki... Şimdiye değin evlendiği kadınların hiçbiri Satı'nın özlemli, buruk güzelliğiyle boy ölçüşemez. Hatta tümü boy ölçüşemez. Nerede kaldı biri.

Doyum olur mu o zaman yaşamaya. Olmaz. Kent neymiş? Kentteki işler, diğer köylerdeki alacaklar neymiş. Unutur tümünü Karaayakoğlu. Hatta o coşkuyla, ambarındaki buğdayların tümünü dağıtır köylüye. Dua edin şehit duluna der. Dua edin ki, onun sayesinde sayeban oluyorsunuz. Efesine tanık olun. Sen öldün, ahiretimizi, o, ağaya vardı dünyamızı düzene koydu deyin ki, Hasan'ım, Garibim üzülmesin. Sevinsin.

Ya oğlu... Şehitliğinin üstüne, hoca, müderris babası olmak... Hasan ses çıkarmazdı buna. Benim üstüme neden gül kokladın diye sormaz bile Satı'sına: İyi etmişsin der. Şimdi dirilip gelse bile iyi etmişsin der inan olsun. Bunca devlete kim dayanabilir. Kendisi ağa hanayında en gözde kadın olacak. Oğlu kent medreselerinde müderris.

Tarlalardan döndü. Bakmamıştı hiçbirine. Çevrelerinde dolanmıştı sadece. Dolanmış ve akşama dek, hep Satı'yı düşünmüştü. Yan yana uzanmalarını, göğüs göğüse kenetlenmelerini kurmuştu hep. Doyumsuz bir düş dünyasının olağanüstü serüvenine bırakmıştı kendini. Hele bir gerçekleşsindi bu düş. Bir gerçekleşsindi de, o zaman görecekti Satı'yı. Nasıl hayıflanırdı boş geçirdiği günlere. Karaayakoğlu'nun usta okşayışlarıyla, Hasan'ın acemiliklerini karşılaştırır, budalalığını anlardı o zaman. Ama, ah işte...

Akşam, doruktan doruğa siyah perdesini geriyordu. Sonra, bu perdeyi, sarı düğmelerle yere ilikledi. Halil, balkıyan yıldızlara bakarak, hanayın sayvanında dolaştı. Topuklarını vuruyor, her adımında, mutfaktaki kadınların, ağıllardaki çobanların, damlardaki ırgatların yüreklerini hoplatıyordu. Bilirlerdi. Ağaları sayvanda böyle gezindi mi, en olmaz şeyden kavga çıkarır, sayvan döverine asılı kamçısıyla önüne geleni kamçılardı. Böyle zamanlarda hiç gözüne görünmemeliydi. Kim gelirse, kim olursa, bakmadan basardı kamçıyı.

Her adımında damdaki kiremitleri sarsıyordu sanki. Sayvana açılan pencereler zıngıldıyor, mutfaktaki kadınları daha çok korkutuyordu.

Yemek hazırlanmış, bakır sininin üstüne döşenmişti. Aşdamında ağanın keyfini bekliyor. Bir haber iletse şimdi. Bir söz söylese, hemen çıkaracaklar önüne sofrasını. Yemekler soğuyacak böyle bekletirse. Tam soğuyunca bağırır, sonra da ısıtıncaya beklemez artık. Hışımla girer aşdamına. Tekmeler önüne geleni. Et yemeklerini ocaktan indirmiyor Fadime. Dinle, diyor Vesile'ye. Dinle de, çağırır çağırmaz seğirt. Öfkesi üstünde yine bugün. Yukarı kur sofrayı. Biz çocuklarla burada yeriz. İyi hizmet et. Azdırma daha fazla. Göreyim seni.

Daha öğütleri bitmeden, sesi geliyor ağanın. Aş olmadı mı daha, acımdan öldürecek misiniz beni?

Vesile, siniyi, işlemeli dokuma sofrayı kaptığı gibi koşuyor. Sofrayı yayıyor güzelce. Boncuklu kasnağı ortasına koyuyor. Siniyi de yerleştirdikten sonra, tahta testiyle, maşrapayı yanına koyup diz üstü bekliyor efesini. Halil, bağdaş kurup oturuyor sofraya. Kaşıyla, sen de otur, işaretini veriyor. Seviniveriyor Vesile...

Demek kızgınlığından değil. Demek, kurduğu bir şeyler var efesinin. Sakın coşkulu olmasın efesi. Eski günler aklına düşmüş olmasın. Vesile'ye bir an önce kavuşmak için öyle yapmasın?

Bir öyle olsa!..

Bir düşündüğü gibi çıkıverse.

Ne isterdi daha... Tanrı, dileklerini yerine getiriyordu işte. Kızdığı zamanlar olsa, sofraya oturtur muydu? Ayakta durmadı diye öfkelenmez miydi? Kızmamış canım. Belli bir şey. Hatta, dalgın biraz. Geceyi düşünüyor olmalı.

Kıvançla topladı sofrayı. Sevinçle su döktü efesinin ellerine. Abdest alırken başında bekledi. Yatsı namazlarını kılar kılmaz da, köpüklü, kaynak kahvesini uzatıp o içerken yatağı seriverdi. Sonra, üç eteğini attı sırtından. İbrişim gömleğinin içinde, tüm sıcaklığı, tüm kıpırdaklığıyla uzandı Karaayakoğlu'nun yanına.

Umudu boşa gitti.

Karaayakoğlu, sırtını dönerek, horlamaya başlamıştı yatar yatmaz.

* * *

Satı, kapalı gözkapaklarının üstüne yapışmış. Uykusuna engel oluyor Halil'in. Sabahtan beri düşüncesinde yaşattığı Satı, canlı şim-

di. Kollarını açmış. Yanına uzanmış gibi. Sıcaklığını duyuyor Halil. Sıcaklığıyla tutuşuyor.

Döndü.

Vesile bunu bekliyordu. Hemen sokuldu. Kılları ağarmış, etleri sarkmış göğsüne kapandı. "Efem..." dedi. "Benim yiğit efem..."

Halil'in aklında tüm Satı vardı. Şimdi yanında uzanan, göğsüne kapanan da Vesile değil, Satı'ydı. Ona göre davranıyordu Halil. Okşayışları, sarılışları ürkütmekten korkan, ama erişilmez bir tutku, dayanılmaz bir ateşle buğu buğu tüten özlemin türküsüydü.

Vesile, aylardır böyle bir sevinin umudunda olmasa, farkına varacak. Mırıltılaşan yakarışlar, şimdiye değin hiç duymadığı tatlı sözleri değerlendirecek belki... Ama o kendini öylesine bırakmış ki...

Halil, yılların ardında kalmış bir özlemin ateşinde. Öylesine güçlü. Yine de öylesine yumuşak ki... Aklında, güneşin çiğ ışığında oynaşan diri ten. Gönlünde eski bir tutkunun harlayan ateşi. Satı niyetine okşuyor Vesile'yi... Satı niyetine tatlı sözler ediyor durmadan.

Vesile mutlu. Umutlarının boşa çıkmamasından kıvançlı. Kaç aylar var ki, hatta evlendiğinden bu yana böylesine coşkulu olmamış efesi. Bütün özlemi, ıslak yastığında bıraktığı bütün gözyaşlarını bağışlıyor Vesile. Böyle bir gece, tümünü unutturmaya yeterdi. Şükürler olsun Tanrısı'na... Binlerce şükür olsun...

-10-

Sabahın son karanlığında göz göz ışıklar parladı köy damlarının önünde. Kırmızı ışıltılar pembeleşip kararak ilerledi. Sonra tümü birden balkımaya başladı cami alanında. Giderek çoğaldı. Ateşböcekleri basmıştı cami önünü. Gidip gelen ışıltılar, fersiz yıldızlar gibi. Göz kırpıyorlar.

Köy yiğitlerinin tümü tiryakiydi. Daha kendi başlarına yemek yiyemezken, babalar, sardıkları sigarayı uzatırlardı oğullarına. Oğul sahibi olmanın gururunu, karşılıklı sigara tüttürmekte bulurlardı. İşte bu ışıltılar, şimdi uyku açmak için sigaralarını nefeslenenlerin ağzında balkıyor.

Süllü, "namaz, uykudan hayırlıdır," diye ilkin ezanı okudu. Sonra, Yunus Emre'ye döndü. Kalın, yumuşak sesiyle, tatlı bir düzen içinde sıraladı deyişleri. *"Dağlar ile taşlar ile / Çağırayım Mevlam seni / Seherlerde kuşlar ile / Çağırayım Mevlam seni / Yunus okur diller ile / Bir sürü bülbüller ile / Haktan yana kullar ile / Çağırayım Mevlam seni..."*

Orman uzaklardaydı. Bozdağ'ın bu doruğu tüm suskundu. Kayalarda yankılandı Süllü'nün ihtiyar sesi. Yankılar döndü dolaştı, yeniden köye ulaştı. Bir kadife el gibi uyuyanların üstünü açıyor, okşayarak uyarıyordu onları... Uyanan sigarasına sarılıp caminin yolunu tutuyordu hemen.

İlahiler biterken, köyün erleri tümüyle toplanmışlardı. Bir Karaayakoğlu yoktu. Kaynatası olduğu halde. Kente ya da diğer köylere gittiği de duyulmamıştı akşamdan. Ötekilerin tümü girdiler camiye. Uzunlamasına yapılmış bir kerpiç damdı cami. Yerde eskimiş hasırlarla, ilk heyecan sırasında dokunmuş kilimler vardı. Karşıda minber yerine kullanılan dikdörtgen bir çıkıntı, tam orta yerde de belli belirsiz bir oyuk, mihrap vardı.

Köylüleri toplandıktan sonra, iki sırıktan yapılmış merdivenden indi Süllü. Tutuna tutuna, ayaklarını yere basınca, derin bir nefes aldı. Son zamanlarda, Adsız'ın Dursun'a okutuyordu ezanları. Ama sabah ezanını kimseye bırakmıyordu. O, yıllar yılı sabah suskunluğunda insanları uyarmayı görev bellemişti. Öteki ezanları Dursun okusa da olurdu. Ama sabah ezanı... Kocalığını unutturuyordu ona. Sesinin çatlaklığı, son karanlıkta yitiyor, tüm eski yumuşaklığı, dalga dalga yankılanışıyla eski gücü geliyordu. İnsanların, Tanrı buyrultusuna, onun sesiyle koşmaları. Bir başka kıvanç nedeniydi. Ama kendi kendine, yaşıyorum işte. Dağlar daha sesimin yankısını veriyor, diyebilmek çabasındaydı Süllü.

Aklından bunu geçirince irkildi. Acele etmeliydi artık. Hocası rahmetli de öyle demişti. Elli yıl var mıydı ki, hocası Musda Dayı'nın yitişinden bu yana. Vardır ya. O, Rus savaşından döndüğünde nasıl yakınmıştı köylüsü. Az daha namazı unutacaktık demişlerdi. Sen yoksun. Bir bilenimiz de yok... Haydi namaz neyse ne... Kendi başımıza da kılabiliriz. Ya ölüler. Hep dua ettik inan olsun. Bir ölen olma-

sın sen gelinceye kadar diye. Yol, iz yok ki, öteki köylerden hoca getiresin. Kokar alimallah ölüsü adamın. Kokar da namazı kılınıp toprağa verilemez.

Bu yüzden, bir an önce yetiştirmeliydi Dursun'u. Sesi iyiydi. Öğrenme yeteneği de yerindeydi Allah için. Birkaç kez okuyordu duaları. Birkaç kez sonunda, ezberleyiveriyordu. Zaten çocukluğundan aklında pek çoğu. Şimdi bir de düzeltti mi onları Süllü, imamet kolaylaşır. Bir de "Emrem Yonis'in" ilahilerini ezberleseydi Dursun. Belki sabah ezanlarını da bırakırdı ona.

Kapıdan girdi. Saf olmuş cemaatin arasından güvenle yürüdü. Askerini denetleyen bir kumandan gibi süzdü köylüsünü. Bir bakışta kimin noksan olduğunu anlardı. Öylesine belirli yerlere otururlardı ki, bazen saf aralık kalırdı bir gelmeyen olsa. Karaayakoğlu'nu o aralıktan fark etti. Gelmemişti. Hemen sol arkasındaki imam yedekliği yeri boştu. Ağa namaz kıldırmasını pek bilmezdi ama nedense hep orada dururdu. Belki, imamdan sonra en itibarlı yer olduğu için.

Yürüyüşünü bozmadan mihraba ilerledi. Tekbir alıp sabah namazının sünnetine başladı. Caminin iki duvarını birleştirmiş köylüleri de tek tek kalkıp onu izlediler. Sünnet bitince, "kamet" okudu Süllü. Tekrar ayağa kalktığında, köylülerinin tümü kalktılar. Saf düzeltildi. Ve birlikte tekbir alıp farzına başladılar.

Süllü, bildiği en uzun surelerden birini okumaya başladı. Sesi, yorgunluğuna rağmen, caminin içini dolduruyordu. Diğerlerinden hiç ses çıkmaması, sabah uykularından zorla kaldırılıp camiye getirilmiş çocukları sıktı. Kıpırdananları oldu. Daha kıpırdanır kıpırdanmaz da, yanlarındaki babaları, ağabeyleri dirsekledi çocukları. Namazda kıpırdanmazdı. Çocuklar toplanıp dikildiler.

Namaz bitti. Tespih duası, "âmin"lerle sonuçlanınca, Adsız'ın Mehmet ve çocuklar usullacık yerlerinden kalkıp dışarı çıktılar. Süllü coşmuş, Yasin okuyordu namazın ardından. Adsız, kahve ocağını ölçerinceye anca biterdi dua. Sonra tümü birlikte kahveye giderlerdi. Dursun, gözlerini hocasının ağzına dikmiş, kıpırdanışını, dualarda geçtiği makamları ezberliyor. Dudaklarını kıpırdatarak, kendi kendine tekrarlıyor öğrendiklerini.

Dua da bitince, Ömer'e takılmaya başladı köylüler. Halil Ağa köyde olduğu halde, sabah namazını kaçırıyordu. Olacak iş değildi bu. İlk Topal Ali başladı sarakaya.

— Kalkamamıştır.

Yaban'ın Osman'ı göz kırparak baktı Ömer'e.

— Kenarına bak bezini, anasına bak kızını al derler.

Ömer ters ters bakıyordu köylüsüne. İyi sarakaya düştüğünü anlamış, kaçmak istiyordu. Ama bırakmıyorlardı ki...

— Yorgan bastırmıştır.

— Su aşı pişirmiştir.

— Tazecik Vesile!

— Keklik gibi bir kıbramıştır.

— Ağa falan vız gelir. Ağalık unutulur.

— Tam da yatak havası ha ağalar...

Söyleşi gittikçe koyulaşıyor. Ömer, ak sakallarını diken öfkesi, kızıllaşan gözleriyle Süllü'ye bakıyor yakararak. Bir söz söylesin. Sustursun şunları. Ayıptır. Bir kulağına giderse damadının. Çenelerini kırar. Yüzüne söyleseler ya. Yiğitseler, Halil buradayken konuşsalar ya. Konuşamazlar. Karılar gibi gıybete otururlar işte böyle.

Bir kez de oturdular mı, unuturlar kendilerini de, insanlığı da... Tabuları dolarlar dillerine. Tabu falan dinlemezler. Burası cami. Camide ancak Tanrı kelâmı konuşulur. Oysa bak şunlara. Dedikodu yapıyorlar düpedüz. Tanrı'nın yasak ettiği ne kadar şey varsa, bir bir dökülüyor dillerinden.

Süllü, bir süre başka bir duaya dalmış gibi sakallarını titretti. Duymazlığa getirdi. Ama baktı ki, giderek bulanıyorlar günaha. Dayanamadı. "Kakın len," dedi.

— Burası Tanrı'nın evi. Dedikodu ocağı mı?

Bir sessizlik kapladı çevreyi. Utançla eğildi başlar. Utançla toplandı yayılmış ayaklar. Korkuyla, kuşkuyla kalktı oturanlar. Tövbe ederek dışarı çıktılar. Büyük bir suç işlemişlerdi. Kendilerini Adsız'ın kahvede sanıp veryansın etmişlerdi. Cahildiler canım. Kör cahildi tümü de. Yine Tanrı bağışlasındı Süllü'yü onlara. O olmasaydı. Kimbilir neler diyecek, neler yapacaklardı bilmeden. Uyarıvermişti. Bir uyarmasa, yıllar boyu kıldıkları namazlar, ettikleri dualar yanıp yitmişti.

Adsız, ocağı yakmış, fincanları aynalı terazisine dizelemişti. Cezveler ocakta fokurduyordu. Kahveler ilk köpüğünü kabarttığı halde, görünürde kimseler yok. Soğuyacak kahveleri bir şey değil. Sabah kahvesi de soğuk içilmez ki...

Onlara kalsa, kahve içmezler. Adsız hiçbirinin gözünün yaşına bakmaz. İster misin, diye sormaz. Zamanı kendince dilimlere ayırmıştır. O zaman doldu mu, hemen hazırlar kahveleri sürer önlerine. Sonra her biri için ayrı boyda yaptığı çeteleleri çeker önüne. Birer çentik atar. Güz gelip köylüler ovadan dönünceye işlenir bu çetelelere. Dönüldü mü, her birindeki çentik sayılır. Ve borçlar ödenir. O zaman bir düğün olmalı. Çok zaman da olur ya. Hemen "meydan ateşi"nin odunları altına yığılır bu çeteleler. Tutuşturulur. Uğur getirir evlenenlere. Borçların ödenmesi sevincini aşılar.

Hiç şaşmaz Mehmet'in hesabı. Kahveleri dağıttıktan sonra, ince boynunun üstündeki yuvarlak kafasında sallanır gibi duran kocaman kulaklarını oynatarak, çeteleleri ayırır. Çentikleri atar. Sonunda göründü köylüler. Her biri belirli yerini aldı peykede. Ve Mehmet, kahveleri dağıttıktan sonra, çentikleri çekti.

Dursun, yine Süllü'nün dizinin dibine oturmuş, gözlerini ağzına dikmişti. İmam olmamalıydı ki, sorsun ona Mehmet. Ama imam olacaktı oğlu. Köyün dayanağı olacaktı. Karaayakoğullarından, bir de sağ kalırsa Dudu Teyze'den sonra en sözü geçen kişisi olacaktı köyün. Çok zaman onlardan bile üstün sayılacaktı. Zararı yoktu. Otursun, bir iyice öğrensindi. Sözü geçer kişi kolaylıkla olunmazdı. Bir de sorumluluğu vardı bunun. Bir yanlış işlerse, bir kelimede yanılgıya düşerse, kendisiyle birlik, köylüsünü de yakabilirdi. Bu yüzden aldırmıyor çöreklenip oturuşuna. Kızmıyordu...

Kış son günlerini yaşıyordu dağda. Lalelerle papatyalar karın eridiği topraklarda uç vermiş, baharı çoktan muştulamıştı.

Yer yer kar erimeye başlar başlamaz umutla koşmuştu köylü. Geçen güz attıkları tohumların yeşermesini seyredeceklerdi. Bire bir bile verse, diyorlardı, emeğimiz boşa gitmez. Tarlalarının başında dikilip kaldılar. Kar suyu, toprağı tohumuyla birlikte sürükleyip götürmüştü.

Tüm ovaya kalmışlardı artık. Bir de Karaayakoğlu'nun insafına. Acılı acılı baktılar yamaçtaki tarlalarına. Karların altından, yeşil yeşil hasıl beklerken, kahverengi kaya uçları başvermişti.

Tarladan dönen, Topal Ali'nin başına dikildi. Durmasındı gayri. Bir ayak önce kente varsındı. Varsındı ki, bir bağ fazla elde etsinler bu yaz. Birkaç gün fazla çalışsınlar. Yoksa, durumları kötüdür. Bütün kışı açlıktan kıvranarak geçirirler. Bir Karaayaklar toprağında ekin var yine. Yemyeşil tarlalar. Köylüyle alay eder gibi gülümsüyor.

Düzde olan topraklarda ekin var. Ama hiçbirinin düzde toprağı yok. Karaayaklar adım adım tüm yaylayı ele geçirmiş. Şimdi bunun karşılığını alıyorlar. Köylü, umutlarını tohum olarak attığı tarlalardan eli böğründe döndükçe, güçleri artıyor onların. Bir an önce yetişsin Topal Ali. Bir an önce kentlinin selamını getirsin Süllü Dayılarına. İşte gözleriyle gördüler. Sabah kahvelerini Adsız'da içip tarlalara dağıldıklarında, tüm ovaya kaldıklarını bir iyice anladılar artık. Ne olursa Topal Ali'den olur bundan sonra. Durmasın. Bir an önce gidip muştuyu getirsin.

* * *

Halil, gözlerine giren güneşle uyandığında, yorgunluğunu alamamıştı daha. Birkaç kez gözlerini kırpıştırdı. Başı yumuşak, ılık bir yerdeydi. Dirseklerinin üstünde doğruldu. Vesile, efesinin uyandığını anlayınca sokuldu. Kınalı elleriyle kır saçlarını okşamaya başladı. Mutlu bir gülümseme vardı ablak yüzünde. Güneş, pembe dudaklarının yarı aralığında ışılayan dişlerinde oynaşıyor. Tenini daha al, daha çekici yapıyordu. Karaayakoğlu kaşlarını çatarak bir süre seyretti onu. Azarlamayı geçirdi içinden. Sonra, farkında olmadan sarıldı tekrar. Akşamın armağanı çürükleri okşadı. Baldırlarını şaplaklayarak, "Kalk," dedi. "Kalk da suyu hazırla. Bıkmadın mı daha..."

Vesile, nazlı, genizden mırıldanarak çıkan bir sesle cevapladı onu. Bıkılır mıydı? Hem pek güzel uyuyordu. Başını göğsüne dayamış, yorgunluğunu gideriyordu. Görevi, efesini rahat ettirmek değil miydi?

Bir an dikildi Vesile. Karaayakoğlu'nun ilgisini çekmek isteğiyle pembeleşen teninin bütün kıpırtılarını yaydı güneş ışığına. Sonra, titredi. Soğuktu yorganın dışı. Nazla uzanıp başından çekiverdi yorganı. Efesine sokuldu tekrar. Yorganın ucundan uzattığı tombul ko-

lunu gezdirerek, şalvarını, gömleğini aradı. Bulamıyordu. Karaayakoğlu hırsından her birini bir yere fırlatmış olmalıydı akşam. "Pusatlarım," dedi. "Pusatlarımı bulamıyorum."

Karaayakoğlu doğruldu. Gömleğini uzattı. Utangaç Vesile hemen geçirdi sırtına ibrişim gömleği. Şalvarı odanın köşesinde duruyordu. Telaşla kaptı. Giyindi. Üç eteğini çekti sonra. Sekerek çıktı...

Karaayakoğlu Satı'yı düşünüyordu. Dalmıştı. Üç yıldır erkek eli değmedi Satı'ya. Vesile de onun kadar. Bir ay unutuverse. Bir ay sırtını dönüp yatsa, yakıp kavuruyor hırsından. Ya Satı... O, üç yıldır böyle bir oynaştan yoksun. Bir kez alışırsa. Bir kez bahar yeli gibi dolaşırsa bir usta er eli, öldürür kişiyi. Üç yılın hıncıyla öyle bir sarılır ki...

Kıpırtılar...

Gün ışığındaki diri yuvarlaklıklar...

Bir bir göz kırpıyor yine. Ve Karaayakoğlu'nun aklı yitiyor başından. Bir şeyler kabarıyor içinde. Damarlarındaki kanı zonkluyor. Alevleşiyor.

Vesile suyu banyoya koymuş. Kili hazırlamış. Bekliyor. Odanın köşesinde, tahtayla çevrili, küçük bir dolaba benziyor Karaayakların "gusulhanesi". Efesinin gelmediğini görünce dönüp bakıyor. Dirseğinin üstüne kaykılmış, dalmış yeniden. Uyarsa mı acaba? Su soğuyacak... Bir yoklasın bakalım. Belki kızar sonra. Neden soğuttun suyu der.

Sokuldu efesine. Çıplak, pörsük omzunu okşadı yavaşça. "Efem," dedi. "Suyun soğuyor." Anlamsız baktı yüzüne Halil.

Satı vardı aklında. Ateşiyle tutuşturup yakan. Omzunda kadın eli duyunca, Satı'ya gitti yine düşünceleri. Sanki gelmişti. Kendiliğinden. Daha Karaayakoğlu üstüne düşmeden. Gelmiş, uyarıyordu onu. Sar beni. Sev beni, diye...

Kucaklayıp yatağa attı Vesile'yi. Ummuyordu Vesile. Çırpındı. Çırpındıkça hırsı daha çok arttı Halil'in. İşte düşündüğü gibiydi. Çırpınıyor, istemiyordu ha. Anlasındı bakalım nasıl oluyormuş. Bir iyice anlasındı.

Anlıyordu işte. Nasıl gevşiyordu giderek. Nasıl mırıldanıyordu. Böyleydi bu. Bileceksin. Usta olacaksın. Üç yıl... Üç koca yıl bu... Sevdasının ünü dağları, taşları tutmuş bir taze gelin, kendi teninin ateşiyle tutuşup duracak üç yıl. Ve sonra karşı duracak Halil gibi bir yi-

ğide. Olacak iş değil. İşte örneği. Nasıl geldi. Nasıl kendiliğinden yumuşayıverdi. Bilmez mi kadınları o. Tanımaz mı?

Vesile mırıldanıyor yine. İçinde baygınlıklarla sarılıyor. Sokuluyor iyice efesine. Şaşıyor bu işe. Hem de çok şaşıyor. En coşkulu gecelerinin sabahında bile böyle olmaz efesi. Nasıl özlemiş ki onu, gece gündüz demiyor. Nasıl istiyor ki...

İyi ama aylardır nerede bu. Aylardır sırtını dönüp yatan o değil mi? Daha dün yakınmadı mı büyüklerine efesinin hissizliğinden. Ama demek hata işledi. Bilmeden günahını aldı efesinin. Vardı bir bildiği koca ağanın. Fadime Ablası ne güzel söylemişti. İsterse yatak düzdürür, isterse bozdurur derken.

Bir düştü bu. Gerçek olamazdı. Anlatsa şimdi olanları. Karaayakoğlu'nun eski karısına bir bir anlatsa, inanmaz. Yanlış anladı sanır. Duyulmuş değildir belki. İnanılası değil. Bütün gece... Sabah oluncaya, kendilerinden geçinceye kadar mutluluğa batıp çıktıktan sonra şimdi de perçinleniyor düşü.

Halil dalmış Satı'ya. Öylesine dalmış ki, sardığının Vesile olduğunu anlayınca, irkiliyor birden. Öfkeyle doğruluveriyor.

— Suyu getirdin mi?

— Soğuyor bile efem.

— Neden haber vermedin?

— Verdim. Bırakmadın ki...

— Bak hele şuna...

Kalkıyor öfkeyle. Doğru banyoya giriyor.

Kalakaldı Vesile.

Bir süre çevresine bakındı. Bir titreme aldı bedenini. Gözlerine yaş doldu. İşte ağalığını göstermişti yine. Sevinin en sıcak ortamında bir başına bırakıvermişti onu. Toplandı. Biraz önce uçar gibi yürüyen, başındaki hoşlukla iyice hafiflemiş olan o değildi. Bir ağırlık, bir kırıklık çöreklenmişti içine. Adım atası gelmiyordu. Ama yetişmesi, suyunu döküp sırtını ovması gerekti efesinin.

Yıkanması biter bitmez, ibrişim gömleğini, işlemeli poturunu uzattı. Halil giyinirken yatağı toplayıp namazlığı serdi. O, banyodan çıkar çıkmaz da kendi girdi.

Sıcak su, ilkin yakıyor çürükleri. Sonra yumuşatıp dinlendiriyordu. Biraz hafifleyecekti yıkanınca. Bir iyice hafifleyecekti.

Halil, namazını bitirmek üzereydi. Bunca uzun sabah namazı kılmazdı o ya... Vardı bir düşündüğü. Aklına bir şey takılmış olmalıydı. Yoksa, Vesile'yi öyle bırakır fırlar mıydı? Sabah namazını bu kadar uzun kılar mıydı?

Satı takılmıştı yine aklına Karaayakoğlu'nun. Bu işi bitirmeli diye kararlıyordu içinden. Bitirmeli ya, hemen olmaz ki... Acele edersе, bir yanlışlık yapabilirdi. Daha iki gün olmamıştı efesinin şehitlik haberini alalı. Henüz yarası yeniydi. Bir küçük fiske deşiverir. Onulmaz ederdi durduk yerde. En iyisi, ovaya inişi beklemeliydi. Ovadan döndüğünde bitirirdi bu işi. Yalnız, Dudu'yu kurmalıydı ilkten. Ovada bir iyice hazırlasındı onu. Sonra dönüşte, isteyiverirdi. Hazır olunca, bir söz eden çıkmazdı.

Kararını verince, namaz birden bitti. Nasıl kıldığını bilmiyordu. Doğru mu, yanlış mı? Bitmişti işte. Tam ovaya gideceklerine yakın, çıtlatmalıydı durumu Dudu'ya. Sonra da...

Sonrası kendiliğinden gelir artık. Öyle bir oyun düzer ki onlara. Dudu'dan sonra Süllü'yü de yanına alır. Gerekirse bütün köyü yanına alır. Tanımaz mı köylüsünü. Sıkışık oldukları bir zamanda, biraz sularına gitti mi, değil söz etmek, Satı'yı kendi elleriyle itelerler ondan yana.

Hele şu yaz geçsin. Hele yarası biraz küllensin. Bilir yapacağını Karaayakoğlu. Hem de çok iyi bilir.

Vesile yıkanmış, giyinmişti. Salınarak dolaşıyordu odanın içinde. Ama ayaklarının ucuna basarak. Öfkesinden korkmuştu. Yanından geçerken, bir şaplak vurdu. "Canımı çıkardın deli avrat," dedi. "Turşuya döndürdün beni..."

Gülüverdi Vesile... Tahmini doğru çıkmıştı. Efesinin kızgınlığı ona değildi. Aklına başka bir şey takılmış olmalıydı. Sevinçle hazırladı sabah sofrasını. Fadime Ablası, göz kırparak bakmıştı yüzüne. Aynı şekilde cevapladı onu. Mutluydu...

* * *

Topal Ali, kente inip muştuyu getirdi. Üzümler nasıl dediklerinde, kahveci Adsız'a takıldı hemen.

— Üzümler nasıl mı? Maşaallah derim size. Kocaman bir maşaallah derim hem de.

— İyi ha?

— Ne diyorsun emmioğlu. Bir salkımı tut. Bir salkımı tut şöyle, Adsız'ın kulaklarından birine bir as. Cart diye yırtmazsa gel yüzüme tükür...

Adsız, daha adı geçer geçmez ocaktan fırlamıştı. Topal yine bir muziplik kuruyor olmalı. Kahvedekilerin tümü, ocağa dönerek, kahkahalarını patlattılar. Altında kalmamalıydı sözün. En kızdığı yerden vurmuştu yine Topal. Her zaman böyle yapardı zaten. Kulaklarına takılırdı en olmadık yerde.

"Yırtılır," deyişini beklemedi Adsız. Sözünü tamamlamadan atıldı. Bacaklarını ayırdı durduğu yerde. Ellerini yumruk yapıp beline dayadı. Kafasını sallayarak başladı bağırmaya. "Len dürzü," dedi. "Len ova pezevengi... Benim kulaklarımı Allah böyle yaratmış. Ananın hörekesini mi dürttü benim kulaklar da, üzümü asacak başka yer bulamayıp geldin bana sıvaştın."

Adsız'a doğru dönmüş olan başlar, yine hep birlikte Topal'dan yana döndü. Dudaklar sabırsız bir gülüş bekleyişiyle büzüldü. Topal altta kalmazdı. Mutlaka bir laf patlatırdı şimdi. Adsız'ı pişman ederdi sarakaya girdiğine. Davranışından belliydi hazırlıklı olduğu. Topal bacağını eliyle kavrayıp sağlam bacağının üstüne attı. "Hah," dedi. "Adamın enkille kulağı olunca dürtmez ki... Yeller ancak. Yelleyince de, anamın hörekesinin keyfi yerine gelir."

Hiç utanmak yoktu bu Topal'da. Anasına küfrediyordu adam da, aldırmıyordu. Üstelik daha çok giriyordu sarakaya. İyice kızdı Adsız. "Yüzsüz deyus," dedi. "Bacağının yankecine sıçtığımın dürümlüsü. Ne istiyorsun benim kulaklarımdan sen be?..."

— Bir tas dolusu su içmek istiyorum, dedi Topal Ali. Hadi birini doldur da gel...

Köylülere göz kırptı sonra. İyi oturtmuştu ama. Tas kulaklı demişti bu kez de... Kulak sözü geçtikçe dikiliyordu Mehmet. Şimdi bir de tasa benzetilmesi, büsbütün taşırdı öfkesini. Üstüne yürüdü Ali'nin. Topçu'nun Yusuf önünü kesti.

— Bırak Allahasen Mehmet. Başına kalacak.

Mehmet durakladı. Ters ters baktı Ali'ye. Dudak büktü.

— Değil mi ya dayı. Adam üstüne kalacak yer arıyor bu deyus. Değil mi? Bir vursam...

— Vur len. Vur... Elini korkak alıştırma. Vur da görelim. Adam vurmak, böyle kulak yetiştirmeye benziyor mu? Topal Ali'nin bağrı, kulak tarlası değil oğlum.

Adsız, kendini tutan Yusuf'un üstünden abanmak istedi. Beceremedi. Sağdan soldan yüklendi bu kez. Sağlam tutuyordu Yusuf. Köylü sarakayı bulmanın, muştuyu almanın keyfindeydi. Mehmet aşmak üzere oldu mu, biri dokanıyordu hafiften. Yusuf daha sağlam kavrıyordu. İyice fitillenmişti Adsız.

— Kalk, dedi. Kalk defol kahvemden. Bir daha da adım atma. Öteki bacağını da ben kırarım.

Ali daha çok yayıldı.

— Aç kalırsın sonra. Bunca insan benim sohbetime geliyor buraya.

— Aç kalayım len. Acımdan öleyim, senin gibi köpeklerle dalaşacağıma. Bütün bir yıl sizi beşleyeceğime, ben de çelerim bacağımı. Ben de keyfime bakarım be... Neyim var sizden noksan. Elim mi tutmaz, çeteleye attırdığım çentikleri ödemek için, yoksa senin gibi bacağımı mı sürüklerim ardımdan?

Ali sonuca yaklaştığını anladı. Adsız iyice kızmıştı. Kendisiyle hiçbir zaman baş edemezdi. Sonunda öfkesine yenilir, dövmeye kalkardı. Tuttuklarında kıvamı iyice artardı. Ve başedemeyeceğini anlayınca, kahveleri getirirdi. Kendiliğinden. Ve çentiksiz... Salt Ali'yi susturmak için.. Doğrusu bu kadar sarakanın üstüne de kahve değerdi.

— Sana eksiğin var diyen oldu mu benim Mehmet'im. Fazlan var bizden. Hem de öyle bir fazla ki, düşman başına. Kurumuş tezek gibi iki tane kulağın var. Hani mezada çıkarsan ovada bir yük tezek parası eder.

Sonra Süllü'ye döndü. Köylüyü de karıştırmak istiyordu işin içine. Hele Süllü karışırsa, Mehmet tümden mat olur, köşeye kıstırılmış kedi gibi debelenirdi artık.

— Bununla da bir yıl geçinilir değil mi Süllü Dayı?

Süllü anlamıştı durumu. Ama ses çıkarmadı. Dudaklarını büzdü. Dudakları, dişsiz ağzında kayboldu. Tüm sakala kesti yüzü. Güldüğü belli olmadı.

Adsız, uzun uzun sövdü Ali'ye. Din, iman, bir mintan kalayladı. Öfkesini almıştı biraz. Ama bırakmaz ki bu kara dinli. Hemen başlardı yine. Öfkesi, küfürle boşalınca bağırdı:

— Sus len artık. Sus...

— Susarım Mehmet. Susarım ya, bu, sana bir kahveye patlar.

— Senden kahveyi sakınan mı var alçak. Bunu güzellikle istesen olmaz mı?

— Olmaz. Tadı olmaz. Benim kahvenin şekeri, senin öfkendir Adsız'ım. Bilmez misin?

Mehmet kös kös ocağa dönerken, başını salladı:

— İnnallahı ferdan, sakın kendini körden, topaldan...

Kahveleri pişirip suratına atar gibi çaktı Mehmet.

Ali, bir an gülerek baktı. Sonra:

— Yavaş oğlum Adsız. Keskin sirkenin zararı küpünedir derler. Fincanı kıracaksın...

Söz, ata sözlerine kaydı. Köylüler, bildikleri sözleri sıraladılar. Kimi Adsız'a dokundu bunlardan. Kimi Topal Ali'ye...

Kimi de, koyunların kırkılma zamanı olduğu için, henüz yaylağa çıkmamış Çoban Ömer'e. Ömer, köylüsünü bildiği için hiç sesini çıkarmıyor, kıs kıs gülüyordu köşesinde. Bir kez kendi üstüne dönerse söz, başedemezdi. Hele Adsız başedemedikten sonra...

Varsın konuşsundu onlar. Keyifliydiler şimdi. Ova muştusu gelmişti. Hem de iki bağ fazla almıştı Topal Ali... Kışlığı çıkarmışlardı yine... Bu kadarcık keyiflensinlerdi...

-11-

Dudu, gece hiç uyumamıştı. Topal bacağını ovuşturuyordu durmadan. Karaayakoğlu öyle bir görev yüklemişti ki... İhtiyar omuzları taşımıyordu bunu.

Uyuşmuş, keçeleşmişti topal bacağı. Bir türlü yekinip doğrulamıyordu. Ne yüzle varacaktı ağanın yanına. Ne yüzle cevap verecekti. Olanları bir bir aklından geçiriyor, bir bir ansıyordu geride kalanları.

Ovaya indiklerinde, Süllü'yle birlik olup ağzını aramışlardı Satı'nın. Süllü de haberli olmalıydı. Karaayakoğlu, ona da bir şeyler çıtlatmıştı herhalde. Sonra, dayatmıştı Dudu'ya. Dün çağırıp bir iyice yokla gene demişti. Bakalım, düşüncesi nedir?

Kaçıncıydı bu. Kaçıncı kez yokluyorlardı kızı. Almayacak mıydı Karaayakoğlu. Ne diyecekti şimdi. Bilemiyordu ki...

Olanları, konuştuklarını aklından geçiriyordu sadece.

* * *

Ovada üzümler kesilmiş, dönüş yoluna düşmüşlerdi. Topal Ali, yanına gençlerden bir iki kişi alarak kente inmiş, kışlık gereçleri alıp Kozluca üstünde karşılarım sizi demişti. Hasan da takılmak istemişti peşine Topal'ın. Anası bırakmadı. Dudu Ninesi, korkulu masallar anlattı şehir üstüne. Bir bilen, bir okunmuş kişi olduğu halde bile Topal Ali korkuyordu oraya girmeye. Orada alışveriş edecekti. Bakarsın o arada kentin ecinnileri kapıvermiş Hasan'ı. Kapıp iğneli beşiğe yatırmışlar. Salladıkça kanları akmış Hasan'ın. Sonra içmişler kanını. Nerede ararlardı? Ne cevap verirlerdi şehit babasına?

Korkmuştu Hasan. Korkuyla anasının üç eteğine sarılmış, bütün gücüyle kavrayarak büzülmüştü.

Ali gözden kaybolunca, onlar da hazırlıklarını bitirip yola düştüler.

Süllü, her geçen yıl biraz daha ağırlaşan bedenini zor taşıyordu. Köylüsüne göre hafifleyen, küçülen bedeni, kendi bacakları için ağır bir yük olmaya başlamıştı artık. Sürüklenir gibi gidiyor. Ayakları taşıyamaz oluyordu giderek bedenini. Nefesi daralıyor, öksürüklerini sigara bile kesmiyordu eskisi gibi.

Başı önünde. Sakalı göbeğine sarkmış. Dudaklarında belirsiz bir dua. Ayaklarını sürüyerek ilerliyor, durmadan düşünüyordu.

İşte ova işi de bitmişti. Yine köye dönüyorlardı.

Geçen yılın borcunu ödeyemeyeceklerdi Karaayakoğlu'na. Borcu ödemediniz diye, bu yıl buğday vermeyecek olursaydı, köylünün

işi yamandı. Kışı geçirmek bir iyice güçleşecekti. Hem asıl önemli olanı da bu değildi. Tam ovaya inecekleri gün, Karaayakoğlu uğramıştı. Satı için demişti ilkin. Biliyorum, yarası taze. Ama köyün üstüne düşen görevi unutmayın. Bir başka iş olsa, kılımı kıpırdatmam bilirsiniz. Ne var ki, o şehit dulu. Yavrusu da şehit yetimi. Tüm köyün görevi, onu muhtaç etmeden yaşatmak. Yoksa, yarın mahrum kalırız şefaatinden. Taze gelin daha. Oğlan da küçük. Dul kadını alan olmaz. Ama bir bakın. Araştırın. Eğer aklı yatıyorsa evlenmeye, birini bulalım. İyi birini. Ve böylelikle vebal altında kalmayalım. Yoksa yanarız cayır cayır. Bilirsin sen bunu. Ama her şeyi benden beklersiniz. Hatırlatmalı, söylemeliyim illaki...

Bir düşündüğü vardı demek Karaayakoğlu'nun. Ne olabilirdi bu... O kadar içten söylemişti ki... Belki gerçekten sünneti yerine getiriyordur.

Koca bir ay gelip geçmişti ovaya ineli. Bir türlü Satı'ya söyleyememişti. Kaç kez söylemek için yanına varmış, her defasında da başka bir konuya dalıp gitmişlerdi. Karaayakoğlu bekliyor olmalıydı şimdi. Dört gözle cevabını bekliyor olmalıydı. Yok canım. Unutmuştur çoktan. Öyle bir gündü o... Deyip geçti...

Unutmaz. Bilmez mi Halil Ağa'yı o... Bilir. Hem de çok iyi bilir. Bir dediğini kırk yıl geçse unutmaz. Gerçekten bir hayır işliyorsa hele, hiç unutmazdı. Şerri unuturdu. Unutturmak için. Ama hayrı... Belki ortak olurdu o hayra Süllü. Göreviydi de üstelik. Köy büyüğü değil miydi? Kendinden, bir de Dudu'dan başkası soramazdı ki böyle bir şeyi. Sorarlarsa kırılırdı bakarsın taze. Ama ikisine darılmazdı. Bilirdi onların şeriat üzre bir görev yaptıklarını.

Yine de içi götürmüyordu. Bir türlü söyleyemiyordu. Söyleyemeyecekti.

Yavaşladı...

Köylülerin en önündeyken, belli ettirmeden yan verip arkada kaldı.

Dudu, Satı'ya dayanmış. Hasan'ın eli anasının eteğinde, en arkadan izliyorlardı köylülerini.

Süllü geriye geçince, kervan birden canlandı. Onun yavaş yürüyüşü tutuyordu. Kimse önüne geçemediği için, Süllü'ye ayak uy-

durmuşlardı. Şimdi o geride kaldığına göre, daha canlıydı adımlar. Daha iri atılıyor, giderek arkadakilerden uzaklaşıyorlardı.

Bu durumu görünce, konuşma fırsatının çıkmasına sevindi Süllü. Giderek uzaklaşan köylüsünü gösterdi. Şunlara bakındı hele. Nasıl canlanıvermişlerdi. Bir kocadan kurtulmanın şevkiydi bu. Görüyordu değil mi, Dudu.

Kocalık zordu. Tanrı emaneti can, taşınmaz oluyordu giderek. Ağır geliyordu kişiye.

Bilmez miydi Dudu. Kocalık bir belaydı... Ama yalnızlık daha büyük bir belaydı ki, bezdiriyordu kişiyi. Eğer Satı'yla Hasan olmasaydı, dayanamazdı bunca yıl. Oğul bellemişti Hasan'ı. Sonra da gelin diye bağrına bastığı Satı'yı, kızı bellemişti. Garibin küçük Hasan'a gelince, torunuydu onun.

Sağolsunlar. Onlar da evlat kucağını boş bırakmamışlardı. Ana, nine diye bağrına basmışlardı onu. Dua ediyordu durmadan. Dua ediyordu ya, sırası gelmişti artık. Biliyordu. İçinde, her geçen gün yaşama isteğinin azalmasından belliydi ki, yakındı günleri. Korkuyordu. Kendisi yalnızlığı iyi bildiğinden, Satı için korkuyordu. O da gidince, yapayalnız kalacaktı yeryüzünde. Bir başına.

Süllü başını salladı. Kendinden biliyordu. Hem de çok iyi. Yalnızlığın, kocalıktan beter olduğunu bildiği için söylemişti ya işte. İnsan zamanıyken başının çaresine bakmalıydı. Yalnızlıktan kurtulmak için, ne gerekliyse yapmaktan sakınmamalıydı. Sonra kocayınca katmerleniyordu acısı.

"Siz gine er kişisiniz," dedi Dudu. "Ya bir de bana sor. Benimki büsbütün ölüm değil mi? Ölümden bin beter değil mi? Bir başına bir kadın. Uzun bir ömrü sürüklemek zorunluğuyla baş başa...

Öyle günler, öyle geceler oluyor ki... Yanında hışıldayan bir nefes duymak için çırpınıyor insan. Bir hayvan nefesine bile kayloluyor. Damının karanlığında, her yanından sarıyor ürkütücü gece... Çivi olup batıyor bedenine. Korku olup sıçratıyor içini. Aranıyor insan. Bir nefes diyor. Bir nefes alıp veren olsun şu yalnızlığa karşı. Ölüm nefesi olsa sevinçle karşılarım.

Olmuyor. Gece devriliyor. Gün ışıyor. Ama kirpikleri buluşmamış.

Genç olsam diyor. Genç olsam, güzel olsam. Bir alanım çıksa. Ya da çıkanları istemiş olsaydım. Bir pişmanlık kaplıyor ki adamın içini. Karanlıktan daha kara!.."

Satı, onların konuşmasından hoşlanmıyor. İki yaşlı, geçmiş yaşamın özlemini dile getiriyorlar yol boyunda. Sohbetle tükenirmiş yol. İyi, hoş... Ama nereden açtılar bu acılı söyleşiyi. Bilmez mi yalnızlığı. Acılı düşleri gören yalnız onlar mı? Neden deşiyorlar yarasını.

Üç yıllık umudu, bir kara yazılı kâğıtta söndü onun. İkisi de biliyorlar işte bunu. Bildikleri halde, neden durmadan deşiyorlar. Yoksa bir diyecekleri mi var? Sözü bir yerlere mi getirip dayamak istiyorlar. Ama ona ne... Yaşlıların konuşmasına karışmak hakkı değil ki... Onlar dilediklerini söylerler. Söze karışırsa şimdi, bir yanlışlık yaparsa. Azarlamazlar mı? Kötü görmezler mi onu...

Bıraksa gitse. Biraz öne düşse. Olmaz. Dudu, ağırlığının yarısını yüklemiş ona. Dinlemek zorunda. Yalan da değil ki, konuştukları. Bir bir doğru. Kendi başından geçmiş. Ama sonu ne oluyor. Gençken, güzelken başının çaresine bakmalıymış kişi. Kim doldurabilir Hasan'ının yerini. Hangi yiğit. Var mı Kayalar'da böylesi. Var mı yeryüzünde? Yok...

Çay yatağında, güneye doğru durmadan tırmanıyorlar. Kenti çevreleyen tepeleri aşınca mola verdiler. Güneş, gölgelerini iyice küçültmüş, ayaklarının altına vermişti. Oturdular. Süllü, gözlerini kısarak güneşe baktı.

Namaza daha vakit vardı. Önce karınlarını doyurabilirlerdi.

Süllü, Satı'ya konuk oldu öğle yemeğinde. Dün, yol hazırlığı başlayınca bazlama yapmıştı Satı. Hamuru yoğurmuş, iki avuç içi kadar yuvarladıktan sonra, sacta pişirmişti. Çeşidi olurdu bazlamanın. Taze peynirle yemek için incesi. Aşın suyuna bakmak için katlısı. Binbir çeşit içlisi.

Et elde edebilirlerse, kıyma koyarlardı bazlamanın içine. Kavurur. Ya da iyice sızdırılmış kuyruk kakı... Peynir serperlerdi bazen. Kabak çenterlerdi, soğanla karıştırıp. Doyum olmazdı yemeye. Kadının ustalığı, tam hamur çürümek üzereyken saca atmakla ölçülür. O zaman kabarır bazlama. Yumuşacık olur. Aferin derler pişirene. Karılıklı derler. Satı'nın bazlamaları en iyisindendi işte. Tam Dudu'yla, Süllü'nün

dişsiz ağızlarına göre. Kocaman böldükleri lokmaları, tıkıyorlardı ağızlarına. Bir iki döndürüyorlardı dişetlerinin üstünde. Ağızlarında dağılıveriyordu. Süllü, bazlamanın birini bitirirken,

— Aferin kızım, dedi. Bazlamaların pek dayı olmuş.

Satı önüne baktı. Kızardı. Acaba bir noksanı mı vardı. Büyükler kolay kolay övmezdi küçükleri, şımarmasın diye. Başını kaldırdı sonra. Atıştırmasından belliydi ki, alay etmiyor.

— Afiyet olsun dayı. Afiyet bal olsun...

Dudu karıştı söze. Göklere çıkarıyordu överken. Onun kızı bir taneydi. Karılıkta bir eşi daha bulunmazdı. Ne yaparsa, her şeyin iyisini yapardı. Bir tarhana yapmıştı geçen yıl. Bir yıl geçmişti aradan. Bir koca yıl akıp geçmişti de, sanki yeni yapılmış gibi saklamıştı kokusunu, tadını. Böyleydi Satı. Yalnızlığa düşesi değildi. Değildi ya, Tanrı'nın dilediğinden başkası olmuyordu ki...

Süllü, dudaklarını kıpırdattı. Dudakları birkaç kez söyleyeceği sözü geri itti sanki. Söyleyemedi. Bir türlü dili varmadı. Tanrı'nın emri, peygamberin kavliydi evlenmek. Ölenle ölünmezdi. Kimi kimsesi olsa, ona düşerdi sormak. Ama olmadığına göre, ya Dudu soracaktı, ya da kendisi. Tam sözünü düzmüş, konuşmaya hazırlanmıştı ki, Satı cevapladı Dudu Teyzesini.

Yalnız değildi o. Hiç yalnız değildi. Dudu Teyzesi vardı koruyucusu. Efesi vardı düşlerinde. Bir eşi daha bulunmaz yiğit Hasan'ı. Onunla doluydu yüreciği. Sımsıcak. Anıları yetiyordu ona. Kendisi yitmişti belki Hasan. Din uğruna, devlet uğruna şehit olmuştu. Ama bir evren bırakmıştı Satı'ya. Onsuz bile olsa, yaşanacak kadar büyük ve güzel bir evren. İşte bunun en birinci tanığı yanındaydı. Yetim Hasan. Gidenin armağanı. Umudu... Yarını...

Yutkundu Süllü. İstediği cevabı almıştı. Bir tek kelime daha söylemezdi artık. Söylemediği iyi olmuştu. Böyle bir sevdalıya, düşündüğü gibi bir söz etmek, sövmekten beterdi. O, bedeniyle değil, yüreğiyle düşünüyordu. Bu demekti ki, hiçbir zaman yalnızlık acısı çekmeyecek. Üç yıl... Üç koca yıl, eksiltmemiş, artırmıştı Satı'nın sevdasını. Yitiklik bile umutsuzluk vermiyordu. Tanrım, dedi içinden. Tanrım bu nasıl bir ateştir ki, neredeyse bizi bile yakacak.

"Dulluğunun ayına, aygır arayan kısrak gibi tepişen avratlar da var bu yeryüzünde. Onları da sen yaratıyorsun Tanrım," dedi. "Öylesinden hayır gelmez biliyorum. Ama böylesi de senin yaratığın işte. Ve biliyorum, inanıyorum ki, dünyayı dünya yapan böyleleridir."

Sevgiyle baktı Satı'ya. Sevgiyle sırtını sıvazladı. "Benim aslan kızım," dedi. "Benim güzel Satım. Hepimiz yoldaşız sana. Hepimiz yardımcıyız. Şehit dulu, şehit yetiminin anasısın. Senin bir duan, en günahkâr kişiye cennetin kapısını ardına kadar açar."

Her zaman dua ediyordu onlara Satı. Yardımları, dayanakları olmasaydı, çekemezdi yaşamın kahrını. Tek düşüncesi vardı onun. Bir an önce cennetteki efesine kavuşmak. Ama yetim büküyordu belini. Onu yetiştirmek, babasına benzer bir yiğit yapmaktı tüm amacı.

Artık, günlerin ikirciklenmesi yitmişti Süllü'nün üstünden. Karaayakoğlu'nun dediklerini tekrarlamadı. Gereği yoktu bunun. Cevabı kendiliğinden verilmişti. Başında gölge istemiyordu o. Kendi avuntusu vardı. Avuntusu sevdası ve onun ürünü olan oğluydu.

Belli etmemişti. Belli etmek istememişti ama kınamıştı onları. Kınardı tabii. Onlar, Satı gibi bir sevda volkanı değildiler. Hasan gibi bir yanardağ ateşi değillerdi ki. Öylesine tutuşsunlar. Öylesine kansılar ki birbirine, bin yıl yaşayacak olsalar, doygunlukları yetsin.

Ozanların, kopuz vurup bin yıllardır söylediği öyküyü şimdi anlıyor Süllü. Hasan'ın neden o türküleri bir başka, bir yerine göre söylediğini şimdi anlıyor. Bunların derdi, yan yana olmak değil. Birbirinin olmakmış.. Bir kez, ya da bir ömür boyu, hiç önemli değil. Sevda dediğin bu işte. Yanmalar, dönenmeler hep bunun için.

Korkar ki, başına bir iş gelmesin. Hâlâ öyle genç, öyle güzel ki, Satı... Ama kim dokanabilir? Tanrı var... Tanrı bunun koruyucusu, bir de sevdalarının sürüpgiden efsunu. Çarpar kişiyi... Çarpar ki...

Kimse yan gözle bakamazdı. Köylülerini düşündü Süllü. Tümü saygıyla, kardeşlikle davranmışlardı Satı'ya. Ovalıları düşündü sonra. Onlar da öğrenmişlerdi Satı'nın öyküsünü. Öğle molasında, çevresine dolanan işçilere anlatmıştı konuşkanlığı tuttuğunda. Biliyorlar, yardım için paralanıyorlardı. Bir efsane kahramanıyla aynı bağda çalışmanın, aynı işi yapmanın helecanıyla titriyordu ovalılar bile. Kim yan bakabilirdi böylesi saygı toplamış bir kadına?

Ne yapardı adamı Tanrı? İlkin çarpardı. Her bir yanını kuruturdu, yoz ahlatlar gibi. Sonra ömrü boyu sürünürdü. Öyle değil miydi eski sevdalılara dokananlar. Ayaklarına dolanan hep karaçalı olmamış mıydı? Neden. Bir anlamı var bunun. Karaçalıya döner kişi de ondan.

Toprak üstünde bağdaş kurmaktan ayakları karıncalanmaya başladı. Sofradan çekildi. Ayaklarını uzattı. Bir süre gülerek düşündü. Sonra gülerek kalktı.

* * *

Köye döner dönmez ağayı aradı Süllü. Satı'nın kendince yeterli gördüğü cevabını iletecekti. Ağa yoktu. Canına minnetti bu onun. Ne kadar geç verirse cevabı o kadar iyiydi. Kimse ağanın nerede olduğunu bilmiyordu. Vesile koştu. Elini öptü. Ağa giderken tembihlemişti. Süllü Dayısı ova dönüşü uğrarsa, ayırdığım çuvalı verin. Şehit duluyla, yetimine götürüversin bir zahmet. Kendisi uzak ve büyük bir kente gidecekmiş. Hacılık gibi bir şeymiş. Uzun süre dönmeyecekmiş köye.

Giderdi. Ağaydı bu. Malı melali, pulu parası saymakla tükenir gibi değildi ki... Tanrı varlıkların işini kolay ediyordu. Hem gezmek için bol olanakları vardı, hem de sevap kazanmak için. İşte, bir çuval dolusu sevap kazanıyordu bir anda. Şehit duluyla, yetimini düşünmüş olmayı, karşılıksız bırakmazdı Tanrı... Siz benim uğruma sarf edin, ben kat kat fazlasını veririm buyurmamış mıydı?

Ellerini ovuşturdu. Sevinçle Vesile'nin ardına düştü. Birlikte ambara yürüdüler. Babasından açtı sözü. Yaylımdaymış. Köylüsünün dönüşünü beklememiş bu yıl. Ama gidip dönücüymüş. Hasan'ı yanına almak istiyormuş. Benim torunda iş yok diyormuş. Hasan başka. Bu yıl bir iyice çıkarır kavalı. Öyle de çalar ki... Onun içinde ozan kanı dolaşıyor. Babası nasıl kimselerin akledemediği türküler yakıyorsa, Hasan da bir kaval üfler, parmağını ağzında bırakır dinleyenlerin. Koyunlar şaşkına döner inan olsun. Değil insanlar...

Dua etti ağaya. Çuvalı yüklendi. Vesile bir ırgat vereyim, dedi. O götürsün. Sen zahmet etme. Dinletemedi. Ağa, sadakasını verip sevabı kazanacaktı. O yoksuldu. Çuval düzemezdi böyle. Ama hiç olmazsa ucundan tutmuş olurdu. Taşıma sevabını kazanırdı ya... Bu da

yeterdi yoksula. Herkesin sevabı kendine göre. Ağanınki çuvalla, Süllü'nünki de işte bir avuç...

Çuval, ağzına kadar dolu olmalı. Çok ağır. Yaşamın ağırlığını bile çekemez olmuş Süllü için, taşınılmaz bir yük. Sadece omuzlarını eğen yıllar bile bir ağırlık üstünde. Bir de çuvalı yüklenince, iyice kamburlaştı. Sakalları çenesinden yere doğru uzadı. Yerde titrek gölgeler bırakarak, ilerledi.

Köy yoluna girdiğinde, kemikli yüzünde iri ter taneleri oynaşmaya başladı. Sakallarının arasında süzülüyor, gıcıklıyor yüzünü. Sonra sakalının ucuna kadar uzayıp kirli gri damlalar halinde yere aktı.

Sırtındaki çuvalı kavramış ellerinin birini bırakıp terini silemedi. Başını kollarının oyuğunda sağa sola çevirip cüppesinin kirli yenlerine kurulamaya çalıştı. Adımları küçüldü. Dizlerinin dermanı tükendi giderek. Ama köyü arkadan dolaştı yine de...

Köylüsü kötü düşünürdü. Durduğu yerde günaha girerdi hiç yoktan. Karaayaklardan Satı'ya armağan gittiğini öğrenirlerse bir, demediklerini komazlardı. Bu yüzden kimse görsün, kimse duysun istemiyordu.

Kan ter içinde Satı'nın evine vardı. Sırtındaki çuvalı pattadak bıraktı yere. Belini çuvala dayayarak oturdu. Satı, kapısının önündeki gürültüden kuşkulanarak koştu. Yüreği cız etmişti birden. Hasan'ı düşmüş olmalıydı. Düşmüş, bir yerine bir şeyler olmuş... Süllü'yü belini çuvala dayamış ofluyor görünce, yaklaştı.

— Yorgun görünüyorsun Süllü Dayı...

Süllü fırlamak istedi. Başaramadı. Yorgunluk olmazdı. Sevap işlerken yorulmazdı kişi. Ağzından kaçırmamalıydı bu sözü. Belli etmemeliydi.

— Yok kızım. Yorgunluk değil. Kocalık bu.

Gözleri kararıyordu oysa. Fersiz gözlerinde benekler uçuşuyordu. Suçüstü yakalanmış bir çocuk gibi kızarıp bozarıyordu. Doğrulmaya çalıştı. Beli tutulmuştu. Doğrulamadı. Dudaklarını sıkıca kapadı. Of diyecekti yoksa. Dememeliydi. Hazreti Ömer efendimiz, çok daha ağır yükleri, çok daha uzak yerlere taşımıştı da, ıh dememişti. Hayır için olunca, bir Müslümanın ağzından of çıkması iyi değildi. Gö-

nülle yapılırdı hayır. İsteyerek. İçten koşunarak yapılırdı. Ancak böylelikle sevabına ulaşılırdı. Yoksa gönülsüz yapılan hayrın bir değeri olmazdı ki Tanrı katında...

Toplandı Süllü. Derin derin nefes alarak dikildi. Beli bükülerek ayağa kalktı.

— Kocalık soluk aldırmaz oldu galan...

Satı güldü. Yaklaştı.

Kalkarken kolunu tutmak istedi. Doğrulmuştu Süllü. İçeri koştu. İçi kırpıntılarla doldurulmuş yumuşak bir minder getirdi. Çuvalın yanına koydu.

— Otur Süllü Dayı. Şimdi bir kahve yapayım sana. Yorgunluğunu alsın.

Süllü kararsızlıkla sallandı. Bir mindere, bir çuvala takıldı gözleri. Sonra oturdu. Oturmazsa darılırdı bakarsın. Telliydi bu. Telli olduğu için de, ağa sadakasını kabul ettirmek güçtü şimdi. Dil dökmesi gerekiyordu. Çok dil dökmeliydi ki, bir aksi düşünceye kapılmasın Satı. Kapılırsa günah olurdu. Günaha girerdi.

Minder üstüne diz çöküp oturunca, nefesi genişlemişti. Fuçu büyüklüğündeki yağlığını çıkardı. Bastıra bastıra terini sildi. Ensesinde, sakalında, göğsünde gezdirdi mendili. Sonra kat kat dürüp kuşağına soktu yine.

Satı, elinde kahve fincanıyla geldi. Buyur etti Süllü'ye. O kahvesini içerken, ellerini önüne kavuşturup dikildi yamacına. İkinci yudumu da çektiğinde, sesindeki çatlak kaybolmuş gibi geldi ona.

— Otur kızım, dedi. Ayakta durma.

Satı aldırmadı. Süllü tekrarladı buyruğunu, yine direnmek istedi. Sonra, konuğun dediği olur deyince ihtiyar, hemen yandaki kütüğün üstüne, her an kalkmaya hazır bir şekilde ilişti. Süllü, kahvesini içip boş fincanı uzatırken, birden girdi konuya.

— Bu çuval senin.

Satı şaşırdı. Bir çuvala, bir Süllü'ye baktı durdu bir süre. Sonra,

— Benim mi?

— Senin.

— Neden benim oluyor bu?

— Halil Ağa, bu yılki zekâtından sana da bir parça ayırmış. Çuvalın içindeki o. Al güle güle kullan. Bir yandan da ağanın sağlığına dua et.

— Benim hayra ihtiyacım yok ki. Şükürler olsun Rabbime, geçinip gidiyorum.

— Hayırın ihtiyacına bakılmaz kızım. Dinimiz öyle buyurur. Al, dua et. Yoksa azim günaha girersin. Hayır üstüne fikir yorulmaz.

— Madem öyle. Madem sen söylüyorsun bunu Süllü Dayı. Aldım kabul ettim. Allah razı olsun. Allah da kabul eylesin.

— Amin...

Sonra anlattı. İyi etmişti de alakoymuştu çuvalı. Yoksa, geri gönderseydi de, Halil sevabını alırdı yine. Yalnız günaha giren Satı olurdu. Tanrı'nın nasibini reddetti diye, gücenirdi ona yaradan. Korkardı ki, o zaman Hasan'ı bile kurtaramazdı onu.

Süllü konuştukça büzülüyordu Satı. Şu Süllü olmasaydı ne olurdu köylünün hali. Günahı bilmezlerdi. Sevabın ne olduğundan habersizdiler. Onların yerine ahiret işlerini hep Süllü düzenliyordu. Bir de o olmasaydı, korkardı ki, tümü cehennemlik olurdu. Kendisi bile az daha günaha giriyordu da o kurtarmıştı. Yoksa doğru cehenneme giderdi günah işleyince. Yanardı. Yanmak değildi asıl korkusu ama. Hasan'dan uzak kalmaktı. Hasan, şehit olduğuna göre, doğru cennete gitmişti. Orada bekliyordu Satı'yı. Eğer bir suç işler de ondan ayrı kalırsaydı, en büyük acıya düşecekti.

Bütün umudu buydu Satı'nın. Yeryüzünde yarım bıraktıkları sevdalarına, gökyüzünde devam etmek. Cennet mutlaka gökyüzündeydi. Arada bir kararıp yüzünü ekşitse de, devamlı bir mavinin tadında değil miydi gökyüzü. Tertemiz, pırıl pırıl değil miydi gecesi gündüzünde.

İşte orada, ölümsüz, ayrılışsız yaşam vardı Hasan'ı ve kendisi için. Bunu yitirmekten korkuyordu. Üç yıl özlemini çektiği efesinin, gökyüzüne çekilip gitmiş olması, ölümü öylesine olumlu bir istek haline getirmişti ki, Satı'nın içinde. Her an özlemle bekliyordu onu. Bekliyor ama Hasan'ın varlığı elini kolunu bağlıyordu. Kendisi de yiterse, garip kalacaktı yetimi. Kimsesiz kalacaktı. O zaman cevap veremezdi efesine. Sensizlik, onun garipliğinden acı geldi. Dayanamadım, dese bile, kızardı şehidi...

Süllü, bakışlarını yüzüne dikmiş, görmeden seziyordu içinden geçirdiklerini. Kocaydı o. Bilirdi dağ insanını. Dağları bildiği gibi. Gözü pek almıyordu belki. Göremez olmuştu eskisi gibi. Ama otursaydı şu yamaca. Bir gün bir gece gökyüzünü gözleseydi. Bütün bir yıl dağlarda havanın nasıl olacağını bilirdi. Nerede kaldı insanlarının düşüncesini bilmesin.

Dümdüzdür dağların havası. Hep aynı çizgiyi çeker yıl boyunca. Soğuksa soğuk... Sıcaksa, belirli bir biçimde sıcaktır. Dağ insanı da öyle. Gerçi Hasan'la Satı, şaşırtıyordu onları. Ama yine de biliyordu ki, yaptıkları, söyledikleri ve düşündükleriyle, eski âşıklardan, güçlü ozanlardan başka bir davranış içinde değiller. Bildiği için, Satı'nın aklından geçenleri de biliyor. Ses etmiyor. Sadece görmeyen gözlerle, bir şey soracakmış gibi bakıyor öylece.

Çuvalı aldı Satı. Ezgili bir bakış dolaştırdı damın içinde. Çuvalı koyacak yer bulamadı. Bir yabancı almış gibiydi. Utanıyordu efesinden. O, gökyüzünden ona bakıyor olmalıydı şimdi. Kınıyor muydu acaba? Kınamazdı ama. Süllü aracı olmuştu. Din demişti. Buyruk, diye tamamlamıştı sözü. Süllü'nün ne dürüst bir insan olduğunu bilirdi Hasan. Bildiği için de kınamazdı onu. Rahatladı...

— Allah razı olsun. Gönderenden de, getirenden de Allah razı olsun, dedi döndüğünde.

Süllü bunu bekliyordu sanki. Yekinip kalktı.

— Allah senden de razı olsun kızım...

Sonra, yorgunluktan kurtulmuş bir dinçlikle yola koyuldu. Ezan vakti geliyordu. Camiye gitmesi, ezan okuması, namaz kıldırması gerekiyordu. Bu kış, kendiliğinden Dursun'un arkasında namaza durmak istiyordu artık. Kıvama gelmişti Adsız'ın oğlu. Biraz gecikecek olsa, hemen dama çıkıyor, yanık sesiyle başlayıveriyordu ezana.

Süllü'nün ezberinde olan bütün duaları, meselleri, öyküleri öğrenmişti. İmamlık yapabilirdi artık. Hatta, sadece vakit namazları için değil, cuma ve bayram namazları için de imamlık yapsın istiyordu Süllü. Bir icazetli hoca bulup ders aldırsın, hutbe belletsindi. Duyduğuna göre, Derbent'te böyle biri varmış. Kaç zamandır köylüleri, cumaya oraya iniyorlar. Bu fırsattan yararlanmalı. Dursun'u götürüp hocanın

önüne diz çöktürmeli. Biraz hutbe beller, bir de icazet alırsa. Köylüsü cuma ve bayram namazlarına da kavuşur kendi köyünde. Süllü'nün zamanı olmadı bunu öğrenmeye. Kente inip orada icazet alması gerekiyordu. Olmadı. Okumak gerekti çünkü. Kent müderrisleri, kulaktan dolma vermiyorlardı icazeti. Derbent hocası verir mutlaka. Dediklerine göre, kendisinin de okuması yokmuş...

Ondan sonra, rahat ölebilirdi Süllü. Gözü arkada kalmazdı. Bilirdi ki, köylüsünün başında, dini, diyaneti bilen biri vardır. Onları korur günahtan.

* * *

Karaayakoğlu, köye döner dönmez olanları öğrenmişti. Satı'nın cevabını kendi diliyle iletti Süllü. Hayrını yerine ulaştırdığı haberiyle birlik.

Cevabı umduğu için, şaşırmadı Karaayakoğlu. Aferin, dedi dışından. Aferin ona. Ne dayanıklı avratmış. Boş değil demek eski öyküler. Yalan değil. Bir kadın, gerçekten sevdalanırsa, ten alazını hiç düşünmüyor. İnanası gelmiyor insanın. Gelmiyor ya. İşte ortada. Üç yıl, özlem içinde kavrulmuş bir kadın. Ve yalnızlığından mutluluk duyuyor.

Akıl ermiyor bu Tanrı'nın işine. Hiç akıl ermiyor. Ama oluyor demek böyle şeyler. Onun ağız aratması, ağalığın gereğiydi. Bundan böyle garip komayacak onları. Yardımını çekmeyecek üstlerinden. Böyle bilinsin bu. Ve göz kulak olsun Süllü. Bir noksanını gördü mü?..

Dur ama. O noksan göremez. Dudu'yla konuşmalı bunu. Dudu yakın ona. Ana gibi. Süllü ne kadar olsa erkek. Dudu bilir en iyisini. Bir fırsatını bulup onunla konuşur Halil. Şimdi Süllü belli etmesin durumu. Rahat etsin şehit dulu. Rahat etsin ki, yarın ahirette şekvacı olmasın onlardan. Desin ki, ağam, atam, köylüm bana iyi baktılar. Ben memnunum onlardan Tanrım. Sen de memnun ol. Hepimizi bir araya ver yine. Bir arada olalım.

Bundan büyük sevap var mı? Bundan büyük mutluluk mu olur? Süllü de kazanır mutlaka. İlk iyiliğin kapısını o açtı. Şimdi Dudu'yu da ortak ederlerse kendilerine iyi olur. Tanrı'nın rahmeti ganidir. Tümüne yeter. Öyle değil mi?

Süllü dua ediyor durmadan. Onların ağası gibi yoktur şu Boz-

dağ üstünde. Tam zamanında düşünür yoksulunu. Tam zamanında el uzatır. Tanrı, görüp bilendir. Bunun ecrini verir mutlaka. Gerek bu dünyada, gerek öte dünyada karşılar yaptığını kişinin. Hiç yanına komaz. Hayırsa armağanını, şerse cezasını mutlaka verir. İşte Süllü tanık. Şehit dulunu rahat ettirmek için çırpınıyor ağası. Bir de Dudu tanık olacak bundan sonrasına.

İstediği anda söyler Dudu'ya. Yeter ki, buyursun ağası. Gider söyler. Hemen gelsin topal bacağını kucaklayıp. Ağası ne diyorsa bir bir anlasın. Ve gerekeni yapsın hemen. Yok istemiyorsa, istediği zaman buyurur ağa. O döner dönmez konuşur. Anlatır olanları. Haberli olur Dudu.

Haberli olduğu için de, hemen yerine gelir hayır.

Bunu bekliyordu Karaayakoğlu.

Süllü yanındaydı.

Bir kez de Dudu'yu yanına alırsa. O zaman kolaylanacaktı iş. Satı bu ikisinin dediğinden dışarı çıkmaz. Biri anası gibi. Öteki, cennet cehennem anahtarını belinde taşıyan kişi. Bir sözü birlik olup dediler mi, yer yarılsa yapılır o.

İyi akıl etmişti. Niyetini sezdirmemişti hiç. Şimdi bir yoklama da Dudu ile yaptırırdı. Bu kez, geçen baharınki gibi değil. İyiden iyiye ağız aratma olurdu. Sonra...

Sonra bilirdi yapacağını o. Dayatırdı. Bir dayatırdı ki, duramazdı önüne kimse.

Şimdi biraz daha beklesindi. Biraz daha beklesin, Satı yolladıklarını bir bitirsindi hele. Karaayakoğlu ambarında ne buğday tükenir, ne de giysi. Yolladıkları bir bitsin. Daha sonrası için, bir şeyler düşünür artık.

* * *

Düşündü ve uyguladı. Dudu, Karaayaklar hanayından çağrıldığı zaman, bir doğum, ya da hastalık var umuyordu. Değilmiş. Karaayakoğlu yanına buyur etti onu. Sonra konuştu durmadan. Satı, nasıldı. Rahatı iyi miydi? Geçimi düzgün müydü? Bak yalan söylemesindi ona. Sonra iki eli yakasında olurdu. Genç tazenin birçok ihtiyacı olabilirdi. Hiç çekinmeden gelip söylesindi Dudu.

Anası değil miydi onun. Ana kadar yakını değil miydi? Başka-

sından duyarsaydı bir noksanlığı, hakkını helal etmezdi Dudu'ya ve de şekvacı olurdu yarın ahirette. İyi şeyler düşünüyordu onlar için. Ama köylüden ürküyordu. Köylünün lafçılığı, bir söz getirirdi tazenin üstüne. Bilirdi köylüsünü Dudu. En az kendisi kadar bilirdi.

Bildiği için de en ufak kuşkuda, şehit dulu falan dinlemezler, bastırırlardı sözü. Bunu önlemenin çaresini, Dudu da düşünsündü. Karaayakoğlu'na kalsa, o hazırlardı Satı'yı. Bir başına çekilmezdi bu yaşam. Anlıyordu. Övünüyordu bile onunla. Ne demekti. Sevda odunun en alazlı olduğu bir zamanda efesini yitirmek. Üç yıl beklemek. Sonra da yitiklik haberini aldığı halde, alazını bir nefesle söndürüvermek.

Çok büyük bir işti bu. Saygıdeğer bir iş. Kutsal bir davranıştı. Değil sözle, bir bakışla lekelenmesini bırak, beneklenmesi bile, tüm köyü yakmaya yeterdi. Bunun için, şeriata uygun bir gölge bulmalıydılar. Dudu'nun görevi buydu bundan sonra. Baksındı. Baksın, buna uygun bir çare bulabilirse, yoklasındı kızı. Sonra haber verirdi ağasına. O da isteği nasılsa, ona göre düzenlerdi geleceği.

Nasıl söyleyecek bütün bunları Satı'ya. Nasıl anlatacak. Bilmiyor. Bilmediği için de dolanıyor çevresinde. Her zaman kendi evi gibi girip çıktığı Garip Hasan'ın damına giremez olmuş. Halil'in yanından döndüğünden beri hep düşünüyor. Ve sabahleyin çorba içmeye diye girip akşam yatmak için ayrıldığı damdan, mümkün olduğu kadar uzak duruyor.

-12-

Sonunda cesaretle girdi. Nasıl başlayacağını bir türlü bilmediği için, konuşmaktan kaçınıyor. Bir şey söylemek istese, terliyor. Terledikçe, söylemek istedikleri karışıyor aklında. Köyün en tok sözlü kadını olan Dudu, birden dilini yutmuştu.

Satı sonunda dayanamadı. Dudu Teyzesini hiç böylesine buruk, bu kadar ikircikli görmemişti. Ne ölü başında, ne lohusa yanında, istifini bozmayan Dudu Ebe'ye bir işler olmuştu. Durmadan yutkunuyor. Bir söze başlasa, yarısında değiştiriveriyordu.

Sordu. Bu yabanlığın bir nedeni olmalıydı. Kızı değil miydi Satı? Söylemeliydi. Kaç yıl vardı ki, dertlerinin ortağıydılar birbirlerinin. Bir derdi vardı da, dermanı Satı'nın elindeyse, hemen söylesindi. Neler borçluydu ona. Çevresinde dolanıp duran şehit yetiminden tutun da, yaşama gücüne kadar. O olmasa, o elinden tutmasaydı, şimdiye nasıl dayanırdı. Bir başına, parmak kadar oğluyla, yaşamı göğüslemek kolay mı sanıyordu Dudu Teyzesi. Bir başına olsaydı kişi. Bir başına olsaydı yine başkaydı. Ama bir yetimin de bulunursa. Üstelik bu sevda tohumu ve dönülmezdekinin armağanı da olursa... Çoktan el kapılarında dilenir duruma düşerdi. Oysa, öyle miydi şimdi. Bak, Karaayakoğlu ağa, zekât göndermişti de, ne yapacağını şaşırmıştı.

Satı konuşurken, o gün canlandı Dudu'nun gözünde.

Aklı gerilere kaydı.

Satı, çuvalın başına dikilmiş kalmıştı Süllü gittikten sonra. Bir türlü eli varıp ağzını açamıyordu. Hasan, durmadan çuvalın çevresinde sekiyor, "Ana bu ne?" diye soruyordu. Dudu, kapıdan başını uzatmış olanları gözlüyordu.

Hasan'ın sorularının cevapsız kaldığını görünce, girdi içeri. Dalmıştı yine Satı. Belli ki, bir şeyler oluyor. Yaklaştı.

— Ne o Satı, bir şey mi var?

Satı irkildi.

— Sen miydin Dudu Teyze. Gel buyur.

Birden bir destek bulmuş olanın sevinciyle doldu Satı. Dirildi. Ocağa cezveyi sürerken, Süllü'yle arasında geçenleri bir bir anlattı. Almak istemiyordum, dedi. Bak şuraya ama yabancı durmuyor mu benim damımda. Sanki Hasan kızacakmış gibi geldi bana. Ama Tanrı kısmeti dedi Süllü Dayı. Çeviremedim.

Dudu da, Süllü'nün söylediklerini tekrarladı. Rahatladı Satı. Demek çevirse gerçekten günah olacaktı. Hem Süllü Dayısı, hem Dudu Teyzesi aynı şeyleri söylediklerine göre bir sakıncası yok.

O zaman kuşkusuz uzanmıştı eli çuvalın ağzına. Kınalı parmaklarının bir iki hareketi, sıkıca bağlanmış ipi çözmüş, açıvermişti.

İçinden ne çıkarsa ikimizin diyordu. Ben şehit duluysam, sen de anası sayılırsın. Hem benim, hem Hasan'ımın anasısın. Anamız ol-

saydın, bunca yakın olurdun. Belki olamazdın bile. O yüzden, benim neyim varsa, yarısı senindir. İşte bak. Beğendiğini seç bakalım.

Al kadifeden giysilik vardı. Genç işi. İstemezdi Dudu. Hiçbir şey istemezdi aslına bakarsan. Topraklık bir ihtiyardı. Alsa bile, sonunda toprağa götürecek değil miydi? Ama işte. Bir tuhaf oluyordu kişi. Hatırlanmış olmak. Sevildiğini bilmek. Bir küçük armağanla da olsa, bunun ispatlanması... Bu yeterdi. En büyük armağan buydu. Başka tazeler gibi çuvalın üstüne kapanacağı yerde, içindekileri bilmeden ikimizin diyordu. Bu kadarı yeter de artardı Dudu'ya. Fazlasını istemezdi. Hem açsındı artık da, neler var bir görsünlerdi.

Bol bol koymuştu Karaayakoğlu. Her şeyi fazlasıyla koymuştu. Al kadifeden başka, pazenden bindallı vardı. Bir de çiçekli basma. Üstünde dağ yeli esen çayırlar gibiydi. Elbiselikleri açtılar. Ağa avratlarının giydiğinden tümü de. En iyisinden. Ellerini gıdıkladı al kadife. Basma yeterdi Dudu'ya. Yepyeni giyinir, salınırdı köyün içinde. Ama ötekiler tam Satı içindi. Satı'ya göre. Elini bile sürmezdi tövbeler olsun. Şöyle bir giyinip çıksındı köyün içine. Kocalı avratların tümü çatlardı. Bak sen köydeki kavgaya artık. Kocasını sıkıştıran sıkıştırana. Bir dul kadınken, Satı al kadife giydiğine göre...

Yandı erler, diyordu Dudu. Yandı ki, yandı...

Gülüyordu Satı. Dudu, kıskançlık kavgalarını ballandıra ballandıra anlatırken, gözlerinin içi gülüyordu. Yapmazdı bunu. Ayıplarlardı. Efesini yitirdi diye, kıvancından süsleniyor, göz almak istiyor sanırlardı. Dursundu bunların tümü. Dursundu da, Hasan'ı büyüyünce gelinine yapardı.

Hasan, al kadifeyi pek sevmişti. Açıyor. Okşuyor. Üstünde deniyordu. Yanakları al al olmuş. Gamzelerinde güller açmıştı.

Satı, öyle deyince aklına geldi Dudu'nun. Hasan'a bir cepken dikerlerdi al kadifeden. Onda eskiden kalma, yaldızlı sim vardı. Yaldızlı kabaraları da sıraladılar mı, işlemelere. Değme keyfine. Bir zeybek olurdu Hasan. Bir zeybek ki, dağlar inleten.

Olurum, diyordu Hasan. Bir koca efe olurum. Tüm zeybekler selama durur. Eh, işte diyordu Dudu. Benim oğlum, bana çeker. O zaman ben de sana Bozdağ'ın en güzel kızını alırım. Hem de seçe se-

çe. Sonra da, el kaldırırım düğününde. Bir oynarım ki, gençlerin parmağı ağzında kalsın.

Gülüyordu Hasan. Koca koca gülüyordu. Ninesinin topal bacağıyla, meydan ateşi yöresinde dönmesini hayalliyordu besbelli.

Satı'nın sözleri, gözlerinde canlanan bu anı, iyice içlendirdi Dudu'yu. Biliyordu. Bildiği halde, ağa görevi yapacaktı çaresiz. Ama nasıl! Satı'nın içtenliği karşısında daha çok tutuluyor dili. Konuşamaz oluyor. Bir iz tutsa. Bir uç bulsa, anlatıverecek. Anlatıp rahatlıyacak. Alacağı cevabı biliyor. Biliyor ya, bakarsın bir açık verir Satı. Bakarsın, yalnızlıktan yılar olmuştur. Gayri Hasan'sızlık umutsuz düşürmüştür onu. Sormalı. Gücenmez ona Satı. Gücenemez.

"Bir şey yapmadım ben kızım," diye giriyor söze. "Hiçbir şey yapmadım. Sen bir şehit dulusun. Görevim yardım etmek. Yaptığım yardım sayılırsa. Ama ondan öte, kızımsın benim. Tek yoldaşımsın. Bilirim yalnızlığı. Taşınmaz bir yüktür insan için. Taşınması mümkünsüz bir yoksulluktur. Bütün bunları unutturuyorsunuz bana. Bu yüzden, asıl dua etmesi gereken benim. Bir şey verebildiğim yok size. Durmadan almaktayım. Yoldaş alıyorum sizleri.

Sen bilmiyorsun yalnızlığı. Bir bilsen. İçinin kömür gibi kararıp yatağında seni boğmaya çalışan bir düşman haline geldiğini görmüş olsan. O zaman, böyle dua etmezdin. Gençsin daha sen. Sevdan dopdolu içinde. Yalnızlık karanlığıyla boğuşmaya başlamamışsın. Tanrı başlatmasın. Tanrı o kara kömürü musallat etmesin başına. Ama bir şey diyeyim mi, gençsin daha. Güzelsin. Eğer bir gün. İçindeki yalnızlığı paylaşacak biri çıkarsa, bakma bana. Vargit. Mutlu ol. Yoksa, boğuşma gelip çattı mı bunalırsın..."

Satı, Dudu'nun yaban dolanışlarının nedenini hemen anlayıvermişti. Satı'dan yüz bulamayacağına aklı kesen biri, Dudu'yu aracı kılmış olmalıydı. Yapmazdı bu işi o ya, çok ant vermiş olmalı. Tanrı adını falan koymuş bulunmalı ki araya, sıkıla sıkıla söylüyor bunları. Sinirlendi ilkin. Sonra, garipsi bakışlarında okuduğu anlam, yumuşattı onu. Kıramayacağı biri yüklemişti bu işi ona. Kıramayacağı için böyleydi. Acı bir söz söylerseydi şimdi, kalbini kırardı Dudu Teyzesinin. Tek yoldaşıydı onun. Gecesini gündüzüne katarak, onunla

paylaşmış birini kıramazdı. Bu yüzden anlamazlığa vurdu sonuna dek. Bırak keyfince konuşsun. Döksün içindekileri. Boşalsın.

Dudu, Satı'nın önce sinirlenip sert bir çıkışla ağzını kapamayı kurduğunu anladı. Sözlerini keserek nefeslendi.

Süzdü bir iyice onu. Yüzündeki kıpırtılı tik geçip taze bir gülümsemenin gerginliği gelinceye bekledi. Sonra ekledi ardını:

Kendinden söz ediyordu. Kendi çektiklerini anlatmak istiyordu. Başka kimi vardı bu koca köyde. Gidip derdini anlatabileceği biri var mıydı? Yoktu. Durmuş durmuştu da, şimdi koymuştu yalnızlığı. Öylesine zor şeydi ki, kişiye ölümü aratıyordu. Hani Tanrı'dan korkmasa... Hani dinde kendine kıymak yasak olmasa, bir yardan atıverecekti kocamış vücudunu. Korkuyordu.

Bu yüzden aklında olsundu Satı'nın. Kişi, kısmeti çıkarken eh, demeliydi. Dudu gibi yüzüne bakılmaz olunca, karanlık dünyasında ölümü bir kurtuluş olarak beklerdi. Hani sözü Satı'nın üstüne değildi. Söz gelimi öyle diyordu. Yoksa son pişmanlık fayda vermiyordu. Kişi kötüleyince, boynu bükük kalıveriyordu. Yiğit efesi sağ olsaydı şimdiye. Bir sağ olsaydı, böyle mi olurdu. Böyle dayanaksız, kimsesiz kalıverir miydi yeryüzünde?

Satı, dediklerini de, demek istediklerini de iyi anlıyor Dudu'nun. Yıllardır konuşmadan anlaşmaya alışmış kişiler arasında, sözler bir oyalama olur sadece. Şimdi de öyle. Tahmini doğru Satı'nın. O kadar doğru ki, bir türlü sözü değiştirmiyor Dudu.

Güldü...

"Ben varım işte. Kızın. Kızlığın. Benim yanımda yalnızlığın sözü mü olur. Tanrı hayra çıkarsın, kötü bir düş görmüş olmalısın sen. Onun etkisindesin sabah sabah. Yoksa, torunun var. Daha ne istersin. Biz kırıyorsak seni, gücendiriyorsak söyle. Anamız, ninemiz değil misin? Bu ailenin başkanı değil misin? Hata yapabiliriz. Söyle ki, hemen düzeltelim.

Çünkü sen varken, hiç yalnız değilim ben. Sen ve gönlümü dolduran efem. Bir de yetimimiz var. Babasının yüzünü hiç görmemiş, görmesi mümkünsüz bir garibimiz. Daha ne isteriz Tanrı'dan. Bilir demek istediklerini. Tanrı yalnız komaz kimseyi. İşte örneği. Birlikte olmamız değil mi? Tanrı üçümüze de acımış. Ama en çok bana acımış ki, seni yolladı yoldaşlığa. Daha ne isterim.

Kim doldurabilirdi Hasan'ının yerini. Hangi er kişi onun ısısını verirdi yatağına. Hangi er, efesi gibi cevap verebilirdi sevdasına. Bir kez dağların doruğuna çıkmıştı o. Yeryüzünü, yeryüzündekilerin oradan görünüşünü seyreylemişti. Şimdi in diyordu analığı. İn oradan. Bilmiyordu ki, oradan inerse, buz gibi olur yüreği. Güneşin en yakın olduğu yerden tutuşmuş biri için, gölge yoktur artık. Günahtır bunu düşünmek.

Ve o ölür belki. Ölüm efesine kavuşmak zaten. Ama böyle bir günahı taşıyamaz üstünde. Yarın nasıl varır yanına. Sen yittin ama ben başka birine avratlık ettim işte. Yerini doldurdum sözünü nasıl edebilir? Ne der Hasan? Nasıl bakar ona? Cennet şefaatinden yoksun kılmaz mı? Kılar... Bir ten ateşini söndürmek için, ölümsüzlük boyu yanmak niye? Onlar bu ölçüye sığmazlardı analığı. Hiç sığmazlardı. Yok eğer, bıktıysa kızlığından. Torununu istemiyorsa artık, açıkça söylesindi anası. Darılmazdı Satı. Darılmazdı ya, bir daha da rahatsız etmezdi onu. Hiç çekinmesindi. Analar, kızlardan çekinmez çünkü...

Bu soru yıktı Dudu'yu. Nasıl bir işe girmişti. Nasıl kalmıştı Karaayakoğlu'nun sözlerinin etkisinde. Bilmese, tanımasa, haydi bir dahaydı. Ama biliyordu işte. Bunların ateşi bir başka ateşti. Ölüm... Başkalarının ödü patlar ölümden. Bu kız, sevinerek gider inan olsun. Kavuşmak diyor. Efeme kavuşacağım. Daha ne...

Pişmanlıkla ağlamaya başladı. Sabaha kadar gözlerini kapayamamıştı. Hep Satı gelmişti gözünün önüne. Hep ayıplayan şehit Hasan'ın hayali canlanmıştı zaten. Şimdi de bu cevap. Bu soru.

Sarıldı Satı'ya. "Kocamıştı o. Bunamıştı. Ne dediğini bilmiyordu. Bu dünyada yaşamı sürdürmeye değer tek şey, onların yoldaşlığıydı. Eğer bundan mahrum edeceklerse onu, öldürsünlerdi. Yaşamının son günlerindeydi. Korkuyordu. Yarın yitip gidecekti. Bir gece uyur bırakacaklardı onu. Sabahleyin bir de bakacaklardı ki, bir varmış bir yokmuş. İşte bunun için korkuyordu. O zaman yalnız kalacaktı bir iyice Satı. O zamanı düşünüyordu da..."

Eliyle kapadı ağzını. Satı düşünceliydi. Kızıyor muydu yoksa yine. Yok, kızmıyordu. Gülüyordu işte. Gülüyordu.

Hasan'ı büyütecekti daha Dudu Teyzesi. O kadar acele bırak-

mazlardı onu. Kolay mıydı bırakıp gitmek. Tanrı, onu onlara yoldaş ettiğine göre, bir bildiği, bir düşündüğü vardı. Öyle hemen bırakıp yitecek olsaydı, böylesine bağlanmazlardı birbirlerine. Dursundu bakalım hele. Buyruk gelmeyince, böyle kötü düşler görmesindi daha. Kendisi gibi kaç tanesini gömerdi Dudu teyze...

* * *

Ne diyecekti şimdi Karaayakoğlu'na. Ne cevap verecekti. Bütün gece acı içinde bunu düşünmüş, bir çıkar yol bulamamıştı. Daha fazla beklemezdi ağa. Kaç gün olmuştu, ağzını aramasını isteyeli. Daha fazla bekletirse, savsadı diye düşman kesilirdi. Bugün gidip aldığı cevabı vermeliydi artık. Azarlayacak. Haşlayacaktı. Biliyordu. Ama kimbilir nasıl sabırsızlıkla bekliyordu.

Demek sönmemişti içindeki ateş. İlkin Süllü'ye yoklattırıp sonra kendisine kesin buyurmasının bir nedeni olabilir ancak. Sevap, elbette bir neden. Ama Karaayaklar sevaba o kadar düşkünler mi? Bilinmez ki... Adam, ölümü görünce korkar. Dağ gibi yiğitlerin yitikliğini duyunca ürker. Ama ya Fadime'nin yıllar önceki gelişi. Altı yıl oluyor mu ki... Oluyor herhalde. O günden bu yana çok zaman geçti. Satı'nın Hasan'ı neredeyse beşi bitirecek.

Tazelenmiş olmalı içindeki ateş Karaayakoğlu'nun.

Vay Satı'nın başına gelenler. Eğer öyleyse, inşallah değildir, yandı kızım. Yandı ki...

İstemeye istemeye doğruldu. Bacağını sürüyerek yola düştü. Güneş çoktan doğmuş. Sabah namazı daha o yataktayken kazaya kalmıştı. Şaştı. Ömrü boyunca, hiçbir namazını kazaya bırakmamıştı. Tabii efesi sağken ovaya indikleri günler dışında... Tüm namazlarını zamanında kılmakla övünürdü köy içinde. Artık bir övüncünü yitirmişti şimdi. Üzüldü.

Bir an önce haberi yetiştirip dönmeli. Bir an önce kurtulmalıydı Tanrı borcundan. Yoksa, kocardı o da... Köyün yiğitleri, camiden çıkmış, Adsız'ın kahvesini doldurmuşlardı. Kahvenin önünden seke seke geçti. Başı yerdeydi.

Erkekler, onun yalpalayarak hanay yönünde gittiğini görünce, birbirinin yüzüne baktılar. Yine bir şey vardı hanayda. Dudu'yu ge-

rektiren bir iş vardı ki, mutlaka Karaayaklar sülalesine yeni kişiler kazandırıyordu bu iş.

Dudu, kulağına uğultu halinde çarpan seslerden bir şey anlamadan yürüdü. Köyün çamurlaşmış yolunda, hayvan pisliklerinden sakınarak, alt başa doğru vurdu gitti. Bahar, önce karları eritir dağda. Basılan yerler vıcıklaşır ilkin. Toprak, uzun bir süre donan karın altında gevşer. Su, akıntı bulursa, çamur çiğnene çiğnene sertleşir yine. Bu kez toz olur. Rüzgârla uçuşur. Gözüne, burnuna dolar kişinin. Görmesini engeller. Nefes aldırmaz.

Yok, akıntı bulamazsa, olduğu yerde gölleşir karsuyu. Hayvanlar işedikçe rengi değişir. Zamanla eriyen ters, kaymak bağlar suyun üstünde. Tüm sinek yuvası olur. Çocuklar, tek genişlik olarak kırları, bir de bu yolu bilirler. Çoğunlukla evlerinin önünde güreştiklerinden, göle yuvarlanırlar. Ters, sidik, karsuyu karışımı sıvaşır üstlerine. Kumcuk gibi sinek kaynaşır sonra. Ama yine de devam ederler oyunlarına.

Güneş, üstlerindeki sıvıyı kurutunca, yol yol iz olur pusatları. Kuruyan sıvının lekeleri benek benek, el el kalır zıbınları eskiyip paralanana...

Ovaya inerken öyle bırakır giderler köyü. Her yanı vıcık çamur içinde. Güzün dönünce kurumuş bulurlar. Toprak, kıraçlaşmış, çoraklaşmış gibi beyazımtırak bir renk almıştır. Bir başka toprak olmuştur. Oyuk oyuk. Çatlak çatlak... Ve kurumuş sıvının, beyaz lekesiyle ışıldaklı bir balkıma içinde.

Dudu, çamurlara bulaşmamak için kıyıdan gidiyor. Düşünceden, topal bacağının zorlamasından bir ter basmış. Her soluğunda canı gidip geliyor sanki. Diyeceklerini tekrarlıyor içinden. Hanaya varıncaya dek kuruyor kendi kendine. En biçimli nasıl anlatır durumu.

"Ağam," diyecek. "Benim yiğit ağam. Varma garibin üstüne. Bir efem demiş o... Bir Hasan'ın demiş tutturmuş. Gayrisine aklı ermiyor. Tüm yaşantısı, anıları. Şehidine bir bağlanmış ki... Dokanma. Zorlama garibi. Sonra ah alırız. Bilirsin bunların ahı tutar. Hem bu dünyada, hem ötekinde tutar. Sonra tümümüz yanarız ağam. Mahrum kalırız cenneti âlâdan... Yanarız...

Sen ağasın. Hem de büyük bir ağa. Tüm Bozdağ'da adı ünlenen

bir koca yiğitsin. Ne parmağı kınalı keklikler yoluna baş verir ağam. Ama Satı cahil. Satı yarını görmekten aciz. El kapısına hizmetçi olmaya razı. El kapısında aç kalmaya razı da, şehidinin yerine bir erle yoldaş olmaktan aklı çıkıyor.

Bırak kendi haline. Bozdağ'da kız mı kalmadı? Hem de senin için, eli kınalı, gözü sürmeli kız mı kalmadı ki, aklı bir başkasına takılıp kalmış bir avrat üstünde durursun. Dilersen, ben giderim senin için okuya. Ben giderim dünürcü. Ve en telli bakışlı, en dilber dudaklısını seçerim sana ağam. Yeter ki, bırak Satı'yı. Ona dokunma. Gazabetme. Bilirim. Senin gazabın, Tanrı gazabı gibidir. Kurtulunmaz. Bağışla cahili sen. Koyver yakasını. Olmaz mı benim güzel ağam. Olmaz mı ha?"

Gerekirse ağlayacak. Ayaklarına kapanıp yerlerde sürünecek. Ve caydıracak bu fikirden Karaayakoğlu'nu. Satı'sını kurtaracak.

Hanay kapısına varmış bu hazırlıkla. Ama yine de güp etti yüreği. Kapıdan girerken, sayvan gözünde büyüdü. Merdivenler dikleşti önünde. Çıkılmaz bir yamaca döndü. Eliyle kalbini bastırdı Dudu. Tekbir aldı. Salavat getirdi. Bir adım attı atmadı, kalakaldı yerinde.

Halil Ağa, sayvana çıkmış, köy yanını gözlüyor. Belli ki Dudu'yu, muştusunu bekliyor. Ne olurdu Satı eh, deseydi. Bu adama, hayır demekten zor ne var ki, şu yeryüzünde. Eh, deyiverseydi, gelir kurulurdu bu hanaya. Oğluyla birlik, ömrünü varlık içinde geçirirdi. Dememişti. Demezdi de...

Dudu'yu görünce yüzü güldü ağanın. Derin bir nefes bıraktı. İşte, beklediği haber gelmişti sonunda. Kaç gecedir, umutla sabahı zor ettiği muştuya kavuşuyordu. Dayanamazdı Satı. Kadın değil miydi? Varlık karşısında, gevşer, yumuşayıverirdi.

Dudu, sayvan merdivenini ıkıldayarak tırmandı. Gülerek el etti ona. Döndü odasına girdi. İlkin sedirin üstünde bağdaş kurdu. Sonra kalktı, kapıda karşıladı muştucuyu. Tekrar oturdu sedire. Dudu, diz çöktü karşısında. Elleri göbeğinin üstünde kenetlenmiş, başını yerden kaldırmadan, susuyordu.

Bir süre ona baktı Halil. İkirciklendi. Muştucu gibi durmuyordu Dudu. Hep yere baktığına göre, bir terslik vardı galiba.

— De bakalım Dudu Abla, Süllü Dayıyı ne gün yollayayım, dedi sonunda Halil.

Yutkundu Dudu. Nefeslendi bir iki.

— Yollama ağam. Hiç yollama...

Karaayakoğlu, "Ne?" diye fırladı yerinden. Odanın içinde çift sürer gibi dolaştı. Başına dikildi sonra Dudu'nun.

— Madem öyle, ne yüzle geldin?

— Ağam...

Konuşturmadı daha fazla. Eliyle kapıyı gösterirken, gıcırdayan dişleri arasından, "Yıkıl," dedi. O kadar...

Dudu, yorgunluğunu unutarak fırladı yerinden. Gözleri kararmış, başı dönmeye başlamıştı. Durulmazdı bundan sonra önüne. Bir kötü iş yapardı bu Karaayakoğlu ya, bakalım ne zaman. Kollamalıydı Satı'yı. Bir iyice kollamalı, kaptırmamalıydı.

Ağzını açıp bir söz de edememişti ki. Yol boyunca kurduklarının tümü boğazına tıkılmıştı sanki. Suç kendisindeydi. Suskun suskun oturacağına başlayacaktı söze. Sevdadan girecekti. Sevdanın ölümsüzlüğünden. Ve bir bir sayacaktı sonra aklındakileri. Hiçbirini söyleyememişti. Pattadak, yollama ağam deyip çıkmıştı. İşte böyle olurdu sonu. Tanrı korusun artık. Tanrı, korusun ki...

* * *

Hiç ummamıştı Karaayakoğlu. Satı'dan böyle bir cevabı hiç beklememişti. Hep kendinin olacağı düşüncesine alıştırmıştı başını. Satı, onundu. Onun olacaktı. Çünkü, ağanın onu istemesi, başına devlet kuşunun konması demekti. Hem duldu. Alanı bulunmaz bir dul. Hem de üstelik bir oğlu vardı başka bir erden. Karaayakoğlu bütün bunları bir kenara itip yine de istiyordu onu. Ama hayır diyordu. Sevincinden zil takıp göbek atması gerekirken, bir koca ağanın isteğini geri çeviriyordu ha... Alacağı olsundu bakalım. Alacağı olsundu bu Satı'nın. Demek, köyden uzaklaştıkça, kurallar değişmeye başlıyordu. Töreler unutulur olmuştu anlaşılan.

Daha baştan hata etmişti. Sevda demişlerdi. Sevda diye tanıklık ettiklerinde ses çıkarmamış, işin buraya gelmesine kendiliğinden rıza göstermişti o. Çeksindi işte şimdi. Alsındı sevdaya saygıyı da, başına çalsındı.

Ama o zaman sevdalılar ortadaydı. Ortada oldukları için ses çı-

karmamış, boyun bükmüştü. Ya şimdi ne? Adam gitmiş, Balkanlarda Tanrı katına ulaşmıştı. Daha sürdürmek olur muydu bunu? Bir başkası yatıyor olmalıydı kancığın gönlünde. Karaayakoğlu'nun umudunu yitirecekti aklı sıra. Yitirecekti de, kimse, ona varacaktı ha. Başka türlüsü olamazdı bu işin. Mümkünü yoktu. İşte Vesile. Satı'nın yaşında. Ama bir ay el sürmese kuduruyor.

İnsan değil mi bu Satı? Kadın değil mi? Elli yıldır belledikleri yanlış olamaz Halil Ağa'nın. Hiçbir yanlışlığı olamaz. Zora biniyordu demek bu iş. Zora binecekti. Ama suç kendisinde değildi. Hiçbir ağanın gösteremiyeceği saygıyı göstermişti o. Ama anlamamıştı madem. Bundan sonrasını ağalık, atalık neyi gerektiriyorsa öyle çözecekti Karaayakoğlu da...

Dışarı çıkınca, derin derin soludu. Ters ters baktı hanay yönüne. Geniş adımlarla kahveye yürüdü.

Yürüdükçe serin havanın okşayışları öfkesini dağıttı. Öfkeyle olmazdı. Öfke zarar getirirdi güçlüye. Tüm köye kepaze olmanın anlamı yoktu. Kurnazlık, çözerdi bu düğümü. Öyle sinsice davranmalıydı ki, bir Satı kalsın, bir de kendisi. Yoksa, köylü arka çıkardı. Hele iki ihtiyar karga, cennet, cehennem sözleriyle ortalığı velveleye verirse, daha da kötü olabilirdi sonuç.

Adımları giderek küçüldü. Öfkesi dağıldıkça, bir gülümseme gelip yerleşti yüzüne. Sırıtıyordu. Tilkiler gibi. Kapısı açık kümes görmüş bir tilki gibiydi Karaayakoğlu şu an. Ürkütücü sırıtışıyla kuşku verirdi bakanın yüreğine.

Öyle bir iş yapacaktı ki, Satı'ya. Şaşkına döndürecekti. En güvendiği, en iyi tanıdığı kişiler üstüne düşeceklerdi. Aklını yatıracaklardı Satı'nın. Tüm köylü itecekti ardından. İnadını kıracaktı. O zaman görmeliydi bakalım. Kendi ayağıyla varacaktı karşısına. Diz çöküp el bağlayacaktı. Ben aldanmışım ağam, baştan beri bir saplantının, bir yanılgının içinde bunalıyormuşum. Sen beni bağışla. Senin değerini, kadrini bilememişim. Al beni diyecekti. Al ve bağışla...

Karaayakoğlu'nun oyununu bir kez daha görecekti Kayalar köyü. Görecek, hem de şaşacaktı. Uzun parmaklarını cebinden çıkardı. Sigara sarar gibi kırçıl bıyıklarını büktü. Bir parıltı gelip çakıldı göz-

lerine. Yüzündeki gülüşü daha da ürkütücü hale getiren bir yanma tutuştu bakışlarında.

Kahveye geldiğinde öfkesi tümüyle yitmişti artık. Adsız'ın Mehmet'e kahve ısmarladı. Az şekerli kahvesi, köpük köpük önüne gelince, "Aferin Mehmet," dedi. Bu söz üstüne, daha biraz önce saygıyla doğrulup yer vermiş olmanın kıpırtısındaki vücutlar, yere eğilmiş bakışlar ağadan yana döndü. Hayretle baktılar Halil'e.

İlk kez Adsız'ı övüyordu ağa. İlk kez gülüyordu ona. Her zaman bağırıp çağırmaya hazır duran suratı bu kez gülüyordu. Adsız, koca kulaklarını sallayarak şımardı.

— Sağol ağam, afiyet bal olsun.

— Elbet olacak. Çeteleye çentik çektirmiyorum. Para veriyorum ben...

Ağadan yana gülerek açılmış ağızlar bir an dondu. Suratlar asıldı. Bakışlar yere indi hemen. Şaka olmazdı bu ağa kısmıyla, hele Halil Ağa'yla hiç şaka olmazdı ki... Bozar atardı adamı işte böyle. Bir kahve dolusu köylüyü, bir lafla mıhlayıverdi peykesine. Ona verilecek cevabı çok iyi bilirlerdi. Bilirlerdi ya, yokluğun gözü kör olsundu. Bunca insan, bir başına ona muhtaçtılar. Ağızlarını büzüp oturmaktan başka ne gelirdi ellerinden. Bir muhtaç olmasalardı. Onların da, kendilerine yetecek toprağı, kışı çıkaracak ekini olsaydı. Tıkaç gibi boğazına tıkarlardı adamın sözünü ama ah..

Tanrı'ya şekva etmek olmazdı. Bir bildiği vardı onun. Bir bildiği vardı ki, Karaayakoğlu'nu varlıklı, onları yoksul kılmıştı. Deniyor olmalı onları. Bakalım isyan edecekler mi diye deniyor mutlaka. Tövbe Yarabbi. Onlar hiç isyan eder mi? Tanrı, işini bilir. Çok iyi bilir. Bunu bellemiştir onlar. Belledikleri için de hiçbir zaman isyan etmezler. Boşu boşuna da günaha girmezler. Bu dünyalarını yitirmişler nasılsa. Bir de ötekini yitirdiler mi, yandılar demektir. Orasını kurtarmak için, isyan etmeyecekler. Susacaklar ağanın bu sözü üstüne. Sabır çekecekler yüreklerindeki tükenmez tespihlerde...

Çok ağır konuşurdu ağaları. Bilmezler miydi? Bilirlerdi. Küfürle konuşurdu çok zaman da... Üstüne varılmazdı ki...

Halil, söylediği sözün değirmen taşı gibi oturduğunu, suskun-

luktan anladı. Bakışlarını fincandan kaldırmadan, Adsız'ı çağırdı. Adsız, sus pus koştu bu kez. Dikildi karşısına. O zaman başını kaldırdı Karaayakoğlu. Kahveler benden, dedi. Haydi durma...

Bakışlar tekrar Halil'den yana döndü. Ağızlar yine açıldı hiç kapanmamış gibi. Demin şaka yapmıştı ağa. Yoksa onları azarlamak için, yoksulluklarıyla alay olsun diye söylememişti o sözleri. Sadece şaka yapmıştı. Hangi birinin gücü yeterdi bir gönül almak için bu kadar kişiye kahve ısmarlamaya. Sevindiler. Çetelesiz bir kahve yetti onları sevindirmeye. Güldüler. Yaşa ağa, dediler. Varol...

Böyleydi ağaları. Çekeceklerdi. İyi kalpliydi. Temiz kalpliydi ama dili sertti. Dili sert olan adamın yüreği yumuşak olurdu. Bilmezler miydi bunu. Bilirlerdi. Bilirlerdi de, yine gücenirlerdi işte. Darılmasalar, ağamızdır, sert söylese bile baştutarımız olarak saygı duymalıyız deyiverseler. Diyorlar ya işte. Dili keskindir ama tümünü sever onların. Bir dertleri, bir istekleri olsa ilkin ona koşmazlar mı yine. Koşarlar. Eh öyleyse...

Kıvançla içtiler kahveleri. Kıvançla eski sohbetlerine döndüler. Topal Ali'yi sıkıştırıyorlardı. Artık bahar gelmişti dağa. Mayıs yarıyı buldu bulacaktı. Bir an önce insindi kente. İnsindi de, bağcı selamlarını torbalayıp gelsindi. Bak haberi olsundu Topal'ın. Bir kez ova mevsimini kaçırdılar mı, tümünün günahları boynunaydı. Davransındı.

Her yıl, acelesi artıyordu köylünün. Evlerde un kıtaldıkça, bağ merakı sarıyordu. Yıllar önce, Süllü, haziran dolmadan adım atmazdı kente. Şimdi, mayısın yarısı olmadan kent yoluna düşüyor Topal Ali. Tanrı korusun. Tanrı yardım etsin...

Süllü de köylüye katılınca, söz verdi Ali. Birkaç güne kadar, yola düşerdi. Hiç tasa etmesinler. Mümkün olduğu kadar fazla dükkân dolaşır, fazla bağ almaya bakardı. Tanrı izin verirse, büyük muştularla gelirdi. Ama vermezse, dediğinden fazlası olmazdı ki... Hem o kadar acele etmesinler. Sonra kentli aç kaldık sanır. Aç kaldık sanır da, ücretleri iyice düşürür. Biraz naza çekmeliyiz kendimizi. Tümden salıverirsek, aç kalırız ne denli çalışsak. Öyle değil mi?

Orası da vardı ya işin. Her neyse. Topal Ali bilirdi işini. Süllü Dayı daha iyi bilirdi ama. O da kendileriyle birlik olduğuna göre, naz

etmesindi Topal. Meryem'inden birkaç günlüğüne ayrılsın da, köylüsünün yarınını düzene kosundu.

Karaayakoğlu, köylüler Ali'yi sarakaya alınca kalktı. Süllü'nün önünde duraklayarak, "Gel benimle," deyip çıktı. Süllü, altına aldığı ayağını sarkıttı. Kahveden çıkarak, orman yoluna düşen ağanın ardından yürüdü.

Halil uzaklaşmıştı. Süllü, dağ rüzgârında toprak rengini almış ince bacaklarının üstünde onu izledi. Nefes nefese yanına vardı. Orman yoluna saptığına göre, önemli bir diyeceği olmalıydı ağanın. Hep böyle yapardı. Yaklaşınca, ellerini yamalı cüppesinin yenlerine soktu. Karnının üstünde kenetleyerek, yanında yürümeye başladı.

Karaayakoğlu, Dudu'ya yaptığının aynını tekrarladı Süllü'ye karşı. Köyün, köylünün durumunu sordu tek tek. Çaresizliklerini bütün çıplaklığıyla ortaya döktürdü Süllü'nün ağzından. Sonra Satı'ya geçti. Şehit duluyla, yetiminin durumuna geldi söz.

Devamlı yardım etmek istiyordu onlara. Geçen bahar gönderdiği erzak ve giyecekler tükenmiş olmalıydı. Yenilemek gerekirdi sadakayı. Sünnetti bu görev. Peygamber efendimiz zamanından bu yana varlıklıların üstüne. Şehit artığına yardım etmek, çok sevap bir işti. İstiyordu sevabı Halil. Ne var ki, Satı çok genç, çok tazeydi.

Süllü'nün de iyi bildiği gibi, adı çıkmıştı Karaayakoğlu'nun. Köylü, bu işin salt sevap kazanmak için yapıldığına inanmazdı. Leke sürerlerdi elin namuslu kadınına. Dayanamazdı buna ağa. Bu yüzden çekiniyordu yardım etmeye.

Ama bir türlü bastıramıyordu yüreğindeki sızıyı. Yarın, kıyamet gününde sorardı Tanrı. Ben, sana bir şehit duluyla yetimini bırakmıştım. Onların rızkını bırakmıştım görev olarak. Hani yaptığın, derdi. Cevap veremeyecekti buna. Öyle üzülüyordu ki...

Günlerdir düşünmüş, taşınmıştı. Sonunda yine Süllü'nün anlattığı bir mesel gelmişti aklına. Peygamberimiz efendimiz, savaşlardan sonra şehit dullarına nikâh kıyarmış hep. Genç, yaşlı bakmadan. Salt yardım edebilmek için. Acaba böyle bir şey yapamazlar mıydı onlar da.

Ağzını aradıkları zaman, bir ılımı olsaydı tazenin çok iyiydi. Olmuyordu. Öyle bir yürek vermişti ki, Tanrı ona...

Bir yere dönük kalmıştı hep. Böylesi sevdalı bir kadına yardım etmek, insan olarak bile görevdi. Nerede kaldı ki, din için, devlet için, kendilerinin namusu için yitmiş birinin kalıntısı olsun.

Ama bir de söz getirirseydiler üstüne. Biri kalkar da kötü düşünürseydi. İşte o zaman köycek yanarlardı artık. Cahil köylü bilmezdi bunu. Bilmez, Karaayakoğlu durmadan erzak gönderdiğine göre, Satı onun oynaşı oldu derlerdi. Tanrı göstermesin. Böylesine yitirdiğine bağlı bir kadın için, böylesine bir iftirada bulunanın ağzı kururdu. Kururdu ya, anlamazdı ki köylü.

En iyi yoldu bu. Eğer bir düşündüğü, bir istediği varsa, bakımı, düzeni ağaya olmak üzere, hemen başgöz etsinlerdi Satı'yı. Görevini yapamamışlıktan kurtulsundu ağa. Yıllardır yapamadığını ödesindi. Yok, böyle bir takıntısı yoksa ki, yoktu. Biliyordu bunu. Tüm köylü de, ağa da biliyordu. O zaman bir söz nikâhı kıysınlardı ağa üstüne. Süllü yapardı bu işi. Konuşsundu Satı'yla. İster damında otursundu yine. Yüzüne bile bakmasındı ağanın. İsterse, hanayda bir yer açardı ona..

En küçük bir nikâh hakkı istemezdi. İstemeye kalksa hayrı olmazdı ki... O, yitik de olsa, Hasan'ıyla doluydu. Ve ağanın bir fazla avrada hiç gereksinmesi yoktu şimdilik. Hem düşündüğü sadece Satı değildi. Kaynatası Ömer'den, Yetim Hasan'ın övgüsünü dinlemişti kaç kez. Çok akıllı oğlanmış. Bir belledğini bir daha unutmazmış. Eh, böyle bir akıl da okumaya yararlı olur. Alır yanına Hasan'ı. İndirir kente. Okula verir. "Demirli Mektebe" yazdırır. Şeyh Mehmet Efendi, en derin hoca orada. Onun "rahlei tedrisine" terk eder çocuğu. Okur Hasan. Bakarsın, büyük bir din bilgini olmuş. Müderris, hatta müftü olmuş, Daha ne isterler. Şehit oğlunun, böyle büyük bir bilgin olması, köylü için de, Satı için de, ona karınca bacağı kadar yardım eden ağa için de, büyük mutluluk olmaz mı? Hem bu dünya için, hem öte dünya için...

İsterse, oğluyla birlikte gider Satı. Bakar ona orada. Ağa, kente indiğinde hatır sormak için bir uğrar evine. Bir acı kahvesini içip döner...

Geçenlerde rüyasında gördü Garibin Hasan'ı. Karşısına dikildi, yakınıyordu. Bir korkuyla uyandı ki... "Ağam," diyordu Hasan. "Koca ağam, yetimim, dulum el yesiri gibi kaldı orada. Biri okusa, derin

bir kişi olur. Öteki bakılsa, yaşamı düzelir. Sen ağa iken, neden mukayyet olmadın. Ağalık töresi bu mu?"

"Her yanıma ter bastı. Korkuyla uyandım. Anlatmak istemiştim ona. Yavrum Hasan'ım. Bilirsin köylüyü, demek istemiştim. Bir söz gelirse Satı'nın üstüne. Ben yediremem kendime. Sizin kuşağınızı ben bağlamadım mı? Düğününüzde ilk el kaldırıp oynamadım mı ben. Ama dinlemez köylü. Günaha girer gizliden de olsa. Diyemedim. O gün bu gündür düşünüyorum. Başım çatlayacak gibi."

Bir işaret yok mu bunda? Var. Neye yorar Süllü Dayı? Herhalde yardımın gerekli olduğuna. Ama nasıl. İşte bütün sorun bu. Bunu çözecek tek yol da, dediği gibi. Bir söz nikâhı. Rahatça görevini yapabilsindi ağa. Ona bu olanağı Süllü sağlayabilirdi. Kimse sözünden çıkmazdı onun. Sevdalı Satı bile. Hatta, rüyasını anlatsındı. Eğer o rüyayı görmemiş olsa, yine yıldan yıla, erzak, biraz da giysi yardımıyla yetinecekti. Ama hesap soruyordu Hasan.

Ben askere gideli bunca yıl oldu diyordu. Bakmadın. Haydi o zaman dönüş umudum vardı benim. Oğlan da küçüktü daha. Ama şimdi. Okuma zamanı geldi. Hiç görmez misin? Hiç ilgilenmez misin köylünle.

Baksındı artık Süllü Dayı. Bir yol, yöntem bulup bu işi çözsündü. Eğer aklına gelen başka bir çare vardıysa... Hah, tamam. İsterse, Süllü götürsündü oğlanı kente.

O yerleştirsindi. Ağa, gerekli olanı Süllü'ye verirdi. Bu da bir çözümdü bak. Ne derdi?

* * *

Düşünüyordu Süllü. Beyaz, bıyık uçları gibi alnında uzamış kaşlarını oynatarak düşünüyordu. Ağanın bütün sözleri hakçasınaydı. Baştan sona doğruydu dinimiz uyarınca. Köyün, en başta da varlıklıların borcuydu şehit duluyla, yetimini düşünmek. Düşünüyordu. Ya da düşünmemiş, sadece bir kez sevindirivermişti. Ama bu düş... Hasan'ın gidip bağrına basması.

Haklıydı Hasan. Sağ olsaydı. Karısıyla çocuğunu hiç muhtaç etmezdi. En yüksek ücreti alıyordu ovada. Satı da çalıştığına göre, bir yıl yeterdi kazandıkları. Ama şimdi. Dudu var diyelim. Yarın göçecek Du-

du. Köyün en yaşlısı. O hesapça, yıllara değil, günlere bakar defterinin dürülmesi. Sonra sıra kendinde. Büsbütün garip kalmaz mı?

Hem dinimiz öyle gerektirmiyor mu? Dula yardım başka türlü nasıl yapılır? En doğrusu, söz gelmesini önlemek için, bir nikâh kıymaktır. İnsanın helali olunca, kimse ağzını açıp tek söz edemez.

Hele oğlanın "Demirli Mektep"te okuma olanağı. Bir ağa hatırı gerekti oraya girmek için. Şeyh Mehmet Efendi, kolay kolay öğrenci almazdı. Dediklerine göre öyle derinmiş ki, zikrederken, düşündüğünü gösterirmiş insana. Rufailerin en ulularından biriymiş. Bir kez, bir Afyonlu gelmiş. Elini öpmüş. Ama dalgınmış adam. Karım ne yapıyor acaba diye düşünürmüş durmadan. Kuşkudaymış da biraz karısından yana...

Şeyh efendi, bak, demiş. Elini duvara sürüvermiş. Bir cuma gününün sela vaktiymiş. Ve adam karısını, mutfakta kabak köftesi yaparken görmüş. Sonra elini öpmüş şeyh efendinin. Düşmüş Afyon yoluna. Dağ tepe, tam dört günde varmış evine. Varmış ve de, cuma selasında yaptığın kabak köftesinden getir bakalım demiş kadına da, kadıncağız düşmüş bayılmış.

Şeyh Mehmet Efendi böyle bir adam işte. Daha binlerce kerameti varmış böyle. Saymakla bitmez. Ne demek garip Hasan'ın ona öğrenci olması. Devlet. Bir büyük devlet ki...

Fakat...

Fakat, güven olmaz ki Karaayakoğlu'na. Şimdi he, dese. Araya girse. Bunları bir bir anlatsa. İş biterdi. İçi kan ağlasa bile, hayır demezdi Satı. Söz nikâhını kıyarlardı. Ama ya oyunsa bu. Satı'yı elde etmek için bir oyunsa. Nikâhlı olunca, kimse bir şey diyemezdi ki. Nikâhlı karısıydı adamın. Helaliydi...

Hem Satı'ya da acıyordu. Böyle bir baskı olmazsa evlenmezdi kız. Bir dulla kimseler evlenmezdi köy yerinde. Eğer ucu dönmez malı yoksa. Satı'nın yoktu işte. Olmadığından, kimseler almazdı. Şimdi bir devlet kuşu konacaktı başına. Aklını yatırmalıydı. Ama ya Hasan darılırsa sonra. Ya gerçekten istemiyor da, köylünün hatırından çıkamadığı için, köylüye yük olduğunu sandığı için he derse Satı? Sonra da beddua ederse?

Gençliğini düşündü. Rus savaşından dönüşünü. Belki beş yıllık evliydi savaşa gittiğinde. Karı koca birbirlerine bir iyice doymuş olmalıydılar değil mi? Değilmiş. Kendi özlemini bırak bir yana. Dönüşünün sabahına ne demişti karısı. "Ersizlik öyle zor ki, yiğidim. Ersizlik öyle bir yoksulluk ki, Tanrı kimsenin başına vermesin..."

Sonra kollarını boynuna dolamış, tüm ateş halinde sarılırken, tamamlamıştı gerisini: "Ersizlik sevdayı kocatıyor inan..."

Satı'yı her düşünüşünde bu cümle geliyordu aklına. Ersizlik, sevdayı kocatırdı bir yerde. Ama kendi karısı gibi olursa. Kendi sevdaları gibi olursa. Satı'nın tutkusu başka. Başkalığını biliyor. Bildiği halde, bir deneme daha yapmalı.

Çünkü, evlendiğinin beşinci ayında yiğidinden mahrum kaldı Satı. Sevdasının ateşi ne denli güçlü olsa, ersizlik özlemini yitirtemez. Başkaydı onlar. Başkaydı Satı. Evet. Ama işte bir yerlere gelip dayanıyordu ki, oradan ötesine aklı ermiyordu Süllü'nün.

Belki onlar gibi bir sevdanın içinde yanmadığından, onların mutluluğuna erişmediğindendi bu. Bilemiyor. Bilemiyor ya, rahmetli karısının bu sözlerini her düşünüşünde, Satı'yı başgöz etmeyi de birlikte kuruyordu.

Ancak, sadece Bozdağ'ı değil, ovayı da taradığı halde, Hasan'ın yerini tutabilecek bir yiğit kesmiyordu gözü. Şimdi Halil çıkmış, gölge olmak istiyordu. Yardımını söz getirmeden vermek istiyordu. İnanmak gerekir miydi acaba? İnanmalı mıydı buna?

Bakarsın bir kez gerçekten doğrudur söyledikleri. Şimdiye değin, bir kez iyilik etmişti bunlar köye. Camiyi yaptırmışlardı. Ondan öteye hep şer gelmişti akıllarına. Bir vermişler, üç almışlardı daima. Ölümden korkarlardı ama. Korkmayan var mı? Belki Hasan gerçekten dikildi başına. Ihtı göğsüne Karaayakoğlu'nun. Şehit o. Her bir yeri gezen, her bir şeyi gören. Geldi, karısıyla oğlunun durumunu kolaçan etti. Sonra, ıhtı Karaayakoğlu'nun göğsüne. Korkuttu.Yine de belli olmaz. Baştan sona yalan da olabilir söyledikleri. Hasan, en çok Süllü'yü sever. Bir de Dudu'yu. Neden onların düşüne girmedi de, gidip Karaayakoğlu'nun düşüne girdi. O, varlıklı. Bilmez mi Hasan, kendilerinden yakınmadan başka şey çıkmayacağını? Bilir.

Bakarsın ters gidilirse, daha kötü işler de yapabilir, niyetini kurduysa bu adam. En iyisi, işi olumlu yanından alıp bir bir Satı'ya anlatmak. Kararını o versin. Vebal altında kalmasın kimse...

* * *

Halil, tırmandıkları sürece konuşmuştu. Yanında, yüzünden hiçbir şey belli etmeden yürüyen Süllü'yü süzüyor arada bir. Sözlerinin etkisini ölçmek istiyor. Ama bir şey çıkaramıyor, tüm sakal olmuş ihtiyar yüzden. Bir şey anlayamıyor. Söylediklerini beğendi mi? Yoksa bütün art düşüncesinin farkına mı vardı? Zaten eskiden beri sevmez bu Süllü'yü. İçten pazarlıklıdır. Köyün en anlaşılmaz kişisidir. Kolay kolay ağzını açıp laf etmez. Bir konuşur, pir konuşur dediklerindendir.

Bu yüzden, tehlikelidir. Diğerleri gibi çabucak öfkelenmez. Öfkeyle, önüne gelene sövüp boşalmaz. Öyle olsa iyiydi. Öylesi adamdan korkulmaz. Açık bir kitap gibidir. Bir bakışta içini, dışını okur adam. Ama Süllü, tıpkı tıpkısına kendi gibiydi. İçten pazarlıklı, uyuntu, uyur yılan...

Sözlerini bitirince, yüzünde bir gülümsemeyle dirseğini kavradı Süllü'nün. Köye doğru yöneldiler. Bekliyordu Karaayakoğlu. Gözlerinin ucunu Süllü'ye dikmiş bekliyordu.

Ağzından çıkan sözler ya hayallerini gerçekleştirecekti. Ya da daha kötü oyunlar hazırlamasını gerektirecekti. Bütün hüneri, bütün yumuşaklığıyla onu kandırmaya uğraşmıştı. Eğer kandırabildiyse, yolun yarısından çoğunu aşmış sayılırdı.

Süllü başını kaldırdı. Derin bir nefes aldı. "Allah tuttuğunu altın etsin ağam," dedi. "Allah seni başımızdan eksik etmesin..."

Oh, dedi Halil. Belli belirsiz bir oh çekti içinden. Eğer Tanrı korkusu ya da sevgisi olmasaydı, nasıl yönetirlerdi bu insanları bilemiyor... O yüce varlığın adının anıldığı her yerde, sadece hayrı düşünürdü bunlar. Hayır umarlardı.

Süllü, mutlaka şöyle düşünmüştür. Elin dölüyle, bir artığa kalmadı ya Karaayakoğlu. Salt hayır içindir düşündükleri...

Öyle bilsindi. Öyle sayılırdı bir yerde de... Satı gibi kız mı yoktu koca Bozdağ'da. İstese alamaz mıydı sanki. Alırdı. Ama bir kez takılmıştı aklı. Takıldığı için de, ağaca masraf edip güzelce alacaktı ya-

pacağı masrafın karşılığını. Bir yeri eksilmezdi ki Satı'nın. Mutlu bile olurdu. Görsündü bak. Bir kez kandırsın, bir kez koynuna alsındı onu. Bir daha çıkabilir miydi? Halil kovalasa bile...

Camiinin önüne varıp su küpüne yanaşırlarken, Dursun'u gördü Süllü. Demek dönmüştü Derbent'ten. Göz kırptı Karaayakoğlu'na. "Ben, dediklerini anlatır, sana haber iletirim ağam," dedi. "Hiç tasa etme..."

Etmiyordu zaten. Kandırmıştı Süllü'yü. Süllü'yü kandırınca, gerisini alacağını biliyordu. Onun derdi, zaman sorunuydu. Eğer bir aya kadar çözemezse bu işi Süllü, gelecek güze kalırdı. Ova zamanı gelmişti yine. Ve köylü, hazırlığa başlamıştı belli belirsiz.

Eğer olmazsa beklerdi. Nasılsa, başka birinin olmazdı Satı. Ölürdü de olmazdı. Belki oğlunun okuması, bir büyük bilgin ya da şeyh olması hatırına razı gelirdi. Ondan sonrası Karaayakoğlu'na kalmış.

Ürkütmeden sokulurdu. Ürkütmeden alıştırırdı kendine. Hatır sorardı her seferinde. Uğrar, isteklerini yerine getirirdi. Bir kahve içer, ayrılırdı hemen. Kente giderseydi daha iyi olurdu. Kısa zamanda yayardı, karısı olduğunu. Sonra daha rahat girer çıkardı eve. Ve iyice alıştıktan sonra...

Namaz kılamayacaktı neredeyse. Ellerini ovuşturmak, kıvancından atına atlayıp dağ yukarı vurmak geçiyordu içinden. Kendini tutuyordu. Bir küçük hata, Süllü'yü uyarıverirdi. Sonra ovada, bir pundunu bulup ulaşamayacağı yere yerleştirirdi Satı'yı. Güven olmazdı bu sakallı kargaya. İki karga birleşirse hele. Dudu'yla birlik olursa...

İçinden kabaran kıvancı bastırıyor. Zorla kendini namaza vermek istiyordu. Olmuyordu işte. Bir türlü olmuyordu...

-13-

Dileğini yerine getirmişti Süllü. Adsız'a söyleyip Dursun'u ardına takarak, Derbent'e inmişti. Dursun, bir ay orada kaldı. Yüzü gülüyordu döndüğünde. Öğle namazına yetişmişti. Namazı o gün de Süllü kıldırdı. Yorgundur Dursun. Dinlensin biraz.

Namaz biter bitmez, konuşmaya başladılar. Mutluydu Dursun.

Dünyanın hutbesini öğrenmişti. İcazet de vermişti hocası. Cuma namazı kıldırabilirdi köylüsüne. Köylüler hem sevindiler buna. Hem üzüldüler. Kötü günler için iyiydi cuma namazını köyde kılmak. Ama iyi günlerde Derbent'e kadar inip yeni haberler öğrenmelerini engelleyecekti. Cuma günü, pazar kurulurdu Derbent'te. Eğer ceplerinde üç beş kuruş da bulunursa, keyfine değilmezdi o günlerin. Ama pazarda harcayacak parayı görmüyorlardı gayri. Görecekleri de yoktu bu gidişle.

Süllü, cemaatten biri olmuştu artık. Bütün namazların imamlığını Dursun'a bırakmıştı. O, kendisinden üstün, kendisinden derindi. Derinliği şuradan belliydi ki, Süllü hiçbir zaman hutbe verip cuma kıldırmadığı halde, Dursun bunları biliyor. Bildiği için hiç böbürlenmiyor, Süllü Dayısının dizinin dibinden ayrılmıyordu. Şimdilerde ölü yıkamaktan ürküyordu bir. Ölünün başına vardı mı, eli ayağı kesiliveriyordu. Bir de o korkuyu atlatabilse. Tam hoca olacaktı. Yakındı, daha üstteki köylerin Kayalar'a cumaya inmesi. Hem de çok yakındı.

Dağlar suskundur. Küttür. Ama öyle bir yankısı vardır ki...

Hemen duyulur olanlar. Belki biraz geç. Birkaç yıl kadar. Ama yine de duyulur. Yukarıdaki dağköyler, yakında alırlar haberi. Çoban Ömer ya da çebilerinden biri, karşılaştığında, öteki köyün çobanlarına anlatmıştır. Onlar, yaylım bitip köye döndüklerinde söylerler bunu. Haber yayılır tüm dağköylere. Derbent ya da Keleş yerine, Kayalar'a gelmeye başlar köylü.

Kaç kez söylemişti Süllü. İslam dininde, ölüden korkmak yoktur. Ölüler, ruhu tenini terk etmiş bizim gibi insanlardan başka bir şey değildir. Eğer korkarsa şaşırır. Günaha girer sonra.

Şaşmak korkusu, ölü korkusunu bastırmıştı sonunda. Dursun, genç yaşında ölülere alışmıştı. Artık korkmuyor. Kendiliğinden davranışlarla, gerekeni yapıyor. Bellediği gibi. Hem yanıbaşında Süllü gibi bir derin hoca varken, neden korksun. Bilmediğini o yapıyor. Belleyemediği varsa, yeni baştan çalıştırıyor.

Uzun bir süre izledi onu Süllü. Sınavdan geçirdi kendince. Her tapınma şeklinde bir iyice pişirdi. Sonunda, imamlıkla bütün ilgisi-

ni kesti. Herhangi bir iş için gelen oldu mu, parmağının ucuyla Dursun'u işaret ediyordu.

Bir gün Adsız'ı bir köşeye çekti. İmam dediğin, uçkuruna sıkı kişi olmalıydı. Bunun için de, hemen başgöz edilmek gerekti. Artık kıvama gelmişti oğlan. Süllü sağken yuvasına yerleştirsinlerdi onu.

Mehmet de, Süllü'nün bu işaretini bekliyormuş. Hemen karısına yetiştirdi. Topal Ali'nin ölen karısı Ayşe'nin kızı vardı. Fatma. Adsız karısının gözü ondaydı. Dursun'un evlenmesini her düşünüşünde, aklına Fatma gelirdi. Ne zamandır kocasına söylemek istiyordu zaten. Söyleyemiyordu bir türlü. Eğer o da istiyorsa, Topal Ali'ye söylesindi hemen.

Tamamdı bu iş. Olmuştu...

Topal Ali, durmadan onu sarakaya aldığı için, en kızdığı insanlardan biriydi. Ama iyi adamdı yine. Süllü kocayalı, tümünün baştutarı olmuştu. Verirseydi eğer. Razı gelirseydi. En dengi oydu kızına. İyi bulmuştu karısı. İyi akıl etmişti.

Fatma, on üç yaşına basmıştı artık. Esmerliğinin üstüne belli belirsiz bir al vurmaya başlamıştı. Anası ölünce, yengesine güvenmişti ilkin. Ama evleri ayrıldığından, işler tüm üstüne kalmıştı. Hele çocukları olduktan, Fatma'yı hala yaptıktan sonra, işler daha da artmıştı. Haklıydı yengesi. Kendi evinin işini yapamazken, bir de kaynatasının işlerini mi yüklenecekti. Hem Fatma büyümüştü artık. Gelinlik kız olmuştu. Yapardı işleri.

Meryem "Ablası" gelinceye dek de yapmıştı bir güzel. Ana diyemiyordu bir türlü Meryem'e. O kadar gençti ki...

Meryem de istemiyordu. Yine eskiden olduğu gibi "Fatmam," diyordu. "Yine abla de bana. Ananın yerini dolduramam biliyorum. Lakin, herhalde ablan gibi olurum. Ev işlerine ben bakarım artık. Sen çeyizini hazırla. Büyüyorsun. Güzelleşiyorsun her geçen gün."

Bu yıl, ovada peşinde dolananlar olmuştu. Süllü Dayı, başına dikilmeseydi bir korkuluk gibi, belki de yavuklanacaktı. Peşinde dolananlardan birine atıverecekti bir mâni. Sonra bir mâni de ondan. Köy dönüşü, düğün hazırlığı...

Olmamıştı.

Kara gözlerinde, kişinin içine işleyen bir özlem parıldamıştı sadece. İnce, pembe dudakları titrer gibiydi her zaman. Küçük burnunun çizgisinde birleşen, dudaklarının titreşimiyle, gözlerinin özlemi, üzünçlü bir gölge vurduruyordu yüzüne.

Ova dönüşü sokulmuştu Meryem Ablasına. Babasının kahvede olduğu bir zamanı kollayıp açıvermişti sözü. Eğer gerektiği kadar büyük ya da güzel olsaydı, Süllü Dayıya bakmazdı ardında dolananlar. Bilmez mi o...

Kaç kez görmüş, kaç kez dinlemiş öyküleri. Kızın zamanı geldi mi, Süllü Dayı koltuk kovaltır. Ya da dinlemez onu yiğitler. Arkasını dönmesini beklerler. Sonra hemen patlatırlar mâniyi. Hiç olmadı, gözleriyle söyleşirler.

Oysa Fatma'nın ardında dolananlar, Süllü'yü görür görmez kaybolurlar...

Nedenini öğrenmek istiyordu Fatma bunun.

— Meryem Ablam, dedi. Söyle bana, daha pek mi küçüğüm, yoksa çirkin miyim ben?

Meryem hemen anlamıştı.

Yüzüne bakılmanın, kadın kişinin, içinde bir şeyler kaynamasının anlamını çok iyi bilirdi. Hele gözlerinde er gözlerinin alazı kıvılcımlanırken. Kollarının arasına aldı Fatma'yı. Tam bir ana gibi sardı. Kokladı.

— Pek güzelsin Fadimem. Pek güzel olduğun için, yörende dolaşanın yok.

— Beni avutma abla. Çirkinim ben. Senin gibi güzel olsaydım...

Meryem atıldı. Eliyle ağzını kapadı Fatma'nın. Azarladı.

— Sus. Bir daha duymayayım bu sözü. Sen, benden çok güzelsin. Er kişi avradın güzelinden korkar. Elimde tutamam diye sakınır.

Fatma gülüverdi.

Çok hoşuna gitmişti bu söz. Demek güzeldi. Güzelliğinden korkuyorlardı.

Meryem devam etti sözlerine.

— Elbet senin de kısmetin çıkacak bir gün. Acelen ne benim güzel Fadimem. Yoksa bıktın mı benden. Usandın mı?

— A'a... Ondan değil ablacığım. Hani meraklandım da...

Tekrar okşadı Meryem. Biliyordu. İçinde kaynayanı bildiği için de, üstüne varmıyordu. Fatma, iyice göğsüne sokulmuş, ağlamaya başlamıştı. Meryem, elini saçlarında gezdirdi. Biri analık, diğeri öksüzlük özlemiyle sarıldılar birbirine.

Topal Ali, camiden çıkıp kahveye adımını atar atmaz, kahvesini koşturdu Adsız. Süllü'nün kahvesinden bile önce koydu önüne. Topal, pirelendi bu saygıdan. Kahveyi uzun uzun kokladı. Adsız, bir oyun oynamasındı ona. Kahvenin içine bir şeyler koyup sonra alay etmesindi. Süllü'den bile önce uzattığına göre vardı bir şey.

Kahvenin kokusunda bir değişiklik yoktu. Kuşkuyla bir yudum aldı. Her zamankinden daha kaynak ve köpüklüydü. Tam, ayağına sandal geçir, üstünde yürü dediklerinden. Ama bir nedeni vardı bütün bu güzelliklerin. Çıkaramadıkça rahat etmeyecekti. İçinde büyüyen kuşkusu, kahvenin tadını almasına engel oluyor.

Bir yudum içiyor, sonra tek tek köylüsüne bakıyor. Hiç kimse saraka olduğunu belli edecek bir bekleyişin içinde değil. Adsız da öyle. Yüzünde, kahveden girdiği zamanki sırıtış, dolanıyor. Anlar Topal Ali.

Adsız bir oyun etmiş olsa, bir bakışta anlar.

Şimdi neden böyle. Kahve bitti, kuşkusunu doğrulayacak en ufak bir kıpırtı yok Adsız'ın ablak yüzünde.

Adsız, kahvenin bittiğini görünce, yaklaştı. Boş fincanı alırken,

— Afiyet olsun ağam, dedi.

Ali daha çok pirelendi bu sözden.

— Len, Adsız. Kahve yerine tavşan boku falan mı içirdin yoksa bana?

Bu kez Adsız şaşırdı. Olduğu yerde apıştı kaldı. Bel bel baktı Topal Ali'nin yüzüne. Sonra irkildi.

— Bana bak Topal, dedi. Benim kahvem, halis Yemen kahvesidir. Kahveme söz edecek adamın ça...

"Ça anasının..." diye tamamlayacaktı sözünü. Sustu. Toparlandı birden. Adamın kızını isteyecekti biraz sonra. Bugün başka günlere benzemiyordu. Kızdırırsaydı, vermeyiverirdi sonra. O öfkeyle ağzından bir

olmaz çıkardı. Artık peşine ne denli düşsen boşuna. İlkin kızgınlıkla kızaran yüzü, giderek renk değiştirdi. Eski gülüşünü aldı yine.

Ali, gözlerini dikmiş onu inceliyordu. Yapmıştı bir oyun. Mutlaka yapmıştı. Tutmasını bekliyordu bu koca kulak. Yoksa, böyle gevşer miydi? Deşti Ali...

— Ne o gevşedin ya?

— Sen de çok şakacısın be Ali Ağa...

Bakın şuna yahu... Her zaman Ali'nin en küçük benzetisinden huylanıp sövmeye başlayan Adsız, bugün öylesine aldırışsız ki...

Yoksa bir ilaç koymasın kahvenin içine. Yumuşatıcı bir ilaç. Günlerce, çalı dibinde çöreklendirip içini dışına çıkartmasın bu herif. Yaptığından bu denli güvenli olmasa, böylesine aldırışsız olabilir mi?

Karnında hafif bir gurultu belirdi. İnce bir sızı yokladı sanki. Midesi bulandı Ali'nin. İçmeyecekti. Kahveyi içmeyecek, yeniletecekti gözü görürken. Kahvesine söz etmişti işte. Beğenmediğini söylemişti. Tam sövmeye başlarken, vazgeçmişti..

Oysa...

Başka zaman olsa, sülalesinin bir tarafından girip ötekinden çoktan çıkmıştı.

Çaresizlikle Süllü'ye baktı Ali.

Mehmet de, sonunda kendiliğinden söyleyemeyeceğini anlamış, Süllü'ye çevirmişti gözlerini. Süllü, Adsız'ın bir türlü sözü açamadığını anlamış, söze girmişti sonunda.

— Mehmet'in bir diyeceği var sana Ali...

Ali, Mehmet'e dönüp gözlerinin içine baktı. Bir ter basmıştı Mehmet'e. Gözlerini kırpıştırdı bir iki. Sonra, gırtlağını temizleyerek, mırıldandı:

— Diyorum ki Ali Ağam, diyorum ki...

— De artık ne diyeceksen. Hadi de...

Ali sıkıntıyla kıvrandı.

Mehmet yine Süllü'ye baktı. İmdat ister gibi. İlk çocuğuydu Dursun. İlk kez dünürcü oluyordu. Bilemiyordu işte. Diyemeyecekti. Süllü Dayı, büyüklüğün verdiği ağırlıkla girseydi ya artık sözün içine.

Süllü, sağ eliyle uzun beyaz sakalını sıvazladı bir süre. Sonra, yanıbaşında oturup şaşkın şaşkın olanları seyreden Dursun'a döndü:

— Dursun oğlum. Var git bizim eve. Hiç tütünüm kalmamış. Ocağın kıyısında tütün kesesi olacak. Al da gel...

Dursun ok gibi fırladı kahveden. Mehmet nefeslendi. Ali, bir oh çekti. Rahatlamıştı. Anlamıştı Adsız'ın niyetini. Kahvede bir oyun yoktu. Oyuna gelmemişti ya, gerisi kolaydı artık. Kızını isteyecekti Adsız. Gösterdiği ilgi bu yüzdendi.

Süllü, bakışlarını bir süre Dursun'un ardına taktı. Sonra, sakalını sıvazlamaya devam ederek Ali'ye döndü:

— Bu işler kahvede konuşulmaz ya Ali, aramızda yabancı yok. Hepimiz bir köyün, bir obanın, bir soyun insanlarıyız. İşte ben söylüyorum Adsız'ın bir türlü diyemediğini. Tanrı'nın buyruğu, peygamberimiz efendimiz, Hazreti Muhammed Sallallahü Vesellem'in kavliyle, senin Fadime kızımızı, bizim Dursun oğlumuza istiyoruz. Düşün taşın. Vermek de, vermemek de hak. Biz, ikisini de, şimdiden aldık başımıza koduk.

Dinledi Ali.

Sonuna dek, Süllü'nün sözünü kesmeden, bir tek kelime söylemeden dinledi. Töre öyleydi. Dünürcü sözü kesilmezdi. Dinlenir, sonunda ya olur, diye cevabı hemen verilirdi. Ya da, bir düşünelim. Bir düşünelim, genellikle o işin olmayacağını anlatırdı. Köyün kocası öne düşmüş. Gelip dengi budur diye kızı istemiş. Onlara hayır demek, karşı gelmek gibi sayılacağından, bir düşünelim sözcüğü bulunmuş.

Ali, yüzünde kıl kıpırdamaksızın, gözlerini Süllü'ye dikerek sonuna kadar dinledi. Sonra birden bir ışıltı balkıdı bakışlarında. Demin, kuşkudan kahvenin tadını alamamıştı. Bunun acısını çıkartmalıydı Adsız'dan. Kızı verecekti. Dursun'dan iyisini bulamazdı. İmam olmuştu o artık. Süllü'den sonra, köyün en sözü geçer adamı olacaktı. Eh, kendisi de dayıbaşılık görevini yaptığına göre, birbirini tamamlayacaklardı. Ama kahvenin acısını çıkartmadan da olmaz ki...

— İyi söyledin Dayı, dedi Süllü'ye. Pek güzel söyledin. Benim kıza Dursun'dan iyi kısmet çıkacak değil elbet...

Sustu. Yutkundu.

Adsız, hemen sevinmiş, ellerini ovuşturmaya başlamıştı. İş kolay oldu diyordu içinden. Ali kolayca razı geldi işte. Süllü'nün iste-

mesi etkisini hemen gösterdi. Baksana ne diyor adam. Dursun'dan iyi kısmet olmaz, diyor. Daha ne...

Ali devam etti bıraktığı yerden.

— Ben, Dursun'a kız vermesine veririm. Veririm ya...

Adsız irkildi. Demek verimkâr değildi. Değildi de, alay ediyordu onunla. Eh... İşte o zaman içinde kalan sövgünün tümünü yüzüne tükürmezse yuh olsun yedi ceddine.

Süllü atıldı söze...

— Evet... Verirsin ya?

— Adsız önce şu kulakları bir yületse iyi olur. Yoksam, bakarsın torunlar dedesine çekmiş. Eşek kulakları doldurmuş çevremi. Ne yaparım ben?

Bir kahkaha kapladı kahvenin içini. Bekliyorlardı. Ali, bir yerde Adsız'ı sarakaya alacaktı. Ama bu kadar kolay ve çabuk olacağını sanmıyorlardı. Adsız hemen bacaklarını açtı kahvenin ortasında.

— Len dürzü, dedi. En bir hayırlı iş konuşuyoruz şurada. Tanrı'dan, peygamberden söz ediyoruz. Bir yuva kurmanın sevabına çabalıyoruz. Senin aklın fikrin deyuslukta. Benim kulaklarımla başın hoş değilse, vermezsin kızını yankeş. Vermezsin de, başında parçalarsın turşusunu kurup.

— Vermem tabii len. Kızımla zorum mu var. Yoksa evde kaldı da, gelip yalvardım mı sana, aman benim kızı al diye... Vermem tabii...

— Verme. Verme de gör ne işler açarım senin başına ben.

Süllü kendini tuttu. Gülüşler kesildi yavaş yavaş. Saraka derken, söz bozulacaktı galiba. Yakışığıydı doğrusu. Adsız iyi akıl etmişti. Fatma, tam Dursun'a eş olacak kızdı. Ali ve Dursun, kaynata damat olurlarsa, köyün işleri aynı aile içinde düzene sokulacak demekti.

Sessizlik uzadı.

Mehmet'le Ali de sustular. Dik dik baktılar birbirine.

Süllü, olanlarla ilgisizmiş gibi konuyu tazeledi.

— Son sözünü söyle oğlum Ali. Bırak şimdi sarakayı.

— Olsun be Süllü Dayı. Verdim gitti. Sen, şimdiye değin hangi kızı istedin de, olmaz cevabı aldın. Ama şu keratanın kulaklarına takılmak hoşuma gidiyordu. Bundan sonra takılamayacağım artık. Ne olsa bana da dokanacak.

— Dokanır ya, dedi Mehmet. Hadi sıkıysa bundan sonra da bir söz et kulaklarıma.

Ali gülerek,

— Ederim tabii. Senin kulaklarla benim kızın bir ilgisi yok. Olsa olsa koca eşeğin olur ki, o da bana dokunmaz.

Mehmet dişlerini sıktı. Bulurdu bu adam. Nereden olsa bir söz bulur, söz altına düşürürdü yine onu. En iyisi cevap vermemekti. Hem Dursun elinde tütün kesesiyle nefes nefese girmişti kapıdan. Keseyi Süllü'ye uzattı. Süllü keseyi aldı. Kuşağının arasına sallandırdı. Sonra tabakasını çıkararak sigara sarmaya başladı.

Bir tabakaya baktı Dursun. Bir kuşağın arasında yiten keseye. Afalladı. Tabakası tütün doluydu Süllü'nün. Ne demeye göndermişti onu öyleyse. Bilmemesi gereken bir şey mi vardı yoksa.

Mehmet işaret etti.

— Gel buraya Dursun. Gel de öp bakalım babanın elini. Topal Ali bundan sonra kaynatan senin. Hadi öp elini.

Dursun gözlerini gezdirdi kahvedekilerin üstünde. Tüm bakışlarda denileni yap diyen ışıltılar vardı. O zaman anladı, tabakası dolu olduğu halde, Süllü'nün onu niçin evine gönderdiğini. Demek Fatma'yla nişanlanıyordu. Yavukluydu o da ha...

Eğildi. Saygıyla öptü, Topal Ali'nin gururla uzattığı eli. Ali bırakmadı Dursun'u. Yanına oturttu.

— Otur bakayım oğlum. Şöyle yamacıma otur da, Adsız imrensin.

Adsız başını salladı. Ocağa doğru yürürken, kendi kendine mırıldandı.

— Len, ne sıkılmaz adam bu. Sonunda oğlanı da elimizden aldı.

-14-

Satı, al kadifeden çakşır dikti Hasan'a. Cepken dikti. Dudu Ninesiyle birlik olup sim işlediler. Çiçekler, kuşlar dokudular kadifenin üstüne simle. Çamlar yeşillendi, laleler yanıp söndü, papatyalar güldü beyazı, sarısıyla cepkende. Sonra, Dudu Nine'nin belki de babasından kalma, gümüş başlı kabaraları döşendi oya gibi.

Yanar sönerli oldu cepken. Gün ışığı kabaraların başında yansıyıp sim işlemelerde parlıyor. Işığa boğuluyor Hasan.

Karaayakoğlu'nun armağanı daha akşam olmadan duyulmuştu köyde. Çuvalın içindekileri kendi elleriyle koymuşçasına biliyordu tüm köylü. Bu yüzden, günler sonra Hasan al kadifeden cepkeni giyip salınınca kimse yadırgamadı. Ağlayıp aynını isteyen çocuklar analarının eteklerine sarıldılar. Biz de isteriz diye. Ama hiçbir zaman çocuklarına al kadifeden cepken dikemeyeceğini iyi bilen kadınlar, birer şaplakla susturdular onları.

Kış ayazı son hızıyla vuruyor insan tenine. Bıçak gibi değil artık. Belli ki, yitirmiş eski gücünü. Ama yine de iğne ucu gibi sızlatıyor.

Hasan, yeni cepkeninin içinde bir baştan bir başa dolaşıyor köyü. Uzakta, toprağa iyice yapışmış kar topaklarının üstüne yansıyan güneş, Hasan'ın cepkeninden doğuyor ilk bakışta. Adımlarını yukarıdan yukarıdan atıyor. Öyküleri dağlarda dolaşan zeybekler gibi. Her adımda bir efe basıyor yere. Kamalı, Postlu, Çakıcı, Yörük Mustafa, Karayanık, Demirci Mehmet, Kırık Osman köy yoluna üşüşmüş.

Yürüyor Hasan. Köy çocuklarının kıskanç bakışlarını çiğneye çiğneye. Köy kadınları onu öyle gördükçe, "Maşallah Yetim Hasan Efe," diyorlar. "Kırk bir buçuk kere maşallah sana."

Kahvenin önünde Ömer yolunu kesiyor. Elini öpüyor Ömer Dedesinin. Elini eline bırakıyor. Birlikte kahveye giriyorlar. Önemli bir olayla karşılaşacağını anlayan köylü dikkat kesiliyor. Ömer, Hasan'ı kahveye getirdiğine göre, bir iş olmalı. Çocuklar, şehit yetimi de olsa, kolay giremez kahveye.

Ömer, kuşağına sokulu, ince, küçük bir dilsiz kavalı çıkarıp uzatıyor Hasan'a. "Sana yaptım bunu," diyor. "Hadi bi çal da dinneyelim bakalım."

Hasan, Ömer Dedesinin kaval çalarken yaptığı gibi bağdaş kuruyor peykeye. Bir iki üflüyor kavalı. Parmaklarını perdelerde ayar ediyor. Sonra, başlıyor biraz pürüzlü, ince, içten bir sesle, öğrendiklerini üflemeye.

Karacaoğlan, sazı elinde Elif'ini arıyor dağlar boyunca. Emrah, Muş dağlarından selam iletiyor acılı acılı. Pir Sultan bir aranışa dü-

şüyor Kayalar'da. Dadaloğlu kıyama kalkıyor, "Öleni bırakıp kalan sağları ardına takarak." Yunus Emre, nefesler ulaştırıyor Taptuk'un tapısından. Ve kaval büyüyor Hasan'ın elinde. Önce durmadan yakınan bir gırtlak, sonra acılı bir insan oluyor. İsyan ediyor sonra. Hemen pişman olmuş gibi, tapıya dönüyor.

Coşuyor köylü. Yerinde belli belirsiz sallanarak, ince sesin anlattıklarını çözmeye çalışıyor. Hasan'ın belledığı türküler sonuna yaklaşırken, Ömer kendi dilsizini çıkarıyor belinden. O da bir coşkunun içinde. Hasan'ın böylesine güçlü kaval çalabileceğim ummamıştı. Daha boğuk, daha nağmeli bir sesle, katılıyor Hasan'a. Yeni türküler belletir gibi yumuşak, kafasına çakmak amacıyla coşkulu nağmeler uçuşuyor.

Köyün kalbi kahvede atıyor. Gözler Hasan'ın kavalının ucunda. Kulaklarda coşkun bir seslenişin çağrısı. Kalpler yumuşamış. Kalpler, gözlerde damlalaşmış sanki.

Yoruluyor Hasan. Soluk soluğa çekiyor kavalı ağzından. Ömer dedesi devam ediyor. Ömer Dedesinde Hasan'ın kulağı. Yeni türküler belliyor. Yeni türkülere takılmış aklı. Susuyor Ömer. Sırtını sıvazlıyor Hasan'ın. "Aferin," diyor. "Aferin sana." Hasan kıvançla çıkıyor kahveden. Kavalını, anasına, ninesine göstermek için koşa koşa evlerinin yolunu tutuyor.

Kahvedekiler bir süre ardından konuştular. Parmak kadar çocuk, tümünü susturmuştu. Hepsini dizüstü oturtup dervişler gibi hu çektirecekti neredeyse. Eski anılar tazelendi bu övgülerde. Babası sevdalı bir ozan gibiydi anasına. Anası, kilimlerde sevda dokuyan bir tutuşmuşluğun alazında. Öyle bir sevda mayasından, elbet böyle bir oğul yuğrulurdu.

Yeni elbisesinin sevincinde, yeni kavalının türküsüne dalmıştı Hasan. Kapıdan girer girmez, çalmaya başladı. Anasıyla ninesi, suspus dinlediler. Çalması bitene beklediler. Sonra bağırlarına basıp okşadılar.

Kış, bahara dönenme hazırlığına çoktan girmişti. Süllü, bir fırsat kollamıştı. Kollamış, sonunda, Dudu'nun doğuma gittiği bir gün, Satı'yla uzun uzun konuşmuştu ağanın dediklerini. Anlatmıştı. Başına bulunmaz bir devlet kuşu konuyor. Buna eh, desin artık Satı.

Hem kendisi için, hem de şehit yetimi için, bulunmaz bir umut-

tur bu. Hasan akıllı. Eğer gerçekten kentte bir okula ya da bir şeyhin tapısına varırsa, ünü büyük bir bilgin olabilir. Babası din uğruna şehit düşerek köylüsüne nasıl cenneti âlâyı hazırladıysa, oğlu da nice nice insanları kurtarabilir. Ama bunun için Satı'nın baş eğmesi, dönülmezdekinin yerine bir başka kişinin ayali olmayı kabullenmesi gerek. Çok tarttı o ağayı. Bir küçük kötülük çıkaramadı dediklerinde. Tümüyle sünnete uyuyor.

Köylü yoksul. Yoksul olmasa, her biri üstüne düşeni yapar. Böylelikle, söz gelmeksizin geçimlerini sağlar. Ama biliyor Satı. Şehit duluyla yetiminin yoksulluk çekmesi, dine aykırıdır. Hele Hasan gibi akıllı bir çocuğun önünde kapı açılmışken, buradan girmemesi, daha büyük bir günahtır. Ama yine de Satı bilir. Hesabını verecek olan o...

Satı, ses çıkarmadan dinledi. Süllü bir ara umutlanır, daha doğrusu düşüncelerinin tersi çıkacak diye hayıflanır oldu. Satı donuk donuk baktı Süllü'ye. Kırmadan hayır demeliydi. Köy büyüğü olarak Süllü, bu işin olasılığına karar verdiyse, durumu kötüleşiyor sayılırdı. Öyle bir cevap bulmalıydı ki, o da kendisiyle birlik olsun.

Başı çatlayacak gibiydi. İyi anlamıştı. Karaayakoğlu'nun boşuna hiç kimseye bir damla yardımda bulunmayacağını düşünürken, yanılmamıştı. İşte şimdi çıkıyordu gerçek ortaya. Ve Karaayakoğlu, istiyordu onu. Hem de, köyün geri çevrilmez dünürcüsüyle.

Bir ateş, içinden yüzüne doğru yaydı kızıllığını. Gözleri acılı acılı baktı Süllü'ye.

— Ben yanmaya kayılım Süllü Dayım. Efemin karşısına, bir başka erin lekesiyle çıkmaktansa, tüm sorguya kayılım. Kimseden bir isteğim yok. Şehit yetimini, bir başka ere baba dedirtmem. Dediremem. Bu yüzden yanmak gerekse, herhalde buradayken yandığımdan daha fazla tutmazlar beni ateşte. Sen de tutmak istemezsin bilirim. Gölge ol bana. Kanat ger Süllü Dayım. Atam, babam ol. Beni bir başkasına verme. Olmaz mı?

İlk kez geri çevriliyordu Süllü. Ama mutluydu. Bir kıvanç dolduruyordu içini. Bu başkaydı. Her zaman düşündüğü gibi. Satı, tüm Hasan'la doluydu her zaman. Nasıl dolu olmasın ki, dağları beyazıyla örten kar. Ağaçlar, otlardaki yeşil. Güneşin ışıltılarındaki sıcaklık. Da-

mının tuzundaki pırıltı, tüm Hasan doluydu. Gözünü her nereye çevirse, bir mâni, bir türkü uçuşuyordu içinde.

Sevdalılar, yürekten bağlıdır birbirine. Tenden değil. Yürekten bağlı olunca, ten tutuşmaz. Özlemsizdir ten. Unutkandır. Ama yürek.. Yürek başkadır. Sekseni çoktan aşan ömründe bunu iyi bellemiştir Süllü. Eski öykülerde olsun, işte şu tazenin direnişinde olsun, hep bu gerçek gizlidir. Gizi çözer Süllü. Sınama boşunadır. Ne denli sınarsa, yenik düşer sevdanın karşısında. Ataları, boşuna mı kutsal bellemiştir sevdayı. Değil.

Ten ateşi tutmazlanınca, yürek daha çok tutuşur. Ve som sevda kesilir.

Sırtını sıvazladı Satı'nın.

Bağışlasındı onu. Elçiye zeval olmazdı. Git, konuş demişlerdi. Dedikleri, şeriata uyduğu için gelip anlatmıştı bir bir. Satı'nın dedikleri de töreye uygundu. Hatta dibini araştırırsan, şeriata da uygundu. Gider, cevabını da aynı şekilde iletirdi ağaya. Bundan sonrası onun bileceği iş. Ya, sünneti falan unutur, hırsından keserdi rızkını. Keserse, Tanrı hesabını sorardı sonra. Ya da gerçek ağalığı gösterir, eskisinden daha da çok yardım ederdi. Gölge olmak, sadece nikâhla mümkün bir iş değildi ki...

Süllü'nün gözlerine bütün içtenliğiyle baktı Satı. Hak vermişti Süllü. Gözlerinin akı iyice artmış, bakışlarında okunan bu.

Kahve bile içmeyi akletmedi Süllü. Hemen kalktı. Yamalı, kara cüppesinin eteklerini savurarak, Karaayaklar hanayına yöneldi.

Ağayla, yolda karşılaştılar.

Anlattı olanları Süllü.

Dinledi ağa...

Dinledi ve başını salladı. O, görevini yerine getirmiş, sünnetin gereğini yapmıştı. Ağalık, yardımı gerektiriyordu. Yine yapacaktı tabii. Ama bundan sonrasının vebali doğrudan Satı'nın boynunaydı. Eğer birinin içinden kötülük geçerse. Bu kötülüğü kusarsa bir gün, bilsinlerdi ki, ağanın bir suçu yok bu işte. Suç, Satı'nındır. Bir belirsiz namus bağıyla, ağanın sadakasını din kurallarına uydurmasını engelledi.

Dıştan söyledikleri bu. Ama bir kudurgunluk kaplıyor içini. Demek öyleydi ha. Hem bu Süllü, sevinçli gibiydi olanları anlatırken. Belli etmiyordu. Sanki, geri çevrildiğine üzülmüş gibi duruyordu ama sesinin yankılanışındaki kıvancı anlamaz mıydı ağa. Bilmez miydi, ömür boyu aynı havayı nefeslendiği köylüsünün düşününü...

Sorardı onlara o... Bilirdi yapacağını. Ama zamanı vardı daha. Hele o zaman gelsin. Bakalım, kelimeleri seçerken böylesine düşünceli, böylesine usta bir kıvanç örgüsü meydana getirebilirler miydi?

"Deli avratmış. Onun sevdası, yürektenmiş de, teniyle hiç ilgili değilmiş. Böylesi, bir başka erin kanadı altına girmektense, akbabalara yem olmayı yeğ tutarmış. Pöh..."

Bunların haberi yoktu daha. Bilmiyorlardı. Topal Ali henüz kente inmemiş olmalı. Havalar, haberler çok kötüydü. Geçenlerde, kentteyken duymuştu. Savaş bitmiş. Bizimkiler yenilmiş. İmparatorluk parçalanmış. Düşman burada durmaz diyorlardı aklı erenler. Düşman, bağrımıza girip bizi can evimizden vurmadan edemez.

"Bunlar bilmiyorlar durumu. Hele bir öğrensinler. O zaman görürüm şaşkınlıklarını. Toprakları tüm akmış. Kelleşmiş tarlaları. Kelleşmekten de öte, cascavlak kalmış kayalar. Kapıma gelecekler. Bir yaz ovaya inemediler mi, bitiktir halleri. Ben, o zamana saklarım iştahımı. Durdukça artmıyor mu zaten. Belki unuturum dedikçe kudurtmuyor mu beni. Bir gün dediğimi yapacağım. Kimsenin parmağını oynatamayacağı bir zamanı kollayacağım mutlaka. Şimdiden kapısını hazırlamalıyım bunun."

— Geçen gün şöyle bir çevreyi dolandım. Sizin topraklar tümden perişan olmuş. Toprak kalmamış. Köylü ne yapar bilmem. Diyorum ki, Tanrı cezalandırıyor galiba bizi. Unuttuğumuz bir şeyler olmalı. Töreler mi desem, yoksa din, diyanet mi, bilemem. Yoksa, toprak, toprak olalı böylesi akıp yitmemiştir. Ne ekin kalmış, ne tohum. Korkarım aç kalacak köylü.

— Ova olmasa ağam. Bir yaz inemesek ovaya, aç kaldık gitti. Biliyorsun, geçen güz borcumuzu ödeyemedik sana. Tohumluklar, umudumuzu yitirdi. Toprak, attığımızı alıp götürdü. Şaştık kaldık. Neden böyle bu...

— Borcun sözü mü olur Süllü Dayı. Biz bir köylü değil miyiz. Bir soydan, bir boydan değil miyiz? Birimizde varken, ötekilerin açlıkla kıvranması doğru mu? Borç geçen yıl verilmediyse, bu yıl verilir. İş ki, Tanrı birimizi ötekinden ebedi ayırmasın.

— Demek izin vereceksin ağam. Sıkmayacaksın köylüyü ha?

— Elbette. Nesini alacağım can bir kardeşlerimin. Canlarını mı? Kör müyüm ben. Görmedim mi toprağın tohumla birlik akışını. İnsanlarım, benim insanlarım, bir ay ter döküp bir yiyeceklerini zor çıkarırken, bana sıkboğaz etmek yaraşır mı?

— Yaraşmaz ağam. Elbet yaraşmaz. Allah senden razı olsun.

— Allah cümlemizden razı olsun.

Süllü belli etmiyordu. Ama hâlâ kuşkudaydı. Karaayakoğlu'nun bu denli uysal olabilmesi, çok olağanüstü olaylarda mümkündü ancak. O, istediği bir okunun, tutmadığını bildirmeye gidiyordu. Ağa, umutla karşılıyordu onu. Gelecek yılın umuduyla. Köylüsünün açlığının kaldırıldığı umuduyla. Acaba, kuşkuya düşse, günaha mı girerdi. Belki gerçekten iyilik için yapıyordu adam. Belki içinde hiçbir kötülük tohumu çiçeklenmeden düşünüyordu bunları. Öyleyse yandım, diye düşündü Süllü. Yandım ki, hem de nasıl...

Ağa döndü. "Seni görmeye, bunları söylemeye geliyordum," dedi sadece. "Varıp gideyim. Bir bakayım hanaya. Biraz kestireyim." İçi rahattı artık. Süllü iletirdi dediklerini. Köylü duaya otururdu.

Bir kez ortalık bozuldu mu, dağlar tüm eşkıya keserdi. Eşkıya, ağalar için canalıcı demekti. Köylü yoksul olduğundan, eşkıya da bunu bildiğinden ağaya sarardı. Madem biz savaşı kaybettik. Ortalık bozuldu demektir. Yakında türer eşkıya. Yakında mavzerin namlusunu dayar boğazlarına. Köylü şimdiden kendi yanında olmalı ki, korunabilsin. Köyden eşkıyaya kimin katılacağı hiç belli olmaz.

Hiç önem vermeyip üstüne sümüğünü bile atmadığın öyle kişiler vardır ki, dağa çıkıp eşkıya yanına yanaştı mı, kıyıcı, kan içici bir sırtlan olup çıkar. Şimdiden hazırlığını tutup düzenini kurmalı. Şimdiden bekçi yapmalı köylüyü ambarına. Yoksa, hayretmez. Bunca yıllık emeği, bir namlunun ucunda yitip gider.

Dağlıları iyi bilir Karaayakoğlu. Kendi de bir dağlı. Kentliyle tü-

münden fazla ilişkisi, dostluğu olsa da, dağlının önde gelenlerinden o. Bu bakımdan, devamlı gözlemek gerektiğini iyi bilir. Eşkıyanın çoğu dağlı değil mi zaten. Dağlı. Neden? Dağları en iyi onlar bilir. Birlikte yuğrulmuştur mayaları da ondan. Bir dağlı, eşkıya oldu mu, onu kıstırmanın mümkünü yoktur. Dağlar, ovalıya giz vermez. Dağlıya ise her bir yanı açıktır. Hiç bilmediği bir dağa gitse şimdi Halil, avucunun içi gibi çözer bütün gizini. Ama bir ovalı, ne denli bilgili olursa olsun, başaramaz bu işi. Düz yerde yürümeye alışmış için, dağın yamacı tuzaktır.

İyi oldu. Süllü bu denli dua ettiğine göre, inandı. Hem nasılsa haberleri yok daha. Haberleri olsaydı, o zaman kuşkuya düşerlerdi. Karaayakoğlu'nun kente gittiğinden de haberli değillerdir mutlaka. Haberli olmayınca, her şeyi kendiliğinden yaptığını sanırlar.

Akılsız tembeller. Onlar otursun. Ot bitmez yerde ekin ekmeye çabalasınlar. Karaayakoğlu bunca ırgat besleyip dönensin toprağında. Sonra hazıra kondursun onları. Olacak iş değil. Olacak iş değil ya, eşkıya kuşkusu var içinde.

* * *

Süllü, kıvançla döndü kahveye. Anlattı olanları. Ağa kendiliğinden açmıştı sözü. Tümünün durumunu onlardan iyi biliyordu. Bildiği için de sıkmayacaktı hiçbirini. Ova dönüşü öderlerdi borçlarını. Hatta konuşmasından öyle anlamıştı ki, Süllü, ova dönüşü çıkışmasa bile kazandıkları, bir yıl sonraya bırakacaktı.

Bunca iyiliğin altında kalmamalıydılar. Mümkün olandan fazla çalışmalıydılar ovada. Dönünce, yüzleri kara olmasındı... Kendilerine böyle bir olanak tanıyan adamı boş bırakmasınlardı. Şimdiden söylüyordu köylüsüne bak. Kimsenin gözünün yaşına bakmayacaktı ovada. Herkes hazırlığını ona göre yapsın. Ona göre dinlensindi bir iyice. Belim ağrıyor, başım sızlıyor anlamazdı. Herkes koşulacaktı işe. İş olabildiğince.

Karıları, kızlarıyla, erleri, dölleriyle dua etsinlerdi yüce Tanrı'ya. Daha çok iş versindi onlara. Versindi de, borç altında kalmasınlardı. Yoksa, ağaya karşı, daha çok da, bunca iyiliğe karşı suç işlemiş olurlardı.

Ali durmasındı artık. Hemen hazırlanıp vursundu ova aşağıya.

Daha çok bağ sahibiyle konuşsun, daha çok iş sağlasındı. Erkendi daha biliyordu. Mayıs yarıyı bulmamıştı. Ama durmak zamanı değildi. Durmak zarardı her geçen gün. Belki başka işler de bulabilirdi. Daha erken yapılacak işler. O zaman daha da önce inerlerdi ovaya. Daha çok para kazanır, borçlarını öderlerdi. Öderlerdi ki, gelecek yıla yüzleri olsun.

Ali, bu işareti bekliyordu. Ertesi gün yola çıkmayı kararlaştırdılar. Sabahleyin erkenden kente inecekti Ali. Ondan ötesini kendisi bilirdi artık.

Topal Ali, yatsıdan sonra uğramadı kahveye. Doğru evin yolunu tuttu. Karanlık iyice koyulaşmış. Yıldızları, yağı tükenmiş kandil gibi söndürmüş. Gölge olmuş köyün içinde. Ayakları yolları yıllardır bellemiş olmasa, şaşıracak Ali.

Evine girdi.

Ağzında sigarası iyice küçülmüş, ateşi dudaklarının ucunda fersiz bir kırmızılık gibi. Arada bir parlıyor. Ama karanlığın koyuluğundan korkmuş gibi hemen kayboluyor parlaklığı.

Meryem, ocakta çatırdayan ateşe dalmış. Çam odunu isli isli, yağlı yağlı yanıyor. Kırmızı alevi, alevin tepesinde kara bulut gibi isiyle çıtırdıyor ocağın içinde.

Seccadesini ateşe karşı yaymış. Yatsı namazını kılmış. Gözleri isli alevin ucunda, oturuyor. Efesinin geldiğini duymadı. Yanında bir kıpırdanış sezince irkildi. Bakındı. Yüreğinin tıpırtısını eliyle bastırdı; Ali, yanıbaşına oturarak, sigarasından son nefesini çekti sesli sesli.

Meryem, aceleyle seccadesini topladı. Ali sevgiyle baktı karısına.

— Allah kabul etsin.

— Allah razı olsun efem.

Kalktı. Yatağı serdi. Bekledi.

Topal Ali hemen soyunup kıvrıldı yatağa. Besmele çekip gözlerini kapadı. Ve başını yastığa kor komaz, uykuya daldı.

Meryem, ocakta alev tükeninceye baktı efesine. Alev yavaş yavaş küçüldü. Odunlar köz oldu pırıl pırıl. Küllendi sonra. Bozardı, ışıltısını yitirdi. Topal Ali'de ses yok.Alazın iniş çıkışlarıyla yarışan horultusu kesilmişti birden.

Yavaşça yorganı açtı Meryem. Usulca kaydı yorganın altına. Başından çekti örtüyü. Yerleşti. Uyumaya çalıştı. Hiç böyle yapmazdı efesi. Hal hatır sormadan kıvrılıp yatmazdı iki eli kanda olsa. Günü geçirdi aklından. Acaba darıltacak bir iş mi yapmıştı. Kalbini kıracak bir söz mü kaçmıştı ağzından farkında olmaksızın.

Başını zorladı Meryem. Bir şey çıkaramadı. Her günden değişik bir şey yoktu ortada. Darılacak bir şey yapıp söylememişti.

Düşünmekten başına ağrı girdi. Uykusu daha çok dağıldı. Sıkıntıyla kıpırdandı. Topal Ali rahatsız oldu bu kıpırdanmadan. Horlamaya başladı. Büzüldü Meryem. Bir süre nefesini kesti. Büzüldü iyice. Çevreyi dinledi. Sonra, ayaklarını uzattı yatağın içinde.

Ter bastı vücuduna. İnce bir ter tanelendi, boynunda, karnında. Kıpırdanmaktan çekindiği için, bedeni uyuşuncaya bekledi. O uyuşuklukla daldı Meryem. Kıpırtısız. Ama sıkıntılı bir uykunun derinliklerine bıraktı kendini.

Ali'nin dürtüşüyle uyandı. Fırladı birden. Umutla döndü efesine. Uyku sersemi kollarını açtı. Ali tekrar dürttü. "Kalk," dedi.

— Kalk Meryem, oynaşacak sıra değil.

Meryem korkuyla yatağından. Kırık, buğulu bir sesle,

— Hay'rola efem. Bir şey mi var?

O zaman anlattı Ali. Kente inmesi gerekiyordu. Tüm köylü haber bekliyordu bağcılardan. Ali'ye bakıyordu umutları. Bir an önce kalkıp azık hazırlasındı ona.

Seviniverdi Meryem.

Kusur kendisinin değildi. Efesi erkenden yola düşeceği için, dinlenmek istemişti. Bu yüzden sırtını dönüp yatmıştı ona. Dönmeseydi biliyordu başına geleceği. Meryem'in sıcaklığını duyar duymaz coşuyordu. Ne kadar da üzülmüştü, onu kırdım diye.

Kırmamıştı ya... Yeterdi ona.

Kıkırdadı.

Topal Ali, bir süre onun kıvançlı bir kıkırdayışla, damın içinde oradan oraya koşmasını seyretti. Sonra başını sallayarak, yan bölmeye, hayvanının yanına geçti. Semerini vurup palanını bağladı.

Boynundaki ipi bir küçük kement yapıp burnundan geçirerek çılbır haline getirdi. Ardından çekerek, damdan çıkardı.

Meryem, azık çıkını elinde, kapının önünde bekliyordu onu. İpi tutuşturdu karısının eline. Damların ardında kayboldu bir süre. Sonra çakşırını toplayarak döndü.

— Hadi sağlıcakla kal...

— Güle güle efem. Yolun yakın, işin açık olsun.

— Eyvallah...

Topal Ali, hayvanıyla karanlıkta gölgeleşirken, küpten bir kabak dolusu su aldı Meryem. Ardından serpti. Su gibi olsundu yolu. Gidip hemen dönsündü Meryem'inin sıcaklığına. Dudaklarında bir duayla, uzun uzun baktı kent yönüne.

* * *

Topal Ali, üç İhlas, bir Fatiha okudu yola çıkarken. Başını sağa sola çevirerek üfledi "amin"i... Sonra bir sigara sardı. Merkebinin çılbırını semere takarak, kav çakmağını çaktı. Derin derin bir iki nefes çekti. Sarıkaya pınarını geçince, önünde giden merkebine "çüş" dedi.

Merkep durunca, bir kayanın dibine çekti onu. Kayaya basıp üstüne bindi. Sağlam ayağını ipten özengiye geçirip topalını sallandırdı keyfince. "Deh," dedi sonra.

Bir türkü uçuştu dudaklarında ilkin. Ürktü. Türküye zaman vardı daha. İlkin dua etmeliydi. Yola çıkıyordu. Yola çıkanın hali, Tanrı'ya kalmıştı. Evrenin bu yalnızlığında, bir Tanrı vardı şimdi, bir de Topal Ali...

Önce Tanrı'yı hoşnut etmeliydi ki, yoldaş olsun ona. Kurttan, kuştan, en önemlisi de cininden, şeytanından korusundu. Yoksa, bir iş gelirdi başına. Çarpılırdı. Dağ yolları tekin değildir. Şeytanın da hiç işi yoktur. Cinler tam bu saatte dökülür yollara. Av beklerler.

Rahmetli babası az mı anlatırdı. Bir gün odun sarmış. Köylüsünden ayrı, kent yolunu tutmuş. Gece karanlık. Ay, eteklerini çoktan toplamış. Sadece yıldızlar var. Var ya, o zaman tüm orman buraları. Babasının gençliğinde, ağaçtan geçilmezmiş. Bir balkan gibiymiş; orman. Binlerce, yüz binlerce belki, çam, köknar, ceviz ve kestane ağacı varmış buralarda. Sonra, ekmek derdine düşüp kesmişler. Kerestelik, yakacak derken, Karaayakoğullarının oyununa gelmiş köylü. Bir gün, bu Halil Ağa'nın babası, çam küherçilelerine atıvermiş sigarasını. İki tepe, kızıl alaz olmuş, tutuşmuş.

O gün bugündür de, orman küsmüş onlara. Toprak küsmüş. Orman, çekip uzaklaşmış dağ yukarıya. Toprak, kar suyuyla birlikte, yağmura uyarak, akıp yitmiş dere yatağında. Kalakalmışlar. Acılı bakışlarla süzdü çevresini. Nereden nereye.

Babası gidiyormuş hayvanları önde. Birden bir keçi görmüş. Hemen iki adım kadar önünde. Bayağı bildiğimiz bir keçiymiş bu. Kaçtı galiba demiş. Kimbilir, kimin damından kurtuldu. Tutup bağlıyayım da, dönüşte götürürüm.

Yürümüş bir iki adım. Bakmış keçi de yürüyor. Düşmüş ardına. İnsanın aklına bir şey gelmez ki...

Tepeyi tırmanmış keçi. İki adım gidiyor, geri dönüp bakıyormuş. Alay eder gibi. Nasıl kızmazsın. Sen yaklaştıkça da hiç arayı açmadan uzaklaşıveriyor.

Tepenin başına vardığında geyik olmuş keçi. Kocaman, ağaç dalı gibi boynuzlarını eğip bükerek, ağaçlar arasında yürümeye başlamış. O zaman biraz aymış babası. Aymış ya, inat etmiş bir kez. Yanılıyor olmalıyım, demiş. Keçi, geyik olur mu? Belki geyikti de, ben keçi gibi gördüm. Yakalayayım şunu. Satarım kentte. Olmadı etini yeriz köycek, derisinden de güzel bir cepken yaptırırım. Hem kendime, hem oğluma.

Sonra birden kaybetmiş önündeki geyiği. Kaybedince de, bir korku kaplamış içini. Bayır aşağı bırakıvermiş kendini. Hayvanlarının yanına geldiğinde, kan revan içindeymiş. Süllü Dayı'ya anlatmıştı bunu. Ali, anlatırken duymuştu ufaklığında. Süllü, iyi ki, dedi, kaybettin. O, seni "taifesinin" yanına götürmek istemiş. Herhalde tepenin başındaymışlar. Kimbilir ne oldu. Yola çıktığında dua okumuş muydun? Okumuştum cevabını alınca, tamam, demişti. İşte o dualaların gücü, orada tuttu ecinnileri. Kaçırdı. Yoksa çarparlardı seni. Ama bir de bakarsın hoşlarına gitmişsin. Birlikte düğün dernek kurarsınız. Böylesi de vardır.

Ecinniler düğün dernek kurarlar, toy düzerlermiş bazen. Üstlerine varan bir insanoğlu olursa, aralarına alırlar, birlikte eğlenirlermiş. Sonra da, etek dolusu altın verirlermiş ona. Hoşnutluklarının karşılığı olarak. Hiç belli olmaz. Seninki kaybolduğuna göre, kötü niyetliymiş. Duan tutmuş. Şükret...

Bir ürküntü kapladı içini. Yeniden duaya başladı Topal...

Sonra içinde giderek artan ürküntünün baskısına dayanamadı. Türkü söyledi sesinin bütün gücüyle.

Gecenin suskusunda yankılandı sesi. Kendi sesinden ürktü ilkin. Sonra sesinin yoldaşlığına alıştı.

Güneş, tepelerin ucundan ışıklarını ağartmaya başladı. Gri bir gölge kapladı derenin içini. Merkep kendi gölgesinden kaçmaya çabaladı. Ama yaşlıydı. Yükü ağır geliyordu artık. Adımlarını sıklaştırdı sadece.

Dere, eriyen kar sularını taşıdığından, patikayı örtmüştü. Merkep çakılların arasında güçlükle yol buluyor. Üstünde, kendini eşeğinin bilgili izciliğine bırakmış sahibini, kent yoluna kavuşturma uğraşında.

Öğle güneşi dereboyunu ışığa boğarken, merkepten indi Ali. Mola verdi. Taze otlar bitmişti derenin iki kıyısında. Hiç diş değmedik, yağlı, parlak otlar. Merkep, hemen eğildi otlara. Kütürdeterek yemeye başladı. İhtiyarlığı, dişsizliği yitivermişti sanki. Önünde diş izleriyle bir patika yaparak, adım adım ilerledi. Dudaklarının arasına kıstırdığı otları, cayırtıyla yoluyor, sonra, geveliyordu ağzında.

Bir süre merkebine baktı Ali. Açlığının farkına neden sonra vardı. Azık çıkınını aldı kıl heybesinden. Karnını doyurdu. Sonra, kana kana su içti akardan. Abdest aldı. Namaza durdu. Öğle namazına niyet ederek, bitirdi.

Merkep karnını doyurmuş olmalı. Başını dikmiş, iştahla sarıldığı otlardan dereye doğru uzaklaşmaya başlamıştı. Hayvan suya eğildiğinde, ıslık çaldı Ali. Suladı onu. Sonra azık çıkınını heybeye yerleştirip semere tırmandı tekrar.

Derbent'in altından dolaşıp yamaca tırmandılar. Yol dikti. Merkep yaşlı. Zorlamaya gelmezdi. Sağlam bacağının üstüne aktı Ali. Semerine yapışarak, yardım etti yokuş yukarı. Tepeye varınca, Derbent patikası kente doğru uzadı.

Yol, tepeleri, kıvrıla kıvrıla iniyordu. Güneşin altında, ince, beyaz bir şerit gibiydi görüntüsü. Bir kemer gibi sıkıyordu kümbetleşmiş tepeleri.

Kente çok vardı daha. Durmamak gerekirdi. "Hadi oğlum bakayım," dedi merkebine. "Yolcu yolunda gerek."

Gerek ya, nasılsa akşama varamaz kente. Sabahı yolda ettiği halde, öylesine uzak köyleri. Bir gündüzde varmanın mümkünü yok. Dağların ardında unutulmuş bir yer Kayalar. Yılda bir kez inmese Ali, bağ sahipleri kendiliğinden haber ulaştıramaz.

Hem sadece kendi köyleri değil ki, inen. Nice nice dağköyü var. Kim erken gider, kim gözünün içine bakarsa bağ sahibinin, onu çağırıyor. Bu yıl erkenden inmesinin nedeni ne sanki? Birkaç bağ fazla almak. Birkaç kişi fazla tanımak. Yoksa, ona kalsa niye insin kente.

Köyünde, geceleri, mutlulukla taşıran Meryem'i, durmadan sarakaya alacağı dünürü Adsız varken. Dünürü deyince, aklına geldi. Fatma, ova dönüşü gelin olacaktı artık. Çok para gerekliydi bu yıl Ali'ye.

Bir kez de bunu çıkardı mı, rahattı artık. Meryem, ovalının dediği gibiydi anlaşılan. Kaç ay vardı avradıydı, bir şişkinlik belirtisi yoktu karnında. Eh, yeterdi. Varsın kısır olsundu Meryem. Güzeldi ya... Sıcaktı ya...

-15-

Hacı Musa, dağ yöresindeki tek Müslüman değirmenciydi. Aşağıdaki üç değirmenler Rumların olduğundan, çoğunlukla köylüler Hacı Emmilerine giderdi öğütmeye. Rum değirmenleri de, un hazırlardı kentteki Rum tüccarlarına.

Çeşitli köylerden, kentten gelenler burada buluşur, tahılları un haline gelinceye sohbet kurar, haber değiştirirlerdi. Köylüler köyden, kentliler kentten haber verir, yörede olup bitenleri bir iyice öğrenir, bellerlerdi.

Sonra, filanca köyde şu olmuş, falan gün kentte şöyle yaramaz bir iş yapılmış derlerdi yerlerine döndüklerinde. Köylü ya da kentli başını sallardı. Değirmene gitti ya. Orada duyup öğrenmiştir. Doğrudur.

Dediklerine göre, Hacı Musa eşkıya yatağıymış. Onlardan pay aldığı için, değirmen hakkını az tutuyormuş. Rum değirmenciler sekizde bir alırken, o onda bir alıyor. Herhalde bu yataklık yüzünden.

Yoksa, bir malı Rumdan ucuza satan görülmemiştir. Hacınınki de mal sayılırsa. Suyu Tanrı'dan. Taşı da... Bir çevirip bentlemesi mi kalıyor. Onun parasını da çoktan çıkarmış olmalı.

Hem sadece yataklık değil. Yıllar önce zeybekliğe de soyunmuş. Hem de en bir ünlü efenin yanında. Çakırcalı Ahmet Efe'ye kızanlık etmiş dediklerine göre. Bilinmez dağ adamı. Bir daha da inmemiş kente zaten. Hep dağlarda kalmış. Zeybeklik alışkanlığı olsa gerek. Unu ucuza da öğütmesi, müşterilerinin çoğalmasını sağlamaya yeterli. Tabii orada, tüm haberleri öğrenip eşkıyalara bildiriyordur. Çakıcı Mehmet Efe bile, Alaşehir'e geldiğinde, iki gün değirmende konuk kalıp bir güzel öğrenmiş kenti. Avucunun içi gibi.

Ama şimdi Çakıcı öldüğüne göre, kime yataklık ediyor ki bu eski eşkıya? Bilinmez. Son zamanlarda Rumlar değirmenleri kapattığından, zaten hayvanına tahıl saran ona gitmek zorunda. Araştırmıyorlar bile nedenini.

Kalaycı kolay kolay gelmez değirmene. Geldiğine göre bir iş olmalı. Bakalım ne çıkacak sonu. Deşti Kalaycı'yı. Eski particilerdendi. İttihatçıydı duyduğuna göre. Hem de beylerle, kodamanlarla bir sırada oturacak kadar. Bu bakımdan, haberin hası bundaydı. Ta, buralara kadar un öğütmeye geldiğine göre...

"Anlat bakalım Kalaycı," diye sormuştu Hacı Musa. "Ne var, ne yok?" Başlamıştı Kalaycı:

— Sorma Hacı Emmi. Haberler kötü... Geçen gün Atina'dan haber gelmiş bizim yerli Rumlara. İngiliz kralı, Yunanın kralına söz vermiş. İzmir sizin diye... Ama onlar diretiyormuş. Biz İzmir'le yetinmeyiz diye. Lidya ve Kilikya bizim derlermiş. Amerikan kralı da varsın olsun diyesiymiş. Senin anlayacağın, Muğla ayırımından, Bandırma'ya kadar olan topraklara göz dikmişler. Buraları bizimdi. Türkler geldi on yüzyıl kılıç zoruyla durdular. Tüm uygarlığı yitirdiler. Eski eserlerden, kalıntılardan duvar ördüler. İsteriz eski yerlerimizi. Santimine kadar...

Hacı Musa güldü bu söz üzerine.

— Bak köftehorlara. Demek eski eserleri kurtarma derneği bu Yunan. Sen geç orasını bir kalem evlat. Eski eser falan düşündüğü yoktur Yunanın. Buraları en bir verimli topraklar. Adam eksen, adam bi-

ter. Rumun derdi bu. Rahmetli dedem anlattıydı, kendi topraklarında iş yokmuş. Buraları ise, yaşam demek. Asıl istediği bu. Yoksa ötesi dırıltı. Ekmek derdi desene. Ama nasıl oluyor da diretebiliyor böyle. Benim bildiğim, toprak vuruşularak alınır. Böyle lakırdıyla değil. Rum neyine güvenirmiş dersin. Tükürsek boğarız bu kefereyi biz be. Sonra İngiliz de neyin nesi oluyor. Ne karışır o Osmanlı yurduna. Onların babasının malı mı bu topraklar? Kimin malını kime dağıtıyorlar? Yoksa, biz tümden mi yittik? Ne akıl almaz işler bunlar. Anlat hele sonunu. Senin aklın alıyor mu?

— Almasına almıyor. Almıyor ya Hacı Emmi, düzen bir kez bozuldu mu, her bir şey olur bilirsin. İşte şimdi de öyle. Düzen şirazesinden bir çıktı ki... Dediklerine bakılırsa, bizim işlere padişahımız efendimiz karışmıyormuş artık. İngiliz, Amerikan kralı karışıyormuş. Eh, onlar da Yunanın kralıyla emmi dayı gibi bir şey oluyormuş. Bu yüzden söz vermiş kefere Rum gâvuruna. İzmir ve de yöresi senindir demiş. Demiş ya, bu kefere kanmazmış. Haber salmış Rumlara. İş açın. Mıcırıklık çıkarın diye. Aklı sıra onlar mıcırıklık çıkarınca, bahane bulacakmış Rum. Daha yer isteyecekmiş. Irkdaşlarım kesiliyor diye. İşte senin dediğin tükürük meselini kullanmak istiyor gâvur. Rum şımaracak. Bir iş yapmaya kalkacak. E, biz de boş duracak değiliz. Yaygarayı basınca, yetişecek aklı sıra.

— Yetişsin be. Topu, tüfeği, canı, malıyla gelsin isterse. Rahmetli dedem anlatırdı. Mora isyanında ordudaymış. Bir katmışlar senin Rumu önlerine. Selanik, Atina, Pire derken, orak önüne düşmüş hasıl gibi biçe biçe gitmişler. Bilmez mi bunu Rum! Bildiği halde ne halt eder buralarda?

— Biz şimdi yeniğiz Hacı Emmi. Yeniğin parsada hakkı yoktur bilirsin. Daha doğrusu vardır da, yenenin keyfine kalmıştır. Bu bakımdan, herifler biniyor tepemize şimdi. Eh, biz de yardımcı oluyoruz. Savaşta yenildiğimiz yetmiyormuş gibi, bir hükümet geldi ki başımıza, evlere şenlik. Zaten ilkin savaşta yenilmeyeceksin. Bir kez yenildin mi, öldün demektir. Yenildikten sonra bir de böyle hükümete düştün mü...

— Yahu yenildik. İyi, anladık. Ama benim bildiğim, biz Yuna-

na yenilmedik ki... Duyduğumuz kadarıyla, İngilize, Fransıza yenilmişiz biz. Yunanın istekleri ne oluyor?

— Dedik ya Hacı Emmi. Bir kez yenildin mi, işin bitiktir. El malı gibi oluyorsun. Yenen nasıl parsayı dilediğine armağan edebilirse, bu iş de öyle olmalı. Yunanın hiçbir ilgisi yok. Haklısın!.. Daha dün kalkmış köteğimizin altından. Ama kralın akrabalığı ne oluyor!

— Yok oğul. Kralı akraba da olsa, kolay kaptırmaz o yerleri yenen gâvur. Miras kavgası ederken vurulup ölen az kardeş mi biliriz biz. Bırak sen onu bunu da, İngilizin başka bir amacı olmalı. Ne kurnaz tilkidir o. Yılmıştır. Mutlaka yılmıştır bizimle vuruşmaktan da, araya başka birini sokmak istiyordur.

— Vuruşacak hal kalmadı ki, bizde emmi. Ne silah, ne cephane. Padişahımız efendimiz bütün orduları terhis etti. Asker kaçaklarının elinde dağlar, köyler. Hatta dağları, köyleri bırak. Kent bile. Sen ünlü Raşit Hoca'yı bilirsin değil mi?

— Bilirim.

— Hah işte onun oğlu Salih Efendi bile eşkıya oldu. Var düşün gerisini. En yakınlarını kesiyormuş denildiğine göre. Aman gene sözün benden çıktığı bilinmesin. Başıma sarar sonra elin iti. Ama gerçek dediğim. Ar bokundan, can korkusundan kimse ağzını açıp bir şey söyleyemiyor. Tüm kentli biliyor yapanın kim olduğunu. Benim dediğim.

— Deme be Kalaycı. Desene işler iyice bozuk.

— Bozuk ki, hem de nasıl...

— Hay Allah. Sorması ayıp ama biz Alamanla birlik değil miydik yahu. Alaman savaşçı millettir. Akıllıdır. Pes etmeyi bilmez. Nasıl yenilir? Neden yardım etmez bize? Neden devam etmez savaşa? Desene pes etti tazelden!..

— Hem de nasıl... Şimdi gâvur bizi kattı önüne. Şamaroğlanına çevirmek istiyor. Bakalım sonu ne olacak... Bana kalırsa hiç hayıra çıkmaz bu iş. Hele Yunan da gelirse, büsbütün kötü. Hadi yabancı neyse ne... Ama asıl beni ürküten içimizin bozukluğu...

— Hele anlat öyleyse Kalaycı. Anlat ki, haberimiz olsun. Sen sağlam yerden duyarsın. Kentin en köklü esnaflarından birisin. Beyler

de ahbabın. Çevren tüm Rum olsa da, haberler ulaşır sana. Duyduğuma göre, particilik de varmış. Ha... Geçen gün biri İttihatçı dedi senin için. Bilmem yalan, bilmem doğru.

— Aman Hacı Emmi... İttihatçı mı kaldı şimdilerde. Parti falan yok artık. Particilik de yok. Anlatsam uzun sürer. Çok uzun hikâye bu...

Değirmenci Hacı Musa çevresine bakındı. Kozlucalı Osman yanındaydı. Buğdaylara o bakardı. Öğütür, değirmen hakkını keserdi nasılsa. Kolundan tuttu Kalaycı'yı. Değirmenin önündeki çınarın yanına sürükledi.

Daha sıranın ona gelmesine çok vardı. Dört kişi bekliyordu. Onlar da düştüler artlarına.

Değirmenin önünü tüm yeşil kaplamıştı doğa. Suyun çağıltılı akıntısı toprağa işlemiş, değirmene un öğütmeye gelenlerin hayvanlarının tersi, toprağı gübrelemişti. Arkın iki yanı, alabildiğine elma, erik ağaçlarıyla bezenmişti.

Aşağıdan Sarıkız çayı akıyor dolu dolu. Şimdi öyle akar. Dere yatağını silme doldurduğu günler olur güneş çıkarsa. Karlar eriyip kalınlaştırır dereyi. Ama bir de yazın gör. Hemen ilerideki kaynakla, kayalar arasından süzülen maden suyunun, bir de arkadaki gözün suyunu değirmenden geçirip çaya uzatan Hacı Musa'nın arkının artığından ibarettir tüm çay...

Bağdaş kurup oturdular.

Sigara tabakaları atıldı ortaya. Sigaralar sarıldı.

"Bizimkiler," diye başladı söze. İttihat ve Terakki önderlerinden söz ettikçe, hep bu kelimeyi kullandı. "Bizimkiler."

— İmparatorluğun bir ucundan, diğer ucuna hükmü yürümez oldu artık padişahın. Bunu sağlamak istiyordu bizimkiler. Alaman yanaştı. Alaman büyük gâvur. Parası, askeri, silahı çok. Bilgili. Asker millettir Alaman. Bilirsiniz. Birlik oldular bizimkilerle. Bizi durmadan sıkıştıran İngilizle Rusa haddini bildirmek gerekti. Dost değil miyiz. Bizim düşmanımız, onların da düşmanı. Hem zaten Alamanın da, Fransızla arası bozuk. "Alsaz" diye bir yerleri varmış. Kimbilir, nasıl bir yer. Bir Fransız alırmış orayı, bir Alaman. Hangisi güçlüyse, onun elinde kalırmış anlayacağın. İşte o yüzden, başı dertteymiş komşu-

suyla. Hırlaşıp duruyormuş. Dostluk dediğin böyle günde belli olur. Alaman, Fransız ve İngiliz ve de Rusla kapışınca, durur mu bizimkiler. Biz de varız demişler.

Sözünü kesti oturanlar. "Orasını biliyoruz. Sen, sonunu de hele. Kenti anlat bize," dediler. Az mı asker vermişlerdi orduya. Gidenlerin biri de dönmemişti. Beş giderse, bir dönüyordu. O da ya kolsuz, ya bacaksız.

Kalaycı başını eğdi. Biliyorlardı. Dağköylere yayılmamıştır demişti. Demişti ya, yayılıyordu. Köylülerden askere giden çoktu. Kentliden de... Yayılmaz olur mu acı. Tümüne birden. Boşverdi savaşa. Yenilmiştik işte. Yenilmiştik, "Bizimkiler" de kaçmışlardı. Damat Ferit vardı şimdi başta. Bunları anlatmalıydı. Bunları anlatıp haberlemeliydi olanlardan. Eşkıya türemişti. Kentin göbeğinde, en efendi adamların çocukları, eşraf kuzuları, eşkıyaya kesmişti. Bunları bilsinlerdi öyleyse.

Sizin yüzünüzden diyorlardı, kentliler. Bunlar hiç olmazsa o kadarını demiyorlardı. Belki bilmediklerinden. Ama o İtilafçı domuzları yok muydu? Onlar, Yunandan bile kötü görüyorlardı İttihatçıları. Oysa, çok değil, daha birkaç yıl önce, tümü birliktiler. Tümü aynı yemini edip gizli odalarda kukuletalar giyerek, aynı partinin adamları olmuşlardı.

Şimdi kanlı düşmandılar birbirine. Sanki onun eline geçseydi İtilafçılar, tekrar dönüp gelseydi Enver. Resneli Niyazi'nin Selanik'te patlattığı kurşundan sonraki, ya da "Merkezi Umumi"den at sırtında çıkıp Bâbı Âli'de paşa oluşu gibi. O zaman sorardı bu İtilafçılara.

Onlar yiğitçe savaşa girmişlerdi. İmparatorluğun yüz yıldır kaybettiği yerleri geri almak amacındaydılar. Bunlar ne yapıyordu ya...

Gözleri ışıladı. Bulmuştu başlayacağı yeri. Buralarını bilmiyorlardı mutlaka.

— Yenildik emmiler, dedi. Biliyorsunuz yenildik. Alaman savaşçı millet, büyük millet ama bizi koyup kaçtı.

— Sizinkiler de kaçtılar.

— Ya, kaçtılar. Kaçtılar da ülkeyi İtilafçıların elinde bıraktılar. Onlar dövüşkendi. Savaşırlardı yine. Ama bunlar ödlek. Hem de tüccar. Gör bak satacaklar. Perem perem satacaklar ülkeyi. Yunan gelecek. İn-

giliz gelecek her bir yanımıza. Fransız gelecek. Bir antlaşma yapmışlar. Yüz karası. Gâvur yazdırmış, bunlar imzalamış duyduğumuza göre.

Değirmenci Hacı Musa, gözlerini kırpıştırdı. Bu particiliği bir türlü anlayamamıştı. Geçen gün Mütevellioğullarının kâhyası gelmişti değirmene. O da aksini söylüyordu. Her şeyi berbat edip kaçtılar, diyordu. Şimdi iktidardan düştüler ya, her bir tarafı karıştırıp İtilafçıların yaptıkları iyi şeyleri kötülemeye çalışacaklar.

— Adam olsalardı da, başta kalsaydılar. Tutar mıydı onları İtilafçılar. İki kişi öldürmekle iktidara geçme dönemi kapandı artık. Duyduğumuza göre, padişahımız efendimiz her bir şeye el kodu. Onların döneminde, padişahlığımız bakanlarını bile bilmezmiş. Bir gün bakarmış karşısında filanca, falanca yerin bakanı, öteki gün değişmiş. Ben atamadım bunu, nereden çıktı diye sorarmış. Biz atadık. Sizin adınıza derlermiş. Susarmış.

"Öyleyse," demişti kâhyaya Hacı. "Öyleyse biz tümden yanmışız. Kendi adamına, kendi buyruğundakine söz geçiremeyen, kefereye hiç söz geçiremez. O zaman, gâvur istediğini yaptırır. Yandık ki..."

— Biz onlar başa geçtiğinde yanmıştık Hacı Emmi, diyordu kâhya. Onlar yaktılar bizi. Padişahın emrini dinlemeyen adam, adam olur mu? Olmaz. Gâvur bizi yola getirecek, gör bak. Uygarlık, demokrasi, buyruk nedir öğretecek. Hep bunlar, efendimizin sözünden çıktığımız için başımıza geldi. Bak sana bir örnek vereyim. Vereyim ki, bir iyice anla durumu. Ben şimdi beyimin kâhyası mıyım? Kâhyasıyım. Onun haberi olmadan, bir tarladan ötekine çift bile değiştiremem. Bakan demek ne demek? Bir koca devlet görevi demek. Sen tut, padişahın haberi olmadan değiştir. Derler ki, Enver, kendi kendini atamış, "Harbiye Nezareti"ne. Bu, benim beyliğimi iddia etmem gibi bir şey. Olur mu? Olmaz. Elbet devlet çarkı şaşırır ne yapacağını. Dönmez olur. Sonra da bırakıp kaçarlar bizi.

Demek Tevfik Bey böyle düşünüyordu. Bu kâhyayı iyi bilirdi Hacı Musa. Tevfik Bey nasıl düşünürse, o da öyle düşünür, ne yaparsa, onu yapmaya kalkardı. Kavlince tabii. O, beyce yapardı yapacağını. Bu, kâhyaca...

Kalaycı ise, durmadan İtilafçıları suçluyordu. Sataclarmış. Satacak

nesi kalmıştı ki... Yenilmiştik. Yenilmişin malı da olmaz, toprağı da... Şimdi gâvur üstün. İstediğini yapar. Hem de öteye bile geçer.

Gözlerini kırpıştırıp sordu:

— İyi ama biz yenilmedik mi?

— Yenildik mi?

__ Yenilmedik de niye kaçtı sizinkiler?

__ Gazaptan. Hiçbir ordumuz, hiçbir yerde yenilmedi bizim Hacı Emmi. Kulağını aç da beni iyi dinle. Padişahımız efendimizi kandırdı bu İtilafçılar. Yenilmişiz diye kandırdılar. Sen bunca askerden dönen yiğitle karşılaşmışındır. Yenildik diyeni hiç gördün mü?

__Hiçbir asker yenildim demez. Demez ya, anlattıklarından çıkarır eski askerler. Yalnız bir koca ordu Kafkas cephesinde donmuş ya... Tümü kardan adam olmuş, mekkâresi, mutfağıyla. Dağ taşımaz bu yükü diyorlardı. Dağ taşımaz da, göçer bir gün gör bak. Hem başlarında da sizin Enver varmış.

— Enver geri mi kaçmış. En önde değil miymiş. Tanrı'nın hikmetinden sual olunmaz ki... O kurtulmuş. Görenler var vallahi. Gözüyle görenler var. Asker kaputu bile giymemiş savaş alanında. Ceketle vuruşmuş.

Tam bu sırada Mütevellioğlu Tevfik Bey'in kâhyası sökün etmişti yeniden. Üç yük daha buğday getirmiş. Halis Ulubey malı. Ayrı öğütecekmiş bunu Hacı Musa. Pidelik olacakmış. Has un ha... Ulus kılçıklı arpaya bayram ederken...

Elbette, o Mütevellioğlu. Has un yerdi. Ulus... Ulusun da onunki kadar büyük çiftlikleri olsundu da, o zaman o da has un yesindi.

Onları sohbette görünce, çınarın ardında dikildi. Hacı Musa anladı. Sohbet kızışacak. Mütevellioğlu'nun İtilafçı olduğunu bilmezdi. Ama İttihatçı düşmanı olmasına da pek şaşardı. Daha birkaç yıl öncesine kadar, bu kâhya da "bizimkiler" diye söz ederdi İttihatçılardan. Ama şimdi...

Neler öğütüyoruz biz, dedi. Arpa, buğday, çavdar ve mısır. Demek dönem de böyle. Ağaları, beyleri alıyor kendi çarkının içine, uzatıyor taşların arasına. Sonra tümünün unu beyaz olmuyor mu? Belki biraz esmer, biraz sarı, biraz gri... Ama beyaz oluyor ya...

Buyur etti.

Kâhya dargın dargın durdu çınarın dibinde. Omuz silkti.

— Buyursana kâhya. Bak ne güzel sohbet kurmuşuz.

— Ben, gelip oturmam oraya. O varken...

— O dediğin kim be...

— İşte o. İttihatçı...

— İttihatçıysa kâfir değil ya bu...

— Kâfirler iyidir. Emin ol Hacı Emmi, kâfir bunlardan iyidir. Padişahı tanır onlar. Bunlar tanımaz. Yakındır. Dün, beyimin selamlığında konuşuyorlardı. Şerbet sunarken duydum. Yakında Yunan gelecekmiş. İngiliz izin vermiş. Efendimiz de kabul etmiş. Müslümanlığın değerini bilemediler. Biraz kâfir süngüsü altında kalsınlar da, anlasınlar dermiş efendimiz. Ya işte. Hep bunların yüzünden.

— Bizim yüzümüzdenmiş. Biz cephelerde yiğitçe vuruşurken, siz karılarınızın koynundan çıkıp padişaha yalan dolanla bizi kötülüyordunuz len. Yiğitlik ister bu sözü söylemek için. Yürek ister.

— Yürekliler kaldı burada yiğidim. Şimdi hükümet onlarda. Yüreksizler kaçtı.

— Gelecek. Gör bak. Hem de nasıl gelecek Enver. Tıpkı eskiden olduğu gibi. Atının üstünde, hepinizin kafasını eze eze...

— Pazarola Kalaycım. Geçti artık. Çoktan geçti. Senin bilmediğin çok şey var. Geçen gün, beyimin selamlığında konuşuyorlardı. Amerika gelecekmiş. Buralarını Yunana vermek istemiyormuş. Ben alayım demiş. Demokrasi yapayım.

— Kim bu Amerika, kâhya?

— Herhalde bir zengin ve de büyük gâvurdur.

— Hem zenginmiş. Hem de çok bir büyük.

— Ee, n'olmuş. Şimdi gelmiyor mu?

— Gelecekmiş. Beyim dedi ki, bizim için en iyisi odur. Hem uygar, hem zengin. Kaç ülke varmış kanadının altında bizim gibi. Hepsi de çok bir zengin ve de uygar olmuşlar.

— Eh, İtilafçılar fiyatta uyuşursa, bu kez de ona satarlar ülkeyi. Vay Osmanlım vay.

— Osmanlı mosmanlı. Bu iş böyle. İstanbul'dan beyler geldilerdi

o gün. Beyim çıkma, dedi bana. Kimbilir, duymamı istiyordu anlaşılan. Çıkmadım. Dinledim. Onlar anlatıyorlardı.

Kalaycı da kulak kesildi bu söz üstüne. Hacı Musa kolundan çekti. Köylüler kıpırdandılar. Yer açtılar. Yeni haberler taşıyacaklardı köylerine. Duyulmadık, işitilmedik şeyler. Değirmende duydum, diyeceklerdi. Böyle böyleymiş.

Kâhya nazlandı.

— Ben onun yanına oturmam demedim mi?

— Yahu kâhya, Kalaycı yabancımız mı? Gel otur işte, kavganın sırası mı? Bak neler olmuş. Kendin anlatıyorsun. Böyle zamanda kavga olur mu?

— Olurmuş. Beyim dedi. Bunlarda hiç din, iman, padişah saygısı yokmuş. Gâvurdan betermiş bunlar. Tümü de masonmuş üstelik. Ya... Sakın yanlarına varma, sohbetlerine katılma dedi.

— Len şimdi senin...

Kızıyordu Kalaycı. Kızıyordu ya, Tevfik Bey kendisi İtilafçı olmasa bile, pek yakındı onlara. Belki de gizliden girmiştir de, sonra İttihatçılar gibi olurum, ya da bakarsın onlar tekrar dönmüş, bitirirler beni diye, açmıyordur çevreye.

Bu yüzden, duyduğu, gördüğü çoktu. Hem bu yüzden, hem de Alaşehir beylerinin en büyüğü, en güçlüsü olması yüzünden. Beyler, bir ayrı iktidardı. Ve hep öyle kalıyorlardı. İşte şu Tevfik Bey, kızanı, ırgatıyla birkaç köy ederdi. Toplasa peşine adamlarını ya da koysa ortaya parasını. Bir tabur besler, bir tabur yaratır. Yapmaz ki...

Kâhya, dikilmiş bekliyordu.

— Ben dediğimi bilirim. Kızmak yok. Siz yendirmediniz mi? Siz girmediniz mi savaşa? Hadi hayır de. Diyemezsin. Şimdi de ortalık karıştırmıyor musunuz? Senin ne işin var değirmende? Sırf muzırlık. Ortalık karıştırmak değil mi amacın? Yetmedi mi yaptığınız kötülük. Yetmedi mi ki, buralara kadar gelip halt karıştırıyorsun?

Kalaycı fırladı kalktı.

— Ne demek istiyorsun köpek kâhya. Açık de bakalım hele.

— Açık demesi bu. Ben niye geldim buraya? Senin dediklerinin yalan olduğunu anlatmak için değil mi?

Birden bakışlar ikisinin üstünde düğümlendi. Çevrede tek değirmen olduğu için, köylüsü kentlisi ununu öğütmek için buraya gelirdi. Her zaman sırada beş on kişi bulunurdu. Ve haberler en çok burada değiştirilirdi. Anlamışlardı şimdi durumu. Kalaycı bir şeyler yapmak istiyordu. Onu gözleyen Mütevellioğlu'nun adamları da, hemen araya giriyorlardı.

Hacı Musa, başını salladı. Delirdi bu insanlar dedi kendi kendine. Sonra açık etti dediklerini.

— Bizim, gâvura gereğimiz kalmamış a yoldaşlar. Biz kendi kendimize yapıyoruz gâvurluğu. Baksana, birbirimizin ardına düşmüşüz köpekler gibi. Birbirimizi kollamaya başlamışız. Birimizin dediğini ötekimiz yalanlıyor. Bu insanlar kime inanacak. Kentten uzağız biz. Olanlardan neden sonra haberimiz oluyor. Ama anladığım kadarıyla, hayretmeyiz artık. Biraz önce bozgunluk var, diyordu Kalaycı. Haklıymış. Birbirimizin ardına düşecek, kollayacak kadar bozulduksa biz. Beyler, efendiler, esnaf takımı birbirine düştüyse, burada olduğu gibi, değil Amerika, Moskof balyozlasa tepemizi, kendimize dönemeyiz. Oturun hele bakalım. Oturun da anlayalım neler oluyor. Biriniz der ki, benim hocamın oğlu, eşkıya olmuş. Kim söyledi ansımıyorum şimdi. Bizim Salih Efendi... Eşkıyaya karışmış. Kendi akrabalarını kesermiş geceleri. Biriniz der, Amerika gelecek. Bizi alacak. Yahu ne oluyor? Biz, farkında olmadan, mezada mı çıktık. Yoksa kapanın elinde mi canımız. Bir anlatsanıza şunu baştan. Bırakın şimdi İtilafçısını, İttihatçısını. Şehirde neler oluyor, onu anlatın bize. Öyle değil mi köylüler. Söyleyin ha... Öyle değil mi?

Köylüler, ikisini de çekiştirip aralarına oturttular. Hacı Musa, ilkin kâhyaya döndü:

— Anlat bakalım. Neyin nesi bu izleme? Neyin nesi lafa su katıştırma çabası?

Kâhya direnmedi. Görevi, Kalaycı'nın etkisini silmekti zaten. Oturdu.

— Benim bir şey yaptığım yok. Padişahımız efendimiz buyruk göndermiş. Hem beylere, kendinden olan beylere. Hem de kaymakamlara. Hükümet adamlarına. İttihatçılara dikkat edesiniz buyuruyormuş. Kı-

pırdanmalarından haberimiz ola... Bir iş karıştırmasınlar. Onlar vakti zamanında da, gizli gizli çalışıp benim buyruklarımı bozdular. Yine bir iş yapmasınlar. Hazır kefereyi insafa getirmişim. Bana, bize dokunmayacak. Bir iş daha karıştırıp savaşı uzatmasınlar. Nasıl da biliyor efendimiz. Bunlar hiç tek durmuyorlar. Kentte olanları orada, olmayanları da işte böyle, su başlarını tutup ortalığı karıştırmak istiyorlar.

— Bunda ne var ki, ortalık karıştıracak. Yunanın geleceği doğru mu? Sen ondan haber ver.

— Bilinmez ki... Amerika gelirse, Yunan gelmezmiş. O hepsinden güçlü, hepsinden büyükmüş, dediklerine göre. Hatta İngiliz bile gelemezmiş korkusundan.

— Peki Amerika neden geliyormuş bize? Madem bu kadar güçlü, bu kadar büyük, ne demeye alacakmış bizi koltuğunun altına. Anası, atası falan mıymışız biz?

— Yok... O kadarına aklım ermiyor ama... Durun durun. Biri daha sorduydu bunu böyle. Beyimin selamlığında konuşurlarken. İstanbul'dan gelen saksağan kılıklı adama sorduydu da, bir cevap verdiydi adam ona. Durun toparlayayım. Hah, tamam. Demokrasi dedi. Bir büyük demokrasiymiş bu Amerika. İstermiş ki, bütün ülkeler kendisi gibi demokrasi olsun. İşte bunun için gelecekmiş.

— Peki, bu dediğin demokrasi nedir? Yenir, içilir mi?

— Yok, yenmez, içilmezmiş de... Biraz yenir, içilirmiş galiba. İşte öyle bir şey. Hürriyetmiş. Hah... Hürriyetmiş. Öyle dedilerdi...

— Yahu, bu kaçıncı hürriyet be... Benim bildiğim, Mithat Paşa'dan beri biz, hürriyet geldi, hürriyet geliyor diyoruz. Öyleyse ben, sana bir şey diyeyim kâhya. Bu dediğin Amerika mıdır, nedir, ötekilerden hiç farklı değil. Demokrasi, biraz farklı geldiydi bana. Ama madem onun da ardında hürriyet varmış. Hiçbir işe yaramaz. O da ötekiler gibi, bizi çalıp çırpmaya geliyor olsa gerek.

— Yok Musa Emmi. Bu çok zenginmiş, hiç isteği de yokmuş üstelik.

— Len kâhya, bilmez misin sen, en fazla çalan, en zenginimizdir. O, hepsinden zengin olduğuna göre, temelli anamızı belliyecek desene. Vazgelin siz bu işten. Başımızdakiler yetmiyor mu çalmaya? Bir de dışarıdan elin gâvurunu getiriyorlar.

— Yok, öylesi değil emmi. Senin aklın ermedi buna. Benim de ermedi ya. Beyiminki erdi. Elbet. Beyim büyük adam. Her bir işe aklı erer. Erdi ki, bu çok iyi dedi. Hemen ilişki kuralım. Bir an önce gelsin şu Amerika, dedi. İstanbul'dan gelen bey, biz kurduk diye cevapladı beyimi. Mektup yazdık kongrelerine. Karar alıp bir kurul gönderecekler. İnceleme için. Şimdilik bir temsilcileri var burada. Gazeteci gibi geziyor. En çok ilişkimiz onunla. Bir yaman adam. Düşün, Tevfik Bey, Osmanlıcayı bile öğrenmiş adam. Yarım yamalak tabii. Ama hiç zorluk çekmiyor. Anla bize karşı gösterdikleri ilgiyi. Sizler de, burada örgütlenir... Sonra ne düşündüyse düşündü, örgütlenmeden vazgeçti. Sadece siz Tevfik Bey, dedi. Siz bize destek olursanız, buradan emin oluruz. Yunan gelse bile, anlaşmaya göre sınırı, Salihli çizgisini geçmiyor. Çok zamanımız var. Amerika bir gelirse, sürer çıkarır tümünü. Gene kendi mülkümüzün egemeni oluruz.

Kalaycı iyi şeyler öğrenmiş olmanın rahatlığındaydı. Hiç ses etmiyordu. Demek, kente gelip Mütevellioğlu tarafından karşılanan o İstanbullu, Amerikalıların adamıydı. Bir de Amerika mı çıkacaktı şimdi. Çıksın. Bir fazla bölünsün Osmanlı yurdu. Kimin umurunda.

Ah, önderleri kaçmayacaktı ki... Dövüşsünler. Şimdi teslim olmuş. Ordu, savaşçı kalmamış ki. Eline bir mavzer geçiren dağa çıkıyor. Hatta dağa çıkmanın bile gereği yok. Kent eşkıya dolu.

— Peki sonra ne olacak? Amerika geldi diyelim. Bizim başımızda hep gâvurlar mı kâhyalık edecek. Kendi kendimizi yönetemeyecek miyiz? Padişahımız efendimiz neci olacak? Gayri karışmayacak mı bize? Bunları da konuştular mı?

— Konuşmaz olurlar mı? Şimdilik, padişahımız efendimiz, Amerika adına bakacakmış bize. Sonra demokrasi olduktan, yerleştikten sonra, bırakacakmış kendi halimize.

— Peki ama neden?

— İyilik dedik ya... Demek dünyada iyilik ölmemiş. Böyle güçlü kişiler de var ki, yoksulların yardımına koşuyor.

Hacı Musa başını salladı.

— Bak burasına pek olur diyemiyeceğim kâhya. Ben de şu değirmeni yönetiyorum şurada. Bakımı, tamiri, taşını çentiklemesi bana ait.

Su arkı bozulursa yaparım. Sonra da, ne ki öğütürsünüz burada, onda birini değirmen hakkı olarak alakorum. Bu adam, benden daha mı insaflı ki, sırf kara kaşımız, kara gözümüz için korusun bizi?

— Bak buna benim de aklım ermedi ağalar. Hacı Emmi üstüne bastı. De bakalım kâhya, cevap ver.

— Cevabını ben bilmem ki. Ben duyduklarımı söyledim. Bizim bey, bazen yardım eder. Çevredekilere çift verir, tohumluk verir. Hatta bazen toprak bile verir. Ama ürün zamanı geldi mi, bire üç payını alır. Hacı Emmi de dedi. Elbet bu kefere de bir şeyler alacak bizden. Alacak ya, ne alır, orasını hiç bilemem.

— Topraklarımız kıraç. Buğdayımız az. Hem o kadar güçlü adam, buğdayı ne yapsın. Altınımız, gümüşümüz olsa, haydi belki. O zaman da biz kendimiz güçlü ve zengin oluruz. Peki ne kalır geriye? Ne alır bu adam bizden?

— Valla, vardır bir alacağı. Kimbilir, altın, gümüşten başka madenler vardır. Tütün var. Reciyi devralır. Demiryolları, liman imtiyazını alır o zaman. Ötekilerin yediği yeter.

— Hah, bak şimdi biraz aklım erdi. Eğer öyleyse, iş yok bu keferede de... Demin ne dedim, hürriyetse yandık, demedim mi? Çıktı işte ardı. Ya... Ben yokum bu işte yoldaşlar. Benim değirmeni alacak adam, vuruşa vuruşa alır. Önce beni temizler, sonra gelir kurulur buraya. Ya da gider bir başka değirmen kurar, hakkını oradan alır. Hem benim değirmene gelsin, konuk gibi otursun, hem de hakkımdan hak istesin. Olmaz o... Eğer ben koruyamıyorsam değirmenimi, başkası hiç koruyamaz. Rahmetlik babam öyle derdi. Sen bunu bil oğlum, malını kendisi koruyamayan, başkasından ummasın, derdi. Ben de derim bu sözü. Kırk yıldır bir yabancı it bile dolanmadı benim değirmenimin yöresinden. Bundan sonra da dolanmaz Tanrı'nın yardımıyla. Hangi Müslüman, kefereye güvenip hafsiz yatarsa, bunu bilsin ki, donsuz kalkar. Anladınız mı?

Kâhya, öfkeyle baktı Kalaycı'ya. Geç kalmıştı. Değirmencinin aklını çelmişti. Hacı Musa, yörede sözü dinlenilen kişiydi. Bir kez aklına yattı mı bir iş, artık önüne gelene anlatırdı. Günde on kişi gelse on köyden, on köy onlardan yüz çevirirdi. Oysa, önemli bu iş demişti beyi. Yakında Yunan gelecek, bizim için yaşam sorunu. Köylüler ar-

ka çıkmazsa, ha deyince yardımcı olmazsa bize, bir şey yapamayız. Git hazırla. İşte, bu domuz İttihatçı, bir çırpıda aldatıvermişti. Hacı Musa da İttihatçı olmasın. Olmasa böyle konuşmazdı. Kalaycı'dan yana çıktığına göre...

İletmeliydi bunu. İletmeliydi ki, bir an önce çaresine baksındı beyi. Yoksa, bir başlarına kalırlardı sonra. Öteki beylerin çoğunluğu da İttihatçı nasılsa.

Kalktı. Osman, onlar sohbetteyken buğdayları öğütmüş, sıra kâhyanınkilere gelmişti. Has un değirmenine attı onun buğdaylarını. Suyu verdi çarka. "Az eğlen," dedi. "Hazır."

Duraksadı kâhya. Hacı Musa olanları tam öğrenememişti. "Anlat," diyordu Kalaycı'ya. "Ona bakma sen. Ağa köpeği ne olsa. Onun ağzıyla konuşacak."

— Anlatacak bir şey yok. İşte gördün. Söyledin söyleyeceğini. Sana derim ki Hacı Emmi. Mukayyet ol. Gece oldu mu oldu, bacın, kardaşın gelse alma değirmene. Güvenme. Yanaşman Osman var ya, ona bile güvenme. Kapıcağızını iyice sürgüle. Birkaç zamandır bir söz yayıldı. Gitmelerini o yüzden bekledim. Paralarını değirmenin içinde bir yere saklıyormuşsun. Bir testi dolusu altının varmış. Benden söylemesi. Bir yayan var bunu. Yaşamına göz koyanlar var. Tetik ol.

— Ne... Tövbeler olsun altınım falan yok. Varsa bedenime basılsın.

— Beni tanırsın Hacı Emmi. İyi bilirsin. Yalan söylemem. Seni bizden sayıyorlar. İttihatçı diyorlar sana. Sözünü sakınmadığın, eğriye kavuk sallamadığın için. Salt bu yüzden haber iletmek istedim. Dediklerine göre, Salih Efendi'de, bu kâhyanın da eli var. Bey böyle işlere karışmaz bilirsin. Ama bu domuzun başı. Sonra demedi deme... İstersen ortalık düzelinceye kapat değirmeni. Köye ya da kente in. Zaten alandakilerin çoğu kapandı. Bizim üç değirmenlerin tümü aylar var ki kapalı. Gâvurlar yaman. Ortalık bozgun kokar kokmaz indiler değirmenlerden. Denildiğine göre, Rum çeteleri gizleniyormuş oralarda. Belli olmaz, bizden bulmasınlar diye kapatmış Rumlar. Bilirsin, üç değirmenler onlarındır. Artık var gerisini sen hesapla. Salih Efendi olmazsa, bu Rumlar hakeder bir gün seni. Tetik ol.

Hacı'nın aklını bir şey kurcalıyordu. Bir türlü soramıyordu. Sonunda sıkıntıyla açtı sözü. Kent bu kadar kötülediğine göre, her şey

umulabilirdi. Raşit Hoca'nın oğlunu o daha önceden de duymuştu. Duyduğu biri daha vardı. Pek kestiremiyordu. Ama sorsundu işte.

— Paşazade için de öyleymiş diyorlar. Aslı var mı?

— Kim, bizim Paşazade mi?

— Evet, o...

— İlk senden duydum.

— Bir araştır bakalım. Yanılmayasın. Benim bildiğim, yürekli bir yiğittir. Yatakta adam boğmaz ama diyorlar işte. Burası değirmen. Her bir şeyi öğütüyor. Sözleri de öyle...

Sonra, hayvanı önüne kattı Kalaycı. Köylüleri çoktan uğurlamıştı. Kalaycı gider gitmez, kâhya sokuldu.

— Ayağını denk al Hacı Emmi. Bu uğursuz İttihatçı, Paşazade'nin adamıdır. Onun adına, kimde ne var öğrenip haber yetiştirir. Köy ağalarını, mallı paralıları bilir hep. Dediklerine göre, senin bir küp altının varmış. Paşazade'nin kulağına gitmiş bu. Pusu hazırlıyormuş sana. Tetik olsan iyi olur.

— İki elim yanıma gelsin, kızdırılıp bedenime basılsın ki, benim kuruşum yok. Değil küp dolusu altın. Kim çıkarır, nerden çıkarırlar bunu, aklım ermedi?

— Benden hatırlatması. Bilirsin. Bir koca beyin kâhyasıyım ben. Paşazade, kuruş için anasını boğazlar. Bir öğrendiyse sende olanı... Yandın ki...

Hacı Musa yerinde duramıyordu. İyice ikirciklenmişti. Deminden beri kavga ediyor, birbirinin yüzüne karşı sövüyorlardı. Şimdi de arkalarından. Biri Paşazade için diyordu, öteki Salih Efendi için. Şaşmıştı bu işe.

Geceleri iyice dayaklamalıydı kapılarını. Eskiden han gibiydi değirmeni. Ağırına gidecekti bu iş. Ağırına gidecekti ya, olsun. Köye varsındı gelen konuklar. Değirmenden içeri kimseyi almayacaktı. Babası gelse, almayacaktı gece vakti. Gündüzleri de yalnız kalmamaya bakmalıydı. Tanrı'nın unuttuğu yerlerden biriydi, değirmen. İki dağın arasında yitiklere karışmıştı. Eğer dedikleri yalan, yayılmışsa kente, Osman bile göz dikebilirdi. Nasılsa bozgun değil miydi ortalık.

Her akşam izin vermeliydi Osman'a. Bir titreme sarıyordu be-

denini. Yaprak hışırdasa... Yok, yaprak hışırtısı duyulmazdı değirmende. Suyun çağıltısı, adam bağırmasını bile bastırırdı. Öyle geliyordu Hacı'ya. Yapraklar hışırdıyor, çeteler geziniyordu çevresinde.

Kapatmalı mıydı değirmeni? Bırakıp gitmeli miydi acaba? Kim ne hali varsa görsün. Unsuz kalacaklarmış. Kalırlarsa kalsınlar. Gerçekten yayıldıysa dedikodu. Gerçekten parası var biliyorlarsa, yaşamının sonu gelmişti. Hani yalan da değildi dedikleri. Bir testi ya da küp yoktu ama bir vazo dolusu altını vardı. Bin lira kadar bir şey. Belki biraz daha fazla. Neden gelsinlerdi bunun için; iki köy aşıp dağlara neden tırmansınlardı.

Tırmanırlardı. Hiç kuşkusuz tırmanırlardı. Bir kere bozgun oldu mu, olmadı mı? Kuruş için gözünün yaşına bakmadan adam öldürürlerdi. İnsanlar kötü olurdu bozgunluklarda. En iyi tanınanlar, sırıtıverirdi birden. Yanıldığını anlardı kişi. Anlardı ya, çok geç. Tam ölmek üzereyken.

Hiç insafı da olmazdı eşkıyanın. Çekip vursa, haydi bir daha. Öyle işkence ederdi ki... Tüyleri dikenleşti Hacı Musa'nın. Osman'a izin verdi. Köyüne git diye. Yapayalnız kaldı değirmeninde. Kapıları dayakladı. Sonra taşların kıyısından, su çarkının yanına indi.

Arka tarafta, Hacı Musa'dan başkasının bilmediği bir aralık vardı. Taşların arasından birini çekince belli oluyordu. Taş yerleşince ise, kimsenin orada bir kovuk olduğunu bilmesinin mümkünü yoktu.

Taşı çekti. Çevreyi kolaçan etti. Burası, gerektiğinde sıvışacak bir yer olarak da kullanılabilirdi. Kapıları kırıp girseler bile, çarkın oraya iner, su arkına atladığı gibi, emekleyerek değirmenin altından çıkar giderdi. Biraz ıslanırdı belki. Islanırdı ya, canını da kurtarırdı.

Gelenler, onun kaçtığını anlayıncaya kadar, değil Kozluca, kent yolunu bile tutardı Hacı Musa. Korkusu giderek azalıyordu. Kendini güven içinde görmenin direnciydi bu. Kaçmasının bile gereği yoktu. Üstündeki kapak, kalın tahtalardan yapılmıştı. Hem değirmenci olmayan, aşağıda böyle bir boşluk olabileceğini de bilmezdi ki...

Arkın ağzından gelen ışık grileşti. Bir an başını çevirip bendin bedenlerine baktı. Tahta bentlerden, ince bir sızıltı geliyor, nemlendiriyordu havayı. Hava kararacaktı neredeyse. Yapacağını yapsın, çıksındı yerine. Bir gelen giden olurdu.

Kovuğu buldu. Taşı çekip aldı. Kavanozu çıkardı. Altınlarını kucakladı bir süre. Saydı tek tek. Bin yetmiş altı tane sarı lirası vardı. Vurup gitsem kente diye düşünüyordu. Vurup gitsem. Bir konak alırım kendime. Konağıma, uşaklar, hizmetçiler tutarım bu para ile. Şimdi kimde böyle altın var ki... Belki beylerde bile yok.

Ama bozgunluk varmış orada. Daha kolay düşmez miyim eşkıyanın avucuna. Burada yine dört tarafım hep bildiğim şeylerle çevrili. Bentlerimi bilirim. Hatta, eğer akşamları suyun yolunu kör bende çevirirsem, içinden yukarıya bile tırmanabilirim. Merdivenlidir benim bentlerim.

Kör bendi okşadı. Yarından tezi yok, bir ip merdiven takmalıyım buna, diye geçirdi. O zaman, suyu çevirmenin bile gereği kalmaz. Kör bentten bir ağarım yukarı. Altınları sayıp bitirmişti. Kavanozun içinde bir iki salladı. Sesini dinledi. Sonra elinden alıyorlarmış ya da bir gözetleyen varmış gibi telaşla sakladı. Taşı, usta davranışlarla yerleştirdi. Gerilip baktı. Göremezlerdi. Bulamazlardı. Arasalar bile bulamazlardı. Meğer ki, kendi eliyle getirip teslim etmeye.

Etmem, dedi. Ölürüm, bir kıynamını yedirmem kimseye. Göçsün gitsin değirmenle birlik. Çıktı. Değirmenin yanındaki damı kolaçan etti. Yatağını serdi. Mavzerini yağlayıp kurşun sürdü. Artık kuşkusu yoktu. Gelseler bile, daha değirmene yaklaşmadan, tümünün hakkından gelirdi Hacı...

Değirmenin önü açıklıktı. Yandaki dam, taş örmesi, bir kaleydi sanki. Arka taraflarda bentler vardı. Bentler de doğru alt tarafa iniyordu. Vay canına. Az daha unutuyordu. Kalktı. Çark bölmesinin kapağı üstüne yedek taşı yuvarladı. Dev olmalıydı gelen. Bir dev olmalıydı ki taşı kaldırabilsin...

* * *

Sarıkız çayının içinde dört gölge sekerek yürüdü. Ayrı yönlerden gelip İbroğlu çeşmesinin başında buluştular. Üstlerinden değirmenin bendi geçiyordu. Sızan sular, şapırdayarak çayın içinde yankılanıyor. Suyun şakırtısı, gecenin sessizliği içinde daha bir korkunç.

Her bahar, burada mesire yaparken hiç böyle değil bu şapırtılar. Çengilerin, incesaz takımının ara nağmesi gibi gelir. Oysa şimdi

bir ürperti veriyor kişiye. Dördü de soluklanıp çevreyi kolaçan ettiler. Bir gelen, bir izleyen olmasındı. İçlerinden iriyarısı, bir iki yudum su içti çeşmeden. Buz gibiydi. Elinden dirseğine doğru akan suyu silkeleyerek başını kaldırdı.

Kendilerinden başka gölge yoktu çay içinde.

Kalın, ürkütücü bir ses, duvarlaşmış yamaçlarda yankılandı.

— Her şey hazır mı?

— Hazır.

— Gidelim öyleyse.

— Gidelim.

Yamaçtan tırmandılar. Keçi yolundan, değirmen arkının başlangıcına geldiler. Su uzayıp gidiyordu orada. Sonra, kare bir tahta havuzda toplanıp bentlerden korkunç bir hızla aşağıya iniyordu. Orada durdular.

İriyarısı dikildi bir an. Sonra fısıltıyla konuştu.

— Osman, kör bent hangisiydi.

Osman öne düştü. Sırıtıyordu. Emiroğlu, herkesten önce duymuştu Hacı'nın parası olduğunu. Duymamış, sezinlemişti daha doğrusu. Tek başınaydı Hacı. Tek başına değirmen döndürüyordu. Rumlar kapattığı için, tüm yöre tahılını orada öğütüyorlardı. Bunca değirmen hakkı çok para ederdi doğrusu.

Emiroğlu göz koymuştu buna. Kozlucalı Osman, eskiden beri özenirdi eşkıyalığa. Git, Hacı Musa'nın yanına yanaşma dur, bildiğini, gördüğünü, duyduğunu bir bir ilet bana, demişti.

Osman, akşamüstü getirmişti haberi. Değirmende durmadan, Salih Efendi'nin, Paşazade'nin sözü geçiyor. Hacı, parası olmadığına dini, imanı üstüne yemin ediyor ama hemen sonra da tedbir alıyor. Kör bende ip merdiven yaptı. Akşam olmadan bir kez iniyor çarkların oraya, sonra çıkıp değirmen taşını sürüyor üstüne.

Ben bugün, kaydırıverdim değirmen taşını. Onu daldırıp kapağın üstünden sürdüm. Elimizi tetik tutalım, demişti.

Emiroğlu, kuşkusunun doğruluğuna karar verdi. Bu gece değirmeni basacaklardı. Uzarsaydı bu iş, altınlar, başkasının eline geçerdi. Salih Efendi'nin eline geçerse, belki alabilirdi de, Paşazade ya-

parsa bu işi, hiç inanmıyordu yapacağına ya, güven olmuyordu insanlara. İşte kendisi. Emiroğlu diyorlardı. Köklü bir aileden geliyordu. Son üç yılın bozgunları, yörenin en ünlü eşkıyası yapıp çıkmıştı.

Kör bentten ilkin Osman indi. Sincap gibi gidiyordu ip merdivenin üstünden. Bir acıma çakıldı içine. Zavallı, ip merdiveni bugün bitirip takmıştı yerine. Kaçmak için yapmış olmalıydı bunu. Kaçamayacaktı.

Ardından öteki zeybeklerle Emiroğlu indiler. Bir süre nefeslendiler çarkların yanında. Suyun çağıltısı yeniden ürküntü verdi. Dört kişi alacak gibi değildi bulundukları yer. Sıkışmışlardı. Bir an, pusuda kısılıp kalmış gibi hissettiler. Ürküntüleri arttı.

Bereket versin diye, düşündü Osman. Bereket versin suyun çağıltısı, bizim yüreklerimizin kütürtüsünden fazla. Yoksa tabanı yağlayıp kaçacağız. Bir ihtiyar adamdan korkup rezil olacağız birbirimizin gözünde. Sonra, acaba onlar da benim kadar korkuyor mu? Yoksa, ilk işim olduğu için ben mi böyleyim?

Durmadan gözetlemişti Hacı'yı. Ama bir türlü görememişti altınları koyduğu yeri. Her gün bir kez sabah, bir kez akşam çark bölümüne inerdi bildiği. İnmesi de gerekliydi. Bentleri boşa veriyordu akşam. Sabahleyin de çarka çeviriyordu suyu. Yukarıdan yönetim olmuyormuş. Çıkarıp atmış yedeklemeyi.

Birkaç kez ben ineyim usta, sana zahmet olmasın demişti. Daha erken diye cevap vermişti her defasında. "Suyu iyi ayarlamak gerek. Çark bildiğin çark. Ama suyu ustaca ayarladın mı, hakedersin değirmenin payını. Yok vermedin mi, ya yukardan alır. Kalın çıkarır unu, ya da iyice aşağıdan, has un yapar. Yoksul istemez has unu. Zor gelir. Hem de, doyurmaz kişiyi. Bu yüzden, biraz bekle. Alış değirmenin huyuna suyuna.

Sonra, çark tanır yaklaşanı. Bilir. İnsan nasıldır. Ya da besleyip büyüttüğün it. İşte öyledir çark da... Yabancı olduğunu, acemi olduğunu anlayıverdi mi, hemen çeker alır kolunu. Sonra da tümüyle seni. Bir dolaştırsa Osman'ım. Bir kez dolaştırsa içinde, arkın ağzında bulgur tanesi gibi olursun. Değil ben, anan görse tanıyamaz seni. Ben de vebal altında kalırım sonra. Yanarım. Güçlüsün sen. Ama değirmenci yamaklığında biraz eskimen gerekir."

Fısıltıyla anlattı bunları. Sakınsınlardı çarktan. Bir de yandaki yedeklemeden. Bir dokanıverirlerse, hemen taşlar dönmeye başlar. Uyanır Hacı Musa. Uyanır, yukarıdan ver eder kurşunu. Biri sağ kalmaz. Hele bir de bendin içinde kıstırırsa. Kaçmaya çalışsalar bile boşuna o zaman. Keklik gibi avlar insanı. Sen, ip merdivene sardığın zaman.

Susturdu onu Emiroğlu. Yeterdi bu kadar gevezelik. İhtiyar uyumuş olmalıydı artık. Gece karanlığı bastıralı hani olmuştu. Bir yoklasındı bakalım. Kapağı açıp bir gözlesindi çevreyi. Eğer uyumuşsa, hemen bitirsinlerdi işini.

Osman, yüklendi kapağa. Açılıverdi. İhtiyar farkına varmamıştı demek.

Her gün iki kez açılıp kapandığı için, yağlıydı kapağın menteşeleri. Hiç gıcırdamıyordu. Ama yine de fazla kanırtmadılar. Bir insan geçecek kadar, ayırıp tuttu Osman. Emiroğlu çıktı ilkin. Tavşan gibi eğilip bükülerek yaklaştı.

Hacı Musa, dişsiz ağzını şişirip indirerek horluyordu. Mavzer elinin arasında, yüzü küçük pencerenin mazgalına dönük, dalıp gitmişti. Bekliyor olmalı. Acaba bir uyaran mı oldu. Sakın Osman hile yapmasın onlara. Bir baskına uğramasınlar burada.

Bir adımda silahı kaptı Emiroğlu. Dikildi Hacı'nın başına. Hacı ilkin yavaş yavaş açtı gözlerini. Sonra birden fırladı.

Ayağıyla göğsüne bastı Emiroğlu.

— De bakalım moruk, dedi. Altınlar nerde?

— Ha, ne? Kimsin sen?

— Emiroğlu derler adıma. Duymadınsa iyi belle. Çünkü, biraz sonra bir daha hiçbir şey belleyemiyeceksin. Eğer inat edersen tabii...

— Emiroğlu mu? Hiç duymadım. Kimlerden oluyorsun? Yoksa...

— İşte onlardan. Bırak şimdi söz açmayı. Altınlar nerde? Konuş.

Eli ayağı kesildi Hacı'nın. Hiç ummazken kısılmıştı. Mutlaka, kurduğu düzeni bilen biri haberlemişti bunları. Boşuna değildi demek kâhyayla, Kalaycı'nın gelişi. Acaba hangisinin adamıydı bu Emiroğlu? Paşazadenin mi? Yoksa Salih Efendi'nin mi?

— Ne altını ağam? Hangi altın?

— Bırak papaz. Bilmezlikten gelme. Altınları sökül. Yoksa, ya-

vaş yavaş değirmenin çarkına sokarım seni. Un ufak ederim. Haydi kalk. Ve ver altınları.

— Altın nerde ağam?

— Ben, buldurmasını bilirim.

Döndü. Bağırdı adamlarına. Baştan konuşmuşlardı. Osman görünmeyecekti. Diğer ikisi geldiler. Hacı Musa yerinden kıpırdayamıyordu. Tekmeledi Emiroğlu.

— De artık hadi. Domuzluğun sırası değil.

— İki elim yanıma gelsin ki, ağam...

— Gelecek... Elbet gelecek iki elin yanına. Tabii altınları çıkarmazsan.

— Ben bir yoksul değirmenciyim ağam. Altını nereden bulurum. Aldığım onda bir değirmen hakkı. Geçimim o yüzden. Bırak beni güzel ağam. Bırak...

Usta eller yapıştı kollarına. Sürükledi Hacı'yı. Değirmen taşlarının yanına getirdiler. Ses çıkarmıyordu. Ağarmış gözleri, yuvasından uğramış bir ürkeklik içinde, çevreyi kolaçan ediyordu. Anlıyordu. Aklı tepesine fırlamıştı ama anlıyordu kurtuluş olmadığını.

Çakıcı Efe, Alaşehir'e indiği zaman, iki gün değirmeninde konuk kalmıştı. İki gün konuklamıştı onu Hacı. Anlatmışlardı. Hacı Mustafa'nın insanları nasıl yavaş yavaş öldürdüğünü. Hacı da dinleyenler arasındaydı. Ve yaptıkları, ballandırıla ballandırıla anlatılırken, keh keh gülüyordu.

Bir kez eşkıya olmasın kişi. Oysa, duyulduğuna göre, bu Hacı Mustafa ırgatken, tavuk kesmekten korkarmış. Ensesine vur, lokmasını al cinsindenmiş. Cinsi bozuk... Şimdiyse, kan dökmekten zevk alıyor. Bir kez eşkıyaya karışmasın kişi. Bir kez "feyli bozulmasın".

Altınları verse mi acaba? Verse de kurtulamaz ki... Tanıyor... Tümünü tanıdı artık. Sağ komazlar. Ölürüm, dedi. Ben ölürüm. Onlar da hiçbir zaman bulamazlar altınları.

Ya bırakırlarsa. Ya yaşamaya devam etmeme izin verirlerse. Verir mi? Bunlar eski eşkıya gibi değil ki... Nerede bir Çakıcı... Bir Kamalı...

Bunlar çalakakıcı. Öylesi eşkıyanın düze inmesinden yararlanan hırsız takımı. Hiç görülmüş, işitilmiş şey midir Çakıcı'nın gizli gizli

bir yere sokulması. O, haber gönderir. Şu kadar altın yollayın diye. Gelmezse, kendisi damlar. Alır gider. Kadına, kıza, yaşlıya dokunmaksızın. Öyle olsa, canı feda. Haber gönderse Çakıcı. Dese ki, gidin değirmenci Hacı Musa'ya nesi var, nesi yok versin. Canım verir. O, efe... Gerçek bir zeybek.

İriyarı iki adam, koca değirmen taşını mancınıklayıp diktiler. Hacı Musa'nın elini ayağını bağlayıp uzattılar yere. Yavaş yavaş yaklaştırdılar taşı. Başının üstünden yürüteceklerdi. Dayanamazdı ihtiyar başı. Taşın ağırlığına dayanamaz, bir anda ezilir yiterdi.

İçindeki korku kulaklarında zonklamaya başladı. Bir şeyler uçtu içinden. Hafifleyiverdi. Kayıyormuş, düşüyormuş gibi, bir boşluğa yuvarlandı. Gözlerini kapadı. Aklına gelen duaları okuyor, durmaksızın "Kelimei şahadet" getiriyordu.

Emiroğlu kuşkuyla bakındı. Yoksa yanılıyor muydu? Gerçekten parası yok muydu Hacı'nın? Boşu boşuna bir cana mı kıyacaktı? Canın sözü olmazdı bu zamanda. Bir kıstırsalar onun canını sağ mı bırakacaklardı.

Tekrar bağırdı. Değirmenin iniltili uğultusunu bastıran bir sesle:

— Hadi söyle be... Söyle şu altınların yerini. Yoksa bitirdim seni.

— Altın yok ağam. Altın yok bende...

— Bak deyusun yediği naneye. Gidiyorsun len. Bitiyorsun. Söyle şunun yerini.

— Dinim hakkı için altın yok bende. İşte kesem. Bütün malım, mülküm de ortada. Bir de yanda depoda, değirmen hakkı olarak kalan unlar var. İstersen al hepsi senin olsun. Sal, bir kuru canımı alıp gideyim.

Parası olsa bırakamazdı bunları. Böylesine içten konuşamazdı. Alaylı alaylı konuştu yine de...

— Bırakınca efenin yanına gideceksin he mi?

— Benim efem öldü.

— Ha şunu bileydin. Mıhladılar Çakıcı'yı... Hem de çoktan.

— Çakıcı, efem değildi benim.

— Sen zeybekliğe soyunmadın mı?

— Soyundum. Çakıcı'nın babasının yanında. Çakırcalı Ahmet Efe'nin kızanıydım ben. Ama geçti.

— Hiçbir şey geçmedi Hacı. O zaman topladığın altınları istiyorum senden. Geldiğinde bir kısmını Çakıcı'ya vermişsin. Kalanı da benimdir. Çıkar. Yoksa bilirsin başına geleceği. Sen de zeybekliğe soyundun. Eşkıyalık töresini bilirsin.

Ölümdü bunun sonu. Eşkıyalığı söylenince bir güç geldi içine. Eski günlerini ansıdı. Çakırcalı Ahmet Efe'yle gezdiği günleri. Çakıcı bu yüzden konuğu olmuştu. Babasının zeybeklerine büyük saygı göstermişti. O, sağken, Hacı'nın kurşununa kazayla kurban gitmeden önce böylesi köpekler, yanında dolanamazdı Hacı Musa'nın. Ama yitmişti dağ gibi yiğit. Tam bu günlerin adamıydı. Böyle bozgunlarda, kötüler için ölüm perisiydi Çakıcı. Ama yittiği duyulur duyulmaz, Hacı Musa'nın bir zamanlar zeybek olduğuyla birlikte, küp dolusu altın sahibi bulunduğu da yayılıvermişti.

Bu sırtlanlar da, altınların peşindeydiler. Dayan oğlum Hacı, dedi içinden. Ölmedin daha. Bunlar senden çok korkuyorlar. Korkandan hayır gelmez. Salt korkularından öldürecekler seni. Yaşadığın yeter. Bari yiğitçe git.

Toplandı. Dikleşti birden.

— Eşkıya töresinde, acize zulüm yoktur. Zeybeklik yasası, yaşlıya el kaldırmayı yasaklar.

— Bak sen. Demek öyle ha. Sürün len şu taşı kafasına. Bakalım yine böyle konuşur mu?

Taşı alnına sürdüler. Daha ilk sürtünmede kaşı patladı Hacı'nın. Etleri pörsümüş, iyice yumuşamıştı. Sekseni geçtim, dedi içinden. Daha yaşıyacak değilim ya... Neler gördüm, işittim. Bu kadarı yeter. Yeter ya, namert elinden ölmeyi de hiç kurmamıştım. Yiğitçe vuruşsaydım. Yiğitçe gitseydim, gam yemezdim.

Kan akınca, daha bir dirildi Hacı Musa. Ölümü kesinkes duyunca yiğitlendi.

— Baka Emiroğlu, dedi. Bizim tayfa yaşıyor daha. Şunu bilesin ki, yanına komazlar. Ben ölümden yılmam. Kaç yıl var ki, ölümü sırtımda taşıyorum. Dost olduk artık. Yoldaş olduk onunla. Sen madem eşkıyasın. Madem efe geçiniyorsun, sal beni. Töre budur. Salmazsan, şunu bilesin ki, benim başıma gelen, seninkine de gelir. Ama şimdi-

den diyeyim sana, dayanamazsın. Daha ilk baskında korkudan ölürsün sen.

— Vay kara dinini...

Öfkeyle yüklendi taşa Emiroğlu: Taş kaydı. Güp diye düştü Hacı Musa'nın üstüne. Of, diyemedi Hacı. Bir ıkıltı çıktı ağzından. Sonra kıpırtısı kesiliverdi.

Şaşkın şaşkın baktı Emiroğlu. Ürkmüştü. Gerçekten efeydi galiba bu Hacı Musa. Gerçekten yiğitti. Ölüm karşısında nice insanlar görmüştü. Nice baskınlarda kıstırdığı kişilerin hiçbiri, ölümün gerçek soğukluğunu duyunca, bunun gibi davranmamıştı. Ya son dedikleri. Bizim tayfa diye nitelediği kişiler.

Bir aklından geçirdi. Postlu Mestan... Kamalı'nın, Çakıcı'ya yamanmış kızanları. Hacı Mustafa... Hele o koca Arap...

Bir kaçış başladı içinde. Ya dediği doğruysa. Ya ardına düşerlerse. Kim bilecek... Bu işi Emiroğlu'nun yaptığını kim çıkaracak? Bir gören, bilen yok ki...

İşaret etti adamlarına. Değirmeni aramaya başladılar. Köşe bucak. Un çuvallarından, gözlerine ilişen en küçük kovuklara varıncaya dek. Her tarafı silkelediler. Ne altın buldular, ne de başka bir şey. O öfkeyle Osman'ın üstüne atıldı Emiroğlu. Gırtlağına yapıştı. Ve bendin akarına tuttu başını.

Doğrulduğunda, öfkenin yerine, ürpertici bir korku sarmıştı içini. Ama son tanık da ortadan kalkmıştı. İki arkadaşı, kader birliği etmişlerdi onunla. Osman araya sonradan katışıyordu. Ama şimdi yoktu o. Boğulmuştu...

Değirmenin kapısını açıp karanlığa karıştılar.

* * *

Ali, tepelerin ardında geceyi bulunca, yürümekten vazgeçti. Değirmene kadar inebilirse gece, yarıyı bulmadan, Hacı Musa'ya konuk olma kararıyla biraz daha ilerledi. Hacı Musa, Süllü Dayısının askerlik arkadaşıydı. Eğer önünden geçiyorlarsa, yılda bir kez mutlaka uğrardı Süllü Dayısı. Zamanla bu görev kendine kalmıştı. Kente giderken, bir de dönüşte uğrar, Süllü'nün selamını iletirdi.

Zeybekliğe soyunup dağda gezerken de Hacı Musa uğrardı sık

sık Süllü'ye. Dağ yöresinde bir işleri düşse, ya giderken, ya dönüşte gelir. Karnını doyurur, sohbete dalardı. Zaten han gibiydi değirmen. Yazın sayvanında, kışın nemli un kokan bir ılıklıktaki buğday alanında yatıp kalkarlardı köylüler.

Sohbet kurulur, haber yayılırdı çeşitli yerlerden. Duvarları taş örmeydi. Kale duvarı gibi. Tam ortasında geniş iki kanatlı ağır tahta kapısı, gece gündüz açık dururdu. Çakırcalı Ahmet Efe'nin son düze inişinde, izin alıp buraya yerleşmişti Hacı Musa. Ondan sonra bir daha da çıkmamıştı dağa. Hele Çakırcalı, arkasından namazda bıçaklanınca, tövbe etmişti.

Çakıcı dağa çıkınca, çok istemişti baba dostunu. Olmaz demiş hep. Bizden geçti. Dönem sizindir. Benim değirmenim var. Gel buyur. Konuğum ol. Ama zeybeklik için eskidik biz. Ayaklarımız çevikliğini, gözlerimiz keskinliğini yitirdi artık. Attığımızı tam vuramıyoruz.

Süllü Dayı, coştuğunda ne öyküler anlatırdı Hacı Musa üstüne. Rus savaşında da üstüne yokmuş. Püskürtme savaşlarının tümüne katılmış. Ve askerden önce de bir parça zeybekliği olduğundan, dağıtıverirmiş düşmanı.

Toprağı sürer gibi gidermiş. Yattığı yerden, koşulsa yetişilmeyecek bir hızla ilerlermiş bu Hacı Musa... Sonra da, dev gibi dikilirmiş düşman mangasının karşısına. Adamların ödünü koparıp daha namlularını çevirmeden, el bombasını patlatıverirmiş tam ortalık yerlerine. Siper bizim, diye de bir nara atarmış ki...

Sonra zeybeklikte de öyleymiş derlerdi. Zeybekliğin töresi, yoksula, yaşlıya, çocuğa, bir de kadına yan bakmamak, yardım etmektir. Bu eski zeybekler tüm böyleymişler. Biri hırçın çıksa, bir yaramazlık etse, yine kendileri verirlermiş cezasını. Hemen temizlerlermiş. Çakıcı Mehmet Efe'nin kendi adını kullanıp yörük kızını kaldıran eşkıyaya yaptığı, yıllar boyunca dehşet vermedi mi dağlara.

Baskın verip tümünü diri diri yakmışmış Çakıcı. Hem adını kullandıklarından. Hem de elin ırzlı kızını, köçek gibi oynatmaya kalkışmalarından. İyi de etmiş. Efelik bunu gerektirir. Bir efe, ırza yan baktı mı, efeliği olmaz. Ne dağlar kabul eder onu, ne de dağların insanları...

Gece yarıyı buldu. Geçiyor. Geçiyor ya, değirmene de pek bir şey kalmadı. İyice yakınlaşmış sayılır kente. İki köy kalıyor değirmenden sonra. Onları da aştı mı, göründü demektir.

Gece yarıyı aştıktan sonra, ay yüzünü gösterdi. Ortalık ışıyıverdi birden. Bunca uykusuzluğa alışmamıştı Ali. Bir değirmene gelse... Hem sohbet kurar Hacı Musa'yla. Hem karnını doyurup güzel bir uyku çeker.

Hayvan huysuzlanıyor. Ne kaldı şurada değirmene. Ya bir, ya da bir buçuk saatlik bir yol. Değirmene vuracak diye, köy yolundan da ayrılmış. Şimdi çıkmaya çalışsa bile, daha geç varır köye. Dere patikasından vurmasaydı, köye gelmiş olurdu. Zamanı tam hesaplayamamış olmalı. Türkülere daldı mı, böyle oluyor nedense.

Sarıkız çayının kaynağına varmış düşüncelerle. Tamam işte. Bir buçuk saatlik yolu kaldı.

Derin bir yarın iki yakasında ulu çınarlar birbirine sokulmuş dev sevgililer gibi ay ışığında. Yaprakları eller misali birbirini okşuyor. Yarın iki yanı sarı, çipil kayalarla ürküntü veriyor kişiye.

Ulu çınarlardan yara en yakın olanının dibinde bir pınar var. Bel kalınlığında, berrak bir su fokurdayarak yükseliyor pınardan. Önce gökyüzüne ağmak ister gibi yükseliyor. Sonra köpüklü, pırıltılı zerreler halinde dökülüyor yere. Dere yatağında, çakıl taşlarını bir sevgili eli gibi okşayarak akışını düzenliyor. Dere yatağı dar. Bel kalınlığındaki su sütunu, bu darlıkta bir karış yükseklik sağlıyor ancak.

Hemen üçüncü çınarın dibinde bir pınar daha. Biraz daha küçük, biraz daha güçsüz. Fakat, birden yükseltiyor suyu.

Ay, suyun üstünde geziniyor. Çınarların gölgesi, pınarın yeşil çevresini karanlığa boğuyor nedense. Hemen ötedeki beyaz gümüş parıltıyla bir karşıtlık yaratıyor.

Yeşil çimenler, bir halı yumuşaklığında. Pınarın kırılıp dökülüşü sırasında sıçrattığı nemden ıslak ıslak.

Takılıp kalıyor Ali. Bıraksa şimdi. Hayvanı bir su içse. Şu taze otlardan biraz kemirse, huysuzluğu geçer. Kendi de dinlenmiş olur. Hem, ay ışığında pınar başında karnını doyurur. Hacı Musa'ya zahmet vermez böylece. Karnının açlığını sezerse bırakmaz ihtiyar. Konuk gelmiş diye çemrenir. Yemin ettiğinde, yalan dememiş olur hiç değilse.

Pınar başının gümüşlenmiş görüntüsü, nemli ılıklığı iştahını açıyor Ali'nin. Kendiliğinden otlara eğilmiş hayvanına uyarak, farkında olmaksızın azık çıkınını açıyor. Karnını doyurduktan sonra, elini yüzünü yıkayıp kana kana su içiyor.

Sırtını ulu çınara dayayıp bir sigara sarıyor. Sigarasını nefeslerken, çınarı okşuyor. Kocaman bir kütüğün yanında, ince bir çöp gibi Ali. Çınar ulu... Kalın gövdesi en azından beş kulaç var.

Üç kişi el ele verseler, dört kişi yan yana gelseler, kucaklayamazlar bu çınarı. Öylesine kalın. Yaşlı da... Süllü Dayı anlatmıştı bir kez. Benim dedemin dedesi böyle bilirmiş bu çınarları demişti geçerken. Süllü Dayı'nın, dedesinin dedesi... Kaç yüzyıl eder ki bu..

Birden eli bir kovuğa rastladı. Dönüp baktı Ali. Mağara gibiydi çınarın kovuğu. Gir yat içinde. Gir yat ya...

Bir titreme sardı içini. Hem su başıydı burası, hem de kovuğu vardı ulu çınarın. Üstelik gece yarıyı aşmıştı. Ay az sonra yiterdi. Tüm karanlığa kaldı mı, cinlerin eline düştü gitti.

Cinler, su başlarında, çınar kovuklarında yuvalanırlar en çok. İfritler de... İnsanoğluna buralarda tuzak kurarlar. Baksana şu çınarın kovuğuna. Kimbilir kaç cin var içeride. Şimdi bir uğrarlarsa. Bir yakarlarsa Ali'yi. Çırılçıplak soyup suya batırıverirlerse. Ya da daha kötüsü, alır köçek gibi oynatıp sonra da bir çarparlarsa.

Besmele çekip dua okuyarak toparlandı. Merkebinin çılbırına yapıştığı gibi, "Destur" diyerek koşmaya başladı. Hiç aklına getirmemişti başına gelecekleri. Kaç kez tembihlerdi Süllü. Geceye kalma. Kalırsan, yalnız olduğunu belli etme, diye. Dinlemezdi ki... Görüntüye dalıp gitmişti işte. Cahillik canım. Cahillik pek zor.

Dişleri birbirine vuruyor. Duaları okuyamaz oluyor. Aklına, Derbentli Hurşit'in bir türküsü takılıyor. Durumuna uyan bir türkü mü? Değil belki. Ama dönenip duruyor titreyen dişlerinin arasında...

"Yolum ırak giderim ben / Yare minnet ederim ben / O benim olmasa da / Sevmeye devam ederim ben / Dağlar yaktı bağrımı / Aşk azıttı ağrımı / Kekik yoldum aş için / Gözüm ovdum yaş için / Şu canım kurban olsun / İpek saçlı baş için / Dağlar yaktı bağrımı / Aşk azıttı ağrımı..."

Değirmene kadar bir daha duraklamadı. Nefes nefese tırmandı Sarıkız çayından değirmen düzlüğüne çıkan patikayı.

Ay, batı yakasında karanlığa kavuşmak için acele ediyordu. Tıpkı Ali gibi. Karşıdan değirmenin taş yapısı gülümsedi. Açık kapısından, bir mağara gibi karanlık görünüyor içi. Yürüdü Ali. Hayvanı, kapının önündeki koca çınarda çakılı halkalardan birine bağladı. Yem torbasını taktı başına.

Kapının ağzından bir süre dinledi içerdeki ıkıltılı homurtuyu. Değirmen çalışmıyordu. Öyleyse neden açıktı kapılar. Herkes uyumuş olmasın. Ya Hacı Musa. Dalıp gitmesin. Başını uzattı içeri doğru. "Hacı Emmi..." diye seslendi. Ses yok...

— Hoyn Hacı Emmi...

Kendi sesi yankılandı yine. Amma iş. Bildiği, uykusu hafiftir Hacı Musa'nın. Tıpırtıdan uyanır. Değirmen çalışmasa bile, uzak köylerden de tahıl öğütmeye gelenler olduğu için, gece gündüz buyur eder. Kapıları açıktır, sözüne uygun bir davranışı vardır Hacı'nın. Peki şimdi neden böyle...

Ay da çekildi. Karardı yöre.

Gitti. Odasına baktı. Ses soluk yok. Akşamdan yanık kalmış yağ kandili, söndü sönecek. Aldı kandili. Fitili tekrar yağa saldı. Alev yükseldi. Oda aydınlandı. Donup kaldı Ali. Bir boğuşma olmuş burada. Sakın Hacı Musa'nın başına bir iş gelmesin. Her şey birbirine karışmış. Gömlekler, çıkınlar, bohçalar darma duman. Yokladı bir iki yeri. Sonra döndü. Değirmenin içine bir göz attı ışıkla.

Hacı Musa, eli kolu bağlı, değirmen taşının altında yatıyordu. Çoktan ölmüş olmalı. Aşağıdaki çark bölmesinin kapısı da ardına kadar açık. İndi dört ayak merdivenden. İriyarı biri de orada uzanmış. Gövdesi toprağın üstünde de, başı bendin ağzında. Su başına vurup çevreye sıçrıyor.

Ayaklarından tutup çekti ölüyü. Çevirip baktı. Tanımıyordu. Yukarı çıktı tekrar. Değirmen taşına yüklendi. Kaldıramadı. Kaldıramayacaktı.

Bir an önce haber ulaştırmalıydı kentliye. Uykusu açılmıştı. Uy-

ku girmezdi ki gözüne. Hemen çözdü merkebini. Binek taşının yanına çekip bindi. Sonra topuklarını hayvanın karnına vurarak, koşturmaya başladı.

-16-

Çarşıya girdiğinde, kepenkler kalkmamıştı daha. Esnaf her zaman gün doğmadan açardı dükkânlarını. Oysa, gün, o, Toptepe üstündeyken doğmuştu. Bir isteksizlik olmalıydı. Hiç beğenmedi kentin havasını. Bir ağırlık, ağlamaklı bir duruşu vardı.

Herhalde benden önce haberi getiren oldu. Hacı Musa'nın yasını tutuyor olmalılar, diye düşündü. Yok, kimse duymuş olamazdı. Meğer ki, bir kuş uçup gelsin. En kestirme yoldan gelmişti. Kimseye de rastlamamıştı.

Öyleyse, büyüklerimizden biri öldü, diye düşündü. Ya beylerden ya da şeyhlerden, bilginlerden biri. Böylesine ağır bir havanın olması için, büyük bir yasın, bir nedenin bulunması gerekti.

Çarşıya girdi.

Kentin tutumu aynı. Boş gözler, kuşkulu bakışlar tarıyor insanı baştan ayağa. Ürküntü salıyorlar kişinin içine. Ölüm, doğal bir şey değil mi? Bu kadar ürkütücü mü onlar için.

Karakola mı gitsem, derken Kalaycı'nın dükkânının önünden geçiyordu. Durdu. Kalaycı ahbabıydı. İyi anlaşırlardı. Kaç yıldır da, bağının yanında konaklıyorlar, kuyusundan su içiyorlardı. Ona söylerseydi, gerekeni yapardı Kalaycı.

Dükkânın önündeki akasya ağacının bedenine halkalar çakılmıştı. Zamanla, bağlanıp çözülen çılbırlar halkaları pırıl pırıl parlatmıştı. Hayvanı birine bağladı. Çoktan gelmiş olmalıydı Kalaycı. Koca çarşıda, bir onun dükkânı açık dense yeri...

Eşikten geçti. Kalaycı, başı önünde, uyuklar gibiydi.

— Selamünaleyküm...

— Ve aleykümselam...

Elini göğsüne koymuş, boğuk bir sesle cevaplamıştı. Bakındı kaldı Ali. Ellerini koyacak yer bulamadı bir süre. Göbeğinin üstünde gez-

dirdi. Kuşağının arasına sokup çıkardı. Yutkundu. Kıyıda bir yer bulup çömeldi. Uzun uzun baktı Kalaycı'ya...

— Hay'rola ağa, pek düşüncelisin?...

Başını kaldırdı Kalaycı. Gözlerinde bir sövgü belirlendi ilkin. Sonra Ali'yi görünce değişti yüzü. Ağardı biraz. Pembeleşti.

— Sizin haberiniz yok galiba.

— Neden haberimiz olacak bizim?

— Yunandan.

— Yunandan mı? N'olmuş Yunana?

Sonra toparlandı. Bir şeyler dönüyor olmalıydı. Bir önce öğrensindi. Ama kendinin de bir görevi vardı. Haberlemeliydi durumdan Kalaycı'yı.

— Yok ağa... Yunandan haberimiz yok ya, Değirmenci Hacı Musa rahmetliden var...

— Rahmetliden mi? N'olmuş?

— Değirmen taşıyla başını ezmişler. Birini de alt başta, çark bölmesinin orada boğmuşlar. Çıkaramadım kim olduğunu. İriyarı, kara yağız biriydi. Başını bende sokmuşlar. Ben gelinceye değirmenin suyu tepesinden akmış.

— Sivri bıyıklı, gençten biri miydi?

— Evet. Ama bıyıkları sivri değildi benim gördüğümde...

— Osman'dır. Hacı Musa'nın yamağı. Demek ikisini de bitirmişler ha. Tanrı rahmetini esirgemesin. Vah vah...

Demek bu kadardı ha. Amma duygusuzdu şu kentli. Kestirip atmıştı. Başka bir zaman olsa, tümü ayağa kalkar, çoktan değirmen yoluna düşerdi. Şimdi hiç aldırmıyordu. Demek onlar da kanıksamışlardı sonunda ölümü. Doğallığını onlar da kabullenmişlerdi.

Kıpırdandı.

— Nereye haber vermek gerekiyor acaba, ağa?

— Otur sen. Ben haber veririm.

Ağır ağır kalktı. Dükkândan çıktı.

O gelinceye bir sigara sarıp içti Ali. Döndüğünde, yanında bir candarma vardı.

— Seni kumandanlıktan istiyorlar. İstersen birlikte gidelim.

— İyi olur.

Candarma karakoluna vardılar. Kumandan, kendi odasına aldı onları. Kırık bir masa, ayakları kaymış sandalyeler vardı odada. Kalaycı'yla Topal Ali ayakta durdular. Kumandan kaykıldı tahta koltuğunda.

Gördüklerini bir bir anlattı Ali. Değirmene girişinden, kente inişine kadar gördüğü her şeyi, en küçük ayrıntısına kadar, söyledi.

Kumandan, gözlerini kısarak dinledi onu. Sonra,

— Aradıklarını bulmuşlar mı bari?

— Sanmam. Her bir yanı kırıp dökmüşler.

— Ne aradılar dersin?

— Vallah bilmem ki...

Kalaycı atıldı söze.

— Şehirde eşkıya yatağı olarak bilinirdi değirmenci. Parası çok bir kişi bilinirdi. Altın aramış olmalılar. Bulamadılarsa, öldürmüşlerdir.

— Eşkıya yatağı mı?

— Evet. Eskiden de zeybekliğe soyunmuş. Çakırcalı Ahmet Efe'nin yanında.

Ali tamamladı üstünü.

— Biz de öyle biliriz. Bizim Süllü Dayı'nın asker arkadaşıymış. Rus savaşında. Birlikte dövüşmüşler Gazi Osman Paşa'nın yanında. Çok yiğit bir kişiymiş anlattığına göre. Tek başına ordu bozar dediklerinden.

Kumandan bir birine, bir ötekine baktı.

— Ben de öyle bilirdim. Tanrı günahlarını bağışlasın. Hiç belli olmuyor bu insanlar. Savaşa gidiyor. Yaptığı yiğitlik saymakla bitmez. Sonra dönüyor bir de bakıyorsun, eşkıya olmuş. Sanki devlet için ölüme giden o değil. Niye bırakmış zeybekliği?

— Çakırcalı kırserdarı olunca, izin almış. Ben yaşlandım diye. Sonra Ahmet Efe'nin oğlu, Çakıcı Mehmet Efe çok haber salmış gelsin diye. Ama gitmemiş. Rahatım iyi, düzenim doğru demiş. Ben dağlarda yapamam gayrı...

Candarmalara buyurdu kumandan. Gidip baksınlar, durumu saptasınlardı. Ali'ye de "Sağol," dedi sadece. "Haber verdiğin için sağol.

Kalaycı anlatmasaydı, seni tutuklardım. Durum anlaşılıncaya kadar yatardın hapiste ama dua et. Ne biçim bir adam olduğunu anlattı."

— Beni bilir Kalaycı Ağa kumandan bey. Hem iyi bilir. Emmim gibiydi benim Hacı. Süllü Dayımın can yoldaşı, benim de can yoldaşımdır. Kötülük aklımın kıyısından geçmez.

Yolda gelirken, sormadan edemedi. Bu candarma milleti amma aldırışsız oluyordu ha. Kılı bile kıpırdamamıştı adamın. Onca şey anlatmıştı da...

— Biz kanıksadık artık bu olayları Topal, dedi Kalaycı. Öylesine çoğaldı ki... Değil dağ başında, kentin içinde neler oluyor bir bilsen.

— Allah Allah. Desene ortalık iyice bozuldu.

— Bozuldu da söz mü? Bir şirazesinden çıktı ki...

— Anlat ağa. Gözünü seveyim. Biz, bir yıla yakın uzağız kentten. Haberimiz olmuyor hiçbir şeyden. Anlat ki, bilelim.

— Hasan Hüseyin'i bilir misin?

— Hangi Hasan Hüseyin?

— Bizim bağ komşusu. Kunduracı...

— Eee, bildim.

— İşte onu da yatağında boğdular.

— Yatağında mı boğdular! Bir duyan, gören olmadı mı?

— Olmaz olur mu. Komşular ayağa kalkmış. Kalkmış ya, sesini çıkarmak kimin haddi.

— Bu kadar mı ödlek bu kentli, ağa. Alınma ama başka nasıl denilir.

— Haklısın Ali yoldaş. Çok haklısın. Ama şehirli de haklı. Ne yasa kaldı, ne töre. Hem de komşuların dediğine bakılırsa, boğan, Raşit Hoca'nın oğluymuş. Salih Efendi...

— Vay ki vay... Desene efendiler de eşkıyalık talimi yapıyor kentin göbeğinde.

— Ne demezsin. Belki senin değirmenciyi de o haklamıştır.

— Nasıl olmuş bu iş?

— Hangi iş?

— Pabuççunun boğulması.

— Gece yarısı basmışlar evi. Adam derin uykuda. Karısıyla koyun koyuna uyumuş kalmış. Parası var biliyorlar kimbilir. Varmış da... Karısının boynunda dizi dizi beşibiryerde varmış. Niyetleri onu almak. Hemen ıhmışlar adamın gırtlağına. Sıkıvermişler. Kadın uyanmış bu gürültüden. Bakmış ki, iş kötü. Boynundaki altınları şalvarının içine sallayıvermiş usuldan. Ve adam yittikten sonra mı, önce mi bilinmez, bağırmaya, yalvarmaya başlamış. Yapma Salih Efendi, diye... Tanımış girenleri. Kadının feryatlarından tüm komşular uyanmış. Ama Salih Efendi silahlı. Herkeste de can tatlı. Bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın havasındalar daha doğrusu. Kimse parmağını kıpırdatmamış. Adam, tanındığını anlayınca, kadını da boğmuş. Sabahleyin gidip bakmışlar ki, iki ceset.

— Altınları alabilmiş mi?

— Alamamış. Teneşirde ortaya çıktı. İki cana kıyan altınlar, kadın yıkanacağı sırada, şıngır mıngır dökülüvermiş teneşirin üstüne.

— Vay anasını...

— Vay anasını ya... Çok kıyıcı oldu insanlar. Bir kuruş için adam öldürmek vızıltı geliyor Topal Ali. Düzen bozuldu. Öyle bir bozuldu ki... Yunan bile paklamaz.

— Yunan da neyin nesi ağa. Demin de yarım kaldı sözün. Anlat hele bir.

Dükkâna varmışlardı. "Anlatırım," dedi Kalaycı. "Birer kahve içelim de..."

Geçerken kahveleri söyledi. Dertliydi. Yüzü gülmüyordu hiç. Oysa, güleç bir adamdı.

Yunan sözü geçtikçe bir başka oluyordu. Gözleri kıvılcımlanıyor, başı dikiliyordu kendiliğinden. O, yerine oturdu. Ali çömeldi kıyıda bir yere.

— Yunan dün İzmir'e asker çıkardı. Dediklerine göre orada da kalmayacakmış. Yürüyecekmiş. Oysa, bir İzmir dediler bize. Dün bildiriler geldi padişahtan. Sorma Ali. Kan ağlıyor insanın içi. Bu mülkün sahibi, efendimiz, neler diyor bir bilsen. "Galiplerin merhametini celbetmek"ten söz ediyor bildirisinde. Bizim adımıza, onların düşüneceğinden. Yunan işgalinin aralarında kararlaştırıldığından. Da-

ha nelerden söz ediyor. Sonra da, bizlerden, duruma boyun bükmemizi istiyor. Ama Yunan durmuyor. Bir İzmir demişlerdi değil mi? Hemen Nif'e, Urla'ya sarkmış. Kuşadası önünde de vapur dolusu askeri bekliyormuş. Rumlar bayram ediyor. Durmayacağız diyorlar. Bak şuradan. Başını çıkar da bir bak. Çoğunun dükkânı kapalı. Yakında Yunan bayrağı çekip öyle açacaklarmış. Çeteler kurdular gizliden gizliye. Ordumuza yardım edelim diyorlar. Oysa, bir de bize bak. Birbirimizi boğazlıyoruz. Altın peşine düşmüşüz tümümüz. Birinde altın olduğu duyuldu mu, ertesi gün ölüsünü buluyor komşular.

— Rum çeteleri yapmasın bu işi?

— Rumların bir ilgisi yok. Onlar toprak derdinde Topal. Onların derdi başka.

— Peki, İzmirliler hiç ses etmemiş mi bu işe?

— Baskın, basanındır. Çıkarmadan önce İzmirli, Yahudi Maşatlığına toplanmış, miting düzenlemiş. Reddi İlhak mitingi. Biz, Yunanı istemeyiz demişler. Kim dinler. Silahlar konuşuyor şimdi. Miting, gece yarısından sonrayı bulmuş. Sabaha karşı da Efzun askeri dizilmiş Kordonboyu'na. Rumlar, Yahudiler ve de Ermeniler çiçek atmışlar yabana. Halı döşemişler. Çığlık çığlıkmış Kordon. Açık saçık Rum dilberleri, askerlerin boynuna sarılıp dudaklarından öpüyorlarmış. Kurtuluş ordusu diyorlarmış Efzun askerine. Oynayıp raksediyorlarmış sevinçlerinden. Bizimkiler sus pus. Bir Hasan Tahsin Bey çıkmış. Gazeteciymiş. Yiğit bir adammış. Bakmış kimsede parmak kıpırdamıyor, Efzunun alnı budur demiş, sıkmış kurşunu. Parçalamışlar. Paramparça etmişler adamcağızı. Kendi yurdumuzda, yabana kurşun atan ne hale geliyor bir düşün. Sonra, Albay Süleyman Fethi Bey. Efzun çevirmiş yöresini. "Zito Venizelos de" diye sıkıştırmış. Dememiş. Asker adam. Padişahım çok yaşa, demeye alışmış. Kefere önderine yaşa der mi? Dememiş. Demiyorsun diye alnından vurmuşlar orada. Karnından süngülemişler. Hükümet Konağı'ndan Türk bayrağını indirip Yunan bayrağı çekmişler. Oysa, padişahın bildirgesinde öyle demiyor. "Paris konferansının kararları gereğince, İzmir istihkâmlarının, düveli mutelife emrindeki Yunan askerleri tarafından işgal edileceği bildirilmiştir. Hükümet bu konuda ulusun ve devletin

hakkını korumak için, üstüne düşeni yapmıştır. Ulus ses çıkarmadan, vakarını bozmadan durumu olduğu gibi kabul etsin," diyor. Yahu, adam gelmiş. Zil zurna çıkmış topraklarına. Neymiş, "düveli mutelife" öyle karar vermiş. Bizim bildiğimiz toprak, vuruşarak alınır ağa. Biz öyle almışız tam on yüzyıl. Öyle vermeliyiz değil mi? Ne gezer. Elin keferesi toplanmış bilmem nerde, şuradan şurası Yunanın demiş. Olur mu bu... Üstelik insafı da yok gâvurun. Önüne geleni kesiyor. Efzun askerleri ne yapmış biliyor musun? Kordon'a çıkar çıkmaz ne yapmışlar?

Gözleri bulanıyordu Kalaycı'nın. Buğu buğu çıkıyordu nefesi. Ağladı ağlayacak. Kıyama kalktı kalkacaktı. Topal Ali ıhıp kalmıştı olduğu yerde. Nefessiz dinliyordu olanları. Hiç aklına gelmezdi böyle bir bela.

— Ne yapmışlar?

— Rum dilberlerinden iştahlandı ya keferenin kısa etekli askeri. Fırlamış Türk mahallelerine, kız, kısrak dememiş. Yıktığı gibi almış altına bizim nâmahremdir, diye bakmaya kıyamadığımız kızlarımızı, karılarımızı. İştahını söndürmüş. Direnen olursa, deşivermiş karnını ağa. Anadolu bizim diyormuş. Tüm Anadolu bizim. Bundan sonra gerilemek yok. Hedef daha içerileri.

— Hani sadece İzmir diyordun?

— Diyorlardı. Ama iş, güce bindi mi, durur mu? Simdi Yunan güçlü. Almış ardına İngilizini, Fransızını ve de Amerikasını. Yürü babam eder. Bizimkiler zaten gâvurdan beter. Gördün işte. Değirmencinin durumu daha gözünün önündedir. Yakındır. Çok yakındır Topal Ali, Manisa da, Aydın da, hatta Alaşehir de gider. Çünkü buraları da, kendinin belliyor Yunan. Neden mi? Kurşunlu Han, cedleri zamanında yapılmış onların. Sonra Yıldırım Beyazıt Camii'ni bilir misin? Hah, işte onun karşısındaki yıkıntılar var ya, onlar çok eski tarihlere dayanırmış. Dediklerine göre, bu keferelerin ilk papazlarından biri yapmış o kiliseyi. Sen Jan mı derler, ne işte o. Dolaşırken, Anadolu'da yedi kilise yapmış ya; onlardan biri burada. Yıkılmış, çözülmüş ama hâlâ Meryem Anamızın tasvirleri uçuşur yıkığında. Rumlar da o zamandan kalma. Yakında buralara da gelir, sahiplenirlerse hiç şaşma Topal.

— Kötü... Çok kötü ağa...

— Kötü de söz mü? Beterin beteri bu. Düşün bir.

Düşünemiyordu. Aklı durmuştu Ali'nin. Bunca kentli düşünme gücünü yitirdiğine göre, Ali'nin düşünmesinin mümkünü mü vardı. Bakınıyordu sadece. Gözlerini kırpıştırarak, Kalaycı'nın göğsüne düşmüş başına bakıyordu.

Kapıda bir kıpırtı oldu. Baktı Ali. Görmeden. Gece yarısından bu yana, görüp duyduklarıyla, gördüğünü sezinleme gücünü yitirmişti artık.

Kara, pırıl pırıl cüppesinin eteklerini belinde topuz yapmış, yenice kır düşmüş sakallarında belli belirsiz bir parıltıyla Sâtlı Hoca girdi. Çevresine bakındı. Selam verdi. Cevap çıkmayınca, tekrarladı sesli sesli. O zaman irkildiler. Ali fırladı yerinden. Ellerini göbeğinde birleştirerek, dikildi. Topal bacağının iyice uyuştuğunu o zaman anladı. Dikilememiş, yanında kendinden bir parça değilmiş gibi sallayıvermişti bacağını. Kalaycı alnındaki kırışıklarla başını kaldırdı.

— Buyur hocam.

— Haberler nasıl?

— Kötü. İki taraftan da kötü. Hem içten, hem dıştan.

— O ne demek?

— Topal Ali haber getirdi. Bizim Değirmenci Hacı Musa'nın başını ezmişler.

— Ölmüş mü?

İlk kez söze karıştı Ali. Şaşırmıştı hoca. Başı ezilen adam ölmez mi?

— Ölmüş, hocam.

— Tanrı günahlarını bağışlasın. Çok iyi adamdı...

Artık aldırmıyor Ali. Kızmıyor ölümü böyle karşılamalarına. Olanları duyduktan sonra. Ama hep yakınıyorlar. Bir şey yapmayacaklar mı? Hiç parmaklarını kıpırdatmayacaklar mı? Ölmüş bunlar. Tümden yitmişler. Nasıl ölmesin ki, kimde altın varsa, komşusu gidip boğazlıyormuş.

Derin bir sessizlik oldu. Kalaycı, bildiklerini anlattı hocaya. Onun bildikleriydi. Yeni bir şey yok muydu acaba?

Ali, köyüne haber uçurmalıydı. Sakın kıpırdamasınlar yerle-

rinden. Hem yollar tekin değil, hem ova. Yunan bir gün içinde hem İzmir'i, hem Nif'i aldığına göre, kimbilir buralara kaç günde gelir. Bakarsın, yarın çıkıp gelmiş. O zaman, ırzları da elden gider. Aç oturabilirler. Ama ırz giderse, yaşayamazlar.

Candarma tekrar geldi. Ali'yi istiyordu kumandan. Değirmene birlikte gideceklerdi. İlk o gördüğü için, durumlarını anlatsındı bir iyice. Tutanağı ona göre yapacaklar.

Kalktı Ali. Önlerine düştü.

-17-

Fransız Kumpanyası'nın, İzmir'den Afyon'a işleyen yolcu treni, istasyona girerken uzun uzun düdük çaldı.

Mısdan Kâhya, beyinin kupasını koşmuş, ince çamurlu yola çekmişti.

Bekliyordu.

Geçen gün gelip giden İstanbullu bey, yine gelecekmiş. Karşılayıp doğru konağa götürecek.

Tren yavaşlayıp durdu. Süslü, küçük vagonlardan birinden, siyah ceketli, yakasız gömleğinin üstünde yumruk düğüm kravatı, siyah parlak ayakkabılarıyla ince uzun bir adam olan konuk, merdivenleri indi. Yol gösterdi kâhya. Kupanın kapısını açıp yolcuyu yerleştirdi. Sonra sürücü yerine atlayarak, dehledi hayvanları. İlkin istasyon yolundan, İnegöl tarafına vurdular. Sonra, kenti çeviren eski surlarda, "Dombaykapısı" denilen aralıktan içeri girdiler. İnce, dik bir yol kıvrıla kıvrıla Sarıkız çeşmesiyle, banyolara gidiyordu.

Tevfik Bey'in konağı, tam yol ağzında Benlibahçe'nin köşesindeydi. Haremlik ve selamlık kısımları birbirinden ayrı, genişçe bahçesi olan büyük bir bina...

Benlibahçe'den öteye, Şeyh Sinan Camii'nin önünden dolanan yol, Sarıkız'a çıkardı. Geçen gelişinde konuğunu Sarıkız banyolarına götürmemişti Tevfik Bey. İşi aceleydi. Ama bu kez iki gün kalabilecekmiş dediğine göre. Eğer kalırsa, bir akşam banyolarda eğlen-

ti düzmek gerekiyor. Hazırlıklar ona göre yapılmış, Sarıkız oteline haber verilmişti. Banyolardan biriyle, otelin salonu beyin emrine ayrıldı.

Konuğunu dilediği gibi ağırlayabilir.

Konağa geldiklerinde, bahçede karşıladı Tevfik Bey...

Yol yorgunluğunu alması için yer gösterdi. Uşaklar su koşturdular. Gümüş leğenler içinde ayakları, eli, yüzü arındı konuğun. Sonra öğle sofrası kuruldu. Tevfik Bey konuğunu beklemişti. Karşılıklı oturdular sofraya.

Yemekten sonra, selamlık salonuna geçip sakız örtülü divanlar üstüne kurularak, kahvelerini höpürdettiler. Tevfik Bey, kanepenin üstündeki "Serkildoryan" paketini uzattı.

İkisi de suskun suskun oturuyorlar. Sonunda dayanamıyor Tevfik Bey. Soruyor.

— Gezdiğin yerleri nasıl buldun bakalım Halis Bey?

— Sorma beyim. Her taraf berbat. Yunan duracağa hiç benzemez. Durmaksızın ilerleyecek. Biz bozulmuşuz. Her şey, bizim en doğru yol üzerinde ilerlediğimizi gösteriyor... Sizden ayrıldıktan sonra, konuştuğumuz gibi, Manisa, Akhisar, Balıkesir, Nazilli, Denizli ve Aydın'ı dolaştım. Sonra İzmir yönüne gitmeksizin, tekrar buraya döndüm. Buradan, doğru İstanbul'a, arkadaşlara gitmek istiyorum. Bakalım kısmet ne gösterecek.

— Dediklerimle konuştun mu?

— Konuştum. Manisa Belediye Başkanı Bahri Bey umduğumuz gibi çıkmadı. Hiç iyi karşılamadı beni. Hani biraz daha üstelesem, kovacaktı. Kent bir âlem. Dengini toplayıp şimdiden sıvışanlar olduğu gibi, Rumlara yaltaklananlar da var. Söyledikleri akıl alır şeyler değil. Mavri Miracılar bütün kasabaları dolaşıyorlarmış. Nerede yerli bir Rum varsa, orada hemen bir örgüt kuruluyormuş. Patrikhane işi iyi ayarlamış. Silah, cephane ve para yağdırıyorlar. Bizimkiler ya uykuda. Ya da dediğim gibi, şaşkınlıkla Rumların insafına sığınmış durumdalar. Bizden XIX. Kolordu Komutan Vekili Bekir Sami Bey'le 61. Fırka Kumandanı Kâzım Bey iş karıştırıyorlarmış. İzmir-Bandırma hattında dolanıp direnme yuvaları kurma çabasındaymışlar. Bana kalırsa, Bahri Bey bu yanlış davranışa katılmış. Onlarla birlik olmuş.

— Bahri Bey, benim bildiğim akıllı adamdır.

— Hiç öyle değil beyim. Hani dilim varsa, yanıldınız diyeceğim. Ama benden iyi tanırsınız muhakkak. Ne desem bilmem ki. Anlattım size anlattıklarımı. İngilizlerin yeni komplolar hazırladıklarını, Rumları kışkırtıp işgal amacını gerçekleştirmek istiyor. Mavri Mira'nın başı patrikhane. Papazlar, misyonerler gibi sokaklarda. İstanbul'da İngiliz Muhipleri diye bir dernek kurulmuş. Başkanı güya Sait Molla. Ama asıl başkanı yine bir papaz. Rahip Frew adında biriymiş. Denilenler gerçekse, durum çok korkunç. Padişahımız efendimizin bile bu derneğe üye olduğu, Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın Ali Kemal Bey'in ve daha pek çok yöneticinin üyeler arasında bulunduğu söyleniyor. Bütün bunlardan kurtulmanın tek yolu, Amerikan mandasına geçmektir. Çünkü, tek silahımız, tek askerimiz yok. İşte Manisa'nın durumu meydanda. Hırsızlık, cinayet, dükkânların iki saatten fazla açık kalmasını engelliyor. Halk korku içinde. En kısa zamanda birlik olup bu isteğimizi gerçekleştirmeliyiz. Filipinler de bizim gibiydi. Amerikan mandasına girerek, kısa zamanda gelişti. Demokrasiye kavuştu. Kalkınmasını bu güçlü dosta borçlu. Biz niye öyle olmayalım! Ama anlatabilirsen anlat bunu Bahri Bey'e. Ben böyle işlere girmem, dedi. Belediye başkanı olarak görevimi yaparım. Ve halka danışırım ilkin. Eğer şeklini, cinsini bilmediğimiz bu işe olur derlerse, ben yine karışmam. Benim aklım almadı. Osmanlı tümden mi öldü ki, bir başka devletin kanadı altına sığınsın.

— Bak şunun yediği naneye. Bu sığınmak mıymış?

— Bilmem ki beyim ne desem. Oradan çıktım. Saruhanlı'ya uğradım. Karaosmanoğlu Halit Paşa'ya. Bir bir ona da anlattım. Bahri Bey ne diyor, dedi. Yalan söyleyemedim. Anlattım Bahri Bey'in dediklerini. Doğru söylemiş demez mi? Beyim, dedim. Beyim, unutmayın ki, Yunan gelirse ilk sizin çiftliğinize el kor. Bu yörenin en gelişmiş, en verimli çiftliği sizinki. Bırakırlar mı sanıyorsunuz. Benim çiftliğimi alması için, benimle vuruşması gerek Yunanın, dedi. Gücü, gücü yetene. Şaşırmış bunlar beyim. Düzenli bir orduya, çiftliğindeki ırgatlarla karşı koyacağını sanıyor?..

— Başka kimseyle konuşmadınız mı?

— Konuşmaz olur muyum? Birkaç kişi buldum Manisa'dan. Onlar haber gönderecekler. Buranın adresini verdim. En kolay Akhisar diyorduk burada değil mi? Değilmiş. Onlar, Rum papazlarıyla anlaşmayı yeğ bulmuşlar. Daha iyi ve kolay anlaşırız diyorlar. Amerika da bir bizim için, Yunan da... Yani sizin anlayacağınız beyim, pek bir şey yapabilmiş sayılmam. Yine de umutluyum. Yunan hele biraz daha sıkıştırsın. Şimdi uzak geliyor insanlara. Manisa ve Aydın üzerinde pek etkili değil. Etkisini göstersin hele bir. O zaman görürsünüz, eteğimize yapışanları. İşlenen kötülüklerden habersiz olduklarından, kolay sanıyorlar. Düşmanla anlaşmanın mümkünsüzlüğünü bir anlasınlar. O zaman, ya Sait Molla'nın tarafına geçerler, ya da bizim.

Sonra, kendini biraz geri çekerek kaykıldı Halis Bey. Tevfik Bey gözlerini kısmış, konuğuna bakıyordu. Pek tutmayacaktı galiba bu iş. Tevfik Bey sigarasını bastırdı. İnce bıyıklarını burdu belli etmeksizin.

— Ben de, bizimkilere haber saldım. Bakalım ne sonuç alırız?

— Gelecekler mi?

— Ben haber salınca gelirler.

— Yolda bir şey daha duydum beyim. Söylemeden geçemeyeceğim.

— Hayır mı?

— Pek sanmıyorum. Fransız Hat Muhafız Kumandanı Yüzbaşı Vila da ortalıkta çok bol dolaşıp bir kısım beylerle ilişki kurmaya çalışıyormuş. Dediklerine bakılırsa o da Fransız himayesine geçmeleri için beyleri sıkıştırıyormuş. Buralarda demiryolumuz bulunduğu için, nasılsa bizim hükümet görev yapacaktır, diyormuş. Şimdi bir de bu iş çıktı başımıza. Haberiniz olsun da...

— Yok canım. Vila, öyle işlere pek karışmaz. Meğer ki, arkadan başkaları çıkmasın. Ama güven olmaz. Bir de onlar karıştırırsa, işlerimiz daha kötüye gider.

— Sizin beyler ne zaman gelecek acaba?

— Neredeyse gelirler. Eğer yorgunsan, sen biraz istirahat buyur. Geldiklerinde haber veririm.

— Fena olmaz beyim. Kaç gündür doğru dürüst uyku uyumadım. Vatan görevi, insanın kendini düşünmesini engelliyor. Yakındığım yok. Biliyorum, hepiniz benden daha çok çırpınıyorsunuz. Ama yurdu böyle sahipsiz bırakanların yanına kalmamalı yaptıkları.

Tevfik Bey çekildi. Mısdan Kâhya, yine beyinin buyruğu üzerine, eli göbeğinde ayakta beklemişti. Hemen yan odayı açtı konuğa. Beyaz çarşaflarıyla, pufla bir yatak, kollarını açmış bekliyordu.

Konuk nazlanmadı. Birkaç adımda yatağa vardı. Bir sandalye konmuştu başucuna. Kâhya kapıyı çekerken, soyundu. Uzandı yatağa.

Diğer beyler ikindiye doğru sökün ettiler.

Selamlığın büyük divanhanesini açtırdı Tevfik Bey. Güleryüzle karşıladı tümünü. Kapıdan girerlerken, tek tek tarttı. Hangisi kendisiyle birlik olurdu acaba? Hiçbiri üstünde kesin karar veremedi.

Belediye Başkanı Kulzade Galip, Hacı Himmetağazade Cevdet, Akif Beyler kapıdan girerken tartan bakışları aynı şekilde cevapladılar. Konuğu uyanmadan söze girdi Tevfik Bey... Kahveler gelip sigaralar yakılır yakılmaz, başladı anlatmaya.

— Benim aldığım haberleri siz de alıyorsunuzdur. Biz, bu kentin en ululanıyız. Oturup bir karar verme zamanı geldi. Yunan, İzmir'den taştı. Bugün bana gelen haberlere göre, Manisa için de gün meselesi diyorlar. Kasaba düşerse, kent tümden başsız kalacak. Bir Salihli kalıyor önümüzde. Yunan güçlüymüş. Galip devletleri temsil ettiği için de, fermanla geliyor. Ancak, şimdilik İzmir dedikleri için daha ötesi umulmuyordu. Sanırım, bir kışkırtan var Yunanı. İngiliz olabilir bu. En yakın o... Eğer ülkemize Yunanlıların gelmesini istemiyorsak, tedbiri şimdiden almalıyız. Ben ve İstanbul'daki arkadaşlarım, düşünüp karar verdik. Rumların buraları işgali belki de ilhakla sonuçlanacaktır. İlhak olduğu takdirde ise, en fazla zarara uğrayacak olanlar biziz. Siz, hem kentin ileri gelenleri, hem de en aklı başında kişilerisiniz. Bir an önce karar verme zamanıdır. Amerikalı dostumuz Mr. Brown, bizlerin cevabını bekliyor. Eğer Amerikan mandasını kabul edecek olursak, derhal güçlü bir el uzanacak. Bu güçlü el bizi Yunandan da, İngilizden de koruyabilir. Sizi bunun için çağırttım. Biz tümümüz bir olunca, halkı temsile yeterliyiz. Kararımızı veririz. Geriye birkaç kişi kalıyor. Onlarla ayrıca konuşmak istiyorum. Esnaf adına Hacı Ali Bey'le, Kalaycı'ya ne dersiniz?

Konuklar ses çıkarmadan dinliyorlardı. Demek kendi duyduklarıyla, Tevfik Bey'in duydukları arasında büyük ayrılıklar yoktu. Esnaf ve eşrafla konuşacaktı Tevfik Bey. Ama bir de sarıklılar vardı. Asıl onların düşüncesi ne olacaktı?

Ne demek gerekirdi acaba? Tevfik Bey pek kararsız yakalamıştı tümünü. Bir araya gelip konuşmalıydılar.

Ama dediği de doğruydu Mütevellioğlu'nun. Onlar Yunanlının İzmir'e çıkmasının öfkesindeyken, o, boş durmamış, birtakım ilişkiler kurmuştu. Hiçbirinin böyle ilişkileri yoktu ki...

Bir bildikleri, İzmir'deki Reddi İlhak mitinginin ertesi sabahı, Yunanın çıkarma yaptığıydı. Bundan sonrası için ne yapmak gerekiyor? Nasıl davranmalılar? Hiçbir fikirleri yok. Çok başsız kaldı bu ülke. Padişaha bakarsan, ses çıkarmayın, oturun diyor. Tevfik Bey, Amerikan mandası diyor. İngilizden de, Yunandan da bin kat daha iyidir.

Akif Bey, altını kurcaladı bu sözlerin.

— Nedir bu Amerikan mandası, beyağabey?

— İstanbul'daki arkadaşların anlattığına göre, bir kadife elmiş. Amerika bizi himayesi altına alacak. İçişlerimizde yine kendimiz muhtar olacağız. Kararlarımızı kendimiz vereceğiz. Ama dışişlerimiz söz konusu olduğunda, bizim adımıza Amerika Birleşik Devletleri karar verecek. Şimdi öyle mi ya. İçişlerimizi de, dışişlerimizi de yenenler yönetiyor. Böylelikle, birinden kurtulmuş olacağız bunun. Yoksa topraklarımızın kasaba kasaba elden çıkışına seyirci kalacağız. Sanıyor musunuz ki, Yunan gelirse bizi sağ kor. Sağ komayı bırak, mülkiyet hakkımızı tanır mı? Yıllar, yüz yıllar boyunca, dedelerimizin, babalarımızın büyük bir titizlikle sahip çıktığı topraklar, bir çırpıda elden çıkacak. Anlatırdı dedem rahmetli. Buraların iltizamını bir başkasına vermek istemiş Sultan Selim Han salis de, gelen adamın kellesini torbaya koyup geri gönderivermişmiş. Biz bu topraklara bu sayede sahip olduk. Senin deden de Akif Bey, seninki de Cevdet Bey. Hatta o zaman el ele vermişler. Eğer bir aksilik olursa birlikte kıyama kalkmak için. Yine öyle yapalım. Bu kez karşımızdakiler çok güçlü. Başedemeyiz. Bir yere dayanmamız gerek. Bu yer de, Amerika olmalı. Benim fikrim bu. Kararınızı bildirin.

Bir defa Akif Bey girmişti söze. Konuklar başlarını çevirdiler ona. O devam etsindi.

— Hemen mi karar vermemiz gerekiyor?

— Yok. Hiç acele değil. Konuğum içeride. Çok yorulmuş. Din-

leniyor. Halis Bey. Salt bu iş için İstanbul'dan geldi. Bütün ünlü kişiler kendisiyle birlik. Bana mektuplarını gönderdiler. Siz de tanışın, biraz daha oturup. Sonra isterseniz kendi aranızda bir kez konuşun. Benden gizliniz varsa. Yoksa, birlikte konuşalım enine boyuna.

— Vallahi beyağabey, ne diyeceğimi bilemiyorum. Başka bir yol olup olmadığını bir iyice tartmamız gerek. Yunan belki İzmir'den taşmaz. Padişah buyruğunu biz de duyduk. Orada sadece İzmir istihkâmlarından söz ediyor.

Yüzü karardı Tevfik Bey'in. Bıkmıştı bu çekişmelerden. Beylik çekişmesiydi. Anlıyordu. Ama yine de direnmekte kararlıydı. Beylik çekişmesi de değildi bunlarınki. Başları kaçmıştı. Bu Akif Bey, İttihat Terakki'nin en belli başlı kişilerinden biriydi. Başları kaçtığı için bir karar veremiyor. Enver, Talat ya da Doktor burada olsalar, bir işaretiyle her şeyi yapar bunlar da, kendi yararlarına bir iş yapmak için günlerce uğraşmak gerekir.

Celal Bey İzmir'den kaçmış diyorlar. Yakında buralarda görünürse, yine toparlanırlar herhalde. O, İzmir "kâtibi umumisi" olduğu için bunlardan kıdemlidir. Bir yol bulur mu ki? Hiç sanmıyor. Dediklerine göre, partinin yüklü bir parası üstündeymiş. Belki parayla fikrini çelecek kişiler bulabilir.

Şimdi yan çizmeye uğraşıyorlar. Besbelli baş arıyorlar. Bir kez baş bulurlarsa, sonra anlaşmanın mümkünü olmaz bunlarla.

— Bakın artık orasını siz bilirsiniz. Ama taşarsa, durdurmanın mümkünü olmadığını bilesiniz. Ne silahımız ne paramız. Ne de asker toplamaya kalksak adamımız. Sizinkiler insanımızı bile tükettiler. Dört yıl süren savaş insan bile komadı köyümüzde, kentimizde. Padişah teslim olduğuna göre, hiçbir kurtuluş yolu yok bu işin. Benim teklifim sayılmazsa tabii. İyi bilirim, siz İttihatçılar, padişahla bir araya gelmezsiniz. O, İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nde üyeymiş. İsterseniz İngiliz korunması isteyin.

— Beyağabey, sen şimdi izin versen bize. Konuğun da dinlenmiş olur. Yarın bir daha konuşsak.

Yola geliyorlardı galiba. Yeni bir konuşma kapısı açık bıraktığına göre, Akif'in aklı yatar gibi olmuştu. Öyleyse, bunları bırakmak gerekti. Daha kolay gelirlerdi yarın. Gelirler ve dediği yere kısılırlardı.

— Siz bilirsiniz. Yarın öğlen yemeğini birlikte yiyelim. Hem konuğumuzla da tanışırsınız.

— Tabii. Nasıl buyurursan beyağabey. Şimdilik bize izin.

— Güle güle. Yarın öğleye...

Beyler, yabancının gelişinden sonra Tevfik Bey'e gidince, kaynaşmıştı Alaşehir. Akşam, dükkânların kepenklerinde seslenirken, bin söz dolaşıyordu. Beyler kendi aralarında bir karara varacaklar. O Amerikancı gene gelmiş. Tevfik Bey'le gizli gizli konuşmuşlar. Beyler tümü birden yapacaklarmış ne yapacaklarsa...

* * *

Topal Ali değirmenden akşama yakın döndü. Kalaycı'yla Sâtlı Hoca, yan yana oturuyorlardı yine. O çömelmek üzereyken, Hüseyinpaşazade Mustabey girdi içeri. Ali tekrar kalktı. Selam verdi.

Mustafa Bey selam verir vermez söze girdi:

— Nedir bu olanlar? Duyduğuma göre, beyler baş başa vermişler. Bizi adamdan saymıyor olmalılar. Hiç haber bile ulaştırmadılar. Bunlar korkuya kapıldı galiba. Yunan bir iki kişiyi temizledi diye, tümü tatlı canının telaşına düştü.

Hoca, sakallarını sıvazladı bir süre.

— Kuşça can tatlıdır Paşazadem. Hem de pek tatlıdır. Kolay geçilmez.

— Nereye varacak bu işin sonu?

— Bakalım. Bizim beyler bir kapıya kâhya olurlar bu gidişle. Ama hangi kapıya, bilinmez.

Kalaycı kıpırdandı. Akşam oluyordu. Dükkânı kapatıp eve gitmenin zamanı gelmişti. Ötekiler de kalktılar. Topal Ali, boynunu büküp bekledi.

Bir yitiklik kaplamış kentliyi. Başlar bozulmuş. Kimse ne yapacağını bilemiyor. O, iş aramaya gelmişti. Bunlar baş arıyorlar. Olacak iş değil ki...

Bildiği kadarıyla, kentli akıllıdır. Bir çıkar yol bulur hemen. Güçlüdür üstelik. Bağı, dükkânı, tezgâhı var. Ağalar, beyler desen, tümünün başı. Ama görüyordu ki, bozgunluk herkesi etkilemiş. Eşkıyadan başka, ne yapacağını bilen yok.

— Ben gideyim, dedi. Hayvanı hana çekeyim.

Kapıya varmak üzereydi ki, Ömer Bey girdi içeri. Selam vermeden,

— Akif Bey'in selamı var. Sizi bu akşam evinde bekliyor, dedi.

İçerdekiler birbirinin yüzüne baktılar. Kimi bekliyordu? Kalaycı'yı mı? Hocayı mı? Paşazade'yi mi?

Bir an sessizlik sürdü. Ömer Bey devam etti:

— Hepinizi...

Sonra çıkıp gitti. Onlar, birbirinin yüzüne bakmaya devam ediyorlardı. Haydi üçü kentin ileri gelenleriydi. Topal Ali neyin nesi? Buna hiç aklı ermedi Ali'nin.

— Beni görmemiş olmalı. Çağrı size...

— Hepiniz dedi, duymadın mı? Sen var çabucak hayvanı hana bırakıp gel. Ben de dükkânı kapatayım. Birlikte gidelim bakalım.

Ali ayağını sürüdü. Olacak iş değildi. Değildi ya. Bir gidip baksındı. Hiç olmadı, köyüne taze haberler iletirdi.

Hemen sokağın altındaki hana bağladı hayvanı. Döndüğünde, Kalaycı kepengi indirmişti. Sâtlı Hoca, düşünceli düşünceli baktı onlara.

— Ben, önden gidip Mustafendi'ye haber ileteyim. O da gelsin. Benim iyi dostumdur.

Yürüdü.

Bey konağında toy olmalıydı bu akşam. Bu kadar çok kişi gideceklerine göre. Olurdu da... Beylerin ne yapacağı hiç belli olmazdı ki... Kimisi kan ağlardı içinden. Bey coşar, kazan oturturdu ocağa. Kimisi coşkulu türküler çağırırdı sokakta giderken. Bey kızar, ağzını, burnunu kırdırırdı kâhyasıyla. Şimdi de çağırı gelmişti işte. Giderlerdi. Bakalım ne var?

Akif Bey'in evi, Tevfik Bey'in evinin hemen yamacındaydı. Geniş bir bahçe içinde, büyük bir konaktı o da... Sayvanları, geniş haremi, selamlığıyla bir koca binaydı işte. Ürkerek girdi Topal Ali. Yabansı yabansı baktı çevresine. Karaayakoğullarının hanayına kaç kez gitmişti tüm yaşamında. Ama onunla bunlar ölçüye sığmazdı. Karaayakoğlu'nun koca hanayını getir, Akif Bey'in sayvanını doldurmaz.

İçerde, selamlık divanhanesinin genişliği ise, akıl alacak gibi de-

ğil. Sanki koca bina salt bu salondan meydana gelmiş. Tavanın ortasından yaldızlı bir zincirle kocaman karpuzlu bir gaz lambası sarkıtılmış. Konsolların, kanepelerin üstünde ayrı lambalar. Dört ayaklı peykeler sıralanmış evin içine. Kenti doldursan, dedi Topal Ali... Kenti doldursan alır burası. Sonra güldü kendi kendine. Amma şaştın ha Topal. Kent ufak bir yer mi ki...

Gelen, aşağıda bahçede kurulmuş sofralara buyur ediliyordu. Karnını doyuran, divanhaneye çıkıp kahvesini höpürdetiyor. Bildiği kentli burada. Beyleri süzüyor Ali. Tüm Alaşehir beyleri burada dese, yeri. Kulzadeler, Paşazadeler, Hacı Himmetler, Çifteağalar, Necipağalar, Haşhaşlar ve daha bilmediği niceleri. Esnaftan, Kalaycı'yla Hacı Ali Bey. Sarıklılardan Sâtlı Hoca'yla, Aladağlı Mustafa Efendi... Müftü...

Gözleri kamaşıyor Ali'nin. Bu kadar çok kodamanı bir arada görmüşlüğü hiç yoktu. İş alacağı zaman belki tek tek giderdi tümüne. Ama bir araya gelmelerini mümkün görmezdi hiç. İnsanın bunlarınki kadar geniş işi olduktan sonra, bir başkasını nasıl göresi gelir ki... Gelmez... Yine gelmez belki ama Yunan tümünü toparlayıveriyor.

Akif Bey, konuklarının kahvelerini de içtiğini görünce sözü açtı.

— Beyler, ağalar, efendiler... Olanları bilmeyeniniz kalmadı. Yunan, üç gün var ki İzmir'de. Bir orada kalsa, padişahımız efendimizin buyruğu ve Paris antlaşmasının gereği budur deyip boyun kıralım. Antlaşmanın yerine gelmesinden sonra, yeni bir anlaşmayla boşaltılmasını bekliyelim yöremizin incisinin. Ama bu bir antlaşma uyarınca yapılan görevi aştı. Düpedüz işgal şeklini aldı. Üç gün önce İzmir... Sonra Kuşadası. Şimdi Manisa'ya akmışlar. Akşam üzeri, Belediye Başkanı Bahri Bey kardaşımızdan aldığımız bir habere göre, öncü birlikler, Nif Kasaba sınırını zorlamaya başlamışlar. Belki yarın Kasaba'nın düştüğünü duyarız. Yapılan zulmün, saldırının hesabını tutmaya ise, ne akıl yeter, ne defter. İzmir'de yaptıklarını anlatmaya kalksam burada, sabahı buluruz. Halk istememiş Yunanı. Biraz direneyim demiş. Evlerine kapanmışlar. Dükkânlarını açmamışlar. Vay sen misin bunu yapan. Kadınlara, gelinlere, kızlara saldırmış Efzun askeri. Hamile kadınların karnını deşmiş süngüyle. Çocukları havaya atıp altına süngü tutmuş. Bitmez bu mezalim. Ölmek, kurtulmak demektir. Bugün Tevfik Bey ça-

ğırttı bizi. Bir başka kurtuluş yolu gösteriyor. İstanbul'da aklı eren pek çok tanınmış kişi, Amerikalılarla ilişki kurmuş. Amerikan kongresine dilekçe yazmışlar. Bizi koruyun. Yunanın mezaliminden, İngilizin kalleşliğinden kurtarın demişler. Tevfik Bey der ki, birlik olalım. Biz de bu isteğe katılalım. Siz, kentin ulularısınız. En aklı erenlerisiniz. Bir karar vermek zamanıdır. Düşünüp taşının.

Sustu Akif Bey. Bir sigara yaktı nefeslenerek. Gözlerini kalabalığa çevirdi. Hafif bir kıpırtı, belli belirsiz bir mırıltı doldurdu ilkin salonu. Sonra konuşmalar uğultu halini aldı.

Topal Ali, ilkin konuşmaları izlemek istedi. Başaramadı. Sözler bir mırıltı halinde yükseliyor ve hemen anlamını yitiriyordu. Sonra kıpırtıyı izledi. İçinden pek çok şey geçiyor. Kimmiş bu Amerika... Neyin nesiymiş korunma. Biz kendimizi korumaktan korkuyor muyuz gibi sorular döneniyor başının içinde. Soramıyor. Bir soran çıkacak herhalde. Öğrenecek.

Bilmediği ne çok şey varmış meğer. Amerika adını hiç duymamıştı şimdiye dek. İngilizi, Fransızı, Rusu, Yunanı, en çok da Almanı bilirdi de, bu Amerika neyin nesi oluyordu. Acaba başka bir ülke miydi? Yoksa tümünün birleşmesinden mi meydana gelmişti. Bir antlaşma devleti gibi bir şey miydi? Biri çıkıp açıklasa, öyle sevinecek ki...

Ama kimsenin ona baktığı bile yok. Farkında değiller Ali'nin. Unutmuşlar. Mırıltılar duruldu. Sözler anlamını kazanmaya başladı tekrar.

— Padişahımız bu yeni duruma ne diyor ki?

— İngilizlerin başının altından çıkıyor bu iş. Çıkıyor ya, Amerika neden karışıyor?

— O karışmıyormuş baksana. Biz yalvarmışız. Aman, bizi al diyormuşuz. Manda yap.

— Manda mı? Yahu biz onları hergeleye salmıyor muyuz?

— Bu başka iş arkadaş. Bu korunma demek. Senin dediğin manda, camızın dişisidir.

— Ne yapacağız şimdi? Bir karar vermemiz gerektiğine göre?

— Hiç bilmediğimiz, tanımadığımız bir kefereye mi buyur diyeceğiz. Ya ötekilerden kötü çıkarsa bu? Ya pişman ederse buyur dediğimize? Sonra ne yaparız?

— Etmezmiş. Duyduklarımız doğruysa, bir demokrasi ülkesiymiş Amerika. Bizde de aynını uygulamak istermiş. Bir denesek mi?

— Demokrasi olunca şimdi, padişahımız efendimiz ne olacak?

— Belki o da bunu bildiği için, İngilizlere yanaşmış. İngilizin kralıyla sıkı fıkıymış, dediklerine göre.

— Peki, bu Amerika'nın kralı neden konuşmazmış bizim padişahla.

— Amerika'da kral yokmuş ki...

— Yok muymuş. Kefere kralsız olur muymuş?

— Olurmuş kimbilir.

— Allah Allah. Hiç aklım yatmadı. Kralsız kefere, nasıl uzanabilecek buralara. Başı olmayan ulus olur mu? Olmaz. Bak, padişahımız efendimiz biraz elini çekti bizden. Ne hallere düştük. Gidip manda olmayı kabulleniyoruz. Olsak mı?

Sâtlı Hoca bir iki öksürdü. Konuşmaya başlarken hep öyle yapardı. Diğerleri sustular.

— Biz, uyduyuz kardeşler. Kararı verecek olanlar biz değiliz şimdi. Padişah daha saltanat sürer başımızda. Bir hükümeti var onun. Antlaşmalar yapıyor. Şöyle ya da böyle. Bu antlaşmalar uyarınca oluyor ne olursa. Daha dün, bildirisini okumadık mı? Anlıyorum içinizden geçenleri. İki yol kaldığını da. Ya bırakıp gideceğiz buralarını. Çoluğumuzu çocuğumuzu, eşyamızı, malımızı toplayıp gideceğiz. Ya da herhangi bir devletin merhametine sığınacağız. Ama benim diyeceğim başka bir şey. Tanrı, alnımıza yazmıştır doğarken sonumuzu. Kaçsak da, mandalığı kabul etsek de, bu bir şeyi değiştirmez. Yurdumuzu dağıtıp perişan olacağımıza, bekleyelim. Bakarsın Yunan, kendine verilen sınırdan öteye geçmez. Birlikte yaşar gideriz.

Selamlık kapısı birden gürültüyle açıldı. Tümü irkildiler. Eller farkında olmaksızın bellere gitti. Tabancaların kabzasını kavradı. Bey konağına böylesi giriş görülmüş değildi. Başlar kapıya yöneldi. Gelen, Akif Bey'in adamlarından, Yusufçuk'tu. Koşarak yaklaştı beye. Kulağına bir şeyler söyledi.

İlkin kaşları çatıldı Akif Bey'in. Sonra rengi kızardı. Bir tik geldi çatıldı alnının ortasına. Başını sallayıp ulağı savdıktan sonra, oturanlara döndü.

Topal Ali, elimi uzatsam, diye düşündü. Şu sessizliği tutarım elimle. Sus pus olduk birden. Nasıl bir kuşku bizimkisi..

Akif Bey sessizliği bozdu. Boğuk boğuktu sesi. Titriyordu.

— Tahminimiz çıkmış. Yunan İzmir'de, hatta Nif'te durmaya niyetli değil. Ödemiş yönünde yürümeye başlamış. Zeybekler, Ödemiş'i vermeyiz Yunana diyorlarmış. Gelen habere göre, fırka kumandanı, elindeki silahların tümünü efelere vermek istiyormuş. Bakalım ne olacak?

— Olacağı yok bey. Yunan dayamış ardını İngilize. Vurup geçecek. Boşuna kırılacak halk. Boşuna çaba harcanıyor. Nasılsa yenilecekler. Silah bulundu diyelim. Silahımız var. Hani cephane. Hani ölenin yerine geçecek adamımız. Halk savaştan bıktı. Yoruldu bir iyice. Yoruldu ki... Dindi desek yeridir.

Mütevellioğullarının kâhyası söylüyordu bunları; Tevfik Bey gelmemiş, kâhyasını göndermişti. O, şimdi dediğini yaptırabilirse, tüm beylerin başkanı olacaktı. Başkanıydı zaten. Başkanıydı ya, daha bir güçlü olacak, bir sözüyle tüm yöreyi eyleme geçirebilir duruma gelecekti. O yüzden, halkın da katılacağı toplantılara gidip beyliğine toz konduramazdı.

Bunlar hep korkuyla konuşuyorlardı. Hep bir yöne itiliyordu insanlar. Adam yok, silah yok, cephane yok... Öyleyse neden korkuyorlar işgalden. Anlayamadığı bu Ali'nin. Dudaklarının ucuna kadar geliyor kelimeler. Yutkunuyor.

— Bak bu doğru. Yazık olacak insanlara.

— Ama Yunan kararlıysa. Yürüyecekse.

— Bir an önce dengi düzüp gitmeli kentten. Daha uzaklara...

— Hazırlığı kurmalı. Durulası değil artık buralarda.

Bir dalgalanma oldu. Oturanlar bir an önce kaçmaya çabalıyorlardı. Ali dayanamadı. Tam bu kaçış havası içinde, yutkunup dudaklarını yalayarak dikildi topal bacağının üstünde.

— Ağalar, dedi. Ağalar, bi söz de ben edebilir miyim?

Şaşkın şaşkın baktılar Ali'ye. Bu da kimdi? Nereden gelmişti? Ne halt karıştırmaya söz istiyordu? Sözü mü olurdu dağköylü bir ırgatın. Alaylı gülüşmeler oldu. Alayla kısıldı gözler. Mutlaka bir şey söyleyecekti şimdi. Bu korkularının üstüne güleceklerdi.

— De bakalım, dediler. Söyle...

Utandı Ali. Utanınca daha çok şaşırdı söyleyeceklerini. Kendini toplamaya çabaladı. Demeliydi aklındakileri. Kentli aklını yitirmişti besbelli. Bir başkasının korumuna girmekten, bir de kaçmaktan başka söz etmiyordu.

— Ağalar ve de beyler, akşamdan beri olanlara bir türlü aklım ermiyor. Değirmene konuk olayım dedim, değirmenciyi öldürmüşler. Kente geldim. Selam verdim Kalaycı'ya, anasına sövmüşüm gibi baktı. Sonra burada toplanılacakmış, çağrılısınız dediler. Geldim. Dinliyorum deminden beri. Olanlar akıl alası işler değil. Biz Osmanlı, yedi düvele karşı çıkan insanlar böyle mi konuşmalıyız? Bizim bir Kerim'imiz var. Gazi Kerim. Çanakkale'de ayağının tekini yitirmiş. Dediğine göre, canına okumuşlar İngilizinin de, Fransızının da... Öyleyse nasıl oluyor bu işler? Nasıl oluyor ki, Yunan kıçının pisliğini temizlemeden, elini kolunu sallar gibi dolanıyor bizim yurdumuzda. Yol geçen hanı mı oldu yöre yoksa... Hani olursa da şaşmam. Babam rahmetli, bir kez bozgun oldu mu, düzen tutmaz artık derdi. Sizler, bizim gözümüzde akıllı kişilersiniz. Yiğit kişilersiniz. Zengininiz kaçar. Parası olduğu sürece kişiye her bir yer yurt, yuvadır. Ama yoksullar... Kadınımız, kızımız... En önemlisi ırzımız ne olacak? Bir başka yol bulalım ağalar. Vuruşalım. Ölene dek vuruşalım ki, geride olacaklardan haberimiz olmasın...

Ali konuştukça gülüşler sustu. Bir kasıntı belirdi salonda. Utanç ya da sıkıntı kasıntısıydı bu. Bir dağlı, tümünü bastırıvermişti. Bir söz atmıştı ortaya. Bir üçüncü yol. Olur iş miydi bu? Neden düşünmemişti onlar bunu? Neden akıllarına gelmemişti? Gerçekten ödlek miydiler?

Hüseyinpaşazade Mustafa Bey yaklaştı. Sırtını sıvazladı Ali'nin.

— Yaşşa be Topal. Hiçbirimizin aklına gelmeyeni ya da gelip de bir türlü söylemeye cesaret edemediğini söyleyip çıktın. Sağol...

Ali daha çok utandı. Alay ediyor olmalıydılar. Bunca akıllı kişi. Hiç düşünmezler miydi bunu? Düşünmüşlerdir mutlaka. Düşünmüşlerdir de, söylemek istemiyorlardır.

Ya bu kaynaşmaya ne demeli? Her kafadan bir ses çıkıyor. Herkes bir şey söylüyor. Anlaşılsın, anlaşılmasın.

Kâhya söze karıştı yeniden.

— Biz buraya başka bir iş için toplandık galiba...

Akif Bey dikildi hemen.

— Başka iş falan yok kâhya. Biz buraya danışmak, konuşmak için toplandık. Topal Ali'yi çoğumuz tanırız. Kayalar köyünün dayıbaşısıdır. Unuttuğumuz ya da yiğitçe konuşalım, aklımıza getirmekten bile korktuğumuz bir şeyi attı ortaya. Silahımız, cephanemiz yoksa, ölmesini de mi bilmiyoruz? Bu topraklar bizim değil mi? Bir başkasının bayrağı altına girmektense, kendi kanımızın üstüne düşmek elbette daha doğrudur. Ben, Ali'nin dediğine katılıyorum.

Mustafa Bey, ince bıyıklarını büktü. Çizmelerinin topuklarını tıklattı tahta tabanda.

— Ben de varım. Topal söylediğine göre, köylüler böyle düşünüyor olmalı.

Topal Ali başını yerden kaldırmadı.

— Köylülerin hiçbir şeyden haberi yok daha beyim.. Hiçbir haber ulaşmadı köylere. Ama yakındır. Ulaştığı zaman da, eğer zeybekler gerçekten bu işte varsa, tümü zeybeğe soyunur, bilmiş olun. Kolay kaptırmazlar kıraç topraklarını onlar. Hele ırz işi olunca, bilmem artık keferenin hali nice olur...

Kâhya, bu aradan çıkıp birden havayı değiştiren köylüye fena bozuluyordu. İnsanlar değişivermişlerdi. Biraz önceki ürkek, kararsız, zavallı kişiler gitmiş, yerine savaşçılar gelmişti bir anda. Ölümü kanıksamış yiğitler gibiydiler. Olası iş değildi bu. Beyi duysa, küplere binerdi. Ne demekti yapacakları iş. Tüm halkı yakacaklardı bunlar.

— Başedemeyiz, diye konuştu. Başedemeyiz. Ölmek bir şey değil. Ölüm kurtuluş. Ama geride kalanları sağ komaz Yunan. Biz direnirsek, çoluk çocuk dinlemeden keser kalanı.

Kalaycı, birden yanında bitti Ali'nin. Deminden beri beylere yakın oturuyordu. Sokuldu. Kolunu tutup sıktı.

— Topal Ali bir çözüm getirdi bize. İnanıyorum ki, biz katılmasak bile, köyüne döner dönmez, o, bildiğini yapacak. Bizim köylümüz böyledir işte. Bir kez kafasına komasın. Zeybeğe soyunanların çoğunu eskiden biliriz değil mi? Hiç önem vermediğimiz kişilerdir onlar. Ama bir kez dağların havasını nefesledi, mavzerinin ucunda gördü mü ya-

şamını, kentleri, kentlerin candarmasını tir tir titretmiyor mu? Yunandan niye çekinsinler! Biz geri kalmamalıyız. İşte aradığımız ışık bu. Ben de varım Ali'yle birlik.

Kâhya yeni bir söz atmalıydı. Yeniliyorlardı. Belliydi bu. Beyinin mandacılığı suya düşecekti bu gidişle.

— Bunları bir kez daha konuşmak gerek. Burada biz karar vermişiz, bir şey ifade etmez. Halkı da toplayıp sormak gerek. Belki onlar istemeyecekler. Belki, savaşın getireceklerinden ürkecekler. Bana kalırsa, hemen karar vermeyelim.

Mustafa Bey iyice öfkelendi bu söz üzerine.

— Ulan kâhya, durmadan niye soğuk su katıp duruyorsun pişmiş aşa. Ben bir kez kararımı verirsem, seni mi dinlerim. Topal'ın dediğine aklım yattı. Yarından tezi yok, kızanlarımla birlikte hazırlığa başlayacağım. Yunan girmemeli Alaşehir'e. Hiçbir zaman girmemeli. Ölüm olmalı bu işte. Ama dönüm olmamalı. Anladın mı? Var git bunu böylece bildir beyağabeyimize. Yakışığı budur ki, o da bizimle birlik olsun. Bilmediğimiz, tanımadığımız işler çıkarmasın başımıza İstanbullunun aklına uyup.

Kâhya gitmek için fırsat arıyordu. Bir an önce anlatmalıydı bunları Tevfik Bey'e. Konuğu olmasaydı, belki de böylesine önem kazanan toplantıda bulunmak isterdi beyi. Yeni bir toplantı olursa, o zaman kendisi katılsındı. Bunları dediğine getirmeye onun aklı yeterli değildi. Kapıdan çıktı.

Derin bir nefes aldı içerdekiler. Tekrar koyulaştı söyleşi. Topal Ali'nin itibarı birden artıvermişti. Hiç ummuyorlardı doğrusu. Bu eciş bücüş adamın, böylesine yiğitlik göstereceğini ummuyorlardı. Düne kadar karşılarında el pençe divan duran bu değil miydi?

Söze başlamak için daha biraz önce zırıl zırıl ter akıtan bir başkası mıydı yoksa. Nasıl dizelemişti sözleri. Irzımız gideceğine... Hay sen çok yaşa Topal. Çok yaşa ki, olanları gör. Kentin beyleri, esnafı kendinden geri kalır mı belledin. Yanıldın öyleyse. Madem bu da bir yol. Madem direnmek ölüm bile olsa, kaçmaktan yeğ... Gör sen işte o zaman...

Akif Bey, toplantının çağırıcısı olarak son kararı bildirdi konuklarına.

— Haftaya Pazar Camii'nde toplayalım halkı. Anlatalım kararımızı. Birlikle olur bu işler. Birlik olmadı mı, kısılır kalırız. Boşuna kan dökülmesine neden oluruz. Olmayalım. Anlatalım onlara. Sonra kentimizden uzak bir yörede, örneğin Salihli'de cephe açalım. Biz bu tür bir eyleme girersek, hemen Salihli'ye de haber salarım ben. Kuşçubaşı Eşref Bey'e, Halil Efe'ye, Parti Pehlivan'a haber uçururum. Dayanmak bizden. Adam, silah, para, her bir şey bizden. Savaşmak da yine elbirliğiyle hepimizden derim.

Mustafa Bey heyecanlanmıştı. Dövüşmek sözü geçince kıvançlandı. Bundan böyle düşmanla vuruşacaktı. Silahlı adamları, namluları Yunana çevirecekti. Aydın zeybekleri kadar olamayacaklar mıydı onlar? Olurlardı. Olurlardı da öteye bile geçerlerdi.

— Bir hafta çok değil mi? Bakarsınız Yunan bizden erken davranmış. Gafil avlanırız.

— Çok değil. Ancak toparlanırız. Silah, para ve cephane tedariklememiz gerek. Bulup buluşturacağız. Sonra hazırlığımızı halka bildirip onayını alırız. Olmaz derse, kendi bilir. Ama bir kez de olur derse, işte o zaman gör sen.

Hemen görev bölümü yaptılar. Kentteki bozgunluğu biliyorlardı. Kim kimin adamıdır hiç belli değildi. Öyle ki, daha önceden can düşmanı olanlar, işgal sözcüğünün yayılmasından bu yana, canciğer kuzu sarması oluvermişlerdi. Rum çetelerine yataklık eden Müslümanlar, birbirini gammazlayan Türklere rastlanıyordu. Tetik olmalı, toplanacakları akşama dek, kimseye sezdirmemeliydiler yapacaklarını. Yoksa tez davranırdı Yunan. Bir direniş noktasını ezmek için, hemen baskın verirdi.

Sâtlı Hoca, tekrar gırtlağını temizledi.

— Bakın yoldaşlar. Benim bir sözüm var. Burada on beş kişiyiz. Tümümüz birbirimizi tanıyoruz. Gelin, kitap kavli üzere bir söz verelim. Konuştuklarımız, yapacaklarımız aramızda kalsın. Ve bir söz çıkarsa bizden öte, bunun vebalini çıkaran kişi mutlaka çeksin. Ama dediğim gibi, bu iş kitap kavliyle olacak. Öyleyse, şu anda konuşmayalım yapacaklarımızı. İki gün sonra, Paşazade'nin konağında buluşalım. Oraya gelen, bu işte sonuna dek var demektir. Gelmeyen, ken-

di başının çaresine kendisi bakacaktır. Ne bir sözümüz olur ona, ne de kırılmamız. Ama gelir de, söz taşırsa. Yapacaklarımız, yapmadan duyulursa, işte o zaman hiç girmeyelim bu işe...

Doğruydu hocanın dedikleri. Kimseyi zorlamamak gerekti. Bir ölüm kalım savaşına giriyorlardı. Gevşeği, korkağı, hayını olurdu bu işin. İlk ağızda temizlemezlerse hayınları, sonradan çok işler açarlardı başlarına.

Öyleyse şimdi kimseye iş verilmeyecekti. Mustafa Bey'in çetesi vardı zaten. Emrinde. Ona iş verilmiş, verilmemiş bir önemi yok. Ötekiler de gitsinler, evlerinde, dükkânlarında iki gün düşünsünlerdi. İki gün sonra, yani 20 Mayıs Salı günü, akşam namazından sonra Mustafa Bey'in konağına gelenler yürütecekti bu işi sonuna dek. Karar öyleydi.

Başları önünde çıktılar Akif Bey'in konağından. Düşünüyorlardı. Salı günü ne yapacaklar? Gidecekler mi? Yoksa, bir özür bulup kenara mı çekilecekler.

Mustafa Bey, Topal Ali'nin koluna girdi.

— Sen, benim konuğumsun Topal.

Tam kapıdan çıkarlarken, Akif Bey yanlarına yaklaştı.

— Yo, Paşazadem, konuğumu elimden alma bakalım. Buraya gelmişken salar mıyım. Yarından sonra sende kalır. Şimdilik bırak, biraz dağköylerinden haber alalım.

Ses etmedi Mustafa Bey...

Akif Bey hem büyüğüydü, hem de evinde konuktular.

Topal Ali'yle Akif Bey, ötekileri geçirdikten sonra, oturma odasına geçtiler. Taze kahveler geldi. Konuşmaya daldılar. Değirmen olayını anlattı yeni baştan Ali. Kentin havasından söz etti. Ve sonunda, Kalaycı'nın dükkânında duyduklarıyla, buradaki konuşmalara getirdi sözü. Akif Bey güldü.

— Bir üçüncü yol hiç aklımıza gelmiyordu değil mi Ali... İşte böyleyiz biz. Bir kez aklımız takıldı mı bir yere, sürüp gider artık. Haydi sen yat. Çok yorgunsun. Bana izin...

-18-

Şeyh Mehmet Efendi, tekkenin ortasındaki posta bağdaş kurdu bir süre. Müridi Behlül, diz çökmüş, gözlerini kapayıp iki yana sallanıyordu. Bir an süzdü onu. Sonra, tespihini şıkırdattı bir iki. Başını iki yana sallayıp üfledi.

— Behlül, dedi.

Behlül'ün sallanması birden durdu. Hafif belini bükerek irkildi.

— Buyur efendimiz.

— Kentte olup bitenler benim hiç hoşuma gitmiyor.

— Hoşa gidecek gibi değil efendimiz. Duanız bereketi olmasa, ben kulunuzu çoktan haklamış olurlardı. Yolda belde gezmenin mümkünü yok. Hele ortalık karardı mı!

— Ben ondan söz etmiyorum deli kopuk. Benim dediğim başka.

— Anlayamadım, bağışlayın efendim. Bir buyruğunuz mu olacak?

— Senin kulağın deliktir. Ortada dönenlerden bir işittiğin yok mu? Beyler ne düşünüyorlar. Padişah hayını İttihatçılar yine bir araya gelmiş diyorlar. Fis kos ediyorlarmış durmadan. Bunları gözetlemek dinin emri. Biliyorsun tümü dinsiz.

— Ben elimden geleni yapıyorum efendimiz. Yapıyorum ya, Akif Bey'in konağında toplandıklarından bu yana, pek sessiz duruyorlar.

— Onların sessizliği, bağırıp çağırmasından kötüdür. Hiç diş göstermez onlar. Bir iş açacaklar Muhammed ümmetinin başına ya, bakalım ne.

— Haklısınız efendim.

— Eğer dediklerin doğruysa, bunlar tekin değil. Bayağı vuruşacaklar Yunanla. Kendilerinin geberdiğine yanmam. Yanılmaz öylesine çünkü. Padişahımız efendimizin buyruğundan çıkanın katli vaciptir. Ve lakin, bazı kişileri de birlikte yakacaklar. Aklı ermeyen çok bizde.

— Siz bir dua etseniz efendim. Belki faydası olur.

— Kâfire dua etkide bulunmaz ki Behlül. Bilmez misin. Bizim duamız Müslümanlar üzerinedir. Daha daha ne diyorlar? Kimler gidecekmiş Paşazade'nin konağına, öğrenebildin mi?

— Eh, aşağı yukarı. Cevdet Bey, Galip Bey, Ömer Bey, Nazmi Bey, Helvacı, Kalaycı, bir de o Topal, efendimiz. Şimdiye değin benim bildiğim bu. Ha, az daha unutuyordum. Hay şeytan çarpsın beni. Sizin hiç sevmediğiniz Sâtlı Hoca'yla, Aladağlı Mustafa Efendi de var. Bir de Karahafız. O Aladağlı'nın karısı yanından akrabası oluyor ya... Kuyruğunun dibinden hiç ayrılmıyor. Raşit Hoca da onlara katılacakmış diyorlar.

— Vay emeklerime. Ben o Karahafız'ı çok da severdim. Müftü olmasını sağlamak için az mı uğraşmıştım. Böyle gâvurlara alet olacağını bilemedim o zaman.

— Tövbe efendimiz. Bilemez olur musunuz hiç. Sınamak için yaptınız onu. Kalp çıktı işte. Artık duanız bereketinden mahrumdur.

Bir tıkırtı oldu tekkenin kapısında, Behlül fırlayıp kalktı. Mehmet Efendi dudaklarını kıpırdattı.

Kapıyı açtı Behlül. İç kapıyı iyice kapatarak, eşikte durdu.

Sürmeli'nin Hasene'si, elinde taze bir piliçle kapıyı vuruyordu.

— Buyur bacı.

— Şeyhimiz efendimiz buradalar mı?

— İçerde. Zikirde. Bir şey mi var?

— Şunu sunmaya geldim. Hem diyecektim ki...

Pilici kaptı Behlül. Kadına bekle bile demeden, yan tarafta iyice boşalan kümese saldı. İyice azalmıştı gelenler artık. Din, diyanet kalmamıştı ki. Tüm ortalık kâfire kesmişti. Yörenin en ünlü şeyhi bile, neredeyse keseden yemeye başlayacaktı. Yunanın gelmesi yeğdi bundan. İnsanlar bir kez Tanrı'yı, Tanrı'nın yüce kullarını unutmaya başladılar mı, bozgun kendiliğinden olurdu.

Hasene, kapının önünde diz çökmüş, Behlül'ün delilliğini bekliyordu. Behlül, yan kapıdan tekkeye girdi. Şeyhin kulağına eğilip "Sürmeli kızı efendimiz," deyip döndü hemen.

O gider gitmez, bağırdı Şeyh.

— Sürmeli kızı, gel bakalım.

Hasene irkildi olduğu yerde. İşte Behlül başında dikiliyordu. Şeyh, kapalı kapıların ardından, onun geldiğini nasıl bilmişti. İnanılır iş değildi doğrusu. Kapılar, duvarlar kesmiyordu Şeyh Mehmet Efendi'nin

gözlerini. Her bir şey ayan beyandı onun için. Tanrı'nın bir ermiş kulu ki... Nice dua etseler az. Kentlerinde böyle birinin bulunması büyük bir olanak onlar için. Değerini bilmiyorlar. Sözüne uymuyorlar yine de...

Behlül, kapının kapalı olduğunu göstermek isterce ağır ağır açtı. Sürmeli kızı önden girdi. Bir iki adım atıp durakladı. Diz çöktü hemen.

Mehmet Efendi, aldırışsız okuyordu. Bir iki tükrükledi Haseni'yi. Üfledi sonra.

— Var git, dedi. Evde bulacaksın aradığını...

Bilivermişti. Öyle bir ermiş kişiydi ki... Nasıl da bilmişti, içindekini. İki gündür eve dönmemişti kocası. O kötü kadından ayrılamıyordu bir türlü. Başına bir iş gelecekti. İki çocuğuyla kalakalacaktı. Şeyh efendi, bilivermişti neyi aradığını. Bildiği için de daha o ağzını açmadan, okuyup üflemişti işte.

Kıvançla kalktı yerinden. Sekerek yürüdü. Bir süre arkasından baktı Mehmet Efendi. Sonra, kadının kocasını düşündü. Hakkı vardı adamın. Bu kocamış, buruşmuş sayılırdı. Safiye ise gençti daha. Geçenlerde gelmişti. Gerçekten kişinin iştahını kabartacak kadar genç ve diriydi Safiye. Eğer yaşlı olmasa... Kendinden geçmiş bulunmasa, belki o bile sulanmaya kalkardı tövbe tövbe...

Ama bu Behlül'ün bir işler karıştırdığından kuşkulanıyordu. Kadın gidince girmiş, tam karşısına diz çökmüştü yeniden.

— Bana bak deli kopuk.

— Buyur efendimiz.

— Söyle o Safiye kancığına. Çok tutmasın kadının kocasını. Arada bir de evine göndersin.

— Tembihledim efendimiz. Bugün başkasının sırasıymış. Gönderecekti...

Sakalını sıvazladı Mehmet Efendi. Söylese miydi yapacağını bu kopuğa. Söylesindi. Arada bir Salih Efendi'yle birlik eşkıyalık yapıyordu. Şeyh Efendi de biliyordu bunu. Eğer bir oyun etmeye kalkarsa, açığa çıkarıverirdi. Korkusu yoktu bundan. Behlül, şeyhten korkardı daha çok. Öyleyse, çekinmesinin gereği yoktu.

— Karanlık iyice bastırınca, kapıları çek. Bizim Hacı Kosti'ye bir

uğra. Selamımı ilet. Bekliyor de... Sen de ortalıkta görünme bir süre. Dün gece yine iş çıkarmışsınız.

— Tövbe şeyhim. Vallah benim ilgim yok.

— Sus, ben bilmez miyim? Sabahleyin Tahir Efendi'yi ölü bulmuşlar. Kesesinde bir tek kuruşu yokmuş zavallının. Ulan tümden ite kestiniz siz be. Korkarım bir gün beni boğazlayacaksınız.

— Tövbe efendimiz. Size el mi kalkar. Kurur kalkan el. Siz bir ermiş kişi.

Korkuyla uğradı yerinden. Gerçekten bilmediği yoktu bu adamın. Yoklamaları vardı ara sıra ya. İnanma. Bakalım yalan söyleyecek mi diye soruyordu. İşte yine üstüne vurdurmuştu. Dün akşam, Salih Efendi'ye kalsa, şeyhi boğazlayacaktı. Sorup durmuştu ne kadar altını var sizin şeyhin diye. Bugün de bu, aynı sözü ediyordu. Hemen ulaştırmalıydı bunu Salih Efendi'ye. Ulaştırmalıydı ki, bir daha aklından öyle kötü işler geçirmesin. Daha yarı yoldayken ayakları dolanır, çamura batarlardı.

Şeytan gibiydi onun şeyhi. Şeytanla ortaktı. Kendilerini akıllı sanıyorlardı değil mi? İşte yaya kalmışlardı. Bak, dünkü konuştuklarını bilivermişti adam.

— Buyruğun başım üstüne efendimiz, dedi. Hemen gider söylerim.

— Tembihle, çevresini iyi kolaçan etsin gelirken. Burası kilise değil.

— Başüstüne...

Fırladı. Daha fazla durursa, bunalacaktı. Yolda bir an durakladı. Ne işi olurdu bir Müslüman şeyhinin, gâvur papazıyla. Olurdu, kimbilir. Şeyh Mehmet Efendi'ydi bu. Her bir din salikiyle oturur konuşur, onlardan bilgi alırdı herhalde.

Ama Yunan İzmir'e çıkalı pek sıkıfıkıydı Papaz Kosti'yle. Bir gece bu ona giderdi. Bir gece o, buna. Yok, bazen haber salardı böyle. Papaz, tabanı yanmış it gibi seğirtirdi. İyi ama yabancıydı bu Papaz Kosti. Yerli papaz, eskiden beri bildikleri Takalis'le o kadar arası yoktu da, neden Kosti'yle ilgileniyordu bu adam? Herhalde Kosti'nin bilgisi daha fazla olduğundan.

Duyduğuna göre, Kosti, İzmir'den gelmişti. İşgalden önce. Ora-

ya da İstanbul, Ada Okulu'ndan geldiğini söylüyorlardı. Bunların başpapazı, yerli Rumları tekrar dine çağrılasınlar diye görevlendirmiş.

Kosti, Hacı Yorgi'nin konuğuydu. Henüz bir ev tutup yerleşmemiş, bir soran olduğunda,

— İsa efendimiz, açıkta yaşarlardı. Ben kulunuz da onun gibi ölmek isterim, der çıkardı.

Behlül'e sorulsa, adamın kaçıklığına yemin billah tanıklık ederdi. Ama şeyhi, Kosti'nin çok bir akıllı adam olduğunu diyordu da, başka demiyordu.

Tıktıkladı Yorgi'lerin kapısını. Papaz kendisi açtı. Konağın bu bölümünü bütünüyle ona ayırmışlardı. Patrik efendilerinden fermanla gelen konukları olduğu için, konakta bir dediğini iki ettirmiyorlardı. Papaz boynunu kırmış, bir küçük damaltı, bir de ot minder yeter demişti. "İsa efendimiz, o kadarını bile kullanmadılar."

Ama ünü vardı Hacı Yorgi'nin konuksever diye, adı çıkmıştı. Hemen konağın o bölmesini ayırdılar. Girene, çıkana o kendiliğinden karışmaya başladı. Behlül, kulağına fısladı şeyhinin selamını. Bozuk Türkçesiyle teşekkür etti papaz. Sonra kapıyı Behlül'ün yüzüne çarpıp odasına girdi.

Birlikte getirdiği, küçük kutuyu açtı. İçinden bir kese altın çıkarıp kara cüppesinin içindeki kese büyüklüğündeki cebe attı. Sonra, kapıyı çekip yürüdü iki yanına bakınarak. Kimselerin bulunmadığı bir sırayı kollayıp tekkeye dalıverdi.

Köşede bir yağ kandili, isliğe karasını uzatarak ışılıyordu. Şeyh Mehmet Efendi, dünyadan habersiz gibi, dizlerinin üstüne çöreklenmiş, uyukluyordu. Papazın geldiğini göz ucuyla görerek toplandı. O, oturur oturmaz, kapıyı dayakladı. Hem dış kapıyı, hem yan kapıyı bir güzelce sürgüleyip oturdu papazın yanına.

Papaz, tekkenin içinde gözlerini gezdirdi. Önemli bir şeyler olmalıydı. Şeyh Mehmet Efendi, bir süre süzdü onu. Sonra önemsiz bir şeyden söz edermiş gibi konuşmaya başladı.

— Sait Molla biraderimizden mektup aldım bugün. Çok selamları var. Şimdiye kadarki müşterek çalışmalarımızdan çok memnunlarmış. Yakında Rahip Frew'un da size mektup göndereceğini söylüyor.

Patrikhaneyle ilişkiyi o kuruyormuş. Sen bilirmişsin. Yalnız, ortalık karışmak üzere. Halk, direnme hazırlığında. Tevfik Bey de Amerikancılar arasına katıldı. Halk o kadar önemli değil. Ama beyler ikiye ayrıldılar. Duyduğuma göre, yakında halkı toplayıp karar isteyeceklermiş. Beni de çağırırlar. Bilirler etkimi. Beyleri böler, eylemsiz bırakırsak, o zaman işimiz kolaylaşır. Bizim dediğimizi yaparlar. Ama Akif ve Talip Bey çok tehlikelidir. Paşazade ise eşkıya başı. Onun amacı, bir olumlu iş yapıp kendini temize çıkarmak. Siz, bütün bunları bildirin yukarıya. Bunların karara varması, hele halkla birlikte karara varmak istediklerine göre, en azından bir on gün sürer. Ben bu arada el altından bazı şeyler yayarım. Sonra, çağırırlarsa, çağrılı olarak, çağırmazlarsa, bilmiyormuş gibi toplantılarına katılıp dağıtırım. Siz de acele edin. Söyleyin. Sizinkiler ellerini çabuk tutsunlar. Bastırsınlar alevlenmeden. Yoksa iş uzar. Sizin buralara gelmeniz mümkünsüzleşir. Ben ayrıca Sait Molla biraderimize bildireceğim. Ama senin İzmir'le de ilişkin var. Kumandanınıza duyur ki, tedbirini bir iyice alsın. Eğer bizimkiler, gerçekten direnme kararı alırlarsa, gayrı her bir bağdan kurtulmuş gibi olurlar. Ne padişah fermanı dinler bunlar, ne de ulu hoca sözü. Dinsiz, imansızlar. Vuruşur da vuruşurlar artık. Zaten baştakiler dinsiz, imansız. Tümü İttihatçı... Akif Bey, Galip Bey, bir de o eşkıya bozuntusu Paşazade. Kalaycı desen eski namussuzlardan. Esnafın en âdisi olduğu halde, o kukuletalı şeytanlar arasında en önde gelenlerden biriymiş.

Şeyh Efendi sakallarını sıvazlayarak sustu.

Kosti, gözleri yerde düşünüyordu. Eğer bu hocanın dedikleri doğruysa, işler sarpa saracak demekti. Milen Hattı, şimdilik uygulanıyordu zaten. Yunan askerleri Salihli'den öteye geçmeyeceklerdi. Öyle şey mi olurdu hiç! Dinleyecekler miydi bunu? Dinlemeyeceklerdi. Ama ses çıkarmadan bekleyeceklerdi zamanı. Yukarısı öyle diyordu. Önce Osmanlı devletini yenmiş olanlarla anlaşmak gerekiyordu. Sonra yürüyeceklerdi Anadolu içinde. Ve bin yıldır, Türklerin elinde yitip gitmiş eski uygarlıklarına kavuşacaklardı.

Zoru yoktu bunun. Hiç zoru yoktu. Gittiği her kasabada, birer Sait Mollacı bulmuştu. O ve öteki arkadaşları. Ama burası çok önem-

liydi. Milen Hattı'nın dışında kaldığı için, her türlü hazırlığın yapılacağı, her fesadın kaynayacağı bir yerdi. Şeyh Mehmet Efendi, Sait Molla'yı nereden tanıyor ki... Sorsa mı? Ona ne? O, işine bakar. Yararlı haberleri bildirir yukarıya. İzmir'deki kumandana... Onlar gerekeni düşünüp yapsınlar.

Cüppesinin cebine koyduğu bir kese altını çıkardı. Bozuk Türkçesiyle,

— Şeyh efendi, yaptığınız hizmetleri hem yukarıdaki büyüklerime, hem de Sait Molla Efendimize bildireceğim. Onlar da büyük padişahınıza bildirirler. O, sizden razı olur. Şunu da buyrunuz. Bundan sonra yapacağınız işlerde yararı olabilir.

Şeyh efendi keseyi aldı. Hemen pöstekisinin altına koydu.

— Zahmet ettiniz Kosti Efendi... Biz, padişahımıza karşı görevimizi yapıyoruz. Sait Molla biraderimizin, efendimizin has adamlarından olduğunu bilmesek, böyle işler haddimize mi?

— Aman şeyh efendimiz. Biz biliyoruz ki, sizin bir işaretiniz, çok şeyleri çözmeye yeter.

— Yok, Kosti Efendi. O kadar değil artık. Bu millet, İttihatçı gâvurları başımıza geçeliden beri, dini, diyaneti bir kıyıya bıraktı. Hep bu işler o yüzden. Bizi saymaz, dinlemez oldular. Eskiden bir dediğimizi ikiletmezlerdi. Şimdi bin söylüyoruz, birini dinlemiyorlar.

— Aman efendimiz. Dediğiniz günler gelecek. Hele bizim kumandanlarımız hükümet konağınıza bir otursun. O zaman görün neler olacak. Hep sizin dediğiniz üzere hüküm verecektir.

— Ben, siz biraderimle konuşmayı tercih ederim. Siz biraderimin isteği üzerine davranırım.

— Ben de siz efendimizin isteği üzerine...

Kapı tıkırdadı. Kosti kuşkuyla bakındı çevresine. Saklanacak bir yer aradı. Şeyh Mehmet Efendi aldırmadı.

— Bizim Behlül'dür. Siz şu kapıdan çıkınız. Herhalde olmayacak bir iş vardır. Ben bakarım.

Papaz, kuşkuyla fırladı yan kapıya. Şeyh Mehmet Efendi, tekke kapısının kol demirini indirirken, aralıkta kayboldu.

Gelen, gerçekten Behlül'dü...

Şeyh, soran bakışlarını dikti gözlerine müridinin. Heyecanlıydı Behlül. Derin derin nefesleniyordu. Dili tutulmuş gibiydi. Dayanamadı Mehmet Efendi.

— Konuşsana imansız, ne var?

— Sormayın efendimiz. Az daha Behlül kulunuz yoktu.

— Hay keşke öyle olsaydı. Gene ne halt karıştırdın?

— Hiçbir halt efendimiz. Hiçbir halt karıştırmadım.

— Anlatsana be adam?

Anlatmaya başladı Behlül. Dili dolanıyor, bir dediğini, bir kez daha tekrarlıyordu durmadan. Korkmuştu. Besbelli bir iş gelmişti başına.

— Efendimizin buyruğu üzerine, çevreyi bir kolaçan edeyim dedim. Ortalıkta ne var, ne yok. Kosti Efendi'ye haber ilettikten sonra, sokaklarda dolanıyordum. Bazı gölgelerin, aşağıya, Paşazade'nin evine doğru kayıp gittiğini sezinledim. Bir dolap dönüyordu. Belki bizim haberimiz olmadan, büyük bir iş çevirirler, hissemi alayım dedim. Ama çoğunluğu bey takımı, çarşılının önde geleniydi. Bir iş var bunda. Sakın şeyh efendimizin dediği gibi, bir kumpas hazırlamasınlar. Eğer öyleyse, ben de haberini iletirsem, efendimiz duası bereketiyle sırtımı sıvazlar, dedim. Tam Paşazade'nin kapısı önüne vardım ki, sırtıma bir namlu dayandı. Ödüm patladı efendimiz. Tabancanın horozu tık diye kalktı. Gittin Behlül dedim kendi kendime. Gittin ki, efendimize de haber ulaştıramıyacaksın. Yalvarmaya başladım adama. Ağam, dedim. Güzel ağam, ben bir garip kulum. Şeyh Mehmet Efendimizin kulu. Çevreyi dolanıp bir yaramaz iş, bir dertli insan varsa, şifa için efendimize haber iletmek amacındayım. Bir gürledi ki, alçak. Sesinden çıkaramadım kim olduğunu ama efendimiz, yıkıl diye bir gürledi ki... Soluğu burada aldım.

Haberleri doğruydu şeyhin. Tahminleri doğru çıkıyordu. Bey takımı, Paşazade'nin evinde toplanmaya başladığına, bu beylerin başında da İttihatçıların en azılıları bulunduğuna göre, direnme hazırlığındaydılar. Bir kez direnme başlarsa, kötüydü iş. Padişah fermanı bile işlemezdi artık. Savaş gelirdi.

Behlül korkmuştu bir iyice. Yeni bir işe salmak olmazdı onu. Na-

sılsa gelirdi haberi. Kendisi katışacaktı bu işe. Katışacak, direnmeyi kırmaya çalışacaktı.

"Git, yat..." dedi Behlül'e. "Yat ki, korkun çekilsin! Bir can değil mi Tanrı'ya borçlu olduğun. Onu yitirmekten bu denli korkarsa bir kişi, hiçbir iş yapamaz."

* * *

Kosti, yan kapıdan fırladı. "Demirli Mektep" sokağının köşesinden gölge gibi kıvrılarak, Rum irimine girdi.

Kentlinin çoğunluğu camilerde olduğundan, kimse farkında olmamıştı. Yatsı neredeyse biter, sokaklar kalabalıklaşırdı. Bir an önce, kendi mahallesine geldiği iyi olmuştu. Kimsenin görmemesi gerekti. Görürse, bir daha buluşamazdı şeyhle.

Çok yaman kişilerdi şu büyükleri. Patrik vekili, onu ilkin İzmir'e gönderirken, neler demişti. İzmir'de bekleyeceksin. Arşövek, sana yapman gerekenleri söyleyecek. Sonra, galip devletlerin bizim için belirlediği sınırların ardına geçip yeni yuvalar meydana getireceksin. Para orada verilecek. Kimlerle ilişki kuracağın da, ayrıca bildirilecek.

Sonra...

Sonra olanları, yola çıkıp İzmir'e varışını düşünmek üzereydi ki, durakladı. Rum iriminde, hemen önünde bulunduğu evden, tatlı bir ses okşadı kulaklarını. Rumca bir şarkı, ılık ılık aktı içine. Durdu genç papaz. Kulak verdi sese.

Taze, ılık, yumuşak, eski şarap gibi sarhoşlatıcı bir sesti bu. Mahalleliyi bilmiyordu daha. Hacı Yorgi'nin kızlarını görmüştü. Akşam yemeklerinde, masanın çevresine birlikte diziliyor, Kosti'nin dualarına birlikte amin diyorlardı. Büyüğü evliydi hem. Küçüğü ise, pembe dudaklarının arasında, dişlerini ışılatarak sokulurdu. Ama bu ses...

Hem de üzünç şarkısı söylüyor. Yalnızlık üzerine sözleri. Yalnızlığın acılığı üzerine. Şuna bir oyun etse mi... Noel Baba gibi, girip gitse mi evine. Cüppesinin cebini yokladı. İki sarı altın vardı. Bunu armağan etse... Ama kimdir? Nedir? Bilmiyor ki... Bir de terslenirse...

Terslenmez. O, papaz değil mi? İyi karşılanır hatta. Mutluluk verir girdiği yere. Hem, tahtaları yaslanmış, cumbasının çıtaları dökülmüş, yıkıldı yıkılacak bir evde oturan kadın, üstelik böyle acılı şar-

kılar söylerse... Gözleri parladı Kosti'nin; kimbilir neden üzgün? Öğrenir. Bir çare olur derdine...

* * *

Mariya daha pek genç yaşta dul kalmıştı. Kocası, Yorgi'nin değirmeninde çalışıyordu. Bir gün dalgınlığına gelmiş, çarka kaptırmıştı kendini. Üç yıl oluyor muydu? Bilmiyor bunu. Ama o zamandan sonra, hep acılı türküler söylüyor. İçini kavuran özlemi başka türlü gidermesi mümkün değil. Komşuların yardımıyla geçinmek öylesine zor ki...

İsmail olmasa, yaşam çekilmeyecek. Hemen alt mahallede Kapısızların İsmail'i, o özlemini yitirtiyor. Ne var ki, eli eline değmiş değil. Yakıcı bakışlarla okşuyor sadece. Daha yenice gelişiyor. Erkekliğinin yeni farkına varıyor olmalı. Mariya, arada bir gidip yardım eder anasına. Çamaşır günlerinde... Güzel ütü yapardı Mariya... Kapısız karısı da çok severdi onu. Sık sık çağırırdı. Duvarları bitişikti zaten. Yan bahçe duvarı, onların bahçe duvarıyla bitişikti. Sık sık konuşurlardı oradan. Mariya Rum olmasaydı, bir ara kapı bile açarlardı. Ama Müslümanlar çok iyi komşular olmakla birlikte, kendi aralarındaki kadar sağlam davranmazlardı Rumlara. Giderler, gelirlerdi... İşte o kadar...

İsmail, on dört yaşına girdi girecek. Telli telli gözleri, pembe yanakları var. Üst dudağının ayva tüyü kılları, giderek göze batıyor artık. Mariya Ablasıyla da öyle iyi ki arası. Evde olduğunda, duvara tırmanır hemen. Mariya onlara geçtiğinde, yanıbaşına oturup gözlerini gözlerine diker. İçi gidiyor Mariya'nın. Bir gün çekip alacak duvardan onu. Çekip alacak ve...

Yine İsmail düşmüş aklına. Yıkayıp kuruttuğu çamaşırları ütüleyip dürerek sandığa yerleştiriyor. Dudaklarında özlem türküleri. İsmail yanında olsa şimdi. Sabırsızlıkla beklese ütünün bitmesini. Bırakıverir. Pembe yanaklarını, telli gözlerini öper İsmail'in. Bağrına bir basar...

Kapının tokmağı iki kez tıkırdadı. İsmail olmasın. Babası evde yoktur. Anası yalnız kaldı belki. Komşusunu çağırıyor. Gece, sokakta yalnız gezemez kadınlar. Almaya gelmiştir İsmail. Uzun, yumuşak parmaklı elini avucunda tutacak. Yan yana yürüyecekler. Boyu,

boyumu aştı artık, diye düşündü. Zamanıdır. O meyve benim. Benim olmalı...

Fırladı yerinden. Kapıyı açtı. Yüzünde gülücük gülücük özlem, eli okşamaya hazır uzandı. Kosti'yi görünce, donup kaldı. "İsa efendimiz," dedi. "Düşündüklerim günah mı yoksa? Günah da, o yüzden mi gönderdin papaz efendimizi!"

Kosti uzun uzun baktı yüzüne. Güzel kadındı. Girse simdi içeri. Kimi kimsesi var mı acaba? Ya varsa... Yutkundu. Bir sorup araştırmalıydı. Hem işi de vardı aksilik. Şeyh efendi, o çıkar çıkmaz yazmıştır durumu Sait Molla'ya. Yarın istasyondan gönderir. Kendisinin de yazması gerek. Sabaha yetiştirmeli ki, İzmir'deki kumandan bilsin olanları.

— Hemşire, dedi. İsa efendimiz seni takdis etsin. Bir yudum su verir misin?

Mariya toparlandı birden. Kapıyı açtı.

— Buyrunuz efendimiz. İçeride sunayım.

— Yok hemşire. Dua saatidir. Hatırlatırım. Şimdi, Tanrı'nın önünde diz çöküp yakarmak zamanıdır. Gecikmeyeyim.

Suyu koşturdu Mariya. Dua saatiydi gerçekten. Dalmıştı. Hemen oturmalıydı Meryem heykelinin karşısına. Düşündüklerinden, yaptıklarından ötürü af dilemeli, cenneti istemeliydi ondan. Tam zamanında gelmişti şu papaz. Gelmiş, uyarmıştı onu...

Kosti suyu içti. Gözleri istekle dolaştı üstünde.

— Tanrı günahlarımızı bağışlasın hemşire.

— Amin...

İki altını uzattı tasla birlikte.

— Bu da sana Tanrı'nın armağanı. Güle güle harca ve dua et. Bağışlanma dile... Beni görmek istersen, Yorgiler de konuğum. Buyur gel...

— Aman efendimiz. Siz o büyük ermiş misiniz? Duydum. Bütün kadınların dilinde. Hücrenize çekilip saatlerce yakarıyormuşsunuz. Benim için de yakarır mısınız efendimiz? Rab İsa'mız üzerimden yardımını çekmesin, olmaz mı?

— Yakarırım hemşire. Yakarırım ya, insan için en yararlı yakarma, kendisininkidir.

Ah şu mektup işi olmasaydı. Şeyhin söyledikleri o kadar önemli bulunmasaydı. Bilirdi yapacağını. Bilirdi ya, hele bugün geçsindi bir... Geçsindi de, yarın olsundu...

* * *

Mariya, elinde tas ve altınlar, dikilip kaldı kapının önünde. Papaz bırakıp gitmişti. Hiç aklında yoktu bu. Başını kaldırıp yüzüne de bakmamıştı ki... Yarın ödemeliydi borcunu. Hemen yarın gidip hizmetini görmeliydi o yüce ermişin.

Tüm komşuları öyle diyorlardı. St. Jan'ın kiliselerinin tümünü dolaşmış bu papaz. Tümünde yakarmış Rab İsa'ya... Şimdi bir bizimki kalmış. Her gün gidip orada yakarıyor. Sonra patrik olacak diyorlar. Hem de Panaya Kapulu'ya...

Böyle bir adama hizmet etmek, bulunmaz fırsat. Nasıl bildi onun yoksul olduğunu. İki altın. Neler alır bununla. Neler alır ve neler yapar. Örneğin bir fes alır İsmail'e. Ciğer kırmızısı, kalıplı bir fes. Püskülünün siyahı boncuk karası gibi parlayanından. Sonra, bir yemeni alır ayaklarına. Ve gel, der. Bak neler vereceğim sana. İsmail her zaman gelir zaten. Yenileri, cicileri görünce, boynuna sarılır Mariya Ablasının. Koklar. Sıkar...

Sonra kendine rastık alır. Sürmelenir bir iyice. Yenilenir de... Gözlerini kamaştırır İsmail'in. Ablalığı unutturur ona. Sadece Mariya olur onun için. Tatlı, sevgili Mariya...

Sabah olsun. Bohçacı Evdoksiya geçerken çevirecek hemen. Alacak, düşündüklerini. Ve akşamüstü çağıracak İsmail'i. Duvarın üstünden... Aldıklarını gösterecek. Çekecek odaya...

-19-

Topal Ali bağlanıp kalmıştı şehirde. Hayvanı handa, o, beylerin konuğu olarak. Köylüsü onu bekliyordu. Bir kışlık yaşam umudunu taşıyacaktı onlara. Ama mümkünü yoktu bunun. Anlıyordu. Sözü kendisi atmıştı ortaya. Şimdi düzen tutmadan, köyüne der, giderse, kaçmış gibi olurdu. Tüm itibarını yitirirdi. Bir daha inanmazdı ona kentli. Başımıza işi sarıp yitiverdi derlerdi. Haklıydılar da...

Bu akşam, Mustafa Bey'in evinde toplanacaklardı. Öğle namazından hemen sonra, Kalaycı'nın dükkânına oturmuştu Topal Ali. Çevresinde tüm Rum dükkânları vardı Kalaycı'nın. Kalın sigaralarını sarmışlar, dalgın dalgın düşünüyorlardı. Haberler hiç iyi değildi.

Yunan, Nif dağını aşmıştı. Nif'i aldıktan sonra, durmayacağı besbelliydi. İlk önüne gelen kasabaydı. Sonra dağların hemen eteğindeki Manisa. Menemen yöresinden gelseydi eğer, Emiralem düzlüğünden geçecekti. Arkadan dolanırsa, ilkin Kasaba'yı alması gerekiyordu.

Asker çoktu Yunanda. Her iki yönden birden gidebilirdi. Hatta, Aydın yöresine de uzanacağına göre, üç ayrı yönde gidebilirdi.

Kalaycı, askerliğinde "müfreze"deydi. Eşkıya izlediği için, dağları, ovaları iyi biliyordu. Nif dağından, Bozdağ'a varıncaya dek, asker yürümesi mümkün bütün geçitleri, yolları ezberlemişti o zamanlar. Şimdi unuttu çoğunu. Ama yine de aklında kalanlara göre, üç koldan çıkarsa Yunan askeri, Aydın, Balıkesir ve Uşak yöresinde dert olurdu ülkenin başına.

Topal Ali olmasaydı. O akşam, savaşmak sözünü atmasaydı ortaya, hiçbiri parmağını bile kıpırdatamıyordu. Görmüştü işte. Kimi kaçmayı kuruyordu, kimi manda olmayı.

Ama şimdi, savaşacaklardı. Sonuna dek.

Sâtlı Hoca, yüzünün kızarıklığı, sakallarının beyazını pembeleştirmiş bir öfke içinde girdi dükkândan. Ali, hemen kalkıp ellerini önünde kavuşturdu. Kalaycı yer gösterdi yanında. Hoca oturdu.

— Haberin var mı Kalaycı?

— Neden?

Hiçbir şeyden haberli olmadıklarını görünce, anlattı hoca. Öğrendiğine göre, Yunan iyi ilerliyordu. Kasaba bugün düşmüş. Öğleden önce, Yunan girmiş kente. Kasabalı kan ağlıyormuş. Bu gidiş iyi değil. Trenin kondüktörü söylemiş. İstasyonun arkasındaki tüm binalarda, mavi beyaz Yunan bayrakları dalgalanıyormuş. Gözleriyle görmüş. Biz, karşılamadır, dedik. Olmaz öyle şey. Ama yemin ediyor adam. Efzun askerleri kol geziyormuş. Asıl anlattıkları çok feci. Hiçbir direnme olmadığı halde, çoluk çocuk dememişler. Halk kaçışmaya fırsat bulamamış. Önce Manisa var diyorlarmış kendilerince. Manisa'yı alır almaz, vurur gideriz. Nif'ten inivereceğini hiç hesaplamamışlar.

— Ne ırz kalmış, ne namus. Kızları kucaklayıp sokuyorlarmış evlere. Kadınları bastırı bastırıveriyorlarmış. Olacak iş değil bunlar. Teslim olmuş kişilere yapılası işler değil. Tümden azmış bu Yunan. Kalmaz buralarda. Kalamaz ya, tohumunu atıp gidecek dinsiz, imansız.

Ali'nin gözleri parlıyor. "Demek teslim oldukları halde. Demek hiçbir direnmede bulunmamalarına rağmen, yine bildiğinden şaşmıyor ha. Amma iş. Haydi İzmir'de, Hasan Tahsin çatlatıvermiş kurşunu gâvur askerinin alnına. Hadi Albay Süleyman Fethi Bey, kefere kralı mıdır, başkanı, kumandanı mıdır nedir onun adını bağırmamış. Ama Kasabalılar ne yaptı? Diz büküp boyun kırmaktan öte... Neden vurup kırıyor? Neden saldırıyor Müslüman avradına?

Yalandır bu. Rumların bağında çalıştı onlar. Yıllar yılı ırgatlık ettiler Pavloz'a, Piyamcı'ya... Hiçbir kötülüklerini görmediler. Hatta daha da iyisi olamazdı. Müslüman beyler, ne yemek çıkarır onlara öğleyin, ne de üzümü iyi gittiğinde, fazladan ücret verir. Rum beyleri öyle değil. Üzüm bol oldu, keyifleri yerine geldi mi, pekmez bile verirler. Kışlık kuru üzüm verirler yesinler diye. Bunca iyi kişiler, nasıl oluyor da birden değişiyor. Kızlara, kadınlara saldırıyor hiç yoktan.

Rum kızları dilber olur. Hem de açık saçık. Onlar varken ortada, kural, dini dinine yakışırken, neden bir Türk ve de Müslüman kadınına, kızına saldırır. Bırakır mıyız bunu onların yanına? Bırakacağımızı sanıyorlar."

Şimdiye değin, savaş sözünü ortaya attığı için utanıyordu. Bunca akıllı kentlinin yanında, böyle bir sözü ağzından kaçırmış olmayı bir türlü bağışlayamıyordu. Artık, kıvançlı. Ne iyi etti de kışkırttı bunları. Bunlara kalsa, değil savaşmak, kaçmaya bile fırsat bulamazlar. Bir kavga tutturmuşlar kendi aralarında. İttihatçı-İtilafçı kavgası. Sürüp gider. Biri için öteki, öteki için beriki, dini ayrı kâfirdir. Uzlaşılmaz ve katli vacip bir kişi...

İşte böyle olur. Elin gâvuru, topunu, tüfeğini önüne katar, sonra da askerini salar avratlarımızın koynuna. Ölseydim. Ölseydim köyden gelirken. Bir yara yuvarlanıp parçam bile bulunamaz olsaydım da...

Hoca, heyecanla bunları anlatırken, Mustafa Bey girdi kapıdan. Yüzü kararmıştı. Yüzü, bir iyice kararmış, öfkesinden topukları yere ba-

tar olmuştu. Belinde tabanca vardı. Yeleğinin, ceketinin şişkinliğinden ilk bakışta anlaşılıyordu bu. Gözleri kızarmış, bakışları başkalaşmıştı. Tam vuruşmak üzere olan bir insan etkisi uyandırıyordu.

— Duydunuz değil mi? diye sordu.

Başlarını salladılar. Hoca kalktı.

— Ben, haber bırakıp geleyim. Sen de fazla oyalanma bey...

— Hemen gidiyorum. Duyunca yerimde duramadım. Bir nefesleneyim diye çarşıya vurdum.

Hoca, kapıdan hızla çıktı. Hemen sokağın başına yöneldi. Bir an durakladı. Sonra yürümeye devam etti. Hacı Yorgi, sandalyesini dükkânın önüne atmış, tespih çekiyordu.

Onları dinliyor olmasın bu kefere. Tam Kalaycı'nın dükkân komşusu. Dükkânın da önüne çıkınca, konuşulanları bir bir duymuştur. Dönüp söylese mi içerdekilere. Söylese ne olur? Hiç. Duyacağını duymuştur zaten. Duysa da gizlisi kalmadı ki... İki gündür çalkalanıyor kent. Mustafa Bey'in evinde toplantı varmış. Reddi İlhak derneği kurulacakmış. Bir şeyler olacakmış... Belki savaşa gidecekmiş erkekler. Belki kaçacaklar... Kesin karar yok daha ama bir şeyler olacak...

Bilinen şeylerdi bunlar. Kulaktan kulağa fısıldanıyordu durmadan. Ve yayılıyordu. Mustafa Bey, bir hazır sigara yaktı. Kahve söylemek için kalktı Kalaycı. Oturttu. Canı hiçbir şey içmek istemiyordu. Daha doğrusu, bir iyice kafayı çekmek istiyordu bu öfkeyle. Eğer niyeti varsa, Kalaycı ve Topal Ali de katılsındı kendine. Topal Ali, hemen elini göğsüne bastırıp teşekkür etti. Kalaycı da... Mustafa, "Öyleyse siz gelinceye ben bir iki çakıştırayım evde," dedi. "Yemeği bizde yiyeceğiz ha... Unutmayın."

Başlarını salladılar. Kalaycı geçerken, Helvacı Hacı Ali Bey'i de alacaktı. Birlikte gideceklerdi. Hoca, Aladağlı'yı alırdı nasılsa. Ev komşusu sayılırlardı. Beyler... Beyler kendileri giderlerdi.

Mustafa Bey, kapının önüne çıkınca Yorgi'yi gördü. Hiç istemiyordu. İçinden gelmiyordu ama Yorgi de, Rum beylerinin en ileri gelenlerinden biriydi. Selam verdi. Yorgi sandalyesinden hafif doğrularak aldı Mustafa Bey'in selamını. Sonra laf attı Paşazade.

— Komşun tembelleşti bu günlerde Hacı. İş yapmaz oldu artık.

Her gün yarına bırakıyor işi. Neredeyse, kabında pişirip kapağında yiyeceğiz.

Yorgi, olanları bildiğini belirten buruk bir gülüşle baktı Paşazade'ye. Sonra gözlerini kırpıştırdı bir iki. Acılı acılı baktı.

— Hakkı var Mustafa Bey. Başımızda tehlike dolaşıyor.

Dikildi Paşazade. Ummuyordu böyle bir sözü. Üsteledi.

— Hay'rola kiryo? Ne tehlikesi?

— Bizimkiler bey... Bizimkiler çok kötü yapıyorlar. Bastıkları yeri kurutuyorlar. Göreceksin Mustafa Bey, olanlar yine bize olacak. Rahatımız kaçacak hiç yoktan.

Bir adım yaklaştı Mustafa. Uzun uzun gözlerine baktı Rum beyinin. Berraktı bakışları. İçtenlikle konuştuğu belli oluyor. Diş gıcırtısı, hınç beklerken, bu yumuşaklık, şaşırtıyor onu. Oysa, daha on dakika önce, tümünü kesmeyi kuruyordu. Hem de ilk Yorgi'den başlamak üzere... Yerli Rum bırakmayacaktı ona kalsa. Kalsa değil, kararı buydu. İzmir, Kasaba, hep yerli Rumların kışkırtması sonucu düşmüştü Paşazade'ye göre. Şimdi sıra Akhisar, Manisa, Salihli ve Alaşehir'deydi. Tutsalar, tümünü kesseler. O zaman görürdü Yunan.

Ama Yorgi öylesi değildi. Konuşmasında, besbelli bir üzünç vardı.

— Düzelir Hacı, dedi birden. Düzelir...

Sonra dudaklarını büzerek ilerledi. Düşünüyordu. Demek iyileri de vardı bu Rumların. Vardı. O da bilirdi. Savaştan önce, süt dökmüş kediydiler tümü. Doktorları, avukatları vardı aralarında. Bir işleri düşse, kendi ırklarının hastasını, sanığını bırakıp bizimkilere koşan. Ama şimdi savaştaydılar. Ve savaş, tüm yan yanalıkları değiştirmişti. Mustafa Bey, Yorgi'ye laf atınca, Ali'yle Kalaycı da eşiğe yaklaşmışlardı. Duydular konuşmaları. Kalaycı dönüp peykesine oturdu. Ali, karşısına çömeldi yeniden. Kalaycı bir iki tıkılattı aldığı kabı. Tokmakladı. Güya düzeltiyordu.

— Gördün mü? dedi. Rumların da akıllısı var. Başına geleceği biliyor. Korkuyorlar. Onlar da bizim kadar korku içindeler aslında. Duydun ihtiyar Yorgi'yi... Bin yıllardır buralı bunlar. Kardeş bellemişler bizi. Dinimiz, ırkımız ayrı olsa da, benimsemişiz birbirimizi. Yadırgamadan geçinip gidiyoruz. O da bu topraklara bağlı... Toprak, bir

yerde bayrağı unutturuyor kişiye. Yoksa, böyle konuşamaz. Ama öyle namussuzları da var ki içlerinde. Bir elime geçirsem, tavuk gibi boğazlamaktan sakınmam. Durmadan haber yetiştiriyorlar Ali... Çeteler kuruyorlar. Hazırlık içindeler. Askerlerinin yaklaştığını duysalar bir, ilkin bunlar kesecek bizi, bilmiş ol.

— Olsun ağam. Hazırlansınlar. Hatta öteki de, askeri, topuyla gelsin. Şehit etsin bizi. Nasılsa Tanrı'ya bir can borcumuz var. Öder geçeriz. Bundan ötesi de yok ya. Kâfir tarafından öldürülmek, cenneti âlâyı kazandırır bize.

Sustular. Kalaycı, elindeki kabı dövmeye başladı. Hırslanıyordu. Tahta tokmağı, alabildiğine vuruyor bakır kaba. Kap eğrilip bükülüyor, bu kez de kendi yaptığı eğrileri doğrultmaya çabalıyordu. Aklından bir şeyler geçiriyor olmalı. Ama ne geçiriyor ki...

Ali, düşünüyor. Bunlar bir kez kaptırdılar kendilerini savaşa. Bakalım kimler gelecek bu akşamki toplantıya. Belli olacak yürekliler. Yüreksizler gelmezler. Ama uzuyor bu iş. Baksana hocanın anlattıklarına. İster misin, biz burada toplantı yaparken, Yunan elini kolunu sallayarak çıkıp gelsin.

Gelir gelir. Bir engel mi var ki... Yok... Gelirse, keser tümünü. Kasabalı gibi, dökülür kalırlar. O zaman, dövünür tümü. Neden tedarikli davranmadık. Neden hiç olmazsa, hıncımızı alacak bir vuruşmaya tutuşmadık diye.

Ama Paşazade kararlı görünüyor. Akif Bey de... Ne demişti geçen akşam. Haber salarım Salihli'ye, Manisa'ya dememiş miydi? Yapacak bunlar bir iş. Karşılayacaklar Yunanı. Hiç ummadığı gibi hem de...

Akşam karanlığı çökerken, kepenk gürültüsü sardı çarşının içini. Kalaycı doğruldu. Topal Ali yardım etti kepenkleri indirmesine. Yan yana, Helvacı'nın dükkânına yöneldiler.

* * *

Paşazade, evine doğru gidiyordu. Yanından geçenler, eğilerek selam veriyorlar, o belli belirsiz baş eğip geçiyordu. Kimin geçtiğinin farkında değildi ki... Camiikebir mahallesinin köşesine geldiğinde İsmail'le karşılaştı. Yine aynı şekilde hafif başını eğip selamladı onu. Elindeki sepeti yere koymuş, dinleniyordu. Tam geçmek üzereydi ki,

İsmail olduğunu fark etti. Uzaktan akraba olurlardı, anasıyla. Bayağı büyümüştü İsmail.

Sırtını okşadı. Büyüyordu küçükler. Büyükler farkına varmasa bile, kocaman oluyordu zaman geçtikçe. İsmail daha geçen yıl, parmak kadar gelirdi ona. Şimdiyse büyümüş, delikanlı olmuştu neredeyse. Haber gelirdi yakında babasından. İsmail'i everiyorum diye.

Durdu. Aklına bir şey gelmişti. Yapabilir miydi? Düşündü bir. Yapardı. Evleri, Rum mahallesinin, en önemlisi de, Hacı Yorgi'nin evinin kıyısındaydı. Bahçelerinin bir duvarı bitişikti aklında kaldığına göre. Yorgi'nin evine yeni bir papaz gelmişti. Kesinlikle bilmiyordu ama bu yabancı papazın tam Yunanlının İzmir'e çıktığı sıralarda gelmesi pirelendiriyordu. Acaba...

Çocuktu bu canım. Delikanlı görünse de çocuktu daha. Bir iş verirse şimdi. Yüzüne gözüne bulaştırırsa o işi... Bulaştırmaz. Hem bulaştırsa bile önemi yok. Söylesin varsın. Bir gözetleme değil mi yapacağı.

— İsmail, dedi.

— Buyur amca...

— Sizin komşuların tümü Rum değil mi?

— Arka komşular hep Rum, amca...

— Yeni bir papaz gelmiş, biliyor musun?

— Bilmez olur muyum? Adı Kosti'ymiş. Ermiş bir adammış. Hem de genç yaşında. Gidip gidip ulularının kilise kalıntılarında, günlerce dua ediyormuş. Ben bile gördüm. Gâvurtepesi yönünde çıkıp gittiğini.

— Gâvurtepesi'ne doğru mu gidiyor?

— Tabii ya...

— Sen bir gözetle bakalım şu kefereyi neler yapıyor.

— Sık sık da istasyona gidip trene biniyor.

— Trene de biniyor ha...

— Biniyor ya. Sart'a gidiyormuş. Orada da gâvur ölüleri varmış da...

— Bak sen. Öyleyse bırakma arkasını bu papazın. Duyup gördüklerini de bir bir ilet bana.

— Olur amca. Merak etme...

— Göreyim seni.

İsmail daha bir güçlü yapıştı sepetin sapına. Büyüyüvermişti birden. Mustafa Bey görev veriyordu ona. Nasıl sevinmesin.

Yürürken tekrar konuştu Mustafa Bey.

— Babana söyle, akşam bize gelsin.

Ayrıldı, yürüdü. Yapabilir miydi bu çocuk? Gerçekten gözetleyebilir miydi papazı? Bir denerdi. Olmazsa, aklı başında birini takardı peşine. Şimdiye değin, savaşmak hiç aklına düşmediği için ilgilenmemişti yabancıyla. Ama bir işler karıştırıyor olmalıydı. Rum değirmenleri, Gâvurtepesi'nin ardına düşüyordu. Oradan aşıp çetelerle ilişki kurmak zor değildi. Zaten duyduğuna göre, tüm kışkırtmalar bu papazların başının altından çıkıyormuş.

İsmail, adımlarını daha bir sağlam basarak, evlerine geldi. Babası neredeyse gelirdi. Ellerini, ayaklarını yıkayarak, oturdu. Anası sofrayı hazırlıyordu. Bir yer kestirmeliydi kendine. Kıyıdaki kayısı ağacının üstüne çıksa, papazın oturduğu tarafı görebilir miydi?

Bahçeyi gözden geçirdi. En kolay gözetleme yeri, kayısı ağacının üstüydü. Eğer bir gören olursa, Mariya Abla'yla konuşuyorum derdi. Tam köşeye geliyordu kayısı ağacı. Mariya Ablasının eviyle, Yorgilerin bahçesinin birleştiği yerdeydi.

Babası gelir gelmez söyledi, Paşazade'nin dediklerini. Sofraya oturmadan çıktı babası. Anası bir süre sorguya çekti oğlunu. Neden çağırmıştı Paşazade? Bir isteği mi vardı? Yoksul sayılmazlardı onlar. Ama varlıklı da sayılmazlardı. Mustafa Bey, zenginleri soymuyor muydu. Yoksa zengin kalmadı da, sıra kendilerine mi geldi. Para mı isteyecek babasından. Yok, istemez. Anasının akrabası değil mi, Mustafa Bey. Belki bir buyruğu var babasına. Nereden bilsin İsmail.

Sofradan kalktıklarında, anasını Mısırlar çağırdı oturmaya. Yatağını yaptı giderken. "Uykun gelince yat sen," dedi. "Bizi bekleme."

Anası gider gitmez, bahçeye fırladı İsmail. Kayısı ağacına tırmandı.

Mariya, komşu evindeki ışıkları izliyordu. İsmail'in bahçeye çıktığını, cumbasından gördü. Bahçeye indi. O kayısı ağacına tırmandığında, duvarın dibine gelmişti. Yarım Türkçesi, tatlı sesiyle konuşmaya başladı.

— İsmail.

— Buyur Mariya Abla.

— Gelsene biraz.

— Geleyim.

Duvardan atladı İsmail. Gözetlemesine engel olmuştu Mariya. Ama belli etmemeliydi. Gizli bir görev vermişti Paşazade. Kimseye belli etmeden, yerine getirmesi gerekti. Hem papazın odasında da ışık yoktu.

Elinden tuttu Mariya. Ateş gibiydi avucu. Eli yanıyordu İsmail'in. Ama çekmiyordu elini. İçinde kendinin de bilmediği bir yerlerde bir kıpırtı vardı. Tüm kanı, daha hızlı dolanıyordu damarlarında.

Yan yana yürüdüler. Bahçe kapısından içeri, Mariya'nın odasına girdiler. Onu köşeye oturttu Mariya. İlkin yanına geldi oturdu. Teninin sıcaklığını, bedenine duyurarak. Sonra, ocaktaki közlerin üstünde, kahve pişirdi. Kahveleri fincana boşalttığında utandı İsmail. Ona kahve içirmezdi anası. Kararırsın der, korkuturdu.

İstemedi. İçmem dedi. Ama uzattı Mariya.

— İç hadi nazlanma. Sen delikanlı oldun artık. Erkek oldun.

— Sahi mi, Mariya Abla. Sahi ben erkek oldum mu?

— Oldun ya... Farkında değil misin?

Başını eğdi İsmail. Utanarak aldı kahveyi. Tam karşısında diz çökmüştü Mariya. Dizleri birbirine değiyor, elleri titriyordu İsmail'in. İçemeyecekti kahveyi. Bir alaz vardı içinde. Ağzını, gırtlağını tutuşturuyor, tükrüğünü kurutuyordu ağzının içinde.

Kahveler biterken, daha çok sokuldu Mariya. Fincanı aldı elinden. Okşamaya başladı.

— Benim güzel İsmail'im. Demek farkında değilsin. Mariya Ablan sana kurban olsun. Öyle bir delikanlı oldun ki... Kadınların içi gider sana. Bayılırlar.

Sonra birden aklına geldi. Fes almıştı İsmail'e. Fincanları ocağın yanına sürdü. Köşedeki delikten, fesi çıkardı. Gösterdi karşıdan.

— Bak...

Fes çok güzeldi. Tam İsmail'in her zaman istediği gibi. Konuşurlarken, öyle derdi İsmail. "Bir büyüyeyim. Bir delikanlı olayım. Kalıplı bir fes giyeceğim. Kara püsküllü. Sonra salınacağım mahallede."

— Ne güzel bu.

— Beğendin mi?

Duruluverdi İsmail. Beğenmesine beğenmişti. Ama ona neydi o güzellikten. Kendinin olmadıktan sonra.

— Beğensem ne?

— Senin bu.

— Benim mi?

— Senin ya...

— Kim aldı?

— Ben...

— Sen mi?

— Elbet. Ben, senin biricik Mariya Ablan değil miyim?

— Ablamsın.

— Öyleyse neden yadırgadın. Gel al, giy bakalım, yakışacak mı?

Uzandı İsmail. Çekti Mariya. Uzaklaşıverdi. Gözleri süzülüyordu. Dudakları iyice kırmızılaşmış, parıltılı bir istek olmuştu sanki. İsmail farkında değil. Gözü, fese takılı.

— Yetiş, al...

Atıldı. Dikiliverdi Mariya. İsmail uzandı. Kolunu kaçırınca sarıldı kadına. Kolunu yakalamak amacıyla, sıktı iyice.

Fesi yere attı Mariya. Sarılıverdi İsmail'e. Ummuyordu bunu. Beklemiyordu. İçindeki ılıklık, hiç bilmediği, hiç duymadığı bir alaza bıraktı yerini. Titriyordu. Mariya Ablası sarıldıkça, o da sarılıyordu. Yuvarlandılar. Nefes nefeseydiler. İsmail, "ver" diyor, Mariya, "al" diyordu. Ama fes yoktu elinde. Köşeye yuvarlanmış, kalıbı bozulmuştu.

Farkında değildi İsmail. Umursamıyordu fesi. Şimdi, Mariya Ablasının ısısı vardı teninde. Beyaz, kadife teni bütünüyle çıplaktı. Usta eller mintanını, poturunu çözüp çıkarıyordu birer birer. Kendi entarisini bir kol hareketiyle atıvermişti sırtından.

Solukları düzgünleştiğinde, yavaşça doğruldu İsmail. Mariya Ablası kendinden geçmiş, ölü gibiydi. Dürttü. Korkuyordu. Boğmasındı kadını. Bir fes alacağım diye, bir kötülük etmesindi. Mariya gözlerini açtı. Bir mutluluk, bir yorgunluk ışıltısı vardı bakışlarında.

Kollarını uzattı. "Erkeğim," dedi. İlkin Rumca, sonra Türkçe tekrarladı bu sözü.

— Nasıl? Erkek olmuşsun değil mi?

* * *

Tümünün yüzü asıktı. Öfkeleri, hava karardıkça artmıştı sanki. Bu Yunanın ettiği, dayanılır iş değildi. Kasabalılar, göç etmeye bile zaman bulamamışlardı. Bu başarılar yakında başını döndürürdü. Başını döndürür, daha ilerilere geçmek isterdi. Milen Hattı falan vız gelirdi. O zamana hazırlıklı olmalıydılar. Ama nasıl?

Savaşmak. Bu doğru. Tümü de katıldılar. Gelmeyenler var aralarında. Mütevellioğullarından kimse yok. Karahafız da gelmemiş. Sâtlı Hoca'yla, Aladağlı, Helvacı Ali Bey, Kalaycı, Akif, Galip Cevdet, Ömer, bir de Nazmi Bey... Kapısız ve Topal Ali...

Demek, savaşa katılmayacaklar var. Oysa, Karahafız herkesten daha ateşli çıkmıştı o gün. Mısdan Kâhya, zaten gelemez. Onlar mandacı. Yeter bu kadarı. Hocaların bir kısmı, esnaf ve kendileri... Başarırlar.

Mustafa Bey, en son haberleri tekrarlayarak, konuşmayı açtı. Artık, karar verme zamanı gelmişti. Onlar karar vermeseler bile, kendisi bu işte vardı. Ve bunun sorumluluğunu üstlerine almak, kalanlara aitti.

Topal Ali, yine konuşmalara daldı. Particilik yoktu artık. Demek bunların tümü İttihatçı ya da ona yakın bir şeydiler. Günlerdir konuşuluyordu bu. İttihatçı-İtilafçı diye. Daha bir şey anlamamıştı Ali. Anlamıyordu şehirlinin sözlerini.

Yine konuşma oraya gelip dayandı.

Akif Bey açmıştı sözü.

— Karşı taraf, yurtseverce davranamayacaktır. Davranamayacağı için de, bizi partizanca suçlayacaktır. Buna hazırlıklı olmamız gerek. İlk saldırıları, İttihatçılığımıza olacaktır. Evet. Artık ne parti var, ne particilik. Bunu biz biliyoruz. Şimdi bir tehlike var ortada. Vatanın yok olması tehlikesi. Ama durmayacaktır ödlekler ve hayınlar. Bunlar İttihatçıdır. Önce yendirip parçalattılar ülkeyi, şimdi de, Yunanlıların, tümümüzü kesmesi için çaba harcıyorlar. Uyanık olun. Kanmayın diyecekler. İlkin bunun karşılığını hazırlayalım.

Ali, yine keçeleşmek üzere olan başını tuttu. Sıktı. Öğrenmeliydi bu kelimelerin anlamını. Bir iyice öğrenmeli, bellemeliydi hatta. Yarın bakarsın, köye döndüğünde biri soruverirdi. Kent görmüş, ken-

tlilerle tartışmalara girmiş bir kişinin, bunun ne demek olduğunu bilmiyorum demesi, çok ayıp düşerdi.

— Bey, dedi.

Akif Bey, sözünün kesilmesinden kızgın, kaşlarını çattı. Ali, ürktü ilkin. Sonra ne olursa olsun düşüncesiyle, devam etti.

— Bey, bu İttihatçı ne, gâvur mu?

— Ben gâvur muyum?

Oradakiler gülüyorlardı. Ali dikildi.

— Tövbe beyim. Neden gâvur olasın?

— Hah işte. İyi bilesin ki, ben İttihatçıyım.

— Neden öyle der, öyleyse bazı kişiler?

— Sorma Ali. Ya da dur sana bir iyice anlatayım durumu. Biz İttihatçılar, hürriyeti getirdik ülkeye. Sonra düzen getirelim dedik. Kahraman kişilerdi başımızdakiler. Kahramanlık yapmak istediler. Yalnız bir hata işlediler. Büyük bir hata. Almanlarla birlik oldular. Oysa biz, İslam âlemi olarak, apayrı, Türk insanı olarak da bambaşka davranmak zorundaydık. Yabancıyla dostluk olmaz. Savaşın yarısında, biz kazanırken hem de, kodu kaçtı Alman. Kazandığımız savaşta yenik düştük. Parçalandı imparatorluk. Paramparça oldu. Padişah el altından bir parti kurdurdu içimizdeki satılıklara. İttihat ve Terakki yerine. Hürriyet ve İtilaf Partisi. Bizim önderlerimiz, savaşın yenilgiyle bitmesi sonucunda, tutuklanmaya başladı. Bunun üzerine, asıl başta gelenlerimiz kaçtı. Talat Bey Avusturya'ya, Enver Paşa Türkistan'a... Şimdi orada ordu toplayacak. Ve gene gelecek. Ama iktidar alçak İtilafçıların eline geçti. Tüm İttihatçıları tutukluyorlar. Şimdi bile. Biz güçlüyüz. Güçlü olduğumuz için, bize dokunamıyorlar şimdilik. Ama biraz ayağımız sürçse, zindan hazırdır. Neyse, o önemli değil. Biz yine dönelim savaşımıza. Anladın değil mi Ali?...

— Anladım beyim. Çok sağol. Bir iyicene anladım şimdi. Soran olursa yanılmam. Ama kusura kalma, bir şey daha soracağım.

— Sor bakalım.

— Onlar, senin dediğin gibi diyecek, diyelim. Diyelim ki, önce ülkeyi parçalattılar, şimdi de bizi Yunana kestirecek diyecekler. Peki biz direnmesek, Yunan yine kesmiyor mu? İşte Kasaba. Haberini bugün

aldık. Habersiz basıldı. Ama yine kesmişler insancıklarımızı. Yine ırzımıza saldırmışlar. Öyleyse, ben bu cahil aklımla olacakları anladım, onlar niye anlamasınlar. Anlarlar mutlaka. Anlarlar ve de tümü bizim aramıza katılırlar.

— İnşaallah öyle olur Ali Efe... Öyle olur ya, hiç umudum yok. Biz kırk kişiyiz demiş eskiler. Birbirimizi biliriz. Biz de bu İtilafçı hayınlarını biliriz. Ve bildiğimiz için de hiç umunmayız. Sen de umunma, olmaz mı?

— Benim umunduğum falan yok beyim. Bilmediğimden konuşurum.

— Bırak şimdi bu sözleri dağlı. Sen her bir şeyi bizden çok daha iyi ve doğru biliyorsun. Biz işimize devam edelim. Ali, yine bir fikir verdi bize. Eğer karşımıza, böyle bir ithamla çıkarlarsa, cevabımız şimdiden hazır. Kasaba'yı örnek göstereceğiz. Tamam mı efendiler?

Onayladılar.

Sıra işbölümüne gelmişti. Halkı toplayacakları günü tartıştılar bir süre. Her geçen gün Yunanlının yararına oluyordu. Bir an önce toplanıp karar almaları gerekti. Hiç zaman kaybetmemeliydi.

Hemen bu cuma, öğle hutbesinde başlatmalıydılar konuyu. Pazar Camii'nde, öğle hutbesinden sonra da, tartışmaya geçip halkın onayını almalıydılar. Çok iyiydi böylesi. Akşamına da, yeni bir toplantıyla, milisleri seçerlerdi.

Yalnız bir sakınca vardı. Cuma hutbesine, genellikle Müftü Karahafız çıkardı. O olmazsa, belki bilgisine duyulan saygı dolayısıyla, Sâtlı Hoca'ya söz verirlerdi. Ama müftü kendi yanlarında olmadığına, bu geceki toplantıya katılmadığına göre...

Sâtlı Hoca dişlerini sıkıyor, başını sallıyordu. Aladağlı, ilk kez söze karıştı.

— Müftüyü düşünmeyin. Uzaktan akrabam olur. Sever beni. Hem bu yakınlıktan yararlanarak, hem dinimizin gereklerinden söz ederek, dediğimizi yaptırırız ona. Derin bir bilgindir. Kolayca, düşman saldırısına dayanamaz. Belki bugünkü gelmeyişinin nedeni vardır. Hasta falan olmuştur. Siz onu bana bırakın. Bir de, hoca efendi yoldaşımıza. Eğer dediğimiz yere getiremezsek, o zaman hutbeye çıkmamasını sağ-

larız. Bu da bizim için yeterlidir sanıyorum. Hem hutbe olmasa bile, namazdan sonraki vaazı hoca efendi verir. Hazırlar kitleyi. Siz beyler, siz de bu hazırlığın üstüne varırsınız. Olur biter...

Dişleri gevşedi Sâtlı Hoca'nın. Bu iyi bir fikirdi. Karahafız, pek üstelerse, hastalan derlerdi. Cuma günü hastalan. Daha olmadı, hasta ederlerdi onu. Bir pundunu bulup hasta ederlerdi. Olmayacak iş değildi ya.

Mustafa Bey girdi söze. Her şey cumaya kalıyordu. Artık kesindi bu. Ama onlar hazırlıklı olmalıydılar. Silahları gözden geçirmeli, kimlerde neler var bir bir öğrenmeliydiler. Bildiğine göre, Mevki kumandanlığının cephaneliği teslim edilmemişti henüz. Onu da öğrenmeliydiler. Öğrenmeli, bir gece, kaldırıvermeliydiler.

— Biz belki eskiden particiydik efendiler. Bu yüzden kısa zamanda bir araya gelmemiz, bir amaç çevresinde toplanmamız kolay oldu. Ama şunu bilelim ki, bundan böyle kesinlikle parti yok. Artık ne İttihatçıyız, ne de aramıza karıştıkları takdirde, İtilafçı. Milliciyiz şu andan itibaren.

Millici...

Bir şimşek çaktı Akif Bey'in kafasında. Öyleyse kurulacak milis birliklerine güzel bir ad bulmuşlardı. "Kuvayı Milliye..."

Hemen söyledi bunu. Diğerleri başını salladılar. Millici Güçler... Çok yerindeydi. Mustafa Bey devam etti.

— Evet, efendiler. Bu adı ilk olarak bizler alıyoruz. Çetem ve sizlerle birlikte ben. Cuma günü akşamına kadar karar alındı alındı. Alınmadı, ben çetemle birlikte hemen Salihli'ye hareket edeceğim. Artık ondan sonra, para için, silah için sadece silahlar konuşacaktır. Dayanabildiğimiz sürece dayanırız orada. Dayanamadığımız zaman, zaten hiç kimse bizden hesap soramaz. Çünkü, ölmüş oluruz.

İşbölümü yaptılar. İki hoca, Karahafız sorununu çözecekti. Mustafa Bey'le Hacı Ali Bey, silah tespiti işini aldılar üzerlerine. Galip ve Nazmi Beyler, konuşmaları hazırlayacaklar cumaya kadar. Akif, Cevdet, Ömer Beylerle, Kalaycı kentten ilk ağızda toplanabilecek para ve erzak işleriyle uğraşacaklardı.

Cumaya kadar, tüm işlerin bitirilmesi gerekliydi. Sorulan sorulara, orada ve anında cevap verilmeliydi ki, kolay yürüsün.

Kahveler tazelendi. Çubuklar tüttürüldü. Artık kesin kararlar verilmişti. Cuma günü halk da bu kararlara katıldı mı, sorun çözülmüş, şehir tümüyle savaşa katılmış olacaktı. Artık içleri rahattı. Kesin kararlara varmış olmanın rahatlığıydı bu. Kahveler höpürdetilerek içiliyor, sigaralardan derin derin nefesler alınıyordu.

Mustafa Bey'in kızanlarından biri, elleri önünde girdi kapıdan. Omzunda silahı vardı. Kulağına eğildi. İki kelime fısıldadı. Mustafa Bey, kaykıldığı sandalyeden fırlayıp kalktı. Ve daha o kalkarken, sırmalı işaretleri, hâki elbisesi, siyah kalpağıyla Süleyman Bey belirdi kapıda. Tümü doğruldular. Biraz önce söylemişti Akif Bey. Biraz ayağımız sürçse, zindan hazır, diye. Şimdiyse, mevki kumandanı, resmi bir görevli gibi, mahmuzlarını şakırdatarak selamlıktan içeri giriyordu. Bir ihbar olmuştu mutlaka. Ve tümünü götüreceklerdi.

İrkildiler. Mustafa Bey, işaret etti kızanına. Hiç belli etmeden geriledi adam. Silahının namlusunu, Süleyman Bey'in sırtından ayırmıyordu. En ufak bir kıpırdanışını gözden kaçırmadan, kapının dibinde durdu.

Süleyman Bey, tümünü tek tek süzdü. Topal Ali'ye gelince, ilkin gözlerine, sonra ayağına baktı. Candarma Kumandanlığı'na girerken görmüştü bunu. Değirmencinin haberini getiren köylüydü. Ötekileri de iyi tanıyordu. Onların arasında olduğuna bakılırsa, yararlı bir iş görüyordu. Zaten, Akif Bey'in evinde olup bitenleri anlatmışlardı. Buydu demek ortaya atılıp "Vuruşalım," diyen.

Birden kanı ısındı. Odadakiler, iyice tedirgin olmuşlardı kumandanın bakışlarından. Gençti daha yüzbaşı. Gençti ya, gün görmüş, savaş geçirmişti. Rahatlıklarından, bir karara vardıklarını anladı. Hiç ardına bakmadan, bir sandalye çekip oturdu.

Yüzünde belli belirsiz bir gülümseme var. Alay mı ediyor. Yoksa bir niyeti mi var? Bir şey belli olmuyor. Olmadığı için, kararlı bir tutuma giremiyorlar. Süleyman Bey, sessizliği bozmak isteğiyle, söze başlıyor.

— Bakıyorum neşelisiniz efendiler. Hatta o kadar ki, Tanrı konuğuna buyur diyeniniz bile yok. Bu kıvançtan ben de yararlanabilir miyim?

Mustafa Bey dikiliyor.

— Afedersiniz kumandan bey. Birden şaşırdık da... Buyrun. Oturmaz mısınız?

— Oturdum Paşazadem. Çoktan oturdum. Acaba, kıvancınıza ben de ortak olabilir miyim?

Ne söyleselerdi. Hangi niyetle geldiğini nereden bilebilirlerdi.

Mustafa Bey, ev sahibi olmanın sorumuyla, tarttı Süleyman Bey'i.

— Hangi kıvancımız acaba?

Süleyman Bey gülmeye başladı.

— Haydi üzmeyin beni. Siz de biliyorsunuz. Ben de... Hem, söyleyin arkamdaki yiğide, namluyu başka yöne çevirsin. Kendiliğinden ateş alabilir. Buradan hissediyorum ki, parmağı karıncalanmaya başladı.

Kızan, daha ilk sözde namluyu çevirivermişti. Arkasında gözü mü vardı bu adamın. Nereden de anlamıştı namluyu sırtına tuttuğunu.

Süleyman Bey, daha fazla ikirciklendirmedi oturanları.

— Efendiler. Akif Bey ağabeyimizin evinde olup bitenlerin tümünden haberim var. Ve bakıyorum burada o kadar kalabalık değilsiniz. Acaba, bir de ben eklensem size, biraz daha artar mı gücünüz?

Birden ağızları açıldı. Görmeyen gözlerle baktılar yüzüne. Donuk donuktu bakışları. Her şeyden haberi olduğuna göre, vardıkları kararı da tahmin etmeliydi. Nasıl olurdu bu? Padişahın fermanı vardı. Kimse ses çıkarmayacak diye. Padişahın ordusundan bir subay. Hem de kumanda görevindeki bir kişi, nasıl olurdu da, katılırdı aralarına? Bir iş açmasın başlarına. Ağız arıyor olmasın.

Yüzbaşı, akıllarından geçeni bilmiş gibi atıldı.

— Bana güvenmemekte haklısınız. Bugün, devletin görevlisi durumundayım. Padişahımız efendimiz, Yunanlıların antlaşma gereğince topraklarımıza girdiğini söyledi. O, bizim başkumandanımız. Verdiği her emir kutsal. Biliyorum. Ama bildiğim bir şey daha var. Dövüşebilecek her asker, yenikliği kabul etmektense, ölmeye razı gelmelidir. İşte bu bakımdan, sizlerle birlik olmaya geldim. Kabul ederseniz, hemen ayrılırım ordudan. Bir görev de bana verirsiniz. Yenik bir kumandan olmaktansa, yiğit bir er olmayı yeğ sayarım ben.

Birden sigaralar uzatıldı kumandana. Gülüşler ısıttı. Artık an-

lamışlardı. O da onlardandı. Daha bir güçlendiler. Topal Ali, sandalyeden sarka sarka uyuşmuş topal bacağını farkında olmadan altına aldı. Süleyman Bey gülümsedi ona.

— Kaç zamandır senin söylediklerini düşünüyorum Topal Ali. Eğer uyarmasaydın bizi...

Daha fazla söyleyemedi. Kalktı, sırtını sıvazladı Ali'nin. Sonra, odadakilere döndü.

— Ne dersiniz. Yarın istifamı bildireyim mi?

Bakıştılar.

Akif Bey,

— Daha zamanı var Süleyman Bey, dedi. Henüz kesin bir durum yok. Hem olsa bile, gizlice yardım edebilirsiniz bize. Bir hükümet kapısını kendi elimizle kapamayalım. Daha iyi olmaz mı?

Ses etmedi kumandan. İnanmışlardı demek. O da onlardandı.

-20-

Papaz Kosti, iki gündür ortalıkta görünmüyordu. Mariya, bir türlü borcunu ödeyememiş, gidip odasını temizleyememişti. Durmadan gözetliyor ve her bahçeye bakışında, İsmail'i kayısı ağacının üstünde görüyordu. Gördükçe, "İsmailimu" diye çağırıyordu kimseye belli etmeden.

İsmail, Mariya Ablasının her çağırışında, çevreyi kolaçan ederek, aşıveriyordu duvarı. Artık utanmıyordu. Korkmuyordu da... Mariya'nın nefesi sıklaşarak, derin bir uykuya dalması, sevindiriyordu onu. Neden kayısı ağacına çıktığını sormuştu bir kez. Kimi gözetliyordu. İsmail, "Çağırmanı bekliyorum," diye cevapladı. Gereği yoktu ki, bunun. Mariya Ablası seviyordu onu. Çağırmasını beklemesindi. Gelsindi. Hep yanında olsundu isterse.

Yalnız, kimseye fark ettirmesindi. Ortalık bozgundu şimdi. Bozgunda, başına bir iş gelebilirdi sevgili İsmail'inin. Sonra ağlardı ablası. Çok ağlardı.

Kadın, özlemli teninde, bir doygunluğa uzanıyordu İsmail ya-

nında olduğunda. Eski türküleri değişmişti artık. Gençti İsmail. Güçlüydü... Ve fes, kalıbı bozulmuş olduğu halde, duvardaki yüklüğe tıkılmıştı çoktan. Fesin gereği yoktu. İsmail, kendiliğinden sarılıyordu. Kendiliğinden okşayıp kokluyordu ablasını...

"Ah," diyordu Mariya. "Ah İsmailimu..." Ortalık bozgun olmayacaktı ki... Korkulu, kuşkulu bir dönemde bulunmayacaklardı ki... Kayısı ağacı, yaşamlarını ballandıran bir merdiven gibi sürgit kullanılacaktı. Ama Rumlarla Türklerin arası giderek açılıyordu. "Bizimkilerden biri bir duysa yaptığımızı. Keserler İsmailimu... İkimizi de keserler." Ama kim ne derse desin, kaçamak sevdanın tadı da bir başkaydı.

İsmail, Mariya Ablasının bahçe kapısından çıkıp kayısı ağacının dallarına asıldığında, Kosti'nin odasında ışık gördü. Demek dönmüştü. İki gündür nereye gitmiş olabilirdi bu papaz? Yoksa, dedikleri gibi, yine Gâvurtepesi'nin oradaki kilise eskisine mi gitmişti. Ortalık birbirine karışıyordu. Yine de bu papazlar bildiklerinden şaşmıyorlardı.

Gözcülük görevi başlıyordu işte yine. Mariya Ablasının sıcaklığını unutması gerekecekti bir süre. Ya papaz, o tam, ateşli kolların arasındayken, bir yere gidiverseydi.

Titredi.

İçinden bir kıpırtı geçti. Mustafa Bey amcası da tam zamanını bulmuştu ona görev vermek için. Ne güzeldi işte. İlk erkekliğinin tadını çıkarıyordu. Hem de, tatlı gülüşlü, yumuşak tenli, tombul Mariya Ablasının koynunda. Şimdiye değin hiç bilmediği, hiç duymadığı bir tadı içiyordu ilikleri. Olur muydu böyle bir kıvançta, görev yüklenmek.

Oluyordu. Ve olacaktı.

Eğer yapmazsa görevi, Rum çetelerine bırakmadan, Paşazade keserdi onu.

* * *

Kosti kızıyordu kendi kendine.

İki gün savsamıştı işi. Kostas çetesi, kimbilir nasıl kıvranıyordur. İki gündür ondan bir haber alamadıkları için. Bir an önce gitmeli, durumu anlatmalıydı.

Her zaman, haberleri gönderdiği Başkondüktör Takidis, nedense Afyon treninden çıkmamıştı. Sorduğunda, aldığı cevap ürküttü onu.

Afyon'da şehirden alacaklarım var diye ayrılmış. Bir daha görünmemiş. Kumpanya da treni bekletmemişti. Başına bir iş gelmesinden korkuyorlardı. Ama yine de treni kaçırmış olmasını dilerlerdi. Çünkü, içtiği zaman, sağını solunu bilmezdi Takidis. Afyonlu da, kendisi çok sövdüğü için, sövmeye dayanamazdı.

Kente indiği zaman da meyhanenin birinde kapaklanır kalırdı nedense. Yine öyle oldu, sızıp kaldıysa bir yerlerde iyi. Ama sövgüye oturdu da, bir yerine bir şeyler olduysa, bilmezlerdi artık.

Bunu duyunca hemen kararını verdi. Salihli'ye kadar kendisi götürecekti raporunu. Oradan öteye birini bulurdu artık. Çünkü, oradan öteye tüm yol, onların emrindeydi.

Atladı trene.

Salihli'ye gelince, Kasaba'nın düşmek üzere olduğunu öğrendi. Bir uzansındı oraya. Uzansın, dönüşünde olup bitenleri anlatsındı Kostas çetesine. Nasıl davranmaları gerektiğini, öğrenmiş olurlardı böylece.

Salihli'de aradığını buldu. Sart metropolitinin vekili, İzmir'e gidiyormuş. Trende karşılaştılar. Hemen raporu tutuşturdu eline. Kendisi Kasaba'da inip olanları görecekti.

İndi...

Daha Salihli'deyken duymuştu Kasaba'nın başına gelecekleri. Ama olayların farkında değildi sanki Kasabalılar. Dükkânlar açık, meyhaneler ağzına kadar doluydu. İstasyonun arkasındaki, eski handa bir yer ayırttı. Sonra, sokakları dolaşmaya başladı.

Önüne gelen ilk caddeden, yukarı vurdu. Mayıs sonu akşamlarının ılıklığı, şimdiden mesire yerlerini ilginç duruma getirmişti. Rum delikanlılarıyla kızlar, Karpuzkaldıran'ın çevresinde dolanıyor, karşıdan karşıya söz atıyorlardı birbirlerine. Hazırlık yaptıkları belliydi. Ellerinde çiçekler vardı kızların. Ve yeni giysileriyle salınıyordu delikanlılar.

Sevinç kokuyordu çevrede. Türkler, meyhanelerde, kimisi de sakallarını oynatarak, camiye yetişme çabasındaydı. Kasaba'da Rumların güçlü ve çok olduğu ilk bakışta anlaşılıyor. Sadece, Karpuzkaldıran'daki gençler bile, büyük bir kitle görüntüsü veriyor.

Sanki bir değişiklik olmayacak kentte. Sanki hiçbir şey yok havanın ağırlığında. Bir taraf neşeden coşarken, öbür taraf sessizliğin buğusuna sığınmış gibi.

Biliyorlar, diye geçiriyor içinden. Buralarının bizim olduğunu biliyorlar. İçlerindeki yabancılık tedirginliği, bir direnişten alıkoyuyor onları. Bir güçlü ordunun önünde ne yapabilirler ki... Hem zaten, buraları Milen Hattı'nın içinde. Padişah da fermanı çıkardı.

Hana döndüğünde, yorulmuştu. Başını yastığa kor komaz derin bir uykuya daldı. Düşünde, komşusu Mariya'yı gördü. Önüne diz çökmüş, ellerini beline dolamıştı. Saçlarını okşadı. Yumuşak ve ellerini yakacak kadar sıcaktı saçları. Sonra eli kaydı. Tombalak bedeni üstünde gezindi. Dudaklarında bir dua vardı ilkin. Sonra değişti kıpırtılar. Sevgi sözleri oldu...

Kuşkuyla uyandı. İstavroz çıkardı yatağında. Papaz olmuştu. Dini bütün bir Hıristiyan din adamıydı o. Ama öyle de tatlıydı ki Mariya'nın sesi. Bakışlarında uçuşan özlem, öyle bir istek uyandırıyordu ki içinde...

Bu iş çıkmasaydı şimdi. Belki de odasında Mariya ile yan yana yatıyor olacaktı. Döner dönmez bir yoklamalıydı onu. Dediği gibi, düşündüğü gibi çıkarsa, yaşamıştı.

Yön değiştirdi yatakta. Tekrar uyudu.

Daha güneşin doğmasına çok vardı ki, bir gürültüyle uyandı.

"Bizimkiler," dedi içinden. Geldiler sonunda.

Fırladı.

Hanın önünü istasyona doğru kesen caddeden geliyordu sesler. Elini, yüzünü yıkamadan cüppesini geçirdi sırtına. Pantolonunun düğmelerini yolda ilikleyerek, merdivenleri indi. "Zito"lar gökyüzünü tutuyordu. Çiçekler, çiçeklerden yapılmış taçlar. Ve sarılışmalar, gözyaşları...

Kaptırdı kendini kalabalığa. Tren kaçıyordu az daha. Bir an önce dönüp gördüklerini anlatması gerekti. İstasyon caddesinde Yunan askerleri geziniyordu. Henüz kendilerine bir yer ayırmadıkları belliydi. Birlikler, silah omuzda, caddeyi inletiyor, her adımında yerli Rumların bağırışlarıyla güçleniyordu sanki...

Yukarıdan geliyorlardı. Nif dağlarını aşıp yol ağzından Kasaba'ya girivermişlerdi. Yaşalar ve bravolardan başka tek ses, tek direniş kıpırtısı yok kentte. Müslüman dükkânların çoğu kapalı henüz. Güneş ışıkları, hükümet konağındaki mavi beyaz Yunan bayrağının dalgalarında oynaşıyor.

Kasaba bizim, dedi. Ellerini ovuşturdu. Ve tam önünden geçen takımın subayının boynuna sarıldı. Sonra, yine din adamlığı aklına geldi. Bir iki adım gerileyerek, istavroz çıkardı.

— Rab İsa, sizi takdis etsin...

Artık dönebilirdi. Fransız treni, son kampanasını vuruyordu. Gecikirse, yarınki ya da en erken akşamki marşandize binmesi gerekecekti. Alaşehir'de Kostas, onu bekliyor olmalı. Trenden iner inmez, değirmenlere yollanmalı, gördüklerini anlatmalıydı bir bir.

Sevinsinler.

Güçlensinler. Ve işaret gelir gelmez, Alaşehir'i de kutsal Yunan topraklarına katsınlar.

Üç saatlik yol boyunca, yerinde duramadı Kosti. Kalkıyor. Pencereden çevreyi seyrediyor, yine oturuyordu. Kutsal topraklardı buraları. İlkin, Havari Yuhanno'nun dolaştığı yerler olarak gördü. Sonra, demiryolunun iki yakasında uzayıp giden bağlara takıldı gözleri. İlerde, Gediz nehrinin ışıltısı yanıp söndü bir an. Ve ova, tüm yeşiliyle uzandı alabildiğine.

Mariya oldu ova. Çıplak, tombul kollarını açmış, onları bekliyor.

İkisi karıştı gözünde.

Yoklamalıydı bir kez daha. Yoklamalı ve durmaksızın gözlerinin önünde bir ovalaşan, bir sımsıcak kadınlaşan Mariya'nın tohum almaya hazır bakışlarını cevaplamalıydı. Ama önce Kostas vardı. Gidip Kostas'la konuşmaksızın, Mariya'ya uğrayamazdı.

Salihli'de, trenin durmasından yararlanarak, haber gönderdi metropolite. Yerli Rumlar, burada da, bir an önce Atinalılarla kucaklaşmak isteğinde olmalılar. İstasyonda piyasa edenlerin çoğunluğu, siyah elbiseli Rumlar... Kızlar bile var aralarında. Ağır ağır... Ama her trenin penceresinde Efzun askerlerinin keplerini arayan gezinişlerle cıvıldıyorlar.

Salihli'den sonra istasyonlar dizelendi.

İstasyonun kocaman feneri, sadece kendi çevresini ışıtırken, Alaşehir'e girdiler. Kosti, karanlığı kendine siper ederek, arka yoldan dolandı.

Karnı acıkmıştı. Dükkânlar çoktan kapanmış. Bir şeyler alıp Mariya'ya konuk gitmeyi düşündü. Ama dükkânların kapalı olması, bu isteğini önlüyordu. Kostas ne olacaktı? Bir an önce gidip görmeliydi onu. Eğer buralarda bir şey yapamayacak gibiyse, Kasaba'ya gitsin, askerlerinin arasına katılsındı. Yok olmaz. O burada gerekli. Kentin direnişini kırmak için burada kalmalı. Yeter ki, bir kez askerleri dayansın kente. O zaman gerekli asıl. Şimdi gider askerlerin arasına karışırsa, burada yeniden örgütlenmeleri uzun zaman alır. Hem de güç olur. En iyisi, elde hazır çeteleri beslemek. Kimin parasını kimden sakınacak ki...

Patrikhane, daha yola çıkarken verdiği kutunun bittiği haberini bekliyor. Yine gönderecek. Altın çok... Yeter ki, onlar görevlerini tam yapsınlar. Silah...

İzmir metropolitinin görev yaptığı, Alsancak'taki Aya Mariya kilisesinin eskiden mezarlık olarak kullanılan mahzenleri şimdi silah deposu. Hem de en yeni, en can alıcı İngiliz, Amerikan silahları. Dağıtılmayı bekliyor bunlar. Sandık sandık mermisiyle, bir an önce, soylu Rumların elinde, barbar Türklerin canını almayı bekliyor! Yakın bu günler. O kadar yakın ki...

Gelirken getirdiği bir sandık silah ve mermi, kullanıldı. Yeni gönüllüler katılıyor Kostas'a... Şimdi Kasaba'nın düştüğünü duyanlar, artırır sayıyı. Hiç kuşkusuz. Hemen haber göndermeli yukarıya. Birkaç sandık daha, silah ve mermi ulaştırsınlar.

Çarşıya girdi. Sokakların arasında, birer umut gibi parlayan kahvelerin, meyhanelerin önünden geçti. Işıklı ve dolu olan yalnız oralarıydı. Kent, sessiz, durgun ve kuşkulu bir solumanın karanlığında. Belli ki, Kasaba olayını duydular. Direnmeleri artar mı? Yoksa, tümünü bir iyice korkutur mu bu?

Korkutsa... Öyle iyi olur ki... Bir tek Yunan askerinin burnu kanamaz, bütün kutsal toprakların alınışında. Hiçbirine bir şey olmaz. Kahramanlar gibi. Eski Atina ulusları gibi... Bizans yeniden canlanır. Bir

de İstanbul'u alsalar. Alırlar da... Buraları, tüm Ege ve Marmara bölgesiyle, Trakya ellerine geçtikten sonra, İstanbul'u onlar bile alırlar.

Atinalıya hiç gerek duymadan hem de... Patrikhane ve patrikhanenin çevresinde toplanmış kendisi gibi, kutsal savaşın azizleri... Bir gece yatanlar, sabah Bizans bayrağını selamlarlar... O kadar kolay geliyor Kosti'ye gelecek. O kadar yakın ve mutlu...

Kasaba'nın düşüşünü gördükten sonra...

Meyhanenin birine girip bir şeyler atıştırsa mı? Yok... Evde olsun olmasın, yemeğini ve şarabını bırakıyorlar odasına. Kapısının önünde bulur şimdi gider gitmez. Mariya'yı çağırsa mı? Hah o olur... Boğazımdan yalnız geçmedi, der. Alır odasına. Ya da yemeği alıp gitse... Birlikte yiyelim dese...

Yemiştir ama. Çoktan yemiştir yemeğini Mariya.

Şarap içerler. Karşılıklı. Beyaz, tombul ten, şarabı yuvarladıkça pembeleşir. Coşar... Kıvançlanır. Şarkı söylemeye başlar.

Neden olmasın?

Kapısının önündeki tepsiyi alacak. Aldığı gibi dönecek Mariya'nın kapısına. Ondan sonra... Sonrasını düşünmek bile istemiyor Kosti. Gençliğinin, gücünün yeni filizlenen bir tohum gibi içinde kıpırdandığını hissediyor sadece.

Sokaktan, irime daldı. Kapıyı gıcırdatmadan açarak, odasının önüne geldi. Düşündüğü gibiydi işte. Yemek tepsisi, kapının eşiğinde onu bekliyordu. O yokken, kaç kez değiştirmiş, yenilemişlerdi kimbilir.

Bir ayı buluyordu buraya geleli. Artık bellemişlerdi. Kimse ne yaptığını bilmiyordu daha. Ama bildikleri kadarı onlara yetiyordu. Bir aziz olma yolundaydı Kosti. Gidip eski azizlerin bastığı yerlere yüz sürüyor, günlerce dua ediyor, ermişlerden yardım diliyordu. Ve eğer kendiliğinden sofraya gelip oturmazsa, odasında ya da başka bir yerde duada demekti ki, aç bırakmak olmazdı. Bir tepsinin içinde, soğuk yemekler. Bir testinin içinde de, Yorgi'nin kızlarının pembe topuklarıyla ezip fıçılarda dinlendirdikleri eski şarap, kapısını açıp almasını bekliyordu. Neredesin? Ne yapıyorsun? Bunlar, sorulması gereksiz sorulardı.

Bir ara küçük kız, sırnaşıklığının mırıltısında sormuştu bunla-

rı. Kosti, hiç yüz vermeden, "Rab İsa'nın buyruğunu uyguluyorum," diye kestirivermişti. Bir daha ne soru, ne sırnaşma. Hani, o sırnaşmaları özlemiyor da değildi bazen. Mariya tüm aklını doldurmadan, hep özlüyordu. En çok da kendisine küçük kız hizmet ettiğinden, gözleri kayı kayıveriyordu, daha yeni gelişen, yuvarlaklaşmaya yenice başlamış taze bedene.

Kapıyı açtı. Tepsiyi içeri aldı ilkin. Götürüp Meryem anıtının altındaki rahlenin üstüne koydu.

Lambayı yaktı.

Böyle olmazdı. Üstünde Kasaba'nın gürültüsünü taşıyordu daha. Köşedeki sandıktan temiz çamaşırlar çıkardı. Leğene, ibrikten su döküp yüzünü, ensesini yıkadı. Kolonyayla sildi boynunu. Temiz temiz giyindi.

Tam cüppesini giyerken, Yorgi'nin küçüğü tıkılattı kapısını. Usullacık açarak, ayaklarının ucuna basa basa girdi.

Çapkın bir gülüş vardı yüzünde. Pespembe, etli dudakları, ağzının ortasında bir istek tomurcuğu gibi uzuyordu. Çıplak ayaklarında, püsküllü terlikler, dizlerinin kabarıklığını okşayan, sabahlık, gecelik arası bir entari giymişti.

Mariya, giderek uzaklaşıyordu aklından. Canı sıkılır gibi oldu ilkin. Sonra, Sofiya'nın tazeliği alıp gitti tüm sıkıntısını. Sokuluyordu kız. Kapıyı ardından tırkazlamıştı.

Gözleri parlayarak geldi.

— Çok uzun dualar ettiniz efendimiz. Acıkmışsınızdır. Size yemek sunayım.

Şeytanlığından mıydı bu sözler, yoksa inanmışlığından mı? Çözemedi. Yine de kıpırdandı yerinde. Koyu, çenesinin altında sivrilen kısa sakallarını okşadı.

— İstemez hemşire. Biz kendi hizmetimizi, kendimiz görmekle yükümlüyüz.

— Efendimiz. Sizin dualarınız bize yardım ediyor. Biz de birazcık size yardım edelim, ne olur? Bırakınız. Bugünün kıvancını paylaşalım.

Duyulmuştu Kasaba'nın alındığı. Sofiya'nın bu yakınlığı ondandı demek. Gülümsedi.

— Rab İsa, dualarımızı kabul buyursun. Bizim kıvancımız, es-

ki topraklarımızın tümünü aldığımızda yavrum. Şimdiden sevince bırakmayalım kendimizi.

— Demek biliyorsunuz efendimiz?

— Tanrı, bize kitabı mukaddesi gönderdi. Ve orada her şeyi apaçık gösterdi...

Dizüstü çöktü Sofiya. Papaz, İncil'den bir parçayla cevap vermişti. Demek gerçekten ermişti bu. İki gün önce çıkıp gitmişti evden. Havari Yuhanno kilisesine gittiğini biliyorlardı. Orada dua ederken, her şeyi apaçık görmüştü demek.

Ordularının başarılarını, bunların duaları sağlıyordu hiç kuşkusuz. Ne büyük adamdı. Yıllar sonra, Panaya Kapulu'ya patrik olduğunda, tanır mıydı tekrar onu. Nerden tanıyacak. Unutur gider. Hem ilgilenmiyor ki... Kara sakalının üstünde, kara bakışlarının kişiyi nasıl yaktığını bir bilse. Gencecik daha. Kara sakalının altında teni duru bir beyazlıkla parlıyor. Geniş göğsü, cüppenin siyahından taşmış. Kalın kara kaşları, hafif meyilli burnunun üstünde, pala bıyık gibi...

Gözlerine baksa...

Bakamıyor ki...

Diyeceklerine aldırmadan, şarap tasını aldı. Testiden, yarısına kadar şarap koydu. Sonra, dizlerinin üstünde bir iki adım yürüyerek, iki eliyle tuttuğu tası sundu. Anlamıştı Kosti. Kurtuluş yok. Zaman, gecenin içinde durmaksızın ilerliyor. Artık çok geç. Mariya'ya gitme dönemi kapandı bugün için.

Şarabı alırken, bakışlarında bir okşamayla baktı yumuşak saçlara. Sofiya, bütün korkusuna rağmen, gözlerini kaldırıverdi. İki çift kara göz, tüm okşayıcılığı, tüm sevgenliğiyle birleşti. Kosti, şarabı aldı. Kalın ama yumuşak parmakları, tası sıkmaktan iyice pembeleşmiş, ince parmakların üstünde okşar gibi kıvrandı bir an.

— Efendimiz, diyerek yere kapandı Sofiya.

Başka söz çıkmıyordu ağzından. Bir yalvarış gibi, durmaksızın "efendimiz..." diyordu. Şarabı yudum yudum içti Kosti. Sonra uzandı. Yere kapanan Sofiya'nın koltuklarından geçirdi ellerini.

Entarinin üstünden bile yakıyordu ellerini kızın ateşi. Doğrulttu. Karşısına oturttu. Sonra uzattı tası. Yeni bir âyet iletti İncil'den.

— Size, lokmanızı kardeşinizle paylaşmak buyruldu...

Sofiya istekle aldı tası. Yarısı duruyordu sunduğu şarabın. Hiç direnmeden, sonuna kadar içti. Gözlerindeki parıltı daha bir arttı. Sokulganlığı, yumuşaklığı daha bir sıcaklaştı. Ve hemen tazeledi tası. Tepsiyi aldı rahleden. İkisinin ortasına koydu.

Tavuk haşlamıştı annesi. Yuvarlak, parmak büyüklüğünde köfteler yapmıştı. Soğuk yenebilsin diye. Tavuğun budunu koparıp uzattı. Kosti, elini yakaladı. Isırdı budu. Dudakları, kızın parmaklarında dolandı bir an. Sofiya'nın içi bayıldı. Sofra olmasaydı arada...

Çekti aldı sofrayı. Dizlerine kapandı Kosti'nin. Sırtında, hafif okşayışlarla dolanan güçlü elin ağırlığı altında, daha çok yayılarak, sokuldu, sokuldu...

* * *

Papazın odasında ışık sönünceye bekledi İsmail. Sonra Mariya Ablasının evine bir göz attı. Dalgın bırakmıştı onu. Hâlâ öyle yatıyor olmalıydı. Tekrar gitmek geçti içinden. Gidip günün doğuşunu Mariya'nın kolları arasından seyretmek. İrkildi. Sokak kapısında bir anahtar dönüyordu. Ya anasıydı gelen, ya da babası.

Koşarak helaya girdi.

Geldiklerinde orada bulsunlardı.

Gelen anasıymış. Yatağın boş olduğunu görünce, bağırıyordu. Kendi kendine söylenerek oğlunu arıyordu. Heladan çıktığını görünce, nefeslendi kadın.

— Yatmadın mı daha?

— Yatmadım ana. Uykum gelmedi...

Bir acayipleşmişti bu çocuk son iki üç gündür. Geceleri bir türlü uyumak bilmiyordu. Ama on dördüne basmıştı artık. Delikanlı oluyordu. Yakında, dürtüşlemek gerekecekti Kapısızoğlu'nu. Bir gelin bulsundu kendine.

— Yat artık oğlum. Gece yarıyı bulacak neredeyse...

— Yatıyorum ana...

İsmail, kapıdan girdiğinde, duvardaki eski saat, üç kez vurdu çanına. Daha akşam ezanı okunalı, üç saat olmuştu. Anası ise gecenin yarısını buldurmuştu hemencecik. Daha çok vardı gece yarısına. Ve o yatağında tek başına değil, Mariya Ablasıyla yan yana uyumak istiyordu.

Uzandı. Yorulmuş olmalı. Mariya çıktı aklından. Derin bir uykuya bıraktı kendini.

-21-

Sabahleyin, abdest almadan, kayısının köşesine kadar bir koşu gitti. Hiçbir kıpırtı yoktu papazın evinde. Babası camiye gitmişti. İsmail, namazını kılar kılmaz, sokak kapısının eşiğine oturdu.

Anası birkaç kez sofraya çağırdı onu. Duymazlığa getirdi. Yanına gelip sorduğunda, hiç ağzını açmadan, omuzlarını silkti.

Güneş doğdu. Damların kiremitlerini kızartarak yükseldi.

İrim gölgeler içinde kaldı.

Ve Kosti, çevresine bakınarak, Benlibahçe yönünde caddeye daldı.

İsmail kalktı eşikten. Ardına düştü Kosti'nin. Duvarların dibinden gidiyor, kendini göstermemeye çabalıyordu. Bir baksaydı Kosti. Ardına dönüverseydi görürdü İsmail'i. Ama gittiği yönde Fevziye Okulu olduğu için, kuşkuya düşemezdi. İsmail aklına bunu getirince ferahladı.

Papaz önde, o arkada, Benlibahçe'yi, Şeyh Sinan Camii'ni, Fevziye Okulu'nu geçtiler. Erikli mahallesinin dar sokaklarından surların dışına çıktılar. Sarıkız çeşmesinin yanından patikaya vurdu papaz. İsmail, iyice gerilerde kaldı artık. Patikanın kıvrımında, Kosti'nin siyah cüppesini kararlayarak yürüyor.

Hüseyinoğlu çeşmesinin yanındaki ulu çınarlarda mola verdi Kosti. Elini, yüzünü yıkadı buz gibi suyla. Bir nefeslendi.

Akşamı düşünüyordu. Neler kurmuştu gelirken. Neyle karşılaşmıştı. Onun aklından Mariya geçmişti. Oysa, Sofiya sarılıvermişti. Durduğu eve nankörlük müydü bu... Değildi. Sofiya hem taze, hem de çok güzeldi. Sabaha karşı birlikte dua etmişlerdi. Ve anlatmıştı Kosti. Kutsal topraklarını geri aldıklarında, evlenecekti Sofiya ile. Şimdi Rab İsa'nın ve Kutsal Meryem'in huzurunda nişanlanmışlardı. Bütün iş, askerlerinin Alaşehir'i almasına kalıyordu. Büyük görevler yükümlenmişti. Şeytana uyamazdı o. Ama madem bir kez uydular.

Yok yok, şeytanın işi değildi bu. Tanrı, şimdiye değin yaptığı hizmetlerin karşılığını ödüyordu. Sofiya, koklanmamış bir gül gibi kendini sunmuştu ona. Dini bütün bir din adamı olarak onun görevi de, bu gülü, yaşamının tümünde soldurmadan koklamaktı.

Sofiya bu kadarını beklemiyordu. Nasıl kapanmıştı üstüne. Bunları duyunca nasıl sevinivermişti. Onun bütün isteği, bu ermişin ısısını teninde duymak, Rab İsa'nın hizmetkârından ateşlenmekti. Yaşamının tümünde böyle bir kıvanca dayanamazdı. O, bir ermiş, Sofiya basit bir kuldu. Hem ermişler bekâr olurlardı. Yakışığı buydu. Hiçbir ermiş, basit bir kadın için, öyle kutsal bir mertebeyi bırakır mı?

Bırakmamalı. Sofiya onun. İlk erkek özlemini gideren güçlü bir anı. Hem kendi istedi böyle olmasını. Bir Meryem gibi...

Gülümsedi Kosti. Eğer Meryem Anamız da böyle idiyse, vay bize... Ürktü sonra. İstavroz çıkardı. Bunları düşünmenin sırası değildi şimdi. Kostas merakla bekliyor olmalıydı onu. Bir an önce, değirmenlere ulaşmalı, anlatmalıydı olanları...

Tekrar yürüdü.

Gâvurtepesi'nin ardındaki höyükte diz çöktü bir süre. İsmail, arkadan dolanıp diz çöktüğünü görünce, boşuna geldim, gâvur gerçekten duada, diye düşündü. Dönmek üzereydi ki, Kosti kalktı. Bahçearasına doğru yürümeye başladı. Değirmenlere buradan da gidilirdi. Hem de kestirmeden.

Vay anasını, diye düşündü İsmail. Az daha dönüyordum. Bak sen işe... Belki tepeyi dolanıp inecek kente. Neden olmasın. Ama hani gün boyu dua ediyormuş burada kefere... Yok... Ardına düşmek gerek yeniden.

Düştü de...

Bahçearasındaki tüm erik, elma ağaçları çiçeklerini dökmek üzereydi. Eriklerin küçücük yeşil kabarıklıkları, çiçeklerin göbeğinden kendini göstermeye başlamıştı. Bir koyu yeşil ve bahar melteminin iç açıcı türküsü sarmıştı çevreyi.

Derin derin nefeslendi İsmail. Elma ağaçlarının, morardı moraracak çiçeklerine baktı bir süre. Ark boyundaki iğde tüm çiçek kesmişti. Keskin bir iğde kokusu yaladı ciğerlerini. Hanımeline benzerdi iğdenin kokusu. Biraz daha buruk. Ama biraz daha hafif.

Bir dal kopardı. Yeşil yapraklar arasında, gri sarı çiçekleriyle, elinde tüttü koku. Kosti, ark kıyısından usta adımlarla yürüyor. Belli ki, iyi biliyor buralarını. İsmail de iyi bilir. Bildiği için, ağaçların arasında, izliyor kendini göstermeden.

Birinci değirmeni geçti Kosti. Sarıkız çayının yatağına girdi. Madensuyu kayasının önünden zıpladı. Tırmandı tekrar. İkinci değirmenin kapısına gelince, Rumca bir şeyler söyledi. Kapalı değirmen kapısı ardına kadar açıldı. Kostas çıktı alana. Kostas'ı görür görmez tanıdı İsmail. Komşusu olurdu Kostas. Ve bildiği kadarıyla, eşkıya olmuştu.

Bu papazın ne işi vardı eşkıya Kostas'la.

Bir korku kapladı içini.

İster misin papaz görmüş olsun onu. İster misin söylesin şimdi Kostas'a... Kostas kesermiş adamları. Oysa, iyi bir komşuydu bildiği. Çok iyi... Mariya Ablası... Tatlı Mariya nasıl... İşte öyle... Ona da Kostas Ağabey derdi İsmail. Ama şimdi... Şimdi bir çete başıydı o. Ve İsmail'in buralara geldiğini kimse bilmiyordu. Tutar keserdi. Ya da değirmen çarkına sokuverirdi başını.

Buralara gezmeye gelmiş, takılmış derdi herkes. Hiç kimse öldürüldüğünün farkına varmazdı. Mariya ağlardı. Çok ağlardı. Anası, babası... Onlar da ağlarlardı.

Bir korku... Bir kaçış oldu içinde. Döndü. Toptepe yolundan, vargücüyle kente doğru koşmaya başladı.

Yol üstüne eğilmiş ağaçların dalları yüzüne çarpıyor, çiçekler saçlarına takılıyordu. Yüzünde ince bir ter, göğsünde hırıldayan nefesler.

Toptepe üstünden, kente girinceye koştu.

Sonra doğru Mustafa Bey'in evine saptı.

Sela verildi verilecek. Ezan okundu okunacak.

Paşazade, halayığının döktüğü sudan, gümüş leğen içinde abdest alıyor. Caminin ön safında yer tutmalı. Diğer beylerle öyle konuştular. Karşı tarafa ne denli az söz bırakırlarsa, o kadar iyi... Şimdiden alıştırmalılar ön safta oturmayı. Sonra kimse yadırgamasın.

İsmail'i öyle görünce, ellerini çekti suyun altından. Bir an baktı. Su boşa aktı. Şıpırtı, kalbinin atışlarıyla karıştı İsmail'in. Nefes nefese durdu. Paşazade eliyle "sus" işareti vermese, gördüklerini hemen oracıkta anlatıverecekti.

Sim işlemeli, ibrişim peşkir uzattı halayık. Paşazade ellerini kurularken, İsmail'e işaret etti. Hiç sessiz, abdest almaya başladı İsmail. Ayaklarını, kollarını sıvadı. Halayığın iştahlı bakışlarına aldırmaksızın, dudaklarını kıpırdatarak abdest almaya başladı. Paşazade, elindeki peşkiri attı ona.

Kurulandıktan sonra, birlikte yola düştüler.

İsmail, gördüklerini bir bir anlattı.

Başını sallayarak dinledi Mustafa Bey Amcası... Tam camiye girerlerken, sırtını sıvazladı. "Aferin," dedi. "İyi iş gördün."

Kapısızoğlu'na söylemişti zaten. Birkaç gün boş bıraksın İsmail'i. Bir iş verdim, demişti. Sadece boynunu bükmüştü Kapısız. Ne diyebilirdi ki... O da aralarına katılmıştı, akşamki toplantıda. Karısının akrabası ve şimdi elinde silah tuttuğuna göre, beylerin en güçlülerinden biriydi Paşazade. Hem kötü bir iş vermezdi çocuğa. Kendi akrabasına kötülük etmezdi. Mutlaka, "Kuvayı Milliye" ile ilgili bir iş olabilirdi bu.

Sevinmişti bile. Sevindiği için de, kendisi giderken kaldırmamıştı İsmail'i. Boş bırakmıştı. Tam, beyin dediği gibi...

İsmail, namazdan hemen sonra eve döndü. Anasını gözetliyordu. Bir yere gitsin diye bekliyordu. Çok yorulmuştu. Çok iş görmüştü. Amcası sırtını sıvazladığına göre, verilen görevi yapmıştı. Şimdi, Mariya Ablasını bir yoklamalıydı. Ama anası bir yere gitmiyordu ki... Mutfağa oturmuş, yemek hazırlıyordu. Baktı, olacak gibi değil. Kapının önüne çıktı.

Mayıs güneşinin ışınlarında parlayan cumbalara baktı gözlerinin tüm gücüyle. Besbelli, mahalledeki kadınların tümü, mutfaklarına çekilmiş. Kimseler yok ortalıkta. Çevresini kolaçan ederek irime girdi. Mariya'nın kapısı açıktı.

Dayanıyormuş gibi durup giriverdi içeri. Hemen kol demirini yerleştirdi. Sonra irkildi birden. İçerden hiç ses gelmiyordu. Konuğu varsa Mariya'nın. Bir yalan hazırladı kendince. Anası bir şey istemiş, bir şey demiş olurdu. Ya da dışarıdaysa Mariya. Yalnız gelmezse eve. Bir kolaçan etmeliydi. Sonra açardı kapıyı. Açar, yine evlerinin önüne giderdi.

Yürüdü.

Bir mırıltı geldi bahçedeki mutfaktan. Yaklaştı İsmail. Mırıltıyla şarkı söylüyordu Mariya. Çamaşır yıkıyordu. Ocakta, isten kararmış bir kazandan, durmaksızın buhar çıkıyordu. Tahta çamaşır teknesinde, ıslak entariler. Mariya, tokmağın üstüne oturmuş. Yuvarlak baldırları alabildiğine açık. Bir gömlek var üstünde. Ve her kıpırdanışında, teni dalgalanıyor.

Sokuldu iyice. Mutfağın açık kapısından girdi.

Yanına çöktü Mariya'nın. Kadın korktu. İrkildi. Sonra İsmail'i görünce, gülmeye başladı. Sabunlu elini saçlarının arasında gezdirdi.

— Dur biraz İsmail. Şunları sıkıvereyim, sonra seni yıkarım. Olmaz mı?

— Olur...

Son suyunu veriyordu çamaşırların. Aklına İsmail düşmüştü biraz önce. Tam zamanında gelmişti. Kalktı, bir çarşaf gerdi mutfağın açık pencerelerine. Artık bakılsa bile bir şey görülmezdi.

Çamaşırları seleye koydu. Suyun altını ölçerdi.

İsmail'in elinden tuttuğu gibi, evin içine aldı onu. Yüklüğün yanında bir hamamlık vardı. Orada yıkanacaklardı. "Birlikte yıkanırız," dedi. "Sen benim sırtımı ovarsın, ben senin."

Ses çıkarmadı İsmail. Oturup bekledi. Suyu, tahta kovanın içine alıp hamamlığa koydu Mariya. Isınsındı biraz. Isınsın, sonra üşümesindi İsmail'i.

Çamaşırlar, selenin içinde, sıkılmış bekliyordu. İsmail, hamamlığın yanındaki minderin üstünde. Ya kendisi... Beklemeye gücü yetmiyordu. Geçen üç yılı düşünüyordu durmadan. Keşke beklemeseydi. Üç koca yılı boşuna yitirmeseydi. İsmail, hiç kuşkusuz üç yıl önce de bu kadar güçlü sayılırdı. Yok canım. O da fazla ileri gidiyor. Daha yeni erkek oldu bu. Yenice erkek yaptı. Dokunmasa, açmasaydı içini, olacağı da yoktu.

Bir günahı, ilk kez bulup işliyormuş gibi mutluydu Mariya. İsmail, giderek ustalaşıyordu. Giderek coşuyor, coşkusunu onunla paylaşıyordu.

Odanın kapısını kapattı. İsmail, kollarını açmıştı kapı kapanırken. Döndü. Sırtındaki eski basmayı çıkarıverdi.

İlk kez, onun soymasını beklemedi İsmail. Minderin üstünde sarıldılar birbirine.

* * *

Kosti, Kasaba'da gördüklerini anlatmıştı Kostas'a. Hazırlıklı olsunlardı. Yakında buraya da ulaşırdı haber. Eyleme geçmeleri buyruğu gelirdi. Gelir gelmez ineceklerdi kente. Öyle bir dehşet saçacaklardı ki...

Kostas, gerekli güveni vermişti ona. Yirmi kişi olduk demişti. Silahların tümü bitti. Dağıttık. Yeni arkadaşlar için silah kalmadı. Siz yeniden silah ısmarlasanız. Ismarlayacaktı tabii. Raporunda belirtmişti bu konuyu zaten. Yakında gelirdi. Ama onlar hazırlıklı olmalıydılar. Ve ilk işarette kentin işini bitirmeliydiler.

Çünkü, öğrendiğine göre, kentli, direnme hazırlığındaydı. Eğer hazırlığını tamamlar, direnişe geçerse, güç olurdu baskınlar. Hatta ordunun gelmesi bile güçleşebilirdi: O zaman bütün kentle uğraşmayı da üzerlerine alacaklardı. Biliyordu. Böyle kutsal bir görevde, hiçbir gerçek Hıristiyan, yüzgeri etmezdi. Hem kentlinin elinde ne silah vardı, ne de güvenilir adam. Ama yine de onlar tüm hazırlıklarını bitirmiş olmalıydılar.

Kostas dayanamamıştı sonunda. "Bize hedefimizi gösteriniz efendimiz," demişti. "Eğer sonuca ulaşamazsak, ölüm şerbetini kendi elimizle içecek kadar yürekliyiz biz."

Bu söz üstüne, tümünü kutsamıştı Kosti. "Rab İsa Bizans'ın yaşamasını buyuruyor çocuklarım. Yaşatacak olanlar da sizsiniz. Bütün azizler, bütün azizeler sizinle birlik. Bizans'ın yitirildiği salı günü Ayasofya'ya inen tüm melekler, sizinle şimdi. Eğer o zamanki atalarımız gibi güçsüz davranmazsanız, bütün Bizans bizimdir. Ve her yerde, Rab İsa'nın buyruğu hüküm sürecektir."

İyice coşmuşlardı. Yerlerinde duramıyordu Kostas'ın adamları. Hemen atılmaya hazırdılar. Hazırdılar ya, İzmir'den ya da İstanbul'dan bir haber yoktu daha. Canı sıkılıyordu. Salihli'yi Milen Hattı'nın içine almışlardı da, Alaşehir'i, en kutsal tapınaklardan birini bağrında taşıyan bu toprakları bırakmışlardı. Olacak iş miydi bu!

Bir işaret gelseydi. Kosti, iyi haberlerini bekliyoruz diye bir mek-

tup geçseydi eline. Ertesi günü, teslime hazır olurdu kent. Ama gelmiyordu. Yukarıdakiler ne düşünüyorlarsa, hata ediyorlardı. Evet, beylerin çoğunluğu burada kentin içine yerleşmişti. Birleşebilirlerdi ani tehlikeler karşısında. Ama bölünmüşlerdi de hazır. Bir taraf, Amerikan mandacılığını tutturmuştu. Diğer taraf, direnmeyi savunuyormuş. Bir kısmı Fransızlarla ilişki kurmuş. Böylesine ayrılıkların bulunduğu yerde, birlik güç kurulur.

Tepeleri aşmak güç oluyordu. Bu beylerin birlik kurması kadar güç oluyordu, Rab İsa yardım etmese, uzun gezintilere alışmamış ayakları, bükülüp kalacaktı bir yerlerde. Yol da öylesine taşlı ki... Dalar dalmaz, ayağını bu taşlara vuruyor. Eski havarilere benzemek için, çıplak ayaklarının üstüne çektiği sandallar, taşlardan korumuyor ayaklarını.

Tökezledi. Gözü ayağına ilişti. Kanıyordu. Bir an duraladı. Toptepe'nin üstündeydi. Ben de kanımı akıttım kutsal topraklar için, diye düşündü. Sonra güldü. Kucaklasa, bağrına basacaktı kenti. Kucaklayacaktı da... Yakındı o günler. O kadar yakın ki...

Aceleyle yürüdü. Bir an önce eve varmalı, ayağının kanını dindirmeliydi. Sonra duaya çökmeliydi yeniden. Akşam...

Akşam, Sofiya gelirdi kuşkusuz. Mariya'yı unutmuştu artık. Yoktu öyle biri. Sofiya'nın genç güzelliği yanında, Mariya'nın tombalaklığının sözü bile olmazdı.

Kapısını açtı. Biraz ılık su olsaydı şimdi. Temizlerdi ayaklarını. İç taraflara baktı, kimseler yok. Yorgiler gezmeye gitmiş olmalı. Kendi kapısını kapalı görünce, öğle yemeğini önüne koymuşlar yine. Karnı da öyle aç ki... Ama önce şu ayağını temizleyip bir bakmalı.

Pencereden bir göz attı komşu bahçeye. Mutfağın bacasından duman tütüyor. Ya yemek pişiriyor olmalı komşu kadın. Ya da çamaşır yıkıyor. İki durumda da sıcak suyu bulunur. Bir tas alsa...

İbriği eline alarak, yan kapıdan çıktı. Mariya'nın kapısını tokmakladı.

* * *

Hamamlığın bir kişilik darlığında, birbirine sarılarak yıkanıyorlardı. Yıkanmak değildi bu. Sürüp giden bir coşkunun oynaşmasıydı daha çok.

Kapı vurulunca, irkildiler. Kimseyi beklemiyordu Mariya. İsmail... Zaten bekleyemezdi.

Bir süre beklediler. Bırakıp giderdi belki. Gitmiyor, daha hızlı vuruyordu tokmağı, kimse. Baktı, baş olmayacak. Bir iki tas su dökündü aceleyle Mariya. Kurulanmadan, entarisini çekti üstüne.

İsmail, kapıyı sürgülediğini söylemişti. Bir tanıdık olmalıydı gelen. Duyuramadım diye vuruyordu böyle.

Bahçeye çıkar çıkmaz, ılık hava, tenindeki su damlacıklarını titretti. Bir üşümek sardı bedenini. Saçları ıslak ıslak, yüzünde ter damlacıkları gibi su parıltısı vardı. Göğüslerini örtmeye çalışarak kapıyı açtı. Kosti'yi görünce. dizlerinin üstünde yaylandı hemen. "Efendimiz," dedi.

— Bir buyruğunuz mu var?

— Ocağınızı yanıyor gördük de hemşire, biraz sıcak su istemeye geldik.

— Çamaşır yıkıyordum efendimiz. Sizinkileri de isteyecektim. Kapınız kilitliydi. Dua ediyorsunuzdur diye daha fazla rahatsız etmedim. Buyurmaz mısınız?

Girdi Kosti.

Unuttuğunu sandığı istek, birden canlanıvermişti. Mariya'yı öyle ıslak ıslak görünce, içinin derinlerinde bir kıpırtı başladı. Sofiya'nın gözleri kabardı ilkin bu kıpırtıda. Sonra geriledi...

Mariya hep yere bakıyordu. Ayağının kanadığını görünce irkildi.

— Ayağınız efendimiz. Acımıyor ya?

— Rab İsa yolunda acılara katlanmak, görevimizdir. Duadan dönerken, taşa vurduk. Sanırız ki, bir hatamız cezalanıyor. Ne mutlu bize...

İsmail, sesleri duyunca hamamlığın kapısını içeriden sürgülemişti. Mariya, papazı odaya aldı. Mutfaktan leğen ve su getirdi. Allahtan daha ilk çıkışında, İsmail'in elbiselerini yüklüğe tıkıvermişti.

Kosti oturdu mindere. Mariya ayağını kaptı hemen. Ilık suyla bir güzel yıkadı. Sandıktan temiz bir bez çıkarıp köşeden aldığı bir merhemi çalarak, sarmaya başladı.

Kosti, rahatlıyordu. Kaykıldı minderin üstünde. Ellerine dayandı.

Ayağının ucundan, bir sıcaklık yürüdü başına. Yüzü kızardı. İçindeki kıpırtı, eğilip kalktıkça yuvarlanan göğüslerine takılan gözleriyle

daha bir arttı. Mariya, bezle ayağını sararken, elini uzattı Kosti. Saçlarını okşadı ilkin. Sonra eli kaydı.

Yuvarlak omuzları, diri göğüsleri okşamaya başladı.

Ağzında dualar uçuşuyordu. Bir baygınlık geliyordu Mariya'ya... Ses çıkarmamak istiyordu. İsmail gençti. Acemiydi. Papazsa, okşayışlarından belli ki, çok usta. Hem bir ermiş.

İçindeki eziklik, giderek coşkuya bırakıyor kendini. Gözleri kayıyor yerinden. Dudakları alevleniyor. Bir mırıltı beliriyor. Ve sargı biterken, fısıldıyor Mariya.

— Yapmayınız efendimiz...

Papaz daha çok coşuyor. Bunun, durmayınız anlamına geldiğim bilecek kadar, tanır kadınları. Sarılıyor. Kendine çekiyor Mariya'yı...

İsmail, fısıltılardan ürküyor ilkin; çırılçıplaklığın utanç ve korkusuyla mıhlanıyor üstünde oturduğu tokmağa. Sonra bir öfke titremesine kapılıyor. Kapıyı usullacık açsa. Üstünde oturduğu tokmağı giydiriverse papazın kalın ensesine.

Eli, farkında olmaksızın kapının tırkazına gidiyor. İlk tıkırtıda, içerde İsmail'in olduğunu ansıyıveriyor Mariya. Birden dikiliyor.

— Yapmayınız efendimiz. Rab İsa hakkı için bırakınız.

— Rab İsa senin günahlardan temizlenmeni buyurdu bugün. Yardım edeceğim sana.

— Olmaz efendimiz. Bırakınız...

Kıskaç gibi kolları. Öyle de güçlü ki... İsmail gibi değil bu. Bambaşka. Kocası gibi bile değil. Bilgili. Güçlü... Yakıcı üstelik. Kara sakalının dolandığı her yerde bir kamçı izi bırakıyor. Doyumsuz bir coşkuyla sürüklüyor kişiyi. Ama İsmail... Genç çocuk. Kıskançlık ateşi bir kaplarsa içini. Yapmayacağı yoktur. Şimdi atlatmalı bunu. Atlatmalı ki...

— Ben gelirim efendimiz size. Tüm günahlarımdan temizlersiniz beni, diye fısıldıyor.

— Tanrı, her şeyin zamanında yapılmasını buyurdu...

— Söz efendimiz. Hemen biraz sonra. Çamaşırlarımı asayım. Bir güzel yıkanayım, o zaman...

Direniyor kadın. Demin böyle değildi. Ardında olanların farkında değil. Hamamlık kapısı açıldı açılacak. Mariya görüyor olanları. Gör-

düğü için de, direniyor. Artık değeri kalmadı. Toplanıyor papaz. Kalkıyor. Ayağının sargısı bağlanmış.

— Peki hemşire. Ben gidiyorum. Ama unutmayınız. Temizlenme zamanı geçirilmemeli. Yoksa, yarın Rab İsa bağışlamaz...

— Biliyorum efendimiz. Rab İsa sizden razı olsun. Hatırlattınız.

— Hemen bekliyorum. Çünkü, çok yakında, buraları yalnız temizlere kalacak. Bilesiniz.

— Hemen geliyorum efendimiz. Güle güle...

Sokak kapısından çıkarır çıkarmaz, kol demirini vurdu. İçinde tutuşan coşku, tenini yakıyordu. Döndü. İsmail, tırkazı açmıştı deminden. Kapıyı birden açtı. Elinde tokmak, dikiliyordu. Çekti onu banyodan. İçindeki ateş sönünceye, sarıldı.

* * *

Mariya, derin bir uykuya dalmıştı yine. Hep böyle oluyordu. Nefesleri giderek sıklaşıyor, sonra gözleri kayıp dalıyordu. Kalktı İsmail. Papaza gidecekti. Uyanır uyanmaz, o alçağın olacaktı Mariya Ablası. Söz vermişti. Duymaz sanmıştı. Ama her şeyi duymuştu işte. Hem de tek kelimesini kaçırmaksızın.

Su hazırdı banyoda. Soğumuştu belki biraz. Olsun. Yıkandı. Boy abdesti aldı. Bir türlü yenemiyordu öfkesini. Mariya uyuyordu şimdi. Boğazını sıkıverse mi? O zaman gidemez. Gidip papazın olamazdı. Onundu Mariya. Kimselere bırakmazdı. Bir çiçek gibi, onun okşayışlarında açılmış, yaşamı onun koynunda tatmıştı. Şimdi gidip pis papazın koynuna girecekti ha...

Olmazdı bu... Olamazdı. Bir çaresini bulmalıydı. Bir çaresini bulmalı, önlemeliydi bunu. Nasıl? Papazı öldürse... Hem böylelikle, namusunu temizlemiş olur. Mariya da kendine kalırdı yine. Ama papaz, ondan büyük. Hem de güçlü.

Olsun.

Uyuduğu zamanı kollar... Hatta sızdıkları zamanı kollar. Mariya'yı gözler. Oraya gittiğinde, arkasından damlar. Tam sızdıklarında...

Nasıl? Nasıl yapacak bu işi. Bilmiyor ki... Ama dur. Geçen gün anlatıyorlardı evde. Salih Efendi, Hasan Hüseyin'i yastıkla boğmuş diye. Kapamış yüzüne yastığı. Bastırıvermiş. O yapamaz mı bunu? Yapar.

Pazılarını sıktı. Güçlüydü. On dört yaşında da olsa, uyuyan bir insanı boğacak kadar gücü vardı kollarında.

Bu yandaki dallara tutunarak, kayısıya tırmandı. Anası görmemişti onu. Mutfaktan ters gelirdi burası. Bir göz attı papazın odasına. Ayan beyandı penceresinden içerisi. Soyunuyordu. Tabii. İsmail nasıl bekliyordu artık Mariya'yı... Soyunarak. O da öyle işte. Cüppesini, pantolonunu çıkardı. Dik siyah yakalı gömleğini sandalyenin arkasına astı.

Testiden şarap doldurdu tasa. Bir yudumda içti. Sonra tazeledi.

İç, diye geçirdi İsmail. İç papaz. Biraz sonra tombul Mariya gelecek koynuna. Zıkkımlan. Yumruklarını sıktı. Dalı eziyorum sandı. Elleri acıdı oysa...

Mariya, onun olmayacaktı. Önleyecekti bunu İsmail. Mutlaka önleyecekti. Görsündü bak papaz bozması. Yüzünü bile göremeyecekti güzel Mariya'nın. Hırslanıyordu. Papaz, ikinci tası da bitirdikten sonra, uzandı yatağa. Kollarını açtı.

Bekliyor, dedi İsmail. Kollarını açmış bekliyor.

Bir kedi gibi yürüdü duvarın üzerinden. Yan kapının üstünden aştı. Papazın kapısına kulağını dayadı. Şarap kokusuna karışmış bir horlama geliyordu içeriden. Yoruldu tabii. Onca yer dolaştı. Sonra geldi, benim güzel Mariyama saldırdı. Bunaldı papaz. Şarabı da çekince...

Kapının mandalına gitti eli. Artık korkmuyordu. İçinde giderek artan bir öfke vardı sade. Bir de, horultular. Mandal tıkıldadı. Horultu kesilir gibi oldu bir an. Sonra devam etti. Kapıyı itti İsmail. Papaz uyumaya devam ediyordu.

Rahlenin önünde, iyice sertleşmiş diz minderi vardı. Aldı. Bir iki yokladı. Gebermeliydi bu papaz. Gebermeliydi. Yoksa Mariya Ablası, bir daha koynuna almazdı onu. Çünkü kendinden güçlü, kendinden yamandı. Üstelik papazdı. Onun dininden. Her bir dediğini yaptırırdı Mariya'ya... Yaptırınca, bir daha yüzünü bile okşayamazdı. Dudakları... Dudaklarının sıcaklığı dolaştı sanki. Titredi. Mariya gidiyordu. Papaz sağ kalırsa, Mariya yoktu bir daha. Elini bile sürmezdi ona...

Var gücüyle yastığı bastırdı yüzüne papazın. Sonra, sıçrayıp göğsüne oturdu. Ayaklarını, tahta ranzanın iki ucundan sarkıtarak, çen-

gelledi. Bastırdı yastığı. Durmadan. Bir iki çırpındı papaz. Nefeslenmek için, kalın ensesini çevirmek istedi. Mümkünü yoktu.

Çırpınışları azaldı. Bir titreme geldi üstüne. Sonra yumuşayıverdi. Bir pelte gibi yayıldı yatağın içine. Kolları, göğsü, başı kıpırtısız kaldı. Bir an minderi çekti. Morarmıştı. Yumuşak bir morluktaydı papaz. Korktu. Yastığı aldığı yere koydu hemen. Gözleri kendiliğinden açılmıştı. Bakışlarından ürktü. Sırüstü çevirdi papazı. Sonra içindeki korkuyu birlikte taşıyarak, kapıdan süzüldü.

Duvara tırmandı. Mariya'nın bahçesine atladı. Artık Mariya onundu. Papaz yoktu. Yine kendine kalmıştı Mariya Ablası.

Kapıdan girdiğinde, bıraktığı gibi uyuyordu. Kolları açık. Çıplaklığında tüm korkuları coşkuya çeviren bir okşayıcılık...

Gömleğini çıkardı İsmail. Anasının göğsüne sokulan bir bebek gibi, sokuldu Mariya'ya.

* * *

Göğsünde bir ateşle uyandı Mariya. Gözlerini açtığında, İsmail, ürkek bir çocuk gibi kapanmıştı üstüne. Sıcaklık, onun yanağından geliyordu. Elini uzattı. Omzu, bir kolunun üstündeydi. Bir süre, saçlarını, omzunu okşadı onun. Yüzü terlemiş, büzülmüştü. Korkmuştu bir şeyden. Mutlaka benim coşkumdandır, diye düşündü. Öylesine sarıldım ki çocuğa... Ama papaz usta...

Bunu düşünür düşünmez, aklına geldi. Papaza gitmesi gerekti. Ermişti o. Olanları biliyordu mutlaka. Mariya'nın hem de bir Müslüman çocuğuyla arasında geçenleri öğrenmiş olmalı. Temizlenmek gerektiğini niye söylesin. Niye yardım etmek istesin başka türlü. Öyle bir ermiş için kadın mı yok... Hem de Mariya'ya gelinceye neler.

Gitmeli. Bir an önce, temizlenmeli... Arınmalı bir iyice. Hem güçlü papaz. Usta da... Bu doygunluğuna rağmen, özletiyor kendini. İçinde bir kıpırtı yaratabiliyor. Kimbilir nasıl sever onu. Kara sakalı, kara gözleriyle nasıl ısıtır. Güçlü, kıllı kolları nasıl sarar teninin her yanını. Göğsü ne denli geniş. Genç de...

İsmail'i uyarsa mı? Ne tatlı uyuyor. Yüzü nasıl da buruşmuş. Ama ne kadar güzel yine de... Papaza değişmez ona kalsa. Hiç değişmez. Ama günah korkusu. Olsun. Temizlenir. Bir kez temizlenir. Sonra yi-

ne İsmail. Üç yıldır yalnızlık çekiyor. Üç yıl bu... Yatağında tek başına, bir okşayış aranmak.

Rab İsa, acıdı ona. Dualarını kabul etti Kutsal Bâkire. Sonunda, hem İsmail'i elde etti, hem de bir ermiş, günahlarını temizlemeyi kabul... Daha ne ister. İsmail'de kirlenir. Boyuna kadar batar günaha. Tüm özlemi, tüm coşkusuyla sever. Sonra papazın usta okşayışlarında arınır, paklanır. Meryem gibi olur...

Yana doğru kaydı. İsmail telli gözlerini açtı. Sarılmak istedi. Dikiliverdi kadın.

— Geç kalıyoruz İsmailimu? Akşam olmak üzere...

Oh, iyi yapmıştı. Çok iyi yapmıştı da gebertmişti o papazı. İşte bak. Daha o çağırır çağırmaz soğuyuvermişti Mariya Ablası. Kimbilir sağ kalsa, bir kez onun koynuna girseydi, nice olurdu durumu. Bakmazdı yüzüne. Dönüp bir daha bakmazdı. İyi yapmıştı. Eline sağlık.

Titredi.

Ama bu korku neyin nesi.

Boynunu büktü. Dudakları sarktı. Kıyamadı Mariya. İsmail'in o duruşu, üzüvermişti. Sarıldı tekrar. Kana kana öptü sarkık dudaklarını. Sonra, entarisini çekti sırtına. Gömleğini giydirdi İsmail'e.. "Haydi bakalım. Nerdeyse çağırır annen. Fark ettirmeden atla bahçeye. Akşam yine gel..."

Sesini çıkarmadı İsmail. Duvara tırmanıp bahçelerine baktı. Anasını ortalıkta göremeyince, aşıverdi duvarı. Doğru helaya girdi.

Mariya, bir tepsi hazırladı. Eli boş gidilmezdi. Bodrumdaki küpten, bir testi şarap doldurdu. Arınma armağanı tamam olmalıydı. Bir yeldirme aldı başına. Entarisinin kuşağını sıkıca bağladı. İçinde bir şey olmadığı belli değildi.

Kapıyı vurdu. Ses gelmedi içeriden. Açtı. Girdi... Papaz, sırtüstü yatmış uyuyordu. Yorulmuş, yaralanmıştı. Şimdi uyarsa kızabilirdi. Tepsiyi bırakırken, fısıldadı. "Efendimiz..." Yine ses yok.

Tam dönerken, Sofiya'yla karşılaştı. Kız, gözlerinde kocaman soru işareti ve biraz da azar, bakıyordu yüzüne. Mariya utançla eğdi başını.

— Efendimiz yorgundu. Biraz da rahatsız. Ayağını taşa vurmuş. Kanatmış. Yıkayıp sardım. Siz de yoktunuz galiba. Yemek getirmiştim.

— Hasta mı? Yorgun mu? Yaralı mı?

Sayıklar gibiydi Sofiya'nın sesi. Ayaklarının ucuna basarak ilerledi. Omzunu okşadı Kosti'nin.

— Efendimiz. Bakınız konuğunuz var.

Sonra sarstı. Ve tutup çevirdi. Çevirmesiyle, çığlığı basması bir oldu. Mariya korkuyla istavroz çıkardı. Yüzü morarmıştı Kosti'nin. Gözleri açıktı. Ve öylece bakıyordu. Yorgi'nin karısı koştu. Ölmüştü papaz. Hiç kuşkusuz ölmüştü. Ama doğal bir ölüm değildi bu.

Sofiya, ilkin Mariya'nın üstüne atılmaya hazırlandı. Fakat onun girdiğini görmüş, kuşkulandığı için gelmişti. Birden ansıdı bunu. Ve daha kapının eşiğinde seslenip geriye döndüğünü de birlikte geçirdi gözünün önünden.

Dövünüyordu.

Yeni alınmış oyuncağını yitirmiş bebekler gibi. Sesinin tüm gücüyle bağırıyor, etlerini tırnaklıyor, yüzünü yırtıyordu.

Mariya da dövünmeye başladı. Arınamamıştı. Arınmasına zaman kalmamıştı. Nedendi ama? Yoksa, Rab İsa cezalandırmak mı istiyordu onu. Arınmadan mı gidecekti karşısına. İsmail... Hep onun yüzündendi. Eğer o olmasaydı. Hamamlığa birlikte girmiş olmasalardı. Daha kötüsü, kapıyı tıkırdatmasaydı, o zaman arınmış olacaktı. Görsündü bakalım o. Bir daha yanına yaklaştıracak mıydı? Bir daha çağıracak, sokulacak mıydı kedi gibi... Bundan sonra acı çekecekti. Bir tek erkek eli değdirmeyecekti eline. Günahının karşılığını ancak böyle ödeyebilirdi...

Peki bu Sofiya'ya ne oluyordu böyle. Neden bu denli dövünüyordu. Yoksa... Yoksa o da mı günahlarından arınıyordu. Gözlerine baktı kızın. Artık eski saf bakışlar yoktu gözlerinde... Demek... Demek öyle ha... Olsundu ama Sofiya güzeldi. En bir zengin Rum beyinin kızıydı. Hem kendisi sadece günah çıkartacaktı. Ona neydi Sofiya'dan.

Doktor çağırdılar. Uzun uzun baktı adam. Yediklerini sordu. Ve sonra zehirlenmiş dedi. Yapayalnız, kimsesiz olduğuna göre, kimse farkına varmamış. Kimbilir ne yedi. Baksanıza, kıvranmış epeyce. Ayaklarının durumundan belli. Rab İsa bağışlasın. Onun yoluna git-

ti. Bir ermişti kuşkusuz. Hemen duadan döndükten sonra, hem de o yolda yaralandıktan sonra gittiğine göre. Belki taş yarası değil ayağındaki. Bu ermişler, bir kez yakarıya oturdular mı, dünyayla tüm ilişkisini keserler. Alan yer duaya gittiği. Yılan, çıyan soktu anlaşılan. Fark etmedi. Sonra taşa takıldım, dedi kendi kendine. Zamanını geçirdi. Bu morluk, bir zehirlenende olur. Bir de boğulanda. Güpegündüz, kimse gelip boğamayacağına göre...

-22-

Canının içi, dışı dolmuştu. Beyler ilk sırayı almışlar, saf tutmuşlardı. Bir şeylerin olacağı besbelli. Şeyh Mehmet Efendi, Behlül'ü ve diğer müritleriyle, kürsünün yanında. Karahafız, minberin önünde diz çökmüş.

Akif Bey, kaş göz işaretiyle Aladağlı Mustafa Efendi'ye soruyor. Daha öğleye kadar, olumsuz cevaplar taşımışlardı. Yoksa başaramamışlar mıydı üstlerine aldıkları görevi. Eğer öyleyse, zorlaşacaktı. Kamuoyunu kendi yönlerine çekmek, daha bir güçleşecekti, hutbe elden giderse.

Aladağlı omuz silkti. Gülümsedi.

Rahatladı Akif Bey. Yayıldı yerinde. Ve ezan okunurken, tümü, saygılı kıpırdanışlarla dizlerinin üstüne oturdular.

Ezan bitti.

Salâvat çekti müezzinler...

İlk sünneti kıldılar. Müezzin, elini kulağına attı. Yanık yanık, ezan okudu. Caminin içi inledi. Bir başkalık vardı bu ezanda. Bir muştu ya da bir güven umudu gibiydi. Kıpırtılar durdu. Hatta, nefes alışlar bile ara verdi sanki...

Karahafız, eteklerini topladı. Adım adım, dua ederek çıktı minberin merdivenlerini. Sona üç basamak kala durdu. Ellerini yüzüne sürdükten sonra, basamağa oturdu. Müezzinin ezanının, sonra da hutbe duasının bitmesini bekledi. Ayağa kalktı.

Tümünün bakışlarını üstünde toplayarak, Arapça duaya başla-

dı. Bitmiyordu bu dua. Bitmeyecek gibi geldi Topal Ali'ye... Topal bacağını yanına aldı. Kıpırdandı. Yerleşti.

Ve o anda başladı Karahafız...

— Din kardeşlerim. Ülkemizin üzerinde büyük bir felaket dolaşmaktadır. Bundan bir hafta önce cuma sabahı, yüzyıllar boyunca Müslüman ülkesi olmuş bir kentimiz, Bizans düşüyle sarhoş Yunan askerlerine peşkeş çekilmiştir. İnsanlarımız öldürülmüş, kadınlarımızın, kızlarımızın ırzına saldırılmıştır. Ama bu kadarla yetinilmemiştir. Durmadan ilerliyor Yunan askeri. Her gün, yeni bir kentimizin üstüne kara bayrak gibi kapanıyor. Kara bayrak, düşman bayrağıdır. Yeşil sancağımız, al bayrağımız dalgalanmıyor artık ne İzmir'de, ne Kuşadası ve de Kasaba'da... Manisa düştü düşecek. Sıra Salihli ve Alaşehir'de. Bugünleri görmek, bir Müslüman için utanç verici. Hele, buna katlanmak zorunluğu dayanılası değil. Padişahımız efendimiz ve halifeyi rûyi zemin olan zatı şahane, geçen hafta bir buyruk çıkardı. Yunan askerinin İzmir'e çıkışı, antlaşma gereğince ve karakol göreviyleydi. Oysa, görüyorsunuz. Yerinde durmuyor düşman. Ve durmadan ilerliyor. Ne ses, ne bir nefes var. Karakol görevi, koruma görevidir Müslümanlar. İnsan öldürme, ırza geçme yetkisi değil. Bir Müslüman kızının, bir düşman salyası ile kirlenmesi, tümümüzün imanımızı yitirmesiyle birdir. Buna bir dur dememiz, bir set çekmemiz gerekir. Yine şunu bilmemiz gerekir ki, artık saydığım şehirlerde bugün namaz kılınmıyor. Peygamberimiz efendimizin bir hadisi şerifi vardır. "Düşman bayrağının dalgalandığı yerde, cuma namazı kılınmaz," buyurmuşlardır. İşte bu bakımdan, artık oralarda şu kutsal zamanda namaz kılan dindaşlarımız yok. Bu hadisin anlamı, Müslümanların, imanlarını kazanmaları için bir an önce, düşman bayrağının altından kurtulmaları yolunda savaşmalarını sağlamaktır. Bunu yapmadık mı, tümümüz kâfir oluruz. Dinden çıkarız. İşte bugün düşünüp karar verme zamanıdır. Ben müftünüz ve bir din kardeşiniz olarak, size buyrukları ilettim. Ya elbirliği eder, savaşırsınız. Ya da yarından tezi yok, din değiştirip Hıristiyan olursunuz.

Müftü, duaya başladı. Hutbe bitmişti. Cemaat, olduğu yerde kısılıp kalmıştı. Dinden çıkmak. Bir daha cuma namazı kılamamak. Savaşmak....

"Breh," dedi Topal Ali. Akif Bey'in evindeki adam bu muydu? Orada neler demişti. Şimdi neler söylüyordu. Olası değildi bu. Sâtlı Hoca'yla, Aladağlı değiştirmişlerdi bu adamı. Bilgiyi görüyor musun. Kitapta yerini bulmuşlardı. Zaten, namuslu bir adama benziyordu. "Tövbe, tövbe..." dedi. Din bilginiydi ki, çok bir namusluydu ki, müftü yapmışlardı. Boşuboşuna mı? Bunca bilgili adamın arasından sıyrılıp çıkmak kolay mı?

Şeyh Mehmet Efendi, yerinde duramıyordu. Cemaatin gözü, onun kıpırtılarına kayınca, cumadan sonra iyi bir tartışmanın açılacağını hemen anladılar. O camiye böyle, ardında müritleriyle geldi mi, mutlaka tartışma çıkardı. Yine öyle olmuştu. Ve hocalar, bilgi yarışmasına gireceklerdi.

Namaz bitti. "Son sünnet, ahir zuhuru ve vaktin sünneti" kılındı. Tespih duası okundu. Kimse gitmiyor. Bir tek kişi kalkıp dükkânına, evine yollanmıyor. Şeyh Mehmet Efendi, sakallarını sıvazlayarak doğruldu yerinden.

— Fetva isterim müftü efendi, dedi.

Bekliyorlardı. Bir yerlerden bir şey çıkacaktı. İşte en onulmaz yerden geliyordu. Ünü büyüktü şeyh efendinin. Ve pişmiş aşa soğuk su katacaksa, bozardı cemaatı. Müftü, kıpırtısız baktı.

— Fetva mı, meşveret mi?

— Her ikisi de olur.

— Fetva dedindi efendi hazretleri.

— Fetva olsun...

Yürüdü Karahafız. Çıktı kürsüye oturdu. Cemaat sıkışabildiğince çember haline geldi. Şeyh efendi, daha ilk sözleriyle müftüyü pes ettireceğinden emin, başını dikti. Tümünün duyacağı pürüzsüz bir sesle konuşmaya başladı.

— Padişahımız efendimiz, sizin de buyurduğunuz gibi, halifei rûyi zemindir. Yani, tüm Müslümanların, buyruklarına kayıtsız uyması gereken bir emirilmü'minindir. Şimdi, bu kavil üzere alalım. Biraz önce, kitleyi savaşa sürmek istediniz. Buyurduğunuz hadis doğrudur. Ve Sahihi Buhari'de yeri vardır. Ancak, bu, bir antlaşma olmaksızın böyledir. Yoksa, Müslüman ümmeti, yeminine sadık, ant-

laşmasına uygun davranmak zorunluğundadır. Hele halifesinin ferman buyurduğu yerde, haydi haydi... İmdi...

Durakladı. Sözlerinin iyice etkilemesini bekliyordu. Karahafız, kırçıl sakallarını avuçladı. Cevabı hazır olmalıydı. Hazır olmalıydı ki, güleç bakıyordu şeyhe...

— İmdi, acaba bizim bilmediğimiz bir ferman değişikliği mi oldu? Yoksa, padişahımız efendimiz hilafetten mi ayrıldı? Cevaplayınız.

— Hiçbiri olmadı.

— Peki öyleyse, günaha girmiyor musunuz biraz önceki hutbeyle. Baştaki emirin buyruğunun tersine davranmakla kışkırtıcı olmuyor musunuz? Ve de böyle zamanlarda kışkırtıcının boynun vurmak caiz midir, değil midir? Siz ki, bilginsiniz. Siz ki, hepimizin, fetvasına saygı duyacağı bir müftüsünüz. Cevabını isterim.

Bir kıpırdama oldu ilk kez. Mırıltılar dolaştı caminin içinde. Doğruydu ya. Şeyh efendi, buyruğa çağırıyordu onları. Asıl, buyruğa uymadıkları zaman kâfir olurlardı. Ortada padişahın, boyun eğeceksiniz fermanı olduktan sonra...

Karahafız fena kısmıştı. Kendi kellesi üstüne fetva verecekti şimdi. Hadisindi bakalım. Cevap versindi soruya.

Elini sakalından çekti Karahafız. Bir sertlik geldi çakıldı yüzüne.

— El cevap şeyh efendi karındaşımız. Bozguncunun başını vurmak elbette caizdir. Ancak, bu icazet şeriat üzre olursa, hakkın buyruğu yerine gelir. Bir emir ki, kendi dileğiyle Müslüman toprağını vuruşmasız terk eder ve o emir ki, Müslümanlara tutsaklığı buyurur, yine kitaba dayanarak söylüyorum, o emirin buyruğu dinlenmez. Ve de bu buyruğu dinlemek yolunda verilen fetvalar yanlıştır. Bu fetvanın altına mührünü basan her kişinin boynunu vurmak, hem caiz, hem farz, hem de sünnettir...

Şeyh efendi kendi oyununa gelmişti. Bu kez, hadis değil, âyet söylüyordu müftü. Ve dalaşmayı artırırsa, suçlu çıkması an meselesiydi. Dönüş yapmak istedi.

— Peki, padişahımız ne olacak. Onun buyruğu dinlenmezse, başsız sürü mü bu ulus? Başsız sürü olur mu? Onun olmadığı yerde kimi baş yapacaksınız?

— Baş biziz. Dardaki Müslüman, başının çaresine kendisi bakacaktır. Bundan sonra biz varız yalnız. Sen, ben, tüm Alaşehir. Ancak böyle olur din savaşı. Ve ancak böylece varılabilir açık alınla Tanrı'nın huzuruna. Çünkü, bugün, kul günü değil, din günüdür. Ve de padişahımız efendimiz de bir kuldur. Yanılmış, daha da doğrusu yanıltılmış olabilir.

Derin bir nefes alarak sustu Karahafız. Beyler de derin derin soludular. Topal Ali, bir "bravo" çekti içinden. Şeyh efendi hışımla kalktı. Biraz daha uzatırsa sözü, yenilecek, etkisini yitirecekti. Çünkü gördüğü kadarıyla, akıllı kişilerin tümü burada saf tutmuşlardı.

— Büyük günah işliyorsunuz. Belki bir bildiği, bir düşündüğü var efendimizin. Ve şunu bilesiniz ki, onun olmadığı yerde ben de yokum... Çünkü, savaş demek, kıyım demektir.

Ardına bile bakmadan çıkıp gitti camiden. Ardından bir gevşeme oldu saflarda. Özellikle kıyım sözü, gidenleri artırıyordu. Gerçekten öyleydi. Bir kez savaş başlarsa, kıyım da kendiliğinden olacaktı. Önlemenin mümkünü var mıydı bunu? Yoktu. Öyleyse, korkanlar gideceklerdi. Yüreklilerse, korkanların yerine de öleceklerdi. Bu değişmez kaderiydi savaşın. Vay ki, ölmeden öldürebilene...

Karahafız, gözlerini çaresizlikle kapıya dikmiş bekliyordu. Giden gitsin diyeydi bu bekleyiş. Besbelli. Sadece ayak tıpırtıları yankılanıyor caminin içinde. Yalnız, yürek ve nefes sesi kol geziyor. Müftünün sessiz bakışından, daha önce doğrulmuş da, yine oturmuş olan birkaç kişi daha kalktı. Yarısı boşalmıştı caminin. Dönüp bakmıyordu Ali ama en azından cemaatin yarısı gitmiş olmalıydı.

Neden ses etmiyordu o güzel sözleri söyleyen adam. Demin konuşurken, yüreğinin aktığını sanmıştı Ali. Kan olup aktı bellemişti yüreciğini. Öylesine kesindi sözleri müftünün. Ve öylesine güzel. Şimdi niye konuşmuyor. Besbelli işte, gidenler ikircikli. Bekliyorlar. Bir söz daha etsin. Bir çıkışsın ya da... Kalın, nereye? desin. Ölüme gitmek kolay değil. Deyiverse ya... Söyleyiverse ya, kalın diye...

Demiyor. Bir bildiği olmalı. Bunca bilgili kişinin, bunca okumuş adamın ses etmediğine bakılırsa. Ama sağılan bir inek memesi gibi durmadan boşalıyor cami. Önleseler ya. Bir önleyen çıksa ya. Çıkmıyor. Kalk, dedi içinden. Kalk, kapının önüne dur. Bırakma kimseyi.

Topal bacağını kıpırdattı. Müftü eliyle sakalını sıvazlamaktan vazgeçti. Sert sert sordu kalanlara.

— Başka gitmek isteyen varsa, durmasın.

Tek kişi kıpırdamadı yerinden.

— Hiç kimseye darılmak, gücenmek yok. Bilesiniz. Çünkü burada, bundan sonra can pazarlığı yapılacak. Korkan, ürken, sonra daha zararlı çıkar. Şimdiden bıraksın bizi.

Yine giden yok. Gülümsedi müftü. Gözleri yumuşadı. Sesi, okşar gibi dolaştı kitlenin üzerinde.

— Tanrı, yardımını üzerinizden eksik etmesin karındaşlar. Tanrı, dilediğiniz her şeye ve de ilkin, yurdun düşmandan kazanılmasına olanak versin. Dileğim budur ki, hiçbirinizin burnu kanamadan, şehitlik mertebesine ulaştırsın sizi. Yurdu için savaşan, mutlak kazanır. Ulusu için kan döken ise, bu kanı katıyla alır yüce Tanrı'dan. Siz böyle kenetlenince, Tanrı yardımını esirgemez. Doğrusu bu ya, bu kadar olacağınızı ummuyordum.

Kekeliyordu. Demin konuşan adam gitmişti. Bir başkası vardı şimdi kürsüde. Demek, sandığı kadar değildi, kaçanlar. O zaman aklına geldi. Dönüp baktı gerisine. Yarısı diyordu demin ya... Arka saflar da dolu sayılırdı. Kendini bir sıksa, çıkanların yeri bile belli değil diyecek. Ama boşluklar sırıtıyor besbelli.

Akif Bey, şöyle bir ayağa kalktı.

— Umduğumuzdan iyi, dedi. Çok işler görürüz biz bu yiğitlerle.

Mustafa Bey söz aldı. Müftü yöneticiliği benimsemişti hemen. Sırayla söz veriyor. Salı akşamı, kendisinin bulunmadığı toplantıda ayrılmış komitelerin, kararlarının açıklanmasını sağlıyordu.

— Yüz elli hazır silah var elimizde. Benim de şimdilik yirmi adamım. Aranızdan ayrılacak arkadaşların hemen hareket etmesi gerekli. Salihli'den ileride karşılamalıyız düşmanı. Karşılamalıyız ki, orada durdurabilelim. O nasılsa duramayacak. Yürüyecek. Biz buradan savaşmak kararıyla gidersek, eminim Salihli de bize katılır. Benim tanıdıklarımdan, daha doğrusu, Akif Bey ağabeyimin de çok yakından tanıdıklarından Parti Pehlivan var. Sanırım bir yirmi otuz adam ve silah da o sağlar. Böylece, bir sağlam cephe kurabiliriz. Şimdi yüz elli silaha gönüllü gerekli.

Yüzbaşı Süleyman Bey kıpırdandı. Gözler ona takıldı birden. Kitle, deminden beri yadırgıyordu zaten. Salı akşamından haberi yoktu ki, çoğunun. Kumandanın da aralarında bulunması, ürküntü veriyordu içlerine. Şimdi kıpırdanınca, müftü hemen atıldı.

— Buyrun kumandan bey...

— Deminden beri bir gerçek ortaya çıktı. Burada kalanların tümü, birer yurtsever olarak üstüne düşen görevi mutlaka yapacak karar ve güçte kişiler. Şimdi biz şu kadar insan gerekli deyip kestirmeyelim. Savaş, öyle hemen öfkeyle kalkılıp yapılacak bir iş değil. Karşıdaki ordu düzenli. Yıllardır eğitilmiş. Bunun karşısına, ha deyince çıkılmaz. Biliyorum, çete savaşı yapılacak. Selçuklu İmparatoru Kılıçaslan'ın yüzyıllar önce yaptığını, şimdi tekrarlayacağız. Ama hazırlıklı olmalıyız bence. Şimdi bir "Kuvayı Milliye" ilk ağızda, silah kullanmayı bilenlerle cepheyi açsın. Hemen ardından, burada eğiteceğimiz gönüllüleri, bulundukları yere gönderelim.

Doğruydu bu. Mırıltılarla onayladı bunu kitle. Ve hemen silah kullananlar ayağa kalktılar. Kırk kişi kadar vardı. İlk cepheyi bunlar açacaktı. Yirmi de Mustafa Bey'in adamları. Mustafa Bey, ilk milis kumandanı oluyordu böylece. Süleyman Bey, acemilerin eğitimini üstüne aldı. Geri kalanlar, silah ve para sorununu çözeceklerdi.

İşbölümü biter bitmez, Mustafa Bey, milislerini topladı. Silahlar, çiftliğindeydi. Topal Ali, aradaki ilişkiyi kuracağı için, birlikte gitti. Ovanın Zeytinçay ötesini pek bilmezdi. Hele Salihli ve daha ötesini hiç...

* * *

Şeyh Mehmet Efendi, camiinin köşesini dönünce ardına baktı. Umduğu kadar değildi. Delirmişti bu ulus. Başına bir gelecek, gözüne görünecek vardı. Duyduğu kadarıyla, Akhisar, Kasaba ve Aydın yöresindeki arkadaşları da kendisi gibi davranmışlardı. Sait Molla, mektubunda öyle diyordu. Ama o başaramamıştı. Demek uzun zaman, tekkesine çekilmiş olması, etkisini azaltmıştı.

Şimdi vuruşacaklardı. Hiçbir yerin buyruğunu dinlemeksizin vuruşacak, azdıracaklardı Yunanı. Sonra da karı, kızan kesecekti elbet. Oysa anlaşsalardı. Tek silah atmadan teslim olsalardı. Nasılsa bir gün bırakıp gidecekti. Çoğunlukta olan kendileri değil miydi? Yıllar, yüzyıllar boyunca bir arada kardeş kardeş yaşamamışlar mıydı?

Tekkeye girerken, dalgınlıkla söylendi.

— Behlül, papaza haber ilet...

Durdu. Bunda da bir oyun vardı. Tam cuma namazında kitleyi kıstıracakları sırada, papazı boğmuşlardı. Zehirlenme demişti Rum doktoru. Ama inanmıyordu şeyh efendi. Demir gibiydi adam. Durup dururken zehirlenir miydi? Biri bir iş yaptı. Ama kim? Bir bilse. Bir çıkarabilse... O zaman gösterirdi ona. Bir papaz öldürülmesi demek, kentin işgali için bulunmaz fırsat demektir. Hemen bildirir Yunan kumandanına. Bu kudurmuşlara bir an önce dersini vermek gerek, der.

Ama kimseler görmemiş ki... Ne parasına, ne de evrakına hiç dokunulmamış ki... Bir yerde, bir küçük iz olsa, kuşkuya düşecekler. Kendinden önce Rumlar. Ve hesabını soracaklar bunun. Hele Kostas çetesi. Değirmende boşuna mı bekliyor.

Tekrar başını kaldırdı.

— Dur, gitme. Papaz öldü...

Doğrudan Sait Molla'ya haber iletirdi. İletirdi ya, kiminle. Behlül'e güven olmazdı. Postaya ise hiç... Baksana, padişahtan ücret alan mevki kumandanı, utanmadan buyruksuzların göbeğinde oturuyordu. Kalkıp gitmedi. Ardından gelmedi. Gelmek ne demek. Tümünün elini kolunu bağlayıp dama atması gerekmez miydi? Yazmalıydı bunları. Hemen yazmalı, yukarıdan ona göre buyruk çıkartmalıydı. Sait Molla'nın dediği doğruysa, padişah bile kendi yanlarında değil miydi? Kumandan, onlardan olduğuna göre, postadaki memurlar haydi haydi olurdu. Bakarsın yazdığını açarlar. İçindekini okurlar. Bir sabah tekkeye gelenler, onun da ölüsünü buluverirler.

Titredi.

Ölüm aklına gelince, bir ürperti dolaştı tüylerinde. Yaşam güzeldi. Savaşa niye karşı çıkıyordu o... İki nedeni vardı bunun. Duyduğu kadarıyla, kâfirler dine çok saygı gösteriyor, din büyüklerinin her dediğini yapıyordu, bir... Bir de yaşamın güzelliğinden vazgeçemiyordu. Yunanlılar bile, İzmir'deki tekkelerin tümünü yenilemişler. Şeyhlere, âyinlerini özgürce yapabileceklerini söylemişler. Hatta, Yunan kumandanı, şapkasını koltuğunun altına alıp saatlerce ayakta, saygıyla izlemiş bir âyini. "Kazanmaz mı böyle insanlar. Mutlaka kaza-

nırlar. Kazanınca da, keserler sonra karşı duranı. Kazanandan yana olmak varken. Kuşça canını, saygılı bir ortamda yaşatmak varken, niye gidip ölüm kalım savaşının içine girmek.. Akıl olsa beylerde... Beyleri bırak haydi. Onların toprakları tehlikede olan. Rum gelirse, elbet onların topraklarını dağıtacak fakir fukaraya. Ama akılsız yoksullara ne oluyor. Beylerin toprağını korumak için ölüme gitmenin anlamı ne... Irzmış... Irzı kırıklar. Şimdi pek mi sağlamda ırzınız. İşte eşkıya, kentin içinde kol geziyor. Boğu boğuveriyor kadını, erkeğiyle de, hiç sesiniz çıkmıyor ya korkudan.

Bilesiniz ki, düşman daha amansız. Düşman mı? Değil. Aksine dost o. Padişahımız efendimizle anlaşarak, bu bozgunu düzeltmeye geliyor. Önce, her taraf sütliman olacak. Eşkıya, çete temizlenecek. Sonra, yine padişahımızın buyruğu işleyecek her bir yerde. İşte o zaman çekip gidecek..."

Diz çökmüş, bunları düşünüyordu. Ama bir kez alazlanmıştı kentlinin içi. Mutlaka vuruşacaktı bunlar. Sıçratacaktı koca orduları üstlerine. Önlemenin mümkünü yoktu. Papaz Kosti'den duymuştu sağlığında. Rum değirmenlerinde, yerli Rum gençlerinden çeteler varmış. Savaş davullarının vurmasını beklerlermiş. Bir haber iletse onlara. Bir an önce kenti basmalarını sağlasa. O zaman kıpırdanamaz buradakiler. Yirmi, otuz kişiye bir şey yapamadıktan sonra, düzenli ordunun karşısına nasıl çıkarız derler...

Behlül de, şeyhi gibi diz çökmüştü. Bekliyordu.

— Behlül, dedi.

— Buyur efendimiz.

— Değirmendekilerin kentte eli var mı?

Düşündü Behlül. Kosti, kentte dolaşmaya çıktığında, nedense hep Vasili'nin marangoz dükkânına gider otururdu.

— Kesin bilmiyorum ama sık sık Vasili'ye giderdi.

— Bir yokla bakalım. Eğer elliyse, yatsıdan sonra buraya gelsin. Diyeceklerim var.

Behlül fırladı. Kapıdayken durdurdu onu.

— Dikkatli ol. Sonra oyalanma pazarda. Çabuk gel. Seni dışarıya göndereceğim.

— Başüstüne şeyhim...

* * *

Camiden çıkarlarken, Mustafa Bey'in yanına sokuldu İsmail. Henüz silah kullanmasını bilmediği için, aralarına katılamıyordu. Üstelik küçüktü de... İki gecedir ne uyku uyumuş, ne de Kosti'nin çırpınışlarını çıkarabilmişti aklından. Savaş bu diyemiyordu. Hep o güçlü papazın, direnişi, çırpınışı gelip çakılıyordu aklına. Tartıp duruyordu. Mariya Ablama göz komasaydı. Elimden almaya çabalamasaydı, diyordu. Diyordu ya, yine de adam öldürmenin korkulu çarpıntısını gideremiyordu.

— Ne var İsmail? Yoksa sen de mi milis yazılacaksın?

— Onu diyecektim amca. Ben de geleyim mi?

— Daha erken.

— Olsun. Ben de vuruşmak istiyorum. Hem belki...

Sustu. Az daha belki yaptığımı unuturum, diyecekti. Diyemedi.

— Belki ne?

— Belki vuruşmayı öğrenir, değirmendekilerin hakkından gelirim böylece...

— Değirmen mi?

Değirmeni unutmuştu Mustafa Bey. Arkasını boş bırakacaktı az daha. Bak iyi akıl etmişti bunu. İlkin arkalarını temizlemeleri gerekmez miydi? Onlar Salihli ötesinde düşmanla vuruşurken, kent boş kalacaktı. Süleyman Bey, depodaki silahların tümünü vermişti Mustafa Bey'e... Milisler kullansın diye. Kentte ne silah, ne de silahlı adam vardı. İlkin, fesat yuvalarını temizlemeliydiler ki, gönülleri rahat olsun.

— Sağol İsmail. İyi ki hatırlattın bunu. Hemen bu akşam bir çaresine bakalım. Gel sen de...

Birlikte yürüdüler. Gönüllüler, Mustafa Bey'in evinde bekliyorlardı. Çiftliğe haber saldı hemen. Adamlarını çağırttı. "Bu gece başka iş var," dedi. "Yarın sabah yola çıkarız."

Konağın selamlığında toplandılar. Haberci, atı çatlatırcasına, Dereköy yönünde gözden kayboldu.

Paşazade, kendi kendine bir hesap etti. Akşam olmadan dönerlerdi. İşte, Süleyman Bey'in verdiği silahları çiftliğe götürmüş olmasaydı. Ama onun da aralarına katılmasından sonra, her an işten

atılmasını bekliyorlardı... Gelen kumandan, başka yönde düşünce sahibi biri olursaydı. O zaman tek silah alamadıkları gibi, ellerindeki silahları da geri vermek zorunda kalabilirlerdi.

Salı toplantısında geçenleri anlatmadığı için, kaymakamla arasının bozulduğunu söylüyordu kumandan. Şimdi, milislerin eğitilmesi işini de gizlice yürütecekti. Mustafa Bey'in çiftliğini kararlaştırmışlardı. Eğitim orada yapılacak, silah kullanmasını öğrenenler, hemen cepheye gönderilecekti.

Ordunun dağıtılmış bulunması, Süleyman Bey'in, bir tek yedek teğmenle kalmasına yol açmıştı. Allahtan, o da kendisi gibi ateşli bir insandı. Ve daha ilk ağızda, milislerle birlik olmayı çıkarıvermişti ağzından. Yok eğer kumandanı gitmeyecek, birlik olmayacaksa, izin versindi ona da...

* * *

Behlül, marangoz dükkânından içeri girdi. Vasili, önüne aldığı bir kapı sövesini rendeliyordu. Selam verdi. Ve hemen arkasından söze girdi.

— Başın sağolsun kiryo...

Vasili ilkin gelene baktı. Gözlerinden bir küfür geçti. Sonra toplandı.

— Siz sağ olunuz.

— Dağ gibi yiğitti Kosti Efendi.

— Nerden nereye?

Anlamazlığa getirdi Behlül.

— Hani senin ahbabındı da...

— Ya öyleydi. Rab İsa mekânını cennet etsin. Çarşıya çıktı mı, bana uğramadan geçmezdi.

— Çok bir yaman adamdı.

— Ermişti Behlül Efendi. Çok bir büyük ermişti hem de... Nasıl olur da zehirlenir aklım kesmiyor bir türlü.

— Bu ermiş kısmı öyledir, bilmez misin. Benim şeyhim de öyledir. Bir kez zikre oturdu mu, eteği tutuşsa farkında olmaz. Alan yer, kır yerdeydi. Bir yılan, çıyan...

Atıldı Vasili.

— Yok yok... Bir düşman parmağı var bu işin içinde. Ama kimin. Bir çıkarsam, yok mu? Bir bilebilsem bunu. O ne yaptıysa, tıpkısı tıpkısına ben de yapacağım.

— Ah keşke... Hani demem o ki...

Çırakları gösterdi. Vasili anladı. Bunların, Papaz Kasti'yle bir işleri olmalıydı. Yoksa... Dur bir yoklasın. Eğer öyleyse, Kosti'nin sağlam haberleri nereden elde ettiğini öğrenirdi. O zaman daha çok girerdi kumandanın gözüne. Zaten geçen gün gelen mektup canına okumuştu. Ben haberleri, İzmir metropolitinden alıyorum. Bir de sana güvenmemi istiyorsun diyordu. Demek Kosti... Kosti'yi biliyordu. Çetelerle ilişkisi vardı. Ama yukarılarla da ilişki kurduğunun farkında değil. Çeteyi o da çok iyi tanıyordu. Çıraklarından ikisi Kostas'ın yanındaydı. Kaç günlerdir hazır yiyip yan geliyorlardı. Eğer sağlam bir ilişkileri varsa, bundan böyle birlikte yürütürlerdi.

— Behlül Efendi. Kosti Efendimizin ölümü niye üzdü sizi bu kadar?

Sonra, Behlül'ün gözünün çıraklarda olduğunu sezince, sustu. Seslendi çıraklara.

Birinin fırladığı anda, unutmuş gibi yutkunarak, ötekini de tütün almaya gönderdi. Hemen çözüldü dili Behlül'ün. Demek, umduğu gibiydi.

— Şeyh Efendimizin çok bir iyi arkadaşıydı da...

— Şeyh Efendimizin mi? Ne gibi?

Amma gâvurdu bu da ha... Anlasaydı ya işte. Ne gibi ilişkisi olurdu bir Müslüman şeyhiyle, bir Hıristiyan papazının.

— Ara sıra buluşur, zikir sırasında görüp öğrendiklerini anlatırlardı yekdiğerine...

İyi oturtmuştu ha. Eğer o anlamda bir ilişkisi yoksa, çözemezdi bu gizi Vasili. Varsa hemen anlardı. Kaşlarının kalkıp inmesinden anlaşılıyordu ki, vardı. Ve yüzü gülmüştü hemen.

— Demek birbirleriyle geleceği tartışıyorlardı ha...

— Ya...

— Oh Behlül Efendi. Neden söylemezsin bunu önceden. Şeyh efendim, artık Kosti Efendimizin vekili sayılır. Acaba bir buyrukları mı var?

— Ha şunu bileydin kefere. Var ya...

Rendeyi bıraktı Vasili. Sonra yaklaştı Behlül'e. Sırtını okşadı.

— İyi uğraştırdınız beni. Hani haberli olmasam...

— Sen de beni, Vasili Efendi. Terlettin bayağı. Haberli değilsin sandım.

— Buyruk nedir şimdi?

— Bu akşam, yatsıdan sonra efendimize uğrayacaksın. Diyecekleri var.

— Başüstüne. Buyruğu başım üstüne efendimizin. Derhal uğrarım.

— Kimseye hissettirme ha...

— Bilmez miyim?

* * *

Keçeci Salih'in dükkânı, Vasili'nin dükkânının tam karşısına geliyordu. İnce, ibrişim örmeli hasırını yaymış, üstüne bir karış kalınlığında atılmış yün döşeyerek, çiçekleri, renkleri atmıştı. Sabunlu suyla ıslattıktan sonra, hasırı dürdü. Dükkânın boyunca, bir öne, bir arkaya basılacaktı hasır. Böylece keçeleşecek, daha sonra çıplak dizle dövüle dövüle, kepenek olacak, semer altlığı kesilecekti. Hasırın her öne doğru gelişinde, elinde olmaksızın komşularına kayıyordu gözü.

Behlül'ü, Vasili'nin dükkânına girer görünce, pirelenmişti birden. Camiden yeni çıkmışlardı onlar. Şeyh ise, kızıp küsmüştü. Şimdi, şeyhin, en sadık, en yakın adamı son zamanlarda hiç de güvenli davranmayan Vasili'nin yanına geliyordu ha... Bir iş vardı bunda. Hem de derin bir iş.

Eskiden, daha caddenin başında patlatırdı selamı Vasili. Yunan İzmir'e çıkalı değişmişti. Ne selam vardı artık, ne saraka. Dükkânının önüne bile çıkmaz olmuştu eskisi gibi. Mektuplar yazıyor, istasyona kadar gidip kendi eliyle birilerine gönderiyordu. Bir şey soracak olsan, sanki kaymakammış gibi cevaplıyordu. Bir "bizimkiler" vardı ağzında. Tepesi atıyordu kişinin. O ilişkiyi kesince, bunlar dünden kesmişlerdi.

Hem çarşının içinde, giderek yayılıyordu ayrılık. Bir öfke bulutu gibi. Rumlarla alışveriş kesildi kesilecekti. Böyle bir zamanda, Beh-

lül'ün, Vasili'nin dükkânına gelmesi. Üstelik fısır fısır bir şeyler konuşması, bir acayipti. Hem de, çırakların dışarı çıkmasını kolladıktan sonra, kulak kulağa vermeleri, daha bir acayipti doğrusu.

Allahtan olsaydı da, Paşazade gitmemiş bulunsaydı. Gitse bile, bu durumu bildirmeliydi ona. Ayağını denk alsındı. Bu insanlar, dedikleri olmadı mı bir kez, her türlü kötülüğü yaparlardı. Şeyh Mehmet Efendi, kendisi olmasa bile, bir adamıyla casusluk yapar mıydı? Aklının ucundan geçmezdi böyle bir şey. Geçmezdi ya, bilip duyduklarınızı bize bildirin demişlerdi camide. Madem öyle demişlerdi. İlk olarak kendisi gitsindi işte.

Hasırı bir adım yuvarlayıp elleriyle dizlerine bastılar. Sonra sekerek, bir adım daha ileri alıp kepengin ucuna kadar geldiler. Çıraklar ve kalfalar, ince bobinin üstünden atlayıp ayak değiştirdiğinde, "Siz devam edin," dedi Salih. "Ben bir yere kadar gidip geleyim."

Bir koşu Kalaycı'nın dükkânına vardı. Paşazade genellikle oraya giderdi oturmaya. Baktı yok. Kalaycı, niye geldiğini sormadan, evde olacak. Yeni bir iş var galiba, daha yola çıkmadı, diye cevapladı sorusunu.

Nefes nefese girdi selamlık kapısından. Gördüklerini anlattı. Daha önceden olanlarla birlikte. Başını salladı Paşazade. Öteki beyler, sırtını sıvazladılar. Sırtları hiçbir zaman yere gelmezdi. Tüm kent böyle elbirliği ederse, Yunana adım attırmazlardı. Tüm kaynaklarını kurutmak gerekirdi geriden. Ancak böylelikle, bir kargaşayı, bir arkadan vurmayı önlerlerdi.

Hiçbir şey belli etmeden dönsündü dükkânına. Ve hem Behlül'ü, hem de Vasili'yi gözlesindi bir iyice. Akşam olmadan da haber getirsindi tekrar. Sabaha kadar burada oturup gerekli hazırlıkları yapacaklardı.

Salih, kalfalarından en güvendiğini Behlül'ün ardına saldı. Vasili'yi kendisi izleyecekti. Ve gördüklerini bir bir anlatacaktı tekrar.

* * *

İsmail, iki gündür kayısı ağacının yanına varmıyor, Mariya'dan kaçıyordu. Sanki onu tekrar görürse, olanları tekrar yaşayacakmış gibi bir ürküntü var içinde. Oysa, her geçen dakika biraz daha artıyor özlemi.

Onun çıplaklığında, utanmazlığında yaşadığı mutluluğu arıyor. Bir noksanlık var teninde. Bir ağırlık gelip saplanıyor kafasına. Gideyim, diyor. Ansızın girivereyim odasına. Uyurken. Sokulayım yanına. Fakat daha ağacın altına varmadan ürküntüsü artıyor.

Dönüp yatağına giriyor. Bir ayrı oda olmasa evlerinde. Yatağını ayrı sermeseler, yaptıklarını anlatıvermekten korkuyor. Gecede kaç kez uyanıyor. Bunalmış, boğulmuş gibi. Çarşafı dürüm dürüm. Sabahleyin düzeltmeye çalışıyor. Ama anası ilk bakışta buruşukları görüyor olmalı. İnceliyor çarşafı.

Bu akşam gidecek. Bir deneyecek. Dayanamıyor Mariya Ablasının ayrılığına. Belki... Belki unutur Kosti'nin çırpınışlarını. Onun sıcak çırpınışlarını teninde duydukça, papaz yiter gider düşlerinden.

Ama yine gidemiyor. Çağırsın diye bekliyor. Her zaman nasıl çağırır o... Yine çağırsın. Sesinde, coşkulu bir işveyle, "İsmailimu" desin yine. Bekleyecek. Korku... Ya yine gelir saplanırsa bu korku. Gidemiyor. Belki çağırsa bile gidemeyecek.

Birden ansıdı. Paşazade, yemekten sonra gel, demişti. Dönüşte uğrar. Oh, daha iyi. Mariya Ablası uykuda olur o zaman. Dener. Korku girerse içine, döner gerisin geri. Girmezse kalır. Şimdiden ayarlamalı evi. Anasına söyledi. Paşazade çağırdı beni, belki dönemem, dedi yemekte. Gecikirsem orada kalırım. Koşarak çıktı evden. Koşarak yürüdü kaldırımlarda...

-23-

Elma, erik ağaçlarının ince gövdeleri, gezinen gölgeleri gizleyemiyor. Silah namluları, insan gölgelerinden önde. Ay, gülümsemesini artırdıkça, parıltılar daha bir göz alıcı. Ağaçların arası, kaynaşıyor. Gecenin ürküntü verici yalnızlığı yitmiş. Yerine belli belirsiz hışıltılar. Tümseklerde, arklarda durmadan kıpırdayan bir yaşam. Giderek sokuluyor değirmene. Durmadan daralan bir çember gibi kıpırtı.

Değirmenin örtülü pencerelerinden belli belirsiz ışık sızıyor. Ve yaklaştıkça, Rumca küfürler, şarkılar duyuluyor sarhoş kelimelerden.

Kostas, adamlarıyla eğleniyor. Haftalardır kapalı kalmanın, boşa mermi yakıp hazırlık görmenin hıncını, akşamları yuvarladıkları şarap taslarından çıkarıyorlar. Besili koyunlar kesiliyor. Ayını yeni doldurmuş oğlaklardan püryan kızartılıyor. Ve şarap fıçılarından doldurulan taslar, ağızlarda tat oluyor.

Kosti'nin gelmemesi düşündürücü yine. İki gün önce, uğradığında buyruk beklediğini söylemişti. Gelmeyince, almaya gitmiş olmasın. Artık sabırsızlanıyor adamları. Kasaba'ya iki gün önce girildiğine göre, Salihli'yi geçmiş olmalı askerleri. Yarın, öbür gün Alaşehir'de olurlar. Onlar, Kemer yönünden, demiryolundan, Kostas ve adamları Toptepe'den inerler. Bir saat içinde kentin işi tamam. Hükümet konağına, mavi beyaz Yunan bayrağını çekiverirler.

Bakalım, babası eskisi gibi direnir mi? "Sen karışma bu işlere. Sonuç hiç iyi değil, beğenmiyorum ben. Bin yıldır kardeş kardeş geçindik Türklerle... Bizler, altı yüzyıla yakın bir zamandır, geçiniyoruz. Dostluğumuz, komşuluğumuz kardeşlikten ileri. Biz karışmayalım. Hiç karışmayalım hem de... Bu eğer, askerin işiyse, yapsın görevini. Ama komşularımıza, kardeşlerimize kıymayalım biz."

Babası... Bir Rum beyi olarak, tümünün önüne düşmesi gerekirken, onları önlemeye çalışıyor. Milliyetçiliğini yitirmiş besbelli. Yunan değil o. Bizanslı olmayı, Bizans'ın kalıntısı olmayı kabullenmiyor. Oysa, bu fırsatı tam altı yüzyıldır, bin yıldır beklemediler mi? Hatta kendisi bile... Keyfi yerinde olup masal söylerken hep o eski Bizans'ı anlatmaz mı? Neden böyle birden değişti. Sanırsın ki, kökü bin yıllar öncesine dayanan, Filedelfiya, Neo Kaiseria, Alaşar ve Alaşehir haline gelinceye değin hep bu özlemle yanmadılar. Hani onların soyu, Krezüs'ün kumandanlığını yapmıştı. Hani Persler bile Krezüs'ü yendikleri halde tutunamamıştılar burada. Hani Selçuklular kenti alıp Alaşar yapınca, kızmışlar, savaşa tutuşup tekrar Bizans'a geçmişlerdi. Şimdi ne oluyordu babasına. Osmanlı güçlü değildi. O kadar zayıftı ki, hatta, yıkılıp gitmişti.

Kosti, daha ilk geldiğinde söylememiş miydi bunu.

Osmanlı paylaşıldı. Buraları bizimdir, dememiş miydi? Yalan borcu mu vardı onlara. İşte dedikleri gerçekleşmiyor muydu? Kasaba'ya

kadar gelmişti askerleri. Askerin işiymiş. Onlar, yüreklerinde Bizans'ın özlemini tutuşturup ulusal duygularını kabartarak yiğitçe vuruşmazlarsa, askerin önü nasıl açılırdı. Hangi gerekçeyi bulabilirdi asker. Bak, derlerdi Venizelos'a büyükler. Kentli istemiyor sizi. Hiçbir kargaşa çıkarmıyor. Durumlarına razı onlar. Türklerin buyruğu altında yaşamaya razı... Öyleyse daha öteye gitme. Kal olduğun yerde.

Babasının dediğine uysa, sonuç bu. Oysa, değil. Buraları onların. Megalo idea ne olacak. Ninelerinin masalı, damarlarında dolaşan asil Bizanslı kanı ne olacak. Eski Yunanın asıl temsilcisi onlar değil mi? İşte fırsat. Şimdi buluşacak, kaynaşacaklar.

Tası başına dikti. Şu Kosti gelmeliydi. Buyruğu bir iletmeliydi ki... Eğer direnirse, ilkin babasını yok etsin. Bunlar eski adam. Savaşı bilmezler. Barış içinde büyümüşler. Barışa göre kurmuşlar yaşamlarının düzenini. Bağları, değirmenleri, tarlaları ve dükkânlarıyla zengin olmuşlar. Kentin en sayılan kişileri arasına girmişler. Ama birer tutsak değil mi onlar. Verdikleri baç tümüyle Türklerin hazinesine girmiyor mu? Burası onların toprağıymış. Lafa bak... Toprağın, bayrağının dalgalandığı yerdir. Hani senin çiftliğinde, bağında, değirmeninde bayrak? Dalgalansa bile Osmanlının ay yıldızlı al bayrağı dalgalanır. Senin mavi beyaz bayrağın değil. Neden? Çünkü, tutsaksın sen. Uyruksun...

Değişecek bu. Babası gibi geri kafalılar, dostluk, barış söylevleri verseler bile, değişecek. Yeter ki, buyruk gelsin yukarıdan. Haydi Kostas, desinler. Bakalım o zaman ne oluyor. Hem bilmez mi onlar Türkleri. Tümü korkak değil mi? Silahlı bir adam görseler, kaçacak delik ararlar. Salih Efendi, son üç ay içinde, kent zenginlerinin yarısını yatağında boğdu. Üstelik, cenaze törenlerinde en çok üzülen insan pozuyla dolaştı da, biri parmağını kıpırdatamadı. Bırak parmak kıpırdatmayı, gizlice ihbarda bile bulunamadı. Daha geçen hafta, eski eşkıya Musa'yı boğanlar, hâlâ bulunamadı. Neredeler? Kimlerin adamı bunlar? Belli değil.

Ama Kostas bir kente insin. Daha askeri gelmeden. Gelse bile düzeni kuramadan, bu eşkıya bozuntusunun tümünü kesecek. Salih Efendi'yi, hele tümünün başı olan o Paşazade'yi... Önce kellelerini kesecek,

sonra ayaklarından sallandıracak ulu çınarlara. Kentli görsün kendine kötülük edeni. Hem gözdağı olur onlara bu. Kıpırdanamazlar. Hem dehşetli bir örnek. Kendi adamlarından korkanlar, kimbilir Kostas'tan nasıl korkarlar...

Pavlo, değirmenin önünde nöbetçi duruyordu. Özellikle geceleri buna çok dikkat ediyorlar. Değirmenin çevresinde giderek yakınlaşan bir hışırtıyla kulak kesiliyor. Sonra tehlike işaretini veriyor: Kapıyı tıkırdatarak, uyarıyor içerdekileri. Sarhoş kelimeler birden kesiliyor. Eller silahlara uzanıyor. Gözler, mazgal deliği olarak açılmış, sonra yine tuğlalarla kapatılmış aralıklardan çevreye dikiliyor.

Ay, ortalığı aydınlatıyor. Ama ağaçların gölgesi ve basıklığı, toprakta olup bitenleri anlamalarını olanaksızlaştırıyor. Aranıyorlar. Pavlo ürkmüş olmalı. Dal gibi boynunu sağa sola çevirerek, bir şeyler öğrenmek istiyor. Göremiyor. Bildiği, hemen hemen her akşam iyi tanıdığı ağaç hışırtısı değil bu geceki. Yaklaşan bir şey. Ölüm korkusu...

Kapı açılıyor. İki kişi daha katılıyor Pavlo'ya. Birkaç adım ilerleyip açıklığa çıkıyorlar. Ve ilkin Rumca, sonra Türkçe bağırıyorlar. "Kim var orada?"

Ses yok. Hışırtılar birden kesilmiş. Pavlo hayal görmüş olmasın. Korkuya kaptırmasın kendini. İşte ne hışırtı var, ne de bir tehlike. Yanılmış o. Korkmuş. Arkadaşlarını da korkutacak. Birkaç tas şarap yudumlasın içeri girip. Bir şeyi kalmaz.

Tam dönmek üzereler. Bir cayırtı kopuyor birden. Ve üçü de yere yuvarlanıyorlar. Bir iki sallanıp ya karınlarını tutarak ya silahları ellerinden fırlayıp sırtüstü düşüyorlar açıklığa... İçerden küfürler ve kurşunlar cevap veriyor ilk cayırtıya. Karşılıklı ateş, körlemesine sürüp gidiyor.

Kötü kıstırıldılar. Karşı taraf, avucunun içinde gibi görüyordur değirmeni. Çıkamazlar. Ama kendileri hiçbir şey görmüyorlar. Sadece, küfür ve kurşun yağmuruna tutuyorlar dışardakileri. O kadar... Böyle sürmez bu. Sabah olunca, durum kötüleşir. Sabah olmadan sıyrılmalı. Bir an önce kurtulmalı buradan. Öcünü alacak Kostas. Tümünden çıkaracak bunun acısını. Kentliyi kurşuna dizecek baskıncıları öğreninceye kadar. Ama bir kurtulsalar bu kapandan. Bir sıyrılıp çıkabilseler.

Değirmenin tavanı, bentlerin indiği yamacın altına geliyor. Kiremitlerin altı, çıra gibi tahta. Arkadan dolananlar, oraya varırlarsa, yakmak kolay. Bunu önlemeli ilkin. Yoksa sabah olmadan bitiktir işleri.

Bentler...

Onlar, değirmende yuvalandıklarından beri, su akmıyor bentlerden. Bir tırmansalar. Bentlerin başından, daha iyi görürler olanları. Ve baskıncıları, keklik gibi avlarlar. O tarafa tırmanmak çok güçtür. Yüzyıllar öncesi, baskınlara karşı yapılmıştır değirmen. Arkaya dolanmak için, sivri kayaları tırmanmak gerek. Bir değirmenin önündeki açıklıktan dolanan dar patika var. O, ateşlerinin altında. Bir de, arka taraftaki merdiven. Eğer görünmeden tırmanabilirlerse, bentlere. En sağlamı onlar.

Merdiven kapısını açtı Kostas.. Besbelli. Yukarıda kimse yok. Ama merdivene tırmanır tırmanmaz, yüz adım öteden, ayna gibi görünür. Birinci olmazsa, ikinci atışta indirir baskıncılar. Şimdi bile. Başını görmüş olmalılar. Patikaya dalsa...

Adamlarından birini indirdi patikaya. Arka kapıdan zıpladı adam... Ve bir boş çuval gibi düştü yere. Daha atlarken vurmuşlardı. Demek, patika da ateş altında dedi. Çok iyi düşünmüşler. Buralarını iyi bilen biri hazırlamış baskını... Bilmeyen mi var ki... Değirmenler kurulduğundan beri, kentli un öğütür. Sıra beklerken de dolanır çevrede. Evleri gibi bilirler burasını. Neden güvendi kendine bu kadar. Neden hiç tedbirli durmadı. Kosti nerede? Bir kıpırtı olduğunu niye haber vermedi. Ya ötekiler. Vasili domuzu... Ama onun buraya gelmesini yasaklamamış mıydı? Nasıl gelip haber iletsin adam. Bir Rumun, Rum değirmenine girmesi, kuşku uyandırırdı. Kentli, Kostas ve ondan sonra yitiklere karışan Rum delikanlılarının, Manisa ötesinde, Rum ordusuna karıştıklarını sanıyordu. Daha doğrusu, Kostas ve arkadaşları, kentlinin öyle bildiğini sanıyorlardı. Gelen haberler hep öyleydi...

Bu yüzden, Vasili'nin kuşku uyandıracak bir davranışta bulunmasını önlemişti. Kosti başkaydı. O, öylesine uzaktan dolaşıp geliyordu ki... Hem gelişi bile başkaydı. Nöbetçiler, onun uzaktan geldiğini gördüklerinde, yalnız onun değil, herhangi birinin de geldiğini gördüklerinde öyleydi bu kural, içeri kapanıyorlardı. Kosti din-

leniyormuş gibi yapıyor, kendisini gözleyen kimsenin bulunmadığına güveni pekleşince, işareti veriyordu. Vasili bilmez bunları. O, esnaf adam. Ama yine de taşımak zorundalar. Çünkü, kumandanın adamı. Daha Atina'dan kumandana Vasili'yi salık vermişler. İzmir'e çıkar çıkmaz mektuplaşıyorlarmış. Kosti anlatmıştı bunu geçen gelişinde. İlk Kostas uyarmıştı Kosti'yi. Kentte ilişki kuracağı kişileri söylerken. Sonra gerisini Kosti tamamlamıştı.

Atış devam ediyor. Kapı açık kaldı. Adam daha atlarken vurulunca, hemen kendini geriye attı Kostas. Tek yol kalıyor. Bentler. Oradan tırmanıp yamaçtan yağdırmalı kurşunu. Bakalım nasıl dağılıyor gelenler.

Çark bölümüne indi. Yanına iki kişi daha almıştı. Üç kişi yeterliydi yukarıda. Fişeklikleri dolu, silahları yeniydi. Oradan, gördüklerini sektirmezlerdi. Kaç günlerdir atış talimi yapmışlar, ellerini iyice alıştırmışlardı artık. Hem öyle bir yerdi ki, yamaç. Tüm ağaçlıklar, tabak gibi görünüyor. En küçük kıpırtıya sıkarlardı kurşunu. Yüz kişi olsa gelenler, tümünü yitirirlerdi.

İlkin kendisi girdi bende. Ardına adamlarını taktı.

Güç oluyordu. Yuvarlak ve alabildiğine dik tahta yerde ilerlemek, çok güç oluyordu. Su, tahtayı bir rende gibi kaygan hale getirmişti. Dizlerini dayıyor, sırtını bir karış kadar yukarı alıyordu Kostas. Böyle, birkaç karış ilerliyor. Sonra bir kayıyordu, ilk tırmandığı yere gelmiş.

Tepesinde, yuvarlak sarı bir gök. Arkasında adamlarının da tırmanma çabasıyla kararmış bir kayganlık. Silahı, göğsünde çaprazlanmış. Fişekliğinin kayışı, bir iğne gibi batıyor sırtına. Terliyor Kostas. Dizleri yüzülmüş. Pantolonu yırtılmış. "Eh ulan," diyor içinden. "Bir tırmanayım. Bir varayım yukarıya. Gösteririm size ben. Bunun acısını çıkartırım hepinizden. Ama biraz daha durun bakalım."

Gök giderek yaklaşıyor. Yarıyı aştı Kostas. Elleri, dizleri kanadı ama biraz sonra tutunacak bendin ucuna. Bir kez ulaşsa. Bir kez elleri değse...

Birden karardı gök. Bir uğultu doldurdu kulaklarını. Ve bent dolusu su kapaklandı üstlerine. Kaydı Kostas. Arkadaşlarıyla birlikte, büyük bir hızla çark taşının üstüne çarptı. Su kabardı. Doldu. Kıpırdanamıyordu...

Kiremitler kırıldı tepelerinde. Sonra bir koku sardı çevreyi. Yanık kokusu. Tutuştu. Alev alev yanmaya başladı tavan. Üstlerine çöktü çökecek. Aşağıdan su uğultusu geldiğine göre, bentten kurtulma olanağı da yok.

Şaşırdı Kostas'ın adamları. Nereye gitmişti bu. Hiç sesi soluğu çıkmıyordu. Biri indi bölmeye. İnmesiyle, yukarı fırlaması bir oldu. Kostas ve yanındakiler boğulmuştu. Ölüleri, suyun gücüyle, çark taşının üstünde dönüyor, bölme ağzı açık olmadığından, dışarı çıkmıyordu. Güçleri kırılıverdi. Deminden beri küfrederek ateş edenler, kıstırılmış kedilere döndüler. Artık silahını kavrayan, ağaçlara, açıklığa, durmadan ateş ediyor.

Tavan, çıtırdıyor üstlerinde. Dışarıdan, her atışlarına, birkaç atışla cevap veriliyor. Çok kalabalık olmalı dışardakiler. Kalabalık ve ansız bastırmanın üstünlüğünde... Ah, birini olsun görebilseler. Birinin canını yakabilseler. Peki, hani tırmanılmazdı yamaca. Kim tırmandı. Nasıl yaktılar değirmenin tavanını. Kostas aldattı onları. Aldattı ve ilk cezayı çekenlerden biri oldu. Teslim olsalar mı? Ellerini başlarının üstünde birleştirip çıksalar mı dışarı. Kimbilir ne yaparlar? En iyisi vuruşmak...

Fakat birden çöküyor tavan. Duvar dibindekiler, alevler daha üstlerine gelmeden, kendilerini dışarı atıyorlar. Yeni bir cayırtı. Silahlarını atmayı unutmuşlardır. Hemen yıkılıyorlar alana. Arkadan gelenler, ilkin silahlarını atıyorlar. Sonra elleri başları üstünde, çıkıyorlar dışarı.

Tanımadıkları boğuk bir ses, "Fişekleri de," diyor. Hemen çıkarıp atıyorlar. Ve ses devam ediyor.

— Haydi kaldırın bakalım tabanları. Doğru kente...

İnanmıyorlar. Arkalarından vuracaklar onları. Tam kente koşarken, tümünü öldürecekler. Kendileri olsa bırakır mı?

Paşazade'nin buyruğu olmasa, onlar da bırakmazlar. Ama tanınmak istemiyor milisler. İçlerinden biri tanınırsa, bakarsın bir iş gelir başına. Bırakmaz bunlar acısını. Tanıdıklarını temizleyiverirler. Ölüm kalım savaşı bu. Kendileri için değil. Nasılsa ölecekler. Öldürmeyen ölür... Biliyorlar. Ama çoluk çocuk burada kalacak. Onlar silah kuşanıp Salihli öteye gidecekler. Haberleri bile olmaz, bunlar çocuklarını ke-

serken. Hem bu nedenle, hem de asıl Paşazade'nin düşündüğüyle bırakıyorlar. Eğer kentlinin silahlandığı haberi, onlar, cepheyi açmadan ulaşırsa, ardına bakmaz Yunan. Ardı nasılsa takviyeli. Doğru Alaşehir'e iner. Cephe açmalarını engeller. Bunun için, gerçek öğrenilinceye, çeteler kendi aralarında vuruşmuş denilsin istiyor. Asıl amacı bu. Ve diğerleri kentlinin, milislerin kendi yorumları. Gerçeği bilmediklerinden, her biri bu salıverişi, kendine göre yorumluyor.

Rum delikanlıları, silahlarını, cephanelerini bırakıp kent yönünde yittikten sonra, değirmene girip silahları topluyorlar. Depo, mahzen ne varsa bir bir araştırıp silah, cephane, bulduklarını dışarı taşıyorlar. Değirmenin duvarları, taş ve tuğla, sadece ekinleri taşlara aktaran yerler tahta olduğundan, yangından pek zarar görmüyor. Silahlar yepyeni. Yirmi iki silah ele geçiriyorlar. Yüz elli, yüz yetmiş iki ediyor birden.

Kaçanlar arasında Kostas yok. Arıyorlar. Çark bölmesinde ölülerini buluyorlar. O zaman gözleri parlıyor Paşazade'nin..

— Yaşa Topal. Nasıl akıl ettin bunu.

— Beyim, rahmetli Hacı Emmi anlatırdı bana. Değirmenlerin böyle yamaca yaslanmasının nedeni, suyu kolay akıtmak olduğu kadar, baskın ve vurgunlarda, kolay kaçmayı da sağlamakmış. Hatta bu yüzden, bentlerin çoğu merdivenli olurmuş. Ordan aklıma geldi...

— Tam zamanında aklına geldi ama. Gerçekten Kostas buraya tırmanabilseydi, epey kök söktürürdü bize. Kim öldürmüş olabilir Hacı'yı sence?

— Bilmem ki beyim. Hacı'nın hiçbir düşmanı yoktu ki... Varsa bile ben bilmezdim.

Durakladı.

— Olabilir de. Eski eşkıyaydı Hacı. Çakırcalı'nın can bir yoldaşıydı. Belki o zamandan...

— O zamandan bu zamana kin mi kalır Topal. Bir başka iş bu ya, bakalım. Öğreniriz.

Çöküntü birden harladı.

— İyi ki, tetik davranmışız beyim. İçerde hiçbir şey bırakmadık.

— Ölülerini kendileri kaldırsınlar artık. Gidelim.

Kitle yola düştü. Gece yarıyı geçmiş, ay neredeyse tepelerin ardında kaybolmak üzere.

* * *

Vasili olanları Şeyh Mehmet Efendi'den öğrenir öğrenmez, ilkin bir rapor düzenledi. Keçeci Salih'in ardında olduğunu bilmiyor. Tekkede, camide geçenleri öğrenince hemen evine koştu. Raporunu hazırladıktan sonra, Kostas'a haber iletmek amacıyla, değirmen yolunu tuttu.

Yarı yola gelince, cayırtıyla durakladı. Uzun bir süre silah seslerini dinledi. Artık değirmene gitmesinin bir anlamı yoktu. Belli ki, vuruşma var orada. Bir an önce uzaklaşmalı. Kimselere görünmeden, raporu iletmeli kumandana. Hem de burada olanları ekleyerek.

Tekrar evine geldi. Salih, o evine girince döndü. Paşazade'nin konağına yollandı. Kızanların bir ikisi nöbetçi kalmışlar konakta. Beyimiz yok, dediler. Dönüyordu ki, istersen geç bekle, neredeyse gelir, diye tamamladılar.

Selamlığa girdi. Kahve koşturdular.

Gece yarıyı aşarken, elbiseleri tozlanmış, yüzlerinde çamur izleriyle, Paşazade ve milise ayrılanlar sökün ettiler. Şaştı Salih. Sonra toparlandı. Yoksa, dinlediği cayırtı bunların silahlarından mı çıkmıştı.

Anlattı olanları. "Gâvur evine kapandı," diye bitirdi sözlerini. Mustafa Bey'in yüzünden belli belirsiz bir gülüş geçti. Sonra bulutlandı yüzü. Biraz adam ayırmalıydı. Ya da öteki beylere söylemeli, kentin içinde olup bitenleri bir iyice izlemeliydiler. Bugün Vasili, yarın bir başkası. Kaynayacaktı bu kazan. Bunu önlemeliydiler. Yoksa, yaptıkları işler yarıda bozulabilirdi.

Yine de keyifliydi. Umduğundan iyi gitmişti baskın. Ve Rum delikanlıları, ilk kez savaşın ne demek olduğunu öğrenmişlerdi. Bir daha kolaylıkla kıpırdanamazdı onlar.

Yarın duyulurdu Kostas'ın başına gelenler. Sabah olmadan yola düşmeliydi onlar. Çiftliğe kadar varıp oradan, aşmalıydılar Gözlübaba'yı. Sonra Salihli... Ve daha öteleri.

Kalktı.

— Yolcu, yolunda gerek Salih Usta. Bize izin. Sen bu anlattıkla-

rını kumandan beye, bir de Akif Bey'e söyle. Gözümüzü arkada komasınlar. Biz cephe açmaya gidiyoruz. Onlar, kenti korusunlar. Siz de boş bırakmayın.

— Başüstüne beyim. Anlatırım.

— Hadi kal sağlıcakla.

— Tanrı gazanızı mübarek etsin.

— Amin...

* * *

Topal Ali, kendisi de milisler arasına katılınca, Kalaycı'yla konuşmaya daldı.

— Ben gidiyorum yoldaşlarla. Gayrı köye haber iletmesi senden. Bizim oralı birini bul. Varsın köye. Anlatsın olanları. Bir bir. Benim sağ olduğumu ve de savaşa girdiğimi söylesin. Köylü sakin olsun ki, inmesin kente. Ne olur, ne olmaz. Bakarsın yitirir bizi düşman. Dönemeyiz. Ser sebil olmasınlar burda. İlet bunları bizimkilere. Şu cepheyi açalım, ben dönerim. Tabii, Tanrı sağ kalmamı yazmışsa. Kendim gider, görüp duyduklarımı anlatırım.

— Sen hiç tasa etme. Yakındır, Bayındıroğlu gelir. Bugün yarın gözünden al. Yaman bir adamdır. Gelirse bana mutlaka uğrar.

— Bildim. Bakkal değil mi? Derbent'te?

— Hah, işte o. Söylerim ona. Kaç saatlik yol. Bir uğrayıverir. Sen tasa etme.

— Sağol.

Sonra, onları bırakıp Toptepe yoluna düşmüşlerdi. Artık gerisini Kalaycı yapardı. Kendisi gitmiş gibi giderdi haberi. Köylüsü tasadan kurtulurdu. Kurtulabilirse. Bu yaz inemediler mi ovaya, halleri bitikti. Bitikti ya, inmenin de mümkün yoktu ki...

İsmail, koşarak girmişti Paşazade Amcasının konağına. Kosti'nin yaptıklarını bir kez daha anlattırdı ona Mustafa Bey. Geçtiği yolları, hangi değirmene gittiğini yeniden tanımlattırdı. En küçük ayrıntılarına varıncaya. Sonra da, haydi bakalım, doğru evine dedi.

İsmail, değirmene gideceklerini anlayınca, direndi. O da gitmek istiyordu. Bir savaşın nasıl olacağını görmeliydi. Eğer götürmezse amcası, arkalarından gelirdi.

İsmail'i kararlı görünce Paşazade, "Peki," dedi. "Git, Ali Amca'nın yamacından ayrılma."

Uçuyordu İsmail. On dört yaşındaydı. Ama savaşa giriyordu. Bir savaşçı oluyordu. Topal Ali'yle birlikte arkadan dolandılar. Paşazade'yle bir şeyler konuştu Ali. Sonra, silahını tartarak, tepenin arkalarına düştüler. İsmail, kentli olmasına, yaşamının her baharı Bahçearası'nda geçmesine rağmen, buraları hiç bilmiyordu. Bir yamacı tırmandıklarında, savaşın başladığını duydular. Sonra yamacın ucuna gelince, karanlıkta silahların alevlenişini gördüler. Arkın suyu, yandaki dere yatağına akıtılmıştı. İlkin orayı kapadılar. Sonra bentlerin kapaklarını açıverdiler.

İsmail hemen yapacaktı bu işi. Bentin içinde sürtünme sesleri duyunca, bekledi Topal Ali. Sesler iyice yaklaşınca, bırakıverdi suyu.

Dönerken, direnmesine zaman bırakmadı Mustafa Bey. "Haydi bakalım," dedi bu kez sert sert. "Doğru eve. Yoksa şaplağı yersin."

Rum iriminin önünde durdu İsmail. Uğrasa mıydı Mariya Ablasına? Dayanamıyordu. Dayanamayacaktı artık. Anası döneceğini ummuyordu nasılsa. Beklemezdi. Babası... Babası beylerle ayrılmıştı. Onun kaldığını görerek. O da beklemezdi. Bir uğrasaydı şimdi. Bir yoklasaydı.

Neden dolanmamıştı iki gündür. Neden çağırmamıştı kıyıdan. Kendisi kıyıya gitmemişti ki. Gitmesin. Eve girip çıkması noksan değildi ki... Bir geldiğinde işaret ediverirdi. Şöyle gözlerini süzerek bir baksa, anlardı İsmail. Hemen koşardı Mariya Ablasına. Belki unuturdu Kosti'yi o zaman. Unutmuştu bile. Korkmuyordu artık. İşte bak. O vuruşmayı görmesi gerekmiş demek ki. Vuruşmada bulunması gerekmiş. Yoksa, ölümün bu kadar doğal olduğunu nasıl öğrenecek.

Vuruşmayı görmemişti o. Tam anlamıyla bilmiyordu. Ama yine de duyduğu kadarı. Ve yamaca tırmandıktan sonra, arka kapıdan zıplayan adamın birden yere yuvarlanması... İşte o kadardı yaşamın sonuçlanması. Kosti de öyle gitmemiş miydi? Bir iki çırpınma, kalın ensesini yastıktan kurtarma çabası... Sonra, mosmor kalıvermişti.

Neden aramıyordu Mariya Ablası. Hani sensiz ölürüm diyordu. Seni çok seviyorum "İsmailimu..." Seven insan böyle mi ederdi? Kendisi kaçmamış mıydı Mariya'dan. Hiç aramış mıydı. Aramamıştı. Kadının suçu yoktu ki... Kimbilir komşusu papaz öldü diye...

Ya, üzülmüştür ya. Oh olsun. Söz vermişti papaza. Bekle demişti. Demek onu seviyordu. Demek, İsmail'i atlatıp ona gidecekti. Zaten niye öldürmüştü papazı o. Salt bunun için değil mi? Bunun için. Öyleyse ne umuyordu Mariya Ablasından. O papaz öldü diye kimbilir nasıl üzülüyor şimdi. Ve bunun için uğramıyor İsmail'e. Demek papazı, kendinden fazla seviyor ha... Oh olsun. Ne iyi etti.

Gidecek şimdi. Gidip alay edecek. Ne güzel oldu diyecek. Sen beni bırakıp gider misin? Gitmeyi kurar mısın? Oh olsun işte. Papaz öldü. Ben de istemiyorum seni artık. Dokunma. Benim güzel Mariya Ablam değilsin. Sevmiyorum seni...

İrimin köşesine dikilmiş kalmış. Sokaklarda kimseler yok. Karşıda tekke. Tekkenin küçük, kare kovuğundan sızan ince bir ışık. Ve alabildiğine karanlığın yalnızlığı...

Gitmeli. Kusmalı içindekini. Anlasın Mariya Ablası. Anlasın ki, İsmail oyuncak değil.

Gitti.

Kapının önünde tekrar bakındı çevreye.

Üstten tırkaza bağlanıp küçük bir delikten kapının dışına çıkan ve açılmasını sağlayan kapı sırımı, içeri çekilmişti. Ama iyi bilirdi. Mariya'nın evinin kapısı, yukarı doğru kaldırıldığında, tırkaz yatağından çıkar, kapı açılırdı. Omuzladı. Açılıverdi.

İçeri girince, başını salladı. Hiç korkusu yoktu bu kadının. Bir gelen olsa, uykusunda kıtır kıtır keserdi. Bozgun vardı kentte. Yine de kapısını dayaklamadan yatıyordu. Kol demiriyle, iyice dayakladı kapıyı. Ayaklarının ucuna basarak bahçeyi geçti.

İç kapının mandalına elini uzattı. "Trink", kapı açıldı.

Mariya, yüzükoyun yatmıştı yatağına. Mayısın son günlerinin ılık havası, yorganın ağırlığını artırmış olmalı. Yana kaymış. Ve tüm akça pakçalığıyla ortaya çıkmış tombul bacakları. Sırtındaki ince basma gecelik, her nefes alışında kıvrımlanıyor.

Tıkırtıyı duyarak başını çevirdi. Uyanıvermişti. İlkin, korkuyla dikildi. Elleri farkında olmaksızın, göğüslerini kapadı. "Kim o?"

Sonra tanıdı geleni. Sıcaklığının tüm enginliğiyle kollarını açtı.

— İsmailimu...

— Mariya Ablam...
Koştu İsmail. Yılların özlemiyle kucaklaştılar.

-24-

Ali gideli on gün oluyor. Köylü tasa içinde. Sabahtan akşama yolu gözlüyorlar. Köy çocukları bir iş bulmanın çalımındalar. Pınarın altına kadar izinsiz inebiliyorlar. Hatta içlerinde, pınardan çok ötedeki tepeye kadar uzananlar var. Sanki, Topal Ali'yi ilk gören Ramazan armağanı alacak. Öylesine önem veriyorlar buna. Ve köyden kaçışın gerekçesi olarak söylediklerinde, anaların dayağından kurtuluyor çocuklar.

Giderek üzünç kaplıyor tümünü. Bir gitti Topal Ali, bir daha görünmedi. Tümü biliyorlar. Kent bu denli ırak değil. İnsanlarla konuşup iş selamı getirmek hiç bu kadar güç değil. Her zaman böyle yapmazdı. Hiçbir zaman böyle yapmazdı Topal. Gittiğinin altıncı, bilemediniz yedinci günü, yüzünde gülücüklerle dönüp gelirdi. Oysa, bu kez...

Hani içlerinden biri hacca gitseydi de gecikseydi, böylesine meraklanmazdı köylü. Kervan gecikti derlerdi. Altı aylık bir yol Kâbe. Altı ayda, birer saat gecikme olsa, bir ay eder. Sonra yollarda, bellerde kimbilir neler oldu. Bir kervanbozana, bir eşkıyaya tutuldular. Vuruştular. Belki oralarda yitti. Kutsal bir yolculuğun kurbanı oldu. Kimbilir... Darısı başımıza derlerdi hatta. Doğru Tanrı'ya ulaştı derler, avunurlardı. Ama bu öylesi değildi. Topal Ali, topal bacağında bir yılın umudunu sürüklüyordu. Ekmek muştusunu taşıyacaktı kentten. Gelecek yılı, onun haberleri hazırlayacak. Ürün bolsa ovada, kazançları çok, erzakları bol olacak. Kötüyse, daha şimdiden kendilerini açlığa alıştırmaları gerekir.

Fakat ne iyi, ne de kötü bir haber vardı. Haberden geçtik. Topal Ali'nin kendisi yoktu ki ortada. Gidip gelmezlere karışmıştı. Yitikler arasında bir yer ayırtmıştı sanki kendine. Başına geleceği biliyor da, köylünün üstelemesine rağmen onun için kıpırdamıyordu demek yerinden. Kent yolunu iyi bilen birkaç genç gidip bakmak istediler. İzin

vermedi Süllü. Topal Ali'nin yolu hiç belli olmazdı. Bir bakarsın, her zaman gidip geldikleri yola düşmüş. Bir bakarsın, bir başka dağlı bulmuş, dağın öte ucundan dolaşıp gelir. Buluşamaz, bir yerlerde kavuşamazlar onunla. Hele biraz beklesinler. Bakarsın yoldadır. Bakarsın onlar, onu konuşurken çıkıp gelmiş.

Belli olmaz onun nereden gidip nereden geleceği. Kendinden bilir Süllü. Bazen bir kaptırırdı eskiden. Bakardı ki, kentin altına düşmüş. Bazen de, bile bile, bazı tanıdıklara uğramak için köy kovalıyor. Eğer bir iki gün daha görünmezse, kendisi iner bakar. Söz işte köylüsüne. Kendince, yeterli zaman beklediler mi, yola düşecek. Ne var ne yok, nerede kaldı öğrenip gelecek. Bakarsın çapraşık işler var kentte. Takıldı kaldı Ali... Ne olsa, bir köyün dayıbaşısı sayılır. Fikrini sormaları gereken bir şeyler oldu...

Söylediklerine kendi de inanmıyordu Süllü. Kent, akıllı adam bostanıydı. Onların bir fikri mi sorulur ki, orada. Belki zengin olsalar. Güçlü olsalar, bir fikri, incir çekirdeği kadar aklı olmasa da sorarlardı o zaman. Ama ırgat adamın düşüncesini kim neylesin. Amaç, köylüsünü kandırmak olunca, başka türlü konuşamaz ki... Biraz da kendini kandırmak istiyor üstelik. İnanmak istiyordu söylediklerine. Dua ediyordu içinden. İnşallah öyle olmuştur. Öyle olmuştur da, ondan geç kalmıştır diye.

Köylü, şimdiye değin her dediği çıkan Süllü'ye inanıyor. Yatışıyor biraz. Ve onca yeterli süre içinde beklemek üzere, sohbetin konusunu kaydırıyor Ali'den. Ama biraz sonra söz tekrar açılıyor. Süllü, demin söylediklerini güçlendirmek ister gibi, bakalım, diyor. Beylerin tümü kentte mi? Zengin kişi onlar. Bakarsın, biri çekip gitmiştir. Büyük büyük kentlerde gönlünü oyalıyordur. İşi yok mudur adamın. Yok mudur ki, Topal Ali'yi bekleyecek.

Bey kişi, Topal Ali'yi beklemez. Ama Topal Ali onu beklemek zorunda. Ali bilmez mi bunu? Bilir. Bildiği için de bekliyordur. Ne yapsın garip. Köylüsünün beş kuruş fazla kazanması ondan sorulur.

Bak bu doğru işte. Deminki çapraşık işi sormalarından daha iyi bir neden. İnanıyor köylü. Bir iyice inanıyor bu kez. Süllü de... Köye acele haber ileteceğim diye, bir bağı yitirsin miydi Ali? Köylü bek-

lerdi. Yıllarca, yüzyıllarca beklerdi hem de... Ama bağ sahibi beklemez. Bakar Ali dönmüş köyüne, dayıbaşı yok değil ya kentte. Biri olmazsa, biri daha... Çevirir, bu yıl benim bağı da sen al deyiverirdi... Parayı veren düdüğü çalar demişler. Parayı veren kim? Bağ sahibi... Öyleyse işçi de çok adamda, köy de...

Hem köylünün beklemesinden ne çıkar ki... Bir okka tuz parası mı, yoksa bir arşın bez bedeli mi? Hiçbiri... Beklesinler işte. Kızdıkça sövsünler, bağırıp çağırsınlar ve beklesinler durmadan..

Süllü, sözün tekrar kaymasından kıvançlı, Gazi Kerim'e döndü.

— E, anlat bakalım Kerim Onbaşı... Sonra nasıl oldu?

Topçunun Yusuf'u atıldı sonunda.

— Yahu onbaşı. Hep anlatırsın anlatırsın, başka öyküleri anlatırsın. Şu ayağını nasıl yitirdin, gazilik beratını nasıl aldın, bir de onu anlatsana...

Kerim'in gözleri, yokluğu belli olmayan bacağına kaydı. Köylününkiler de... Ters ters baktılar Yusuf'a. Tümü de merak ediyorlardı bunu. Ama bacağının durumunu ansıtmamak için sormuyorlardı. Yusuf'un patavatsızlığına hem kızdılar, hem sevindiler. Nasılsa bir gün anlatacaktı. Bir gün önce anlatsındı şunu. Hem böylelikle, bir daha bacak sözü açılmaz. Ya da Kerim'in yanında bacak sözü etmekten korkan köylü, rahat rahat konuşurdu artık.

— Anlatayım be Yusuf Emmi... Bak nasıl oldu dinle... Hani demiştim ya, ben Gelibolu'daydım. Düşman ilkin Seddülbahir'i toz duman etti. Sonra bizim başımıza Kemal'i verdiler. Kumandan olarak. İngiliz, gemi gemi asker çıkarıyor bayıra. Toplarının ağzını dayamış ki... Tepeler, hallaca düşmüş pamuk gibi atılır. Biz, Conkbayırı'ndayız. Yiğidim Kemal, toplamış tüm subayları başına. Bir gün ki... Dilim yetmez anlatmaya. Ama yine de çalışayım biraz. Sesi, kulaklarımızda çınlıyor. Düşman bu tepelere tırmanmamalı, dedi. Bu tepelerin ardı İstanbul. Burası gitti mi, belleyin ki, İstanbul da gitti. Görev bize düşüyor asker. Bu görevi sonuna dek yapacağız. Yahu nasıl yaparız diyoruz biz. Kolay mı... Önümüz alabildiğine düşman. Ardımız tepeler. Ve silahlarımızın mermisi sayıyla verilmiş. Kumcuk gibi kaynayan düşmana ne yapabiliriz. Geçmişi tenekeli, sanki bedava bulmuş top mermisini. Öyle savuruyor

ki gemiler. Toz duman... Askeri de öyle. Taşlara kurşun sıkıyor korkudan. Bayır, adı üstünde. Bir yamaç... Tırmanıyor kefere. Ulan dur diyoruz. Dön geri. Dinleyen kim. Başını çıkaranın alnında tarak izi gibi delik açıyor makineliler. Ve kumandanımız yiğit Kemal'in sesi çınlıyor. Sanki bizim aklımızdaki soruya cevap verir gibi. "Ölerek," diyor. "Şimdi size ölmeyi emrediyorum." Ve geçiyor mu öne kendisi! Sabah alacasının aydınlığa döndü döneceği sıra, kamçısını dikip duruyor mu! Sen şimdi asker olsan ne yaparsın? Ölürsün değil mi? Gözünü bile kırpmadan ölürsün. Kumandanın elinde kamçı, düşmanın tüm ateşinin karşısında dimdik duruşu, gel de coşturmasın seni. Oynatır bile... İşte bizi de oynattı. Süngüleri taktık. Bayır aşağıya bir bıraktık ki kendimizi yoldaşlar. Çığ nasıl iner yamaçtan. İşte öyle... Yuvarlanır gibi gidiyoruz. Ummuyordu bunu kefere. Tedbiri şaştı. Sangı bengi oldu. Diğdiriyor kurşunu aşağıdan yukarı. Diğdiriyor ya, dinleyen kim. Akıyoruz biz. Giderek artıp güçlenerek iniyoruz yamaçtan. Gayrı savaş değil yaptığımız. Bir boğuşma ki... Görmeye seza... Unutmuşuz kendimizi. Asker, kumandan yitmiş. Tek şey var gözümüzde. Vuruşmak... Vuruyoruz, vuruluyoruz. Ama hiç durmuyoruz ha... Akıyoruz babam akıyoruz. Sanki bir seliz biz. Ve bir an önce deryaya kavuşma özlemiyle önümüze geleni silip süpürüyoruz. Düşman bizden fazlaymış. Güçlüymüş. Düşünen kim. Hem düşünme diye bir sözün konusu dahi edilemez. Ne dedi kumandanımız. "Size ölmeyi emrediyorum." Öyleyse, asker olarak bizim ödevimiz, ölmek. Ancak o zaman buyruğu yerine getirmiş olacağız. Değil mi?

Nefesleniyor. Bir sigara yakıyor. Adsız'ın çetele zamanı gelmiş olmalı. Fincan tıkırtılarını dinliyor bir süre. Sonra, kaldığı yerden, heyecanının doruğunda devam ediyor.

— Kurşunlar vızıldıyor. Top mermileri susmuş. Kefere, kendi askerini kırmaktan korkuyor. Aradığımız bu... Yeke yek kalmışız yoldaşlar. Durulur mu? Veryansın ediyoruz süngüyü. Deşiliveriyor karınları, yarılıveriyor alnımız. Birden, ayağım ağırlaştı. Sekmeye başladım. Öyle dalmışım ki savaşa, ayağımın farkında değilim. Bir siper atlarken, bir küçük sızı duyduydum. Sıyrıldı galiba dedim kendi kendime. Meğer, herifçioğlu mermiyi kemiğe muhlamış. Sonra, doktor de-

di ki, orada yıkılıp kalsaydın, yitmezdi bacak. Ama çok sürümüşsün. Mermi, kendi basıncınla kemiği dağıtıncaya devam etmişsin. Kesmek gerek. Herkes kelleyi verdi bile doktor, dedim. Bir bacağın sözü mü olur. Öyle bir kumandan olsun yine. Ölüme, marş marş çeksin, işte bu yarım bacak yok mu, inanın aynı hızla koşuya girer.

— Büyük bir kumandan olmalı Kemal. Hiç duymadım böyle bir buyruk. Bizim Gazi Osman Paşa, "Arş yiğitlerim," derdi. O da en büyük bir kumandandı. Ama ölümü buyurmak. Hiç duymadım. Genç olsaydım, doğrusu böyle bir kumandanın buyruğunda vuruşmak isterdim...

— Değil mi Süllü Dayı. Sen savaş görmüş insansın.

— Hem de en bir büyük savaşlardan birini. Nasıl dalıyor insan. Kendinden nasıl geçiyor. Yaralanıyor da, acısını duymuyor.

— Asker bir kez ölümü göze aldı mı artık tek başarısı vardır. Ölüm. Ne ki denilmiş, asker onu yapar. Öl demiş kumandan. Ölelim demiş asker. Tamamdır. Biz destan gibi duymuştuk Çanakkale'yi. Demek doğruymuş. Bir koca birliğin ölüme koşması, nasıl güzel bir iştir. Tanrı size verir karşılığını. İster gazi olun, ister şehit. Bunun armağanını alırsınız.

Gazi Kerim'in öyküleri, en büyük yardımcısı Süllü'nün. Kahveye çöndüler mi, hemen açıyor sözü. Açıyor ya, on günü de geçince, köylü kararıyor. Daha çok da Meryem kararıyor. İlkin oğulluğunun yakasına yapışıyor. "Sen nasıl bir evlatsın ki, baban günlerdir yitiklerde, aramıyorsun. İsterim efemi," diyor. "Senden ve de köylüden. Bulun. Git Süllü Dayı'ya. Anlat böyle böyle ki, analığım, babamın aranmasını diler..."

Yatıştırdı Süllü onu da... Güzel konuşurdu zaten. Cennetten, sevaptan söz etmeye başladı mı, ağzının içine baktırırdı kişiyi. Yine öyle oldu. Köy, köylünün rızkı... Cennet. Sevap. Dizelendi kelimeler arasında. Öylesine dizelendi ki, merak etmekten utanır oldu Meryem. Başını eğdi. Döndü damına... Çatınıp oturdu.

Gün döndü... Bir kez daha döndü. Artık köylünün yüzü, kent yolundan dönmüyor. Süllü kendi kendine kuşkulanıyor. Kuşkusunu belli etmeden, köylüsüyle konuşurken, gelir, diyor. Şimdi olsa ol-

sa, Hacı Musa'nın değirmenindedir. Benim eski dostum, savaş yoldaşımın. Konuşuyorlardır. Kentten aldığı haberlere, onunkileri ekliyordur. Şimdi, Derbent ötesinde olmalı. Ama hep yanılıyor. Tüm hesapları yanlış çıkıyor. Bir iş var bu Topal'ın başında. Hem de öyle bir iş gelmiş ki, bir haber bile iletemiyor. Yoksa, çoktan haberi gelir. Kaç zamandır Derbent'e de inmiyorlar ki... İnseler, öğrenirler. Derbent'in ilişkisi kendilerinden çok fazla kentle. Hele Bayındıroğlu, ayda bir mutlaka iner kente. İner ve bakkal aracı düzer. Hem de haberleri getirir. Acaba, inip bir yoklasalar mı Bayındıroğlu'nu.

Bak bu iyi fikir. Süllü bir sabah çıksa erkenden, öğleye varır Derbent'e. Ne olup bitiyor bir bir anlar, döner geri. Kente inemese de, Derbent'ten öğrenir ya. Bir iki gün daha bekleyecek. Yine bir haber çıkmazsa, inecek Derbent'e.

Topal Ali, köylüsünün kendisini nasıl dört gözle beklediğini biliyor. Başına bir iş bile gelmiş olsa, biriyle haber iletmesi gerekli değil mi? Kalleşlik bu yaptığı. Hiç kuşkusuz kalleşlik. Ama gerçekten haber bile iletemeyecek bir iş geldiyse başına. Daha giderken yardan aşağı kaydıysa... Kaymaz. Gözü kapalı bulur yolu... Ya uğrular. Bir karanlıkta kıstırıp çarptıysa Ali'yi... Uğrular tutmaz onu. Okunmuştur. Dualıdır...

Eşkıya... Bakarsın tersten yakalandı. Bilmezliğe vurdular. Ama yine de bir tanıyan, bir bilen olur. Haberi gelir şimdiye. Artık sövgüler haklı. Ali'nin gelmesi uzadıkça, bir yıllık yaşam umudu da azalıyor. Köylü bunu düşünür. Köylünün başına geçmiş kişi, iki eli kanda olsa, bu muştuyu getirmek zorunda. Yoksa ne diye baş belleddiler onu. Suç, Süllü'de zaten. Bir sağlam adam bulmadı. Haberi tezden iletecek birini seçmedi de, bacağını ardında sürükleyen Ali'yi buldu bula bula...

Köylü bunları söylemekte haklı. Haklı olduğu için, ilk kez kendisini de suçladıkları halde, boynunu büküyor Süllü. Ses edemiyor. Karşı çıkamıyor söylenenlere. Ekmek derdi kolay değil ki...

* * *

Meryem tasalı. Efesi gecikti. Köylü kızıyor. Köylünün kızgınlığı umurunda mı? Değil. Asıl Meryem kızıyor. Kızmaktan çok, tasa-

lı bir özlem bu. Sarıkaya pınarına kendisi iniyor. Testiyi aldığı gibi, pınar uzanıyor durmadan. Öğle geçiyor. Akşam, tepeleri morartıyor. O, hep pınarbaşında. Elleri gözlerine siper olmuş, kent patikasını gözlüyor. Efesi çıkıverecek karşıdan. Eşeğinin üstünde, dudaklarında muştulu türküler... Ama yok. Görünmüyor bir türlü.

Patika, ince, sarımtırak bir dolak gibi kavrıyor tepeleri. Sonra gölgeleniyor. Kıvrım kıvrım, kirli kirli sırıtıyor. Güneşin son ışıkları altında daha bir belirgin sırıtması. Sonra, bir unutulmuşluğun içinde yitiyor. Karanlığa karışıp gidiyor. Oysa, bir uçtan görünüverse efesi. Hemen gümüşlenecek patika. Aydınlanacak.

Gün uzadıkça, umudu kısalıyor Meryem'in. Topal Ali, başında taş olmuş. Ağır, sert. Bağrında alaz olmuş. Ağı, dert... Yolu izliyor. Dolaklar boyunca. Yanakları al al... Gözleri, kaşları kendinden sürmeli. Kirpikleri, serin bir sayvan saçağı gibi gözkapaklarında.

"Gel artık efem," diyor. "Tez gel. Çok özledim seni..." Bir duyan olur, diye kuşkulanıyor sonra. Bir duyan olursa ne demez. Köylü ekmek derdinde. Bir yılın yaşamını düşünüyor. Meryem ise... Ne derlerse desinler. Elin adamını düşünmüyor ya. Kendi eri, kendi efesi değil mi düşündüğü... Azgın derlermiş. Kuyruğu kızışmış derlermiş. Desinler be... Hem de diyebildiklerince. Yeter ki, efesi dönsün. Yeter ki, karşılardan bir yerlerden görünüversin.

Hem, dediklerini duyacak kimse yoktu çevrede. Efesi de yoktu ama... Biricik yiğidi, yitiklere karışmıştı günlerdir. Bu koca köyün içinde bir Topal Ali daha var mıydı? Yoktu. Başkaydı o... Tümünden başkaydı. Öteki erler, kapatma olarak düşünebilirlerdi Meryem'i. Oysa Topal. Avratlığa almıştı. Tanrı sevdayı cezalandırmaz derler. Oysa köylüleri cezalandırıyor.

Başta babası. Sevdalandı. Bir ovalıya yanıp tutuştu da, köyünden, ana babasından uzaklaştı demiyor. Gayrı o benim kızım değil deyip çıkıyor. Köylüsü yan yan bakıyor her görüşünde. Bir Satı anladı derdinden. Bir de Topal Ali... Avrat edindi onu. Koynuna aldı. Tüm özlemini, tüm ersizliğini giderdi. El üstünde tuttu.

Böyle adam aranmaz mı? Böyle adam özlenmez mi bunca gün? Ya kadınların sarakasına nasıl dayanacak. Topal Ali bu, diyorlar. İşini bilmez mi? Gide gele, kentliye alıştı. Mutlak, zengin bir avrat buldu kent-

te. Bir girdi koynuna. Meryem'i, köylüsünü unuttu. Umulur o tekinsizden. Her türlü pislik umulur. Bunca gün köylüsünü bekleten bir kişi, nerede kaldı Meryem'i düşünecek. Sen derdine yan artık Meryem. Topal, gelmezlerin arasında. Çekilir, dayanılır sözler mi bunlar. Eh, ama. Bir gelsin. Bir görünüversin tepenin başında. Anlatacak olanları. Ali'sizliği, Ali'sizliğin acılarını sayacak. Sonra. Sonra da, bırak bu köylüyü efem, diyecek. İyilik yaramaz. Bundan böyle, kendi işlerini kendileri görsünler. Karar veriyor. Bir gün daha bekleyecek.

Eğer yine gelmezse efesi. O zaman yapışacak Süllü'nün sakalına. Arayın efemi ve de bulun, diyecek. Madem o köyün ekmeği için yollara düştü, bulmak görevinizdir. Sağ esen mi, öğrenip gelmek size düşer. Ben haber isterim efemden.

Kahvede bacak çelip ona buna söz yetiştirmeye çabalayacaklarına, efesini bulsunlar ona. Arasınlar. Gidip de gelmeyen nice oldu diye yollara dökülsünler. Ali'sini salıp ardından sövmek yaraşır mı bir köylülüğe. Yaraşmaz. Efesini buluncaya, hiçbirine rahat vermeyecek. Görsünler bir. Kendileri, akşam olur olmaz, avratlarının koynunda ısınırken, kimbilir efesi nerede, yalnızlığın acısını tüttürüyor.

Testilerini doldurup dönüyor.

Bir kapanıyor damına. Bir daha ses yok yine. Gün böyle geçiyor. Efesinin sağ esen dönmesi için yakarmaktan başka iş gelmiyor ki elinden. Pınardan getirdiği taze suyla abdest alıyor. Namaz kılıp bir an önce efesinin dönmesi için yakarıyor Tanrı'ya.

Evleneli kaç yıl oluyor. Ama böylesine uzak ayrılmamışlardı hiç. En çok bir hafta sürerdi Topal Ali'nin kent gezileri. Yılda bir kez o da... Onun dışında uzun kış gecelerini birlikte tüketir, ovada yan yana öyküler anlatırlardı birbirlerine. Kadınla erkeğin yan yana, ten tene olmasının öyküsüydü, yıldızlara anlattıkları. Buğulu bir sıcaklıktan, tatlı bir yorgunluğun serinliğine geçerken göz kırparlardı onları seyreden yıldızlara. Yıldızlar kayardı gökyüzünde. Ve erkeğinin omuz aralığından bu kayışları gören Meryem, bir evlat dilerdi içinden. Bir tosuncuk derdi. Kayan yıldız, sen dilekleri yerine getirirsin. Benim dileğim de, bir tosuncuk Ali'mden. Ver bana bunu. Ama vermezdi yıldız. Akar giderdi. Akmış gitmişti yıllardır.

Canı sıkılıyor.

Tek başına kaldı mı kaldı, tüm Ali oluyor aklı. Elini uzatsa deyecek. Gelmiş. Kentten muştulu haberler getirmiş. Sonra damına, damının yalnızlığında çatınmış kendini bekleyen Meryem'ine kavuşmuş.

Fatma, çeyiz hesabına bir kaptırmış aklını. Durmaksızın ova sayıklıyor. Dönüş mutluluk onun için. Dursun'a varacak. Köyün imamına avrat olacak. Eğer iyi çalışırsa. Çeyiz parasını tam düzerse, neler aldıracak babasına. Kendini düşündüğü yok. Varsa yoksa Dursun. Kent delikanlılarının sırtında gördü. Şöyle sağlam, mor kumaştan bir sako. Cebine işlemeli al mendili soktu mu, tüm köy yiğitlerinin kıskançlığını ardında sürür artık. Acaba paraları yeterse, dediğini alır mı babası? Bilinmez ki... İşte şimdi sorsa Meryem Ablasına. Sorulacak gibi değil. Yazmasını çatmış tuğrasının üstüne. Yüzü kararmış bir iyice. Şimdi sorsa, tersler bakarsın. Ama öğrenmeli bunu. Ne güzel durur Dursun'un üstünde ceket. Nasıl yaraşır. Korka korka soruyor.

— Meryem abla, paramız yeterse, babam Dursun'a bir sako alır mı?

— Alır elbet. Sako da alır, hatta kadifeden potur da alır altına.

Bir seviniyor ki, Fatma. Sakonun altına bir de kadife poturu olursa. Ağa damatlarına döner efesi. Dönüp dönüp soruyor olumlu cevap alınca. Sıkılıyor Meryem. Bir eziklik duyuyor içinde. Bir yoksunluk, boğazına kadar geliyor düğüm düğüm. Sonra içinde özlem oluyor.

Kendisi bu hayalleri kuramamıştı hiçbir zaman. Kızlığında belki. Küçüklüğünde... Düşünürdü. Ansımıyor şimdi. Ama mutlaka düşünürdü. Yavuklusuna öreceği çorabı, işleyeceği mendili. Sonra düğününü. Düğününde el kaldırıp oynayacaklarını. Kına gecesini. Kına gecesinin mânilerini.

Bunların hiçbiri olmamıştı onun için. Ovalı, tüm hayallerini unutturmuştu. Ardına taktığı gibi alıp gitmişti. Sonra, dul kadındı artık. Koca bulduğuna şükretsin. Düğün, dernek nesine ki...

Ama şimdi Fatma var. Kızlığı. Kardeşi gibi. Olsun. Onun sevinciyle sevinirse, yapılan her şeyi kendisininmiş gibi benimserse... Düğün kendi düğünü gibi olmaz mı? Olur... Öyleyse düşünmesin bunları. Hem düşünmenin gereği de yok. Topal Ali, yanındayken tüm düşündüklerini unutturmuyor mu? Kollarının gücüyle sarıp okşadığında,

ne dernek özlemi kalıyor içinde, ne çeyiz... Daha ne. İşte önünde. Fatma'nın çeyizini bir hazırlar. Kendi çeyizi gibi. Hem köy kadınları şaşarlar bu işe... Hem Fatma.

Şaşsınlar bakalım. Onlar şaşkınlığa dursunlar. Öyle bir çeyiz yapacak ki Fatma'ya. Benim diyebilsin. Özlemini giderebilsin. Kendi yapamadıklarını da kızlığında bulacak. Nasılsa bunca yıl bir tosunu esirgedi onlardan Tanrı. Hatta bir kız bile vermedi. Ovalının dediği doğru galiba. Kısır o... Çocuğu olmayacak. Öyleyse, Fatma için yapar her bir şeyi.

Bir güç geldi içine. Bir istek geldi. Satı gibi bir kilim dokuyayım ben de. Dillere destan olsun. Aradan yıllar geçse de anlatılsın tıpkı o gibi, dedi. Dedi ya, olmuyordu. Satı sevdalıydı tezgâhın başına oturduğunda. Hem de tam destanlık bir sevda. Ve o sevdayı dokumuştu kilime. Kendisi biliyor muydu? Bilemezdi. Sevdalıyken kişi, yaptığının farkında olmazdı. Bir tutkuydu o... Bir tutkuydu ki.

İlmiği kendiliğinden atar, mekiği kendiliğinden iter, tarağı kendiliğinden çekerdi. İplerin ucunda, renkler kendiliğinden kaynaşır, ortaya hiç bilinmedik bir motif çıkardı.

Meryem için öyle değil durum. Kızlığı Fatma'nın sevdasına dese... Olmaz. Tadamadıktan sonra, kişinin kendisi için olmadıktan sonra, düşünceler değerini yitiriyor. Öyleyse, özlemi işler o da... Kırmızı üstüne beyaz çeker. Kırmızı özlemi, beyaz umudu anlatır. Karamsarlık, yol yol gezinir kilimin üstünde. Gitti de gelmeyiverdi türküsü okur. Ama doğru olmaz bu. Bir yavuklu kilimine yaraşır örnek değil. Olsun. Kim anlayacak. Anlarlar. Bir bakışta bilir eskiler. Kıza yüklerler bunu. Özlem ve umut işlemiş. Sanki sevdalıymış gibi, derler. Sanki, kavuşma umudunu yitirmiş gibi. Şuna bakın. Bir parmak ama; her şeyi biliyor. Sonra, Meryem'e döner gözler. Yoksa hâlâ ovalıda mı aklı, derler.

Tezgâhın düzenini kurdu. İplik iplik düğüm çekti altına. Eğrilmiş renkli yünleri doladı mekiklere. Kırmızı çekti tarakladı. Beyaz geçirdi tarakladı. Can sıkıntısı oldu kilim. Saçak saçak öfke, düğüm düğüm sıkıntı oldu. Beğenmedi yaptığı işi. Kendisi bile beğenmedi. Nerede kaldı başkaları beğensin.

Fatma başına dikildi biraz sonra. Baktı. Sonra yakarır gibi,

— Meryem Abla, dedi. Sıkıldıysan ben dokurum. Bırak sen...

Birden görür gibi oldu yaptığını. Haklıydı kız. Gelin kiliminde, böylesine sıkıntı dokunmazdı. Bıraksa mıydı acaba? Bırakmayacaktı. Ardını getirecekti. Biraz aşağıda, yeni örnekler düzerdi. Giriş olurdu bu. Bir öykü ki, yalnızlıktan sonra, kavuşmanın tadını taşır.

— A'a, dedi. Babanı düşündüm de...

Ses etmedi Fatma. Gözleri sulandı sadece. Babasını unutmuştu. Çeyizine koyacağı yeni bir şey düşündüğünde aklına geliyordu yalnız. Neden gelmedi, neden gecikti diyeceğine, babam şunu da alır mı acaba? diyordu. İşte Meryem Ablası, babasını ondan çok seviyor olmalı.

Hiç aklından düşürmedi babasını. Bunu düşününce, dudakları titredi. Gözlerindeki yaş, damlalaştı. Al yanaklarından süzüldü. Dudaklarında küçük bir hıçkırığın büzülmesi, yüzünü buruşturdu. Kınalı ellerinin tersiyle gözlerini silerken, burnunu çekti.

— Gecikti değil mi abla? Hiç bu kadar gecikmezdi değil mi?

Acı bir söz söyleyecekti Meryem. Baban yeni mi aklına geldi, diyecekti. Yutkundu. Demedi. Diyemedi. En büyük sevincine dalmıştı kız. Yavukluydu şimdi. Ve ova dönüşü evlenecekti. Şimdi o, ova dönüşü günlerin mutluluğunu düşünüyor. Babası aklına gelir mi? Babasını Meryem düşünüyor işte. Yetmez mi? Hem kendisi düşünmüş müydü babasını. Anasını babasını koyup gitmemiş miydi ovalının ardından. Hiç sevda çekmese, o zaman anlamaz Fatma'yı. Ama Fatma sevdalı değil. Olsun. Kendisi de sevdalı değildi Topal Ali'ye. Hatta, Dudu evermek istediğinde üzülmüştü bile. Gençti... Güçlüydü. Topal Ali ise, babası yaşında. Ama şimdi bak. Onu düşünmekten, kilim dokuyamaz olmuş. Demek ki, iş sevdada değil. Yıldızda. Bir kez yan yana gelmesin. Bir kez barışmasın yıldızlar.

Barıştı mı, artık sevda bile düşünülmez. Onun için, kızlığı haklı. O şimdi, mutlu günlerini kuruyor hep. Ve o günlerin istekli şaşkınlığını yudum yudum içiyor. Sarıkaya pınarının başında su içer gibi. Yudum yudum. Soğukluğunu ancak böyle önlersin. Tadını böyle alabilirsin pınar suyunun. Yoksa dişlerin donar. Ağzın üşür.

Fatma öyle şimdi. Düz sarı üstüne, al ipekle fuçu işliyor. Efesi-

nin baş örtüsü kendi elinden çıkacak. Bağ zamanı, sarsın başına. Gün çarpmasın. Ter üşütmesin diye. Çınar yapraklarının altına, olgun üzüm salkımları işliyor. Bu terslik, bir güzellik vermiş fuçuya.

Yutkundu Meryem. Acı sözü gerisin geri gönderdi.

— Doğru Fadimem, dedi. Hiç bu kadar gecikmezdi.

Kalktı kilimin başından. Fatma'nın bakışlarını peşine takmasına aldırmaksızın, kapıyı çarptı. Kahveye yöneldi. Gidecekti Süllü'ye. Süllü olmazsa, dünürü ya da Dursun. Bulun benim efemi, diyecekti. Artık dayanma gücüm kalmadı. Meraktan çatlayacağım.

Hasan'a rastladı yolda. Birden boy atmış gibi geldi ona. Sanki daha dün, eline doğan et parçası değildi bu. Yağmuru düşündü bir an. Çevrelerinde camlaşan yaz yağmurunu. Yetim Hasan'ın ilk çığlıkları geçti aklından. Yetim değildi o zaman. Yetim olacağı bilinmiyordu da...

Ama şimdi adı böyleydi artık. Garibin Yetimi... Gülümsedi.

— Yiğidim...

— Buyur Meryem Teyze.

— Bak bakalım, Süllü Dayı kahvede mi?

— A'a... Bizde...

— Sizde mi?

— He ya...

Elinden tuttu Hasan'ın. Satı'nın evine yöneldiler. Elini sıkıyordu çocuğun. Farkında değildi. Hasan yüzünü buruşturdu ilkin. Sonra, yiğitliği aklına geldi. Korkmazdı o... Ufacık acılara pabuç bırakmazdı babalı bebeler gibi. Hiç sesini çıkarmadı.

* * *

Karaayakoğlu, Süllü'den kötü haberi aldıktan sonra uyuyamaz olmuştu. Amma inattı şu avrat eskisi ha. Beş yılı aşıyordu ersiz kalalı. Daha tak dememişti. Bir er arar olmamıştı demek. Ne biçim işti bu. Yoksa kadınlar konusundaki yargısında yanılıyor muydu? Mümkünü yoktu bunun. Aklı, Vesile'nin davranışlarıyla, Satı'nın kararlı inadı arasında gidip geliyor. Bir köylü kadının böylesine dayanıklı olabileceğine aklı yatmıyor bir türlü.

Sevdaysa sevdaydı. Anlıyordu sevdanın ne denli güçlü olduğunu.

Hissediyordu. Bunun için boyun eğmişti ilkten. Hem üstelik, sadece güzelliğini tatmak istiyordu Satı'nın. Madem yörenin en güzel kızıdır, demişti. Bana yarar. Başkasının olamaz. Bir heves için de, ağalığı tehlikeye hiç atamazdı. Ama şimdi böyle değildi. Sevdalısı şehit olmuştu işte. Devletin koca mührünü taşıyan bir yazıyla bildirilmişti bu. Demekti ki, Hasan yitti artık. Bekleme. Başına yeni bir gölge bul. Bulmazsan, köylük yerdir burası. Yerler seni. Yiyip bitirirler. Bilmiyor muydu bunu?

Bilmesi gerekliydi. Bu köylüydü o. Bu köylü olunca da, tüm töreleri iyi bilirdi. İşte bir gölge çıkıyordu başına. Bir gölge ki, devlet kuşu.

Ne demeye olur demiyordu daha bu kadın. Zor istiyordu anlaşılan. Cahildi tabii. Nereden bilecek. Şimdi bir kuşku ondaki. Bir korku. Eline bir yabancı er eli değse, günah işlerim sanıyor. Ama bir kez dolansın teninde er eli. Tutuştursun isteğini. O zaman korkar mı günahtan. O zaman sevda kalır mı bakalım. Görür...

Unutmak istemişti Satı'yı. Kaç kez kendini zorlamış, hayır yok. Böylesi tekin değildir. Bilmemesi kötü. Zor kullanmak da güç. Günahı var. Günahtan öteye, rezilliği var. Vazgeç sen bu işten, demişti. Demişti ya, vazgeçemiyordu işte. Unutmak istedikçe, çörekleniyordu beyninin içine.

Vesile nasıl unutturmuştu geçen yıllarda. Sıcak kıvranışlarıyla, Satı tümden çıkmıştı aklından. Yine buna düştü. Uçuyordu Vesile. Efesi, ilk yılların koçlaşmasındaydı. Ne var ki, güneşin altında belirip yiten kıvrımları bir türlü unutamıyordu Karaayakoğlu. Unutamadığı için, kendi avradıyla yatarken zina işliyor. Ağalığına toz kondurmak pahasına, bir dul kadınla evlenmeye razı geliyordu.

Satı, onun olmadıkça da, bu günah yığını devam edecekti. Tanrı'dan nice bağışlanma yakarırsa yakarsın. Unutamadıktan, Vesile'ye her elini sürüşte, Satı'yla yatıyormuşçasına dirilmesinden utanıyordu. O bir ağaydı. Karaayakların Halil Ağa... Ama bir dul kadın. Yıkıp geçiyordu. Yunanın İzmir'e asker çıkardığı, gelip ulaşmıştı kulağına. Durmazdı orada Yunan. Yürürdü hat boyunca. Yürüyünce, bunlar bu yıl inemezler ovaya. İnemediler mi, tümü kul kapısına. Tö-

re gereğince, tümüne yardım etmekle yükümlü zaten. Verdiğinin çoğunu alamayacak belki. Ama yine de verecek. Hem öyle bir verecek ki, parmakları ağzında kalsın.

Hele dönse şu Topal. İletse haberi. Üşüşse köylüsü başına. Keyifle tahıl dağıtsa onlara. Sonra da açıktan istese Satı'yı. Köy üstüne düşer. Bu senin yaptığın, derler, insanlığa sığmaz. Adamın hiçbir isteği yok. Seni kanadı altına almak istiyor. Bak, Yunan da gelmiş kente. Artık ova yok. Bakımsız kalır yavrucak. Şehit armağanına dul başınla bakamazsın. En doğru hareketi yapıyor ağa. Var git, kapan ayaklarına. Alsın seni karılığa. Yaşa... Hem kendin yaşa, hem de şu yetime yokluk çektirme.

İşte o zaman kendiliğinden gelecekti Satı. Gelmese bile. Gelmezdi. Bilirdi. Onurlu kadındı o. Acından ölürdü. O çocuğu da öldürürdü de, yine gelmezdi. Ama artık hayır diyemezdi ya. Direnemezdi ya. Tüm köylü üstüne düşünce, cahil bir kadın ne yapar. Boyun eğer sonunda.

Boyun eğer ve Karaayakoğlu'nun karısı olmayı kabullenir. Ve daha sonra. Eski alışkanlıklarını kazanınca söylerdi. Ben ne budalaymışım ağam. Senin gibi bir yiğidi aylarca, yıllarca bekletmişim. Böyle bir mutluluk kaçırılır mıymış, diyecekti.

Bir kez gelseydi şu Topal. Gecikmeseydi.

Bıyıklarını buruyor Halil. Tilki gözleri, fır fır dönüyor. Belki köylülerden daha sabırsızlıkla bekliyor Ali'yi. O, getireceği haberle kırdı mı ova umudunu. Tamamdı gerisi. Kurduğu gibi olacaktı her bir şey. Ama gelmiyordu ki alçak. Yitesi bacağını bir türlü sürükleyip çıkagelmiyordu ki...

Süllü'yü göndermişti Satı'ya. Yiyeceğinin, giyeceğinin durumuna bir baksın. Noksanı varsa, haber ulaştırsın ağaya. Hemen tamamlasınlar. Ne verse, yine kendine gelmeyecek mi? Sakınması doğru değil. Çaresiz Satı. Ne yandan bakılırsa çaresiz. Düşecek avucuna. Yaralı bir kuş gibi. Ve iyi edecek onu Halil. Okşayışları, sevisiyle...

* * *

Satı, Dudu Teyzesiyle ova hazırlığına başladı bile. Güneşli günlerden yararlanarak, tarhanasını kardı. Serip kuruttuktan sonra, elekledi. Torbasına yerleştirdi. Bazlama ununu da ayırdı. Bir ay ye-

tecek kadar. Dudu, güneşi karşısına alarak, fasulyeyle börülcenin taşını ayıkladı. Tuluma yağ doldurttu Adsız'dan.

İki dul kadın, bir de parmak kadar çocuğun hazırlanmasından ne olur. Ne yerler ki bir ayda. İşte yiyecekleri hazır. Yağ için borçlandılar yalnız. Olsun. Ova dönüşü öderler. İki kişi çalışacaklardı. İki kişinin geliri, bir kış rahat geçindirirdi onları. Bir boğaz değil mi bu.

Ağanın gönderdikleri yeniledi pusat bakımından. Eskiler bozuldu, daha küçük, daha başka giysi oldu. Yeniler, ısıtmaya yeterli. Örtünmeye de...

Damda bıraktıkları yiyecek, ova dönüşünde, yarı kışa kadar besler onları. İş ki, ovaya bir varsınlar. Akçe borçlarını bir ödesinler. Ödesinler ki, gelecek yıla istemeye yüzleri olsun. Yoksa, bakamazlar Adsız'ın yüzüne. O da yağıyla kavrulan bir kişi. Şimdiye değin biriktirebildiğiyle, Derbent pazarından alır kışlığı. Sonra, yaz dönümüne değin, besler köylüsünü. Yağıymış. Şekeri, tuzuymuş yetiştirir gider.

Hasan, kadife poturunu çoktan eskitmişti. Cepkenine kıyamadığı için çıkarıp saklasın diye ninesine verdi. Ovada giyerdi. Olmadı, büyüyünce giyerdi.

Bir gülmüşlerdi ki buna. Neden gülüyorlardı. Büyüyünce cepken giyilmez mi? Giyilir. İşte tüm köy büyüklerinin sırtında cepken yok mu? Neden gülüyorlar? Şaşkın şaşkın baktı yüzlerine. Bu daha çok güldürdü onları.

Gülüp gülüp okşadılar. Büyüyünce dağ gibi bir yiğit olacaktı o. Hiç şimdiki cepkeni gelir miydi? Yeni yeni cepkenler dikeceklerdi. Babası gibi olursaydı eğer, kocaman cepken giyerdi. Bu cepkenini bileğine dolasa, kavuşmazdı o zaman.

Demek dağ gibi bir yiğit olacaktı büyüyünce ha... Güldü Hasan. Hoşuna gitmişti bu. Gülünce, beyaz dişleri parladı pembe dudaklarının arasından. Kolları birden genişledi. Ayaklarını hafif açarak bastı yere. Büyüdü. Büyüdü de, ninesinin dediği gibi şimdiden dağlaştı sanki.

Hemen fırladı evden. Görsünlerdi. Dağ gibi bir yiğit nasıl olunurmuş, anlasındı köy çocukları. Birine rastlamalıydı ki şimdi. Tutup çarpsın yere. Ya da direnen olursa, yarsın kafasını. Akıtsın kanı-

nı. Yoktu. İyi günlerindeydiler. Kimseye rastlayamıyordu köy yolunda. Bir aksilik ki...

Süllü, onu böyle yukarıdan yukarıdan adım atar, dövüşecek birini ararken gördü. Palazlanmış kaz gibi tısıldıyor yürürken, diye düşündü. Durdu. Yanına gelinceye seyretti. Tam yanına gelince de söz attı.

— Hay'rola Yetim? Nereye?

— Oynamaya.

— Gel bakayım yanıma. Biraz seveyim seni.

Hasan, garipseniverdi. Eski yürüyüşü değişti. Ayaklarında bir bükülüş, bir sevgenlikle sokuldu Süllü'nün yanına. Başını okşattı. Sırtını yepeşletti.

— Anan evde mi?

— Evde.

— Yalnız mı?

— A'a...

— Kim var?

— Ninem.

— İyi, haydi sen oyna bakalım. Yalnız bak, kimsenin başını yarma yine. Tüm çocuklar senden yakınıyor. Büyük küçük demeden, çalıyormuşsun tokadı.

Hasan omuzlarını silkti. Şimdi birini yakalamalıydı ki. Yakınmak neymiş göstersin. Ayıptı be. Hem dayak yiyorlardı, hem de gidip yakınıyorlardı ana babalarına. Kendisi dayak yediği zaman kimseye bir söz ediyor muydu? Bekliyordu punḍunu kimden dayak yediyse. Bekliyor ve Süllü Dedesinin dediği gibi, şaklatıveriyordu bir gün tokadı. Hıncını alıyordu.

Süllü, Satı'nın evine, Hasan alana yöneldi. Alanda da kimseler yoktu. Bir süre kendi kendine oyalanmaya çalıştı. Canı sıkıldı. Ömer Dedesi düştü aklına. Anası izin vermiş olsaydı işte, şimdi dağların doruğunda olacaktı. Ömer Dedesiyle birlikte koyunları otlatacaktı orada. Biz ovaya ineceğiz. Ömer Deden o zamana inemez. Kalırsın sonra buralarda.

Kavalını da kırmıştı geçen gün. Kavga edeyim derken, beline sokulu kavalı unutmuş. Yüzüstü yere düşünce, ortasından ikiye ayrılıvermişti. Karnına batmış olmalı. Kaç günler acıdı ya karnı.

Kırılmamış olsaydı şimdi. Şuracığa bağdaş kurardı. Sonra bir vururdu parmaklarını perdelere. Tüm çocuklar dökülürdü koyunlar gibi. Sonra gelsin saklambaç, gitsin güreş.

Can sıkıntısıyla eve yönelirken, Meryem'le karşılaştı. El ele evin yolunu tuttular.

* * *

Süllü, başında düşünceler Satı'nın evine yönelmişti. Karaayakoğlu taban dayıyordu. Satı diyor, bir daha başka bir söz çıkmıyordu ağzından. Köyde bunca yoksul vardı. Tümü, yardım isterdi bunların. Evet, Satı öncelik alırdı yardım konusunda. Ama o kadar. Sadece diğerlerinden önce ve mümkünse biraz da fazla... Şehit dulu olduğu için, şehit duası kazandırır kişiye. Duadan da öte, "şefaatini" kazandırır. Kazandırır ya, neden böyle birden üstüne düştü bu Halil.

Bir türlü inanası gelmiyor gerçekten yardım ettiğine. Bir inanabilse. O zaman korkusu kalmayacak. Çünkü, bilmeden Karaayakoğlu'nun bir kötü niyetine hizmet ettiyse, yaşadığı bunca yıl boşa gitti demektir. Artık ölümle arasında bir şey de kalmadı. Genç olsa, güçlü olsa, yitirdiğim her şeyi yeniden kazanırım diyebilir. Ama değil. Sen tut, seksen yıla yaklaşan yaşamın boyunca hep sevap işle. Tam ölmek üzereyken, bir alçağın zinasına araç ol, tüm sevaplarını bir kalemde sil. Ondan sonra, günahı temizleyeceğim diye uğraş. Olası iş değil bu. Hiç olası değil.

Düşünüyor. Belki bir günah işledim de, şimdi bununla katmerlenecek diye. Yok. Hac dışında, dinimiz ne buyurmuşsa tümünü yapmış. Son yılları saymazsa, bir zamanlar zekât bile vermiş. Eh, daha ne. Bir yoksulun sevabı günahından ne olur ki...

Şimdi?.. Şimdi düşündüğü bile bir günahtı. Belki gerçekten, dediği gibiydi ağanın. Salt borcu olduğu için yapıyordu bu yardımı. O zaman yine suç işlemiyor muydu? İşliyordu. Bir kulun iyiliğinde art düşünce, kötülük arıyordu. Olsun. Bunun hesabını verir o. Der ki, tüm yaşantım boyunca, Karaayakların iyilik işlediğine hiç tanık olmadım Tanrım... İyilik gibi gösterdiklerinde bile, hep onların kârlı çıktığını gördüm de ondan. Bunun cezası hafif olur. Yansa bile, öteki kadar değil.

Hem kötü şeyler düşünmek ona mı kaldı. Onun görevi, verilen

bir işi yapmak. Tanrı, her şeyi gören, her şeyi bilen değil mi? Eğer içinden bir kötülük geçiriyorsa Halil Ağa, mutlaka cezasını verir o. Ya bu dünyada, ya ötekinde. O baksın, hazır sevap kazanmanın yoluna. Karaayakoğlu gerçekten iyilik yapıyorsa, büyük sevap kazanıyor. Eh, Süllü de bunun ucundan, karınca kararınca payını alsın. Öteki, Tanrı'nın bileceği iş. O karışır.

Yol boyu, düşüncelerden kurtardı onu. Yüzünde bir gülümseme belirdi. Beyaz sakalıyla, nurlu bir terslik içinde olan sarı yüzü, güneş vurmuşçasına ışıladı.

Satı'yla Dudu, damın gölgesine bir kara çul atmışlar. Oturuyorlar. Satı'nın elinde bir yazma. Saçaklarını düğümlüyor. Belli ki, ova hazırlığını bitirmişler. Son çıkınlarını dürüyorlar. Ölmedi ya bu Topal Ali. Bugün yarın gelir. Hadiyin der. Gecikmeyelim. Süllü'nün geldiğini görünce ayağa kalktı Satı. Dudu toplandı.

— Hoş geldin Süllü Dayı. Buyur.

— Gel bakalım Süllü. Çön şöyle yamacıma.

— Hoş bulduk kızım. Geçti.

Çulun üstünde, Dudu'nun yanına bağdaş kurup oturdu.

— Maşallah Dudu Abla, benden gençsin hâlâ...

— Bırak şimdi alayı.

— Ne alayı be abla, Allah bir hakkı için gerçeği söylüyorum.

Satı dama koştu. Cezveyi ocağa sürdü. Toprak cezve geç kızar. Süllü nefesleninceye kahve hazır olmalı. İki koca da, kahveyi az şekerli içerler. Şekeri atıp suyu kaynamaya bıraktı. Döndüğünde, onlar sözlerine devam ediyorlardı.

— Yok Süllü. Can kalmadı artık bende. Yarı canım gitti hatta. Ayağımın birinde hiç hayır yok. Sallanıp duruyor yanımda. Şuramda desen...

Göğsünü yumrukladı. Devam etti.

— Hiç can kalmadı. Ama yaradanın işi. Süründürüyor işte. Vardır bir bildiği, kimbilir...

— Hadi hadi. Kimbilir bizim gibilerin kaçını gömeceksin daha.

Dudu dik dik baktı ilkin. Sonra güldü. Gevşedi.

— Gömmeye gömerim de Köpekdöğen, yalnız suyunu taşıyamam artık. Beni üzen o...

— Gördün mü bak? Bir de kocadım, can kalmadı dersin. İyi bari, bir niyetlen, köyün tümünü temizle...

— Tövbe de... Allah'ın işine kim karışır?

— Hiçbirimiz karışamayız ama belli olmaz. Sen bazen ona da karışırsın.

Anladı Dudu. Duymazlığa getirdi. Süllü taş atıyordu. Tazelerin yakarısına dayanamayınca, çocuk düşürmelerine yardım ediyordu ya... Bu taş onun içindi işte.

— Yok. Hiç kimse karışamaz.

— Dediğin gibi olsun.

— Dediğim gibidir Süllü.

— Yamansın be Dudu Abla. Adamın aklını şaşırtıyorsun sözle.

— Yok Süllü. Felek amansız. Dünya imansız. Yaşamak öyle güç ki... Kişiyi ister istemez yaman ediyor. Öyle değil mi?

— Öyle...

Biraz doğruldu Dudu.

— Biliyor musun Süllü? Biliyor musun, en çok neye şaşıyorum?

— Neye?

— Olan işlere.

— Olan işler nedir ki?

— Bilmez gibi sorma şimdi. Sen de bilirsin işte. Tümümüz yakınırız felekten. Tümümüz yakınırız feleğin çarkı dediğimiz şu dünyadan. Ama durmadan da maltız keçisi gibi enikleriz. Dur durak vermezler bana. Biri daha memesindeyken, karnı davlumbaz olur gelinin. Birisi için süt kesilmeden, öteki emmeye başlar. Yoksa böyle sürü sepet insan salıp onların açlığından kıvanç mı duyuyor Tanrı? Yıllardır düşünürüm bunu. Ama bir türlü cevaplayamam. Sen bir akıllı, bilge kişisin. Herhalde cevabını bilirsin. Yıllardır, her çocuk doğumunda aklıma gelir bu. Hey mübarek, derim. Battı mı sana rahat. Bok işin mi var şu dünyada. Bok işin mi var ki, seğirtir gelirsin. Ama beni kimsenin dinlediği yok. Ben böyle dedim mi dedim, bir berhay basıyor velet. Sorma...

Güldü Süllü. Yamandı bu Dudu. Çok yamandı ama bilmeden günaha giriyordu.

— Bak gine. Tanrı'nın işine karıştın. Demiyor muyum sana her

zaman. O, her şeyi bilir ve de ne yaparsa iyi yapar. Neden böyle çok bizde doğum? Müslüman ümmeti çoğalsın diye. Çoğalsın ki, bir gün Kur'anı azimüşşânın dediği gibi, dünyaya egemen olsun. Yoksa nasıl başederiz onca kefereyle. Yüzyıllardır durmaksızın savaşıyoruz. Tükeniyor mu? Tükenmiyor. Öyleyse çoğalacağız. Öyle bir çoğalacağız ki, tedbiri şaşa kâfirin. Müslüman ola...

Tövbeye durdu Dudu. Hep böyle oluyordu. Hep suç işliyor, günaha giriyordu. Bilmiyordu canım. Aklı ermiyordu işte.

Satı, toprak cezveden, toprak fincanlara akıttı köpüklü kahveyi. Uzattı iki kocaya. Karşılarında el bağlayıp dikildi. Süllü, bu duruştan rahatsız oldu. Yer gösterdi. Ama direndi Satı. Büyüklerin yanında oturamazdı. Süllü'nün ısrarına, Dudu'nunki de katışınca, tam karşısına oturdu ihtiyarların.

Durumunu sordu Süllü. Doğrusu parmağı ağzında kalıyordu. Analı babalı çocuklardan daha bir yiğit olmuştu Hasan. Yaşı küçüktü ama babasına çekecekti galiba. Boyu bosu yerinde olduğu gibi, güçlüydü de... Köyün tüm oğlan çocukları yakınıyordu Hasan'dan. Tümünün bedeninde, suratında Hasan'ın elinin izi vardı. Bir güreş olmasın. Hemen başa adaylığını koyuyordu. Doğrusu yaman olacaktı.

Hem, sadece beden gücünde değil, yürek gücünde de ustaydı maşallah. Nasıl kaval çalıyordu. Bir ozan olursaydı şaşmayacaklar. Öylesine alıştırdı köylüye bunu. Ömer bile, kaç kez, cevher var bunda, dedi. O ki, bir şeyi, hele bu şey kaval üstüne olursa, kolaylıkla beğenivermez. Kendi torunu sayılır Hasan. Belki bunun için biraz abartır onun hünerini. Ama Karaayakoğlu'nun ufarağı öz be öz kendi torunu değil mi? Hiç sevmiyor onun kaval çalışını. Alay ediyor. Hasan'ın bir perdesi, bir nefesi bunda olsa, bütün bir yıl öğretirim diyor.

Hele güreşte üstüne yok. Kendinden büyükleri kavrıyor. Şimdiye değin görüp bilmedikleri oyunları bir uyguluyor. Gümbedenek yerde karşısındaki.

Doğrusu bulunmaz bir ana Satı. Hiçbir ana kolaylıkla böyle sağlam yavru yetiştiremez. Kimbilir ne sıkıntılara katlanıyor oğlunun dilediği gibi olması için. Bu yüzden, geçim durumunu anlamaya geldi Süllü. Hasan, yalnız Satı'nın değil. Babası köy için, ulus için ve de

bunlardan öte, mülkün gerçek sahibi hazreti padişah için şehit gittiğine göre... Tüm köyün boynunun borcu o babaya uyar bir evlat yetiştirmek.

Ama köylünün durumu biliniyor. Bu görevi yüklenebilecek ve hem de hiç yüksünmeden yüklenebilecek tek adam, Karaayakoğlu. Tanrı, kulunu yaratmadan, kırk yıl önce rızkını yaratırmış. İşte bak, hiç ummadıkları, iyilik akla gelince, hiç düşünmeyecekleri biri olan Karaayakoğlu durmaksızın onu soruyor. Yardım için çırpınıyor.

Zaten bu varlıklılar hep böyle. Şimdi, bir şehit duluyla yetimine yardım edince, ne kadar günahı varsa kurtuluyor mu kişi? Kurtuluyor. Çünkü, Tanrı rızasını alıp cennete gitmiş birini, şefaatçi olarak buluyor ahiret günü. Kestirmeden cenneti kazanıveriyor.

Dudu başını salladı.

— Öyle Süllü. Parası oldu mu kişinin, cenneti bile kazanmak kolaydır.

— Herhalde Tanrı bunun için bazılarını zengin yaratıyor.

— Tanrı'nın kimseyi zengin yarattığı yok. Benden iyi mi bileceksin. Tümünü ben doğurtuyorum. Kimin çocuğu olursa olsun, tümü çırılçıplak geliyor dünyaya.

— Orasına bakarsan, giderken de öyle değil mi? Yedi arşın çaput götürdüğü.

— Demek ki, zengin yaratılmak diye bir şey yok.

— Sen öyle bil. Yok da neden, Karaayakoğullarının ambarı buğday dolu, bizde hiç yok. Neden o en bir iyi kumaşları giyerken, biz gök dimiye selam duruyoruz.

— Hah bak işte bu çok doğru. Neden? Rahmetlik ninem anlatırdı bir masal gibi. Bu Karaayakların dedesi de bizim gibiymiş. Oduncuymuş. İlk köy kurulduğunda, tüm çevre ormanmış ya. İşte bizimkiler ve de Karaayaklar, birlikte odun keserler, Derbent'e götürüp kentliye satarlarmış. Ne var ki, zorlu çıkmış Karaayak. Hepimiz ayrı ayrı gidince, odun kesemiyoruz demiş. Siz kalın ormanda. Odun kesin. Ben götürüp satayım. Sonra da paranızı veririm. Alınacağınızı alırım. Eh, demiş bizimkiler. Ve öyle başlamış iş. Bakmışlar, bir iken iki olmuş Karaayağın katırı. İki iken dört. Len, demişler kendi kendilerine. Ka-

tır doğurmaz ama... Aması falan yok bu işin. Olan olmuş artık. Bizimkiler işi öğrendiklerinde, çok geç kalmışlar. Meğer odun fiyatları artmış Derbent'te. Artmış ya, bizimkiler hep eski fiyattan almışlar. Allah bilir ya, alıp geldiklerinde de öyle bir oyun etmiş olmasın. Sonra... Sonrasını biz bile biliyoruz artık değil mi?

— Öyle. Günahına girmeyelim kimsenin ama ben de duymuştum bunu.

— Başka türlü nasıl olur. Salt çalışmaya kalsa hangimizin kıçı yer gördü ölesiye, a Köpekdöğen. Hiçbirimizin. Öyleyse, Tanrı'nın kulu yalnız Karaayaklar mı? Neden hep onlara verdi de, bize vermedi?

— Vallah orasını bilmem artık. Ama rızk Allahtandır dememişler mi?

— Demişler. Hem de Allah demiş bunu. Öyleyse, kimsenin rızkı kesilmemek gerekir. Hani rızk? Topal Ali muştulu haber getirmedi mi, bul bakalım rızkı bize. Aç kitabı, o yeri bul, buluştur rızkı. Buluştur ki, bilelim gerçeği. Buluşturamazsın. Neden? En verimli tarlalar Karaayakların elindedir de ondan.

— Hakkın var Dudu Abla. Hakkın var ya, elimden bir şey gelmez ki...

— Kimsenin elinden bir şey gelmez. Olan olmuş. Dileriz ki, Topal Ali bir an önce yetişsin. Yetişmezse çok kötüdür işler. Vay geldi başımıza. Hem de vay ki...

Satı, bir birine, bir diğerine bakıyor. Sözü getirmek istedikleri bir yer mi var. Olsa, Karaayakları böylesine kötülemezler ki... Her sözün sonunda da, durumunu soruyor Süllü. İyi, diyor Satı. Çok iyi. Tanrıma şükür. Topal Ali Ağa da, iyi haberlerle geldi mi kentten, daha da iyileşecek.

Yok. Madem ağanın gönlüne bir iyilik düşmüş. Madem aklından geçirmiş böyle bir sadakayı. Alıp kabul etmek zorunda o. Almazsa...

Dudu da onaylıyor. Hiç isteğin, gereğin olmasa bile, sadakayı alacaksın. Al, bir başkasına ver gizlice. Tanrı bile görmemeli verdiğini. Görmez olur mu hiç, kudreti büyük. Görür. Öyleyse, alacaksın sadece. Ve dua edeceksin ki, verenin niyeti yer bulsun. Bunun ötesi olmaz. Oldu mu, dinimizin gerekleri çiğnendi, iman elden gitti demektir. İyilik gelmez Karaayakoğlu'ndan. Gelmez ya, bir kez de geldi mi, ba-

lıyla, böreğiyle gelir işte böyle. Onun için, geri çevirmemeli Satı. Durumunu açık açık söylemeli. Hatta, Dudu söylesin Satı'nın yerine. Erzak tükendi. Bu kışı çıkaramaz. Yağı yeni doldurttular Adsız'dan. Borç olarak. Tabii kent dönüşü verecekler borçları neyse. Bundan öteye, bir gereksinmeleri de yok zaten.

Daldı Süllü. Demek yine sevaba girecekti. Hiç yoktan hem de... Bir şehit duluna yardım edecekti ağa. Araya Süllü girdiği için de, ucundan pay alacaktı bunun. Yarın öbür gün, iki eli yanına varıp da, o sultanlar sultanının önüne gittiğinde, bunlar bir bir okunacaktı defterinden.

Tüm yaşamı boyunca yanında bulunup "amel defterini" tutmuş olan melekler, açacaklardı kara kaplıyı. Bir bir okuyacaklardı. Diyeceklerdi ki, bu Süllü, hep iyilik etmiştir. Kendi edemediği zaman da, iyiliğe aracı olmuştur. Böylelikle, cennetlik kullarındandır.

Tanrı yüce... Bakarsın geçmiş bilmediği günahlarından. Bağışladım demiş. Alın bunu cennetime. Altından ırmaklar akar o cennetin. İçinde yeşiller tüter. Çevre tüm yumuşaklık. Ve huriler dönenir çevrende. Bir isteğin var mı diyerek. Varsa, hemen o saat yerine getirilir. En güzelleri şarap sunarlar. Kevser şarabını. İçtikçe kanılmayan, coştukça doyulmayan. Ölümsüz bir yaşantı ki... Günlerin, gecelerin farkına varılmayan.

Hemen biraz sonra gidecek. Anlatacak durumu. Ağam, diyecek. Yoksulun, hiçbir şeyciği kalmamış. Artık, Tanrı gönlüne ne düşürdüyse, yüce düşürmüştür. Sen bilirsin. Alıp gelecek verdiklerini. Ve hayalini kurduğu cennete ulaşmanın kıvancını tadacak.

Şimdiden tadıyor. Gözleri kısılmış. Yerinde hafifçe kaykılmış. Ve dünyayla ilişkisini kesmiş. Sanki cennette. Sanki, hurilerle sarmaş dolaş olmuş.

Meryem'le Hasan'ın geldiğinin farkında değil. Meryem, çulun üstünde diz çöktü. Bir an bekledi. Sonra dürtmek için elini uzattı. Dudu engel oldu. Parmağını dudaklarına bastırarak,

— Elleme. Uyudu galiba, dedi.

Meryem elini çekti. Dudu işaretle oturttu onu. Gözleri Süllü'de, sabırsız davranışlarla bakındı.

Satı, dargın baktı Meryem'e.

— Pek gelivermezdin bacım. Ne hoş oldun?

— İşten baş kaldırdığımız mı var Satı. Düğün telaşı dostu unutturdu.

— Yapılacak bir şeyler varsa, bana da gönder. Canım sıkılıyor.

— Allah razı olsun. Köylü çeyizinden ne olur. İşte, bir iki parça eşya düzmeye çabalıyoruz. Çul, kilim gibi şeyler.

— Tezgâhım kurulu değil Meryem. Ama seninki kuruludur. Geleyim de, öylesini ben çıkarıvereyim. Düzeni tuttun mu?

— Tuttum ya olmadı.

— Olmaz olur mu hiç. Telaştasın da ondan. İnsan kısmı, bir kez telaşa düştü mü şaşırıyor. Efen düşmüştür aklına. Bir tek kaçırsan, bozuk gider artık. Hangimizin aklında değil ki, Ali Ağa. Ha geldi, ha gelecek derken, neredeyse iki haftayı bulacak gidişi.

Nasıl da bilmişti derdini. Nasıl da anlayıvermişti. Gerçekten başkaydı bu Satı. Öteki kadınlar, hemen alaya otururlardı. Hürmüz'ün dilinden düşürmediği bir söz vardı. "İnsanı insan yapan, kahırdır. Kahır çekmeyen, adam olamaz," derdi. Ne doğru.

Kahır çekmiş kişi başka oluyor. Alay etmiyor insanla. Derdiyle dertleniyor hemen. İşte Satı. Ersizliği ondan iyi bilen var mı? Hem de sevdalıydı erine. Öyle bir sevda ki, dillere destan olan cinsinden. Ama yıllardır ersizdi. Bir kimseye derdini açmamış, kendi hayalleriyle yetinmişti.

Utandı. Satı'nın bu anlayışından utandı birden. Alay etseydi, böylesine utanmazdı. O zaman savunacaktı kendisini. Diyecekti ki, güç oluyor. Ama bu böylesi değildi ki... Yıllardır erini yitirmişti. Hemen anlayıvermişti derdini. Hemen de, bir başka yöne çevirmişti.

Hiç değişmemiş gibi görünüyordu. Altı yıl önceye göre, biraz daha olgundu. Artık, dudaklarında sevda türküsü, gözlerinde Hasan'ın bakışları yoktu belki. Ama daha da güzeldi kuşkusuz. O, on üç gün dayanamamıştı ersizliğe. Satı altı yıla varıyordu ki, aynı özlemin içindeydi. Başkalığı buradan geliyordu işte.

Tümü susmuşlar. Her biri, kendi düşüncelerini sürdürüyor.

Süllü, cennette eğlenceye dalmış. Çengiler, davul zurnalar ve ka-

vallarla kopuzlar birbirine karışıyor. Can alıcı güzellikler fır dönüyor çevresinde. Yaşıyor...

Dudu öfkeli. İki hafta ersiz kaldı, kızımın bağrını tutuşturmak ister gibi buraya sökün etti. Yok, belki de, sabır almaya geldi ondan. Dayanma gücü dilenmeye geldi kimbilir.

Satı, Meryem bacım, diyor içinden. Eskiden de böyleydi. Ersizliğe hiç dayanamazdı. Az öyküler mi anlatmıştı birlikte kaldıkları günlerde. Ovalının ilk zamanlardaki davranışlarını, sevdasının buharını az mı söylemişti. Bilirdi onu. Hem de iyice bilirdi.

Hasan, kimsenin kendine aldırmadığından kırgın, yerinden kalktı. Köy alanının yolunu tuttu tekrar. Belki oynayacak birini bulurdu. Cinlere karışmamıştı ya bu köyün çocukları.

-25-

Köyde yabancı görmeye alışmamışlardı. Hele Bayındıroğlu'nu hiç. Derbent'e indiklerinde, dükkânına uğrar, helva, tuz, şeker alırlardı. Mehmet, yavaş yavaş bunları da getirmeye başlamadan önce. Oradan tanıyorlardı. Niye geldi ki köye? Çevresini aldılar.

Konuk olduğuna göre, kahvenin köşesine oturacaktı. Yer açtı Süllü. Yanına oturttu Bayındıroğlu'nu. Hemen yanlarında da Kerim oturuyordu. Bayındıroğlu uzun uzun baktı Topal Ali'nin oğluna. Bilmişlerdi onlar. Daha yabancıyı görür görmez anlamışlardı. Topal Ali'nin başına bir iş geldi işte. Bayındıroğlu, Kerim'in gözlerine baktığına göre...

Oturanlar kıpırdadılar. Biraz daha sıkıştılar oldukları yerde. Boyunlarını uzattılar. Belki bir şey söyleyecekti. Kaçırmamalıydılar.

Bayındıroğlu, kıpırtının durmasını bekledi. Sonra, gözlerini kitlenin üzerinde tek tek duraklatarak gezdirdi ve kelimelerin üstüne basa basa söze girdi.

— Topal Ali kardaşımızdan selam getirdim köylüler.

Selam mı? Demek başında bir iş yok. Belki var. Kendisi gelemiyor da köye, selam gönderiyor. Olacak iş mi bu.

— Selam mı? Kendisi nerde?

— Çok hayırlı bir işin ardına düştü.

— Ne işi bu?

— Din işi... Irz işi...

— Din işi mi?

— Irz işi mi?

Din işiymiş, ırz işiymiş diye başlar döndü. Gözler kırpıştırıldı. Sonunda Süllü dayanamadı.

— De artık Bayındıroğlu. Ne biçim bir işse deyiver de öğrenelim.

Bayındıroğlu, tekrar süzdü tümünü.

— Yunan... Yunan İzmir'e asker çıkardı.

Derin bir sessizlik kapladı kahvenin içini. Olası değil bu. Savaşta yenilmişlerdi. Doğruydu. Duydukları gerçekleşiyordu giderek. Ama bu savaşta Yunan yoktu ki... Nereden nereye. İzmir'e asker çıkarmak nasıl oluyor ki...

Süllü inanmadığını belirterek alay etti.

— De sus. Yunan'ın ne işi var İzmir'de?

— Yalnız İzmir'de kalsaymış yine iyiymiş. Kentli öyle diyor. Ama benim kente indiğimden iki gün önce Kasaba'yı almış. Manisa'yı zorluyormuş. Kentli toplanmış kendi arasında. Hatta anlatılanlara bakılırsa, toplanamıyormuş da, sizin Topal Ali, bir söz atmış ortaya. Yunanın önünden kaçmak bize yaraşmaz. Dinimiz, ırzımız için vuruşalım demiş. Karar kılmışlar. Şimdi milis düzüyorlarmış. Silah ve cephane topluyorlarmış. Salihli yöresinde cephe açacaklarmış. Cephe açılır açılmaz gelecekmiş Topal Ali... Kendisi daha bir iyi anlatır size olanları. Çünkü, baştan sona, olanların içindeymiş o. Yalnız demiş ki, Kalaycı'ya, aman bizim köye haber ilet. Sakın olsunlar, ova adını ağızlarına almasınlar bu yıl. Savaş başladı başlayacak. Aç kalmak, çıplak kalmak, ırzı Yunana kaptırmaktan yeğdir.

Nefeslenerek sustu Bayındıroğlu. Adsız'ın aceleyle önüne sürdüğü kahveden bir yudum aldı. Soru var mı gibilerden baktı köylünün yüzüne.

— Yunanın işi neymiş ta Salihli'lerde?

— Sözde İzmir ve de yöresini Yunana veresiymiş İngiliz.

— İngilizin ne ilgisi varmış İzmir'le. Bu topraklar onun mu?

— Değil olmasına. Değil ya, işte yenik düşünce insan, sonu böyledir.

— Yahu biz yenik mi düştük?

Bakışlar Gazi Kerim'e döndü. Yoksa, dönüşünden beri anlattıkları yalan mıydı? Bayındıroğlu devam etti, Kerim'e bırakmaksızın.

— Bir ters iş ki yoldaşlar. Akıl sır eresi değil. Ordularımız hiç yenilmemiş. Her bir tarafta kovalamış düşmanı. Ama bir antlaşma yapmış padişahımız efendimiz. Yenik düştük demiş. Siz ne derseniz, bundan sonra öyle yapalım. İngiliz de tutmuş, İzmir ve de yöresini Yunana vermiş. Onlar da, tapulu malı gibi elini kolunu sallaya sallaya asker çıkarmışlar. Kadınların, kızların ırzına geçip er kişileri kurşuna diziyorlarmış.

— Vay anasını...

Suskunluk yine geldi çöktü. Uzun yol gelmişti Bayındıroğlu. Yorgundu. Daha fazla yormasınlardı artık; Öğrenmişlerdi işte. Buyursundu Süllü'nün evine. Buyursundu da, bir karnını doyursundu.

Kalktılar. Köylü, heyecanla tartışmaya dalmıştı. Süllü, kahvenin içinde soramadığı bazı soruları sıraladı yol boyunca.

— Topal Ali, nasıl bir işin içinde şimdi Bayındıroğlu?

— İyi bir işin içinde Süllü Dayı. Çok bir iyi işin içinde.

— Ama biraz önce dedin ki, padişah kaylolmuş. Siz nasıl derseniz öyle edelim demiş. Eh, İngiliz de İzmir'i Yunana vermiş. Nasıl oluyor da, Topal Ali karşı durmaya kalkıyor. Padişah fermanı olmayan işte, bir hayır olur mu?

— Haklı diyorsun Süllü Dayı. Doğru söylüyorsun ya, kentin en bir bilgili, en bir akıllı adamları toplanmışlar. Karar kılmışlar ki, savaşmak gerek. Padişah, bir keferenin sözünü dinler duruma düştüğüne göre, gayrı fermanı geçerli değildir. Uymamak günah olmaz, demişler.

— Ya öyle mi demişler? Kimler?

— Sâtlı Hoca, Karahafız, Akif Bey, Paşazade...

— Şeyh Mehmet Efendi ne demiş? O da bu fikirde mi?

— Değilmiş. Fermansız iş olmaz diyormuş o...

— Ya, bak sen. Neden acaba? Bilmez mi ki, düşman bayrağı altında din, diyanet kalmaz. Çok bir derin bilgin diye bilirdim onu ben.

— Hep öyle bilinirdi. Ama kendi oğlu bile milislere katılmış sözünü dinlemeyip.

— Hiç dinlememek gerek öylesinin sözünü.

— Dinleyenler de varmış. Varmış ya, azınlıkta kalıyorlarmış.

Oturdular yan yana. Güzelce karnını doyurdu konuğunun. Sonra, yolbaşına kadar geçirdi. Akşam olmadan, köyüne dönmek zorunda olduğunu söylüyordu. Daha, getirdiği malları bile düzene komamıştı. Kalaycı olanları anlatınca, köylünün nasıl bir tasa içinde olduğunu hemen anlamış, yola düşmüştü. Gidip gece düzenleyecekti dükkânını. Yoksa kalır, dinlenirdi. Ama bu kez ısrar etmesinlerdi artık.

Etmedi Süllü. Ardından dua ederek gönderdi. Haber getirmişti kentten. İyi değildi bu haber. Köylünün açlığını bildiriyordu. Ama yine de olan biteni öğrenmişlerdi ya. Süllü, yolbaşından doğru Karaayakların hanayına vurdu. Halil Ağa, sayvanın gölgesine bağdaş kurmuş, sırtını yumuşak yastıklara dayayarak, çubuğunu tellendirmişti. Süllü'yü görünce, yanını gösterdi.

— Gel otur.

Süllü, kilimin kenarına dizüstü oturdu. Bayındıroğlu'nun kahvede anlattıklarını bir bir anlattı ağaya. Bu yıl ova yoktu köylü için. Tümü, ağanın yardımına kalmışlardı. Kışı çıkarmaları, onun elindeydi. Biliyordu, geçen yıldan borçluydular. Ama ellerinden bir gelen yoktu. Kendisi biliyordu her bir şeyi. Köylüsünün durumu çok kötüydü. Yardım elini uzattı, ne âlâ, uzatmadı mı, tümü aç açık kaldı demekti.

Tanrı vardı yukarıda. Her yaptıklarını görüp bilen. O, köylüsünü bu yıl açlıktan kurtardı mı, defterini ona göre yazar, ecrini, armağanını ona göre verirdi kuşkusuz.

Karaayakoğlu, bu zamanı bekliyordu. Keyifle sırıttı. Köyün tümü ayaklarına bir düşsün. Borcunun üstüne bir borç daha yığılsın bir. Gerisi kendiliğinden gelir artık. Şimdiye değin kurduğu plan aksamadan yürüyor. İşte Süllü geldi. Köy adına, dileniyor ondan. Verecek. Aç kor mu köylüsünü. Komazdı.

Tespihini çıkardı. İri taneleri şak şak çekmeye başladı.

— Sen hele şu Satı'nınkileri bir götür. Gerisini yarın düşünürüz.

Duaya oturdu Süllü. Titrek çenesinden dualar dizelendi gökyüzüne. Vesile kahve koşturdu. Daha ağası içmemişti. İkisine birden kahve uzattı saygıyla. Kahveleri biter bitmez, namaza geç kalmamak için, çuvalı doldurdular. Çuvalı, ırgatlardan birine yükledi Halil. "Sen yorulma," dedi Süllü'ye. "Bu götürsün."

Irgatı ardına aldı Süllü. Çuvalın bir ucundan tuttu. Yardım mı ediyordu. Yoksa, ırgatın geniş adımlarına yetişebilmek için mi böyle yapıyordu belli değil.

Daha Süllü gelmeden, Dudu ovada olanları duymuş, Satı'ya anlatmıştı. Kurtarıcı gibi karşıladılar Süllü'yü. Dua ettiler ağaya. O olmasaydı, tümü aç kalacaktı. Dilerlerdi ki, öteki köylülere de yardım elini uzatsın.

Uzatacaktı.

Söz vermişti Süllü'ye. Yarın düşünürüz demişti. Yarın olsundu bir. Tüm köylüyü toplayacaktı hanayına. Alacak, borç demeden, kışlıklarını tutuşturuverecekti ellerine.

Oturup bir kahve içmesi için ısrar ettiler. Ama böyle bir muştuyu ilk onun ağzından duymalıydı köylü. Duymalıydı ki, hemen duaya otursun. Kara kara düşünmekten bir an önce kurtulsun.

* * *

Irgat, onların sevincini görünce, çuvalı bıraktığı gibi döndü.

Düşünüyordu.

Keltoşlar, diyordu içinden. Aç köpekler. Beğenmezsiniz bizi. Irgatız diye adamdan saymaz, sohbetinize ortak etseniz bile, bir küçümseyişle bakarsınız. Ağanın ardından konuştuklarınızı iletiveririz diye ödünüz patlar. Ama yine de bildiğinizden şaşmazsınız.

Biz ırgatız evet. Anam, hizmetçisiymiş Karaayakların. Babam ırgatı. Ben de ırgatım. Ne var ki, hiç açlık kuşkusu, açık kalma korkusu bilmedim. Çalışırım. Sizden fazla çalışırım evet. Ne kışım, ne baharım vardır. Ama hiçbir zaman da ayaklarına kapanmam ağanın. O, kendiliğinden yapar ne gerekliyse.

Bayramlarda ilkin bizi giydirip kuşandırır. Sonra, aş derdimiz olmadı hiç. Olmaz da... Karaayakların mutfağı büyük. Tümümüz için kaynar kazan. Ağa ne yiyorsa, bize de ondan verirler. O, sizden iyi be...

Hem böyle sandığınız kadar da çok değil bizim işimiz. Belki yazın biraz artar. İki bahar da toprağa dalarız. Ama kış, beyaz örtüsünü doğanın üstüne çekti mi, sabahtan sabaha ağıldaki koyunları sağıp yemlemekten öteye işimiz yoktur.

Ondan sonra, güreş tutarız samanların üstünde. Oyun atarız. Ve şimdi sizin düştüğünüz durumlardan uzak, tamamlarız yaşamımızı.

Çalışmak, insanın görevi değil mi zaten. Yeryüzüne niye gelir kişi? Çalışmak için. Öyleyse, çalışmaktan yılmak niye. Sizin gibi tüm kışı kahvede bacak çelerek geçirip sonra ağa kapısına dilenci olmak daha mı iyi...

Değil. Hiç bile iyi değil. Acınır sizin gibilere. Ancak acınır.

Hanay kapısından girerken, yere tükürdü. Bizi beğenmeseniz de, durumumuz sizden iyi ya. Yeter bize. Şimdi siz ağlayıp sızlanacaksınız. Biz, bilmeyeceğiz böyle bir davranışı. Çalışacağız. Ara sıra kızdığında, belki çekinip kaçacak delik arayacağız. Ama aç kalmak diye bir düşüncenin içinde olmayacağız hiçbir zaman.

* * *

Süllü, muştuyu yenice vermişti ki, Halil Ağa'nın kâhyası girdi kahveye. Oturanların tümü ayağa dikildi. Halil, böylesine saygı toplayamazdı köylüden. Nerede kaldı kâhyası. Ama ekmek vardı bu saygının ucunda şimdi. Yaşam vardı.

Düz parlak çizmeleriyle, tümünü ezermiş gibi bastı toprağa. Gözlerini gezdirdi köylünün üstünde.

— Ağam, dedi ilkin. Sonra düzeltti. Ağamız, halinizi düşündü. Acıdı size. Tahıl verecek. Önümüzdeki yıl ödeyesiye.

Köylü sevinçle bakındı birbirine. Demek gerçekti. Halil Ağa, kendiliğinden düşünüyordu köylüsünü. Bu kadarı bile yeterdi onlara. Bir yıllık vermese, tükenince gene gelin dese bile yeterdi. Yerlerine oturmadan, kâhyanın sırtını sıvazladılar. Dua ettiler ağaya.

Namazı kılar kılmaz gideceklerdi. Ama ilk kez namaz vakti bir türlü gelmek bilmiyordu. Söz açmak, söyleşi kurmak istiyorlardı. Olmuyordu. Hep namazdan sonra, çuvallara dolduracakları ödünç yiyeceğin hayali gelip dikiliyordu gözlerinin önüne.

Adsız, Topal Ali'den haber geldiğinde, rahatlatmıştı onları. Ben-

den yana tasa etmeyin, demişti. Mal ve de para tükenene işte, sizin sayılır. Dilediğinizi, istediğinizi alın. Tükenince, bir şey gelmez elimden. Ama tahılı da bir hale yola koyun. Çünkü, ona gücüm yetmez...

Acılı acılı gülmüşlerdi o zaman. Keşke borçları Adsız'a olsaydı. Bütün bir yıl, tuz, şeker ve kahve borcu da içinde olduğu halde, ödeyeceklerini iki haftalık çalışmaları karşılıyordu. Ama buğday, arpa borcu öyle değildi ki...

En birinci yiyecekti o. Ekmek olmadı mı, un olmadı mı, açtı köylü. Şekeri, tuzu neylesin.

İşte şimdi de, un sorunu çözülüyordu. Karaayakoğlu Halil Ağa, en yoksul, en yoksun günlerinde tutuvermişti ellerinden. Ağalık töresi neyi gerektiriyorsa uygulayıvermişti. Demek, ağanın iyiliğini tümüyle gereksinme duymadıklarından değerlendiremiyorlardı. İşte şimdi her şey apaçık ortaya çıkmıştı. Çıkmıştı ki, ağaları onları aç açık komayacak. Hemen ellerinden tutacak. Bir de ardından söz ederlerdi adamın bunca yıl. Bundan sonra, bir kötü düşünen, bir kötü söz eden oldu mu, kendileri verecekler dersini. Hiç ağaya bırakmayacaklar.

Kâhya, onları ağaya övgüler düzerken bırakmış, hanaya dönmüştü. Ellerini önünde kavuşturup belini hafif kırarak ağanın karşısına vardı. Buyruğunu köylüye ilettiğini bildirdi. Ağa, bir süre kırçıl bıyıklarıyla oynadı. Sonra, bakışlarını kâhyanın gözlerine dikti.

— Adam başına üç ölçek buğday, iki ölçek de arpa versek yeter değil mi?

— Çok bile ağam.

— İyi öyleyse. Geldiklerinde öyle ölçersin. Sonra da, ekinleri olursa ekinden, olmazsa, ova dönüşü beş ölçek buğday ya da parasını alırsın.

Durdu. Araştırır gibi bakındı çevresine. Sonra devam etti.

— Ya yetmezse verdiğimiz?

— Kaçmadınız ya güzel ağam. Gelirler. İsterler yine. Verirsiniz.

— Artıralım mı dersin?

—Yetinmeyi öğrensinler ağam. İşten değil, dişten artar demiş atalarımız. Biraz kıssınlar boğazlarını. Kıssınlar ki, size yük olmaktan vazgelsinler.

— O da var ya... İyi öyleyse. Dediğim gibi, onlar namazdan çı-

kıncaya, tahmini bir paçal yap. Bir iyice karıştırt arpayla buğdayı. Fazla koyma ha, tüm köylüyü gidişken ederiz bir de... Daha arpaya alışkın değil bunlar.

— Başüstüne ağam. Hiç tasa etme.

Kâhya döndü. Irgatlardan ikisini alarak, kendince yaptığı bir hesaba göre, buğdayla arpayı güzelce paçal ettirdi.

Dursun'un yanık sesi uzaklardan dalgalandı. Karaayakoğlu davrandı. Camiye geç kalmıştı. Kâhya su koşturdu ağasına. Köylünün iyiliğini düşüneyim derken, namazını cemaatle kılmaktan bile kalmıştı. Abdest alırken suyunu dökse, sevabının ucundan kazanırdı. Ağa, dirseklerinden su akıtarak, ellerini ovuştururken, yumuşak havluyu uzattı Vesile. Namazlığı sayvana yaydı. Ucunu dürüp bıraktı.

Biraz bekledi Karaayakoğlu. Camideki namaz bitmiş olmalı. İyi biliyordu ki, tahıl alınacağı için, Dursun namazı dürüp büküverecek. Ya da Süllü'nün deyimiyle, "töperleyiverecek".

Hele bir ekini dağıtayım. Alıp öğütsünler. Gayri bu kez, kesinlikle isterim Satı'yı. Süllü'ye derim ki, bu kez bitir işi artık. Yoksa, yardımı kesmek zorundayım. Bozdağ içinde duymayan kalmamış. Ağa yoldaşlarım benimle alay ediyor, günaha giriyorlar. Bu günahtan, tüm Bozdağ'ı kurtarmak boynumuza borçtur.

Oldu, oldu... Olmadı... Günah kendisinden gitmiş demektir. İçinde öylesine bir istek ki Satı, karasevdaya karacak bu yaştan sonra. Bir kez yan yana olsa. Bir kez söndürse alazını, belki bir daha yüzüne bile bakmaz. Hatta, yan yana bile olsa belki elini sürmez. Ama direnişi, isteğini öylesine kabartıyor, onurunu öylesine kırıyor ki... Salt bunu temizlemek için, her şeyi göze almaya kalkışıyor.

Salt onuru için mi? Güldü kendi kendine. Karaayakoğlu, dedi. Kendine bari yalan söyleme. İstiyorsun Satı'yı. İstediğin için değil midir bunca onur kırıklığına dayanıyorsun. Daha nasıl kıracak onurunu. Yüzüne karşı ceddine söverek mi?

Hele şu dağıtım bitsin. Hele unları öğütüp damlarına dayasın köylü. Bilir o zaman yapacağını. Şimdi neredeyse sökün ederler. Bir an önce bitirsin namazını. Bitirsin ki, el öpmek isteyenleri bekletmesin.

Tespih duasının nasıl bittiğini bilmiyor köylü. Ellerini yüzüne sü-

ren, hanayın yolunu tuttu. Ve tabii en gençler, hanay kapısından ilk girenler oldu. Halil Ağa, sayvanın gölgeliğine bir hasır attırıp üstüne pöstekisini serdirmişti. Bağdaş kurdu. Elinde tespihi, karşısında dizilmiş köylüyü süzdü bir süre. Yaşlılar gelinceye, hiç sesini çıkarmadı.

Onlar gelince, konuştu.

— İlkin Süllü'den başla kâhya...

Gençler utançla kıpırdandılar. Çuvallarını arkalarına sakladılar bu söz üstüne. Doğruydu ya. Sıra yaşlılarındı. Ayıp etmişlerdi doğrusu. Ekmek sözünü duyunca, yaşlıları unutuvermişlerdi. Bak, ağa unutmamış. Hemen sırayı düzüvermişti.

Yaşlıların çuvalları dolunca, işaret etti gençlere.

— Hadin bakalım, şunları bırakıp gelin bir kez. Sizinkiler sonra.

Sessiz yüklendiler çuvalları. Böyle giderse, değirmen işi de onlara yüklenecekti. En iyisi, herkesin tahılını ilkin evlerine atmaktı.

Onlar dönünceye, yaşlıların yardımıyla gençlerin çuvalları da doldu. Süllü, her evde kaç kişi olduğunu söylüyor, kâhya bunu beşle çarparak, çuvalı dolduruyordu.

Halil Ağa, Süllü'yü yanına çağırınca, aileleri saymak işi Dursun'a kaldı. Hasırın ucuna oturttu Süllü'yü Halil. Tespihinin şaklaması durdu.

— İyi ettim değil mi?

— Ne demek ağam. Kazandığın sevabı Tanrı bilir. Tüm köyü açlıktan kurtardın. Hızır gibi yetiştin imdadımıza.

— Kusura kalmasınlar artık. Bende de ürün umduğum gibi olmadı. Oluvereydi, daha fazla verirdim. Ama görüyorsunuz işte. Ambarda ne varsa, yığdım önünüze. Gayri Tanrı yardımcımız olsun. Hem söyle köylüme, umudunu yitirmesin. Bu kadarla kalacağımı hiç sanmasın. Ardı var daha. Yetmeyen olursa. Hesabımız yanlış çıkarsa, hemen gelsin. Tamamlayalım. Tanrı bu mülkü, bu ürünü niye veriyor bize? Böyle zamanlarda, insancıklarının açlığını önlemek için.

— Ağam, sen her bir şeyi bizden iyi bilir, bizden iyi yaparsın. Ne diyeyim. Hemen ecrini versin yüce Tanrı. Borcumuzu ödemeye yardım etsin.

— Aman Süllü Dayı. Acelesi yok. Köylümün halini ben bilmez miyim?

Bilmez olur mu hiç. Bilmese bu iyiliği yapar mı? Böylesine borçlandırır mı köylüyü. Şimdi bunu ödemeleri olanaksız. Ama Tanrı bu... Yüce... Ve kulunu yaratmadan kırk yıl önce, yaşamı için gerekli olanı yaratan. Elbet bir fırsat verecek onlara da... Ödemelerini sağlayacak. Görsün ağa, bak. Yazsın bunu bir köşeye. Bir fırsat çıksın. Bir hizmet fırsatı, nasıl parçalanacak köylü onun için. Nasıl karşılayacak bu iyiliğini.

İnsanoğlu çiğ süt emmiştir. Güven olmaz. Ama onun köylüsü öyle değildir. Bir ödeme fırsatı çıkar çıkmaz, fazlasıyla verir aldığını. Şimdi o, onları tümüyle açlıktan kurtardı ya, belli olmaz. Ellerinden ne gelir dememeli koca Halil Ağa... Yoksulun hiçbir şeyi yoksa, duası vardır. Kişiye sonsuz bir yaşamda, ölümsüzlük içinde cenneti sağlayan duaları.

Karaayakoğlu'nun başka isteği yoktur zaten. Ama sırtüstü yatmamalı köylü. Çalışıp bir şeyler yapmalı. Geçen yılla birlikte, onar ölçeğe çıktı borcu. Bunu ödemek için, yeni bir yol, bir çalışma düzeni bulmalı kendine. Şimdi, aralarında konuştukları kulağına yayılırsa köylünün, tembelleşir. Nasılsa ağamız var, der. Dememeli. Tanrı, çalışmayanı sevmez. Bakarsın, tembele yardım ettiği için, Karaayakoğlu'nu da sevmemiş. Azaltıvermiş ekinini.

Bilmez olur mu hiç Süllü. Bilir. Hem de çok iyi bilir. Bildiği için de, bu konuştuklarını unuttu bile. Köylüye böyle bir söz söylenir, ağa, verdiğini zekâtına tutmak istiyor denir mi hiç. Hemen sevinir köylü. Dua eder. Ama ağasının dediği gibi, dirsek keyfi yapıp unutur gelecek yılı.

Gençler, kendi çuvallarını da yüklendiğinde, Süllü kalktı. Dua ederek, yola koyuldu.

Eh, kıvamını bulmuştu Karaayakoğlu. Hemen yarın yakalayacak Süllü'yü. Diyecek ki, kararım kesin. Böyle uzaktan yardım yapamayacağım artık. Hem de en muhtaç olduğu bir zamanda. Ya, dediğim gibi, bir sözde nikâhın gölgesi altına girer. Ya da günahımı aldırmam boşuna. Tanrı nasıl bilirse öyle olur. Sen, köyün bir yücesisin. Bitir bu işi.

Yarın olsun bir. Yarın öğle namazı.

Ellerini ovuşturarak kalktı. Vesile sofrayı hazırlamıştır.

-26-

Vasili oturdu. Raporunu yeni baştan yazdı. Kosti'nin öldüğünden başlayarak, gördüklerini, duyduklarını bir bir döktü ak kâğıt üstüne. Bir an önce yetişmeliydi ordu. Alaşehir, durmaksızın kaynıyordu. Yedi bine yakın Rum vardı kentte. Ama hiçbiri hazırlığa kalkışmıyor, kenti düşürecek bir davranışın içinde olmuyordu. Bir Kostas vardı. İyi bir çete kurmuş, kumandanın buyruğunu bekliyordu. Ama akşam tümünü yitirmişlerdi.

O cayırtıdan sonra, değirmende bir tek kişi kaldıysa şaşardı Vasili. Bu yüzden, gecikmemeliydi ordu. Gecikirse, kötü olurdu sonu. Belki Rumların tümünü keserdi Türkler. Çünkü, hava giderek geriliyordu. Aynı mahallenin, aynı sokağın çocukları, küskün küskün geçiyorlardı birbirinin yanından.

Dört Türk ve üç Rumdan meydana gelen ilişkileri düzenleme kurulu, bir hafta vardı ki, toplanmıyordu. Oysa, haftada iki kez toplanıp aralarındaki uyuşmazlıkları çözmekle görevliydi bu kurul. Artık düşünsündü durumu büyük komutan. Düşünsün, askerine Rab İsa'nın verdiği güçle, bir an önce kutsal toprakları elde etsindi.

Duyup öğrendiğine göre, bir direnme hazırlığındaydı kentli. Yakında asker toplayıp cephe açmaktan söz edermiş Türk beyleri. Eğer bir de onu yaparlarsa...

Ordularının gücü, böyle toplama askerlerin bir saatte hakkından gelir. Emin tabii... Ama bir saat bir saattir. Ve kutsal ideal için, bir tek Rum çocuğunun kanı aksın istemez o. Öylesine korkak ki Türkler. Öylesine çekingen oldular ki, son zamanlarda. Anlatılacak gibi değil. Mahallelerde, iki taraftan çocuklar dövüştüğünde, dayağı yiyen hep Türkler oluyor. Hem de güçlü oldukları halde. Şaşılası bir iş.

Yazdı... Kentin toplayabileceği asker sayısını, elde edebilecekleri silahları, kimlerin milisleri, kimlerin kendilerini tutabileceğini. Aralarındaki hainleri... Kentin durumunu. Girilebilecek yerleri. Yol boyunca karşılaşabilecekleri tuzakları, bir bir sıraladı. Ve yine ekledi. "Bu

kentli adımını atıncaya, siz burayı almış olursunuz. Sakın, direnebileceklerine inanmayın. Olanaksız bu. Hükümet bizden yana, en ünlü din adamları bizden yana. Ve asıl önemlisi, birden saygı göstermeye başladığına göre, kitle bizden yana. Yeter ki, yetişiniz. Ve hemen teslim alınız kenti. Ya da buyruk veriniz, ben topladığım gençlerle, içeriden el koyayım Alaşehir'e..."

Sabah ışığında lambasının alevi sarılaşıncaya yazdı. Sonra bir kez okudu yazdıklarını. Çok beğendi. Bu mektubu aldıktan sonra da, Alaşehir'e gelmekten sakınırsa kumandan, bir büyük korkak olmalıydı. Kasaba'daydı orduları. Bir atımlık yer. Trene binseler üç saat. Sart yolundan, Salihli üstünden dolaşsalar, bilemedin sekiz on saat çeker. Asker yürüyüşüyle o da...

Katladı kâğıtları. Zarfa yerleştirdi. Kapattıktan sonra, bütün ek yerlerine ikişer imza attı.

Gözleri yanıyordu. Uyku bastırmıştı bir iyice. Ama uyuyamazdı. Afyon treni, bir saate kalmaz, İzmir yönünde geçerdi. Teslim etmeliydi haberi trene. Teslim etmeliydi ki, öğleye varmadan, kumandanın eline geçsin. Hemen yürü buyruğunu versin askere. Bakarsın, akşama buradalar. Bakarsın, Vasili'yi kaymakam olarak atamış kumandan. Hizmetlerine karşılık, böyle bir görevi de hak etti doğrusu. O olmasaydı şimdi, nereden haber alacaklardı durumu.

Bir kaymakam otursaydı, gösterecekti o beylere. Hem Türk beylerine, hem de, Türklerle birlik davranan Rum beylerine. En başta Hacı Yorgi'nin kellesini uçuracaktı. Sonra, kızı Sofiya'yı alırdı kendine. Ve kurulurdu bağların, değirmenlerin üstüne. Kentin en saygıdeğer kişisi olacaktı.

Adım attıkça titretecekti kentliyi. Başkaldıranı hemen ezecek, direnmek isteyeni asacaktı. O günler bir gelseydi.

O kadar da yakındı ki...

Elini uzatsa, dokunacakmış gibi geliyor Vasili'ye.

Evden çıktı.

Camiikebir caddesiyle, İstasyon caddesinin kesiştiği köşeye kadar yürüdü. Köşedeki kiliseye girdi. Bir süre, dizlerinin üstüne oturup haç çıkararak dua etti. Kutsal Bâkire, aracılık edecekti düşünce-

lerine. Ve istekleri, Rab İsa'ya ulaşacaktı. O, kutsal Bizans İmparatorluğunun yeniden kurulması için çaba harcıyordu. Rab İsa, kendisi için harcanan tüm çabaların karşılığını vermeyecek miydi? Verecekti. Öyleyse, çok şey değildi ki, onun istediği. Marangoz ustası koca Vasili, yakışmaz mıydı yoksa kaymakamlığa. Ya Sofiya'ya... Yakışırdı. Hem Papaz Kosti'den daha fazla.

O, bir papazdı. Din adamı. Öldü gitti, Rab İsa bağışlasın. Evlenemez nasılsa. Ama Vasili öyle değil. Daha damarlarında kaç Sofiya için yeterli güç var. Yorgi gebermeli. Madem, kendi ırktaşlarıyla birlik olmuyor. Ya Kostas'a ne buyrulur. O, oğlu değil mi Yorgi'nin. Kostas öldü artık. Yok o... Kimse kalmadı çetecilerden. Yeni bir çete kurmak gerekiyor anlaşılan.

Bu iyi akıl işte. Ordu nasılsa Kasaba'da. Bir çete kurar, ilkin de Yorgi'den başlarsa temizliğe, bunu Türklerin yaptığını sanırlar. İyi bir işgal nedeni olur. Ordunun gelmeye niyeti bile yoksa çağrılarlar böylece. En iyisi bu...

Bu akıl Tanrı'dan geliyor ona. Kiliseye girmeseydi düşünemezdi. Öyleyse, hemen götürüp raporu iletmeli kumandana. Sonra dönüp yürekli Rum gençlerinden bir çete kurmalı. Ve Türklerle birlikte İzmir'in alınmasına hayıflanan ne kadar Rum beyi varsa, kesmeli tümünü.

O zaman, kumandanlık bunu Türklerden bilir. Ünlü beyler kesilince, tamam der. Mezalim yapıyor Türkler. Önlemeliyim bunu. Ne iyi olur? Hem bey ailelerinin korunmasını üstüne alır gizlice, hem de sonra düşündüklerini uygular. Salih Efendi nasıl yapıyor? En tanınmış, en itibarlı esnafı boğu boğuvermiyor mu gecenin içinde. Vasili de, Rum beylerini temizler. Türklerin üstüne atar. Kendi zenginlerini temizlediler, sıra bizimkilerde, diye yayar.

İnanırlar buna. Beyler de inandığı için, hem para yardımı yaparlar Vasili'nin çetesine. Hem de en önemlisi, İstanbul'a, Atina'ya mektuplar yazarlar. Bizi bu barbarların elinden bir an önce kurtarın diye. Bakalım o zaman da gelmesin kumandan.

Rahatlamıştı. Yüzü gülüyordu.

Sanki yere basmıyordu yürürken. Taş döşeli geniş sokakta, kimseler yoktu daha. İçinde, her şey olup bitmiş sevinci vardı Vasili'nin.

Daha şimdiden bir çetebaşı, bir kaymakam gibi yürüyordu. Biri çıksaydı şimdi karşısına. Biriyle karşılaşsaydı, hiç kuşkusuz kaymakam gibi selam verirdi. Başını hafif eğer, yüzünde belli belirsiz bir gülücükle, elini sallardı.

* * *

Keçeci Salih, sabah namazına kalktı. Geçerken bir göz attı. Vasili'nin evinde ışık yanıyordu daha. Demek uyumamıştı. Akşam gördüklerini yazıyor olmalı. Neler gördü ki... Kimsenin de bildiği yok. Bildiği var olmasına. Milisler dönünce, olup biteni o öğrendi. Vasili, görecek kadar yakın mıydı acaba? Görmüştür. Görmese neden uyumasın. Ya da neden gelip kapansın evine. Gördü ki, olup biteni yazıyor. Efendisine gönderecek. Söylemeli durumu. Hemen ulaştırmalı Akif Bey'e...

Artık Paşazade yok. Onlar, Salihli'ye cephe açmaya gittiler. Bir açsalar. Bir tutsalar Yunanı orada. O zaman, ilk şu Vasili'yi kesmeli. Hem de ensesinden. Görsün bakalım casusluk nasıl oluyormuş. Anlasın iyice.

Camiden çıkar çıkmaz, Akif Bey'in evine yöneldi. Bey kalkmış olmalı. Çıraklar dükkânı açasıya varır döner. Anlatır olanları.

Hemen selamlığa aldılar onu. Bey kalkmış, sabah kahvesini yudumluyordu. Yanına oturttu Keçeci'yi. Küçük halayık, pembe yanaklarında gülücüklerle uzattı kahvesini. Beklediler. Hiç konuşmadan ilk yudumu aldı Salih. Sonra, dün, Mustafa Bey'e anlattıklarını da ekleyerek, gece ve şimdi sabahleyin gördüklerini anlattı Akif Bey'e. Bey başını salladı sadece. Hiçbir şey demedi. Dinlediği sürece, arada bir sakalsız yüzünü kaşıyarak başını salladı. Anlatması bitince, gözlerine baktı Salih'in. "Sağol," dedi.

— İyi oldu onu gözetlediğin. Bundan sonra, gelip gidenleri de bir iyice gözetle. Başta o Behlül keratasını. Bir şey kaçırmayalım. Arkadan vuruluruz sonra.

— Hay hay beyim. Benden yana içiniz rahat olsun. Ama bazen boynunu buruvermek geçiyor içimden. Dükkânına girip keçeyi nasıl döveriz, işte öyle büküp bırakıvermeyi kuruyorum.

— Yok yok... Her şeyin zamanı var daha. Hele bizimkiler cepheyi bir açsın bakalım. Sonucu görelim. Gerisi kendiliğinden gelecek.

Elin gâvuru gece gündüz casusluk yapsın, bizim beyler, daha durun diyorlar. Olacak iş değil bu. Büküver boynunu. Olsun bitsin. Başka türlü tutulmaz bunlar. Bir kez at oynatmaya başladı mı bildiği gibi, tutmanın mümkünü yok. Yarın, öbür gün bakarsın silahlanmış.

Gece geldi aklına. Silahlansa ne oluyordu ki... İşte Kostas. Duyulmuyor, bilinmiyor sanılıyordu. Ama kentlinin ödü kopuyordu Kostas'tan. Değirmende olduğu kesin değildi. Sadece bir söylentiydi. Ama ne yapmıştı Paşazade... Milislerle birlik, tüm değirmeni tuz buz etmişti. İçindeki Rum efesiyle birlikte... Palikaryalar...

Güldü kendi kendine. Tükürükle boğarız sizi gerekirse. Boğarız ya, şükredin, baştutarlarımız, sabırlı kişiler. Bak şimdi, deyiverseydi bana. O işi sen çöz. Bir daha Vasili adını duymak istemiyorum. İşin bitikti kefere. Bitikti ki...

Olmaz demişti bey. Elbet olmayacaktı şimdilik. Hele bir cephe açılsındı. Hele bir ordunuzun ne teneke olduğu anlaşılsındı. Öyle ya, bakarsın silahı, cephanesi az milisler yenilmiş. Dörtnala sökün etmiş Rum askeri. O zaman ne olacak halleri. O zaman da Vasili gibiler tümünü kesmeyecek mi?

Bir korku geçti içinden. Çocukları... Karısı ve anası vardı. Karışmasa mıydı bu işlere. Hiç bulaşmasa mıydı acaba? Bulaşmıştı bir kez. Hem kime değdi, kime değmedi bakılmazdı ki, öylesi günlerde. Rumlardan yana bile çıkmış olsa, asker nereden bilecek kim nedir. Bilmez. Bilmeyince de, İzmir'de ne yaptıysa, aynını yapar Tanrı bir hakkı için.

İyi ediyor. İyi ediyor ki, onları kentine sokmamak için elinden ne gelirse yapıyor. Nasılsa ölüm değil mi bunun sonu. Biri, hiçbir şey yapmadan ölmek, öteki göğsünü gere gere, bunlara karşı bir suç, kendime karşı da bir olumlu iş işledim diyerek ölmek. Biri şehitlik, öteki köpeklik. Şehitlik daha yeğ elbet. Ve ne olursa olsun, sonuna değin gidecek artık.

Bekleyecek. Eğer beylerden ses çıkmazsa, kendisi yapacak o işi. Hep gündüz gidecek değil ya Vasili keferesi istasyona. Bakarsın bir de gece gitmiş. İstasyon caddesinin iki yanı mezar. Ve mezarlıkların arasında yol iyice daralıyor. Oradan geçmez mi bu kefere. Geçer.

Bir taşın ardına saklanır. Ya ölülerden biri dikiverirse kafasını... Tit-

redi. Olur mu, olur. Mezar, hem de geceleri tekinsizdir. En iyisi kıyısında beklemek. Bekler. Vasili geçerken de büküverir boynunu. Tamam...

* * *

Gün açtı açacaktı ki, Paşazade'nin Şahyar'daki çiftliğinden yola koyuldular. İlkin, Dereköy üstünden, Umurbaba tepelerine vurdular. Bozdağ'ın alçak tepeleriydi bunlar. Ve batı yöresine doğru uzanıp gidiyordu. Tepelerin altındaki patikadan, durmaksızın yol alıyorlar. Atlılar, Mustafa Bey'in atının eşkinine uygun gidiyor. Topal Ali, bacağını sürüklüyor yayaların arasında.

Umurbaba dağının, Çaldağı uzantısıyla birleştiği yere gelince, düşünmekten kendini alamadı. Keşke, çelebisini nalbanta bırakacağına, yanına alsaydı. Şimdi üstüne kurulur, sigara keyfi yapardı. Sonra, atlılar arasında bir eşeksüvar, diye geçirdi aklından. Kendi kendine güldü. Gülerlerdi haline. Öteki milisler de gülerlerdi en azından.

Gülsünlerdi be. Yorulmazdı ya... Hem dağ hayvanıydı o. Böyle patikalarda, kent atlarından daha hızlı giderdi alimallah. İsterse yarışa kalksınlar. Daha ikinci taşta tökezlenirdi onlar. Ama onun ihtiyar çelebisi, dağ yolunu buldu mu buldu, su gibi akardı.

Ya kendisi...

Kendisi dağ adamı değil miydi? Ovalılar, ıkıldamadan yürürken, kalkıp da yorgunluktan mı söz edecekti. Ayıptı ona be. İki günlük yolu sızıltısız yürüyüp gelen Topal Ali, şurada öğle olmadan ıkırdanmaya mı başlayacaktı. Olmazdı böyle şey.

Dikildi. O dikilince kısa bacağı üstüne basarken daha bir yaylandı vücudu. Gölgesi, yanında oynaştı. Yoldaşları, gülüştüler. Kendisi bir yana gidiyor, gölgesi başka bir yönde uzayıp kısalıyordu durmaksızın. Ama yiğitti besbelli. Mavzeri öyle bir kavramıştı ki, zeybek sanırsın.

Niye olmasın. Duydukları, bildikleri kadarıyla, dağköylerinde zeybekliğe soyunmamış adamı, erden saymazlarmış. Öyle der eskiler. Kimbilir bu da bacağı hangi "müsademe"de yitirdi. Şu mavzeri kavrayışına bakın. Şu topal bacağına rağmen, yol sürüşünü izleyin bir. Anlarsınız hemen eski kurt olduğunu.

Dağ havasını nefeslendikçe şişiyor. Büyüyor sanki.

Onlar giderek yoruldukları halde, o aksine. Dinçleşiyor. Hızlanıyor. Neredeyse, atlılarla yarışacak.

Dayanamıyor milislerden biri. İnce uzun boyunun üstünde, toparlak bir gülle gibi duran kafasını sallayarak sokuluyor.

— Ali Dayı...

— Buyur Kadir Ağam.

— Sorması ayıp ama sen hiç zeybeklik yaptın mı?

— Yok, yapmadım.

Hepsi de böyle der bu zeybeklerin. Daha bir inanıyorlar Topal Ali'nin zeybeklik yaptığına. Daha bir başka bakıyorlar artık. Nedendir bilinmez. Dağda gezen bir kişiye on kez sorsan, zeybeklik yaptım demez. Bir de duyarsın ki, en azılılardan biriymiş. Neden? Belki, dağdan inmeyi yediremiyorlar kendilerine. Zeybekliklerinde bir kurşuna harcanmış olmayı yeğliyorlar da ondan. Bilinmez...

— Hep de öyle denir be Ali Dayı... Hacı Musa bile, son demlerine kadar inkâr gelirdi.

— Hacı Musa, büyük adamdı yeğenim. Mekânı cennet olsun, bir büyük zeybekti ki...

— İyi tanır mıydın onu?

— Tanımaz olur muydum. Kente gelirken ya da dönüşte mutlaka bir kez uğrardım. Süllü Dayımla da bir kez daha, etti mi iki...

— Neden? Yoksa sen de mi Çakırcalı'nın yanındaydın?

— Yok. Nerde bizde öyle yürek. Bu Hacı Musa, benim Süllü Dayımın askerlik arkadaşıydı. Plevne savunmasından. Bu yüzden, haber iletirdim aralarında. Bir kez de birlikte gider, konuk olurduk bir öğünlüğüne.

— Neden boğdular dersin?

— Belli mi olur. Eşkıya ya kurşundan gider ya da böyle arkadan boğulup yitirilir. Bakarsın bir kanlısı vardır. Punt kollamış, o günü bulmuştur. Hiç belli mi olur. Bir zeybek, en azından on güçlü kişiyle kanlı duruma gelmiştir dağda. Elbet bunun bir hesabını soran bulunur bir gün. O yüzden, dağdan indi mi zeybek kısmısı, tüm ilişkisini kesmek ister dağla. Ya da güçlü bir efeye sırtını dayayıp yaşamını sürdürmenin yolunu arar. Ama belli olmaz. Hacı Emmi'nin ardında dağ-

lar serdarı Çakıcı Mehmet Efe vardı. Babası Çakırcalı Ahmet Efe'nin armağanı gibi bakardı ona. Gel gör ki, anlattıklarına göre, kendi başkızanının kurşunuyla yitti. Böyledir bu... Ve de kötü bir yitiştir.

— Demek öyle ha?

— Öyle ya yeğen. En bir iyi yitiklik, düşman kurşunuyla olandır. Öyle oldu mu oldu, doğru cenneti âlâdasın. Olmadı, gazisin. Savaş görmüşsün. Ama efelik, zeybeklik...

— Duyduğuma göre, sen de çok bir yürekli insanmışsın?

— Yanlış duymuşsun sen ağam. Bende yürek ne gezer. Garip cahil bir dağköylüyüm. İşte tümü bu.

— Yok öyle deme. Bütün bu işler senin başının altından çıkmış.

— Tövbe de... Günaha girmeyesin. Bunca akıllı hoca, bunca yüce bey varken, bana söz mü düşermiş ki, ağam. Beyler karar kıldı, kentli onayladı. Bize hadin dediler, yoldayız işte. Bu, bu kadar. Sakın aklınıza başka bir şey getirmeyin.

Çevresine bakındı Kadir. Müezzin Sabri, yanık bir türkü tutturmuştu. Atlar kulaklarını oynatarak duraksadılar. Ses kesildi çevrede. Tümü, Sabri'yi dinliyor artık.

Öğle molasını verdiklerinde, Salihli düzlüğü gülümsemeye başladı. Akşama varmaz, diyorlardı. Akşama varmaz Salihli'deyiz. Ama kente girmeyeceğiz. İlkin, Kuşçubaşı'nın çiftliğine varacağız. Eşref Bey oradaysa, konuşuruz. Çerkezlerden adam verir bize. Çerkezler iyi atçıdır. Hem de yüreklidirler. Silah, cephane de buluruz bakarsın. Daha bir güçlü açarız cepheyi.

Salihlili de bize katılırsa, iki kent ederiz. İki kentin silahlısını vurup geçemez kolaylıkla düşman. Takılır kalır.

Daha sigaralarından son nefesleri çekmeden, tekrar düştüler yola. Çaldağı eteğinden, Gözlübaba'ya doğru vurdular. Sonra dağların başı gölgelenirken, düzlükte yürümeye başladılar. Kuşçubaşı çiftliğinin ışıkları neredeyse pırıldardı.

Ova, uzadıkça uzuyordu önlerinde. Dağların gölgesiyle daha bir büyümüş gibiydi. Atlar, eşkin adım, yayalar son güçlerini ayaklarında toplayarak, rahat adımla yol alıyorlar. Salihli görünmüyor henüz. Kuşçubaşı çiftliği ise, yakın olmalı.

Durasıllı çiftliğinin sınır boyundan gidiyorlar artık. Dişlerini sıkıyor kentliler. Burası Mütevellioğullarınındır. Ve onlar, katılmıyorlar bu kavgaya. Toprak haşıl haşıl. Canlı gibi. Akşam karanlığı çöker, ortalık serinlerken konuşuyor sanki.

Güvenli adımlara bir şeyler anlatıyor.

Topal Ali'nin aklı toprağa gitmiş. Kaç yıl var ki, özlemli. Böylesi toprakları bir çocukluğunda, gençliğinin ilk yıllarında gördü o. Kendinin olarak. Yoksa, ova toprağını bilir. Üstünde yattığı, üzümünü kesip köylüsüyle birlik karnını doyurduğu bir nimettir. Ama şimdi bir başka iş için yola düştü. Eskiden, ekmek derdi toprak ona. Dermiş gibi gelirdi. Şimdi başka bir öyküyü anlatıyor.

Belki, bin yıl önceki Türk akıncılarının, korkusuz, güvenli adımlarla üstünden tıpkı böyle geçtiklerini. Belki yakın bir tehlikenin o eski geçişleri sürüp götüreceğini. Acılı gibi toprak. Doğum sancısında kıvranan bir ana gibi.

Ana değil mi? Toprak ana değil mi onun adı... Geldikleri, gidecekleri öz değil mi? Neden konuşmasın. Neden anlatmasın derdini. Verimli işte. Yumuşak da... Ama kimin elinde? Tutanın. Güçlünün. Saatlerdir geliyorlar. Saatlerdir, kimin topraklarının kıyısından ya da içinden geçtiler.

Bir düşünüyor Ali. Aklı şaşıyor.

Sıraya koymak istiyor. Bu yöreleri iyi bilmediği halde, anlatılanlar, verilen adlar hep bildik.

Şahyar, boydan boya Paşazadelerin. Sonra Hacı Himmet Ağalar, daha sonra da işte Mütevellioğulları. İleride Kuşçubaşı... Sonra Karaosmanoğulları...

Anam, diyor Ali... Vay ki...

Biz bir karış toprak için çırpınıyoruz. Çizik çizik yüzünde, umut arar gibi, yaşam arar gibi, umutlarımızı ve yaşamımızı tüketiyoruz. İki koca ovayı, dört ağa paylaşmış. Yine de bir araya gelip direnemiyorlar. Topraklarını korumak için olsun, tümü birden katılmıyor savaşa. Olacak iş değil. Değil ya, ağa aklı işte. Kimbilir.

Paşazade, atının dizginini kısmış. Başı yerde, kulağını toprağa vermiş, düşünceli yürüyen Ali'nin omzuna dikilmiş. Farkında değil Ali. Yaylanarak yürüyor bire yürüyor.

— Daldın ya Topal.

— Ya beyim. Daldım.

— Hay'rola?

— Demin yoldaşlar kendi aralarında konuşuyorlardı da beyim, oradan aklımda kaldı. Saatlerdir yürüdüğümüz bu toprakların tümü, Tevfik Bey'inmiş.

— Eee...

— Eesi şu ki, insan böylesine mülk sahibi olursa, onu korumak için herkesten önce silaha sarılır benim bildiğim. Oysa, o bizi caydırmak istiyordu.

— İnsan sadece toprak için dövüşmez Ali... Öyle olsa, senin, diğerlerinin burada olmaması gerekirdi. Ben ve diğer beyler düşmeliydik yola. Ama bak, buradasınız.

— Doğru bey. Salt toprak için olmaz. Ama toprak olmazsa biz de olmayız ki... Mayamız o bizim, her bir şeyimiz. Ve lakin, bizimki başka. Biz ırz kavgasındayız. Vatan kavgasındayız. Benim demem, adamın böyle verimli toprağı varken, nasıl bırakacak. Nasıl kaptıracak ki düşmana, yanmayacak. Ölmek iyi bundan. Hem de çok bir iyi. Bir düşün Tevfik Bey'i... Bu yaştan, bunca ünden sonra, benim gibi çıplak kalmış. Irgatlık eder elin gâvurunun yanında...

Paşazade, ileride bir şeyler sezinlemiş, sözün gerisini dinlemeden mahmuzlamıştı atını. Yoldaşlarından biri dürtükledi Topal Ali'yi.

— Düşünecek kimsen kalmadı mı? Gâvur eli altında yesir olsa bile onlar yine beydir Topal. Sen kendi derdine çare bul. Onlar Yunan da gelse, bilmem nerenin keferesi de, yine beyliklerini sürdürür, bir banam toprak kaptırmazlar, tasalanma. Onu bildikleri için naz yapmıyorlar mı? Sen gene bak bizim gibi yoksul takımına. Gene ne kaybedersek, biz kaybederiz.

— İyi ağam. Çok bir iyi ya, biz ne kaybederiz ki?

— O da var ya...

Ayaklarını sürüdüler. Paşazade, Eşref Bey'in çiftliğine yaklaştıkları için öne geçmiş meğer. Ne de çabuk haber almışlar. Bey, kendisi karşı çıkmış milislere. Kazanlar kaynatmış. Yataklar açtırmış. Sarılıştılar. Beyler kol kola girdiler. Daha gelenler ve gelecekler varmış. Onların

yola çıktığı sabahleyin duyulmuş. Ve kaynamış Salihli. Beyler toplanmış. Hemen örgütlenme kararı almışlar. Yalnız, arada kuşku yaratanlar, korku salanlar da oluyormuş.

Paşazade, Alaşehir'de karşılaştıklarını, Kuşçubaşı, Salihli'de olanları anlattı. Beyler konağın sayvanında, milisler alan ateşinin çevresine kurulmuş sofralarda yerlerini aldılar. Açıkta yemek yemek, tümünü dinlendirmişti sanki. Birden kalabalıklaşıveren çiftlik, gündüze döndü. Alevler yükseldi göğe, türküler çınladı toprağın hışırtısına karşılık.

Ozanlar, sazlarını çıkardılar. Tüfeklerini bir dizlerinin yanına uzatarak bağdaş kurdular. Nasırlı eller dolaştı sazların tellerinde. Koçaklamalar, bozlaklar inletti karanlığı. Oyunlar oynandı, Salihli'den son gelenleri karşılayıncaya.

Ve birden bir sessizlik kapladı yöreyi.

Haberler kötüydü.

Yunan askeri, iki koldan birden sarkmıştı. Biri Manisa yönünde ilerlerken, diğeri yolboyundan Sart'a doğru geliyormuş. Ahmetli'ye vardı varacak, diyorlardı. Ahmetli düşerse, ardından Sart ve sonra Salihli...

İzmir'den bir başka kol da Aydın yöresine ilerliyormuş. Kuşadası'na çıkarılan askerler olmalı bunlar.

Başka yeni haberler de var. Üç gün önce Mustafa Kemal Paşa Samsun'a çıkmış. Denildiğine göre, bir kurtuluşu başlatmak niyetindeymiş. Çünkü, hemen Havza'ya geçmiş. Hiç belli etmiyormuş ama durmaksızın kumandanlara, bulundukları yerin havasını soruyormuş. Mevki kumandanı anlattı. Bekir Sami Bey, Balıkesir'den buralara gelecekmiş yakında. Durumu inceleyecekmiş. Orada tümen komutanı, Bekir Sami Bey...

Sayvanda konuşulanlar, bölük pürçük yayılıyor alanda oturanların arasına. Mustafa Kemal adını duyunca bir dikiliyor Ali. Bir yerlerden ansıyor bu adı... Nereden... Birden gözleri parlıyor.

— Bu paşa, çok bir yaman kumandanmış yoldaşlar. Bizim bir Kerim'imiz vardı. Gazi Kerim. Gelibolu'da bir bacağını yitirmiş. O anlatırdı. Onların kumandanıymış. Görmeyin diyordu. Öyle yaman, öyle büyük bir adam ki... Demek şimdi o başa geçmiş ha. Çok iyi... Bak buna sevindim.

— Daha geçtiği falan yokmuş bizim oğlan. Niyeti öyleymiş diyorlar.

— Sen niyete bak yeğen. Bir kişinin, hele üstelik er kişinin niyeti oldu mu bir kez, onu mutlaka yapar.

— İyi ama biz ne yapacağız şimdi. Yunan, Ahmetli üstüne düştü düşecek.

— Hele düşsün bakalım. Niye geldik buraya. Ve Ahmetli kaç saatlik yol buradan.

Eller, kendiliğinden silahlara gitti. Fişeklikler düzeltildi. Ve gövdeler biraz daha yerleşti toprağa.

Bir göz gezdirdi alan ateşinde Ali... Çevresindekiler eski zeybek, esnaf ve köylü çocuklarıydı. Yalnız, Kuşçubaşı çiftliğinin on Çerkez silahşörü de vardı şimdi. Salihli adam gönderecekmiş diyorlar. Oradan da gelirse, epey iş açarlar Yunanın başına. Ama gelirse. Bir koca Alaşehir'den yüz elli kişiyi zor topladıklarına göre...

Beyler, sayvanda rakı sofrasının başında, konuşuyorlar. Bir ulak geldi. Bir mektup uzattı. Eşref Bey masanın altında bir süre okudu mektubu. Gözleri parladı. Başını kaldırdı.

— Dostlarım, her taraftan katılmalar olacak bize. Şimdi bizim Reşit'ten bir mektup aldım. Kardeşi Etem'in adam toplamaya çalıştığını bildiriyor. Kâzım Bey yardım ediyormuş onlara. Yakında, buraya gelecekler. Etem, yaman bir gençtir. Eskiden başçavuştu zaptiyede. Eşkıya kovalamacasında, "teşkilatı mahsusada" büyük ün yaptı. Yaman bir atıcı, yaman bir tuzakçıdır. O da katılırsa bize, daha da güçleniriz. Çünkü, üç kardeşlerin etkisi çoktur Düzce'den bu yana...

Paşazade, adamlarının yorgunlukla kaykılmaya başladığını görerek, yat işaretini verdi. Birer ikişer, çekildi milisler. Avlu boşalıverdi.

Beyler, sofraya devam ediyorlar. Haberler kötü. Ahmetli'den Sart'a sarkarlarsa, Salihli gitti demektir. Cephe açılması güç olur. Hemen yarın bir şeyler yapmak gerek. Parti Pehlivan, bey sofrasında oturuyordu. İnce, uzun bıyıklarını burdu. Sivri yüzünde mavi gözlerini ışılatarak baktı tümüne.

— Yarın düzen tutmalıyız beylerim. Burada durmak olmaz. Açıklık burası. Sart'a gidelim. Biz, vuruşacaklar, düşmana ne kadar yakın

olursak, o kadar iyi. Siz, geleni gönderirsiniz Sart'a. Orası karargâhımız, Mustafa Beyimiz de kumandanımız olsun. İlk kıvılcımı onlar yaktılar, ilk güçlü birliği onlar kurdular.

— Burada ilk, son yok Pehlivan. Sonumuz tek. Öleceğiz. Düşman sonra geçecek.

— Elbet beyim. Başka bir şey demedim. Ama sen hepimizden bilgili, okumuş ve vuruşmada da çok usta bir insansın. Yönetim senin hakkın. Bir Salihlili olarak, ben buna canı gönülden razı gelirim. Sanırım, beylerim de öyle düşünüyorlar.

Ses çıkmadı. Bu, onay anlamına alındı. Mustafa Bey hemen dikildi.

— Dediğin gibi olsun Parti Pehlivan. Seni kendime yardımcı atadım. Sen de birini bul. Derhal örgütlenelim. Eğer böyle giderse, yakında büyüyecek milislerimiz. Bunları müfreze biçiminde ayıralım. Her birinin başına güvenilir, yiğit kişilerden kumandan verelim. Yoksa, başıbozuk sürer iş. İstediğimiz, istediğimiz anda yapılamaz. Güneş doğarken yola çıkalım. Sart harabelerini karargâh haline getiririz. Köylü bakar bize. Diğer gerekenleri de, Eşref Bey kardeşimiz yetiştirir.

— Elbette.

— Tamam öyleyse, gerisini karargâhta düşünürüz. Hadi şimdi biz de yatalım.

— Emredersiniz kumandanım. Ben şimdi gider, milisleri bir kolaçan ederim. Nöbetçi çıkarayım mı? İster misiniz?

Eşref Bey atıldı.

— Benim adamlarım bakarlar nöbet işine.

Sonra birden başını eğdi.

— Afedersiniz Mustafa Bey kardeşim. İşinize karıştım. Daha alışamadım da...

— Zararı yok biraderim. Eşref Bey'in adamları nöbet işini paylaşsınlar bu gece. Biz konuğuz. Sen, kolaçandan sonra gel. Biraz konuşalım.

Parti Pehlivan, iri bedeninden umulmaz bir çeviklikle sayvan merdivenlerini indi. Milisler, konağın geniş odalarına, salonlarına yayılmış

yataklar üstünde çoktan uykuya dalmışlardı. Elleri silahlarında, horlayan, sayıklayan, bilinmez bir rüyanın sevincinde olanlar koyun koyuna.

Gaz lambasının ölgün ışığında bir süre baktı onlara Parti Pehlivan. Topal Ali kıpırdandı. Göz kırptı. Pehlivan da...

Çömeldi yanına. Bir süre sessiz bakıştılar. Sonra fısıldadı.

— Ne o Ali Efe. Uyumadın mı?

— A'a...

— Oysa, yorulmuş olmalısın.

— Yoruldum yorulmasına Pehlivan Ağa. Yoruldum ya, gözüme uyku girmedi. Şu tatlı tatlı uyuyanlara bakıyorum. Belki yarın belki öbür gün, bunlardan kaçı kalacak acaba... Ve kaçı böyle sakin bir uykuya dalabilecekler.

— Orası belli olmaz ki dağlı. Vuruşma bu. Ne demiş eskiler, kim öle, kim kala.

— Öyle Pehlivan Ağa. Öyle ya, içi götürmüyor adamın. Şunca yiğitlere bak. Gâvur dersen, gelmiş burnumuzun dibine dayanmış.

— Nasılsa ölmeyecek miyiz koca Topal. Ha döşekte, ha telli kurşunun ucunda...

— Ölümden korkanın burada işi ne Parti Ağa. Benim demem o değil. Ne gereği vardı bunların? İşte bir türlü buna akıl erdiremiyorum ben.

— Kim erdiriyor ki...

Kalktı. Paşazade bekliyor olmalı. İyi geceler diledi Topal Ali'ye. Üstü açılmış olanları örttü baba sevgisiyle. Kapıyı ardından çekerek, karanlıkta yitti.

Topal Ali, o gidince gözlerini kapadı. Topal bacağının sızlamasına aldırmadan, uykuya daldı.

Parti Pehlivan, Çerkez nöbetçilerin bedenlerine daldı bir süre. Silahları ellerinde, çiftliği bölüşmüşlerdi. Dolanıp duruyorlar.

Paşazade'nin ışığı alabildiğine yanıyor. Eşref Bey'le oturmuşlar, son haberleri, Sart, Ahmetli yöresini belirten haritaları inceliyorlar.

Parti Pehlivan yanlarına gelince, gözlerine baktılar.

— Sizin Topal Ali'nin dışında, tümü uyuyor beyim. Belki o da uyur ama aklına takılmış. Bu yapılanların ne gereği var, diyor.

— Der o topal. Öyle ince fikirli ki...

— Beyim, sorması ayıp. Milisler konuşuyorlardı da, oradan duydum. Direnme sözünü ilk atan gerçekten bu topal mı?

— O ya...

— Allah Allah. Hiç ummuyor adam.

— Biz de ummazdık. Ama görecektin o akşam sen. Tümümüz allak bullak olduk. Aklımıza hiç gelmeyen, hiç olası görmediğimiz bir şeydi sanki bu. Ve birden kavrayıverdi tümümüzü.

Tekrar haritalara eğildiler. Parti Pehlivan, yine söze karıştı.

— Ben, o yöreyi avucumun içi gibi bilirim beyim. Son haberler konusundaki düşünceniz ne?

— Hele bir Sart'a varıp karargâh kuralım da, diyoruz.

— Nasıl isterseniz.

— Ama bana kalırsa durmak zamanı değil. Salihli'yi kaptırırsak, durum güçleşir.

— Öyleyse, Ahmetli'ye bir baskın yapalım. Eğer gerçekten oradaysa Yunan, iyi bir iş olur bu.

Mustafa Bey, sakallarını kaşıdı. Sabahtan tıraş olma fırsatını bulamamış, ince kıllar belirmişti yüzünde. Uzun süre kaşıdı sakallarını. Sonra başını haritaya eğdi. Bir süre parmağıyla çizgiler çekti.

— İyi olur. Ama şimdiden hazırlanmayalım. Yarın bir varalım Sart'a. Sonra, atlılarla yola düşeriz. Kaç saat çeker Sart'tan Ahmetli?

— Atlıya hiç gerek yok beyim. İyi yürüyüşçü yirmi adam verin bana. İlk deneme için bu kadarı yeterlidir sanıyorum. Akşam ezanından sonra yola çıksak, gece yarısı varırız.

— Yalnız iyi yürüyüşçü olmaz. Hem neden sadece sen. Ben de gelmek isterim.

— Sen kumandansın beyim. Bize bir baş gerekli. Hele dur bakalım. Bu, bir gece baskını. Asıl vuruşmaya çok var daha.

Eşref Bey kuşkuyla çevresine bakındı.

— Sözü burada kessek iyi olur. Konak çok kalabalık. Baskın basanındır demişler. Duyulmasın. Ben, adamlarımdan çok güvenliyim. Ama kimin ne olduğu hiç belli değil.

Kulak kabarttılar. Tıkırtılar vardı dışarıda. Bakmanın gereği yok-

tu. Bunca kalabalıkta, neler olmazdı. Biri helaya gider, öteki dönerdi. Kimsenin günahını da alamazlardı hem. Kendi acemiliklerindeydi suç. Fatih Sultan Mehmet Han ne demişti hocasına. Yapacağım işi, sakalımın bir teli bilse, koparıp yakarım.

Onlar da böyle davranmalıydılar.

Haritaları topladılar. Mustafa Bey, ceketinin iç cebine yerleştirdi onları. Parti Pehlivan'ın odası hemen yanındaydı. Bir şey olursa duvarı tıklatsa gelirdi yardımcısı. Eşref Bey çekildi ilkin. İyi geceler diledi. Ardından Parti Pehlivan yalnız bıraktı Paşazade'yi.

Tek başına kalınca, başını ellerinin arasına aldı. Bir işe başlıyordu ki, dönüşü yok. Bunca insanın ve iki kentin sorumu omuzlarındaydı. Bir sürçme, bir tökezlenme, yaptıklarının tümünü siler süpürürdü. Kumandandı artık. "Kuvayı Milliye" kumandanı. Bu yöre, tümüyle buyruğunun altındaydı. Altında olmak zorundaydı. Çünkü silah ondaydı.

Akıllı bir adama benziyordu Parti Pehlivan. Ne yapmak gerektiğini hemen anlıyor, kendiliğinden yapıyordu. Yarın bir karargâh kursunlar. Belli bir yerleri olsundu da, gerisini düzenlerdi artık. Bir ulak örgütü kurmalıydı. Salihli ve Alaşehir'le ilişki kuracak. Sağlam atlar vermeliydi bunların altına. Haberler zamanında ulaşsın, gerekli tedbir zamanında alınsın diye. Sonra yiyecek ve giyecek işi vardı. En önemlisi de silah ve cephane işi. Bunların tümünü çözmek üstüne düşüyordu.

O, vuruşmayı düşünmüştü başından beri. Bunun sorumu, sadece kendisi ile başlayıp bitiyordu. Ama Alaşehir'de olsun, Salihli'de olsun, tüm kentlerin sorumunu yıkıvermişlerdi omuzlarına. Korkuyor muydu? Korkuyordu evet. Bir yanlıştan, bir sürçmeden korkuyordu. Yoksa, ölüm zor bir şey değildi nasılsa. Şimdiye değin öldürdüklerinden biliyordu. Hiç zor değildi ölüm. Bir kurşun ya da iki çırpınış.

Parti Pehlivan'ın yanına Topal Ali'yi de katardı. Sonra kendi adamlarından, yetişmiş olanlardan dördünü. Yenilerden tamamlardı gerisini. Çerkezler de vardı. Bu iş için yararlı silahşördüler. Bir kez belki kendi adamlarından bile atıcıydılar. İkincisi, yöreyi iyi biliyorlardı. Bir başarırlarsa, bir şaşırtabilirlerse Yunanı. Günler kazanırlardı.

O günler içinde de, daha büyük direniş yuvalarını yaratmak işten değildi.

Yeterdi ki, bir kez karşı durulabileceği anlaşılsın. Bir kez karşı durunca, karşıdakinin de korkacağı görülüp duyulsun. Seyreyle ondan sonrasını. Biz korkuyoruz, dedi. Biz korktuğumuz için büyüyor düşman. Yoksa, insan o da. Belki silahı çok. Belki adamı çok. Ama ölüm her insan için aynı değil mi?

Bir güç geldi içine. Yarına çok iyi hazırlanmak gerekti. Ve en iyi zaman da yarındı Ahmetli baskını için. Başaracaklardı. Yunan, direnme hazırlığını haber almış bile olsa, bu kadar kısa zamanda baskına uğrayacağından habersizdir. Hem Kasaba'nın düşüşünü bütün ayrıntılarıyla öğrenmişti daha dün. Bando mızıkayla karşılanmış neredeyse... Böylesi işgale alışmış asker için, vuruşmak büyük korku yaratır. Yaratabilirlerse bunu, başarıları bu olacak.

Uyumak istiyor. Başında sürüp giden düşünceler bırakmıyor. Gözleri yanıyor. Sorum güç. Kendinden başka insanların yükünü omuzlarında duymak, büyük ağırlık kişi için.

Yakında, Çerkez Etem de gelecekmiş. Duyduğu kadarıyla, sert ve geçimsiz bir kişiymiş o. Çok iyi dövüşçüymüş gerçekten. Ama geçimsizse, güçleşir işler. Güçleşsin.

Sart iyi bir yer. Çevresi tepelerle çevrili. Kalıntıların kıyısında höyükler var. Korunma ve eğitim bakımından çok işlerine yarar. Bir varsınlar oraya. Bir düzsünler düzeni... Hele bir yarın olsun...

-27-

Parti Pehlivan iri adımlarla yürüyor. Ardında yirmi gölge. İki ayrı kola ayrılmış, gidiyorlar. Her kolda ikişer Çerkez var. Kolbaşı gibi. Kollardan birinin en başında Parti Pehlivan, ötekinde ise, Koko Mehmet. Koko Mehmet'in hemen ardında Topal Ali.. Sekiyor gecenin karanlığında.

Mustafa Bey, göndermek istemedi onu. Ama buraya niye geldiğini sorunca, sesi çıkmadı. Peki, dedi. Diğer milislerin istekli kıpırdanış-

larını da görünce iyice keyiflendi. Akşamdan kararlaştırmamış bulunsalardı, en başa kendi geçerdi. Olmadı. Kumandanlık gereği, karargâhta kalacaktı o.

İki tepenin aralığından, ovaya çıktılar. Birden bağlar başladı. Ahmetli düzlüğünün bağlarıydı bunlar. Bozdağların ninnisine yatmış Gediz'e türkü söylüyorlardı.

Yıldızlar, asma yapraklarında parlıyordu. Su yolunun kıyısında hışırdıyordu diz boyu otlar. Ve çakıllar üzerinde, durmaksızın ilerleyen ayakları çıtırtısı.

Çevre öylesine sessiz ki, kendi adımlarının tıpırtısı, yüreklerine bir gürültü gibi vuruyor. Parti Pehlivan, bir bağ kulesinin gölgesinde durakladı. Çevresine toplandılar. Gece, yarıyı aşıyordu.

— Biraz mola verelim yoldaşlar. Dinlenelim. Hem bu arada, silahımızı, cephanemizi kolaçan ederiz.

Omzuna, birbirine bağlanmış iki sıra el bombası asmıştı Pehlivan. Bunları çözdü. Koko'nun kolunda bombacılar vardı. Daha baştan ayrılmıştı onlar. Beşer bomba verdi her birine. Kalanları da milisler arasında paylaştırdı. Kulenin iki ucuna nöbetçiler koydu.

Tabakasını çıkararak, bir sigara sardı. Hemen izlediler Pehlivan'ı. Avuçlarının içinde birer sigara içtiler. Kendilerininki biterken, nöbeti değiştirip nöbetçilerin de sigara içmesini sağladılar.

Dinlenmişlerdi.

Aralarında çokak arkasında yiterek, çişini edenler de dönmüşlerdi.

Daha bekliyordu Pehlivan. Niye acaba?

Bilmiyorlar.

Yüzünden de hiçbir şey belli olmuyor ki bu iri adamın. Suratında bir bıçak izi gibi duran ince bıyıkları, kalın kaşları, karanlığın da yardımıyla çizgileri hiç belli etmiyor. Bir mavi gözlerinde durmadan artan alazdan belli yaşadığı. Bir orada anlaşılıyor aklından geçenler. Anlayabilene.

Topal Ali, Koko Mehmet'le, ikisinin arasına çökmüş. Bir gölge gibi. Nefeslendik, diyecek. Ama demiyor. Bir bildiği, bir beklediği olmalı.

Çünkü sabahleyin, kendi adamlarından birini bu yöne salarken gördü. Adam, Ahmetliliymiş. İyi bilirmiş buraları. Herhalde bir dü-

şündüğü var. Son durumu öğrenmek istiyor olmalı. Yoksa neden dursun. Kumandandan buyruk çıktı. Milisler vurguna geldi. Ve gecenin içinde, sadece ayak tıpırtılarını dinleyerek yürüdüler bunca zamandır. Şimdi niye dursunlar?

Gözlerini gezdirdi milislerin üstünde. En fazla ilgisini çekenlerin yüzüne bakıyor. Bombacı Çerkez, dünyayla ilişkisini kesmiş. Yeni bir oyuncağa dalmış çocuklar gibi. Bombanın mısır koçanına benzeyen yüzünü okşuyor. Fünyesi, tıpasıyla oynuyor başparmağının usta kıpırdanışlarıyla.

Ötekiler, fişekliklerinin yanına sallandırıvermişler bombaları.

Sonra, Kadri'ye takılıyor gözleri. Bir silahşör gibi, bir zeybek gibi oturuşu. Bir dizini altına almış. Ötekini hafif bükerek basmış yere.

Müezzin Sabri'nin dudaklarında belli belirsiz bir kıpırtı. Süllü Dayımın gençliğine ne denli de benziyor, diye geçiriyor içinden. O da böyle, hep kıpırdatır dudaklarını. Ama savaşta, eşi bulunmaz bir dövüşçüymüş. Hacı Musa anlatırdı. Bir kez salavat çekti de, dikildi mi siperden, makineli gibi çalıştırırmış mavzeri. Hem de her kurşunu, bir düşmanı yıkarmış. Bakmadan atıyor sanırlarmış ilk zamanlarda. Görmeden savuruyor.

Sonra bir dikkat etmişler ki, hiçbiri eline su dökemez nişancılıkta. Ya boğaz boğaza kavgalar... İşte onları anlatmakla bitiremezdi.

Bakarsın bu müezzin Sabri de öyle çıkmış. Gündüzleyin yol alırken alay edenlerin parmağı ağzında kalmış. Hiç belli olmaz.

Çerkezlerin biri, dal gibi dikilmiş kulenin köşesine. Atmaca burnu, ince boynuyla, yükseklerden av gözetler gibi.

Koko Mehmet, yerde çizgiler çizip bozuyor. Parti Pehlivan, sessiz bağdaş kurmuş.

Nöbetçi Çerkez, dikildi birden. Silahını omzuna götürerek büküldü. Bunu beklermiş gibi kıpırdandı milisler. Duvarın dibine bir iyice sokuldular.

Bir keklik kıbradı bağın arasından. Meşk kıbramasıyla. Parti Pehlivan elini büzdü dudaklarının üstünde. Erkek keklik gibi kıbradı. Ve hemen ardından nöbetçiye seslendi.

— Bırak gelsin bizdendir...

Zayıf, kara kuru bir gölge sıyrıldı kulenin köşesinden. Nöbetçiye selam verdi.

— Sen misin Tahir?

— Benim, ağa.

— Gel bakalım. Haberler nasıl?

— Dediğin gibi ağa. Bugün akşamüstü Ahmetli'yi vurmuşlar. Molada şimdi gâvur.

— Hele gel anlat bakalım.

Tahir, Pehlivan'ın tam karşısına çöndü. Bir iki yutkundu. Milisler, çember oldular çevresinde. Kesik ama anlaşılır bir sesle, gördüklerini sıralamaya başladı.

— Konuştuğumuz gibi, ezana yakın daldım köye. Tıs yok. Vay dedim. Bizim köylü öldü'mola. Meğer karalar bağlayıp damlarına kapanmışlar. Bir korku sardı içimi ağa. Anlatılmaz. Ya şu kapıyı vurduğum gibi, bir kefere askeri çıkar, namluyu dayarsa sırtıma. Ya köyün tümünü kesip bıraktılarsa. Bir de ardında kaldık mı gâvurun. Bak sen işe. Bin düşünce, ziplenip duruyor ki kafama... Sonunda dedim ki, benim ne haberim olacak? Tarladaydım, bir şey görmedim, bir şey duymadım derim. Daha olmadı, kaldırıveririm ellerimi. Ağam, bilir gerisini. Anlar gayrı... Demedi miydi bana. Öylelikle bir yüreklilik geldi bana. Muhtarın kapısını tıkılattım. Ses vermez gâvur muhtar. Meğer korkusundanmış. Muhtar, beri bak muhtar, diye seslenince, dırlanma Deli Tahir, vardım demez mi? Bir su serpildi yüreğime. Bir hoşluk geldi ki başıma... Deme ağam. Hani senin küçüğün düğününde, rakıyı su diye içmiştim de...

— Delioğlan, düğünümden de, sarhoşluğundan da başlayacağım şimdi. Ahmetli'yi anlat sen.

— Ha, ne diyordum. Bir sevindim ki ağalar... Vardım, kapının annacına dikildim. Bekle açılmaz. Hay domuz muhtar, sanki duvar örmüş kapı yerine. Girdik velhasıl. Girdik ki, ne göreyim. Kapının ardında bir bağlık dayak sürmelenmiş. Ulan muhtar, dedim. Gâvur korkar bu dayaklardan ya... Sus, dedi elini dudağına bastırıp. Sus, delilenme. Olan biteni bilmez gibi. Ne olmuş ki, demeden başladı. Dövünüyor. Koca adam ağlıyor inan olsun. Haber salmış kumandan. Yu-

nan kumandanı, yarın sabahleyin erkenden, köyde ne kadar erzak varsa, askere teslim edilsinmiş. Bizim muhtarda bir ambar dolusu buğday ve de çuval çuval üzüm var. Malı gidecek diye yanmaz mıymış adı batası.

— Yunan girmemiş mi köye?

— Ha bak asıl helecanlı yerini unuttum. Nah kafa bendeki.

— Ulan Tahir. Şimdi kafandan...

— Dedim ağam. Dedim, kafama dokunma Tanrı hakkı için. Yunan daha girmemiş köye. Bir pusu falan vardır diye korkmuş, kimbilir. Akşam olmak üzereymiş zaten. Karanlık bastı basacak. Arka tarafta çay yatağı var ya. Kumçayı yatağı.

— Eee, bildim.

— İşte oraya karargâh kurmuş. Zaten dediklerine göre, hiçbir yere gece karanlığında girmiyormuş kefere. Hep gündüz gözüyle. İşini biliyor. Kasaba'ya da öyle. Gün doğarken girmiş.

— Sen ne yaptın. Onu anlat.

— Anlatıyorum be ağam. Fırsat vermiyorsunuz ki... Yakaladım muhtarın kolunu. Dedim, durum vaziyetlerini anlat bakalım bana. Anlattı ya, ambar elden gidiyor diye aklı şaşmış muhtarın. İnanmadım. Bir kez de kendi gözümle göreyim istedim. Dolandım arkadan. Çay yatağının tümseğine kadar sokuldum. Bir de ne göreyim. Aman Allah...

Parti Pehlivan, eliyle yer açtı. Bir bağ çubuğu kırarak, çay yatağını çizdi. Sonra bir avuç kum alıp tümseği yerleştirdi kıvrıma. Tahir'e...

— Şimdi buna göre anlat bakalım. Sen burada, tümseğin üstündesin.

— Hah. Ben oradayım. Tümseğin tabanında, geniş bir killik var ya, iyi bilirsin. Hani Döndü'nün düvesini püryan etmiştik.

— Ulan Döndüsünden de, düvesinden de başlatma beni. Sen gördüğünü anlat, geçmişte olanları değil. Bilmez olur muyum killiği. Ne var orada?

— Vallah ne olduğunu ben de bilmem. Ama bir dünya sandık var. Çevresi de çepeçevre nöbetçi. Daha ileride, havuz dediğimiz yer-

de çanak çölmek, kazan karavana gibi eşya. Onun arkasında, çayın Ahmetli yönündeki düzlüğünde de, bu dediklerimi bir yarım ay biçiminde çevreliyecek elli yüz tane çadır.

— Demek öyle sandığımız gibi güçlü değil asker, öyle mi?

— Bilmem. Ama çadırlar kocaman. Bir evden büyük. Ben diyeyim on kişi alır içi, sen de yirmi...

— Kaç alırsa alsın. Arkadan ummuyor mu dersin şimdi?

— Umup ummadığını bilmem. Ama pek güvenli duruyordu. Bilirsin tümseğin üstünden killiği, kurşun menziline girer. Ama bana sorarsan, hafsiz kefere. Pek hafsiz hem de... Çadırların ortasında bir koca ateş yakmış ki.... Alazı göğe değiyor sanırsın. Türkü söyleyip oyun oynuyorlardı benim gittiğimde. Şimdi çoktan, düşe dalmış olmalılar.

— Daha arkada bir şeyler göremedin mi? Bunlar öncü olmasın?

— Göremedim ağam. Geç kalıyorum diye, daha ötelere de gitmedim zaten.

— Peki, peki. Sağol. Al tüfeğini bakalım.

Tahir, tüfeği kaptı. Kalkarken, yeni bir şey hatırlamış gibi dizini tuttu Pehlivan.

— Köylünün durumu nasıl?

— Bilmem ki. Ben sadece muhtarla konuştum. Sonra da, tümseği dolandım. Geç kalırım diye ödüm patlıyordu. Parti Pehlivan'ın kafası bir kızarsa, yok mu ağalar? Derisini yüzer kişinin.

— Yüzerim delioğlan. Muhtar bir şey demedi mi? Konuşsana...

— Aman bize dokunmasınlar diyor ırzı kırık. Malımıza dokunmasınlar da... Ama sanırsam, bir direniş olabilir. Köylü kısmısı, elinden bir şey gelmez ağam. Gelmez ya, hiç olmadı, aç komaz bizi. Anladığım, bildiğim bu. Şimdi mal derdine düşmüş muhtar bile, malımı gâvura mı yedirecektim diye dövündüğüne bakılırsa...

— Ulan sen de mal derdine kardın ha. Yoksa muhtarla ortaklığın mı var?

— Sen bizim muhtarı bilmezsin ağam. O, yalnız ekin kurduyla ortaktır anlayacağın.

Birden ayağa dikildi Parti Pehlivan. Hemen izlediler onu. Söz burada bitmişti. Daha doğrusu, yeni başlıyordu. Ve bakalım nerede bitecekti.

Koko'yu çevirdi Pehlivan. Uzun süre bir şeyler konuştular. Sonra, iki kol halinde ayırdı adamlarını. Topal Ali'yle bombacıları, bir de Deli Tahir'i yanına alarak, köye yöneldi kendisi. Ötekiler, dağ yöresine vurdular. Anladı Ali... İki yandan çevirecekler Yunanı.

* * *

Tümseğin altında siperlendiler ilkin. Sonra sürünerek tırmanmaya başladılar. Tepe düzlüğüne gelince, ortalığı kolaçan etti Pehlivan. Tahir'in hakkı vardı. Öylesine hafsizdi ki askerler, nöbetçiler ayakta uyuyacaktı neredeyse.

Dişlerinin arasından yere tükürdü. "Ulan," dedi. "Bunlar, bizi adamdan saymıyor olmalılar. Sanki babasının mülkünde ilerliyor kefere..."

Gözleri kısıldı. İnce bıyıklarının uçları kendiliğinden buruluyormuş gibi dikildi. Düzlüğün ucuna kadar süründükten sonra, tam siper ettiler.

Bulundukları yer, derenin ay biçiminde oyduğu tepenin tam ucuydu. Ve gerçekten, çevresinde en çok nöbetçinin bulunduğu çadır, tam kurşun menziliydi buradan. Deli Tahir, sokuldu Pehlivan'ın yanına.

— Akşamüstü çadır değildi burası. Sandıklar vardı. Şimdi çadır germişler.

— Gece çiyden koruyacaklar akılları sıra.

Sustular.

Gece uzuyor, suskunlukta daha bir ürkütücü oluyordu. İleride nöbetçiler, yorgun yorgun dolaşıyorlar. Çadırlar, o büyük çadırı kuşatmışlar. Tahir'in dediğinden fazla çadır var. Asker de çok olmalı.

Birden, Nif yolu üzerinden bir cayırtı duyuldu. Karıştı ordugâh. Askerler, doncek fırladılar. Çadırlarla insanlar birbirine karıştı. Bir kafalarından ayırmak mümkün. Beyaz üstünde siyah birer nokta.

Koko iyi giriyor. Durmadan karışıyor ortalık. Nöbetçiler şaşkın. Tümü yönünü yola dönmüş. Pehlivan, göğsünü veriyor yamaca. Adamları da aynını uyguluyorlar. Baş aşağı iniyorlar yokuştan. Sürünerek. Hışırtı çıkarmaktan çekinerek.

Düşman şaşırmış, Koko iyi dövüşçü. Tüm nişancıları da çevresine toplamanın gücüyle ver yansın ediyor. Baskın, başarılı. Durmadan

biçiyorlar askeri. Uyku sersemi, güvenli olmanın boşluğuna eklenince, kırılıyor Yunan. Ummadığı kadar hem de...

Çay yatağı siper olmuş. Ama ateşin nereden geldiğinden habersiz. Dört bir yanına çeviriyor tüfeğini. Yararsız. Durmadan kırılıyor.

Pehlivan yamacın altına indi. Nöbetçiler yol yönünde sipere yatmışlar. Korkudan olacak, hepsi bir araya toplanmışlar. Bir eski su oyuğunda bekleşiyorlar.

Artık vuruşma başladı. Asker kendini toplamadı. Düzensiz atışından belli bu. Ama yönü kestirdi. Nif şosesi yönüne veriyor kurşunu. Cephanelik nöbetçileri su oyuğunda pısmışlar. Parti Pehlivan'ın elinde bomba. Ağzıyla kopardı fünyeyi. "Bismillah, ya Allah..." diyerek atıverdi su oyuğuna....

Ötekiler de hazırladılar bombalarını. Tam fünyelerini çekerken, Ali atıldı.

— Ağa, silahlar...

Birden durakladılar. Su oyuğu nöbetçilerle birlikte havaya uçmuştu. Ve asker yönünü bir kez daha şaşırmıştı.

Koko bunu bekliyordu. Daha yaklaştı askere. Ve daha arttı tüfeklerin patlaması. Arkadan, önden sarıldığının kuşkusuna kapıldı asker. Dönmek istiyor, dönemiyordu sanki. Bir koca tabur, olduğu yerde döneniyor, debeleniyor sadece.

Pehlivan, çadırın içine daldı bir gölge gibi. Kuşkusuz. Ve durdu. İki göz parlıyordu içerde. Gözler kaynaştı. İki çıtırtı aynı anda duyuldu. Pehlivan kendini yana atmıştı. Ama öteki beceremedi bunu. Feri söndü gözlerinin. Yığıldı kaldı.

Bombacı Çerkezler, Topal Ali ve Tahir, kucaklayabildikleri kadar silah ve mermi sandığı yüklendiler. En değerli armağan oydu Sart'takilere. Sonra bombaların fünyelerini çekip var güçleriyle düzlüğü geçtiler. Tümseğin arkasına sığındılar. Aynı anda bir püskürmeyle irkildi toprak. Sonra büyük bir patlama geceyi yardı. Çadır çevreye alev fışkırtarak büyüdü...

Ali, kucağında silah demetiyle tümseği tırmandı. Hemen, uzanıp tüfeğini aldı kucağına. Keyifli keyifli kurşun sıkmaya başladı. Pehlivan yetişti yanına. Uzandı. Asker bir iyice şaşırdı. Her bir yandan

ateş başlamıştı. Hem de kurşun menzilinin içine düştüğü için, durmaksızın kırılıyordu. Silah ve cephaneleri arka tarafa yığmışlardı. Ali'nin sağ yanında iki kişi, sol yanında iki kişi daha vardı. Durmaksızın ateş ediyorlar...

Koko iyice sıkıştırıyor. Bir dalga gibi yeniden başladı ateşe. Bu kez daha bir yakından ve cepheden.

Pehlivan, işaret verdi yoldaşlarına. Gerileyip ardını açacaklardı. Ezilmek işten değildi. Çünkü yılmıştı Yunan. Besbelliydi. Çay çukuruna inince, fırlayıp geleceği belliydi. Beş kişiydiler. Tümünü kırmanın da mümkünü yoktu ki...

Yandan ateşe tutarak, gerilediler. Çerkezlerden biri doğrulayım dedi. Demesiyle, yüzükoyun uzanıverdi yere. Topal Ali omzundan kavradı onu. Kafası delik deşik olmuştu. Bıraktı. İlk kez ölüm korkusuyla yapıştı toprağa. Sonra dişleri sıkıldı. Oturdu. Kurşun sıkmaya başladı. Parti Pehlivan, fişekliğinden tutup sürüklemese, kalacak orada.

Asker korkuyla geriliyor. Koko ve adamları, çadırların yanından ateş ediyorlar artık. Tümseğin altına geldi asker. Tahir, fişekliğinde asılı bombalardan birini savurmak için fırladı. Bombayı attı... Attı ya, kendi de bir döndü iki bacağının üstünde. Toprağa saplandı sanki. Topal Ali bakmadı artık. Biliyordu ki, o yitikler arasındaydı.

Silahlarla, kaldırabildikleri cephaneyi yüklendiler. Bağlara daldılar hemen. Çokakların arasında, hışırdayarak, köy yönüne doğru ilerlediler ilkin. Sonra arkadan dolanıp Koko'nun yanına gitmek amacıyla Nif şosesinin üstüne çıktılar.

Orada atlılar vardı. Bağlardan çıkmadan, eğildiler. Kim ola bunlar? Parti Pehlivan, gözlerini kısarak baktı bir süre. "Paşazade," diye fısıldadı. "Yetişti." Yeni bir güç gelmiş gibi dikildiler. Silahları, cephaneyi hemen paylaştılar. On altı silah, iki sandık da mermi kaçırabilmişlerdi. Mustafa Bey, "Cephaneliği siz mi uçurdunuz?" diye sorunca, sırıttı Pehlivan.

— Nasıldı beyim, alan ateşi gibi tutuştu gâvur değil mi?

— Eline sağlık Pehlivan. Koko nerde?

— İleride vuruşuyor.

— Durmayalım öyleyse...

— Gâvur kaçıyor beyim...

İnanamıyorlardı. Hiç kimse inanamıyordu ki... Kendileri bile. Gözleriyle görmüşlerdi. Yunan askeri, birbirini çiğneyerek üstlerine gelmişti bir kurşun menzilinden. Ama inanamıyorlardı yine de... Onca askerin, yirmi kişinin önünden kaçacağına akılları kesmiyordu.

Vuruşma tüm hızıyla sürüyor. Koko çadırların arasında. Ama bu yandan duyulan taraka giderek azalıyor. Atlılar, önden seğirtmiş. Başta Paşazade, Koko'nun yanında yerlerini almışlar. Asker, ateşi sıklaştırdı artık.

Topal Ali ve yanındakiler, vuruşma çizgisine geldiklerinde, dağların doruğunda beyaz bir çizgi belirdi. Sabah olacaktı neredeyse.

Çay kıyısına kadar ilerledi milisler. Tek sıra halinde, durmaksızın ateş ediyorlardı. Yunan askeri, çadırlarını, yatağı yorganıyla bırakmıştı milislere. Geriliyordu durmaksızın. Kasaba'ya atmak istiyordu kendini. Besbelli. Ve arkası vardı Kasaba'da...

Çay yatağını geçer geçmez, toparlandı Yunan. Ama ilerlemek için değildi bu. Artık kurşun menzilinin dışında, kımıl kımıl bir kitle haline gelmişti. İlerlemediler. Paşazade, tümünü tuttu çayın bu yanında.

— Yeter bu kadar.

— Vuralım be beyim. Kıralım gâvuru bire kadar.

— Kıramayız. Bu ders yeter ona. Ardı var. Kasaba'ya çekmek istiyor bizi. Gidişi o. Hem toplandı baksana.

— Doncek kaçırdık ama.

Bir sevinç kapladı tümünü. Kollarını kaldırıp zıpladılar oldukları yerde. Yenmişlerdi. Umulmayacak bir başarıydı bu. Ama olmuştu işte.

Gün açarken, çay yatağındaki cesetler belli oldu.

— İyi kırmışız.

Parti Pehlivan, acılı bir sesle söylemişti bu sözü. İyi kırmışlardı. Kırmışlardı ya, onlardan da, Tahir ve Çerkezlerden biri gitmişti. Koko'nun hiç sesi çıkmıyor. Neden acaba? Bakınca anladılar. Koko Mehmet yanlarından ayrıldığına, on altı kişilik bir müfrezenin kumandanıydı. Ama sekiz kişi kalmıştı şimdi. Paşazade ve öteki milisler gelince durum bir an gözlerden gizlenir gibi olmuştu.

Olmuştu ya, gün ışır ışımaz belirivermişti yitiklerin alın yazısı.

On şehit vermişlerdi. İki de cephanelik baskıncılarından, on iki... Bir suskunluk kapladı tümünü. Sonra hırs oldu bu. Koko Mehmet, dünyayla ilişkisini kesmiş gibi gözünü dikmişti karşıya.

Kaslarında bir atılım geriliyor. Paşazade'nin eli, bir pençe gibi omzuna bastırmasa, fırlayıp gidecek, Mustafa Bey anlıyor onların içinden geçenleri. Anladığı için de, hiçbirini bırakmıyor.

Topal Ali, akşamki arkadaşlarının üstünde gezdiriyor tekrar bakışlarını. Müezzin Sabri yok, Kadri hafif bir yarayla atlatmış kavgayı. Daha noksanlar, kalanlardan fazla...

Döneniyor Kadri...

— Yahu ne adammış şu molla bozuntusu. Ölüme gülerek gitti be... Böylesi yiğit görmedim ben. Pazar camisinin minaresine çıkıp horoz gibi öttüğünde, böyle bir yürek taşıdığına hiç inanmazdım. Gözlerimle görmesem. Bizi sürükleyen Allah Allah'larla tümümüzün önünde seğirttiğini, durmadan kurşun yaktığını bilmesem, korkudan gitti diyeceğim. Ama görecektiniz yoldaşlar. Yiğit dediğin yiğit, ölümün karşısında belli olur. Şurada yandaydık biz. Koko Ağa sağ baştan vurdu geçti. Bir takım kadar asker sinmiş şu oyuğa. Veryansın ediyor. Ulan diyoruz. Kızanlar gitti. Biz kaldık burada. Bırakmaz bizi kefere. Bırakmazsa sabahacek, azınlığımız ortaya çıkacak. Vuralım. Olmuyor ki... Adamlar sinmiş. Öyle bir sinme ki, bizi ayna gibi seçiyor. Ve her attığı, ya yanımıza, ya yöremize geliyor. Hey namussuzlar. Nasıl edeceğiz, nasıl geçeceğiz bu ateş çizgisini derken, bir kalktı bizim Molla. Bir salavat çekti ki, benim yüreğim ağzıma geldi. Gayri düşün gâvurcuklar nasıl apışıp kaldılar. Bir an sustu silahları. Ve o an, şimşek gibi parladı Molla. Nasılsa bir bomba geçirmiş eline. Daha doğrusu biz bombaları savurduğumuzda, o atmamış. Beceriksizliğinden sanırdım. Bilirmiş meğer başımıza böyle tekinsiz bir iş gelecekmiş. Bekletmiş. Tıpayı kopardı dişleriyle. Bastı başparmağını. Bastı ya, kurşunu yedi o an. Durur mu Molla. Yaktı bizi diyoruz. Yaktı ki... Ama yakmamış. O, öyle bir şeyi bekliyormuş sanki. Bir iki sendeledi. Sonra bir koşu tutturdu. Allah sizi inandırsın yoldaşlar, kurşun atsam ardından tutamaz. Göz açıp kapayıncaya, düştü çukura. İşte şu solda gördüğünüz oyuk var ya... Oraya düşüverdi. Keferecikler orada gizlenirlermiş meğer. Bir pof sesi duy-

duk kurşun yınlamaları arasında. Sonra havada kollar, bacaklar. Kafa, göz diye bir şey kalmadı kimsede. Yardık geçtik. Hiçbirinde hayır yok. Yok ya, bizim Molla Sabri de ortalıkta yok. Uçtu billah. Hem öyle bir uçuş ki...

Kalçasından, bir de kolundan iki sıyrık almıştı Kadri. Bir düzen tuttu Paşazade. Birlikte getirdiklerinden bir takım yaptı. Çay başına gözcü bıraktı onları. Olup biteni haber versinler diye. Öteki yaralıları da kucakladılar. On iki ölü vardı. Dört hafif yaralı. Ağır yaralı yoktu hiç. Çok garip bir durumdu bu... Daha önceden savaşta, hafifi, ağırı, yaralı olurdu. Bu baskında yoktu ağır yaralı. Ya sıyırmıştı paçayı savaşçı, ya da yitmişti tümden. Amma iş...

Durmaksızın aynı öyküyü anlatıyordu Kadri. "Molla bozuntusu," diye başlıyordu. Sürdürüp gidiyordu gerisini.

İnce uzun Çerkez de yitikler arasındaydı. Marmaralı Osman da onun öyküsünü tutturmuş yol boyunda. Gözcüleri bırakınca, Nif şosesinde, kuşkusuz, başarı kazanmış olmanın onuruyla rap rap ayaklarını vurarak Sart'a dönüyorlardı.

Marmaralı, sağ bacağından bir kurşun yemişti. Kolunu, Topal Ali'nin omzuna attı.

— Eh Ali Ağa, üzülme, bunca milis arasında seken bir benim diye. Şimdi bir de ben varım.

— Keşke benim topallık da seninki gibi olsaydı yeğenim. Benim üzüldüğüm o...

— Yok, öyle deme. Senin nasıl güçlü bir yiğit olduğunu tümümüz biliyoruz.

— Hadi zevzeklenme. N'ettin Çerkez yoldaşı, onu de bakalım...

— Ne yaman vuruşçuymuş be Topal Ağa... Yılan gibi kıvrılıyor çokakların arasında. Ve her kıvrılışta, bir kez basıyor tetiğe. Hiç nişan almadan. Öyle sanıyorum ben. Bir de gözüm kaydı. Nişana gereği yok ki adamın. Silahı, kendi kendine buluyor hedefini. Ve o tetiğe bastığında, beyaz donlulardan biri, kavak gibi yıkılıyor yere. Hay anan öle Marmaralı, ben bunu görünce, dalmamış mıyım seyre. Ağzım açık, bir Çerkezin eline bakıyorum, bir de kımıldayan kalabalıktan ayrılacak kaza... Birden bir şaplak geldi enseme. Koko Ağa'ymış. To-

parlandım. "Seyrana mı çıktın ulan," dedi. Haklı adam. Seyran yeri değil ki, bura. Can pazarı. Sıkıştırdım mavzerin dipçiğini omuz başıma. Ben de katıldım savaşa. İlkten oturduğum yerde, vuruldum sanmış Koko Ağa. Bakmış ki, ben işin dalgasındayım, şaplağı yapıştırıvermiş. O hızla, yalan olmasın, beş altı Efzun devirmiş olmalıyım. Birden sağ bacağımda bir sıcaklık hissetim. Ulan Marmaralı, yakar bakalım Tanrı'na şimdi. Öldün ki... Demeye kalmadı, tam annacımda bir el bombası parlamaz mı? Hay babasının canına... Tam kıstık şimdi. Bir koca çukur açıldı önümüzde. Sonra bir makineli başladı ki... Topal Ağa be, bir makineli yürütemediniz mi oralardan?

— Yürütemedik.

— Etme be, bacağını sevdiğimin ağası. Adam boşa kaçırır mı? Nasıl da tıkırdıyor geçmişi kınalı. Sanırsın ki, meşke çıkmış dişi keklik. Tıkır da tıkır. Sonra bir bakıyorsun, asmayı bile ters getirivermiş. Adama ne yapmaz ki... Tanrı'nın işi işte. Bir türlü yetişmiyor bize. İşte senin Çerkez, gözünü dikmiş bu makineliye. Diyor ki durmadan, bekle hele. Tara hele. Yettim gâvurun malı. Yettim ki... Ulan yiğit Çerkez diyorum. Dur şimdi sırası mı? Bırak elin gâvurunu. Boşa atıyor, atsın işte. Dinleyen kim. Seninki, kıvrıla kıvrıla yitti asmaların arasında. Meğer bir tümsek bellemiş. Makineli onun üstündeymiş. Çerkez gözüne kestirmiş mi orayı. Ulan gitti gider bizimki. Nasıl etsem. Durur muyum, ben de veriyorum kurşunu beriden. Efzun kızdı bana. Sinek vızıltısı gibi geliyor besbelli benim ateşim ama kızdı işte. Nasıl kızarız sineğe, öyle... Dayadı benim yöreme makineliyi. Durmadan savuruyor kurşunu. Zaten ayağı sakametlemişiz. Yattım sırtüstü, anasını belleyeyim. Hizaladım tümseği. Gâvur ateşi kestikçe değdiriveriyorum kurşunu. Hadi yeniden başlıyor benim orayı dövmeye. Bağ seti, delik deşik oldu. Ağzım burnum toprakla doldu. Dolsun. Biliyorum ki, makinelinin işi biraz sonra bitiktir. Bekliyorum. Bizim Çerkezden ses çıkmaz. Ulan dedim, yitti bu herif. Karanlıkta savaş alanını şaşırdı. Kasaba'ya, ya da Sart'a indi gitti. Değilmiş meğer. Arkadan vurmak istermiş. Bunca Efzun'un arasından geçecek. Çerkez aklı. Ne demiş eskiler. Kırk Çerkezin aklını bir incir çekirdeğine koy...

Yandaki Çerkez atıldı.

— Höst. O senin değin Araplar içindir.

— Ha öyle, ha böyle ne çıkar be ağa. Akıl mı şimdi bizim yiğit Çerkezimizin yaptığı. Ulan, para kadar yerini görsen herifin, gözü kapalı indiriyorsun aşağı. Ne işin var elin gâvurunun arasında. İndiriver karşıdan değil mi? Değil işte. Akıl ermez ki Çerkez aklına. Bir ara sustu makineli. Burnumu çıkardım ki, bizim Çerkez abanmış üstüne. Ulan dedim. Kalk Marmaralı, yatma zamanı değil. Ayak zorlamıyor pek. Sıyırmış geçmiş. Ama ben kaltabanlığımdan yatarmışım meğerse. Fırladım ki, gâvurcuğun biri, Çerkezi makineliden atmaya uğraşır. Bak domuzun oğluna. Bırakır mıyım... Verdim kurşunu. Bir bir daha... Yığıldı kaldı. Sonra yetiştim ki... Çerkez çoktan kavuşmuş mevlasına. Oturdum makinelinin başına...

Tökezledi Osman, Topal Ali yapıştı beline.

— Makineli n'oldu?

— N'olacak. Çerkez yoldaşımın hatırına bir güzel tıkırdattım. Sonra sizin Paşazade, gözcülere bırakmaz mı? Beyim dedim, benim hakkım bu. Daha doğrusu Çerkez yoldaşımdan bana kaldı. Bırak gözcülükte ben kalayım. Olmazmış. Tımar gerekliymiş. Ulan biz eski eşek değil miyiz. Tımar neyimize. Ama dinlet kumandana. Askerlik yapmış adamız ne olsa. Buyruk nedir, kumandan nedir biliriz. Çaktık selamı istemeye istemeye, düştük Topal Ali'nin omzuna işte.

Güldü Ali... Çerkez de güldü... Kesik kesikti gülüşleri. Acılı bir kıvancı belirtiyordu. Ayaklarını sürüdüler. Kadri sekti... Paşazade yanlarında bitti.

— Bana bak Osman. Sakın üzülme makineliyi kaptırdım diye ha. Senin o. Hele bir iyileş.

— Üzülmem beyim. Üzülmem ya. Çerkez yoldaşın ahını aldırmadın bana. Kalsaydım orada, kefere gelince bir biçiverseydim hasıl gibi. Belki o zaman hıncımı alacaktım. Olmadı...

— Sen daha gereklisin bize. Dur bakalım.

Gözlerinin içi gülüyordu Paşazade'nin. Bu ilk gerçek direniş, kısa zamanda yayılırdı çevreye. Yayılır ve güçlendirirdi direnenleri. Onun düşündüğü buydu şimdi. Ötesi vızıltı. Yunan yürüse bile korkmuyordu artık. Geçemeyecekti işte. Gözlerinde büyüttükleri güç, bir ge-

cenin içinde, önlerine düşüvermişti. Demek biraz daha güçlenseler, biraz daha toparlansalar, sürüp atabilirlerdi.

Sart'a girer girmez, habercileri koşturdu. Ahmetli baskını başarılı olmuştu. Parti Pehlivan ve Koko Mehmet, yanlarına aldıkları yirmi kişiyle, bir koca Yunan taburunu bozmuşlar, yiğitçe çarpışmaları sonucu, birçok da ganimet ele geçirmişlerdi.

İkindi okunurken, Ahmetli'deki gözcülerden haber geldi. Yunan tamamen çekilmişti Kasaba'ya. Korkutmuşlardı. Asıl sevinç o zaman kapladı tümünü. Şehitlerin acısı çöreklenmişti içlerine. Ve Sart yöresinde, elde silah siper kazmışlardı durmaksızın yol kıyısına. Yunan toparlanıp saldırıya geçecek diye bekliyorlardı. Kasaba'ya çekilmesi gerçekten boş bulunduğunu gösterirdi. Ama siperden adam çekmek olmazdı. Bakarsın, yarın gelir. Yeni yeni siperler kazmak gerek hatta. Gerek ya, bir baskında on iki kişi yitirdiler. Yüz elli kişiyle yapılacak iş değil bu savunma. Yeni adamlar gerekli.

Yeni silahlar bulmalılar.

Parti Pehlivan'a bıraktı yönetimi Paşazade. Topal Ali'in altına bir at çektirdi. Siperler kazılıp gözcüler nöbete girerken, Salihli yönünde mahmuzladılar atları.

Kentli, onların geldiğini haber almıştı. Yolda karşıladılar. Ahmetli baskınının kahramanları geliyordu. Birden insanüstü kişilikler kazanmış gibi oldular. Kentli yollarda duruyor, hemen kenara çekilerek saygıyla selamlıyordu onları.

İstasyonun ardındaki Eskihan kahvesindeymiş beyler. Hemen orayı bir toplantı salonu şekline sokmuşlar. Yolda karşılayan haberci öyle demişti. Paşazade, Topal Ali'yle oraya vurdu Ayıt mahallesi mezarlıklarının arasından.

Başta Eşref Bey, Salihli ulusları toplanmışlardı. Anlattı olup biteni birkaç kelimeyle. Yunan Kasaba'ya geri döndü, dedi. Sonra, gözlerinin içine bakarak ekledi:

— Ama bu dönüş, tekrar gelmek içindir bilesiniz. Destek alacak. Belki topları sürecek öne. Aldanmamalıyız bu baskının başarısına. Boş bulundu. İzmir'den Kasaba'ya elini kolunu sallayarak, yerli Rumların alkışları ve öpücüklerini alarak geldi asker. Hep böyle sürecek san-

dı. Temkinsizdi. Hafsizdi. Yakaladık boşluğunu. Ve vurduk. Bundan sonra, çok daha başka gelecektir. Bir daha avlamak böylesi kolay olmaz. Siz hazırlığınızı görün. Toplayabileceğiniz kadar adam toplayın. Silah ve cephane de tabii. Biz bir Alaşehir yapalım. Oradakileri zorlayalım. Ne getirirsek, olanağımız o kadar artar.

Sonra başka haberler verdiler. Ödemiş yakasında da vuruşmalar başlamış. Vurup geçmiş ilk vuruşmayı Yunan. Ama zendelenmiş de... Korkmuş aynı biçimde. Yürüyüşünü durdurmuş. Dün sabah olmuş vuruşma. Ödemiş'e varmadan. Zincirlikuyu köyünde. Efeler bir tutmuşlar ki Yunanı yaylım ateşine, değme keyfine. Ama çoğu şehit olmuş. Hacı İlyas köyünü yakıp yıkmış Yunan. Efelerin karargâhı orasıymış çünkü. Sonra da Ödemiş'e girdi girecek duruma gelmiş, dediklerine göre. Bugün bekliyorlar işgali Ödemişliler.

Bu iyi haberdi işte. Bir kez kurşun patladı mı, ardı gelirdi. Şimdi Ahmetli baskını da yayılacaktı her bir yana. Direnme gücü daha bir artacaktı. İlk kez boş bulunmuştu Yunan. Demek bu yöreden hiç direnme beklemiyor, ummuyordu. Ummasındı bakalım.

-28-

Başarının haberi kendilerinden önce gelmişti kente. Beyler ve camide direnme kararı alanların tümü, Mustafa Bey'in konağının önünde toplanmışlardı. Hele sağ esen geldikleri duyulunca daha bir kıvançlandılar. Kendi ağızlarından dinleyeceklerdi. Olanları bir iyice öğreneceklerdi. Kaçırmışlardı Yunanı. Hem de bir avuç insan. Bir koca Yunan taburunu bozup gerisin geriye dönmeye zorlamışlardı.

Ne iyi etmişlerdi o gün karar aldıklarına. İlk direniş eyleminde kendi kentleri bulunmuştu. Ne denli övünseler azdı ya, kent karışıktı bir haftadır. Onlar gideli, Şeyh Mehmet Efendi'nin çenesi açılmıştı. Kentliyi kırdıracaklarından, Yunanı bir iyice kızdırıp üstlerine hörleteceklerinden söz ediyordu. Akşam, başarı haberi gelince, tıs kesilmişti karşı tarafta. Bir anlık suskunluktu bu. Bir şeyler yapmalıydılar.

Topal Ali dışarıda bekleyenlere, Paşazade içeridekilere kısaca an-

lattılar Ahmetli olayını. Ayrıntılarını soruyordu kentli. Ama bir şey öğrenemedi. Sanki hiçbiri o olayların içine girmemiş gibiydiler. İşte şöyle, ya da böyle oldu deyip geçiyorlardı. Önemli olan, sonuç değil miydi nasılsa. Yunan geri dönmüştü işte. Tekrardan Kasaba'ya sığınmıştı. Artık, Manisa yönüne vururdu kuşkusuz. Burasının tekinsiz olduğunu görmüştü. Manisa zaten çıkmıştı elden. Kasaba'da oturup duracak değildi ya. Nif dağlarını aşar aşmaz, en yakın yer olduğu için oraya girmişti. Yol arıyor olmalıydı kendine. Salihli yakası geçit vermemişti şimdilik. Başka yerde arayacaktı geçiş yolunu.

Kumandan Süleyman Bey, görünürlerde yoktu. Mustafa Bey, dolu gözlerle baktı Akip Bey'in yüzüne.

— Kumandan Bey'i göremedim.

— Bir telgraf varmış kolordudan. Gecikti diyordu. Hemen şunu çözeyim geleceğim.

— Ne telgrafı ki bu?

— Bilmiyor. Ama hayırlı bir haberdir diye dua ediyordu. Bakalım, öğreniriz biraz sonra.

Daha sözleri bitmeden yetti kumandan. Elinde bir kâğıt vardı. Üzerinde yazılar. Sallayarak girdi salona. Geniş asker adımlarıyla, topuklarını vura vura ilerledi. Sarıldı Mustafa Bey'e. Kollarının bütün genişliğiyle kucakladı.

— Kumandan kardeşim. Gazan mübarek olsun.

— Teşekkür ederim beyefendi.

Sonra oturanlara söndü. Kâğıdı sallayarak.

— Sizlere, pardon bizlere yeni işler düştü arkadaşlar. Şimdi Mustafa Kemal Paşa'dan bir telgraf aldım. Bilenleriniz bilir bu adı. Çanakkale kahramanı da derler. Dokuzuncu Ordu müfettişi ve geniş yetkilerle Samsun'a çıkmıştı 19 Mayıs'ta. Havza'da dinleniyor görünüşte. Ama bakın. Biraz sonra okuyacağım telgraf, onun ne gibi işlerle uğraştığını gösterecek sizlere. Demedim mi, konuşulurken söylemedim mi size. Onun Anadolu'ya, hem de geniş yetkiler alarak geçmesi, kurtuluşumuz için bir başlangıç sayılabilir diye. Benim hem okul arkadaşımdır o, hem de Suriye cephesinden kumandanım. Çok değerli bir önderdir.

Yutkundu. Başarı sevinciyle kabarmış yüreklere yeni bir heyecan ekler gibi, bekledi bir süre. Sonra gözlüklerini taktı. Bir iki öksürdü. Telgrafı kaldırdı. Başını okuyacakmış gibi eğdi ilkin. Sonra dikildi.

— Kaymakamlığa da gönderilmiş bu telgraf ya, ne hikmetse, elime geçmedi diyor kaymakam bey. Benim elime geçti. Okuyorum arkadaşlar. Dinleyiniz. Bana, Ankara'dan Yirminci Kolordu geldi. Hemen çözdüm şifresini. İletiyorum size. Gereğini yapmak, tümümüzün görevi artık. "İzmir'in ve çok acıdır ki, bunu izleyerek Manisa ve Aydın'ın işgali, gelecekteki tehlikeyi daha açık olarak belirlemiştir. Topraklarımızın tümünün korunması için, milli galeyanın daha canlı olarak, açıklanması ve devam ettirilmesi gereklidir. Hayat ve bağımsızlığımızı yaralayan işgal ve ilhak gibi olaylar, ulusun tümüne acı çektirmektedir. Acılar zaptolunamıyor. Hazmı ve dayanması mümkün olmayan bu durumun derhal giderilmesini, tüm uygar uluslarla, büyük devletlerin adalet ve etkisinden sabırsızlıkla bekler, her yerde önümüzdeki hafta içinde ve değişik illere göre pazartesi başlayıp çarşamba günü, müracaatın arkası alınmak üzere, büyük ve heyecanlı mitingler düzenlemesiyle milli tezahüratta bulunulması ve bunun tüm yöreye de yayılması ve büyük devletler temsilcileriyle, Babıâli'ye etkili telgraflar verilmesi ve yabancı olan yerlerde yabancılara da etki yapılmakla birlikte, milli tezahüratta âdap ve sükûnetin en iyi şekilde korunması ve Hıristiyan halka karşı bir saldırının yapılmaması gereklidir." Bundan sonrası bana ait artık. Buraya kadar olanı, birlikte yapacağımız iş.

Bir sessizlik kapladı çevreyi. Onlar, çoktan yapmışlardı bunu. Gerçi, telgrafta denildiği gibi, toplantılar yapıp telgraflar çekmemişlerdi. Ama gidip Ahmetli'de Yunanı durdurmuşlardı işte. Doğrusu böyle bir şey de hiç akıllarına gelmemişti. Akıllı bir adam olmalıydı bu Mustafa Kemal Paşa...

Bir kıpırdanma oldu toplulukta. "Hemen toplanalım. Telgrafta yazanları uygulayalım," dediler. Ama umutsuzdu kumandan. Yüzünü buruşturdu. Kollarını iki yana salladı. Sonra başını dikti yeniden.

— İki kere sıkıştırdım kaymakamı. Her ikisinde de, böyle bir telgraf almadığını söyledi. Şimdi izin almaya giderseniz, korkarım Babıâli'ye sormaya kalkar. Ve vermez izni.

— Vermesin. Kim nedir anlamış oluruz. Biz, iznimizi isteyelim. Bir taraftan da, telgrafı çekelim denilen yerlere. İzmir'deki İngiliz kumandanlığına, Fransız temsilcisine, İstanbul'a padişaha ve hatta büyük devletlerin başkentlerine hemen çekelim.

Akif Bey ayağa kalktı.

— Kalaycı, Cevdet, Nazmi ve Galip siz benimle gelin. Kaymakama gidip izni isteyelim şimdiden.

— Daire kapalı der atlatır.

— Olsun. Bir ağız yoklamış oluruz.

— Siz bilirsiniz.

— Kumandan Bey, sizden rica ederim. Telgrafları da siz hazırlayın artık.

Süleyman Bey, gözleri kıvılcımlanarak elini kaldırdı. Düğmelerini çözüp iç cebinden yazılı kâğıtlar çıkardı.

— Ben hazırladım bile telgrafları. Buyrun imzalayın.

— Hazırladınız mı? Bizim, hemen çekelim diyeceğimizi nereden biliyordunuz?

— Bilmiyordum.

— Öyleyse...

Kararlıydı kumandan. Bakışlarının yumuşaklığına gömmek istedi bu kararını. Güldü.

— Emindim imzalayacağınızdan...

Akif Bey başını salladı. İmzalamasalar zorla imzalatacaktı anlaşılan. İlk imzayı bastırdı. Sonra ayırdığı kurul, imzaladılar birer birer. Onlar çıkarken, Topal Ali kaptı kâğıtları. Mustafa Bey'den başlayarak dolaştırmaya başladı.

Herkesin önünde duruyor, imzalamasını bekledikten sonra yandakine uzatıyordu kâğıtları. Kâğıdın üstünde beş satır kadardı telgraf. Altı kocaman kocaman imzalar, mühürlerle donanıyordu. Hiç kimse çekinmiyor, imzalamam demiyordu.

Kurmandan daha ilk telgrafı okurken, kalabalık selamlığın kapısına kadar sızmıştı. Biliyorlardı olanları. Bildikleri için de, bir şey sorma gereği duymadan imzayı basıyorlardı. Çoğu, milise yazılmış yakınlarından haber almaya gelmişlerdi. Bazılarının şehit düştüğünü biliyor, kimlerin olduğunu soruyorlardı durmaksızın.

Saydı Topal Ali... Adı sanıyla on iki kişiyi. Ve ekledi isimler bitince.

— Bakın yoldaşlar, gözlerimle gördüm gidenleri. Öylesine yiğitçe gittiler ki, yerindim. Yerinmeliyiz tümümüz. Bir kavgaydı ki, o gecenin karanlığında. Ve bir şey daha söyleyeyim mi, vurulan, vurulduğunun farkında değildi inan olsun. Bizim Kadri anlattı Sabri Molla'yı. Ezan okur gibi gitmiş Tanrı'nın karşısına. Böylesi yiğide üzülünmez ve de şehit anası, avradı ağlayamaz. Bunu bilesiniz.

Mustafa Bey, onun imza veren kalabalığa bir şeyler anlattığını duyunca, kulak kabarttı. Ötekiler de onu izlediler. Bir süre dinledi Paşazade.

— Yaman oldu bu Topal. Ha ne dersiniz?

Kumandan sevgiyle baktı.

— Yaman değil miydi eskiden.

— Yamandı. Yamandı ya, böylesi düzgün konuşamıyordu. Şimdi bir söylevci kesildi başımıza. Düşünüyorum ki, bunu köylere göndereyim. Asker yazmak, erzak ve silah toplamak için. Başarır bu işi. Hiç kuşkum yok.

Başını salladı kumandan. Görevini de yapmıştı Paşazade'nin anlattığına göre. Gidip bir kez vuruşmuş, paçayı da kurtarmıştı işte. Daha fazlası olmazdı. Hem sadece bu kadar da değildi. Hele bir toplasınlardı milisleri. Ayırsınlardı kol kol, dağ tepe. Daha iş çıkardı Topal Ali'ye...

Dışardakiler bitince, kumandanın önüne gelip bekledi Ali. Az olmuştu imzalar. Daha da olmalıydı. Telgrafı eline alan, kentli bu kadar mı demesin. Bütün bu yörenin en büyük kentinden yirmi imzalı telgraf mı gönderilir. Bekliyor bir şey desinler diye. Kendi aralarında konuşmaya dalmışlar. Dayanamadı.

— Beyim, tümünü imzalattım bunları. Ama yirmi kişi vardı topu topu. Diyorum ki, birkaç arkadaş ayrılalım. Caminin önüne duralım. Çıkana imzalatalım. Çoğalsın. Madem o büyük kumandan kentlinin tümü demiş. Tümüne yakın olsun hiç olmazsa. Ne dersiniz?..

— İyi akıl derim. Yalnız imzalamayan olursa ne yapacaksın?

— Ben bilirim işimi beyim. Kumandan beyin selamı var. İmza-

lamayana da yüz değnek, derim usullacık. Bak gör, paşa paşa tümü imzalar.

— Eh, sen bilirsin artık. Hadi göreyim. Sabaha iyice allanıp pullanmış olsun.

— Hiç tasa etme beyim. Bu işi bitmiş bil sen...

Deminden beri ağzına bakanlardan üç kişi daha ayırdı. Sonra birden aklına geldi. Döndü. Kumandanın önüne dikildi.

— Beyim, nasıl ayıracağız bunu?

— Tüh. Az daha unutuyorduk. Durun, biz onları çoğaltalım. Mustafa Bey, biraz kâğıt kalem bulunur mu? Hemen yazıverelim.

Kâğıt, kalem koşturuldu. Yazma bilenler, oturdular telgrafların başına. Her birinden, dörder tane çoğaltıldı. Topal Ali'nin ayırdığı adamların eline tutuşturuldu. Ayrı ayrı verdiler ki, ileri gelenlerin imzasını görsün ötekiler diye...

* * *

Akif Bey, umutsuz döndü kaymakamın yanından. İlkin çalışmanın sona erdiğini, dairenin kapandığını söylemiş. Dinlememiş, sıkıştırmışlar. Daire açık, kapalı önemli değil ki... Onlar, yarın açılır açılmaz müracaatı yapacaklar. Önemli olan, bu isteğin karşılığı ne olacak. İlk direnme eyleminde bulunmuş bir kentte, ayrıcalıklara neden olmak istemezler.

Kaymakam izin vermeyecekse, açık söylemeli. Yarın izin isterler, olmaz derse, yine de yapacaklar toplantıyı. O zaman, hükümetin halk üzerindeki etkisi zayıflar. Sanki varmış gibi. Bunu düşündükleri için geldiklerini söylemişler. Nazlanıyormuş adam. Durumumu anlayın diyormuş. Ben burada, hükümeti temsil ediyorum. Ve hükümet, Yunan işgaline taraftar. Görevim gereği, benim de öyle düşünmem şart.

Kumandanın hakkı var. O, hepsinden önce ve daha iyi tanımış kaymakamı. Tavşan pisliği gibi bir adam. Ama şimdi nasıl edecekler. Bakarsın bir zorluk gösterir. İzin vermeyecek. Kesinlikle bildirdi bunu. Ama engel olabilir mi?

Elinde gücü yok ki, nasıl engel olur? Bir güç sahibi bulunsa, o zaman belki bir şeyler yapabilir diyelim. Ama şimdi, güç onlarda. Yine de düşünceli Süleyman Bey.

— Bakarsın bir de ters tutum içine girer. Güçle önleyemeyeceğine aklı keserse, tutar bir telgraf da o çeker. Halkın böyle bir isteği olmadığını, tüm olayların birkaç kişinin başının altından çıktığını bildirir. Hem bizim mitingin, hem de telgrafların etkisi sıfıra iner.

— İnanmazlar ki... Telgrafın altında yüzlerce imza olacak.

— Olsun. Bir resmi kurum, ancak bir başka resmi kurumun sözüne inanır. Hem imzayı zorla topladığımızı söyleyebilirler.

— Ne yapacağız o zaman?

— Hiç, izin istemeyeceğiz. Davet edeceğiz sadece kaymakamı da... Gelir, gelmez, kendi bileceği bir iş. Ama belediye sınırları dışında yaparsak mitingi, önleme olanağı da olamaz.

— Benim aklıma bir yer geliyor. Sarıkız çeşmesinden hemen yukarıda Hüseyinoğlu deriz bir yer var kumandan bey. Toplantı yapmaya elverişlidir. Orasına ne dersiniz?

— Çok güzel derim.

— Öyleyse, hemen çarşamba günü toplanalım orada.

Sâtlı Hoca sakallarını karıştırıyordu.

— Pazar Camii'nde toplasak yine halkı. Orada yapsak toplantıyı.

— Bu da olur ya, söz çıkar sonra. Halkın namazından yararlanıyor derler. En iyisi, Hüseyinoğlu'dur yine...

Karar kesildi. Çarşamba günü, öğle namazından sonra Hüseyinoğlu'nda toplantı yapılacaktı. Yunanın İzmir, Manisa ve Aydın'ı işgali yerilecekti. Artık rahat bıraksınlardı Mustafa Bey'i. Rahat bıraksınlardı da, bir güzel dinlensindi.

* * *

Yağhane Camii'nin önünde bekliyor Ali... Namazı bitip de çıkana uzatıyor ak kâğıtları. Kimi hiçbir şey sormadan, alıp bakıyor bir süre. İmzaları, mühürleri görünce, kendininkini de basıyor bir yer bulup. Kimi de, sorup soruşturuyor uzun uzun. Anlatıyor Ali... "İmzalayın ağalar," diyor. "Çok bir yararlı bir iş bu..."

Şeyh Mehmet Efendi, yatsı namazlarını genellikle Yağhane Camii'nde kılar. Eteklerini toplayıp kapıya vardığında Ali'yle burun buruna geliyor.

— Gene ne var uğursuz Topal?

Hah yandık, diye geçiriyor içinden. Çattık mı belaya şimdi. Tut, diyor kendi kendine. Tut şunun sakalından. Sürüyüver. Olmaz ki... O bir yüce ermiş. Şeyh. Topal Ali'yse, yaptığının farkında olmayan bir yoksul. Nasıl değil. Bu adam, tümüyle ermiş olsa, böyle mi davranır. Bir sürü korkak gâvurun önüne atar mı Müslüman ümmetini... Atmaz...

— Kumandan beyin selamı...

Sözünü kesiyor şeyh.

— Selamı onun olsun. Ver bakayım ne yazıyor burada?

Çekip alıyor telgrafı. Okuyor bir güzelce. Sonra kaşlarını çatıyor. Kapıdan çıkanlar yığılmış çevrelerine. Şeyh efendi bir şeyler yapacak gene. Hem bu kez yalnız yakaladı Topalı. Mutlak bitirir.

— Vay vay vay vay... Neler de döktürmüşsünüz. En büyük kumandanlara, padişahımız efendimize, büyük devletlere... Ulan siz ne dinsiz imansız insanlarsınız be. Camiye girmeye korkar oldunuz değil mi? Neden? Çünkü, şeriata aykırı işler peşindesiniz. Ne demektir bu biliyor musun sen? Bizim işgal yoluyla akıllanmamıza karar vermiş tüm büyüklere kafa tutmak demektir. Yunan askerini çağrılamak, gel bizi kes demektir. Biliyor musun yaptığın işi?

Tepesi attı Ali'nin.

— Çok da bir iyi biliyorum şeyh efendi. Ben, Yunanın annacından geliyorum. Anasını belledik. Ahmetli çukurunda. Ödü patladı ki... Kasaba'ya dar attı kendini. İşte bu yüzden iyi biliyorum ki, ağlamayan çocuğa meme vermezler. Vermeyince... Şimdi biz diyoruz ki, yeter dövdüğünüz. Köşeye kısıyoruz. Bir kedi köşeye kıstıktan sonra da, dayak yemeye devam ederse ne yapar? Adamın gözüne atlar şeyh efendi. İşte durum bu bizde. Bunu bildiriyoruz. Ve de çekilin gidin toprağımızdan, ayranımızı kabartmayın diyoruz.

Başını salladı şeyh efendi. Topal'dan bu sözleri ummuyordu. Bu milislerin tümü böyle olurlarsa, artık ne din kalırdı, ne diyanet. Büyük saygısı kalktı mı, her bir kötülük kapıyı çalardı. Daha bir hafta önce, karşısında dili tutulurdu bu Topal'ın. Ama şimdi bak. Çatır çatır cevap yetiştiriyor.

— İnnallahu ferdan, sakın kendini körden, topaldan, dedi. Topal şeytan, nerden öğrendin bunları sen. Kim kurdu da gönderdi se-

ni. De bakalım hele. Hangi gâvur belletti bu sözleri sana. Mutlak Moskof gâvurudur. Başkasıyla bir ilginiz olamaz sizin.

— Hiç kimse belletmedi. Sen sordun şeyh efendi, ben diyorum cevabını. Sen bir büyük şeyhsin. Ermiş adamsın. Bilmez misin ki, Müslüman ülkesinde gâvur eğleşmiş. Elbet bir gün gidecek. Ve de süngünün ucunda gidecek. Bunu iyi bil. İşte o zaman görürüz bu sözleri kimin bellettiğini. Ya al imzala ya da benden günah gitti. Ver kâğıtlarımı.

Çekti aldı elinden telgrafları. Baktı kaldı Şeyh Mehmet Efendi.. Behlül'e bakındı. Kaş işaretliyle, indir şunu aşağıya, dedi. Ama Topal Ali görmüştü işareti. Yan verdi Behlül'e. Kuşağından, Paşazade'nin armağanı sedef kakmalı tabancayı çekip bağrına tutuverdi.

— Geri bas şeytan mollası. Bağrını deşiveririm yoksa.

Behlül tabancayı görür görmez döndü. Cüppesini havalandırarak geriledi. Şeyh, ağzını açacak oldu. Ali, tabancanın namlusunu yavaş yavaş ona çevirdi. Korkmuyordu artık. Şeyh, hoca dinleyecek durumda değildi. Ölümü görmüştü o. Ölümden bile korkmuyordu. Mehmet Efendi başını salladı tekrar. Küçük adımlarla uzaklaştı belli etmeden.

Bekleşenler irkildiler birden. Topal Ali'nin kötü duruma düşeceğini, telgrafları kendi eliyle yırtacağını sanıyorlardı. Yanılmışlardı. Şeyh Mehmet Efendi yılmış, kaçmıştı işte. Eller uzandı ak kâğıtlara. Mühürler çıkarıldı. Tükrüklenip hohlanarak basıldı.

Ali kıvançla uzattı kâğıtları. Başarmıştı. Şeyh efendinin itibarını iki paralık etmişti mahallelisinin gözünde. Pek de iyi etmişti doğrusu. Anlatsa inanmazlardı buna. Keh keh gülerdi beyler. Hele Sâtlı Hoca, gözlerini kocaman kocaman açar, sakalını sıvazlayarak, tıpkı şeyh efendinin dediğini derdi kuşkusuz. "İnnallahu ferdan, sakın kendini körden, topaldan..."

Daha caminin köşesini dönerken. Behlül'ün koluna yapıştı şeyh.

— Ben üzgünüm. Sen olanları var Vasili'ye anlat. Durmasın. Gece gündüz demesin, iletsin bu haberi yukarıya. Yarın sabah telgrafı çeker bu imansızlar. Aslı var sanırlar. Bilsinler ki, tabanca zoruyla imzalatılıyor halka. Onların bir şeyden haberi yok. Bir şey istedikleri de... Birkaç çalakakacı, başa düşmüş, bin tehlike yaratıyor.

Behlül, arkadan dolanıp Kurşunlu hanın önünden çarşıya gir-

di. Vasili belki bir haber çıkar diye geç saatlere kadar dükkânında oyalanıyordu.

O oyalanıyor diye, Keçeci Salih de iş buluyordu kendine. Bir de kızıyordu ki, kefereye. Kaç gün vardı ki, yatsı namazlarının tümünü evinde kılmak zorunda kalıyordu. Oysa, geleneğiydi onların ailesinin. Sabah ve yatsı namazı, taş çatlasa camide kılınırdı. Öğle ve ikindi, genellikle bereketi artırsın diye dükkânda. Akşam namazı da, yemek arasına rastladığı için evde. Oysa, şimdi öyle miydi ya. Vasili domuzunu gözetleyecek diye, dükkândan ayrılamıyordu ki... Bir bakıma da iyi oluyordu ama. Çırakları, kalfaları gönderdikten sonra, kendi bildiğince, ya bir semer altlığı çıkarıyordu ya da bir kepenek.

Kör ışıkta rende süren Vasili'nin dükkânına Behlül'ün girdiğini görünce dikildi. Gene bir olumsuz iş vardı. Bu Behlül geldi mi, yerinde duramıyordu Vasili. Ve mutlaka mezarların arasından istasyona savuşuyordu. Bekledi.

Behlül çıkıp Vasili önüne kâğıt kalem çekince duramadı. Mustafa Bey'in döndüğünü biliyordu. Bir koşu, konağın yolunu tuttu. Vasili raporunu bitirinceye, yetişirdi.

Konağın kapısından, Topal Ali'yle birlikte girdiler. Uçuyordu Ali. Uçuyordu ya, bir sessizlik vardı konakta. Selamlığa çıktıklarında, beyin banyo yaptığını öğrendiler. Salih, bekleyemeyeceğini söyleyince, haber gitti beye. Hamamlığın bulunduğu odaya aldılar ikisini de.

Mustafa Bey, boynuna sardığı bir havluyla, hamamlığın kapısını açtı. Salih'e baktı ilkin. Dinledi söylediklerini. Öfkeyle buruşturdu yüzünü.

— Eceli gelen it, cami duvarına işermiş. Ruhsat sana Keçeci, Topal Ali'yi de al. Bitirin şu köpeğin işini. Sonra da yazdıklarını getirin bakalım. Neler demiş.

Ali bir şey söylemedi. Telgrafları, yandaki komodinin üstüne bıraktı. Birlikte çıktılar. Kapıya vardıklarında, seslendi bey:

— Çok eğlenme Ali... Sana da su ısıttırıyorum.

— Aman beyim...

* * *

Vasili, mektubun bulunduğu cebini koluyla bastırarak, gölgelerden yürüyordu. Tam zamanında yetişmişti haber. Kostapulos'un kon-

düktör olduğu tren, yarım saate varmaz, geçerdi İzmir yönünde. Haberi iyi gidecekti. Enayiler. Halkı, halkla birlikte büyük devletleri de kandıracaklarını sanıyorlar. Sen tut, tabanca zoruyla imza topla, sonra da, işgali istemiyoruz de... Yutarlardı bunu. Hazırdılar yutmaya...

Mezarların başına geldi. Hiç istemiyordu buradan geçmeyi. Ne yapsın ki, aşağıda demiryoluna inmek çok zaman alırdı. Trenlerin saati belirli değildi ki... Bakarsın beş dakika önce gelip gitmiş. Bakarsın bir saat gecikmiş. Eskiden, savaş olmadan ne güzeldi. Şu saatte diye ilan ederdi Fransız Kumpanyası. O saatte gelirdi tren. Şimdi öyle mi...

Şu Müslüman mezarları da hiç tekin değil. Taşların duruşu bile ürküntü veriyor içine kişinin. Bakımsız, eğri büğrü. Sanki altındakiler diri gömülmüş de, çıkmaya zorlanıyorlar.

Islık çalmayı denedi. Dudakları kurumuştu. Korkuyu düşündü mü, böyle oluyordu nedense. Ah, dediğini bir yapabilseydi. Bir çete kurabilseydi. Bu kadar korkmazdı. Bu saatlerde, mezar arasından geçmek zorunda kalmazdı. Olmamıştı ki... Kime gittiyse, Kostas ne oldu diyorlardı? Hele dünden beri... Büsbütün gözü yılmıştı Rumların. İşte, bir avuç insan durdurmuştu yürüyüşü. Aslı varsa, geri bile püskürtmüştü düzenli orduyu.

Aslı olur muydu hiç? Aslı vardı da, gidenler haniydi? Bir Mustafa Bey, bir de yanındaki kuyruğu Topal, kurtarmışlardı paçayı. Bir o ikisi döndüğüne göre... Ama tümü de yalan olamazdı ki... Yine bir doğru tarafı vardı mutlaka. Belki birlik Salihli'yi almaktan vazgeçmişti. Kasaba'da bir iyice dinlenip tüm kıyıyı aldıktan sonra içeri taraflara ilerleyecekti. Hem Salihli'nin sözü mü olurdu. Aydın'ı almışlardı ya işte. Daha neydi?

Mezarlığın ortasına gelmişti ki, kendi ayak tıpırtılarından ürktü. Durakladı. Hiç böyle olmazdı o. Böylesine korktuğunu anımsamıyor hiç. Bugün bir başkalık, ürkütücü bir korku var mezarlıkta. Bir geçse. İstasyonun ışığına bir kavuşsa. Hareket memuru Yani'yle sohbeti bir kursa yok mu...

İlerisi daha da karanlık. Hem de dar. İki kişi güç geçer o irim aralığından. Tüm mezar keser insanın her bir tarafı.

O dar boğazı da bir atlat...

Tamamlayamadı düşüncelerini Vasili. Bir el kapadı ağzını. Gözleri iri iri açıldı korkuyla. Sonra bir bıçak parıldadı. Bir an kadar gözlerinin önünde. Ve kaburgalarının kütürdediğini duydu. İçinde ince bir sızı belirdi. Kasıldı bir an. Sonra gevşeyiverdi vücudu.

Keçeci Salih, bıçağı Topal Ali'ye uzattı. Kan tutmasın düşüncesiyle, ucunu diline değdirdi önce. Sonra kucaklayıp mezarlığın ortasına taşıdılar Vasili'yi. Üstünde, koluyla durmadan bastırdığı mektubu bulunca, aldılar. Cesedini yüzüstü bırakıp konağa doğru yöneldiler karanlıklardan.

-29-

Süllü tekrar görününceye dek dua ettiler Karaayakoğlu'na. Sevinçleri güneşli, yıldızlı gökyüzüne uzadı gitti. Yemeklerini yemişler, az şekerli kahvelerini yudumluyorlardı. Süllü, ortak oldu keyiflerine. Kahvesini bitirinceye dek, hiçbir şey söylemedi.

Sonra, anlattı ağanın dediklerini. "Ben artık, ağız aramaya değil, Satı'yı Tanrı'nın buyruğu, peygamberinin düzeni gereğince, Karaayakoğlu Halil Ağa'ya istemeye geldim," deyinceye dualar sürdü. Sonra bir tuhaf oldu Dudu. Burkuldu. Satı dondu olduğu yerde. Cam gibi gözlerle baktı Süllü'ye. Cam gibi gözler buğulandı giderek. Sulandı. Yanağında iki damla yaş halinde aktı sanki...

Eliyle arkasındaki kapıyı gösterdi.

— Getirdiklerin orda duruyor Süllü Dayı. Al geri götür. Ben kimseye varmam. İster söz için, ister gerçekten, isterse de yalancıktan olsun. Hiç kimseye varmam ben. Bir kez, Kayalarlı Garip Hasan'ın avradı dedirmişim kendime. Bundan sonra kimsenin avradı dedirtmem. Ağa, bey isterse padişah olsun istersen. Toz kondurmam yiğidimin üstüne. Nerde kaldı bir yaban adı konduracağım. Var git aynen söyle ağaya. Satı böyle böyle dedi de... Hem de yolladıklarını da götür giderken. İstemiyorum.

"Çocuk," diye başladı söze Süllü. Hasan için mutlu bir yarın açıyordu önüne. Kentlerde, en derin bilginlerin yanında okutacaktı. İsterse yapardı bunu. Olanağı vardı. Hasan'ın da aklı. Kaçırılır bir fır-

sat değildi bu. Derin bir bilgin olursaydı Hasan, katı katına sevap kazanırdı Satı. Hem efesi yönünden, hem yavrusu yönünden. Kıskanılacak bir durumdaydı şimdiden. Şehit karılığına, bilgin hoca analığı katışacaktı böylece. Süllü, Süllü'yken, Tanrı'nın, cennetinde hangi katı vereceğini bilemezdi. Bilse bile anlatamazdı. Anlasındı gayri kazanacağı sevabı. Biliyordu. Bir başına olsa, kendini yardan atar, belli etmezdi ersizliğini. Bunu da biliyordu. Ama bir onunla bitmiyordu ki... Hasan vardı. Ve Hasan kadar sevap vardı işin ucunda. Düşünsündü bir. Hemen fırlayıp kalkmasındı yerinden.

Tanrı sözü, cennet muştusu biraz düşündürdü Satı'yı. Başını eğdi. Kirpiklerinin ucunda dolanan yaşları, gözkapaklarını sıkarak akıttı. Umutlanmıştı Süllü. Bu sessizliğin sonunda olumlu bir cevap alacağına inandı hemen. Ve kendi içinden, kadın kısmının ısrara dayanamayacağını geçirdi. İşte, Satı gibisi bile bir yerde direnemiyordu ersizliğe. Boynunu büküveriyordu. İş, istemesini bilmekte, direnmeyi sürdürmekteydi. Karayakoğlu, tümünden ustaydı bu konuda. İlkin sevap sorununu sokmuştu kadının aklına. Ardından ersizliğin kötülüğünü düşündürür olmuştu mutlaka. Düşünmesin olmazdı. Bunca zamandır, er gölgesi, yoldaşsızlık zorluğu denilip durulmuştu. Elbet bir yer etmişti bu sözler. Bir yerlerde bir patlama yaratmıştı ki...

Şimdi hazır bir gerekçe de çıkacaktı ona. Diyecekti ki, oğlum, şehit yetimi için katlandım. Bir başıma olsa, etimi kesseler varmazdım. Ama ne yaparsınız ki, babası yitti, bir köye sevap taşıyarak. Şimdi oğlu da, başka köylüleri kurtarsın hiç olmazsa. Bundan güçlü gerekçe olur muydu? Olmazdı. Kimseler de ağzını açıp bir şey diyemezdi ki.. Diyen olsa yırtardı Süllü ağızlarını. Hangi biriniz bir günden bir güne hatırını sordunuz aç köpekler, der çıkardı. Susarlardı hemen. Kısarlardı ağızlarını.

Sessizlik uzuyor. Uzadıkça, kendi kendine kestirip atıyor Süllü. Bitti bu iş gözüyle görüyor. Ve ağayı düşünüyor şimdi de... Kimbilir ne armağanlar verir Süllü'ye. Sen bana sevap kazandırıyorsun. Al bakalım, bunu benim şanıma afiyetle ye, derdi, hiçbir zaman da unutmazdı. Karılıklı kadındı Satı. Derler toplardı ağayı bir güzel. Mutlu oldukça da insafı artardı ağanın. İyiliği artardı.

Dudu gözlerini Satı'nın durmadan değişen yüz hatlarına dikmiş. En küçük kıpırtıları kaçırmaksızın izliyor değişimleri. Olur, demez bu kız. Şuncacık akıl olsa, sevincinden göklere fırlaması gerekli. Ama akıl yok ki bunda. Yürek var. Hem de şu koca Bozdağ kadar.

Satı başını kaldırdı.

Ağlaması çoktan durmuş. Gözlerinde yağmur sonrası bir gökyüzü duruluğu. Kuru, parlak, ama köz gibi gözleri. Yakıcı. İki çelik alazı uzuyor bakışlarında. Öfke değil bu... Acı da değil. Bir başka şey. Kesin bir karar... Alaz gibi ama, soğuk çünkü. İliklerine değin donduruyor karşısındakini.

— Yanayım Süllü Dayı. Eğer Tanrı, Karayakoğluna avrat olmadın diye yakacaksa beni, yanmaya kayloldum ben.

İrkildi Süllü. O, bu cevaba hazırlıklı değildi. Bekliyordu ki, mızıldanacak. Nazlanacak. Elbette o kadarı olur. Ama siz bilirsiniz, diyecek. Tam tersi. Buz gibi cevabı. Alışmadığı, ummadığı bir cevap. Yekindi. Kalkamadı. Satı, sessiz bakıyordu. Dudaklarını büzmüş, sanki daha söyleyecekleri varmış da, dudaklarının büzüğüyle onları hapsediyormuş gibi...

Dudu, Satı'dan da, Süllü'den ses çıkmayacağını anlayınca, karıştı söze.

— Duydun işte Süllü. Ne yekinip duruyorsun. Var git ilet cevabı. Çok bir iyi karar verdi benim kızım. Verdi ya, tek durmaz Karaayakoğlu. Bir halt karıştırır Satı'mın başına. Biz buna çare düşünelim. Hadi durma.

Bu kez, düşünme sırası Süllü'deydi. Başını o eğdi. Damarları, maviye boyanmış bayram çubukları gibi belirdi yüzünde, ellerinde. Sakallarını sıvazladı. Başını kaldırdığı zaman, Süllü'nün fersiz gözlerinde de Satı'nın gözlerindeki ışık yansıyordu. Böylesini hiç görmemişti. Yıllar boyu yoksullukta süren sevdayı hiç işitmemişti. Madem görüyor, işitiyordu şimdi. Çaresini de bulmak onlara düşüyordu.

— Doğru dedin Dudu Abla. Bir kez kafaya koduysa bunu Karaayakoğlu, tek durmaz gayri. Eğerkim niyeti iyilik ve de sevap değil de, Fadime Kadın'ın yıllar önceki niyeti ise, Satı hayretmez.

Satı, bir Dudu'nun çaresiz bükülmüş boynuna, bir Süllü'nün ihtiyar gözlerindeki gün vurmuş kılıç ucu parıltısına baktı.

— Tasa etmeyin siz. Ben durmam buralarda. Giderim. Kaçar, sığınacak bir yer bulurum elbet. Hiç tasa etmeyin.

Yeni bir sessizlik kapladı damın içini. Süllü gelince, Hasan oyuna gitmişti. Döndü. Sanki üçü de uyuyordu. Başları omuzlarına düşmüş, çeneleri göğüslerine kapaklanmıştı. Bir kez çevrelerinde dolandı. Hiç ses yok. Şimdi biri uyanıverirse, tutar yanına oturturdu. Fırsat bu fırsat, fırladı kapıdan. Yamaçta akranları çelik çomak oynuyorlardı. Uzağa atıyor diye almamışlardı oyuna onu. Ama girerdi artık. Madem anası, ninesi uyuyordu. Almazlarsa döverdi tümünü. Görsünlerdi bir.

Dudu hıçkırık gibi bir nefesin ardından konuştu.

— Nereye?

— Nereye olursa... Ova aşağı vurur giderim.

— Ova olmaz. Orda Yunan var.

— Öyleyse dağ yukarı giderim.

Dudu telaşla atıldı.

— Delirdin mi sen. Dağ tüm Karaayaklar dolu. Tutar getirirler, daha adını ünlemeden.

Hey Tanrım. Nasıl bir işti bu. Öyle bir zamanda yakalamıştı Karaayakoğlu. Ne dağ yöresinde, ne de ova aşağıda gidecek bir yer yok. Karaayakların kıskacı her yandan sarmış Satı'yı. Kıskıvrak bağlamış. Sanki bir tek yol var koca dağda. Karaayakların hanayına gidiyor o da.

Süllü, başını kaldırmadan yüzünü buruşturdu.

— Karaayakların yetişemeyeceği bir tek yer var Satı...

Sevinçle doğruldu Satı. Hemen ardına düştü yeni umut kapısının.

— Nere orası?

Düşünceliydi yine de. Bir sakıncası mı vardı? Yoksa, istemiyor muydu Satı'yla elli olmayı? Dudu dayanamadı sessizliğe.

— Desene Köpekdöğen. Nere orası?

Süllü, yavaş yavaş başını kaldırdı. Kelimeler tek tek çıktı ağzından. Ezer gibi, üstüne basa basa sövüyordu her kelimeyi.

— Burdan bir keçi yolu vardır. İlkin dağ yukarı gider. Ardından kıvrılır Satı. Avra patikasıyla kesişecekmiş gibi olup Derbent yönünde kıvrılır. Bilmem bildin mi? Düş o yola. Seni, dayımoğulların köyü Dırazlı'ya götürür. Bir günden fazla yol gidersin. Tehlikeli bir yolculuk

edersin. Kurt kuş çıkabilir önüne. Yılan çıyan yapışabilir yenine. Aldırmayacaksın. Bu yürek var sende. Bu güç var. Eziyete katlanabilirsin. Bir kişide böylesi sevda olursa, acı duymaz o kişi. Ve eğer umduğum gibi, yolu düz tutabilirsen. Eskimiştir. Bazı yerlerde belli belirsizdir. Şaşmadan bulabilirsen ucunu, Karaayakların gazabından kurtulursun. Hüsüğün Hüsmen derler dayımoğluna. Benden selam et. Anlat olanları. O gereken her bir şeyi yapar. Ve de en önemlisi, Karaayakoğlu şahin, sen bir serçe olsan, inip kapamaz bunu bil. Yeter ki, korkma yolda. Üzülme...

Sevindiler.

Satı, Karayakların pençesinden kurtulmuştu. Aslan pençesinden kelle alıyorlardı. Kolay değildi işleri. Değildi ya, sonunda bulmuşlardı çareyi işte. Hüsüğün Hüsmen'i buldu mu Satı, kurtarmıştı paçayı. Hem de ne kurtarış. Süllü'nün selamının koca kentte bir büyük değeri vardı. Değil Dayısıoğlunun yanında.

Hem bir başka öge daha vardı. O patikayı, Süllü'den başkası bilmezdi köyde. Çünkü, bilenlerin tümü öbür dünyada başka yollar arıyorlardı kendilerine. Eskiden, ormancı, kömürcüyken bilirlerdi. Az mı gelip gitmişlerdi oradan. Ama orman tükeneli, Tanrı bilir ya, tek kul geçmemiştir. Tam patikanın ortasında bir mağara vardı. Ağzında bir meşe bitmiş, ağzını kapamıştı. Aldanmasın Satı. Meşenin dallarını ayırıp girsin. Çok temiz, çok rahat bir yerdir. Meşe, ağzını kapattığı için, kurt kuş da girmez içine. Yıllar önce, ormancılar erzaklarını koyar, geceye kaldıklarında uzanıp yatarlardı orada. Şimdi Satı'ya konut olacak.

Hiç şaşmasın. Şimdi yola çıktı diyelim. Akşam, dağlar gölgelenip kararırken, kadın ayağıyla hesaplarsak, karardıktan hemen sonra, top meşenin yanına varır. Aralasın dallarını. Bir besmele çekip girsin içine. Hiç kuşkusuz. Vursun kafayı, yatsın. Dualıdır orası. Cin peri uğramaz. Hem, Süllü'ye kalırsa hemen yola çıkması iyi olur. Karaayakoğlu, kötü haberi alır almaz bir oyun düzer bakarsın. Tüm düşündükleri uçar gider.

O patikayı, kendinden başka kimse bilmediği için de, kendi elceğiziyle götürüp yola salacaktı onları Süllü. Yarına kalsa da sabahtan

yola çıksaydı çok iyi olurdu. Ama Halil yolunu gözlüyordu. Hemen ikirciklenir. Bir eyleme kalkışıverirdi. Bu yüzden, durmak zamanı değildi. Hemen pılısını, pırtısını toplasındı Satı. Toplayıp yola düşsündü. Ki, Karaayakoğlu'na vardığında bir yalan düzebilsindi Süllü.

Bir yalan aradılar üçü birlik olup. Bulamadılar. Bir söz atıyorlardı ortaya. Beğenmiyorlardı. Karaayakoğlu hemen ucundan yakalar bunun diyorlardı. Bir başka söz atıyor, yeni bir punt buluyorlardı. Birden gözleri parladı Dudu'nun. Demin, Avra'dan söz etmişti Süllü.

Öyleyse, yalanı da bulmuşlardı. Nasılsa, birlikte ebeliğe gitmiyorlar mıydı? Başka köylerin kendi ocakları vardı. Avra'nın da... Ama bir güçlükle karşılaştıkları zaman Dudu'ya gelmiyorlar mıydı? Geliyorlardı. Bunu Karaayakoğlu da bilirdi. Dudu gidemedi Avralı'ya, Satı'ya gönderdi derlerdi.

Olmuştu sonunda. Yalanı bulmuşlardı. hem Karaayakoğlu'nun kötülük yapacağı belli değildi ki. Bakarsın hiç üstünde durmaz. Unutur giderdi kendi ağzından çıkanı. O zaman haber iletirdi Süllü. Dönsün, diye haber uçururdu kuşun kanadıyla. Ama tedbirli olmak gerekti. Ne yapacağı, ne edeceği belli mi olurdu Karaayakoğlu'nun? Böylesi daha iyiydi. Köyde yok, derlerdi. Cevabını alamadık. Bir cevaplık zaman tanırdı onlara. Beklerdi. Bu bekleme de, Satı'yı Dırazlı'ya atardı.

Satı, Süllü'nün coşkusunun bitmesini bekledi. Sonra başını salladı.

— Bir iyi haber de gelse Süllü Dayı, ben gelmem artık köye. Kalırım oralarda. Siz hakkınızı şimdiden helal edin. Karaayakların yarası, durur durur kanar derdi rahmetli babam. Bakarsın şimdi hiç sesini çıkarmaz da, sonradan alıverir öcünü. En iyisi, her daim güven içinde olmaktır.

Hasan, çelik çomak oynadığı çocukları, ilkin oyuna almıyorlar, sonra da mızıyorlar diye dövmüş, çevrelerinde dolanmaya başlamıştı. Kalktı Satı. Bileğinden kavradı Hasan'ı. Hemen bir bohça dürdü, ilk ağızda gerekli olanlardan. Biraz yiyecek aldı.

Dudu'yu hıçkırırlarla ağlar bırakarak yola düştüler. Çengelleşmiş parmaklarını sıkıyor Dudu. Göçmüş ağzında beddualar uçuşuyor. "Kızımı yerinden yurdundan edenin ocağında kül koma Rabbim,"

diyor. "Tez gün içinde ciğeri bağcağızını cayır cayır yak. Kan kustur öksürdükçe," diye devam ediyor.

Satı, bir elinde Hasan'ın eli, ötekinde bohçası, Süllü'nün ağır yürüyüşüne uymaya çalışıyor telaşla. Adımları dolanıyor. Adımları geri geri gidiyor. Köyden ayrılmak ölüm. Bilinmez bir yolda beşini yeni bitirecek bir çocukla bir başına kalmak kötü. Arkadakiler ağlıyor. Süllü belli etmese de, Dudu'yu ağlar bırakmadı mı? Boşanıyor. Hıçkırıklarını tutuyor. Ama gözyaşlarının akmasını engelleyemiyor bir türlü.

Hasan, bu telaştan şaşkınlaşmış. Bir şey sormuyor. Ama kıpır kıpır anasının elindeki eli. Dikilmiş anasının yüzüne gözleri. Buruk bir acılık akıyor suratından Satı'nın. Neden acaba? Sorsa mı? Sorsa biliyor söylemeyecek. Böyle zamanlarında konuşulmaz anasıyla. Şaplağı yer. Öğrendi artık bunu. Anasının yüzü ekşidi mi ekşidi, dolanacaksın. Ya da sessiz yapacaksın dediğini. Yoksa, şaplak hemen gelir.

Yürüyorlar. Hemen sol başlarında, Karaayakoğlu'nun tarlaları uzanıyor. Uzakta belli belirsiz gidip gelmeler var. Irgatlar çifte girmiş olmalılar. Tanıyabilse, selam verir Süllü. Tanıyamadığı için görmemiş gibi geçiyor.

Satı da bakıyor o yöne. O bile seçemiyor kaç kişi olduklarını. Değil ki, kim olduğu anlaşılsın. Selamsız geçmek doğru değil belki. Ama nelerine gerek. Olmadı, Süllü dönüşte bir uğrar. Gönüllerini alır.

Patikanın başına vardıklarında, Süllü bile şaştı. Artık patika yok buralarda. İnce bir çizgi denilebilir belki. Yoksa, patika asla. Belli ki, yıllardır unutulmuş burası. Üstü, tüm pıtrağa kesmiş. Topbaşlı kabara gibidir pıtrak. Mazının küçüğü de denilebilir. İğnesi öyle güçlü ve serttir ki... Yumuşak bulursa, çarığı deler geçer. Bir de acıtır ki, battığında.

Durdular.

Süllü, pıtrak kaplı o ince izi gösterdi Satı'ya.

— İşte. Dediğim yolun ağzı bura. Doğru git kızım. Bu yolu yün yumağı gibi sağ. Hiç elinden bırakma. Seni Dırazlı'ya götürür. Hadi yolun açık olsun.

— Sağlıcakla kal Süllü Dayı. Hakkını helal et.

— Benden yana helali hoş olsun kızım. Sen et...

— Benim bir hakkım yok sende dayı. Yok ya, yine de bir karınca ayağı kadar varsa, bin kez helal olsun.

İlkin uzun uzun köye baktı Satı. Sonra, Süllü'nün elini öpüp başına kodu. O bırakır bırakmaz, Hasan yapıştı Süllü'nün eline. Deminden beri bir şeyler döndüğünü sezinliyordu. Şimdi bir de el öpmek girince araya, duramadı artık. Anası ne yaptıysa, o da aynını tekrarladı.

Süllü başını yıkmıştı omzuna. Ana oğul el ele, Dırazlı yoluna düştüler. Bir süre arkalarından baktı. Sağ esen Dırazlı'ya varmaları için dua etti bu süre içinde. Sonra ellerini yüzüne sürerek, köye yöneldi.

* * *

Halil erkenden kalkmıştı. Çorbasını içip Süllü'yü beklemeye başlamıştı. Artık, yüzünü kızdırmış, açıkça istemişti Satı'yı. Eğer yine "a'a" derseydi bu kadın, zora binecekti bu iş. Ve zora binince, kurtuluş yoktu Halil'in elinden. Kafa tutmaktı bu. Kaç köyün ağasına, tüm köyü dudağının bir kıpırdanışıyla açlıktan kurtarmış bir kişiye nankör gelmekti. Bunun hesabını kim olursa olsun, vermek zorundaydı. Verecekti. Ve hem de alacaktı Halil.

Köylü kendisiyle birlikti nasılsa. Daha verdiklerinin ilk lokmalarını yeni yiyordular. Korumazlardı ağaya karşı geleni. Ve ağaya karşı gelmenin ağır cezasına katlanmasını salık verirlerdi. Bir kez kendi kesin kararına karşı geleni bağışlarsaydı ağa, bir daha sözünü dinletemezdi. Bu yüzden, yok etmek gerekse, yapacaktı bunu. Yapmalıydı ki, ötekiler sözünü tutsun. Bir dediğini ikiletmesinler.

Oysa, kaçtır geri çeviriyordu şu Satı Kadın. Her ağız aratışında kesin bir olmaz haberi geliyordu. Artık sondu bu... Açıkça istettiğine göre, anlamalıydı Satı. Anlamalı, bir yaramaz iş yapmamalıydı. Yaparsa, bundan zararlı çıkacak olan kendisiydi. Ağa, sabırla, güzellikle elde etmeyi kurarken onu, işi zora bindirmekti.

Bindirirseydi de, zararlı çıkan kendisi olurdu. Ne gücü yeterdi Halil'e, ne de aklı. Yenilecek, zorla koynuna girecekti işte. Bir başka çıkarı yoktu. Nikâhla, Tanrı izniyle olsun istiyordu bunu. Olmazsa...

Ağa kurallarını işletecekti artık. Çekip alacak, sürüp götürecekti. Kodunsa bul Satı'yı. Kesin kararı buydu. Ne demekti Halil'in geri çevrilmesi. Yapamazdı bunu Satı. Öncekileri bir yoklama sanmış olabilirdi. Ama şim-

di... Şimdi bir tek cevap sunabilirdi Süllü'ye. Madem siz istiyorsunuz, benim sözüm geçmez. Ağama baş kaldırmak haddim mi?

Gün yükseldikçe yeni bir umutsuzluk sarıyor içini. Belli olmaz bu kadın. Bakarsın yine olmaz demiş. Önünü ardını bildiği yok. Bunca gün görmüş, bunca kadının eri olmuş Halil, bir türlü anlayamıyor. Bir türlü inanamıyor Satı'nın dayanabileceğine. Olası değil bu. Olası değil ki... Yoksa... Yoksa bir bilip duymadıkları mı var? Gizli gizli bir işler mi işler Satı?

Onlardan habersiz, bir yiğitle mi pişirdi işi? Olamaz. Hemen haber alırdı öyle bir takıntısı bulunsa. Onun, köyde olup bitenlerden, köylüden önce haberi olmaz mı her zaman? Olur. Öyleyse bu ihtimali bırakmalı bir kıyıya. Ama nasıl olur? Nasıl dayanır? Kadın değil mi yoksa bu?.. İstek olukları kapanmış bir melek mi? Haydi canım sen de... Köylü dulunda meleklik aramak, şeytandan cennet ummaya benzer.

Kuşluk, öğleye sarkacak neredeyse. Artık yerinde duramıyor Halil. Dursa, gönlünü kıracak hanaydakilerin. Köyün alt başındaki tarlalarına bir göz atsa bari. Irgatlar, bugünlerde oraların tava geldiğini, çifte başlayacaklarını söylemişlerdi. Bir kolaçan etmiş olur çevreyi. Hem de zamanı, istediği gibi geçirmiş olur. Nasılsa, öğle namazında camide bulur Süllü'yü. Öğrenir sonucu.

Bakarsın bir aksilik çıkmıştır da, ondan gelmemiştir. Hem, bugün cevap isterim demedi ki adama. Bitir bu işi dedi. Dünürlük, dünürcülük kolay değil. Satı bir başına. Ana babası sağ olsa, onlarla kotarırsın işi. Ama bunda ne olduğu bilinmez bir kadın eskisinin gönlünü etmek zorunluğu var.

Kahveye uğramadan, alt baştan dolaştı. Satı'nın damına yaklaştığında, Dudu'nun sesli sesli ağladığını duydu. Öne yaklaşıp ağlamasının nedenini sormak istedi. Sonra, bir zırıltıya tutulurum düşüncesiyle durakladı. Tarlalarına doğru yürümek üzereydi ki, irkildi birden.

Bir kıpırtı vardı yol üstünde. Bu yaz sıcağında kimseler gitmezdi oraya. Ne ola ki, bu? Yürüdü. Bir döndü. Damın gölgesine verdi kendini. Tamam. Hiç düşünmemişti bunu. Süllü bir oyun etmişti galiba ona. Bir oyun ki...

Bekledi damın gölgesinde. Şimdi öğrendi. Hele bir gelsindi iyi-

ce. Bir konuşsundu Dudu'yla. Yapışacaktı ensesinden hemen. Dudu'nun ağlaması, Süllü'nün ıssız yerlerden dolanıp gelmesi, tekin değildi. Dur hele bakalım Halil. Bilmediğin ne dolaplar dönüyor.

Süllü yaklaştı. Dudu onu görünce ağlamasını kesti. Tam önüne geldiğinde,

— Gel otur, dedi.

— Namaz yaklaştı iyice. Camiye varayım.

— Gitti mi?

— Gitti. Tanrı, sağ esen kavuştursun.

Satı bir yerlere gitmiş olmalıydı. Kaçmasın? Nereye kaçabilir ki Halil'in elinden? Belli olmaz. Süllü de bu işin içindeyse, gider ki, gelmez...

Döndü. Camiden çıkınca öğrenirdi durumu. Daha iyisi hemen öğrenirdi. Daha zaman vardı namaza. Abdest alırken sokulurdu Süllü'ye. Sokulur ve sorardı ne cevap aldığını.

Caminin önüne geldiğinde, Süllü abdestini almış, kolunun sularını sızdırıyordu. Yaklaştı. Süllü onu görünce duaya oturdu. Hanayda bekleyecekti hani. Neden düştü arkasına. Yoksa gördü mü Satı'nın gittiğini? Gördüyse ne çıkar? Yalanı hazırladı o... Kandırır Halil'i. Nasılsa inandırır. Bir gün kazansa. Hatta, bir vakit daha kazansa, zor bulur Halil, Satı'yı artık. Bize öyle dedi, der, zora gelirse. Avra'dan haber geldi, oraya gidiyorum, dedi. Yitip gitmiş. Nereden bilelim ağam. Bağışlar. Bağışlamasa bile, bir iki söylenir. Olmadı çeker vurur be. Ölüme ne kaldı şurada.

Duayı bitirdi. Halil sabırsızlanıyordu. Kızdırmanın âlemi yoktu. Başını kaldırdı. Gözlerine baka baka,

— Bir cevap alamadan ağam, dedi.

— Neden?

— Avra'ya gitti. Çok acele bir doğum varmış. Dudu'yu almaya geldiler. O gitmeyince, Satı'yı yolladı. Yarı yola kadar birlikte gittim. Ama bir cevap alamadım ağzından. Dönüşte artık.

Kaşları çatıldı Halil'in. Bıyıklarını kemirerek düşünceye daldı. Hiç yalana benzemiyordu söyledikleri, Tanrı, sağ esen kavuştursun, demişti dönüşte Dudu'ya. Eğer dönme ihtimali olmasa. Eğer kaçmış

bulunsaydı Satı, böyle demezdi. Neden ağlıyordu öyleyse Dudu... Belki kendi gidemeyip uzak işleri gençlere bırakmak zorunda kalmasına. Ama yine de belli olmazdı bu Süllü. Adamın gözünün içine baka baka yalan söylerdi. Ucunda bir sevap olduğuna aklı kessin, babasını aldatırdı hiç kuşkusuz.

— Yalnız mı gitti?

— Yalnız.

— Neden saldın?

— Salmasam olmaz ki, ağam. Dinimizin buyruğu. Hastaya, bir de yoksula yardım gerek.

— Yetim ne yaptı?

— Onu ninesi uyuttu.

Öyle de kuşkusuz söylüyordu ki kelimeleri. Halil bile ardında bir giz bulamıyordu. Başını salladı. İçindeki ikirciklenmeyi bastırmak umuduyla, abdest aldı. Nedenini bir bulabilseydi bu ikirciklenmenin. Satı'ya söylemişti Süllü. Cevap alamadım dediğine göre, tam gitmek üzereyken söylemiş olmalıydı.

Eğer gönlü yoksa, eğer ağa karısı olmayı istemiyorsa, bırakıp giderdi bir yerlere. Avra, der, bir başka yerden haberi gelirdi... Yetimi... Onu burada bıraktığına göre, bilmez miydi ağanın acıyı ondan çıkartacağını. Bilirdi... Öyleyse, ikirciklenmenin gereği yoktu. Yetimi de birlikte almış olsaydı, hiçbir bağı kalmazdı köyle. Dağ yukarı giderse, getirtmek kolay olurdu onu. Ama bilmediği, tanımadığı bir yerlere sığınırsa.

Bütün iş bu yetimdeydi. Namazdan sonra bir kolaçan etmeliydi. Eğer yetim yoksa, o zaman oyuna geldiği apaçık ortaya çıkacaktı. Varsa, dönecekti Satı. Cevabı dönünce alırdı, ne çıkar.

Yine de devam etti sorulara.

— Hiçbir şey demedi mi?

— Demedi.

— Yüzünden de bir şey çıkaramadın mı?

— Çıkaramadım.

— Peki. Sen görevini yaptın. Teşekkür ederim. Şimdi bir iş daha kalıyor. Gelince cevabını öğrenip bana bildirmen. Ne kadar zahmetse, bunu da sen yap artık.

— Başım üstüne ağam. Elbet yaparım. Bir hayır iş değil mi bu...

Birlikte girdiler camiye. Namaz bitti. Köylüler Adsız'ın kahvesine taşındılar, Halil, iki dizinin üstünde oturuyor. Bir kolaçan edecek Satı'nın evini. Yetim yoksa, çıkaracak acısını bunun. Namazda aklına takıldı bu. Gidip bakmalı. Bir söze bırakmamalı işi.

Süllü, onu oturur bırakıp savuştu. Bir kez de ikindiyi atlatsalar Halil buralardayken. O zaman kolayladı kaçağın işi. Karaayakoğlu, kuş olsa tutamaz artık. Ama daha tehlikeli durum. Gitse, Dudu'ya anlatsa mı dediklerini? Ama bakarsın o da kolaçana gelir. Güven olmaz ki... Karaayakoğlu, hele kendisine hiç güvenmez... Onu oralarda görürse daha bir ikirciklenir. En iyisi kahveye gitmek yine. Ağa, işin farkına varıncaya, Satı uçar...

-30-

Behlül, Vasili'nin dükkânının önünden geçerken, bir göz attı. Yoktu dükkânda Vasili. Demek, haberi iletmek için kendisi gitmişti. Bu kadar önemli miydi bu? Şeyhi söylediğine göre, çok önemliydi anlaşılan. Öyle ya... Şimdi bunlar telgraflar çekecekler her bir yere. O telgrafları alan sanır ki, dedikleri doğrudur. Halk gerçekten kıyama kalkacaktır neredeyse. Oysa, kimseler katılmıyor bu savaşa. Şeyhi katılıyor mu? Hayır. Ya kendisi? Behlül, kavganın olabileceği yerden bile ırak durur. Arkadan vurmak. Eh, o kadarı da olur. Salih Efendi'nin adamı olunca, uyuyana kıyacaksın bazen. Arkadan vuracaksın. Ve keseni dolduracaksın bu bozgunda. Keseni doldurduktan sonra da, ortalıkta görünmeyecek, ayak altına gelmeyeceksin.

Geceleri boğdukları adamın cenazesinde en çok kim koşunuyor. En çok kim ağlıyor. Yine onlar. Biliyor mu bunu halk? Nereden bilecek? Bilse bile kim gidip haber verecek? Diyelim ki, haber verdiler. Silah kimin elinde? Bizim, diye geçirdi göğsünü gere gere. Öyleyse güçlü de biziz. Hükümet kim oluyor. Bilmem kim neci oluyor. Hiç...

Şeyhi, Yunanla işbirliği ediyordu. Sait Molla öyle demiş. "Biz, İngilizin kanadı altına girersek, her bir şeyimiz geri gelir. Bak, Araplar

savaştan beri İngiliz kanadının altında. Şeyhler ne diyorsa, mollalar, seyitler ne söylüyorsa kanun bellemiş İngiliz. Hemen uyguluyor. Biz de eski itibarımızın, eski gücümüzün geri gelmesini istiyorsak, İngilizle iyi geçinmeliyiz. Hem kim verdi Ege'yi Yunana?.. İngiliz. Tümümüzün efendisi olan, istediğini istediği yere salamaz mı? Salar. Öyleyse, ses çıkarmayalım. Dediklerini yapalım ki, uslu durduğumuza inan getirip o da bizim dediğimizi yapsın. Tez zaman içinde Yunanı yine kendi topraklarına salsın. Hem salmasa bile zararı yok. Bize dokunamaz Yunan. Dinimiz, diyanetimize karışmaz.

Daha önceden Yunan toprağına geçmiş kentlerimizde, hemen Şer'i Şerif'i uyguluyormuş. İzmir'de âyin seyretmiş Yunan kumandanı. Şapkası koltuğunun altında ve de hazırol durumunda saatlerce ayakta durmuş. Sonra demiş ki "Sizin bu töreninizi gördükten sonra Müslüman doğmadığıma pişman oldum."

Ya, elin keferesi bu kadar saygılı, bu kadar içten bizim dinimize karşı. Ama İttihatçı gâvurları, aman Allah!.. Bir numaralı din düşmanı onlar. Tümü Mason. Tümü dinsiz ve Allahsız. Şimdi bir de Mustafa Kemal çıktı. Bu da eski İttihatçı. "Sakın olasınız, kanmayasınız benim şeyh biraderim," diyor mektubunda. "Bu Mustafa Kemal, tümünden de daha tehlikeli bir İttihatçı. Üstelik, masonluğunun, dinsiz ve Allahsızlığının üstüne bir de Bolşevik bu...

"Kim, ona uyarsa, bilesiniz ki, hemen dinden, imandan sıyrılmış, kıpkızıl kâfir olup çıkmıştır. Bunları iletesiniz kentlinize. Sizin orası bir büyük kent ve şimdilik işgalden uzak olduğu için, direnme çalışmaları yoğundur. Yazdığınız raporda siz de öyle diyorsunuz. Korkmayınız. Hemen karşı durunuz. Güzel konuşmalarınız, canalıcı söylevlerinizle önleyiniz direnişi. Deyiniz ki, bir toplantı daha olursa, bunlara uyan, kâfir olur. Katli vaciptir. Ve de bir Müslüman evladı, bir İttihatçıyı, bir çeteciyi ve de Kuvayı Milliyeciyi öldürürse, doğru cenneti âlâya gider."

Öyle demişti şeyhi. "Bunları söyleyeceğiz bir toplantı falan olursa. Sen de yardım edeceksin. Unutma..."

Şimdi, bunları aklından geçirirken, Vasili'nin dükkânda olmadığını, şeyhine haber iletmesi gerektiğini az daha unutuyordu.

Tellalın sesiyle irkildi.

— Eeey ahali... Duyduk duymadık demeyin. Çarşamba günü, öğle namazından sonra, bütün kentli, Hüseyinoğlu'nda toplanacaktır. Eeey ahali... Duyduk duymadık demeyin...

Delirdiler bunlar, diye geçirdi. Daha sabahın seherinde, kuşlar pisliğini temizlemeden, tellal çıkarıyorlar. Hemen haberleri iletmeyelim şeyhime. İletmeliyim ki, bilsin. Aradığı fırsat eline geçti işte. Yararlansın bu fırsattan. O söyledikçe, ben bağırırım. Bir karıştırırız ki ortalığı. Şenliği seyreyle...

* * *

Topal Ali, gece döner dönmez durumu bildirdi Mustafa Bey'e.

— Ben her zaman derim de, gülersiniz beyim. Bu kentli yaman adam. Hiç yüreği tıpırdamadı Salih Usta'nın. Sanırsın keçe dövüyor. Hallaç atıyor. Gizlendik mezarın darlığına. Vasili gâvuru önümüzde biter bitmez ağzını tutuverdi Salih Usta. Sonra bir iki mısmılladı bıçağı. İşi bitik. Buyur, cebindeki mektup bu.

— Sağol Ali Efe. İyi iş gördünüz yine. Bakalım kefere neler yazmış. Hadi sen durma. Bir temizlen. Sabaha işimiz çok. Tellal çıkaracağız toplantı için. Telgrafları çekeceğiz. Sahi o işi sen görürsün artık.

Bir kese bıraktı komodinin üstüne, telgrafların yanına.

— Üstü sende kalsın. Bir yerlere para harcamak gerekirse, buradan harcarsın.

— Baş üstüne beyim.

— Erkenden dal postaneye. Memurlar mırın kırın ederse, bilirsin yapacağını.

— Merak etmeyin beyim. Ben bitiririm bu işi.

— Sonra da başka bir iş verecektim sana ama kalsın şimdilik, çarşamba günü bir büyük toplantı yapmayı kuruyoruz. Olursa, hemen arkadan çıkarsın o işe.

— Siz nasıl isterseniz.

* * *

Temizlenip yumuşak yatağı bulunca, sabah namazına kalkamadı Ali. Yorulmuştu bir iyice. Günlerdir gece uyumamaya alışmış, gündüzleri, silahının üstünde bir iki kestirmişti o kadar. Sıcak suyun gev-

şettiği bedeni, yatağın ılıklığında mıhlanmış kalmış. Kimse de kaldırmamış onu. Bey, tembihlemiş olmalı.

Güneş gözlerine girince, fırladı yataktan. Namaz çoktan geçmişti. İşini bir bitirsindi hele. Öğleyin tümünü birlikte çıkarırdı namazların.

Her şeyi de düşünüyordu bu Mustafa Bey... Kendi pusatlarını arandı, bulamadı. Yeni pusatlar bırakmışlardı. Biraz uzun, biraz bol geliyordu bunlar ama kentlilere benzemişti Ali. Pantolon giymişti ayağına. Çakşırını aradı. Yadırgadı. Sonra gülerek, düğmelerini iliklediği. Üstüne de ceketi çekti. Beline kuşak sarmasa, tam bir kentli olacak. Ama işlemeli kuşağını olduğu gibi bırakmışlar. O da pantolunun kemeri üstüne bir güzel sardı. Para kesesini, tabancasını yerleştirdi kuşağının arasına. Bir yokladı kendini. Kentli olmuştu. Böyle köye gitse, kimbilir nasıl şaşarlardı.

Mavzeri odanın köşesinde asılıydı. Kent içinde yalnız tabanca taşıyorlardı. Beyin buyruğu böyle.

Telgrafları aldı. Postaneye yollandı. Konak boşalmış gibiydi. Selamlık kısmında kimseler yok. Sokaklar tenha. Herkes işine gücüne başlamış olmalı.

Köşeyi dönünce, bir simitçiyle karşılaştı. Çıtır gevrekleri ayrı, yumuşak simitleri ayrı dizelemiş, açık tablayı başının üstüne yerleştirerek önünde yürüyordu. Arada bir türkü söyler gibi bağırıyordu.

— Simiit...Gevreek... Peynir gevrek...

Adımlarını sıklaştırdı. Simitçiye yetişince,

— Dur hele ağanın oğlu, dedi.

Simitçi durdu. Tablayı başından indirdi. Şaşılacak işti. Tablanın üstü doluydu. Ve simitçi bunu başının üstünde hiç tutmadan taşıyordu.

En yumuşağından iki simit seçti. İki dilim de tulum peyniri aldı eline. Kuşağının arasından kendi kesesini buldu. Kocaman bir yüz paralık çıkarıp uzattı. Simitçi üstünü vermeye hazırlanırken, ardına bakmadan yürüdü.

Bir koca lokma aldı simitten. Peyniri dişledi. Susam ve tulum peyniri kokusu doldurdu boğazını. Bey yemeklerinden daha tatlı geldi Ali'ye bu...

Postanenin önüne geldiğinde, simitleri bitirmiş, sigarasını sar-

mıştı yürürken. Yeni açılıyordu daha postane. Birinci müşteri olarak girdi geniş kapıdan. Telgrafçının yanına sokuldu. Altı kâğıdı da uzattı önüne.

— Bunları hemen çekeceksin bey.

Telgrafçı, manipleyi tıkırdatıyordu. Bakmadı yüzüne. Bekledi Ali. Ayağını değiştirdi.

— Bey, bunları acele çekeceksin, dedim.

— Duyduk. Patlamadın ya?

— Patlamak üzereyim beyim. Bana verilen buyrukta hemen çekeceksin dediler.

— Devlet işi mi bu?

— Devlet işi ya... Bir önemli iş ki, anlatılamaz.

Telgrafçı kâğıtları aldı... Bir göz atar atmaz, bıraktı bankonun üstüne.

— Ben bunları çekemem.

— Neden ağa? Telgraf değil mi bunlar?

— Vallahi emir var hükümetten. Böyle telgraflar çekilmeyecek.

— Etme güzel ağam. Bak işte yazıları okunaklı. Her bir şeyi tamam. İmzası, mührü de var. Neden çekemez mişsin? Ha, anladım. Para istiyorsun.

Keseye davrandı.

— Al işte. Ne kadar tutuyorsa, buradan alırsın. Hiç sakınma. Bol bol al, ama hemen çek şunları ki, ben varıp beyime alın akıyla cevap verebileyim.

— Yahu ne söz anlamaz adamsın sen. Hükümetten emir var, dedim. Paralı da olsa, parasız da, çekemem böyle telgrafı ben.

— Yoksa böylesini çekmeyi bilmiyor musun?

Telgrafçının tepesi attı. Her şeye katlanırdı da, mesleğine söz gelmesine dayanamazdı. Kaç kişiydiler onlar koca imparatorlukta... Telgrafçı demek, kimsenin anlamadığı tıkırtılardan kelimeler, cümleler kurmak sanatı demektir. Kilometrelerce uzaktan haber taşımak hüneridir bu... Şu kendini bilmez dağlı gelmiş, neler söylüyor sabah sabah. Başını salladı.

— Git işine adam. Kızdırma kafamı. Emir var diyoruz, anlamıyor musun?

— Bende eliyorum ki, bana da emir var. Çek şu telgrafları diye. Ne edeceğiz şimdi. Hangi emri uygulayacağız? De bakalım hele...

— Demesi bu... Elbette bana verilen emri uygulayacağız.

— Ağa be, sana bir şey soracağım.

— Sor bakalım.

— Canın kıymetli mi, senin canın?

Kuşkulu gözlerle baktı telgrafçı. Ne demek istiyordu bu adam? Güpegündüz. Kentin göbeğinde ölümle mi tehdit ediyordu yoksa. Yok canım. Ardı gelecek herhalde bu sözün. Dur bakalım ne çıkacak gerisinden. Biraz alay eder.

— Canı kıymetli olmayan var mıdır bu yeryüzünde?

— Yoktur ya, seninkinin keyfi ne âlemde diye sordum.

— Elbet benimki de kıymetlidir. Ne yapacaktın? Yoksa alacak mısın?

— Eh, telgrafı çekmezsen niyetim o da...

Buz gibi oldu çevre. Telgrafçı hiç böyle tehdit duymamıştı. Ortalık bozulalı, bozulmadan önceleri, çeşitli davranışlarla karşılaşmıştı. Ama böylesine ikirciksiz, böylesine soğuk şakayla ilk kez karşılaşıyordu.

— Yok canım, dedi yine de. Nasıl alacaksın canımı? Azrail misin sen?

Ali yine yumuşadı. Sanki deminki sözleri eden o değildi.

— Bak ağam. Sen okumuş kişisin. Bir bakışta bilirsin bu telgrafların önemini. Sana anlatmanın gereği yok. Mutlaka bugün yerlerine varması gerekmiş. Kaç kişiler, kentin tüm yiğitleri imza ettiler buna. Kumandan bey, tüm beyler ve de ahali... İnat etme de, çekiver işte. Bak, parasını da getirdim. Bakma sen benim sözlerime. Bunun mutlaka gitmesi gerektiğini anla yeter. Olmaz mı?

— Olmaz dedik. Anlamıyorsun. Üstelik tehdit ediyorsun adamı. Tüyün kuruyken, geldiğin yere gitsen iyi edersin. Yoksa, tepem atıyor dağlı. Tepem atıyor, çıkarım şimdi dışarı. Tekmeyle kovalarım seni. Hükümet emri nedir bilmez misin sen?

İyilikle olmayacaktı bu iş. Ne demişti Mustafa Bey... Zorluk gösterirlerse...

Gösteriyorlardı işte. Kararını vermesi gerekti. Tehdit etmiş, yal-

varmış, olmamıştı. Ne yüzle giderdi beyin karşısına. Beyim, almıyorlar mı diyecekti? Sonra ayıplamazlar mıydı onu. Ayıplarlardı ki...

Kuşağının arasından tabancayı çıkardı. Eliyle üstünü kapatarak, bankonun üstüne koydu. Soğuk namlu, tam göğsüne geliyordu adamın. Ve birden titremeye başladı telgrafçı. Şakası yoktu anlaşılan. Sallanayım dedi, Ali sertleşti.

— De len, zevzeklendiğin yeter. Otur makinenin başına bakalım. Çek şu telgrafları...

Tabancanın horozu yavaş yavaş kalkıyordu. Dirense, kurşunu yiyeceğinden öylesine emin oldu ki telgrafçı. Oturdu hemen makinenin başına. Çekti kâğıtları önüne... Bir tıkırtıdır başladı. Ali keyifle dayandı sağlam bacağının üstüne. Gözlerini kıstı.

Neden zora koşarlardı insanı, aklı almıyordu. İşte çekecekti sonunda. Ölüm ölüm, çektirecekti bu telgrafları. Beyi, ona güvenmişti. Güvendiği için de, sen çektir demişti. Bunca kişizade vardı bu işi görecek. Neden vermişlerdi ona. Yapacağını bildiklerinden. Öyleyse bu telgrafçının inadı neydi. Akılsızlık işte...

* * *

Mezarlıkta saklambaç oynayan çocuklar, Vasili'nin ölüsünü buldular akşama varmadan. Arandı. Tarandı, öldüren bulunamadı. Para için yapmışlardı bu işi besbelli. Tüm cepleri araştırılmış, tersine çevrilmişti. Kim olabilirdi ki... Yolcu sanmışlardı Vasili'yi... İstasyona gittiğine göre, yolcu sanmışlar, soymak istemişlerdi.

Kısa zamanda yayıldı haber.

Ve hemen ulaştı Şeyh Mehmet Efendi'nin kulağına. Bir örgüt vardı karşılarında. Tam yeraltı örgütü. Kiminle ilişki kursa, iki gününe varmadan yitiyordu adam. Akıl alacak iş değildi bu. Kim haber verebilirdi. Kim bilebilirdi Vasili'nin bir işler karıştırdığını. Kosti zehirlendi demişlerdi. Vasili'yi parası için vurdular. Kiminle ilişki kuracaktı şimdi?

Bundan sonra kimseyle ilişki kurmayacaktı. En iyisi buydu. Doğrudan Sait Molla'ya yazacaktı olanları. O kursun ilişkiyi. Tekin değil bu kent. İyice çığırından çıktı. Dün sapasağlam olan insanlar, ertesi gün bakıyorsun yok.

Hem sadece o kadar da değil. Daha on gün öncesine kadar tekkesinin kapısında şifa diye diz çöküp yalvaranlar, kendisine silah çeker duruma geldi. Bir halt karıştırıyor bu İttihatçılar. Bir şeyler yapıyor ya, ne? Bir türlü bunu öğrenemiyor. Bir öğrense. Bir bozuverse işlerini.

Hem direnmeyi de önleyemedi. Daha bir azar artık bunlar. Ahmetli baskınında başarı gösterdikleri iyice anlaşılıyor. İlkin inanmamıştı buna. Yalan kıvırıyorlar. Götürdüklerini yitirip geldiler demişti. Ama doğruydu. Yunan kaynaklarından gelen haber de, şimdilik ilerlemeyi durdurduklarını söylüyordu. Ahmetli'den Kasaba'ya döndükleri de doğruydu. Ama kıyı yönünde ilerliyorlardı. Aydın'a girmişlerdi. Ödemiş'e de gireceklerdi yakında. Çok sürmezdi bu. Çok sürmez, ortada bir ada gibi kalırdı Alaşehir.

Bakalım o zaman nasıl direnecekler? Kestirecekler bunlar tüm kentliyi. Bile bile Yunan süngüsünün altına atıyorlar. Şimdi de miting yapacaklarmış. Neyin mitingini yapıyorsunuz a avanaklar? Padişahımız Efendimiz kaylolmuş. Büyük devletler, bizim yerimize karakol görevini siz yapın, demiş. Daha ne... Oturup dininiz, diyanetiniz, işiniz gücünüzle uğraşsanıza... Kuvayı Milliye'ymiş... Millicilik size mi kaldı? Aklınız nerdeydi baştan? Ülkeyi işgal ettirip canınızı yabancı ülkelere atacağınıza, o zaman vuruşsaydınız ya.

Olup bitenleri bir mektuba döktü. Sait Molla'nın adresini yazarak, İstanbul'a gönderilmek üzere, Behlül'ün eline sıkıştırdı. O, sokağı tutarken, kendi de kalktı.

Canı sıkılıyordu. Bey kabul ederse, bir iki söz ederlerdi. O da dertliydi geçen olaylardan. Ayrı fikirleri savunuyorlardı. Biri İngiliz Muhipleri Derneği'nin eylemci üyesi, öteki, Amerikan mandacılığının savunucusuydu. Olsun. Bir yerde birleşiyorlardı yine. Kendi başlarına bir şey yapamazdı onlar. Bir başka koruyucu gerekliydi...

Konağın kapısından haber gönderdi.

Hemen buyur ettiler.

Tevfik Bey, kapıda karşıladı onu.

— Buyrunuz efendim, buyrunuz mirim. Hangi rüzgâr attı sizi buralara. Görüşemez olduk ne zamandır. Böyle buyrunuz.

Birlikte selamlığa çıktılar. Rahat koltuklara oturdular karşılıklı.

— Canım sıkıldı bey. Şu son olan işler hiç hoşuma gitmiyor.

— Benim de hoşuma gitmiyor efendi hazretleri. Ama söz geçiremez olduk. En başta bizimkiler azdı. Kaç kez söyledim. Bey kısmısı, avamın önüne düşmez. Onlarla birlikte davranışlar içinde bulunmaz. Bulunursa, beylik ününü yitirir. Dinleyen kim.

— Benim asıl düşündüğüm o değil beyim. Beylik, güçlü olunca, eski düzenini yine kurar. Beni asıl üzen, yapılan işlerdir. Sen git, elin Ahmetli'sinde pusu kur. Olacak iş mi bu. Kimbilir nasıl kızıyor Yunan. Nasıl öfkeleniyor bize. Yarın gelecekler. Hiç kuşkumuz olmasın ki yarın çıkıp gelecekler. Top onlarda. Tüfek en yenilerinden hem de... Duyduğuma göre uçak falan da varmış. Eh, askeri yıllardır bu fırsatı beklemiş.

— Bizimse hiçbir şeyimiz yok. Ülkemiz harap. İnsanlarımız bitkin. Kendi başımıza bir şey yapamayız biz. Yapmaya kalktıkça batarız. Kendimizi savunmak olanağımız yok. Hiç yüz, yüz elli milisle bir koca ordunun önüne durulur mu? Ölümdür bu. Durduğu yerde kendi kendini yitirmektir. Akıl olsa insanlarımızda, diyoruz işte. Bizim düşmanla baş etmemiz olanaksız. Çiğner geçer bizi. Ezer. Yok eder. Bir tek yolu vardır bunun. Onun karşısına, daha güçlüsünü, en güçlüsünü çıkarmak. Siz de aynı fikirde değil misiniz?

— Hem de nasıl beyim. Müslüman ümmetini durduğu yerde kırdırmanın ne gereği var? Kalıcı değil ki Yunan. Geçen gün haber aldım Sait Molla biraderimden. Diyordu ki, İngiliz, efendimize söylemiş. Oralarda asayiş düzelsin, İttihatçılar sindirilip eşkıya temizlensin, Yunanı çekeceğim, demiş. Siz hiç merak buyurmayın. Daha ne değil mi? Ama bizimkiler karşı durur, çeteciliğe devam ederlerse, sonu nereye varır bu işin? Gerekçe bulur İngiliz. Bakın, der. Asayiş bir türlü düzelmiyor. Düzelmeyince de, çekemiyorum Yunanı...

— İngilize kalırsa çekmez pek Yunanı ya, benim duyduğuma göre, Amerika ağır basıyormuş. Başkanları Wilson karar vermiş. Türkleri ben adam ederim diyormuş. Onları, korunmamın altına alacağım. O zaman selam durur İngiliz de, Yunan da... Görün bakın.

— Elbette beyim. Bilmez miyim. Siz bu konuları bizlerden daha iyi bilirsiniz. Ama benim demem şu. Amerika uzak bize. Oradan

yetişinceye, İngiliz içimize girmiş durumda. Onlarla iyi geçinirsek daha başka olur değil mi? Hiç olmazsa, Amerika gelip de bizi kurtarıncaya kadar, kimsenin burnunu kanatmamış oluruz.

— O büyük ve güçlü ülke için uzak, yakın diye bir şey söz konusu olamaz ki... Hemen yetişir. Yeter ki, biz isteyelim. Çünkü, orada demokrasi varmış. Bir halk, bir şeyi istemedi mi, öldür Allah, o yapılamazmış. Bu bakımdan, bizim karar vermemiz gerekiyor. Toplanıp biz Amerikan mandası istiyoruz diye kararlar almamız, bunu onların yönetimine bildirmemiz gerek. Kaç kez söyledim. Gelin işin doğrusu budur, bunu yapalım dedim. Dinleyen kim. Zaten bu ulus neden adam olmuyor. Köpekler gibi dalaşmaya pek teşne de ondan. Vuruşmayı duydu mu, aklı da, mantığı da bir kıyıya bırakıveriyor. Haydi savaşa...

— Bir de son zamanlarda öğrendiğime göre, yalnız İttihatçıların işi değilmiş bu. Hayır, yine açıkta İttihatçılar görünüyor, yönetimi onlar yapıyormuş da, asıl Bolşevikler sızmış aramıza. Savaşta anlaştığı ülkeleri koyup kaçan Bolşevikler. Tüm yeryüzüne yayılmak istiyorlarmış. Din, iman yokmuş onlarda. Kiliseleri hayvan ahırı yapmışlar. Karı kocalık diye de bir şey yokmuş. İsteyen, istediğinin karısını çekip alıyor, kocası bir şey diyemiyormuş.

— Dünya bir bozuldu ki, efendi hazretleri. Önlemek mümkün değil.

— Peki hiçbir şey yapmayacak mıyız biz?

— Çarşamba günü miting yapacaklarmış. Niyetim, çıkıp bir kez de doğruları orada söylemek. Ondan sonra hiç karışmayacağım artık. Ne halleri varsa görsünler. Ben müracaatımı yaptım. Kendi adıma, Amerikan mandasını istedim. Yakında cevap gelir. O zaman bizimkiler yansınlar, yalvarsınlar bakalım.

— Ben de bunu düşündüm beyim. Çarşamba gününe bir iyice hazırlanmalıyız. O gün dağıtır, hiç olmadı kuşku salarsak içlerine, bir daha zor direnir bunlar.

Keyifle içtiler kahveleri. İkisi birleşirse, çok şeyler yaparlardı. Belki dağıtırlardı bile mitingi. Konuşarak tümünü kandırırlarsa toplananların, eli kolu bağlanırdı Millicilerin. Ne asker toplayabilirlerdi. Ne de kimseden bir avuç erzak. Açlık ve adamsızlık, sonunda kırardı

dirençlerini. Bir kez aç kalsın milis. Seyreyle sen durumu. İlk kendi kumandanını vurur. Sonra da başlar çapulculuğa. Tabanı çete değil mi bunun? Eşkıya değil mi?

Hemen bir düzen tutmalıydılar. İlkin Tevfik Bey konuşacaktı. Sonra, Şeyh Mehmet Efendi çıkacaktı kürsüye. Anlatacaktı. Yapılan işleri ve bunun dindeki yerini. Bolşeviklik iyiydi. Bir kez tutturdu mu bunu, kitle çözülürdü. Neden direniyorlardı. Neden savaşıyorlardı şimdi. Yunan askerinin densizliğinden değil mi? İzmir'de iki kıza saldırmışlar. Asker bu. Tümüne söz geçirmenin mümkünü var mı? Bakarsın bir densiz çıkar. Olmadık işler yapar. Fatih Sultan Mehmet Han efendimiz, Bizans'ı aldığı zaman, bu yüzden kaç kişinin kellesini uçurmamış mı? Uçurmuş. Ama gel anlat bizimkilere bunu. Tutturmuşlar bir ırz masalı. Sürüp götürdüler.

— Hep o topalın başının altından çıktı ya bunlar beyim. O zaman, sen, bey arasına nasıl karışırsın diye, sürüp atmak vardı yankeşi. Duydunuz mu, geçen gün bana bile silah çekti utanmadan. Bir şeycikler de yapamadım. Ha, ne diyordum. Irz işi diyorlar madem, biz de anlatırız Bolşeviklikte ırzın olmadığını. Deriz ki, kimin kızı, kimin karısı hiç belli değil. Siz, Yunan saldırıyor diye savaşa giriyorsunuz ama bunlar kazanırsa, Bolşeviklik gelecek. Ve tümden gidecek ırzınız.

— Bakın bu iyi efendi hazretleri. Siz bunu söylersiniz. Ben de durumu anlatırım açık açık. Hiçbiri karşı duramaz. Sorarız. Hani cephanemiz. Ordularımız nerde? Hiçbiri yok. Neyle karşı duracağız düşmana? Korunmaya muhtacız biz. Bir koruyucu mutlak gerekli. Öyleyse, bu en güçlüsü olmalı. Gelin hazır toplanmışken karar alalım. Diyelim ki, o en güçlüye. Gel, bizi kurtar. O zaman gelecekmiş. Söz vermiş temsilcisi. Yeter ki biz isteyelim.

— Oldu beyim. Toplantı yarın. Varayım gideyim ben. Müritleri toplayayım. Başlarına da Behlül'ü katarım. Biz konuştukça, onlar onaylar. Sonunda kazanırız kenti. Kazanır ve eşkıya takımının elinden kurtarırız.

Kalktı şeyh efendi. Kapıya kadar geçirdi Tevfik Bey. Gülüyordu selamlığına dönerken. Söz dinlemezlerdi ha! Büyük sözünden anla-

mazlardı. Görsünlerdi. Kentin tamamı toplanmışken rezil kepaze olsunlardı da bir, anlasınlardı dünya kaç bucakmış.

* * *

İsmail. Yavançeşmeden iki kez su taşıdı anasına. Sonra Mariya Ablası seslendi. Çamaşır yıkayacakmış. Biraz su da ona taşıyıverir mi? Dönüşte anası tembihledi.

— İsmail, bak Mariya Ablan çamaşır yıkayacakmış. Hadi oğlum biraz su taşıyıver. Dul kadındır. Sevaba girersin. Bana yeter getirdiğin.

Sesini çıkarmadı İsmail. Mariya Ablası çağırıyordu. Ne doymaz kadındı bu... Artık geceler yetmiyor, gündüzleri de bir bahane bulup çağırıyordu İsmail'i. Olsundu ama. Mutluydu.

Sekerek gitti. Mariya elinde kovalar, kapının arkasında karşıladı onu. Ellerini tutup sıktı.

— Hani akşam gelecektin domuz.

— Mustabey Amcam döndü akşam. Karşıya gittim.

— Beni hiç düşünmedin mi?

Güldü İsmail. Çapkın bir muziplik gölgelendi bakışlarında "A'a," dedi.

Kapıyı kapadı Mariya. Çekti İsmail'i göğsüne. Kana kana öptü. Sonra iteledi göğsünden.

— Utanmıyorsun değil mi? İnsan ablasını tek başına kor mu? Söyleyeceğim anana işte. İsmail iyi çocuk değil, geceleri tek başına dolanıyor diyeceğim.

— Söyle. Anam karışmaz ki bana. Amcamı sever o...

— Hadi ordan kopil. Ben bir kışkırtayım onu da, bak nasıl dayak yersin.

— Küserim ama sonra.

Korkuverdi Mariya. Tekrar sarıldı. Okşadı sıktı.

— Sakın ha... Bak suları getir, ne yapacağım sana?

— Ne yapacaksın?

— Sen getir hele. Şimdi söylemem.

— Söylemezsen gitmem. Söyle, öyle...

— Görürsün o zaman. Hadi durma. Koş...

Daha fazla nazlanmadı İsmail. Kovaları kaptı. Çeşmenin altına

yerleştirdikten sonra çevreye daldı. Deminden beri dikkat etmemişti hiç. Ama durmadan girenler oluyordu tekkeye. Bir şeyler dönüyor olmalı. Tören günü mü yoksa zikir mi var bugün? Tören ya da zikir günü bile olsa, böylesine kalabalık gidip gelmeler olmazdı.

Hem, genellikle âyini akşamları yapardı bunlar. Yatsıdan sonraları. Az mı gidip seyretmiş, hatta on beş yaşına girince onlar gibi olmayı az mı istemişti?

Bir şeyler vardı bu gidiş gelişlerde. Bir yoklamalıydı. Kimse kuşkulanmazdı ondan. Girip bir baksa mıydı? Kova dolmuştu İsmail bunları düşünürken. Değiştirdi.

Sonra bir koşu gitti tekkenin ağzına. Kapı arkadan sürgülüydü. Yandan dolaştı. Bahçe kapısını hafifçe açarak, gözetledi olup bitenleri. Âyin yoktu. İyi bilmişti. Öyleyse bunca kişinin işi ne burada?

Bekledi. Kapıyı hafif aralayarak dinledi konuşmaları. Şeyh efendi konuşuyordu.

— Dediğim gibi Müslümanlar. Önce Tevfik Bey konuşacak. Sonra ben başlayacağım konuşmaya. Ben başladım mı, siz de tekbir getirmeye, salavat çekmeye başlayacaksınız. Behlül'e iyi dikkat edin. O ne yaparsa, siz de onu yaparsınız.

Daha fazla duramadı. Biri, kapının açık olduğunu görmüştü. Hemen kalktı yerinden. İsmail kendini kümesin ardına attı. Kapı kapandı. Çeşmeye döndü tekrar.

Kovaları bıraktı kapının önüne. Bir iki vurdu tokmağa. Sonra var gücüyle irimden çıkıp Mustafa Bey'in konağına doğru koşmaya başladı.

Beyler toplanmışlardı yine. Babası da oradaydı. Eğildi babasının kulağına. Gördüklerini, duyduklarını anlattı. Sırtını sıvazladı babası. "Peki sen git, ben söylerim," dedi.

Bir koşu döndü yine İsmail.

Mariya, kapının vurulmasıyla koşmuştu. Kovaları İsmailsiz görünce, yeni bir üzünç kapladı içini. Yine aklına bir şeyler esmişti deli çocuğun. Bırakıp gitmişti. Nereden kaptırmıştı gönlünü şuncacık sübyana. Böyle olurdu işte sonu. Tam istekle dolduğu zamanlar, eli böğründe kalakalırdı.

Kovaları aldı. Bakındı bir süre. Anası bir yere göndermiş olmasındı. Olabilirdi. Eğer öyleyse, gelirli nerdeyse... Hele bir gelsin. Bilirdi yapacağını. Salmayacaktı akşama değin. Tuttuğu gibi çekecekti içeriye. Anası bile çağırsa bırakmayacaktı artık.

* * *

Haberi duyunca yüzleri buruştu beylerin. Ne de çok uğraşıyorlardı onlarla. Bıraksınlardı işte. Kimseye bir şey dedikleri yoktu ki... Gönüllü istiyorlardı kentten. Veriyordu... Zorla bir iş mi yaptırdıkları vardı?

Madem zora biniyordu bu iş. Ellerinden geleni artlarına komasınlardı. Mutlaka bir yol bulacaklardı. Mustafa Bey, tavuk kokusu almış tilki gibi sırıttı. Bir oyun edecekti ki, görsünlerdi. Yarın olsundu bir. Yarın görürlerdi oyunu onlar. Şimdi hazırlıkları tamamlasınlardı iyice. Bir kürsü gerekliydi çınarların altına. Konuşmacılar bu kürsüden vereceklerdi söylevlerini. Kaymakamı, tüm hükümet memurlarını çağrılasınlardı sektirmeden. Gelen gelir, gelmeyen belli olurdu.

Artık bundan sonra, belirli bir yönetim kurmalıydılar. Bozukluktan kurtulmalıydı bu iş. Kimin ne dediği, ne diyeceği bir belli olsundu.

Akif Bey atıldı.

— Hazır ahali toplanmışken, bir Kuvayı Milliye Kurulu seçelim. Bundan sonra, halk adına kararları bu kurul versin.

Olumlu karşıladılar bu düşünceyi. Belirli olurdu kimlerin ne iş yapacağı. Kimse kendiliğinden bir eylemin içinde bulunmazdı hiç olmazsa. Bir önerge hazırladılar. Başta Akif Bey olmak üzere, Mustafa, Galip ve Hacı Ali Beylerin adını yazdılar bu listeye. Ahali kabul ederse bunlar, olmazsa daha başkaları görev alırdı. Ve ondan sonra, tüm Milliciler bunların isteklerine göre hareket ederlerdi.

* * *

Ulu çınarların altı, umduklarından daha kalabalıktı. Kentli, mesireye gelir gibi buraya koşmuştu sanki. Namazdan çıkanlar, akın akın geliyor. Kadınlarla çocuklar, Sarıkız çeşmesinin arkasındaki yamacı, Kemikasar ve Kırkdamla üstlerini doldurmuşlar. Kadınlarla çocuklar belli ki, sabahtan gelmişler. Yer yer kurulmuş sofralar, açılmış boh-

çalar görünüyor. Ağaçların dallarında ipten salıncaklar. Yeşil çimenlerin üstünde öbek öbek giysilerin çiçeklenmesi.

Erkekler gelmeye başlayınca, kadınlar ve çarşaflık kızlar tüm siyaha büründüler. Çocuklar, olan biteni daha iyi görmek amacıyla sırtlardan aşağı kayıyorlar. Kalabalığa sokulmak, onlarla birlik olmak istekleri tutuşuyor. Ama analar, ablalar bırakmıyor ki...

Kürsü, dört çınarın arasına kurulmuş. Hüseyinoğlu çeşmesinin soğuk suyunda serinleyenler, bir gölgede yer bulup çönüyorlar. Daha Pazar camisi gelmedi. Onlar da gelirse, dolar bu alan. Kuşkusuz, alınacak kararlar ve verilecek söz, kenti bağlar burada.

Pazar camisinden çıkanlar, başta Sâtlı Hoca olmak üzere, dizelendiler kalabalığın arasına. Beyler ilk sırayı almışlardı. Toplantıyı Akif Bey açacaktı. Kürsüye çıktı. Tam konuşmaya başlayacağı sırada, bir kımıldama oldu kalabalıkta. Mustafa Bey'in milisleri, Şeyh Mehmet Efendi'nin müritlerini sarmışlardı.

Topal Ali, tabancasının namlusunu, Behlül'ün yağlı ensesine dayamış, dibine çönmüştü.

— Yavrum molla, ağzını açtın mı bugün, bir daha yumamazsın. Ense köküne patlatırım kurşunu. Sonra sen ölü, ben esen. Bunu bilesin. Ve de hiç kıpranmayasın. Sakın medet umma bir yerden. Ötekiler de senin gibi. Kıskıvrak bağlandınız. Bağlandığınız için de, kıprandınız mı yandınız. Tamam mı?

Behlül, tabancanın namlusu altında soğuk terler dökerek homurdandı.

— Tamam topal şeytan. Dediğin gibi olsun.

— İstersen olmasın. Senin bileceğin bir iş bu...

Tevfik Bey olan bitenden habersiz, köşede yer etmiş. Çevresinde adamları. Duruşlarından onların da silahlı oldukları hemen anlaşılıyor.

Akif Bey, Topal Ali'nin işini iyi becerdiğini görünce yüzü gülerek açtı konuşmayı.

— Değerli hemşehrilerim. Bugün burada toplanmamızın nedeni, İzmir, Manisa ve Aydın gibi en gözde illerimizi, haksız, insanlıktan uzak ve alçakça bir taarruzla ele geçiren Yunan işgalini protesto

etmektir. Antlaşmalar gereğince, sadece inzibati görev yapmak amacıyla galip devletlerin askerleri çıkabilir iken, ortada hiçbir anlaşma ve neden olmaksızın Yunan askerleri İzmir'e çıkmış, çıkmakla kalmayarak, bu güzel beldeyi, Yunanistan topraklarına kattığını ilan etmiştir. Biz Türk çocukları olarak, bundan büyük acı duymaktayız. Görülmüş, işitilmiş değildir ki, bir ülkenin toprakları, bir başka ülkeye hibe edilsin. Toprak verilmez kardeşlerim. Alınır. Oysa, şimdi tersine olmuştur her şey. Türkün, yüzyıllardır kanını akıttığı, yüzyıllardır bu kan bahasına egemen olduğu topraklar, yabancıların kararıyla, başkalarına peşkeş çekilmiştir. Biz burada, bunun insanlığa aykırı olduğunu ve derhal topraklarımızın iadesi gerektiğini haykırmak için toplandık. Ya topraklarımızı derhal geri verirler, ya da bire kadar kırılsak da dövüşe dövüşe alırız...

Kentlinin sesi, çınarların yapraklarında yankılanıp tepelere ağdı.

— Alırız...

— Biz, bu topraklar için yüzyıllar boyu vuruştuk. Şimdi gerekirse, yine yüzyıllar boyu vuruşmaktan bir an ikirciklenmeyiz.

— Vuruşuruz...

— Bunu bildireceğiz her tarafa arkadaşlar. Bildirdik bile. Dün yine sizin imzalarınızla güç kazanmış olan telgrafları çektik. Bugün, bu büyük toplantımız, o telgrafların doğruluğunu gösteren bir belge olmaktadır. Ne var ki, aramızda bazı hainler var. Bizim, sizin zor altında imza verdiğimizi, inanılmaması gerektiğini söylüyorlar... Bu doğru mudur?

— Yalan. Allah onları kahretsin. Kimse, öğrenip yok edelim...

Şeyh Mehmet Efendi bembeyaz oldu. Demek, Vasili'yi temizleyenler bunlardı ha. Para için öldürmüşlermiş. Mektubu ellerine geçirdilerse, mektupta kendisinden de söz ediliyorsa, şimdi yanmıştı işte. En iyisi kimseye görünmeden buradan sıvışmak. Bakarsın Vasili keferesi adını vermiştir. Bakarsın, bu haberi ondan aldığını söylemiştir. En iyisi gözlerden uzaklaşıp kendini tekkeye atmak. Orada kimse dokunamaz ona.

Kalabalık ayağa kalkmış, yumruklarını sıkıyor. Üstüne doğru geliyordu sanki. Kudurmuş bunlar, diye düşündü. Bir anlarlarsa durumu, hemen paralarlar. Yemin para etmez burada. İnsanların, hele böyle-

sine yığınların öfkesini iyi bilir o. Şimdi insan sürüsü değil buradakiler. Kurt sürüsü...

Elleriyle karnını bastırdı. Yüzü sakallarının altında kül gibiydi zaten. Hasta sandılar. Yol açtılar. Kıyıdan sıyrıldı. Elleri karnında koştu bir süre. Sarıkız çeşmesinin başına gelince derin bir nefes aldı. Ve tekkeye kadar yeni bir koşu tutturdu.

Tevfik Bey, söz sırasının kendine gelmesini boşuna bekledi. Öteki beyler, toplantıyı iyi ayarlamışlardı. Dediklerini demişler, başka kimsenin konuşmasına fırsat vermeden, listeyi sürüvermişlerdi halkın onayına. Eller kalktı. Eller indi... Ve Milliciler, başarılı bir toplantı yapmanın kıvancıyla el sıkıştılar.

Bundan sonrasını kurul götürürdü artık. Belirli bir kurul olduktan sonra, işler bir iyice kolaylaşmıştı. Halk adına toplantılar yapıp kararlar alacaklardı.

Tevfik Bey, öfkeyle kalktı oturduğu taşın üstünden. Kentin yolunu tuttu. Şeyh efendinin daha ilk konuşmalar sırasında sıvıştığını görmüş, nedenine akıl erdirememişti. Ama bunun, Akif Bey'in çıkarıp salladığı bir kâğıtla ilişkisi olması çok akla yakındı.

Topal Ali, tabancasını çoktan indirmişti. Ama Behlül yine de kıpırdanamıyordu olduğu yerden. Ayakları uyuşmuş, beline sancılar saplanmıştı. Belli olmazdı bu topal şeytan. Bir kez kurtulmuştu elinden. Şimdi bakarsın kalabalığın arasında kim vurduya gidebilirdi hiç yoktan. Dönüp acılı acılı baktı. Ali gülerek kalk işareti yaptı.

— İşimiz bitti molla. Var git şeyhinin yanına. O, senden tabansızmış. Çoktan tüydü...

Kurul ilk toplantısını oracıkta yaptı. Topal Ali'yi dağ köylerinden asker toplamakla görevli kıldılar. Ova için, oraları bilenleri seçeceklerdi. Ali isterse, hemen yola çıksındı. Mustafa Bey gelirken, bir at, bir de mavzer getirmişti ona. Oyalanmadan giderse, belki adam toplamakta güçlük çekmezdi...Hiç çekmezdi. Biliyorlardı. Şimdiye değin becerdiği işlerden bir iyice tanımışlardı artık onu. Ama eğlenmeye gelmezdi. Yunan hazırlığını bitirir, bastırıverirdi bakarsın. Topladıklarını doğru Şahyar'a götürsündü. Süleyman Bey, orada eğitim yaptıracak.

Ali, al ata bindi Tevfik Bey'in oturduğu taşa basarak. Bir selam çaktı.

-31-

Halil, cami boşalıncaya bekledi. Sonra kalktı. Satı'nın evine uğradı. Kapıyı açtı. Kimseler yoktu. Dam, olduğu gibi duruyor. Sahibi pınara su doldurmaya gitmiş sanki. Hiçbir şeye dokunulmamış. İnanamıyor. Her şey Süllü'yü doğruladığı halde, onun doğru söyleyebileceğine aklı yatmıyor bir türlü.

Kendisiyle bir tutuyor Süllü'yü. Kurnazlıkta en az kendisi kadar ustalık tanıyor ona. Aldatırsa beni bir o aldatabilir, diye düşünüyor.

Fakat, evin durumu inandırıcı. Gelmeyesiye gitmiş bir kişi, evini böyle bırakmaz. Bir yerler karışık olur. Bir şeyler noksan kalır. Oysa, böyle bir karışıklık ve noksanlık yok evin düzeninde.

Dudu'nun damına yöneldi. Dudu, arkasını kapıya vermiş, topal bacağını uzatmış, mırıl mırıl bir şeyler söylüyor. Dinledi bir süre. Söylediklerine ninni de denilebilirdi, dua da. Hem Hasan büyümüştü artık. Köy çocuklarının bir ikisinin birden hakkından geliyordu kafası atınca. Ninniyi neylesin. Duadır bu. Oğlanı uyutmuş olmanın sevinciyle, belki de türkü söylüyordur Dudu. Dişsiz ağzı, kelimeleri yuttuğu için, bir mırıltı geliyordur kulağına.

Araştıran gözlerle damın içini süzdü. Dudu'dan başka bir canlı olduğunu belirtecek tek kıpırtı yok. Dışarısı yanıyor. Güneş, en küçük ayrıntıları büyütüp insanın gözüne sokacak nerdeyse. Ama damın içi karanlık. Belki ondan göremiyor.

İçini bir kurt kemiriyor. Aldatılmışlık kurdu girmiş bir kez içine. Başı zonkluyor. Bu iki karga bana bir oyun ettilerse, çekecekleri var elimden, diye geçiriyor. Burunlarından getiririm ki, yaptıklarını...

Bir inanç doluyor içine. Köylüsü kolay oyun edemez ona. Bilir başına geleceği. Halil bir kez kızdı mı, Çakıcı'nın Hacı Mustafa'sı, çırak kalır yanında. Öylesine işkence eder ki insana, yaşamak ağırlık gelir. Ölüm kurtuluş...

Rahatlıyor bu düşünceyle. Kırçıl bıyıkları gevşeyip düşüyor. Ve birden selamlıyor Dudu'yu. Ses duyunca hopladı Dudu. Zıplayıp çiğ aydınlığa dikti gözlerini.

— Kim var orda?

Ağayı tanıyınca buyur etti. Toplandı. Halil bir adım attı. Deminden beri karanlığa alışmıştı gözleri. Bir bakışta odanın içini taradı. Hasan yoktu.

— Süllü, Satı'nın ebeliğe gittiğini söyledi de, Yetim'e bir uğrayayım dediydim. Nerde o?

Dudu boş bulundu. Halil'in her şeyi öğrendiğini sanıp umutsuz umutsuz baktı gözlerine. Pireliydi zaten Halil. Bir iz arıyordu durmaksızın. Bu bakışlardan anlayıverdi oyuna geldiğini. "Kara dinini," dedi ilkin. Sonra hırsla kapıya yöneldi.

— Bana oyun ha...

Yaşından umulmayacak bir çeviklikle hanayına doğru koşmaya başladı.

Daha kapıdan girerken bağırdı. "Atımı..." diye...

Koşturdular.

Bir sıçrayışta bindi hayvana. Üzengileri bütün gücüyle bastırdı karnına. Hayvan ilkin direndi. Sonra bir ok gibi fırladı kapıdan. Köyün içinden aynı hızla geçti. Eski patikanın başında gözden yitti.

Süllü, Halil Ağa'nın at üstünde patikaya doğru seğirttiğini görünce acıyla baktı arkasından. Dizlerini dövdü.

— Eyvahlarım olsun. Gitti taze...

* * *

Satı, oğlunun elinden tutmuş, durmadan yürüyor. Öğle güneşi, saçlarından ter olup akıyor. Hasan, geri geri çekiştiriyor. Homurdanıyor. Yorulduğunu söylüyor ikide bir. Ama bırakmıyor Satı. Sürükler gibi çekiyor kolundan. Zorluyor.

Bir kurnazlık geliyor o zaman Hasan'ın aklına. Ayaklarını gerip dikiliyor olduğu yerde. Omuzlarını kasıyor.

— Ana, çişim var.

O zaman duruyor Satı. Bırakıyor Hasan'ın elini. Hasan yolun kıyısına dikiliyor bir süre. Nefesleniyor. O zaman tekrar yapışıyor eline anası. Tekrar başlıyor sürüklenmek. Ve kaykılarak gittiği için, kocaman kocaman adımlar atmak zorunda kalıyor Hasan. Satı'ya bir iyice ağırlık oluyor. Aldırmıyor Satı. Çekiştiriyor.

Sonunda mızıldanıyor Hasan. Hiç yoktan hıçkırmaya başlıyor. Duruyor Satı. Önünde çömelip sırtına alıyor oğlunu. Yürüyüşü ağırlaşıyor. Ama durmuyor ya... Bu bile yarar Satı için.

Hasan ilkin keyifle sarılıyor anasının omuzlarına. Sonra, içinde kıpırdayan bir şeylere uyarak, yeni bir mızıldanma tutturuyor.

— Ana, karnım aç.

— Biraz daha Hasan'ım. Azıcık daha dayan. Hele şu dönemeci dönelim. Karnımızı doyururuz.

Karnı kazınıyor sanki. Oyunda olsa, böylesine acıkmaz. Zorla tutup dama götürür anası. Ama şimdi öyle değil. Dönemece bakıyor. Yaklaşacağına uzaklaşıyor. Hiç yemek yiyemeyeceklermiş, karnı hiç doymayacakmış gibi geliyor Hasan'a. Sarsıyor anasını.

Öfke ve acı dolu bir sesle indiriyor onu sırtından.

— Hadi biraz yürü. Daha kolay varırız dönemece.

Teri sırtına çıkmış anasının. Bakıyor Hasan. Güneş yakıcı. Tam tepelerinde fırıldak gibi döneniyor.

Gözleri kararıyor ana oğulun. Gözlerinde bencik bencik siyahlıklar uçuşuyor. Durmuyorlar yine de... Gözleri pıtrak kaplı yolda habire yürüyorlar.

Satı'nın ince burunlu, parlak siyah sahtiyandan zenne pabuçları patlak patlak. Pıtrak, arada bir kavrayıveriyor o patlaklardan. Tökezliyor Satı. Hemen doğruluyor. Ne yürümekten kalıyor bir an, ne de oğlunun elini bırakıyor elinden.

Elindeki bohça, omzunu çökertiyor sanki. Yol uzayıp güneş kızdıkça ağırlaşıyor. Dönemece varıyorlar sonunda. Tepenin burnunu dönünce, Kayalar görünmez oluyor artık. Tuz karışığı toprak damların ışıltısı yitiyor. Yol daralıyor. Patika, belirsiz bir çizgi haline geliyor. İyice yitiyor gözden. Tüm pıtrak kesiyor her yan.

Bir yanları, yükselip giden yamaç. Bir yanlarında karanlık bir uçurum. Dibi görünmüyor. Daha patikanın kıyısından bakarken, gözü kararıyor kişinin. İncecik bir patikanın üstünde ip cambazları gibi ana oğul. Kayıp yolda, kurtuluş umudunun ardına düşmüşler.

— Karnım aç ana... Karnım çok acıktı...

Bir adım daha atmam, karnımı doyurmazsan der gibi. Acılı acı-

lı bakıyor anasına. Hadi diyor bakışlarıyla. Yay artık sofrayı. Aç şu bohçayı da, bir karnımızı doyuralım. Yoksa, dermanım kalmadı. Ayaklarımın bağı çözüldü açlıktan.

Satı hemen diz çöküyor toprağa. Bohçanın ucuna sardığı bazlamayla tulum peynirini çıkarıyor. Bir baş da soğan kırıyor yumruğuyla. Sürüyor oğlunun önüne. Hasan önceleri büyük bir hızla saldırıyor sofraya. Kocaman kocaman lokmalar alıyor ağzına. Ama çok geçmeden tıkanıveriyor.

Yorgunluk, iştah bırakmamış. Bir uyku basıyor sofranın başında. Gözkapaklarına değirmen taşı bağlanmış sanki. Bir türlü açamıyor. Ve bırakıveriyor kendini uykunun kollarına Hasan.

Satı, çabucak topluyor bohçayı. Oğlunu uyandırmaya kıyamıyor. Sırtlanıyor hemen. Birazcık oturmanın yararı olmuş. Bacakları güçlenmiş. Oğlu sırtında olduğu halde bile, oturmadan önceki ağırlığı vermiyor.

Güneş, tepenin ardına geçince, uçurum daha bir karanlık, daha bir korkunçlaşıyor. Kaf dağının ardındaki devin ağzı gibi, diye geçiriyor Satı. Yutmaya hazır bizi. Açılmış tüm genişliğince. Büyümüş, büyüyebileceği kadar.

Patika loşlaşmış. Pıtrakların arasında, beyaz bir donukluk halinde.

Üstelik sarplaşıyor giderek. Kayalar, kayaların yıllardır sivrilmiş uçlarına vuruyor. Ve adımladıkça, tüm taşa kesiyor artık. Sivri, keskin ve yıllardır süren yalnızlığının öcünü Satı'nın patlak pabuçlarından almak isterce amansız.

Satı, tüm gücünü ayaklarıyla, gözlerine vermiş. Ufacık bir dalgınlık, ağzını açmış bekleyen deve lokma olmak. Parçasını bile bulamazlar bu uçuruma düşenin. Bir tek parçası bile ele geçmez. Unutulur gider. Buralarda ölene Fatiha bile okunmaz. Kimsenin aklından geçmez ki dua okumak. Daha doğrusu kimse geçmez ki buradan. Belki ölen kalan olmuştur diye ellerini kaldırsın gökyüzüne.

İstese bile yapamaz bunu. Patika öylesine dar, uçurum öylesine korku verici ki... Her an tutunmaya hazır durmaktan, duayı, duayı bırak, Tanrı'yı unutur kişi...

O dönemeçten sonra, incecik patika uzayıp gidiyor. Yamaca do-

lanmış ince bir ip gibi. Satı'nın gözleri keskin olmasa fark etmeyecek bunu. Ama ne olsa çiğnenmiş toprak başta. Hemen ayrılıyor dikkatli bakınca.

Artık patika da gölgeler içinde. Akşam burada köydekinden çok daha erken olacak. Ah, bir varabilseler Süllü'nün söylediği mağaraya. Bir girebilseler. Yarı yolu ettiler demektir. Yarıyı buldular mı bir kez, Karaayakoğlu'nun eli ulaşmaz artık. Kurtuldular ki...

Bir eziklik var içinde. Köyden, alıştığı, bildiği, yaşantısını birlikte sürdürdüğü insanlardan temelli uzaklaşmanın ezikliği bu. Bir özlem doluyor içine. Efesi askere gittiğinde nasıl olmuşsa, işte öyle... Dönüp gitmek geliyor içinden. Döneyim. Öldürürse, öldürsün Karaayakoğlu. Ama köyümde, kendi insanlarımın arasında, diyor bir an.

Sonra, bedduaya dönüyor kini.

"Ah, Karaayakoğlu. Beni rahatımdan, köylümden ettin. Dilerim Tanrım'dan, seni de en sevdiklerinden etsin."

İleniyor. İlenmek daha artırıyor özlemini. Açlık gibi bir acı dikiliyor içinde. Giderek artıyor. Ve o acıyla dönüp bir kez daha yitirdiği köyüne bakmak istiyor Satı.

Köy yok ortalıkta. Ama dönemecin başında bir karaltı asılı.

Demin, yanından geçerlerken öyle bir karaltı yoktu oralarda. Tüm çıplak kayalar ve belli belirsiz toprakta dikenli pıtraklardan başka bir şey yoktu. Yanılmış olmasın.

Gözlerini ovalıyor.

Bir kez daha bakıyor.

Yanılmadı. Durmadan yaklaşan bir bencik var patikanın üstünde. Uzaklarda daha. Ama geliyor. Ve irkildi birden. Kim olabilirdi bu... Mutlaka Halil Ağa'ydı. Kaçtıklarını öğrendi. Öğrenir öğrenmez de atladı atına. Çevirdi başını bu yana. Gelen o... Başkası bu kadar yolu, bunca kısa zamanda alamaz.

Koşmaya başladı Satı. Ne var ki, yolun koşmaya izni yok. Ayakları dolanıyor. Sendeliyor. Ve her sendeleyişte, uçurum biraz daha açıyor ağzını. Yine de durmuyor. Atılıyor ileri doğru. Mağara takılmış aklına. Bir oraya varabilse. Bir gizlenebilse Karaayakoğlu'nun gözünden.

Ayakları kaydı.

Pabucunun patlak yerinden ayaklarını kesti kayalar. Aldırmadı. Korktu sadece. Kendinden değildi korkusu. Hasan sırtındaydı. İlk o kayardı uçuruma. İlk o yiterdi. Ve sonra Satı için durmak olmazdı artık. Mağaraya bir varsalar. Top meşenin ardına bir gizlenseler. Bulamaz onları Karaayakoğlu. Geçer gider.

Dönüp dönüp bakıyor Satı. Uzaklardaki nokta, giderek büyüyor. Daha belirli olunca, düşüncesinde yanılmadığını anlıyor. Karaayakoğlu bu. Hızla geliyor. Hem de atlı. Koşmak, uçmak isteğiyle, ayaklarına kement olmuş korku birbirine karışıyor. Kurtuluş yok.

İçine çöreklenen umutsuzluk, zınk diye durduruyor Satı'yı.

Hasan kurtulsun hiç olmazsa. İndiriyor sırtından. Anası koşarken uyanmış zaten. Patikayı işaret ediyor nefes nefese.

— Hasan'ım, uğrular bastı. Ben onları durdururum. Sen kaç. Hiç ardına bakma. Hiç durma. Var gücünle koş. İleride bir köy var. Oraya kadar sakın durayım deme olmaz mı?

Hasan, uğru sözünü duyunca, daha fazla dinlemiyor anasını. Ninesinin masallarında, öykülerinde tüm uğru dinlemiş. Bir yakalarsaymış kişiyi uğru, çarparmış. Yamıkırmış her bir yanı. Ve adam denmezmiş ona artık.

Bekliyor Satı. Bir adamışlık içinde, boynunu bükmüş. Olacaklar kendisiyle ilgili değil sanki. Bir acılı olayı seyretme hazırlığıyla, kararlı bekliyor.

Halil iyice yaklaşınca, atından atlıyor. Yer dar. Atlar atlamaz ayakları kayıyor. Bir iki sendeledikten sonra dengesini buluyor. Bir süre öfkeli bir bakışla alazlamak istiyor Satı'yı. Duruşu öylesine ilgisiz ki, Karaayakoğlu ürküyor bu kez. Yine de öfkeyle çıkışıyor.

— Benden kaçılmayacağını bilmiyor musun?

Cevap vermiyor Satı. Büyümüş gözlerle bakıyor yüzüne. Yalnız gözlerinde korku var. Belki korku değil bu bakışlar. Bir kararın açıklanması. Ama anlamıyor Halil. Kırmızı kırmızı gözleri. Karaları akına karışıp kızarmış. Yemini parçalayacak bir sırtlan gibi yalanıyor. Ve yan yan yaklaşıyor Satı'ya. Daha sert, daha öfkeli devam ediyor.

— Ha... Benden kaçılmayacağını bilmiyor musun?

Satı, bir yalvarış gibi cevaplıyor onu.

— Ben, kimsenin olmam ağam. Ne senin, ne başkasının.

— Görürüz bakalım. Benim istediğimi vermemek nasıl oluyormuş anlarız şimdi. Benim sözümden çıkmak, buyruğumdan kaçmak nasılmış gösteririm sana. Nankör cibilliyetsiz.

Ses yok Satı'da. Sadece birkaç adım geriliyor. Yan gözle bakıyor patikaya. Hasan alabildiğine koşmakta. Hasan olmasa önde... Tam yarın başında şimdi. Kendini atıverir aşağı. Ama hiç olmadı Hasan kurtulmalı. Kurtulmalı ki, şehidine hesap verebilsin. Ben öldüm. Ama oğlumuz aşağıda. Yaşıyor. Büyür, bilirse olanları öcümüzü komaz. Alır mutlaka, diyebilsin. Yoksa yaşamanın bir değeri, bir gereği yok ki zaten. O, Hasan'ıyla birlikte ölmüş.

Ölüm düşüncesinin böylesine kolay gelmesi, yüreklendirdi Satı'yı. Ayaklarını gerip patikanın ortasına dikildi. Ölürdü ölmeye. Ölürdü ya. Hasan'ı için de gerekli zamanı kazanırdı. Kendini öldürse bile, Hasan'ın ardına düşecek hal kalmazdı bu imansızda. Bir kaya gibi dikilip kaldı yerinde. Bekliyor. Boğuşacak. Ama yine de alttan alıyor.

— Ağam, ah alma şehit dulundan. Ah almak iyi değildir. Yoksulun ahı tutar. Per perişan eder adamı. Ah alma. Bırak beni yoluma gideyim. Ömrüm boyunca dua ederim sana. Olmaz mı benim yiğit ağam. Ha olmaz mı?

Onun alttan alması daha bir öfkelendiriyor Halil'i.

— Sus kız kenef. Köpeğin duası kabul olsa, gökten kemik yağar. Ben şimdiye kimseye etmediğim iyiliği ettim sana. Ağalık şanımı ayaklar altına alıp dul başına, kocaman piçine aldırmaksızın nikâhıma almak istedim. Ne cevap aldım. Hiç... Senin gibilerin ahından ne olurmuş. Bir hakkın mı var üstümde? Bir alacağın mı var?

Yürüyor. Satı geriliyor. İki adımda kolundan yakalıyor onu. Sarsıyor.

— De bakalım şimdi. Şuracıkta, gönlünle benim oluyor musun? Yoksa, zor mu kullanayım. Söz sana işte. Dediğimi yaparsan, ben de seni görmemiş, bulmamış olurum. Dilediğin yere git. Dilediğin gibi yaşa. Ama olmaz dersen, bil ki ölümüne karar verdim. Hem ölümüne, hem de benim olmaya. Ölsen bile bırakmam bu hıncı içimde. Bilmiş ol...

Satı direniyor. Kolunu kurtarmak istiyor. Boşuna. Kerpeten gi-

bi sıkılmış Halil'in parmakları. Kolu bir mengene olmuş. Sarmaya çalışıyor Satı'yı. Kurtulmak için yine de çırpınıyor kadın. Ve birden bir tokat patlıyor suratında.

— Anlaşıldı. İyilikle olmayacak bu iş. Madem kendin arandın.

Daha çok çırpınıyor Satı. Kendini yana atmak istiyor. Başaramıyor. Onun çırpınması, iştahını kabartıyor Halil'in. Daha sıkıyor. Daha sarılmak istiyor. Ve tam saramadıkça, öfkesinden, isteğinden, çılgına dönüyor. Durmadan tokatlıyor. Durmadan sövüyor ana avrat.

Bir an kurtulur gibi oldu. Ama hemen yakaladı Halil. Bir eliyle saçlarını kavramış. Büküyor başını. Öteki eliyle, üstündekileri çıkarma çabasında. Elini her uzatışında, üç eteğinden bir parça koparıyor. El el beyaz teni görünüyor Satı'nın.

Daha artıyor saldırısı Halil'in. Beyaz etlerin pembeleşen kıpırtısını gördükçe, bir iyice kuduruyor. Satı çırpınıyor. Göğsünden yakalıyor entarisini. Bir çekişte indiriveriyor. Satı'nın diri yuvarlak göğüsleri sallanıyor açıkta. Utançla kabarcıklanıyor. Ve başını kanırtarak, göğüslerine uzanan eli ısırıyor Satı.

Bir feryat bırakıyor Halil. Can havliyle yana sıçrıyor. Ve Satı, çıplaklığına aldırmaksızın, koşmak istiyor.

Ama boğuşma, tüm sinir yapmış Halil'i. Gerilmiş iyice. Bir yay gibi. Atılıyor. Belinden yakalayıp altına alıyor Satı'yı. Bacaklarının arasına sıkıştırıyor. Kapanıyor diri göğüslerin üstüne, öpüyor, ısırıyor insafsızca.

Yumrukluyor Satı. Çırpınıyor. Boşuna. Bacakları, Halil'in bacakları arasında. Daha ilk yumrukta, kollarını büküp sırtında kenetlemiş Halil. Öpüyor göğüslerini. Dişlerinin arasında kıyık kıyık kıyıyor.

Homurdanıyor. Bir köpek gibi. Ve bir ara, başı Satı'nın ağzına yaklaşıyor. Kulağını yakalıyor Satı. Koparıyor hiç acımasız. Ve Halil kopuk kulağına yapışarak acıyla irkiliyor. Fırlıyor Satı. Çırpınmaktan sırtı kıyılmış sivri kayalarda. Halil'in diş izlerinden, kayaların ince kesiğinden kan sızıyor. Beyaz teni, ala bulanmış.

Parçalanmış elbisesini toplayarak, kaçmaya çabalıyor Satı. Halil biraz ovunduktan sonra, tekrar yetişiyor ardından. Vuruyor. Tekrar altına alamadığı için, tüm gücünü avuçlarında toplayıp yüzü, göğsü, bedeni demeksizin durmadan indiriyor şaplağı. Kulağının kanı, yüzünü

korkunçlaştırmış. Satı, kendini korumak istiyor. Elini kaldırıyor halsiz halsiz.

Halil tekrar atılmış. Ve tam yakalamak üzereyken, gözlerini parmaklarının ucunda görüyor Halil'in. Uzatıveriyor parmaklarını. Yeni bir uluma. Yeni bir gerileme. Ve yeni bir fırsat Satı için.

Ama kaçmaya dermanı kalmamış. Tam yarın başında dikilip kalmış. Satı, bir gölge Halil'in gözlerinde. Görmüyor. Sadece sezinliyor. Gözleri biber gibi yanıyor. Öfkesi iyice azdırmış Halil'i. Artık tek düşüncesi, Satı'ya sahip olmak. Ölü ya da diri...

Atılıyor birden. Sendeliyorlar. Ve iki çığlık uzuyor uçurumun içinde...

* * *

Hasan, uğru korkusundan durmadan koşuyor. Dönüp arkasına baktığında, anasını göremiyor. Ağlamaya başlıyor. Anasını uğrular aldı. Burnundan sümükleri akarak, hıçkırıklarla boğularak bir yas kaldırıyor ki...

Karanlık çöktükçe, korkusu artıyor. Uğrular anasını aldılar. Şimdi sıra kendinde. Ya geldi, ya gelecekler. Yoldadırlar. Gizlenecek bir yeri de yok ki... Demek ardından gelen homurtu ve bağırtılar, onların sesiydi. Anasını yediler, bayram ediyorlardı. Oysa, ne düşünmüştü o. Anası güçlüdür. Anasının yüreği, uğruları kaçıracak kadar yücedir.

Olmadı demek. Uğrular anasını kaçırdılar. Kaldı mı yalnız bu yollarda. Ninesi olsaydı yanında, korurdu onu. Bir okur üflerdi. Uğrular tuz buz olurdu.

Yaralayıp ya da çarpıp bırakmasınlar anasını.

Dönüyor. Biraz önce koşarak geçtiği yolları çiğniyor tekrar. Ve bağırıyor durmadan.

— Ana... Ana...

Gözlerinde damla damla yaş. Anası yok ortalıkta. Uğrularla yitti. Oğlunu bırakıp yitiklere karıştı. Peki, uğrular nerde? Çıksalar ya karşısına? Neden bıraktı anasını? Bir de ben efe olacağım diye yiğitlenir köyde. Çocukların başını yarar durmadan. İşte uğrulardan korktu. Kaptırdı anasını. Neden sen kaç, ben tutarım onları ana demedi. Neden bıraktı uğruların eline bicik anasını.

— Ana... Ana...

Yok işte. Kimseler yok. Ne anası var, ne de uğrular.

Köy de öyle uzak ki...

Köye gitmesin anası. Uğruları kandırıp uzaklaştırmasın Hasan'dan. Neden olmasın. Koskoca kadın. Kolay yiter mi? Hem uğrular adam yemezmiş. Bakarsın bunlar yiyen cinsindendir. Yemedilerse hani anası...

— Ana... Ana...

Ve giderek boğuklaşan hıçkırıklarla, kendi ayak seslerinden korkan Hasan'ın hızı durmadan artıyor köy yönünde.

* * *

Halil atını mahmuzlayarak kahvenin önünden geçince, köylüler dışarı fırladılar. Süllü bu geçişten hemen pirelendi. Kahveden çıktı. Dudu'nun yanına gitti. Karaayakoğlu'nun geçişini anlattı. Bir süre avunmak istediler. Ama gidiş yönü yüreklerini oynattı. Nereden haber alabilirdi? Nereden anlayabilirdi o yöne gittiğini?

Dudu, basıldım sanarak yakaran bakışlarla baktığını anlattı Süllü'ye. O zaman dizini dövdü Süllü.

— Tüh, dedi. Tüm emekler yabana gitti.

— Belki bulamaz.

— Bulur. Ne hin oğlu hindir o... Bulamaz olur mu hiç. Atı da yavuz.

Dövünmekten başka bir şey gelmiyordu ellerinden. Bir de dua etmekten. Tüm umutları Tanrı'daydı. Bakarsın bir tavuk karası verirdi Halil'in gözlerine. Bakarsın Avra patikasını aşmış olurdu Satı da, oraya dalardı Halil. Bulamazdı. Bir bulamasaydı. Bir boş dönüp gelseydi.

O zaman da bunlara sarardı. Ölümden beter işkence ederdi ikisine de... Bir korku kapladı yaşlı yürekleri. Ölüm korkusu. Canın böylesine tatlı olduğunu bilmiyorlardı. Satı'yı bulmuş bile olsaydı Karaayakoğlu, yine de işkence ederdi onlara. Etlerini kıyık kıyık kıyardı. Lokma lokma edip köpeklere yedirirdi. Yanmışlardı. Bir iyice yanmışlardı ki...

Akşama dek beklediler. Süllü oturduğu kilimin üstünden, bir camiye gitmek için kalktı. Ve namazını bitirir bitirmez, koşarak geldi yine. Bir haber var mıydı? Gelen giden oluyor muydu patika yönünden?

Yok...

Gece oldu... Bir karaltı belirdi. Dikkatle izlediler. Karaayakoğlu'nun atıydı bu. Boş dönüyordu. Bir umuttu. Patika dar ve tehlikeliydi. Karaayakoğlu daha Satı'ya yetişemeden uçuruma mı düşmüştü ki... Olamazdı ama. Bir iş vardı atın boş dönmesinde. Karaayakoğlu, bu yörenin en usta binicisiydi. Ata bir şey olmayacak da o düşecek...

Bir oyun var yine. Ama ne? Hanay ayaklandı. Karaayakoğlu'nun atı boş gelince, telaşa düştüler. Kimse ne yana gittiğini de bilmiyordu ki... Dudu'yla Süllü, kilimin üstünde durmadan tespih çekiyorlar. Hanaylı, sabaha diri çıkıyor. Erkenden arayacaklar yolları. Atın izini sürüp bulacaklar babalarını.

Dudu'nun gözlerine yeni bir karaltı geliyor. Patika yönünde bir kımıltı var. Süllü dikiliyor hemen. Fakat, seçemiyor. Tin tin seğirtiyor patikaya doğru. Gelen Hasan.

Dudakları, burnunun altında sarkmış sümükleri kurumuş. Kabuk bağlamış. Yüzü pancar gibi. Sadece yaş akıyor gözlerinden. Ve bir hırıltı geliyor göğsünden. Süllü'yü görünce, yıkılıveriyor olduğu yere.

Kucaklıyor Süllü onu.

Getirip ninesine teslim ediyor.

Düşündükleri gibi.

Halil'in atı ve Hasan döndüğüne göre, Karaayakoğlu yakaladı bunları. Ve Satı, teslim olmaktansa, ölümü yeğ buldu. Belki Karaayakoğlu'nu da ardından sürükleyerek.

Derin bir nefes aldılar.

Dudu, ocaktan su gövecini indirdi. Hasan'ın ayaklarını, yüzünü sildi yaş bezle. Soğan dövüp sardı ayaklarına. Şişmişti.

Hasan belli belirsiz sayıklıyordu. Eğilip kulak verdiler.

— Anam yok. Uğrular aldı anamı...

-32-

Köylü, kahvede toplanmış kendi arasında konuşuyor. Savaşı, Topal Ali'nin bu savaşta aldığı görevi, kentlinin tutumunu tartışıyorlar. Kimse kesin bir şey bilmediği için, tüm konuşmalar havada kalıyor. En gerçeği, yine Gazi Kerim'in anıları.

En çok da Topal Ali'ye kızıyorlar. Gidişinin ardından neredeyse ay geçecek. Sağ, esen olduğunu öğrendiler Bayındıroğlu'ndan. Ama tüm bildikleri o kadar. Yunan geldi mi? Vuruşma oldu mu? Bilmiyorlar. İnsan, bir kez de köylüsünü düşünür. Bir fırsat bulup atlar gelir.

Der ki, böyle böyle oldu. Aydınlatır onları. Ama gelmiyor. Bir gelse, yapışacaklar yakasına. Haydi bu yılı geçirdik, diyecekler. Karaayakoğlu insafa geldi. Bir yıllık nafakamızı verdi. Sonra da, uğrulara karıştı gitti. Ne izini bulabildik, ne de bir haber var bunca gün geçmesine karşın. Ağa değişti köyde. Senin haberin yok. Satı da yitikler arasında. Hasan hem öksüz, hem yetim kaldı. Tüm Dudu'nun eline bakıyor artık. Dediğine göre, Avra patikasına kavuşacakları sıra, uğrular basmış. Hasan kaçmış, ama Satı'yı götürmüşler geldikleri yere...

Haydi gelemiyorsun. Bir kişiler de mi bulamıyorsun köye gönderecek? Göndersene. Bir haber iletsene köylüne. Yok... Hiçbir haber yok Topal Ali'den. Hani neredeyse, o da uğrulara karıştı diyecekler. Karaayakoğlu Hasip Ağa'nın şimdiden verdiği gözdağı da cabası.

Babası yiter yitmez, hanaya kuruldu Hasip. Ve hemen ertesi günü kahveye gelip babasının verdiği ekinleri, hasat zamanı bir tamam geri istediğini bildirdi.

Söz buradan açılınca, yürüyüp gitti artık. Gelen gideni aratır demiş eskiler. Ne de güzel bilmişler. İşte, geldiği gün arattı daha babasını. O, bir iyilik etmiş, köylüsünü açlıktan kurtarmıştı. Bu hemen, gözünü çıkarıyordu köylünün. Ya sağsaydı ağa. Dönüp gelirseydi. Dönüp gelmese bile, örnek almıyor muydu babasından. Sapasağlamdı. Yiğit kişiydi. Ama atının üstünde uçar gibi bir gitmiş, bir daha görünmemişti. Hem de atı boş döndüğü halde. Aramışlar, iz sürüp bütün patikayı kollamışlardı da, bulamamışlardı. Bunu da mı düşünmüyordu Hasip Ağa... Düşünmezdi. Neyine gerekti onun. O, biri iki etmeye bakardı. Öteki vızıltı...

Daha uzayacaktı konuşmalar. Ama birden kahvenin kapısı ardına dayanıverdi. İrkildiler. Topal Ali mi gelmişti yoksa...

Değildi. Kapıdan başını eğerek dağ gibi bir zeybek girdi içeri. İrkildi köylü. Korku karışımı bir saygıyla ayağa fırladılar. Zeybek bir adım girdi, ardından iki zeybek daha göründü. Kalın bacaklarının ya-

nığından belli ki, eski dağlı bunlar. Selam verdiler. Ve köylünün has köşede açtığı yere yarıp bağdaş kurdular.

Adsız, kahveleri koşturdu. Zeybek, kahvedekileri tek tek süzdü. Ve sessiz yudumladı kahvesini. Bir kıpırtı dolaştı içeride. Söyleseydi ya niye geldiğini. Hem tanımıyorlardı da bunları. Kimin kızanı idiler acaba? Yoksa efe, şu iriyarı, ortada oturan mı?

Süllü gözlerini kıstı. Bir süre, aklındaki, unuttuğu zeybek isimleriyle karşılaştırdı bu üç yabancı yüzü. Çıkaramadı. Çıkaramayınca, sıkıntıyla sordu.

— Hayırdır inşallah efe. Bir emriniz mi var?

Zeybek, sertliği ve kesinliği yumuşaklığında bir sesle konuştu.

— Hayır ağa. Köyde ne kadar erzak, ne kadar silah tutabilecek er varsa, toplamaya geldik.

Köylüden hiç ses çıkmadı. Şaşkın şaşkın bakıştılar. Erzak ve silahı anlarlardı. Ama adam istemek neyin nesiydi. Zeybeklik töresinde görülmüş değildi ki bu. Hatta içlerinden biri zeybekliğe soyunmak isterse, bir efenin yanına girinceye kadar, Mevlevi çilesinden daha ağır sınavlar vermek zorunda değil miydi? Oysa, şimdi gelmişler, hemen zeybekliğe soyunun diyorlardı. Olacak iş değildi bu. Demek ortalık, zeybeklik törelerinin bile unutulacağı kadar büyük bir bozgun içindeydi ha...

Zeybek, bu sessizlikten tedirgin oldu. Sesinde aynı tonu saklamaya çalışarak.

— Davranın, dedi. İşimiz acele ağalar. Bir an önce gitmemiz gerek buradan. Daha uğrayacağımız yerler var. Eğlemeyin bizi. Çünkü, eğlenebilecek gibi değiliz.

Yine ses yok köylüde. Ne diyebilirler ki... Bu sözlerin altında, gönlünüzle, ne varsa getirin, yoksa biz kalkıp almasını biliriz tehdidi yatıyor. Alırlar da... İsterlerse kalkıp alırlar. Bebeklikleri ninnisi, çocuklukları masalı, gençlikleri de efe hayali ile geçmiş dağköylü için, bu sözlerin anlamı büyük. Büyük ya, verecekleri bir şey yok. Bunu söyleyemiyorlar bir türlü. Söyleseler de belki inanmaz zeybek..

Sessizliğin iyice yoğunlaştığı bir sırada, kapı tekrar açıldı. Gazi Kerim, koltuk değneğini eşikten geçirirken, omzunu dayadı söveye. Ve selam verdi köylülerine.

— Selamun aleyküm köylü...

Birden yabancıları gördü. Devam etti.

— Selamun aleyküm efeler. Hoş geldiniz.

Zeybek, bu da nereden çıktı gibilerden yüzünü buruşturup selamını aldı.

— Aleyküm selam. Hoşgördük.

Köylüler kaş, göz ediyorlar. Kerim anlamıyor. Anlamayınca, Süllü söylüyor zeybeğin istediklerini.

Kerim, koltuk değneğini bir silah gibi kaldırıyor omzu düzeyine. Zeybeği işaretleyerek,

— Adam, erzak ve silah istiyorsunuz ha efeler? Hangi hayır iş için bu?

Zeybeğin böyle bir soruyla karşılaşacağını, hem de sakat bir adamdan geleceğini hiç beklemediği hemen belli oluyor. Bir irkiliyor. Gözlerine bedeninin tüm korkunçluğunu verme çabasıyla, söver gibi bakıyor. Kerim aldırışsız. Aynı şekilde cevap veriyor bakışlara. Bu bakışlarda, korkunun zerresi yok. Çetin bir adam olduğu belli sakatın. Zeybek, gözlerini yere indiriyor. Ötekiler, tüfeklerinin tetiğiyle oynuyorlar. Hafif bir el işareti. Tüm eylem duruyor. Sorguya alışkın değiller. Şimdiye değin istemişler ve almışlar. Ama bu adamda bir şeyler var. Gözleri söylüyor bunu. Bir zeybeğin gözünün içine böylesine yürekli bakabilmek için, ya deli olmalı kişi ya da ölümü kanıksamış biri.

— Hayır iş için ağa. Çok bir hayır iş için.

Kerim, köylüsünün gözünde büyüyüvermiş. Tüm konuşmayı ele almış artık. Zeybeği susturdu. Zeybeğe soru sorup cevabını aldı. Devam ediyor üstelik.

— Köylü yoksul efe. Köylü bu yıl kışı ödünçle geçirecek. Hayır işi öğrenirse, belki kendi nafakasını verir. De bakalım hele sen şu işi de, helal etsin lokmasını.

Zeybek dişlerini sıktı. Sıkıntılıydı. Böyle uzun uzun konuşmanın bir gereği yoktu. Parmağının bir oynayışında, tepesi üstü dikilirdi şu sakat adam. Ama o bakışlar. Bir başkalık vardı ki, engel oluyordu zeybeğe. Açıkladı.

— Yunan, İzmir'e asker çıkardı. Orada dursa iyiydi ağa. Durmadı. Üç koldan ilerliyor. Salihli, Aydın bir de Akhisar yönüne vurdu. Kasaba gitti ağalar. Manisa düştü. Yalnız, Ahmetli'de bizimkiler vurdular Yunanı. Biraz durakladı. Ama Aydın'ı da aldı. Ödemiş zorlandı. Seksen efe şehit verdik, Hacıilyas'ta. Şimdi karşı hareketi hazırlıyoruz. Mustafa Kemal Paşa Samsun'da... Koman, diyor. Yunanı vurun. Efem, Demirci Mehmet Efe, Paşa'nın buyruğuna girdi. Onun buyruğu üzerine asker toplayıp cephe açacak. Kaptırdığımız yerleri tekrar alabilmek için savaş başlıyor ağa. Ve de alacağız verdiğimiz her yeri. Bunun için de adam gerekli, silah gerekli ve de en önemlisi askeri aç komamak gerekli. Anladın mı?

Kerim daha Mustafa Kemal adını duyar duymaz, yerinde duramaz olmuştu. Atıldı.

— Efen, Mustafa Kemal Paşa'nın buyruğunda mı yiğit efe?

Zeybek şaşkın. Başını sallıyor. Sonra bu yetersizmiş gibi,

— Evet. Buyruğunda, diyor.

Kerim bu söz üstüne, değneğine dayanarak üç adımda zeybeğin yanına atıyor kendini.

— Ağadan kendim ve de ayalim için on ölçek efzak aldım. Üçünü öğüttüm. Ama yedi ölçeği el vurulmadık duruyor. Madem kumandan Kemal. Madem başınızda o var. Gel benimle efe. Durma kalk. O yedi ölçek erzak, anamın ak sütü gibi helal olsun size. Sonra durma, yaz beni zeybeğe. Hem de en başa. Çanakkale gazilerinden, en birinci avcı neferi Kerim diye kaydet.

Sonlarına doğru sesi boğulmuştu Kerim'in. Hıçkırık gibi geliyordu boğazından. Yerinden fırladı zeybek. Kerim'in ellerini tutarak, kendi yerine oturttu.

— Sen otur ağam. Sen sıranı savmışsın. Şimdi biz varız. Siz, yedi düvele kafa tutup boyun büktürdünüz. Bizim karşımızda bir Yunan var. Tanrı'nın izniyle onun hakkından gelmeye biz yeteriz. Ve de size iş düşürmeyiz, tasalanma.

Kerim yine atıldı. Sesinde umut muştusunun güveni var.

— Elbet yetersiniz efe. Elbet hakkından gelirsiniz Yunanın. Başınızda o varken, değil Yunan, tüm gâvur askeri birleşip gelse, sün-

günün ucunda sürer atarsınız. Biz öyle ettiydik. Hem de, pek azdık o zaman. Yine tümüyle baş ettik. Şimdiyse, başınızda o, yanınızda Mehmetçik var. Yunanın sözü mü olur.

Tüm bakışlar camlaştı kahvenin içinde. Kimse baktığı yeri görmüyor. Bir anda boşaldı kahve. Köylü, ipi kopmuş tespih taneleri gibi dağıldı köyün içine. Bir Kerim, bir de zeybekler kaldı içeride.

Zeybek, Kerim'in elini tutmuş, bırakmıyor.

— Anlat ağa. Mustafa Kemal'i anlat bize...

— Sen önce beni yaz başa, sonra anlatırım. Bakma ayağımın tekini yitirdiğime. İş görürüm ben. Sen güçlüsün. Bir bayırda, bir taş ardına taşırsın beni. Oturduğum yerden, kurşunum bitene, dizelerim Yunanı toprağa. İngiliz bir oyun etti, bacağımın tekini aldı diye, saplanıp kalacak mıyım? Hem öcümü aldım İngilizden. Kor muyum. Anasını belledim, Conkbayırı'nda. Bastım kurşunu ardından. Bastım kurşunu... Yine öyle yaparım. Otururum bir yere. Ver ederim kurşunu. Şunu bilesin ki, boşa atmam. Hiç boşa atmam hem de... Benim namlumdan çıkan kurşun, gâvurun doğru can evine gider. Destek olursunuz bana. Savaş yerine kadar götürürsünüz. Biz öyle yapardık Çanakkale'de. Birbirimize destek olurduk. Olmasanız da olur ya... Bir siper bulurum kendime ben. On Yunan temizlerim ölünceye...

Güldü... Bacağını okşadı.

— Bu sakat bacak yok mu, bu sakat bacak. Bir tepemi attırdı ki savaş yerinde. Sorma... Süngüyü takıp salıvermişiz kendimizi. Mıhladı mı beni İngiliz. Oturttu mu merminin annacına. Ulan etme, tutma... Dinleyen kim. Bir tepem attı ki, efe, acıyı unuttum. Gelene sıktım kurşunu, gidene ver ettim ardından. Yıktım tümünü de... Sonra, Kemal geldi. Sırtımı sıvazladı. Aferin, dedi bana. Aferin Kayalı, kaya gibiymişsin. Ya... Benim bir bacak gitti efe. Olsun. Biri var daha. Kemal için istersen şimdi veririm ötekini de... Hem de gık demeden.

— Biliyorum ağa. Biliyorum ki, bu dediğini yaparsın. Ama buyruk var bize. Sen yiğit bir adamsın. Savaş görmüşsün. Buyruk nedir bilirsin. Efemden buyruk var ki, gazileri almayacaksın der. Şimdi seni götürürsem, bitirir beni efem. Buyruğundan çıkmış olurum.

— Gazileri değildir o buyruk efe. Sakatlarıdır. Ondan almıyorsun

beni. Sakat olmasam, en başa yazmakta bir an durmazsın. Ama dedim sana. İş görürüm ben. Hem de sağlamlardan daha bir iyi iş görürüm.

Gözleri dolu dolu olmuştu. Sakatlığın böylesine koyduğunu ansımıyordu Kerim. İlk kez, içi gidiyordu. Madem kumandan oydu... Kerim vuruşmasın olmazdı. Olmazdı ya, işte almıyorlardı onu askere.

— Sen götür beni yiğit efe... Kumandanın karşısına varayım ben. Kemal'e bir selam çakayım. Diyeyim ki, ben yine geldim. Bak nasıl alır askere beni. Gör o zaman.

— İsterdim ağam. Gerçekten isterdim bunu. Ama Paşa çok uzaklarda şimdi. Samsun'da. İlkin Havza'ya gitmişti. Sonra Samsun'a dönmüş. Oradan buyruk verir. Yakında da Erzurum'a geçecekmiş diye işittik. O yüzden, mümkünü yok isteğinin.

Boynunu büktü Kerim..

— Sen emir kulusun efe. Bir şey diyemem. Askerliği bilirim. Zeybeksin, ama madem onun buyruğundasın, askersin sen. Bir kişi buyruğundan çıktı mı, çok kızar o... Küplere biner. Biz, ne dediyse yaptığımız için kazandık Çanakkale'de... Yoksa kazanabilir miydik? Ama eğer bir gün görürsen onu, karşılaşırsanız, selam ilet benden. De ki, Kayalarlı Kerim böyle böyle dedi. Çok selam yolladı sana. Gine buyruğunda vuruşmak istedi. Biz almadık. Anlasın ki, ben kaçmadım.

— Olur ağam. Hiç tasa etme. Bir bir söylerim dediklerini.

— Dersen, göreceksin bak nasıl sevinir kumandanım. Nasıl bilir beni. Hemen ışılar gözleri. Keşke, der. Keşke alsaydınız. İyi nişancıdır o. Attığını indirir.

Onlar konuşurken, köylü, damında ne varsa yığmış alana. Gençler, hemen saf tutmuşlar.

Zeybek, erzaka bir göz attı. Tarhanası bulguru, arpa karışık buğdayıyla çuvallar, torbalar, çıkınlar üst üste... Yine de beğenmedi. Köylünün durumu hiç iyi değildi demek. Bir kışlık dediği erzakı buysa...

Sormadan edemedi.

— Tüm erzakınız bu mu?

— Bu efe. Evde bir şey komadık. Biz aç kalalım zararı yok. Ama düşman önündeki yiğitlerin aç kalması olmaz. Götür sen bunu. Anamızın ak sütü gibi helal olsun.

Birbirini tamamlayarak konuşuyordu köylüler. Belliydi ki, deminki suskun kişiler değildi bunlar. Eski mavzerleri, Doksan Üç savaşından kalma çakaralmazları yüklenmiş gençler de saf tuttuğuna göre, yürektendi söyledikleri. İçtenlikle konuşuyorlar. Korku yitmiş artık. Yerine, sevgi ve bir şeyler yapabilmenin kıvancı gelmiş.

Zeybek, sevgiyle baktı köylülere.

— Alın bunları, aldığınız yere götürün. Çoluk çocuk aç mı kalacaksınız?

Köylü adına Süllü bir adım öne çıktı.

— Biz aç kalmayız efe. Köy yerindeyiz. Asker aç kalır. Dağ taş, gâvurla vuruşacak. Onun aç kalması demek, elinin, ayağının kesilmesi demektir. Biz ölmeyiz ya... Asker yoksulluk çekmemelidir, derdi rahmetli Osman Paşa... Biz çok yoksulluk çektik de Plevne'de... Al götür sen. Bakma bize. Olmadı, ağaya yakarırız. Yeniden ödünç alırız.

Zeybek, yüzünü buruşturdu son söz üstüne. Elini salladı olumsuz anlamda.

— Ağanız Karaayaklar değil mi sizin? Zor alırsınız.

Hiç ses vermedi köylüler. Yutkundular. Hasip Ağa biraz önce aralarındaydı. Şimdi kaybolduğuna bakılırsa, bir oyun düzüyor olmalıydı. Ya da bakarsın, can kuşkusuyla, ambarda nesi var, nesi yok getirip yığacak alana.

Bu zeybeklerin de bilmediği yoktu hani. Dağda, kara taş üstünde yürüyen kara karıncanın eyleminden haber alıyorlar doğrusu. Şaşılacak iş. Şaşılacak iş ya, dağlar, sırrını bilene her bir şeyi açık etmez mi? Eder. Öyleyse niye şaşıyorlar. Kendileri öyle değil mi? Şu Bozdağ'da kaç köy varsa olan bitenden hemen haber almazlar mı? Alırlar...

Köylünün ses vermemesi, zeybeğin tam üstüne vurduğunu gösteriyordu. O, daha çok, Ödemiş yöresindendi. Ama buralarda kaç köyün ağası olduğu bilinmeyen Karaayakoğullarının bulunduğunu söylemişlerdi. Köyünü tam kestirememişti. Tüm dağ köylerini dolaştığı için, karıştırıyordu. Ama iyi vurdurmuştu.

Karaayakların dolu ambarı duruyorken, köylülerin ödünç erzaklarına el koymayı yediremedi. Ambardan alabildiğince erzak götürürdü. Yüzü gülerdi zeybeklerin. Sevinirlerdi.

— Hanayı ne tarafa düşer ağanızın?

Cevap alma umudu yoktu. O bir kez geliyordu buraya. Ama ağa tüm başlarındaydı. Bir aykırı iş yaparlarsa, burunlarından getirirdi köylülerin. Bu yüzden cevap ummuyordu ya, yine sordu işte.

Süllü, parmağının ucuyla hanay yönünü gösterdi. Göz kırptı zeybek. Biliyorum, anlamına. Bilmez miyim hiç. O da köylüydü. Ve dağköylü olduğu için de, ağanın ne demek olduğunu iyi bilirdi. Zeybekliğe soyununcaya kadar, Tanrı'dan daha fazla korkardı ağadan. Şimdiyse... Şimdi her şeyi bir kurşunla ölçtüğü için, ağalar ondan korkuyorlar. Ne tersti şu dünyanın işi. Tüm yaşamın boyunca ağa korkusundan titre sen. Sonra bir soyun zeybekliğe, ağalar senden korksun. Sanki dünyanın düzeni, korku üstüne kurulmuş...

Hanaya doğru birkaç adım attı.

— Gönüllüler benimle gelsin...

Yürüdüler.

Şimdiden, içlerindeki bazı korkuları atmalıydılar. Zeybek yamağıyken, efelerin çoğunun neden ilk kendi ağaları üstüne hörlettiğini bilmiyordu. Anlamıyordu ilk zamanlar bunu. Ama dağlarda eskiyip kızanlığa, başkızanlığa yükselince, anlamıştı her bir şeyi. Kişi içindeki en büyük korkuyu atmalıydı ilkin. Bunu başarabilirse, yüreklenirdi.

Hanaya vardılar.

Kâhya, yerlere değin eğilerek karşıladı onları.

— Ağan nerde?

— Ağam az önce kente indi efe. Buyur, bir emrin mi var?

— Kente mi indi? Aç bakalım ambarı.

— Aman efe, ayağının türabı olayım. Ambarın kapısını bir güzel kilitledi ağam. Anahtarı da yanına alıp ben gelinceye, kimseye bir kıynam bir şey vermeyeceksin buyurdu.

— Ya, demek öyle...

— Öyle efem. Buyrun eğlenin. Başımızın üstünde yeriniz var. Ağam gelesiye konuğumuz olun.

— Biz, konukluk etmeye değil, iş görmeye geldik. Dök bakalım ambarda ne varsa ortaya.

— Efem. Yiğit efem, sen bilirsin artık. Bekleyin ağam gelesiye. Acele bir iş için gidiyorum, dedi. Gelene bekleyiverin bir zahmet. Bir iki güne kadar gelir.

Zeybeğin gözlerinde bir öfke balkıyor ki... Kente inmiş. Kaçmış düpedüz. Ve tembihlemiş kâhyasına. Ben dönünceye kimseye bir kıynam bir şey verme diye... Bak sen kurnaza.

— Aç şu ambarın kapısını, diye gürledi zeybek.

— Açamam ki efem. Anahtar ağamda...

Daha ilk bağırmada gözleri yuvasından çıkmıştı kâhyanın. Korkudan yüreği göğsünden taşmak istiyor, derin derin nefes alıyordu Zeybek, gülerek baktı arkadaşlarına. Gözleriyle konuştular bir an. Sonra kâhyaya döndü.

— Biz açmasını biliriz. Sen ambarı göster...

— Aman efe...

Ensesinde bir dipçik patladı kâhyanın. Yere yıkıldı o an. Ve sürünerek, öne düştü. Hiç şakaları yoktu. Eğer direnirse, eğer karşı durmaya kalkarsa, kurşunu sıkıverirlerdi. Sayıyla teslim etmemişlerdi ya.

Emekledi. Dört ayak oldu ilkin. Sonra dizlerinin üstünde doğruldu. Önlerine düşüp ambarı gösterdi.

İki kızan, geniş adımlarla ilerlediler. Kapıya omuzlarıyla yükleniverdiler. Bir iki gerileyip tekrar omuzladıklarında, ardına kadar dayandı iki kanat da... İçeriden yığın yığın erzakın, hafif kokusu geldi. Zeybek, boş çuvallara ekin doldurturken, kızanlar tavlaya yöneldiler. Katır, beygir ve merkep ne buldularsa çıkarıp semerlerini vurdurttular ırgatlara. Doldurulan çuvallar, hemen sarıldı hayvanlara.

Önde zeybek ve kızanlar, ardında çakaralmazlı gönüllüler, bir kervan halinde, dağ yukarı ağıp yittiler.

* * *

İmamlık yine Süllü'nün omuzlarına kalıyor.

Dursun, gönüllülerin en başında.

Ve Topal Ali'nin kızı, hıçkırıyor ardından. Babası köyde değildi. Kavuşamamıştı yavuklusuna. Şimdi yitikliğe gidiyordu. Zeybekliğe soyunuyordu.

Belki hiç kavuşamayacak. Ya, o da Satı Ablası gibi beklerseydi yıllar yılı. Ya uğrulara çatarsaydı sonunda.

Meryem, kolunu kızlığının boynuna doluyor. Bağrına basıyor onu. Tuğrasının altından taşmış saçlarını okşuyor bir süre. Ve kendi ateşini bastırırmış gibi mırıldanıyor.

— Namusumuz için gidiyorlar kızım. Asker ardından ağlanmaz. İyi değildir. Bak göreceksin; dönecek. Ve sana öyle bir düğün yapacağız ki... Ne mutlu. Baban kentte uğraşıyor Yunanla, yavuklun dağ yöresinde. Yiğit kızı, yiğit karısı olacaksın. Sevinmen gerek.

— Neyliyeyim ben yiğitliği abla. Babam da, efem de yanımda olsalardı ya...

— Olacaklar güzel kızım. Hiç tasa etme. Olacaklar ve de senin kıvancını paylaşacaklar.

Kalanlar, birbirlerini avutuyorlar sözleriyle. Analar, bacılar ve karılar, ya da yavuklular, üzünçlü baş eğişlerle toprağı süzüyorlar. Gözlerinden akan damlalar, belli belirsiz bir nem bırakıyor sıcak toprakta. Sonra hemen yitiyor.

Süllü öğle namazını kıldırıyor. Eski ustalığını yitirmiş. Dursun'a güvendiği için, cemaatten biri olmaya öylesine alışmış ki... İmamlık yükümü birden ağır geliyor. İlk ağızda yadırgıyor. Kelimeler belli belirsiz çıkıyor ağzından. Sonra ansıyor birden. İmamlık ettiğini. Sesli alıyor tekbirleri.

Namaz bittiğinde, ellerini göğe kaldırıp gidenlerin başarısı, onlardan yardımı esirgeyenlerin de kötülemesi için dua ediyor. Tam ellerini yüzlerine sürecekleri sırada Hasip giriyor camiden içeri.

Demek kâhya yalan söyledi ha. Kandıracağım sandı.

Hasip'in yüzü allak bullak. Kararmış. Bir öfke bulutlanmış alnında. Çizik çizik.

Köylüyü omuzlayarak en öne geçiyor. Dursun'un minber olarak kullandığı tümseğe tünüyor. Ve kızarmış gözlerini köylünün üstünde dolaştırdıktan sonra, öfkeyle konuşmaya başlıyor.

— Din düşmanı bu zeybekler. Irz düşmanı. Padişahımız efendimizin buyruğundan çıkmış kâfirler. Tümü âsi. Tümü günahkâr. Yurdu ve ulusu bilinmez bir büyük tehlikenin kucağına atıyorlar. Akılları ermiyor desem, değil. Her bir şeye eriyor akılları. Bile bile yapıyorlar yapacaklarını. Düşmana zorla kılıç çektiriyorlar. Tümümüzü kestirecekler durduk yerde. Tümümüzün ırzını parça parça ettirecekler.

Bunları asmak gerek. Asmak yetmez. Tümünü toplayıp birer sivri kazığa çakmak gerek. Padişah buyruğu, ulus yararı düşünmeyen kişilere başka türlü ölüm iyiliktir. Ya sizler köylüler. Hele sizler... Bir şey bildiğiniz yok. Olup bitenden hiç haberli değilsiniz. Silahlı bir adam gördünüz mü, uçkurunuz çözülüyor belinizden. Ayranınız kabarıyor. Yardım ediyorsunuz hemen. En başa yazılmak istiyorsunuz. Hiç sormuyorsunuz, yolları hak mı? Bu yol nereye götürür bizi? Hiç aklınıza bile gelmiyor.

Gazi Kerim'e bakıyor yiyecek gibi.

— Hele sen Gazi. Din yolunda, padişahımız efendimiz uğrunda bir bacağını yitirmiş bir yiğit olarak nasıl kanarsın bir zeybeğe. Adam iki söz etmekle nasıl yamanıverirsin yamacına. Sen ki, savaşı görmüş, ölümü bilmiş kişisin. Kendin anlatıyordun. Yanımdaydı. Gözümün akıyla karası kadar yakındı bana ölüm, diyordun. Nasıl kalkar da bilmediğin, tanımadığın dağ eşkıyasına teslim edersin köylünü.

Süllü ters ters bakıyordu ağaya. Duası yarım kalmıştı. Kerim, sağlam bacağının üstünde kıpırdandı. Ve ağa susar susmaz yapıştırdı cevabını.

— Bilmediğim, tanımadığım mı ağam? Nerden çıkarıyorsun bunu? Hepiniz sus pus oturuyordunuz zeybeklerin karşısında. Biriniz ağzını açıp tek söz edemiyordunuz. Kim soru sordu onlara? Kim cevap aldı? Ben değil mi? İşte o saat tanıdım tümünü. Dedi ki zeybek, efem, Kemal'in buyruğundadır. Ben Kemal'i iyi bilirim. Eksik iş yapmaz. Kötü iş yapmaz. Onunla birdim ölümle karşılaştığımda. O buyurmuştu bana ölmeyi. Gerekirse bir değil, bin kez ölürüm onun buyruğu altında. Çok bir iyi tanıdığım için, böyle yaptım ağam. Ateş yakar değil mi? Bunu kundaktaki bebekler bilir. Ben de bilirim. Ama biri buyruk getirsin ondan. Desin ki, Kemal diri diri ateşe atılmanı istiyor. Gözümü bile kırpmam Hasip Ağa. Bunu bilesin. Bilesin ki, gidenler hiçbir kötü yolda değildir.

Ağa omuzlarını silkti.

— Sen kendinden sorumlusun Kerim. Bir şey diyemeyiz. Ama kendin dedin işte. Ateş yakar. Bilirim dedin. Ve de at desin kendini ateşe, atayım, dedin. At. Tutuş istersen bir çıra gibi. Döne döne yan. Kim-

senin bir şey diyeceği olmaz Tanrı'dan başka. Ne var ki, köylünün canını sen vermedin. Hele malını hiçbir zaman. Nasıl onlar adına konuşursun? Nasıl malını, mülkünü vermeye zorlarsın onları? Senin Kemal dediğin, padişah buyruğundan çıkmış bir adam. Söz dinlemezin biri. Askeri, silahı, ekmeği ve de parası yokken en bir güçlü düşmanlarla savaşa kalkışan, aklını yitirmiş demektir. İşte böyle biri o dediğin. Şimdi kalkmış, sen, onun buyruğuyla tüm köylüyü bir savaşın içine sokmak istiyorsun. Hani beratınız elinizde. Hani padişahın buyruğu. Başsız sürü, köpeksiz köy mü burası?

Süllü dikildi sonunda. Ağa, ambarın acısını köylüden çıkartmanın hazırlığındaydı. Şimdi ortalık karıştırmanın sırası mıydı ki... Olan olmuş, giden gitmişti. Malı gitti ya, canı yanıyor. Söylenecek elbet. Kime çatar bir ağa, köylüsüne. Ama onları şaşırtamaz. Şaşırtmaya hakkı yok. Zaten üzünçlü insanlar. Zaten, yavrularının, kardeşlerinin ve de efelerinin yitiklere karışmasından kuşkulu. Şimdi bir de gâvur mu edecek onları.

— Köylülerim. Biraz da beni dinleyin şimdi. Zeybeklerin anlattığına ve de Topal Ali'nin yolladığı haberciye bakılırsa, padişahımız efendimiz, kâfirin buyruğuna girmiş. İngiliz keferesi ne diyorsa onu yapıyormuş. Burası Müslüman ülkesidir. Burada yalnız bir Müslüman emirin buyruğu geçer. Atalarımız, dedelerimiz ve de eski padişahlar hep kâfire buyruk vermişlerdir. Bizim paşalarımız karşısında bile kâfirin kralları tir tir titremiştir. Şimdi bir nasıl iştir ki, bunca Müslümanın halifesi olan padişahımız, İngiliz keferesi ne derse onu yapsın. Ve de biz boyun bükelim. Ne Tanrı kaylolur buna, ne de peygamber. Hatta içine soracak olursanız, efendimiz bile kaylolmaz. Dıştan öyledir. Öyle görünüyordur. Madem tutsak. Tutsakların söz hakkı yoktur ki... Öyleyse, biz yardım etmeliyiz zeybeklere. Yalnız zeybeklere değil, düşmana karşı durmayı kim kurarsa içinden, tümüne. Irzımızı çiğnerlermiş. Paramparça ederlermiş. Varsın etsinler. Gelip elin keferesi çiğneyeceğine, dili, dini bir kardeşlerimiz, yoldaşlarımız yapsın bu işi. Yarın azaptan korkusu yoksa...

Köylü kıpırdandı. Başını salladı tümü. Ağa, baktı ki, Kerim'le Süllü ağır basacak. Tekrar yükseltti sesini.

— Yahu ne izansız insanlarsınız siz. Elinizdeki erzak bu yılı çıkarır mı? Adamlar, benim olduğu kadar, sizin malınızı da çaldılar. Damımı basıp ambarımın kapılarını kırdılar. İşte ben varıyorum kente. Kaymakama, candarma kumandanına anlatacağım olanları. Şikâyette bulunacağım. Siz de tanıksınız. Tanıklık edeceksiniz gelenlere. Etmezseniz, bilin ki, götürdüğü sizin nafakanızdır.

Hasip kahveden erken kaçmıştı. Köylünün, evindekini getirip bıraktığından habersiz. Bir şey demediler. Öyle bilsindi yine. Nasılsa, kâhyası yetiştirirdi biraz sonra. Gitsin, şikâyet etsindi bakalım. Bir efenin candarmaya şikâyet edilmesi, edene ne kazandırırdı ki...

Yazıklar olsundu ağaya. Ne iyi etmişti zeybek. Nasıl bilmişti ağanın mal kaptırmamak için gizlendiğini. Oh olsundu. Bu değiyordu işte. Gelecek yıl, bir buğday tanesi vermezdi onlara Karaayakoğlu. Vermezdi ya, canlarına değiyordu zeybeğin yaptığı. Hem gerçekten Yunanı ürkütebilirse bunca insan, gelecek yıl yine ovaya inerlerdi bakarsın. Yine çıkarırlardı ekmeklerini. Olmazsa, Tanrı verirdi dertlerinin dermanını.

Hasip bir ses gelsin, bir katılan olsun diye bekliyor. Ses yok. Olmadığı gibi, yerinden kalkan, camiden çıkıyor. Çaresizlikle arkalarından bakıyor sadece. "Hata ettim," diyor. "Buğz bağladı bunlar bana. Babam yitince, erzakı gelecek yıl bir tamam isterim dedim ya, ondan hep. Kızdılar. Kinlendiler bana. Şimdi de, alay ediyorlar içlerinden. Etsinler bakalım. Ben bilirim yapacağımı. Şu kargaşa bir geçsin. Şimdi köylünün çoğunluğu zeybekliğe soyundu. Bir kez zeybekliğe soyundu mu köylü, bir başkalaşır. Dün önünde dört ayak yürüyen ırgat, ense köküne daldırıverir kurşunu. Hele bir bitsin şu savaş yaygarası. Hele bir dönüp silahları bıraksınlar kıyıya. O zaman, yavrulu koyuna dönerler. İstediğim gibi oynatırım."

Babası her zaman demez miydi? Köylü bir kez yüzüne konuşmaya başladı mı, duracaksın. Ardından demediklerini komasınlar. Duyma. Ama yüzüne diklendi mi, hemen uzaklaş oradan. Ve lakin korktuğunu sakın belli etme. Fırsat kolla. Zaman bekle. Gün gelir, o yiğitliğinden geçer köylü. Unutur her bir şeyi. İşte o zaman, yapacağını yaparsın. Hele köyden birinin zeybek soyunduğunu duydun mu, en tedbirli adam

sen olacaksın. En yumuşak adam da. Tüm köylüyü kendine bağlamanın yolunu bulacaksın. Öyle de kolaydır ki bu... Yoksulu kandırmak çok kolaydır oğlum Hasip. Bir ölçek buğday ya da bir cepkenlik bez, onu satın almaya yeter. Önemli olan, giysi ya da yiyeceğin miktarı değildir. Ağanın onu düşünmüş olmasıdır, unutma.

Bu sözler aklına gelince, babasının bu işleri ne kadar iyi bildiğini düşündü Hasip. O sağ olsaydı, hiçbir zaman bu duruma düşmez, Kerim'den, Süllü'den böyle karşılık almazdı. Nasıl bükülürlerdi onun önünde. Neden? Her bir işin zamanını iyi bilirdi de ondan. Kızmıştı. Köylüye erzak dağıtıyor diye kızmıştı. Zaten o öfkeyle geri alacağını söylememiş miydi? Ama biliyormuş meğer babası. Ortalık bozgun olunca, dağın taşın eşkıya keseceğini çok bir iyi biliyormuş hem de...

Verdiği, iyilik olsun diye değilmiş. Kendi malını korumak içinmiş aslında. Eğer geri istemeseydi erzakı, bu köylüler, ağamız tüm erzakını bize dağıttı derlerdi. Dağıttığı için de ambarında bir şey kalmadı. Bağışla efe. Bağışlardı.

Çünkü, köylüyle takışmazdı zeybek. Takışmayacağı için de, bağışlar, bırakır giderdi. Adam alsındı köyden. Dilediğince. Hatta isterse, sakalının akına bakmadan Süllü'yü, bacağının tekliğine bakmadan da Kerim'i alsındı. Umurunda değildi bunlar. Umurunda olan, ambarının, tavlasının boşalmasıydı. Bir daha mı, böyle hatalar tövbe...

— Siz bilirsiniz. Benden, durumu açıkça anlatması. Ağanız olarak görevimi yaptım. Seçmek size kalmış artık. İsterseniz, halifemiz efendimizi seçer, buyruğu üzere davranırsınız. İsterseniz dağ eşkıyasının avucuna düşer, inim inim inilersiniz. Sizin bileceğiniz iş...

Oturanları çiğner gibi çıktı camiden.

Bunu iyi oturtmuştu. Korktuğu belli olmamıştı hiç. Hatta sözünü dinlemedikleri için, güçenikliğini belli ederek çıkmıştı. Artık bundan sonrasını onlar düşünsün.

O gider gitmez, derin bir nefes aldı kalanlar. Ummazlardı bunu. Babası sağ olsaydı. Başlarında bulunsaydı, köylüsünden ayrılmazdı. O da onlarla birlik savaşa katılırdı gerekiyorsa. Hanay yönünde acılı işler dönmüş olmasındı. Dönse, gelemezdi ağa. Böylesine çatamazdı. Demek, sadece ambarda ne kadar erzak varsa onu almışlardı. İyi de

yapmışlardı doğrusu. Ağanın tutumunu tartışarak kahveye girdiler. Hasip atının üstünde önlerinden geçti. Bir süre ardından baktılar.

Gerçekten şikâyete mi gidiyordu? Sonra tartışma uzadı. Ve hiçbir yere şikâyet edemeyeceğine karar kıldılar. Demirci Mehmet Efe, Çakıcı'nın yerine hüküm sürüyordu dağlarda. Onun kadar ünlü, onun kadar yaman bir efeydi. Bir duyarsaydı ki, Karaayakoğlu kendini dava etmiş. Hiç bakmaz, çözüverirdi bu davayı. Bir takım zeybek gönderirdi hanaya. Karaayaklar sülalesini kazıyıncaya, duman attırırdı artık.

Bilmez mi bunu hiç Hasip Ağa. İyi bilir. Kendilerinden iyi bilir hem de...

* * *

Topal Ali, Derbent'e kadar tüm köyleri dolaştı. Gece demiyor, gündüz demiyor. Gittiği her yerde olanları, gördüklerini ve yaşadıklarını anlatıyor. Kentin durumunu. Oradaki ayrıcalıkları. Sonra Ahmetli baskınını. Hem öyle bir anlatıyor ki, köylü hop oturup hop kalkıyor onu dinlerken.

Sonra gönüllü istiyor. Gençleri, iyi silah kullananları diziyor karşısına. İçlerinden birini sen baş ol, diye ayırıyor. Kat ardına köylülerini. Kozluca üstünden, Şahyar'a, Paşazade'nin çiftliğine vur. Benden selam et Murtaza Kâhya'ya. Bakar size o. Sonra Kumandan Süleyman Bey ne derse yapın. Bir iyice öğrenin milisliği. Yurt sizi bekliyor. Vatan görevi yapacaksınız. Durmayın. Ben bir iki köy daha dolaşayım.

Ve onlar, kent yönünde giderken, atına atlayarak yeni bir köye doğru yola düşüyor Ali. Derbent'e kadar böyle bu. Asıl niyeti Derbent'tekileri de yanına katarak, tekrar Şahyar'a, Paşazade'nin yanına dönmek. Ama oraya çıkınca, dağ havasından mıdır, yoksa bir aya yaklaşan Meryem özleminden mi? Bilmiyor. Canı köye çıkmak istiyor. Hemen de bir gerekçe buluyor bu isteğine. Onca köy dolaşıp adam toplamıştı. Şimdi kendi köyünden kimseyi götürmese, Topal Ali, köylüsünü kayırıyor, derlerdi.

Neden desinler. Asıl kendi köylüsü gidip vuruşmalıydı. Kentle en sıkı ilişkisi olanlar onlardı. Onlardı ya, daha çok kentlinin Rum kesimine iş yapıyorlardı. Şimdi Rumlar düşman olurlardı onlara. Olsunlar. Savaştı bu. Ve düşmanlık sürüp gidecekti savaş boyunca.

Derbentli Bayındıroğlu, kentte öyküsünü dinlediği ahbabı Topal Ali'yi konuk edinmek istedi. Kalmadı Ali... Köyü burnunda tütüyordu. Bir an önce gitsindi. Haberini iletmişti Bayındıroğlu. Kalaycı söylemişti ona. Bayındıroğlu'nun, ben kendim gider köylüsüne söylenmesi gerekeni söylerim, dediğini. Bu yüzden, borçluydu zaten Bayındıroğlu'na. Bir de konukluk...

— Hiç böyle düşünme ahbabım. Sen tüm dağköylerinin yüzünü ak ettin. Kentliyi cuk oturtmakla, bizim adımızı yamana çıkardın. Bir gün konuğum olman, beni onurlandırır.

Bir yandan da hak veriyordu. Köyünden, damından bunca zamandır uzaktı. Daha ilk bakışta belli oluyordu bu uzaklık. Üstüne bakarsan bir kentliydi Topal Ali... Altındaki ata bakarsan da öyle... Sako giymişti sırtına. Ayaklarında çakşır yerine, süvarilikli pantolon ve körüklü çizmeler vardı.

Başından fuçulu al fesi çıkarmış, siyah kuzu derisinden bir kalpak geçirmişti. Her haliyle bir kentliydi. Yalnız belinde dağlı kuşağı, üstünde de sahtiyan kayışından anlaşılıyor dağlılığı. Bir de yürüyüşünden. Yukarıdan yukarıdan basışından belli.

Daha çok direnmedi Bayındıroğlu. Zaten zamanı yoktu Ali'nin. Hemen gidip dönecekti. Bir gecesini çalmak istemedi. İzin verdi. Atı, terini kurulamış, küçük oğlanın tımarından geçince, tüyleri parlayıp keyiflenmişti. Kuş gibi götürürdü Topal Ali'yi köyüne. Belki yatsıyı kendi evinde kılabilirdi.

Evinde değil ama camiye yetişti Topal Ali...

Köylü onu görünce, namazı unuttu birden. Sardılar çevresini. Kentli olmuştu. Kentlilere karışmıştı her bir şeyiyle. Kalpağından, körüklü çizmesine kadar. Anlatsındı bakalım, görüp duyduklarını.

Evine bile uğramamıştı daha. Atı caminin kıyısına bırakmış, hemen namaza yetişeyim demişti. Süllü, namazın bozulmak üzere, kocamak üzere olduğunu görünce, uyardı köylüsünü... Tekbir alıp sünnete durdu. Soluklandılar.

Namaz bitince, kimse yerinden kıpırdamadı. Adsız'ın kahveye gitmek gelmiyordu içlerinden. Ama Ali şaşkındı. Köy boşalmış gibiydi. Namazı Süllü kıldırıyordu. Gençlerden kimseyi görememiş, öyle bakıyordu köylüye. Sordu. Anlattılar. Zeybekleri, ağanın tutumunu.

Ve sonra Ali'yi sıkıştırdılar. Ali, olan biteni bütün ayrıntılarıyla iletti köylüsüne. Akif Bey'in evinden, hatta değirmenden başlayarak, bir sıra içinde, bir aydır neler olduysa, tümünü saydı. Köylü, heyecanla dinliyordu. Yitik saydıkları Ali, capcanlı çıkıp gelmişti ha... Hem de büyük işler gören biri olarak. Nasıl seviniyorlardı. Nasıl coşuyorlardı Tanrım... Kerim gözyaşlarını tutamıyordu. Kemal, diyordu. Bizim Kemal... Ve Topal Ali, başını sallıyordu. "Sen anlatırken inanmazdım Gazi Kerim. Ama söylediklerinin tümü doğruymuş. Kentte söylediler. Gayri kumandanınla ne denli övünsen azdır. Çok bir büyük adammış gerçekten. Çok da yürekliymiş üstelik. Mevki kumandanı Süleyman Bey çok iyi tanıyor. Okul arkadaşıymış. O söyledi. Ben de senin dediklerini anlattım ona. İnanırım, yapar, dedi. Ya..."

Kerim, sözlerinin tanık kazanmasından mutlu. Daha bir şişiniyor. Ve Topal Ali'nin sözünü keserek, "Biz, Çanakkale'deyken," diye söze başlıyor. Susturuyorlar onu.

Köy kadınları neredeyse sokağa dökülecek. Kocaları hiç böylesine gecikmez. Yatsı namazını kıldıktan sonra, birer kahve içerler Adsız'da. Sonra tin tin evlerinin yolunu tutarlar. Bir değişiklik var bu gece.

Ay, tepelerde dolanıyor. Gece yarıyı aşıp sabaha yaklaşalı çok oldu. Yoksa, uyuyup kaldılar mı bir yerlerde. Tümünün üstüne ölü toprağı mı saçıldı. Bir gidip baksalar mı? Nasıl gidip bakabilirler? Ne der sonra efeleri. Sokaklara düşerlerse ne derler?

Biraz daha beklerler. Olmadı komşulara haber verirler. Birlikte çıkarlar sokağa. Birlikte ararlar erlerini. Bulurlar da...

Yatsıdan hemen sonra yatmaya alışmış kişilerin bir türlü uykusu gelmiyor. Sanki hemen kaçıcı Topal Ali... Yarına yok sanki... Bekleyemiyorlar. Akıllarına gelen her şeyi soruyor, her ayrıntıyı tekrarlatıyorlar.

Sonunda yine Süllü kalkıyor.

— Köylü, biz son zamanlarda bir iyice zevzekledik artık. Yoldan geldi, yorgundur demiyoruz. Dinlensin hele bir. Gündüzler çuvala girmedi ya. Yarın burda yine Ali yoldaşımız. Birazı da yarına kalsın.

Birlikte çıkıyorlar camiden. Birlikte toplanıyorlar Ali'nin atının başına. Böylesi, Karaayakların tavlasında bile yoktur. Kent beyleri ne

denli zengin ki, Tanrım. Bir köylü ırgatın altına böylesine güzel bir at çekebiliyor.

Ama ırgat değil artık Ali. Onlardan biri. Bir savaşçı...

Meryem, kızlığının hıçkırıklarını unutmuş, yatağına yatırmıştı bir bebek gibi. Masallar söylüyordu ona. Fatma, ana özlemiyle sokulmuştu göğsüne Meryem'in. Gözlerini kapamış, kulaklarında tatlı bir mırıltı. Mutlu günleri, sevdiğine kavuşan sultan kızlarının öyküsünü dinliyor. Savaşta yiğitlemeleri, yüreklilerin mutluluk sağlayabilecekleri akıyor kulağına.

Neler de biliyormuş bu Meryem Ablası. Hiç göstermiyor oysa. Hiç belli etmiyor içindekileri. Ne iyi yoldaş. Kendi derdini unutmuş. Babası bir aya yakın zamandır ortalıkta yok. Savaşta demişti Bayındıroğlu. Savaşta olandan umudu kesmek gerekliydi. Ama kesmiyordu. Sanki buradaymış, hemen biraz sonra yanlarına geliverecekmiş gibi anlatıyordu öyküleri.

Başını göğsüne dayamıştı Meryem Ablasının. Meryem, analığı yudumluyordu onu okşayıp sardıkça. Ilık bir şeyler akıyor içinden. Sarıyor kızı. Ferahlatıp hafifletiyor. Ve bir umutlu geleceği düşlüyor Fatma..

Kızlığının uyuduğunu anlayıncaya anlatıyor Meryem. Bakıyor ki, çoktan uyumuş. Başını yastığa yerleştiriyor. Bebeğini örten bir ana gibi, örtüyor üstünü. Eğilip kıvır kıvır saçlarını kokluyor.

Ve kendi bölmesine geçip yatağını seriyor.

Aşağıda bir tıkırtı var.

Keçiler iplerini mi dolaştırdılar acaba? Kalkıp bir baksa mı? Gecenin bu saatinde başka ne olabilir? Boğulup kalmasın bir de hayvanlar. Kalkıp bakmalı.

Yavaşça doğruluyor. Tıkırtı doğrulmasını beklemiş sanki. Birden kesiliyor. Sonra, bir ayak sesi dolanıyor damın yöresinde. Hayat merdivenlerine geliyor. Çıkıyor merdivenlerini. Topal Ali'nin yürüyüşü bu... Gecenin yarısından sonra... Düş mü görüyor ola? Başka nasıl olur? Topal Ali bu zamanda nereden gelir? Olamaz...

Topal Ali, bacağını sürüyerek girdi bölmelerine. Meryem, bir elini yüreğine bastırmış, bir elini ağzına. İrkiliyor. Ve kollarını açarak, "Efem," diyor. "Hoş geldin efem..."

-33-

Topal Ali, köyden döndüğünde yine toplantının üstüne geldi. Beyler, Hüseyinoğlu toplantısında görev almış olanlar, bir sorunu tartışıyorlardı.

Yunan, Kasaba'da duraklamıştı. Ama Akhisar, Aydın yönünde durmaksızın ilerliyor. Ayvalık, Soma hele de Bergama yeni direnme yuvaları olarak yankılanıyor kulaklarda. Salihli'ye Çerkez Etem gelmiş. Mustafa Bey'in kumandası altında cepheye katılmış kendi adamlarıyla birlikte. Mustafa Kemal Erzurum'a doğru gitmiş.

Orada bir kongre toplanacakmış.

Tartışmalardan öğrenebildiği bu. Artık, dağlar tüm çete dolu. Ovalarda yeni cepheler. Ve milis kumandanlarının buyruğunda, ordunun en tanınmış, en iyi subayları. Kımıl kımıl bir örgütlenme içinde Ege...

Topal Ali, Mustafa Bey'e sokuldu.

— Beyim, benim dağlarda işim bitti. İzin verirsen, yoldaşların yanına varmak istiyorum. Gayrı benim de silahı ele almam gerekli.

Omuzlarını silkti Mustafa Bey. İlkin duymamış gibi yaptı. Ama Ali tekrarlayınca dediklerini, bakışlarına gözlerini dikti.

— Yaptığın iş çok yararlı Ali Efe... Biz gitseydik, bu kadar insan toplayamazdık. Hem cephe durgun şimdi. Bir iki tüfek patlatıyorlar Ahmetli yöresinde o kadar. Canın sıkılır. Ama yeni cepheler var. Akhisar, Bekir Sami Bey'i geldiği gibi geri çevirmişti. Biz cephe açmayız. Yunanla vuruşmayız diyerek. Yunan işgal etti orasını. Şimdi kıvranıyor pişmanlıkla. Dağlarda Demirci Mehmet, Yörük Ali, Postlu Mestan, Gökçen Efeler. Daha pek çok efe... Durmadan yeni cepheler açma peşindeler. Ancak, dağınığız. Birbirimizden haberimiz olmuyor. Ve korkuyoruz. Bir gün birbirimizle vuruşacağız diye...

Ali, merakla bekliyor. Bunların ardından ne çıkacak. Yoksa, yeni ve önemli bir görev mi yükleyecekler ona. Ama vuruşmak istiyor. Ahmetli baskınının tadı damağında.

Mustafa Bey, gözlerinin ışıltısını Ali'ye geçirme çabasıyla devam ediyor.

— Düşündük ki, dağları çok iyi biliyorsun. Savaşta da denedik seni. İyi dövüşçüsün. Şimdi bundan sıyrılman gerek. Dövüşçü değil, haberci olacaksın. Çeteler arasındaki ilişkiyi sen düzenleyeceksin. Haberleri sen taşıyacaksın. Ve asıl önemlisi, onların silah, cephane ve yiyecek gereklerini sen karşılayacaksın. Ne dersin?

Savaştan uzaklaştırıyorlardı Ali'yi. Uzaklaştırıyorlardı ya, çok daha önemli bir görev yüklüyorlardı. Dağlardan inemeyecekti demek. Yalnız bir sorun vardı. Dağlar tümüyle bizim değil ki... Rum çeteleri de vardı. Papaslı öyküsü daha eskimemişti. Rumlar değirmeni basmış, sonra Halit Paşa bunların hakkından gelmişti. Ama Karaosmanoğulları çiftliğini yeni bir Rum birliği basıp Halit Paşa'nın kafasını kesmişlerdi.

Bu bakımdan büyük ustalık isteyen bir işti yapacağı. Kendisine güvendikleri için seviniyordu Ali. Sonra bakışlarını topal bacağına dikti. Güvenlerinin bir nedeni de bu bacak olmasındı. Savaşçılık yapamaz diye düşünmesinlerdi onun için.

Kalaycı, deminden beri konuştuklarını dinliyordu. Atıldı.

— Ali Efe, sakın alınma. Geçen gün, Kadri gelmişti beyle. O anlattı. Baskın sırasında öyle usta bir savaşçılık örneği vermişsin ki, parmakları ağızlarında kalmış. Hem öyle ayağına da dikme gözlerim. Senin ne yaman dövüşçü olduğunu tümümüz biliyoruz.

Kendi kendisiyle çelişkiye düşmüş gibi bir an durakladı. Sonra ne olursa olsun gibilerden devam etti sözlerine.

— Daha doğrusunu söylemek gerekirse, sen yakalansan bile bir diğeri kadar hırpalanmazsın. Gâvur, ayağına bir bakar. Der ki, bu adam gerçekten ekmek parasının peşinde. Benim aklıma şöyle bir şey geldi. Ben attım ilk olarak bu fikri de, beyden izin almadan o yüzden girdim sözün arasına.

— İzin almanın gereği yok Kalaycı. Baştan beri bu işte birlik değil miyiz? Sen, ben ve hoca efendi... Bir de Ali Efe tabii... Biz kader yoldaşıyız artık. Ayrı gayrımız yok birbirimizden. Çekinmemiz, sakınmamız da... Öyle değil mi Ali Efe?

— Elbet beyim. Buyrun sizi dinliyorum.

— Düşündüm ki, senin çelebi bağlı durmaktan yoruldu. İki kü-

fe atarız sırtına. Altına yiyeceği, cephaneyi yerleştiririz. Üstüne de kalaylanmış, kalaysız kap. Çeteler arasında dolanırsın. Haber iletir, buyruk yetiştirirsin. Ve de bir aksilik olursa, kalaycıyım ben, dersin. Kap kalaylayıp ekmeğimi çıkarıyorum.

Birden gözleri parladı Ali'nin. Böylece tehlikeden uzaklaşmıyordu. Aksine belki de asıl tehlikeli işi o yapacaktı. Ötekiler çetede ya da cephede pek çok yoldaşıyla birlikteler. Ali, tek başına yapacaktı bu işi. Ya işaretleşmeleri nasıl ayarlayacaktı? Bütün sorun buydu.

Aklına geldi. Köydeyken, Hasan'ın bir başına kalakaldığını öğrenmişti. Satı da yittiğine göre, yanına alırdı Yetim'i... İyi kaval çalardı Hasan. Çeteler arasında dolanırken, o kavalla işaretleşirlerdi. Hem de bir gören olursa, oğlum, yetimim ve ben ekmek paramızı ancak böyle çıkarıyoruz demesi kolaylaşırdı.

Başını salladı. Anlattı aklına geleni. Derin birer nefes aldılar. Onlar, Ali'nin bu işi kabullenmeyeceğini sanıyorlardı. Vuruşmak dururken, bir savaşçının haber taşıyıcılığına ayrılması güç olurdu. Ama çok ince fikirliydi bu dağlı. Hemen kavrıyordu olup biteni.

Kentte eğlenmeden köye döndü tekrar.

Altındaki at, yolları bellemişti sanki. Ali'nin dürtüklemesine meydan kalmadan patikada tırısa kalkıveriyordu. Ve bir gün sürmüyordu yolculuk. Daha kısa geliyordu artık köy yolu. Altında at olunca...

Dudu'nun karşısında diz çöktü. Dudu, Süllü'yle yan yana oturmuş, gözlerini damın köşesine dikmişti. Uzun süre konuşmadılar. Sonra Ali, aklında evirip çevirdiği isteğini ortaya atmaktan başka çare bulamadı.

— Dudu Teyze, çok bir önemli iş için geldim sana. Biliyorum. Hasan, bizim tek övüncümüz. Tek kalanımız gidenlerden. Başına kuş pislemesi bile yüreğimizi dağlar. Ama bu işi ondan başkası yapamaz. Yapsa, inan olsun, dönüp bakmam bile. Ne var ki, hiçbir çocuk, onun kadar usta değil kavalda. Hem bir tehlikesi de yok. Ona bir şey olacağına, ben yiterim, bunu bil. Ve de sal Hasan'ı. Birlikte kutsal bir görev yapalım. Olmaz mı?

— Olmaz...

— Neden olmasın?

— Şundan olmaz ki, o tüm köye emanettir. Hem de babası kutsal görev diye gitti. Yitti. Anası, yetimim var, sevdam yüreğimde dedi. Karaayakoğlu'nun şerrinden kurtulmaya çabaladı. Yitti. Şimdi Azrail gibi sen dikildin karşıma. Garipoğullarından kimse kalmayacak mı?

— Değil Dudu Anam. Senin bildiğin gibi değil bu iş. Öyle bir sakameti olsa, hiç ben gelir miyim? Hiçbir sakıncası yok. Yalnız ben dediğimde, bir iki üfleyecek kavalına o kadar. İşte sana yemin. Ayağını yere bastırmam. Aç açık komam, kendim kalsam bile.

— Biliyorum Alim. Biliyorum ki, ona çok iyi bir bakarsın. Ama bakmak önemli değil ki... Ben, hiç olmazsa bir Garipoğlu'nun kendi eceliyle gitmesini istiyorum.

Süllü ilk kez karıştı söze. Deminden beri, sanki uyuyor gibiydi. Başını dikti.

— Bak Dudu Abla... Burada yanılıyorsun. Tanrı, eceli nasıl yazdıysa, öyle gider kişi. Yazgıyı değiştirmek kimin elinde ki... Peygamberle dul kadın örneğinde olduğu gibi dövünürsek sonra!

— Ne diyorsun Süllü. Şuncacık çocuğun savaşçılığı mı olurmuş? Bu zaten sabi sübyan. Zaten cennetlik. Savaşmış, savaşmamış nesine.

— Öyle deme Dudu Ablam. Tanrı'nın işi bu. Belki böyle bir görev yazdı alnına. Belki bu işi Hasan'ın yapması gerek. Eh diyelim biz. Al götür diyelim. Sorumu Topal Ali'nin üstüne olsun. Eğer ki, kılına bir hata gelirse, hesabını o versin Hasan oğlumuza. Yarın ahrete vardığında, iki elini yanına alıp boynunu büksün ki...

— Gelmez. Bir tek kılına en küçük bir hata gelmez. Canım aziz değil mi benim. Aziz. Ama bilesiniz ki, Hasan'ın kılı kırılacağına, benim başım kırılır. Gözünüz ardınızda kalmasın. Hem, kim neyler bizi. Baba oğul sanırlar. Acırlar bile...

Süllü de Ali'den yana çıkınca, Dudu ses vermedi bir süre. Aklı eren kişiydi ikisi de... Yetim sorumunu iyi bilirlerdi. Gayrı onlar diledikten sonra... Direnirse günaha girebilirdi. Hem de büyük bir günaha. Sonra o kadın gibi dövünürdü bir de bakarsın. Dövünmesi bir yana. Kendi dizi acır. Ya Hasan dikilirseydi karşısına. Tanrı, benim oğluma şehitlik şerbeti içirecekti. Nasıl engel oldun ona benim güzel ninem, derseydi...

Buna dayanamazdı işte.

Boynunu büktü.

— Siz bilirsiniz. Gayrı benim sözüm geçmez. Siz iki akıllı kişi böyle karar kıldınızsa, ben nasıl karşı dururum.

Birden canlandı. Dikildi.

— Ama şunu bilesin Topal Ali, canlı isterim yavrumu. Bir kılına hata gelmemiş isterim. Gelirse, bu dünyada da, öteki dünyada da iki elim yakandadır. Bilmiş ol...

— Tasa etme sen. Bilmez olur muyum?

Hasan'ı çağırdı Dudu. Sekerek hazırladı.

Hasan uçuyordu kıvancından. Kente gidecekti. Topal Ali Dayısı gibi kentlilerle konuşacaktı. Bakarsın, kent çocuklarıyla oyun kurmuş. Tümünü atarım kündeden, diye düşündü. Tümünü yayarım yere bazlama gibi. Hem de ata binecekti. Topal Ali'nin atına. Kavalını beline soktu. Cepkenini ışılatarak, ondan önce koştu atın yanına.

-34-

Yorgundular.

İkisi de, hemen uyumak için can atıyordular.

Hanın köşesinde, yatak hazırlanmıştı onlara. Artık, bey evlerine uğramıyorlardı. Çünkü, bey evleri doluydu. Kaç gündür, akın akın, beyler geliyordu Alaşehir'e. Kimdirler? Nedirler? Bilmiyordu Topal. Bilemezdi de...

Dağlardan gelmişti o. Yanında Hasan, akşam çökmek üzereyken, kente girmişti. Hancı, bu kez, handa kalacaklarını söyledi. Temiz yataklar getirmişti evinden. Salt onlar için. Yukarıya sermişti bir güzelce.

Kongre yapılacaktı Alaşehir'de... Bu yüzden başka kentlerin beyleri bir araya gelmişlerdi. Kimler yoktu ki... Saymakla bitmez. Uşaklı İbrahim Bey, eski bir saylavdı. Manisalı Bahri Bey, işgalden önceki belediye başkanı. Postlu Mestan Efe'nin ününü duymuştur mutlaka. Şimdi de Hacim Muhittin Bey'i bekliyorlar...

Aklı karıştı Ali'nin. Hancının karşısına oturup,

— Yahu, bizim beylerin işi hep kongre yapmakla mı geçecek? dedi. Gâvur durmadan ilerledi. Bir vuruşma yaptık, döndü gitti. Neden ardından gitmedik de, buralarda toplanıyoruz durmadan?

— Hadi deli Topal. Ben ne bilirim bunları? İşin içinde sen varsın. Asıl sen cevapla bakalım. Neden?

— O da var ya... Ben işin içinde olduğum halde, aklım karıştı. Bir türlü bilemiyorum. Sen ne dersin bu işe hancı... Olası mı görünür sana?

— Elbet olası... Cephe açmak, onu beslemek kolay mı? Para ister, adam ister... Bunları nasıl sağlayacaksın. Halkın katkısıyla. Halk sürü değil ki, bir çobanı dik başına, alsın yürüsün. Nedenini sorar adama. Bu kongreler, toplantılar, yapılacak işte halkın onayını almak içindir. Yoksa, boşuna niye toplanılsın.

— İyi ağa. İyi hoş da, padişahımız efendimiz hiç bize sormazdı böyle işleri. Bu münadi, bir de davul çıkarırdı dağ başlarına. Ardına sıralardı adamı, doğru savaşa.

— O padişahtır Ali Efe... Hani burada padişah. Beyler var diyeceksin. Onlar bizim büyüğümüz, akıllımız. Ama onlar da bölük pörçük değil mi? Gelirken nerden geçtin hem sen?

— Erikli'den.

— Benlibahçe'nin ordan vurmadın mı?

— Vurdum. Ne olacak?

— Peki, görmedin mi Tevfik Bey'in evinin kapısındaki kocaman bayrağı?

— Ne varmış ki, bayrakta. Ben, çocuklardan birinin düğünü var, o yüzden asar sanmıştım. Yoksa bir başka iş mi bu?

— Başka iş ki, hem de nasıl. Git, Kalaycı anlatsın sana bunları.

— Kalaycı nerde ki?

— Tüh yahu unuttum bak. Demişti ki Kalaycı, Topal Ali geldiğinde hemen bana yolla. Ben, Paşazade'nin evindeyim. Galiba yeni bir iş verecekmiş.

— Söylesene hancı. Niye lafa tuttun beni. Varayım gideyim. Hasan oğlum... Hasan...

Hasan, kendini yatağa atmış, uyumak üzereydi. Zorla gözleri-

ni araladı. Yavaş yavaş doğruldu yerinden. Sayvanın kıyısına sürüklendi.

— Buyur.

— Karnın tok değil mi yavrum?

— Tok...

— İyi öyleyse. Sen beni bekleme, uyu, olmaz mı?

— Olur...

Sırtüstü töperlendi. Daha yatağa varmadan uyudu. Ali, bakışlarını yukarı dikti.

— Ne yaman bir oğlan. Gık demiyor. Benimle beraber dağ taş dolanıyor da, bir kez yoruldum demiyor. Giderken üstünü örtüver olmaz mı hancı. Bakarsın ben geç gelirim.

— Olur. Tasa etme.

Çıktı Ali...

Dükkânlar kapanmıştı.

Doğru Paşazade'nin evine vurdu.

Hancının anlattığına göre, büyük olaylar gelişecek demekti. Şimdiye değin, hep Alaşehir beyleri, esnafı ve de sarıklıları bir araya gelip tartışırlardı. Şimdi başka kentlerden de adamlar geldiğine bakılırsa, cephe genişliyor demekti. Ali'nin işi de artacak. Daha başka kentlerin çeteleriyle de mi ilişki kuracaktı yoksa.

Olsundu. Hasan iyi iş görüyordu. Hiç sektirmeden vuruyordu kavalı. Hoşlanıyordu da... Pek sevmişti durmadan gezip dolaşmayı. Göğsü çapraz fişeklikli, başı kalpak ya da fes üstüne işlemeli fuçulu, cepkenli zeybeklerle konuşmaya bayılıyordu.

Paşazade'nin kapısından, Tevfik Bey'le birlikte girdiler.

Hemen yol verdi Ali. Geriledi. Ellerini göbeğinin üstünde kavuşturup buyur etti.

Tevfik Bey, tam Akif Bey'in karşısına oturdu içerde. Ali, Mustafa Bey'in ardına geçti. Ve hemen söze girdi Tevfik Bey.

— Demek yarın toplanıyorsunuz ha?

Önce cevap alamadı sorusuna. Akif Bey, gözlerinde bu sessizliğin ağırlığını toplayarak bakıyor ona.

— Öyle beyağabey. Yarın toplanıyoruz.

— Duyduğuma göre, pek çok da delege gelmiş çevre kentlerden.

— Gelmeyenler de var ya, geleni çok...

— İyi... Bu sizin için bulunmaz bir fırsat. Beni katmadınız aranıza. Şimdiye değin dediklerimi tutmadınız. Ama bir kez daha uyarmak istiyorum sizi. Zararı yok. Ben olmasam da olur. Ama tutumunuz hatalı. İyi yolda değilsiniz. Hemen yarın, toplantının başında aklınızı toplayın. İlk madde olarak, Amerikan mandasını tartışıp karara bağlayın. Hazır pek çok kent temsilcisi bir araya gelmişken, sesimizi daha iyi duyurma olanağına kavuşun.

— Kongrede konuşulacaklar konusunda şimdiden bir şey söyleyemeyiz. Ama ben şunu açıkça belirteyim ki, belki dediğiniz olmayabilir. Biz, cepheleri örgütlemek için toplanıyoruz. Sığınacak bir kanat aramak için değil.

— Yanlış yoldasınız. Size bunu anlatamadım bir türlü. Cephe örgütlemek... İyi... Hoş... Ancak, bunun zamanı geçti. Düşman kapına dayandıktan sonra örgütlenecek cepheden hayır gelmez. Bu, tavukların durumuna benzer. Şimdi yapılacak iş, cephe açmak değil, bir an önce Yunan istilasından kurtulmaktır.

— Biz de buna çalışıyoruz ya işte.

— Siz çalışmıyorsunuz. Azdırıyorsunuz. Kırdıracaksınız halkı. Durduğu yerde, başını belaya sokacaksınız. Yunan yarın gelecek buralara. Kim durduracak onu. Bizim Paşazade'nin yüz adamıyla, Çerkez Etem'in on beş atlısı mı? Şaşarım aklınıza. Ahmetli size cesaret vermiş. Ama Yunan oradan geri dönmedi ki... Ayvalık, Edremit yönünde vurdu gitti. Akhisar düştü. Ödemiş, Aydın, Ayvalık, Bergama, Menemen, Soma... Hani bunların direnmesi. En güçlü direnmeyi Urla, Ayvalık, Bergama, Menemen, bir de Ödemiş yaptı derler. Nasıl kırdı girince Yunan. Şimdi sizin durumunuz da bu. Alaşehir'in de adını çıkarttınız. Üstelik püsküttük diye. Bırakır mı bunu Yunan yanınıza. Salt bunun için bile, bir sığınacak kanat bulmamız gerekir.

Paşazade başını dikti. Gözlerinde bir yanma var.

— Biz, manda istedik diyelim. Bakalım kabul ederler mi?

— Ederler tabii. Bana gelen haberler, edeceklerini bildiriyor. Yeter ki, böylesine geniş bir yöre başvursun. Siz bunu sağlayın, Ame-

rika'nın onayını almak benden. Hem bizim sonsuz olarak mandada kalalım dediğimiz yok ki... Şimdilik şu belayı savuncaya kadar işimiz. Bir kez savdık mı? Gerisi kolay. Harap yurdumuzu onarırız. Gelişir, demokrasimizi kurarız. Kendi kendimizi yönetecek duruma gelince de, ver özgürlüğümüzü bakalım deriz.

Akif Bey alayla süzdü Tevfik Bey'i. Ama belli etmemek için başını hemen yere eğdi.

— O da hemen verir özgürlüğümüzü!

— Verir elbet. Öylesi güçlü bir devlet ne yapsın bizim gibi verimsiz, kısır ve kötü topraklarımızla, bilgisiz halkımızı. O, bir iyilik yapacak bize. İyilik karşılıksız olur.

— Ya istediğimiz zaman vermezse?

— O zaman gelişmiş olacağız biz. Güçlü olacağız. Vuruşuruz. Zorla alırız.

Topal Ali sıkılmıştı bu konuşmalardan. Nereye gitse, nereye dönse hep bu sözlerle karşılaşmıştı cephe açılmadan önce de... Yine aynı yere mi geldik yoksa, diye düşündü. Ahmetli önünde. Yunanı kovalıyan biz değil miyiz? Ve bu arada yükünü sağlam bacağından alarak, topal bacağının üstüne verdi bir süre.

Tevfik Bey, onun kıpırdandığını görünce, öfkeyle dikti gözlerini.

— Bir şey mi söyleyeceksin Topal?

— Söylemeyecektim bey. Hiçbir şey söylemeyecektim. Ama madem ruhsat verdin. Söyleyeyim. Diyorsun ki, hele bir güçlenelim. O zaman, vermezse zorla alırız özgürlüğümüzü. Gerekirse vuruşuruz. Her vuruşmanın sonu ölümle biter nasılsa. Gördüm bunu ben. Bu gözlerimle. Madem öyledir durum. Madem, sonunda yine vuruşmak ve de ölmek vardır. Niye şimdi yapmayalım bu işi? Neden sadece gücümüzle vuruşup özgürlüğümüzü tezelden almayalım da, elin keferesinin eline bırakalım?

Tevfik Bey, daha çok öfkelendi. Bunca bey vardı burada. Kentlinin tüm ileri gelenleri yarınki kongre için toplanmışlardı. Onlar bir şey demiyorlardı da, şu dağköylü ikide bir zırt zırt söze karışıyor, pişmiş aşa su katıyordu.

— Ulan, ne laf anlamaz adamsın sen. Ben vuruşmayın diyor mu-

yum? Vuruşun cehenneme kadar. Ama siz tükenince ne olacak? Hiç düşündünüz mü geride kalacakları? Hiç sonunu düşündünüz mü bu işin? Kime güveniyorsunuz? Kişi güveneceği bir yer olmadan, kendini ateşe nasıl atar? Hiç akıl kalmadı mı sizde? Benim dediğim bu. Önce güvenecek sağlam bir kapı bulalım. Sonra gerekirse yine dövüşürüz. Gerekmez ya... Uygar bir ulus, kendi uygarlığını yaydıktan sonra, neden hâlâ manda tutsun ötekini. Gerekirse bile, zengin ve güçlü olacağız o zaman. Güvenimiz bulunacak.

Ali yine kıpırdandı. Dikti başını. Tevfik Bey, yiyecek gibi bakıyordu. Şimdi biraz daha üstüne gitse, kuşkusuz döverdi Ali'yi. Dövsün.

— Allah var ya beyim. Müslümanın güvenci ondan başkası olamaz. Biz ilkin ona güvenmeliyiz. Ve de güveniyoruz. O olunca, gör bak sonunda biz başarırız. Ama bir kefereye... O olmaz işte. İngilize güvenmişiz bir zaman, kodu kaçtı. Sonra Alamana güvenmişiz. Yarı yolda şamar oğlanına çevirtti bizi. Şimdi bir de hiç bilmediğimiz, hiç duymadığımız yeni bir kefere çıktı. Madem, ölümdür her bir vuruşmanın sonu. Madem öyle de var bu ölüm, böyle de... Neden şimdi olmasın da, sonraya kalsın. Ben bunu anlamıyorum beyim. Cahilim, kusura kalma. Bir anlatıver bunu bana, ayağının altını öpeyim.

Yine pislemişti işin içine bu dağlı. Öyle bir söz etmişti ki, tutarlı bir cevap bulmak mümkün değil. Koca Tevfik Bey, kalkıp ben topraklarımı kaptırmaktan korktuğum için korunma istiyorum, sizin için de durum aynıdır diyemez ya... Topal Ali'nin bir toprağı yok ki. Esnaf da ona benzer. İki yakadan birden kıstırıldı şimdi. Tüm beylerle bir arada olsa, anlatır durumu onlara... Der ki, Yunanın asıl amacı, bizim topraklara sahip çıkmak. Amerikan mandası olursak, ülkenin yönetimi bizim elimize geçer. Dilediğimiz gibi sürdürürüz düzeni.

Bu çıplakların arasında nasıl açıklayacak bunu. En iyisi, bırakıp gitmek. Ne halleri varsa, kendileri görsünler. O, nasılsa kendini kurtardı. Kocaman bir Amerikan bayrağı astı kapıya. Evi, Amerikan toprağı sayılır. Mr. Brown'a da mektubu yazdı. Ben korunma istiyorum diye... Gerisi ne yaparsa yapsın. Ama bir karar olsaydı. Tüm yöre Amerikan bayrağını çekse, başka olurdu durum. Yunan adım bile atamazdı buralara. Ama ona neydi. Nasılsa dokunamazdı ki ona...

Şimdi şuradan sıyrılıp çıkmaktaydı iş. Gözlerinde öfke tutuşuyordu tümünün. Bu dağlı, farkında olmadan, bir kışkırtırsaydı toplananları. Başına bir iş gelebilirdi. Tek başına da gelmişti buraya. Tümünü karşıya almaktan çekinmemişti. Oysa, töreydi. Bunca aykırı fikirlerin arasına tek başına girmemeliydi adam. Girmişti. En iyisi, sıyrılıp çıkmak.

— Ben üstüme düşeni yaptım. Gerisini düşünmek ve karar vermek size kalmış. Artık ya iyi ve doğru yolu tutar, hemen ilk toplantıda manda kararını alırsınız. Ya da ölesiye vuruşursunuz ve tüm kentin yakılıp yıkılmasına göz yumarsınız. Sizin bileceğiniz iş. Benden eyvallah.

Kapıyı vurup çıktı. Ardından baktılar bir süre. Bir kaçıştı bu Tevfik Bey için. İyi biliyorlardı. Dağlı susturmuştu onu. Ve dağlıda bırakmazdı öcünü. Kâhyayı salardı peşine. Bir yerlerde kıstırır...

Ali, kuşkusuz bakıyordu. Sanki hiç korkusu, bir kırıntı kadar çekinmesi yoktu bu adamın. Yıllardır tanımasalar. Bağlarında ilkin kesicilik, sonra çekicilik yapan Ali'yi bilmeseler. Başka biri diye damgayı basacaklar. Oysa, ayağının topal oluşunu bile ansır kimisi. Nasıl oluyor da, bu kadar yürekli çıkıyor. Buna akılları ermiyor bir türlü...

Birden Kalaycı bulur gibi oldu bu sorunun cevabını.

— Len Ali Efe, boşuna değil dağlar. Boşuna değil en bir büyük efelerin dağköylerinden çıkışı ha... Koca Tevfik Bey'i kaçırttın. Ayağını denk al bundan sonra...

— Alamam ağalar ve de beyler. Tanrı, denk düşürmemiş ayağımı. Ben nasıl alayım.

Güldüler. Birden gevşedi hava. Ve yarınki toplantıya döndü.

Sanki hiçbir şey olmamıştı. Sanki Tevfik Bey, bunca dil dökmemişti. Kimse o konuya dönmüyor bile. Şöyle ucunda, kıyısında gezinseler ya... Ne gezer. Hep konukları nasıl ağırlayacaklarını konuşuyorlar. Belki elli merkezden delegeler gelecek. Büyük kentler olduğu gibi bunların arasında, küçük kentler, bucaklar da var. Bunların ağırlanması, karşılanması güç iş. Bereket, verimli Alaşehir. Güçlü. Tümünü ağırlar.

Yalnız, kongrenin en başta gelen düzenleyicilerinden olan Hacim

Muhittin Bey, ortalıkta yok henüz. Salihli, Balıkesir delegeleri de onunla birlikte geleceklerdi. Daha gelmedi. Oysa, yarın kongre başlayacak. O olmadan açılsa olmaz. Ayıp kaçar. Bekleseler. Ya gelmezse.

Hem kongreyi nerede yapacaklar? Kaymakam, böyle toplantılara taraftar olmadığını daha geçenlerde söyledi. Kışla binası olmaz. Kaymakam karşı durunca, okullardan birinde de yapamazlar. Oysa Erzurum Kongresi okulda başlamış. Okul bu iş için en uygun yer.

Kürsü var. Sıraları var oturmak için. Ve kara tahtasına alınacak kararlar yazılabilir. Kaymakam ters gelmese...

Paşazade, Ali'ye döndü.

— Ali Efe, kongre süresince bir yere gitme sen. Hacim Bey'le ilgilen. Konuk adam. Sıkılmasın. Her ne isterse, hemen yerine getir. Senden başkası bakamaz ona. Olmaz mı?

— Olur beyim. Tasalanma sen.

Gece yarıyı buluyor. Gelen giden yok. Umudu kesseler mi?

Belli olmaz ki. Trenler düzenini yitirdi artık. Eskiden belliydi hangi trenin kaçta geleceği. Şimdi değil. Ya yola çıktılarsa. Ayıp olur. Kenti bilmez adam. Dikilir kalır istasyonda. Bir yer yapmalılar ona.

Binbaşıoğlu atılıyor. Benim ev boş, diye. Konukları oraya yatırırız. Hele bir gelsinler de... Sonra yer yapmak için ayrılıyor.

Postane kapalı olmasa, Salihli'ye soracaklar yola çıkıp çıkmadıklarını. Kapalı. İş yine Topal Ali'ye düşüyor. İstasyona kadar gidip bir baksın. Tren kaçta gelecek, öğrensin ki tümü karşılamaya gitsinler.

Yola düşüyor Ali. Mezarlığın arasından geçerken, bir ürperti alıyor bedenini. Vasili geliyor aklına. O da böyle gidiyordu buradan. Sonra, mezar arasında ölüsünü buldu çocuklar. Kıkırdadı Topal Ali... Amma korkmuştu gâvur ha, diye geçirdi içinden.

Korkusu azaldı. Eli, farkında olmaksızın tabancasının kabzasına uzanmıştı. Bir tıpırtı duysa, verecekti kurşunu hiç bakmadan.

Yürüdü.

Uzaktan istasyonun feneri görününce, daha bir rahatladı.

İstasyon memurlarının tümü Rumdu. Bunu düşününce yeni bir ürküntü geldi içine. Ya, kimsesizlikten yararlanıp bir iş açarsaydı bu Rumlar başına. Sonra tabancasını okşadı. Ne güne duruyordu bu. Da-

yayıverdi ensesine keferenin. Telgrafçı nasıl yola gelmişti namluyu görür görmez. Bunlar da öyle olurlardı.

İstasyona geldi. Kalın duvarlı küt binanın düzgün kaldırımında gezindi bir süre. Sessizdi ortalık. Sadece ışıkların sarısında ince gölgeler vardı. Sorsa mıydı acaba? Gece yarıyı geçeli çok olmuştu. Sabah yakın olmalıydı. Neredeyse ezanlar okunmaya başlar mıydı ki? Neden gecikmişti konuklar? Neden gelmemişlerdi şimdiye? Salihli yakasında bir bozgun olmasın. Başlarına bir iş gelmesin?

Sorsa ne çıkardı... İşte içeride oturmuş sohbet ediyor, sigara içiyordu memurlar. Kapı da açıktı üstelik. Kırmızı şapkalı, tümünün ortasına oturmuş. En büyükleri o olmalı. Kapıya dayandı Ali... Bir süre baktı içeridekilere.

Hiç ilgilenmediler.

Öksürdü bir iki. Bir an dönüp baktılar. Sonra yine kendi aralarında sohbete devam ettiler. Dayanamadı Ali.

— Efendiler, dedi hafifçe. Bir şey soracaktım efendiler.

Kırmızı şapkalı iyice döndü. Şarap kırmızısı yüzünde bir buruşuklukla, kabaca cevap verdi Ali'ye.

— Ne?

— Salihli yanından gelecek tren ne zaman varır istasyona acaba? Bir bileniniz var mı?

— Belli olmaz ki...

— Sağol. Beklesem gelir mi acaba?

— Gelir ya, ne zaman olduğu bilinmez.

Kapıdan çekiliyordu Ali. Adam birden eliyle dur işareti yaptı. Yandaki tekerler dönmeye, bir tıkırtı vermeye başlamıştı. Tekerleğin üzerinde ince kâğıt bir şerit. Tıkırtı kesik kesik. Adam, elini uzatır uzatmaz, kuşağının arasındaki kabzayı yakalamıştı Ali. Bilmediği tıkırtıya kulak verdi bir süre.

Kırmızı şapkalı, kıpırdandı. Yandaki tekerleğin başına geçti. Dikkat edince, bunun telgraf olduğunu anladı Ali. Nasıl da bilememişti. Kentte telgraf çekerken de aynı tıkırtıları duymamış mıydı? Duymuştu. Ama orada üstün olan Ali'ydi. Buradaysa yapayalnız. Şu Rum memurlar birlik olup kesseydiler onu. Sonra da trenin altına atıp çar-

pıldı deselerdi, hiç kimse ardını arayamazdı. Korkudan aklına gelmemişti ilkin.

Bekledi.

Memur başını kaldırdı.

— Tam zamanında sormuşsun. Tren, Alkan'ı geçmiş. Bir, yarım saat sonra buradadır. Bekle artık. Karşıla yolcunu.

Kente dönüp haber vermesi gerekti. Ama ya gelirlerse onlar dönmeden. Ya dikilip kalırlarsa burada. Ayıp olmaz mıydı? Hem belki umutlarını kesmişlerdir. Beklesin daha iyi. Beklesin, Binbaşıoğlu gelmezse, götürüp yatırsın onları.

Bir sigara sardı. Tam fenerin dibine çömelip yaktı sigarasını.

İkinci nefesi çekerken Binbaşıoğlu göründü.

— Hayrola Ali Efe? Gelen giden yok mu?

— Hemen hemenmiş bey. Bu yüzden haber bile iletemedim. İstersen sen bekle, ben bir koşu gideyim. Beyler kızmasın sonra.

— Ben, Paşazade'den geliyorum. Yatmak üzereydiler. Artık sabaha ancak gelir diyorlar. Bırak yatsınlar. Biz götürürüz Hacim Bey'i. Şimdi karşılaşırlarsa, konuşmaya dalarlar. Yarın işleri çok. Dinlensinler biraz.

— Sen bilirsin. Ama kızmasınlar sonra.

— Kızmazlar. Konuğu ağırlamak gerek değil mi? Biz ikimiz neciyiz?

— O da var ya beyim... Peki...

Binbaşıoğlu Hüseyin Bey bir aşağı, bir yukarı dolanmaya başladı. Sigarasını çekiştirerek ardından sekti Ali. Bir köprüye kadar uzanıyorlardı. Bir dönüp su deposunun altına geliyorlardı. Sigarasını çoktan atmıştı Ali. Yenisini sarmaya hazırlanıyordu ki, İzmir yönünden, bir ışık belirdi.

Durakladılar. Işık giderek büyüdü. Ve daha sonra trenin sesi duyulmaya başladı. Geliyorlardı işte. Bekletmişlerdi. Gecikmişlerdi ama geliyorlardı ya...

Tren, istasyonun önüne yaklaşınca, kırmızı şapkalı, elinde yeşil, sarı, kırmızı camlı bir fenerle yürüdü perona. Lokomotif yanından geçerken, ışıkları çevirdi. Cuflayarak durdu tren. Durdu ya, hiç yolcu

trenine benzemiyordu bu. Olsa olsa marşandiz dedi Ali. Marşandizdi bu kuşkusuz. Makinenin ardında tüm kara yük vagonları vardı.

Vagonlardan birinin kapağı açıktı. İçinden sekiz on kişi indiler. Daha ilk bakışta, Hacim Bey'in büyük adam olduğuna karar verdi Ali. Belli oluyordu bu. Kişinin üstünden akıyordu sanki. Uzun boylu, iriyarı, kıvrık bıyıklı güzel bir adamdı. Başında kalpağı, geniş gövdesi ile en önde yürüyor. Diğerlerinin belli bir saygıyla yanında ilerlemelerinden, başlarının o olduğu hemen anlaşılıyordu.

Binbaşıoğlu'yla birlikte yaklaştılar.

Selam verdi Hacim Bey.

Akif Bey'i, Paşazade'yi sordu. Anlattı Ali. Ardını Binbaşıoğlu tamamladı. "Bekliyorlar," dedi ilkin. Sonra "İsterseniz istirahat buyrun..."

Yorgun olduklarını söylediler. Salihli'de, öğleden sonradan beri tren bekliyorlarmış. İstasyonda oturmak, sonra yük vagonu, açık vagon ne bulurlarsa atlayıp gelmek, yormuş tümünü. Kızdı Ali... Öfkesinden dönüp treni yakası geldi. Böyle bir büyük adam geliyordu ya, bir yolcu vagonu bulamıyorlardı ha... Domuzluğundan, gâvurluğundan yapmışlardır bunu mutlaka.

— Elbet beyim. Türk hattında gâvurdan trenci olursa, böyle yapar.

Hacim Bey uzun uzun baktı ona. Kim ola ki bu. Sözlerine bakılırsa, yabana atılır gibi değil. Binbaşıoğlu kendini hemen tanıtmıştı. Ama bu... Çantalara, valizlere yapıştığına göre beylerden birinin ırgatı olmalı. Bir ırgat nasıl birden karışabiliyor söze...

Sordu sonunda. Dayanamadı. Binbaşıoğlu'nun kulağına eğildi:

— Kim bu yiğit?

— Topal Ali derler beyefendi. Bizim Kayalar köyündendir. Yaman bir adamdır. Milis...

— Peki anladım. Ama nasıl oluyor da karşıcı kalıyor bize. Cephede değil mi milislerin işi.

— Yakında çok iyi anlaşırsınız bizim Topal'la efendim. Görgülü, akıllı bir dağlıdır. Sadece gidip vuruşmakla kalmaz. Ahmetli baskınını düzenleyenlerden biri budur. Ama hiç göstermez. Sorsanız anlatmaz. Sanki kendisi yokmuş orada. Bizim Kadir dedi ki, diye girer söze. Son-

ra Marmaralı der, Parti Pehlivan, Koko Mehmet der... Başka söz alamazsınız ağzından. Böyle biridir işte. Şimdilerde, milis çeteleri arasında ilişkiyi o kuruyor. Siz geleceksiniz diye, yanınıza verdi Mustafa Bey onu. Bundan sonra, sizin buyruğunuzda çalışacak.

Başını salladı Hacim Bey... En yaman savaşçılardan biriymiş. Ama savaş çizgisinin dışına çıktı mı, hemen yumuşak bir ırgat oluyor. Çok tuhaf şu bizim köylü. Dövüşte eşi yok. Ölüm, oyuncak gibi onun için. Barışta da, hemen boyun büküyor. Şunun haline bak. Saygıyla yakaladı kendi çantasını. Almak istedi. Bir çekti Topal Ali...

— Aman beyim. Biz duruyorken...

Çantaları, valizleri yüklendi. Doğru Binbaşıoğlu'nun evine. Tümü için yer yapılmıştı. Rahat, temiz çarşaflı pufla yataklar, iniveren gözkapakları için kollarını açmış bekliyordu. Hemen soyundu konuklar. Hemen uyudular.

Sabahleyin rahat bir nefes aldı beyler. Balıkesir, Salihli delegeleri de gelmişti ya. Kongre başlayabilirdi artık. Mustafa Bey'in evi dayanıp döşenmişti bu iş için. Topal Ali, Paşazade'nin buyruğu gereğince Hacim Bey'in ardından hiç ayrılmıyor.

Sabahleyin önce kaymakama uğradılar. Yüzünü buruşturarak çıktı Hacim Bey. Kaymakamın tutumundan hiç memnun olmamıştı. Oradan, Mevki Komutanlığı'na gittiler. Rafet Bey, delegeydi kongrede. Soma cephesini temsil ediyordu. Süleyman Bey, onun da iyi arkadaşıymış. Tanış çıkmanın anılarını sürdürüyorlardı birlikte. Hacim Bey'i görünce ayakta karşıladılar.

Bir süre yaptıklarından konuştular. Süleyman Bey çok üzgündü. Bir cephede vuruşamıyordu. Ama yine de yardım ediyordu milislere.

Paşazade'nin çiftliğinde onların eğitimiyle uğraşıyor, kıvamı gelenleri hemen cepheye sevk ediyordu. Bu da bir iş sayılırdı. Çünkü kendisinde bir yedek teğmenden başka tek kadro olmadığı gibi, emireri de çaldığı bir silahla dağa çıkmıştı.

Rafet Bey, Ayvalık, Bergama Soma cephesini, Yarbay Kel Ali Bey'le, Köprülü Kaymakamı Hamdi Bey'i anlattı onlara. Cephe açık durumdaydı. İyi olmuştu bu kongre. Balıkesir'den Salihli'ye, hatta

Denizli'ye kadar belirli bir çizgi içinde birleştirebilirlerse cepheyi, çok iyi olurdu. Kongrenin amacı bu olmalıydı. Ve sadece bunu başarsa bile, çok büyük bir iş yapmış olmanın kıvancını tadardı.

Zaman, sanki değirmen taşının altına girmiş buğday tanesi. Öylesine çabuk eriyor ki... Öğle oluvermiş. Beylerin, konukların karnı çoktan acıkmıştır. Daha önceden haber iletmişti kebapçı Sağır'a Ali...

Hacim Bey, kumandanla söze dalınca, bir ara çarşıya dalmış, kebapçıya sıkı bir tembih geçmişti. Hazır olsundu öğleye. Konukların yeri belli olmadığından, kapama yemeye gelirlerdi. Sağır, Ali'nin tembihine kulağını uzatır uzatmaz, tahta merdanesini eline alıp mermer tezgâhın başına geçti.

Hamurları incecik açtı. Sonra üstüne kıyma noktalayarak, küçük küçük kesti. Ceviz iriliğinde bohçaladı hamuru. Ve tepsilerin içine sıralayıp tandıra sürdü. Kızarırdı orada bu parçalar. Kıpkırmızı çıkarılırdı sonra. Üzerinde et suyu gezdirilip konuğun önüne konulurdu ki... Yemeye doyum olmaz...

Tüm konuklar, tüm kentli namaz için Pazar camisinde toplanmıştı sanki. Ağustos öğlesinin yakıcı sıcağında, terleyerek kıldılar namazlarını. Sonra doğruca Kebapçı Sağır'ın dükkânının yolunu tuttular.

Efeler, kumandanlar, beyler masaları paylaştılar. Kalpaklılar, fesliler yan yana. Sarıklılar bir masada saf tutmuşlar. Önden, sarımsaklı, sirkeli, kestirmeli paçalarını kaşıklıyorlar. Arkadan, silme yığılmış kırmızı kapamalar. Üzerinde et suyu gezdirilince yumuşamış. Birer lokmalık, yenmeyi bekliyor.

Dualar. Şakalar...

Ve yemek biter bitmez toplu halde Mustafa Bey'in konağının yolu tutuluyor.

Akif Bey, kebapçıya işareti baştan vermiş. Konuklar ellerini keselerine atıyorlar. Sağır, dediklerini duymamış gibi yapıyor ilkin. Sonra kocaman kulaklı kafasını sallıyor. Verildi beyim, ağam, efem, hocam gibi sözlerle, hiçbirinden para almıyordu. Dükkânı açılalı, böylesine tanınmış kişileri bir araya getirmemişti. Kaç kentin, en tanınmış kişilerini ağırlamanın sevincinde Sağır. Ellerini ovuşturuyor.

* * *

Çarşının ortasından bir fener alayı geçiyordu sanki. Günlerdir, çeşitli yönlerden adı duyulan, "Kuvayı Milliyeciler" Alaşehir'de toplanmışlardı. Yunan ordusunun önünde kurulacak setin kararını alacaklardı. Tozlukların, dolakların yanında cüppeler. Pantolonların altında parlak rugan ayakkabılar dolanıyor dar sokaklarda.

Ve alay, selama duran esnafın saygılı bakışları arasından geçerek, Mustafa Bey'in evine yöneliyor.

Geniş selamlıkta yer kalmamış. Başkanlık için tüm salonu görecek uzun bir masa konulmuş. Üzerinde yeşil çuha bir örtü. Yan tarafta bayrak. Sonra karşısında sandalyeler. Otuz dört delege var açılışta. Salon hıncahınç. Sıcak alabildiğine yakıcı. Yüzlerde ter tanecikleri. Ve aydınlık tüm yüzler. Kararlı. Kaynaşmış insanlar. Aynı amaca yönelmenin sıcaklığıyla birbirlerine sokulmuşlar.

Başkanlık için bir tek adayın adı ortaya atılıyor. Balıkesir delegesi Hacim Muhittin Bey... Ve oylar sayılıyor. Hacim Bey başkandır... Sonra yardımcılar seçiliyor. Yazmanlar görevlendiriliyor.

Hoca Abdülgafur Efendi, duaya başlıyor. Arapça açıyor konuşmasını. Eller açılmış. Dudaklarda amin kıpırtısı. Hoca efendi, Arapçadan Türkçeye geçiyor. Yanık, kadife gibi bir ses. Ustaca düzenlenmiş cümleler. Delegeler suskun. Kongreyi merak edip kıyılara sıkışmış Alaşehirliler heyecanlı.

"Tanrım. Bugün burada toplanmış olanlar, senin yardımınla bir kutsal görevi yapmanın ateşindeler. Ülkemiz, haksız ve insafsızca işgale uğramış. İnsanlarımız acıya, ölüme mahkûm edilmiş. Bir kurtuluş umudu arıyoruz. Bize yardım et Tanrım... Sen ki, tüm sıkışmışların, ezilmişlerin, bitkinlerin yardımcısısın. Sen ki, yüreğinde insan olma ateşi taşıyanların yoldaşısın. Sen ki, yurtları, dinleri ve özgürlükleri için savaşanlardan yanasın. Bizimle birlik ol. İşte biz burada, bir büyük savaşın alazını tutuşturmak için toplandık. Sana sığınarak, ülkemizi, insanlarımızı kurtarmak çabasındayız. Bu çabalarımıza yardımcı ol. Bizi başarıdan yoksun kılma yüce Tanrım..."

Kelimeleri, ayrıntıları, vurgularıyla belirtiyor hoca efendi. Yüzündeki ter tanecikleri, sakalının kıyısından yol arıyor. Bir ışık var yü-

zünde. Savaş ışığı gibi... Delegeler, ellerini gökyüzüne açmışlar. Dudaklarında duaları tekrar eder gibi bir kıpırtı. Ve hocanın her nefeslenişinde, elliye yakın ağızdan çıkan gürültülü "aminler"...

Topal Ali düşünüyor. Elleri açık. Omzu çarpılmış.

Daha önce, camide söylenenleri dinlemişti Topal Ali... İçinden bir şeylerin ılıyıp mayalandığını duyar gibi olmuştu. Güzel konuşuyordu müftü. Sâtlı Hoca da güzel konuşuyordu. Bunlar konuşurken, ağzını açardı Ali. Ama bu bambaşkaydı. Sözler, bir çavlan gibi akıyordu ağzından. Ve öylesine denk düşüyordu ki, kulaklara.

Dua bitmiş, farkında değil Ali. Ellerinin ayasıyla gözkapaklarına bastırdı. Hocanın duası ağlatmıştı onu. Gözleri dolmuş, çevresini göremez olmuştu. Gözlerini sıkınca, eli yaşlandı. Yenine sürdü ellerini, gözlerini açtı. Çevresi aydınlanıvermişti.

Hacim Bey, açış konuşmasını yapıyordu. Kulak verdi Topal. Kulak kesildi.

— Biliyorsunuz ki, iki aydan fazla bir zamandır, tarihsel ve geleneksel düşmanımız Yunanın pis ayakları, topraklarımızı çiğniyor. Erkeklerimizi öldürüyor. Kızlarımızın, kadınlarımızın ırzına geçiyor. Özetle belirtmek gerekirse, tüm tarihin yazmadığı kadar acı işkenceler ve cinayetler alçak Yunanlılar tarafından bize uygulanıyor. Eğer biz zamanında hazırlıklı ve uyanık olsaydık, hiç kuşkusuz düşman saldırı ve işgal yürekliliğini gösteremezdi. Ben, Türk ve Müslüman namında yaşayan bir kimseden hıyanet beklemem. Mademki, adı Ahmet, Mehmet'tir, bu vatana bağlıdır. Fakat bazı kişiler, durumu yanlış bir yere sürüklediler... Şimdiyse bu ulus uyandı. Yurdumuz Yunanlıların pis ayakları altında bırakılmayacaktır. Yönetim ne kadar düzenli olursa, etkisi o kadar fazla olur. Biz, beş altı cephede savaşıyorduk. Burada ise pek çok arkadaşlarımız tarihsel görevlerini yapıyorlardı. Bir eksiğimiz vardı ki, o da yekdiğerimizi tanımıyorduk. Önce bir nokta dikkatimi çekti. En yakın cepheleri birleştirmeliydik. Arkadaşlarım bu fikrimi kabul ettiler. Balıkesir'de bir ay önce bir kongre yaptık. Bu kongreden büyük bir şey ummuyordum. Ama zaman gösterdi ki, kongrenin düşünülenden çok fazla yararları vardır. En önemlisi, masraflarımız, örgütümüz birleştirilmiştir. Herkesin vere-

ceği para bilinmiştir. Birçok yerlerde, birçok düşüncelerle savaşıyorduk. Gelen bir Fransız ya da İngiliz subayı, ayrı cephelerde bulunanlardan, ayrı cevaplar alıyordu. Şimdi ise, amaç konusundaki tüm fikirler birleşti. Orada bir Merkez Kurulu kuruldu. Bu Merkez Kurulu üyeleri, her ay sonunda belirlenecek masraftan, belirli bir oran içinde harcamada bulunmak ve diğer görevleri yapmakla yükümlüdürler. Bu örgüt eksiktir. Dikili'den Bandırma'ya kadar ortalama merkez olmak üzere buranın, "Alaşehir'in" kararlaştırılmasını düşündük. Burasını toplantı yeri olarak kabul ettik. Sizlere de teşekkür ederiz ki, bu çağrıyı kabul ettiniz. Amaç, Yunanlıların yurdumuzdan çıkarılmasıdır. Bunun için burada birleştik. İnşallah, yüce Tanrı bunu da başarılı bir sonuca ulaştıracaktır.

Ali, tekrar amin demek üzereydi ki, bir el kalktı ikinci sıradan. Sonra, Eşme müftüsü ve kongredeki kent temsilcisi Nazif Efendi, yerinden doğruldu. Bir sorusu vardı. Kurulması önerilen Merkez Kurulunun yeri neresi olacaktı. Balıkesir mi?

Önemli olan, cephelerin birleştirilmesi, yönetimin belirli ve tek bir elden yürütülmesi idi. Bunun için kararı yine kongre verirdi. Dilerse, Balıkesir olurdu merkez. Dilerse, bir başka kent. Yerin hiç önemi yoktu.

Savaşçıların anlaşması o kadar kolay oluyordu ki, şaşıyordu Ali... Sarıklı, cepkenli, kuşaklı, yelekli kalmamıştı. Bir ağız gibiydiler. Çekişiyorlar, gelmeyen delegeler bulunduğunu, bunların da çağrılarak, kongrenin tüm kentleri temsil etmesinin gerektiğini tartışıyorlar. Zaman geçmeden, delege göndermeyen kentlere bildiriler, telgraflar yollanmalıydı. Bir an önce gelsinler. Cepheler, bir tek cephe olarak düşünülecek burada. Neler gerekli, neler istenebilir ve yurdun bu bölümünün olanakları ile neler yapılabilir. Anlaşılmalı.

Bir de İttihatçılık sorunu var. Bunu da tartışıp bir karara bağlamalılar.

Daha bu söz ortaya atılır atılmaz, tekrar konuşmaya başladı başkan.

İttihatçılık, İtilafçılık yani particilik yoktu artık. Yurtseverlik, ulusseverlik vardı sadece. Şu anda, particiliğe bölünüp iç kavgayı sür-

dürmenin bir anlamı yoktu. Burada bulunanlar, ne İttihatçıydılar, ne İtilafçı, ne de çeteci. Milis güçlerini temsil ediyorlardı. Bir ülkenin, kıskıvrak bağlanmış bir ulusun, tüm orduları terhis edilir, tüm silahları elinden alınırsaydı, elbet ancak insan gücü, kafa gücü ve toplanabilenlerin uyanıklığıyla vuruşurdu o ülke.

Vuruşur ve başarıyı bu yolla elde edilirdi. Etmişti nitekim. Salihli'den, Soma'ya, Balıkesir'e durdurmuştu şimdilik Yunanı... Bir toparlanır, bir elden yönetimi de başarırsa, İzmir'den bile atardı. Onlar da isterlerdi, küçük küçük birlikler halinde değil, düzenli bir ordu halinde vuruşmayı. Ama dağılmış bir orduyu toplamak kolay mıydı? Değildi. Olmadığına göre milisler bu ordunun çekirdeğini meydana getireceklerdi.

Unutmamak gerekirdi ki, herkesin damarındaki kan, kırmızı akardı. Vuruşma sırasında, hangi partiden, hangi sınıftan olursa olsun, insandılar. Ve özgürlük için tümü kelle komuşlardı bu işe. Kellesini komuş insanlar, sadece savaşçı, sadece yiğittiler. Şu ya da bu partinin üyesi değil. İşte bu yüzden, ne İttihatçılık, ne İtilafçılık, ne de çetecilik var. Ve yine bu yüzden toplanmış kongre, her iki sorunu da kendinden çözüm bekleyen sorunların dışında kabul eder.

Her yana, bunu böylece belirten telgraflar çekecekler. Duyuracaklar ki, onların tüm çabası birleşmek ve haksız yere yurt topraklarını çiğneyen Yunanla vuruşmaktır.

Telgraflar hazırlandı.

Ali, elinde ak kâğıtlar, postanenin yolunu tuttu.

Telgrafçı, Ali'yi görür görmez, kâğıtları kaptı. Parasını bile hesaplamadan oturdu maniplenin başına. Tekinsizdi bu adam. Hemen tabanca çekiyordu. Ve şimdi tüm kent bunlara bakıyor, bunların sözü üzerinde duruyordu artık. Çekip vursa, kimse bir şey diyemezdi.

Telgraflar çekildikten sonra, parasını hesapladı adam. Ali'nin yanında o kadar para yoktu. "Sen kâğıtlarını yazadur," dedi. "Ben gidip para getireyim." Bir iki mızıldanacak oldu adam. Sertlendi Ali...

— Biz borcumuzu öderiz efe, dedi. Eşkıya değil, Milliciyiz biz...

Öyle demişti ya Hacim Bey... Bir şey daha demişti ya. Onu beceremiyor. Millici'si aklında kalmış. Çok önemli bir şey olmalı o da...

Önemli olduğuna göre de, akan sular durmalı önünde. Durdu nitekim. Boyun büktü telgrafçı. Konak da yakındı buradan. Seğirtti Ali. Mustafa Bey'in kulağına eğilip anlattı durumu. Hemen bir kese daha sıkıştırdı avucuna Paşazade. Döndü... Keseyi döktü telgrafçının önüne. Ne kadar gerekliyse alsındı...

* * *

Kongre bu tartışmalar sona erince, o günkü oturumunu kapattı. Hacim Bey, beylerin en sözü geçenini kongrede görememenin acısını duyuyordu. Tümünden fazlaydı Tevfik Bey'in tanıdıkları. Ama o aralarında yoktu. Ali'nin kulağına eğildi.

— Beni, Tevfik Bey'in evine götür bakalım Ali Efe...

— Baş üstüne beyim.

Birlikte yürüdüler. Yolda çekinerek söze girdi Ali.

— Bu Tevfik Bey iyi bir adam değil beyim.

— Nerden çıkardın bunu?

— Hep manda olalım diyor beyim. Biz insan olmaya çabalıyoruz kaç zamandır. O, aksine tutturmuş bir mandalık. Amerika diyor. Aklım ermiyor. Kafam karışıyor, ama o direniyor bunda. Evinin kapısında bir koca bayrak var. Üstünde aydınlık günlerinde gökyüzünde ne kadar yıldız varsa, kopup dizelenmiş. Amerikan bayrağı dediydi Mustafa Beyim. Şimdi bu bey Amerikan olduysa, bizden değildir. Neden gidiyorsun ona?

Güldü Hacim Bey. Elini omzuna koydu Topal Ali'nin.

— Bizim görevimiz, insanları darıltmak değil. Bir amaç çevresinde toplamaktır. Tevfik Bey, tüm Ege bölgesinde tanınmış, sözü geçen bir insandır. Eğer o da bizimle birlik olursa, daha güçleniriz.

— Siz bilirsiniz beyim. Siz bilirsiniz ya, bana kalırsa, hiç bizimle olacak gibi değil o...

Kapıya yaklaştıklarında, Topal Ali eliyle gösterdi.

— Beyim, işte burası beyin konağıdır. Siz buyrun. Ben burada beklerim sizi?

— Neden gelmiyorsun?

— Ben gelmesem daha iyi. Bey bana çok kızıyor da...

Anlamıyordu nedenini Hacim Bey. Ama durmadı. Yürüdü. Bir

koca bey, bir dağlı ırgatla takışsın. Ve o ırgat bundan üzünçle söz etsin. Hem de düşmanlık karışımı bir üzünçle. Gerçekten her davranışta, her tutumda belli oluyor bozgun zamanının havası.

O çıkıncaya dolandı Ali. Pek göze görünmek istemiyor. Tevfik Bey, daha önce söylediklerini tekrarlıyordu konuğuna. Karşılık olarak getirdiği delillerin hiçbirine inanmıyor. Verilen sözleri anlamazlığa getiriyordu. Kurtuluşumuz yoktu bizim. Ölmüştük. Ancak, bir taze ve başka güç, bize canlılığımızı kazandırabilirdi. Bu güç de, şimdiye değin ne dostluk, ne de düşmanlık etmediğimiz bir ülke olabilirdi ancak. Yarının en güçlü devletiydi bu ülke. Ve kendi düzeninin yeryüzü düzeni olması için, yardım etmek zorundaydı. Şimdi bunu istememekle, yarını yitiriyorduk biz. O bu işe gelemezdi.

Belki önceleri birlikte eylemde bulunsalardı. Gelip öteki beyler, yapacakları konusunda bilgi verip akıl danışsalardı, o zaman yine yardımda bulunabilirdi. Ama hiçbir şey sormamışlardı ona. Sormadıkları gibi, bir dağlıyı karşı çıkarmışlardı. Biri kaşını yıkıp otur deseydi, dağlı süt dökmüş kediye dönerdi. Ne çare ki, üstelik kışkırtmışlardı kötü ırgatı.

Bunu yediremiyordu kendine. Onun kalın kafasına söz geçirmenin mümkünü olmadığını biliyorlardı. Bildikleri için de, hep onu bırakıyorlardı karşısında. Ve bildiklerini okuyorlar, hiç gereği yokken cephe açıyorlardı. Nasılsa buralara gelmeyecekti Yunan. Milen Hattı Salihli'de bitiyordu. Ama neden açmışlardı cepheyi? Açmasalar, bu süre içinde barış için çabalasalar, böyle olmazdı sonuç.

Hacim Bey baktı, adamı kendi yanına çekmesi olanaksız. Birtakım fikirlerin ardına düşmüş. Hep kendi dediğini yaptırmak istiyor. En iyisi, tarafsız bırakmayı kurdu kendince. Olan olmuştu bir kez. Geri dönülemezdi. O, yurdunu, ulusunu düşünen bir insan olarak, karşı durmamalıydı yapılanlara. Biliyordu ki, Tevfik Bey bu düşünceleri yurdunu sevdiği için benimsiyor. İşte şimdi onlar da, savaşmak gerektiğini savunuyorlar. Aynı sevgi yüzünden. Birbirlerine saygı göstermek, vurmamak gerek. Tevfik Bey bu konuda söz verirse, daha rahat sürdürecek kongreyi.

Bu yumuşamada başarılı oldu Hacim Bey. Tevfik Bey, el altından

yürüttüğü ve kongrede delege olan tanıdıkları aracılığıyla ortaya atmak istediği mandacılık görüşünden şimdilik vazgeçecekti. Madem savaş kurultayıydı yaptıkları. Yapsınlardı. Tüm kararlarını alsınlardı. Ama bilsinler ki, asıl doğru yolu o göstermiştir.

Kapıdan çıktı.

Ali sekerek sokuldu yanına.

— Haklıymışsın Ali Efe... Dediklerin çıktı. Senden de çok yakındı bey. Hiç aman dinlemiyor, töre tanımıyormuşsun. Hemen atılıp kaçırıyormuşsun toplantılardan koca beyi...

— Yok beyim. Ne haddimize. Ben sadece, aklımın almadığı bazı şeyleri soruyorum. Bey kızıp gidiyor. Sanırsam onun kızdığı, benim soru sormam. Nasıl olur da diyordur, nasıl olur da bir ırgat parçası, bana soru sorabilir. Haklı beyim. Bakın bunda haklı yerden göğe. Ama savaştayız şimdi biz. Ve savaşta tüm insanlar birliktir. Çünkü, ölüm eşit kılar onları. Kurşun bana da gelse, Tevfik Bey'e de aynı sonucu verir bedenlerimiz. Bu bakımdan, bu işte beylik, ırgatlık olmamalı. Değil mi beyim?

Başını salladı Hacim Bey. Tekrar sırtını sıvazladı. Ve karanlık çökerken, belediye binasının önüne dikildiler.

Bir payton bekliyordu onları. Bindiler. Paytoncuyu tanıdı Ali. Bu, Diyacandopulos Bey'in kâhyasıydı. Hayırdır inşallah, dedi kendi kendine. Akşama kadar Rumlara sövdük toplantıda. Şimdi de, paytonlarına mı biniyoruz?

Bu büyük adamların işine hiç akıl ermiyor doğrusu. Kendisi değil miydi Yunanın pis ayakları diyen. Kendisi değil miydi alçak Yunanı bu topraklardan atacağız diye var gücüyle bağıran. Şimdi nasıl olurdu da binerdi bir keferenin arabasına?

Payton, atların düzgün tırısında, sarsılmadan ilerliyor. İstasyon caddesinden, demiryoluna vardılar. Kula şosesinde bir süre ilerleyip bir kapısalıktan içeri girdiler. Buralarını avucunun içi gibi bilirdi Ali. Çevre tüm Rum bağlarıydı. Tüm yazları buralarda geçerdi onların. Geçtiği için de, gözünü kapasa, nereye gittiklerini bilirdi.

Diyacandopulos'un kulesi, asma çokaklarının, önündeki bahçenin çevresini dolanan kavak ağaçlarının arasında, serin bir gülücükle kar-

şıladı onları. Yapraklarda ince bir hışıltı türküleniyor, kavaklar, uzun boylarıyla gelenleri selamlıyorlardı.

Bağ sahibi, kapısalık yolunun bittiği yerde bekliyordu. Yalnız değildi. Yanında iki de yabancı subay vardı. Buna daha çok şaştı Ali... Olası değildi. Bu Hacim Bey, akşama kadar neler konuşmuş, tüm savaşçıların başı olmuştu. Ama burası neden böyleydi işin? Burada gelmiş, bir Rumun bağında, iki yabancı subayla buluşmuştu.

Eli tabancasına kaydı.

Dur hele bakalım Ali. Bir yaramaz işle karşılaşırsan, o zaman çekersin tabancayı. Çeker ve de temizlersin tümünü. Olası iş mi bu? Yapılır iş mi? Bu gâvurların tümü, bizim düşmanımız değil mi? Düşmanımız. Başımız, başkanımız neden gelir buluşur bunlarla. Vuruşmak yerine, neden gülüşerek el sıkışır?

Bir nedeni olmalı bunun. Belki kandırmak istiyordur kefereleri. Boş yakalamak istiyordur. Bir büyük adam değil mi Hacim Bey? Büyük adam. Olmasa, bunca beklerler, koca toplantının başkanı seçerler mi? Tanımaz mı bunca akıllı bey, efendi, efe... Tanır. Öyleyse bir hileli iş var bu işin içinde. Hacim Bey kandıracak kefereyi. Kandıracak ki vuruşurken bize kolaylık olsun. Hem bu büyük adamların işi belli olmazmış. Süllü Dayısı az mı anlatırdı. Gazi Osman Paşa kan kusturmuş Rus çarına. Ordularını bozmuş adamın. Plevne önünü mezar etmiş binlerce askerine. Sonra yaralı olarak ele geçirmişler onu.

Geçirmişler ki, Rus çarı ayakta karşılamış. Boynunu bile eğmemiş Osman Paşa. Kılıcını kendi eliyle, beline takmış Paşa'nın. Esirim değil, konuğumsunuz, demiş. Elbette bir nedeni var bu buluşmanın da... İşte öyle bir şey... Rus çarı ile bizim Osman Paşa arasındaki gibi. Osman Paşa çok bir büyük adam. Eh, çar da... Koca Rusun kralı... Onların arasında olup bitenlere biz cahillerin aklı mı erer? Ermez. Kimbilir, Osman Paşa da çarı tutuklasaydı aynını yapardı.

İşte şimdi Hacim Bey de, Dikili'den Bandırma'ya çekilecek bir çizgi içindeki toprakların temsilcisi. Tüm delegelerin başı. Kimbilir, bu Rum ve de subaylar da belli keferenin temsilcisidirler. İster misin burada ballım güllüm bir antlaşma yapsınlar. Olur olur...

Kulenin sergiye uzanan bahçesinde, kayraktan bir sayvan vardı. Yumuşak, gri taş pırıl pırıl yanıyor. Temizlenmiş. Bir masa donatılmış orada. Rakılar, buz gibi tulumba suyunda soğutulmuş. Üzüm, kiraz, karpuz ve kavunlar kütür kütür.

Daha masayı görünce, iştahı kabarıyor kişinin.

Hemen buyur ettiler Hacim Bey'i... Ali için de bir yer açtılar masada. Yeni bir sandalye koydular. Konuşmaları dinliyor Ali. Hacim Bey çok zaman, hiç bilmediği bir dilde konuşuyor. Demek, başka diller de biliyor. Gâvur konuşmasından anlıyor bu başkan.

Diyacandopulos, kentliler gibi konuşuyor Türkçeyi. Konuşmasına bakarsan, gâvur olduğunu mümkünü yok anlayamazsın. Ama iki yabancı subay, öylesine değişik konuşuyorlar ki... Hani, saksağanların dilini kesip konuştururlar ya, yarım, bazı harfleri yuvarlayıp yutarak çıkarır kelimeleri, öyle... Üstelik ters de söylüyor cümleleri. Şaşırıyor Ali.

Mösyö Villa, Mister Johnson, diyor her konuşmaya başlayınca Hacim Bey. Ama Türkçe konuşmadıkları için, hiçbir şey anlayamıyor. Ara sıra gülüyorlar kahkahalarla. Başta Rum beyi olmak üzere, keh keh gülüyorlar. Ali onların gülüşüne bakarak sırıtıyor.

Yemekler dizeleniyor önlerine. Akça pakça bir Rum dilberi, durmaksızın tabak taşıyor. Meze yetiştiriyor.

Ali, o güne dek rakı içmemiş. Duru, su rengindeyken ilkin, soğuk suyu koyunca, beyazlaşıyor billur kadehte. Küçük, elinin içinde kaybolan bir cam kadehe yarıya kadar rakı koyuyorlar. Sonra üstüne suyu katınca, ilkin bulutlanıyor rakı. Sonra bembeyaz kesiliyor.

Bir de acı ki... Gırtlağını yakıyor kişinin. Öğüresi geldi Ali'nin. Yüzü buruştu. Ağzı sulandı bir iyice. Püskürtmekten korktu. Ve ağzındaki acılığı, kocaman bir yudum halinde gırtlağını yakarak midesine gönderdi.

Sarıldı mezelere. Patlıcan, patates kızartması, sarımsaklı yoğurtla beyazlanmış. Ellerinde çatal. Dirgeni harmana nasıl saplarız, diyor Ali... Öyle bu iş de... Saplıyor çatalı. Beş altı parça birden takılıyor. Sonra gözlerini çevresinde gezdirerek, Hacim Bey'in subayların yiyişine bakıyor. Onlara bakarken, daha bir şaşırıyor Ali... Yiyemeyecek.

Şimdi sallasa elini tabağa. Ekmeğini bir güzel bansa, sarımsaklı yoğurda. Rakının acısını bir anda unutur. Ne var ki bunda, durmadan içiyorlar. Acı, yakıcı bir şey işte...

Ama zaman geçtikçe, bir hoşluk başlıyor başında. Bir hafiflik kaplıyor bedenini. Uçacak kendini bıraksa. Bir eliyle sıkıca yapışıyor sandalyeye. Bıraksa fırlayıp gidecekmiş gibi geliyor. Bir coşku sarıyor her yanını. Türkü okumak geliyor içinden. Ama böylesi bir yerde... Utanıyor. Yüzü, burnu kızarıyor kendiliğinden. Uzuyormuş gibi... Gözleri kayıyor.

Artık acısını duymuyor rakının. Hacim Bey kalkmasa, kalkmayacak sofranın başından. Sade kahvelerini, kulenin üst katında, tabanı halı döşeli geniş bir salonda içiyorlar. Ali merdivenleri nasıl çıktı bilmiyor. Ve dua ediyor. İlk kez, topallığına dua ediyor. Her zaman, işten alıkoyuyor diye kızdığı topal bacağı olmasa, kepaze oldu gitti...

Ayaklarının altında yer kayıyormuş gibi yalpalıyor Ali. Bereket versin topal. Kimse fark etmiyor bunu. Eskiden beri yalpaladığı için, kimse yadırgamıyor. Öyle olmasa, sarhoş diyecekler. İkinci kadehte kendinden geçti. Yalan da değil hani derlerse. Değil ya, olmaz ki...

Kahvesini yudumlarken, düşüncelere dalıyor Ali... Ama izleyemiyor düşüncelerini. Kopuk kopuk. Bir dalgalanmada ya da bir yudum kahve alışta, başka bir yerlere kayıveren yumuşaklıkta bu düşünceler.

Yalnız şu sofra, bizim altı aylık yiyeceğimize bedel. Toprak işte bunu veren. Bizim de topraklarımız olsa Rum beyi kadar. Biz de çeşitli ürünü çıkarabilsek bu topraklardan. Sonra sattığımızı satsak, satmadığımızla kendimiz geçinsek. Soframızda meyve, et eksik olmaz.

Oysa, onlar keçileri bile iyice kartalıp kısırlaşınca keserler. Ancak oğlaklar, erkeç olunca, teke gerekliliğinden fazlaysa, o zaman belki... Ama başka türlü. Yaşam demektir keçi. Az yer... Ne bulursa yer daha doğrusu. Sütü buldur. Yavrulaması da... Peyniri, yağı, yoğurdu, ayranıyla, toprakları yiteli beri tek yaşam kaynağıdırlar. Bir de ova var tabii. Tuz, buğday, bir de bez parasını çıkartan. Bu ikisi olmasa, ova ve keçiler, çoktan bitik halleri.

Böyle toprakları olsa onların da... Verimli... O zaman, ne masalar

düzerler. İşte gördü burada. Bir çeşit değildi sofradaki. Yüz çeşitti belki. Hem de en iyilerinden. En tatlılarından. Elini nereye atacağını şaşırıyor kişi. Bir de o dirgen midir, çatal mıdır nedir, o olmasa...

Daha bir rahat yiyecek. Daha bir rahat doyacaktı. Ama bakarken doyuyordu ki...

Köye dönsem, dedi. Köye dönüp olanları bir bir anlatsam, kuşkusuz sopayla döverler beni. Delirdi diye bir iple güzelce kundaklarlar. Sonra da ver ederler sopayı. Ama belki de inanırlar. Hacim Bey gibi bir büyük adamın yaverliği kolay mı?

Hoşuna gitti. Kendi kendini yaverliğe atamak, güçlendirdi onu. Tabii ya, bir yaver gerekliydi. Başları, başkanları değil miydi o? Bir yaver gerekliydi ona da... Paşalar gibi. Karşılanışı, gösterilen saygı paşalardan az değildi ki... Hem bakalım paşalar yabancı dillerini bilir, onlarla böylesine rahat konuşabilir miydi?

* * *

İkinci günü daha sabahtan, padişaha sadakat kararı alınmasının tartışmaları ve bunu kongrenin mi, yoksa başkanlığın mı düzenlemesi gerektiği konusunda tartışmalar başladı. Tümü "Atabei Felek Mertebei Cenabı Hilafetpenahiye" sadakat konusunda birleşiyorlardı. Ancak kararın şimdi mi, yoksa sonra mı alınmasıyla, kimin tarafından yazılması söz konusu idi. Bir taraf, kongrenin sonunda yapılmasını istiyor, diğer taraf bunun besmele gibi başlangıçta olmasını savunuyordu.

Salihli delegelerinden Zahid Molla, sanki sadece bu kararı aldırmak için katılmıştı kongreye. Çırpınıyor, bir an önce karara varılıp bir mektupla durumun bildirilmesini sağlamaya uğraşıyordu.

Hacim Bey bir konuşma yaptı. Aslı aranırsa, kongrenin padişaha da, hükümete de karşıymış gibi bir anlam taşıdığını çok kapalı olarak belirtti. Ama yine de istiyorlarsa, sadakat bildirgesi çıkarabilirlerdi. Çıkardılar.

Uşak delegesi, eski milletvekillerinden İbrahim Bey, kongrenin bir milli meclis anlamını taşıdığını, her bakımdan ulusu temsil ettiğini ileri sürerek, hemen komisyonlara ayrılıp alınacak kararların düzenlenmesini istiyordu. Alaşehirlilerle başkan da buna katılınca, karar kolay alındı.

Akhisar cephesi kumandanı Ethem Bey, bir sorun attı ortaya, Komisyonlar kurulsun, kararlara ışık sağlansındı. Ama kararlarına öz olacak bilgilerin hiçbirini hükümet kanalından almasındı bu kurullar. Çünkü, yanlışa dayandırmış olurlardı.

Hükümet içinde, kongrenin toplanmasını isteyen, hatta onun kararları yönünde çalışmayı kuranlar vardı. Ama elbette böyle bir ilişkiden sadece yararlanılır, hükümet buyruğundan kaçınırlardı. Amaçları bu değil miydi zaten. Hükümetin buyruğuna uyacak olsalardı, bu toplantının anlamı yiterdi.

Hükümet, toplanıp bir karar almıştı. Yunan, İzmir ve yöresine, işgal güçlerinin buyruğu ile çıkmaktadır. Demek ki, bunu oldu bitti kabul etmek gerekir. Aksi takdirde, antlaşmalar bozulur ki, yeniğin antlaşmayı bozması kendi felaketini hazırlar.

Durum bu olunca, hükümet söz konusu olamazdı alınacak kararlarda. Hem kongreye de karşı değil miydiler. Kongrenin dağıtılması, üyelerinin tutuklanması için buyruk göndermişti hükümet. Ne var ki, Mustafa Bey'in milisleri, çevrede kol geziyor ve kenti ellerinde tutuyorlardı.

Kaymakam, bu güçten korkmasa, hükümetin buyruğunu yerine getirecekti. Milisler, en küçük davranışın karşılığını, kurşunla veriyorlardı. Kurşun, sorunları çözen bir yargıç olunca, hükümet eli kolu bağlı kalıyordu, milislerin karşısında.

Bütün bunlar açıkça bilinirken, kararlarını hükümet bilgilerine dayamak, Ethem Bey'in dediğinden başkasını getirmezdi. Yanılırlar, yanlış yolda yürüdükleri için de yenilirlerdi. Oysa, yenmek yükümündeydiler onlar. Cepheleri tutmak, Yunanı geri çeviremeseler bile, yerinden kıpırdanamayacak bir duruma getirmek zorundaydılar.

İkinci gün bunların tartışmasıyla kapandı.

Tüm delegeler, Cevdet Bey'e çağrılıydılar.

Kazanlar vurulmuş, siniler hamur işleriyle fırınlara sürülmüş, konukları bekliyorlardı. Topal Ali, sofralar arasında gidip geliyor, arada bir, bir yere sığışıp bir iki lokma atıştırıyordu.

Sofranın en canlı, en sevinçli konukları hoca efendilerdi. Tümü, yan yana iki düğün sinisinin çevresini almışlar. Gülerek atıştırıyorlardı önlerine geleni...

Telgraflar çekildiği halde, bazı yerlerden delegeler gelmemişti. Özellikle Bozdağ yöresi için, oraları çok iyi bilen ve milisleriyle tüm dağı kapsamış durumda iki kumandanı gönderme kararı alındı.

Mustafa Bey ve Postlu Mestan Efe, Bozdağ'ı dolaşacaklar, delegeleri çağrılayacaklardı. Cephe kumandanları ile, "Reddi İlhak Heyeti Merkeziyesi"nin yetkileri tartışıldığı için ancak akşam yola çıkabildiler...

Bir kelime üzerinde saatlerce duruyorlar, bu kelimenin değiştirilmesi için saatlerce tartışıyorlardı. Ali sıkılıyordu. Bunalıyordu bu tartışmalardan. Ama giderek daha yumuşuyordu hava. Giderek sert çıkışların yerine, uyuşma arayan cümleler kuruluyordu.

Ali, bunun nedenini sorduğunda, güldü Hacim Bey.

— Kongre bunun adı, Ali Efe... Kolay mı, çok ayrı görüşte olan kişilerin bir araya gelip tartışması. Her birinin aklında başka sorun. Her biri başka bir düşüncenin adamı. Gördün işte Zahid Molla'yı. Kendi kenti, Salihli Yunanın burnunun ucundayken, toplantının besmelesi padişaha bağlılıktır diye tutturdu. Sanki, Yunanın oralara kadar gelmesine padişah razı gelmedi..

— Vallah iyi beyim. Hiç yüksünmüyorsunuz.

— Yüksünmek mi? Bizim tek güvencimiz bu insanlar Ali... Eğer onlar bir dağılır, bir noktada buluşmadan, kaynaşmadan ayrılırsa, cephenin birleşmesi güçleşir. Olanaksızlaşır hatta. Bunu sağlamak için, sabırlı olmak gerek...

— Ya kurşun beyim. O her şeyi çözmeye yeterli değil mi?

— Yeterli mi?

Durdu bir an Ali. Boş bir saatindeydi Hacim Bey. Boş olduğu için de Ali'yi konuşturmak istiyordu. Sigarasını yakmış, çeşitli yerlere dağılmış delegelerin toplanmasını beklerken söz açıyor durmadan.

— Ses vermedin. Yeterli mi?

— Elbet yeterli beyim.

— Nasıl? Anlat hele.

— Bak anlatayım beyefendi. On beş gün kadar önceydi. Ödemiş yakasından bizim milisler için bir kıynam yardım gelmiyor. Oysa, Demirci Mehmet Efe, bizim sınırdaki köylere zeybek salıp erzak, adam

toplatıyor. Mustafa Bey de, durmadan artan milislerin masrafını sadece Alaşehir'in karşılamasından bıkkın. Sadece Mustafa Bey değil. Tüm beyler. Kendiliklerinden toplandılar. Erzak gerek askere, para gerek. Nereden bulacaklar bunu? Karar verildi beyim. Çevre de katılacak bu işe. Dağ yöresini ben üstüme aldım. Gönüllü topluyorum. Erzak, silah gönderiyorum. Yeterli değilmiş. Özellikle ağalar, yan çiziyorlar. Yahu diyoruz. Haber götürdüğümüzde. Asıl sizin malınız korunsun diye öleceğiz biz. Bizimki bir ırz kavgası. Ama sizinki öyle değil. Gelin etmeyin. Verin bir şeyler. Ne gezer beyim. Bir yan çiziyorlar ki, sorma. Tabii, toplandık bir sabah. Düştük Bozdağ'a. Aştık tepeleri. Bir de baktık ki, Keles'teyiz. Keles'in en bir zengin ağası kim. Kocakulakoğulları... Vardık hanayına. Dedik ki, ağa böyle böyle... Yemine oturmaz mı adam. Kuruşum varsa bedenime basılsın, diye. Ulan ağa, etme tutma. Burdan yukarıya bir senin adın ünlenir, bir de bizim Karaayakların. Yok... Eh, dedik. Günah bizden gitti. Kolayladık işi. Haydi bakalım, ya canın, ya malın. Ağılda ne kadar koyun, yanında ne kadar altın varsa, söktürdük. Tuttuk dağı. Demirci Efe de, bizim Karaayaklara aynını yapmış. Gelmiş ki, ağa ortalıkta yok. Ambarı kilitleyip yitiklere karışmış. Durur mu zeybekler. İşte beyim. Bu kadar kolay çözülür bu sorun.

— Yok Ali Efe... Süngünün ucuyla her şey yapılır, üstüne oturmaktan gayrı, der Fransızlar. Doğru bir sözdür bu. Ama burada kentleri, cepheleri birleştireceğiz biz. Sizin yaptığınız, aslında doğru. Madem adam katılmamış yurt savunmasına, cezalanmalı. Ama bunun ölçülerini koymak gerek. Siz ne bulursanız sürüp götürüyorsunuz. Kongre, karar alacak. Her kent belirli bir oranda katılacak savunma giderlerine. Ve bundan sonra aldığımız, çapul değil, vergi olacak. İşte tartışmaların amacı budur. Ve ne kadar çok tartışılırsa, bil ki, insanlar birbirine o kadar kaynaşır.

— Benim aklım ermiyor bu işlere beyim. Hiç aklım ermiyor hem de...

— Peki sonra ne oldu Kocakulakoğlu, ne yaptı?

— Hiç, ne yapacak. Fırlamış gitmiş Demirci Mehmet Efe'nin yanına. Demiş ki, efem, böyle böyle... Demirci, bizim beylere haber gönderdi. Onlar, Millici'lerin başı ya, ondan.

— Beyler iade ettiler mi alınanları.

— Ederler mi? Dediler ki, senin zeybeklerin Alaşehir köylerinden topladığını ver bize, biz de Kocakulakoğlu'nun koyunlarıyla, altınlarını iletelim tezelden.

— Sonra?

— Sonrası beyim, Demirci Efe hesaba oturmuş olmalı. Ses soluk çıkmadı.

— Ne yani, misilleme miydi bu?

— Eh, biraz öyle gibi. Biraz da, yoksulluk. Beyim, hükümetin bizim toplantıya izin vermediği doğru mu?

— Doğru. Hakkımızda ferman da var, tutuklanmamız için.

— Öyleyse neden hâlâ hükümete bağlıyız diye yırtınır beyler?

— Dedim ya biraz önce. Henüz havasına giremediler. Hele bir girsinler, gör bak neler olacak. Sabırlı olmak gerek bu işlerde. Sabırla götüreceksin konuyu. Hiç ardını bırakmadan. Ve hiç acele etmeden. Hele bir kızışsın hava, bak bu gördüğün, kızdığın kişiler ne kararlar alacak. Şaşıp kalacaksın.

— Sabır güç iş be beyim.

— Sabır, bir yerde fedakârlıktır efe. Yurt ödevi yapanlar ise, en büyük fedakârlığı baştan göze almışlardır. Ölümü, bir kez gözüne kestirmiş kişi için, öteki fedakârlıkların sözü olamaz. Öyle değil mi?

— Öyle beyim.

— Geldiler galiba. Bir bak bakalım da, toplantı başlıyorsa, devam edelim tartışmalara. Sonra da yarın yer değiştireceğiz. Fevziye Okulu'na gidiyoruz. El koduk oraya.

— Desenize Tevfik Bey'in tam karşısına gidiyorsunuz. Kudurur artık.

— Eh ne yapalım. Sizin beylerde de biraz suç var. Adama hiç haber vermemişler yaptıklarından. Buna kızıyor daha çok.

— Dedin ya beyim. Yurt ödevi, fedakârlıkla olur. Eğer öfkesinin nedeni buysa, yanılıyor bey. Kızmak, sinirlenmek yok savaşta. Vuruşmak var. Bundan kaçtı mı kişi, bir özür bulmamalı korkaklığına. Olanı kabul etmeli. İlk onun evinde başladı tartışma. Herkesi, Amerika'ya mektup yazmaya çağrıladı o. Biz vuruşma kararı aldık.

— Bakalım, bugün, şu demiryolu sorununu da bitirelim de, belki bir kez daha gidip konuşurum Tevfik Bey'le.

— Biz burada karar kılsak, Fransızlar, bizim sınırlarda Türk memur çalıştırmayı kabul ederler mi dersiniz?

— Hele biz karar kılalım da, etmezse kendi bilir. O zaman iş, sizin bombacılara kalır. Fransız kârına bakar. Anlar mı Türk, Yunan. Baktı iş zarara gidiyor. Hemen yapar dediğimizi. İş ki biz karar alalım.

— Ya İzmir'e gönderilen erzak işi?

— İşte o biraz zor Ali Efe. Sizin beylerin çoğu, ekinini İzmir'e satıyor. Uşaklılar, Salihlililer de öyle. Eh, kongrenin çoğunluğunu da onlar meydana getirdiğine göre...

— Satacaklarına versinler milislere. Biz erzak diye, hanay basmıyor muyuz?

— İşte bak, yine sabırsızlandın. Adam gider cephede vuruşur. Ama bir yandan da ticaretini sürdürür fırsat bulursa. Ekin pahalılandı, zarar etmek ister mi?

— Zaten benim bu işlere hiç aklım ermiyor beyim.

— Ermediği de iyi.

Kâmil Efendi girdi kapıdan. Delegeler gelmiş, toplantı salonu dolmuştu. Başkan isterse toplantıyı başlatabilir.

Hacim Bey kalktı. Ali, yanında yürüdü. Kapıyı açıp yol verdi. Sonra her zaman olduğu gibi, selamlığın köşesine geçip dikildi.

Dediği çıktı Hacim Bey'in. Topal Ali hiç ummuyordu. Ama bir de baktı ki, kitle zamanla bir yerde buluşuyor.

Daha Hacim Bey'in önergesi okunurken, burnunu kıvırmıştı Ali. "Yunanlıların her türlü uygarlık yasalarına aykırı olarak ülkemizi ele geçirmesi ve her türlü kötülük ve cinayeti yapmaya başlamaları anından beri patlayan milli hislerin sonucu olarak başlayan savaş ve bu savaşı belirleyen milli eylem kurullarının tek amacı ve asıl emeli, Yunanlıların tarihsel ülkemizden kovulmasından ibaret olduğu halde, bu gerçeğin şimdiye değin merkezi hükümete anlatılması başarılamamış ve dileğimizi bildirecek her çaba kötü düşünceye hedef olmuş ve hatta merkezi hükümetçe tüm örgütlenme çabasının yok edilmesi için kararlar alınmıştır.

"Bu durumdan şüphesiz kamuoyu pek üzünçlüdür. Bu duruma göre, sayın kongre kurulunca layık olduğu öneme uygun bir surette incelenmek ve tartışması yapılarak, ulusun isteğini göz önünde bulunduracak ve güçlü bir kabine kurulmasına buyruk çıkarılması gereğinin Hâkipâyi Şahaneye sunulmasını dilerim."

Kim? dedi Ali... Bunlar mı? Bunlar mı hükümetin değiştirilmesini isteyecekler. Olası değil. Hiç olası değil. Başkan tutmuş, bu adamlarla hükümet değiştirme kararı alacak. Hem de, sadece iki cephe kumandanı, bir de Abdülgafur Hoca Efendi'nin katıldığı bir teklifle. Ayvalık cephesinde Mustafa ve Ali Galip Beyler de imza atmışlar altına. Biz de varız diyorlar. Diyorlar ya...

Yine kulak verdi Ali. Gözleri parlıyordu. Eğer bu adamlar, bu önergeyi kabul ederlerse, o zaman Hacim Bey'in her bir dediğine inanacak. Hiç kuşkusuz hem de... Açıklıyor işte nedenini.

— Milli eylemin ve bu eylemin içinde bulunan kişilerin en büyük talihsizliklerinden biri de gerçek amaçlarının anlaşılamamasıdır. Tekrar açıklamanın gereği yoktur. Herkes anlamıştır, inan getirmiştir ki, amaç tektir: Yunanı kovmak. Bunun aksi yönüne gitmek, alçaklıktır. Biz bunu şimdiye değin hiç anlatamadık. Avrupa gazetelerine bakarsınız, bizi çetecilikle suçlarlar. Hükümetimize bakarsınız, bizi, İttihatçılık, Cumhuriyetçilikle suçlar. Balıkesir için, yakın zamana kadar İstanbul, yalnız "Özgürlüğünü açıkladı, açıklayacak..." gibi sözler yaydı. Oysa, amacımız, Yunanlıların kovulmasıdır. Düşman bizden dört saat ileridedir. Bu kongrenin de kötü düşüncelerle karşılanacağını çok düşündüm. Hükümet, bu toplantıyı başka şekilde gösterecek bizi kendileri olmazsa, ki buna kendilerinin gücü yetmiyor. Her şey açıktır. İşte tüm karşı durmalara rağmen, toplantımız devam etmekte, ulusun özgürlüğü ve yaşamı için gerekli kararlarını alabilmektedir. İşte bu güçsüzlükleri yüzünden, bizi kötülemeye ve kendi güçleri yetmediği için de, daha güçlülerin yok etmesine gerekçe hazırlıyor. Biz bunları karşılamak zorundayız. Ve karşılayacağız da...

Hadiyin bakalım, dedi içinden Ali. Bunca güzel sözün karşısında, davranın şimdi. Davranın ki, kaldırın ellerinizi. Hep bir ağızdan bağırın yine. Hemen düşsün bu hükümet. Haydi durmayın... Ali'nin için-

den konuştuklarını dinleyen yok ki, bir el kalktı. Ve Sındırgı cephesi komutanı, Şişman Etem Bey söz aldı.

Yüzü güldü Ali'nin. O bir savaşçıydı. Ve savaşçı, bilirdi gücün ne olduğunu. Bildiği için mutlaka başkanı destekleyecek. Karar çıkacak demek ki...

— Babıâli bize kötü gözle bakmaktadır. Bu yüce kurulu bir değerli kitle olarak değil, reziller alayı olarak görmektedir. İşte bunun için, eğer önergeyi oylarınızla kabul ederseniz, kararımızı hükümete değil, çünkü burada yurtları için ölüm bahasına savaş kararı vererek toplanmış ve henüz savaş alanının tozunu ayağından silmemiş olan sizler, böylesi bir hükümeti karşınıza almamalısınız. Eğer önerge kabul edilirse, ben, bunun zâtı şahaneye gönderilmesini öneriyorum efendim...

Hemen Ömer Bey kalktı. Alaşehir'i temsil ediyor, aynı zamanda kongre kâtipliğini de yapıyordu. Ali gözlerini dikti. Ömer Bey, başından beri vuruşmacıların arasındaydı. Şimdi kalkıp başka türlü konuşamaz ya... Konuşmadı da... Sadece bir noktayı belirtti. "Meşruti hükümetlerde ulusu temsil eden, hükümettir. Padişah için kulluğumuzun devamını bildiririz, başbakanlığa da kararımızı..."

Delegelerde tıs yok. Olası mı bu... İnanılası mı? Şimdi mollalardan biri çıkar mı? Bir soğuk su katar mı aşa?

Ama işler düzgün gidiyor. Tüm savaşçılar konuşunca da, kitle sessiz dinliyor nedense. Gözlerinin içi gülüyor, Ali'nin. Nedeni belli. Savaşçıların elinde silah var da ondan. Adam ve silah yalnız onların elinde. Baksana, hükümet bile onların karşısında suspus.

Koca kaymakam, okulu vermem diye diretmişti ilkin. Ama Mustafa Bey kolu, Karakeçili Alayı kol gezmeye başlayınca, anahtarları kendi eliyle getirmemiş miydi? Hep oraya varıyor iş. Bir kez namluyu diktin mi adamların göğsüne... Ama bunların tümü de savaşçı ya. Sarıklısı, dolaklısı. Savaşçı olmayan var mı aralarında. Tevfik Bey, onca uğraştı, manda sözünü ettirebildi mi birine... Ettiremedi.

Ayvalıklı Mustafa Bey girdi söze.

— Bu kararımızı hemen bir bildiri haline getirelim. Sadece yukarıya değil, tüm basına da duyuralım. Ulus anlasın ki, biz bu hükümeti istemiyoruz.

Ve oylamaya geçildi. Salihli müftüsünün kolunu tavana değdirmek ister gibi kaldırması, öteki sarıklıları da coşturdu. Ama yine de, on iki kişi oy kullanmadılar. Olsun... Çoğunluk elde edilmişti ya... Demek on iki kişi kalmıştı henüz tam inan duymayan. Yakındı. Çok yakındı onların da ötekiler gibi yüreklenmesi.

On beş dakika ara verildi toplantıya. Yandaki başkanlık odasına geçildiğinde, Hacim Bey, Topal Ali'nin sırtını sıvazladı.

— Nasılmış Ali Efe. Sonunda istediğimiz kıvama geldiler mi?

— Yok beyim. Ben memnun değilim bunlardan. On iki kişi, parmağını kaldırmadı.

— O kadar olmasın mı yiğit? Kırk kişi vardı. İki katından fazlası evet dedi. Daha ne?

— Bunların tümünü sürmek gerek cepheye beyim. Yunanın önüne dikip mavzeri tutuşturmak gerek ellerine. Sonra yapacaksın toplantıyı. Bak nasıl bağırıyorlar...

— Buradakilerin çoğu, dediğin gibi zaten Ali... Cepheden gelenler çoğunlukta.

— Oyu sağlayanlar da onlar ya beyim. Benim dediğim ötekiler.

Daha sonraki toplantıda eylemin adı konacaktı. Onlar, şimdiye değin, "Kuvayı Milliye" demişlerdi. Şimdi, bunu değiştirecekler miydi yoksa? Millicilik, çok iyi bir addı. Daha ne... Ama bir yeni isim çıktı ortaya. "Hareketi Milliye Reddi İlhak..."

Bu da aynıymış. Olsun. Adından ne çıkardı ki. Önemli olan, eylemdi bu işte. Eyleme bakmak gerekirdi. O da olup gidiyordu. Her geçen gün, daha umutlu, daha kıvançlı bir toplantı günü oluyordu Ali için.

Hükümetin değiştirilmesi için karar alan kongre, Fransız Kumpanyası'nın, Türk sınırları içinde, Türk memurlar kullanması kararını daha da kolay kabul etti. Eğer kumpanya aksilik çıkarırsa... İşte o zaman, iş bombacılara kalacaktı. Kongre bunu kararlaştırınca, uymamazlık edemezdi kumpanya.

* * *

Parti Pehlivan'ın adamları iyice gevşemişlerdi. Yunan, karşılarında dikilip kalmış. Onlar, ilk baskının coşkusuyla, her zaman kazanacaklarına inanmışlardı.

Kazdıkları siperlerde uyuyanlar, sabah ezanının okunduğunu duymuyorlar. Nöbetçiler, tümseklere dizelenmiş.

Karanlık, giderek gücünü yitiriyor.

Osman, ayağını tımar ettirdikten sonra, Parti Pehlivan'ın buyruğunda, makinelinin başına dikilmiş. "Biz Poyrazlılar," diyor.

— Bir kez çöktük makinelinin başına. Gayri yedi ceddi gelse Yunanın, canına okumak boynumuza borçtur.

Poyraz Çetesi, Ahmetli'yi tutmuş. Sağ başlarında, Etem Bey'in Çerkezleri. Parti Pehlivan, Etem Bey'in yerine cepheyi gözetiyor. Mustafa Bey, Alaşehir'de kongrede olduğu için, asıl kumandan vekili Parti Pehlivan, bazen de Hacı Ali Bey... Ama Çerkezlerinin usta dövüşçülüğüyle, kısa zamanda büyük ün kazandığı için, Etem, daha yakın geliyor ona.

Beşir, uzun boyunun üstünde boynunu dikmiş, çevreyi kokluyor gibi. Osman, uzaktan söz attı.

— Hayrola Beşir yoldaş. Zağarlığa mı özendin?

— Yok ağa. Zağarlık kim, biz kim. Öylesi işleri sana bıraktık da...

— Bak sen köpek dölüne... E, sonra...

— Sonrası şu ki, burnuma barut kokusu geliyor.

— Demedim mi ben sana. Barutluğuna iyi bak. Çakaralmazın ateşini tüketmeyesin.

— Delilenme Osman Ağam. Makinelinin başına oturup da tafra satma bizlere. Bizim elimizdeki, Amerika kralının has tüfeklerinden. Bir Yunan yoldaşımız, nasılsa unutmuş, buluverdik.

— Hadi delibozuk. Sen silah bulmazsın. Alırsın düpedüz.

— Yok ağam. Allah bir hakkı için, buluverdik bunu.

— Sahibi aranıyordur artık. Zavallı...

— Yok işte. O dediğini yapabilemez Poyrazlım.

— Neden ulen? Neden yapabilemezmiş?

— Yapabilemez. Çünkü, Parti Ağam da iyi bilir ki, oncağız tam alnı kabağından vurulup yatıverdi yere. Baktım ki, silahını alacak bir mirasçısı yok. Teto Beşir, dedim. Yazık bu silahcağıza. Yadın elinde kalırsa, hiçbir işe yarayabilemez. Benim gibisinin olsun ki, tetik bastığına değsin. İyi demişim mi?

— Çok bir iyi demişsin Beşir Ağam. Bilmez miyim?

— Bilirsin kâfir. Hem de iyi bilirsin elbet. Herkes, senin gibi makineliye konmaz a... Bazen böyle, en bir iyisinden Amerikan silahına selamı çakar.

— Baka Beşir Ağa. Uzun zaman var ki, kıpranmaz bu keferenin askeri. Bir tuzak kurmasınlar bize. Sen yüksektesin. Bir iyicene bak da, bir oyun düzüyor mu haberle ha...

— Yunanda oyun düzecek hal bırakmamışsınız ki siz. Biz gelinceye, canını okumuşsunuz Ahmetli düzlüğünde. Şimdi bir daha oyun etmeye kalkabilir mi sanıyorsun.

— Anladım koca Çerkez. Kalkabilemez, diyeceksin. Ben de derim ki...

Teto Beşir, gevrek gevrek güldü. Kalpağını ensesine attı bir fiskeyle. Sonra, iki yanına ipek tuğralar işlenmiş kadife tütün kesesini çıkardı. İki parmağının arasına kıstırdığı ince kâğıtla, kalın bir sigara sardı.

Sonra keseyi Osman'a attı.

— Sar bakalım Osman Ağam. Sar ki, sabahleyin ciğerlerin temizlensin. İyi tütündür ha...

— Sağol Beşir'im. Sağol.

Osman sigarayı sardı. Beşir kav çakmağını çıkardı. Demiri, var gücüyle vurdu taşa. Bir küçük kıvılcım sıçradı.

Ve bir büyük gürültü kapladı yöreyi.

Osman yere kapaklandı.

— Hay uğursuz Çerkez. Çakmak yerine bomba mı attın be...

Bir gülle düştü tümseğe. Toprak alabildiğine savruldu. Osman, makineliyi kaparak, çukura sığındı aceleyle. Bağırdı:

— Teto... Oğlum Teto Ağa...

Ses yok. Daha doğrusu öyle bir gürültü sardı ki, çevreyi. Osman'ın sesi duyulmuyor. Ama durmadan bağırıyor Osman.

— Hay kırılası Çerkez. Ulen nedir bu yaptığın. Cephaneliği mi patlattın. Fişeklerin mi tutuştu. Tövbe Rabbim. Cehenneme düştük ki...

İlk gülle, Beşir'i uçurmuştu. Osman, makinelisini de, canını da iyi kurtardı. Gülle çukuruna sığınmış, durmadan basıyordu makinelinin tetiğine.

— Hele gâvuroğulları. Kor muyum yanınıza Teto'nun öcünü. Yürüyün hele. Gelin bakın, Osman'ın mermisi nasılmış. Şeker ki, baldan tatlı. Ulen sabahın köründe, bok mu var bu yanda topa tutacak. Şuncacıkta, Çerkez yoldaşımla dertleşip duruyorduk. Hay uğrulara çarpasılar. Hay dinsiz, imansızlar...

Fişeklikleri tükeninceye kurşun yaktı Osman. Oluk gibi ter akıyordu yüzünden. Ilık bir ağırlık kaplamıştı yüzünün sağ yanını. Elini sürdü. Ter atıyorum diye, sürttü yanağına. Ve birden sövmeye başladı.

— Ulen... Vay babasının şarap çanağına pislediğimin keferesi. Şuna bakın ulen. Bizim de suratımızı götürmüşler. Vay Çerkezim. Vay ki, sana neler oldu. Benim suratımı alan gülle, kimbilir sana ne yaptı. Gördün mü, işleme kesen de bende kaldı. Miras sözü ediyordum. Konduk mu senin de kötü mirasına şimdi. Oldu mu bu? Olur mu? Kalksana be. Kalk da varalım şu keferenin üstüne. Ver edelim kurşunu. Bilirim. Bilirim ki, sen bakmadan vurursun. Komayalım öcümüzü. Bak ki, benim surat gitmiş. Hadi yiğidim. Kalk...

Top atışı durmaksızın devam ediyor. Osman'ın sövmesi de...

Parti, omzunu tuttu.

— Ne o Osman ağa? Yine mi kaptırdın bir şeyler?

— Kaptırdım ki Parti Ağam. Kaptırdım ki, Teto yoldaşı sorma...

— Tanrı toprağını bol etsin. Yaman bir silahşordu.

— Ne demezsin be ağam. Ne demezsin.

— Hadi nöbeti biraz değişelim. Var git, kafanı bir onart.

— Kafamı mı? Ne olmuş ki kafama?

— Bir delik açmış gülle parçası. Hadi durma.

— Hey Tanrım. Bu bendeki de köpek şansı ki, Pehlivan Ağa, nasıl desem. Bu kaçıncı yahu. Her seferinde bir sıyrık, bir delik. Çattık bu kefereyle. Çattık ki...

Direnmedi. Top sesleri hafiflemiş, uzaklaşmıştı. Omuzları düştü Osman'ın. Başını yere eğdi. Siperlerin ardından, sıhhiye çadırına doğru yürüdü.

* * *

Hacim Bey, Sarıkız otelinden, Kulalı Mariça'nın evine taşındı. Mademburada kalmam uzayacak, otel odalarında kalmayayım, dedi. Daha sabahleyin çıkarken tembihledi Ali'ye.

— Mariça'nın evini bilir misin Ali Efe?

— Bulurum beyim.

— Bilmezsin yani.

— Bulurum beyim. Hiç tasalanma.

— Peki. Madem bulursun. Bir zahmet benim eşyaları taşıyıver artık.

— Elbet beyim. Elbet taşırım. Siz rahat olun.

— Çok rahatım Ali Efe... Sen yanımdayken öyle rahatım ki...

Gerçekten de öyleydi. Milis kumandanları sıkıştırmışlardı dünden. Kongreden bir genel af çıksın istiyorlardı. Şimdiye değin işlenmiş tüm suçlar, bağışlanacaktı. Ki, savaşçılar temizlensin. Çünkü, çoğu şeytana uyup olmayacak işler yapmışlardı cephe açılmadan önce. Ama cepheye katılmak, Yunanla vuruşmak, temizlerdi bunu. Kanla temizleşmişlerdi çoğu. Kalanlar için bir bağışlama kararı almak da kongrenin yapacağı işti artık.

Bugün bu konu tartışılacak.

Bir fırsatını bulup anlatmalı bunu delegelere.

Toplandılar.

İlkin bir sorun vardı. Sivas delege istiyordu. Toplanacak kongre için, mutlaka bir delege gönderilsin, demişti Mustafa Kemal Paşa. Hacim Bey bunu sundu ilkin. Hemen karar alıp birini yola çıkarsalar, iyi olurdu.

Hacim Bey, önergeyi okutup bekledi. İlk sözü, Uşak delegesi İbrahim Bey aldı.

— Sivas'taki kongrenin hangi esaslar üzerinde tartışma açtığını bilmiyoruz. O da bizim gibi, yöresel bir toplantıdır. Öyleyse, bir birlik, bir anlaşma ortamı bulmanın şimdilik hiçbir gereği yoktur. Biz burada, cephe kurduk. Ve Yunanın önüne durduk. Eğer durumumuzu göz önünde bulundurup bizlere yardım ederlerse, "sem'ana ve ta'na". Yok, bizim bulunduğumuz durumun dışında konuları tartışıyorlarsa, zaten uyuşacağımız bir nokta yoktur. Öyleyse oraya delege göndermemizin hiçbir gereği yoktur.

Mustafa Bey hemen söz aldı. İbrahim Bey, biraz önce erzak sorunu tartışılırken, yine böyle yapmıştı. İzmir'e "zahire" satışının ya-

saklanması ortaya atıldığında, tüm çiftlik sahibi beyler ayaklanmış, bunun zararlı olacağını öne sürmüşlerdi. Tabii. Kendileri kefereye buğday satamayacaklar. Gözleri çakmak çakmak baktı bir süre. Tek tek süzdü delegeleri. Ve sesinin tüm gücüyle konuşmaya başladı.

— Yunanistan'ın küçücük bir işaretiyle dünyadaki tüm Rumlar aynı fikre hemen uyuyorlar. Çok acıdır ki, bizde tamamen aksine oluyor. Anadolu'nun her yanında durmadan kongreler topluyoruz. Birimiz, diğerinin ne istediğinden habersiz. Bu olacak iş midir? Öyleyse neden toplanıyoruz? Neden bunca söz. Bir birlik gerek bize. Artık ayrı ayrı konuşmaktan kurtulmalıyız. Ben, İbrahim Bey'in söylediklerini bir an için gerçek sayıyorum. Diyelim ki, bir uyuşmamız yok. Başka başka konuları tartışıyoruz. Öyle bile olsa, tüm Anadolu kongrelerini bir yerde birleştirmek zorundayız. Zorundayız ki, Yunan ve öteki devletler, bizi dağınık güçler olarak nitelemesin.

Sındırgı delegesi Mustafa Bey bunları söyledikten sonra, daha güçlü bir biçimde ve kelimelerin üstüne basa basa, konuştu:

— Ben derim ki, hatta birden fazla delege gönderelim: Kongrenin temsilcisi olarak gönderelim hem de... Gitsin. Anlatsınlar burada olanları. Cepheyi ve kazandığımız başarıları. Birliğin yararını.

İbrahim Bey, tekrar söz istedi. Bahri Bey'in Denizli'ye delege çağırmaya gönderildiği gün yaptığı konuşmayı ansıyanlar, gözleri parlayarak baktılar. "Makamı hilafeti mi davet ediyoruz ki, heyeti kiramdan bir zatı gönderelim. Ben muvafık görmüyorum efendim..."

Uşaklı Tahtakılıçzade, yine aynı şeyleri söyleyecekti anlaşılan, Galip Bey, ondan önce davrandı.

— Efendim, biz Sivas'a kongrenin çağrısı üzerine bir delege göndermiştik. Yeniden göndermenin hiç gereği yok. O arkadaşımız da, bizleri çok iyi temsil edebilecek nitelikte bir savaşçıdır. Bu bakımdan, kongrenin böyle bir karar alması şimdilik gerekli değildir.

Sonra genel bağışlanma tasarısı sunuldu genel kurula. Hiç kimse aykırı fikir sürmedi ileriye. Eller kalktı. Eşkıyalıktan, Milliciliğe dönüşmüşlerdi tümü, tertemiz oldular.

General Milne'ye, kongre tarafından hazırlanan karar örneğine uygun bir telgraf çekilerek, durum protesto edildi. Yunanlılar büyük işkenceler yapıyor, hakları olmadan topraklarımıza giriyorlardı.

* * *

Mariça, konuklarını ağırlamak için çırpınıyordu. Hacim Bey'in geleceği saatlerde, Topal Ali'yle söze tutuşmuştu. Hafif aksayan, tatlı bir şive ile konuşuyor, Ali'yi güldürüyordu arada.

— Bu Hacim Bey çok bir büyük adamdır Ali kardeş. Dün bizim çarşafları çalmışlardı. Uğradığında söyledim ki, benim çarşaflar uçmuştur. Hiç tasalanma, dedi. Ben buldururum onları. Alan, kendi eliyle getirir gelir. Rab İsa işini başarılı kısın.

— Öyle ya Mariça Abla... Öyle ki...

— Ben bilirim konuğumu.

— Bilirsin. Yaman bir bacısın sen. Ama çok yoruluyor beyim. Kırk beş kişinin durmadan çene yapmasını bilir misin sen? Bilmezsin. Yahudi havrası derler ya, işte onun gibi bir şey.

— Demek çok yoruluyor ha?

— Yoruluyor ki...

— Bak, ben onu dinlendirmesini nasıl bilirim.

— Ne yapacaksın? Bana der misin?

— Derim elbet. Bir masa donatayım beyime. Bir meze dizeleyeyim. Mastikayı da sürdüm mü önüne, oh derim ki...

— Dur öyleyse, ben de sana çarşıdan kar alıp geleyim.

— Kar... Çok bir iyi edersin Ali Efendi. Buz gibi su yaparız. Şişeyi de salarım kuyunun içine. Artık, isterse içmesin.

— Ben bile içerim be öyle olunca.

— Yok, sana olmaz. Sen madem beyimin koruyucususun.

— Bir bana kalmadı ki kent içinde bey. Kaç yüz yoldaşız biz. Beye yan bakanın vay haline.

Mariça, valizi açtı. İçindekileri odaya yerleştirdi. Sonra sakız gibi çarşaf serdi yatağa. Minderleri düzeltti. Mutfağa girerek, bakır sininin üstüne meze hazırlamaya başladı. Küçük piyatalara, çeşitli turşu, salata, kızartma, haşlama koyuyor, Rumca türküler söyleyerek donatıyordu siniyi.

Arada bir yaptığını gerileyerek süzüyor. Beğeniyle türküsüne devam ediyor yeniden.

Topal Ali, elini donduran kocaman bir kar topağıyla döndü çar-

şıdan. Mariça, bir küçük kovaya aldı yarısını. Mastika şişesini çoktan kuyuya sarkıtmıştı... Geri kalanın kenarlarını temizledikten sonra, su sürahisine attı.

Siniyi odanın ortasına koyarken, Hacim Bey göründü.

Karşıladılar.

* * *

Ali, pazara çıktıkça Hasan'ın yanına uğruyor. Hatırını soruyor. Cebine harçlık veriyordu. Sonunda Kalaycı karıştı işe. Önünden geçerken, çağırdı.

—Bakıyorum kendini Hacim Bey'e yaver atadın.

— Ben atamadım. Cephe kumandanı bey buyurdu.

— Ha öyle, ha böyle. Senden çok iyi söz ediyor Hacim Bey.

— Sağolsun. Kendi iyiliği.

— Bana bak. Oğlanı getirdin, bir bıraktın hana. Kaldı orada. Alimallah, Dudu Teyze bir duyarsa bu durumu...

Ali, sözünü tamamlatmadı Kalaycı'ya. Atıldı.

— Yandım ki...

— Ne yanmak hem de... Yapışır yakana artık. Elinden kurtulabilirsen, kurtul.

— Ne yapabilirim ki... Ben, Hasan'ı alıp geldim, iş yapalım diye. Yaptık da bir zaman. Ama Hacim Bey gelince...

— İyi güç gelmiyor sana yaverlik.

— Niye güç gelsin. Beyin beni kendinden ayırdığı yok ki, sağolsun. Yemekse, buyur eder. İçmek, rakıyı ilk kez onunla siftahladım.

— Korkarım yakında ayık gezeceğin gün olmaz.

— Yok. Beğenmedim. Acı geliyor. Başına bir hoşluk veriyor insanın. Hafifletiyor ya. Tadı kötü.

— Diyordum ki...

Durdu Kalaycı. Araştıran bakışlarla süzdü onu Ali.

— Ne diyordun?

— Hasan garip kalmasın. İzin verirsen senin işin bitinceye, bize götüreyim. Çocuklarla kalsın. Ama sana rastlamak da bir büyük iş oldu.

— Ben her zaman burada değil miyim Kalaycı Ağa? Her el attığınızda elinizin altında değil miyim ki, böyle söz edersin?

Fırladı. Doğru hana vardı. Hasan oyundan dönmüş. Yüzü al al. Hanın tezgâhına dayamış sırtını. Sürtünüyor. Ali Dayısını görünce, kıpırdandı. Bir bakışta anladı Ali. Hasan yine kavga etmiş. Acaba dayak mı yedi?

— Hay'rola Yetim? Bu ne hal?

— Hiç Ali Dayı. Koştum da biraz.

— Kiminle dövüştün yine?

Bu Ali Dayısı da bir bakışta anlar olup biteni. Dövüştüğünü nerden de bildi hemen.

— Dövüşmedim.

— Hadi hadi. Dövüşmüşsün işte. Neden?

Göğsü kabardı Hasan'ın. Gözleri korlandı. Dik dik baktı Ali Dayısına. Anlattı.

— Üç tane Rum kopili, bir oğlanı yakalamışlar. Vuruyorlar ki Ali Dayı, Allah yarattı demeden. Ulan durun, etmen dedim. Dinleyen kim. Onlar üç kişi ya. Önemli değil orası. Bizim oğlan apışıvermiş aralarına. Ha babam, dayak yiyor. Bıraktılar onu. Bir hörlediler ki, üstüme. Vay geldi dedim. Vay geldi oğlum Hasan başıma. Bir temiz sopa çeksinler mi şimdi bunlar sana. Aklın başına gelsin mi, demeye kalmadı Ali Dayım. Saldırdı kopiller. Bir de kofmuşlar ki... Birine bir künde attım, birine bir şaplak. Öteki bağırarak kaçmaya başladı. Yakaladım bizim oğlanı. Ulan, neden duruverdin. Neden sopa yedin eşek sudan gelinceye? Anası tembihlemiş. İşe bak sen Ali Dayım. Olası mı?

— Korkuyor kentli. Rumlar azdı Hasan. Ondan korkuyor.

— Bırak be Ali Dayı. Atarsın şaplağı suratına. Bak nasıl çüşler.

Eşyalarını topladı Hasan'ın. Bir küçük bohçaya sığıyordu tümü. Hancı hiç Ali'sizlik çektirmemişti çocuğa. Ama Kalaycı'nın evine götüreceğini söyleyince, daha bir sevindi. Akran bulurdu. Canı sıkılmaz, fazla kavgaya tutuşmazdı. İyi olurdu. Burada biraz daha kalsa, iyi bir nalbant kalfası olacaktı Hasan.

* * *

Hacim Bey, yer minderinde bağdaş kurmuş, Mariça'nın hazırladığı çilingir sofrasının keyfini sürüyordu. Yamacına Topal Ali'yi almış, onun iştahlı atıştırmasına bakıyor, arada bir Mariça'nın billur kadehinden rakısını yudumluyordu. Kapı vuruldu.

Ali gidip açtığında, Galip Akif, İlhami, Şükrü ve Tahir Beylerle karşılaştı. Hemen buyur etti. Hacim Bey, konuklarını görünce, ayakta karşıladı tümünü. Çevresine aldı.

Sofranın başına oturduklarında, bir telgraf uzattı Akif Bey... Yüksek sesle okudu onu.

— 21 Ağustos 1919 tarihinde, Osmanlı kıtaları veye çetecilerinin Akhisar yöresinde Yunan askerlerine saldırdıklarını ve 13 Ağustos 1919 tarihinde ise Marmara yöresinde benzer saldırılar yapıldığını öğrendiğimi "zâtı devletlerine" bildirmeyi bir görev sayarım. Birleşik askerlere yapılan bu saldırılara derhal son verilmelidir. Ve bu yörenin güvenliğinden sorumlu olan kumandan sonuçtan bilgi sahibi edilmelidir. Asyayı Suğra'da Birleşmiş Askerler başkumandanı bulunmaklığım dolayısile, daha fazla vuruşmaya engel olmak için, Yunan askerlerinin şimdi bulunduğu yerlerden ileri gitmemelerini buyurdum. Fakat, eğer Osmanlı askerleri ve çeteleri bu kışkırtıcı ve saldırgan durumlarını devam ettirecek olurlarsa, Yunan askerlerinin, Osmanlı askerlerine karşı istedikleri gibi davranmalarına, Yunan güçlerinin güvenliği sağlamak için savaş biliminin gerektirdiği daha ileri yerlerde yeni siperler ele geçirmelerine izin vermek ve güvenliği sağlayıcı tedbirleri almalarını buyurmak zorunda kalacağım. Böyle bir durumun yaratılmasının önüne geçmek için, derhal gerekli buyrukların verileceğini umarım. Yukarıdaki suret, 12. ve 14. Ordu Kumandanlıklarına ve Genelkurmay Başkanlığı tarafından namı devletinize bildirilmiştir.

Bir an durdu Hacim Bey. Tümü susmuş dinliyorlardı. Bakışlarında bir üzünç yanıp söndü. Sonra altındaki imzayı okudu.

— Bahri Siyah Ordusu kumandanı General Milne...

Yeni bir sessizlik.

Odanın içinde en küçük kıpırtıları davul gümbürtüsü haline getiren bir suskunluk.

Hacim Bey, kadehini kaldırdı. Bir süre, içinde bir şey ararmış gibi çalkaladı, dolaştırdı elinde. Hemen sonra başına dikti.

— Sanırım yeni bir saldırıya hazırlanıyor Yunan. Bu telgraf, gerekçesini hazırlıyor işin. Başbakanlığa mı vermişler?

Akif Bey başını salladı. Galip Bey, cebinden Karahisar'da yayımlanan *Öğüt* gazetesini çıkarıp bir süre baktı. Birinci sayfasında, kongrenin, padişaha ve başbakana gönderdiği bildiriler yer alıyordu.

— Ben de size, bildirimizin yayımlandığını söyleyecektim. Hemen bu çıktı.

— Zararı yok. Biz savaş kurultayı olarak toplandık. Bir Milli Meclis gibi kararlar aldık. Bir eksik ya da fazla dokunmaz. Ama bir an önce gerekli tedbirleri almalıyız. Fırsat vermemeliyiz düşmana. Anladığım kadarıyla, evvelki günkü top atışları, bu notanın verilmesini sağlamak içinmiş. Binbaşı Ahmet Bey bildirmişti de, üzerinde durmamıştık. Bir ilerleme yok. Top atışları, göz yıldırmak için demiştik. Birkaç yaralıyla birkaç ölü verdik, o kadar, demiştik. Baksana, arkası gelecekmiş. Acaba, yeni bir baskın düzenlesek mi?

— Bana kalırsa, Aydın'ı zorlayalım. Milisleri kaydıralım o yana. Oradan bir vuralım. Belki Ödemiş'e kadar geriletebiliriz.

— Aydın'la yetinsek olmaz mı? Hazır geri aldık. Şimdi bir kışkırtma.

— Bizim kışkırtmamızın gereği yok ki. Kendi kendini gıdıklayıp gülüyor karşımızdakiler.

— En iyisi, yeni bir bildiri hazırlayalım. Suçun bizimkilerde değil, Yunan askerlerinde olduğunu bildirelim bu Milne'ye. Hiç olmazsa, kendimizi temize çıkarmış oluruz.

— Yaptık bunu. Gerekirse bir daha yapalım. Ama bu temize çıkarma sadece tarih önünde olabilir. Bunun dışında, iş, güce dayanıyor. Savaş bu işte. Gerekçe önemli değil. Vurmak önemli. Ve biz vurmak zorundayız. Adamlar sanki kendi topraklarına saldırıya girişilmiş gibi konuşuyorlar. Yahu bizim bu ülke. Ve asıl, başından beri saldırıya uğrayan biziz. Bunu belirtelim. Hemen yarın, bir kongre kararı olarak, her yere bildirelim durumu.

Yeni bir karar almış olmanın gücüyle, gözleri ışıladı. Biraz rahatladılar. İçlerindeki ikirciklenme, biraz tavsadı. Elleri uzandı kadehlere. Beyaz, koyu mastika, sonuna değin içildi. Ve yapılabilecek olanlar gözden geçirildi.

— Poyraz ve Etem Bey çetelerine haber iletelim. Bunlar, yeni du-

ruma göre hazırlıklı olsunlar. Karakeçili Alayı'nın bir kısmı, Ödemiş, Birgi arasına, bir kısmı da Poyrazların yanına gönderilsin. Hemen yarın bu işler yapılırken, biz de kongre olarak yeni bir karar alıp General Milne'e duyuralım.

— Öyle. Savaşmaktan başka çaremiz yok. Madem gerekçeyi peşin hazırlıyorlar. Madem istekleri vuruşmak. İstedikleri gibi olsun.

Ertesi gün, kongre tüm bu işlerle uğraştı. Ali bir ara sokağa çıkmıştı. İçeridekiler, çekilecek telgrafın düzeni üzerinde çeneye tutulunca, canı sıkıldı. Bir sigara sararak, okulun önünde yukarı aşağı gezinmeye başladı.

Tevfik Bey'in gölgesi düştü üstüne. Ali, hemen yanladı. Ellerini kavuşturarak, saygılı durdu.

— Buyrun beyim. Bir buyruğunuz mu var?

— Beyinle konuşacaktım.

— Hacim Bey'le mi?

— Evet.

— İçerde toplantı var beyim. İsterseniz çağırayım.

— Yok, çağırma. De ki, bu akşam benim konuğumdur. Mutlaka zahmet buyurup onurlandırsın beni. Unutma ha Topal. Unutursan, kulaklarından çivilerim seni duvara.

— Unutur muyum beyim. Siz buyruk verirsiniz de hiç unutur muyum?

Döndü Tevfik Bey. Yüzünü buruşturdu Ali. Yine bir dolap çevirecek olmalı. Yine bir iş düşünüyor olmalı bu bey ya, bakalım.

* * *

Biraz yumuşamıştı Tevfik Bey. Hacim Bey'le konuşurken, daha saygılı, daha etkili olma çabasını harcıyor. Denizli'ye gidenlerin, kendisinden bir yardım almadıkları için, mutlaka kovulacaklarını beklerken, delegelerin gelmiş olması belli ki, çok dokunmuş. Nasıl olur, diyor. Nasıl olur ki, benim çağrılamadığımı bile bile Denizlililer, buraya gelir. Bunlar yabancı mutlaka. Denizli'yle bir ilgileri yok.

Sonra, birden Mustafa Bey'in üstüne çevirdi sözü.

— Bakınız beyefendi. Bu Mustafa Bey, alçağın biridir. Yapmadığını komadı kente. Adamlar boğdu. İnsancıkları öldürdü. Hırsızdır. Siz

şimdi onu bir cephe kumandanı olarak karşılıyor, hatta, böylesi büyük bir milli kurultayın başkan yardımcılığına getiriyorsunuz. Bütün bunlar yalan. Cephenin kumandanı, cephede olur. Kim var şimdi cephede. Etem. Asıl kumandan o olmalı değil mi? Bir eşkıya çetebaşısı, nasıl temsil eder bizi? Hiç düşünmediniz bunları. Hemen, siz de uydunuz. Ben, neden çektim evimin çevresine Amerikan bayrağını. Salt bu alçak çetecinin şerrinden korunmak için. Yoksa, ne gereği vardı bunun. Eğer ben kongrede olsaydım. Eğer, yöreye çekilen telgrafların altında imzam, gönderilen adamların yanında tavsiye mektubum bulunsaydı, bunun iki katı delege toplanırdı burada. Ama yediremem kendime. Bir Mustafa alçağıyla aynı çatı altında bulunmayı hiçbir zaman yediremem.

— Beyefendi üzülmeyiniz. Yakında yeni seçimler yapılacak. Size de merkez temsil kurulunda bir görev verilir. Tüm işlerini elinize alırsınız. Bendeniz sizin buyruğunuz altında çalışmayı bir ödev, bir onur sayarım.

Güldü Tevfik Bey. Hacim Bey'in böyle konuşması, sevindirdi onu. Ama yine de durmadı.

— Bir tek şartla katılırım bu ödeve ben. Orada Mustafa olmayacak. Zaten, yakın onun sonu. Hem de çok yakın. Göreceksiniz. Göremezseniz, siz burada bulunmasanız bile, yakında duyacaksınız. Kendi buyruğundaki adamlar, onun hegemonyasına son vermişler.

— Elbette siz daha iyi bilirsiniz kentlinizi. Ama bir noktayı hiç unutmamak gerekir ki, efendim, şimdiye değin gerçekten büyük hizmetler yapmıştır Mustafa Bey. Bunlar, bir insanın tüm yaşamını doldurucak büyük onur sağlamaya yeterlidir. Sadece ilk cephe kumandanı olmak onuru bile, daha önce yaptıklarının tümünü bağışlatmaya yeter. Sanırım, bir büyüğü olarak siz de aynı düşünceyi taşıyorsunuz.

— Gerçi hizmetleri inkâr edilemez ama... Geçmişi kirli...

Daha çok uzatmadı konuşmayı Hacim Bey. Yarın kongrenin son günüydü. Ve Merkez Kurulu seçilecekti. Orada, adaylığını koyacaktı Tevfik Bey'in. Bir görev almasını canı gönülden istiyordu. Hiç tasa etmesin. Bundan sonrasını düzeltmek de büyüklere düşerdi elbet.

Onu seviniyor bırakıp döndü evine. Düşünüyordu. Dün, Ame-

rikan mandacılığından başka çıkar yol görmeyen, delegeleri gizli gizli toplayıp birtakım kararların alınmasını sağlamaya çalışan, ama hiçbir suretle başarı kazanamayan bu adam, şimdi de, millici davranışın doruğunda görev almayı istiyor. Olacak iş mi bu...

Elbette kongrede söz konusu edilemez. Ama yine de verdiği sözü tutmak için, bir kere yoklamalı delegeleri. Şöyle ağız ucuyla. Sonra da, ne yapayım, olmadı, der çıkar.

Tevfik Bey, seçimlerin yapılıp Merkez Kuruluna Alaşehir adına seçilemediğini öğrenince, yerinde duramaz oldu. Hemen paytonunu hazırlattı. Kâhyanın sürdüğü arabayla, doğru istasyona yöneldi. Afyon-İzmir trenine yetişmek için, çalakamçı gidiyorlardı.

Ali, şimendöfer kumpanyasına yazılan mektubu atmaktan dönüyordu. Kâhyanın atları kamçılayarak Tevfik Bey'i istasyon yönünde götürdüğünü görünce, artlarına düştü. Mezar arasına kestirmeden girerek gişenin ardında gölgelendi. Tevfik Bey'in kâhyası, Salihli'ye kadar bilet alınca, durmadı oralarda. Boşa gitmezdi Tevfik Bey. Hemen beyine gidip haber iletmeliydi. Koştu.

Hacim Bey, kongrenin kapanış işlemlerini tamamlamaya uğraşıyor. Durmadan kararlar alınıyor. Ve Merkez Kuruluna bir ad aranıyor. Sonra vazgeçildi. Diğer kararlar okundu. Artık tüm eller birlikte kalkıyordu. Tüm kafalar birleşmişti bir noktada. Savaş sürecekti...

Bu arada Erzurum'dan, Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa'dan bir telgraf, Sivas Kongresi Heyeti Temsiliyesi'nden de bir başka telgraf geldi. Alaşehir Kongresi'nin, onlara nasıl güç kaynağı olduğu belirtiliyordu telgrafta. Kararların başarılı sonuçlara ulaşması dileniyordu. Tümüne cevap verildi başkanlık olarak. Ve Ali tekrar postanenin yolunu tuttu.

Ancak, akşam anlatabildi olanları. Ve Hacim Bey, hemen oturup uzun bir mektup yazdı. Poyrazlılarla Etem'in geçinemediğini öğrenmişti. Şimdi bir de Mustafa Bey'le araları açılırsa, cephe bozulabilirdi. Onlar burada on gün durmadan çene patlatarak, cephelerin birleştirilmesi kararını almışlardı. Ama en güçlü cephe olan Salihli, kendi arasında bölünmeye uğradı. Tevfik Bey'in söyledikleri boş değildi öyleyse. Bir duygusu vardı. Ve şimdi durumu daha da karıştırmak için Salihli'ye gitmişti. Seçilmedi ya...

Bunları anlattı mektubunda. Sonra Poyrazlıların kumandanı Hacı Ali Bey'le, vekili Ahmet Bey'e de birer mektup yazdı. Zarflayarak uzattı Ali'ye...

— Aman Ali Efe, oyalanma. Tevfik Bey'in Etem'i kışkırtmasından önce, yetiştir bu mektupları. Bir yanlışlık yapılıp cephe bozulmasın. Artık barışın da, savaşın da sorumluluğu senin üstünde. Unutma...

İkiletmeli Ali. Doğru Kalaycı'nın evine giderek, Hasan'ı aldı. Handan atını çekti altına. Yetim'i terkisine bindirerek, kaç gündür dinlenen hayvanı mahmuzladı Salihli yönünde.

* * *

Tevfik Bey, Etem'in karargâh olarak kullandığı, ağabeyi Reşit Bey'in çiftliğine gitti. Kâhyası, Salihli'deki kâhyaya beyin geldiğini haberlemişti. Paytonu istasyonda bekliyordu.

Etem, hanayın kapısında karşıladı Tevfik Bey'i. Buyur etti. Hemen içeri çekildiler. İki Çerkez nöbetçi silahlarını kavrayarak, kapının dışında durdular.

Hiç oyalanmadı Tevfik Bey. Hemen söze girdi.

— Artık kurtuluş sizin elinizde Etem Bey. Bu şeytanın şerrinden kenti bir siz kurtarabilirsiniz. Siz burada, Yunan'ın önünde cephe tutarken, o, kentte ırzına geçmedik kız, öldürmedik hali vakti yerinde insan bırakmıyor. Ondan sonra da, cephe kumandanı olarak tafralanıyor. Kongre diye topladıkları insanlar da, kendileri gibi olmalı. Hep cephe kumandanlarının yetkilerini nasıl kısacaklarını tartışmışlar, duyduğuma göre. Size bir şey bırakmıyorlar. Bir an önce, eyleme geçmelisiniz. Kenti bu beladan kurtarmalısınız. Durmadan asker topluyor. Yakında yine cepheye gelecek. Geçen gün, bir ara sözünüzü edeyim dedim, hemen susturdu beni. Buyruğumdaki bir kolbaşının sözü olmaz burada, deyip kestirdi. Oysa, asıl kumandan sizsiniz. Ve gereken dersi vermelisiniz bu eşkıya bozuntusuna.

— Nasıl böyle konuşabilir Mustafa Bey?

— Vallahi bilmem. Ama duyduğuma göre, bunlar İngilizseverdenmiş. Gizlice ilişki kurmuşlar İstanbul'la. Amaçları, gerçek savaşçıları temizlemek. Sonra da, İngilizler nasıl istiyorsa, durumu o şekle getirmekmiş. Zaten, hiç gerek yokken, cephede vurup kaçma-

ları da bunu göstermiyor mu? Akhisar ve Marmara olayları, yine Mustafa Bey'e bağlı Poyrazlıların başı altından çıkmadı mı? Hem kongre de durmadan cepheyi birleştirecek güçlü, akıllı bir kumandan arıyor. Bu, siz olabilirsiniz. Ben yakın arkadaşlarımla kongreye bunu teklif ettirdim. Ama kendi bildiklerini okudular. Mustafa Bey'in kongre başkan yardımcısı olması, bizim en büyük şanssızlığımız. Hemen örtbas ettirdi tekliflerimizi.

— Ya, demek öyle. Burası cephe. Cephe kumandanının yeri. Ama beyimiz orada çene çalmakla zaman kaybettiği yetmiyor gibi, bir de çeşitli işler karıştırıyor ha. Zamanı gelir bey biraderimiz. Her şeyin zamanı gelir. Hele sabırlı olun biraz.

— Artık sabrım kalmadı benim. Kentlim, gözümün önünde erir yiterken, daha fazla bekleyemedim. Sizi bilirim. Ağabeyiniz Reşit Bey, en yakın arkadaşlarımdandır. Sorun beni ona. Anlatsın. Bir an önce bu işin bitirilmesi gerek. Yoksa, tüm tanıdıklarıma bildireceğim. Bir düzenleme birliği de ben kuracağım. Ama hazır birlikler varken, yeni masraf kapıları açmamın bir gereği yok. Ben, onların yolsuzlukları için vereceğim parayı, buraya cephedeki gerçek yiğitlere veririm. Gelirken, üç bin altın getirdim. Dışarıya, sandık emininize bıraktım. Biliyorum ki, böylesi alçakları temizlemeye yeter bu para.

— Teşekkür ederim bey birader. Çok teşekkür ederim. Rahmi Bey'in oğlunu kaldırıp elde ettiğim gelir, kurumak üzereydi. Bu çok makbule geçti. Yeni güçler elde ederim bununla. Ve tez zaman içinde, Alaşehir'in acısını çıkartırım Mustafa alçağından. Siz tasa etmeyiniz.

Derin bir nefes aldı Tevfik Bey. Başarmıştı. Görsünlerdi bakalım. Amerikan mandası tartışmasının ucundan bile dokunmayanlar, cephede ayrılık başgösterince kapansınlardı ayağına. O zaman alay edecekti tümüyle.

Etem, yemeğe kalmasını istediyse de, yorgunluğunu belirterek, izin aldı. Kendi konağına gidip dinlenecekti.

O gider gitmez, bir bahane yaratmak çabasıyla, bir telgraf hazırladı Etem. Alaşehir'de Hacim Bey'e diye başlık atıp Mustafa Bey'in alçaklığından söz ederek, hemen cepheye gelmesini buyurdu. Artık, kumandan oydu. Ve tümü ona uyacaklardı.

-35-

Etem Bey'in ulağı nefes nefese Poyrazlıların karargâh olarak kullandıkları taş evin avlusuna geldi. Binbaşı Ahmet Bey'in yanına çıkarak, başıyla selamladı onu. Sonra elinde tuttuğu bir kâğıdı uzattı.

Ahmet Bey, hiç sesini çıkarmadan kâğıdı aldı. Okudu. Sonra alaylı bir bakışla süzdü ulağı. Kâğıdı yanına bırakıp burun kıvırarak,

— Beyin ne zamandır cephe kumandanı oldu? diye sordu.

Ulak cevap vermedi bu soruya. Omuzlarını silkti.

— Beyim, bunu size iletmemi bildirdi. Gerisini ben bilmem ki...

— Selam söyle beyine. Benim bildiğim, kumandan Hüseyinpaşazade Mustafa Bey'di. Şimdi değiştiyse haberimiz olsun. Hem, ben adamlarımla konuştum. Biz, bu yörenin korunmasını üstümüze aldığımıza göre, benim kumandanım sadece Hacı Ali Bey'dir. Bir de Mustafa Bey. Vardığında unutmadan söyle ki, cephe kumandanının Alaşehir Kongresi'nde olmasından yararlanıp yerine geçmeye kalkması hiç de iyi bir davranış değil beyin için. Poyrazlılar, sizin buyruklarınızı dinlemeyecekler, de... Anladın mı? Sonra kulaklarını keserim senin Çerkezoğlu...

— Söylerim beyim. Derim ki, Poyrazlılar, biz, buyruğu cephe kumandanından alırız. Etem Bey, milis kumandanıdır. Ve şimdilik Salihli cephesinin kumandanı Mustafa Bey'dir. Bir de Hacı Ali Bey... Bunlardan başkasından buyruk almayız. Tamam mı beyim?

— Tamam. Aynen söyle bunları. Ve ekle ki, haddini bilsin. Bilmezse bildiririz...

Ulak, ince bacaklı al atın sırtına atladı. Çıkmaz sokaktan, bir hışım gibi çıktı. Reşit Bey'in çiftliğine ulaşmak için, atın karnını mahmuzlamaya başladı.

O gider gitmez, Ahmet Bey, nöbetçileri artırdı. Kente çıkmak konusundaki izinleri kaldırdığı gibi, hemen bir ulak çıkardı Alaşehir'e. Mustafa Bey, haberlenmeliydi olanlardan. Cephe kumandanlığı el değiştiriyordu. Henüz güçlü değildi Etem. Çerkezlerin sayısı, üç yüzü

buluyordu. Ama Poyrazlılarla, Alaşehirliler, binin üstündeydiler. Bastırır ve bitirirlerdi Çerkezin işini. Acele tutsundu elini. Kongreyi bırakıp bir an önce, adamlarıyla birlik yetişsindi Salihli'ye...

Çıkmaz sokağın başına dört nöbetçi diktirdi. Koca konağın avlu duvarlarına adamlar dizeledi. İkinci kat, tüm milis doluydu. Mahalleyi olduğu gibi sardırdı Ahmet Bey. Etem, bu cevabın karşılığını boş bırakmazdı. Mutlaka bir eylemde bulunur, bir vuruşma geçerdi aralarında.

Sağa sola, daha başka ulaklar göndererek, Salihli beylerini toplantıya çağırdı. Bir karar vermeliydiler. Adapazarı'ndan bir Çerkez beyi çıkıp geliyor, tümünün başına kumandan kesilmek istiyordu. Oysa, Ahmetli baskınını onlar düzenlemiş, Yunan'ı ilk kez onlar durdurmuşlardı. Hem, adam bakımından da, güç bakımından da onlar üstündüler. Niye girsinler Etem'in buyruğu altına. Olacak iş değildi bu...

Beyler geldiler. Konağın selamlığında olanları anlattı Ahmet Bey... Hacı Ali Bey de, onu destekliyordu. Zaten, Hacı Ali Bey'in vekiliydi Ahmet Bey... Binbaşı olduğu halde, orduyu bırakmış, savaşmak amacıyla milislerin arasına katılmıştı..

Beyler geldiğinde, ilk söze giren kumandan vekili oldu.

— Olan biteni biliyorsunuz. Daha Yunan Kasaba'yı aldığı gün cephe açtınız siz. Alaşehirliler yettiler ilkin. Ve Salihlililer, siz onlara katılıp Ahmetli baskınını düzenlediniz. Yunan yüzgeri edilince, yüreksizlerin çoğu, deliklerinden çıktılar. Ve yaptıklarınızı bozmak amacıyla, ortalığı karıştırmak isterler. Tez zamanda bunun tedbirini almak gerekir.

Reşit Bey'in önünde durdu. Gözlerini gözlerine dikip uzun uzun baktı.

— Öğrendiğim kadarıyla Reşit Bey, siz de Eşref Bey'in çiftliğindeki toplantıya katılanlar arasındaymışsınız. Cephenin açılmasını, kardeşinizin de gelip savaşçılara katılması için hemen ulak çıkaracağınızı söylemişsiniz. Geldi Etem Bey. İyi de çalıştı. Kendi tuttuğu kısımda yararlı bir arkadaş. Ama biliyorsunuz. Burada her çete, kendi başına buyruktur. Elbet, bir birlik içinde vuruşmak ve düzenli bir eylemde bulunmak şart. Ama takdir edersiniz ki, bu iş kongre bitince çözüle-

cek. Duyduğuma göre, bugün bu sorun tartışılıyormuş. Benim çetem, ilk savaşçılardan kurulu olarak, sonra gelenlerin buyruğuna girmek istemiyor. Yurdumuzun bugünkü durumunda, böyle çekişmelerin hiç gereği yok. Söyleyiniz kardeşinize. Kendi birlikleri yeter ona. Akşehirlilerle bizi rahat bıraksın. Hem yine sizlerin karar ve oylarıyla, şimdilik cephe kumandanı, yani Etem Bey'in de, benim de kumandanımız Mustafa Bey'dir. Yurt bizden görev bekliyor. Düşmana karşı vuruşmak bekliyor. Biz, küçük fırsatlardan yararlanıp kumandayı ele alma kavgasına girersek, yanlış eylemde bulunur, hata ederiz. Bunu iletiniz lütfen. Ve durumu düzeltiniz.

Reşit Bey, sesini çıkarmadı. Kalktı. Ötekiler toplantıya devam ederken, kardeşiyle konuşmak üzere, çiftliğin yolunu tuttu. Etem, çiftliği karargâh yapalı, o, kentteki konağında kalıyordu. Ahmet Bey'in söylediklerinde gerçeklik payı çoktu. İç vuruşmanın hiçbir gereği yoktu bugünlerde. Bir tarafta kongre yapılır, kendilerini temsil etmek üzere seçilmiş kişiler, cephelerin birleştirilmesi için kararlar alırken, ani davranışlarla, oldu bitti yaratmak, çekişmelere fırsat hazırlardı.

Bunları söylemedi. Söylese, daha çok üstüne düşerlerdi. Doğru değildi Etem'in yaptığı. Cepheler birleşinceye kadar, sabırlı olması daha iyiydi.

* * *

Ulak, çiftliğe geldi. Ahmet Bey'in söylediklerini olduğu gibi anlattı Etem Bey'e... Birden parladı Etem. Poyrazlılardan Marmaralı Osman ve iki arkadaşı, birlikte baskına katıldıkları Çerkezin konuğu olarak, çiftlik damlarından birinde sofrayı kurmuşlardı. Üç gün önce Çerkezler, kente inmiş, Apostol'un meyhanesinde birlikte içmişlerdi. Onların gece kente inmesi yasak olduğundan, bu akşam da Osman'ı çağrılamıştı Çerkezler. Osman kırmamış, arkadaşlarını da alarak, çağrıya uymuştu.

Etem, ulaktan haberi alınca, hemen buyruk verdi. Poyrazlılardan kimi yakalarlarsa, orada vuracaklardı. Hiç konuşmak, kimlik aramak yoktu. Demek öyleydi ha. Demek karşı geliyorlardı ona. Olamazdı bu... Bir baş gerekti Salihli cephesine. O baş da Etem'di işte...

Ulak, atını bağlamak için, tavlaya giderken, Marmaralı Osman'la, Çerkezlerin sofra başında eğlendiklerini gördü. Çerkezler coşmuşlardı.

Osman da sesinin tüm gücüyle, şarkılar söylüyor, daha bir coşturuyordu onları. Ulak, Osman'ı görünce hemen geri döndü.

Av ayaklarına gelmişti. Ahmetli baskınının kalıntıları, kendi aralarında eğlenti kurmuşlardı. Ye Poyrazlılarla Çerkezler, bir sofranın başındaydılar. Durum, bir anda yayıldı çiftliğe. Yedi sekiz Çerkez, damı basıp orada işlerini bitirmek istediler. Sonra töre durdurdu onları. Konuk kutsaldı. Damda vururlarsa Osman'ı, çarpışma olurdu. Çağrılayan Çerkezler, belki Osman'dan yana çıkarlardı. Üç kişi onlardan vururlardı ama üç kişi de kendilerinden giderdi en az...

Çıktılar çiftlikten. Salihli yolu üstüne bir pusu kurdular. Osman ve yoldaşları buradan geçeceklerdi nasılsa. Ve geçerken, işlerini bitireceklerdi.

Gece yarıyı bulurken, dedikleri çıktı. Reşit Bey, çiftliğe doğru at koşturdu. Kimsin, diye sormadılar bile. Reşit Bey'in atını tanımışlardı. Önlerinden geçerken, üstündekini de tanıdılar. Hiç gelmezdi bu zamanda çiftliğe. Bir iş mi oluyordu yoksa kentte? Onlara neydi olandan. Buyruğu yerine getirirlerdi. Beyleri, Poyrazlıların görüldüğü yerde vurulmasını istemişti onlardan. Kendi konukları olmasaydı Osman, oracıkta temizlerlerdi. Ama konuklarıydı madem, işte burada, Salihli yolunun üstünde bitiriverirlerdi işlerini.

Poyrazlılar kuşkusuz bir keyifle, atlarının üstünde kente doğru ilerliyorlar. Üç atlı geliyor çiftlikten. Sallanışlarından belli ki, üçü de iyice sarhoş.

Çerkezler hazırlandı.

Ve üç atlı önlerine gelince, bir yaylım ateşine tuttular onları. İlkin sarsıldı sarhoş vücutlar. Sonra atların boyunlarına kapaklandılar. Ürken atlar, var güçleriyle kente doğru koşuştular.

Çerkezler, verilen bir görevi hemen başarmış olmanın sırıtışıyla, durumu bildirmek için çiftliğe doğru seğirttiler.

Reşit Bey, atından indi. Koşan bir ırgatın eline dizginlerini tutuşturarak, kardeşinin öfkeyle bir şeyler yapmasını önleme çabasıyla, koşarak çıktı merdivenleri.

Etem Bey, kalpağını yanına koymuş, fişekliklerini çıkartıp pantolon kemerini gevşeterek dirseği üzerine yan gelmişti. Çiftliğin ha-

layıklarının biri gidiyor, biri geliyordu çevresinde. Biraz sonra, namazını kılıp yatacaktı. Kendisi içki kullanmadığı gibi başkalarının kullanmasına da izin vermezdi yakınında.

Ağabeyi gelince, kalktı. Saygıyla oturdu.

Reşit Bey, göz işaretiyle çevredekileri dışarı çıkardı. Sonra nefes nefese konuşmaya başladı.

— Ahmet Bey'in karargâhından geliyorum. Kendisini okuldan tanırım kardeşim. Cesur ve iyi yürekli bir yurtseverdir. Yalnız, kurallara biraz fazlaca bağlıdır. Biliyorsun ki, bu cepheyi Mustafa Bey açtı. Kumandanlık kıdem bakımından onun üstünde. Hem kongre de kararlar almak üzere. Sen, biraz daha sabırlı davransaydın çok iyi olurdu. Onlara böyle günlerde buyruk vermeyecektin. Nasılsa, bir fırsat çıkacak bunun için. Ne Mustafa Bey, ne de Hacı Ali Bey, askerlikten anlamaz. Ahmet Bey'se iyi bir askerdir. Ama biliyorsun, savaşı siviller yapıyor. Bunun için, sivil bir kumandan gerekecekti. Kendiliğinden buyruğun altına gireceklerdi onlar. Hiç iyi yapmadın.

— Mustafa Bey bana kumandanlık edemez ağabey. Eşkıyanın biri o. Daha geçen gün kendi kentlileri şikâyet etti. Ahaliden para istiyormuş. Vermeyen olursa, o gece işini bitirtiyormuş adamlarına. Kızların ırzına geçiyor, sonra öldürtüp kuyulara atıyormuş. Böylesi ahlaksız bir adam, cephe kumandanlığı yapamaz.

— Savaş bu kardeşim. Bilmez misin ki, savaşta böyle olaylar olağandır. Şimdi bir de kendimizi alalım ele. Sen örneğin. Kaç kişiden para istedin. Vermeselerdi ne yapacaktın.

— Kuvayı Milliye kararlarına dayanarak asacaktım tümünü. Astım da kaç kişiyi, bilmez gibi niye sorarsın?

— İşte, demem o ki... Bir yerde eşkıyayız biz. Tümümüz. Çapulcuyuz aslını ararsan. Burada cephe tutuyoruz. Tamam. Ama kendi gönlüyle para yardımı yapanı gördün mü cepheye. Kurşun ya da ip korkusu olmasa, acaba kaç kişiden para alabilirsin?

— Hiç kimse vermez, gönlüne kalırsa. Ama benim aldığım asker beslemek için.

— Ya onlarınki...

— Onlarınki kendilerine gidiyormuş, denildiğine göre. Hem sa-

dece o kadar da değil. Duyduğuma göre, Damat Ferit ve İngiliz muhipleri ile de ilişkileri varmış. Bizi arkadan vurup cepheyi çökertmek istiyorlarmış.

— Neden böyle ani öfkelere kapılıyorsun? Adamlar eğer böyle bir niyet taşısalardı, senin, hatta benim adım sanım duyulmazken cephe açarlar mıydı burada? Ne gereği vardı bunun? Hem sakın yanlış anlama sözlerimi. Elbet, bu cephenin kumandanlığına en uygun kişi sensin. Ama zamanı var her şeyin. Kuvvetleri bir araya toplamak, hepsinden güçlü olduğumuzu ispatlamak gerekirdi. Şimdi senin üç yüz adamın var. Ama Alaşehir ve Poyraz çeteleri birleşirse, bin kişi eder...

— Ben her şeyi düşündüm ağabey. Poyrazlıların yarısından çoğu cephede. Alaşehirliler de kongre dolayısiyle, orada karargâh kurmuş bulunuyorlar. Sözde delegeleri koruyacaklar. Ama aslını ararsan, orada soygun ve cepheden kaçmak amacıyla bulunuyorlar.

Reşit Bey yeniden söze başlayacaktı, Çerkezler sırıtarak girdiler kapıdan. Başları, selam verdi yere eğilircesine.

— Beyim, buyruğunuz yerine getirildi. Bizim yoldaşların konuğu olan üç Poyrazlı, törelerimiz gereğince, sınırımızdan çıktıktan sonra, sizlere ömür...

Reşit Bey zıpladı.

— Ne? Eyvah. Şimdi bir de kan mı girdi çeteler arasına. Yapmayacaktın bunu Etem.

— Ben her şeyi hesapladım ağabey. Bir cephede bir kumandan olur. Önce disiplin, sonra savaş. Bunu kimse unutmasın bundan sonra.

* * *

Atlardan ikisi üzengilerini sallayarak, Osman'ınki de, cesedini taşıyarak çıkmaz sokaktan içeri girdiler. Nöbetçiler, baktılar ki, Osman çoktan yitmiş. Delik deşik üstelik. Hemen bir soruşturma açıldı. Çerkezlerle birlikte, kafaları tütsülemek üzere Reşit Bey'in çiftliğine gittikleri anlaşıldı.

— Vay Osman'ım, dedi Ahmet Bey... Demek piyango sana vurdu ha... Çerkez hiç boş durmuyor. Bunun acısını bırakırım mı sandı...

Hemen bir baskın düzenlemeyi kurdu. Ama adamları yeterli değildi. Yeni bir ulak çıkardı Alaşehir'e. Mustafa Bey çabuk yetişsindi

artık. Bundan sonra sıra kendi adamlarına gelecekti kuşkusuz. Bir an önce birlik olup Çerkezin hakkından gelmeleri gerekiyordu. Bunu yapmadılar mı, birer birer yitireceklerdi adamlarını.

Tepiniyordu yerinde. Tepiniyor, bağırıyordu adamlarına.

— Bunca yiğitsiniz ulan. Bir tek Çerkez inmeyecek bundan böyle Salihli'ye. İnerse komayacaksınız Osman'ın öcünü. Koyan bilsin ki, hesabını bana verecek. Şunların yediği naneye bak. Dağdan gelen bağdakini kovar demişler. Beyefendinin buyruğuna girseydik, demek başımıza neler gelecekmiş.

Hacı Ali Bey'e kalsa, hiç durmayacaktı. Parti Pehlivan'la Koko Mehmet, Sart karargâhını tutuyorlardı. Salihli'deki tüm Çerkez evlerini yakalım onları çağırtıp da diyordu. Ama Ahmet Bey, cepheyi açık bırakamayız, demişti Ne olursa olsun, biz burada çözmeliyiz bu sorunu. Çerkezin adamlarının da çoğunluğu cephede. Bir kez de ateşi oraya sıçratırsak, Yunan çiğner geçer.

Ama ateş sarmıştı ki bacayı... Düzelmesinin mümkünü yok. Reşit Bey, araya girmeyi düşünmüştü bir de. Kardeşine öğüt vermeye gitmişti. İki Çerkez bir olup bu oyunu düzmüşlerdi demek. İlkin silahlandılar. Ama çiftlikteki üç Çerkez, çıkageldi. Doğru Ahmet Bey'le konuşmak istediklerini bildirdiler.

Daha sokağın başında, namlular uzanmıştı göğüslerine. Ama bağırıyorlardı.

— Silahımız yok. Biz de kanlıyız Etem Bey'den. Ateş etmeyin, dinleyin bir kez..

Nöbetçiler inanmadılar Çerkezlere. Ama çevrelerini alıp Ahmet Bey'in yanına çıkardılar yine de... İnce uzun, kıvrık burunlusu, ellerini göğsüne basıp biraz eğilerek, bir Çerkez selamı verdi. Sonra, kesik kesik konuşmaya başladı.

— Dinle bey... Bizim töremizde konuk, namusa el uzatmadıkça, yan bakılmaz ona. Ama duyduk ki, yoldaşlarımız, Osman kardeşimizi vurmuş. Bizim haberimiz yok. Bize çağrılıydı. Ahmetli baskınında beraberdik. Oradan arkadaş olduk. Biz kente indikçe, o bizi çağrılardı, biz onu. Böyle şey görmedik. Duymadık da... Gayrı izin verirseniz, sizinle birlikte kanımızı almak, konuğumuzun hesabını sormak boynumu-

za borçtur. Yok izin vermezseniz, işte elinizdeyiz. Kaldırıp vurun ki, bizi, gidip anlatalım öte dünyada, savaş yoldaşlarımıza. Diyelim ki, bizim bir suçumuz, şuncacık haberimiz yok. Olsaydı, sizinle birlikte gelirdik. Öldüren öldürene, sonuna dek vuruşurduk töre bilmezlerle...

Poyrazlılardan birkaç kişi tanıdı Çerkezleri. Gerçekten Ahmetli baskınında, Marmaralı Osman'la birliktiler bunlar, dedi. Üç silah verildi hemen. Fişeklikler uzatıldı Çerkezlere. Avluya birlikte indiler. Atlara binerken, çiftliğin basılacağını öğrendi Çerkezler. Bir kez de baskıncılara baktılar.

— Vazgeçelim beyim. Etem bizden fazla. Hem de her yana pusu kurdurdu. Basamayız çiftliği. Mustafa Bey'e haber iletelim. Kuş gibi uçsun. Gelsin katılsın bize. Geçsin başımıza. Öyle bitirelim işlerini, dediler.

Sorguya çekti o zaman onları Ahmet Bey. Canlarından korkmamışlardı. Doğruydu söylediklerinin çoğu. İki yüze yakın adamı vardı Etem'in çiftlikte. Baskın çıkabilirdi. Üstelik, Yunan taburundan elde edilen makineli da ondaydı. Bir nöbet sırasında, cephenin malını, kendi karargâhına taşıtmıştı. Biçerdi tümünü yoksa...

Atlardan indiler. Mustafa Bey gelinceye baskından vazgeçtiler. Ama karar yürürlükteydi. Poyrazlılardan hangisi, bir Çerkez görürse, orada mıhlayacaktı.

Çerkezler için de durum aynı olunca, Salihli'nin içinde, milisler azalıverdi. Grup halinde dolanıyorlar, gözleriyle sokakları dükkânları ve kepenklerin ardındaki gölgeleri izleyerek yürüyorlardı.

* * *

Topal Ali, bu curcunanın ortasında vardı Salihli'ye... Durumu öğrenir öğrenmez, Hasan'ı bir hana yerleştirdi. İlkin Poyrazlıların yanına vardı. Sonra cepheye gidecekti. Anlattılar olanları. Ve Çerkezler yakasına sakın varma dediler. Etem, kimsenin gözünün yaşına bakmıyor.

Sonra Çerkezlerin arasına karıştı. Uzun süredir, cepheden uzak olduğu için, tanıyanlar azalmıştı onu. Ama eski silah yoldaşları biliyorlardı yine de... Çekinerek sokuldu Çerkezlere. Bir kez de onlardan dinledi olanları.

Gerçeği Hacim Bey'e anlatmalıydı. Ama nasıl? Bunu bilemiyordu. Yine Alaşehir'e dönmeliydi galiba. Cepheye uğrasa, olmazdı şimdi. Atını bıraktı hana. Hasan'ı aldı yanına. Hiç trene binmemişlerdi. Birer bilet aldı akşam treninden.

Hasan, kıvancından uçuyordu. Yazları, çayiçinde uyurken uzun uzun hayalledığı trene binecekti sonunda. İstasyona geldiler.

Tren geç gelecekmiş. Hem akşama da o kadar çok zaman var ki...

Çarşıya çıktılar Hasan'la Ali!.. Sağlı sollu dükkânların arasından camiye doğru yürüdüler. Bir koca günleri yolda geçmişti. Üç günü de burada harcamışlardı. Belki kongre bitmiş, Hacim Bey Alaşehir'den gitmiştir. Bir an önce yetişip gördüklerini, duyduklarını anlatmalı ona. Belki bir çaresini bulur. Araya girip barıştırır kumandanları. O büyük adam değil mi? Tümü uyarlar onun sözüne. Nasıl uyuyorlar, tartışsalar bile kongrede. Burada da uyarlar. Ve bu çapraşıklık giderilir.

Hani Yunan duysa, diyor. Bizim bu durumumuzu bir haber alsa, bir an durmaz. Hemen çeker silahını, saldırır üstümüze. Bizimkiler birbirini kırarken de, geçer yürür.

Çarşının ortasına, Eskihan'ın önüne geldiler.

İleriden Koçineli ve Göynüklü İbrahim Çavuş, Yusuf'un kollarına girmiş göründüler. Koçineli'yi de, Alaşehirli Kel Komiseroğlu Yusuf'u da iyi tanırdı Ali. Koçineli'yle birlikte baskına katılmıştı. Yusuf ise, Mustafa Bey'in adamlarındandı. Şaştı bu işe. Acaba bir yanlışlık mı oldu. Eğer bir yanlışlık varsa, düzeltmek gerek bunu. Yusuf, eskiden kentin azılılarındandı. Ama yine de savaşçıydı şimdi. Kollarından tutup götürmenin gereği neydi ki... Elleri de bağlıydı ardından. Bir adım attı Ali. Koçineli'ye tam selam vermek üzereydi ki, beş altı silah birden patladı. Çarşılı, hemen dükkânlarına kapandı. Ali, sipere aldı Hasan'ı.

Koçineli ve Göynüklü bir iki sallandılar. Sonra, topuklarının üstünde yaylanır gibi yığılıverdiler yere. Silahları uzadı, ellerinden. Yusuf, kollarının bağına bakmadan, silah sesinin geldiği yere koştu. Gözleri parlıyordu.

Grup uzaklaşırken, Poyrazlılardan iki kişiyi tanıdı Ali. Demek, Osman'ın hıncını alıyorlardı. Etem, iki adamının acısını çıkarmak için saldırıya geçerdi kuşkusuz. Ama adamlarının çoğunluğu cephedeydi.

Alaşehirlilerin gelmesi için tam fırsattı bu. Cephedekileri çekemezdi nasılsa. Eğer Alaşehirliler gelirse, bitikti Etem'in işi.

Olanları hem Hacim Bey'e, hem Mustafa Bey'e anlatmalıydı. Tedbirini ona göre alsın. Durup dururken, Yusuf'u yakaladıklarına göre... Eğer pundunu bulurlarsa, Çerkezler Ali'yi de götürürlerdi Etem'in yanına. O zaman anlat sen durumunu. Fırsat olursa. Konuştururlarsa. Bilmez mi Etem'i o. Sadece, kurşun kanunu kullanır. Bir de ip...

Akhisar'ı basmasının öyküsü daha dillerde. Bekir Sami Bey'i yüzgeri edenler, o kente girince kaçacak delik aramışlar. Delioğlanı da çekmiş ki ipe...

Böyle bu Etem. Şimdi Ali'yi de yakalarsa. Bu öfkenin üstüne, Çakıcı gibi ateşe attırır diri diri... En iyisi hemen trene binip olanları anlatmak.

Tekrar istasyona döndüler. Çerkezlerin ölüsü, sokağın ortasında kalmış, Poyrazlılar, kendi sığınaklarına çoktan çekilmişlerdi. Ali, durmadan bu ateşin cepheye sıçramaması için dua ediyor. Olası iş mi bu... Her biri, düşman karşısında türlü yiğitlik yapmış kişiler, sanki savaşa özlemliymişler gibi, kendi aralarında vuruşuyorlar.

O kadar dolaştığı halde, Etem'in mektubunu bir türlü verememişti Ali. Daha karargâhına varmadan mıhlarlar, diyorlardı. Hem durum da değişmişti. Belki yeni bir şeyler yazmak isterdi Hacim Bey. Son duruma göre, kumandanları tekrar uyarmak isterdi. Hele bir anlatsındı olanları da, artık kararını o verirdi.

Mustafa Bey, henüz dönmemişti dağlardan. Mestan Efe'yle birlikte gitmiş, delegeler gönderdiği halde, yeni direnme yuvaları kurmak amacıyla, kendisi gelmemişti.

Asıl haberi Mustafa Bey'e ulaştırmak istiyordu Ali. Başından beri birliktiler. Başından beri, cepheyi açıp savaşan onlardı. Şimdi, gerekeni yapmak da Mustafa Bey'in üstüne düşen bir ödev olarak ortaya çıkıyordu. Bir dönmüş olsaydı. Olanları bir öğrenseydi zamanında. Ahmet Bey'in dediği çıkar, Çerkezi bitirirlerdi.

* * *

Hacim Bey, Sarıgöl yönünde harekete hazırlanıyor. Oradan, Buldan yoluyla, Denizli'ye geçecek. Denizli delegesi İlhami Bey, Demirci

Mehmet Efe adına çağrıladı onu. Madem, başında bulunduğu örgüt, Biga'dan Bandırma'ya bir hat içinde, Milli Meclis niteliğindeki Alaşehir Kongresi'nin kararlarını uygulamakla yükümlü. Ve madem Demirci Mehmet Efe de, o yörede, kongre kararlarına uymak zorunda bulunan bir kumandan. Görüşmeleri iyi olur.

Hacim Bey, olmaz demiyor. Hele, şimdi Galip Hoca adıyla Demirci Efe'nin yanında bulunan, Celal Bey, eski arkadaşı. Bu arada bir konuşmuş olurlar.

Alaşehir beyleri, ellerini ovuşturuyorlar. Kentleri, tarihsel bir toplantının yeri oldu. Artık unutulmaz. Milli kurtuluş savaşına hem ilk başladı. Hem de en büyük örgütlenmenin kaynağı oldu Alaşehirliler. Hacim Bey'i uğurlamak üzere toplanmışlar. Bunu tartışıyorlar.

Hacim Bey, bu gerçeği söylüyor onlara.

— Sizi yorduk, üzdük ama Türk tarihinin geleceğinde bir ışıklı yer aldınız. Tüm Alaşehirlilere teşekkürlerimizi iletirsiniz artık. Tüm savaşçılara, bizden sonsuz selamlar.

— Bunun sözü mü olur beyefendi. Önemli olan, sadece cephedekilerin değil, geridekilerin de savaşın gerekliliğine inanmasıydı. Bunu başardık. Bundan sonrası kendiliğinden gelir artık.

Fırsat kolladı Ali. Beylerin konuşması biter bitmez, sokuldu Hacim Bey'in yanına.

Salihli'de görüp duyduklarını bütün ayrıntılarıyla anlattı. Güldü Hacim Bey... Sanki olanları biliyormuş gibi, üzünçlü bir gülümseme kapladı yüzünü.

— Ali Efe, dedi. Neden böyle bu...

— Bilmem ki, beyim.

— Daha ilk gün bu oyuna başladı Etem. Ben kimseye belli etmedim. Ama bir telgraf gönderdi bana. Güya Alaşehir bir ayrılık kumkuması olmuş, bu ayrılıkların sebebi de Mustafa Bey'miş, cepheye gidenleri önlüyormuş, hemen çaresine bakılmalıymış bu işin... Haydi dedim, böyle bir şey olamaz. İlk kez cepheyi açanlar, sonra savaşmaktan kaçınamazlar. Herhalde biri gidip şişirdi Etem'i... Bir hata var. İnceledim durumu. Elbette Mustafa Bey de melek değil. Ama böylesine suçlanacak bir şey de yapmamış. Hem, Etem'le konuşan mandacılardan biriymiş.

Gelip Tevfik Bey'le konuşan kişiymiş öğrendiğime göre. Elbet, kendi isteklerini önleyen kişilere hayır dua edecek değiller ya... Bir fırsatını bulursam, anlatacağım Etem'e bunları. Her söylenene inanmasın.

— Siz söyleseniz beyim, belki durulur ortalık. Hiç iyi değil bu. Savaş sırasında savaşçılar arasında ikilik çıkması doğru değil.

— Düşündüm bunu Ali Efe. Düşündüm ya, benim buradan ayrılmam mümkün değil. Etem de karargâhından uzaklaşamaz. Bütün bunları kapsayan yeni bir mektup yazayım Etem'e. Sen kendi elinle götür ver. Olmaz mı?

— Olmaz olur mu beyim. Siz buyurduktan sonra

— Ama tehlikeli bu. Seni Alaşehirlilerden diye vurabilirler.

— Vursalar da mektup ellerine geçer ya beyim. Ne önemi var.

— Sen bilirsin. Otur biraz öyleyse. Ben mektubu yazayım.

* * *

Etem, dört dönüyordu konağın sayvanında. Bu Poyrazlılar dert olmuştu başına. Hemen cevaplamışlardı ateşini. Korkmuyor, yıkmıyorlardı. Bir kıstırsaydı şöyle. Hıncını bir alsaydı. Onun adamları, pusu kurmuşlardı geceleyin. Çiftlik yolunda. Oysa, Poyrazlılar, güpegündüz, çarşı ortasında cevap vermişlerdi.

Adamlarını tüm dükkânlara yerleştirdi Etem. Eğer bir Poyrazlı görürlerse, eski buyruk üzerine temizleyeceklerdi. Artık kurşun yasası işliyordu. Ve bu yasa gereğince, er davranan yaşamaya devam edecekti.. Koçineli de, Göynüklü de en sevdiği, en güvendiği adamlarındandı. Onları temizleyenlerin hakkından gelecek, kumandanlığını tüm yöreye kabul ettirecekti.

* * *

Ali, ilkin Poyrazlılara uğradı. Ve Hacim Bey'in söylediklerini, yakınmalarını iletti.

— Beyim çok üzülüyor. Beyim, savaşçılar cepheyi şaşırdılar, diyor. Biz burda, onların daha iyi vuruşması için, gereken her şeyi yaparken, onların kendi aralarında kavgaya tutuşması haberiyle kahroluyoruz, diyor. Bir an önce uyuşsunlar. Bir an önce birleşsinler düşman karşısında, diye haber iletti. Ben şimdi burdan çıkıp Etem Beyimin yanına gideceğim. Ona da aynı sözleri ediyor beyim. Sanırım,

kaylolur uyuşmaya. Siz bir iyice düşünün. İsterseniz yarın, bir kurul gönderin. Uyuşma kurulu. Eğer razı gelirse Etem Bey, Kemerli Han'da buluşuruz. Orda tartışır, tatlıya bağlarız bu işi. Savaşçının görevi ölmek. Birkaç yoldaşımız da kaza kurşunuyla yitmiş olsun. Ne çıkar. Değil mi yiğit beyim? Değil mi ha?.. Ben bulurum sizi Kemerli Han'da. Etem ne dedi, bir bir iletirim. Eğer uyuşmayı uygun görürseniz, birlikte gideriz çiftliğe. Bir büyük barış şöleni düzenleriz. Ve bir daha ayrılıklara tümden paydos deriz. Ha?..

— Mustafa Bey ne diyor bu işlere Ali? İki kez haber ilettim. Bir cevap vermedi.

— Haberinizi almamıştır ki, beyim. O, daldı kongre işine. Mestan Efe'yle birlik Bozdağ ardında yitip gittiler. Yunan atlıları, Birgi önünde görünmez mi? Hemen adam toplayıp cephe kurmaya kalkışmışlar. O yüzden dönmesi gecikti. Tabii ilettiğiniz haberler de eline geçmedi. Kenttekiler de dört gözle bekliyorlar. Yakındır. Çok bir yakındır ki, sesi gelir. O zaman gör bak beyim. Bu uyuşmazlıklar birden çözülür. Kongrede gördüm ben. İlk günler fırlayıp kalkanlar, hükümet, padişah adı geçtikçe namaza duranlar, sonra biz hükümeti istemeyiz diye karar kıldılar. Neden bu? Amaç bir de ondan. Sizin amacınız da öyle...

— Öyle ya, Etem'i sizin Alaşehirliler kışkırtıyor yine.

— Tövbe de beyim. Hiç kimse kışkırtmaz.

— Öyle öyle. Ben iyi yerinden öğrendim. Yakında çıkar kokusu gör bak.

Ahmet Bey, bırakmadı Ali'yi. O gece konukladı. Nasılsa, akşam karanlığı bastı mı, Etem'in Çerkezleri, kuş kanadına kurşun sıkıyordu. İlkin vuruyor, sonra soruyorlardı kim olduğunu. Kendi adamlarını at sürüşünden tanıyor olmalılar.

Direnmedi Ali. Tüm gece, kongreyi anlattı onlara. Tartışmaları, iş çıkara binince şahin kesilenleri. Sonra giderek olumlu kararların alınmasını...

Daha gün doğmadan yola düştü.

Çiftliğe varıncaya, üç kez durdurup üstünü aradılar. Ve çiftliğe geldiğinde Reşit Bey'in yanına çıkardılar. Reşit Bey, kardeşinin cep-

heye gittiğini, belki akşama döneceğini söyledi. Ali, yan gözle süzmüştü çiftliği. Etem Bey'in atı, tavlasındaydı. Belli etmedi. Ve çırpınarak, "Eyvah," dedi. Sonra acıyla baktı Reşit Bey'in yüzüne. "Beyim, hemen bir at çektir altıma. Seğirteyim. Bulayım beyimi. Bulayım ki, bugün Poyrazlılar uyuşma için kente inecek. Haber vereyim..."

Bir bulutlanma geçti Reşit Bey'in gözlerinden. Sonra olumsuzlukla başını salladı. Nerde olduğu bilinmiyordu ki, kardeşinin. Bir telefon, ya da telgraf hattı olsaydı cepheler arasında. Bulmak kolaylaşırdı. Yok. Ali, dövünüyor. Keşke kalmasaydı akşam. Ölüm ölüm, yetişseydi buraya. Yine durdurur, sorarlardı ya bu Çerkezler. Akıl edememişti. Ahmet Bey'in aklına kanmıştı.

Kente bari gideyim, dedi. Poyrazlılara haber ileteyim ki, Etem Bey'i bulamadım. Yarına kaldı buluşma. Haberleri olsun. Davranışlarını ona göre ayarlasınlar.

Atladı ata.

Kente girerken, öğle ezanı çoktan okunmuştu.

* * *

Poyrazlılar daha sabahtan inmişlerdi Kemerli Han'a... Oturup kendi aralarında şakalaşarak, Ali'nin Etem Bey'le konuşmasını bekliyorlar. Mustafa Bey, dağlarda olduğuna göre, o gelinceye ya da Merkez Kurulu, cephe kumandanlığı bir karar alıncaya, Etem Bey'in buyruğuna girecekler. Kavganın gereği yok. Yurt için, Mustafa Bey bilinmez kişilerin ayağına düştüğüne göre, onlar kumandan değiştirebilir.

Poyrazlılar böyle konuştukça, Çerkez Mustafa hayıflanıyordu.

— Bakın yoldaşlar. Konuğumun kanını aldırmayacaksınız demek bana. Vay Osman'ım. Nasıl yanarım ki sana... Ama yurt görevi diyor bu ödlekler. Yurt görevi gerektirdiğinde, bir töre bilmeze bile eyvallah ederlermiş. Koyup kaçacağım sizi ben. Kendi başıma alacağım konuğumun kanını görün. Ve kendi yoldaşınızdan utanın yarın ahirette. Desin ki size, bire yüreksizler. Varıp basamadınız çiftliğini bir koca Çerkezin. Alamadınız benim öcümü de, baskın yoldaşım Çerkez Mustafa hakkından geldi yine...

— Bu yüreksizlikten değil, imansız Çerkez. Kendin değil misin attan indiren. Mitralyöz var Etem'de. Biçer bizi demedin mi?

— Dedimse, başka günler çuvala mı girdi. Nasılsa yakalardık Etem'in boşluğunu. Ama suç benim. Sizde iş var diye geldim, çeteye katıldım. Neyime gerekti. Hiçbir şey olmamış gibi gir selamlığa. Beyim de, töre bilmezlik nedir bilir misin? Çerkez yasasında bunun cezasını bilir misin? Sonra sırala kurşunları alnının ortasına. Bas gel, değil mi? Vay Osman'ım. Sattık seni bir pula ki...

— Kışkırtma adamı deli Çerkez. Otur oturduğun yerde. Bu iş sürgit böyle mi olacak? Elbet bir fırsat geçer bizim elimize de... Elbet biter bu savaş. Hem de Yunan'ı kovalayarak. Acelemiz ne, alırız kanımızı o zaman. Komayız öcümüzü...

— Hadi ordan Gebeşoğlu... Yaşam mı bu? Sen konuğunu yitir elinden. Göz göre göre can bir yoldaşına pusu kursunlar, sonra adam diye gez.

Dövünüyordu Çerkez. Bir uyuşma olacak, ben töresizliğin acısını çıkaramayacağım diye, çırpınıyordu. Sanki, töreler savaştan daha önemliydi. Etem Bey'i bırakıp Poyrazlılara katılmıştı bu yüzden. Yine de, dediğinden şaşmıyordu.

Kemerli Han'ın sahibi, taze kebap pişirdi onlara. Hanını konukla dolu görünce, bir semiz oğlak kesti. Tandırı tutuşturup bir kebap yaptı ki oğlağı, silkelediğinde salt kemik kaldı elinde. Sininin başına çöktü Poyrazlılar.

Bir güzel karınlarını doyurdular. Sonra, Gebeşoğlu'yla, Çerkez Mustafa han kapısının ağzındaki çeşmeden ellerini yıkamaya çıktılar.

Susamışlardı da... İlkin Mustafa eğildi çeşmenin oluğuna. Bir taraka duyuldu arkadan. Mustafa, oluğa tutunmuş, ağzını suya vermişti. İrkildi ilkin. Sonra, ağzının kenarından ince bir kan sızdı.

Gebeşoğlu ise, iki büklüm akara düştü.

Tam karşıdaki dükkânda pusu kurmuş dört Çerkez, ikisini de daha ilk atışta vurmuşlardı.

Poyrazlılar, hemen hanın üst katına çıktılar. Karşıdaki dükkânı bir yaylım ateşinin içine aldılar. Kapının dibine çöreklenenler, taş pencerelerden ateş edenler. Dükkânda ne cam kaldı, ne çerçeve. Ama Çerkezler dayanıyorlar.

Başka dükkânlardan da ateş başladı. Bir çember halinde yağıyor

kurşunlar. Hanın önünde bir yarım ay biçiminde, yer tutmuş Çerkezler. Poyrazlılar, ilkin Ali'ye sövüyorlar. Yoksa Etem, böylesine kıstıramaz onları. Geleceklerini öğrendi. Öğrenince, tüm kenti bastı. Pusuya yatıp bekliyorlar. Zavallı Çerkez Mustafa. Töre uygulayıcısı kesilmişti başlarına. İşte yine ansız yakalandı. Ve yitti...

Hep Topal Ali'nin yüzünden bu. O gelmeseydi. Ahmet Bey'i kandırmasaydı, inmeyeceklerdi böylesine açığa. Çıkmaz sokakta av beklerken, gel sen Kemerli Han'a, avlan...

Bir yerlerden yama kadar yerini görmeliydiler ki, şu Topal'ın. Yok, bir kurşunda temizlemek olmaz onu. Yengeç gibi, bacağından asacaksın bir ağaca. Hem de topal bacağından. Sonra, karşıdan ver edeceksin kurşunu. Kulağı, boynuzu diye, birer birer yüleyeceksin. Aklı başına gelsin. Poyrazlılara oyun etmek neymiş anlasın.

Mektup getirmişmiş de, savaşçıların birbiriyle vuruşması iyi değilmişmiş de... Nasıl da kandırmıştı tümünü. Ah ulan Ali... Bir geçmelisin şimdi Poyrazlıların eline. Bir geçmelisin ki...

Ali kente girdiğinde vuruşma başlamıştı. Eyvah, diye geçirdi. Önleyemedim. Zamanında haber iletemedim. Yandı bizim Poyrazlılar. Görev de... Bir vurulan varsa, bunun kanı girecek şimdi araya. Üç Poyrazlıya karşı, iki Çerkez vurmuştu Poyrazlılar. Şimdi yirmiye karşı en azından, bir yirmi kişi isterler. Yarıldı belle cepheyi artık Topal. Topal bacağın kopsaydı da, akşam kalmasaydın Poyrazlılarda. O zaman yetişirdin Etem'e. Yetişir belki de, bu vuruşmayı da, bundan sonra olacakları da önlerdin.

Birden aklına geldi. Etem, cepheye gitmiş olsaydı, adamlarını da birlikte götürmez miydi! Bu çete başları, kırk kişiden az adamla mı geziyordu sanki... Demek Salihli'deydi Çerkez. Salihli'deydi ve bir Çerkez oyunu oynamıştı ki, Ali'ye...

Kandım diye dövündü. Ama Reşit Bey iyi adamdır. Eski dost. Kandırmaz beni. Ya kardeşi öyle yapacaksın dediyse. Ya bu işi mutlaka silahla bitirmek istiyorsa... İsteyebilir. İki ayı aşkın bir süredir, silah patlamıyor cephede. Yunan yılmış gibi. Soma yakalarında vuruşuyor. Salihli yöresinde silah patlatmaktan çekinir oldu nedense.

Milisler kızıştı. Düşmanı bulamayınca, kendi aralarında çatışa-

caklar anlaşılan. Etem, bunu mu istiyor ki... Kimbilir. Cepheye gitsen yetişemezsin, demişti Reşit Bey. Demek o da yardakçılık ediyordu Etem'e... Ne olsa kardeşi. Onun kumandan olmasını elbet ister. Ama bir kumandanlığa değer mi bu çatışma. Ülke sorunu ortada duruyorken, kumandanlık, milislik düşünülür mü? Akıl ermiyor bu beylerin işine canını. Hiç akıl ermiyor.

Sokağın başında dikildi kaldı. Çerkezlerden biri fırladı dükkândan. Yer değiştirecekti galiba. Daha fırlar fırlamaz, yıkıldı oraya. Poyrazlılar hemen dükkânın içine çevirdiler namlularını. Bir feryat daha geldi. Yandım anam diye bir bağırtı. Ve arkasından giderek, tükenen sövgü...

İki Çerkez yitti, diye düşündü Ali. Neden çıktı acaba çatışma. Yine Çerkezler mi başladılar. Burada kalmazdı bu... Biliyordu.

Demeye kalmadı. Etem, atının üstünde göründü. Ardında otuz kadar Çerkez... Vuruşma birden şiddetini artırdı. Dükkâncılar, pazarcılar çekildi çarşıdan. Bir milisler kaldı. Durmadan kurşun yakıyorlar karşılıklı. Ama ses yok. Etem'le konuşmak istiyor Ali. Ne mümkün. Şimdi silahlar konuşuyor.

Postaneye koşuyor. Olanları telefonla haber verecek. O memura söyler, memur Alaşehir'e, Hacim Bey'e iletir söylediklerini. Daha köşede duruyor.

Etem'in adamları çevresini sarmışlar postanenin. Nöbete girmişler. İstasyona koşuyor Ali... Bir tren bulup gitmek amacıyla. Orası da sarılı Çerkezlerle.

Etem, tam basmış kenti. Atının dizginini atıyor eyerin kaltağına. Bir binek taşında, zıplayıp çıkıyor üstüne. Alaşehir yoluna dehliyor hayvanı. Zaman kaybedecek. Olsun. Yedi saatte varır kente. Olan biteni anlatır Hacim Bey'e. Bırak gitmeyi der. Bırak ki, gel uyuştur şunları... Yetiş beyim. Yoksa kıracaklar birbirini.

Durasıllı'nın alt başında da vuruşmalar var. Yol tutulu. Tekrar Salihli'ye dönmekten başka çare yok. Belki bulur Etem'i. Belki bir konuşma olanağı sağlar. O zaman düzeltir bakarsın arayı...

Akşam olmak üzere. Bir kez karanlık basarsa, belki durur vuruşma. O zaman önüne gelene anlatır. Etem Bey'le mutlaka konuşması gerek.

Ne gezer. Daha kentin ilk evleri görünürken, kurşun sesleri dolduruyor kişinin kulaklarını. Vuruşma devam ediyor. Ali, giremiyor kente. Bir kör kurşuna yitmek var.

Sabaha karşı, atış daha da artıyor. Belli ki, Etem Bey çiftliğindeki mitralyözleri getirdi kente. Onlarla dövüyor Kemerli Hanı... Gitti Poyrazlılar. Mitralyöz, tümünü biçer. Meğer ki, sağlam olsun Kemerli Han'ın taşları. Sağlam olsun ki, yetmesin kurşun.

Güneş doğarken, sesler kesildi. Kente girdi Ali... Sokaklara bakındı. Kemerli Han'ın önüne geldiğinde, tam dört ceset saydı. Poyrazlılardandı bu. Çerkezler ölülerini kaldırmış olmalılar. Biraz yürüdü. Silah sesleri, Sart taraflarından geliyor. Demek Poyrazlılar, karargâhlarında da durmadılar. Poyraz yakasına çekiliyorlar.

* * *

Kongre bitti. Hacim Bey'in başkanlığında, bir "Reddi İlhak Temsil Heyeti" kuruldu. Yedi kişiden meydana geliyordu bu kurul. Bundan böyle, kongre adına, alınmış kararları uygulayacaktı. Kendi arasında, ikişer, üçer kişilik kurullara ayrılarak, çeşitli sorunların çözümünü üstüne aldı kurul üyeleri. Kimi para işleriyle, kimi erzak işleriyle, kimi de güvenlik sorunuyla uğraşacaklar. Makbuzlar bastırılacak. Toplanacak vergiler, bu makbuzlara yazılacak. Sonra harcanan her kuruş, sektirmeksizin yazılacak bir deftere.

Mektuplar yazılacak dört bir yana. Kongre sırasında alınan kararlar duyurulacak. Kütahya'da *Öğüt* gazetesi kararları yayınlıyormuş. Hacim Bey bir sevindi ki buna. Bir kez de, hükümetin kongrenin engellenmesi, üyelerinin tutuklanması için buyruk göndermesine karşın, Fevziye Okulu'nun kongre yeri olarak verilmesine sevinmişti böyle. Mustafa Bey çetesi Alaşehir'e gelince, düzen ellerine geçivermişti. Hükümetin sözünü dinleyen kalmamıştı artık. Okulda daha rahat yürütülüyordu tartışmalar.

Yalnız, Sivas Kongresi'ne delege gönderilmesinin kabul edilmemesi canını sıkmıştı biraz. Ama Alaşehirliler kendi aralarında daha önceden çözmüşlerdi bu sorunu. Naci Bey'i göndermişlerdi. Şimdi bu kongre de başlı başına bir meclis niteliğinde olduğuna göre, önemli değildi başkalarının gitmesi.

Tam on gün sürmüştü kongre. 16 Ağustos Cumartesi günü başlayıp 25 Ağustos 1919 Pazartesi günü sona ermişti. Hacim Bey, gerekli kararları yazdırıp mektupları gönderdikten sonra, bir gün daha kalmıştı Alaşehir'de. Çerkezlerle Poyrazlıların vuruşması da, o gün başlamıştı işte. Yetişebilseydi Topal Ali, belki tekrar Salihli'ye götürürdü onu. Ama 28 Ağustos günü, vuruşmalar daha devam ederken, o Sarıgöl'e varmıştı. Oradan, Buldan üstünden Denizli'ye geçerek, alınan kararları bir kez de kendi ağzından Demirci Mehmet Efe'ye anlatacaktı.

Çünkü, artık cepheler birleşiyordu. Hem Ödemiş cephesi, hem Salihli ve Soma, Bergama, Ayvalık, Edremit, Balıkesir cephesi, bir elden yönetilecekti. Geri görevleri Hacim Bey'in başkanlığındaki kurul yapacak, cephe işlemlerini de kumandanlar...

28 Ağustos sabahı, Etem Bey, Sındırgı delegesi ve Soma cephesi kumandanı Ethem Bey'le konuştu telefonda. Poyrazlılar iyi dayanıyordu. Ya, iki yüz atlıyla yetişirdi yardımına. Ya da cephedeki adamlarını Poyrazlılar üstüne çekip cepheyi açardı Etem. Vuruşma kesindi. Ve önlemenin mümkünü yoktu artık. Ethem Bey'i önledi Hacim Bey. Bir gereği yoktu gitmenin. Etem, çekerse çeksindi askerini. Onun yerine cepheye giderlerdi. O, Mustafa Bey'le konuşup onu ve çetesini göndermeye çalışacaktı.

Mustafa Bey zaten hazırlık içindeydi. Adamlarını çiftlikte toplamış, Hacim Bey'le konuşmaya gelmişti.

— Nedir bu olanlar Mustafa Bey?

— Vallahi benim de kesin bir şey bildiğim yok. Etem, kumandanlık yapmaya kalkışmış. Poyrazlıların kumandan vekili Ahmet Bey, cepheyi Hacı Ali Bey'le Mustafa Bey açtı, kumandan onlardır. Ben başkasından buyruk almam, demiş. Bunun üzerine, Reşit Bey'in çiftliğine eğlenmeye gitmiş üç Poyrazlı'yı vurdurmuş Etem. Onlar da iki adamını vurmuşlar bizim Yusuf'u götürürken. Suçu neymiş biliyor musunuz Yusuf'un. O öfkeyle, Etem'in anasına sövmüş. Salihlililer de yetiştirmişler bunu Etem'e... Buncacık şeyden adam asmaya kalkmış. Ne yapmak ister bu Çerkez, aklım ermedi. Ama izninizle ben gidiyorum cepheye. Orada hesaplaşırız.

— Mustafa Bey, sizden rica etsem. Ortalık yatışıncaya gitmeseniz. Alaşehir daha korunmaya muhtaç. Hiç olmazsa ilk vergiler toplanıncaya kadar, burada kalsanız da, sonra vuruşma, Yunan vuruşması başlayınca, ihtiyat güç olarak yetişseniz.

— Ama Poyrazlıları bırakamam.

— Canım birkaç gün daha sabırlı olsanız ne çıkar. Ben konuşacağım Etem'le. Sonra Demirci Efe'yle buluşacağım. Buldan ya da Denizli'den haber gönderirim size. Birkaç gün, benim hatırım için kalsanız.

— Beyefendi, size saygım var. Özellikle kongre sırasında gösterdiğiniz yurtseverlik ve olumlu davranışlar karşısında hayranlık duyuyorum. Ama onlar benim silah arkadaşlarım. En kısa zamanda yardımlarına yetişmeliyim. Bir sonradan gelme Çerkezin eline bırakamam onları. Bu yüzden kusura bakmayınız.

— Beyefendi, siz daha baştan cephe açmak suretiyle yurtseverliğinizi gösterdiniz. Hakkınızdaki söylentiler belki de bu yüzden. Sizi çekemeyenler tarafından çıkarılıyor. Ama aldırmayınız. İnsanlar böyledir. Ve ben, yurtseverliğinizden emin olarak tekrar rica ediyorum. Milisleri birbirine kırdırmayınız. Siz ki, cepheden geliyorsunuz. Göğsünüzü düşmana açmış insanlarsınız. Başka bir anlamla, bugünkü yaşamanız bir şanstır. Hem sizin için, hem ülkemiz için. Bu şansı, birbirinizle vuruşarak lekelemeyiniz. Demek istediğim bu...

Mustafa Bey uzun uzun düşündü. Sonra başını eğdi.

— Peki beyefendi. Ben bir hafta daha kalırım Alaşehir'de. Tabii bu arada bir Yunan hücumu falan olmazsa. Bir hafta sonra sizin buyruğunuzu alsam da, almasam da karargâhıma, yani Sart'a giderim.

— Teşekkür ederim Mustafa Bey. Yurtseverliğinizden bunu bekliyordum. Etem, Ethem Bey'i çağırdı. O da gitmiyor. Bu sorun Poyrazlılarla Etem Bey arasında olsun bitsin. Başlamış artık, bunu durdurmanın mümkünü yok. Ama çatışmaları önlemek bizim başarımızdır. Unutmayın.

Sonra Sarıgöl'e doğru yola çıktı Hacim Bey... Yanına, Uşak ve Denizli delegelerini de alarak. Ethem Bey, Etem'e karşı bir özür bulabilmiş olmak için, birlikte gitti..

Mustafa Bey, çiftlikteki adamlarını da Alaşehir'e getirtti. Kurşunlu Han'ın tüm odalarını doldurdular. Altındaki esnaf, milis kuşkusundan sadece öğlenleri çalışmaya başladı. Yukarıda, kafası şişen, aşağı inip bağırıyordu esnafa...

* * *

Ali, Durasıllı altındaki vuruşmanın nedenini ertesi gün öğrendi. Etem Bey, Poyrazlılara Alaşehir'den yardım gelmesini önlemek için, yolu tutturmuştu. Mustafa Bey'in adamlarından Hacı Mustafa ve dört arkadaşı, Sart karargâhına gitmek üzere, Salihli'ye geliyorlarmış. Pusuya düşmüşler. Vuruşma oymuş. Ve Etem'in adamları, dördünü de orada vurmuşlar.

Bir fırsatını bulup kente atmalıydı kapağı. Mustafa Bey'e ve asıl Hacim Bey'e, Çerkezlerin suçlu olduğunu anlatmalıydı.

Trende gizlendi sonunda. Boş vagonlardan birinin içine girip kapısını üstünden çekiverdi. Çerkezler atlamıştı. Tren, Alaşehir'e gelinceye kapıyı açmadı Ali. Kemer'de yavaşladığında atladı trenden. Doğru Hacim Bey'i bulmak umuduyla, Kulalı Mariça'nın evine uğradı. Gitmiş. Sonra doğru Mustafa Bey'in konağına koştu.

Daha o gelmeden, olanları öğrenmiş Mustafa Bey. Ama Hacim Bey'e söz verdiği için, bir hafta bekleyeceğini belirtti. Bu arada hazırlıklarını tamamlar, öyle giderdi. Vuruşma vuruşma. Bırakmayacaktı cepheyi tek başına Etem'e. Poyrazlılar, çekilmişti Poyraz'a doğru. Ve cepheden gelen bir çatışma haberi, Etem'i durdurmuştu. Salihlililer araya girmişlerdi. Hacim Bey'in mektubu üstüne, Salihli beylerinin ve en çok da ağabeyi Reşit Bey'in araya girmesi sonucu Etem, silahlarını bırakırlarsa Poyrazlılarla savaşmayacağını bildirdi. Ya da silahlı olarak cepheye katılacaklar. Buyruğunu dinleyecekler! Ve hiçbir zaman, ayrı bir karargâh halinde çalışmayacaklardı.

Poyrazlılardan bunu kabul edenler, silahlarını bırakıp cepheye yollandılar. Etem, Salihli'yi ateşe tutmaya devam ediyordu. Poyrazlılardan yana çıkan ve onları ilk vuruşmada gizleyen iki kişinin evini yaktırdı. Çıkmaz sokağı baştan başa yıktırdı. Poyrazlılardan yakaladığını astı bu sırada.

Ve Alaşehir'e Mustafa Bey'e bir mektup gönderdi. Bu mektup-

ta da, cephe kumandanı olarak imza atıyor ve gelip teslim olmasını ya da bütün gücüyle doğru cepheye giderek, buyruğunu beklemesini istiyordu. Mustafa Bey cevap vermedi. Üç günü kalmıştı şurada. Ve üç gün sonra Salihli'ye gidip eski görevini geri almak için vuruşacaktı. Adamları sabırsızlanıyor, bir an önce eyleme geçmek için çırpınıyorlardı.

Önledi onları Mustafa Bey. Söz verdim, dedi. Sözümü tutarım. Salihli'den gelen haberler hiç iyi değil diyorlardı. Poyrazlılar yitti. Eridi ve teslim oldular Etem'e. Bizim de olacağımız o, beklersek. Durmadan güçleniyor. Durmadan yeni güçler katılıyor ona. Olsun...

Eylül, asma yapraklarının yeşilinde, sarı benekler halinde ilk günlerini yaşıyor. Kentli daha bağlardan göçmemiş. Sadece bağsızlar, bir de Mustafa Bey' in adamları var kentte. Ama yakın alandakilerin gelmesi.

Bir sabah, silah sesleriyle uyanan kentli, yataklarından fırlayarak, pencerelere koştu. Kula şosesinin ağzından, demiryolunun hemen altından başlamıştı çatışma. Mustafa Bey, korunma gereği olarak, tüm yol başlarına adamlar komuş, pusular kurmuştu. Etem, beşyüz atlıyla kenti basmak üzere, Kula şosesinin başında belirince, tuzaklar işlemez oldu. Çünkü, bir iki atıştan sonra, mitralyözler çalışmaya başlıyor, pusuyu darmadağın ediyordu.

Mustafa Bey, hemen Kurşunlu Han'a geldi. Adamlarını sokaklara yerleştirdi. Kendisi hanı merkez edinerek, vuruşma düzenini hazırladı.

Demiryolunun altından, mezarlığın başına geldi Etem çetesi. Fakat, Mustafa Beyliler mezar taşlarının arasında yer tutmuşlardı kendilerine. İlk sırayı biçtiler orada. Sonra, bombacı Çerkezler çalışmaya başladı. Mezarda çukurlar açıldı. Ve diriler, bir anda ölülerle kucaklaştı bu çukurlarda.

Atlılar, çoktan atlarını bırakmışlardı. Diz çökerek, hedef küçültüyorlar. Sonra, bombacılara fırsat kazandırmak için, körlemesine çeviriyorlardı mitralyözleri. Ama yine de, iyi nişancıydı Mustafa Bey'in adamları. Attıklarını vuruyorlardı. Tam bitirdik, bunlar yitti artık dediklerinde, yeni bir ateşle karşılaşıp kayıp veriyordu Etem.

Bombacılar ve mitralyözler, adım adım ilerletiyor onları. Mezar-

lıktan sağ çıkanlar, gerileyerek, Gazhane mahallesinin ilk evlerinde siperе giriyorlar. Barikat yapmalarına fırsat vermiyor Etem. Bir kol halinde oradan yüklenirken, bir kolu Dombay Kapı'ya salıyor. Oradan, Kuyucak yoluyla, Kurşunlu Han'a çıkmak mümkün. Yıldırım Beyazıt camisinin ardından dolandılar mı, avuçlarının içinde Kurşunlu Han...

Ama caminin yoldan yüksek duvarlarının ardında Alaşehir çetesinin adamları dolu. İş yine bombacılara ve mitralyözlere düşüyor. İki yandan, bomba ve mitralyöz ateşi altında kalan Alaşehirliler, Kurşunlu Han'a doğru çekiliyorlar.

Yaralılara bakan yok. Ölüler, henüz oldukları yerde kalmış. Kentte kalmış çocuklar, merakla izlemek istiyorlar vuruşmayı. Hasan bunlardan biri. Hanın kapısını kimseye görünmeden açıyor. Ali Dayısı vuruşanlar arasında. Ve Mustafa Bey'in yanını tutuyor. Bir görmeli olup biteni. Fırlayıp gitse bir koşu. Hashasların evin altından, Yağhane camisinin minaresine bir tırmansa. Tabak gibi görünür vuruşma alanı. Ne oluyorsa, bir bir izler Hasan.

Ara sokaklardan, Camibekir caddesine çıkıyor. Sonra Himayei Etfal caddesine inip kurşun vızıltıları arasında, Yağhane camisinin minaresine tırmanıyor. Henüz oralara gelmemiş Etem kolu. Mustafa Bey çetesi de iki yandan, sıkışmamış daha. Bir kol arabacılar arasında vuruşurken, öteki kol, reji müdürlüğünün köşesinden ateş ediyor.

Topal Ali, Mustafa Bey'in yanında. Eline hem sedef kakmalı tabancasını, hem uzun zamandır ayrı kaldığı martinini almış. Topal bacağının üstüne çökerek, bekliyor gelecekleri. Handakilerin çoğunluğu ilk cepheyi açanlardan. Mustafa Bey ortalarında. Gidip geliyor hanın koca avlusunda.

Han duvarları kalın. Savakları, kubbeler arasındaki mazgalları bir kale gibi. Günlerce vuruşabilirler burada. Kapıları iki yandan kale kapısından daha sağlam. Ne makineli tüfek etkide bulunabilir. Ne de bomba...

Bir büyük kubbeden, alçalarak inen başka kubbeler. Duvarlar öylesine kalın ki, aralarından, üst katlara çıkmak için yollar yapılmış. Tam yerini seçtiler. Ve çevrelerini alacak karşı güçler, eski loncanın orada olsun, Kuyucak mahallesi yönünde olsun, hep aşağıda kalmak zorundalar.

İyi bir sığınak burası. Zaten dört bir yana dizelenen milisler de iyi vuruşçu. Etem, güç girer buraya. Kendi ayağıyla öyle bir tuzağa düştü ki...

Etem, sokak savaşları başlayınca, asıl karargâhı tutmak için, yüz elli bombacıyı ayırdı. Bunlar, ne olursa olsun, durmaksızın ilerleyecek, Kurşunlu Han'ı bombalayacaklardı. Kışla caddesinden aşağı saptılar. Orada, vuruşma devam ederken, zayıf sokaklardan birini aşmayı başardılar. Artık, Kurşunlu Han'a kadar önlerinde bir engel kalmamıştı.

Eski loncanın içinden vurup aşağıda ama tam karşıda yer aldılar. Hazırlıklarını bitirdiklerinde, güneş yavaş yavaş Toptepesi'ni aydınlatmaya başlamıştı.

Birden bombalar yağmaya başladı hanın üstüne. Eski kubbeler, ilkin dayandı bombaların gücüne. Sonra birer birer çökmeye başladılar. Topal Ali, elinde martini, üst mazgallardan birine çıkmış, Çerkezleri gözlüyordu. Biri fırladı, loncanın ardından. O anda kurşunu yapıştırdı Ali. Sonra biri daha...

Birden durakladı eli. Ahmetli baskınında Parti Pehlivan'ın kolunda birlikte savaştıkları bombacılardan biri, hışım gibi düşmüştü arpacığının üstüne. Tanıdı onu Ali. Tanıdı ve bir an durakladı. O duraklama sırasında, bombayı fırlatmıştı Çerkez. Birden, üstündeki kubbe bütün ağırlığıyla çöktü. Bir koca kaya gibi Ali'yi altına alarak, tonozlarını çevreye sıçratıp avluda parçalandı.

Bunu başka delikler izledi. Artık tutunmanın mümkünü kalmamıştı. Kırk kadar milisiyle birlikte, Toptepe'ye doğru, vuruşarak geriledi Mustafa Bey. Sonra, Bahçearası'nda gözden yitti. Etem kazanmıştı. Kent elindeydi artık. Savaşçıların çoğunu esir almış, bir o kadarını da vuruşma sırasında öldürmüş ya da yaralamıştı.

Hasan minareden indi. Kentin sessizliği içinde, boynu bükük, Ali Dayısını aradı. Mustafa Bey'in yanında gidenlerden değildi o... Hana girdi. Ölülerden başka kimse yok. Yıkılmış, delinmiş ve her yanı tonoz yığını, tuğla kırığıyla, yukarılardan düşmüş kocaman taşlarla dolmuştu. Taşların, moloz yığınlarının arasından bir el, bir bacak ya da bir kafa görünüyor.

Loncaya doğru yürüdü. Bir büyük tonoz yığınının yanına varın-

ca, pantolonundan tanıdı Topal Ali Dayısını. Ağlamaya başladı o zaman. Gözlerinden ılık yaşlar akıtarak, taşları kaldırıyor. Bir taraftan burnunu kolunun yenine silerken, bir taraftan da mızırdanıyordu.

Molozları temizledi. Kaldıramadığı parçalan, iteleyerek Ali Dayısının üstünden kaydırdı. Yüzükoyun ortaya çıktı Topal Ali... Bir elinde sedef kakmalı tabancası, bir elinde martini. Ezilmiş bir böcek gibi, yamanmıştı toprağa. Zorladı. Tabancasını almak istedi. Bırakmıyordu. Çaresizlikle çevresine bakındı.

Birini bulsa, kaldırtacak Ali Dayısının ölüsünü. Kaldırtmaz bırakırsa, Meryem Teyzesi ne der? Dursun Efesi ne der sonra.. Nasıl bakar onların yüzüne.

Arana arana, Yağhane camisinin önünden, çarşıya girdi. Kimseler yoktu. Daha doğrusu, tüm kentli, Himayei Etfal kahvesinin önünde toplanmışlardı. Yaklaştı kalabalığa. En arkadakilerden birinin paçasına asıldı. Adam ters ters dönüp baktı ona...

— Emmi, dedi. Ali Dayım ölmüş.

— Git be çocuk. Rahat bırak beni.

Bırakmadı. Çekiştirmeye devam ederek.

— Kaldıralım ölüsünü emmi. Olmaz mı ha?

— Gidiyor musun sen?

Adam, elini kaldırmış, vurmak üzereydi. Sakındı Hasan. Bir gevşeme oldu kalabalıkta. Sıkışıncaya, ön safa gelmişti Hasan. Etem Bey'i gördü o an. Bir kez Ali Dayısıyla birlikte bir haber götürmüşlerdi ona. O zaman görmüştü. Başını okşamış, demek sen de savaşçı oldun. Aferin sana, demişti. Belki tanırdı şimdi yine. Tanır, kaldırtırdı Ali Dayısının ölüsünü oradan. Yürüdü birkaç adım. Gözlerini gözlerine dikti Etem Bey'in. Bir süre bakıştılar. Sonra gülümsedi Etem. Ve kentliye dönerek, konuşmaya başladı.

— Ey ahali, gördünüz işte. Mustafa alçağı kaçtı. Artık söz adaletindir. Şimdi kimden ne kadar şikâyetiniz varsa, açıkça belirtiniz. Burada hesap görülecektir. Bu hesabı alnının akıyla veren, kurtuldu. Veremeyen de, cezasını çekmeye hazır olsun. Buyrun sizi dinliyorum.

Kentli suskun suskun baktı ilkin. Sonra bir ağızda bağırmaya başladı.

— Çaldılar... Öldürdüler... Irza geçtiler...

Dedikleri, bir uğultu halinde yankılanıyordu.

Etem Bey, bıyıklarını dişleri arasına alarak çiğnedi bir süre. Akhisar geldi aklına. Bekir Sami Bey'i kovalayan kim? diye sormuştu da, kimse sesini çıkarmamış, sonunda suçu deli oğlanın üstüne yıkmışlardı. Şimdi Mustafa Bey'in arkasından bağıran bu insanlar, o buradayken, korkularından seslerini bile çıkaramıyordu. Kimbilir kendisi hakkında da ne eşkıyalık öyküleri anlatılıyor.

Hem, kongre başladığı güne kadar yapılmış tüm kötü işleri, Millicilere katılmak şartıyla affetmişti. Kendi adamları arasında da, birçok cinayet işleyenler vardı. Olsun. Şimdi o kazanmıştı. Ve eski bile olsa, cinayetleri yenileyip cezalandırması gerekirdi.

Elleriyle kalabalığı susturdu. Bir anda, kulaklarda zonklayan bir sessizlik egemen oldu dört yol ağzına. Sonra Etem Bey, tek tek, üstüne basa basa sıraladı kelimeleri.

— Hep bir ağızdan olmaz. Birer birer ve de zamanını, yerini söyleyerek anlatın olanları. Kimin yaptığını da belirterek.

Sonra, arkasında silahları ellerinde duran adamlarına döndü.

— Savaş yargısı yapacağız arkadaşlar. Yargıçlar ve cellatlar ayrılsın.

Hemen dört kişi ayrıldı adamların arasından. Sonra iki kişi daha... Ayrı ayrı durdular. Etem, kentliye onları gösterdi.

— İşte yargıçlar. Davanızı onlara anlatın. Verecekleri karar aynen uygulanacaktır. Yalnız suçluları saklamayın. Saklayan, suçlu kadar ceza görür bizden...

Yargıçlar kahvenin avlusunda önlerine çektikleri bir masanın çevresini alıp mahkemeyi düzenlerken, o kahvenin kapalı bölümüne geçti. Hasan, deminden beri gözlerini dikmiş, Etem'e bakıyordu. Ardından yürüdü. Çerkezlerden biri kapıdan girmek üzereyken tuttu kolundan. Yekindi Hasan. Kurtardı kendini. Bu kez, kollarından yakaladı adam. Tam kucaklarken, bağırdı.

— Bırakın be. Ben, bey emmimi göreceğim.

Etem Bey sese kulak verdi ilkin. Sonra seslendi.

— Bırakın. Nedir?

— Beyim bir çocuk.

— Gelsin hele bakalım.

Bıraktılar. Girdi Hasan. Dimdik durdu Etem'in karşısında. Gözlerini gözlerine dikti yine. Bir süre bakıştılar. Sonra, bakışlarını indirdi Etem.

— Ne istiyorsun delikanlı?

— Ali Dayımın ölüsünü kaldırın ordan.

— Nerden?

— Kurşunlu Han'dan.

— O bir âsiydi. Neden kaldıralım...

— O âsi filan değildi. Benim Ali Dayımdı. Topal Ali Dayım...

— Ne? Topal Ali orda mıydı? Onlarla birlik. Üzüldüm buna. Bir tek ona üzüldüm işte. Ötekiler hak etmişlerdi. Ama o neden karıştı onların arasına? Buna aklım ermedi...

— Dün bana dediydi ki Ali Dayım, Etem Bey haksız dediydi... Poyrazlılar uyuşmaya gelmişler Salihli'ye. Vuruşma olacak galiba Hasan, ben Mustafa Bey'in yanındayım, dediydi... Minareden seyrettim vuruşmayı ben. Sonra gittim ki, Ali Dayım ölmüş. Kaldırın ölüsünü. O âsi değildi. Yaman bir adamdı benim Ali Dayım. Kaldırın ordan olmaz mı bey emmi...

— Ya, demek öyle dedi ha. Bakın buraya...

Hemen iki Çerkez seğirtti. Ellerini göğüslerinde çaprazlayarak beklediler.

— Çocukla birlikte gidin. Topal Ali'ye bakın. Öldüyse, büyük bir tören düzenleyin onun için. Korkmuş çocuk. Bilmiyor. Belki ölmedi, yaralandıysa, hemen hastaneye kaldırın. Söyleyin benim için, iyi baksınlar.

Sonra başını salladı iki yana.

— Allah Allah. Anlamadım gitti. Yoksa o gün, uyuşma için mi gelmişti Topal...

Çerkezler ikiletmediler beylerinin buyruğunu. Kaptılar Hasan'ı. Birlikte Kurşunlu Han'ın yolunu tuttular. Hasan, önde koşuyordu durmadan. Hana vardılar. Topal Ali'nin başına dikildiklerinde, kollarının üstüne dayanarak kalkmak üzere buldular onu. Hasan, bir sevindi ki... Koşup boynuna sarıldı birden.

— Ali Dayı... Ali Dayı, sen sağ mısın?

İnliyordu Ali... Belli ki bir yerleri kırılmış. Çerkezler hemen kucakladılar onu. Bir koşuda Benli Bahçe'yi, Şeyh Sinan camisini geçtiler. Hastaneye taşıyarak, Etem Bey'in söylediklerini tekrarladılar. Hasan, ceketinin eteğinden yapışmıştı Ali'nin. Yanında Çerkezlerin ağırlık altındaki koşmalarına yetişmek çabasıyla, seğirtiyordu durmadan.

Doktor, bir iyice gözden geçirdi Ali'yi.

— Amma sağlam bünyesi varmış ha... Sadece kaburgaları ezilmiş. Bir aya varmaz, ayağa kalkar, korkmayın. Ne altında kalmış bu?..

Hasan atıldı hemen.

— Han yıkılmış üstüne emmi. Kurşunlu Han yıkılmış.

— Hadi deli oğlan. Korkmuşsun sen anlaşılan. Düşmüş bu...

— Vallaha değil. Kocaman taşlar vardı üstünde. Ben kaldırdım.

— Senin kaldırdığın taş, bir adamı bu kadar ezer işte. Peki korkma. Neyin oluyor senin bu?

— Ali Dayım. Topal Ali Dayım...

Çerkezler durumu anlatmak için geri dönerken, Hasan sevincinden başında döneniyordu Ali Dayısının. Kurtulmuştu yine. Kaptırmamıştı paçayı. Hem de bir aya kadar iyileşecekmiş. Yalnız komamıştı yine onu. Birlikte dağlara çıkacaklardı yine. Hasan kaval çalacak, Ali Dayısı haber iletecekti Millici güçlere. Oh...

* * *

Yargıçlar kurulunun önüne gelen, anlatıyordu durumu. Benden şu kadar para istediler. Korkumdan verdim. Ama filanca vermedi. O gece evini bastılar. Hem neyi varsa aldılar. Hem de boğdular adamcağızı.

Peki kim yapıyordu bunları?.. Çoğunluk, Raşit Hoca'nın oğlu, Salih Efendi'yi gösterdi. Reji'de kolcubaşı iken, eşkıyaya soyunmuştu. Biri de, son nefesini verirken yetiştiği bir komşusundan Emiroğlu'nun adını duyduğunu söyledi. Ama Emiroğlu, Mustafa Bey çetesiyle ilgili değildi. Buna tüm kentli tanıktı.

Salih Efendi'yi arattı Etem Bey. Emiroğlu'nu da... Sonunda, kadın kıyafetinde, Toptepe'ye doğru kaçarken yakaladılar Salih Efendi'yi. Emiroğlu'nu dört kızanıyla birlikte, Erikli mahallesindeki evinde bastılar. Vuruşarak öldü.

Yargıçlar, Salih Efendi'nin asılmasına karar verdiler. Çarşı ortasındaki mezat yerinde uygulanacaktı karar. Üç yüce çınar vardı orada. Dallarından birine atıldı ip. Altına bir masa, bir de sandalye konuldu. Salih ve kentlinin adını saydığı altı kişi daha, dizelendi çınarın yanına.

Sandalyenin üstüne çıkıp ip boynuna geçirilirken, son sözü soruldu. Salih, hiç eziklik göstermiyordu. İlkin konuşmak istemedi. Celladın yüzüne baktı. Sonra kendisini seyreden kentliye çevirdi başını.

— Ey beni görmeye gelenler. Ben bu cezaya kendimi çoktan hazırladım.. Şimdi sizden bir isteğim var. Komşuluk hakkını bana helal ediniz.

Sonra celladın yüzüne baktı. Ve cellat usta ellerle, ipi boynuna takıp ilmikleyerek, ayaklarının altından sandalyeyi çekiverdi. Ayakları bir iki kez çırpındı Salih Efendi'nin. Sonra uzadı. Boynu, bir omzunun üstüne sarktı...

Diğerlerinde hiç oyalanmadılar. Kentlinin parlayan bakışları, ürpertili bir kıpırdanışla saflarını sıkıştırmasına aldırmaksızın, çınarların dallarına dizelediler.

* * *

Etem, Topal Ali'yle konuşmak istedi. Hasan başında bekliyor, ranzasının dibinde kıvrılıp uyuyordu

Geceleri Ali Dayısı baygındı. Doktor, ezikleri elden geçirdiğini, bir aya kalmadan iyileşeceğini söyledi Etem Bey'e. Hasan'ın başını okşadı tekrar Etem.

— Biraz daha yetişmesen, yitiriyormuşsun Ali Dayını küçük efe, dedi. İyi ki, doğru bana geldin.

Bir süre baktı. Doktor, ayılmasının henüz mümkün olmadığını söyleyince, başını salladı.

— Ayılınca söyleyin. İyileşir iyileşmez bana gelsin. Kendisiyle konuşacaklarım var. Düşmanımdı. Ama bir nedeni vardı bunun. Ve tüm yaşamı boyunca, sadece yurt için vuruştu Topal Ali. Yani mert bir düşmandı yine de... Kurtulmasını isterim doktor. Daha çok hizmetler görür o. Yeter ki, bir ayağa. kalksın.

— Kurtulacak beyefendi. Hiç merak buyurmayınız. Zaten, öyle pek ağır değil yarası. Sadece birkaç kemiği ezilmiş o kadar.

Arkasındaki çapraz fişekliklilerden birine işaret etti. Adam, bir kese para çıkarıp yastığının altına koydu.

— Çocuğa da iyi bakılsın. Yaman bir mücahittir o da... Ne gerekiyorsa buradan alırsınız. Yetmezse, bana bildiriniz doktor bey. Hemen gerekeni gönderirim.

— Aman efendim. O, bizim hastamız.

— Unutmayın. Benim de hastam o...

Topuklarına basarak döndü. Adamlarıyla birlikte çıktı hastaneden.

Hasan, kolunu uzattı. Ali Dayısının yüzünü okşadı bir süre. Sonra duyurmak istemezmiş gibi mırıldandı

— İyileş olmaz mı benim Ali Dayım. Hemen iyileş olmaz mı?

36

Aysız bir gece.

Gökte yalnız belli belirsiz çoban yıldızı balkıyor.

Dağların doruğu sis içinde. Kuzeyden sert bir rüzgâr esiyor. Çeşitli bitki kokusuyla dolduruyor yöreyi.

Keçidağı yamaçlarının kuytusunda, altı silahlı fısıldaşıyor.

Fısıltıları, rüzgârda kesik kesik. Titriyorlar. Gömleklerinin, cepkenlerinin yırtık yerlerinden, tenlerini yalayan rüzgâr, titretiyor dişlerini. Dişleri takırdadıkça, elleri mavzerlerini sıkıyor. Fişekliklerini birer omuz hareketiyle düzeltiyorlar. Tüm mermi dolu fişeklikler.

Sakalları uzamış. Dizleri, elleri nasırdan sertleşmiş. Tam ortalarında Dursun, geniş bir yer kaplayarak oturuyor. Yanındakiler de, köylüleri. Topçu'nun Halil, Hürmüz'ün Mehmet, Topal Ali'nin Kerim'i. Kayınbiraderi... Sonra, Yaban'ın Ali'siyle, İnad'ın Halil'i...

Dursun, vuruşmalarda pişmiş. Aydın'ın geri alınışında, en önde gelenlerden. Kısa zamanda Demirci Mehmet Efe'nin has kızanları arasına girmeyi başardı. Bu son sınavı. Bunu da başarırsa eğer, çetesi büyüyecek. Efe, öyle demiş. Takım verecek artık ona. Takım verecek ve daha büyük işlere koşacak.

Başkası olsa, yerinde duramaz. Hiç belli değil Dursun'un yü-

zünden bu... Arkadaşları da biliyorlar. Bildikleri için, bir küçük kıvanç arıyorlar yüzünde. Bulamayınca, burun kırıyor, bizim Deli İmam, kumandan olasıya sevinmeyecek, diyorlar.

Savaşlar, Dursun'a bu adı kazandırdı. Deli İmam... Dursun adını, Adsız ününü, tüm zeybekler unuttu. Deli İmam diyorlar sadece. Ve ancak o zaman tanıyorlar...

Ünü, köyüne çoktan ulaştı.

Fatma, köy kadınlarının gözdesi. Yavuklusu bir büyük zeybek, bir yaman savaşçı olmuş ki...

Dün bir haber gelmişti efeye... Yunan, Ahmetli düzlüğündeki karakollarına cephane yığarmış. Bir hazırlık olabilir bu... Etem Bey, Kütahya üstlerinden, isyan bastırmaya gideli, tüm cephe, Demirci Efe'nin buyruğunda artık.

Cephane haberini alınca Efe, bir kolaçan etmesi için Dursun'u gönderdi. Eğer durumu elverişli görürse, bu silah ve cephaneyi kendi saflarına alması, çok yararlı olurdu.

Şimdi köylerinden iki, hatta üç günlük uzaklıkta, Keçidağı yamaçlarında, yapacağı baskını bunun için kuruyor Dursun. Ve bu yüzden, tek kılı oynamıyor kara sakallarının.

Sis, giderek, yamaçtan ovaya iniyor.

Göz gözü görmez bir karanlık basıyor çevreye. Dursun, bunu beklermiş gibi kıpırdanıyor. Mavzerinin dipçiğini yere dayayıp üstüne yüklenerek dikiliyor.

— Hadin bakalım. Vakit tamam. Sen alt baştan in Mehmet. Sen doğru yürü Halil. Siz de benimle gelin. Yeri iyi bellediniz değil mi?

Bu ilk baskın değil ki... Yunan hükümeti sanki onlara çalışırmış gibi oldu son günlerde. O, cephane ve silah yığıyor karakollarına. Bunlar, bir gece baskınında, ne var ne yok sürüp götürüyorlar. Bu ovayı, avuçlarının içi gibi bellediler artık. Bu sonuncusu en gücü. Biliyorlar. En azından dört Yunan karakolu aşacaklar. Yunan akıllandı. Ön karakollara cephane yığmıyor artık. Ordugâhına en yakın, arka karakollarda depo ediyor gereçlerini. Olsun. "Bu dağlar bizim," diyor Dursun. Ve ekliyor hemen. "Ova da..."

Dağılıyorlar.

Birbirlerinden ayrıldıktan sonra, kedi yürüyüşüyle ayrı yönlerde uzaklaşıyorlar.

Sis, giderek toprakla birleşiyor. Ayazda, dalga dalga bir puhu kuşu ötüyor. Bunu iki ötüş izliyor hemen. Yine sessizlik. Yine karanlık. Ve bu susku içinde, çok uzaklardanmış gibi, rüzgârın uğultusu. Bir ağır yaralının iniltisi gibi. Sisi daha ağırlaştıran, daha kalınlaştıran bir yel bu...

Biraz sonra, puhu kuşu tekrar ses veriyor. Hem de üst üste iki kez ötüyor. Ve yine üç ötüş... Daha yakın ötüşler birbirine. Daha açık ve belirli. Rüzgâr iniltisine karışmıyor bu kez... Kulaklarda yankılanıyor.

Belirli bir çemberin, nirengi noktaları gibi. "Puhuuu... Puhuuu..." diye uzayıp gidiyor.

Ötüşlerin ortasında, silik, fersiz bir ışık beliriyor. Ötüşler duruyor. Rüzgâr, sisi daha çok karıştırıp içindeki bu noktayı yitirmek ister gibi güçleniyor. Işığın yandığı yerde, gezinmeler, konuşmalar oluyor. Seslerin gidiş gelişinden belli eylem. Yoksa, o fersiz noktanın kıpırdanışları dışında, hiçbir şey görmenin mümkünü yok. Yunan nöbetçileri bunlar. Karakola iyice yaklaşmışlar.

Bir kıpırtı duymanın paniğindeler. İçeridekileri kaldırıp kaldırmama konusunda karar veremedikleri, seslerinden belli. Sesler giderek yükseliyor. Ve çoğalıyor.

Dursun yere yapışmış. Tarlanın içinde, sürünerek sokuluyor ışığa. Yunan, bir bostan çardağını, kuleye çevirmiş. Büyük, geniş bir bina çıkarmış taştan. Karakol yapmış ovanın göbeğine. Açıklığa çekilmesinin nedeni, olan biteni görme çabası. Bağ arasındaki karakollar, iki günde bir basılıyor. Rüzgâr çıkmaya görsün, nöbetçiler, korkudan tüm asmaları delik deşik ediyorlar. Ediyorlar ya, bir yararı olmuyor bunun. Yine de baskına uğrayıp yitiyorlar.

Burası çok güvenli. Koca bostan. Bir kurşun menzilinden, kıpırtıyı sezinlemek, eylemi durdurmak mümkün. Ama bu sis neyin nesi. Öylesine kaplamış ki çevreyi. Nöbetçiler, ışığı güçlendirdikleri halde, birbirinin yüzünü göremiyorlar. Seslerin yükselmesinden içerdekiler uyanmış. Kuş ötüşlerinin yönünü, ötüş biçimini soruşturuyorlar. Son-

ra, bir yanlışlık olduğuna, korktuklarına karar vermiş olmalılar. Sesler azalıyor.

Işık iyice yaklaşınca, ötüş değişiyor bu kez. İnce, tiz, keskin bir çaylak çığlığı kaplıyor yöreyi. Sisin arasında gölgeler kıpırdanıyor. Sessiz yaklaşıyorlar. Nöbetçi, kulübenin kapısında korkuyla dikilmiş kalmış.

Elinde fener. Çaylağın ıslığı öylesine keskin ki... Üstüne atılacak sanıyor kişi. Nöbetçi de öyle. Kapıyı tıklatarak, içerideki arkadaşını çağırıyor. İkileşiyor ışıklar. Köşelere doğru gidip dönüyorlar. Kapının ağzında, yan yana duruyor, çevreyi dinliyorlar bir süre. Sonra yine yürüyorlar.

İki nöbetçi de aynı anda, iki köşede beliriyorlar. Köşelerden birine Dursun, birine Halil sinmiş. Işık, önlerine düşünce sarılıveriyorlar nöbetçilerin ağzına. Aynı anda iki bıçak parlıyor. Ve aynı anda sarsılan iki diri vücut, gevşeyip yığılıyor toprağa.

Ölmemiş olabilirler. Duruşları ölü duruşu. Yitmiş bunlar. Ama onlar içeri girmeden bağırabilirler. Hemen, başlarındaki fuçuyla, ağızlarını sarıyorlar. Bir kez içeri girinceye... Sonrası kolay. Uyku sersemi askeri, tetiğe dokunmadan avlar onlar.

Dursun yine başta.

Kapıdan giriyorlar. Mehmet ışığı açıyor. Halil silahları topluyor hemen. Ve Dursun, birden bağırıyor

Uyuyanlar, yataklarında sarsılıyorlar. Sonra gözleri iri iri açılmış, fırlıyorlar yerlerinden. Ve ölümün soğuk yüzünü görmemek ister gibi, gözlerini kapıyorlar tekrar. Bekliyorlar. Kıpırtısız ve sessiz.. Kurşunlar yağacak şimdi üstlerine... Bir taraka, sonra yitiklik.

Ayağının ucuyla, en yakındakini dürtüyor Dursun.

Gözlerini açıyor asker. İlkin korku, sonra yakarışla bakıyor Dursun'un gözlerine. Dursun bir baş işaretiyle kalkmasını söylüyor. Elleri başının üstünde doğruluyor adam. Ve Rumca bir şeyler söylüyor.

Diğerleri, o ne yapıyorsa, aynını yaparak, yataklarından kalkıyorlar. Duvarın dibine gidip arkalarını dönerek, diziliyorlar.

İki bölmeli kule. Ön tarafta, askerler yatıyor. Yanda, bir mutfak var. Kendi yemeklerini kendileri pişiriyor olmalılar. Gâvurun işine akıl mı erer. Askerini mutlaka örtü altına yerleştiriyor. Bir de kendileri-

ni düşünüyor Dursun. Dağda, bir oyuk bulduklarında nasıl sevinirler. Ya da bir eski çadırın altına sığındıklarında.

Ama ağırlık olur çadır. Onu taşıyacaklarına, biraz cephane daha fazla taşırlar. Bir köye indikleri zaman görüyorlar dam altını. Oysa, şunlara bak. Taş kuleler içinde, yan gelip yatıyorlar. Belki, diyor Dursun. Belki biz de böyle rahat olsak, bunlar gibi avlanırız.

Kerim'le Ali, yan bölmenin kalın kapısına yükleniyorlar. Açılmıyor kapı. Kilitli olmalı. Hiç konuşmadan, elini uzatıyor Dursun. Anlıyor Yunanlı. Kapının anahtarını veriyor. Açıyorlar kapıyı. Ve feneri uzatır uzatmaz, gözleri ışılıyor tümünün de...

İyi bir av bu... İç bölme, sandık sandık cephane, silah dolu. Sandıkların ağızları açılmamış bile. Öylece, yepyeni duruyorlar. Dayanamıyor Kerim. Birini yükleniyor hemen. Ama ağır. Ancak birini taşıyabilir biri... Daha fazlasını götüremez.

Suratını asıyor hemen.

— İmam, diyor. Çok ağır bunlar. Nasıl götüreceğiz?

Oysa, tümünü götürmeliler. Götürmeliler ki, sınavı kazandıklarını ispatlasınlar. Bir koca oda dolusu silah ve cephane. Kaç milisi donatır bu... Kaç zeybeğe sevincinden takla attırır. Birini bile bırakamazlar. Hazır Yunanlıyı böylesine kıstırmışken. Hazır dışarıda, göz gözü görmez sis varken.

Ama nasıl? Bunları taşımaya kalkışsalar, en azından birkaç kez gidip gelmeleri gerek. Rüzgârın iniltisi arttı. Biraz sonra, tepelerden iner yel. Aşağılardaki sisi katar önüne. Pırıl pırıl bir gece başlar. Ya da sabah... Uzaklardan görünür olup bitenler. Öteki karakollar yakındır. Neden kimseyi öldürmek yok dedi, Dursun. Neden, hiç silah patlatmadı... Hatta, çevirip mavzeri bir tarakada temizleyivermedi, uyuyanları da uyardı. Bir nedeni var bunun. Belki daha çok nedeni var. Akıl ermez ki, Dursun'un işine. Hiç olmayacak işi bitirir bakarsın. Olacak işi de yapmaz. Bekletir.

Karakollar yakın. Bir vuruşma olsa, hemen yetişir öteki kefere. Bunu anladılar. Ama başka nedenleri bilmiyorlar ki... Söylemez. Söylese, işte, gözleri arkada kalmaz hiçbir zaman. Hem bakalım durur mu bu kefere. Arkalarından açar sandıkların birini. Kurşun yağdırır. Onlar sırtlarında cephaneyle, havai fişek gibi yanarlar tövbeler olsun.

Dursun, arkadaşlarının düşündüklerinden habersiz sanki. Belinden bir ip çözüyor. O da ne? İpi ne zaman aldı? Ne yapacak? Kerim, dışarıda olanlardan habersiz. İçeriden söz atıyor.

— Len İmam. Burda dolu cephane, silah var. Lakin nasıl götüreceğiz bunları?

— Sen bak bakalım hele, tümü dolu mu sandıkların?

İçeriden ses gelmiyor bir süre. Sonra, Kerim'in hayıflanma dolu sözleri yankılanıyor.

— Dolu. Tümü de dolu...

Kerim çıkıyor bölmeden. İmam'ın beline sardığı ipi çözmeye uğraştığını görünce, gözlerinde bir ışık yanıyor. Anlamıştır. İmam kararlı. Ne bulursa götürecek. Yükleyecek sandıkları sırtlarına.

— Yaşsa be İmam. Böylelikle, ikişer, üçer sandık alırız sırtımıza...

— Biz neden alalım?

— Ne? Almayacak mıyız? Len, efe keser bizi be. Bunca gereç elde et. Sonra bırak gâvura ha.

— Bırakacağımı kim söyledi?

— Neden alalım dedin ya... Alalım İmam. Birini bile bırakmayalım bu kara dinlilere. Sonra da cıvdıralım yine bunların üstüne. Olmaz mı ha...

— Elbet alacağız. Tümünü de götüreceğiz.

— Nasıl?

— Şimdi görürsün...

Yerde bir tomar ip birikmiş. Hâlâ çözüyor. Ne yapacak bu kadar ipi Dursun? Aklından geçenleri söylese de, yardım etseler ya... Söylemez. Bir kızıyorlar ki, böyle zamanda. Ama güveniyorlar da... Kaç kez yaşamlarını kurtarmadı mı? O olmasaydı başlarında, çoğu yitikti şimdiye. Her kavgada bulunmuşlardı. Aydın alınırken de, tekrar kaptırılırken de, oradaydılar. Kaç yaralı, kaç şehit vermişlerdi. Ama Deli İmam ve de arkadaşları, en tehlikeli yerde vuruştukları halde, kurtulmuşlardı hiçbir şey olmaksızın. Öyleyse bilirdi o işini. Bilir ve en iyisini yapardı nasılsa.

Biraz beklesinler bakalım. Biraz zaman tanısınlar. Çözsün şu ipi hele. Çözsün ki, yapacağını bir görsünler.

Yunan askerleri, büyülenmiş gibi gözlerini ipe dikmişler. Silah kullanamayacaklarını onlar da biliyorlar. Hemen sarılır çevreleri. Diğer birlikler hemen yetişir yardımlarına. Öyleyse bu ip ne oluyor. Bir ders mi vermek istiyor Yunan askerine bu çete... Tümünü asacak mı yoksa... Yapar mı yapar bu eşkıya bozuntuları. İnsafı olmaz ki, bunların.

Oysa, ipe asacağına, birer bıçakla bitirsin işlerini. Savaş sırasında, askerin asılması kadar kötü bir şey olamaz. Onlar, bir kurşunla bitirmiyorlar mı yakaladıklarının işlerini? Bitiriyorlar. Neden böyle yapıyor bu?

Gözleri büyüyor askerlerin. İşte teslim olmuşlar. Artık, bundan ötesine ellerinde demekler. Dilediğini yapar çete başı. İsterse, kıyık kıyık kıyar etlerini. Ne diyebilirler ki... İpe gitmektense, saldırsalar mı üstlerine. Onlar daha kalabalık. Bunlar altı kişi tümü. Onlarsa on... Dışarıdakilere ne oldu ki... Hiç ses gelmedi. Öldürdüler mi?

Bu düşünceler, iyice çörekleniyor yüreklerine. Ve dizleri titremeye başlıyor korkudan.

Dursun, ipi çözünce rahat bir nefes alıyor. Kuşağını sarıyor tekrar. Eylemi öylesine yavaş ki... Canı sıkılıyor yoldaşlarının da, düşmanlarının da... Bir an önce bitse ya bu iş. Ne yapacaklarsa yapsalar ya bir an önce...

— İmam, bunca ip getirdiğine bakılırsa, tümünü asacaksın galiba bunların?

— Sen öyle mi düşündün Kerim?

— Başka nasıl olur. Yoksa ellerini bağlayıp tutsak mı götüreceksin?

— Bizim tutsağa yedirecek ekmeğimiz pek boldu da...

— Yahu söylesene ne yapacaksan? Çatlatırsın insanı sen be...

Dursun ters ters baktı Kerim'e... Kerim boynunu büktü. Dişlerinin arasından kısık bir sesle, buyruğu patlattı Dursun.

— Hadi fazla dırlanma da, sandıkları çıkarın içerden. Birini bırakmayın ha...

Başını salladı Kerim. Öfkeyle girdi bölmeye. Önüne gelen ilk sandığı kucaklayarak, kapının önüne bıraktı.

— Al bakalım.

Dursun, ipi kulaçlayıp ölçerek, parçaladı. Sonra, sırtı dönük, bakışlarında kuşku, davranışlarına bakan tutsaklardan birini çekip aldı.

Üç sandık yükledi sırtına. Sonra, kollarıyla birlikte sandıkları bağladı. Ve sırayla, tümünü önünden geçirdiğinde, yerde de bölmede de, üç sandık kurşun kalmıştı.

Onları da kendileri tuttular iki yanlarından. Önüne kattılar tutsakları. Karakollara çatmayacak biçimde, geldikleri yollardan dolanarak, yamaç yönünde, yittiler sisin içinde.

Keçidağı yamacına gelinceye, hiçbiri konuşmadı. Tutsaklar tökezleyecek olsa, namluyu dayıyorlardı enselerine. Yamaca gelince, kıkırdadı Kerim.

— Len İmam. Kırk yıl düşünsem, bu akıl gelmezdi kafama. Gâvura atacağımız kurşunu, yine ona getirtiyor, ayağına kadar ona taşıtıyorsun. Efe duysa bunu, kimbilir nasıl zevklenir.

— Bırak zevzekliği. Adamlar yoruldu. Çöz şunları hadi...

Tutsaklar, dağa geldikçe, daha çok korkmaya başlamışlardı. Artık hiç kurtuluş yoktu. Kendi yörelerinden bir iyice uzaklaşmışlardı. Burada silah da atabilirlerdi, bıçak, ip de kullanırlardı artık. Kendilerine kalmıştı yapacakları.

Sabah oldu olacak. Bir ağarma var gökyüzünde. Dursun, Ali'yi daha Yunan sınırını aşar aşmaz salmış dağlara. Gidip yakın çetelerden hayvan bulsun diye. Önemli olan, cephaneyi dağın yamacına taşımak değil. Orada korumak. Yunan, askerinin de, cephanesinin de yittiğini görünce, karış karış arar buraları. İzini yitirmeli. Yitirmeli ki, aradığında bir şey bulamasın.

Böyle bir manga, bir takım düşse peşlerine, hiç aldırmayacak. Kuracağı pusularla tümünü tüketir Dursun. Ama biliyor. Her baskının ardına, birkaç bölük birden düşüyor. Hem de makineli tüfeklerle desteklenerek.

Tutsaklar, ter içindeler. Yarı gece, sırtlarında ağır yükle yol yürüdüler. Engebeli topraklar üstünde, ortalık ağarınca görüyorlar ki, dağlara tırmanmışlar. Dayanılır gibi değil bu. Ama ölüm korkusu, kişiye öyle bir yaşam gücü veriyor ki... Üç sandık cephaneyi, bunca yola taşımak bile, bir yerinde bir sakatlık yaratmıyor. Bir saniye daha fazla yaşama umudu, sırtındaki yükü unutturuyor kişiye.

Tüm tehlike şimdi. Ölüm asıl şimdi başlıyor. Sandıklar dedik-

leri yere getirildi. Artık bir gereği kalmadı onların. Burada dizeleyiverirler kurşunun karşısına. Ve yitiriverirler işlerini. Bir ara ışık vurmuştu peş peşe çıkarlarken kulenin köşesine. Görmüşlerdi. Arkadaşları cansız yatıyor. Hem sağ olsaydılar, o üç sandığı kendileri yüklenir miydi? Verirlerdi onları da nöbetçilerin sırtlarına.

İyi de olmuştu ama. Gözlerini açsalardı. Daha bunlar yaklaşmadan durumun farkına varıp uyansalardı, belki bunlar, tutsağıydılar. Şimdi. Öylesine de zordu ki, bunları tutsak etmek. Geldiklerinde, baskına çıktıklarında ölmek çabasındaydı bunlar. Ölmek amacına savaşan biri için, ölüm en büyük başarıdır. Ölesiye vuruşmak da ölümdür nasılsa.

Dursun, sandıkları üst üste yığdırıp yanından biraz uzaklaştıktan sonra, tütün kesesini çıkardı. İlkin tutsakların önüne attı. Ardından, çakmağıyla kavını da uzattı.

Bir kıvanç doldu içlerine. Öldürmeyecekti. Besbelliydi bu... Öldürecek olsa, niye tütün versin. Elleri titreyerek keseyi açtı çavuş. Tütünü kâğıdın üstüne döktü. Saramıyordu. Ellerinin titremesinden. Hazır sigaraya alışkın olmanın acemiliğinden, tütünler yere saçılıyordu. Dursun böyle davranınca, şaştı Kerim. Birer kurşunda işlerini bitirmek varken, üstelik sigara veriyordu. Yine bir düşündüğü vardı Deli İmam'ın ya, ne?

Aldı tütün kesesini. Her biri için, birer sigara sarıp uzattı.

Askerlerin, sigaraları alırken gözleri gülüyordu. Gözlerinin içine daha fazla bakamadı Kerim. Bakışlarını yere indirdi. Sonra fısıltıyla sordu Dursun'a...

— Hiç düşman bakışı değil bunların bakışları. Sigaraları verirken, gülüyorlardı sanki...

— Ee, ne yapsınlar, elyesiri şimdi onlar. Korku adamı böyle yapar Kerim Ağa... Ölüm korkusunu bir yol duydu mu ensesinde adam, yumuşar, hamur gibi olur.

— Yok yahu. Bunlar, o işkenceleri yapanlara hiç benzemiyorlar. Baksana, yüzleri ne temiz.

— Savaş bu, belli mi olur kimin ne olduğu. Biz bile, sırası geldiğinde nasıl adam öldürüyoruz. Gözümüz kırpılıyor mu hiç?

— Bizimki başka, Deli İmam. Biz yurdumuzu koruyoruz. Eşkıya çıkmadık ya...

— Eh, bunlarınki de yeni yurt edinme savaşı. Neden kızıyorsun?

— Bok işleri mi var bizim yurdumuzda. Gitsinler, başka yerde toprak edinmeye savaşsınlar.

— Başka yerler güçlü Kerim'im. En güçsüz bizi bulmuşlar. Bilmez misin, gücü gücü yetene, demiş eskiler. Bunların gücü de bize yetiyor işte...

— Hadi yetse ya... Dokansam ağlayacaklar.

— Eğlenme bu durumlarıyla. Bakarsın bir gün de bizim başımıza gelmiş.

— Yok ağa. Ölüm bu durumdan iyidir. Kurtuluştur ölüm. Sen sarın bilmem kaç okka yükü. Koca bir ova boyu taşı, sonra bileme ne olacağını. Dayanılmaz bu kadarına. Yüreği yarılır adamın be...

— Anla işte. Can nasıl aziz. Nasıl tatlı.

Tutsaklar, sigaralarını yakmışlar. Dumanlarını içlerine çektikten sonra yere doğru üflüyor. Sonra Dursun'a bakıp bakıp yılışıyorlardı.

Bir acıma kapladı içini İmam'ın. Ölüm korkusunu düşündü bir an. İlk baskınları düşündü. Kurşun vızıltısının arasında, nasıl korkmuştu. Başını, kocaman bir taşın ardına gizlemiş, cıvıltıları dinlemişti savaşın yarısına değin. Sonra, böyle durmanın ölümü daha bir yaklaştırdığını anlamıştı. Ve o hızla, kurşun sıkmaya başlamış, bir daha da durmamıştı artık. Yanında arkadaşları vurulup düştükçe, alışmıştı ölüme. Kanıksamıştı.

Kimbilir. Kerim'in dedikleri doğrudur belki de... Bunlar yeni gelmişlerdir. Hiç vuruşmada bulunmamışlardır. Bilmedikleri için korkuyorlardır. İnsan değil mi tümü... Düşman. Evet... Ama insan onlar da... Nasıl bakıyorlar gözlerine. Kimbilir, onların da yavukluları vardır köylerinde. Fatma gibi, bekliyorlardır. Bir an önce dönse de, kavuşsak, düğün dernek kurup bir yastığa baş kosak diyorlardı? Tanrı... Onların Tanrısı da yaşasınlar diye yaratmadı mı onları? Yarattı. Öyleyse neden geldiler buralara? Neden bu vuruşma?

Nedenlere cevap veremiyor. Ama içinde bir kıpırtı, bir acıma yükseliyor durmadan. Salıverecek tümünü. Gitsinler. Böylesi bakan in-

sanlara kurşun sıkamaz o... Tutsağa eli kalkmaz. Zaten ben, hiçbir zaman savaşçı olamayacağım, diye düşündü. Köydeki imamlık yeter bana. Hep imam gibi düşünüyorum. Vuruşuyorum. Evet ama bilerek değil bu. Sanki düşte gibi...

Güneş, sıcağını saldı dağlar üstünden. Bahar ılıklığı kapsadı yeryüzünü. Ayaz, sis ve rüzgâr yitti...

Tutsakların sigaraları da bitti. Aydınlıkta bulurlardı yollarını. Sırtlarında birer gömlek, ayaklarında pantolon ve postallar vardı sadece. Elbiseleri, karakolda bırakılmıştı. Elini uzattı Dursun. Sonra yine el işaretiyle, kalkıp gidin dedi.

İlkin bir şey anlamadı tutsaklar bu işaretlerden. Kuşkuyla kalktılar. Yan yana dizelenerek, sokuldular birbirine. Dursun tekrarladı eylemini. Aşağıları gösterdi. Sonra, koşun işareti yaptı. Gitmek istemiyorlardı. Olamazdı bu. Özgürlüklerini tekrar bağışlayamazdı Türkler. Yüzlerine, gözlerine bakarak vuramayacaklardı demek onları. Arkalarından vuracaklardı.

Birkaç adım gerilediler. Yüzleri, Dursun ve arkadaşlarına dönük, korkuyla, kuşkuyla gerilediler birkaç adım. Sonra, başlarındaki çavuş döndü. Yürüdü yamaçtan aşağıya... Biraz da öyle gittiler. Sonra tümü birden koşmaya başladılar. Yuvarlanıyor, kalkıp tekrar koşuya devam ediyorlardı.

Halil silahını doğrulttu. Ardından, Kerim ve ötekiler. Dursun, namluyu tuttu eliyle.

— Bırakın gitsinler, dedi.

Şaşkın şaşkın baktılar yüzüne. Çavuş bir ara geri dönmüş, namluların bir bir kalktığını görerek, olduğu yerde mıhlanmıştı. Ötekiler de dimdik durdular. Bir süre beklediler kurşunun sırtlarına saplanmasını. Sonra, can havliyle tekrar koşmaya başladılar. Dönüp baktı ki çavuş, keyifle gülüyorlar arkalarından. Silahlarını yanlarına uzatmışlar, kıkır kıkır gülüyorlar.

— Yamansın be Dursun Ağa, diyor Kerim. Demek kıyamadın kefereye ha...

— Arkadan adam vurmak yok bizim töremizde. Varsın gitsinler. Buralardayız. Yine karşılaşırız.

— Hah işte o zaman bu gâvurcağızlar bakmazlar senin gözünün yaşına.

— Yok, ben onlarınkine bakarım vuruşmada.

— Yahu temizlik temizliktir. Kim sorar bize ki, Yunanı arkadan ya da önden vurmuşuk.

— Tanrı sorar Kerim.

— Tanrı... Desene gine imamlığın tuttu.

— İmamlıktan değil bu. İnsanlıktan. Eğer silahsız adamları arkadan vurursak, onlardan ne farkımız kalır bizim. Gâvur gibi olmaz mıyız? Gâvurlara benzemez miyiz?

— İyi ama onlar vuruyorlar bizimkilere. Hem gâvur onlar. Müslüman değil ki...

— İşte benim de dediğim o ya. Kafan almıyor mu? Ne farkımız kalır onların yaptığını yaparsak gâvurdan? Hiç, değil mi?

— Sanki onlar anlardı bunu da...

— Anlamasınlar. Bir iyilik, karşısındaki anlasın, sana borçlu olsun diye yapılmaz ki... İyilik olduğu için yapılır.

* * *

Ali, ardında hayvanlar, birkaç da zeybekle göründü. Efe yakınlardaymış. Olayı duyunca, Dursun'u çağırtmış yanına. Cephane ve silahları da alıp birlikte gideceklermiş.

Oyalanmadan, sardılar sandıkları hayvanlara. Sonra artlarına düştüler.

Ali, gözleriyle tutsakları aradı bir süre. Sonra Kerim'in yanma sokulup sordu.

— Tutsaklara ne oldu? Temizlediniz mi yoksa?

— A'a... Salıverdik tümünü.

— Salı mı verdiniz?

— He ya... Şaştın mı?

— Şaşılmayacak gibi değil ki! Bizim Deli İmam'a bir şeyler mi oldu yoksa?

— Hiçbir şey olduğu yok. Arkadan adam vurmazmış o...

— Bak sen işe! Ne zamandan beri?

— De len. Hiç vurduğu var mıydı?

— O da doğru ya... Hazır kefereyi elimize düşürmüşken diyordum...

Dursun'un gür sesi ikisini de irkiltti.

— Deme Ali... Deme ki, Tanrı aynı işi başına getirmesin. İnsanoğlu bu dünyaya ektiğini biçmeye gelmiştir. Sen ne yaparsan, bilesin ki, başına o gelecektir.

Kerim alaylı bir sırıtışla baktı eniştesine. Sonra ellerini yüzüne sürerek, "Âmin," dedi. Dursun hiç kızmadı. Gözlerini yola dikti. Ayaklarını sürüdü.

Efe, yanına çağırttı Dursun'u. Sırtını sıvazladı. "Bir bölüklük silah kaldırdın gene İmam," dedi. Deli İmam, demişlerdi efeye. Ama o Deli'sini kaldırmıştı konuşurken.

— Aferin sana. İyi vuruştun. Başından beri izledim seni. Kayalarlılar iyi vuruşur demişti Hacı Musa Emmim. Çakırcalı Efe'nin düze indiği bir sıra, bize uğrayıp sizin bir Süllü Dayınız varmış, Köpekdöğen galiba... Çocukluğumda uzun uzun anlatmıştı onu bana. Bir masal gibi... Sağ mı şimdi o?

— Sağ efe...

— Gördüğünde benden çok selam ilet. Hacı Musa'nın da öcünü alamadık daha. Alırız Tanrı kısmet kıldıysa. Dediklerinin tümü doğruymuş. Gerçekten iyi vuruşuyor dağköylüler.

Sonra göğsünü kabarttı. Gevrek gevrek güldü...

— Beni de yabana atma ha... Ben de dağköylüyüm.

— Aman efem...

— Hadi hadi. Mızıldanma şimdi. Sart yöresinin savunmasını sana vermek istiyorum. Kefere durmadan bu kadar silah yığdığına göre, niyeti bozuk anlaşılan. Kemal Paşa da buyruk verdi bana. Kütahya'ya çekileceğim. Sen artçı kalacaksın buralarda. Güvenim sonsuz. Unutma. Ölmek var, bir karış toprak kaptırmak yok kefereye. Ama pisi pisine de gitmek yok ha...

Boynunu büktü ilkin Dursun. Sonra dikildi efenin karşısında. Adamlarının sayısı yirmiye çıkıyordu. Arkada bir sıra daha olacaktı. Küçük gruplar halinde. Ve birbiriyle ilişkili kalacaklardı. Birine bir şey olursa, vuruşarak çekilecekler, Kütahya'da efeyi bulacaklardı. Gerisini orada düşünürler artık.

Kaç zamandır cephenin çekileceği söyleniyordu zaten. Mustafa Kemal Paşa, çoktan Ankara'ya gelmiş, Meclis toplamıştı. Tüm cepheler, bu Meclis'in buyruğunda toplanacak, milisler asker olacak deniliyordu. Demirci Mehmet Efe, bir yıla yakın bir süredir "Garp Cephesi Komutanı" idi. Şimdi de, aynı mührü basarak, buyruk vermişti Dursun'a... Onun söylediklerini yazmışlar, altını mühürleyerek, eline vermişlerdi. Böylece, bu yörede kalan tüm birliklerin başı oluyordu Dursun.

Demek haberler doğru çıkmış, Kemal Paşa'nın buyruğu ile, efesi Kütahya yolunu tutma hazırlığına girmişti. Meclis, tüm Anadolu adına eylemde bulunabilecekti bundan sonra. Hemen açılır açılmaz, böylesine etkili olabildiğine göre...

Bir ay var mıydı ki açılalı... Olmuştur. Günlerin nasıl geçtiği belli olmuyor ki, cephede... Ya tüm durgunluk. Ya kısa süren vuruşmalar. Ya da işte böyle, bir gece önceki gibi baskınlar, sürükleyip götürüyordu günleri..

Bir selam çaktı Dursun. Efenin işi çok olmalıydı. Her bir şeyi de biliyordu. Yıllar önce anlatılan Süllü öyküsünü unutmadığına göre... Akıllı bir adamdı efe. Hem de çok akıllı. Nasıl ansımıştı o öyküyü... Eh, kolay mıydı bir koca cephede Mustafa Kemal Paşa adına kumandanlık etmek? Değildi.

-37-

Muratlı'dan küfeleri doldurup Sart tepelerine tırmanmaya başladılar. Nif-Salihli şosesinin üstüne çıktıklarında, Ali, Hasan'ı tuttuğu gibi iki küfenin ortasına oturttu. Demirci Mehmet Efe Kütahya'ya çekileli beri, küfeleri hayvanın sırtına sarmışlar, köy köy dolaşıyorlardı. Görünürde yaptıkları iş kalaycılıktı. Ama küfelerin dibinde, çeteler için cephane ve yiyecek taşıyorlardı.

Asıl önemlisi, haber taşımaktı. Çok güçlü değildi cephe. Askere yazılmak isteyenler, daha çok Kütahya, Eskişehir yönünde trene binip gidiyorlardı. Düzenli ordu demiş Kemal Paşa. Düzenli bir or-

du kuracağız. Bu, Büyük Millet Meclisi'nin ordusu olacak. Ve yenecek Yunanı.

Yunan, son hazırlığını tamamlamak üzere. Yakında büyük bir saldırıya geçecek ya, ne zaman. En önemli günlerde, cephe askersiz, silahsız bırakıldı. Bir düşündüğü var Kemal Paşa'nın. Yunan, buralarını biliyor. Herhalde, bilmediği yerlere çekecek onu...

Ali bunları düşünürken, Hasan iki yanına sallanarak, uyuklamak üzere. Ardından dürttü onu. Yepeşledi.

— Hadi bakalım Hasan Efe, vur bir zeybek havası...

Hasan, kavalında oynak zeybek havaları üfleyerek, yürüyüş düzenine uydurdu kendini. Yol şenlendi birden. Merkep bir iki kulaklarını oynattı. Sonra başını eğip yürümeye başladı. Ali, kavalın tatlı sesine bırakmış düşüncelerini.

Zeybek oyunu yapacak Kemal, diyor. Onlar nasıl yaparlar müfrezeye... Kaçıyormuş gibi düşerler önüne. Dağları bilmez genellikle müfreze. Bilmediği için de, tuzağına düşüverir zeybeğin. En bildiği yerde, bir dar boğaza kısar ki, geri dönse dönülmez, ileri gitse gidilmez. Buraları gözden çıkardı şimdilik. Ama hazırlık büyük. Durmadan asker ve para topluyorlar. Hep Eskişehir, hatta Ankara yönünde yükleniyor vagonlar.

Buradakiler de yabana atılır savaşçılar değil ki. Biz kaç kişiydik, diyor o zaman. İki yüz yoktuk herhalde. Nasıl durdurduk Yunanı. Şimdi iki yüzden fazladır çetelerin tutarı. Parmaklarıyla hesaplıyor. Beşparmak dağlarından, Keçidağı yamaçlarına kadar, bir bir aklından geçiriyor efeleri, çavuşlarıyla milisleri.

İki yüzden çok fazla. Çerkez Etem'in buyruğunda üç binden fazla adam var. Demirci Mehmet Efe'de daha da fazla... Bunlar birleşiyor şimdi. Ya da birleşecek ve pusatlanıp milislikten erliğe, çetecilikten neferliğe dönüşecek. Durdurmaz Yunanı ordu. Komaz yurdumuzda. Hele Kemal Paşa da kumandayı kendi ellerine alırsa. Gazi Kerim haklı. Hiç yüzünü gören yok Paşa'nın. Hiç kendisiyle konuşmuş yok aralarında. Ama tümü saygı duyuyorlar ona. Efelerine, beylerine, hatta kongrelerine dediğini yaptırabildiğine göre...

Efeyle Etem, onun isteğiyle kaç isyanı bastırdı. Konya'dan Düz-

ce'ye kadar kaç yere yetişti. Bir de şu Poyrazlılar sorunu olmasaydı, bayağı sevecekti Etem'i. Ama Mustafa Bey'i silah zoruyla kumandanlıktan atması, hiç doğru değildi. Onlar ki, ilk cepheyi açmışlar, ilk kez durdurmuşlardı Yunanı...

Bir yıla yakın bir süre geçti aradan. Vuruşmanın nedenini daha çözemedi Ali. Oysa, o olayları yaşamıştı. Ne gereği vardı? Neden oldu onlar. Bilmiyor...

Şu çocuk da öyle güzel kaval çalıyor ki... Ömer Dayı'nın hakkı var. Eğer bir çoban olsa bu, koca sürüleri hiç çebisiz çevirir. Koca sürüler... Koca sürüler sadece Karaayakoğullarında var. Başkası görmedi bile koyunun yüzünü yıllardır. Onların yardımcısı keçi... Çabuk üreyen, kıtlığa dayanan, güçlü hayvanlar... Koyun nazlı olur. Beslenme ister. Beslenme de güç... Bu gücü bulsalar, ırgatlık nelerine...

Bu yıl ikinci kezdir ki, ovaya inemiyorlar. Karaayakoğlu da topuk diredi. Köylüleri tüm yakınma içinde. Bereket, yarısına yakını milis yazıldı. Eğer onlar da olsalardı köyde, tümü aç kalmıştı. Milisler, kendi ekmeklerini kendiliğinden çıkardıkları için, yük olmuyorlar köylülerine.

Böylece, geçen bahar, Halil Ağa'nın verdikleri bu yılı da çıkartır onlara. Gelecek yıl inemediler mi ovaya, tümden bitiktir halleri. İnemezler de... Yunan, hazırlığını bitirmiş olmalı. Eğer gerçekten bitirdiyse, o zaman komaz buralarda hiçbirini.

Bari ekin ekselerdi. Buldukları bir karış toprağa atsalardı tohumu. Belki verirdi Tanrı. Belki bir umut kapısı açardı onlara. Daha ana rahmine düşmeden, kırk yıl önce kısmetini yaratmıyor muydu kulunun? Yaratıyordu. Bakarsın bir güç vermiş taşlı topraklara. Bir yumuşaklık vermiş taşın yüzüne. Ekin dolmuş üstleri.

Biliyor.

Köylüleri de aynı düşüncenin içinde olduklarından, arpa bezemişlerdi kışın. Buğdayın arasından ayıkladıklarını, tohumluk etmişlerdi. Buğdaya kıyamıyorlardı artık. Bu toprak, attıkları her tohumu, aç bir dev gibi yutuyordu. Onlar da arpa ekmişlerdi. Bakarsın çıkmış, umutları gerçekleşmiş. Ellerini kaldırdı.

— Tanrım, dedi. Yüce Tanrım. Sen acı kullarına. Yoksul bırakma bizi. Emeğimizi taşta koma...

Hasan, parmaklarının eylemini çabuklaştırdıkça, kavalın ağzından çıkan öykü de kıvançlanıyor. Merkep boynunu biraz kaldırıyor yerden. Hızlanıyor. Ali, bacağını daha çabuk sürükleme kaygısıyla bakıyor Hasan'ın ensesine.

Başı bir boynunun üstüne çarpılmış Hasan'ın. Kavalının gölgesi küfenin üstünde oynaşıyor. İlerideki tepeyi bir aşsalar, hemen sağa dönüp yamaca vuracaklar. Yamacın üstündeki, düztepe höyüğünü geçer geçmez de, seslerini duyururlar Dursun'a...

Bir varsalar yanına. Anlatacakları çok. Cephe üstündeki milisler, kuşkulu haberler verdiler. Yunan durmadan hazırlanıyormuş. Toplar açığa çekilmiş. Tekerlekleri, hayvanları tek tek gözden geçiriliyormuş. Yürüyüş hazırlığı bu... Geriye olamaz.

Tetik dursundu Dursun... Yakında şenlik başlardı yine. Bir büyük cayırtıyla, vuruşmaya girerlerdi. Kaç zamandır tek tük duyulan silah sesleri, gücünü artırdı yine.

Tepeyi kıvrılırlarken, çevreleri sarılıverdi.

Hasan kavalını çekti ağzından. Merkep kulaklarını kısarak boynunu dikti. Ali, olduğu yerde dikildi kaldı. Yunan askerleriydi bunlar. Ve bir çember içine alıvermişlerdi onları. Demek, uzun zamandır gözetliyorlar. Böylesine hazırlıklı olduklarına bakılırsa.

Belli etmeden bir göz gezdiriyor Ali... Tepenin iki yanı da asker dolu. Demek, dün gece onlar Muratlı'dayken duydukları ses, vuruşma sesiydi. "Ezdi geçti bizimkileri Yunan ha..." demişti milisler. "Bu hazırlığa göre biz güçsüz kalırız." Tümünü mü temizlemişti bu kefere onların? Hiçbiri çekilememiş miydi geri?

Olamazdı bu. Tetikte bekliyordu bizimkiler. Sen geriye acele haber ilet, demişlerdi. Muratlılar, biraz mermi bulduk deyince, çakılmış kalmıştı. Keşke hiç oyalanmasaydı. Hiç oyalanmasaydı ki, damadına bir an önce haber iletseydi. Ya onu da temizledilerse. Bu kadar kalabalık askeri cephede vuruşurken bile görmedi Ali...

Ağzı şaşkınlıkla açıldı. Sonra topladı kendini. Şaşkınlık iyi değildi. İş açardı adamın başına. Bir kurşunluk değeri vardı bu adamların gözünde. Belki kurşun bile harcamazlardı. Girdikleri yerdeki otları kurutmuyorlar mıydı? Yalnız Menemen'de, kadın ve çocukların

dışında iki yüz kişiyi kesmemişler miydi? Şimdi niye sakınsınlar? Bir topal adamla, bir küçük çocuk değil mi karşılarındaki?

Ah ulan, diye geçirdi. Tabancamı, silahımı bırakmayacaktım ki... Vuruşa vuruşa gideyim. Ama haberciliğe başladığı gün, tabancasını, güzelim martinini hana bırakmıştı. Kuşku çekmemeliydi. Gerçek bir esnaf gibi, göze batacak tüm fazlalıklardan sıyrılmış gezmeliydi.

Öyle ya, sakat bir esnaftı o şimdi. Bir savaşçı değil. Neden kuşkulanacak. Derin bir nefes aldı. Olan bitenden hiç haberi yokmuş gibi, bir gülücük sarmaladı yüzüne. Gülerek Rumca selamladı askerleri.

— Kalimera kiryo...

Kalaycı öyle derdi komşularına sabahları. Kaç kez birlikte açmışlardı dükkânlarını. Kepenkleri kaldırırken, dinlerdi Topal Ali.. Hep birbirlerine, "Kalimera kiryo," derlerdi. Aklında kaldığı gibi, söyledi o da...

Aralarından biri ayrıldı. Üstünde asker elbisesi, başında kasket vardı. Belli ki yerli Rumlardan bu. İlkin bir süre Rumca konuştu. Ali'nin bir şey anlamadığını görünce, bozuk bir Türkçe ile sordu.

— Vre kimsin?

Ali rahattı artık. Konuşma başladığına göre, bitinceye kadar, canlarını kurtarmıştır. Hem bakalım öldürecekler mi onları. Ne gereği var bunun. İki zavallı der, geçerler mutlaka. Bütün sorulara kuşkusuz cevap verebilirse, paçayı kurtardılar demektir.

— Ben kalaycı Ali, beyim. Bu da oğlum. Köy köy dolaşıp kap kalaylarız.

— Başka kimse yok mu?

Ağlar gibi boynunu büktü Ali. Anlamazlığa getirdi.

— Yok efendi. Anacığı iki yıl önce sizlere ömür. İkimiz kaldık sadece. Ekmek kavgası, ikimizi de gezginci etti. İşte anacığı sağ olsaydı, şuncacık çocuğu yanıma alıp dağ bayır gezdirir miydim? Ne yaparsınız ki, kimsesizlik zor. Hem de çok zor...

— Doğru söylediğin nereden belli?

Ali, çaresizlikle ellerini iki yana açtı. Başını omzunun üstüne yıktı. Omuzlarını silkeleyerek cevapladı soruyu.

— Allah inandırsın ki, doğru.

Hasan, gözlerini dikmiş, bir Topal Ali'ye, bir askere bakıyor. Ötekiler çevrelerinde gülerek seyrediyorlar olanları. Asker dönüp başlarında sırmalı kasketli dikilmiş duran birine, Rumca anlatıyor konuştuklarını. Adam, kaşlarını kaldırıyor. Başka bir eylem yok.

Asker tekrar dönüyor, Ali'den yana. Hiç ses çıkarmaksızın bir süre bakıyor. Sonra, hayvanın üstünde olanları seyreden Hasan'a bir şaplak indiriyor.

Hasan kaykılıyor ilkin. Sonra dengesini bulamayıp hayvanın boynuna sarılarak yere kayıyor. Ali'nin bacağına sarılıyor sonra. Yüzünün yanmasına aldırmaksızın öfkeyle sokuluyor.

— Baba, diyor. Baba bak şuna...

Derin bir nefes alıyor Ali. Bir hata yapsaydı Hasan. Ali Dayı deyiverseydi, ikisini de temizlerdi Yunan askeri. Artık ne deseler inandıramazlardı. Ama çocuğun o acıyla "baba" demesi, kurtarmıştı aklının erdiği kadar. Belli olmazdı gâvurun ne edeceği ya, şimdilik kurtarmıştı hiç değilse.

Asker, ellerini beline dayamış. Hasan'ın durumuna gülüyordu. Çevrelerini alanlar da... Ali elini uzatmış, Hasan'ın saçlarını okşuyor. Yumuşak, okşayıcı bir sesle, avutmaya çalışıyor onu. Artık kurtardı ya paçayı. Artık bir kez yalanı doğrulandı ya... Korkusu yok...

— Ağlama oğlum. Amca şaka etti seninle. Bakalım ne diyeceksin, ne yapacaksın diye engastan yaptı. Şimdi ağlarsan, bebek der senin için. Ağlama olmaz mı?

Hasan düşerken, kavalı da elinden kaymış, toprağın arasında yuvarlanıp duruyordu. Asker, bir Hasan'a, bir kavalına baktı. Sonra ensesinden kavradı Hasan'ı. Kavalın yanına iteledi. Ayaklarını yere sürtürek,

— Çal, dedi. Bize flüt çal...

Hasan, bir süre kavala baktı. Eğilip alası gelmiyordu. Gâvura kaval çalmayı hiç istemiyordu içi. Sonra bakışlarını kaldırdı. Ali'ye dikti gözlerini. Ali, başıyla işaret etti ilkin. Sonra sesinde aynı yumuşaklıkla tamamladı işaretini.

—Çal oğlum. Efendiler eğlensin. Çal...

Kavalını aldı Hasan. Askerin yüzüne baktı. Bir iki üfledi.

Kalbi, boğazını tıkıyordu sanki. Ağzı tüm tükürük doluyordu. Ses çıkmıyor kavaldan. Sadece "fıyt, fıyt" diye sesler geliyor. Yutkunuyor Hasan. Tükürüğü çiğnenmemiş bir lokma gibi boğazını acıtıyor.

Üstüne yürüyor asker. Buyruğunun tez elden yerine getirilmemesinden sinirli. Ayağını kaldırıyor. Postalının tabanı, gözünde büyüyor Hasan'ın.

— Çal vre...

Korkuyla gözleri büyüyor Hasan'ın. Zorluyor kendini. Ve giderek kuruyor nefesi. Giderek, türküler dökülmeye başlıyor kavalından. Unutuyor olanları. Başını omzu üstüne yıkınca, tüm kavalıyla söyleşir zaten. Yine öyle oluyor.

Karacaoğlan'ın diyar diyar dolaşmasını anlatıyor. Dinlemiyorlar Hasan'ı. Kendi aralarında şakalaşıyorlar. Sonra bir şeyler konuşuyorlar. Asker dönüp susturuyor Hasan'ı. Ali'nin yanına sokulup sorguya başlıyor.

— Buralarda çeteler varmış. İkisini temizledik gelirken. Bir teki sağ kalmadı. Amma da inatçı şeylermiş ha... Ölünceye vuruştular. Ama daha varmış. Biz biliyoruz. Ve bekliyoruz onları da... Sen bilirsin. Gezip dolaştığın yerlerde rastlamışsındır.. Söyle bakalım bize yerlerini. Gördüklerini anlat. Nerede gördün? Bize baskın yapacaklar mı?

Amma aptal şeydi bunlar be... Bilse bile söyler miydi bir Türk, Yunana kendi milislerinin yerini. Söylerdi kimbilir. Ölüm korkusu, adama neler yaptırır. Kendi anasını teslim edenler varmış diye duymuştu Ali... Kendisini de öyle biri mi sandılar yoksa... Ah, Hasan olmasaydı yanında. Bilirdi yapacağını o. Bilirdi ya, Hasan güvenine bırakılmıştı. Dudu, iki dünyada da yakasını bırakmazdı sonra...

Alttan alması gerekiyordu.

Öyle yaptı.

— Bilmem ki, efendi. Ben hep köyleri dolaşırım. Hiçbirinin ne yerini bilirim ne de kim olduklarını. Eğer buralardaysalar, ben döneyim bırakın da... Güvenli yerlere gideyim. Yanımda çocuğumla başıma bir iş gelmesin bari...

Yalan söylüyora hiç benzemiyor bu sakat adam. Ama hiç belli olmuyor ki, bu gezginciler. Bakıyorsun, böyle çoluk çocuk ayağına

düşüp yalvarıyor. Bir de bakıyorsun ki, sen ardını dönünce, kurşun yağdırmaya başlamış. Çeteci bunların tümü. Gerillacı. En iyisi eline geçmişken, bırakmamak.

Öfkeyle bir küfür savurdu asker. Hem savaş sırasında, kalaycılık yapmak da neyin nesiydi. Arkadaki sırmalı subay bunu soruyordu. Sınırın kıyısında, savaş olduğunu bile bile kalaycılık yapan, köy köy dolaşan bir adam, pek çok şeyi bilirdi. Sıkıştır, demişti askere. Adam, kumandanından böyle bir buyruk alınca, süngüyü dayadı Hasan'ın ensesine.

— Eğer çetelerin, efelerin yerlerini söylemezsen, oğlunu yok bil Topal.

Hasan sessiz oturuyor. Süngünün ucu ensesinde kıpırdadıkça, kan çıkarıyor. Ilık bir yaşlık kaplıyor ensesini. Ama yüzünü bile buruşturmuyor. Gözünü bile kırpmıyor bu durum karşısında.

Ali, topallayarak askere yanaşıyor.

— Gözünü seveyim efendi. Şu koca dünyada şuncacık çocuktan başka kimsem kalmadı. Ne anam, ne de başka kimsem var. Eğer bu da yiterse, yaşamak benim için tüm anlamını yitirecek. Beni vur. Birini öldürmen gerekiyorsa gerçekten, işte, ben buradayım. Bırak oğlumu. O daha çok zaman yaşar. Benim için durum öyle değil. Yaşıyacağımı yaşamış, göreceğimi görmüşüm ben. Bilsem söylemez miyim hiç? Bana ne çetelerden, efelerden. Bilsem hemen göstermez miyim yerlerini? Ama inan olsun ki, dinim, imanım hakkı için söylüyorum ki, ne yerlerini biliyorum, ne de kim olduklarından haberim var. Ben bir yoksul kalaycıyım.

Asker, Ali'nin dediklerini kısaltarak aktarıyor kumandana.

Tam bu sırada Hasan dikiliyor. Ensesi acımaya başladı. Canını yakıyor bayağı süngü. Derisini çizmiş, etinin arasında oynuyor olmalı. Ensesini kıpırdatmadan, yan gözle Ali Dayısına bakıyor ve oyuna devam ediyor Hasan.

— Baba... Ne istiyor amcalar bizden. Neden öldürecekler beni?

Asker, süngünün ucunu biraz çekerek Hasan'a soruyor bu kez.

— Sizin bu dağlarda efeleriniz varmış. Tanıyor musun onları sen? Yerini biliyor musun?

— Biz hiç dağlara çıkmayız ki amca? Orada insanı keserlermiş. Ensesinden testereyle kıtı kıtır keserlermiş hem de.... Babam da, ben de korkarız dağlardan. Tekinsizmiş oraları. Hiç gitmeyiz. Gitmeyiz değil mi baba?

Asker, Hasan'ın dediklerini de aktarınca, kumandan bir baş işaretiyle süngüyü çektirdi ensesinden. Topal'dan her şey umulurdu. Ama ensesinde süngü iziyle şuncacık çocuk yalan söyleyemezdi. Gerçekti söyledikleri. Ensesinden süngü çekilir çekilmez, elini sürttü acıyan yere Hasan. Eli kanla ıslandı. Gözleri dolu dolu oldu bir an. Tam ağlayacaktı ki, Rum askeri bağırdı.

— Daha burda mısınız? Haydi ne duruyorsunuz. Haydi oksi...

Ali, Hasan'ı kucaklayarak tekrar merkebe bindirdi. Dehledi hayvanı, gözlerden uzaklaşmak umuduyla, ova aşağı vurdular. İleriden, Bintepeler'den, tekrar yukarı vuracak, Yunan askerinin, artlarına düştüğünü bildireceklerdi çetelere. Bilsinlerdi ki, cephe yarılmış. Yeni bir cephe tutsunlar. Yeni bir çizgi çeksinler gâvurun önüne...

Seslerinin duyulmayacağı kadar uzaklaşınca, sırtını okşadı Hasan'ın.

— Aferin. Yetim... Tam babanın oğlusun. Hiç açık vermedin. Öyle kandırdın ki, gâvuru...

Hasan'ın gözleri güldü bu söz üstüne. Ensesinin acısını unuttu.

— İyi ettim değil mi dayı... Çok bir iyi ettim değil mi?

Ali, başını salladı.

— Elbet ya. Öğretsem böylesine doğal yapamazdın. Sanki gerçekten öyleymiş gibi yuttu kefere.

Eliyle tekrar ensesini yokladı Hasan. Bir iki sallandı semerin üstünde.

— Anacığını sattığımın gâvuru. Ensemi deşti len...

Ali, kahkahayla güldü Hasan'ın tepkisine.

Babasından bile yiğit çıkmıştı oğlu. Hem akılca, hem yürekçe babasından fazlaydı. Bir parmaktı daha. Bir parmaktı ya, eğer o yalanı tamamlamayı akıl etmeseydi, şimdi Topal Ali yoktu dünyada. Haberi de iletemeyeceklerdi milislere. Yeni bir cephe kurulup durdurma olanağı bulunamayacaktı.

Bintepeler'in yamacına varınca, dönüp ardına baktı Ali... Artık hiçbir şey görünmüyordu. Göz alabildiğine yeşildi her taraf. Haziran sıcakları, temmuz yakıcılığına dönüşmek üzereydi. Bir an düşündü Ali... Haziranın bitmesine daha bir hafta var.

Ve onlar, bir yıldır, Yunan karşısında çeşitli görevlerin içinde bulunuyorlar. Geçen yıl mayıs sonlarında açtıkları cephe, bir yıldır dayanıyor. Demek yarıldı artık. Yunan ilerliyor. Ahmetli çizgisindekilerin tümünü kesmişler. Öyle anlaşıldı askerin sözleri. Şimdi, Sart yamaçlarından, Salihli'ye doğru akıyorlar.

Eğer Salihli'de bir mola verirlerse, milisler Kemer önlerinde durdurabilir belki onları. Yoksa, gitti kent. Bunca uğraşı, bir anda yitirilmiş olacak. Yok olmaz ama... Yitirilecek olsa, niye çeksin Mustafa Kemal Paşa onları geri. Bir bildiği var. Bir bildiği var ki...

Tepelere vurabilirlerdi. Vurdular da... İlk tepeyi aşıp çukura girince, Hasan kendiliğinden "Ey Gaziler"i çalmaya başladı.

Sonra çekti kavalı ağzından. Bekledi. Tek kıpırtı yok.

"Len," dedi Topal Ali... "Len bizimkileri de mi yitirdiler yoksa... Vay anacığını..." Kuşkuyla bakındılar çevreye. Kuşkuyla arandılar. Bir iz, bir küçük belirti de yoktu ki...

Hasan, tekrar vurdu "Ey Gaziler"i... Bu kez, nefesinin tüm gücüyle üflüyor kavala. Belki duyuramadılar. Belki, bir iş var tepelerin başında. Ne ola ki o iş? Bir sakıncalı durum yaratmasınlar milislerin başına. Ne sakınca yaratabilirler ki...

Bin kuşku birden sarıyor içlerini. Gözleri tepeleri tarıyor. Bir küçük kıpırtı yakalamak umuduyla. Tam, türkü biterken, bir sarı fuçu belirdi tepenin doruğunda. Bir an yellendi rüzgârla. Sonra, yitiklere karıştı.

Bilmeyen, hiçbir şey anlayamazdı. Ama Ali'nin de Hasan'ın da yüzü gülüvermişti. Demek tepenin doruğundaydılar.

Hayvanın başını, fuçunun göründüğü yere doğru çevirdi Ali... Ardına düştü yamaçta. Semerinden iteleyerek, çıkışına yardım etti.

Köy gençleri, sıraya dizilmişlerdi. Daha uzaklardan Hasan'la Topal Ali'yi tanımışlar, doruğa çıkmasını beklemişlerdi.

Dursun yaklaştı ilkin. Kaynatasının elini öptü. Hasan'ın ensesinde kan görünce, kucaklayıp indirdi onu.

— Gel bakalım Hasan Efe... Ne var ne yok ovada?

— Kumcuk gibi gâvur var Dursun Efe. Nah böyle kaynıyor...

Ali, başlarından geçenleri anlattı. Dursun, Hasan'ın ensesine baktı bir süre. Saçlarını okşadı.

Hasan, yumruk parmaklarını kıpırdatıp söylediklerini tanımlıyordu elleriyle.

Dursun, Ali'ye baktı.

— Korkma be efe, hiçbir şeyin yok.

— Yok elbet. Bir küçük sıyrık o. Ama korkutamadılar bizi. Bi aldattım ki gâvurcağızları, sorma. Baba dedim Ali Dayı'ya. Bir yapıştım paçasına. Yuttular...

Diğer gençler Hasan'ı, yaptıklarından ötürü kutlarken, Dursun'la Ali, bir kıyıda uzun uzun konuştular. Sonra, küfeleri indirip içlerindekini boşalttı Ali. Hasan'ı bindirdi tekrar. Dursun, elini aldı Ali'nin. Koklar gibi öptü.

— Helallaşalım baba... Tüm çeteler çekildi. Yunan dün yardı bizim cepheyi. Ahmetli'deki yoldaşlar kurtulur gelir diye boşuna bekledik. Ötekiler çekildi yavaş yavaş. Biz artçı kaldık. İyi oldu geldiğin. Sen bir haber iletebilirsen kente iyi olur. Salihli bugün gitmiştir. Biz bir gün oyalayabiliriz Yunanı. Efe, çekilmeden öyle dedi. En elverişli yerde, oyalayabildiğin kadar tut. Olmadı çekil. Kırılmaya bakma, bize gereklisin, dedi. Artık Tanrı ne yazdıysa o olur. Eğer, yaşamak varsa yazgımızda, iki üç güne kadar köyde buluşuruz. Yoksa, hakkını helal et...

Sonra, Kerim yapıştı babasının ellerine. İki kez öpüp iki kez de başına koydu.

— Dursun Efem hepimiz adına denileceği dedi baba. Gayri bize söz bırakmadı. Gerek biz Kayalarlılar, gerek öteki köylü yoldaşlardan selamı ilet. Ve de bildir ki, dönmeyenimiz, Tanrı'nın katındadır. Olmaz mı?

— Benden yana tümünüze geçmiş bir hak varsa yavrularım, anamın ak sütü gibi helal olsun. Şehit dua istemez. Ama kırdırmayın kendinizi boş yere. Göreyim sizi ki, biriniz on-on beş Yunanı kırmadan, gözünü yummasın.

Giderek hıçkırıklaşıyordu sesi. Biraz daha konuşsa ağlayacaktı. Döndü. Ötekilerin elini öpmesine fırsat bırakmadan çılbırını çekti merkebinin.

Hem oğlu, hem damadı yitecekti Yunan ağır basarsa. İki yanlı yanacaktı. Biliyordu. Ama yurt göreviydi bu... Kentliyi kırardı Yunan. Eğer haber iletmez, onlar da tutamazsa, bire kadar kırardı. Bir yıl kaybettirmişti Yunana kentli. Adım attırmamıştı bir yıldır. Adam, silah ve yiyecek olarak durmadan beslemişti. Bunun acısını komazdı.

Durmamalı. Bir an önce haber iletmeliydi ki, Yunan girmeden toparlansın.

İş işten geçmiş olursa kötüydü. Dilerdi Tanrı'sından. Dilerdi ki, yetişebilsinler.

Hasan, uzun süre sustu. Ensesi giderek şişiyordu. Bir ağırlık vardı iki omzunun arasında. Başı, istediği gibi oynamıyordu. Kente gideceklerdi nasılsa, Kentte bir çaresine baktırırdı Ali Dayısı...

Bir şey kurcalıyordu aklını. Dursun Efesiyle şimdiye değin kaç kez buluşmuşlardı. Hiçbirinde, ayrılırken böylesine sözler etmemişlerdi. Neden şimdi değişmişti tümü. Sanki ağlamaktaydılar. Yiğit bilmez miydi efesini o... Yiğit değil miydi? Kaç köyde, büyükler aralarında konuşurken, ününü duymuştu. Deli İmam, diyorlardı. Deli İmam bir tanedir...

Şimdi neden böyleydi durum.

Sormadan edemedi.

Ali Dayı, sana bir soracağım var.

— Buyur, sor Hasan'ım...

İşte...

Ali Dayı da bir üzgündü ki... Vazgeçti ilkin. Hiçbir şey sormasa belki daha iyi olacaktı. Ama sor demişti. Açmıştı sözü. Sorabilirdi.

— Dursun Efem neden helallaştı bizimle?..

— Onlar kenti kurtarmak için, hani aşağıda gördüğümüz kalabalık gâvur var ya, işte onlarla vuruşacaklar. Güç bir iş yapacaklar. Kimin kalacağı belli olmaz.

— Ha... Yoksa, onlar da babam gibi şehit mi olacaklar?

— Kimbilir, belki de...

— Söyleseydik Ali Dayı. Söyleseydik ki, şehit olmasınlar. Şehitlik iyi değil. Babam şehit olmasaydı, ben yetim kalmazdım. Anamı uğrular alamazdı. Hadi dönüp söyleyelim...

Yüzünü buruşturdu Ali... Sesli sesli burnunu çekti. Birkaç adım sürükledi bacağını. Hasan tam cevap almaktan umudunu yitirmek üzereydi ki, konuştu çatallı bir sesle.

— Yiğit dediğin, ölüm gerektiğinde gözünü kırpmamalı Hasan'ım. Kişi, geride kalanları düşünürse eğer, yürekli davranamaz. Ve böylece, en büyük lekeyi sürmüş olur kalanlara. Baban yitti senin. Anan uğrulara karıştı. Ama şehitoğlu dedirtti ya. Bu yeter...

-38-

İzmir, Nif, Salihli, Alaşehir yolu, Bozdağlar'la Gözlübaba'yı birleştiren Kemer gediğinden geçer. Kemer, ovanın üstünde bir set, bir ince tümsek olarak uzanır gider. Ve bir Gediz nehri, bir de demiryolunda gedik verir.

Karayolu, Gediz gediğinden yararlanarak açılmıştır.

Dursun, Topal Ali'den bozgun haberini alınca, son bir çabayla Yunanı tutma umuduna kapılıp tepelerden yol gediğine indi. Sabahın alacasından öğle sıcağına kadar durmaksızın siper kazdırdı yoldaşlarına. Bir adam boyu, ince bir hendek kazdırdıktan sonra mola verdi. Taze toprağı, çay suyuna atıyorlardı.

Yunan, ilkin öncülerini geçiriyor tüm geçitlerden. Asıl birliğini sonra sürüyor. Dursun, baskınlar sırasında bir iyice öğrenmişti bunu. Ödemiş öyle gitmiş, Soma'dan gelen haberler bunu tanıklamıştı.

Yolu tüm genişliğiyle kapsayabilecek bir yere, kendi makinelisini gizledi. Ve siperlerde, terleyen adamlarına kesin bir buyruk verdi. "Ben ateş etmeden, kimse tetiğe dokunmayacak. Son kozumuz bu. Burada ne denli oyalayabilirsek, kentlinin kurtuluşu o denli kolay olur. Unutmayın. Bir küçük hata, sabahtan beri sürüp gelen uğraşımızı boşa çıkarır."

Güneş, tepelere son öpücüklerini konduruyordu. İlerideki dö-

nemeçten öncüler göründü. Siperdekiler hemen kasıldılar. Bir takıma yakın Yunan askeri, buraya kadar engelsiz gelmenin rahatlığı içinde ilerliyor. Parmaklar tetiklere dolandı. Bir karıncalanma gezindi işaret parmaklarının ucunda. Sonra, kulaklar, bir küçük çıtırtıyı, Dursun'un makinelisinden çıkacak ilk tetik çekmesini bekleyerek, açıldı.

Bir türlü gelmiyordu çıtırtı. Öncü takım, elini kolunu sallayarak geçti yanlarından. Arkadaşları yan gözle baktılar Dursun'a. Niyetini bozmuştu Deli İmam. Adını değiştirecek bu gidişle. Deli İmam yerine, Çılgın İmam diyecekler. Öncü olarak bir takım çıkaran Yunanlı, en azından bir tabur vardır. Deli İmam, otuz kişiyle, öncü tabura karşı mı duracak yoksa...

Dursun, Topal'ın Kerim'i çağırdı yanına. Makinelinin başına onu oturttu. Sonra, kendisi dirseklerinin, dizlerinin üstünde yürüyerek yoldaşlarını dolaştı.

— Tutmalıyız burda gâvuru. Babam, kentliye haber uçurup kent boşalıncaya tutmalıyız. Ben arkadan dolanıp cephaneliğini vurmaya çalışacağım. Tabur kurşun menziline girdi mi biçin.

Dememiş miydi onlar. Deli İmam delice şeyler kuruyor diye. İşte dedikleri çıkmıştı. Arkadan dolaşıp mekkâresini uçuracak gâvurun. Biliyorlar. Deli İmam kadar usta bombacı yoktur. Attığı yerde, ne insan, ne araç, hiçbir şey bırakmaz. Ama otuz kişiyle bir koca Yunan taburuna karşı durulur mu?

Mızıldanamıyorlar bile artık. İmam öyle dedi ya, hiç kuşkusuz öyle olacak bu iş. Duracaklar. Hem de tutacaklar Yunan taburunu. Tek kişi geçirmeden. Öncü takımı, az sonra ya tabanları yağlayıp kente doğru kaçar. Ya da dönüp kırılır. Bir hafif makineli da o yöne çevrilmiş bekliyor. Hem de, Avşarlı Tekin'in elinde.

Öncülerin sakıncasız geçmesi, Yunan taburunu bir iyice gevşetmiş. Rahat adım, sekerek yürüyorlar. Aralarında, Rumca türkü mırıldananlar bile var. Yürüyorlar. Dönemeci geçtiler. Kuşkusuz. Umutlu. Ve kentte dinlenmek sevinciyle dolular besbelli.

Siperdekiler, silahlarını omuzlanmışlar. Parmaklarındaki karıncalanma bir iyice artmış. Deli İmam görünürlerde yok. O, çoktan dolanmıştır yan başa. Mekkâreyi kestirmeye bakıyor. Gördü mü cepha-

ne yüklü hayvanları, işlerini o anda tamamlar. Belki gördü de, kurşun menziline girmelerini bekliyor. Girmiştir artık canım. Başla haydi...

Düşüncelerine göre davransaydı Dursun, başları olamazdı. Öldürür adamı heyecandan. Yerinde duramaz hale getirir.

Yoldaşları bu yüzden, üstlerine basıp geçse gâvur, seslerini çıkaramazlar. Bir yeni durum doğmuştur. Ansızın bir boşluk görmüş, planını değiştirmiştir, Deli İmam. Ve böylelikle daha çok düşman öldürme karşılığında daha kolay bir baskın düzenlemiştir.

Dönemeçle kemer tümseği arasındaki boşluğa girdiler artık. Haydindi Deli İmam. Bekleme daha fazla. Savur şu bombalarını. Top güllesi gibi düşür gâvurun ortasına. O şaşkınlığında biz de biçiverelim iyice sokulanları...

Dursun, arkadaşlarının nasıl sabırsızlandığını iyi biliyor. Her zaman böyle olur. Akıllarına geleni hemen işlemeye kalkarlar. Ama önler onları. Tam sabırları tükenirken, gereken buyruğu ya da işareti veriverir.

Yunan kalabalık. Bir taburdan bile fazla. Ama eski çay yatağının düzlüğüne gelince, önündeki bombaları sırayla süzdü Dursun. Cephane yüklü katırlar, kolun ardında, artçıların yanındaydı. Uzaklığı hesapladı. Bombaları yetiştirebilirdi. O ilk bombayı savurduğunda, milisler biçmeye başlardı askeri. Şaşkınlığa düşerse bir kez, belki Salihli'ye kadar geri çevirmek bile mümkündü. Ama toparlanırsa, o zaman, gece sıyırılıp yitmek gerekecekti artık.

Bombalardan birini aldı. Önündeki çalıyı siperleyerek, koluna bir yarım daire çizdirdi. Ve "Allah Bismillah," diyerek nişanladığı yere fırlattı.

Başını soktu çalının dibine. Ve aynı anda, önce bir gümleme oldu öte yandaki hayvanların başında. Sonra bir taraka ve fişek patlayışları, bomba gürültüleri başladı. Siperdekiler durmadan tetiğe basıyor, Kerim makineliyle tarıyordu şaşkın düşmanı.

Dursun, bombayı tam cephane sandığının üstüne oturtmuştu. Önündekileri atmasının gereği kalmamıştı artık. Bomba patlar patlamaz sandık daha büyük bir gürültüyle dağılmış, ardındaki, önündeki ve yanındaki hayvanları, yükleriyle birlikte kendiliğinden ha-

vaya uçurmuştu. Arkalarda ne oluyor demeye kalmadan, makinelinin tekdüzen tıkırtısı başladı. Hemen onunla birlikte, tek atışlar. Ama her biri kıyıcı.

Tabur mıhlandı kaldı olduğu yerde. Tabak gibiydi açıklık. Arkada, durmadan tutuşan cephane katarı. Önde makineli ve tek tüfek atışı.

Dursun, çalının arkasından, önüne düşen kitlenin arasına savuruveriyor bombaları. Mekkâreciler, hayvanları bırakmışlar. Katırlar, her yanlarından gelen gürültüden ürkmüş, yüzgeri kaçma çabasında. Katar, aradan bıçakla kesilmiş gibi ayrılınca, cephanenin bir kısmı kurtuluyor. Ve o anda gerilemeye başlıyor Yunan taburu.

Öncüler, geride bir şeyler olduğundan kuşkuya düşerek, hemen dönmüşler. Kemer ağzına gelir gelmez, Tekin'in toparlak yüzü, bir ay gibi yayılmış. Kocaman parlak dişlerini gösteren, kalın dudaklarını yayarak makinelisini oynatıyor.

Yunan taburu dönemecin ardına atıyor kendini. Düzlükte kalanlar umutsuz. Öyle ansız avlandılar ki... Kumandan, kendini toparlayamadı daha. Birliğinin yarısı kıyıldı. Öncüler geri dönemediler. Tekin, tek başına tümünü biçti beride. Bir nefesleniyor Yunan kumandanı. Sonra, henüz dönemeci geçmemiş topları kurduruyor.

Ve dövmeye başlıyor Kemer tümseğini.

Siperler sağlam. Tümsek, koca güllere dayanıklı. Karnı yarılıyormuş gibi saplanıyor gülle. Sonra, gökyüzüne doğru bir havalanıyor. Ama tam ortasında açmış siperi Dursun. Bekliyormuş gibi top akınını.

Hemen dolanıyor geçtiği yoldan. Yoldaşlarının yanına gelerek, makinelisini kucaklıyor. Gülleler etkili artık. Siperin üzerinde patlamaya başlıyor. Yine de bırakmıyorlar vuruşmayı. Gün battı batacak. Karanlık çökünceye oyalamalılar düşmanı. Karanlık çökünce de, sıyrılıp giderler. Yine Kemer üstünden, dağlara ağarlar. Ama bir çökse karanlık. Gün uzuyor.

Dönemecin ardından ilkin al bir alaz parlıyor. Beş on alaz birden. Sonra, Kemer tümseği depreme tutulmuş gibi sarsılıp hallaç elinde pamuk gibi atılıyor. Dursun, acılı gözlerle bakıyor oyulan siperlere. Yoldaşları, toprakla birlikte havada döneniyor. Yarım kol, yarım kafa.

Dua ediyor. Dudaklarında belirsiz bir kıpırtı. Karanlık bir çökse...

Batı yakasında bir savaş kızıllığı. Kan kızıllığı bu... Ölüm kanadını germiş üstlerine. Germiş ya, kolay teslim olmuyorlar yine de... Makinelinin tarakası hiç durmuyor. Dönemece kadar olan açıklığı tarıyor durmaksızın. Artık, tüfek tetiğindeki parmaklar durmuş. Amacı, yitikliği belli etmemek Dursun'un.

Her gülle, tepelerinde patlıyor. İyi nişanlıyor karşıdakiler. Toparlandılar besbelli. Toparlansın bakalım. Bu kıyım, en azından iki gün durdurur onu. Öylesine korkmuşlar ki, gülleler salt tümseği dövmüyor. Arkadaki tarlalarda da kocaman oyuklar açıyor.

Gecenin örtüsü, bir umut gibi dağlardan ovanın üstüne gerilmeye başladı. Karanlık, top güllelerini azalttı. Artık, arada bir dövüyor Yunan.

Dursun, makinelisini kucakladı. Düşün ardıma, dedi umutsuz, kısık bir sesle. Kimse kalmadı sanıyordu. Kalmış. Kaybı öylesine çok değil. Siperden sürünerek, Bozdağ yöresine fırladıklarında, bir toparladı yoldaşlarını.

Yarısından çoğu kalmış yol gediğinde. Yaralılar, sürükleniyor. Kucaklıyor sağlamlar. İlk altı kişi katılmıştı köyünden. Bunlardan üçü kalmış siperde. Kalabildiyse. Öteki köylerden de, on beşe yakın milis yok artık. İnad'ın Halil, Hürmüz'ün Mehmet ve Yaban'ın Ali'siz varacak Kayalar'a.

Tümseğin siperinde, dağyukarı yürüyorlar. Ne yaralılarda bir tısıltı var, ne sağlamlarda. Kararmış yüzleri, acılı gözleriyle, ayaklarının ucuna bakarak ilerliyorlar durmadan. Kente girmeden, tepelere vuracaklar. Sonra, dolanıp Kayalar'a çıkacaklar. Yaralıların bakılması gerek. Ve oradan da, doğru Kütahya'ya... Demirci Mehmet Efe'nin yanına...

* * *

Topal Ali, Hasan'ın yarasını sardırmadan Kalaycı'nın dükkânında mola verdi. Daha o ağzını açmadan, anlattı olanları.

— Durmak yok artık Kalaycı yoldaş. Cephe bozuldu. Yunan askeri sel gibi bu yana akar. Hemen toplayın kentliyi; ağın dağlara. Dağ köyleri sığınaktır sizin için; durman. Ya yarın, ya bu akşam girer kente. Girince de...

Sözünü bitirmesine fırsat vermedi Kalaycı. Fırladı dükkândan.

Türk esnafının arasına sıvıştı hemen. Duyduklarını anlattı. Dükkânlarının kepengini çekmediler bile. Esnaf, evine doğru koşuyor.

Acı haber tez yayılır, demişler. Daha çarşıdan evlerine varmadan, cephenin bozulduğu haberi yayıldı kente. Bir koşu tutturdu kentli.

* * *

Bülbül Hoca, evinin bahçesine gömdüğü altınları beline sardı. Sonra mahallesindeki dul kadınları çevresine toplayarak, Sarıkız yönünde yola düştü. Mısırlar, sadece kapıyı çekivermişlerdi.

* * *

Ayenoğlu, nefes darlığı çekiyordu yıllardır. Ama Yunan sözünü duyunca, hırıldayarak yola düştü. Ayşe Molla, çarşafını yarım giymişti. Kocası elinden yapışmış, sürüklüyordu onu. Can korkusu, diye düşündü kadın. Helaya gitmek için yarım saat mızıldanan adama bak. Ne hale geliyor...

* * *

Arapların Ayşe, on ikinci ve tek oğlu Mehmet'i kaybetmiş. Arıyor durmadan. Eşyalarını evinin avlusundaki derin kuyuya atıyor. Sonra gözlerinde yaş, bağırıyor arada bir. "Mehmet!.." Mehmet yok ortalıkta.

Fırına da ekmek vermişlerdi. Onları alsa mı? Bülbül Hoca, başını uzatıyor kapıdan.

— Ayşe bacı nerdesin?

— Burdayım hoca efendi. Buyur.

— Duydun değil mi, olanları?

— Duydum. Duydum ya Hocam, Mehmet yok ortalıkta.

— Sen yürü bakalım hadi. Yunanın şakası yokmuş. Kadın, kız dinlemiyormuş. O genç çocuk. Nasılsa kurtarır paçayı. Sen gel bizimle.

— Oğlumu bırakamam ki...

Bir an düşündü Hoca. Sonra başını eğerek konuştu.

— O gitmiş. Benim Yaşar söylüyor. Arpacılarla birlikte Kozluca üstüne doğru giderken görmüş.

— A'a gitmez. Benim oğlum, beni bırakıp bir yere gitmez...

— Ana, oğul düşünülecek zaman değil hatun bacı. Yürü hadi...

Böyle zamanda yalan söylemek günah sayılmazdı. Kadın kalırdı

bakarsın burada. Başına bir iş gelirdi. Mahalleli tümden yola düşmüştü. Bir kalan olursa, başına ne gelir Tanrı bilir.

Kapısız, Mustafa Bey'le birlikte Toptepe'ye ağmıştı vuruşma zamanı. Bir yıl oluyordu kayıplara karışalı. Dediklerine göre, Eskişehir'de orduya yazılmış onlar. İsmail, ortalıkta görünmüyor. Bülbül Hoca, Kapısız'ın genç karısını da aldı kafilesine. Yola düştüler.

* * *

Mehmet, çarşıdan döndüğünde, anasını bulamadı. Evleri öylesine boş duruyordu. Nereye gitmiş ola ki... Kâtip Karısı'nın yanında olmasın. Genellikle oraya gider anası. Fatma Hanım Teyze, kocası tabur kâtibi ölünce, kente yerleşmiş. Komşu edinmişti onları. Oğlu İhsan, Mehmet'in arkadaşıydı. Birlikte oynar, birlikte yaparlardı yapacaklarını.

On iki çocuğun tek kalıntısı olduğu için, anası üstüne titrerdi. Kentlinin çoğu, okumayı dedesinden öğrendiği, üstelik yetim olduğundan yaramazlıklarına aldırmazlardı. İhsan, anasının dizinin dibinde oturmuş, kara kara düşünüyorlar. Bülbül Hoca onlara da uğramış. Ama bir türlü gözü yememiş kadının o yolu. Anan gitti, dediler. Bülbül Hoca kandırdı onu. Birlikte gittiler. İstersen sen de git...

Siz ne olacaksınız sorusunun cevabı yoktu. Bekleyeceğiz diyordu Fatma Hanım. Bekleyecek ve dua edeceğiz.

* * *

Kahveci kızının nişanlısı daha yeni dönmüştü askerden. Yemen'deki tutsakları yeni bırakmışlardı. Yedi yıldır nişanlısını bekliyordu Kahveci kızı. Ama Yunan geliyor sözü, Kahvecileri de ayaklandırmıştı.

Bir ödünç gelinlik buldular. Ve kızlarına giydirdikleri gibi, Keçecilere götürüp bıraktılar.

* * *

Tenekeci Halil, üç kez istetmişti Tahir Usta'nın kızını. Üçünde de geri çevirmişlerdi. Topal Ali'nin haberi kente yayılır yayılmaz, Halil'i aramaya çıktı Tahir Usta. Dükkânın kepengini yenice çekmiş, eve doğru gidiyordu Halil. Kolundan tuttu.

— Halil oğlum, sen benim kızı istiyordun, değil mi?

— Evet usta...

— Gel benimle.....

Kaçarmış gibi koluna yapışmıştı Halil'in. Birlikte yürüdüler. Caminin önünden geçerken, İmam'ı aldı Tahir Usta. Kapıdan girerken, karısına bağırdı.

— Kızı hazırlayın.

Ne olduğunu bilmeden hazırladılar kızı. Kapının ardında nikâh kıyıldı. Kızı eline tutuşturdu Tahir, Halil'in.

— Tanrı bir yastıkta kocatsın oğlum. Al verdim gitti...

* * *

Atıcıların küçük Osman, kapının önünde ağlamaya oturmuş. Anası, babası yok evde. İhsan, bir ara sokağa çıktığında, onu görünce eve alıp gelmiş. Çocuklarını bırakıp gitmişler. Sonunda Fatma Hanım da ayaklandı. Kentli yollara düştüğüne göre, bir bildiği vardı.

— Biz de gidelim, çocuklar, dedi.

Çarşafını giydi. İhsan'ın elinden tutarak, Sarıkız yolunda yürümeye başladı. İhsan, Osman'ı kucaklamıştı. Birlikte gidiyorlar. Mehmet yok yine ortalıkta. Bakındı İhsan.

— Ana, Mehmet nerde?

— Şimdi yanımızdaydı ya...

— Yok. Kaybolmuş.

— Hay deli oğlan...

Sözünü bitirmeden, Mehmet yetişti arkalarından. Fırına verdikleri ekmek aklına gelmiş. Gidip onları almıştı. Minyeti bırakmış fırında. Bezini heybe yapıp ekmekleri sarmış içine. Boynuna asarak, yarı yolda yetişti Fatma Hanım Teyzesine.

* * *

Şeyh Mehmet Efendi, sağılan bir meme gibi, giderek pörsüyen kente bakıyor. İşte böyle olur sonu, diyor. Ben size zamanında söyledim. Savaşmaya kalkar mısınız? Neymiş efendim, Yunanı sokmayacaklarmış kente. Hani ne oldu yiğitliğiniz. Yunan geliyor işte. Şimdi düşünün bakalım kara kara. Aç, açık kalın dağ başlarında. Ölüme atın kendinizi. Oysa, benim dediğim tutulsaydı. Bir vuruşma olmasaydı. Yunan gelirdi efendi efendi. Bizim için hiçbir değişiklik olmazdı.

Gitmeyin, diyor. Siz kaçarsanız şimdi, Yunan topraklarınıza, malınıza, mülkünüze el kor. Boş buldum, der. Benim buraları. Ama burada olsalar, el koyamaz istediğinde.

Hem zaten dinleyen kim onu.

Evine giriyor. Gelini hazırlığı tamamlamış. Bir onu bekliyorlar. Karısı ve iki torunu gözlerine bakıyor şeyh efendinin. Sessiz yakarıyorlar. Acele edelim, diye.

— Gitmek yok. Gâvur bizimkilerden saygılı sarıklılara. Görün bakın, hiçbir şey olmayacak. Hatta eskisinden bile daha iyi duruma kavuşacağız. Saygısı kalmamıştı insanlarımızın. Tekkeler, zaviyeler, bir iyice pörsümüştü. Şimdi, dolup taşacak.

* * *

Kalaycı dağ yönünde gidecekti. Topal Ali, Hasan'ı hayvanın üstüne attı. "Ben, kentliye yardım edeyim Kalaycı," dedi. "Arkadan yetişirim. Sen, Hasan'ı al, bizim köye çık. Bakarlar size. Hiç yüksünmezler. Sakınma."

"Olur," diyerek yola düştüler. Hasan, Ali Dayı diye dönmek istediyse de, o duraksamadı.

— Sen git Hasan. İşin bitti artık. Durma buralarda. Hem bak, konuğun da var. Onları ağırla köyde. Ben akşama kadar kentte kalacağım. Sonra yetişirim size. Bak, atı alakodum. Hadi, durmayın.

Mahalle aralarını dolaşmaya başladı onlar gidince. Bırakılmış çocuk, unutulmuş kadın buldukça, Sarıkız önüne getiriyor. Çeşmenin başında kimi görürse, onların yanına katıyordu. Bir gün içinde, bir tek gelinlikle tam on yedi kızı evermişti babalar. Bizim üstümüzden gitsin diyorlardı. Başkasının namusu haline gelsin kızlarımız. Biz, kadınlarımıza bakamazken, bir de kız derdine düşmeyelim yaban ellerinde. Ali, topladığı kadınlarla çocukları Sarıkız çeşmesine bırakıyor, tekrar iniyordu kente. Dağları gösteriyordu onlara. Ağın dağlara. Yunan, şimdiye değin hiç dağları denemedi. Hep ovadan gidiyor. Ama sonu dağ bunun. Dağlar bizim. Ve oralarda işi bitiktir artık.

* * *

Kemer tümseğinin gölgesinde geceyi yürüyerek geçirdi Dursun ve adamları. Kozluca üstüne vardığında güneş yüzünü göstermişti.

Köye birini saldı hemen. Ocak kimse, merhemini alıp gelsindi. Yaralı var...

Sonra "Dinlenin," dedi arkadaşlarına. "Yaralılara baktırıncaya kadar siz dinlenin. Ben nöbet tutarım."

Paçayı sağlam sıyırmış olanlar, hemen uykuya daldılar. İki gece, bir de vuruşma gündüzü gözlerini kırpmamışlardı. Yıldırım gibi yol almış, kent yolunu tutmuşlardı iki gün içinde. Yorgunluktan, donmuştu sanki tümü. Ayaklarını sürüyorlardı artık. Bir de yaralıların ağırlığı. Tam zamanında mola vermişti Deli İmam. Ün salacaktı yine. Tüm yöre adını ünleyecekti onun. Yirmi otuz adamıyla bir koca Yunan taburunu kırmış geçirmiş bizim Deli İmam diyeceklerdi. Gözünü kırpmadan girmiş askerin arasına. Gündüz gözüyle ver etmiş bombayı. Ve dağıtmış bir koca taburu. Sonra topa tutulmuş. Yılmamış. Yaralısı, sağlamıyla çetesinin yarısına yakın kısmını kurtarmış yine de...

Bunları düşünemediler bile. Kesik kesik geçti akıllarından. Birinin düşüncesini, öteki tamamlar gibi, kırık cümleler halinde.

Ve oldukları yere çökerek, uykuya daldılar.

Kozluca'nın ebe anası, elinde bir merhem kavanozuyla sekerek geldi. Yaralıların durumu kötü olanlarını bir bakışta ayırdı. İlkin onların başına çöktü. Yaralarını temizliyor, merhem çaldıktan sonra sarıyordu. Hafif yaralılar uykuya dalmışlardı.

Yaraları sarılıp inlemeleri durunca, onlar da uykuya vardılar. Zaten, ölesiye yaralı olanı alamamışlardı. Yunan daha sonraki atışlarda işini bitirmiştir onların. Kendisini sürükleyebilendi yanındakiler. Yaraları temizlenip yaşlı kadının merhemiyle sızıları durunca, kendiliğinden uykuya varmıştı onlar.

Kesesini çıkardı Dursun. Bir altın uzattı kadına.

— Yoruldun nine. Şunu al ki, yorgunluğunu biraz olsun karşılasın.

Kadın ters ters baktı yüzüne.

— Gazi yarasının tımarı için para alınacağı hangi kitapta yazar, bi de bakalım?

— Yazmaz ebe ana... Yazmaz ya, bunca yol yürüttük seni. Bu yol kirasıdır.

— Sen Deli İmam mısın?

— Öyle diyorlar.

— Hiç para almam senden. Senin adamlarından da. Bir başınıza, bunca gâvura karşı kenti korumak andı içmişsiniz. Kaçanlar anlattılar. Durdurmuşsun da Yunanı. Daha ne...

— Durduramadık ebe ana... Öğleye varmaz, kenttedir.

— Kentte kimse kalmadı ki bizden. Bir gâvurlar, bir de gâvur yanlısı olanlar... Tanrı gazanızı kutlu kılsın. Ben varayım gideyim. Bir isteğiniz var mı? Ekmek, su gibi?

— Yok ana. Sağol.

Kadın gidince duaya oturdu Dursun.

Bir yılı aşıyordu ki, dua etmeye zamanı olmamıştı. Süllü Dayısından, Derbent'teki hocadan öğrendiği tüm duaları bir bir aklından geçiriyor. Durmadan okuyordu. Milisler, öylesine derin bir uykunun kucağındaydılar ki...

* * *

Şeyh Mehmet Efendi, öğle namazını mescitte kıldırmış, eve geçecekti. Yan kapıdan gideceği yerde, sokağa çıktı. Mescidin önünden, köşeyi dönüp evinin sokak kapısından girecekti içeri. Öğleyin, mescide toplanmış birkaç kişiye, tüm başımıza gelenlerin, hep o padişah buyruğu dinlemez âsiler yüzünden olduğunu anlatmıştı. Dinleselerdi padişahı. Bir karakol gücü olarak gelecekti Yunan. O zaman, işkence yapamaz, hiçbir kötü davranışta bulunamazdı. Oysa şimdi, kazanmış olarak geliyordu. Artık, insanı toprağıyla tüm kent onlarındı. Dilediğini yapacaktı. Ama göreceklerdi bak. Yunan, Mustafa Bey çetesinden daha insaflı, daha namuslu çıkacaktı. Bir altın için adam kesmişti o imansızlar.

Cezalarını da kendileri gibi bir eşkıyanın elinden görmüşlerdi. Ama yetmezdi bu kadarı. Asıl başlarını, kentliyi kışkırtanları yakalayıp ipe çekmek gerekirdi ki... Onların çoğu, kelleyi kurtarmıştı yine. Arada olan, Salih Efendi'yle, mollası Behlül'e olmuştu. Bir suçu olsaydı ya Behlül'ün. O zaman Etem'e ses çıkarmanın mümkünü yoktu ki... Hiçbirine ses çıkarmanın mümkünü olmuyordu. Ellerine bir silah aldılar, mı, kendilerini güçlü sayıyorlar. Sonra silah gitti mi, bakıyorsun kuzu kesilmişler.

Tam köşeye geldi. Sırıtıyordu. İyi vurmuştu yine. Köşeyi dönerken, iki Efzun önünü kesti şeyhin. İriyarısı süngünün ucunu gösterdi.

— Para, dedi.

Hemen kuşağına saldırdı Mehmet Efendi. Bir kese çıkardı oradan. Uzattı. Efzun, sallayarak aldı keseyi. Devam etti.

— Daha...

— Kiryo. Ben yoksul. Ben şeyh. Bulunmaz daha. Hepsi bu...

Yol verdi asker. Kısa, ama hızlı adımlarla kapısına geldi şeyh efendi. İpini tuttu. Bir silah patladı o an. Şeyh efendinin, kırmızı ensesi birden beyazlaştı. Sonra bir delikten, köpürerek aktı kanı. Eli çekildi. Kapı, ağırlığının altında kendiliğinden açıldı. Bedeni dışarıda, kafası içeride uzandı kaldı eşiğe.

İlkin bir yaşlı çığlık duyuldu evin içinden. Sonra, diğerleri katıldı buna. Çocuklar bağrışmaya, gelin ağlamaya başladı. Yamandı kocasının üstüne karısı. Kaç kez söylemişti. Domuzdan post, gâvurdan dost olmaz. Biz de kentlimizin yaptığını yapalım. Bir an önce dağ yukarı ağıp gidelim, diye. Dinletememişti.

Askerler, cesedin üstünden atlayıp girdiler evin içine. Genç gelin, küçük çocuklarını kucaklamış, gözleri yuvalarından fırlayarak, gelenlere bakıyordu. Biri, sokulup kolundan çekiştirdi gelini. Daha çok sarıldı çocuklar. Yaşlı kadın durumu görünce atıldı üstlerine. Çırpınıyor. Bağırıyordu.

Aldırmadı askerler. Bir dipçikte yere yuvarladılar yaşlı kadını. Gelini sürüklediler. Ve eteklerine yapışan çocukları dağıtıverdiler dipçik darbeleriyle.

Topal Ali, evin önünden geçiyordu. Çığlıkları duyunca kapıdan baktı. Hemen tabancasını çekti. Ve savaş zamanı uzattığı haykırışlarından birini patlattı yine.

—Bırak kadınları gâvur oğlu...

Sonra askerlerin dönmesine fırsat bırakmaksızın, tetiğe bastı. Birini hemen yıktı yere. Öteki can havliyle kendini bir sipere attı. Ama bırakmadı Ali. Köşelemeye nişan alıp tekrar bastı tetiğe. O asker de devrildi yan üstü.

Gelin, çocuklarını kavramış, dikilmiş kalmıştı ortalıkta.

— Durma bizim gelin, dedi. Hemen Sarıkız ötede dağa sar. Hadi durma...

— Anam...

— Bırak ananı şimdi. Ben bakarım.

Sırtından itekleyerek çıkardı onu. Genç kadın, koşmaya başladı. Çocuklar hâlâ ağlıyor, analarının bacaklarına sarılıyorlardı. Ellerinden tuttu sonunda onları. Ve köşeyi dönüp gözden kayboldu gelin.

Yunan askerleri, silah sesiyle irkilmiş, toplu halde sokağı sarmışlardı hemen. Demek, direnebilecek kadar yürekliler vardı henüz kentte. Kökünü kurutmak gerekti bunların. Siperlenerek, irimin köşesine yaklaştılar.

İsmail, Mariya Ablasının evindeydi. Anasının gittiğinin farkında değil. Çörekler yapmıştı Mariya ona. Dışarıda olup bitenle ilgilerini kesmişler, iç odaya kapanmışlardı. Silah seslerini duyunca, pantolonunun uçkurunu çekiştirerek kapıya fırladı. Bir şeyler oluyordu sokakta. Onlar kendi yaşantılarındayken, silahlar patlıyordu.

İrim ağzında Yunan askerlerini görünce, bahçeye daldı İsmail. Kayısı ağacının dalına asıldı. Anasına bakması gerekti. Babası giderken, anasını kendine teslim etmişti. Ne var ki o, Mariya Ablasının sıcaklığında, değil anasını, tüm dünyasını unutmuştu.

Anasını bulamadı evin içinde. Demek Yunanın geleceği duyulmuş, onlar da kaçmışlardı. O da bir yolunu bulup sıvışmalıydı kentten. Ama yukarısı tüm Rum mahallesiydi. Şimdi yakalarsa Rum çocukları onu, kuşkusuz elleriyle parçalarlardı. Az mı dövmüştü onları. Yunanı, babasıgiller Salihli ötesinde durdurduktan sonra, azana az mı sopa çekmişti. Şimdi nasıl girebilirdi onların sokağına.

Sokak kapısını açtı. Topal Ali, kendini Şeyh Mehmet Efendi'nin evinin siperine almış bir başına karşı duruyordu Yunan askerine. Bir yiğitlik kabardı içinde. Değirmen baskınını ansıdı hemen. İçeriden, babasının bırakıp gittiği tabancayı aldı. Kapının ağzına varınca, seslendi Ali'ye.

— Dayan Ali Dayı... Yettim...

Ali, iki kolunu açarak bağırdı.

— Sakın çıkma evden. Damdan dama fırla git. Sarıkız üstüne. Şeyh Mehmet Efendi'nin gelinini götür dağ yukarı. Kimse kalmadıysa sen götür.

Dinlemedi İsmail. Sokağa fırladı. Aklınca Ali'nin yanına koşacaktı. Daha sokağın ortasına gelmeden, sekiz dokuz yerinden birden vuruldu. Bir boş çuval gibi yığılıverdi. Ali, o arada bir iki askerin yerini kararlamıştı. Dişlerini sıkarak, ateşe başladı.

Bir yandan sövüyor, bir yandan attığını vuruyordu.

Vuruyordu ya, arkasını boş bırakmıştı Ali. Arka yoldan, dama çıkmış bir Efzun, boşluğunu kolluyordu. Biri kafasını uzatmış, nişan almaya çabalıyor. Ali, hafif yan verdi duvardan. Tetiği çekti. Ve aynı anda bir silah daha patladı arkadan. Ali'nin topal bacağı seğridi bir süre. Sonra, ağzında bir kan sızıntısı belirdi.

— Hey kudreti büyük Allahım. Bir hayının evini korurken mi geberecektim ben...

Gözleri ağardı. Bacağının seğrimesi durdu. Uzandı Ali... Hem de Şeyh Mehmet Efendi'nin tam üstüne, yanlamasına uzandı kaldı.

* * *

Dursun, duayı kesti sonunda. Güneş tepeleri ağmış, arkadaşları uykularını aldıkları için, kendiliklerinden doğrulmaya başlamışlardı. Kerim omzuna vurdu. Döndü Dursun.

— İyi uyudunuz mu?

— Hem de eşşekler gibi. Hor hor uyumuşuz da, birimiz kalkıp İmam'dan nöbeti almayı akıl edememişiz. Sen de dürtmedin birimizi. Hani nöbetleşe uyuyacaktık.

Güldü Dursun. Acı, buruk bir gülümseyiş sakallarını titretti. Yüzünü buruşturarak baktı arkadaşlarına. Tümü uyanmış, yaralılar bile, kemiklerini çıtırdatarak geriniyorlardı.

Savaşın etkisi yitirilmişti bu uykuda. Tümü, yaşama devam etmenin mutluluğunu duyuyorlardı. Ya, siperlerle birlikte havaya uçan onlar olsaydılar.... Kemer'den buraya, bu düşünceyle, tek kelime konuşmadan gelmişlerdi. Yorgunluk ve günlerdir süren uykusuzluk, İmam'ın güvenli nöbetiyle yitince, yaşamanın kıvancı kendiliğinden kapladı içlerini.

Uykudan sonra kendilerine yeni geliyorlardı sanki. Acı anılar unutulmuştu. Şakalaşmaya başladılar. Tekin, Dursun'un durgunluğuna daha fazla dayanamadı.

— İmam, eline sağlık. Ekin gibi biçtin Yunanı...

— Biçtik Tekin. Biçtik ya, onlar da bizi biçtiler.

— Bizim kaybımızın sözü mü olur efe. Bir koca Yunan taburunda, bir bölük adam kalmadı, sen ne diyorsun?

Çete güldü bu söze. Artık rahatça anlatılabilirdi geçenler. Etkisinden bir iyice kurtulmuşlardı o dehşet saatlerinin. Gülüşerek şakalaşmaya oturdular. Dursun, dikildi ayakta.

— Dinlendinizse gidelim.

Kalktı çete. Yolda, Kerim dürtükledi Tekin'i.

— Sen de az değilsin ya Tekin Efe. Az daha bıraksaydı toplar, tümden biçecektin Yunanı be...

— Ne sandın ya. Yalan mı diyorum. Sen ilk çırpıda bir yetmiş seksen kişiyi biçtin. Öncüler kaç kişiydi. İmanına yandığımın kefaresi. Tümünü yaydım toprağa gâvurcukların. Tohum niyetine ektim dinim hakkı için. Ya İmam Efe'nin bombaları. Kendi kendine tutuştu ulan kefere. Kendi alazıyla yandı görmedin mi? Bomba mekkâre katırlarını uçurmaya başlayınca ne şenlikti o be... Vay canına yandığımın. Nasıl kaçışıyordu asker. Cephanenin yakınına düşen nasıl tutuşuyordu maytap gibi...

Dursun bir türlü ortak olamıyor onların kıvancına. Aklına şehitler düşmüş. Bir gece baskını düzenlemiş olsalardı, kayıp vermezdi bu kadar. Gene yitirirdi düşmandan bir dolu askeri. Ama kendi kaybı bu kadar olmazdı hiçbir zaman. Gündüz gözüyle çatışınca, sonuç buydu. Açık savaş için güç gerekliydi. Güçten fazla da makine, araç, gereç gerekliydi. İşte, ilk ağızda kırılmıştı Yunan. Kırılmıştı ya, dönemeci siper alıp dayanmıştı top güllesini. Hallaç gibi atmıştı tepeyi. Siper, kurşun kavgasına göre kazılmıştı. Top ummuyorlardı. Ama Yunan savaşa gidiyordu. Bunun için tüm gereçlerini de birlikte götürüyordu gittiği yere.

Keşke bekleseydi. Kentte bassaydı Yunan'ı. Ama Salihli cephesini sağlam biliyordu kentli. Ve bozgun çok hızlı gidiyordu. Topal Ali,

haberi ulaştırdıktan hemen sonra, Salihli'ye girmişti Yunan. Girmiş ve hiç oyalanmadan, Alaşehir yoluna düşmüştü. Ancak, bu kadarını yapabilirdi Dursun. Eğer kentte basmaya kalksa, sokak savaşı yapacaktı ki, kaynatasının anlattığına göre, bunun için de çok adam gerekliymiş. Çerkez Etem, yalnız yüz elli bombacıyla gelmiş Mustafa Bey'i basmaya.

Kaç kez Etem'i aramıştı cephede Ali. Bir türlü rastlamamışlardı. Hastanede iyileştikten sonra, doğru Salihli'ye varmıştı. Ama Etem, Düzce isyanını bastırmaya gitmiş. Sonra bir daha da Salihli yöresinde görünmedi. Kütahya'yı karargâh yapmış diyorlar.

Demirci Efe, Eskişehir yöresini tutmuş. Düzenli ordu sözleri yankılanıyor. Ama nedir bilinmez ki...

Akşam karanlığı çökerken, Sarıkaya pınarından su içtiler. Karınları acıkmış, gurulduyordu. Köye gelmiş sayılırlardı artık. Bir güzel doyururlardı karınlarını Sonra Topal Ali'yi beklerlerdi. Kentten en son haberleri iletecekti onlara. Öyle demişti Bintepeler'de. Sonra da kurulacağı söylenen orduya katılırlardı. Eğer efeleri katılırsa.

Silahlarının gölgesi önlerinde uzarken, köye girdiler. Köylü gözlerine inanamadı. Karşılayıcıların en önünde Hürmüz vardı. Mehmet'i, Dursun'un çetesindendi. Şimdiye değin Topal Ali'den hep sağlık haberini almıştı oğlunun. Oysa şimdi...

Çete bir bir önünden geçtiği halde, Mehmet'i görünmemişti. Koştu. Başı yerde giden Dursun'un koluna yapıştı.

— İmam... Yiğit Deli İmam. Memedimi n'ettin?

— Mehmedimiz Tanrı katında şimdi Hürmüz Teyze. Bizim için şefaatçi gitti...

Hürmüz bir süre dondu. Mavi gözleri kıvılcımlar saçtı Dursun'un gözlerine. Sonra ellerini kaldırdı.

— Şükür Tanrı'ma, dedi. Şükür, bana da bugünleri gösterdi. Ben de şehit anası oldum...

Kimse ağzını açıp tek kelime söyleyemedi bu söz üstüne. Kimse Dursun'la birlik olup da şimdi görünmeyenleri soramadı. Bir rahatladı ki Dursun. Derin bir nefes aldı ki... Vuruşmadan beri ilk kez yüzü güldü. Ve o gülücükle babasının kahvesine yöneldi, topuklarına

basa basa... Bir peykeye oturdu. Köylü başına toplandı. Kadını, kızı çember oldu çevresinde.

Hem, salt köylü de değil. Kentliler de var aralarında. Demek buralara kadar çıktılar ha. Hiç ummazdı bunu Dursun. Kalaycı gelip yamacına oturdu. Dursun selam verdi ona. Kalaycı, kenti anlattı. Hasan hastalanmıştı. Ensesi şişmiş. Dudu Ninesine teslim etmişlerdi. Şimdi Kalaycı ve üç aile daha, Satı'nın bir göz damında kalıyorlar. Çarşaflarla üçe bölmüşlerdi damı. Her bir aile bir bölmede kalıyor. Öbür damlar da ağzına kadar insan dolu. Hasan, Dudu Ninesinin yanında. Yakılar komuş ensesine Dudu Ninesi.

Böyle giderse, yakındır diyorlar. Köye kıtlık gelecek. Açlık başlayacak. Bir oğlak, bir sarı altına gidiyor. Aç insanlar. Geçen gün, Aladağlı'nın Mehmet'i anlatıyordu. Topçu Salih'le ikisi, bir köylü sacından bazlama çalmışlar. İlkin istemişler. Vermemiş. Mehmet lafa tutmuş kadını. Salih çalmış bazlamayı. Kadın durumun farkına varınca, pınara kadar kovalamış közlü odunla bunları...

Daha ne öyküler böyle. Ama savaştan gelmiş yorgun kişilere bunları anlatmanın gereği yok. Hele bir karınlarını doyursunlar. Bir uykularını alsınlar. Sonra konuşulur.

Dursun bakmıyor.

— Babam dönmedi mi kentten? En son haberleri iletecekti bize.

Adsız, başını salladı.

— Dünürüm gelmedi oğlum. Bir baktırsak mı?

— Nereye baktıracaksın baba. Kent, Yunan elinde artık. Eğer başına bir iş gelmese, şimdiye yetişmiş olması gerek.

Kalaycı atıldı söze.

— Bize, siz gidin dedi. Benim işim var. Biz dün geldik. Daha bir gece yattık burada. Akşam olmak üzereydi. Benim hesabıma göre, bugün anca girmiştir Yunan. Gelir nerdeyse.

— Bekleyeceğiz zaten. Gelinceye bekleyeceğiz.

Süllü'nün işaretiyle yaşlı kadınlar mutfaklara koştular. Savaşçılar için, bir sofra düzüldü yoklardan. Dudu, elinde merhemi, yanında ensesi sarılı Hasan kahveye girdi. Yaralılar tımar isterdi. Hasan, sokuldu Dursun'un yanına.

— Vuruştunuz mu Dursun Efe?..

— Vuruştuk Hasan Efe. Vuruştuk ya, bizimkiler seninkilerden azdı.

— Hadi be sen de... Benimle eğleniyor musun?

— Neden eğleneyim. Yarısı Salihli'de kaldı gördüklerinin. Yarısı vuruştu bizimle. Senin kadar yiğit çıkamadık biz.

— Topal Ali Dayımı görmediniz mi?

— Görmedik. Sen bıraktığında bir şey yoktu ya...

— Ona bir şey olmaz. Görün bakın, gelir yakında.

Dua ettiler tümü de... Topal Ali dönmeliydi. Kalaycı, daha sabahtan başlamıştı Ali'nin yaptıklarını anlatmaya. O zamana değin, Ali'nin içinde böyle bir yürek taşıdığını bilmiyorlardı. Kalaycı anlattıkça, parmakları ağzında kalıyordu köylünün.

Meryem, sonunda dayanamamıştı.

— Kalaycı ağa, demişti. Tüm dediklerin doğrudur, bilirim efemi. Ama neden bıraktın geldin onu kentte? Öylesi bir yiğit, Yunan işgaline dayanamaz. Tek başına da olsa, vuruşmaya otururşa hiç şaşmam.

— Vallahi bizim kız, ben de şaşmam.

İşte şimdi çıkmıştı, tek başına kalmasının nedeni ortaya. Dursun'a en son haberleri iletecekti. Ama neden gelmiyordu. Neden, gecikmişti bu kadar. Kentliden gelebileni dün gece köyü bulmuştu. İsterse Ali, tümünden daha çabuk gelirdi. Tüm kestirmeleri ondan daha iyi bileni yoktu ki, bu yörede.

Oğulluğu gelmişti. Damadı da dönmüştü sağ salim. Kızlığı Fatma'nın yüzü nasıl aydınlanmıştı. Babasının yitikliğini unutuvermişti. Eğer yitikse...

Yavuklusu. Tüm dağlara Deli İmam diye ün salan Dursun'u sağdı ya... "Biz kadın kısmısı," diye düşündü Meryem. "Erimizi, kendi efemizi düşünürüz sade..."

Konuklar, bir gece için, biraz daha sıkıştılar. Savaşçılar, kendi damlarında, kendi yataklarında yatsınlardı. Dudu, yaralıları çoktan götürmüştü damına.

Hasan'ı da yaralı saydığı için, "Tımarlarını yapar, yaralarını ben sararım," diyordu. "Siz rahatınıza bakın."

* * *

Üç gün Topal Ali'yi bekledi Dursun. O üç gün içinde, durmaksızın yiğitliğini anlattı onun. Kalaycı'yla yan yana oturuyorlar. Kentte olanları o, dağda geçenleri Dursun anlatıyordu. Arada bir, Hasan karışıyordu söze. "Yunan bizi kıstırdığında," diyordu. "Bir güzel kıvrandı ki Ali Dayım, ben şaştım."

Üç gün sonra, Dudu'nun izin verdiği yaralıları da ardına katarak, dağüstünden yola düştü. Daha fazla beklemesi doğru değildi. Belliydi artık. Topal Ali, gelmeyecekti bundan sonra. Savaş biter bitmez, dayıbaşılık da Süllü'ye kalmıştı tekrar. Dayansındı artık. Köyün bu yüküne de dayansındı bir iyice. Başını salladı Süllü.

— Tüm duam o köylülerim. Ve de kentli beyler. Hele bir bitirelim savaşı. Hele alnımızın akıyla defedelim Yunan belasını. Gerisi kolay. Dursun'um sağ dönerse, kaynatasının yerini o alır. Olmazsa, Tanrı'nın yazdığı olur. Hiçbir sürü yoktur ki yeryüzünde, başsız kalsın. Biz de kalmayız, tasa etmen. Ulusça kaldık mı bakın? Kentte beyler çıktı. Dağda efeler. Sonra tümünün üstüne de Mustafa Kemal Paşa. Yunan bozdu cepheleri. Ama dağlar bizim. Ve de düzenli bir büyük ordu kuruluyormuş. Bir kurulsun. Bizim, bir tümenimizin önünde koca Rus ordusu pes edeyazdı. Ordumuzun önünde Yunan mı dayanır.

-39-

Sabah yeli, çamlardan bahar kokusu getire getire esiyor. Dursun'un yanık sesi, köylüleri dalgın uykularından okşayarak uyandırıyor karanlıkta.

Bir hırıltı yapışmış Süllü'nün gırtlağına. Acılı, kıvrandırıcı bir hırıltı. Gözleri ak ak. Odun alazında kızarıp damlalaşan bir aklık bu. Ağaçları şişmiş kütüklere dönmüş.

Hırıltılar, yalnızlığına yoldaş. Kızının akşamdan üfleyip yaktığı ocak, hırıltıya direnip odun sürebildikçe parlıyor. Ayağının biri ocağın hemen yakınına kaymış. Duymuyor ısıyı. Kıpırdanıyor yerinden. Karnı yavaş yavaş yükseliyor. İki elini göbeğinin üstüne kilitlemiş.

Ayak parmaklarından dizlerine, dizlerinden karnına doğru uzayıp gelen soğukluğu boğmak isteğiyle sıkıyor ellerini. Uzayan uyuşukluk, yürüyen soğukluk o sıktıkça duracağına artıyor.

Bir an duruyor hırıltısı. Dursun'un yanık sesinde Tanrı'yı düşünüyor. Tanrı'nın adını anmak istiyor yüksek sesle. Dudakları büzülmüş. Dudakları uyuşmuş. Bir türlü anamıyor o adı. Yalvarıyor içinden. Giderek donan düşüncelerle, "Tanrım," diyor. "Tanrım, imansız göçürme. Sen yardım et bana. Adını anmadan, senin varlığına, peygamberinin birliğine tanıklık etmeden alma canımı."

Bu düşünceyi geçirmesi bile rahatlattı onu. Ocaktaki alev, gözlerinin düzeyinde parladı bir kez. Süllü, giderek hafifleyen nefesine aldırmaksızın, son bir direnişle sakalını titretiyor. Bir güç geliyor birden. Bir direniş yüceliyor, kalbinin derinliklerinden. Bedeninde uçmak özlemiyle tutuşan bir atılış beliriyor. Doğruluyor Köpekdöğen. Sonra, daha rahat bir yer bulmuş gibi yığılıyor yatağa. Hırıltı duruyor. Yana kaymış kafası. Gözleri ak ak dikilmiş aleve. Ve ateş, bir kez daha parlayarak, külleniyor.

Kızı, kocasını camiye savdıktan sonra, babasına bakmaya geliyor. Kapıdan giriyor. Babasını yıkılmış görünce, bir ikirciklenme kaplıyor yüreğini. "Baba," eliyor. Sonra yanında diz çöküp elini uzatıyor omzuna. Tekrarlıyor çağrıyı. Cevap yok Süllü'de. Sarsıyor bu kez. Elleri soğumuş vücudu kavrayarak, uyarma çabasıyla sarsıyor. Birden, bir çığlıkla irkiliyor. "Gitti babam..."

Çığlık, köyün içinde yankılanarak dolaşıyor bir anda.

— Süllü Dayı ölmüş.

— Süllü Dayı ruhunu teslim etmiş.

— Köpekdöğen sizlere ömür...

Bir anda yayılıyor köye ölüm haberi. Camiden çıkanlar doğru Süllü'nün evine geliyorlar. Hemen, bir işbölümü yapıyorlar aralarında. Ve bu işbölümü uyarınca, kimi mezar kazmaya, kimi kefen hazırlamaya, kimi başında son duasını ederken, Dudu, avluya yaktığı ocağın üstüne kocaman bakır kazanı oturtmaya çabalıyor.

Yeniyetmelerin eline, tahta güğümleri tutuşturup pınara koşturuyor. Ölünün suyu taze olmalıdır. Ardından bir de tembih geçiyor.

— Beri bakın, elinizi değirmeyin. Oyuna dalıp eğlenmeyin ha...

Dursun, hocasının başına geçti. Çenesini çekip bağladı. Sonra başına çöküp Yasin okudu bir süre. Bitirince, dua etti. Topçu Yusuf, tabutla teneşiri almak için camiye döndü hemen. İnadoğlu, kazmayı, küreği aldı. Gençlerden birini çağırdı başıyla. Mezarlığın yolunu tuttu. Kendilerine bir iş düşmeyenler, damın önündeki sayvanda çömeliyor. Üç aşağı, beş yukarı gezinip tespih çekiyor. Çocuklar, yeni bir oyun aramanın derdinde. Sesler pek yükselirse, Dudu çatınıp çıkıyor avludan. Bir bağırıyor onlara. Çocuklar kaçışıyorlar.

Kendi aralarında geçmiş günleri ansıyorlar. Süllü'nün içinde bulunduğu olayları anarak, onu yaşatmaya çalışıyorlar. Ölüm ne kötü şeydi. Ölecek miydi Süllü Dayıları. Daha iki yıl bile olmamıştı, her şeyden elini eteğini çekeli. Bir kez daha böyle olmuştu. İmamlığı Dursun'a, dayıbaşılığı toprağı bol olsun, Topal Ali'ye bırakmıştı. İkisini de bir iyice pişirmişti bu işlerde. Sonra ben kocadım, deyip kıyıya çekilmişti.

Oysa, Tanrı razı değilmiş onun dinlenmesine. Dursun, milis yazılıp savaşa katılmış, çavuş olup İzmir'e girmişti 9 Eylül'de... Topal Ali'nin kentte Yunanla vuruşurken yittiğini, kent 5 Eylül'de geri alınınca öğrenebilmişlerdi. Yok, kent alınınca değil, ilk kaçaklar, Yunan yerleşti diye dönmüşlerdi bir kez. 24 Haziran'da kaptırdıktan üç ay kadar sonra, tümü dönmüşlerdi yerlerine. Tam, bir yıla yakın, Yunan boyunduruğunu kabul ettiler. Hatta, Kayalar köyü bile. Süllü yaşantımızı sürdürmek zorundayız, demişti. Yaşantımızı, sürdürmek zorunluluğu. İşte şimdi sürdürememişti o artık. Yoktu...

Ayaklarını sürüyerek, peşlerine takmıştı onları. Kente varmadan, tepelerin ardında konaklamışlar, Süllü, kendisi inip kolaçan etmişti ortalığı. Onlar için bir sakınca olmadığını bağ bozucunun onlarsız olmayacağını iyice öğrendikten sonra, kesiciliğe başlamışlardı yeniden. Ama Sakarya yönünden Yunanın bozulduğu, önüne gelen yeri yaka yıka kaçtığı haberi gelir gelmez de, lokmamız yeter, deyip ardına taktığı gibi köye döndermişti. Sonra kent yanmış. Baştan sona yanmış. Kentli, korkudan onlardan hemen sonra yollara düşmüştü yeniden. İşte o zamanlar öğrendiler Topal Ali'nin yiğitçe ölümünü.

Sonra, Dursun çıkageldi. Birlikte gittiklerinin çoğunluğu yitmiştir. Ama Deli İmam, İzmir'e dek yürümüştü Yunanın ardından. Yolları, yanan kentleri, Başkumandanlık Savaşı'nı anlatmıştı onlara. Kemal, derken onun da gözleri Gazi Kerim gibi parlıyordu. Kemal, diye bir başlıyordu savaş anılarına. Başka söz çıkmıyordu ağzından. Kerim'le ikisi yan yana geldiler mi, yiten bir devletten çıkan bir ulusun destanı şakıyordu köylünün kulaklarında. Çanakkale Savaşı'ndan başlıyor, Başkumandanlık Savaşı'na, İzmir'e kadar anlatıveriyorlar olanları.

Süllü, bazen söze karışırdı. Köylü savaş öykülerine daldığında, Dursun'un gözlerinin içine bakar, "Namaz vakti geliyor," diye uyarırdı onları. Savaş süresince, baştutarlıklarını hiç yüksünmeden yüklenmişti tekrar. "Ben, yerime adamlarımı seçtim," diyordu. "Seçtim ya, ikisi de birbirinden beter savaşçı çıktı. Galiba, bizim köyde dayıbaşılık töresi, imamların üstüne kurulacak. Bir kez kurtulalım bundan dedik. Topal Ali'yi dayıbaşı, Dursun'u imam yapmaya kalktık. İlkin, güvey kaynata oldular. Sonra baksana Topal Ali'ye, yitiklere karıştı kent içinde.

Dursun, kenti iyi bilir artık. Savaştı orası için. Kentli de iyi bilir onu. Ne yaman bir savaşçı olduğunu öğrendi. Bundan sonra, dua edelim ki, sağ esen dönsün. Çünkü, benim gücüm kalmadı. Dursun'un geldiğini bir görsem. Yeniden köylünün önüne geçip tekbir getirdiğini bir işitsem yok mu..."

Ölüm ne kötü şeydi. Yok belki de iyi şeydi. Artık kendini sürükleyemez olmuştu Süllü. Yarım saatte zor varıyordu camiye. Namazlarını evde kılayım da demezdi ki... Dursun gelmişti işte. Gazi İmam olarak. Kumandanı Gazi Kemal olmuştu. O Gazi İmam. Delisini unutturmuş. Hem uzadığı için, güç geliyor söylenmesi. Gazi Deli İmam dediler bir süre. Sonra Gazi İmam'a indirdiler bunu. Yakında Dursun'a dönerler yeniden. Belli mi olur köylünün deyişi. Süllü'nün dediği de çıkmıştı. Dursun, yeniden düşmüştü köylüsünün önüne. Yakında, kente inecekti. İnecek, kentlinin selamını toplayacaktı.

İlk kez yapacaktı dayıbaşılığı. Kentliden tanıdıkları çoğalmıştı artık. Yanında vuruşan bağ sahipleri vardı. Yiğitliğini biliyorlardı. Dö-

nersek, demişlerdi vuruşma sırasında. Sağ esen dönersek, arayalım birbirimizi. Unutmayalım. Çavuşum, unutmayalım olmaz mı ha!.. Savaş arkadaşları unutulur muydu hiç?

Süllü Dayısına güveniyordu Dursun. O kente indiğinde, köylünün namazlarına imamlık ederdi yine. Umudu boşuna çıktı.

Ölüm nasıl yaklaştırıyor kişileri birbirine. Kaç yıllardır köylünün arasına katışmayan, hanayından bu yana sadece tarlalarına gitmek için çıkan Hasip Ağa bile, bir koşuda gelmişti Süllü'nün evine. Sırtını damın duvarına dayayarak çökmüş, elindeki kehribar otuz üçlük tespihi çekiyor. Kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu...

Ölüm, Karaayakoğlu'nu bile korkutup köylüsünün arasına karıştırdıktan sonra, ötekiler için, büsbütün dehşet verici. Karaayaklar bile ölümün karşısında titriyorlar. Ellerinin eremediği, önüne duramadıkları bir o var çünkü...

Kimse yarınından güvenli değil. Hiçbir suçları olmadığını biliyorlar. Biliyorlar ya, yine de umutlu değiller cennetten. Yeryüzünde böylesine yoksulluk ve yoksunluk çektikten sonra, daha da kötüsünü yaşamak korkusu, yüreklerini buruyor. Çünkü, yasak sayılan şeyleri gerektiğinde öylesine yapıyorlardı ki...

Hasan, neredeyse on yaşına girecek artık. Dursun Efesi geçenlerde kolundan tutup birlikte camiye götürdü onu. O gün bugündür de, köylüsüyle birlik camiye girip çıkıyor. Namazlarının birini de geçirmiyor.

Ninesi, bildiği duaların tümünü ezberletmişti. Arapça öylesine benliğini yitirmişti ki, ağızdan ağıza dolanırken. Dursun Efesinin okuduğu duaları, kendininkilerden başka sanıyor Hasan. Ne olsa, onunkiler daha az bozulup yayvanlaştığı için...

Şimdi Süllü'nün topladığı insanların arasına o da katılmıştı. Oradan oraya gidip geliyor. Ninesinin elinden, tahta güğümü ilk kapanlardan biri. Herkesten önce varmış pınara. Tüm çocuklardan önce doldurup koşarak dönüyor.

Koca kütükler atmış ocağa ninesi. Tutuşturmuş. Kazan, alazların arasında kızıyor. Hasan, güğümü koşturunca, boşaltı ninesi. Hafif bir cızıltı yükseldi suyun değdiği yerlerden. Arkadan öteki çocuklar

da gelince, doldu kazan. Ağzına kadar doldurdu Dudu. Ateşini ölçerdi. Kaynamasını beklemeye başladı.

Ilıştırmak için, bir kez daha gönderdi çocukları pınara. Onlar dönünceye yıkanırdı Süllü. Ama Hasan, güğümü suya gitmemişlerden birine kaptırmıştı. Daha Dudu Ninesi boşaltıp koduğunda, biri kapmış, seğirtmişti pınara.

Ateşin karşısına, ninesinin yanına çöktü Hasan. Bir süre alevlere, alevlerin içinde kütüğün közleşmesine baktı. Dudu, yan gözle torununu süzdü. Kendi torunundan daha büyük bir içtenlikle bağlıydı Hasan'a. Böylesi oturdu mu, hayretmezdi artık. Yine bir soru hazırlıyordu ki, cevabı mümkünsüz. Yeryüzü Münkir Nekir'i derlerdi köylüler. Durup durup bir soru soruyor ki, aklı tepesinden fırlıyor adamın.

Ve dinlerlerdi sorusunu bir süre. Cevap vermek zorunda kalmamak için de, başlarını sallayıp kovalarlardı. Hemen de belli olurdu soru soracağı zaman. Çöner. Yerde kendi kendine sallanır. Sonra oturturdu soruyu. Tıpkı şimdiki gibi...

Yanılmadı Dudu. Hasan bir süre sallandı çömeldiği yerde. Sonra başını dikti. Gözlerini kısıp ağzını büzerek.

— Nine, dedi. Nine ölüm nedir?

Dudu, düşünceli düşünceli baktı Hasan'a... Ne deseydi acaba? Nasıl anlatsaydı ölümü? Öyle soru soruyordu ki, bu çocuk insana. Tüm yaşamı, insan yaşamının ilk basamağından son eşiğine kadar geçen günlerini izleyip sağ, esen düzenlemek çabasıyla geçen Dudu bile, zınk diye kalıyordu yerinde. Doğal bir şeydi ölüm. Doğmak kadar doğal. Bunun ne olduğunu hiçbir zaman düşünmemişti ki... Yutkundu. Anladı Hasan. Ninesi bir cevap arıyor. Aramasa, yutkunmaz. Bir iş bulur. Haydi, der. Sen bunu yap gel bakalım. Acele bu...

Yutkunduğuna bakılırsa, cevabını arıyor. İyi. Kızmadı. Zaten, ölü başında kolay kızmaz insanlar. Kavga döğüş yaparlarsa o başka. Gürültü oluyor, ölü rahatsızlanacak diye, kızarlar bir. Onun dışında, öylesine yumuşak, öylesine değişiktirler ki...

Böylesine doğal bir şeyin, çözülmesi mümkünsüz bir problem olduğunu o zaman anlıyor Dudu. Bunca yaş yaşadım diye geçiriyor. Bir kez olsun aklıma gelmedi bunu düşünmek. Çok bir akıllı olacak

bu oğlan canım. Keşke tutsaydı Karaayakoğlu'nun sözünü anası. Bir okusaydı bu. Kente gidip ünlü hocaların önünde bir diz çökseydi. Ülkede bir eşi daha bulunmaz bir bilgin olurdu hiç kuşkusuz. Kişiye böyle sorular soran bir çocuk, bir de bunları yeri yurduyla öğrenirse, yörenin en bilgili kişisi olmaz mı?

Şimdi cevap vermek gerek bu soruya. Bir çocuk için en kötü şey, büyüklerini bilgisiz bellemektir. O zaman saygısı kalmaz. Dünyası yıkılır. Hiçbir şeye değer vermez olur. Bu bakımdan oturaklı bir cevap bulup yerleştirmeli yerli yerince.

Gözlerini ateşe dikmiş bakıyor. Yeni bir soru sormanın gereğini bırakmayacak bir cevap arıyor alevlerin arasında. Bir gören, eğe kemiğinden geleceği okuyor sanır. Dişsiz, sivri çenesi fırlamış. Kalın kütüklerden çıkan alevin içine dikilmiş bakışları. Bir şeyler arıyor oradan. Kütükten, kızarıp yükselen alaz, bir şeyler söylüyor ona.

Gözleri parlıyor Dudu'nun. Güzel bir cevap sevinci dudaklarını büzüyor.

— Ölüm neye benzer biliyor musun Hasan?

Hasan, kıpırtısız bekledi ninesinin cevabını. Gözlerini kırpmadan baktı yüzüne.

— Neye nine?

— Toprak acıkır Hasan. Toprak da insanlar gibidir. Belirli bir süreç içinde acıkır. O zaman sürmek gerekir onu. Ekmek gerekir. Doyduysa ne âlâ. Doymadıysa daha ister toprak. Terini alır insanoğlunun. Yetmez. Tohumunu, emeğini alır. O da yetmez aslanım. Gayrı alacak bir şeyi kalmamıştır. Canını alır. Bir can yetmezse, pek çok can alır. Doyar toprak. Bir süre doyar aldığıyla. Sonra yine acıkır.

Sustu. Bir süre düşündü yeniden. Ve devam etti.

— İşte ölüm, insanoğlunun bir lokma gibi, bir tohum gibi toprağa düşmesine benzer. Anladın mı koçum...

Başını salladı Hasan. Hiçbir şey anlamamıştı ninesinin söylediklerinden. Ama öyle sözler dizelemişti ki, anlamını bilmese bile gerçeğe yaklaştığını sandı Hasan. Ölüm gibi, anlamsız bir oluşum, ancak böyle anlatılabilirdi. Çok bilge kadındı bu ninesi canım. Her şeyi biliyordu. Çocuk doğurtmayı. Sonra, yara tımarını. Yara tımarı ak-

lına gelince, eli ensesine gitti. Güldü. Kaç yıl olmuştu ensesi düzeleli. Ama canını çok yakmış olmalı Yunan. Onca zaman geçtiği halde, unutamıyor.

Kalktı Hasan. Süllü'yü çoktan unutup boğuşmaya başlayan akranlarının arasına katıldı. Ama oyunları yarım kaldı. Büyükler başlarına dikildiler hemen. Ölü başında boğuşulmaz, oyun oynanmazdı. Başka zaman olsa, kışkırtır, kızıştırırlardı oysa. Şimdiyse, yumruklar bir baskı aracı olarak havada sıkılmıştı. Çözülüverdi yumak. Büyüklerin dediğini duymayıp da boğuşmaya devam edenlerin enselerinde bir iki tokat şaplayınca, onlar da bıraktılar. Bir köşeye çekilerek, ovunmaya başladılar.

Kadınların çığlığı yöreyi inletmek amacıyla habire uzuyor. Süllü'nün dediklerini, yaptıklarını, yediklerini ve sevdiklerini sayıp sayıp ağlayan kadınların çığırmasında, her kıpırtı büyüyor, daha göze batar bir hale geliyordu.

Dursun, yüzü kararmış, kara sakalını titreterek, bir yandan dua ediyor. Bir yandan da, hocasının cenazesini hazırlıyordu.

Sonunda başıyla bir işaret verdi kadınlara. Ağlayarak kalktılar. Damın öteki bölmesine geçtiler. Dursun, yaşlandıkça iyice küçülen hocasını kucakladı. Dudu'nun hazırladığı teneşirin üstüne yatırdı. Beyaz sakalları göğsünün ak kıllarına karışmasa, çocuktan farklı değil Süllü. Teneşirin üstünde öylesine çelimsiz.

Yıkıyor, kefenliyor. Ve öteki erlerin yardımıyla, tabuta yerleştiriyor Süllü'yü, Dursun. Sonra, köylünün omuzlarında, salınarak camiye doğru yürüyor tabut.

Dudu, bir süre ardından bakıyor gidenin. Sonra, gözlerini kırpıştırarak,

— Sıra benimdi Süllü, diyor. Sen daha diş çıkarırken, ben saçı örülü koca kızdım. Ama öldürmeyen Tanrı öldürmüyor. Anlaşılan, benim toprağım daha acıkmamış.

* * *

Dursun, kente gidip geliyor. Kaynatasının yerine dayıbaşılığı da o yapacak artık. Köylünün gözü üstünde. İniyor kente. İlkin, eski işverenlerine uğruyor bir bir. Sonra, birlikte vuruştuğu yoldaşlarına. Oturup anılarını tazeliyorlar.

Esnaf dükkânlarında, savaş anıları başlayınca, saatler unutuluyor. Uzayan öyküler, günü farkında olmadan akıtıyor. Dursun irkiliyor. Ve anlatıyor niye geldiğini. Köylüsü bekler onu. Yazın, yaz gecelerinin serinliğinde anlatırlar bu öyküleri. Şimdi iş bulması gerek. İki yıldır ovaya inmemiş köylüsü. İki yıldır, ne üst kalmış her birinde, ne de yiyecek tek lokma. Bunu karşılamaları gerek. Bu yıl, her yıldan daha çok çalışmaları gerek.

Hem artık savaş bittiğine göre, biraz artırırlarsa gündeliklerini. Yaşam kolaylaşır. Dokuz, on ay oluyor Yunan'ı denize dökeli. Terhis olalı dört ayı buldu mu ola? Olmuştur. Yeniden düzen tutmak zorundalar her bir şeye. Daha askerden geldiği gün evermişti onu Süllü Dayısı. "Kız çok bekledi," demişti. "Topal Ali'nin yitikliği, beni vekil yapar. Haydi bakalım Adsız. Kış günü düğün olmaz deme. Bu işi bitirelim." Meryem, boynunu bükmüştü. Daha gencecikken iki kez dul kalmanın acısı, Fatma'nın yoldaşlığıyla gidiyordu. Ama gerçekten çok beklemişti yavuklusunu.

Mehmet, babasının sözünün üstüne söz komazdı ki, zaten. Şimdi en büyük Süllü olduğuna göre, nasıl biçerse, öyle dikerlerdi. Dursun'a da gerekliydi çok para. Bu yüzden, daha çok iş arıyor kentliden. Verirlerse, çalışırlar. Vermezlerse...

Deli İmam'ı kırarlar mıydı hiç. Dillere destandı onun çeteciliği. Sonra orduya yazılmış, gık demeden İzmir'e kadar vuruşmuştu. Bursa, İstanbul üstüne göndermemişlerdi eski çetecileri. Hemen toplamışlar. Bir süre yedek güç olarak tuttuktan sonra, salıvermişlerdi.

Kimin yanına vardıysa, bizim bağa da gelin, diye söz aldı. Topal Ali'den, hatta Süllü Dayı'dan bile daha fazla işle dönüyordu köyüne. Elbette öyle olacaktı. Savaş nasıl kırdı bizi diye düşünmüştü yol boyu. İşçi gerek bunca bağı işlemek için. Kolay mı? Savaş, erleri yitirdi. Kadınlarla çocuklara kaldı işin çoğu. Bu yüzden, adam başına daha çok iş düşüyor. Yoksa, ben bu acemiliğimle onlardan fazla iş alabilir miyim?

Mümkünü var mı bunun. Hem kentli de kırıldı. Bunun yerini doldurmak isteyecek. Üzüm çokakta çok durmaz. Ya keser, serersin. Ya da akar yiter kendiliğinden. Çok adam gerekli bu yıl. Biz de çok iş

yaparız. İki yılın acısını çıkartırız. Doldururuz torbalarımızı. Sandıklarımıza atarız giyecekleri. Gelecek yıllar işimiz azalsa bile, ucu ucuna ekleyebiliriz.

* * *

Kervan olup ovaya iniyor köylü. Süllü'nün koyduğu yasalar hiç değişmeyecektir. Kent yine gözlerde büyümüştür. Oraya girilmez. Kentlileri damlarında, köylerinde ağırladıkları, onların da kendileri gibi olduğunu gördükleri halde, değiştirmiyorlar yasayı. Yine eski yollardan, eski konak yerine doğru iniyorlar.

Hasan, Dursun Efesinin eteğine yapışıyor. İş istiyor ondan.

— Dursun Efe, beri bak Dursun Efe.

— Buyur Hasan.

— Ninem kocadı artık. Çalışamaz. Sen bana bir iş ver. Evimiz bakım ister. Ninem yumuşak yumuşak yiyim ister. Ben büyüdüm. Gayrı bebecikler gibi su taşıttırma bana olmaz mı? Bir dürüst iş ver. Çalışayım akşama dek. Çalışayım ki, kazancımı hak edeyim.

Başını okşuyor Dursun. Savaş yoldaşı. Daha çok da kaynatasının yoldaşı. Ama onlara da kavalıyla güven getiren bir eski savaşçı Hasan da...

— Olur Hasan. Hele bir varalım ovaya. Sana da bir iş uydururuz.

— Ben uyduruk iş istemiyorum. Bayağı iş ver. Keleter taşıyayım ha... Keleterci olayım ben de... Tıpkı babam gibi... Ninemin deyişine göre, o en birinci keleterciymiş.

— Öyleydi Hasan Efem rahmetli, yetimim. Öyleydi ya, senin için henüz erken keletercilik. Hele birkaç yıl daha geçsin. Hele geliş biraz daha. Sonra düşünürüz.

— E, ne yapacağım ben? Karılar gibi üzüm mü kestireceksin yoksa...

— Ovaya varalım dedim ya Hasan. Hele dur, varalım bir kez ovaya.

Peki, diyor Hasan. Boynunu büküyor. Dayıbaşının sözünden çıkmak olmaz. Demek daha keletercilik yapamaz. Neden ama... Kolunda güç, göğsünde yürek taşımıyor mı o... Kaldırır keleteri. Belki babası gibi dört-altı değil ama iki keleter taşıyabilir ya... Dursun efesinden

iyi bilecek değil ki... O ne derse, öyle yapacak. Öyle yapmak zorunda. O hem yaman bir savaşçı. Hem de dayıbaşı...

Ova sıcak.

İki yıldır dağların serinliğine bir iyice alışmış köylüler bunalıyorlar bu sıcaktan.

Dağda ne giymişlerse soğuğa karşı, yine o var sırtlarında. Kalın giysiler, terlerini içlerinde tutuyor. Kokutuyor onları. Ama daha çok bunalmalarına da olanak tanımıyor ya. Bir tek giysisi olursa kişinin, ne yapabilir? Hem daha da iyi kalın giysi. Güneşin işlemesine, bedenin yanmasına engel oluyor.

Dursun, Hasan'ı kesici ayırdı. Zoruna gidiyor bu iş Hasan'ın. Zoruna gidiyor ya, başını okşayıp bunu yapacaksın deyince Dursun Efesi, yapmam diyemiyor. Eğer şimdiden ağır iş altına girerse, kavrulur kalırmış. Sonra babası gibi olamazmış. Ninesi de destekleyince Dursun Efesini, alınmıyor artık.

Dudu Nine, çocuklarla, eşyaların başında bekçi kalıyor. Dursun, dayıbaşılık hakkından bir gündelik ayıracak ona. Hasan da tam çalışınca, durumlarını düzeltirler.

Akşamları, elinde iki salkım soğutulmuş üzümle dönerken, bir güç kaplıyor Hasan'ın içini. Kuyu suyunda soğutulmuş üzümler, ninesinin dişsiz ağzında yiterken, keyifle gülümsüyor. Durmadan dua ediyor ona Dudu.

Bir ağırlık geliyor üstüne. Giderek çocuk oyunlarından kaçınıyor artık. Büyüklerin söyleşisine dinleyici oluyor. Yadırgamıyor büyükler onu. Hatta çok zaman, savaş söz konusu olduğunda soruyorlar. Etem, Mustafa Bey çatışması nasıl oldu? Sonra söz açılıyor. Yaman bir adamdı Etem. Ama Kemal'le çatışmayacaktı. O çok büyük bir adam. Hem en büyük kötülüğü de yaptı Etem. Yurdunu terk etti. Ve üstelik Yunanla birleşip yurt savunmasındakilere karşı vuruştu.

Zeybeklik töresi nasıl gerektirir? Bir kızan, efesine karşı durdu mu, o efe, onu temizlemelidir. Yoksa efeliğine gölge düşer. Bu iş de böyle. Kemal, tümünün kumandanı. Bir kumandan ona karşı geldi mi, artık düzen bozulur. Düzenin bozulması da, yenilgi demektir. Katlanılmaz buna. İşte gözlerinde o kadar büyüttükleri Etem bile Yu-

nanlılara katıldığı halde sürüp gittiler. Dumlupınar'da bir sabah patlayan toplar, bir hafta sonra İzmir'e çekilen bayrağın muştusu oldu...

Bazen kendiliğinden coşar Hasan. Söyleşiye katılmadan, karnını doyurup yan gelir söğüdün altında. Sırtını ağacın kalın gövdesine dayayarak, kavalını çıkarır.

Gecenin yıldız yıldız parladığı, ayın aydınlık bir gülücükle, gergin karınlarını göğe çevirmiş uzananları selamladığı zamanlarda, tatlı bir ses gezinir üstlerinde. Önünde binlerce koyundan meydana gelmiş bir sürü varmışçasına. Tüm çakıltaşları koyun kesmişçesine. Üfler de üfler kavalına.

Atalarının göçebelik zamanlarından kalmış tüm öyküleri art arda sıralar artık. Yetmezse, yeni şeyler bulur. İçinden geçen, gözlerini parlatan tüm düşünceler, kavalın ince ağzından türkü olur. Dökülür gecenin sıcağına. Kulaklardan yüreklere bir ılıma gibi akar.

Kavalı ağzından çektiğinden, sırtını sıvazlar büyükler. Çevresinde kenetlenmiş bulur akranlarını. Gözlerini dikmişlerdir Hasan'ın parmaklarına. Öyle kalmışlardır. Güler. Onlar da gülerler ve "daha" derler. "Haydi daha çal."

Tekrar başlar Hasan. Biraz daha kıvançlı havalar tutturur bu kez. Tek düzen, ışıksız bir yaşantının insanlarına, yeni dünyalar, özlem duyguları, hayaller yaratır kavalıyla. O kaval çalarken, iç dünyaları bilinçlerini iterek, yüzeye yansıyor sanki... İç dünyaları temiz onların. Aydınlık... Görevini yapmış kişilerin mutluluğunda. Ama yeterli değil ki, bu kadarı. Her an ölüme hazır olmak, yaşamı dilediklerince götürmeye yeterli değil. İşte bu yetmezlik acısından, Hasan'ın kavalıyla kurtuluyorlar.

Yeni giysileriyle, tüm düğün havasında, toylar düzenlenen bir dünyayı yaşıyorlar. Davullar vuruyor bir yanda. Oyunlar oynanıyor öte yanda. İnsanlar güleç. İnsanlar mutlu. Ve orada toprak aç değil. Tohum, emek, ter, can istemiyor. Kendiliğinden fışkırıyor her bir şey. Ektiğini biçiyorsun. Çok çalışıyor, çok kazanıyorsun. Bir kış, bir aylık çalışmanın tutsağı değilsin. Başaklar boy vermiş. Başını aşarcasına. Asmalarda tombul üzümler. Toprak, karnını yardıkça, ekmek yanığı gibi, yağırdıyor.

Cennet olmalı ora... Ölümsüz bir yaşantının bulunduğu yer başka neresi olur? Cennete gidiyorlar bir küçücük çocuğun nefesinin ucunda. Savaş yok. Savaşın gereği de... Herkes, kendi çalıştığınca kazandıktan sonra... Herkes aynı mutlu yaşamın tadını aldıktan sonra, ölüm niye gereksin? Öldürmek çabası niye?..

Zaten bu dünya geçici. Bu dünyanın güçlüğü oranında, kolay bir yaşantı sağlayacak öteki dünya. İşte, Hasan'ın anlattığı bu. Herkesin toprağı, herkesin işi olacak devamlı. Ve mutlu bir yaşama dalacaklar. Bir başkasından iş isteme, geçimini bir başkasının bağırtılı keyfine bağlama zorunluluğu yok. Kendinin her şey. Az çalış, aç kazan. Çok çalış, çok kazan.

Şaşılası bir şey bu. Neden Hasan böyle vurduğunda kavala, hep bunları düşünüyorlar. Neden tüm köylünün düşüncesi, hep bu noktada kenetlenip kalıyor. Demek bir üfleme değil Hasan'ınki. Gerçekten bunları söylüyor. Dokuz, on yaşlarındaki bir bebenin aklından geçmez bunlar. Bir söyleyen, bir söyleteni var. Ne derler, söyleyene değil, söyletene bak sen...

Tanrı'nın muştusu olmalı bu. Buncağız çocuğa, böylesine düşleri başkası anlattıramaz. Kaval çalmak bir Tanrı vergisidir. Doğru... Ama bunları anlatmak, Tanrı vergisinden de öte büyük bir şeydir.

Çünkü her zaman böylesine coşmaz Hasan. Böyle öyküler anlatmaz. Kendiliğinden oluyor bu. Haydi Hasan, vur bakalım kavalına dediklerinde, hiç böyle değil. O zaman yine götürür koyunları yaylağa. Yine suya indirip ağıla çeker. Ama böylesi değil. Bildiğimiz çobanlar şakır nefesinde. Bunda ise, babasından, anasından ve de tüm geçmiş ozanlardan kalma bir umut kıvılcımı var.

Bakarsın, bazen oyun havası tutturmuş. Durgun, sert zeybek havası, dağları anlatıyor sana. Dağlardaki vuruşmayı, kurşunun ucunda düğümlenmiş bir kaderin ağır öyküsünü. El kaldırır kocaman adamlar. Dönenirler çakılların üstünde, kuma diz vura vura...

Ağır bir zafer sonrasını anlatan Aydın Zeybeği... Umutlu bir direnişin keyfinde zıplatan Sarı Zeybek. Yukarıdan yukarıdan parmak şıklattıran Harmandalı. Arka arkaya dizilir. Güneşin kızgın ışıklarında çıtırdamış çakıllar, gecenin serinliğine alışmaya başlarken kaval susar.

Ocaklar, küçük kıvılcımlar sıçratarak küllenir. Yıldızlar daha belirli, daha ışıltılı göz kırpmaya başlar. Sevdalı köy kızlarının gözlerine benzer gök. Işık ışık özlem, burcu burcu sevda dokunur üstünde...

Bazen de tüm üstelemelerine aldırmaksızın omuz silker. Kavalını eline bile almaz. Eğer çok üstelerler, hele işe Dursun da katılırsa, çıkarır kavalını. Ama öyle bir çalar ki, tümü ağlar. Hep acılı havalar bulup üfler artık. Bir kez, hiç olmazsa nefeslenecek kadar kıvançlı bir şey çal değil mi? Sakın ha... Ağlatır tümünü. Kanıncaya, doyuncaya...Ve de biri dayanamayıp ağzından kavalı çekinceye dek.

Öyle günlerinde en iyisi söyleşi kurmaktır. Savaşı, savaşta olanları anlattırmaktır Deli İmam'a... Savaş sözü geçti mi, Adsız'ın Dursun'u hemen Deli İmam kesilir. Öyle kolay anlatmaz olanları. Ya kayınbiraderi söz açacaktır. Ve bilerek yanlışlık yapacaktır bir yerde.... Ya da Kerim...

Yine böyle bir akşam. Söyleşi kurulmuş. Savaş öyküleri almış yürümüş. Birden bir soru geliyor Hasan'ın aklına. Sorsam mı, sormasam mı diye gözlerini kırpıştırıyor. Dursun, onun durumunu görünce ikirciklendi. Sözü kesip kaçmak istedi. Kaçamadı.

— Dursun Efe, tüm gâvurlar kaçtı dedin. Onların bağları, evleri n'oldu?

— Kentli bakıyor bağlarına.

— Neden?

— E, bağ bakılmak ister. Boş mu kosunlar. Duyduğuma göre göçmenlere vereceklermiş.

— Göçmenlere mi? Kim bu göçmenler?

— Yunanda kalan topraklardan yurda gelecek olanlar.

— Kaçıp gidenin malını, kaçıp gelene verecekler ha...

— İşte onun gibi bir şey.

— Biz neden bakmadık bu bağlara. Kentli bakacağına biz baksaydık ya. Yunanı biz kaçırmadık mı? Siz vurmadınız mı dağlarda?

— Öyle ama biz köylüyüz. Köyümüzdeki toprağımıza bakabiliriz ancak.

— Köyümüzde toprak var mı? Yok. Deseydin ya o zaman kumandana. Gâvur kaçtı. Bizim köyde toprak kalmadı. Boş yerlere biz bakalım, deseydin ya...

— Olmaz Hasanım. Hiçbir asker böyle bir şeyi diyemez.

Daldı Hasan. Uzun süre düşündü. Başını kaldırdığında, gözleri kor gibi yanıyordu.

— Madem öyle de, neden gidip vuruştunuz siz?

— Irz için, namus ve de yurt için.

— Bağlar kentlinin olsun diye ha...

— Kimbilir. Belki de...

— Ben de Topal Ali Dayımı akıllı bir adam sanırdım.

— Akılsız mı?

— Akılsız ya. Elin ırzı ve yurdu için vuruşulur mu? Bize neydi buralardan?

— Bize ne olur mu hiç Hasan. Buralar olmazsa açız biz. Kim bakarsa baksın bağlara. Bizi ırgat tutacaklar ya. Yine biz çalışıp biz doyunacağız buradan. Böyle kötü şeyler getirme aklına sen. Daha küçüksün.

— Eh, orasını anladım. Ama gâvurlardayken de biz çalışmıyor muyduk?

Yeni bir sessizlik kapladı ortalığı. Bakışlar bir Hasan'ın, bir Dursun'un üstünde toplanıyor. Kızmıştı yine Deli İmam. Hem de hiçbirinin sorularına cevap veremediği Hasan'a kızmıştı. Yunan karşısında vuruşmaya benzemiyordu bu iş. Haydi bakalım. Cevap bulup yetiştirsin şimdi.

Dursun, çaresizlikle bakındı. Biri girseydi ya söze. Neden ona bırakıyorlardı bu laf anlamazın sorularını cevaplamaya. Tümü biliyordu işte. Bir başkaydı bu çocuk. Kaval çalarken, tümünü güldürüp ağlatıyor, soru sorarken, çuvallatıyordu kişiyi.

Baktı, cevabı da o vermek zorunda. Yutkundu.

— Orası öyle Hasan. Ama tümden Rum keserse, belki çalıştırmazlardı bizi.

— Kimi çalıştıracaklar? Hani adam?

— Bulurlardı. Onların yoksulu da çoktur kimbilir. Getirir, onları çalıştırırlardı.

Daha çok uzatmadı söyleşiyi Dursun. Hemen kalktı.

— Geç oldu artık. Yatalım. Sabaha işimiz çok.

Omuzlarını silkti Hasan. Ninesinin yanına sokuldu. O gider gitmez, bakıştı oturanlar.

— Amma sordu ha...

— Ne diyorsun emmi. Sırtım terledi valla. Nerden de bulur çıkarır bu soruları.

— Hiçbirimizin aklına gelmedi bu şimdiye, biliyor musun İmam.

— Nerden gelir ki... Yürü vuruş derler bize, vuruşuruz. Öl dediklerinde ölürüz. Sonra gel çalış, iş gör derler, yaparız dediklerini. Bundan ötesini bilmeyiz ki...

— Okusaydı bu çocuk. Bir okula gitseydi, bilgisinin üstüne çıkacak bilge bulunmazdı tövbeler olsun.

— Okuyamadı işte. O da bizim gibi körlenip kalacak.

— Düşünüyorum da, neden vuruştuğumuzu bilemiyorum ben. Hasan'ın tüm dedikleri doğru.

— Doğru ya, çözümü bulunmadıktan sonra, yararsız. En iyisi gidip uyumak.

Onlar uyuyorlardı. Ama Hasan'ın gözüne uyku girmiyordu... Aldığı cevaplar yetersizdi. Üstelerse, kovalardı Dursun. Kovalar, birkaç gün almazdı onu söyleşiye. Neden ölmüştü Topal Ali... Hem de hep karşı durduğundan yakındığı bir adam için. Bilemiyordu. Bilemeyecekti de galiba. Çünkü büyükleri de bilemiyordu bunun cevabını.

-40-

Kayalar köyünün yaşlıları sıraya girdiler sanki. Dünyanın yaşamını Dudu'ya bırakıp bırakıp yitiyorlar. Her yitenin ardından hayıflanıyor Dudu. Sıra benimdi, diye. Ama bir türlü ona gelmiyor sıra. Bir sabah kalkıyorlar ki, biri yitmiş kocaların. Ya da bir öğle, camiden çıkınca, ikindiye zor yetiştiriyorlar.

Toprak acıktıkça, "daha" diyor. Ve kurumuş yaprak gibi, kocalardan birini çekip alıyor kendine. Hürmüz, İnadoğlu, Topçuların Hasene, bir bir yitikler kervanına katılıyor.

Ve Dudu, ellerini göğe kaldırıp yakarıyor Tanrısına. Sıra benimdi oh yüce Tanrım. Neden şaştı yine Azrail'in... Sonra düşünüyor. Azrail şaşmaz. O, toprak meleği, hiçbir zaman şaşırmaz yolunu. Görevi kimeyse, toprak lokma olarak kimi seçtiyse, onu alır ancak. Daha zamanı var kendinin. Bekliyor olmalı Tanrı. Anasız babasız kalan Yetim Hasan'ın bir yurt, yuva sahibi olmasını bekliyor. Yeryüzündeki son görevi bu onun. Hele bir kez eversin Hasan'ı. Şöyle, parmağı kınalı, saçında yıldızlar balkıyan, kara gözlü bir kız bulsun. Bak durur mu Tanrı'nın işlevi.

Hasan, bu yaz kesicilikten kurtulacak artık. Kıvancı o... Sanki kesicilikten kurtuldu mu erler arasında sayılacak. Hemen büyüyüverecek. Öyle geliyor ona. Bir yiğit olduğunu o zaman onaylayacaklarmış gibi geliyor. Görsünler ama bir. Çekiciliğe bir başlasın. Babasının adını yerde korsa, ona da Gariplerin Yetim Hasan demesinler. Babası ne kadar taşıyorsa, o da o kadar yüklenecek. Yüreği ağzına gelirmiş kızların. Gelsin...

Söz verdi Dursun Efesi ona.

— Söz Hasan, dedi. On beş yaşına bas. Keletercisin.

Bu yaz basacak on beş yaşına. Ve bu yaz başlayacak çekiciliğe. Gayrı ondan sonra seyreyle sen Hasan'ı. Babasının mânileri varmış. Onun kavalı var. Yandı mı bir kınalı kıza, babası gibi mâni söyleyeceğine, kaval çalar o da...

Geçen güzden hazırlıklıydı buna ninesi. Ne demişti akşam yatarken.

— Geliştin artık Hasan'ım. Hele bir de keleterci ol. Yüklen altı keleteri yiğit omuzlarına. Bir salın bağın içinde. O zaman evereyim seni. Diyeyim ki, Dudu, Hasan'ın babasının yerini tuttu. Geçti bile. Durma artık. Ever oğlanı. Ve de hemen çıkayım kız aramaya. Kendin bulamaz, sümsüğün biri yanaşıp benim aramama komadan seni çekip almazsa elimden. Gayrı işim tamam o zaman. Dünyada yapacağın tek görev bu kaldı. Bunu da yaptın mı, Azrail Aleyhisselamı beklemekten artık işim yok. Kaç zamandır, Kadriye Teyzeni aldım yanıma. Babanla birlik, Balkan'da şehit düşen Osman'ın karısını. Biliyorsun. Ananın yerini tutmadı. Tutmaz elbet. O yalnız benim değil,

tüm köyün, tüm Bozdağ'ın biriciğiydi. Hastaya, sayrıya bir bakanı da oldu mu, köyün kocaya gücü yetmez artık. Yolcu yolunda gerek derim. Derim ya, bir yüklen keleterleri. Gözüm bir görsün bunu. Ancak o zaman.

Gülmüştü Hasan. Gülmüş, ninesini de güldürmek için sokulmuştu ona.

— Hadi ordan koca kız. Sen daha kaçımızı gömersin. Böyle laflar istemem bir daha. Dur bakalım. Beni evereceksin. Sonra torunlar var. Benim çocuklar. Dizelenecekler dizinin dibine. Nine diyecekler, sen çok güzel masallar bilirmişsin. Babamız söyledi. Bin yılların öyküsünü dillendirirmişsin. Ne ki kalmış atalarımızdan, tümü sendeymiş. De hele bakalım. De ki, öğrenelim biz de, diyecekler. Anlatacaksın bana anlattıklarını. Sonra dahası var. Namazı niyazı öğreteceksin onlara. Nasıl öğrettiysen bana. Bir bir... Bunca işin arasında ölmenin gereği var mı?

— Var Hasan'ım. Sesini duyuyorum kendi toprağımın. Yaşadığım yeter artık. Bundan artığı kötü. Hem de çok bir kötü. Kurt kocayınca, köpeğin maskarası olurmuş. Kocadı mı bir insan. Gitmesini bilmeli. Kalıp da kimsenin maskarası olmamalı. Eli ayağı tutar, kendi havruzunu kendisi dökerken, varıp gitmeli toprağına. Acıktı benim toprağım da gayri. Duyuyorum. Sen nice tohum atsan doymaz. Beni yiyecek illa. Tohum olarak beni istiyor. Ne demiştim sana. Toprak acıktı mı bir kez, insanı yemeden doymaz. İşte ben de, çağrısını duyuyorum artık toprağımın. Çağrısını duyduğuma göre gecikme sen. Senin derneğini, düğününü göremez, toyunun kazanını vuramazsam, bil ki, gözlerim açık gitti.

— Nine, kız kadın nine, deme böyle. Ne dedim sana. Daha çok bir erken. Ben bırakmam. Toprak acıktıysa, senden başkasını bulamadı mı? Dolu. Yeryüzü insan dolu. Ben savaşta, insanların kırıldığını gördüm. Kaç yıl geçti aradan. Daha isteyebilemez bu toprak. Doymuş olmalı. Hem de öylesine doymuş olmalı ki, yıllarca bir daha acıkmayasıya...

— Bilmez gibi konuşuyorsun be Hasan'ım. Cahil çocuklar gibi konuşuyorsun. Demedim mi sana, toprak her daim acıkır. Ve lokmasını

almadan doymaz. Neden inat edersin böyle. Sen dediğime kan. Zamanın geldi artık. Çekiver bir kınalı kekliğin kanadından. Bilesin ki, gecikirsen, bensiz sürecek mutluluğun. Sürsün. Sen mutlu oldun mu, ben de mutlanırım toprağın altında.

— Hadi hadi. Yine nerden esti aklına bu kara öykü. Sırası mı bunun. Bak karanlık basalı çok oldu. Yine aklına bir şeyler takıldı senin. İşte Dursun Efem söz verdi. Bu yaz, çekiciliğe başlayacaksın dedi. Farz değil ya benim sevdalanmam. Senin bir bildiğin, bir istediğin varsa başımla birlik. Çek al. İstemem nine dersem, o zaman söylersin diyeceğini. Ama böyle acı sözler etme benim yanımda. Senden başka ninem, dedem yok ki benim. Anamla babamın mezarı bile belli değil. Eğer sende olmazsan başımda, kimi mutlamak için toy düğün yapacağım ben? Kimin isteğini yerine getireceğim. Bir garip kişinin, toyundan düğününden ne olur ki... Tek başıma, köksüz ve de dalsız, budaksız bir ağaç gibi kalmışlığıma mı yakacağım alan ateşini. Yoksa, senin için mi? Bunları hep bilirsin. Bilirsin de, yine bana söyletmek istersin.

— Yok artık Hasan'ım. Söyletmek falan değil. Derim ki sana, bu yazı zor çıkarırım ben. Kendimi dinliyorum. Şöyle bir yokluyorum yüreğimi. Dama diyor. Benim kandilin yağı tükendi. Tükendi de, fitili yanıyor artık. Toprağım da kızmış, homurdanıyor durmadan. Açmış ağzını bekliyor. Eğer çıkarırsam yazı, iyi bilesin ki, salt senin mutluluğunu görmek için çıkarabileceğim. Yoksa mümkünsüz.

— Sanki yukarıdaki çağırsa, direnmek elindeymiş ya da duracaksın deyince, gidebilirmişsin gibi konuşuyor, günaha giriyorsun be nine.

— Yok, günaha girdiğim falan yok koçum. Kişi kendini bilir. Kişi, benim yaşıma geldi mi, toprağıyla selamlaşır artık. Seçer toprağını. Bir kez de seçti mi, işi tamamdır. Dilerim Tanrı'dan, sana benden çok daha uzun bir yaşam versin. Dilerim ki, ninemin dediği doğruydu diyebilsin.

Sesini çıkarmadı Hasan. Son günlerde, ölümü düşürmez olmuştu dilinden. Ya bir kız peylemişti Hasan'a. Bir türlü, bu budur diyemiyordu da, hep ölümü sürüyordu öne. Ya da gerçekten bir bildiği, bir

gördüğü vardı... Boşuna konuşmazdı ninesi. Hele böylesine uzun. Hiç konuşmazdı. Bir masal anlatırken, masalı bitinceye durmazdı çenesi. Sonra hep kesin, kısa ve öz konuşurdu. Nedense bir iki gündür, sıklaştırmıştı ölüm sözünü. Azrail'in kanat ürpertisini duymuş gibi.

Kış, beyaz bir örtü olmuştu dağlarda. Ayaz, beyaz örtüyü dondurmuş, soğuk, insanların teninde, keskin bir bıçak ucu gibi dolanmaya başlamıştı. Adsız'ın kahvesi sıcacıktı. Sigara dumanları, birkaç tavan daha yapmış, kendi içinde katlanmaya başlamıştı. Dipteki ocakta, kocaman kütükler, kızarıp eriyordu durmadan. Ve bir yenisi atılıyordu.

Tüm damların bacasında, kalın kalın dumanlar. Oyuklarında, sağlam, sık dokunmuş çul ve keçe parçaları.

Yatakları serdi ninesi. Hasan dirseğinin üstünde kaykıldı yatağına. Sonra ninesinin uyumadığını görünce,

— Nerden çıktı bu karamsarlık nine, dedi. Hani söz verdiydin bana. Düğünümde el kaldırıp oynayacaktın.

— Dediğim o ya yiğidim. Sen elini tez tutmazsan, sözümü yerine getiremeyeceğimden korkuyorum.

— Nasıl tez tutayım elimi nine, dedi. Bir gönlü yakın bulamadım ki daha. Hem kadınlar arasından kurtulup çekici bile olamadım ki... Bu yıl yaparım, dedim Dursun Efeme. Dinletemedim. Sen de destekledin onu. Bu yıl erken dedin. Yük alırsan sırtına, gelişemezsin. Şimdi de tutturdun elini tez tut, diyorsun. Bu dağın kışında, kız aramaya mı çıkayım? Ne derler Bozdağ yöresinde sonra. Oğlanın soğuk başına işlemiş, beynine vurmuş demezler mi?

— De, densizlik etme akşam akşam. Sana kız aramaya çık deyen vardı da... Benim aklıma geldi işte. Bu yazı kaçırma diyorum sana. Bir kocanın dediğine takılır kalır mı adam kısmı.

— Peki nine. Yaz gelsin bir kez. Ovaya inelim. O zaman yaparım dediğini.

— Hah şöyle. Benim dediğim bu koçum. Yazı geçirme demek istiyordum.

— Geçirmem nine. Sen istedikten sonra, hiç geçirmem.

— Değil mi ya? Kızlar nerden bulacak senin gibisini. Yiğitliği-

ne yiğitsin ki, bileğini büken bulunmaz. Yüreğin desen, tüm Bozdağ alaz kesse de, yalasa tepeleri, seninki kadar sıcak ve de güçlü olamaz. Daha dokuz yaşında var yokken gâvur süngüsüne ense veren kim? Sensin. Daha ne ister bir dişi galek. Hiçbir şey. Meğer ki, sen ısmıklanma. Kız bir mâni düşürür er'e, iki mâni düşürür. Baktı ses gelmiyor, ses gelen yere dönüverir.

Sonra besmele çekti. Yorganı boğazına kadar örtüp gözlerini kapadı. Uyumuyordu. Hasan biliyordu uyumadığını. Ama sözü uzatmadı artık. Kendisinin uykusu gelmişti. Döndü sırtını ninesine. Başını kolunun üstüne koyarak uykuya daldı hemen.

* * *

Dursun'un sesi, dağın ayağında yankılandı.

Hasan, ilkin düşündeymiş gibi dinledi yanık, yumuşak sesi. Sonra dikildi birden. Namaza geç kalacaktı. Bir göz attı ninesine. Yattığı gibiydi. Hiç kıpırtısız uyuyor.

Nasılsa biraz sonra kendiliğinden kalkar.

Şimdiye değin, hep namazdan çok önce uyanıp Dursun kapının önünden geçtiğinde dürterdi onu. Bugün öyle değil. Olamaz tabii. Gece lafa tuttu. Geç uyudular. Kendisi bile, bunca gençliğine karşın ancak uyanabildiğine göre...

Abdest aldı. Camiye koştu. Namaz dönüşü, çorbasını hazır bulurdu.

Tarhanayı kaynattıktan sonra, sütle karıştırırdı ninesi. Yemeye doyum olmaz. Keçiyi sağar, taze sütü emiştirirdi çorbaya.

Namazını kıldı. Karnı acıkmıştı. Doğru dama yöneldi.

Ninesi daha uyuyor.

Neredeyse güneş doğacak. Ninesi, tüm yaşamı boyunca üstüne güneş doğdurmamış. Doğdurana da bir kızar ki... Uyaracak. Uyarmazsa eğer, kalkınca kavga eder. Hem öyle bir kavga ki... Kişinin üstüne güneş doğarsa uyurken, uğursuzluk getirirmiş. Güneş doğmadan kalkmalıymış insan. Kalkmalı, işine başlamalıymış.

Oysa kendisi uyuyordu şimdi. Uyarsa kıyamıyordu. Uyarmasa, kızacaktı. Sonunda karar verdi. Uyaracaktı ninesini. Yaklaştı. Diz çöktü önünde. Hafifçe dürttü.

— Nine... Nine kalk sabah oldu.

Ses yok Dudu'da. Kıpırtı yok.

Korkuyla tekrar sarstı. Yüzünü, alnını okşadı. Bir soğukluk geliyordu eline. Yine de yakarıyordu.

— Hadi benim güzel ninem. Kalk artık. Sonra kızacaksın ama. Üstüme güneş doğdurdun Hasan. Tüm günahım üstüne olsun diye ileneceksin bana. Kalk bak... Çok geciktin. Hiç böyle yapmazdın. Gün doğdu. Her bir yan aydınlandı.

Öyle duruyor Dudu. Ve elinden beynine bir soğukluk akımlaşıyor Hasan'ın. Birden fırlıyor yerinden. Damın kapısından hızla çıkıyor. Ve nereye gittiğini bilmeksizin, fır fır dönüyor köyün içinde.

Gözlerine bir perde inmiş. Ayak alışkanlığıyla koşuyor yollarda.

Başında iki kelime döneniyor. Ve bu iki kelimenin dönenişi gibi fır fır gidip geliyor Hasan. "Ninem ölmüş..."

Dursun, camiden çıkınca ilkin eve uğrar. Kalkar kalkmaz camiye koştuğu için, sabah kahvaltısını namazdan sonra eder. O, namazı kıldırıp dönünceye tarhana çorbasını ya da bulamacı hazır eder Fatma. Bu, değişmez bir töre haline gelmiştir Deli İmam'ın evinde.

Tüm köylüleri, camiden doğru Adsız'ın kahvesine giderlerken o sabah sigaralarının nikotinini, çorbayla temizleyip herkesten sonra gider kahveye. Bu yüzden kaç kez çıkıştı babası. "Amma keyfine düşkün oldun ha..."

Dursun hiç cevap vermeyince daha da üsteler nedense.

— Topal'ın kızı fena yapıştı sana. Nerdeyse dizinin dibinden ayrılmayacaksın. Bari çağır, namazları da birlikte kıldırın.

Başını eğerdi Dursun. Yine sesini çıkarmazdı babasına. Ama ertesi sabah, düzen yine kurulduğu üzere yürürdü. Adsız dilediği kadar söylensin.

Çorbasını içmiş, evden kahveye gidiyordu Dursun. Başını önüne eğmiş, dudaklarında bir dua kıpırtısı, yavaş yavaş ilerliyor. Kahveye doğru döneceği sırada, Hasan koştu geldi. Var gücüyle tosladı Dursun'a. Dursun boş bulundu. Duvara yapıştı. Hasan, sadmeyle yere düştü.

Dursun Hasan'a, Hasan Dursun'a baktılar bir süre. Sonra öfkeyle dikildi Dursun.

— Ne o Yetim. Övendire yemiş canız gibi ne dönenip duruyorsun köyün içinde?

Hasan yerden kalktı. Utançla başını eğdi. Üstünü silkelerken,

— Ninem, dedi.

— N'oldu ninene?

— Ninem... Ninem ölmüş...

— Ne?

— Ninem ölmüş.

— Ölmüş mü?

— Ölmüş...

Döndü Dursun. Hasan'ın elini yakalayarak Dudu'nun damına doğru koşmaya başladı. Kapı açıktı. Girdiler. Vardı, başucuna diz çöktü. Elini yüzünde gezdirdi. Soğumuştu.

Buruşuk, sarı yüzünde bir gülümseme var. Bu gülümseme, ölürken cenneti gören kişilerin yüzünde olur ancak. Bir de şehitler güler böyle. Yaşamın birden kesilmesi, yüzlerinde dondurur gülüşlerini. Ya da son gördüklerinden sevinmişlerdir. Çünkü onlar da cennetliktirler.

Çok ölünün yüzü korku doludur. Buruşuktur. Yılların etkisiyle buruşmuş bir yüz değildir bu. Korku buruşuğudur. Beğenmeme görüntüsüdür. Çünkü denildiğine göre son anında yeri gösterilir kişiye. Beğenmezse, korkar. O korkuyla bir buruşur yüzü. Öyle gider. Beğenirse, güler. Dudu Nine gibi...

Dudu Nine, tüm köy tanıktı ki, cennetlikti. Sarı yüzü, ay ışığı gibi parlıyor. Bu bile yeterli gideceği yerin belirtisine. Yüzündeki gülümsemenin izleri, gözlerinin kökenine dek yayılmış. Gözleri söneli çok olduğu halde bile, belli oluyor sevinci.

Ellerini açtı Dursun. Yasin okudu ebesine. Ezberindeki en uzun sureleri sıraladı arka arkaya. Hasan omzu başında ellerini ardına kavuşturmuş, Dursun'u dinliyor. Aslında bir görüntü bu. Hasan, dünyayla tüm ilişkisini kesmiş. Kulakları duymuyor yanı başında okunanları. Gözleri camdan bir perdenin arkasında. Görmüyor...

Dursun, duanın arasında kendinden geçmiş dikilen Hasan'a baktı.

— Dikilip durma, dedi. Koş Kadriye Teyze'yi çağır.

Boş gözlerle bir süre baktı Hasan. Duymamış gibi duruyordu. Dursun, söylediklerini tekrarlamaya hazırlanıyordu ki, boşalan bir zemberek gibi fırladı yerinden.

Arkasından baktı Dursun. Başını salladı. "Garip yetim," diye düşündü. "Temelli kimsesiz kaldı." Dudu Nine yetiyordu ona. Dudu Nine her bir şeyine koşuyordu. Baba, ana aratmamıştı. Ama tek başına bırakıp yitmişti sonunda. Sevincini, oğlan mutluluğunu göremeyecek, Hasan'ını everemeden, gelin kızının damın içinde kiril kiril dönüşünü göremeden toprağına kavuşmuştu.

Oysa ne muratlar düzüyordu aklında... Neler anlatmıştı geçen güz... Ova dönüşü bir ara yanına düşünce, nasıl öykülemişlerdi ballandıra ballandıra. "Oğlanı bir eversem Dursun'um," demişti. "Telli bir kız alsam. Şöyle dur durak bilmeyen cinsinden. Mutluluğunu bir görsem garip yetiminin. Unuttursam acılarını. Babasını ana karnındayken yitirdi. Anasını aklı ererken. Bir başına kaldı koca dünyada. Bu dünya da öylesine acımasız ki... Hiç garip yetim dinlemez. Yoksulun bir biner tepesine. Fır fır üstünde döner. Tüm yükünü verir. Kamburlaş sen altında. Kamburlaşabildiğince. Ama dinlemez felek. Öylesine yüklenir. Oysa bir yurt yuva sahibi oldu mu kişi, derdini paylaşabilir. Bir olanak, bir yol bulur. Kimsesizlik acısı çok bir kötüdür. Kendimden bilirim. Neden durmadan onu, bunu evlat edindim ben. Meyvesiz ağaç gibiyim de ondan. Bir başıma kaldım efem de yitince. Dünya büyük, benim düşüncelerimden, görgülerimden bile... Ve de yalnızlık çok acı...

Bir kez varabilsem oraya. Bir kez yalnızlıktan kurtarsam yetimimi. Kişi gençliğinde, bir başka, bir sıcak nefesi yoldaş buldu mu nefesine, gücü artar. Direnmesi sağlamlaşır. Bir de tek başına kaldı mı... Ölüm kurtuluş gibi gelir.

İşte istemediğim o. Yetim dayanamaz. Tanrı, yüceliğini gösterecek biliyorum. Daha doğmadan yazgısı kötü yazılmış birine daha çok çektirmeyecek. Bir yoldaş yazacak alnına. Yıldızlarını barıştırıverecek. Babası da öyle olmuştu bunun. İkiciğimiz, ana oğul gibi yaşayıp giderdik. Tanrı'nın bildiğini kuldan ne saklayayım. Tüm köy, Satı'yı mehel biçmiştik ona. Kıpırtı yok oğlanda. Sonra bir gün...

İşte böyle bir gün de oğlunun başına gelecek. Dağların töresi bu.

Dönenip dururken yakalayacağım onu. Ve hemen topuğumu sürüyüp ayağımı dayayacağım kız evine. Benimdir diye çekip alacağım. Gayrı anasının damı mı olur, benimki mi? Yoksa ikisini de beğenmez yeni bir dam mı kurar bilemem. Alır yoldaşını yanına. Beni de bırakır Azrail'in güzel ellerine. Oynayarak, sevinerek giderim. Gözüm ardımda kalmaz."

Hiçbiri olmamıştı dediklerinin. Yetimini, boynu bükük bırakıp yitmişti işte. Ve Hasan, tüm köylünün çok akıllı dediği o çocuk, duyduğunu anlamaz olmuştu birden.

Haklıydı ki... Hem de nasıl. Kolay değildi. Bunca yoksunluk kolay değildi. Köylüsü vardı. Vardı ya, köylüsününki, bir selamlık, bilemedin üzünç ve kıvanç yoldaşlığıydı sadece. Yaşam boyu sürmezdi ki... Hem Hasan, yitirdiklerinin sevisiyle bağlanmıştı Dudu Ninesine. Şimdi her şeyi elinden yitiyordu. Anası, babası her bir şeyi oydu. Ancak onun dilinde masallaştığında anlam kazanan kelimelerdi bunlar. Şimdi hiçbiri yok artık.

Kadriye çığlık çığlığa gelinceye kadar, hem okudu, hem düşündü Dursun. Köyün en kocası, en bilgesi de yitmişti sonunda. Onun yarı yaşındaki Topçu'nun Yusuf kalmıştı en koca olarak. Ondan sonra da, babası yaştakilerde sıra. Ecel, tırpanını şaşmadan indiriyor dağ yöresinde. Bir Dudu Nine'de şaşar, ona değmez bilirlerdi.

Kadriye hem ağlıyor, hem çenesini çekiyordu Dudu Ninesinin. O tüm köye, hatta yetmezse Bozdağ'a yetişmeye çabalardı. Ebe, ocak olarak. Şimdi yerini ona bırakmıştı. Ağzına tükürerek, tüm hünerini aktarmıştı ona. Gayrı, ağrısı, sızısı olandan, doğumu, ölümü olana dek o bakacaktı.

Tek başına ilk çenesini çektiği kadın da, Dudu Ninesi oluyordu. Bir garipsiyor kişi. Dursun, Süllü Dayı'nın ölüsünü kaldırırken söylemişti de, önemsememişti o kadar. Bir güç geliyordu ki... Bir yanlışlık yapmaktan öylesine korkuyordu ki...

Eskiden, Dudu sağken korkmazdı. Başında beklerdi o. Bir yanlışı, bir bilmezliği olsa, hemen uzanıverirdi. Şimdi yok artık. Ve bir yanlışlık yaparsa, tüm sorumu kendine ait. Sorum yüklenmek, güç iş.

Kadriye gelince, kalktı Dursun. İlkin evine uğradı. Anasına ha-

ber verdi. Kadınları toplayıp gitsindi Dudu'nun evine. Hasan'ın elinden kavradı. Zorla kahveye götürdü. Suratı kararmıştı Dursun'un. Savaş zamanı, yoldaşları şehit düştükçe böyle kararırdı işte. Gözkapakları iner. Yüzü buruşur. Tüm kara sakala keserdi suratı. Kerim, bir bakışta anladı bir şeyler olduğunu. Bekledi. Eniştesi belki kendiliğinden konuşurdu.

Oysa iyi bilirdi ki, böyle karardı mı Dursun, ağzından söz çıkmaz. Durmadan kendi kendine düşünür. Çatlatır karşısındakini. Sormak gerekir artık. O zaman bile, birkaç kelimeyle anlatır olanları.

Bir süre sessiz baktı Kerim. Sonra dayanamadı.

— De artık Dursun Efem. De ki bilelim. Niye karardın böyle?

Dursun, dalgın gözlerle baktı Kerim'e. Dudaklarını büzdü. Bir iki yutkundu. Boğuk bir sesle cevapladı onu.

— Dudu Nine sabaha karşı ölmüş.

Kahvedekilerin tümü korkulu bir ürperişle ayağa kalktılar.

— Ne, ölmüş mü?

Bir sessizlik kapladı kahvenin içini. Ocaktan kayan çıtık sesini kahvenin öteki ucuna kadar taşıyan bir sessizlik. Dudu'nun ölümsüzlüğüne öylesine inanmışlardı ki... Şimdi birden yitiklik haberini alınca, konuşamaz oluyorlar.

Uzadı sessizlik. Sonra hep bir ağızdan konuşmaya başladılar.

— Demek o da ha...

— O da mı girecekti kara toprağa.

— Tümümüzün dayanağı, tutanağı Dudu Teyze de yitiklere karışacaktı demek.

— Dünya ne yalancı. Hiç ummadığı, beklemediği zamanda nasıl aldatıyor kişiyi.

— Daha dün dönenip duruyordu.

— Hiçbir şeyciği yoktu.

— Kimsenin aklına gelmezdi bu.

— Kendi ölümümü düşünürdüm de, onun ölebileceği aklımın ucundan geçmezdi.

— Kimsenin aklına gelmezdi ki...

— Gelmezdi ya. İşte o da yok artık.

— Ölüm bu. Acılı. Karalı. Öyle bir zamanda vuruyor ki adama.

— Belini büküyor. Canını yakıyor.

— Oysa ne muratlar kurardı o. Gözleri ışıl ışıl dönenirken, neler anlatırdı.

— Gayrı masal onlar. Dudu Nine de masallar ülkesine göçtü.

— Cennetliktir o. Hiç kuşkusuz cennetliktir.

— Tümümüzün üstünde hakkı var. Bu haklar onu cennete götürmezse bilelim ki, biz yandık.

— Götürür. Tanrı'nın bir sevgili kulu ki...Kime kısmet olur böylesi ölüm. Akşamdan tatlı tatlı konuşup köylünle şakalaş, yat. Sabahleyin kalksın ki insanlar, sen yitiklerdesin.

— Eh, Tanrı, her kuluna kendi bildiği gibi ölmeyi yazar.

Hasan, konuşulanları dinliyor. Dursun Efesi gibi. Kararmış o da... Başını eğmiş. Kulaklarında yankılanan anlamsız sözleri dinliyor gibi. Tüm köylü korkuyor ölümden. Öylesine korkuyor ki... Can tatlı tabii. Ölüm, bir bilinmez. İnsan bilmediğinden çok korkar. Ölümü bilmediği için korkuyor. Cennet, cehennem. Anlatılan, bilgeler tarafından söylenen şeyler bunlar. Ama ölüm, geldi kapıya dayandı mı, tümü uçuyor akıldan. Çünkü somut değil. Bir görüp dönmüş, gördüğünü anlatmış yok.

Gözlerindeki buğu donmuş. Görmesine engel oluyor. Bir ağlayabilse. O buğuyu bir çözebilse rahatlayacak. Mümkünü yok ki bunun. Sıkıyor gözlerini. Sıktıkça kızarıyor. Acıyor. Ama tek damla yaş, bir ince nem bile gelmiyor parmaklarının ucuna.

Yusuf her zamanki gibi, kazma küreğe yapışarak yanına iki kişi aldı. Mezarlığa tırmandı. Ötekiler, namazdan önce, cenazeyi camiye götürmek amacıyla evin önünde toplandılar.

Şimdiye hazır olmalıydı.

Olamamıştı.

Yokluğu ilk gün hissettirmişti kendini. Kendi cenazesi ortalıkta kalacaktı galiba. Bir de, gözüm arkada değil demişti. Köylümü bırakmış sayılmam. Kadriye yetişti. Her bir işi yerli yerince yapar. Ama işte öğle olacaktı neredeyse, kendi cenazesi hazır olmamıştı daha.

O olsaydı şimdi. Sağ olsaydı da, şu cenaze işini görüyor bulun-

saydı. Çoktan hazırdı. Çoktan yıkanmış, kefenlenmiş ve tabuta yerleştirilmiş olurdu. Hiç durmazdı böyle zamanda. Ölü, sürüncemede kalamaz, derdi. En büyük günahtır bu. Topağı acıkmıştır kişinin. Dört gözle bekliyordur. Sabah öldüyse öğle, öğlen öldüyse ikindi namazına yetiştirmeli hemen. Yoksa bir günaha girer ki kişi, yıllarca namaz kılsa ödeyemez.

Kadınlar bunu bildikleri için, dolanan erkeklerin de etkisiyle, bir an önce hazırlamaya uğraşıyorlar. Fakat durmadan şaşırıyorlar ne yapacaklarını. Şaşırdıkça da gecikiyorlar.

Kadriye hem ağlıyor, hem cenazeyi hazırlamak için çırpınıyor. Bir türlü istediği gibi, Dudu Teyzesinin yaptığı gibi olmuyordu.

Teneşirin üstünde, bir örtüyle yıkıyor onu. Karnını sıvazlayarak içini temizliyor. Yeniden yıkayarak, parmaklarının arasına çörek otu serpiyor. Orasına burasına pamuk tıkıyor. Ama tam bitti derken, bir noksanlık hissediyor. Bir şeyi unutmuş gibi bir his gelip çakılıyor aklına. Yeni baştan başlıyor. Daha önce kaç kez birlikte yaptıkları işleri bir bir aklından geçirerek, tekrarlıyor. Ve yine de tamam deyip kefeni bir türlü geçiremiyor vücuduna.

Erkeklerin sabırsızlandığı haberi gelince, bağışlanma diliyor Dudu'dan. Bir noksanı, bir kusuru varsa bağışlasın onu. Ne yapsın ki, düzeltecek, ekleyecek kimsesi yok. Tüm aklını yitirdi onun öldüğünü duyunca. Ve kefeni doluyor sonunda. İki uçtan bağlıyor. Tabuta yerleştiriyorlar elbirliğiyle. Tamam haberini veriyorlar dışarıya. Erkekler giriyor. Çullarla çevrili avludan Dudu'nun tabutunu yüklenerek çıkıyorlar.

Yavaş yavaş camiye getiriyorlar Dudu'yu. Öğle olmuş, namaz zamanı gelmiştir. Biraz daha gecikseydi Kadriye, ayrı namaz kılmak gerekecekti. Dursun dama çıkıyor. İlkin yanık yanık sela veriyor. Sonra ezana başlıyor.

Köyün, köy olma nedenlerinden biri daha düşmüştür toprağın bağrına. Eskiler, çorak, çatlak topraklarıyla ağzını açmış bekleyen köy mezarlığında toplanmışlardır bir bir.

O tarafa dönünce, daha bir yanık okuyor ezanı Dursun. Tüm köylünün gözünde yaş parlıyor. Tüm köy ağlıyor Dudu'nun ardından.

Yusuf işini bitirmiş. Yanındakilerle birlikte tepeden aşağı, namaza yetişmek amacıyla koşarak geliyor.

Namazı kılınıyor Dudu'nun. Öğle namazının arkasından, saf bağlıyor erkekler. Musalla taşının üstüne kodukları tabutun ardında dizeleniyorlar. Dursun, hafif yan vererek bağırıyor.

— Hatun kişi niyetine. Meyyit için selate... Uyun hazır olan imam efendiye...

Dudaklar kıpırdıyor. Bir mırıltı uçuşuyor gökyüzüne doğru. Vücutlar dikilirken, omuzlar düşüyor. Başlar eğiliyor yere.

Başladığı gibi çabucak bitiyor cenaze namazı. Tabut omuzlarda yükseliyor. Kervan oluyor köylü. Mezarlık yolunda uzayıp gidiyor.

Hasan'ın bir kolunun altına hasır, direğine tahtaları sıkıştırmışlar. Eline de su testisini almış. Başı önünde, hemen tabutun arkasında yürüyor. Kulaklarında bir uğultu. Kafasında bu uğultunun durmadan büyüyen yankısı var. Başka bir şey duymuyor Hasan. Yerde sürünerek giden ayakların hışırtısı, büyük bir gonga durmadan darbeler indiren balyoz gibi yankılanıyor başının içinde.

Zonkluyor başı. Keçeleşmiş. Tahtalaşmış başının içinde ince bir ışık belirliyor. Boz bir patika yansıyor bakışlarında. Oysa yol, önünde gidenlerin basıncıyla ezilmiş, sıkışmış karlarla iz iz...

Hasan fark etmiyor bunu. Gri bir sertlik ayağının altındaki. Gri bir toprak. Gözlerini örten buğu, ancak bu kadarına izin veriyor.

Kervan dalgalanarak yükseliyor. Mezarlık, köyün orman tarafında. Köyden daha yüksek bir tepede. Burada yatanlar, köydekilerden fazla artık. Yıllardır mezardakiler, yaşayanlardan fazla. Savaşın götürdükleri, tümsek olup uzanmamış üstelik. Bir de onlar olsa, tüm korkacak köylü.

Mezarlık değişmiş sanki. Güzelleşmiş. Kıraç, çatlak toprağın ayıbını örtmüş kar. Beyaz, temiz bir örtü, kırık mezar taşlarında heykelcikler oymuş. Mezarların başlarındaki taşlar, aşağıdan, Sarıkaya pınarının kayalarından koparılmış. Kar, oyuklarında, bir kilim motifi gibi biriktiğinden, her biri başka bir cismi canlandırıyor. Mezar, eski umutsuzluğunu, açlığını yitirmiş gibi. Çatlak değil toprakları. Bembeyaz, kümbetli bir yumuşaklık içinde. Yitik değil o kümbetlerin altındakiler. Yorganını tepesinden çekmiş, derin bir uykuya dalmışlar.

Kıraç toprak, karın altında uykuya yatınca, rengini değiştirmiş. Belki de, yuttuğu insanların, güç vermesi bu... Verimli topraklar gibi yumuşamış. Gevşemiş. Ve koyu kahverengi bir görünüm kazanmış.

Tabutu toprak yığınının yanında indirdiler. Dursun bir kıyıya çekildi. Yüksek sesle okumaya başladı. Yusuf başa geçerek tabutu açtı. Hasan'ı çukura indirdiler. Kerim, karşısına geçti. İki ucundan tuttular kefeni. Gerdirerek indirdiler. Yüzü kıbleye gelecek şekilde sağ yanının üstüne yatırdılar.

Donuk gözlerle yukarıdakilere baktı Hasan. Çık, dediler. Tamam.

Kerim çıktı. Hasan bir an kaldı aşağıda. Elini uzattı. Yüzüne doğru uzandı eli. Okşamak ister gibi bir iki sallandı. Ansızın büzüldü kolu. Çekti elini. Mezarın iki yanına tutunarak yukarı aldı kendini. Yusuf indi tekrar. Tahtaları sıraladı güzelce. Sonra hasırı örttü tahtaların üstüne.

Ve küreği uzattı Hasan'a.

— Al. İlk toprağı sen at.

Hasan küreği aldı. Toprağa daldırdı. Hasırın üstünde pıtırdadı toprak. Dağıldı. Hemen aldılar elinden küreği. Çıkmasından, dirilmesinden korkarmış gibi telaşla toprak yığmaya başladılar hasırın üstüne.

Dursun durmadan yüksek sesle dua ediyor. Sesi, karların üstünde yankılanıyor. Ölümün bilinmezliğinde iyice yumuşamış düşünceler, Dursun'un sesiyle yayılıyor tepelere doğru.

Taze toprak, diğerlerinden daha yüksek bir kümbet oluyor. Fazla gelen tahtalardan birini başucuna dikiyorlar. Sıra talkına gelmiştir artık. Hoca talkın verecektir ölüye. Adının çağrıldığını duyunca, başını kaldıracaktır ölü. Tak, diye vuracaktır alnını tahtaya. Ve o zaman, "eyvah, ben ölmüşüm" diye uzanacaktır yeni baştan.

Münkir, Nekir gelecektir. Münkir soracak, Nekir cevapları yazacaktır. Soruları bildi mi, yaşadı. Doğru cennete... Bilemedi mi vay geldi başına. Bu son sınav, sınavların en gücü. Cevapları veremeyen yandı. Hemen yetişir Zebani. Topuzu bir indirir. Bin parçaya dağılır insan. Toz gibi un ufak olur. Sonra toplarlar o parçaları. Haydi yeni baştan topuz... Kıyamete ya da günahları bağışlanıncaya değin böyle sürüp gider artık.

İşte talkın, yukarıdakilerin aşağıdakine yardımıdır. Daha çok imamın, ölüye cevapları kopya geçmesidir. Ne ki, sorulacak aşağıda, bir bir cevaplarını bildirir imam. Biliyorsa, hatırlatır. Bilmiyorsa, belletir. Böylece Münkir'e hazırlıklı olur ölü. Soruyu sorunca, cevabı yapıştırır. Ve tutar cennetin yolunu.

Dursun demin çömeldiği yerden kalktı. Köylüler hemen uzaklaştılar mezarın başından. İmam, talkın verirken, ölüyle konuşurmuş. Rahatsız etmek olmaz. İlkin eğildi Dursun. Başucuna doğru eğildi mezarın. Sonra sıkıntıyla doğruldu.

Ölü, kim olursa olsun, anasının adıyla çağrılanırdı. Oysa Dursun, Dudu Nine'nin anasının adını bilmiyordu.

Sıkıntıyla yaklaştı kalabalığa.

— Anasının adı neydi Dudu Nine'nin?

Kalabalığın gözleri Hasan'ın üstünde birleşti. Bilse o bilebilirdi.

Hasan'da tıs yok. O da köylüleri gibi anlamsız gözlerle bakıyor Dursun'un yüzüne. Geç kalacaklardı. Münkir nerdeyse gelir. Soruları sormaya başlar. Bir an önce bulup çıkarmalılar anasının adını.

— Hasan, ninenin anasının adını bilmiyor musun?

Omuzlarını silkti Hasan. Bilmiyorum anlamına. Dursun korkuyla devam etti.

— E, n'olacak şimdi? Anasının adı bilinmezse, talkın verilemez ki...

Birbirlerinin yüzüne baktı köylüler. Sonra Hasan gibi, omuz silktiler. Bakışlar yön değiştirdi. Geldi, Yusuf'un üstünde kenetlendi. Yusuf, başını yere eğdi. O da bilmiyordu. Nereden bilsin. Dudu, iki yaşındaydı onun Yusuf doğduğunda, Dudu'nun anası öleli yıllar olmuştu. Hiç anasının adı da geçmezdi ki... Geçse bile ansıyamıyordu şimdi. Yanılabilirdi. Yanılınca da günaha girerdi.

— Süllü Dayı sağ olsaydı. Belki o bilirdi. Ama bizim hiçbirimiz bilmiyoruz.

Talkınsız cenaze gömülmezdi ki... Yarım olurdu hizmeti. Hiç yapmasalar daha iyi. Biliyorlar. Dudu, onların yardımına kalmadan verir hesabını. Akça yüzüyle çıkar Tanrı'nın sınavında. Ama ya takılırsa bir yerlerde. Bunca hizmet ettiği köylüsünün yardımına bir sarılacağı yer olursa. Nasıl ilenir. Nasıl acınır orada.

Belki kadınlar bilirlerdi. Onların yanında anasının adını anmış olabilirdi birkaç kez. Bir aklında tutan olmuştur.

Kerim'e işaret etti Dursun.

Kerim, bayır aşağı ayakları kayarak köye koştu.

Tekrar çöktü ölünün başına. Kerim gelinceye, dua edecek, melekleri oyalayacaktı.

Dudu'nun varlığı doğaldı onlar için. Doğarken ilk kez onun yüzünü görmüşler. Büyüyüp öldüklerinde, erkekse sularını ısıtmış, kadınsa yuyup kefenlemişti tümünü. Sanki onun da bir kökü yoktu. Sanki o kendileri gibi, bir anadan, bir babadan dünyaya gelmemişti. Hiç sormamışlardı kökünü. Söylememişti Dudu.

Yaşlanmak iyi değildi. Hele yalnız kalırsa kişi, soyu sopu unutuluyordu. İşte, tüm köy el bağlamış önünde. Tüm köylü ayakta, bir ad bulmaya uğraşıyor. Ama bulamıyor bir türlü. Eğer kadınlardan da bilen çıkmazsa, o zaman biterdi bu iş.

Kerim, Dudu'nun damında toplanmış kadınların tümünün üstünde dolaştırdı bakışlarını. Yaşlısı genciyle, birikmiş ağlaşıyorlardı. Hiçbirinden ses gelmedi. Bilmiyorlardı. Onlar da duymamışlardı hiç anasının adını.

Çaresiz kalınca dikildi Dursun. Köylüleri, mezarın çevresinden uzaklaştırıp eğildi tekrar başucuna. Ve seslendi. "Havva binti Dudu..."

Nasılsa Havva, tüm insanlığın anası değil miydi? Hem de ilk ana. Bir sakıncası yoktu bunu söylemenin. Kendi anasının adını unuttuysa, ilk ananın adıyla çağırırdı o da... Öyle yaptı. "Havva kızı Dudu" diye ünledi. Ve devam etti sonra...

Talkını bitirip dönerlerken köylüler kıpırdanıyorlardı. Yoksa anasının adını biliyordu da, onlarla alay mı etmişti Dursun.

Yusuf sormadan edemedi.

— Len İmam, madem biliyordun da neden dört döndürdün bizi?

— Bilmiyordum ki, Yusuf Dayı.

— Bilmiyordun da nasıl verdin talkını?

— Havva anamızın adıyla çağırdım. Duymuştur. Anlamıştır.

Vay be, dediler. Hiçbirimizin aklına gelmedi bu. Öyle ya... Ancak Dursun gibi bir bilge akıl edebilirdi bunu. Hem din, hem dünya

işlerinde üstüne yoktu doğrusu. Adsız, ne denli övünse azdır oğluyla. Köylü ne denli onurlansa hakkıdır.

Köylüler yol boyunca Dursun'u överek yürüdüklerinden, Hasan'ın aralarında olmadığını anlamadılar. Tam köye giderken dönüp baktıklarında, tepenin başında kıpırtısız durduğunu gördüler. Başını eğmiş. Uzaktan belli bile olmuyor başı. Öyle duruyor. Bir taş parçası gibi...

-41-

Hasan, yüzü ninesinin mezarına dönük, kıpırtısız dikiliyor. Ağlamak geliyor içinden. Ağlayamıyor. Sabahtan beri, dizinin dibine oturtup ezberlettiği duaları okumak istiyor. Ama olmuyor. Bir tek duanın, bir tek kelimesi bile belirivermiyor başının içinde. Zorluyor kendini. Zorladıkça, başı zonkluyor.

Daha çok unutuyor bildiklerini. Ninesini de yitirdikten sonra, bir başına kalmıştı yeryüzünde. Babası bilmediği bir ülkede din uğruna şehit gitmişti. Anası, dibi görünmez bir yarın başında cinlerle yitmişti. İkisinin de bir karış toprağı başında dikilip dua edecek bir taşı yoktu. İşte şimdi, ninesinin belirli mezarının başındaydı. Ama tek kelime çıkmıyordu ağzından.

Oysa köylüsünden dua etmek için ayrılmıştı o. Sabahtan beri bir tek dua edemedim ardından diye hayıflanıyordu. Köylünün kalabalığından kurtulur, bir başına kalırsa, belki aklına gelirdi ezberindekiler. Gelmiyordu.

Olur iş miydi bu? Tam gerekli olduğu bir zamanda konuşmadıktan sonra, o dil neye yarardı ki... Tam yerini bulduğu zaman, ezberlediklerini ortaya çıkarmayan bir kafayı ne yapsın. Yumruklamak geçti içinden. Tutup dilini koparmak geçti. Yapamadı. Kolları, iki yanına bağlanmıştı sanki. Kalkmıyordu.

Gözlerindeki buğu durmadan arttı o hırsla. Gözleri hiç görmez oldu. Ellerini yumruk yapmıştı başına vurmak için. Kaldıramamıştı. Gözleri dolunca, kendiliğinden kalktı yumrukları. Gözlerinin üstüne bastı. İki damla yaş aktı gözlerinden.

Sonra çoğaldı. Yanaklarından çenesine gözyaşı süzülmeye başladı.

Dualar peş peşe sıralandı aklında. Birini, bir diğeri izleyerek, dizelendiler dilinin ucunda, Fatiha ile başladı Hasan. Sonra ezberindeki tüm duaları sıraladı. Ellerini gökyüzüne kaldırıp yakarıyor Tanrı'ya.

— Sen her bir şeyi bizden iyi görüp bilensin yüce Tanrım. Bilirsin ki, ninem, yaşamı boyunca hep sevap işlemiştir. Ne kimsenin günahına girmiştir, ne de yardımdan başka bir iş yapmıştır. Bunları bilirsin sen. Bildiğin için de, onu has kulların arasında sayarsın. Benim duam yardım edemez, bilirim. Ama tanığım ona. Bana baktı. Hem de öyle bir iyi baktı ki... N'olursun. Her şeye gücü yeten Tanrım, n'olursun onu anamla babamın yanına yolla. Buluşsunlar orada. Buluşsunlar ve de koklaşsınlar dünyada olduğu gibi.

Gözleri parlıyor artık. Bir ışık yanıyor gözlerinde. Tüm varlığını Tanrı düşüncesinde eritmiş bir saflığın kıvılcımlanışı bu. Kişi inancının kutsal ateşiyle parlıyor. İnsan inancının yüceliğine bir delil Hasan. Bir kez inandı mı insan, bir kez benimsedi mi, doğru ya da yanlış, o inanç için varlığından geçebiliyor. İşte Hasan'ın duruşu ve bakışı böyle bir belge o anda.

Dünyayla ilişkisi yine kesilmiş. Ama deminki gibi değil. Demin, işlemeyen bir beyin ve bedene sahipti o. Düğmesine basılan bir makine, ipi çekilen bir kuklaydı. Şimdi öyle değil. Belki hiçbir zaman düşünemediği ya da sadece kaval çalarken akımlaştırabildiği kadar parlak düşünceleri, kelimeleştiriyor.

Ve sonra, Tanrı'dan söz almış bir ermiş gibi doğruluyor. Başını kaldırıyor. Göklere doğru uzun uzun bakıyor. Ellerini yüzüne sürerken, içtenlikle bitiriyor duasını.

— Amin Allahım, amin...

Canı sigara istiyor. Sabahtan beri ilk isteği bu. Ne bir yudum bir şey aldı ağzına. Ne bir nefeslik sigara. Sigara isteği, ellerinde eylem oluyor hemen. Tütün kesesini çıkarıyor. Kadifeden tütün kesesi. İşlemeli kadifeden. Ninesinin armağanı bu kese. Cepkeni eskiyince bir tütün kesesi bir de para kesesi dikmişti ona. Yaz dönüşleri artan parasını biriktirsin, tütünü nem yapmasın diye... Tütün kesesini görünce yine ninesi düştü aklına. Bundan sonra her sigara içişte anacaktı demek.

Sigarasını sardı. Kav çakmağını çıkarıp tutuşturdu. Derin derin çekti sigarayı. Başı döndü. Sabahtan beri hiç içmediğinden yadırgamıştı dumanı. Çabuk çabuk iki nefes daha aldı. Başının dönmesi geçti. Bir ferahlık geldi içine. Dumanları savurarak, kıvrılışlarına baktı uzun uzun.

Ve dudakları kendiliğinden mırıldandı. "Bu köyde durulmaz artık. Köksüz ağaç gibi yaşanmaz. Herkesin bir dalı, budağı var. Benim kimsem yok. Onları gördükçe, daha bir kötü olacağım."

İrkildi ilkin. Sanki kendi içinden, kendi düşüncelerinden gelmiyordu bu ses. Bir süre bakındı çevresine. Sonra alıştı. Daha rahat tekrarladı düşüncelerini. Gidecekti. Tutunacak bir kimsesi, güvenecek bir yeri olmadıktan sonra. Bir sorumu, görevi de yoktu ki...

Demek onu köye bağlayan bir ninesiydi. Oydu ya... Başka kimi kimsesi yoktu ki... Bir avuç toprağı, bir belirli işi mi vardı? Yazdan yaza ırgatlık etmek değil miydi bağlarda. Tüm yaptıkları bu değil miydi?

Artık ninesi de yoktu. Kaç kez geçirmişti bu düşünceyi aklından. Ovanın toprakları verimli. İnsanları güçlüydü. Bir gün hep oralara gidip toprak sahibi olmayı kurmuştu. Ama ninesi sağ olsaydı. Yazgının tüm dağköylüler için dokuduğuna razı gelecekti. Evlenecek, çoluk çocuğa karışarak, onların sorumunu yüklenecekti. Şimdi öyle mi ya. Dal gibi... Gövdesinden kopmuş bir dal gibi hem de...

Burada yaz kış çalışması mümkün değil. Topraklar akıp yitmiş. Tüm kaya kesmiş dağlar. Ovaya gider. Aylıkçı durur bir bağcıya. Yaz kış çalışıp para biriktirir. Sonra bir parça toprak alır. Bağ diker o da...

Bunlar olmasa bile, artık damlara giremiyor. Anası yiteli, kendi damlarına uğramadı. Ninesiyle birlik yaşadı bugüne dek. Şimdi onu da gömdüğüne göre...

Hem ninesinin de isteğiydi bu. Her zaman nasıl yakınırdı yoksulluktan. Anasıyla babasını anlatırdı. Eğer sevda olmasaydı, arada, zor kavuşurlardı birbirlerine. "Biz köy büyükleri, sevdadır, kutsaldır demeseydik, Karaayakoğlu çeker alırdı, ananı," derdi. "Neden? Güçlü o. Varlıklı. Ucu görünmez tarlaları, sayısı bilinmez davarları var. Her bir yerde geçerli olan, güçtür. Paradır. Var mı pulun, dünya kulun. Yok mu pulun. Cehennemdir yolun.

Ondan istiyorum bir an önce seni evermeyi. Beni kıramaz köylü. Başlığı az tutar. Başlık diye direttiler mi bir kez, kazanıp vereceksin. Yoksul nasıl kazanır? Hiç düşünmez bunu insanlar. Ya töreleri ayak altına alıp sürüyüp gideceksin kızı. Ya da tırnağını taşta koyup kız evinin isteğini yerine getireceksin."

Şimdi yitirmişti ninesini. Artık kimse hatır saymazdı. Saymayacağı için de, buralarda durmasının gereği yoktu. Yine ne derdi Dudu. Yalnızlık bir şekilde çekilebilir. Varlıklı olursan, kimse yalnız komaz adamı. Zenginin akrabası çok olur derler. Herkes, yakın kesilir sana. Yok, bir de yoksul musun? İşte o zaman bitiktir halin. Selam vermezler. Dünyanın düzeni her yerde böyle işler. Kimsecikler baş, baştutar olmaz adama.

Gidecek Hasan.

Durmayacak burada. Yaz kış çalışıp güçlü olacak. Biriktirdikleriyle, toprak alacak. Ve toprağında sarı başaklı ekinler, tombul taneli üzümler yetiştirecek. O zaman, akrabası çoğalır. Yalnızlıktan bir iyice kurtulur.

Ninesi sağken, düşünmüyordu bunları. Bir oyun, bir boş söz gibi geliyordu anlattıkları. O vardı yanında. Ve ikisi, birbirini tamamlayarak, hiçbir zaman yüksünmüyorlardı yaşamı. Oysa şimdi oğulcağızını tek başına bırakıp gitmişti. Hasan, ne çamaşır yıkamasını bilirdi, ne yemek yapmasını. Ninesi her bir işini görürdü onun. Kocalığına bakmaksızın, her bir işine yetişirdi. Bunların nasıl yapıldığına dönüp bakmamıştı ki, şimdiye.

Bakmaya kalksa kovalardı. Er kişi, kadın işine karışmamalıydı. Nasıl ki, kadın da er kişinin işine hiçbir zaman karışamaz. Kararının üstüne karar koyamaz. Öyle... Çamaşır, yemek kadının has işidir. Çocuk bakmak da öyle. Bir erkek, bunlara karışmaya kalktı mı erkekliğini yitirir. İlk başta da, karısının gözündeki saygıyı yitirir.

Saygı üstüne dönenir ev dediğin. Kadın, kocasına saygı duymalıdır. Duymadı mı, yuva söner. Yuvalıktan çıkar. Bir kabir azabı olur ki yaşam, çekilesi değil. Oysa, er kişi Tanrı'nın bir armağanıdır kadına. Yaşamını sağlaması, ısısını söndürmesi için.

Sigarası bitmişti.

Adım adım köye yaklaşmıştı da, farkında değil.

Ninesine, ninesinin sözlerine, bir de hayallerine dalmıştı. Güçlülük hayallerine. Yığın yığın üzümler, harman harman buğdaylar dönüyordu başının içinde. Yoksulluğunu ancak böyle örtebilirdi. Ama bu köyde bunların hiçbirini yapmanın mümkünü yoktu ki... Babasından, anasından kalan tarlalara tohum atmaya kalksa, kayalar güler. Bağ dikmeye kalksa, çubuğu dikecek toprak bulamaz.

Gitmeli bu köyden. Ninesinin hayallerini gerçekleştirecek olanaklar bulmalı kendine. Yaratmalı. Ve sonra, güçlü olmalı. Güçlü olarak dönmeli köyüne.

Yusuf kolundan tutup yanına oturtunca irkildi. Kahveye girmiş demek.

Köylüleri, başsağlığı diliyorlar.

— Hüküm Allah'ın.

— Başın sağolsun Yetim.

— Hepimizin gideceği yer orası Hasan.

— Allah gani gani rahmet eylesin. Çok bir iyi insandı.

— Allah sana o yattıkça ömür versin, dedi.

Hasan elini kalbine bastırdı. Hafif eğilerek,

— Sağolun ağalar. Tanrı size ömür versin, dedi.

Yusuf bir sigara uzattı. Kendi eliyle sarmıştı. Kerim, yanan sigarasını verdi, yakması için. Adsız'ın Mehmet, ocağın kenarından kahve fincanını koydu önüne.

Köylünün üzünçlü gözleri, geçit yaptı gözlerine. Her biri tatlı bir anıyı ansıyor. Her biri kişinin içindeki üzüncü illa artıracak bir şeyler söyleme çabasında. Zorla ağlatacaklar. Ve kendileri de ağlayacak bu arada. Direniyor Hasan.

Direnince, övüyorlar onu. Böylesine metin olduğunu bilmezlerdi. Tam bir yiğit oldu demek. Dünyadaki tek tutamağını gömdüğü halde, hiç yakınmadan durabildiğine göre...

Kalkıyor Hasan. Dama gidip kimseye haber vermeden hazırlandıktan sonra, sabahleyin yola düşecek. Kente gidecek doğru. Bir iş bulup durmadan çalışacak. Bir yıl içinde, köyün alt başında, verimli bir toprak parçası alacak kadar para biriktirir. Yusuf bırakmıyor. Ko-

lundan tutup yanına oturtuyor. Gelenektir. Ölü evine yemek pişirilir. Ama bir Hasan için ayrı yemek yapmaya kalksalar şimdi, atılır. Günah. Bu akşam yemeğini birlikte yiyecekler. Hiçbir yere gitmesin bakalım.

Boynunu büktü Hasan. Şimdi olmazsa, yatsı namazından sonra hazırlanır. Nasılsa zamanı çok. Sabaha kadar uyuyabilecek mi bakalım? Yapar hazırlığını. Hazırlığı olup da ne yapacak sanki. Birkaç parça eşya değil mi çıkın edeceği. Temiz bir gömlek, bir mintan. Sonra bayramlık çakşırını alır. Kesesinde parası da oldu mu, her ihtimale karşı hazırlıklı demektir.

Sesini çıkarmadı. Birlikte gittiler camiye. İlkin akşam namazlarını kılıp Topçu'nun evine birlikte girdiler. Yemeklerini yedikten sonra, yatsı namazını kılmak için yine camiye yürüdüler yan yana.

Namazını kılınca, doğru dama geldi. O yitip gidecekti. Ama keçi ne olacaktı. Bunca yıl beslemişti onları. Bağlı bırakır gider, köylüler o bakıyor diye aldırmazlarsa? Kapandı derlerdi. Dama kapandı Hasan birkaç gün zor çıkar artık. Ölürdü zavallı.

Hem kışlık yiyecekleri de çürürdü o dönünceye. Ne derdi ninesi her zaman. Uzak yola çıkan, mutlaka helallaşmalıdır. Gidip de gelmemek, gelip de görmemek var, derdi. O da bir helallaşmalıydı köylüsüyle.

Tümüyle birden vedalaşmaya kalksa, bırakmazlardı. Sen şimdi üzgünsün. Yalnızsın da ondan kuruyorsun bu düşünceleri, derlerdi. Gitme hele kal. Kışı bir geçir. Dağlar kara keseli ne oldu şurada. Yol iz belli değildir. Bulamazsın kenti. Bir boran çıkar, yolunu yitirir, donar kalırsın. Donmasan, kurda kuşa yem olursun. Otur yerinde, derlerdi.

Demeyecek birini düşündü. Kadriye Teyzesi geldi aklına. Bu erzakı ona verir. Keçiyi teslim ederdi o dönünceye baksın diye. Evi de yakındı buraya. Alırdı gerektiğinde. Kendi malı gibi kullanırdı her bir şeyi. Anahtarı, kilidi yoktu ya...

Kendine gerekli olacakları çıkınladı. Biraz bazlama, bir koca topaç peynirle, iki baş soğan kodu yanına. Kapının eşiğine bıraktı onları. Kadriye Teyzesinin kapısını tıklattı. Kadın, gece çağırmalarına alıştı çoktan. Yine biri, ebeliğe çağrılıyor sandı. Açtı kapıyı.

Anlattı Hasan. Bir bir saydı düşündüklerini. Ve kadından söz istedi. Kimseye bir şey söylemeyecekti. O hele bir varıp gitsindi kent aşağıya. Ondan sonra isterse, söyleyebilirdi.

— Hasan, dedi Kadriye. Hasan gitmesen olmaz mı? Ben vardım işte. Ananın, ninenin yerini tutmam. Biliyorum. Ama yine de tutmaya çalışırdım. Bir çocuğum da sen olurdun. Kalsaydın.

— Kalmam teyze. Kal demeyeceğin için sana geldim. Bilirdin ninemin isteklerini. Onları yerine getirmeden de dönmem. Onun için, erzakımı al, güle güle kullan. Keçime de iyi bak. Eğer bir iyilik etmek istiyorsan bana, ara sıra damlara bakıver. Bir düzene kosan, ömrümce dua ederim. Yalnız kal deme. Olmaz mı?

— Hani benim demem...

Hasan dinlememişti onu. Dönüp gitmişti.

Sustu kadın. Bir kez aklına komuştu artık. Döndürmenin mümkünü yok. Ninesinin söylediklerini biliyordu. Şimdi onsuz kalınca, gücünü yitirmiş belliyor kendini. Bu yüzden gidecek buralardan. Başkası olsa, daha çok sarılır köylüsüne. Ama bunlar başka. Babası, anası başkaydı. Elbet oğulları da başka olacak.

* * *

Uzun boyu, yatağı bir baştan ötekine kaplıyor. Siyah gözleri, gözkapaklarının baskısına aldırmıyor. Yenice sertleşmeye başlayan sakalları, elinin tersini sürttükçe hışırdıyor. Uyuyamıyor Hasan. Dönüyor yatağın içinde. İğneler batıyor gözlerine.

Ovuyor. Acıtıyor gözlerini. Yön değiştiriyor yatakta. Bedeni yer ediyor. Yatak diken oluyor bu kez. Tüm sarı diken. Batıyor. Rahat vermiyor. Uyumak isteği arttıkça, uykusu kaçıyor.

Düşünüyor Hasan. Eskiden böyle mi olurdu? Başını yastığa koyunca, derin uykulara dalmaz mıydı? Dünyayı görmezdi. Dünyayı unuturdu uyku derdinden. Ninesi uykusuzluktan yakınınca alay ederdi onunla.

Kişi uyuyamaz olur muydu hiç? Ama işte, alay ettiği şeyler kendi başında şimdi. Zavallı ninesi yakınmadan önce neler çekiyormuş. Düşünmek istemiyordu ninesini. Düşünmeden edemiyordu. Başını sallıyor. Düşüncelerden kurtulmak amacıyla, yastığa vuruyor başını. Ama boşuna. Gelip çakılmış aklına Dudu... Çöreklenmiş başının içine. Sarstıkça büyüyor. Başını patlatıp fırlayacak gibi.

Yarını düşünmek istiyor. Düşüncelerinde yön değiştirmek umuduyla, mezar yolunda kurduğu hayallere dönmek istiyor. Mümkünsüz. O, başka şey düşünmek istedikçe, anasının ölümünden bu yana, ninesiyle el ele sürüklemeye çalıştığı yaşam canlanıyor. O çırpındıkça güçleniyor anılar.

Kurtuluş yok. Anladı bunu. Ve doğruldu yatağında. El yordamıyla kavalını aradı. Belki üç yıldır el vurmamıştı ona. Ovada yaz günleri bile canı kaval çalmak istemiyordu artık. Büyüdüğünü kendi gelişmesinde gördükçe, kavalı üflemez olmuştu. Şimdi birden içine doğuveriyor. Belki bir nefes halinde üflerse düşüncelerini hafifler. Kurtulur.

Sandığın dibinden kavalı çıkarıp sırtüstü uzanıyor yatağa. Kavalı alıyor ağzına. Parmakları eski çalaklığını yitirmiş. İlkin direniyorlar. İstediği gibi çıkmıyor ses. Sonra alışıyor parmakları. Oynaşmaya başlıyor perdelerin üstünde.

Uzun uzun acısını anlatıyor karanlığa. Dudu'nun damından, havaya bir acı karışıyor. Köyün üstüne bulut olup çöken. Kahvedekiler, damlardakiler suskunlaşıyor. Kaval sesine vermişler kulaklarını. Hasan, hiç böylesine acılı vurmazdı bu kavalı. Anılar tazeleniyor. Hıçkırıklar nokta vuruyor nefeslenmeye. Ve hayvanı haşadıyla tüm Kayalar köyü, Hasan'ın acısını dinliyor.

Ne onulmaz yara ki bu, böylesine ses veriyor kavaldan. Ne bitmez tükenmez acı ki, gece yarıyı bulduğu halde, alaz saçıyor çevresine. Yorulmak da bilmez mi kavalı üflerken. Hiç nefes almaz mı bu... Şuraya bakın. Dur durak biliyor mu!

Sonunda yoruluyor. Fırlatıyor kavalı elinden. Ve içinde belli belirsiz hale gelmiş bir sızıyla, dalıyor.

* * *

Gözlerini açtığında, karanlık devam ediyordu. Uzandı. Damın kapısını aralayarak dışarı baktı. Toprak kar beyazlığında aydınlık. Gökyüzü yıldız yıldız.

Kalktı. Yorganını, yazın ovaya inerken yaptıkları gibi yuvarlayıp büktü. İki ucundan iple bağlayıp omzuna attı. Kapının eşiğine bıraktığı çıkını eline alarak kent yolunda yürüdü.

İçinde bir boşluk, durmadan büyüyor. Bir yorgunluk, bir ezik-

lik kaplıyor her bir yanını. Adımları ağırlaşıyor giderek. Karanlıkta sallantılı bir gölge gibi yürüyor Hasan.

Köyün kurulduğu düzlüğün yamacına gelince durdu. Döndü. Garipsi bir özlemle geriye baktı. Tüm köy uykudaydı daha. Bir pişmanlık doldurdu içini. Keşke gitmeseydi Kadriye Teyzesine, haber vermeseydi ben gideceğim diye. Gidemiyor bir türlü. Köyünün ak karanlığı kavramış bedenini. Yamaçtan aşağıya bırakmıyor.

Ayaklarını oynatmak istiyor. Başaramıyor. Dikilmiş kalmış yamacın başına. Bir gören olursa şimdi onu. Bir türlü gidemediğini bir sezerlerse. Köy çocuklarına masal olur artık. Yetim Hasan, derler. Kaç kez gitmeye kalktı. Hem de kimseye haber vermeden sıvışayım dedi de, gidemedi. Kolay değil köylüsünden ayrılmak. Yurdunu bırakıp yâd ellere gitmek ölümden beter.

Bir horoz öttü sağ tarafından. Bu Kel'in Denizlisiydi mutlaka. Sesinden bildi. Her zaman böyle çektirir. Öterken görmek gerekti Denizliyi. Kuyruğunun üstüne çöker gider nefesi bitene. Tüyleri altın tozu serpilmişçesine parıldar güneşte. Ötüşünde bir çalım vardır ki, sanırsın savaş kazandı.

Dursun Efesinin yoz horozu hemen karşılık verdi Denizliye. Gevrek, boğuk bir sesle, "ü'ürüüü..." dedi, kesti. Mümkünü mü var Denizliyle yarışmanın. Ama horoz işte. Biri öter de, öteki durur mu? Yoz horoz tazeledi ötüşünü. Ne denli çırpınırsa çırpınsın Denizliye ulaşamaz. Öfkesinden çatlayacak bir gün. Yarışı kaybettim, kazanayım derken görsün baksın Dursun Efesi, çattadanak çatlayacak bu horoz.

Bakalım kentte böyle horozlar var mı? Olsa bile, ötüşlerinden kimin olduğunu bilebilir mi Hasan. Tanıyamaz. Kent horozlarını nereden bilecek? Öyleyse bilmediği yerlerde işi ne? İşte yurdu. Otursa ya. Hiç kıpırtısız, yaşamın onlar için kurduğu düzene uysa ya...

Olmaz artık. Bir kez karar kıldı. Gidip sözünü söz etmesi gerekiyor.

Ortalık ağardı ağaracak. Dursun, neredeyse camiye gitmek için kalkar. Bir görürse onu burada dikilmiş. Hemen kolundan tutar. Dur deli Yetim, der. Gel bakalım. Nereye?

Boynunu bükecek o zaman değil mi? Dönüp gidecek köye.

Peki kendi kendine verdiği söz. O ne olacak? Nasıl bakacak Kadriye Teyzesinin yüzüne. Akşam yakarmadı mı kadın. Gitme, ben analık edeyim sana demedi mi? Dedi. Dinlemedi bile sözünün gerisini. Omzunu silkip geçti. Şimdi dönerse...

Yaş doldu gözlerine. İçindeki boşluk yaş olup uzadı.

Kent korkulu. Giden yitiyor orada. Topal Ali Dayısı bile, onu gönderip kaldı da, yitik haberi geldi ardından. Hep böyle onlar için kent. O da gitti mi, yitti bellesin. Burası köyü yine. Aç açık kalmaz. Köylüsü tutar elinden. Düşse kaldırır.

Silkindi.

Kolunun yeniyle gözlerini, burnunu sildi.

Gidecekti o... Sarı başaklı harmanlar, tombul üzümlü bağ sahibi olmadan da dönmeyecekti köye. O zaman dönmesinin bir gereği de yoktu ki... Köylüsünü alırdı kendi yanına. Gelin derdi. Buralarda yaşam kolay. Siz de bağ, tarla sahibi olun.

Gelirlerdi. Yaşamın kolay olduğunu bir anlarlarsa gelirlerdi.

Ya bir de yiterse oralarda. Köy korkusuna delilik ederse.

Etsin. Dönüşü yok artık onun. Yürüyüp gitmek zorunda.

Yürüdü...

-42-

Gün açarken, Derbent yöresine gelmişti. Yol yürümekten karnı acıkmış, sigarası iyice acılaşmıştı. Dere başına oturarak azığını çıkardı.

Ayaklarını iki yana açıp söğüt gölgesinde kuru bir yere oturdu. Sırtını söğüdün gövdesine dayadı. Karnını bir güzelce doyurdu. Üstüne eğilip dereden su içti. Su, ılıcacıktı. Yöre çok soğuk olduğundan, öyle geliyor olmalı. Çenesinden sular akarken bir sigara sardı. Zerde gibiydi sigaranın dumanı. Yemek üstüne öylesine tatlıydı ki meret. Doyum olmuyor.

Düğün toylarından bilir. Hele bu düğün toyu Karaayakların olursa. Sayısını unutursun sofraya gelen yemeklerin. Eskiden, çok eskiden köylüleri de yaparlarmış bir toy oldu mu. Ama felek öyle bir vur-

muş ki, köyün kamburuna. Beş altı çeşit çıkarabilen, parmakla gösterilir, yıllar boyu anlatılır olmuş.

Gel gör ki, Karaayaklar için değil bu kural. Onlar bir toy verdiler mi, yine eskisi gibi. Dizelenir de dizelenir koca sinilerin üstüne yemekler. Say say bitmez. Bir büyük şölen olur. Doyasıya, kanasıya yerler artık. Ağa kişi başka oluyor. Banknotu yığın yığın, altını ölçekle ağaların. Oysa Yetim Hasan'ın bir karış toprağı yok ekilecek.

Tanrı kullarını öyle bir sınava komuş ki, yeryüzünde. Nerede dinsiz imansız var, dünya malıyla donatmış. Nerede muti, inançlı kulu var, yoksulluğun en koyusuyla bunaltmış. Bir sınav böylesine acıya değer mi? Bir sınav için insancıkları böylesine boğmak, ününe yaraşır mı hey koca Tanrı?

Yaraşmaz. Ama bilinmez ki... İşine karışılmaz ki. Elbet bir bildiği var onun. Ninesi öyle demez miydi? Bir bildiği var ya, bunların da bildiği çok. Bizi çalıştırdılar yıllar boyu. Ormanı tükettirdiler. Açılan yerleri aldılar elimizden. Odun kömür hiç pahalılanmadı dedik biz. Tanrı işi. Meğer değilmiş. Karaayakların işiymiş. Ama aklımız suya erinceye, onlar hanayı kurdu. Ve de ağalıklarını ünledi tüm Bozdağ'a. Sonra da hem azdılar, hem yozdular. Tanrı deneyini bunun için kurarmış. Verirmiş malı melali. Sonra bakarmış. Ne yapacak diye...

Dudu Ninesi, bir gün kızmıştı yine. Böyle konuşulup dururken, "Haydin oradan," demişti. "Tanrı ne tapucudur, ne de sandık emini. Hiç bile o vermiyor kimseye hiçbir şey. Uğraşıp didindik biz. Eloğlu saflığımızdan yararlanıp üstüne oturdu. Hepsi bu..."

Süllü Dayısı nasıl köpürmüştü o zaman. Yine günaha giriyorsun diye nasıl babalanmıştı. Hemen susmuştu ninesi. "Tövbe," demişti sonra. "Demek günaha giriyorum ha... Demek, biz çalışırken, onların yan gelip yatması da bu deneyin içinde ha... Olsun. Tanrı'dan gelen başımızla birlik. Ne diyelim."

Yine ninesine dalıp gitmişti. Toplandı. Yolu ıraktı. Bugün ve gece yol alması gerekiyordu. Bir acelesi, bir bekleyeni yoktu kentte. Yoktu ya, madem iş bulup çalışmaya gidiyordu. Gün yitirmemeliydi.

Bir sopa kesti söğütten. Bileği kalınlığında. Yürürken yonttu budaklarını. Azık torbasını ucuna bağladı. Yorganın ipi boynunu acıtmıştı. Yer değiştirdi.

Gün bitmiş, akşam karanlığı tepelerin üstünden patikaya doğru ağmıştı. Hasan, sopasını patikanın taşlarında tıkırdatarak, kente doğru yürüyor.

Kurt kuş olurdu bu çıplak tepelerde. Hele şimdi. Kar, yeryüzünü beyaz örtüsünün altında gizlediği için de, azgın olurdu tümü. Aç olurdu. Aç olunca da saldırırdı hiç bakmadan. Sopayı sıkı sıkı kavradı. Bir umudun ardında koşayım, bir acıyı unutayım derken, kurda kuşa yem olmak vardı hiç yoktan.

Titredi Hasan. Kuşkuyla çevresini dinledi. Kendi ayak seslerinden başka tek tıkırtı yok yol yöresinde. Ama ses çıkarmazdı ki canavar. Ansızdan gelirdi. Ansızdan yapışırdı adamın ensesine. Oluk oluk kanını akıtırdı. Etlerini parçalar, bir güzel yerdi sonra.

Durdu.

Bacakları titriyordu. Sopasına dayanıp tekrar dinledi çevresini. Hiçbir şey yoktu işte. Korkusundan utandı. Yaraşır mıydı ona korkmak? Başını sallayarak yürümeye başladı. Bir can için bunca korkulmazdı. Yunan, ensesine süngüyü dayadığında daha yakın değil miydi ölüme? Yakındı. Öyleyse neden korkuyordu şimdi. Elinde kocaman sopa vardı. Canavarı haklardı daha yanına varamadan. Beyninin üstüne bir tane indirdi mi...

Sert sert vurdu sopayı yere. Öksürerek gırtlağını temizledi. Bir türkü tutturdu.

Gece karanlığı koyulaştıkça, Hasan'ın yorgunluğu da arttı. Tutturduğu yönde gidiyor. Ama nerede olduğunu bilmiyordu. Her yanı, dümdüz kar altındaydı. Tümseklerle, çukurlar belirsiz. Kar iyice donduğu için, sert. Kentin ışıkları görünmediğine göre, daha çok yolu var.

Ayakları yukarıdan yukarıdan adımlıyor. Yokuşu tırmanır, tepeye varırsa belki bir sığınak görebilir. Bu kar beyazlığında, kolay görünür ışıklar. Gecenin koyuluğu, karın aklığında, hep sabahın yalancı karanlığını andırıyor.

Kente yaklaşmakta olduğunu, bir kardan anlayabilecek. Karlar erimeye yüz tuttuysa, ovaya yaklaşıyor demektir. Kışın bu zamanında ovada kar kalmaz. Ovaya yakın tepelerde de...

Biraz daha yürüyünce düşündüğü çıktı. Yer yer çimenler belirmeye başlamıştı. Kar perçemlerini toplamış. Giderek, çimenlik adalar daha da büyüyor. Gözkapakları giderek ağırlaşıyor Hasan'ın. Uyudu uyuyacak. Ama kar var yörede. Kar varken, uyumak doğru değil. Kuytu bul, karın üstünde yat, derdi ninesi. Yeter ki, rüzgâr almasın. Yel aldı mı kar, hiç belli olmaz. Ya donar, kazık gibi dondurur adamı. Ya da sulanıp erir. O zaman daha da kötüdür. Bir hasta olur ki kişi. Punta olur. Çok uğraştırır insanı. Karda yatacaksan, kuytu bulacaksın unutma.

Kuytuyu nerede bulacak ki... Bildiği yolun üstünde ise, kuytu bulmanın mümkünü yok. Başka yerlere düştüyse, kente varamıyacak demektir. Bir görse ışıkları. Ya da bir köyün üstüne düşse. Varsa bir eve. Ya da köy odasına. Yorganını uzatıp bir yatsa...

Ayakları kendiliğinden geriliyor artık. Uyumalı. Biraz kestirmeli hiç olmazsa. Yoksa, bir adım daha atamayacak.

Kar da bitti işte. Çimen çevresi. Yumuşacık. Yağır yağır. Ayağına dolanıyor. Nemli çimenler. Olsun. Yorganı var. Nem yorganın içine geçinceye, o uykusunu alır. Serdi yorganını. Sonra içine girip sarındı iyice. Ve ayazın farına bile varmaksızın uykuya daldı.

* * *

Sabah olurken gözlerini açtı. Terli bedeninde, yorganın içinde de olsa, gecenin soğuk eli dolaşmış, her yanı tutulmuştu. Tüm kulunç olmuştu bedeni. Ninesi sağ olsaydı şimdi. Burada bulunsaydı. Kırıverirdi kulunçlarını. Şifalı ellerini bir gezdirirdi kulunçların üstünde. Bir ovalardı onları. Hiçbir şeyi kalmaz, kuş gibi kalkardı ayağa.

Her kıpırdanışında ince bir sızı iğneliyor etlerini. Bir süre kıpırtısız kaldı olduğu yerde. Güneş, gökyüzünde iyice belirinceye öyle kaldı. Ova sıcağı yellendi yüzünde. Kızardı bedeni şimdi. Kızar, kulunçlar gevşerdi.

Bekledi. Kulunçları gevşeyinceye uzandı yorganın içinde. "Farkında değildim. Ama ninemden bayağı bir şeyler öğrenmişim ben de," diye düşündü.

Yorganın içinde oturup bir süre çevresini süzdü. Kentin üstündeki Toptepe'nin düzlüğündeydi. Sevinçle doğruldu bu kez. Kente gel-

mişti. Demek, yorgunluğu ve uykusunun gelmesi bundandı. Öyle yürümüştü ki yolu, kente gelinceye kadar hiç duraklamamıştı.

Kenti seyre koyuldu olduğu yerden. Savaş geçeli yıllar olmuştu. O zaman da, kenti seyretme fırsatı bulmamıştı bir türlü, başka zamanlar da. Ne bu tepelerden geçerlerdi. Ne de kente dönüp bakmalarına izin vardı. Savaş sırasında nasılsa girebilmişti kente. O da, ova yönünden. Böylesine yüksekten hiç görmemişti.

Evler küçük küçük görünüyordu. Sabah güneşi damların kiremitlerinde yansıyor, kızıl parıltılar saçıyordu çevreye. Sokaklar patikalar gibi. Birbiriyle bir doğrultuda kesişiyor. Damlar, evler yepyeni kentte. Beyaz badanalarıyla pırıl pırıl.

Kentli varlıklı. Güçlü... Oysa, Dursun Efesi kaç kez anlatmıştı. Yunan, Dumlupınar'dan önlerine düştükten sonra, Alaşehir'i, Kasaba'yı ve hatta İzmir'i yakmıştı. Alaşehir, Tepe mahallesindeki evlerin dışında, tümüyle kül olmuş. Kasaba da öyle... İzmir'se üç mahallesini yitirerek kurtarmış paçasını.

Bir de şimdi gel gör. Kasaba hiç yanmamış sanki. Birden değişivermiş. Nerede onun minaresinden Etem-Mustafa Bey çatışmasını seyrettiği kent. Nerede bu. Onun yolları eciş bücüş. Binaları çöktü çökecek gibiydi. Bununsa, kocaman caddeleri, yepyeni evleri var. Kiremitlerinin parıldamasından bile belli bu.

Kimbilir aşağısı ne güzeldir. Buradan küçücük görünüyor her bir şey. Binalar oyuncak kulübeler, caddeler birbiriyle kesişen çizgiler gibi. Elini uzatsa, istediğini, istediği yere sürer. Kıpırdatır. Ve fiskelese yıkar her şeyi.

Kollarını tüm genişliğiyle açıp bir sarsa, kucaklar kenti. Kucağında taşır gider. Caddelerde gidip gelen birkaç insana, parmaklarının ucuyla hafif fiskeler vuruyor. Yitiveriyor insanlar. Fiskelerden kaçınmak için, konuşuyorlar.

Hasan, bağışlamış bir büyük kıvancıyla üstünü başını silkeliyor. Yorganı açılmış olmalı. Çimenlerden nem kapmış pusatları. Yan taraftaki patikadan bayır aşağı inmeye başlıyor.

Patikanın birleştiği ilk sokağa dalıyor. Yürüdükçe daralıyor sokak. Oysa, yukarıdan bakarken, böyle daralan sokakları hiç görmedi

o. Küçücük, kulübeler gibi görünen yapılar, yanlarına gelince devleşiyor. Her biri birer hanay oluyor Hasan'ın gözünde. Yangından sonra nasıl yapmış bu hanayları kentli. Karaayakoğullarını varlıklı bilir onlar. Anlaşılan, kentlinin her biri bir Karaayakoğlu. Bunca ağanın olduğu yerde de bitiktir ırgatın işi ya. Tanrı geleceğini kutlu kılsın artık.

Yürüdüğü sokak, bir duvarla kesiliyor. Şaşırıyor Hasan. Afallıyor. Ne garip işler yapıyor bu kentli. Koca ovadan yer tükenmiş gibi gelip yolun ortasına dam kurmuş. Hem, evlerinin tümü de birbirinin üstüne yığılmış gibi. Yan yana. Duvarları var yüksek yüksek.

Sokaklara sahip çıktığına göre kentli, şimdi onu görürse buralarda, başına bir iş getirebilir. Benim toprağımdan ne arıyorsun diye sorsalar, ne cevap verecek.

Geri döndü. Patikanın başında, başka bir yol aradı kendine. Buldu.

Taş döşeli, dosdoğru inen bir caddeye çıkmıştı. Sapmadan yürüdü yolun kıyısında. Tulumbacılarının nalçası, şak şak şakırdıyordu yolun taşlarında. Ürktü Hasan. Kendi ayak seslerinden ürkerek, dönüp baktı arkasına.

Sonra, yol nereye giderse, gitme kararıyla yürüdü yeniden. Ses, kendi ayaklarından geliyordu. Demek, kentte kalırsa, nalçalı pabuç giyemeyecek. Kent çocuklarının bağlarda bile nalçalı pabuç giymemesine şaşardı zaten. Çok şıkırdadığı, nallı hayvan geçişini andırdığı için giymiyorlarmış demek.

Yol, kıvrılmaksızın iniyor. Hasan, çarşıya gelince rahat bir nefes aldı. Çok az değişmişti çarşı. Yine dükkânlar yan yanaydı. Daha yeni, daha güzel. Ama sokaklar, caddeler, aynıydı çarşıda. Aradığını kolay bulabilirdi. Bir aradığı olursa.

Kalaycı'nın dükkânın önünden geçerken bir baktı. Başkası vardı içeride. Tanıyamadı. Sonra, Ali Dayısının onu her zaman bıraktığı hana uğramayı kurdu. Hele bir akşam olsundu. O zaman giderdi. Hancı tanırdı onu. Tanır ve yer açardı savaş sırasında olduğu gibi.

Eski günleri anarlardı. Ali Dayısından söz ederlerdi. Belki görmüştür hancı. Topal Ali Dayısının nasıl vurulduğunu görmüştür. Bir iyice öğrenir ondan. Köye gelen haberlerde, anlatılıyordu nasıl vu-

rulduğu. Ama açık değildi. Belki hancı gördüyse, daha iyi anlatırdı onu. Sonra gidince o da köylüsüne anlatırdı duyduklarını.

Bağlarında çalıştığı kimselerin yanına da pek gidemezdi ki... Kış günü onu görürlerse, köyde kıtlık var sanırlardı. Hemen düşürürlerdi yazın ücretlerini. Zaten pek bir şey aldıkları yoktu. Büyükleri, her zaman kentlinin çok kurnaz olduğunu söylemez miydi?

Buluttan nem kaparmış kentli. Ve hemen hesabına bakarmış işin. Kendine ne kâr kalacak, düşüncesine yatarmış. Şimdi o gider, ben kışın da çalışmaya geldim derse, yoksullukları ortaya çıkar. Az iş verirler bakarsın. Az ücret ödemek için, bunu fırsat sayarlar.

En iyisi, hiçbirinin yanına uğramamak. Hem Kalaycı değiştiğine göre, belki ölenler de olmuştur. Belki ölmüştür Kalaycı. Ya da hastadır. Geçen yaz ne diyordu Dudu Ninesiyle konuşurken. Ben de gidicilerdenim artık, demiyor muydu? Nasıl söyleşi kurarlardı yaz akşamları. Kardeş bellemişti Kayalar köylüsünü o. Bozgunda konuk edindiler diye...

Şimdi niye yoktu acaba dükkânında. Daha ötesi. Neden tezgâhında başkaları çalışıyordu. Demek, ya hastaydı. Ya da Kayalarlı ahbaplarının yanına gitmişti.

Helvacı'nın önünden geçerken durakladı. Helva, beyaz mermerin üstüne yenice dökülmüştü. Susam, çöven ve yanık şeker kokusu genzini yaktı. Taze helva, yumuşacık olur. İplik iplik ayrılıp erir kişinin ağzında. Bir de yanında, beyaz pazar ekmeğinin tazesi oldu mu? Bir dağköylü için yiyeceklerin en iyisi, armağanların en değerlisidir.

Hasan bir türlü geçip gidemiyor. Dükkânın önünde çakılıp kalmış. Karnı bir gurulduyor ki... Canı helvayı çektikçe, açlığı kuduruyor. Yanındaki mecidiyeler yeter nasılsa. Yeter ya, ne kadar isteyecek bilmiyor Hasan. Köyde olsa. Adsız'ın bayat helvasından isterken kuşkusu yok. Bana helva ver, der. Verir o ne kadar verirse, yazar hesaba. Daha doğrusu, çeteleye çentik atar kendince.

Burada bilemez ki. Beş kuruşluk dese, belki az ister. Kızar adam. On kuruşluk dese, bir öğünde on kuruşu yedi mi, tez zamanda aç kalır. Bir öğünde değil bu canım. Bir kez. Canı istedi şimdi. Yemesin olmaz. Adsız'a yaptığı gibi yapar. Helva ekmek ver emmi, der. Ne verirse adam, ne kadarlık verirse kaylolur.

Hem öğrenir. Kentte ne kadar helva alınıyor. Ne kadar tutuyor bir öğünlük. Bilir. Girdi kapıdan. Dükkânın yan tarafında, iki yanında peykesi olan, kaba tahtadan uzunlamasına bir masa vardı. Peykenin bir ucuna ilişti Hasan.

Helvacı, yürüdüğü sürece onu süzmüştü. İşte yine tekinsizlik geldi buldu onu. Birkaç kuruşla siftah yapacak sabah sabah. Bu ırgatlar, hep böyledir. Gelirler. Kurulurlar dükkâna. Sonra da, azık torbasından ekmeğini çıkarıp yirmi paralık helva derler. İşin yoksa, durmadan tas tas su taşı bunlara. Helvayı, küçücük küçücük koparıp kocaman lokmayla yutar. Susadıkça tasa yüklenir artık.

İşte bu da onlardan. Şimdi açar torbasını. Koca ekmeği kor masanın üstüne. Ve yirmi paralık helva kes bakalım emmi, der.

Oysa, siftah dediğin güçlü olmalı. Şöyle attığın zaman, yerde tıngırdamalı para. Sakalına sürerken, ürpertmeli. Kırk parayla, yirmi parayla siftah yaptı mı, akşama kadar rast gitmez artık işi. Hep küçük küçük alışveriş olur.

Ona kalsa, siftah etmeden böylelerini dükkândan içeri sokmaz. Sokmaz ya, babası, derdi her zaman. "Siftahın uğuru, miktarında değildir. Adamındadır. Adam vardır, gelip mermerin üstüne döktüğünün yarısını kestirse, akşama kadar bir daha bıçak vuramazsın. Adam vardır, on paralık helva alır. İki kez daha helva döversin içerde.

Sen sen ol. Miktara değil, adama önem ver. Bakarsın bir tekinlisine çatmışsın. Bakarsın, bir ayağı uğurlu, sürüyüp girmiş ayağını. Bu yüzden, artık eksik, ağa, ırgat deme. Tümünü saygılı karşıla. Ekmek teknen gözüyle bak ki, Tanrı da saygının karşılığını versin."

Babası, ona böyle derdi. Şimdi o da oğluna anlatacak bunları. Ve helvacılar sülalesinde gelenek olduğu üzere, yaşına bakmadan, peykenin ucuna ilişen Hasan'a döndü yüzü gülerek.

— Buyur ağam. Hoş geldin.

— Hoşgördük emmi. Allah hayırlı işler versin.

— Sağol. Bir isteğin mi var?

— Canım çekti emmi. Helvan pek güzel. Bana biraz helvayla ekmek verir misin?

— Elbette ağam. Hemen.

İşte. Parasını da söylememişti. Ne kadar istediğini bildirmemişti. Kendince keserdi. Ekmeği de, helvayı da... Yirmi paralık yapmazdı da, bir kuruşluk verirdi. Bir kuruşluk da ekmek. Yine iyiydi. Sabah sabah, hiç belli olmuyordu durum. Babasının hakkı vardı.

Helvacı gülerek, uzun bıçağını aldı eline.

Hasan, derinden bir oh çekti. Pot kırmamıştı. Adamın girerken asılan yüzü gülüvermişti. Demek, hata yapmadı. Konuşabildi kentliyle. Hem de isteğiyle sevindirerek.

Yağlı kâğıdın üstünde tarttı taze helvayı. Ekmeğin tazeliği daha keserken belliydi. Sünger gibi incelivermişti bıçağın altında.

Yarım ekmekle, bir topan helvayı önüne kodu adam. Ekmekten dumanlar çıkıyordu. Beyazlığı, gözünü alıyordu Hasan'ın. Kentli tombul olurdu elbet. Bu ekmek, katık bile istemezdi. Hiç katıksız, giderdi kuşkusuz.

Bir koca lokma kopardı ekmekten. Bir parça da helva attı ağzına. İnce kesmişti helvayı ustası. Dilimlerden birini olduğu gibi attı ağzına. Eriyiveriyordu. Ekmek de, helva da daha ağzına alır almaz eriyiveriyordu.

Kocaman tasa, küpten su doldurduktan sonra, önüne koyarken, karşısına oturdu Helvacı.

— Iraktan geliyorsun galiba dayıoğlu.

— Iraktan.

— Bir iş için mi bu geliş.

— İş için...

Helvacı, süzdü Hasan'ı. Hasan da Helvacı'yı. Kentliyle konuşmalarını yasaklamışlardı onların. Hiç de kötü görünmüyordu adam. Hiç de anlatıldığı gibi değildi işte. Dağa, konuk olarak geldiklerinde biliyordu o. Ama sonra kentte yine bağırıp çağırmışlardı. Belli olmuyordu kentli gerçekten. Belli olmadığı için de temkinli olması gerekti. Bakarsın bir oyun çıkar altından. Bakarsın bir sakametlik başgösterir.

Helvacı'nın sanı sıkılıyordu sabahtan beri. Konuşacak birini arıyordu. İşte bulmuştu. Ama çekiniyordu konuşmaya. Biraz deşse... Biraz kurcalasa altını.

— İş kendin için mi? Yoksa köyün işi falan mı?

— Kendim için dayı.

— Kendin için ha. Desene yağlı bir ağa buldun. Yanaşacaksın kapısına. Bütün bir yıl çalışacaksın bu kararla. İyi. Tanrı kolaylık versin. Ama hiç kusura kalma, sizin işlerinize benim aklım hiç ermiyor. Gelip buralarda el yanında çalışıp didiniyorsunuz. Sonra, kazandığınızı götürüp kız babasına telim ediyorsunuz. Seninki de öyle mi?

— Ne gibi?

— Başlık için mi bu çalışma?

Güldü Hasan.

— Değil ağam. Başlıkla bir ilgisi yok.

— Ha, iyi öyleyse... Hiç aklım almıyor bu başlık davasını benim...

— Bazı töreler, bazı kişilere ters gelebilir ağam. Gelebilir ya, yine de uyulur onlara.

— Ters ki, ne ters. Sanki satıyormuşum gibi gelir bana. Bir kızım olsa da başlık istesem. O kızı, haraç mezat satıyormuşum gibi gelir.

— Ey, biraz öyle. Ama kız evi, kızın çalışmasından yoksun kalıyor. Hem kız, verdiği başlığı kısa sürede çıkartır meraklanma.

— Demek sen başlıktan yanasın.

— Töremdir dayı. Töreye saygılıyım ben.

Başını salladı. Sonra gözlerini gözlerine dikti Hasan'ın.

— Bizde böyle töreler yok.

— Var ağam. Var ya, kişi kendi töresini ayıramaz. Çünkü onu benimsemiştir artık.

— Var mı? Nerden çıkardın bunu.

— Var ya... Sizinki altın hesabı, takı hesabı. Ondan pek açık değil. Ne olsa kentlisiniz siz. Kibarsınız. Biz dağlıyız. Açık açık yürütürüz pazarlığı. Siz gizliden.

— Anlamadım.

— Anlamayacak bir şey yok ki... Şu kadar altın, şu kadar beşibiryerde takmazsa, kızı vermem, demez misiniz? Dersiniz. Öyleyse, bunu bizim başlıktan farkı ne? Hiç... Yalnız, daha kibarca. Verdiği, kendisine gidiyor gibi görünen bir gelenek. Oysa, sizin kızlarınız ev işinden gayrısına el vurmaz. Bizde öyle değil. Bizde belki verdiğin sana

gelmiyor. Ama bir yaşam boyu emeğini veriyor. Tarlasında, çiftinde. Yaz günü ovanın bağlarında. Kazandığını hep kocası alır...

Çok konuşmuş gibi sustu birden. Çok konuşmuştu. Helvacı başını salladı. Doğruydu dediği. Doğruydu ya, kadının çalışması da bir sakat gelenekti. Ne demekti kadının çalışması.

— Bizde kadının dışarı iş işlemesi ayıptır.

— Hiçbir şey ayıp değildir dayı. Meğer ki, zorunlu olasın. Siz varlıklısınız. Adam çalıştıracak güce sahipsiniz. Olmayın da görün bakın ayıp oluyor mu? Hem...

Sustu yine. Durmadan açık veriyordu. Neyine gerekti onun kentliyi eleştirmek. Helvasını yesin, kendine yatacak bir yer bulduktan sonra, iş arasındı. Lafa tutulursa burada, akşamı ederdi işsiz güçsüz.

Ama bırakmadı Helvacı. Söz açtı yeniden.

— Hem ne?

Kanı ısınmıştı bu adama. Sorarken, yanına otururken, dostça davranmıştı. Yoksa, ne gereği vardı bir kentlinin, bir dağköylüyle konuşmasının? Helvasını yer, parasını verip çeker giderdi. Gelip söyleşi kurduğuna göre, canı sıkılıyor, söz atacak birini arıyor olmalıydı. Hasan'la konuşsun ne çıkar.

İçinde çöreklenen korkunun, giderek gevşediğini, eridiğini hissediyor. Seviniyor.

— Hem yaşam, tek kişinin kaldıramayacağı kadar ağırdır. İki kişi omuz verirlerse ona, daha bir kolay çekilir yükü. Bizde töre böyle der. Bir elin nesi var, iki elin sesi var, derler bizim dağlarda. Bu yüzden, karı koca birlikte çalışırlar. Daha mutlu olurlar böylece. Daha çok buğday alırlar damlarına. Daha yeni esvaplar giyerler. Çocukları iyi bakılır.

— Bak bunda haklısın galiba. Bizde kadının dışarı işi yapması ayıp olduğundan, aç kalır, çıplak gezer de, gidemez işe kadın. Gidemeyince tüm yükü erkek omuzlar. Dediğin gibi, güçlük çeker. Ama bizim töremiz de budur, ne yaparsın?

— Töreye karşı gelinmez. Bir kez yasa kılındı mı töre, artık karşı gelmenin mümkünü yoktur.

Helvasını bitirdi. Ekmeğini de... Koca tası dayadı ağzına. Kana

kana su içti. Diliyle, dudaklarının kıyısında kalmış kırıntıları topladı. Sonra, elinin tersiyle ağzını sildi. Gözlerinin içine baktı Helvacı'nın.

— Borcum dayı?

— İki kuruş.

Kadife kesesindeki bozuklardan iki kuruş ayırdı. Uzattı Helvacı'ya. Adam parayı alırken güldü.

— Yanaşmalık mı yapacaksın. Yoksa işçilik mi?

— Yanaşmalık...

— İş buldun mu?

Ne cevap verseydi acaba? Daha ilk gördüğü adama iş bulamadım derse, sorarlardı. Madem iş bulamadın, ne işin var kentte? Adam bu soğukta, deli olsa ininden çıkmaz. Sen işsiz güçsüz niye geldin? İş mi dolup duruyor? En iyisi buldum demesi: Bir işim var derse bir oyun edemez adam. Ne oyun edebilir ki?.. Hiç... Onlar, kendi yarattıkları korkulardan korkuyorlar. Kentliler de kendileri gibi insan işte. Yok. Onlar güçlü. Varlıklı. Patron onlar. Patronları.

Hasan'ın geciktiğini görünce, üsteledi Helvacı.

— Cevap vermedin ya? İş buldun mu?

Neden üsteliyordu bu kadar. Bir bildiği mi vardı? Daha kapıdan girerken, kimin ne olduğunu biliyor muydu yoksa bu kent esnafı? Ninesi derdi de, inanmazdı. Onlar, adamın aklındakini görürler. Sihirbaz gibidir tümü.

İşte şimdi yine öyle oldu. Eğer aklındakini görüyorsa, işsiz olduğunu bilir. Niye soruyor. Anladı. Ona söyletecek. Söylemeyecek işte. Hiç tanımıyor bu Helvacı'yı. Hiç tanımadığı için de açık vermeyecek.

— Buldum. Bir yerim var.

— Ya çok iyi...

İnanmamıştı ona Helvacı. İş bulan adam, doğru ağasının yanına giderdi. Ama belli olmazdı ki bu köylüler. Helvayı gördüler mi hele, hiç dayanamazlardı. İki elleri kanda olsa, birkaç lokma atıştırmadan, işlerine dönmezlerdi. Bu da onlardan biri olmasın.

Değil ama. Kaç yıllık esnaf o. Adamı bir bakışta tartar. Bu iş bulmuş bir insan değil. Öyle de kanı ısındı ki...

— Çobanlık bilir misin sen?

— Az biraz anlarım dayı... Tanrı sürünün bereketini artırsın. Yoksa koyun mu besliyorsun?

— Yok. Benim için değil. Benim ovaköylü bir ahbabım vardır da.. Sürü düzüyor. Yalnız iyi bir çoban arıyordu. Kanım kaynadı sana. Haydi gel, vazgeç ağanın yanına gitmekten. Seni göndereyim ona. İyi para verecek.

— Yok. Olmaz şimdi dayı. Söz verdim bir kez.

— Peki sen bilirsin. Ama bir haftaya kadar uyuşamayacak olursan gel. Bana tembihlemişti. İyi bir adam bulursan gönder, diye. Hoşuma gitti sen. Eğer boşta olsaydın hemen git derdim. Gerçi yanaşmalık iyi para getirir. O aylıklı iş. Ama çobanlığı da yabana atma. Bir kez rahatsın. Kışın, yaylaklar karla kaplandı mı, işin sıcak damda. Ağıla çekersin davarı. Yan gelir yatarsın. Yanaşmalıkta öyle mi ya... Bir iş bulunur. Alan işi. Çalışkan adam bunlardan korkmaz. Bilirim. Ama çobanlık da çok rahattır. Bak, düşün taşın. Eğer, aklın keserse, hemen göndereyim seni.

— Sağol dayı. Çok sağol. Ama söz verdim. Dönmek olmaz şimdi. Hele bir gideyim. Bakayım. Eğer uyuşamazsak, dediğin gibi, haftaya kadar gelirim

Kalktı. Dükkândan çıktı.

Ya gerçekten kanı ısınmıştı. Helvacı'nın ona. Ya da işçi yoktu kentte. Yoktu da, çalışmak isteyen kapanın elinde kalıyordu. Bir de eskilerin anlattığı öykü vardı. Kandırırmış adamı kentli. Salt alay olsun diye, altından kaçarmış. Ve sonra kıkır kıkır gülermiş karşısında. Oyuna getirirmiş bir de... Acı çektirirmiş.

Daldı çarşının sokaklarına. Dolanarak yürüdü. Bir yerlerde, işçi pazarı kurulduğunu biliyordu. Ama nerede olduğunu bilmezdi. Kış işi de yapan işçiler vardı, bağlarda. Yazın, birlikte üzüme girdiklerinde onlardan duymuştu. Genellikle erkek işi olurmuş kışın. Ve köylerini bırakıp gelirmiş erkekler. Yazın da olurmuş erkek işi ya, kışınki kadar tatlı para vermezlermiş adama. Bir çekicilikte para olurmuş yazın. O da, kaç kişiye bir çekici düştüğüne göre, tüm kesiciliğe kalıyorlar demektir.

Oysa, kışın toprak bellenmek, çapalanmak ister. Bel, çapa, kesicilikten çok daha kazançlıdır. Daha çok yorar kişiyi. Elbet. Ama parası da çoktur. Bir kış, devamlı çapacılık yapabilse kişi, bel belleyebilse, dağ yöresinde dört beş dönümlük tarla parası biriktirirmiş.

Şimdi iş bulmadan önce, yatacak bir yer bulmalıydı. Yorganını serecek, başını sokacak bir yer bulduktan sonra, iş aramaya çıkacaktı. Gerçekten, dedikleri kadar varsa, kış kazancının üstüne yaz gelirini de ekledi mi, hayallerine bir adım daha yaklaşmış sayacaktı kendini.

-43-

Dolanırken, ırgat pazarını buldu. Küçücük bir alandı burası. Ve kürekleri omzunda, çapaları ellerinde bir sürü insan vardı. Kimi sırtını duvara dayamış, kimi çömelmiş bir kıyıya. İş bekliyorlar.

Gün doğalı çok oldu. Artık iş bulamaz bunlar. Demek, Helvacı gerçekten sevdi onu. Ya da alay edecek sonunda. İşsiz dolu olduğuna göre, neden iş vermeyi kursun. Ya alay etmek için ya da gerçekten kanı ısındığından.

Hasan acemi. Nasıl iş bulunacağını bile bilmiyor daha. Ne çapası var, ne bel küreği. Kolay iş bulamaz. Onun için en iyisi yine yanaşmalık. Her bir şeyi ağadan olduktan sonra. Ama yanaşmayı da daha yazdan peyliyor kentli. Bir kez de alıştı mı adamına, bırakmıyor artık. Belki işlerin olmadığı, iyice kesildiği zaman, bir aylığına, on beş günlüğüne gönderiyor köyüne. Ama ondan sonra, hep yanında tutuyor. Yıllar yıllar boyunca yanaşma durup yanaşma ölenler var.

Döndü pazardan. Yerini öğrenmişti ya. Kolay bulurdu artık. Yarın, herkesten önce gelirdi buruya. Beklemeye başlardı. İlk gelen iş sahibi onu görür. Pazarlıkta kesişirlerse, çalışmaya başlardı. Pazarlık etmeyeceğim diyordu. İlk işimde hiç pazarlık etmeyeceğim. Ne verirlerse. Sonra sonra, işi bir iyice öğrenince, topuk dayarım.

Buraya yakın bir yer bulmalı. Herkesten önce kalkıp gelebilmek için, hemen yakınlardaki hanın birinde yer peylemeli şimdiden. Bunca adam bulunduğuna göre burada. Pek çoğunun da iş bulup gittiği-

ni hesaplarsan, hanlarda yer kalmamıştır. Bir adamlık yer bulur artık. Yakarır hancıya. Samanların üstünde yatarım, der. Bulur bir yer.

Sokağı indi. Hemen aşağıda, bir nalbant vardı. Kocaman kapısı, kapının hemen yanında tezgâhıyla hem nalbant, hem de hancıydı Hasan Usta. Alt katta, hayvanlar bağlanıyordu tablalara. Üstteki yarım katta da, insanlar yatıyordu. Ot yataklar üstünde, eski velenseleri örtünerek.

Sokuldu nalbanta. Nal dövüyordu. Elindeki çekici, üç kez nalın üstüne, bir kez de örse vuruyordu nalbant. Ve, "tok, tok, tok, tınnn..." diye ses veriyordu. Hiç şaşmadan tekrarladığı için bunu, bir türkü söyler gibiydi.

— Hayırlı işler usta.

— Sağol.

— Yatacak yerin var mı?

Yeni bir tok tok tok, tınnn. Başını kaldırdı Hasan Usta. Şöyle bir baktı Hasan'a.

— Çook...

Sevindi Hasan. Demek yatacak yeri çoktu. Pazara yakındı burası. Çok yakındı hem de. Uyandı mı, tümünden önce varırdı ırgat pazarına. Tümünden önce varınca da, tümünden önce iş bulur, çalışmaya başlardı.

Hasan utanarak soruyor.

— Beni alır mısın yatmak için?

— Elbet. Ver kimlik belgeni. Geç ser yorganını.

Hasan, donuk gözlerle süzdü Hasan Usta'yı. O dediğin neydi ki... Hiç bilmiyor böyle bir şeyi. Hiç gerekmedi ona. Kimlik belgesi... Ne işe karar ki o? Hasan yatacak handa, belge değil ki... Yoksa peşin para mı istiyor? Herhalde. Belge dediğine göre, peşin istiyor olmalı. Tam, elini kesesine atacakken, Hasan Usta tekrarladı.

— Nüfus cüzdanın yoksa, hiç kusura kalma, yatıramam oğlum. Senden ötürü başımı derde sokamam. Bir kez daha böyle, senin gibi biri geldi. Tam hanı kapatmak üzereydim. Açıkta kalmış. Parası da azmış. Kıymadım. Aldım. Otele gidemezdi. Hava da bir iyice soğuktu. Hüviyet cüzdanı falan da yokmuş. İt oğlu it. Hani sen üstüne alınma ama nu-

mara yaparmış bana. Hüviyet cüzdanı da varmış yanında, her bir şeyi de... Bir de hancı olacağım ben. Nah kafa. Bir bakışta anlayacağım adamdan. Ne gezer. Acıdım aldım. Sen gir içeri. Gece yarısı, millet uyurken koyunlarında ne varsa, yüklen götür. Olacak iş mi bu... Ertesi gün, namazdan sonra hana bir geldim ki, kıyamet yıkılıyor. Bin pişman oldum hancılık yaptığıma. Hiç böyle bir iş gelmemiş başıma. Düşün. Ara, ara. Başım döndü. Kentin içinde bulmanın mümkünü yok. Kimdir, nedir bir bilen de çıkmıyor ki, namussuzu gittiği yerden bulup çıkarasın. Neyse uzatmayalım. Vardık karakolun kapısına dayandık. Dedik ki komisere, böyle böyle böyle. Olan oldu. Gayri çaresi senden. Adam hörlemez mi üstüme. Hancılık ruhsatını verirken ne dedik sana biz. Hüviyetsiz adam almayacaksın demedik mi? Alırsın. Çaldırırsın milletin parasını. Sonra karakola. Besbelli ki, ellisin onunla sen. Aman... Etme komiser bey. Tüm kent bilir beni. Babam, babamın babası, onun da babası hep nalbantlık, hancılık etmişler kentte. Bilirler ki, benim böyle işlerle hiçbir ilgim, ilişkim olamaz. Dinlet dinletebilirsen. Adam yıkacak mı beni falakaya. Anırtacak mı, azmış eşek gibi... Dayak yediğime falan yanmıyacağım yeğen. Hiç yanmıyacağım da, damga vurulacak alnıma. Diyecekler ki, eski hancıların Hasan Usta, hırsız kesmiş. Bu kentlinin ne yapacağı zaten belli olmaz. Bir zamanlar da en ünlü hocanın, en efendi oğlu, eşkıyaya soyunmuştu kentin içinde. Olur olur. Ateş olmayan yerde duman tütmez. O gün bugündür tövbe ettim hüviyetsiz adam almaya. Bereket, Sarıgöl'de yakaladılar o iti de, ben bir ilgim olmadığını ispatladım. İspatladım ya, komser sert çıktı. Bir daha, dedi. Bir daha hüviyetsiz adam yatırdığını duyarsam, yaktım seni. Hem hanını kaparım, hem de atarım ki seni içeri. Hele bir daha çıkmayasıya. Ben kanundan korkarım oğlum. Hele komiserden daha çok korkarım. Dev gibi adam. Vurdu mu yıkar yere. Kaç yüzyıllık esnafıyım ben bu kentin. Bok yoluna devlet memuruyla kötü olup dayak yiyemem.

Kimlik kartının ne demek olduğunu anlayamamıştı bir türlü. Anladığı bir şey varsa kentte, hiçbir handa yatacak yer bulamayacağıydı. Handa bulamazsa, nerede yatacak. Sokakta mı? Boşuna değilmiş eskilerin dediği. Parasıyla yatacak yer bulamadıktan sonra, böyle yere gelinir miydi hiç.

Boynunu bükmüş dinliyordu Hasan. Hasan Usta, sözü bittiği halde, onun öyle dinlemesinden, boynu bükük durmasından, yumuşadı.

— Ben alamam seni. Başkası da alamaz, bunu bil. Kimlik cüzdanını göstermedin mi, hiçbir hancı ve de otelci, buyur geç diyemez. Ama bir bildiğim var. Belalı bir heriftir. Hemen sıçrar adamın üstün. Eli ayağı da tutuktur. Ama yamandır ha... Ağzı bir açıldı mı, yedi ceddin sıraya girer kalaylanmak için. Eli ayağı tutuk olduğundan, polisler göz yumar ona. Üstelik şerli bir heriftir de... Polis biraz üstüne varacak olsa, hemen mektuplar yağdırır sağa sola. Berhayı bir basar ki... Sen ona git. O alırsa, yatacak sorununu çözersin. Hem, açıkça söyliyeyim sana. Eğer o da almazsa, kentte durma daha iyi. Kimseler almaz seni. Para kazanmak istemez mi adam. İster. Ama durduğu yerde, üç beş kuruş alacağım diye de hiç kimse dayağı, hapsi göze alamaz. Hadi durma sen. Doğru yollan Topal'a.

Hasan'ın kıpırtısız durduğunu görünce, güldü.

— Yolu bilmiyorsun öyle ya. Dedim biraz önce. Ben de kafa kalmadı ki... Nato kafa, nato mermer. Buradan doğru çık yukarı. Birinci, ikinci değil. Üçüncü de değil. Dördüncü sokaktan sola sap. Sağ yanına bir kocaman bina gelecek. Okuldur orası. Okulu geç. Yine sağ yanında bir bakkal göreceksin. Çerçi Ahmet derler. Geç onu da... Solda, bir bakkal daha vardır. Deli Yaşar. Ondan üç ev sonra, Topal'ın dükkânına rastlarsın. O da bakkaldır. Konuş onunla. Eğer, geç yat aşağıda derse, paçayı kurtardın. Demedi mi, kentte yatacak yer bulamazsın sen. Meğer kendine tanıdıklarından birinden bir kefil bulasın. Var mı tanıdığın?

— Yok Hasan Usta. Hiçbir tanıdığım yok.

Kalaycı'yı sormayı geçirdi aklından. Sormadı. Ola ki, tanış çıkardı adam. Tanış çıksın istemiyordu. Alay ederlerdi sonra. Kayalarlılar, kente düşmeye başladı kış günü de derlerdi. Yüzyıllardır süregelmiş bir töreyi bozmuştu o. Töresizliğin acısını, köylüsüne çıkarttırmasının bir gereği yoktu. Hem açık kalırsa, giderdi Helvacı'ya. Uyuşamadım derdi. Ben çobanlığa kayılım.

Hasan Usta'nın gösterdiği gibi yürüdü. Okulun önüne gelince, durakladı. Hiç böyle büyük bir bina görmemişti yaşamı boyunca. Bir

Kurşunlu Han'ı görmüştü. Topacıktı. Kubbeleri, sayvanlarıyla büyüktü yine de. Ama bu nerede, o nerede.

Böyle binalar çıkarabildiğine bakılırsa, kentli çok zengin olmalı. Çok zengin elbet. Bir pazar dolusu adamı, toprağında çalıştıracak kadar güçlü olan kişiler, isteseler kimbilir daha ne büyük binalar yaparlar. Yapmıyorlardı. Pek belli etmek istemiyorlardır durumlarını. Ninesi, parayla iman gizlidir. Kimde olduğu belli olmamalı demez miydi her zaman.

Okula dalınca, Hasan Usta'nın söylediklerini unuttu. Cadde de uzayıp gidiyordu önünde. Bakkal sözcüğü kalmıştı yalnız. Bakkal. Gözleri parladı. Bakkala gider sorardı aradığını. Gösteriverirdi adam. Dili eskiyecek değil ya.

Birinci bakkalın önünde durdu. İnce vücutlu, ufak tefek, iki parmak uzunluğunda beyaz bir sakalın çevrelediği sevimli yüzlü bir ihtiyardı, bakkal. Yıllardır mahallenin bakkalı oydu. Ama son yıllarda, komşuları yeni dükkânlar açmışlardı çevresinde. Zıddına gidiyordu bu. Kızıyordu ya. Elden ne gelir. Bir kez açmışlardı. Kapatmak elinde değildi ki...

Tanrı her kulunun kısmetini ayrı yazmıştı. Mahalleli eskiden kırık deriğini ondan alırken, şimdi üçe bölünmüştü ya, olsundu.

Yaklaştı bakkala.

— Hoca Emmi, dedi.

Yüzü gülüverdi Çerçi Ahmet'in. Kendisine Hoca denilmesinden çok hoşlanıyordu. Hoca değildi. Sadece beş vakit namazında, abdestinde bir adamdı. Ama hoca dediler mi, eski bir özlemi kabarıyordu içinde. Bunu yaşamış gibi oluyordu. İlkin mahalle veletleri fark etmişlerdi bunu. Çerçi Amca'nın yerini, Hoca Amca almıştı. Her Hoca diyene, bir halka şeker veriyordu çünkü. Sonraları, tüm çocukların Hoca Amca demeye başlaması, şekerleri kestirdi ona. Ama alışmışlardı artık. Şeker vermese de, Hoca Amca diyorlardı.

Haydi onlar yerliydi. Mahalle çocuklarıydı. Ve şekerin alışkanlığındaydılar. Ya bu... Bir yabancıydı. Ve yabancı olmasına karşın, sektirmeden Hoca olarak tanımlamıştı onu. Sevincinin nedeni buydu.

— Buyur oğlum. Bir şey mi istedin?

— Bir soracağım vardı da...

— Sor bakalım.

— Buralarda bir Topal varmış. Evinde adam yatıran. Acaba çok uzak mı daha?

Başka türlü söylese, bir yanlış yol gösterirdi ona. Hoca Amca, demeseydi eğer, gerisin geri döndürecek bir adres verirdi. Şimdi doğrusunu söyleyecekti. Topal'a kızsa da, bu çocuğun bir günahı yoktu ki...

Şimdi söylemese, yanıldığını sanır. Hoca değilmiş o, der. Şeytanın biriymiş. Kötü düşünür hakkında. Ne gereği var bunun. Topal'dan hıncını başka zaman, başka şekilde çıkaramaz mı?

Koluyla yolu gösterdi.

— Soldaki birinci bakkalı geç. Hemen ileride, bir bakkal daha vardır. Aradığın adam o.

— Sağol Hoca Emmi.

Yürüdü tanımlama üzerine. Bir daha unutmazdı artık. Hem yakınına da gelmişti nasılsa. Bir bakkal geçecekti. Şuraya bak. Bir mahallede, bir sokağın üstünde üç tane bakkal. Çarşıda da bakkal dolu. Bu kentli ne çok şey yiyor ki, böylesine bol bakkalı var. Tümünü geçindirdiğine göre. Kimbilir, yolu baştan sona yürüse daha kaç bakkalla karşılaşır.

Topal, dükkânının vitrini olarak kullandığı sokak penceresinin kesik camı önünde duran Hasan'a bir göz attı. Ve bakar bakmaz anladı niye geldiğini. Kimlik kartı yoktu bunun. Gelişi çarşı yönündendi. Ve şimdiye değin hiç görmemişti onu. Görse tanır. Demek, çarşıda yatacak bir yer bulamadığı için gelmişti. Eğer tahmini doğruysa, hem peşin alacak ücretini. Hem de öteki müşterilerinin iki katı.

Eski kurtlardandı o. Mahkemede gardiyanlık yaparken, bir ara Emiroğlu çetesinde eşkıyalığa soyunduğu söyleniyordu. Ama Tanrı, bazı suçların cezasını yaşarken verir, kimsenin yaptığını yanına komazmış. Bir gün kalkıyor ki o güçlü adam, eli ayağı büzülüvermiş. Biriktirdiği ne denli altını, parası varsa, tüm doktorlara yediriyor. Boşuna. Artık yerinden kalkması, büzüklüğün geçmesi mümkünsüzdür.

Bir bakışta, Hasan'ın duruşundan avucuna düşmüş bir av olduğunu anladı. Kurda kuzuydu duruşu. Ve araştırdı dibini.

— Ne istedin?

— Yatacak bir yer.

— Kimliğini ver, geç aşağıda bir yer bul kendine.

Yine kimlik çıkmıştı karşısına. Durakladı. Dönecekti. Demek komiser, Topal'ın da gözünü korkutabilmişti sonunda. Dokunulmazlığı kalkmıştı bunun da ha... Sokakta kalacaktı.

— Kimliğim mi?

— Yok değil mi? Bir bakışta anlarım ben. Anladım ya, sordum yine de... Demek kimliğin yok. Tüm kentte, buradan başka yatacak yer bulamıyacağını biliyorsun değil mi? Biliyorsun. Bak buna sevindim. İnsan bir şeyi iyi bilirse, anlaşma kolay olur. Sana yer veririm burada. Bak şunu iyi belle. Hırsızlık, hayınlık yok ha. Böyle bir şey yapmaya kalktın mı, iş polise, karakola kalmaz. Hem eline bir şey geçmez. Aşağıdakilerin tümü senin gibi çıplaktır. Hem de, ben sabahacek nöbet tutarım kapıda. Ve en küçük aykırılığında bitirirler adamı. Sonra, her gece için on kuruş vereceksin. Bir haftalık da peşin. Bastır parayı, git aşağıdaki odalardan birinde yer bul yat. Paran yoksa, oyalanma dükkânın önünde. Hadi bakalım.

On kuruş. İki kuruşa karnını doyurmuştu o. Şimdi on kuruş yer ücreti verecek. Hiç insafı yoktu bu kentlinin anlaşılan. Üstelik bir haftalık da peşin istiyor. Parası olan adam, çalışmaya gelir mi buraya.

Bir hesabetti kesesindeki paraları. Bozuklukların dışında, üç lira kadar parası vardı. Şimdi, on kuruştan, yetmiş kuruşunu buraya verdi, bir de iş bulamadı mı, iki hafta sonra aç kalacaktı. Bir haftalık vermese olmaz mıydı acaba? Bir sorsa mıydı bunu?

Topal, Hasan'ın aklından geçenleri bir bir okuyor. Hep böyle olur. Peşine bir takılırlar ilk geldiklerinde. Zaten alışsa, birkaç yıl devamlı gelse, peşin istemez Topal ondan. Bilir ki, ilkin kendi borcunu ödeyecektir işçi. Ödemezse hem sokakta kalır, hem bir daha kolay inemez kente. Değneğe diker adamı Topal. Kendi köylülerinin gözünde kepaze ettiği yetmiyormuş gibi, ardından parasını alıncaya izler artık.

Ama böylesi bilmez onu. Öğreninceye kadar da, parasını kaptırmanın bir gereği yok. Şimdi pazarlığa girişecek. İlk geldiğine, yalnız da olduğuna bakılırsa, durucu değil bu. Çok kalamaz kentte. Ya

iş bulamaz. Ya da bulsa bile, doyumluğunu ele geçiremez. En kısa zamanda geldiği yere döner. Peşin peşin alırsa parayı, ondan boş kalan yere adam gelinceye kadar, zarar etmez hiç değilse.

Durmadan da düşünüyor. Arpacı kumruları halt etsin bunun yanında. Hiç bu kadar düşünenine rastlamamıştı. Hemen pazarlığa geçerlerdi ötekiler. Şaşkınlıklarını atar atmaz, on kuruş çok ağa, diye başlarlardı. Hem bir haftalık da pek fazla. O kadar param olsa, işim ne ırgatlıkta. Köyümün suyu çıkmadı ya...

Bu öylesi değil. Utangaç utangaç duruyor. Başını önüne eğmiş, düşünüyor. Sabrı taştı sonunda.

— Haydi. Uzat yetmiş kuruşu, var git yat. Yoksa durma mekânın önünde.

Hasan tekrar sıkıntıyla baktı Topal'ın yüzüne. İnce bir ter basmıştı düşünmekten.

— O kolay emmi, dedi. Para işi kolay da, benim derdim başka. Yanaşmalığa geldim buraya ben. Aylıkçı duracağım. Aradım, ağamı bulamadım. Bir yere gitmiş, üç güne kadar gelirmiş. Üç gün beklemem gerekti. İstersen üç günlüğü vereyim hemen. Ama bakarsın üç gün sonra çıkmışım. Çıkmazsam yine veririm. Ama çıkarsam...

Bu da başka türlüsüydü işte. Bir haftalığı alacaktı. Madem üç gün sonra gideceğini kendi ağzıyla söylemişti. Dört gün kâra geçerdi hiç yoktan. Neyine gerek. Ama alttan alsa vermez bu. Bir inat dağköylüye benziyor. Bunlar iş inada bindi mi, gider bir kovukta yatar da, yapmaz karşısındakinin dediğini.

Yekindi. Camın arkasından yumuk ellerini kaldırarak, sövmeye başladı.

— Len dürzü. Len boynuzuna yaldız vurduğumun geyiği. Biz sormadan, soruşturmadan. Adın nedir demeden, elli kişinin arasına geç yat diye güveniyoruz sana da... Sen, kırk kuruşuna mı güvenemiyorsun. Şunun yediği naneye bakın. Len, senin kırk kuruşuna mı kaldım ben. Burada yatan işçilerin tüm kazancı bende durur. Çar çur etmesinler diye, tümü bana bırakır paracıklarını da, hiçbirinin aklına seninki gibi itlik gelmez. Defool. Sana oda falan vermem ben. Bana güvenmeyen adama ben hiçten güvenmem. Hırsız mısın, hain mi-

sin nerden bileyim? Hadi bas şuradan. Elimi kana bulamadan çekil gözümün önünden.

Yumuk ellerini sallıyor. Çırpınıyor oturduğu yerde. Sesi bir de gür ki... Minareye çıkarsan bunu, kuşkusuz dağlarda yankılanır ezan. Dursun Efemin sesi hiç kalır bunun yanında, diye düşündü. Şuraya bak, amma bağırıyor ha...

Döndü Hasan. Başını eğdi. Bir iki adım attı.

Değişivermişti Topal. Bunda yanılmıştı. Hiç öteki dağlılara benzemiyordu bu. Gedizliler, Afyonlular olsa, yılışır, hadi dört gün olsun derlerdi. Biraz daha söver, biraz daha bağırırdı onlara. Çıkarır verirlerdi sonunda haftalığı. Bu tam düşündüğü gibiydi işte. Gidip bir kovukta sabahlar, ama gelip yatmaz bir daha evinde. Hem üç günlükten de olacak.

Yine bağırarak, ama yumuşak bir azarlama gibi sordu.

— Nereye?

— Sana oda vermem dedin emmi. Vermezsen, ben de verecek birini bulurum. N'edeyim.

— Peki hadi beş günlük ver bakalım. Hemen üç gün sonra geleceği ne belli. Gelmezse nasılsa kalacaksın burada. Gelirse ağan, hemen veririm paranın üstünü.

— Sen kendi iki günlük ücretine güvenmiyorsun emmi. Sonra da elli kişinin arasına salıyorsun beni. Demek ki, güveniyorsun aslında. Hem ben para için söz etmedim. Ama bakarsın adam gelmiş. Ben sana haber verememişim. Boşuna bekletirsin yerini. Demem oydu.

— İyi canım. İyi işte. Ver üç günlüğü öyleyse. Ver de yandaki kapıdan in aşağıya. Kendine bir yer bak. Gerisini sonra ayarlarız. İnşallah üç gün sonra gelir ağan. Yerine yerleşirsin.

— Sağol emmi.

Kesesinden bütün bir liralık çıkardı. Uzattı Topal'a. Topal, lirayı gördüğü gibi, kesenin şıngırdadığını da duydu. Demek parası vardı. Sağlamdı durumu. Hemen, aldı lirayı. Sonra hiç bekletmeden yetmiş kuruşu geri verdi. Hep böyle yapardı. Hemen üstünü verirdi ki paranın, karşısındakinin güveni artsın. Para elinde mızırdansa, iş yok derdi karşıdaki. Paracı bu. Çalar çırpar.

Bir kez de güvendi mi, artık çalıp çırpsa bile, kimse farkına varmaz. Yeter ki, karşındakinde güven uyandırmayı başar sen. Sonra temizlik dersin kesersin parasından. Çamaşır yıkaması, ocakta yemek pişirmesi dersin kesersin: Ve böylelikle, ücretlerinin yarısına ortak olursun.

Yorganını yüklendi. Yandaki kapıdan toprak bir yola çıkılıyordu. Yol, derince bahçeye iniyor. Orada yürürken, bir yatacak yer için amma uğraşıyor kişi ha, diye düşündü. Kentin işleri, hiç akıl alır gibi değil. Köye çıkıp gelse bir konuk. Ya da başka bir iş için, gelen olsa, yemesi içmesiyle, en yumuşak döşeklerde yatmasıyla karşılanır. Oysa kentli, adım başında nasıl para alacağını kuruyor konuktan.

Bir küçük avluya çıktı yol. Avlunun dört bir yanı silme kapıydı. Tek tek kapıları yoklamaya başladı. Tümü de açıktı kapıların. İlk kapıdan başladı bakmaya. Yirmiye yakın yorgan dürülmüştü içeride. Buraya bir de o sığamaz.

İkinci kapı da öyle. İçerisi karanlık ve kokuluydu. Ağır bir şeyler kokuyor. Ter, nefes ve nem karışımı bir koku bu. Ama daha iyisini nereden bulacak. İkinci kapı da ağzına kadar yorganla dolu.

Ortaya gelen üçüncü kapıyı açınca duraladı. Bir süre baktı içeriye. Öteki odalara bakınca çok dardı burası. Orta yere iki kalas uzatılmış, çevresi toprakla örtülmüş kalasların. Ortasında uzunlamasına bir delik. Kapının ardında da bir ibrik var. Bir an düşününce, anladı. Bunun, çuvalla örtülüsünü bağlarda yapardı kentli. Helaydı bu. Buradaki insanlar için yapılmış anlaşılan.

Savaş zamanı handa kalmıştı. Ama böyle bir şeye rastlamamıştı orada. Sıkıştığında, ters yığınlarının arasına oturuveriyordu. Belki vardı da o görmemişti. Bilmiyor şimdi. İlk kez, dört bir yanı kapalı bir dam helasıyla karşılaşmanın şaşkınlığında.

Köşedeki odaya gelinceye kadar, kendine bir yer bulamadı. Orası dolmamıştı daha. Yorganını attı yorganların arasına. Bugün geçmişti. Yitirmiş sayılırda bugünü. Yarın erkenden çıkardı pazara. İki gün daha. Bakardı iş buldu. İyi iş, kalır. Çalışır. Olmadı, Helvacı'nın başına dikilirdi. Ben ağamla uyuşamadım emmi, derdi. Buyur, neresiyse gideyim.

Eğer çok zorunlu kalmazsa, çobanlık yapmazdı. Çobanlık rahat işti. Hele koyunların dilinden anladıktan sonra, tüm işlerin en rahatıydı. Ama parası azdı. Kentteki bir çapacının bir ayda aldığını, bir yılda zor alırdı çoban. Bu yüzden istemiyordu. O, kente çok çalışıp çok para kazanmaya gelmişti. Bir tarla, bir bağ parası biriktirecekti buradan. Yoksa, ne gereği vardı yâdellere düşmenin.

Ama dönemez artık köye. Hiç olmazsa bir yılı geçirmeden dönemez. Tüm köye örnek olur sonra. Bak, derler çocuklara. Garibin Yetim Hasan kente gitti de, aç sefil döndü. Ne üst kalmış üstünde, ne de baş, başında. Öyle dedirteceğine, çobanlığa dururdu. Varsın parası az olsun.

Yarın tüm işçilerden önce varmalı pazara. İş bulmaktan umudunu yitirinceye kadar gitmeyecek çobanlığa. Kimsenin zorladığı yok ya. Aç kalmak kuşkusu başladığında, gidip elini öperdi Helvacı'nın. Olur derdi çobanlığa.

Ya bir de iş buluverirse. Umduğu gibi çıkarsa iş durumu. Her gün iyi para kazanacak işler bulur, hiç olmadı aylıkla yanaşma durursa. İşte o zaman, tüm aklındakiler gerçekleşirdi artık.

Yine tarlalar geliyor gözünün önüne. Altın başaklı ekinler geliyor. Yoksulluk acısını her hasatta unutturan kocaman harmanlar dizeleniyor. Hemen umutsuzluğa kapılmamalı. Irgat pazarında beş on işsiz gördü diye, hemen kendinin de işsiz kalacağını düşünmemeli. Hemen boyun eğmemeli çaresizliğe.

Dikiliyor Hasan. Eli boynuna gidiyor yine kendiliğinden. O, savaşta, Yunan süngüsüne bile boyun eğmedi. Bir koca efe oldu şimdi. Hasan Efe. Ve kendini kurtarmaya çıktı. Dağlara değil. Silah zoruyla değil bu kurtarma eylemi. Ovaya indi o. Ovada, kendi alın teriyle kuracak yarınını. Ve örnek olacak köylüsüne. Hasan, diyecekler. Gariplerin Yetim Hasan. Ninesini de yitirine, durmadı bu yoksul, kıraç, çatlak ve tüm kaya topraklarda. Salındı gitti ovaya.

Gece demedi gündüz demedi çalıştı. Alnının terini, yağmur damlası gibi attı toprağa. Tohum edip ekti. Ama topladı sonunda ektiklerini. Şimdi bir bağ sahibi ki anlatılması mümkünsüz. Bir tarlası var ki, adamı dik sonbaharda. Yaz geldi mi adam biçersin.

Sonra, ninesinin düşünü gerçeğe çıkaracak artık. Bir kınalı keklik bulacak kendine uygun. Çevresinde dönenen, efem diye süzülen bir avrat. Çocukları olacak, anasının, babasının, ninesinin adını vereceği.

Yan üstü yıkılmış Hasan. Düşüncede mi, düşte mi bilmiyor. Başaklar dalgalanıyor. Okşuyor onları. Bir büyük kulenin çevresinde, adam boyu sokaklar fır dönüyor. Üstlerinde kocaman kocaman üzüm salkımlarıyla gelip geçiyorlar. Bir tulumbadan buz gibi su akıyor. Ve bir at, nallarından ateşler saçarak koşuyor Hasan'a doğru.

"Ih," dedi Hasan. Karnında bir acıyla iki büklüm oldu. Bir ateş bastı her yanını. Bedeni tüm yanıyordu. Karnının üstüne biri basmıştı. Çevresinde konuşanlar var. İçerisi de öylesine kararmış ki, hiçbir şey görmüyor Hasan.

Akşam basmış olmalı. Herhalde yatak komşuları geldi. Ve gelenler, içeride bir başkasının olduğunu bilmeden, yürüyüverdiler. Biri karnını çiğnedi Hasan'ın. Böylesine acıdığına bakılırsa, biri üstünden geçti.

Ne güzel düş görüyordu. Korkmuştu ilkin. Canlı gibi oluyor düş. Karnına basan attı sanki. İki büklüm kalktığında, ilk bu gelmişti aklına. At, çiğnemiş geçmişti onu. Ama sesleri duyunca, değişti düşüncesi. Çevresinde insanlar vardı.

Yeni bir kıpırdanma oldu yöresinde. Biri daha gelip çarptı Hasan'a. Sonra, bir sövgü fırladı adamın ağzından.

— Ulan kim yığdı bu yorganları üst üste böyle...

Debelendi adam. Debelenince, dizleriyle, kafasına, göğsüne vurmuştu Hasan'ın. O zaman anladı, orada bir oturan var. "Pardon," dedi ortaya. Kendilerinden biri sanmış olmalı. Ekledi sonra.

— Rıza sen misin be. N'arıyorsun orda?

Dışarıdan Rıza'nın sesi geldi.

— Ben burdayım dayı. Bir istediğin mi var?

— Peki kim burdaki yahu? Az daha eziyorduk adamı.

Hasan, konuşmaları duyuyor. Debelenmenin kendine zarar verdiğini anlıyor. Ama ses verecek durumda değil. Bir kaşıntı almış bedenini. Bir yanma almış ki... Hiç bilmediği, hiç görmediği bir şey bu. Hart hart kaşınıyor. Kendinden geçmiş sanki. Tüm gücünü tır-

naklarına vermiş. Kanatasıya kaşıyor orasını burasını. Ama yine de geçmiyor kaşıntı. Artıyor.

Adam, bir kibrit çakıyor sonunda. Bir süre Hasan'ın kaşınmasını seyrediyor.

— Sen de nerden çıktın be dayıoğlu? Az daha ezecektik, ses vermiyorsun.

Hasan, yine başını sallayarak, kaşınmaya devam etti. Cevap verecek durumda değildi ki...

— Kaşınma o kadar. Yoksa paralarsın etlerini. Kaşınmanın hiç faydası yoktur. Tahta biti yemiş seni. Dayan biraz. Alışırsın. Gündüz yattın galiba. Akşam basınca, tümü fırladı. Yalnız yakaladılar seni. Ve sıvandılar.

Eli yandı adamın. Söverek kibriti attı yere.

— Ulan verin şu feneri. Yakalım da, birbirimizin yüzünü görelim.

Yine yaktı kibriti. Kibritin aydınlığında lambayı buldular. Yakınca, ölü bir ışık sardı odanın içini. Uzun uzun baktılar Hasan'a. Ve sırayla hoş geldin, dediler. Cevapladı Hasan.

İçlerinden sesi en dik çıkanı, kendini tanıttı.

— Ben, Çal'dan Yanık İsmail. Bunca kızanın dayıbaşısı sayılırım. Sen nerden, kimlerden okuyorsun bakalım yeğen?

Hasan da kendini tanıtıyor. Ve bir yandan da siftinmeye devam ediyor. Gülüyor İsmail.

— Dağköylü olduğun nasıl da belli. Tahta biti, yükseklerin havasına dayanamaz. Sizin oralarda bulunmaz. Bedenin alışkın değil. Ama çok geçmez. Sen de alışırsın bizim gibi. Artık yadırgamaz olursun. Kanımızı emer bu meretler bizim. Ama karnı da doydu, bir kapçıkken, nohut gibi ireldi mi, bırakır adamın yakasını.

— Öldürmüyor musunuz be dayı bunları?

— Öldürmekle bitmez ki... Bir kez sıvanmasınlar adama. Bir kez dizelenmesinler art arda. Ordu bunların yanında bölük kalır. Hangi birini öldüreceksin. Biz iş adamıyız ağa. Bırakırız onlar da kısmetini çıkarsın. Tüketecek değiller ya adamı?

— Vay anacığını sattığımın. Tüketirler be... Tövbeler olsun tüketirler bunlar adamı.

— Yok. Korkma. Şimdi biz de varız ya. Işığı söndürdük mü, paylaşırlar tümümüzü. Sana az düşer artık. O kadar yakmaz bundan sonra. Tasalanma.

Toplandı yatak komşuları. Bir gövece su doldurup biraz tuz attılar. Beyaz, yumuşak pazar ekmeğini doğradılar tuzlu suyun içine. Ve tahta kaşıklarını hazırlarken, buyur ettiler Hasan'ı. İsmail arkasını getirdi.

— Hep tuz ekmek yeriz sanma ha yeğen. Biz genellikle şeker ekmek yeriz. Yüz gram şeker atarız gövece. Karıştırdık mı, doyum olmaz şerbet haline gelir su. Sonra, daldır kaşığı, tıh diyesiye ye... Bakma bugün talihin yokmuş. Tuza düştün. Götürü bir yer almıştık. Geç kaldık. Bitiriverelim. Bir gün daha oyalanmayalım dedik. Bakkallar kapamış. Yedekte tuz vardı. Ona kaldık anlayacağın. Hadi buyur bakalım.

Hasan, azık çıkınını açtı. İçinde bazlama, koca bir topan da peynir vardı. Bazlamayı doğradılar hemen gövece. Topan elden ele dolandı. Hasan'a gelmeden bitmişti. Aldırmadı. Bir tahta kaşık da ona uzattılar. Onlarla birlik tuzlu suda ıslanmış ekmeği lokmalamaya başladı.

Karınları doyunca, tütün tabakaları atıldı ortaya. Utandı Hasan. Yine kesesini çıkardı. İsmail'e uzattı. Yine elden ele dolaştı kese. Hasan'a bir sigaralık tütün kalmıştı bu kez. Sardı.

Sigaralardan ilk nefesler çekildikten sonra, bir "ooh" sesi kapladı çevreyi. İsmail söz açtı yeniden.

— Bu tütün bizimkilere benzemiyor. İçimi, yağ gibi. Bir hoşluk veriyor adamın gırtlağına. Kendiniz mi ekiyorsunuz?

— Yok ağa. Güzün getirirler. Alırız. Sonra kendimiz kıyar, dinlendiririz.

— Belli. Damarlarını da ayıklamışsınız galiba?

— Ayıklarız.

— Ondan böyle bu... Tekel karışmıyor mu?

— Bizim orda, Tekel falan yok ki...

Sonra, dostluğa dayanarak, dibini araştırmaya başladı İsmail. Niye gelmişti kente? Bir işi var mıydı hazırda? Yoksa ne yapmayı düşünüyordu?

Anlattı Hasan. Hiçbir işi yoktu şimdilik. Çalışmaya gelmişti. Ama

gözü yılmıştı ırgat pazarına uğradığında. Hem aracı da yoktu. Ne çapası, ne de küreği vardı. Kış işini pek bilmezdi o. Bilmediği için de hazırlıksız yakalanmıştı.

İsmail, başını sallayarak dinliyordu Hasan'ı. Sonra dostça omzunu yepeşledi.

— Bak sen işe ki, yarın biz de işsiziz. Eğer öyle olmasa, çapanın, küreğin sözü olmaz. Bizde her zaman fazladan bir çapa, kürek bulunur. Alırsın birini, kullanırsın. Sevdim seni yeğen. İnan olsun, bir iş çıkarsa, birlikte gideriz. Hiç tasalanma o bakımdan. Yalnız sabahleyin bir iş bak kendine. Yarın ben de bir dolaşıp birkaç yere bakacağım. Bulursam, yarından sonra birlikte gideriz. Bulamazsam, biz de senin gibiyiz. Tasa etme. Dua et yalnız. Hava yağışlı olmasın. Bir yağış yaptı mı, en azından bir haftamız gitti demektir. Yapmazsa, tavı var toprağın diye, iş buluruz. Sen, istersen bizim kızanlarla çık yarın ırgat pazarına. Belki bir iş bulursun. İstersen al çapalardan ya da küreklerden birini, ayrı git. Bakarsın, yalnızsın diye yüklenir kentli. Pek severler yalnız adamı. Pazarlık edemez, karşı duramaz diye. Canını çıkarırlar. Ama güçlüsün maşallah. Altından kalkarsın her bir işin.

— Sağol ağa. Hele bir sabah olsun.

* * *

Sabahleyin, tümünden önce kalktı Hasan. Ayaklarının ucuna basarak, kapıya yöneldi. Bunca kişi için bir tek hela görmüştü. İlkin o işini görmeliydi. Sonra, bir abdest alıp camiye gitmeliydi. Kaç gün vardı ki, namaz kılmamıştı. Eğer iş bulursa, kolay kılınmazdı namaz. Yazdan bilirdi. İşe girdi mi adam, namazı niyazı bir kıyıya bırakıyordu. Yine öyle olurdu bakarsın. Hiç olmazsa, bu sabah namazını kılmalıydı ki, bereketi artsın işinin.

Abdestini aldıktan sonra, bir sigara yakarak, kapının kıyısına oturdu. Daha ilk nefesi çekerken, bir gürültü oldu avluda. Kapıyı aralayıp baktı. İsmail'in adamları uyuyordu daha. Ama öteki odalardakiler boşalmıştı birden. Hela kapısı önünde kavgaya tutuşmuşlardı. Gürültü, Çallıları da uyarınca, doğruldu.

— Sabah şerifler hayır olsun yoldaşlar. Size hayırlı işler. Ben gidiyorum.

— Hayırlı işler efe... Hayırlı işler olsun...

Çıktı Topal'ın evinden. Çarşıya doğru yürümeye başladı. Niyet etmişti akşamdan. Sabah namazını Yağhane camisinde kılacaktı. Eski günleri ansırdı belki. Etem-Mustafa Bey çatışması geçti gözlerinin önünden. Yağhane camisini bunun için seçmişti zaten.

Kuyucuk caddesinden aşağı sarkıp sola dönüverecekti ki, tatlı bir ses yankılandı kulaklarında.

Ayakları olduğu yerde durdu. Hiç böyle ses duymamıştı Hasan. Sabahın son karanlığında, yumuşak bir el, ışığı çekiyor gibiydi yeryüzüne. Dalga dalga yayılıyor, gırtlak oynaşmalarıyla yükselip alçalıyordu. Süllü'nün sesi güzel derlerdi. Dursun'unki ondan da güzel çıktı. Ama bu sesi duymamış olmalıydı köylüleri. Beyninden kalbine doğru ılık bir şeylerin aktığını hissetti Hasan.

Duraklayarak okumaya devam ediyordu müezzin. Ve sanki, kentin tüm uyuyanlarını bir mıknatıs gibi kendine çekme çabasındaydı. Çekerdi de... Sabah yelinin kokulu yumuşaklığı, bu sesin yanında hiç kalırdı. Ahdim olsun, diye düşündü. Ahdim olsun ki, dediğimi yapar yapmaz çağıracağım bu müezzini. Bir mevlit okutacağım geçmişlerimin ruhuna. Parmağı ağzında kalsın köylümün.

Ezan bitmiş, ilahilere başlamıştı müezzin. Yunus Emre'yi çok dinlemişti Dursun'dan o. Hatta Süllü'den bile dinlemişti Dursun savaştayken. O henüz Ali Dayısıyla dolaşmaya başlamadan. Nedense bu Yunus bir başkaydı. Öyle ağlamaklı, özlemli değil. Yaşayan. Direnen ve bu direnmesini de dervişçe, rindce belirleyen bir Yunus.

Yaşamı bir varış oluyor Yunus'un. Tatlı bir esintiyle yayılıyor. Varıp Hasan'ın bağrına saplanıyor gibi. Müezzin minarenin şerefesinde, döneniyor. Ve sabah yeli, bir o yandan, bir bu yandan ulaştırıyor kulaklara Yunus'u.

— *Yoldaş olalım ikimiz / Gel dosta gidelim gönül / Haldaş olalım ikimiz / Gel dosta gidelim gönül. / Ölüm haberi gelmeden / Ecel yakamız almadan / Azrail hamle kılmadan / Gel dosta gidelim gönül...*

Gözleri yaşardı Hasan'ın. Ellerinin tersiyle gözlerini ovdu.

— Aferin be hafız. Amma koyduruyorsun ha...

Yürüdü sonra. Ayaklarının ucuna basarak, camiye girdi. Hafız,

minarede turunu tamamlamış aşağıya inmişti. Bir coşku var gibiydi üstünde. Bir derviş olmuştu o da... Bir Yunus olmuştu Hasan'ın gözünde. İki dizinin üstüne çökmüş, dalmıştı Hasan. Hemen arkasına oturdu müezzin. Bir besmele çekti.

Sonra bir süre sessiz oturdu. Gırtlağı titriyordu sanki. Hasan yan gözle baktığı için öyle geldi. Kel'in Denizlisi nasıl. İşte öyle. O da böyle çektirdi mi, bir süre titretir gırtlağını artık. Al ibiği sallanır durur bir süre. Hafız da öyle olmalı. Kişi böylesine güzel bir sesin sahibi oldu mu, kimbilir ne mutludur. Tüm insanların, kendinden geçerek onu dinlemesi...

Daha, minareye çıkmadan lambaları yakmış olmalı. Caminin içi aydınlık. Bir süre öyle oturdu adam. Sonra, gelip Hasan'ın yanına diz çöktü. Daha müezzin minareden inmeden, camiye girebilenler, Tanrı'nın iyi kullarıdır. Böylesine selamlaşmak bile yarar sağlar kişiye.

Selam verdi. Elini göğsüne bastırarak eğildi Hasan. Sallandı. Sonra, hayranlıkla süzdü müezzini. Bu ses, bu karaya yakın esmer orta boylu adamdan mı çıkıyordu. Tanrı'nın işi. Kime ne verdiği hiç belli olmaz ki...

Daha gelen giden yoktu camiye. Olmazdı da... Bu nasılsa erkenden düşmüştü. Ezanı erkenden okurdu o. Sonra bir süre de ilahi söylerdi Yunus'tan. İner, beklerdi artık. Onun sesiyle uyanacaktı mahalleli. Uyanıp abdestini alarak, camiye gelecekti. Erken okuduğunu bildiklerinden pek acele etmezlerdi. Daha zaman var diye...

Söz açtı. Cemaat gelinceye, deminden beri kendini süzen şu yabancıyla konuşurdu. Hiç görmemişti bunu camide. Bir yabancıydı. Kılığına bakılırsa, bir dağköylüye benziyordu. Oysa, dağköylüler kışın hiç inmezler kente. Bunun ne işi ola ki?

— Yabancısın galiba?

— Yabancıyım.

— Ne yandan?

— Dağdan. Kayalar'dan.

— Çok uzak olmalı. Çıkaramadım.

— Uzaktır. Derbent'ten yarım günlük yol.

— Anın belli. Yakın bir yerden olsaydın gözüm ısırırdı seni.

Adamın konuşmasından cesaretlendi Hasan. Gözlerini kırpıştırarak övdü onu.

— Maşallah hafız emmi. Sesinin maşallahı var. Sabah karanlığında adamın içine işliyor ki, kendinden geçiyor kişi.

Eliyle kalbini göstererek devam etti.

— Nah şurasına bir gıcık gelip çakılıyor insanın. Allah, diyor. Allah, sen nelere güç yetirirsin ki... Hani dedim, demin kendi kendime. Hani insan imansızın biri bile olsa, bu çağrıyı, böylesine güzel bir sesten duyarsa, güp diye yıkılır yere. Alnını secdeye vurup o saat imana gelir.

— Allah vergisi bu. Benim bir hünerim yok.

— Öyle deme hafız emmi. Ben çok hafızlar, müezzinler dinledim. Hiçbirinde senin gibi gırtlak hüneri yok. Yelle yarışıyordu sesin. Yeli delip geçiyordu inan olsun.

— Sağol.

Bir hoşnut oldu ki bu övgüden. Kentlisi söylerdi her zaman. Söylerdi da, onlar hep tanıdıklarıydı. Tanıdık, ne denli olsa. Kayırır kişiyi. Önemli olan, hiç tanımadığı birinden bunları duymak. Bir gereği yoktu ki bunları söylemesinin. Camiye namaz kılmaya gelmiş bir yabancıydı alt tarafı. Kılar namazını, çeker giderdi. Ama gözleri nasıl parlıyor.

Daha konuşacaktı müezzin. Sözü uzatacaktı. Ama tek tük gelmeye başlamıştı kentli. Cami, Tanrı'nın eviydi. Burada dünya kelamı konuşulmazdı. Onların konuştuğu dünya kelamı değildi. Olsun. Ne hocaydılar, ne de vaiz. Ancak onlar konuşabilirlerdi burada.

İmam, sıvalı kollarını indirip cüppesini uçuşturarak geldi. En öne geçip oturdu. Müezzin o otururca, selavat çekti. Sünnete durdular.

Farzı kılıp tespih duasını bitirir bitirmez, Kur'an okumaya başladı müezzin. Bir yabancıdan övgü almanın coşkusundaydı. Cemaat donmuş gibi kaldı olduğu yerde. Bir an önce dükkânlarını açmak çabasıyla doğrulmuş olanlar ilkin iki büklüm, yarı kalkmış, yarı oturur bakındılar. Sonra çöktüler yeniden.

Bir çavlandan, bin sesli tele dokunarak akan bir su gibiydi caminin içini dolduran. Âyetlerin Arapça sözleri, anlam kazanmış bir-

den. Sanki anlıyor ne dediklerini Hasan. Anlamadığını bile bile, içine doluşuyor Arapça... Akıyor. Kulaklarından kalbine, beynine ılık bir ışıma gibi, yol alıyor her söz.

Dua bitmiş. Kentli de Hasan gibi. Olduğu yerde kalmış. Bir kalkıp gitmeyi akıl eden yok. Sanki biri kıpırdasa, üstlerine örülmüş sesten havayı parçalayacak. Ve bir daha duyulmayacak öylesine güzel şeyler.

Caminin ışıkları, yavaş yavaş yitikliğe gidiyor. Gün, dışarıda kendi güçlü aydınlığını yaymaya başlamış olmalı. Daha çok duramaz kentli. Aralarından biri kalkınca, ötekiler de fırlıyor yerinden. Hasan, arkalarına düşüyor. Kendi aralarında konuşuyorlar.

— Hiç böyle yapmazdı Kiriş. Ne oldu buna bu sabah?

— Coştu ki, hem de nasıl.

— Her zaman böle coşsa, cami dolar. Sabah akşam dolar inan olsun.

— Her zaman olmaz ki bu. İnsan o da...

— Tanrı bir maya katmış içine. Tıkanıyordum yahu az daha.

— Ben de. Bir oturup kalmışım. İşim de vardı. Ne iş kaldı aklımda, ne bir şey.

Hasan'ın da işi vardı. Koşmaya başladı. Çoktan ırgat pazarında olması gerekirdi. İş sahipleri, gün doğmadan başlasın isterdi gündelikçiler. Ya da en geç, gün doğarken işin başında bulunmasını. Gün doğmuştu. Bugünü geçirdiğini anlıyor. Anlıyor ya, farkında değil ki.

Pazara gittiğinde, düşündüğü gibiydi durum. Akşam, yatak komşuluğu ettiği İsmail'in adamları bile, kürek ellerinde dolanıp duruyorlardı küçük alanda. Onu görünce çevresini aldılar.

— Sen, bizden önce çıktın evden. Nerelerdeydin? Dedik ki, bu iş buldu.

— Yolda eğlendim ağalar. Geciktim.

— Biz de geciktik. Daha doğrusu tam vaktinde geldik ya iş yok. Bir iki kentli geldi. Eskiden tanıdıklarını aldı gitti. Yağış bekliyor millet. Bir yağış olur, ardından güneş açarsa, belki o zaman iş buluruz artık. Yağış da olmasa bekler bunlar. Senin anlayacağın bir hafta sürer artık bu işsizlik. Ya yağış sonrası için, ya da kentlinin yağıştan umudunu kesmesi için.

— Toprak beklemez ki...

— Toprağı dinleyen kim. Şimdi belletip çapalatsa, bir yağış oldu mu, toprağı ot bürür. Yeniden çapa, bel ister toprak. Kentlinin düşündüğü budur. İki kez çapa parası vermeyecek.

Bir hafta nasıl beklerdi Hasan? Bunlar buraların kurduydu. İyi bilirlerdi. Bir umutsuzluk doldurdu içini. Galiba çobanlığa evet demesi gerekecekti. Kentte boş durdukça cepten yiyordu. Ninesinin ölümlük dirimliktir diye saklattırdığı paraların tümünü yer, Helvacı bir başkasını gönderiverirseydi çobanlığa. Tümden açık kalırdı.

İsmail ortalıkta görünmüyordu. Belki o bir iş bulur. Eğer o da bulamazsa, durmamalı kentte. Bir an önce işe başlamalı. İki, bilemedin üç hafta dayanır. Ama ya iş bulamazsa? Sonrası kötü. Hem de çok kötü. Aç açık kalıp sürüne sürüne köye dönmek var işin ucunda. Tarla, bağ düşleri görürken, tüm köy yetişkinlerine kötü örnek olmak var. Masal olmak var Kayalar'da. Yüzyıllar boyu anlatılacak bir masal olmak var.

Yaşlıların kentten korktuğu kadar var. Kente kimsenin gitmesine izin vermemeleri çok doğru. İşte başına gelenler ortada. Öğle oldu olacak. Bir tek kişinin daha geldiği yok. Gelse biri. Bana bir adam gerekli dese, hemen düşecek önüne Hasan. Hiç pazarlık etmeden. Ama gelmiyor.

Akşama kadar dayanacak. Olmadı, yarın sabah erkenden girecek Helvacı'nın dükkânına. Ben geldim, diyecek. Uyuşamadım

-44-

Daha ilk soruşunda Kenan'ı gösteriverdiler.

Gidip elini öptü Hasan. Helvacı İbrahim'in selamını söyledi. Beni o gönderdi, deyince, bir adını sordu ağa. Sonra ardına taktı Hasan'ı. Bayır yukarı tırmanmaya başladılar birlikte. Şaştı bu işe Hasan. İnsan, kimsin, nesin, necisin demez miydi? Demiyordu. Anlaşılan, Helvacı'ya güveni çoktu Kenan Ağa'nın. Çoktu ki, hiçbir şey sormadan, bayır yukarı tırmanıyordu.

Mendore, ovanın Kula dağlarıyla birleştiği noktada, bir koca köy. Çok eski bir köymüş. Yüzyıllara dayanırmış tarihi. Hasan, bir Kayalar'ı düşündü. Bir de burasını geçirdi gözlerinin önünden. Köy, adı, bir karşılaştırmaya itti onu.

Kentteyken böyle bir karşılaştırma gereğini hiç duymamıştı. Kent başkaydı. Kent, gözlerinde erişilmez bir düştü onlar için. Ama burasının adı köy olunca, ister istemez, düşünceye dalıyor kişi.

Ovanın zenginliğinin bir delili köyleri de... Kendi köyünde, sadece ağanın hanayı kiremitlidir. Burada, caminin damı bile kırmızı kırmızı gülüyor kişiye. Sanıyor ki kişi, toprak damlı yerler, hayvanlar içindir burada.

Kayalar, bir baştan bir başa, bir tek sokağın üstüne kurulmuş gibidir. Burada ise, kent gibi sokaklar, mahalleler var. Aralarında, taş döşelilerine bile rastlıyor insan.

Köyü, adı gibidir. Tüm kaya kesmiştir yıllardır. Burası aksine. Yağır yağır toprak. En verimli, en tavlı ve her ürün için elverişli olanından hem de... Bayırdan aşağı bir göz gezdirince, aklı şaşacak neredeyse. Bir yanda ekin tarlaları, bir yanda bağlar. Ekinler daha bahara dönüşmeden yeşil gülüyor. Bağlar, kahverengi çubuklarını birbirine sarmış gibi. Boş yerler de var. Nadaslık mı? Bir an durup ağasına buraların anlattırmak geçiyor içinden.

Sonra gülüyor kendi kendine. Bir tekme vurur ki, adam kıçıma, soluğu yine kentte alırım, diye düşünüyor. İşi yok da, koca ağa oturup ovayı anlatacak ona.

Kenan'ın yamaçta ağıl olarak yaptırdığı binaya geliyorlar sonunda. Burası bile, kendi damlarından daha gösterişli. Karaayakların ağılını kaç kez gördü Hasan. Ezbere bilir. Ama bunun yanında, orası yaylak ağılına bile benzemez. Yaylakta, çalı çırpıdan çevirip bir ağıl yaparlar ya koyuna. Gündüz güneşten korunsun diye. İşte öyle kalır.

Yepyeni. Duvarlarının kerpici daha karşıdan gülüyor. Dört bir yanında kocaman, tahta kapaklı pencereler. Ve genişçe bir kapısı var. İçinde koyun dolu. Biri yanda da, ayrılmış bir bölme, üst katta genişçe bir hayat var. Bölme, tavana kadar saman yığılmış. Yanda arpa çuvalları.

Kenan, Hasan'ın ağılını beğendiğini bakışlarından anlıyor. Bir gülümseme dolanıyor yüzünde. Gerçekten iyi bir çobansa, bu ağılda çok para kazandırır ona. Bakalım deneyecek. Kötüsü olsa pek göndermez Helvacı. Ama nerden bilecek? Bakarsın çobanım demiş, hiçbir şeyden anlamıyor.

— İşte senin yerin burası Hasan. Say bakalım koyunlarını.

Bunca koyunu hiç saymadı o. Bildiği kadar sayıyor. Utanıyor. Ya yüzden çoksa buradaki koyunlar. Yan yana yatmışlar, gözlerini Hasan'a dikerek alayla ağızlarını oynatıyorlar. Çobanı beğenmediler anlaşılan. Beğenmedilerse, zor koyunu yönetmek. Melek gibi görünür. Kanar kişi o görünüşüne. Bir ziyana girerse sonra, bitirir adamı.

Geviş getiriyorlar. O parmağının ucuyla sayıyor. Yüze gelince, duraklıyor. Ağası, ırgat çalıştırmaya alışmış olmanın rahatlığıyla, "yüz bir..." diye devam ediyor. Ve yüz yirmi dediklerinde, bitiriyor koyun. Saymayı bitirince, hayatı gösterdi Kenan.

— Orada yatar kalkarsın. Yerini hazırlattım ben. Kente indiğimde bir de kepenek alırım sana. Kepeneğin dışında, neler gerekliyse koydurdum yukarıya. Su tulumundan, kavalına kadar. Senin kavalın yok mu?

— Köyde bıraktım.

— Eh, onlardan birini alırsın artık. Beğenmezsen, sonra daha iyisini alırız. Yılda otuz lira vereceğim sana. Yemen içmen, kurbandan kurbana da bir takım elbise. Anlaştık mı?

— Sen bilirsin ağam.

— Haftaya bir koç gelecek. Killikten aldım. Karamanmış. Hep gelin koyunu yüğürürmüş dediklerine göre. En semiz toklular, beş liraya giderken, otuz pangnot saydım. O gelesiye, yaylakların karı erir. O zamana ağılda bakarsın. Sonra sen bilirsin artık.

— Olur ağam.

— Güğümler arkada olacak. Sabahleyin sağarsın koyunları erkenden. Şimdi süt yok. Ama gelince sağarsın. Sonra ben aldırtırım onları. Boşları bıraktırır, doluları aldırırım. Yiyeceğini, sigaranı da gelen adam getirir. Yaylağa çıktığında belirli bir yer biçersiniz. Oradan gelip alır. Şimdilik suyu, aşağıdan bizim kuyudan çekeceksin. Kocaman iki küp koydurdum ağılın köşesine.

— Girerken gördüm.

— Her daim dolu dursun onlar.

— Baş üstüne.

Sonra cebinden bir paket hazır sigara çıkarıp uzattı.

— Yarına kadar yetir bunu. Yarın tütün gönderirim sana. İstersen hazır sigara göndereyim.

— Nasıl istersen ağam.

— Peki. Hangisi denk gelirse.

Dönüp kapıdan bir kez daha malını süzdü. Ablak yüzü, bir gülücükle parladı. Hiçbir şey sormamıştı çobanı. Başka davar sahipleri, çobanın iyisi, bir şey sormaz, dediler. İşini bilir o. Sordu mu, belle ki, pek iyi değildir. Yaylağını kendi bulur iyi çoban. Sürübaşısını da. Hasan onlardan olmalı. Hiç sormuyor. Sadece gözlerini dikmiş, bir koyunlara, bir ağasına bakıyor.

Orta boylu, toparlacıktı ağası. Yüzü al al yanıyordu.

Kenti, kentte kazanacaklarını düşündü bir an. Sonra, aklından sildi tümünü. Şimdi bir ağılı, bir de koyunları vardı artık. Bundan ötesi geride kalmıştı. Aç koyacaktı az daha kent onu. Yol boyunca bir şey yememişti. Şimdi bir iyice gurulduyor karnı. Ağası, akşama kadar bir şey göndermezseydi, acından kıkırdardı sabaha.

Küplerin ikisi de doluydu ağzına kadar. Acaba kendinden öne çobanı var mıydı ağanın. Helvacı, sürüyü yeni düzdüğünü söylüyordu. Ama usta bir çoban gölgesi sezer gibi oluyordu Hasan. Yemi verilmiş, küpleri doldurulmuştu koyunların. Neden yalan söylesin Helvacı. Killikten koç almaya kalktığına göre, doğru olmalı söylediği. Eski sürü, kendi koçunu kendisi düzer. Hiç Karaayakların, başka yerden koç aldığı duyulmuş mudur? Ömer Dedesi koç satar daha. Öteki dağköylerin sürü sahiplerine, ünlü Karaayaklar koçu satar.

Ömer Dedesi geliyor aklına. Daha ufacıkken anlatmıştı koyunun bakımını ona. Elinde bulunsun, derdi. Sen yine çobanlık yapma. Ama bakarsın bir gün gerekiverir. Bil, öğren. Gerektiğinde bakınıp kalmazsın.

İşte gerekivermişti şimdi. Karnı da bir gurulduyor ki... Ömer Dedesini bastırıyor açlık. Söylese miydi acaba? Ağam, benim azığımı gön-

der dese miydi? Demediği iyi oldu. Paketin ağzını yırttı. Bir sigara telledi. Açlığı bastırırdı tütün. Dumanı içine çektikçe iştahı kapanır. Yine Ömer Dedesini, dediklerini düşünebilirdi.

Hem, unutmazdı adam. Bir koca ağa, çobanını aç koyacak değil ya. Unuttuysa bile, sofraya oturunca aklına gelir. Çobanı unuttuk, der. Sofradan kalkar kalkmaz, koşturun azığını.

Dolandı koyunların arasında. Alçak yemlikler yaptırmıştı ağası. Tahtadan, su oluğu gibi uzanıp giden yemlikler. İçleri, saman karışımı arpa doluydu. Koyunlar, bir iyice doymuş olmalılar. Geviş getirerek, Hasan'ın eylemini izliyorlar.

Hayata çıktı. Bir eski kilim, samanla doldurulmuştu. Yatağı bu olacak. Yorganını serdi üstüne. Yanda dolu bir su tulumu ve küçük bir torba vardı. Torbanın içini bir karıştırdı. Üç tane kaval vardı. Biri ince, biri kalın dilli, bir de dilsiz kaval.

Karnının açlığından canı kaval çalmak istemiyordu. Ama bir denemeliydi. Hangisi iyiyse onu alırdı. Elbette hiçbiri Ömer Dedesinin kendi elceğiziyle yaptığı kavallara benzemezdi. Kaval, derdi Ömer Dedesi, "Bir çobanın silahıdır. Koyunu bununla yönetecek, yalnızlığını bununla giderecek, uykusunu bununla dağıtacaktır. Hani, bir yerde hem gözü, hem kulağıdır desen yeridir kaval için.

Çünkü, koyun bir yaman hayvandır ki, uyumasını bekler çobanın. Uslu sanırsın. Bir karşıdan bakan, ağırlığını görüp imrenir sürünün. Ama bir kez gözünü yummaya gör. Bir kez, senin kepenek altına oturup uyuduğunu sezinlesin koyun. En olmayacak neresi varsa, gider bir takılır oraya. Artık, çırpın dur.

Bu yüzden kavalın iyisini seç. Senin aklından geçeni aktarsın perdeden. Baktın iyi ses vermiyor. Aklından geçenden başka bir hırıltı çıktı ağzından. Çal, yere. Çünkü, koyun bun göre ayarlar kendini. Ve bir küçük ses farkı, yaptığından döndürür onu. Çobanım acemi der. Acemi çoban, dişsiz köpeğe benzer sürünün başında. Hem sadece koyun da değil.

Dağların kurdu, canavarı da beller uzaktan çobanın iyisini. Salt kaval çalışından. Bakar ki, parmaklar ustaca vuruyor perdeye. Çıkan ses, usta işi. Uzaktan dolanır canavar. Beklemez ki, biri dağılıp sürüden

ayrılarak kucağına düşecek. Yok, bir de tersini anlarsa, dolanır. İnsanın aklı şaşar.

Tanrı, kısmetini verir yaratığının derler ya hani. Acemi çoban elindeki koyun da, dağ canavarının kısmetidir. Uzaktan bir diker gözünü gözüne koyunun canavar. Tıpış tıpış yürür gider hayvan. Tilki, bağ zamanı duyarsın. Anlatır bağcılar. Nasıl, ağaçların dalında tüneyen tavuklara bir baktı mı, paldır küldür aşağı alıp boğar. Bu da öyledir. Koyun, kendiliğinden düşer yola. Kendiliğindenmiş gibi de uzatır boynunu kurdun ağzına.

Çok şaşılası iştir bu. Neden, bilir misin? Çobanın onları koruyamayacağı inancı vardır içinde de ondan. Kendi kendini zaten koruyamayacaktır. Bir kez atlatmıştır çobanını. O atlatınca, ondan çok daha güçlü, çok daha akıllı kurt, haydi haydi uyutur artık.

Biz insanlar da öyle değil miyiz? Bir güçlü gördük mü, yarış ederiz ona teslim olmak için. Birbirimizi çiğneriz. Ve sonra da yakınırız. Vaktiyle önüne dursak. Dikiliversek, güçlü diye kimse kalmaz yeryüzünde. Bir sürü koyun, tosunu bir tutsa. Bak atlar yapar bunu. At sürüsü, bir tehlikeyle karşılaştı mı, kafa kafaya verip art ayaklarını hazırlar. Artık, o ayakların yetişeceği yere gelenin vay haline. Koyun yapamaz. Aksine ardına düşer gider, onu yiyecek olanın."

Serindi hava. Serin değil, bayağı soğuktu. Güneş de batmak üzereydi artık. Giderek, devriliyordu Bozdağlar üstünde. Bozdağlar, güneşe yakın olmanın açıklığındaydılar. Hasan'ın keskin gözleri, tüm çıplaklığını görüyor kendi dağlarının. Bu yanı ise, öyle değil. Başını çevrip baktığında, daha yamacın başında yeşillikler gülümsüyor. Bozdağlar kar içinde uzaktan bakınca. Her yanı bembeyaz. O beyazlığın altında tüm taş, tüm kaya olduğunu biliyor Hasan. Ta, Nif tepelerine kadar, korkunç bir çıplaklığın ürpertisini duyuyor iliklerinde.

Savaş zamanı az mı gezdi? Bilmez olur mu hiç? Biliyor. Biliyor ya, bu dağlar neden böyle. Yamaçları neden yeşil? Ya insan yok buralarda. Ya da, ovalı iyi bakmış dağına da... Belki uzaktaki, Kula'nın ötesindeki dağlar çıplaktır. Belki buraları ovaya yakın olduğu için böyle.

Kavalları yanına uzattı. İlkin ince dilliyi aldı. Bir iki üfledi. Sesini beğenmedi. Bıraktı. Sonra, dilsizi denedi ağzında. Pek boğuk geliyordu sesi. Kalın dilliyi aldı. Bir iki üfledi. Bu ötekilerden iyiydi.

Karnı guruldamasaydı şimdi. Açlıktan kazınmasaydı. Keyifli bir hava tuttururdu. Ama canı istemiyordu. Yine de bir iki üfledi kavala. Bir hafif, su havası vurdu. Kapıyı açıp küplerden arka su doldurduktan sonra, kıyıya çöküp su havasını vurmaya başladı.

Beğenmemişlerdi koyunlar. Geviş getirişlerinde alaylı bir umursamazlık sezmişti Hasan. Bakalım, bu ağıl denemesinde başarı kazanacak mıydı? Aslında bu da onun kurnazlığıydı. Yine Ömer Dedesinin öğrettiği hilelerden biriydi. Koyunun yapmak zorunda olduğu bir işle başla, demişti. "Örneğin, ağılda yatıyorsa, akşam bir, sabah bir su içecek demektir. Bunu iyi kolla. İlk su havasını o zaman vur. Bir kez dinledi mi, bir kez uydu mu sana, gerisi kolay. Hemen alırsın havasını. Alır, iyice pişirinceye değin, sürü başını avucuna alıncaya değin, hep o havada vurursun kavala.

Aman, sürübaşını unutma. Seç hemen. Seç ve, ilkin onu avla. Bir kez sürübaşını avucunun içine aldın, dediğini yaptırabilir hale getirdin mi korkma. İstersen çomar bile alma o sürüye. Çomardan beterdir sürübaşı. Çomardan bin beterdir. Ne zaman doyduğuna, ne zaman kandığına aklın ermez. Sürer götürür. Çeker getirir."

Bu sürünün başı kimdi acaba? Bir çıkarabilseydi onu. Okşar, severdi. Nasılsa öğrenirdi bunu. Dikkat ederse, şimdi suya çıkarırken bile öğrenirdi.

Güneş Bozdağ'ın çatalı üstüne gelmişti. Gayri bir saata varmaz, kararır ortalık. Suyun zamanı. Ustaca bağdaş kurdu kapının dibine. Avurtlarını daha daha fazla şişirdi. Artık kavalın sesi, tüm yamacı kapsamaya başladı. İlkin kendi kulaklarında yankılandı. Giderek yükseldi kaval sesi. Koyunlar meleştiler ilkin. Sonra kulaklarını dikip yattıkları yerden havayı dinlediler. Ağızları durdu. Hasan, kulağının birini ağıla vermiş. En küçük kıpırtıyı yakalamak çabasında. Öteki kulağıyla havayı izliyor.

Parmakları, bir tüy gibi titriyor perdelerin üstünde. Ve hüzünlü değil havası. Bir doygunluğu, bir doygunluğun üstüne içilecek suyun gurultusunu anlatıyor. Şırıl şırıl bir dere akıyor yamaçta sanki. Kavalın ucundan fışkıran bir pınar, serin bir suyun, iç gıcıklayıcı şırıltısıyla dolduruyor yöreyi.

Koyunlar, kavalın sesini bastırmak kuşkusunda gibi. Hiç meleşmeden kalkıyorlar. Düzenli bir sıra halinde, yapma arkın yanına varıp boyunlarını eğiyorlar. Kana kana su içtikten sonra, tekrar ağıla dönüyorlar.

Görülmemiş bir düzen bu.

Kenan Ağa, kaval sesiyle birlik hanayının önüne çıkmış. Gözlerini yamaca dikince, oradaki düzenli kımıltıdan ürküyor. Bir sıra suya doğru uzanırken, bir sıra ağıl kapısına dönük. Irgatları işi bırakmış. Tüm kulaklar, yamaçtan gelen çağıltıya takılmış.

Öyle bir çağıltı ki bu... Dudakları kuruyor Kenan Ağa'nın. Su içesi geliyor. Dikilip kalıyor olduğu yerde. "Ulan," diyor. "Ulan çoban falan değil bu. Bir ozan ki..." Sonra çevresine bakınıyor. Yalnız kendisi değil dikilip kalan. Irgatlar, kadınlar...

Yarın kente inecekti. Anlatmalıyım, bunu diye kuruyor. Bizim Helvacı öyle bir çoban göndermiş ki... Kutlamalıyım kendisini. Adamdan böylesine anladığını sanmazdım. Anlıyormuş meğer. Hem de bir bakışta anlıyormuş. Pes...

Beyaz kımıltı gözlerinin önünde kaybolduktan sonra, döndü Kenan. Diğerleri de işlerine eğildiler hemen. Kentten kaval alırken, "Bunlar iyi mi," diye sormuştu. Adam cevap vermişti ona. "Çalacağına bağlı ağam," demişti. Demek, hüner kamış parçasında değil. Hüner, çalmakta onu. Üfleyip perdelemekte. Adam da az usta değilmiş hani.

Hasan, bu arada sürübaşını da seçmişti. Ağıl kapısının yanına uzanmış, geviş getiren benekli bir koyundu bu. Semiz. Kalın tüylü bir anaç. Kulaklarını kıpırdatarak dinlemişti onu. Hiç kıpırtısız. Su geçti havasını vururken, yerinden doğrulmuştu en sonunda. Ötekiler onu bekliyormuş gibi kalkınmışlardı.

Sıranın başına geçip ilk suyu kendisi içmişti. Ve ağılın kapısından içeri girmedi. Gelip Hasan'ın yamacına dikildi. Ordusunu denetleyen bir komutan gibi, dimdik duruyor. Öteki koyunların belirli bir sıra içinde gidip dönüşlerini izliyordu.

Hasan, tüm sürü tekrar ağıla girince, kavalı ağzından çekti.

Benekli koyun, başını uzattı. Elinin üstüne kodu ağzını. Hasan, okşadı onu. Sürübaşı bu olmalıydı. Bir güzel okşadı. Telli telli baktı

koyun. Sonra meledi yılışarak. Ve Hasan, boynundan çekiştirip ağıla sokuncaya dek yanından ayrılmadı.

Küpün başına dikildi bir süre Hasan. İnip doldursa mıydı acaba? Küpler boş kalmayacak demişti ağası. Boş bırakırsa şimdi, bakarsın kızar. Ama sabahleyin doldurur. İkisini birden. Güğümleri yüklenir. Sabah suyunu da verdikten sonra, ağzına kadar doldurur. Akşama değin işi ne? Şimdi giderse ayıp olur. Açlığını belirtmek için dolanıyor, der ağası.

Kavalı beline soktu. Tam toparlanıp yürümeye uğraşıyordu ki, hanayın kapısından bir nokta belirdi. Durmadan yamaca tırmanıyordu bu nokta. Ve yaklaştıkça beliriyordu kimliği. Bir küçük kızdı bu. Elinde bir çıkın taşıyordu. Dememiş miydi o? Ağası, ırgatını, çobanını düşünür. Kendisi istemeden gönderir gerekeni.

İşte dediği çıkıyordu. Beklemesi çok iyi olmuştu. Karnının açlığını belirtmedi kimseye. Sevindi Hasan. Ağzı yayıldı yüzünde. Kavalı okşadı belli etmeden. Hem koyunları kazanmış, dediğini yaptırmıştı ilk ağızda. Hem de açlığını belli etmemişti.

Kız geldi. İlkin uzaktan bir süzdü Hasan'ı. Tepeden tırnağa.

Sonra yaklaştı yanına. Çıkını yere bıraktı. Altın örükler gibiydi saçları. Kıpırdandıkça, arkadan aldığı akşam güneşinin renkleri uçuşuyordu tellerinde. On-on bir yaşlarında var yoktu. Gözleri gülerek bakıyordu. Çekiniyordu yine de. Bala benziyordu gözleri. Süzülmüş bal gibiydi. Çekingenlik kıvılcımı uçuşmasaydı bir de, belki daha güzel olacaktı bakışları.

Yumuk yumuk kınalı elleri var. Küçücük kalkık bir burnu. Etli dudaklarının pembeliği yanında, olmamış böğürtlenin yeşil içindeki güzelliği halt etsin.

Giysisinden belli ki, ırgat çocuğu değil. Kıyıda durup öyle bakışı, Hasan'ı tartmasından. Kaval çaldıktan sonra hep böyle yapardı köylüsü de. Bir süre bakarlardı ona. Acaba bu bizim bildiğimiz Hasan mı? Tanıdığımız, köylümüz mü diye...

Şimdi kızın bakışları da öyle. Çıkını bıraktığı halde gitmiyor. Gözlerindeki çekinme giderek yerini gülüşe bırakıyor. Hasan da dikmiş gözlerini ona. Bir kardeş sevisi canlanıyor içinde. Babası, evlendikten he-

men sonra askere gitmese, kimbilir onun da böyle bir kardeşi olurdu. Olsaydı işte, böylesine uzaklara düşmezdi Hasan. O kardeşine bakardı. Kardeşi ona. Kimselere işi düşmezdi. Ninesi öldükten sonra bile, birbirlerine dayandıkları için, yaşamı sürükleyip götürürlerdi.

Sonunda dayanamadı kız. Ellerini ardında kavuşturup sallanarak yaklaştı.

— Senin adın ne?

— Hasan.

— Deminki kavalı sen mi çaldın?

— He ya. Ordan duyuldu mu?

— Üüüf. Duyuldu da geçti bile.

— Öyleyse bir daha çalmam.

— Çal çal.. Ne güzel çalıyorsun öyle sen. Masal anlatır gibi. Sevdim ben seni. Biliyor musun?

— Ben de seni sevdim Bal Kız. Adın ne senin?

— Zeynep.

— Adın da kendin gibi güzelmiş Bal Kız. Kim verdi bu adı sana bakalım?

— Babam vermiş. Bunun adı Zeynep olsun demiş doğduğumda.

— Baban kim?

— Sen babamı bilmiyor musun?

— Ne bileyim. Yabancıyım ben.

— İşte buraları bizim ya...

— Ha, Kenan Ağa'nın kızı mısın sen?

— He ya...

— Peki neden sen getirdin azığımı. Başka ırgat yok mu?

— Uuu, dolu. Ama çıkını hazırladıklarında ben kaptım geldim. Çok bir güzel kaval çalıyorsun. Emeti'me iyi bakar bu, dedim. Gidip bir bakayım ki, öğrensin. İyice bellesin Emeti'mi. Yormasın. Uzaklara götürmesin. Anlatayım dedim.

Emeti, kendiliğinden kapıdan çıkmış, sekerek geliyordu. Kızın sesini duyunca fırlamış olmalı. Demek sürübaşı, Zeynep'in koyunuydu. Sarıldılar. Öptü onu Zeynep. Okşadı. Tüylerini tarazladı. Ve deminden beri yumulu tuttuğu avucunu açtı.

Bir topan peynir şekeri vardı avucunda. Emeti, hemen kaptı şekeri. Sonra bir süre elinin üstünü, içini yaladı Zeynep'in.

— Benim koyunum işte bu. İyi bak buna olmaz mı? Çok iyi bak. Öyle yaylağa falan da götürme. Yorulur, hastalanır sonra.

— Koyun yaylakta gelişir Zeynep Abla... Yaylak koyun için, semizlenme demektir. Ama tasa etme sen. Çok bir iyi bakarım. Madem senin koyunun o, hiç ayırmam gözümü üstünden.

— Kaval çalsana bize. Emeti'yle bana, bir kaval daha çalsana.

— Şimdi olmaz Zeynep Abla. Bak akşam oluyor. Koyunlar kızar sonra. Onların yanında yerli yersiz kaval çalınmaz. Yarın, öğle üstü gelirsen, bol bol çalarım. Olmaz mı?

Mızırdandı kız. Tepindi.

— Hayır. Şimdi çal.

Bir kuşku girdi Hasan'ın içine. Ağa kızarsa sonra. Delibozuk derse. Gece gündüz kaval çalınmaz ki, her şeyin bir zamanı var. İyi bir yaylak bulduğunda oturacaksın kavala. Bir de su zamanı, dönüş zamanı. İkide bir kaval çalar durursan, şaşırır koyun. Zevzek bu, der. Aldırmaz. Nasılsa bize değildir, diye..

Öyle de bakıyordu ki kız. Dayanamadı. Hem sürübaşı da karşısındaydı. Bir iyice yola getirirdi onu. Karnının açlığını unuttu yine. Kaval aklına gelince, unutuverdi karnındaki kazıntıyı. Hem azığı gelmişti ya. Gerisi kolaydı. Kız gitti mi, çökerdi başına çıkının. Atıştırırdı.

Bağdaş kurdu çimenlerin üstüne.

Ortalık kararacak.

Güneş, iyice kızıllaşmış. Ve dağların doruğunda, bulutlara bin renk vererek dikilmiş duruyor. Asılı bir kandil sanki. Tepenin ardında kaybolma hazırlığına girmiş. Bulutlar, selama durmuşlar. Üstündeki renkli giysilerini her birinin üstüne atmış sanki. Beyaz, mavi, sarı, yeşil, mor, kırmızı. Birbirine girmiş gökyüzünde. Bir tutuşmuş ki...

Zeynep Hasan'ın kavalını eline alarak, bağdaş kurduğunu görünce, bir kolunu Emeti'sinin boynuna dolayıp diz çöktü.

"Zeynebim, Zeynebim"le başladı. Hasan. Zeynebim türküsünü, içinden gelerek bir kardeş ayrılığının acısıyla vurdu durmadan. Son-

ra kimsesizliğini, yoksulluğunu, yalnızlığını vurmaya başladı. Kekliği aldı ele. Yitikliğini. Kanadının kırıklığını. Ve tam burasında, acıyla kıbrayışını canlandırdı. Sonra yine döndü. Bir başka, bir duyulmadık türküye.

Kapalı gözleri bir ara Zeynep'e takıldı. Onun ağladığını görünce, dolandı kıvançlı türkülerin çevresinde. Ve yine bir kıbramayla, sevinçli türkülere döndü. İlkin, Toroslar üstünün kekik kokulu havalarından başladı. Sonra Ağrı, Murat dağları üstünde dolandı bir süre. Kazdağı, derken, Bozdağlar'ın öyküsüne daldı. Ama her üfleyişinde bir kahkaha çıkıyordu kavalından. Gözlerinde yaş kurumuş, yanaklarında gamzeleşen bir gülücük belirmişti Zeynep'in.

Kenan, yemeğini yedikten sonra, sıcak ocak başında kahvesini içiyordu. Çobanın azığı demeye kalmadan, Zeynep kaptı götürdü, dediler. Tamam, diye düşündü. Bekle şimdi. Çoban yeniden başlar türküye artık. Zeynep gitti mi oraya. Rahat vermez oğlana. Demin yerinde duramıyor, kırk kez dönüp yeniden soruyordu bunun kim olduğunu.

Kahvesinden son yudumları alıyordu ki, dediği çıktı. Zeynebim türküsünü anlamıştı. Yaman bir oğlandı bu. Kızının adını öğrenmiş, adının türküsünü çalmıştı hemen. Sonra, kekliği de anladı aradaki. Ama ötekilerin hiçbirini anlamadı.

Mayalı bir yürek vardı bu oğlanda kuşkusuz. Öyle mayalı bir yürek ki, mangal kadar olmalı. Bir de akşam yeli kesmese şu öyküyü. Yine bir şeyler anlamayacak. Anlayamaz o bunları. Ozan kafası gerek anlamak için. Bildiği türküler gelince sırıtıyor. Ama hiç duymadığı, hiç bilmedikleri, bildiklerinden o kadar çok ki...

Yalnız neden bu kadar hüzünlü vuruyor. Bir öğrenmeli nedenini. Belki bir derdi vardır, demeye kalmadı. Birden coştu. Hüzünlüyken nasıl ağlatacak gibi oluyorsa. Gibisi fazla. Karısı Iraz, oturmuş ağlamaya. Şimdi de, yüzünün yaşını kurulamadan, burnunu çekip gülümsemeye çalışıyor. Hey Tanrım. Bazı kullarına neden böylesine içli bir yürek veriyorsun.

Onlar da olmasa, galiba dönmez bu dünyanın çarkı. İşte öylelerinin hatırına dönüp duruyor. Ve öyleleri var diye, sallamıyor ba-

şını koca öküz. Yoksa, bizim gibilere kalsa, dedi kendi kendine. Çoktan, yıkılmış olurdu yeryüzü.

Hasan kavalı ağzından çektiğinde, boynuna atıldı Zeynep.

— Hasan Efem, dedi. İçten, tatlı bir sesle, yumruk ellerini yüzünde dolaştırarak. Benim, bicik Hasan Efem. Demin böyle masallar anlatmadıydın. Bir başkaydı deminki çaldığın. Neden?

— Demin koyunları suluyordum da, ondan Bal Kız.

— Her bir işin türküsü ayrı mı?

— Ayrı ya.

— Koyunlar nerden bilir bunu?

— Çobanlar, bin yıllardır hep aynı havaları vurur da ondan.

— Hiç değişmez mi havalar?

— Çobanına, sürübaşına göre değişir elbet. Ama genellikle aynıdır.

— Peki, neden şimdi ağlatasıya vurdun? Yüreğin çok mu yanık? Yanıksa da bana de ki, bileyim. Sen benim Hasan Efemsin. Yanıklığını bileyim ki, ben de ağlayayım.

— Benim yüreğimin yanıklığından değil bu Bal Kız. Kavaldan öyle çıkar ses. Hüzünlü...

— Neden?

Güldü Hasan. Güneş ve doğa, sanki o kaval çalarken dinlemek için durmuşlardı. Şimdi birden kararmış yöre. Bir gölge uzadı Bozdağlar'dan. Ovayı kaplayarak, yamacı karartarak, geldi durdu üstlerinde.

— Uzun sürer anlatması Zeynep Abla. Çok bir uzun sürer. Seni de beklerler evden. Yarın anlatırım olmaz mı? Hem yemek zamanı şimdi. Karnın acıkmıştır.

Sabırsızlandı kız. Gözlerini, gözlerine dikti yine.

— Ben yemeğimi yedim. Senin acıktıysa, buyur ye...

Çıkını kucakladı. Açmaya çabaladı. Kaptı Hasan. Bir ağa kızı, ona çıkın açamazdı. Töreye aykırıydı bu. Ama ilkin direndi Zeynep. Sonra bıraktı.

— Madem acıktın. Hem ye, hem anlat bakalım, neden öyle ses verir kaval?

Kimbilir hangi çobandan dinlediği bir öykü anlatmıştı ona Ömer Dedesi. Kavalın öyküsünü. O da Zeynep'e anlatırdı bunu. Ne var ki, ortalık kararmış, bayırla hanayın arası da bayağı uzak. Sonra darılır ağası. Kızı öyle çok eyleme yukarıda der.

— Karnımın açlığından değil. Baban kızar sonra.

— Babam bana kızmaz.

— Bana kızar.

— Kızmaz. Ben gidince derim babama. Hasan Efem bana masal anlattı derim. Kaval böyle böyleymiş. Hadi ama...

Her insan, başarısını yüceltmek ister. İyi kaval çalan çoban da, usta çobandır. Başarılı çobandır. Kavalını över, bir soyluluk bulur onda. Basit bir kamış parçasına öyle bir anlam kazandırır ki, anlattığına inanır kişi. Ömer Dedesinin anlattığı da, bir masaldı kuşkusuz. Bir eski ve usta çobanın, kavalında bulduğu soyluluk, çobandan çobana aktarılıp gelmiş.

Bir an duraladı. Anlatmaya başladı.

— Bir yoksul kız varmış eskiden. Çok, pek çok eskiden. Güzelmiş.

— Çok mu güzelmiş Hasan Efe?

— Güzelmiş. Senin kadar güzelmiş. Sesi... İşte onun bir eşi daha yokmuş. Ayın on dördü gibi yüzünde, güldüğünde güller açan bir ağzı varmış. Ve bu ağız, türkü söylemeye başladı mı, bülbüller susar, dereler çağıldamaz olurmuş. Tüm doğa, put kesilir, türküsü bitinceye kızı dinlermiş. Ve tabii o türküye başlayınca, tüm doğa sustuğu için, her bir yana dağılırmış sesi. Yeryüzünün tüm kovuklarında, tüm yücelerinde bir sevdalı yel gibi dolanır dururmuş. Duyan vurulurmuş sesinden kıza. Ve vurulanlardan biri, cin padişahının, çirkin, kambur, cüce oğluymuş. Hemen çıkmış babasına. Selam vermiş. Demiş ki, ey benim cinlerin kralı olan yüce babam. Şu türkü söyleyen güzel kız var ya, ben ona vuruldum. Ne yap yap al bana onu. Oğlu böyle der de, durur mu cinlerin başı. Karanlık, derin mağarasından adamlar salmış. Demiş ki kıza, böyle böyle. Benim oğlum sana vuruldu. O, cinlerin en bir güzelidir. Gel, gelinim ol. Ölümsüzlüğe er. Güzelliğin hiç bozulmasın. Sesin, insanlara ve de doğaya bir yel gibi yayılsın. Tüm adamlarım pervane kesilsin çevrende. İste dilediğini yetiştirsinler. Öl dediğinde ölüp ol dediğini oldursunlar daha ağzından çıkarken.

Atıldı Zeynep. Gözleri Hasan'ın ağzında, kesti sözünü.

— Kız ne demişti?

— Ne diyecek. Omuz silkmiş. Meğer bir sevdiği varmış kızın. Sevdasından söylermiş o türküleri. Ve de Tanrı, sevdası için bağışlamış o güzel sesi ona... Bir padişah oğluymuş sevdiği. Ama öyle böyle değil. O yüzünü gösterdi mi, güneş utancından saklanacak yer ararmış. Öylesine yakışıklı, öylesine güçlü bir yiğitmiş ki, anlatılamaz. Günlerden bir gün, ay yüzlü, yıldız bakışlı, su akışlı sesli sevdalısına yetişmeye gelirmiş. Geçit vermemiş de Kaf Dağı. Bir kızmış yiğit. Kılıcını çekip bir indirmiş. Ortasından ikiye ayırmış dağı. Düşün sen. Nasıl bir yiğitmiş, kendin bul artık. Cin kralı her bir şeyi bilmez mi? Bilir. Yeryüzünde ne ki olup bitiyor, tüm dünyaya yayılmış cinleri bildirir ona. Kız, ben cin padişahına varmak isterim. Bana kalsa, bu büyük, bir görkemdir. Onur verir. Ama yüreğime anlatamam durumu. O başkasının. Ve de hiçbir zaman yüzünü ondan çevirip kimselere gitmez. Kusuruma kalmasın yüce kral. Bağışlasın beni, diye haber salmış dünürcülere. Ben yiğidimi beklerim. Onun içindir türkülerim... Kral bir kızmış buna. Çatınmış bir oturmuş. Olmaz, demiş. Ben bir şey isteyeyim de, olmasın. Olmaz... Ama kambur, çirkin ve de cüce oğlan düşmüş babasının ayağına. Aman baba demiş. Bir kez daha. Kızmış kral. Oğlum demiş. Nevcivan yolda. Kaf Dağı'nı önüne gerdim. Bir kılıçta ikiye biçip geçti. Şimdi Aras ırmağına vardı varacak. Hadi bir kez de onu önüne gerip yeniden isteyeyim. Ama varmaz bu kız sana. Sevdayı bilirim ben. Pek direnirsek, yetişir kapar kızı. Sen de dünya durdukça hayretmezsin gayrı. Git, işimize bakalım. Dinletememiş. Yine haber salmış kıza. Aras ırmağı bir kabarmış şehzadenin önünde. Bir yücelmiş ki, sanırsın her bir yan deniz oldu. Yine kızmış şehzade. Anlamış durumu. Eski insanlar çok bir akıllı olurlarmış. Anlamış ki, bu işe cinler, periler karıştı. Yıkmış ormandan bir koca kütük. Atmış suya. Soyunmuş. Gömleğinden bir koca yelken yapmış mı? Ama rüzgârı durdurmuş cin kralı. Yine kızmış şehzade. Ciğerini şişirip bir üflemiş ki, yelin sözü mü olur.

— Geçmiş mi? Geçmiş mi Aras'ı yiğit?

— Geçmiş. Geçmeye geçmiş ya, kız yine çevirmiş dünürcüleri. Ar-

tık, oğlunu dinlememiş cin kralı. Oturmuş küresinin başına. Bakmış ki, kız dere kıyısında hem testisini dolduruyor, hem de türküye başladı başlayacak. Bir kez başlarsa, büyü bile tutmazmış. Çünkü, olduğu yerde o bile kalır, mayası kabarmadığı için, sözünü dinlemezmiş kralın. Kız daha dudağını oynatmadan, büyüyü kabartmış kral. Okumuş, üflemiş. Ve tam türküye başlarken, bir kamış haline getirivermiş onu. Dere boyunda kamışlar vardır hani. Kaval onlardan yapılır. Kavalın iyisi yapılır ha. Ağaç kavalı demiyorum. İşte onlar o kızdan türemişler. Ve de bir yüreği yumuşak, kamışların yel değdikçe inim inim inlemesini görünce, öyküsünü sormuş. Kamış bu. Gören kalbe hemen hemhal olmuş, anlatmış öyküsünü. Bunun üzerine kesmiş adam onu. Delikler açmış üstünde. Ve üflemiş ki, kızın bin yıllık öyküsünü anlatır. İşte bu adam ilk çoban. Bu kaval ilk kavalmış. Ömer Dedem derdi ki, bu kavalı benim dedem görmüş. Sakalı belinde bir çobanın elindeymiş. Sonra bir daha gören, duyan olmamış. Kendiliğinden söyler derdi. Daha ağzına götürürken, o ses vermeye başlar. Ne denli acemi olsan. O, kızın sesi çağıldarmış ağzında. Ömer Dedem, çok bir usta çobandı. Bir kez kavalı aldı mı ağzına, koyunları oynatırdı inan olsun. İnsanları bırak. İşte bu yüzdendir ki, kaval daha üflerken ağlar. O ay yüzlü kızın, kavuşmamışlığını anlatır. Çobanda değildir suç. Bin yıllar ötesindeki cin kralındadır.

Öyle bakıyordu Zeynep. Hiç böylesine güzel masal dinlememişti. Ninesi de bilirdi masal anlatmasını. Neler anlatırdı ona. Devleri, perileri, kız kaçıran ecinnileri. Ama böylesine güzel anlattığını hiç duymamıştı. Bir başkaydı bu masal. Kavalın masalını, çobanlardan başkası bilmiyordu kimbilir.

— Yazık kıza, dedi hıçkırarak. Çok bir yazık hem de...

— Yazık ya, elden ne gelir. Güzelin alıcısı çok olur derler. Bakarsın cin çıkar, bakarsın melek. Hadi sen git de, baban daha çok meraklanmasın.

— Olur gideyim. Her zaman kaval çalacaksın bana değil mi?

— Çalarım. Yeter ki sen iste. Hem öyle bir çalarım ki...

— Sağol Hasan Efem.

Döndü. Emeti peşine takıldı ilkin. İteledi onu.

— Hadi yerine git Emeti. Bak, Hasan Efem gücenir sonra. Kaval çalmaz sana. Çalmaz da, ağlarsın.

Koyun dinlemedi onu. Yürüdü. Hasan yerinden kalktı. Okşayarak tuttu koyunu. Çevirdi yüzünü ağıla. Yumuşak bir sesle,

— Hadi bakalım Emeti, dedi. Ayıp sana. Gir ağılına.

Emeti ağıla, öteki koyunların yanına girdi hiç sessiz.

Zeynep gidip gidip arkasına bakıyordu. Hasan, giderek karanlığın içinde yitiyordu. Bir gölge haline, bir duman haline geliyordu. Masallardan fırlamıştı sanki. Bir masaldan fırlamış, gelmiş yamacın başına. Sonra yine yerine dönüyordu.

Babasının dizinin dibine oturdu hanaya gelince.

— Baba, dedi. Hasan Efem öyle bir masallar biliyor ki... Bana kavalın masalını anlattı. Bir acıklı, bir acıklı ki...

— Demek ondan öyle acı acı vururmuş ha kaval?

— Sen biliyor musun masalı?

— Bilmiyorum ya. Sen söyleyince aklıma geliverdi birden. Anlat bakalım, nasıl bir şeymiş bu.

Kıvançla toparlandı Zeynep. Dizlerinin üstüne oturdu. Yumuk ellerini kucağında kenetledi.

— Eskiden, çok eskiden... diye anlatmaya başladı Hasan'dan duyduklarını...

-45-

Otlar kurumuş, karşıdan Hasan'ın gördüğü kadarıyla, Bozdağlar'ın tepesinde kar beyazlığı başlamıştı. Artık uzak yaylaklara gitmiyordu Hasan. Bayırın üstündekileriyle yetiniyordu. Bakarsın kar bastırır. Boran çıkar. Zarar verir koyunlarına.

Ağası, bir yaylak dönüşü yanına uğradı. Yazın, sıcakta yaylamaz koyun. Bu yüzden, yaz geldi mi, geceleri sürer onları Hasan. Havalar soğumaya başlayınca da gündüz. Ağası, kolaylıkla çıkıvermez ağıl yanına.

Zeynep'e haydi artık git demese, yanından ayrılmayacak. Ko-

yunların çanını dinler, yaylak dönüşü. Duydu mu çanı, Hasan yukarıdan inerken, o aşağıdan çıkar. Konuşacak bir şey bulamasalar, bakışırlar. İçindeki özlemi karşılıyor Zeynep. Tatlı bakışı. Yumuşak sesiyle, Hasan Efem, diye dönenmesi yetiyor ona.

Uzun süre konuşmadıkları olur. Coşarsa Hasan, bir oturur kavalın başına. Onunla anlatır içindekileri. Zeynep suskun dinler onu. Gözlerini gözlerine diker. Kınalı ellerini kucağına alır, ilk günkü gibi dinler. Kocaman kocaman açar gözlerini. Bal tadı süzen bakışlarıyla.

Ağa, kendisi çıktığına göre, önemli bir şey var.

— Hasan, Helvacı İbrahim senden koçluk bir toklu istiyor. Gelinlik olacakmış. Kendi eliyle seçsin. Kendi eliyle getirsin bakalım, diyor. Oğlanı nişanlamaya hazırlanıyormuş da, kurbanlık koçu şimdiden kendi beslemek istiyor.

— Maşallah. İbrahim Emmi'nin evlenecek oğlu var mı?

— Eh, aklımda kaldığına göre, on beş, on altı yaşına girdi oğlan. Vakit değil mi?

— Vakit ağam. Ne zaman götüreyim?

— Ne zaman istersen.

— Ya koyunlar ne olacak?

— Sen haber bırak, ben gidiyorum diye, bir adam gönderirim.

— Ama...

— Hadi hadi. Yeter artık. Kaç yıldır bir gün bile dinlenmedin. Koyunlarım, koyunlarım diye döneniyorsun. Hiçbir yere gitmiyor. bir şey yapmıyorsun. Sen başlarından ayrılsan ölecek değil ya koyunlar. Bir gün de ayrı kalıversinler senden. Hem biraz dinlenmiş olursun.

— Ben yorulmuyorum ki ağam. Koyunlarım yetiyor bana. Bir de bizim Bal Kız. Geldi dikildi mi başıma. Hasan Efem, Emeti neden zayıflıyor diye bir sorguya başladı mı?

— Eh, o da büyüyor artık Hasan. Büyüdü bile değil mi?

— Bilmem. Ben hiç farkında değilim ağam. Bana hep o ilk geldiğim günkü kız gibi geliyor.

— Büyüdü. Onunu geçti artık.

— Tanrı yaşını uzun, kısmetini bol etsin.

— Amin. Ne zaman gidersin sen?

— Yarın erken indiririm sürüyü. Gider. Dönüşte yine yaylağa çıkarım ağam. Bir gece için, birini gönderirsen olur.

Bir süre oturdular. Bir sigara uzattı Kenan. Karşılıklı yaktılar.

— Gönderirim. Sen sakınma ha. En iyisini seç. Eğer o olmasaydı, ben senin gibi çobanı nerden bulurdum? Her yıl, bir sürü koyun sattırıyorsun bana. Ama her yıl daha da artıyor sürümüz.

— Aman ağam. Tanrı'nın verdiğini benden bilme. Koyunlarımız iyi çıktı.

— Değil Hasan. Hiç değil. Aynı sürüden düzdüğümüz kaç kişi battı. Neden? Çobanları iyi değildi onların da ondan. Sen çok iyi çobansın. Bağlısın da bana. Hiç aklından geçti mi başka ağaların yanına çoban durmak.

Kuşkuyla süzdü onu Hasan. Bir bildiği, bir düşündüğü mü vardı yoksa. Kurban arifelerinde birkaç kez, buradan aldığının iki, üç katına isteyenler olmuştu ona. Dönüp bakmamıştı. Zeynep'in kardeşliği, alıştığı koyunlarının uysallığı yetiyordu ona. Acaba bu sözler mi erişmişti ağasına? Bunun için mi ağzını arıyordu? Yoksa bir başka niyeti mi vardı Kenan Ağa'nın. Artık davarcılıktan vaz mı geçecekti?

— Hiç düşünmedim ağam. Ben, sen git deyinceye burdayım. Ama git dersen, durmam gayrı.

Telaşlandı Kenan.

— O ne biçim söz Hasan. Hani benim demem, yıllığın az gelir, bir isteğin olur.

— Yok ağam. Hiçbir isteğim yok. Ben bu yaylaklara, buralara alıştım. Nereye gitsem yapacağım çobanlık olduktan sonra, niye gideyim.

Başka bir şey demedi Kenan Ağa. Kalktığı gibi, bayır aşağı indi. Dilinin altında bir şey vardı da, söyleyemedi gibi geldi ona. Dinlenmesini, kente inmesini neden istiyor ola? O seçiverir burada tokluyu. Her gün kente giden ırgatlar var. Ondan iyi bilirler Helvacı'nın dükkânını. Neden onu gönderiyor ağası? Dur hele bakalım. Helvacı anlatır nedenini.

* * *

Tokluyu kucaklayıp dükkândan içeri girdi. Yol boyu şaşmıştı kentin durumuna. Tüm bayrak donatılmış. İstasyon caddesinde, çarşı so-

kaklarında defne dallarıyla, çiçeklerle bezenmiş taklar. Üstlerinde yazılı al bezler.

Bir büyük şölen ola kentte. Öyle bir şölen ki, her bir yanı güleçleştirmiş.

Dükkândan içeri girerken, gülerek karşıladı Helvacı.

— Gel bakalım Hasan Dayı. Nerelerdesin?

— Dağlarda, bayırlarda İbrahim Emmi. Hayırlı işler olsun.

— Sağol. Ne var ne yok?

— Bildiğin gibi işte. İyilik sağlık.

— Yahu n'ettin sen bu Kenan'a?

— N'etmişim emmi? Hayrola?

— Çok seviyor seni. Geç otur şöyle de biraz konuşalım bakalım.

Tokluyu bıraktı. Helvacı, sürükleyip arkada bir yerlere bağladı hayvanı. Döndü. Peykenin ucuna ilişmiş Hasan'ın karşısında oturdu.

Hasan, deminden beri aklını kurcalayan soruyu öğrenmek istedi ilkin.

— Kent niye donanmış böyle emmi? Bayram seyran mı var?

— Var ya. Hem de en bir büyük bayram. Cumhuriyet Bayramı.

— Cumhuriyet Bayramı mı?

Anlamamazlıkla bakıyordu Hasan. Helvacı güldü. Dağda bir çobandı o. Ne bilsin. Anlattı.

— Şimdi artık hükümetimiz Cumhuriyet oldu. Gazi öyle demiş. Kaç yıldır ne padişah var, ne de halife. Her bir şey biz kendimiziz şimdi. Gazi... Yönetim bizim elimizde. İşte bu yıl, Cumhuriyetin ilanını kutluyoruz yeniden. Sen hiç görmedin mi Cumhuriyet şenliklerini?

— Görmedim.

— Ohoo... Bir görsen, parmağın ağzında kalır. Gel bak...

Birlikte dükkânın arkasına geçtiler. Helvacı, helvayı orada kardı. Bir küçük kazan hazırlamış. Küreklerini ayrıca koymuş yanına. Çöven, şeker tenekesi de öte başta duruyor. Bir tek arabanın içine, ocak örüyor kalfa. Helva ocağı. Kazanı oturtacaklar üstüne.

— Gördün mü?

— Gördüm ya, hiçbir şey anlamadım.

— Ben ağana söylerim. Yarın kal burada. Kal da şenliği gör. O zaman anlarsın her bir şeyi.

— Ne zaman oldu bu Cumhuriyet?

— On üç, on dört yıl var herhalde. Hiç haberin olmadı mı senin Hasan?

— Nerden olacak? Biz köylüyüz. Aklımız ermez ki, böyle şeylere. Neyse ben gideyim, işim kalmasın.

— İşin kalmaz. Tasa etme. Ben derim Kenan'a. Hasan'ı ben alakodum. Hem konuşacaklarım var seninle. Bak neler göreceksin kentte. Hele bir akşam olsun. Birlikte gideriz Halkevi bahçesine. Şenlik var orada. Bir şenlik ki...

— Olmaz emmi. Ağam kızar. Ağam kızmasa bile, koyunlar kızar.

— De len. Başlarım koyunlarından. Kaçmadılar ya. Bir gün çıkmayıversinler yaylağa. Gelmişken bırakmam seni ben. Ağan kızarsa iş yok değil ya, çeker gidersin.

Hasan ikirciklenerek baktı Helvacı'nın yüzüne.

— İbrahim Emmi, dedi tek tek. Yoksa ağam beni kovacak da yüzüme söyleyemiyor mu?

— Hiçbir ağa, hiçbir ırgatının yüzüne söylemekten korkmaz. Bunu bil Hasan. Benim diyeceğim başka. Kenan, senin bir gün onu bırakıp gitmenden korkuyor. Kurban arifelerinde yapılan teklifleri duymuş. İkircikleniyor.

— İkirciklenecek ne var? Ben gitmem ki, ağam git deyesiye.

— Biliyorum. Ben biliyorum bunu da, Kenan bilmiyor. İnsandır diyor. Paraya bir yere kadar dayanabilir. Ve senin için iyi şeyler düşünüyor Hasan. Bir türlü söyleyemediği bu. Zamanı geldi diyor. Bir kınalı kız bulmalıyım ona. Yandaki tarlalardan biraz toprak ayırmalıyım. Kendi başını kurtarsın. Bunca yıl, hizmetimde durdu. Ben de bu kadarcık elinden tutayım onun. Ağanın dediği bu. Ne dersin?

— Bilmem ki ne desem. Tanrı tuttuğunu altın etsin derim. Derim ya, ben ovada durucu değilim. Bir gün, ağam davarcılıktan vazgeçince, kendi köyüme dönüp orada yerleşmek isterim. Çok yıllar oldu oradan çıkalı.

— İşte ağanın korkusu da bu. Temelli oralara bağlamak ister seni. Alışmış. Dayanmış sana. Kaç kez kendisi söylemek istemiş. Söyleyememiş. Bana açtı sonunda. Ben derim, dedim. Yolla sen bana. Ben

söylerim. Yolladı. Diyeceğimiz bu işte. Hemen cevap vermen şart değil. Düşün hele. Çoban aklı düşünmeye alışkın değildir. Yavaş çalışır. Sen bir iyice düşün. Kurban arifesinde, kente indiğinde anlatırsın cevabını bana. Ben de ağana söylerim, olup biter.

— Olur emmi. Sağolun. İkiniz de sağolun. Beni düşündüğünüz için, Tanrı gönlünüze göre versin. Varayım ben gideyim artık. Gecikmeyeyim.

— Olmaz demedim mi sana deli çoban! Bugün de yarın da burdasın demedim mi? Bak şuna.

— Bana bunca iyilik edersiniz. Ben şenlik keyfine kalırsam günaha girmem mi?

— Hiçbir şey olmazsın. Kal dedik. Adam, büyükleri bir şey dedi mi, kalır onun üstünde. Gebermedi ya koyunlar. Kal ki, bugün konuğum olasın benim. Birlikte şenlik seyredelim. Yarın da gör beni bak. Neler yapacağım geçitte.

Boynunu büktü Hasan.

Akşam olmak üzereydi.

Kolundan tuttu Helvacı.

— Hadi gidip önce yemek yiyelim.

— Ben helva ekmek yirim emmi. Sen git yi evinde.

— O ne demek. Konuğumsun demedim mi? Bugün biz ne yersek, sen de ondan yersin. Konuk, umduğunu değil, bulduğunu derler. Hadi bakalım. Yüklen tokluyu.

Dükkânı kalfa kapatırdı. Az bir işi kalmıştı. Son tuğlaları sıralıyordu arabanın üstüne. Sonra kazanı oturtacaktı. Bitmişti işi. Biter bitmez, kapatır, şenliğe giderdi o da...

Toklunun boynuzlarından çekiştirerek, Helvacı'nın evine vardılar. Koyunu gören, sevgiyle bakıyor Hasan'a. Birden değerli bir konuk oldu çocukların gözünde. Sofraya birlikte oturuyorlar. Sonra, birlikte kalkıyorlar. Babalar, daha sabahtan söz vermişti çocuklara. Akşam, Halkevi önündeki şenliğe birlikte gideceklerdi.

Halkevi'nin köşesine geldiklerinde, afallayarak durdu Hasan. Yıllar önce, üstünde dikilip kenti seyrettiği tepe, değişmiş, renklenmişti sanki.

En ucuna, bir koca bayrak asılmıştı. Bir albayrak. Ama üstünde ayyıldız yoktu bu bayrağın. Kocaman kocaman altı tane ok vardı. Ardına dayamışlar güneşi. Halkevi karanlığında her bir yerden görünüyor. Halkevi köşesi daha bir açıklık olduğu için, ordan iyice belli bayrak. Işıl ışıl. Gergin. Sonra onun hemen yanında, yine ışıkla yazılmış bir yazı.

Çocuklar, ellerini çırpıyorlar. Takların, bayrakların altından geçip Halkevi'ne giriyorlar. Geniş bahçenin çevresi, insanla dolmuş. Çocuklar, demir parmaklıklarına tırmanmışlar. Yaşlılar, geniş bir açıklığın çevresine dizilmiş sandalyelere kurulmuşlar. Gençler onların arkasında ayakta. Ya da Halkevi'nin merdivenlerine, şurasına burasına oturmuşlar.

Sağ tarafta, genişçe bir kumluk. Bir humbara yerleştirilmiş oraya. Arada bir, uzun boylu, iriyarı bir belediye çavuşu, fişek fırlatıyor gökyüzüne. Altından tutuşturup atıveriyor havaya doğru.Vıjj, diye gidiyor fişek. Sonra gökte patlayıp renk renk yıldızlar halinde saçılıyor.

Çocuklar, başları yukarıda, önlerini görmeden koşuyorlar saçıldığı yöne doğru. Boş kovanı kapmak için, birbirine, duvarlara, kaldırıma çarpıp düşüyorlar.

Hasan, dikilmiş seyrediyor onları. Halkevi'nin çevresi ışık dolu. Apaydınlık yöre. Gece, korkusundan çok yükseklere çekilmiş.

Onlar geldikten az sonra, davullar vurmaya başladı. Şenlikli havalar üflüyor zurnacı. Ve sallanarak insanlar geliyor. Sallanarak çıkıyorlar alana. Zeybek oynuyorlar.

Yabancı gözlerle bakıyor Hasan. Demek her yıl, şenliklerle kutlarlarmış Cumhuriyeti. Her yıl böyle büyük şölenler, törenler düzenlerlermiş. Tepenin başına çektikleri kocaman bayrak ne ola ki... Sormayı kendine yediremiyor. Bu da, derler sonra. Dünyadan habersizmiş.

Habersiz. Hiç haberi yok dünyadan. Cumhuriyetin ne olduğunu bile bilmiyor. Hem de neyse o kocaman olmalı. On dört yıl. Uzun bir zaman. Bir insan, evlenme çağına gelir. Eğer insansa Cumhuriyet de, belki evlenme töreni bu...

Ama Helvacı'nın deyişine göre, bugün her ilde, her ilçede bu tö-

renler yapılıyormuş. Hatta köyler bile bayrakla donanmış. Bayram, tüm yurtta coşku içinde kutlanıyormuş. Her yıl, iki gün sürermiş şölen.

Bunca yıldır hiç farkında değil Hasan. Nereden olacak. O dağlarda. Çobanlıkla tüketiyor ömrünü. İyi ama kendi köyündeyken de bilmezlerdi böyle şeyleri. Ama Gazi istemiş. Gazi büyük bir adam. O ne yaparsa, iyisini, doğrusunu yapar demişlerdi köydeki büyükleri. Öyle büyük bir adam ki... Hele Gazi Kerim Dayısı... Onu anlatırken bitiremezdi. Sonraları da Dursun Efesi...

Savaş yılları geldi aklıma. Bu Halkevi yoktu o zaman. Hatta ilk kente geldiğinde de yoktu. Sonra Kurşunlu Han, pırıl pırıldı savaş sırasında. Şimdi yıkılmış, viranelik olmuş. Yeni bir fişek patladı. Çocuklar gözleri yukarıda, önlerini görmeden koşuştular yine.

Davulcu daha bir coştu. Zurnacı iyice tizden vurdu perdelere. Oynayanlar, zıplamaya başladılar. Ve bir duraklama oldu. Bir alkış kapladı çevreyi. Bir adam, Halkevi balkonuna, bir tasvir çıkardı. Baktı Hasan.

— Gazi... Varol Gazi Kemal. Tanrı seni başımızdan eksik etmesin. Ya ya ya, şa şa şa, Kemal Paşa çok yaşa...

Alkışlar. Bağırmalar. Ve balkona asılan kocaman resim.

Resminden bile belli onun ne büyük adam olduğu. Bakışları kor gibi. Resimden bile hemen dikilip savaş gösterecekmiş gibi bakıyor. Anılarını dolduran insana baktı uzun uzun. Başında kalpağı, geniş omuzlarında sırmalı ceketiyle, canlı gibi duruyor karşısında.

O da alkışladı. O da bağırmaya başladı kalabalıkla birlikte.

— Ya ya ya, şa şa şa, Kemal Paşa çok yaşa...

Belediye çavuşu, üst üste beş altı fişek patlattı. İnsanlar daha bir coştular sanki. Davul yeniden vurmaya başladı. Ortaya çıkıp oynayanlar, davulcunun yanına varıp para sıkıştırıyorlar avucuna. Bir tokmaklıyor davulcu. Sonra elinin ucundan cebine akıtıveriyor bahşişi.

Dönüyor ortada. Oynayanlarla birlikte oynuyor. Diz çöküyor. Karın üstü yatıp göbeğinde vuruyor davula. Ve kalkıp sekerek, oturanların önünde dolanıyor. Paralar uzatılıyor davulcuya.

Çocuklar el çırpıyorlar. Sonra büyükler de başlıyor el çırpmaya.

Kadınlar, daha uzaklardan çarşaflarına bürünmüş, evlerin pencerelerine, balkonlarına dizelenmişler.

Bir coşku sarmış tümünü. Davulcu yoruldukça, marşlar söylüyor kitle. Ve arada bir bağırıyor.

— Yaşasın Cumhuriyet. Yaşasın bağımsızlık...

Hasan da bağırıyor. Kelimeler başında bir balyoz gibi titreşimler yaratırken, kalabalığa uyuyor o da... Arkalarda bir yerde, rakı şişeleri açılıyor. Beyler, şölen veriyorlarmış. Koyunlar kesilmiş. Püryanlar yapılmış. Arkalara dolanan, rakıyı çekiyor. Püryanın kızarmış parçalarını tıkıyor ağzına. Ve dönüyor tekrar alana. Ellerini kaldırıp zeybek havasında durmaksızın zıplıyor.

Işıklar, oynayanlar siliniyor gözlerinin önünden. Gerilere, çocukluğunda bıraktığını sandığı günlere gidiyor Hasan. Topal Ali Dayısıyla birlik, Salihli düzlüğünde gördükleri, canlanıp büyüyor gözlerinin önünde.

Yunan askerleri. Çeteciler. Vuruşma. Savaş...

Ve bir yaşlı merkebin arkasında, bir topal ile, elinde küçücük kavalı bir çocuk...

Ey Gaziler, Sarı Zeybek, Dağlar Dağlar... Daha nice türkü.

Ve vuruşan insanlar. Kaçan insanlar. Anasını yitiren çocuklar. Çocuğundan ayrı düşmüş analar. Yollara dizelenmiş aç kervanları. Sactan, pişmemiş bazlama çalan kocaman insanlar...

Sonra bu şenlik. Yaşa diye bağırmalar. Cumhuriyet, bağımsızlık...

Nereden, nereye...

Derin bir soluk alıyor. Çevresine bir bakıyor ki, alanın ortasında. Ellerini kaldırmış. Zeybek oynamakta. İyi oynadığını hiç bilmezdi. O oynarken, çevresindekiler çekilmiş. Hasan eski günlere dalarak, oraya nasıl geldiğinin farkında değil. O eski günleri yaşıyor yine. Ensesi kaşınıyor. Yunan askerinin süngü dayadığı yer, tatlı tatlı kaşınıyor. Elini uzatıp kaşımak gelmiyor içinden.

Hani vuruşanlar nerede? Onlardan kimse yok gibi şimdi... Kalaycı ortalarda görülmüyor. Beyler... Beyler işte orada. En başta duruyorlar. Gazi ise, tümünün tepesinde. Şenliği kolaçan eder gibi...

Ona baktıkça daha bir coşuyor Hasan. Zurnanın sesi siliniyor kulaklarından. Davul susuyor. Ve yaptığının farkında olmaksızın, kavalını çıkarıyor.

Bağdaş kuruyor yere. Bağdaş kurup oturuyor. Çocukların gürültüsü, sarhoşların bağırtısı. Ve hep bir ağızdan kutlanan,

— Yaşasın Cumhuriyet, yaşasın Bağımsızlık deyişleri.

Savaş günlerinde olduğu gibi. Çetelere haber iletmek istediği zamanlar yaptığı gibi. Yerde oturmuyor şimdi. Topal Ali Dayısının merkebinin semerinde. Sallanıyor onun yampiri adımlarına uygun olarak.

Ey Gazilere başlıyor. Aralarındaki işaret buydu. Sonra, içinin coşkusunu, kavalın deliğinden salıyor havaya.

Giderek, çocuklar susuyor, kıpırtılarını unutuyorlar. Sarhoşlar bağırmaktan vazgeçmiş. Tüm gözler Hasan'ın elindeki kavala dikilmiş. Bir kaval değil bu. Kentlinin deyimiyle, "tam çalgı..." Bir bando ki, yeri göğü gümletiyor.

Coşkusunu doğaya armağan edip bitirirken Gazi'nin gözlerine takılıyor gözleri. Gülüyor Gazi. Canlıymış, onun yaptığından mutluymuş gibi gülerek bakıyor. Hasan da gülüyor. Kavalını ağzından çekerek, bir asker selamı çakıyor Kemal Paşa'ya.

Bir anda, gök gürlemesini andırır bir gürültü oluyor çevresinde. İsteriz, bağrışları arasında, birbirine çarpılan ellerin şakırtısı bu... Hasan korkuyor. Ürküp utançla kalabalığın arasına karışmak istiyor. Ne mümkün. Sırtını sıvazlayanlar. Alkışlayanlar...

Sonunda Helvacı yetişiyor.

— Bırakın. O yapacağını yaptı artık. Bir daha kesseniz çalmaz. Deli çoban. Coştu bir kez.

— Bizi de coşturdu. Sağolsun.

— Sağolsun, sağolsun...

Zurnacı, davulcu hemen başlamışlar. Hasan'ı geçmek çabasındalar. Bir küçük kaval, kitleyi böylesine coşturduktan sonra, onların davulu, zurnası, yeri yerinden oynatmalı. Serhad türküleri, savaş öyküleri zurnanın ince sesi, davulun kalın gümlemesiyle yeni bir coşku gibi sarıyor havayı.

Hasan kaval çalarken, fişek atmayı unutmuş olan çavuş, yeniden ateşliyor fişeklerini.

Himayei Etfal kahvesinin köşesine bıraktı onu Helvacı. Buradan

iyi seyredersin şenliği, dedi. Tören önünden geçtikten sonra durma. Ardına takıl. Cumhuriyet alanında, asıl tören var. Doğru oraya gidersin.

— Demiryolunun üstündeki mezarlık kaldırıldı. Bir yanına kocaman hükümet konağı yapıldı. Öteki yanına, bir büyük alan. Gençler top oynuyorlar orada. Bugün tören yapılacak. Kervan önünden geçti mi, geçti, oyalanma. Hemen, in alana. Asıl oradakini de gör.

Başını salladı Hasan. Beklemeye başladı. Akşam yaptıklarını düşünüyordu. Ne yaptığının pek farkında olmamıştı. İlkin yabancılık duyduğu coşku, birden sarıvermişti onu. Sarınca da, hem kendi coşkusu artmış, hem kitleyi şaşırtmıştı.

Çocuklar, yol boyunca anlattıkları yetmezmiş gibi, gelip çöreklenmişlerdi gece yarısına yakın. Başına oturup haydi bakalım, demişlerdi. Bize kaval çal. Başından savıncaya akla karayı seçti. Bereket şimdi okulda onlar. Ve okulla birlikte törene katılacaklarmış.

Davullar vurdu Halkevi'nin önünde. Davulların hemen arkasında, zeybek giysileri içinde çocuklar. Kervan yürüdü. İlkin davullar geçti Hasan'ın önünden. Sonra, zeybek çocuklar. Onların arkasında, bir takım asker. Rap rap... Bir alkış koptu askerler geçerken. Çevresine bir baktı Hasan. Bir anda sokakların, caddelerin kaldırımları insanla dolmuş.

Askerlerin arkasında, siyah önlükleri, beyaz yakalarıyla okullular. Ve sonra tek arabalar sıraya girdi. Her arabada bir zurnacı, bir davulcu. Durmadan çalıyorlar.

Arabaların içinde ocaklar, körükler, örsler. Demirci demir dövüyor. Tak tınn, tak tınn, vuruyorlar kor haline gelmiş demirin üstüne.

Demircinin ardında kalaycı. Çırağı, arabanın kıyısına çekilmiş, dikmeye tutunarak temizliyor bakırı. Kalaycı, ocağın üstünde kızdırıp kalaylıyor.

Tenekeci, bakırcı sıraya girmiş.

Mutaf heybe, Çulfa kilim, Hacı tezgâh dokuyor.

Kasap et doğrarken, Şekerci şeker döküyor. Ve döktüğü şekeri serpiyor kıyıdan geçidi seyredenlerin üstüne. Uzun boylular, ustalar havada kapıyorlar şekeri. Kaptıkları gibi de ağızlarına atıyorlar. Çocuklar, biraz papcanalar, yerlerde kavgasını yapıyorlar.

Hasan bakıyor. Durmadan, davul zurna eşliğinde, kulaklarına kadar süslenmiş hayvanların çektiği, tekerinde defneler, çiçeklerle bezeli arabaların geçişine. İçlerinde çarşının tüm esnafı, gezginciye çıkmışlar.

Öylesine rahat. Öylesin işinde gücünde bir görüntüler var ki...

Helvacı, helva karıyor daha. Küreği almış eline. Peştamalı dolamış beline. Yüzünde ter, durmadan dövüyor çöven, şeker, susam karışımını.

Nalbant nal düzeltiyor. Duvarcı duvar örüyor arabanın içine. Bir panayır ki, her usta kendi hünerini beğendirmenin yarışında.

Arabalar biter bitmez, Helvacı'nın dediğini yaptı Hasan. Hükümet alanına doğru koşmaya başladı. Ama her köşe başında durup kervanı bir kez daha gözlemekten kendini alamıyor. Alamadığı için de, alanda kalabalığın arasında sıkışıp kalıyor.

Ayaklarının ucuna dikilerek, görmeye çalışıyor olanları.

Yakındaki bir tümseğin üstüne kadar, sürüklenerek varıyor sonunda. Oradan tüm kentliyi görmesi mümkün. Kadını, erkeği, kundaktaki bebesiyle Alaşehir, alana toplanmış. Yaşlı, genç yok. Tümünün yüzünde gülücükler. Bakışlarında erişilmez bir onurun ışıltısı.

Ortaya sandalyeler konulmuş. Bunların üstüne, yöneticiler, beyler kurulmuş. Önlerinden geçenleri selamlıyorlar. Geçit törenine katılanlar, sandalyelerin önünden geçerken, başlarını çevirip dimdik bakıyorlar kaymakamın, kumandanın gözlerine. Ve onlar ayakta cevap veriyorlar bu bakışlara.

Yığınlar, kendi aralarında konuşuyorlar.

— İşte bizimki. Bak ne güzel kalaylıyor kabı...

— Bak bak. Benim oğlan nasıl yürüyor. Hay kerata... Baban da mı zabitti?

— Kız güldü...

— Hişt. Önüne baksana. Adımların yanlış. Düzelt. Yoksa çavuştan sopayı yersin.

— Şuraya bak be... Şekerci az daha hızını alamayıp kazanı kaymakamın kafasına geçirecekti.

Bir yandan bunları izlerken, bir yandan, deminki konuşmaları

düşünüyor Hasan. Kürsüye çıkan, tüm gücüyle bağırmıştı. "Kutsal Cumhuriyet. Kutsal bağımsızlık. Kurtuluş savaşımızın yüce armağanı. Büyük önderimiz çok yaşa..."

Ve çocuklar şiirler okumuşlardı. Sallanarak, elleriyle göğü döverek, bilinmez bir düşman boğuyormuşçasına eylemde bulunarak. Gözlerini bir noktaya dikiyorlardı. Sonra, bağırıyorlardı artık.

Hangisi daha çok bağırır, hangisi daha çok çırpınırsa, en çok alkışı o topluyordu.

Yürüyüş biterken, davullar yeniden vurdu. Oyunlar yeniden başladı. Ve kitle, ağır ağır Halkevi'nin önünde toplandı yeniden.

Bir süre daha oyalandı Hasan. Sonra, Helvacı'nın dükkânına girdi. O terini silerek, arabanın üstünden ocağı indirme uğraşına girmişti. Gözleri parlayarak sordu Hasan'a.

— Nasıldım geçitte?

— Çok bir iyiydin emmi.

— Sen helva kapamadın mı?

— Gerilerde kalmıştım. Bana değmedi.

— Gel öyleyse. Kazanın dibinde bıraktım biraz. Kendimiz için. Cumhuriyet bayramı bu. Al birkaç lokma. İyi gelir.

— Coşku içindeydi insanlar. Alkışlıyor, bağırıyorlardı durmadan.

— Tabii. Bayram dedik ya. Sen bir de bu akşam gör o insanları. Bak nasıl coşacaklar.

— Yok. Ben gideyim artık. İznini almaya geldim.

— Düşündün mü dediğimi?

— Düşünürüm İbrahim Emmi. Daha çok zaman var önümüzde.

— İyi. Düşün. Sonra haber ver bana. Ağan, kararını bekliyor. Kendi elimle bir düğün yapacağım Hasan'a, diyor. Köylünün parmağı ağzında kalsın.

— Yapar. Bilirim. Çok iyi insandır benim ağam.

Elini öptü Helvacı'nın. Bir yandan bayramı, bir yandan da ağasının düşüncesini kurarak, demiryoluna doğru yürüdü.

-46-

Kenan kente inmişti. Her zaman yaptığı gibi, ilkin Helvacı'nın yanına uğradı.

İbrahim, bir umutla onu bekliyormuş, hatta aramaya çıkmış da, karşısında görmüş gibi sevindi. Hiç böyle olmazdı. Ellerine sarılarak buyur etti. Sonra, başıyla arka tarafı işaretledi. Yürüdü Kenan.

Bir giz verecekti galiba Helvacı. Dükkânın içinde birkaç kişi vardı. Kimi helva ekmek yiyor. Kimi, kalfalarla sohbet ediyordu.

Arka tarafa geçti.

Ardından gelen Helvacı, kapıyı kapattı bir iyice. Sürgüledi. Yine de duyurabilirmiş kuşkusuyla, fısıldayarak konuştu.

— Çok esaslı bir iş var.

— Esaslıysa yapalım.

— Yalnız biraz tehlikeli.

— Bilirsin beni Helvacı. Eğer iyi parsa varsa ucunda, tehlikeden yılmam.

— Bildiğim için sana açıyorum ya. Hem tehlikesi bize değil. Eğer, ağzı sıkı adamlar bulabilirsek onlara.

— Neymiş bu iş? Söylemedin.

— Söyleyeceğim. Savaşı biliyorsun.

— Biliyorum. Yoksa biz de mi giriyoruz?

— Yok. Girmiyoruz. Girmiyoruz ya, girmekten beter olduk.

— Anlat anlat...

Helvacı yutkundu. Çevresine bakındı kuşkuyla. Kenan, nefesini tutmuş bekliyordu.

— Savaş uzadı. Hemen biter sanılıyordu. Bitmedi. Alaman, Rusya'nın içine bir daldı. Kaldı oralarda. Kızışmış anlattıklarına göre. Bir iyice kızışmış savaş. Ama uzaması, iyi değil. Biz savaşa girmedik. Biliyorsun. Ama girecekmiş gibi hazırlandık. Mareşal, hemen yarın silahlar patlar, süngüler çekilirmiş gibi hazırlanıyormuş. Bu arada, hükümet bir iş yapmış. Alaman, aç kalmış diyorlar. Para çok. Çok ya,

yenmez bilirsin. Bizden buğday istemiş. Hükümet paranın yüzünü görünce, dayanamamış. Hemen satmış elindeki ekini. Ve toplayıp silolara depo etmiş ne varsa. Şimdi savaş yüzünden, bu buğdayı götüremiyor Alaman. Bizimkiler de sattıkları için bir şey yapamıyorlar. Kurtlanmış tümü. Derler ki, denize dökeceklermiş. Mareşal, yeni ekini ordu için toplatıyormuş. İlkin asker diyormuş. Sonra siviller. Buğday, daha tarlalardan toplandığı için, kent unsuz kaldı. Buğdaysız kaldı ki, kırılacak. Sizin oralarda buğday var mı?

— Dolu.

— Hah işte. Onları kente indirebilirsen eğer. Ben ölçeğini yirmi beş liradan alırım. Trink para. Adamın getirsin buğdayı, oracıkta ölçekleyelim. Hemen paranı elinde bil.

— Paranın sözü mü olur aramızda Helvacı. Ne kadar buğdayım varsa göndereyim sana.

— Yalnız seninki yetmez. Kentli aç ki, beni yer bulsa. Sen köydeki buğdayları da kapat. Başka açıkgözler türemeden, tümüne el koy. Sonra bir ağzı sıkı adam bul.

— Adamın ilgisi ne bu işle, anlayamadım.

— Şu ki, kente tahıl sokmak yasak. Yollarda devriyeler var. Bir yakaladılar mı, zifirimizi sökerler. Kazancımızı elimizden aldıkları yetmezmiş gibi, aylarca, yıllarca hapislerde çürürüz. İşte adam bunun için gerekli. Yakalandı mı, ben yaptım diyecek.

— Böylesi adamı bulmak kolay. Sen asıl devriyeleri nasıl aşacağını söyle hele. Madem devriyeler var, buğdayı getirmenin mümkün olmadığını sen de biliyorsun. Beğenmedim bu işi ben. Kusura bakma. Bir başkasını bul sen.

Helvacı gülerek baktı. Sonra kolunu yepeşledi Kenan'ın.

— Mümkünsüz olsa, seni katar mıyım araya? Deli misin? Biliyorsun. Benim oğlan asker. İl Candarma Komutanlığı'nda. Her hafta parola düzüyorlarmış tüm il sınırları için. Ve ilçelerde, bucaklarda bu parola uygulanıyormuş artık. Parolayı bilen, elini kolunu sallaya sallaya geçiyormuş. İster atla, ister arabayla olsun. Çünkü, çeşitli kılıklarda denetime çıkılıyormuş geceleri. Her bir yan sıkı bir kontrol altındaymış.

— Eee?

— Eesi bu. Benim oğlan karargâhta yazıcı. Tüm parolalar elinden geçiyor. Bizim kentinki de... Geçen gün gittiğimde anlattı bunu. Aklıma bir şeytanlık geldi. Neden yararlanmayalım. Parolayı öğreniriz. Sonra, adama belletiriz. Aysız gecelerde, durmadan buğday taşırız kente. Yüzü belli olmasın, kimliği ortaya çıkmasın yine kimsenin. Asker uzaktan sorarmış. Geç dermiş sonra. Ve bir daha dönüp bakmazmış bile. Ne dersin?

— Bir denemeye değer. Bir ölçek buğday yirmi beş lira ettikten sonra...

— Bak gördün mü? Senin de gözlerin parladı. İstersen getiren adama veririm paraları. İstersen indikçe kendin alırsın.

— Para kolay. Kolay da, sen nerden anladın bu işleri. Hep oğlan mı anlattı?

— Yok canım. Ne zamandır, bir kıynam arpa, buğday sokmuyorlar kente. Köylü dinlemeyip getirecek olsa, yolda yakaladı mı candarma, canına okuyor. Hem ekinini alıyor adamın elinden. Hem de bir araba sopa. Köylere bile karakol kurulmuş diyorlar. Ofis alıyormuş ne varsa. Gidip denetliyormuş memurlar. Burada şu kadar ekin var. Yiyeceğin şu, artanı ofisin. Etme, tutma yok. Sizde olmadı bu?

— Yok. Olmadı...

— Öyleyse yakındır. Yakında çöreklenir ofis. Benim duyduğum, her bir yerden birden başladığıydı. Nasıl olur?

— Bizim orda pek tarla yok. Bilir herhalde hükümet bunu. Bir benim var, bir de sekiz on kişinin daha. Ötekiler hep bağ. Belki bu yüzdendir. Kentte yapıyorlar mı bu dediğini?

— Yapmıyorlar. Demek, buğday eken köylerde uygulamışlar bunu. Öyle ya, sizin orada, sadece yiyeceğiniz için ekip biçiyorsunuz. Bak ne akıllı iş...

— Oldu. Ne zaman başlayacağız bu işe biz?

— Bugün ayın kaçı? Gök ayının.

— Bilmem. Herhalde on ikisi filandır.

— Hah iyi bildin. Tam on ikisi. Üç gün sonra ay küçülmeye başlayacak. Sonuna gelirken damla sen kente. Konuşuruz. Ertesi akşam

zifiri karanlık olur çünkü. O zaman ben bir Manisa yapar, öğrenirim parolayı. Gerisini artık sen ayarlarsın. Yalnız, dediğim gibi. Hemen köye dön istersen. Ne kadar ekin varsa, arpa, buğday deme. Tümüne el koy. Parasıyla. Ölçeğine on lira versen, köylü kuyruk olur kapında. Ne var ki, kimsenin dikkatini çekme. Usuldan usuldan al. El altından.

— O kolay. Köylü benden borç para istemeye gelir. O zaman, bana ekin gerekti. Ver fazlanı, al parayı derim. Hem de iyilik yapıyormuş gibi, fazla fiyatla alayım ki, borcun kalmasın dedim mi, sevincinden göbek atar. Ve kimselere söylemez. Ya da söylemez görünüp hemen ötekilere duyurur. Ekmekliğini bile satar gör bak.

— Ve sakın açıkta bırakma bunları. Bir gizli yere biriktir. Yoksa, duyar hükümet. Bir kulağına giderse, hemen el kor. Sonra derdine yan artık. Kazığı bir yersin ki...

— Sen tasa etme Helvacı. Bu işleri bana bırak. Demek şimdi, ay karanlığa çekilirken, ben geleyim öyle mi?

— Öyle...

Sonra kapıyı açtı. Birlikte çıktılar. Birer kahve ısmarladı. Karşılıklı oturup sohbete koyuldular.

* * *

Hasan, koyunlarını önüne katmış, yaylağa çıkarıyordu. Çağrıldığını duydu. Ses uzaklardan geliyordu. Bu sırada kimse çağırmazdı onu. Köylülerden birine ya da ağanın öteki Hasan ırgatlarınaydı bu çağrı.

Aldırmadan yürüdü.

Kavalını beline sokmuş, kepeneği omzunda sürdü koyunları. Uzun çomağını uzatıp sürüye yol göstererek, ağır ağır tırmanmaya başladı bayırı.

Çağrı tekrarlandı aşağıdan. Hasan'ın yanına bir de Yetim eklenmişti şimdi. Çağrı kendineydi. Durdu. Bir kez daha bağırdı ses. Döndü. Ağasıydı gelen. Hem bağırıyor, hem de koşaradım çıkıyordu bayırı.

Bir yandan da, kollarını sallayarak, gel işareti yapıyordu. Göbeği zıplıyor, kendinden önce koşuyordu durmadan. Çok önemli bir iş ol-

ması gerekti. Kenan Ağa'nın bu yokuşu tırmanması için, kendisiyle özel konuşacağı ve bunu hanayda yapmak istemeyeceği bir gizi olması gerekti.

Güldü. Hiç gereği yoktu bunun. Mutlaka, yıllar önce, Helvacı'ya sordurduğu sorunun cevabını isteyecekti. Bir kez demişlerdi onu. Bir daha üstünde durmadıkları için, ne Hasan bir şey söylemiş, ne de onlar tekrar sormuşlardı kararını. Unutulup yitmişti.

Şimdi birden aklına gelmiş olmalı. Ağa kişi. Belli olmaz ki... Aklına estiyse, salt bunun için tırmanır bayırı. Yoksa herhalde gelip şuradan semiz bir toklu ayır diyecek değil. Bir dolu ırgat var aşağıda. Birini gönderir. Çevirtir bir toklu.

Kenan Ağa'nın konuğu geldi mi, Hasan'ın telli kuzularından bir ikisi gider o gün. Bir ırgat tırmanır yamacı. Böyle böyle der. İyilerinden ayıracaksın. Ağa öyle dedi. Ayırır. Verir. Ve arkalarından, üzünçle bakar. Kendi boynu gelecekmiş gibi olur bıçağın altına.

Kurbanlıklara böyle acımaz nedense. Onlar dinin gereğini yerine getiriyorlar. İnsanların kesilmesini engelliyorlar diye sevinir üstelik. Eğer koç olmasaydı, gökten inmeseydi nice olurdu insanlığın hali... Kurbanlık, bir kutsal iş. Ama Kenan Ağa'nın konukları öyle mi?

Kentin ileri gelenleri. Kaymakamı, kumandanı, memuru... Konuk gelirler. Kuzular çevrilir. Rakılar açılır. Ve bin türlü yemek yapılır onların önüne. Kuzucukları rakıya meze olur. Kurbanda kutsallaşacağına. Nasıl acımaz. Acır elbet. Ama ağa buyurduktan sonra da elinden hiçbir şey gelmez. Seçer verir.

Ağa bunun için çıkmış olamaz buralara. Koyunlarının başında dikilmiş bekliyor. Bakalım ne diyecek. Eğer, o eski evlendirme sorusunu ansıdı da, onun için geldiyse. Düşüneyim diyecek yine. Düşüneyim deyip atlatacak.

Bir çoban adam o. Çobanlıktan kurtulmadıkça, evlenmenin bir gereği yok ki. Yazın en güzel gecelerini, karısından ayrı geçirmek yaraşmaz er kişiye. Sadece yazın da değil. Mart sonu geldi, dağlardaki karlar erimeye başladı mı, koyun yaylağa çıkar artık. İlkin gündüzleri. Gündüz için bir sorun yok. Ama nisan yağmurları, havanın ayazını yıkayıp götürdükten sonra, geceleri çıkmak gerekir artık. Ni-

san ortasından, eylül hatta çok zaman ekim sonuna değin sürer bu gece çıkışları. Askerlik gibi bir şey. Yılın yarısından çoğunu dağlarda geçireceksin. Sonra bunun adı evlilik, yurt yuva sahibi olmak... İstemez böylesini o.

Kurduğu, düşündüğüyle taban tabana zıt. O, karısıyla birlik çalışmalı. Akşam olunca da...

Bunu diyemez ağasına tabii. Diyeceği, düşünmedim ağam. Hiç düşünmedim. Bana biraz daha zaman ver. Bir iyice ölçüp biçeyim ki, sonunda bir yanlışımız çıkmasın.

Kenan, Hasan'ın yanına gelinceye, bunalmış, kan ter içinde kalmıştı. Yanına vardığında, hiç konuşmadı. "Oh" diye oturdu ilkin. Kocaman mendilini çıkarıp yüzünün, ensesinin terini kurulamaya başladı.

Ellerini göbeğinin üstünde kavuşturdu hemen. Başını hafif eğerek, ağasının konuşmasını bekledi Hasan. Emeti sabırsızlıkla yaklaştı. Kepeneğinin eteğine sürünüp meledi. Gözlerine bakıyor, eğleme bizi, diyordu sanki.

Ayıplayan, azarlayan gözlerle baktı Emeti'ye Hasan. Emeti, önemli bir şeyler döndüğünü anlamış gibi, ayaklarını altına kıvırıp yattı.

Kenan derin derin nefes aldıktan sonra konuşmaya başladı.

— Dün kente inmiştim Hasan. Yüreğim sızladı. Hâlâ sızlıyor daha. Sen yıllar var ki, gitmiyorsun. Gitmediğin de iyi. Sen görsen hiç dayanamazsın. Bilirsin, ben biraz sert yürekliyimdir. Hele sen görsen. Ağlarsın. Benim bile ağlamaklı olduğum yerde. Nasıl anlatsam sana bilemiyorum. Kestirmeden gireyim, diyorum. Girilecek gibi değil. En iyisi sürüyü çevir sen. Uzun sürecek. Dağılıp mağılmasın.

Hasan ferahladı. Kentle ilgili bir işti bu. Ağası yine kente gönderecekti galiba. Ama bunun için, bu kadar konuşmasının gereği yoktu ki... Hazırlan, kente gidiyorsun derdi. Giderdi Hasan. Haddine mi düşmüş ağasına karşı gelmek.

Çevirdi koyunları. Emeti mızıldandı ilkin. Direndi. Sonra boynunu eğip çekti sürüyü ağıla. Kapısını bir iyice kapattı Hasan. Sonra dönüp ağasının karşısına dikildi yeniden. Yanında yer gösterdi Kenan.

— Geç şöyle Hasan. Karşıma otur. Uzun sürer anlatacaklarım. Yorulma.

Direndi.

— Ben ayakta durmaya alışığım ağam.

— Geç otur canım. Geç şöyle...

Oturdu. Kenan nefeslenmişti. Yenice paketini çıkardı. Uzattı Hasan'a. Yaktılar.

— Ne diyordum. Ha, kentten söz ediyorduk. Gittim ki, sorma. Senin Helvacı, salt helva satıyor. Ama görsen bilemezsin helvasını. Hani nerde o ünlü, kaymak gibi gözelenen helvalar. Yok. Kara bir şey oturtmuş tezgahın mermerine. Pekmezden yaparmış. Şeker kalmamış kentte. Şeker hiç yokmuş. Gayrı her bir tatlılarını, pekmezden yapar olmuşlar. Dediklerine bakılırsa, şekerin kilosu beş liraya çıkmış. Ve sadece memurlar yerlermiş. Hadi şekeri bırak. Yoksulun şeker gördüğü mü var. Asıl diyeceğim o değil. Diyeceğim şu ki Hasanım. Ekmek de yok Helvacı İbrahim'in dükkânında. Sade orda mı yok. Ne gezer. Her bir yerde yok ekmek. Kara kara bir şeyler atılıyor fırınlara. Ve fırınların önünde yaşlı, genç, kadın, erkek ve de parmak kadar çocuklar kuyruk olmuşlar. Titreşiyorlar. Hani o apak, daha karşıdan bakarken insanın ağzını sulandıran pazar ekmeği var ya? Kurma hiç onu. Bir düş olmuş. Düşlerden bile uzaklaşmış. Bir masal haline gelmiş. İnsanlar aç Hasanım. İnsanlar birbirini yiyecekler. Ekmek karneye binmiş. Gaz, şeker karneye binmiş. Dediklerine göre silolar buğday doluymuş. Kurtlanmış buğdaylar, çürümüş de denizlere dökmüşler. Bir hükümet düşün Hasanım. Bir hükümet düşün ki, insanını aç koyuyor. Neymiş efendim, savaş varmış çevremizde. Hiç savaş görmedi mi bu ulus. Hiç bilmiyor mu savaşın ne olduğunu. Sen savaş gördün değil mi?

Dikildi Hasan. Dalıp gitmişti ağasının konuşmasına. Uykudan uyanır gibi silkindi. Başını salladı.

— Gördüm.

— Aç kaldın mı hiç?

— Kalmadım Tanrı'ya şükürler olsun. Hiç aç kalmadım.

— Hem de vuruşma vardı değil mi?

— Vardı ağam. Büyük vuruşmalar vardı.

— Düşün bak şimdi. Savaş yöremizde bizim. Alamanla Rus kapışmış. Bize ne bundan değil mi? Bırak birbirini kırsın gâvur. Gâvur azalmadıkça, Müslüman nasıl baş eder onlarla. Değil... Onlar birbiriyle tutuştu diye, hükümet el komuş ne denli ürün varsa. Arpasından çavdarına, hatta mısır darısına kadar. Doldurmuş silolara. Düşünmek yok. Bu insan ekmek yemedi mi, ölür. Katık olmasın. Katık aramaz Türk dediğin. Bir küçük topan peynir ver, bir bütün ekmeği yer onunla. Sonra da açar ellerini Tanrısına dua eder. Ama ekmek vermezsen, doymaz kimsenin karnı. Hiç doymaz. Ve bir hükümete insanını, bir ağaya ırgatını aç komak yaraşmaz. Ama gel anlat bunu hükümete. Dilekçeler yazmışlar. Altına yüzlerce imza, parmak basmışlar. Dinleyen kim. Bir kıynamını bile çıkarmamışlar depolardan onca ürünün. Ve karnede ne yazıyorsa, fırıncılar o kadar vermekle yükümlü. Düşün sen. Yüzyıllar boyunca, ekmeği nimet bellemiş bir ulusun ekmeğini kesiyorsun. Ne hale gelir o. Ölür be... Acından ölür.

Hasan yine başını salladı. Olası iş miydi bu hükümetin yaptığı. Ne ister insanlarından. Haydi biz de savaşa girsek, tarlalar ekilmese, bağlar bakılmasa o zaman hakkı var. Ne ürettiniz ki, ne yemek istiyorsunuz desin. Ama şimdi. Tarlalar adam boyu başak, bağlar asma boyunca üzüm dolu. Neden vermez ulusun ekmeğini ulusa bunlar. Vardır bir bildikleri diyecek. Diyecek ya, açlıkla oyun olmaz ki... Açlık gelip kapıya dayandığında, bazlama hırsızlığı yapan hocalar görmüştü o. Ki, bu hocalar her bir şeyin en ince noktasını bilir. Hırsızlığın günahı konusunda, heybe dolusu ayet sayar, hadis söylerler.

Kenan, Hasan'ın dalıp gittiğini görünce, daha bir coştu.

— İşte kentli tam işin bu kertesinde Hasan. Öldü ölecek. Bizim ambarlarımız, ağıllarımız ekin, saman dolu. Açlığın bize yetişmesi yok. Ama kentli öyle değil. O, dışarıdan almaya alışmış. Şimdi kesilince ekin, bir açlığa düşmüş ki... Yüreğim perem perem oldu. Fırınların önünde ağlayan yaşlı kadınlar gördüm. Gözleri kan çanağına dönmüş, ağzını yaka yaka ana babasının, kardeşlerinin hakkını yiyen çocuklar. Sen olsan dayanır mısın buna? Dayanabilir misin?

— Dayanmak mümkün değil ki ağam.

— Değil tabii... Bunları görünce aklım başımdan gitti. Başımızda bir gâvur hükümeti olsa. İnan bunu yapamaz. Gâvurun etmediğini edecek nerdeyse bizim hükümet. Yahu iyi bilirim. Yunan işgali sırasında, kumandan gelirdi bize. Aman Kenan Ağa, derdi. Ama sakın ol, tarlalarını boş bırakma. Ek, biç. Doldur ambarını ki, köylün aç kalmasın. Doysun. Yoksa kırılır gidersiniz. Düşün bir. Gâvur ekmek yemez. O, bizim bir lokmada yediğimiz ekmeği, üç öğünde tüketemez. Senin anlayacağın, ekmeği yemeğine katık eder. Biz öyle miyiz ya... Kuru ekmeği yesek doyarız. Ekmek nimetimiz bizim. Tek doyumluğumuz.

— E, öyle gelmiş atalarımızdan. Öyle gidiyor işte.

— Ama kesmişler kentlinin ekmeğini Hasan. Çocukların ağlamasını, kadınların kendi hakkını, doymayan çocuklarına vermesini bir düşün. Babalar, kocaman adamlar hüngür hüngür ağlıyorlar. Açlıktan ağızları büyümüş çocuklarına ekmek veremedikleri için. Çıkarıp kafalarından şapkalarını yerlere çalıyorlar ki, yüreği ağzına gelir kişinin. Eksik olsun, diyorlar. Böyle babalık eksik olsun. Olmaz olsaydık. Karnım aç diye ovunan çocuğuna bir lokma ekmek götüremedikten sonra, babalık neye yarar.

— Çok zor.

— Zor ki, ölümcül. Oysa, bir de bize bak. Yahu dedik. Bırakın. Bizim ambarlar ekin dolu. Götürelim kente. Verelim yoksullara. Hiç olmazsa, birkaç gün, birkaç hafta karınları doysun. Hem, sadece yoksullar değil Hasan. En bir zenginler bile dediğim gibi. Göçmüş gözleri içine. Karınları desen, adam yanına varamıyor gurultusundan. Ekmek yemedi mi, öldü Türk milleti be yahu. Bırakın ki, getirip dağıtalım ekinleri. Kim dinler. Kime anlatırsın bir kelam sözü. Kaçakçılıktan tutanak yaparız demezler mi? Meğer köylerden kente, bir tane arpa getirmenin cezası bilmem kaç ay hapismiş. Gel de dayan duruma Hasan. Helvacı ne dedi biliyor musun? Ben her zaman atla giderim kente. Atımın torbası da dolu olur. Torbadaki arpayı bana bırak, dedi İbrahim Emmin. Bırak ki, akşama kahve değirmeninde öğütüp çocuklara doyasıya bir bazlama yedireyim. Kentin en soylu esnaflarından, en sözü geçer paralılarından biri bunu söyleyen. Çocukları aç kalmış. Benim ye-

ğenlerim. Arpanın sözü mü olur, dedim. Bu dediğini Hasan bir duysun. Yarar kent yolunu. Deler, dibinden geçer de, sana buğday ulaştırır benim ahiretliğim. Hiç tasa etme sen.

— Sağol ağam. Benim adıma, benden iyi demişsin.

— Bilmez miyim seni. Bunca yıldır yoldaşız ikimiz. Karındaşız. Karındaştan ileriyiz. Bilmez miyim ne düşüneceğini. Neyse uzatmayayım yiğidim. Karar kıldık İbrahim'le. Yarın gece ay yok. Sen bizden iyi bilirsin ya... Aysız gece karanlık olur. İbrahim'in oğlu askerde şimdi. Parolayı biliyor. O, babasına iletecek. Babası bana. İletti bile. Söz verdim ona. Dedim ki, köye döner dönmez, başımızdaki bu olumsuz işi Hasan'a anlatacağım. Eğer pundunu bulursak, bu benim ekinim, köylümün ekini ve de tüm param bitinceye kadar sürecek. Kentli doysun. Doysun ki, analar sussun. Bebeler ağlamasın. İyi demiş miyim Hasan?

— Çok bir iyi demişsin ağam. Ağzına sağlık.

— Sen ne dersin bu hayırlı işe? Var mısın?

— Benim sözüm olur mu ağam. Sen hayırlı bir işe karar kıldıktan sonra, benim hiçbir sözüm olamaz. Buyurursun bana dilediğini. Yaparım.

— Yalnız bir şey daha var Hasan. Sen, hayrı, şerri iyi bilirsin. Yaptığımız duyulsun istemiyoruz. Ne kentli bilsin, ne de hükümet adamı. Bakarsın bir aksilik olmuş. Tutuklamışlar seni. Dibini arıyorlar. İşte o zaman, bizi kimse bilmemeli. Ne İbrahim Emmini, ne de beni. Senin anlayacağın, ekinin çıkış yeri de varış yeri de bilinmemeli. Senin yiğitliğini çok bir iyi bildiğimden açtım bunu. Hem hayır için, insanların yararı için ölmekten bile sakınmayacak birisin sen. Bu yüzdendir ki, kimseye güvenemedik. Kimseye veremedik bu hayrın payını da, aklımıza sen geldin. Dedik ki yaparsa bir Hasan yapar bu işi. Gerisi vızıltı. Eğer o da, ben yapamam, ağzımdan bir söz kaçırırım derse, ne yapalım. Çocuklar ağlasın. Ana babalar dövünsün. Kendi çoluk çocuğumuzu perişan edemeyiz başkaları için. Ne dersin?

— Ser gider ağam, bizden sır gitmez. Madem beni düşünmüşsünüz bu iş için. Madem hayrınızın ucundan bana da bir pay ayırmışsınız. Hapisliğin sözü mü olur. Ben aldım buğdayları. Ben götü-

rüp dağıttım kentliye. Aç kalmışlar duydum ki, derim. Acından ağlaşırmış. Dayanamadım. Yüklendim buğdayları, varıp dağıtayım derken, tutukladılar.

— Oldu Hasan. Dilerim ki, Tanrı'dan bu iyiliğini görsün. Ve de yazsın defterine. Şimdi istersen çık yaylağa. Ama yarın akşam, gün batmadan hanayda ol. Gayrı, ben bir ırgat gönderirim sürü için. Sana da bir oda ayırtırım hanayda. Bundan sonra, bu yana pek çıkışın olmaz. Ayın ışıladığı geceler, istersen yine sen çıkarsın yaylağa. Ama karanlık gecelerde, durmadan buğday taşıyacaksın. Ne kadar param varsa, ekine yatırdım. Sevabı yeter bana. Bir dua etse kentli, malımın bereketi katı katına artar.

— Öyle ağam. Tanrı her bir hayrın karşılığını mutlaka verir.

Kalktı Kenan. Sigara paketini orada bırakmıştı. Hasan kalkarken aldı. Uzattı.

— Kalsın Hasan. Bu akşam da hazır sigara iç. Hadi kal sağlıcakla.

Yürüdü. Bayır aşağı inerken, bir tilki gülüşü vardı yüzünde. Ellerini ovuşturuyor, yerinde duramıyordu. Çok sıkı olurdu bu dağlıların ağzı. İyi akıl etmişti Helvacı bunu. Hasan demişti. Hasan yapar bu işi. Bir kez de iyi tembih geçer, Tanrı yardımı sözünü sıkılarsan. Ensesinden kesseler, gık demez. Nasıl da biliyordu adamını.

Hasan, koyunlarını çıkarırken, acılı acılı baktı onlara. Belki bir daha yaylağa süremeyecekti. Bir daha yayamayacaktı onları. Bakarsın yakalamışlar. Bakarsın hapse atmışlar. Atsınlar. Kentliyi doyurmak için, elinden gelen her şeyi yapacak. Madem aç komuş hükümet. Madem bir iyilik yapıyor ağası. O da katılır iyiliğin peşine. Bunun için hapiste yatmanın sözü mü olur. Yarın iki eli yanına gelip de Tanrı'nın huzuruna vardığında, aç bakalım defterini der. Ben, Kurtuluş Savaşı'nda milislerin yanında, çetelerle dövüşürken, Yunan süngüsünde gazi oldum, bir... Halkını aç koyan hükümetin buyruğunu dinlemeyip açlara buğday taşıdım geceleri ve de bunun için damlarda yattım iki... Benim sevabım da bu kadar işte. Başka bir sevabım yok. Yok ya, suçum, günahım da yok...

Ama koyunları ne olacaktı? O, kent yollarında gezinirken, koyunlarına kim bakacaktı? Ağa da ırgat yok değildi. Doğru. Yarın di-

kerdi ikisini koyunların başına. Öbür gün de, bir usta çoban bulurdu. Ama hiç kimse Hasan gibi bakamazdı ki, koyunlarına. O, benimsemişti onları.

Bedeninden bir parça koparıyorlarmış gibi bir acı duydu. Yarından sonra, belki bir daha yaylayamayacaktı koyunları. Ulusunu aç bırakan hükümet, kimbilir, bir yakalarsa neler yapardı ona. Köylünün buğdayını aldığına göre, bir iki gidiş dönüşte bitmezdi götüreceği buğday. Aman bitmesindi. Bitmesindi ki kentli açlıktan kurtulsun. Sevabı daha çok artsın.

Sürdü yaylağa doğru.

Bayırın başına gelince, sürüyü kendi başına bıraktı. Gece olmuş, ay Bozdağlar'ın batı ucunda belirmişti. Biraz sonra, yitiklere karışır. Bir daha da, en azından yirmi gün, varlığı belli olmaz. Sonra yine gösterir yüzünü. İncecik bir gülümseme gibi... İşte o zamana kadar kent yollarında olacak. En azından o kadar ayrı düşecek koyunlarından. Hep gece çıkılsa yaylağa, gündüzleri gelir görür. Okşar tümünü. Ama bir haftaya kalmaz. Artık geceleri yaylamaya başlar koyun. Sıcaklar bastı... Gündüz yol gidemez. Giderse, erir.

Bayırın başına oturdu.

Kavalını ağzına alıp başladı ayrılık türküleri vurmaya.

Koyun, çobanın durumunu hemen sezinler. Bir iki sürttüler ağızlarını otlara. Sonra birbirine sokulup omuzlaşarak, dinlemeye başladılar çobanlarını. Ayrılık vuruyordu. Acılı, kavuşmasız bir özlemi dillendiriyordu ki...

-47-

Akşamüzeri hanaya indi. Her şeyi hazırlamışlardı. Arabayı koşmuş, altına buğday doldurup üstüne gübre yığmışlardı. Koyun gübresi. Burada bile yararını görüyor koyunlarının. Sanki bir bağcıya gübre götürüyormuş gibi gidecek demek. İyi bu...

Hasan'ı kendi sofrasına aldı Kenan. Bir ırgat için, büyük onur nedeniydi bu bile. Irgatlar, bayramların, bir de Ramazan'ın bazı gün-

leri dışında, ağalarıyla bir sofrada yemek yiyemezlerdi. Oysa şimdi sofrasındaydı ağasının. Sevindi. Daha şimdiden belliydi ki, büyük bir iş yapıyor Hasan. Büyük bir göreve hazırlanıyor.

Yemekte, yapacaklarını anlattı Kenan. Yol boyunca yapacaklarını belletti. Ve bir soran olursa söylesin diye, parolayı ezberletti bir güzelce. Parola "Gece", karşılığı "Karanlık"tı. Birkaç kez sordu. Doğru cevap alınca, ellerini ovuşturdu.

Sofradan kalktılar.

Karanlık, hanayın avlusunda bekleyen arabayı, bir koca leke haline getirmişti.

Zıplayarak, arabanın kenarına bindi Hasan. Sonra dilini dişleri arasında dolaştırarak "cık cık" yaptı ilkin. Arkasından besmele çekerek, dizginleri kastı.

— Deh yavrum...

Araba yürüdü.

Kula yoluna çıkıncaya, sigara içebilirdi ağasının dediğine göre. Hanaydan ve köyden çıkar çıkmaz bir sigara tutuşturdu. Dumanlarını savurarak, yolun karanlığında sigarasının ucunu bir ateş böceği gibi ışılatıp karartarak ilerledi.

Kula şosesine çıkınca, arabanın tekerleklerini keçeyle sardı. Ağasının tembihlediği gibi. Atın ayaklarına sıra gelince, bir şey bulamadı. Kula şosesinin sıkıştırılmış küçücük taşları üstünde, ses yapar atın ayakları. Arandı. Sonunda yem torbasını yırttı.

Bir gölge gibi ilerliyor aysız gecede. Gecenin karanlığı içinde, ara sıra bir çukura düşen tekerin tıngırtısından başka ses yok.

Canı sigara istiyor. Ama buralarda sigara içmenin mümkün olmadığını biliyor. Sigaranın ateşi, çok uzaklardan görünür. İş açar sonra başına. Devriyelerin gözünü üstüne çeker. Ve daha kente varmadan, iyiliğini tamamlamadan yakalanır.

O bir sigara içeyim derken, kentte aç insanlar, bir lokma ekmeğin derdine düşmüşler. Bekliyorlar onu. Kimbilir nasıl bir sabırsızlıkla. O bir sigara içeceğim diye, böyle büyük bir tehlikeyi hazırlayamaz. "Dayan oğlum Hasan," diyor. "Sigarayı kentte içersin artık. Yeter ki bir an önce var. Bir an önce kurtul vebalden. Ver insancıkla-

rın buğdayını. Gerisi kolay. Sigara da içersin, canın çekerse, buz gibi soğuk su da..."

Şimdi yakalanmanın bir nedeni yok. Yakalanmak bir şey değil zaten. Asıl düşünülmesi gereken başka.

Başında bir ağırlık döneniyor. Ağzının içi zehir gibi. Bir sigara içse, hem daha iyi düşünür. Hem bu acılıktan, bu ağırlıktan daha ilk nefeste kurtuluverir. Ama olmaz.

Yürümekten sıkıldı. Arabanın okunun üstüne oturdu. Ayaklarını sarkıtarak, içten içe türkü söylemeyi denedi. Sonra kendi sesinden ürkerek irkildi. Mırıldanmaya başlamıştı. Türkü, dudaklarından taşmıştı. Ağzını kapattı eliyle. Bir duyan oldu mu kuşkusuyla çevreye bakındı. Tek kıpırtı yok.

Yakalanmayı umursamıyor. Hiç umurunda değil yakalanmak. Ha dağda çobanlık etmiş, ha hapishanede mahpusluk. Bir farkı yok Hasan için. Belki dağların özgür yüce, havasını arayacak. Ama işlediği ya da işlemese bile niyetlendiği sevaptan ötürü de, yarın cennete gidecekti ya. Yeterdi bu ona. Yeterdi. Yalnız buğdayı yetiştirip dağıtmalıydı ki... Açları doyurmalı, dualarını almalıydı ki... Bir şeye benzesin yaptığı.

Kişi ne yaptığını, niçin eziyete dayanması gerektiğini bilmeli. Yoksa hapiste yatmanın da, gece yarıya yaklaşırken canı çeken sigarayı içmenin de bir anlamı kalmaz. Bunu bilmedi mi, yaşantısının bile farkında değildir.

Yunus düştü aklına. Ninesinden bir masal gibi dinlemişti onu. "Kırk yıl," demişti ninesi. "Kırk koca yıl benim yavrum. Bir düşün. Yarı yaşamdır bu. Tam kırk yıl odun taşımış Taptuğun kapısına. Ve bu kırk yıl içinde bir tek eğri odun getirmemiş bilir misin? Biz iki dal koparıp kendi evimize getirsek, biri yamrı yumrudur oğulcağızım. Bir düşün o insanlardaki yüreği. Dermiş ki, dermiş ki, koç Hasan'ım. Taptuğun kapısı öylesine doğrudur ki, buradan, odunun bile eğrisi giremez. İşte Yunus'u Yunus yapan bu çiledir. Yeryüzünü dolaştırıp ozanların en ünlüsü, en yücesi yapan bu içindeki alazdır. Bu alaz bir kez düştü mü insanoğlunun yüreğine, gayrı ne eza kâr eder ona, ne de cefa... Hem de bilir sırtındaki yükün ağırlığını. Bilir sorumunu. Ve

acısını ta ciğerinin bağrında duyar. Ciğerinin bağrı yanar. Ama gık demez. Yeter ki, kişi yaptığı işin doğruluğunu bilsin. İnansın buna."

O da inanıyor. Ve biliyor ki, yaptığı iş doğrudur. Bir aça, bir lokma sunmak. Bir susuza, bir damla vermek, sevapların en büyüğü. Bunun için, yeryüzündeki acıların tümü bir araya gelip üstüne hörlese, gözünü bile kırpmaz Hasan. Kırpmaz ve kazanır yarını.

Şimdi gelse hükümet adamları. Yakalasalar onu. Yaptığı işin hiçbir değeri kalmaz. Acıyı boşuna çekmiş olur. Bir niyet yeterli değil. Eylem gerek. Eylem olmadı mı, sen dünyayı düzeltmeyi kur istersen. Otur, düzen değiştirmek üstüne tatlı düşlere kal. Kalkıp bunun gereğini yapmadın mı? Hiç değeri yoktur.

"Bir şeyi düşündün, inandın mı, eyleme geçeceksin hemen. Hükümet, kanun sonraki iş. Bir sakıncası varsa bunun, bir cezası varsa, çekersin. Ama yaptığın gerçekten doğru bir işse, ceza sana şeker şerbeti gibi gelir. Meğer ki, yanlışta olasın. O zaman iki türlü acı var artık senin için. Hem yanlışta olmanın, hem acıyı duymanın basıncı altındasın.

Hükümet, madem iyi yapamıyor işini. Madem insancıklarını aç koyuyor ve zenginler buluyor sadece yaşamın yolunu. O zaman durmayacaksın sen. Yakalarlarmış, hapse atarlarmış demeyeceksin. Dedi mi eskiler? Topal Ali Dayın, hükümete, Yunana karşı durmadı mı? Yakalayın, vurun diye ferman çıkarmışlardı hakkınızda. O zaman dinlediniz mi bunu? Dinlemediniz. Ne oldu? Ülke kurtuldu. Bayramında el çırpıp oynadığın, kaval çalıp coşturduğun Cumhuriyet geldi. Ve herkes kendi kendini yönetti. Madem, şimdi yine aç komaya başladı insanlarını hükümet. Ağan, kapısında ekmek yediğin kişi söyledi bunu sana. Durma. Hiçbir şey istemesin canın. Br an önce umut taşı aç karınlara. Bir an önce ulaştır o umudu. Ve bir gün için de olsa, açın doygunluğundan dua devşir. Haydi bakalım. Oyalanma..."

Öyle bir iş ki yaptığı, salt cevap. Ve Tanrı'nın büyük armağanı, cenneti kazanmaya yeter düşüncesine göre. Öyleyse, hükümet adamlarının cezasının sözü bile olmaz. Tanrı armağanı yanında. Hatta, ne denli acı çektirirlerse ona, o kadar büyük sevap kazanır. Hazır buna Hasan. Ve hazır olduğu için, göğsünü kabartıyor. Şehit babasıyla, yitik anasına

layık bir evlat olmanın kıvancıyla unutuyor sigara isteğini. Yumuyor dudaklarını. Belki türkü söyleyiveririm diye.

Kenan Ağa bir büyük iyilik etmiş ona. Bir sürü ırgatı varken, bu kutsal görev için onu seçti. Bir de koyunlarından ayrılmak zor geldi ona. Olacak iş mi? Ne akılsızca düşüncelermiş onlar. Hiç insan bir çobanlık uğruna böyle bir sevaptan geçer mi? Ama dağlı aklı bu. Cahillik.

İyinin, kötünün yerini bilir mi cahil. Bereket versin, ağası çok sever onu. Çok düşünür. Sevdiği, düşündüğü için ki, böylesine bir sevaptan pay almasını sağlıyor. Yoksa yüzüne bile bakmaz kimse. Bir çoban adamın, sözü mü olur böylesi işlerde.

Yere atladı. Gösterilen ilginin boş olmadığını ispatlamalıydı. Bu da ancak, buğdayların yerine teslim edilmesiyle mümkündü. Çevreyi dinledi uzun uzun. Tek çıtırtı yok. Gecenin koyuluğu giderek artıyor.

Hayvanın başını okşayarak sevinçle ilerliyor. Köye ilk gidişini düşünmeye çabalıyor. Aradan o kadar uzun bir süre geçti ki... Düşünemiyor.

Sonra koyunlarla bayram arifelerinde kente inişi geldi aklına. Arkadan arabalar geldiğinde nasıl kavgaya tutuşurlardı. Arabacı, yolu aç geçeceğim diye tuttururdu. Koyunlar kolay yol vermez. Sokulurlar birbirine. Kenetlenirler. Daha da kapanır yol. İşin yoksa uğraş artık. Arkada arabacı durmadan sövmektedir. Sen elinde çomak, oradan oraya seğirtirsin.

Bağların çıplak dallarında hafif bir rüzgâr türkü söylemeye başladı. Kulakları sessizlikte, en küçük çıtırtıların kaynağını tanımakta usta olmasa, yüreğine bir korku saplanırdı. Hemen tanıyor sesleri. Ve nereden çıktıklarını da...

Kente yaklaştıkça, daha sık durarak çevreyi dinliyor. Hiç belli olmaz. Bakarsın bir hendeğin içine gizlenmiştir hükümet adamları. Bakarsın yanı başında yürüyordur. Öylesine yakındır ki, elini uzatıp yakalayacaktır. Hükümetin eli uzundur derler.

İşte o zaman, akşamdan beri üstüne titrediği sevap havaya uçar. Tam kente girmek üzereyken bir yakalanırsa... Yaşamı boyunca yanar Hasan. Kaçırılır fırsat mı bu? İşte uzaktan yıldızlı gökyüzü gibi

beliren kent, giderek yaklaştı. Evleri ortaya çıkmaya başladı. Sokaklar belirli. Demiryolunu geçti geçecek Hasan.

Bir geçse. Gerisi kolay. Kente girmiş sayılır. Çınarların altındaki düzlükte teslim edecek buğdayları. Ağası öyle dedi. Helvacı orada bekleyecek onu. Ve ötekiler de. Buğdayını alan, gizlice karışacakmış karanlığa.

Bir yanı, çınarların düzlüğüne kadar mezar. Bir yanında, Forbes Kumpanyası'nın yüksek duvarları. Arada Kula şosesi. Ve üstünde karanlık bir yalnızlıkta, hayvanının başını yakalamış, arabasını tıkırtısız götürme çabasındaki Hasan.

Demiryolunu geçti.

Her zaman kulübesinde olan bekçi, bu akşam yok. Neden acaba?

Çınarların altına vardığında, bir kalabalığın kımıl kımıl beklediğini gördü. Ürktü. Tamam yakalanmıştı işte. Ama Helvacı İbrahim'i karşısında bulunca, bir sevinç kapladı içini. Görevini başarıyla bitirmişti. Sonunda ulaşmıştı sevaba. Artık korkmazdı.

İbrahim, sırtını sıvazladı.

— Hoşgeldin Hasan.

— Hoşbuldum emmi. İstediklerin gübrenin altında.

— Ben bakarım. Sen dinlen biraz. Hemen yola çıkmak istersin belki.

— Olur emmi. İşin bitince haber et. Ben çınarın altındayım.

Çınarların birinin ardında kayboldu ilkin. Köyden çıktığından beri, kuşkudan işeyememişti bile. Kendini sipere alarak, rahatladı. Sonra kalabalığa en yakın çınara arkasını dayayarak, sigarasını yaktı.

Birbirini çiğneyecekti insanlar. Helvacı İbrahim, elinde bir ölçek, durmaksızın ölçüyor ve açılan çuvallara deviriyor. Bağıranlar. Sıra benimdi diye itişenler. Hasan gözlerini dikmiş. İtiş kakışı izliyor. Yüzlerini göremiyor hiçbirinin. Sadece seslerinden, tüm erkeklerden meydana gelen bir kalabalık olduğunu anlayabiliyor. Öylesine karanlık gece. Ve çınarların altındaki düzlük, gölgeler arasında kaldığından daha da koyu.

Arada bir, İbrahim'in onları uyaran sesi çınlıyor.

— Susun be. Patlamadınız ya. Sırayla veriyoruz işte.

Açlık ne kötü şey.

Bir an sadece buğdayların ölçeğe girerken, çuvala akarken çıkardığı ses duyuluyor. Hemen sonra yine başlıyor itiş kakış.

Aralarından biri sigara yakmak için bir kibrit çakıyor. O kısa aydınlıkta karışmış, kırışmış ve incelmiş yüzler görüyor Hasan. Tümü öfkeli. Hırsla sıkılmış, dişlerin iyice çökerttiği avurtların birbirine geçecekmiş gibi olduğu yüzler. Açlıktan, diyor. Tümden aç kalmış bu kentli.

Ne iyi etti de getirdi onlara buğdayı. Hemen yarın. Daha çok yüklemeli arabaya. Daha çok insan doysun. Dayanamayacak. Bu bağırtı, bu itişme, bir ölçek, bir şinik buğday için. Olası değil. Kentli, başka zaman, buğdayın yüzüne dönüp de bakmaz bile. Fırınlarda, sıra sıra dizelenmiş has ekmek, beyazlığının üstünde, genç kız utangaçlığı pembeliğiyle salınırken, buğdaya kim bakar. Ama ağasının dedikleri doğru. Bir de çökmüş avurtları, zayıflamış yüzleri, büyümüş gözleriyle, itişen şu insancıklara bak.

Yatıp kalkıp dua etmeli o. Bir güçlü ağanın yanında. Kendi ırgatından geçtim, kentliyi bile doyurma sevabına girecek kadar güçlü bir ağanın yanında. Açlığın ne olduğunu bilmiyor.

Buğday bitince, Hasan'a seslendi İbrahim. Koştu Hasan. Yarınki parolayı ezberletiyor ona. Sonra elinde ölçek, sırtında buğday çuvalı, karanlığa karışıyor. Buğdayı alan çoktan gitmiştir zaten.

Hasan, bir süre tek başına kalıyor çınarların altında.

Sonra atlıyor arabaya.

Gübreler, yumuşacık bir yatak gibi. Örtünün ucunu kıvırıyor üstlerine. Demiryolunu geçinceye kadar oturuyor. Sonra boylu boyunca arabaya uzanarak sürüyor beygiri. Köyün yolunu iyi bilir o.

Sabah ezanı okunmaya başlıyor, Pavloz bağının kıyısına vardığında. Uzaktan kesik kesik duyuluyor. Artık şimdi kimse dokunmaz ona. Yakalasalar bile, köye gübre götürüyorum. Erkenden kalkıp yola düştüm, der.

* * *

Koyunlar bahar otuna uzak yaylaklara çıktığı için, ay devrini tamamlayıncaya köyde bekledi Hasan. Yanlarına varamadı bir türlü.

Arada bir bulutlu geceler oluyordu. Hemen hazırlıyorlardı arabayı. Bu yüzden, koyuncuklarını göremedi.

Aysız geceler yeniden başladı.

Ve her gece, kent yolunda araba sürdü Hasan.

Gündüzleri uyuyor. Gece, tıpırtı gözleyerek kente buğday taşıyordu.

Yine uykuya dalmış. Bir sarsıntıyla uyandı. Zeynep başucunda diz çökmüş, gözlerinde sicim gibi yaşla sarsıyordu onu. Yorgundu. Uykusu çok derinlerdeydi. Bir türlü toparlanıp kalkamıyordu.

Zeynep hem ağlıyor, hem sarsıyordu durmadan. Arada bir şeyler söylüyordu ya, anlayamıyordu Hasan. Gözlerini açmış kızın yüzüne bakıyor. Ama görmüyordu bir şey. Sadece çenesine süzülen, gözyaşlarına takılmış aklı. Neden ağlıyor bu kadar? Bir yeri mi acıdı? Bir şey mi oldu yoksa? Babasının başına bir iş mi geldi? Zeynep başka türlü kolaylıkla ağlayıvermez.

Ağası aklına gelince doğrulup dikildi. Birden olup biteni duymaya başladı. Gözlerini dikti Zeynep'in yaşlı gözlerine.

— Neden ağlıyorsun Zeynep?

— Babam, Hasan Efe... Babam...

— N'oldu babana? Bir iş mi geldi yoksa başına?

— Babam, sürüyü olduğu gibi satıyor. Benim Emeti'mi de...

Durakladı. Güldü. O da bir şey oldu sanmıştı. Sürüyü satıyordu demek sonunda. Sevap bir kez bulaştı mı kişiye, yakasını bırakmaz. İşte böyledir. Demek, köylüden parayla aldığı buğdayları, kentliye bedava dağıtıyor ağası ha. Hiç bu kadar iyi olduğunu bilmezdi. Demek gerçekti bu. Şimdi parası tükenmiş, sıra koyunlarına gelmişti.

Girdiği sevapları bir düşündü Hasan. Sonra ellerini Zeynep'in omuzlarına koydu. Zeynep bir yandan hıçkırıyor, bir yandan Hasan'ın geniş göğsüne yasladığı burnunu gömleğine sürtüyordu.

— Engel ol babama Hasan Efem. Emeti'yi satmasın.

— Demek tüm sürüyü satıyor ha? Demek köylü, ağası kadar olamadı. Yardım için, onlar da onun gibi davranamadı. Bak sen işe...

— Hadi Hasan Efe. Adamlar geldi. Pazarlık ediyorlar. Git söyle babama. Emeti'yi satmasın.

— Söyleyemem Bal Kız. Ben bunu babana söyleyemem.

— Neden? O seni dinler.

— Dinler bilirim. Ama günaha gireriz sonra. Çok büyük bir günaha gireriz. Bir sevaba niyetlenmiş insanın önüne geçmek, günahların en büyüğüdür. Şimdiye kadar yaptıklarının tümü, bir yanlış davranışta uçup gider.

— Babam neden satıyor sürüyü?

— Zeynebim. Benim Bal Kızım, kentli aç. Bir görsen kentlinin durumunu. Şimdi nasıl ağlıyorsun, bunun on katı ağlarsın en azından. Sen kendin yapışırsın babanın eteğine. Benim Emeti'yi de sat, kentliye buğday yetiştir diye. Hem artık buğday yetiştiremiyoruz. Salt buğday da değil götürdüğümüz. Yarı yarıya arpa karışığı. Ama bir görsen o babacıkları. Nasıl kapışıyorlar. Nasıl sıraya giriyorlar. Orada senin gibi küçük kızlar var. Bal bakışlı, gül gülüşlü kızlar. Onlar da senin yaşlarında. Ama yarın olamazlar senin. Açlıktan bükülüp kalmış zavallılar: İbrahim Emmim, öyle dedi geçen akşam. Yetiştin Hasanım. Hızır gibi yetiştin kentlinin imdadına. İşte baban o küçük kızlar için satıyor koyunlarını. Köylü hain. Buğdayını bedava vermiyor baban gibi. Verse, kolay. Vermiyor. Vermediği için de, para ödemek zorunda baban. Demek parası tükendi. Şimdi de koyunlarını satıyor. Ama bu davranışıyla, sana cenneti, cennetin en bir güzel köşesini hazırlıyor. Ağlama hadi. Sus. Ve git babana, benim Emeti'yi de sat bu iyilik için, de. Bir dersen bunu, sen de en azından baban kadar sevap kazanırsın.

— Babam para almıyor mu kentliden?

— Alsa, ben getiririm. Hiç para vermedi şimdiye İbrahim Emmim. Ben götürdüm. O dağıttı. Hem de hak geçmesin diye ölçek ölçek dağıttı.

Zeynep elinin tersiyle gözlerini silip burnunu çekti. Başını eğdi. Çenesi göğsüne yapıştı.

— Kentin kızları güzel mi Hasan Efem?

— Güzel Zeynep.

— Çok mu güzel?

— Çok güzel.

— Benden de güzel mi?

Hasan güldü. Başını avuçları içine alıp göğsünden kaldırdı Zeynep'in. Gözlerini gözlerine dikti bir süre. Sonra yine bağrına basarak, okşadı onu.

— Senden güzeli dünyaya gelmiş m'ola Zeynebim. Senin bir eşin, menendin daha bulunur m'ola. Elbet senden güzel değil kentin kızları. Ama onlar da kendilerine göre güzel. Kendi aralarında. Yoksa benim Zeynebim, tüm güzellerin biriciğidir ki, bir benzeri daha bulunmasız.

Zeynep sarıldı Hasan'a.

— Benim Hasan Efem. Tatlı dilli yiğit efem. Bicik efem. Hadi bi kaval çal da dinliyeyim öyleyse. Anlat bana bu dediklerini. Kavalla daha güzel söylüyorsun.

Nazlanmadı Hasan. Kavalı eline aldı. Sonra durakladı birden.

— Çalayım. Anlatayım ya, hadi git babana söyle ki, Emeti'yi satarken üzülmesin. Ben kayılım, de. Emeti'yi de sat ki baba, sevabımız artsın, de. Olmaz mı?

— Şimdi...

Fırladı Zeynep. Bir koşuda babasının yanına varıp geldi. O kapıda girerken başladı Hasan. Uzun süredir kavalını çalma olanağından yoksundu. Ağıldan ayrıldığı gün, kavalını getirip kıyıya bir bırakmıştı. O bırakış. Şimdi alıyordu eline. Ve Zeynep için çalacaktı.

Kenti. Kentin kızlarını. Açız diye bağrışan çocukları. Açılan elleri. Hıçkıran anaları, kahırla durmaksızın söven, itişen babaları anlattı.

Anlattıklarının hiçbirini görmemişti. Ama arabasındaki ekin bitip de, ayrılacakları kısa süreler içinde, birkaç kelimelik kısa cümlelerle anlatmıştı ona bunları İbrahim. Baştan da, ayrıntılarıyla ağası söylemişti. Şimdi kavalda onu öykülüyor Hasan.

Zeynep'in gözleri, içtenliğin buğusunda damlalaşmaya başlarken, havaları değiştiriverdi. Anlatmıştı kenti. Şimdi biraz da girdiği sevabı, bunun kıvancını anlatsındı ona. Hafif bir yel esti kavalın içinde. Bahar yeli. Sonra yapraklar yeşillendi. Baharlar açtı, beyazdan ala, mora kadar. Kuzular meleşti. Barış geldi yeryüzüne. Ekinler boy at-

tı. Üstlerinde kocaman başaklarla. Açlık unutuldu. Mutluluk ve esenliğe boğuldu her bir yan.

Yağmurun taneleri daha iri, güneşin ısısı daha güçlüydü. Bağlarda oynaşan üzümler, daha tatlı, daha tombul. Mânileşen insanlar daha içten, daha kıvançlı söylüyorlar. Bir evren kurdu kavalıyla Hasan. Zeynep için. Öyle bir evren ki, yaşamaya hemen başlanabilir.

Baktı, Zeynep gülüyor artık. Kavalı çekti ağzından.

Bakıştılar.

Bir süre, yarattıkları bu evrende, el ele tutuşup bayırlarda koşarak, bahar çiçekleri kopardılar hayallerinde. Gözlerinin derinliklerindeki acı izi tümüyle yitti. Yerini bir mutluluk aldı. Zaman belirsizleşti. Zaman sadece gözlerindekinden meydana geldi. Ve içlerindeki ışık dışlarına yansımış gibi, yüzleri pembeleşti...

— Ya, dedi Hasan. İşte böyle...

— Anladım efem. Her bir şeyi anladım. Ne isterdim biliyor musun? Ne isterdim?

— Ne isterdin Zeynep?

— Kız Zeynep, gel bak ne diyeceğim...

Anası, Zeynep'i çağırıyordu. Bir an durakladı. Sonra kalktı yerinden, koşarak çıktı...

-48-

Gecenin karanlığı Hasan'ın üstüne bir örtü gibi çökmüş. Arabanın belirsiz tıkırtısı bile karanlığın kalınlığında yitmiş gibi.

Hasan, artık alıştı gece yolculuklarına. Ve bu alışkanlıkla, aldırışsız. Gözünü kapasa, yolu yine kazasız, takılmasız bitirir o. Nöbetçilerin nerede ne zaman çıkacağını. Parolayı sorduktan sonra, "geç" deyip sinişlerini bir bir biliyor.

İbrahim Emmisi çok yaman bir adam. Her şeyi biliyor. Kaç kez önünü kesti nöbetçiler. Kaç kez parola sordular. Söyledi. Ve hiçbirinin yüzünü görmeden geçip gitti. Biliyordu ki, onlar da onun yüzünü görmüyorlardı. Parolayı bildi mi, askerin işi bitiyordu. İşi bitince, belki hemen arkada biri vardır yine diye, siniyordu sipere.

O hiç açlığı bilmiyordu. Daha doğrusu tam aç kalmak üzereyken, çobanlığa atmıştı kapağı. Bir akşamüstü, Zeynep elinde çıkın gelinceye yutkunmuştu durmadan. Tükürüğü diken gibi olmuştu boğazında. Yırtıyordu sanki. Adam, acıkınca nasıl gurulduyor karnı.

O zamana kadar, ne anası, ne ninesi açlık çektirmemişti ona. Bilmiyordu. O günden sonra da ağası çektirmedi. Kentli ise, aynı durumda değil. Olsa, arpa, buğday. Bulabilse... Bulamıyor... Tüm dayanağını yitirmiş.

Bir kurtarıcıları var. Hasan. Hasan bir gün götürmese arabayı. Bir gün aksatıverse, kimbilir ona güvenen kaç kişi aç kalacak.

Ya bir iş gelirse başına? Ya bilmediği bir olayla karşılaşırsa? Ya hiç tanımadığı, sesini bilmediği biri çıkarsa karşısına? O zaman kentlinin durumu bitiktir. Hasan gider yatar damda kaç aysa. Sonra sapasağlam çıkar yine. Ama kentli dayanamaz. Dayanamayınca kötü iş. Dayanabilse. Açlığın ne olduğunu bilmez ki çocuk. Bağırır. Ana babasına, ekmek bul bana der.

Her akşam. Arabanın yanında yürüdüğü her akşam, bunları düşünür Hasan. Ve her akşam, içinde bir kuşkuyla, yürür geçer. Yok. Çok akşamlar hiç düşünmeden gider. Aldırmaz. Başka şeylere takılmıştır kafası. Ama bazı akşamlar böyle birden ikirciklenir. Bir kuşku düşer yüreğine. Giderek büyür.

Koyunlar satılıp köylerden arpa, buğday haline getirilince düşünmeye başlamıştı yeniden. Şimdi fark ediyor bunu. Ağası, sevap kazanmak için, güzelim sürülerini satmıştı. Zeynep'i sevapla avutmuştu. Ama Hasan bir yakalanır, bir çarparsa hükümet gücüne, bu sevap yitti. Hem o kadar ekin elinde kalır ağasının. Akar. Çürür. Hem de kentli aç kalır. Lanet eder Hasan'a.

Aptal gibi yakalandı, derler. Bize ekin getirmemek için. Korktu. Bir korkuya düştü, gidip teslim oldu, derler. Bunca zamandır yakalanmayan adam, başka nasıl yakalanır. Tanrı korusun. Gidip teslim olabilir mi o?

Belki bu götürdüğü ekin, Zeynep'in Emeti'sinin parasıyla alındı. Belki sevabı, doğrudan ona yazılacak.

Aklına Zeynep düşünce, kuşkudan biraz kurtuldu. Büyümüş-

tü artık. Koca kız olmuştu Zeynep. Ama Hasan için daha o ilk gördüğü günkü kızdı. "Sevdim seni," diyen küçük kız. Bal Kız. Hiç büyümüyordu onun gözünde. Hasan Efem diye kollarını tüm genişliğince açıp sarılıveriyordu. Ve nedense, hep ikisinin bulunduğu bir evren kuruyordu Hasan. Bir evren ki... Dille anlatılmaz bu. Kavalla anlatılır ancak. Düşüncelerin akımı, çok hızlıdır. Yetişmenin mümkünü yok. Nefes olunca, kaval anlatır onu.

Kente bir şey kalmadı. Bir sigara içimlik yol. Neden kuşkuya düşüyor bu kadar? Neden içindeki ikirciklenme? Başka geceler geçiverirdi. Zeynep düştü mü aklına, dünyayı unutur, gözlerini karşıya, kentin karartılmış ve belirsizleşmiş ışıklarına diker, yürürdü durmaksızın. Bir de bakardı ki, çınarların altına gelmiş.

Bugün öyle değil. Tüm kuşku kaplamış içini. Bir türlü kurtulamıyor bundan.

Ayakları kendiliğinden hızını artırıyor. İçindeki kuşku, daha da hızlanmasını istiyor. Durmadan koşmak geliyor içinden. Ya da arabayı bırakıp yitiklere karışmak. Bir ağırlık var üstünde. Ve bu ağırlıktan kurtulmanın yolunu bir türlü bilemiyor Hasan..

Korkuyor.

Korkunun ne denli güçlü olduğunu öğreniyor yeniden. Köyden kent yoluna inerken, yıllar önce de bu korku girmişti içine. Ama sonra türküleriyle avutmuştu kendini. Şimdi türkü de söyleyemiyor ki...

Sağ tarafına bir karaltı dikiliyor. Hiç böyle olmazdı. Ve sert bir ses soruyor.

— Parola...

Zınk diye kalıyor Hasan.

Düşüncelerine öylesine dalmış ki, parolayı unutmuş.

Zorluyor kendini. Kafası çatlayacak gibi. Bir türlü aklına gelmiyor parola.

Bakınıyor.

Çevresinden yardım umarak, boynunu büküyor. Ve sessiz bekliyor. Aklında değil parola. Çevresi nasıl karanlıkla bezenmişse, başının içi de öyle. Parolayı orada yitirmiş. Bu karanlıkta düşürdüğünü bulabilir mi kişi? Bulamaz. Parolayı nasıl hatırlasın Hasan?

Karaltı biraz daha yaklaşıyor. Bu kez daha sert sesi. Daha öfkeli.

— Sana parola dedim...

Cevap yok Hasan'da. Bir mekanizma tıkırdıyor, gecede. Seslerinden biliyor Hasan. Ve karaltının sesi, iyice boğuklaşıyor.

— Üçe kadar sayacağım. Parolayı söylemezsen, ateş ederim.

Beygir huylanıyor. Hasan, can havliyle daha çok zorluyor başını. Bir zongultudan başka hiçbir ışık yok.

Ses sabırsız.

— Bir... İki..

Ve bir duraksama. Üç demekten. Ateş etmekten sakınmak ister gibi.

Hasan, kuruyan dudaklarını büzüyor. Yutkunarak arabadan atlıyor.

— Dur ağam. Dur ateş etme.

— Kaldır ellerini.

Denileni yapıyor Hasan. Karaltı iyice yaklaşıyor.

— Kıpırdanma? Ne arıyorsun burada?

Ses yok Hasan'dan. Sadece sesli nefes alıp veriyor. O kadar.

Karaltı iyice yaklaşınca, bunun candarma olduğunu anlıyor Hasan. Ellerini başının üstünde kenetleyerek bekliyor.

Candarma, gecenin içinde yankılanan bir ıslık çalıyor. Sonra, arabadan uzaklaştırıyor Hasan'ı. Beklemeye başlıyorlar.

* * *

Candarma kumandanı, Cemil Onbaşı'dan tekmili aldıktan sonra, erlerin önünde topuklarını vurarak gidip gelirken, durmadan sövüyordu.

— Allah belasını versin bu kaçakçıların. Herifler nerdeyse karılarımızın ayağından donu kaçıracaklar. Biz eli kolu bağlı bekliyoruz. Nasıl yaparlar bu işi? Kim haber verir onlara aklım ermedi.

Gelip Cemil'in önündü durdu. Gözlerini kısarak, uzun uzun baktı gözlerine. Suçlama vardı bu gözlerde. Sen yapıyorsun diyordu kumandan. Mutlaka sen haber veriyorsun. Rüşvetçiliğini bilmez miyim ben?

Evet. Kıstırdığı köylülerden dövmemek için birkaç küçük armağan alır Cemil. Ama böylesine örgütlü bir işe kolay giremez. Pa-

rola veremez kimseye. Askerdir o. Askerliğe başlayıp uzatmalı kaldığından bu yana, askeri gizi herkesten iyi bilir.

Kumandanın bakışları bir şamar gibi yüzüne dikilince dayanamadı. Boğuk, sert bir sesle cevabı yapıştırdı hemen.

— Benim haberim yok kumandanım. Ne söylüyorsanız, aynen uyguluyorum ben. Ama kaçakçılar bir yolunu buluyorlar. Parolayı söyleyip erlerin önünden ellerini kollarını sallayarak geçip gidiyorlar.

Kumandan daha çok öfkeleniyor bu kez. Tepiniyor.

— İyi ya işte. Ben de bunu diyorum. Parolayı kim veriyor bu it oğlu itlere? Nereden öğreniyorlar? Benim araştırdığım bu. Kendime bile güvenim kalmadı. Parolayı şu ana kadar bilen bir ben varım. Sana bile akşamları söylüyorum. Ama yine öğreniyorlar. Deli olmak işten değil. Nasıl? Nerden?

Kendi kendine söyleniyordu. Ama gözlerinden belliydi ki, öfkesi geçmemiş kumandanın. Yine de sesini yükseltti Cemil.

— Vallahi bilmem ki kumandanım. Mutlaka bir iş var bunda. Ama ne? Bilemiyorum.

Kumandan daha bir köpürdü. Ve öfkeyle atıldı Cemil'in üstüne. Elini kaldırdı. Sonra durdu. Er değildi ki bu? Uzatmalı onbaşıydı. Kendisi gibi bir devlet görevlisi. Vurmadı.

— Ne yani. Ben mi veriyorum parolayı demek istiyorsun!

— Aman efendim. O nasıl söz. Benim demek istediğim, esaslı bir araştırma yapalım. Gerekirse...

Kumandan dalmıştı. Dinlemiyordu Cemil'i. Birden başını dikti. Sanki dinlemiş, Cemil'in sözünü tamamlamak istermiş gibi atıldı.

— Gerekirse parolayı değiştireceğim. Ve yakalayacağım bu namussuzları. Sonra da ipin ucunu bırakmayıp ilk yuvasına kadar süreceğim. Görsünler bakalım nasıl yakalanırmış kaçakçı. Görsünler bakalım, benim bir ortaklığım var mıymış bunlarla? Anlasınlar. Hani, kendimden emin olmasam, ben de öyle düşünürüm. Benden başka parolayı bilen yok. İlden kapalı geliyor parola zarfı. Mühürlü ve imzalı geliyor. Kimse açamaz. Bu it oğlu itler bildiklerine göre, onlara benden başkası veremez parolayı. Kentli bir yerde haklı. Benden kuşkulanmakta haklılar. Ama görsünler bakalım. Benim bir ilgim var mıy-

mış bunlarla. Bir iyice anlasınlar. Hemen bugün parolayı değiştireceğiz. Ve ikinci hattın parolası, değişik olacak.

— Ama efendim...

Kesin buyruk vardı İl Candarma Kumandanlığı'ndan. Parolalar gününde ve değiştirilmeksizin kullanılacaktı. Ansızdan yapılan denetlemeler için gerekliydi bu. Cemil onu hatırlatmak istiyordu.

— Aması falan yok Cemil. Birinci hat, eski parolayı kullanacak. Ama ikincisi...

Gözleri parlıyordu. Kaçakçılarla bir ilgisi olsa, böylesine çırpınmazdı adam. Demek o da yanlış düşünmüştü şimdiye. Sanıyordu ki, kumandan, kumpanyayla ortaktır. Ve birlikte yürütüyorlar bu işi. Öyle olmasa, kendisinin bile akşamüzeri, devriyeye çıkarken öğrendiği parolayı, kaçakçı nereden bilecekti.

Boynunu büktü. Sevgiyle doldurdu gözlerini. Saygılı bir selam çaktı kumandanına.

— Buyrun kumandanım. Nasıl isterseniz. İkinci hattın parolası ne olacak?

— Parola "Kaçakçı", işareti de "Yakala". Nasıl?

— Yakalayacağız kumandanım. Mutlaka yakalayacağız. Görün bakın.

Seviniyordu. Kumandanın temiz çıkması, içine bir güç vermişti Cemil Onbaşı'nın. Kuş uçurtmayacaktı bu gece. Şimdiye değin, yakalayacak bile olsa, içinden gelmiyordu. Nasılsa elliydi onlar kumandanla. O yakalasa, salıverecek değil miydi? Bakarsın yakaladı diye bir de kızmış. Bir pundunu bulup sürmüş onu.

Oysa emekliliğine bir şey kalmamıştı. Şimdiye değin aldığı küçük armağanlardan bir ev yapmıştı kentin kıyısında. Dayamış döşemişti. Biraz da parası vardı. Şimdi emekli oldu mu, bir küçük iş yapardı. Bakarsın bir mahalle bakkallığı uydurur. Evi kışlaya yakın, eski candarma olduğu için tanıdığı da çok bulunduğu için, köylüler alışverişlerini ondan yaparlar. Hapistekileri, askere gidecekleri yoklamaya geldiklerinde, bir kez uğrar, bir şeyler alırlar. Arada bir çıkmayacak işlerini izler. Üç beş kuruş, geçinir gider.

Hep bunları düşünmüştü. Çocukları burada doğmuş, burada bü-

yümüş, okullara başlamışlardı. Şimdi kuş uçmaz, kervan geçmez köylerden birine sürüverirseydi kumandan onu, tüm yaşamı yıkılırdı. Elindeydi bunu yapmak. İlçe sınırları içinde, istediği yere verirdi onu.

Ama madem bir ilgisi yoktu. Görsünlerdi bakalım. Yanmıştı kaçakçılar. Yanmışlar dı...

O hızla topladı askerleri. Ardına takıp tüm giriş yollarına çift hat yaptı. Eğer birinci parolayı bilirlerse, bırakacaklardı. İkinciyi soracaktılar sonra. Ve yakalayacaklardı "mareşal" gelse. Hiç gözünün yaşına bakmadan tutuklayıp Cemil Onbaşılarını bekleyeceklerdi. Gerisini o bilirdi artık.

Cemil Onbaşı, ıslıkları duyar duymaz zıplamaya başladı. İlk av torbaya düşmüştü. İlk kaçakçı kapana kısılmıştı işte. Koşarak Kula şosesine çıktı.

Candarmanın bulunduğu yerde, yan yana iki karaltı görünce sevindi. Biri arabaydı bunun. Öteki de iki insan karaltısı.

Nefeslendi.

Sonra, elektrik fenerini çıkarıp Hasan'ın yüzüne sıktı. Gözleri kamaştı Hasan'ın. Sakındı. Onbaşı yaklaştı. Feneri candarmaya uzattı.

Hasan, ışığın kamaşmasından gözlerini kapamış. Öyle duruyor. Candarma, feneri yandan tutunca, gölgesi arabanın üstüne düştü. Uzadı.

İyice sokuldu onbaşı. Tam yanına gelince, elindeki kamçıyı var gücüyle Hasan'ın suratına vurdu. İrkildi Hasan. İnce bir sızı kapladı başını. Bir daha vurdu onbaşı. Bir bir daha... Ve Hasan, giderek uyuştuğunu hissetti. Yüzünün ve bedeninin acı duymamasından belliydi bu.

Cemil Onbaşı farkında değil durumun. Durmadan vuruyor. Tüm hırsını, tüm öfkesini almak umuduyla, kıyasıya kamçılıyor Hasan'ı. Bu öfke, biraz da Hasan'ın hâlâ yere yıkılmamış olmasından. Eski gücünü yitirmiş gibi geliyor ona. Ve vuruyor durmaksızın.

Ses yok Hasan'da. Taş kesilmiş ayakta. Yüzünde, ensesinde parmak parmak kabarıp yarılan kamçı izlerinden habersiz sanki. Yutkunuyor. Dudaklarını ıslatmak istiyor diliyle. Dudakları büyümüş. Birer koca somun gibi asılmış ağzının iki yanına. Dili yetişmiyor.

Kamçı yarasından gözkapakları şişmiş. Ne ışığı görüyor Hasan.

Ne de en küçük bir iz. Her kamçıdan sonra, ince bir iz. Her kamçıdan sonra, ince bir kan sızıyor yüzünden. Dudaklarının arasında tuzlu bir ılıklık akıyor, kamçı izlerinden.

Canlandırma yılmış bu dayaktan. Korkuyla bakıyor Cemil Onbaşı'ya. Ayakta nasıl durabilir bu insan? Böylesi dayak yedikten sonra, hâlâ dimdik nasıl kalabilir? Başka köylüleri bilir o. Daha ikinci kamçıda yerlerde sürünmeye başlarlar. Kendileri bile. Cemil Onbaşı daha kamçısına el atarken, yere yatmaya hazırlanmazlar mı? Çünkü yıkamadıkça kızar onbaşı.

Deminden beri dövdüğü halde, bir tek şey sormuyor. Öfke dayağı bu. Hem de ne dayak.

Dayanamadı sonunda candarma. Kısık, boğuk bir sesle uyardı onbaşıyı.

— Onbaşım. Parolayı bilmiyor. Kaç kez sordum, bilemedi. Galiba acemi bu.

Cemil o zaman durakladı. Sonra, sarstı Hasan'ı.

— Söyle bakalım parolayı. Söyle diyorum, yoksa bitiririm seni. İt oğlu it. Keraneci. Deyyus. Kaçakçı iti. Çabuk söyle parolayı.

Bırakıyor bir süre. Sonra yine sarsıyor.

— Konuşsana ulan. Dilini mi yuttun. Hayvan. Söylesene. Nerden nereye bu gidiş. Dingonun ahırı mı bellediniz burayı. Hangi köydensin. Söylesene...

Gene ses yok Hasan'da.

Arabaya bir el atıyor Cemil. Gübrelerin altını bir yokluyor ki, tüm ekin. Ama acemi olmalı bu. Candarmanın söylediği gerçek. Parolayı bilse, şimdiye bülbül kesilirdi. Nereden duyduysa duydu salak. Bir araba da ben götüreyim, dedi anlaşılan. Dedi ve enselendi hemen.

İtekledi Hasan'ı. Candarmaya:

— Al götür bunu. Ben konuşturmasını bilirim, dedi.

Candarma, Cemil Onbaşı'nın itekleyişiyle yola düşen Hasan'ın kolundan tutuyor. Bir eliyle de beygirin dizginlerini çekerek, karakola doğru sürüyor.

Cemil bağırıyor arkalarından.

— Geçerken Mirza'ya haber et. Nöbeti alsın.

— Baş üstüne onbaşım.

Her yanı keçeleşmiş Hasan'ın, yürüyor. Yürüdüğünün farkında değil. Candarma ne yöne yederse, o yana gidiyor. Bu sarsaklığı candarmayı da kızdırıyor. Kolunu bırakıp vurmak için elini kaldırıyor. Ama duruyor sonra. Cemil öylesine dövdü ki, vuracak yer bırakmadı onlara.

Nöbetçiye haber verip arabayı karakolun bahçesine bıraktıktan sonra, içeri giriyorlar. Hasan'ı karanlık bir koridorun ucuna sürüklüyor candarma. Orada dar bir kapı açıyor. Ve Hasan'ı o kapının önüne getirdikten sonra, girmesi için iteliyor.

Hasan, tüm duygularını, tüm sezgilerini yitirmiş. Yol boyu esen rüzgâr, kamçı yaralarını soğutmuş. Dayanılmaz bir sızı kapladı tüm bedenini. Gözkapakları hiç açılmayacak gibi kapandı iyice.

Candarma ardından itekleyince, merdivenlerin farkına varmadı Hasan. Adımını öne doğru attı. Ve yuvarlanarak, yere kapaklandı. Bir süre olduğu yerde kaldı. Kesik kesik nefes alarak dinlendi. Sonra, ellerinin üstünde sürünerek dayanacak bir yer aradı.

Eli yumuşak bir şeye çarptı. Bir ses duraklattı onu.

— Höst... Höst len. İnsan var burda.

Olduğu yerde kaldı Hasan. Şaşırdı.

Adam, bu sessizlikte bir süre bekledi. Sonra tekrar konuştu.

— Kimsin? Necisin?

Ses vermedi Hasan. Dudaklarını oynatabileceğini bilse, belki ses verecek. Ama umutsuz. Eli bir şeyler araştırır durumda asılı kalmış. Bedeni giderek kasılıyor sızıdan. Bir an önce dayanacak bir yer bulmalı. Bulup dayanmalı.

Adam, bırakmıyor peşini.

— Eğer dilsiz falan değilsen bir ses ver. Dilsiz değilsin ya?

Dudaklarını büzüyor Hasan. Bir acı saplanıyor başına. Kendini bırakıyor yine. Ve sadece bir hece fırlıyor ağzından.

— He...

Olduğu yerde çöküyor. Dizlerinin üstüne oturup aranıyor elleriyle. Buluyor sonunda. Parmaklarının ucunda, duvarın sertliğini duyunca, büyük bir iş yapmış olmanın rahatlığıyla dayanıyor duvara.

Ya daha döverlerse. Bunları nereden buldun diye sorguya çeker döverlerse. Belki bu dayak bir başlangıçtır. Ya söyletirlerse dayakla.

Söylemeyecek. Öldürseler söylemeyecek. Sızı giderek artıyor. Ve düşünmek istemiyor Hasan. Sızı olmasa salıverecek kendini. Sanıyor ki, sızının artması düşüncelerindendir.

Bir sevap kazanmak istemişti. Bunun acısına da katlanacaktı. Savaşı unutmuş muydu? O zaman tüm ölüm vardı. Ölü gezdik, dememiş miydi Topal Ali Dayısı. Demişti. Çekip vursalardı adamlar, hiçbir şey gerekmezdi. Şimdi öyle değil. Bir, bilemedin bir dayak daha, kurtarır paçayı. Daha sonra hapishane. Orada dayak yoktur artık. Yaramaz bir iş yapmadıktan sonra, dayak yoktur orada.

Şimdi o bakmalı ağzından bir şey kaçırmamaya.

Yavaş yavaş kafası işlemeye başladı. Durduğunu sandığı duyguları, hep birden çalışıyor. Ve dayanılmaz sızıyla birlikte, izlemesi gereken yolu düşünüyor Hasan.

Bu buğdayları Kenan Ağam gönderiyor dediği anda, onun yakasına yapışırlardı. Hem aç koyuyorlardı halkı. Hem de yardım edeni yakalayıp dövüyorlardı. Hiç acımasız. Kenan Ağa dayanamaz bu dayağa. Daha ikinci, üçüncü kamçıda ölür. Zeynep babasız kalır sonra. Ağlar. Zeynep bir damla yaş akıtacağına gözünden, Hasan'ın etlerini parça parça doğrasınlar. Gık demez. Yeter ki, Zeynep üzülmesin. Ağlamasın.

Hemen de ağlar. Emeti'si satılırken nasıl ağlamıştı. Kocaman kız olduğu halde, gelmiş, boynuna sarılarak nasıl gözyaşı dökmüştü. Bir Emeti'si gidiyor diye öyle ağlayan kız, kimbilir babasına bir şey olursa nasıl ağlar, nasıl yaralanırdı. Zeynep... Bal Kız....

O dayanıklıdır. Yoksulluk kişiyi dayanıklı kılar. Böylesi dayakların izini kendi kendine siler onun bünyesi. Ama Kenan Ağa öyle değildir. Ağa kişi o. Yoksulluk yüzü görmemiş. Dayak nedir belki babasından bile yememiş. Şimdi, bir iş sararsa başına, dayanamaz. Asıl dayaktan değil. Güvendiği, inandığı adamı, sofrasında yer verdiği, sevap yoldaşlığı ettiği Hasan'ı bir oyun ederse, asıl buna dayanamaz. Oracıkta yiter.

Sonra Zeynep...

Nasıl varacak yanına Zeynebinin. Nasıl bakacak bal gözlerine? Mümkün mü bu? Değil. Temelli aklından silmesi gerek Zeynep'i artık. Bir daha görmesi gerek. Buna dayanamaz işte. Zeynep'siz bir yaşama...

Hayır. Hiçbir şey söylemeyecek. Sorsalar, dövseler değil ya, en ağır acılara sürseler ağzını bile açmayacak.

Kararı biraz ferahlattı. Sızıları hafiflemiş gibi geldi ona. Tabakasını çıkardı. El yordamıyla, demin sesin geldiği yöne uzattı.

— Bir sigaramı yakar mısın?

Adam da elini uzattı. Arandılar bir süre. Sonra tabakayı buldu adam. Sigarayı ağzına götürdükten sonra, bir kibrit çakıp yakması için Hasan'a uzattı. Ve uzatmasıyla öyle kaldı.

— Vış anam. Vış ki vış... Amma insafsız vurmuşlar len. Surat komamışlar sende. Kıyık kıyık kıymışlar. Vay deyyus oğlu deyyuslar vay...

Sonra Hasan'a kızdı adam. Öfkeyle bir tükürük attı yere.

— Hiç akıl yok mu sende be dayıoğlu. Adam bu kadar dayak yer mi? Yalandan bir şeyler kıvırır, Cemil keratasının dayağından kurtarırsın paçayı. Sonra mahkemede, doğrusunu söylersin. Dayak korkusundan karakolda öyle konuştum der çıkarsın. Bundan kolay ne var. Bak bana. Bir küçük sıyrık bile yok. Cemil ne dediyse, öyle onbaşım, dedim. Hiç bilmediğim, hiç gitmediğim bir yerde, eşek çalınmış. Sen mi yaptın ulan, dedi. Ben yaptım onbaşım dedim. Daha ne kadar varsa, tümünü ben yaptım. Yeter ki, kamçıyı alma eline.

Şaşıyor Hasan. Kişi yapmadığı bir işi, nasıl yaptım der. Hem de eşek hırsızlığına nasıl razı gelir. Sormadan edemedi.

— Hiç yapmadıklarını da mı yaptım dersin?

— Tabii.

— Nasıl dersin ağa. Olur mu?

— Ya, demiyeyim de, sana döneyim değil mi?

Bak bu da doğru. Ama bir kez yemiş bulundu dayağı. Şimdi ağzını açmaz artık. Bu kadar daha dövseler, gık demez. Çünkü, ağası var işin ardında. Ağasından çok da, Zeynep var.

Adam, devam etti sözüne.

— Sen çok bir safmışsın. Bu kadar dayak yiyesiye durulur mu?

Hiç olmadı at kendini yere. Cemil insafsızının huyudur. Adamı yere yıkasıya döver. Yıktı mı, gücüne inanmış gibi sevinir. Kabarır.

— Sen eskilerdensin galiba? İyi biliyorsun buraları.

— Dedim ya. Anasının hörekesinden bit çalınsa, Cemil beni yakalar. Sonra da, kamçısını tartmaya başlar hemen. Atarım kendimi yere. Başlarım yakarmaya. Ayağının altını öpeyim onbaşım. Ölünü göreyim ki, ben yaptım. Vurma derim. Tıkar buraya beni. Hiç dokunmadan. Sonra da, yargıcın karşısına çıktım mı, tamam. İlk oturumda kurtarırım paçayı.

Üstlerinde gezinmeler oldu. Sonra kapıya yaklaştı ayak sesleri. Kapı gıcırtıyla açıldı. Ve biri daha yuvarlandı merdivenlerden. İnlemeye başladı adam. Tutup kaldırdılar. Sırtını duvara verip bir kibrit çaktı eşek hırsızı.

Yeni gelen Hasan'dan beterdi. Ve onların da kendisi gibi tutuklu olduğunu anlayınca, konuşmaya başladı adam.

— Buğday getiriyordum. İki hat üstünde pusu kurmuşlar bugün. Nerden bileyim. Birinci hatta parola sordular. Bildim. Geç dedi asker. Geçtim. Sonra ikincide tekrar sordular. Söyledim parolayı. Söyledim ya, boşuna. Yakaladılar. Buğdayları aldılar elimden. Sonra da, yandım Allah diyesiye, verdiler odunu. Verdiler odunu. Canıma tak dedi. Tam söyleyecektim ki, bayılmışım. Attılar buraya. Ama bir daha elini kaldırsın candarma. İlk ağızda söyleyeceğim ağamın adını. Diyeceğim ki, Helvacı İbrahim. Bana parolayı o veriyor. İnsafının içine tükürdüğümün Helvacısı. Ölçek başına beş lira kazanacağım diye, canımı sokakta bulmadım ya ben. Kırk beş liraya satıyor arpa karışığı buğdayın ölçeğini kentliye. Hem de trink para. Gündüzden topluyor parayı. Gecenin karanlığında, gayri nasıl bilirse öyle veriyor ekini. Hem oradan, hem buradan kırpıyor durmadan. Bana mı kaldı? Elini kaldırsın yarın candarma. Elini kaldırsın, bülbül gibi anlatacağım tümünü. Sadece o da demiyeceğim. Daha kimler var bu işin ardında. Tüm köy ağaları örgütlendi. Durmadan ekin taşıtıyorlar kente. Biz aptallar da onların yerine dayak yiyor, onların yerine damda yatıyoruz yok yere. Neymiş, ölçek başına beş papel de bana verecekler. Gidip yakalasalar ya onları. Güçleri bize yetiyor. Çünkü, arkamız yok bizim. Kimsemiz yok. Bize vurması kolay...

Birden sızıları arttı Hasan'ın. Demek öyleydi ha. O, sevap peşinde koşarken, meğer kaçakçılık yapıyor. Yoksulların açlığını giderme bahanesiyle, soyuyorlarmış onları ha... Nasıl akıl etmedi bunu şimdiye? Nasıl düşünmedi? Kenan Ağa'nın başkaları için beş kuruşunu harcamayacağını neden hiç aklına getirmedi?

Aptallık olur ama bu kadarı fazla değil mi? İşte iş meydana çıktı. İşte öğrendi her şeyi. Helvacı İbrahim'de bağlanan düğüm, her yere aynı ipliği salar. Ona dediklerinin tümü yalandı demek? Açlıkla ağzı büyüyen çocuklar. Halkını aç bırakan hükümet.

Gidip söylemeliydi. Şimdiye değin yaptığı tüm kaçakçılıkları bir bir anlatmalıydı. Tanrıdan sevap kazanıyorum derken, boyuna kadar günaha batmış meğer. Nasıl öder bunu? Gidip olan biteni bir bir anlatmakla. Ama Zeynep... Zeynep ne olacak? Sonra telli telli bakmaz mı Bal Kız... "Hasan Efem, bir kez kurtarsaydın ya babamı. Bir daha yapmazdın. Ben yokum bu işlerde, derdin. Neden babasız bıraktın beni," derse...

Der. Zeynep babasını çok sever. Hem öyle çok sever ki... Başına bir iş gelirse, dayanamaz o da ardından yiter. Ah ne olur, şu adamı bir daha dövseler yarın. Bir iyice dövseler ama bayıltmadan. Bir bir saysa kaçakçıların adını. O zaman o söylememiş olur. Zeynep'e karşı utançlı durmaz. Benim haberim yok der olmazsa. Hiç haberim yok Bal Kız...

Bir şeytanın, bir gâvurun kızı. Ama öylesine güzel ve saf ki Zeynep. Onun, kavalında ne demek istediğini bir o bilir. Bir o anlar. Ondan ötesi, sorarlar hep. Şu çaldığın neydi? Bir anlatsana öyküsünü, diye sıkıştırırlar. O hiç sormaz. Bakar gözlerinin içine. Her şeyi anladığını belirterek, ya da koşar, atılır boynuna. "Hasan Efem," der. "Benim bicik Hasan Efem..."

Ona yapamaz bu oyunu. Bir gün gidecek yine oralara. Karşı karşıya gelecekler. Bakışacaklar. O zaman anlatacak olanları. Ya da kavalını alacak eline. Onunla anlatacak. "Zeynebim," diyecek. "Benim güzel Zeynebim. Kıyasıya dövdüler beni. Her bir yanımı al kana buladılar. Ama ağzımı açıp bir söz etmedim. Hep sen vardın aklımda. Senin bal bakışın vardı. Kulaklarımda kamçı yerine, senin sıcak se-

sini duyuyordum. Hiç acımadı.. İnan ki, hiç acımadı vurdukları yer. Çünkü ben seninle doluydum. Sana gelmiştim..."

Adam konuşuyordu daha. Sızıldanıyordu. Döndü Hasan. Kolunu tuttu adamın. Sıktı.

— Sakın ha. Bundan fazlası olmaz. Kişi ekmek yediği yere nankörlük etmemeli. Sakın ağzını açayım deme. Olan oldu bir kez. Eğer ağzını açarsan, unutma ikimiz aynı suçtan, aynı dama gireceğiz. Gayri sen düşün sonunu.

Sustu adam. Eşek hırsızı, kendi kendine mırıldandı.

— Bravo dağlı. Aptalsın ama mertsin. Sevdim seni. Adın ne...

— Yetim Hasan derler ağa.

— Yetim Hasan ha? Şu kaçan Rumların toprakların gasp eden Mendoreli Kenan'ın çobanı mı?

— İyi bildin?

— Bak sen. Ününü çok işittim senin. Hatta bir kez deneyeyim dedim. Bakalım şunun sürüsünden kaç koyun sürerim. Bizim oğlan vazgeçirdi. Onun sürüsüne yanaşılmaz, çünkü hem bu dağların en iyi çobanıdır, hem eski çetecidir dedi. N'ettin koyunları. Yitirdin mi?

— Eh onun gibi bir şey. Bak iyi olmuş ağa. Benim sürüye yanaşmadığın iyi olmuş. Elimden bir kaza çıkardı sonra. Sürüme göz dikene hiç dayanamam.

— Bak sen. Saf olduğun kadar yüreklisin de demek? Biliyordum zaten. Adam bunca dayağı boşuna yemez. Ya bayılır şu çalakakıcı gibi, ya da bülbül olur şakır. Ağzını bile açmadığına göre, sağlam yürek var sende.

Bir sigara yaktı. Bir iki nefesledi adam. Sonra devam etti yeniden.

— Ama şunu bil ve bir daha bana, sakın sürüme yanaşma, iyi olmaz deme. Benim sanatım bu. Sen çobanlıkta ne kadar usta isen, ben de mal almada o kadar ustayım. Kafamı kızdırırsın sonra, sürer götürürüm malını.

— Helal olsun be ağa. Malımı süren senin gibi ustası olsun.

— Hah şimdi oldu kardeşlik. Şimdi beni dinleyin...

Üstlerinde bir gürültü oldu. Sustu adam. Üçü de kulak verdiler. Kumandandı bu. Onun sesiydi yukarıdan gelen. Kıdemli hemen ta-

nıdı. Son gelene kaydı gözleri bir bir süre. Acıyarak baktı. Öfkeye kapılırlarsa, söyletirlerdi adamı. Söyletirler, sonra da Hasan gerekeni yapardı. Bir dert sarmıştı ki başına.

Gri bir ışık vurdu iki parmak genişliğindeki pencereden. Biraz açıldı içerinin karanlığı. Ve kumandanın sesi, tüm gürültüyle duyuldu yukarıdan.

— Demek birinci parolayı bildi ha. Bu iyi işte. Sonunda yakaladık desene namussuzları. Cemil, sana teslim o kahpenin dölü. Göreyim seni, şakıt şunu. Şakıt ki, bülbül halt etsin.

Birden kesildi gürültüler. Bir başka ayak sesi gezindi üstlerinde. Kıdemli ellerini ovuşturdu.

— Yaşasın. Kurtardık yine paçayı. hem de nasıl. Savcı yetişti.

Sonra sevincinin nedenini açıkladı arkadaşlarına.

— Savcı dayak düşmanıdır. Bir tutuklu olduğunu duydu mu, ya kendi gelir alır. Ya da hemen istetir hükümete. Bu, onun ayak sesi. Kurtardık ki, ne kadar sevinsek azdır.

Dediği gibi de çıktı. İki candarma indi aşağı. Bileklerine kelepçeleri vurarak, art arda dizdiler onları. Yanlarına iki candarma daha verdiler. Savcı önde, onlar arkada kışladan, hükümetin yolunu tuttular...

-49-

Güzel bir yaz günü. Güneş, göğün doğu tepesinde ışıl ışıl yanıyor. Hasan erkenden kalkmış. Henüz hapishanenin kapıları açılmamış. Volta için hiçbiri dışarı salınmamış daha. Hasan, ağasının tembihi üzerine, çırağıyla her hafta hatırını sorduran Helvacı İbrahim'den bir kaval istemişti.

İbrahim, tüm isteklerini hemen yerine getiriyor. Ne ağası, ne İbrahim, kendileri geliyorlar yanına. Ama her hafta, hiç aksamaksızın para, sigara ve başka istekleri olursa yetiştiriyorlar.

Kızıyor Hasan. Neden böylesine benimsedi Zeynep'i. Neden, içinde tutuşan yalnızlık acısının tek söndürücüsü bildi onu. Bilmese, bel-

lemese böylesine aldanmazdı. Salt Zeynep için katlandı suskunluğa. Salt Zeynep üzülmesin diye, ağzını açıp asıl işi yapanlar şunlardır demediği gibi, demek isteyeni de susturdu. Ve bir yıla yakın bir süredir, hapiste yatıyor. Kaval aklına geldikten sonra yalnızlıktan kurtuldu Hasan. Onunla söyleşerek, içindekileri döküyor, rahatlıyordu.

Daha güneş doğmadan, dar, demir parmaklıklı pencerenin önüne dikilmişti. Hapishanenin basık tavanının altında, tam adam boyuydu bu pencere. İki karış genişliğinde, kerpiç duvara tutturulmuş kara boyalı demirlerle örülmüştü. Arkası tüm ranzayla kaplıydı Hasan'ın. Kapı, sövelerinden çıktı çıkacak. Gardiyan Şakir Efendi, tutukluların tümüne güvenir. Kapı açık kalsa, hiçbirinin çıkıp gitmeyeceğinden öyle güvenlidir ki...

Hasan, gününü yetirmişti artık. Savcının haberi gelir gelmez bırakacaktı onu Şakir Efendi. Öyle demişti. Ve hapisten çıkar çıkmaz, Kenan'ın yanına varacaktı Hasan. Kaç yıldır yanındaydı ağasının. Hesabını görüp alacağını aldıktan sonra çekip gidecekti.

Hiç durmayacaktı ovada artık. Ova insanının kalleşliğinden yılmıştı. Yine kendi dağlarına çekilecek, parası yeterse bir tarla alıp bir daha ovaya inmeyesiye yerleşecekti.

Kavalını ağzına almıştı Hasan. Güneşin daha doğmamış uçlarına doğru üflemeye başladı. Tutukluların tümü, bir sabah öyküsüyle gözlerini açtılar. Hasan coşmuştu yine. Ve o coşkuyla, dağları, dağların özgür havasını anlatıyordu. Yücelerden ses veriyordu, bugün. Yüceler dile geliyor, özgürlüğü, bağımsızlığı ve mutluluğu anlatıyordu.

Bir evren vardı duvarların ötesinde. Bu evren, kucağını açmış bekliyordu onu. Buradan çıkınca, dağlara, dağların serinliğinde mutluluğa ulaşacaktı. Zeynep gelip çakılıyordu burasında aklına. Zeynep...

Hiç haber alamamıştı Zeynep'ten. Ama biliyordu ki, o çoktan evlenmiştir. Daha hapse girmeden büyüdüğünü sezinlemişti onun. Hapiste bir yıl boyunca hep onu düşünmüştü. Güzel kızdı. Kısmeti bol olurdu. Ve bir ağa oğlu, çeker alırdı kuşkusuz. Almıştır bile...

Kardeş yüreğiyle mutluluğunu diledi Hasan. Hep böyle oluyordu zaten. Kardeş sevgisi miydi yüreğindeki, yoksa tutkun mu Zeynep'e seçemiyor. Belirsiz duyguların çırpıntısında ne yaptığını bilmiyor. Kavalı karışıyor. Kavalından çıkan havalar bir coşku, bir üzünç oluyor.

Yine öyle oldu.

Özgürlük muştusunu vururken, sıla özlemine geçiverdi. Bir gitseydi şimdi Mendore'ye. Zeynep evlenmemiş olsaydı. Karşılaşsaydılar. Onsuz geçen bir yılı anlatsaydı Hasan. Kavalıyla... Ve Zeynep yine eskiden olduğu gibi, dizinin dibine otursa, boynuna sarılsaydı. Kardeşlikten çıkıyordu Zeynep. Bir sevgili haline geliyordu yine. Kaval umutsuzluğu vurdu. Sonra coştu birden. Aklında dolaştırdığı karışıklığın, aydınlanmasından kıvançlıydı. Evet. Kardeş özlemi değildi içindeki. Sevda özlemiydi.

Ve bu yüzden hiç kalamazdı ovada. Bir an önce çekip gitmeliydi. Bir an önce, dediğini dediği yere vardırıp Kenan Ağa'nın elini öpmeliydi. Gayri ben de bir ağayım dağ yöresinde. Gariplerin Yetim Hasan Ağa'yım. Zeynep bana yaraşır. Ver ağam, diyebilirdi.

Zeynep beklerdi onu. Sonuna dek beklerdi. Böylesine uzun sürmüş bir uyuşmanın sonucu böyle bitmeliydi. Helvacı'nın çırağı iki kez kaçırmıştı ağzından. Zeynep onu görmeye gelmiş. Ama babası bırakmamış. Daha kötü olur. Onu bırakırlar, beni alırlar. Yerine. Hasan senin oralara gelmeni istemiyor. Senin yerine ben gittim. Anlattım gitmek istediğini. Sakın ha, diyor. Eğer gelirse, bir daha yüzüne bakmam, dedi gibi sözlerle önlemiş gelmesini.

Bu da gösteriyor ki, Zeynep unutmadı onu. Unutmayacak. Öyle olunca da bekler. Gerekirse ölünceye bekler onu Bal Kızı...

Güneş, Hasan'ın kaval sesine doğuyordu sanki. Kıvançlı, oynak bir hava tutturmuştu. Artık içinde yeşeren güveni söylüyordu şimdi. Beklerdi Zeynebi. Bunca zaman bekledikten sonra, birkaç yıl daha beklerdi. Kenan Ağa sözünden çıkmazdı kızının. Zeynep babasını ne kadar seviyorsa, o da kızını öyle sever. Evlenmeyeceğim dedi mi, veremez kimselere. Ve Hasan ister sonunda. Hasan isteyince, varıyorum der Zeynep. Sonra dağlarda yeşeren ekinler. Güneşin yangınında sararıp kuruyan başaklar. Ve dövende, tarlada el ele, yan yana ikisi...

Çalıyordu Hasan.

Durmadan vuruyordu kavala. Nefesini kısmadan, türküyü aralıksız çıkararak.

Tutuklular, dirseklerinin üstünde yan gelmişler. Hasan'ı dinliyorlar. Kaç kez yalvarmışlardı. Çevresine toplanıp, gamımızı dağıt diye eteklerine yapışmışlardı. Ama duymazdı onları. Canı istemedikçe, vurmazdı kavalına.

Şimdi canı istemişti işte... Belki de ayrılacağı bugünü hiç unutmamacasına kazımıştı akıllarına. Bir ses çıkarsalar. Bir kıpırdansalar bırakıverirdi. Yaşamları boyunca anlamadıkları doğa, kafalarının içinde kelimeleşmişti. Kendi yaşamlarını, küçük mutluluklarını anlatıyordu ince kaval sesi. Ama bir başka biçimde...

Gardiyan, cezaevinin kapısını açıp Hasan'ı özgürlüğüne kavuşturmak için gelmişti. Günü dolmuş, savcıdan bırakılsın yazısı ulaşmıştı. Ama dikenli telle örülmüş avlu çitinin başında dikilip kalmıştı. Candarmalar, kendilerinden geçmişler. Omuzlarında silahları, gezinmeyi bırakmışlar. Dinliyorlar mı, dinlemiyorlar mı belirsiz...

O da kaldı olduğu yerde. Hasan'ı dinliyor. Kapının iki yanında, volta avlusuna gölge veren akasyaların yaprağında oynaşan yel bile durmuş. Hasan nefeslendikçe, daldaki serçenin kısa cıvıltısı duyuluyor sade.

Hasan, yoruldu sonunda. Sabahın ilk aydınlığından beri kaval çalıyordu. Zamanı unutmuş, tümüne de unutturmuştu.

Tutuklular birden dikildiler. "Yaşa, varol, nurol..." bağırışları kapladı damın içini. Kapılar açıldı hemen sonra. Güneş tüm ışığıyla doldu içeri. Ve Şakir Efendi'nin gür sesi patladı bir muştu gibi.

— Bana kalsa, seni bırakmam Hasan. Burada olduğun, kavalı ağzına aldığın zaman, unutuyoruz dünyayı. Arkadaşların da unutuyorlar. Zamanın nasıl geçtiği bilinmiyor. Ama özgürlük saati çaldı. Artık sen bizim değil, dışarının malısın. Haydi bakalım. Hazırlan ve vedalaş...

Sesini çıkarmadı Hasan. Gözlerinde bir sevinç kıvılcımı parladı. Boynunu yana eğip baktı gardiyanın gözlerine. Gitti. Tutuklularla tek tek vedalaştı. Sonra, Hacı'nın Osman'a bıraktı kavalını. Yanından ayrılmaz, öğrenmeye çabalardı Osman. O, çarşıdan yenisini alacaktı.

En son, gardiyan ve candarmalarla el sıkıştı. Ve tutukluların tümünü avluda el sallar bırakarak, bohçası kucağında yürümeye başladı.

Köye vardığında, Kenan Ağa'sını bulamadı ilkin. Kente inmişti. Akşama gelmesi bekleniyordu. Hanayın kapısında dikildi bir süre. Sonra birden Zeynep gördü onu. Eskiden olduğu gibi, kollarını açarak koştu. Top gibi sıçradı yanına gelince. Boynuna sarıldı Hasan'ın.

Hem ağlıyor, hem kıvancından yerinde duramıyordu.

Gözlerini, gözlerine dikti. Özlemini böylece gidermek çabasıyla kanasıya baktı Hasan'a.

— Öyle özledim ki, efem seni. Öyle sıkıldım ki sensiz. Yaşam anlamını yitirdi. Kaç kez dedim babama. Hatta bir defa kente kadar gittim. Ama salmadılar. Helvacı Emmimle babam, senin, beni orda istemediğini söylediler. Neden istemedin beni bicik efem? Yoksa, eskisi kadar sevmiyor musun artık. Yoksa darıldın mı bana? Babam hapisliğine neden oldu diye, bana da kızdın mı? Hiç senin dediğin gibi değilmiş. Şimdi köyün yarısından fazlası bizim. Hep satarmış babam senin götürdüğün ekinleri. Yardım olsun diye değilmiş. Yanılmışsın efem. Yoksa bu yüzden mi darıldın bana? Desene...

Nefes nefese kaldı. İçindekileri söylemiş olmanın rahatlığıyla baktı tekrar gözlerine. Gözleri berrak, bakışları kuşkusuzdu.

— Ben sana darılabilir miyim Zeynebim. Dama gelmeni istemedim. Çünkü, orası senin göreceğin bir yer değil. Senin gibi güzel ve de içli bir kız üzülürdü sonra. Bunun için dedim ki, babana, sakın olsun gelmesin buraya. Ölücü değilim ya. Çıktığımda gelir, bol bol kaval çalarım ona. Gönlünü eylerim.

— Ben gönlümü eylemeni istemiyorum ki senden. Seni görmek. Yanında olmak yeterli. Yokluğundan büyük acı mı olur benim için. Anam, babam, efelerim hep yanımda. Ama hiçbiri senin gibi değil. Hiçbirine senin kadar yakın olamıyorum istesem de... Artık babamı sevmiyorum, biliyor musun? Senin tutuklanmana neden oldu para hırsı. Köylü de sevmiyor artık. Ekinimizi elimizden ucuza aldı, bize bile pahalıya sattı diyorlar.

— Halt ediyorlar. Baban iyilik etti Zeynep. Çok bir büyük iyilik etti.

— Hiç bile değil. Parayla sattı ekini...

— Parayla satmış bile olsa, açlığını giderdi kentlinin.

— Yoksa biliyor muydun sen de?

Gözlerinde bir bulut belirdi Zeynep'in. Bir öfke yığınlaştı bakışlarında. Ürktü Hasan.

— Bilmiyordum Zeynep. İçerde öğrendim. Ama sonra çok düşündüm bunun üstünde. İlkin ben de senin gibi kızmıştım. Hatta, bir daha gelip yüzüne bile bakmayacaktım babanın. Sen olmasaydın. Söyleyecektim de... Olmadı. Sonra zaman geçti aradan. Düşündüm ki, bir iyi yanı vardır yine bunun. Kentli tümden aç kalacaktı o buğdaylar olmasa.

— Ama doğru değil. Aldığı gibi satsaydı. Köylüden ölçeğini beş, sonraları on liraya almış. Arpa da karıştırmış içine. Koyunları daha çok ekin almak için satmış. Durmadan toprak aldı. Dedim ya, köyün yarısı bizim şimdi.

— Olan oldu artık. Elden gelecek bir şey yok...

— Öyle. Yok ya, kızıyor insan yine de...

Yine bakıştılar. Hasan'ın da kendisi gibi oyuna gelmiş olması Zeynep'i sevindirdi. Demek bilmiyordu. Bilmiyordu ya. Bilse hiç karışmazdı öyle işlere Hasan Efesi. Karışmaz, hatta belki önlemeye bile çalışırdı. Daha üstüne varırlarsa, gider haber verirdi. Haber verince de... Babasını tutuklarlardı bu kez. Yüzüne bakmazdı bir daha Hasan Efesinin. Bakmaz, küserdi. Belki bu yüzden, bilse bile boynunu bükmüştü demek.

Sarıldı tekrar.

— Benim bicik Hasan Efem. Demek beni düşündün ha?

— Seni düşündüm ya. Yeryüzünde, benim düşüneceğim başka kimse yok ki Zeynebim.

— Öyle ya. Kimse yok benden başka. Ama benim olduğu halde, ben de hep seni düşündüm. Neden?

Baktı Hasan. Bunun nedeni, kelimelerle anlatılmazdı. Kavalı olsaydı yanında. Çarşıdan aldığı vardı sahi. Arandı. Yeni kavaldı. Eskisi kadar iyi anlatmazdı içindekileri. Ama en iyisini seçmişti arayarak.

Zeynep onun arandığını görünce hayıflandı.

— Bana bıraktığın kaval vardı ya efem. Ben onu bir gün yere düşürdüm. Arabanın altında kaldı. Atılıp alacaktım ki, Irgat Ali önüme geçti. Az daha ben de çiğnenecekmişim.

— Sakın ha. Kaval mı yok. Ben kendi bile oyarım kaval. Hem de en bir birincisinden. Ama hazırı varken, uğraşıya girmiyor kişi. Kentten gelirken aldım geldim bir tane.

Çıkardı kavalı. Tam çalmaya başlayacaktı ki, Kenan Ağa geldi. Tekrar çıkınına soktu kavalı. Eğildi, elini öptü Kenan Ağasının. Kesik, kısa cümlelerle konuştular bir süre.

— Kurtuldun mu?

— Sayende ağam.

— Sevindim buna.

— Sağol ağam.

— Doğru geldin değil mi?

— Pazara uğrayıp bir kaval aldım geldim.

O öyle deyince, bir sıkıntı bastı Kenan'a. Sürüyü satmış, parasıyla ekin aldıktan sonra, tarlaya çevirmişti. Yeniden sürü düzmeye hiç mi hiç niyeti yoktu. Daha doğrusu, Hasan'la bir arada görünmekten çekiniyordu.

Hasan anladı durumu. Anladı ya. Zeynep yanlarındaydı. Sofraya birlikte oturdular. Sonra kendi eliyle kahvelerini pişirip geldi Zeynep. Hasan gözünün içine bakıyor gitsin diye. Gitmiyor kız. Çöreklenip oturuyor yanlarına.

Oysa, hesap görmeye geldi Hasan. Hesabını görüp gidecek. Dağ yakasında bir tarla alıp bir ağa olacak. Ve sonra, gelip Zeynep'i isteyecek babasından. Korktuğuna uğramadı. Zeynep kimseye varmamış henüz. Bu bir işaret ona, beklemesi bir delil.

Sonunda uykusuzluğu ağır bastı Zeynep'in. Zorla kalktı yerinden. İyi geceler dileyip kendi odasına geçti. Sevindi Kenan. Kızının yanında anlatamıyordu durumu Hasan da...

Zeynep gider gitmez, sözü açtı Hasan.

— Ağam, bir yıllık tutukluluk döneminde düşündüm. Durum açığa çıktı. Beni kaçakçı bellediler. Senin yanında olmam, çamur sıçratır sana da... Dedim ki, kendi kendime. Hasan, çıkar çıkmaz git ağana. Hakkını yerde komaz. Gör hesabını, kendi köyüne çekil git. Bilmem ne dersin?

Kenan, sorunu bu kadar kolay çözmüş olmanın sevincine düş-

tü birden. Gözleri ışıladı. Uç bulup kendisinin söylemek istediği şeyleri bir çırpıda sıralayıvermişti bu dağlı. Yaman bir oğlandı. Yaman bir oğlandı ki...

— Koç Hasan'ım. Sen benim bir kızanım, bir kardeşim, oğlum gibisin. Senden ayrılmak müşkül. Sensizlik zor. Ama dediğin doğru. Madem öyle karar kıldın. Madem kendi kanadında uçmak istiyorsun engel olmam sana. Ben düşünüyordum ki, sen bizi bırakmazsın. Şuradan, kendi tarlalarımın yanından bir tarla alırız sana. Bir de eli kınalı bir kız... Yine birlikte oluruz. Yine baba oğul gibi geçinir gideriz. Ama madem öyle istiyorsun. Engel olmam sana.

Cüzdanına davrandı. Altı tane yüzlük çıkardı oradan. Dürdü. Uzattı.

— Hakkın bundan fazla eder Hasan'ım. Ama yanımda bu kadar var. Dilerim Tanrı'dan gönlüne göre versin. Dilerim ki, tarlaların ekin, kesen para dolsun. Benim elimden gelen bu.

Para fazla gelmişti Hasan'a. Almadı ilkin.

— Ağam, pazarlığımız böyle değildi. Fazla veriyorsun.

— Hiç fazla değil Hasan. Sen, bana çok kazandırdın. Verdiğim, kazandırdığına orantılıdır. Hiç tasa etme. Eğer hakkın olmasaydı vermezdim. Ne dedin demin, ağam, hakkımı yerde komaz dedin. İşte benim yaptığım bu. Onun için hiç çekinme al. Güle güle harca. İçerde dikilmiş pusatların, tütün hakkın da duruyor. Onları da dilediğin gibi alıp gidebilirsin.

Bir süre oturdular yine. Gece yarıyı aşıyordu. Hasan toplandı.

— İznin olursa, ben gideyim ağam.

— Yo... Olmaz. Bu gece benim konuğumsun.

— Öyleyse helallaşalım. Sabahleyin siz kalkmadan yola düşeceğim ben.

— Benden yana bir karınca bacağı kadar hak geçtiyse, anamın ak sütü gibi helal olsun.

— Benden yana da...

Tekrar elini öptü ağasının. Geceleri buğday taşırken yattığı odaya geçti. Yatağı olduğu gibi duruyordu. Yorganını açtı. Uzanır uzanmaz uyurum sanıyordu. Uyuyamadı. Zeynep takıldı aklına: Bir sü-

re onu düşündü. Kenan, düşündüğünü belli etmişti. Zeynep'i istemeye kalkışmak, törelere karşı gelmek demekti. Anlamıştı bunu. Kaçışının asıl nedeni de buydu zaten. Bir an önce uzaklaşmalıydı buradan. Kararını kesinleyince uyudu.

* * *

Sabahleyin, hanay uyuyordu kalktığında. Yorganını dürdü. Eşyalarını topladı. Bir çıkın yaptı. Ve yine tümünü uykuda koyup gitmek üzere avluya çıktı.

Birden durakladı. Zeynep ona bıraktığı kavalı düşürüp kırdığını söylemişti. Hem bundan sonra kaval gerekli değildi ona. Bir çiftçi olacaktı. Bir çoban değil. Coştuğu zamanlar, kaval çalmak isterse, yeni birini oyardı. Kendi eliyle. Ve artık kimseye vermezdi onu. Zeynep dışında, kimsenin elini sürdürmezdi.

Zeynep'in odasının, hem Kenan Ağa'nın odasına, hem de sayvana açılan iki kapısı vardı. Sayvan kapısını açtı. Zeynep derin uykuda. Karanlık, iyi görmesine engel oluyor. Ama karanlıkta ve uykuda bile öylesine güzel ki Zeynep.

Başucuna diz çöktü. Bir süre seyretti onu. Nefes alışlarını dinledi. Sonra, kavalı yastığının yanına bırakarak çıktı.

Hiç geri bakmadan, kente doğru yürümeye başladı.

* * *

Zeynep sıkıntıyla uyandı. Döndü yatakta. Dönünce, eline bir şey değdi. Korkuyla irkilip yokladı eline değeni. Bir kavaldı bu. Aldı. Bağrına bastı. Uzun uzun kokladı. Hasan Efesi bırakmıştı bunu.

Bırakmıştı?..

Öyleyse?

Öyleyse kendisi gitmişti. Dün anlayamamıştı bunu. Hem haberim yoktu kaçakçılıktan demişti. Ama hapisten çıkınca doğru köye gelmişti. Neden? Demek hesap görmeye geldi babasıyla. Çobanlık haklarını almaya geldi. Aldı ve gitti...

Başka türlü bırakmazdı kavalını. Kente giderken de öyle yapmaz mıydı? Bir kavalını bırakırdı Zeynep'e... Şimdi de gitti o. Bıraktı onu. Yoksa, gitmeyecek olsa, tatlı tatlı çalardı. Ağlatırdı onu.

İçinde kıpır kıpır beliren sevdasını yüzüne vururdu. Kaval se-

siyle sarsılır, sarılırdı boynuna o zaman. İçinin ateşiyle onu yakmak hevesi duyardı. Ve yakardı da...

Bu düşünceler geçince aklından, zıplayıp kalktı.

Şimdiye değin, böylesine kesin değildi içindekiler. Bir ağabey sevgisi gibi geliyordu ona. Ama isteyenler. İsteyenleri geri çevirirken, içinde kıvılcımlanan sevinç... Birden gözünün önünden geçti.

Demek anlamıştı bunu Hasan. Anladığı için, gidiyordu buradan. Zeynep'i acılarıyla baş başa bırakarak. Bir başkasının olmasına göz yumarak. Yürekli bilirdi onu. Zeynep'i bir başkasına vermektense, ölmeyi göze alacak kadar yiğit bellerdi. Yanılmış.

Yok, yüreksiz olamaz o. Yüreksiz olsa, kendi yerine babasını yatırırdı damda. Duyduğuna göre, candarma yakaladığını çok dövermiş. Onu da dövmüştür. Öylesi dayağa dayanan kişi ödlek olamaz. Bir nedeni vardır bunun. Zeynep'in onu sevdiğini bilmiyordur. Bilse...

Bilse bırakıp gider mi hiç. Bir ağabey, kardeş sevgisi sanıyordur içindekini. Dağlı o. Yıllar boyu çaldığı kavalda, sevdayı kutsallamış bir kişi. Sevda gelip çakılsa bağrına. Bir ateş gibi yaksa onu. Ölümü yeğler ayrılığa. Bilmiyor. Söylemedi ki...

Oysa, anlaması gerekmez miydi? Hasan'ın yanındayken Zeynep'in uçmaya hazır bir kuş gibi hafiflediğini nasıl bilmezlikten gelirdi. Daha ne isterdi sevda için? Daha ne gerekti ki... Yanıp tutuşuyordu onun için işte. O yanıp tutuşurken, Hasan bırakıp kaçıyordu. Olacak iş miydi bu? Madem onu bırakıp gidecek, bir armağan bırakmanın, hem de armağanların en değerlisini bırakmanın anlamı ne?

Alsın kavalını. Birlikte götürsün. Hem onun armağanı sayılmaz ki bu. Hiç çalmadı daha. Ha, gidip çarşıdan kendisi bir kaval almış. Ha bu... Eğer babası gelmeseydi akşam. Eğer içindekileri anlatmış olsaydı bununla. O zaman bir değer kazanırdı. Yoksa...

Kalktı yerinden.

Ayaklarının çıplaklığına aldırmaksızın, kent yolunda koşmaya başladı.

* * *

Hasan, köyden iyice uzaklaşmıştı.

Doğudan tatlı, ılık bir yel esiyor. Açık bağrından girip tüm be-

denini okşuyor. Dayanamadı Hasan. Yolun kıyısına çekilerek, yumuşak toprağın üstüne uzandı.

Özgürlüğünü tatmanın kıvancıyla birden dalmış.

Kaç zamandır çobanlık yapmasa da, kulakları eski alışkanlıklarını yitirmemiş. Hatta cezaevinin duvarları bile etkilememişti kulaklarının alışkanlığını.

Bir ayak sesiyle gözlerini açtı. Üstündeki uyuşukluk gitmiş, rahatlamıştı. Herhalde biri kente gidiyordu. Bu kadar erken kim yola düşebilirdi ki... Sabahın olmasına çok vardı daha. O kadar az uyumuştu ki, odasında. Belki gece yarıyı aşalı çok olmamıştır.

Başını hafifçe kaldırdı hendekten. Geçeni izlemeye başladı. Bir kadındı bu. Eteklerinin savruk hışıltısından belli ki, yollara düşen kadın. Ay, yüzünü neredeyse karartacak. Yıldızlar kıvır kıvır. Ve yolda koşarak gelen bir kadın...

Düşünce görse bunu. Hayra yormaz Hasan. Bir kadının, gecenin içinde kent yolunda koşması akıl alır iş değil. Kim ki? Niye böyle seğirtiyor ki?..

Biraz daha yaklaşınca tanıdı Hasan. Zeynep'ti bu... Hay deli kız. Düşmüş ardına geliyor. Olası iş mi? Başına bir şey gelirse yollarda. Ya ardına ana babası düştüyse? Hiç sesini çıkarmamalı. O geçip gittikten sonra, başka yönde tutardı yolu. Biliyordu ki, Zeynep aklına koduğu bir şeyi yapar. Kente, orada da bulamazsa, ta, Kayalar köyüne kadar gider. Bulur onu sonunda. Bulur ve istediğini söyler.

Bir kez ardına düşmüş. Daha yarı yolda geri çevirmeli onu. Anlatmalı ki, gidişi temelli değildir. Dönecek. Dönecek ve Kenan Ağa'dan kızını isteyecek. Hem de güçlü olarak. Bir Hasan Ağa olarak gelecek. Yoksa, mümkünü yok kızının yöresine yaklaştırmaz onu Kenan Ağa...

Tam önüne gelince seslendi.

İlkin korkuyla durdu Zeynep. Sonra sesi tanıdı. Atıldı boynuna. Sarıldı sıkıca. Ağlıyordu. Bir çocuk gibi, hem koşmuş hem ağlamıştı yol boyu. Başını göğsüne yasladı. Gözyaşlarını Hasan'ın yakasız gömleğine içirdi. Ve kollarının tüm gücüyle sıktı onu.

Durmadan ağlıyor.

Sussa...

Ağlamasa...

Belki anlatacak gidişinin nedenini Hasan. Ama ağlaması öylesine dokunaklı ki. Ağzını açamıyor. Açsa, kekeleyeceğini, hiçbir şey söyleyemeyeceğini anlıyor. Saçlarını, omuzlarını okşuyor Zeynep'in. Hıçkırıkları giderek içine dönüyor. O okşadıkça, sokuluyor ve teninin tüm ısısı akımlaşıyor, Hasan'ın bedeninde. Kenetleniyorlar. İki diri beden, sarılıyor birbirine. Zeynep başını kaldırıyor bir kararla. Ve ağzını, Hasan'ın ağzına kapıyor. Bir süre, öyle kalıyorlar. Yanıyor ikisi de... İki kor parçası gibi...

— Kaçtın ha...

Bir hıçkırık gibi söz. Kızgınlık, kırgınlık yerine hınç alır gibi.

Hasan, dayanamıyor artık. Eğiliyor kendiliğinden. Ve Zeynep'in, dolgun, küçücük pembe dudaklarını ağzının içinde tutukluyor. Yaslanıyor Zeynep. İnce gömleğinin altından, diri göğüsleri sürtüyor Hasan'ın açık bağrına. Ağzından, göğsünden yücelen bir ateş, buhar oluyor içinde. Tüm düşününü yitiriyor Hasan.

Sarıyor Zeynep'i. Sıkıyor. Ve kemikleri kütürdüyor kızın.

— Bal Kız. Bal Kızım. Zeynebim...

Sonra irkiliyor birden. İtiyor kızı göğsünden.

— Gecenin yarısında kent yolunda ne arıyorsun sen?

— Seni.

— Neden?

— Bırakıp gittin beni. Burada bir başıma bırakıp gidiyordun. Anladım bunu. Ve ardına düştüm. Bensiz gidemezsin. Beni bırakamazsın. Ben seninim. Hasan Efemsin benim. Her bir şeyimsin. Anam, babamsın. Ve de bicik efemsin. Al beni de. Götür gideceğin yere. Götürmesen de gelirim ben. Ta, Kayalar'a kadar. Sonra sora Bağdat bulunur demişler. Bulurum seni. Kaçırmam.

Kollarını uzattı. Tekrar sarılmak istiyordu. Artık, kelimeler anlamını yetirmişti. Anlatmak istiyordu Hasan. O bir ağa kızıdır. Kendisi çoban. Ve yeryüzünün ayrı dağları bir araya gelse, kavuşup kenetlense, yedirmezler Zeynep'i ona.

Dinleyen kim. Engel olamıyor kızın isteğine. Güçlü, yiğit Hasan

gitmiş. Son buluşmayı mümkün olduğunca değerlendirme çabasında bir sevdalı gelmiş yerine.

— Etme Zeynebim. İyi değil yaptığımız.

— İyi... Hem de çok bir iyi.

Sarılıyor yeniden. Ve ekliyor.

— Korkma. Kimse duymadı kaçtığımı. Bir ara uyandım. Baktım ki, kavalını bırakmışsın. Kaçtı, dedim. Benden korktu. Dün bakışlarından anladım her bir şeyi. Sevdalımsın benim. Ben de senin. Korkma. Hiçbir şey yapamazlar. Duysalar bile biz uzaklarda oluruz. Yakalayamazlar. Al götür beni. Sonra derim ben babama. Derim ki, Hasan Efeme sevdalıydım. O koyup kaçtı beni. Ardından gittim. Dağköyünecek.

Sokuluyor. Isı bir kez daha sararsa bedenini. O sert göğüsler bir kez daha sürtünürse, kendini bırakacak Hasan. Zeynep anladı bunu. Anladığı için varıyor üstüne. Sarılmak, o doyum olmaz yangına bir kez daha düşmek istiyor.

Bırakmıyor Hasan. Saçlarından kavrayıp burkuyor başını. Biraz aralanıyor Zeynep. Ama elleri bir arayışın içinde. Okşuyor erinin her yanını. Dayanamıyor Hasan. Tekrar çekiyor kendine. Ve eriyorlar. Bir damla olup toprağın üstüne düşüyorlar sanki... Bir tohum oluyorlar. Sevda tohumu. Toprak, ağzını açmış bekliyor onları...

Ay, son ışıklarını gönderiyor üstlerine. Bir gülücük var yüzünde. Yılların sılasını altındaki kaynaşmış bedenlerle birlikte yaşıyor gibi.

Zeynep'in elleri çalak. Hasan'ın gömleğini devşirme çabasında Zeynep. Ve Hasan, önlemek istiyor onu. Ağa kızına yapamaz bunu. Adımlarını attıkları kapının ardı karanlık. Ay gülüyor şimdi. Yıldızlar balkıyışlarıyla göz kırpıp durmayın diyorlar. Ama içi başka Hasan'ın. Biliyor. Kenan Ağa yedirmez Zeynep'i ona. Eli uzundur. Ve bir ağa, onurunu lekeleyen kızı olsa öcünü alır. Hasan'ı temizler hiç kuşkusuz. Önemli değil bu. Zeynepsiz bir yaşam, zaten yitiktir. Ama Zeynebi de vurdurur. Kolu uzundur. Zeynep bilmez bunu. O, sevdasının odunda tutuşmuş bir keklik şimdi.

Tekrar tutuyor omuzlarından. Bunları anlatacak. İtiyor Zeynebi. Gömleği açılıyor. Ve açık yakasından, göğüsleri dışarı fırlıyor Bal

Kızın. Yarı aralık dudaklarında, bir utanmazlığın tüm baştan çıkarıcılığı. Umursamıyor Zeynep. Bir alay yanıp sönüyor gözlerinde. Bir çağrı el ediyor durmaksızın.

Kenan Ağa, elinde silahıyla geliyor aklının ucuna. Sonra, önünde direnip duran güzelliğe kayıyor aklı. Ölüm öylesine kıvanç verici geliyor ki... Ama Zeynep. Bırakmazlar onu. Ne korkunç öyküler dinledi o. Bir ağa, ırgatlarından biriyle kaçan kızını, kendi eliyle, hanayındaki tüm ırgatlara peşkeş çekmiş yıllar önce. Hem de sevdalısının önünde. Sonra ikisini birlikte öldürmüş. Törebilmezliği böyle cezalandırmış aklı sıra. Dayanılmaz buna. Yapar mı yapar Kenan.

Ama sokuluyor Zeynep. Dayanılası değil. Tüm korkuları silip yitiren bir güzellik, bir ateş bu. Birden, sarılırken yere düşen kaval takılıyor gözüne. Kurtuluş umudu gibi sarılıyor ona. Ve göğsüne kapanmış Zeynep'ten ilk kez alıyor düşüncelerini.

Diliyle anlatamayacağını, kavalıyla söylemeye başlıyor. Zeynep anlar. Aklı, sevdanın tutuşmasında bile olsa anlar dediklerini.

Yasaları. Yoksulluğu, ana baba sevgisini ve sevdayı söylemeye başladı. O götürürdü onu. Cennet, Zeynebinin bastığı yer, cehennem onsuzluktu. Kendinden iyi kimse bilemezdi bunu. Ölüm, adının anılması bile değmeyecek basit bir olay, sevdasının yanında. Ama Hasan'ı vurmazlar ki sade. Öyle olsa, Zeynebinin bir gülüşü için tüm yaşamını göz kırpmadan verir. Nasıl verdi yıllarını, öyle... Ne var ki, ağa, onuruyla yaşayan kişidir. Bir kez, ırgatı kızını kaçırmış. Göz yummuş buna dedirteceğine, tüm varını harcar, bu lekeyi temizlerdi üstünden. Önemli olan Zeynep'in yaşaması. Üzünçlü de olsa, sevinçli de...

Gelesiye gidiyordu o. Gelecekti. Hiç kuşkulanmasın. Belki gelecek yıl, belki öbür yıl. Mutlaka gelecekti. Sevda, beklemekle olurdu. Eğer bekleyemeyecekse, eğer yanında bir er nefesinin kokusunu böylesine özlediyse, kim olsa fark etmezdi. Ama yok gerçekten Hasan'ı seviyorsa, beklemeyi bilirdi. Bu birinci koşuldu sevdada. Anası bir sevdalıydı onun. Öyle bir sevdalı ki, babası, evlendiklerinin altıncı ayına varmadan yitip gitmişti, tüm köylüsü üstüne düşmüştü de, dönüp kimselere bakmamıştı. Sevdanın ölçüsü, mihengi budur işte.

Ağa kızı, ağa töresini iyi bilirdi. Bildiği için de, başlarına gele-

cekleri anlatmasının bir gereği yoktu ona. Anlardı. İlkin Hasan'ı vururlardı kıstırsalar. Bu ağalar öylesine onur düşkünü olurlardı ki, dağlar kralı Çakıcı Mehmet Efe'ye bile kız vermemişlerdi. Zorla da alınmazdı töreye göre. Bir dağlı olan Hasan, töreleri uygulardı. Şimdilik. Ama gelecek yıl, tarla, dam sahibi olup kendine Hasan Ağa dedirttikten sonra... Bakalım gücü yeterse vermesin Kenan Ağa...

Göğsüne kapanmıştı Zeynep. Yeniden ağlamaya başlamıştı. Şimdiye değin böylesine güçlüklerle karşı karşıya olduklarını hissetmemişti. Şimdiye değin bir sevda değildi içlerindeki. Bir tomurcuktu. Rengi, kokusu bilinmeyen bir küçük tomurcuk. Öyle bir açmıştı ki birden. Dayanılmazdı buna. Kavalın anlattıkları doğru olduğu halde bile dayanılmazdı.

* * *

Kenan ayak yoluna itmek için kalkmıştı. Avluya çıkar çıkmaz duraladı. Yine bu deli çobanın kavalı ayaklandırıyordu doğayı. Coşmuştu Yetim. Öyle bir coşkuluydu ki bu, Kenan bile anladı dediklerini. Gitmekten. Ayrılığın güçlüğünden söz ediyordu. Yoldaşlığın, canbirliğinin keyfini, ama önündeki engelleri anlatıyordu.

Yolcuydu artık. Gecenin içinde dalga dalga yayılan bir öyküyü keyifle dinledi. Helaya girip çıktıktan sonra, yatağına sırtüstü uzanıp ellerini başı altına alarak yorumlamaya başladı. Kaç zaman vardı ki, özlem duyuyordu. Garip'in kavalına. İşte şimdi, coşmuştu yine. Giderken tümünde ılık bir armağan bırakmak istemiş olmalıydı.

Ah, Zeynep uyanık olmalı, neler dediğini sormalıydı ona. Her zaman en iyi o anlardı. Çobanın kavalının dediklerini. Yorumlardı. Yorumlardı da, masalcı nineleri geçti diye şaşıp kalırdı Kenan. Daha gündüzden, ne çalacaksa anlatıyor mu ne bu kıza, diye şaşardı.

Anlatmıyordu. Biliyordu ki, kızının yüreği çok inceydi. Anlayışı çok yaman. Kendiliğinden çözüp söylüyordu bunu. Şimdi uyanık olsa...

Olmadığı nerden belli. Belki onu çağırıyor Hasan. Ben gidiyorum. Haydi sen de gel, diyor. Belki gitti bile yanına. Gitti de, ikisi birlik, alay ediyorlardır nasıl anlattık diye. Bir şey var bu kavalda. Bir şey var ki, Kenan anlamadığı halde, kızı anlıyor.

Bir giz vardı aralarında demek. İrkildi birden. "Keserim. İkisini de keserim sonra," diye mırıldandı. Başka türlü mümkünü mü vardı Hasan'ın dediklerini anlamanın? Neden buydu. Ve şimdi aynı anlaşılmaz öyküleri vurduğuna göre çoban, kızı çağırıyor olmalıydı. Ben babanla hesabı kestim. Gidiyorum. Sen de gel, gibilerden.

Gider miydi kızı? Giderdi hiç kuşkusuz. Öyle yetişmişti o. Kasabaya kadar inmemiş miydi Hasan'ı görmek için? Zor önlememiş miydi cezaevine gidişini? Şimdi de ardına takılır giderdi. Seyreyle çalkantıyı ondan sonra. Kenan Ağa'nın güzel Zeynebi, yanlarındaki çobana kaçmış. Meğer kimsenin haberi olmadan sevişirlermiş... Daha binlerce söz. Ve iki paralık olan onuru...

Hasan iyi çocuktu. Mertti. Dürüsttü. Gık dememişti onca dayağı yediği halde. Hapislik tehlikesi baş gösterdiğinde bile ağzını açıp tek kelime söylememişti. Ama iyi biliyordu ki, her şeyi öğrenmişti. Neden sustu? Salt Zeynep içindi bu. Yoksa dağlılar, aldatıldıklarını öğrendiler mi, kudurmuş kaplana dönerler. Saldırırlar ki...

Eşek hırsızı, kurtulup geldiğinde anlatmamış mıydı olanları. Adam az daha söyleyecekmiş yaptıkları işi. Hasan engellemiş. Oysa, iyi biliyordu o anda Hasan'ın tüm dünyasının yıkıldığını. Yine haberci gelen söylemişti.

— Adam, olan biteni anlatınca, bir süre ses gelmedi Hasan'dan. Sonra bir parladı...

Demek bunu kuruyordu. Sen beni aldattın Kenan Ağa, diyordu. Şimdi ben de seni aldatayım. En değerli varlığını, onurunu sürüp götüreyim elinden. Gör... Haklıydı hani. İyi oğlandı. Zeynep ağzının içine bakardı onun. Öl dese ölür... Belliydi ki sevdalıydı kız. Daha bir parmakkenden tutulmuştu. Hiç anlamamıştı bunu kalın kafası. Böyle bir sona varabileceğine aklı yatmamıştı bir türlü. Varmıştı işte.

Bir sıkıntı bastı içine. Eğer ırgatı olmasaydı Hasan. Çobanı bulunmasaydı, Zeynebi daha iyisine veremezdi. Ama tüm dağlara ve ovaya kepaze olurdu. Bir koca köyün yarısına sahip olan Kenan Ağa, kızını çobana kaptırmış derlerdi. Bu yıkıyordu onu. Ve salt bunu dedirtmemek için, Hasan'ı da, kızını da vurabilirdi.

Onurunu başka türlü temizlemesinin mümkünü yoktu. Aklına

başka bir şey gelmiyordu. Sıkıntıyla döndü. Karısını dürttü. Bir bakmalıydı. Başının içinde durmadan öldürmek dönüyordu. Ya ölür ya da öldürürdü. Başka çıkarı yok bu işin.

Karısı yön değiştirip uyumaya devam etti. Daha sert bir dürtüşle uyandı Iraz. Göğsünü ovalayarak kocasına baktı.

— Buyur ağam...

— Kalk. Dinle...

Kadın doğruldu. Uyku sersemi bir şey duymuyordu ki... Dikkat etti. Bir kaval sesi, doğayı kapsamış, yel olmuştu sanki.

— Senin deli çoban coştu yine desene...

— Evet. Coştu. Bir işaret bu. Kalk bak bakalım Zeynep yatağında mı?

— Nerde olur?

— Kalk bak sen...

Direnmek istedi kadın. Kenan öfkeyle sümsükledi onu. İstemeyerek kalktı. Kapıdan yan odaya baktı. Zeynep yatağında mışıl mışıl uyuyordu.

— Yatıyor ya işte.

— İyi bak. Git yatağına bir iyicene bak.

Kocasının direnmesine anlam veremiyor kadın. Ama dediğini yapmaktan başka da çaresi yok. Gidip yorganı açıyor ve dehşetle açılıyor gözleri.

— Ana!..

Kenan zıplayıp kalktı yatağından. Başucundaki tüfeği aldı. Acele fişek sürdü namluya. Ve kapıdan çıkarken bağırdı karısına.

— Çabuk uyar tümünü. Ardımdan yetişsinler. Kızı kaptırmayalım.

Iraz, bağırarak odaları, damları dolaşırken, o uzun paçalı beyaz donu, ibrişim gömleğiyle, tabuttan fırlamış bir hayalet gibi, kent yolunda, kaval sesinin geldiği yöne doğru koşmaya başladı. Hem koşuyor, hem durmadan sövüyordu Hasan'a. İyi ki uyanmıştı. İyi ki, farkı varmıştı olanların. Bitmişti çoban. Gördüğü yerde yapıştıracaktı kurşunu. Aklı başına gelsindi bir. Ağasına oyun etmenin mümkünsüz olduğunu bir iyice anlasındı.

Ay, son aydınlığını ulaştırmaktaydı yeryüzüne. Bozdağ üstlerinde yitti yitecek. Tarlalar, tümsek tümsek gölge. Ve bu gölgelerin arasında, birbirine sarılmış iki insan. Dünyayla ilişkilerini kesmişler. Biri durmaksızın kaval çalıyor. Öteki sarılmış gücünün elverdiğince. Hasan ve kızı bu...

Hasan'ın sırtı kapı gibi önünde. Zeynep başını göğsüne gömmüş onun. Kenan'ın çıplak ayakları ses vermiyor. Yine de bir hendeğe girdi. Avına yaklaşınca kadar, kendini belli etmek istemeyen bir avcıydı o. Eski avcı. İyi bilirdi yapacağını. Aman vermeyecekti. Tekinsizdi bu dağlı. Ardında olup biteni de sezerdi bakarsın.

Böylesine usta işi bir oyun düzdüğüne göre Kenan'ın ardını bırakmayacağını iyi bilirdi. Bildiği için de temkinli olurdu.

Sokuldu... Hiç sezinlemiyorlar.

* * *

Hasan, parmaklarını yakarcasına ısınan kavalı ağzından çekti. Zeynebin, bedenini tüm gücüyle sıkan kollarını açtı. Ve tatlı bir sesle avuttu onu.

— Gayri her diyeceğimi dedim Zeynebim. Yolcu yolunda gerek. Bırak beni.

Doğrulmak için kıpırdandı. Zeynep bırakmadı. Sarıldı tekrar.

— Olmaz. Her bir şeyi anladım. Ama ne olursak birlikte olacağız. Bırakmam seni. Bırakamazsın beni. Birlikte öleceğiz gerekirse.

— Senin kalman gerek Zeynebim. Güzelsin sen. Küçüksün de daha. Bir ağa kızısın. Ben bir ırgat. Mehel görmezler bizi birbirimize. Yedirmezler. Ve öyle acılar verirler ki dayanamazsın.

Kararlı bir silkinişle kurtuldu kızın elinden. Zeynep tutunamamış kapaklanmıştı. Ellerini toprağa batırarak hıçkırmaya başladı.

— Olsun. Eziyet senin yanında kıvançtır. Ne yapacaklarsa, birlikte göğüsleriz. Bırakma beni sensiz. Al götür beni de...

Bağırıyordu. Ürktü Kenan. Demek yanılmıştı. Hasan, kızı bırakmak istiyor, o kendiliğinden gidiyordu ha. Bu daha kötüydü. Zorla götürüyor olsaydı. Uykuda gibi gidiyor olsaydı, kızı tutmanın mümkünü vardı. Şimdi yok. Alsa götürse. Dövse, günlerce hapsetse. Kurtulur kurtulmaz yine yola düşer kız. Irgadın ardından gider. Umu-

dunu yitirmeli onun. Tanığı bulur hemen. Der ki, kızımı sürüklüyordu. Kaçırmak istiyordu. Ateş etmek zorunda kaldım. Zaten sabıkalı. Bir kaçakçıdan her şey umulur.

Hasan eğildi. Dayanamamıştı. Kaldırıp köye göndermek istiyordu. Olmazsa kendisi götürüp teslim edecek Kenan Ağa'ya. Ben gidinceye iyi tut, diyecek. Sonra bulamaz beni. Yoksa, gidemeyecek. Ayrılamayacak. Anlıyor bunu. İçinde durmadan eriyor direnişi. Eğer bunu da yapmaz ya da yaptığı boşa giderse, ölüm ölüm, götürecek artık.

Elini uzatmıştı Hasan. Zeynep'in kollarından tutup kaldıracaktı. Birden bir patlama yırttı kulaklarının zarını. Ardından bir vınlama. Bir sarsıldı Hasan. Ve olduğu gibi durdu bir an. Sonra boylu boyunca uzanıverdi toprağa.

Zeynep patlama olur olmaz sesini kesmiş, gözlerini açmıştı. Hasan, yanına yıkılınca doğrulup kalktı. Kucakladı Hasan'ı. Sırtında hafif köpüklenerek, püsküren kanı görünce bir çığlık bastı.

— Hasan'ım. Yiğit efem, dedim sana. Beni bu imansızların elinde koma dedim. Beğendin mi şimdi yaptığını. Vurdular işte seni. Kıydılar. Bir de onlara iyilik etmeyi kuruyordun. Onurlarını kurtarmak istiyordun. Gördün mü başımıza geleni. Sensiz yaşamak mümkün mü artık. Sensiz yaşanabilir mi?

Sarıldı Hasan'a. Kenetlendi üstünde. Bir yandan sarılıyor. Bir yandan, sesinin tüm gücüyle haykırıyordu.

— Mümkün mü efem? Sensizlik mümkün mü?..

Kenan dayanamadı. Unuturdu zaman geçince. Bağırır çağırır. Ama duyanlar ne der. Bilir kızının deliliğini. Bir kez başlarsa bağırmaya susmak bilmez. Gider atar ağıla onu. Kapar kapısını üstünden. Kimseler duymaz sesini. Dilediğince bağırsın.

Yaklaştı. Kucaklayıp kaldırmak istedi. Hasan'a kenetlenmişti Zeynep. Çırpınıp kurtuldu elinden. Bu kez, silahı yere bıraktı Kenan. Daha bir güçle çekti kızını. Neredeyse adamları, oğulları yetişirdi. Öyle görmesinler.

Bir babasına baktı Zeynep. Gözlerinde öldürücü bir kin ışıyordu. Ürktü Kenan. Bakmaya devam ediyor kızı. Sustu hem. Yüzü ka-

rardı. Bir de tüfeğe baktı. Sonra bir sıçrayışta kaptı tüfeği. Namluyu göğsüne dikti babasının.

— Bu yerde yatan, beni sana göndermeye uğraşıyordu. Sen ağa kızısın, ben ırgat. Mehel görmezler diyordu. Mertti. Yiğitti. Ama sizinle baş edecek yüreği yoktu. Benim var. Şimdi seni öldürmeli değil mi? Hasan'ımı nasıl öldürdünse öyle...

Sesi, kesin ve kararlıydı. Dediğini yapacağını anladı Kenan. Ayaklarının bağı çözüldü. Diz çöktü korkuyla.

— Kızım. Benim güzel kızım. Seni zorla götürüyor sandım. Yere kapanmıştın. Kaçıracak sandım seni. Aklım gitti.

— Zorla kaçıracakmış. Ben kaçıracaktım onu. Direniyordu. Aptal... Gayrı onsuzluk çöreklendi içime. Gayrı yaşamalı değil. Ama bunu senin yanına da koymalı hiç değil. Bunu bil.

— Kızım... Senin iyiliğin...

Sözünü tamamlayamadı Kenan. Zeynep sıkıca yapıştığı tüfeğin tetiğine basıvermişti. Kenan bir yandan konuşuyor, bir yandan sokuluyordu çünkü. Bir adım kalmış, kalmamıştı kızına. Dizini bir kez daha sürüse yerde, tüfeği kapabilirdi. Sonra bir sopa çekti mi, aklı başına gelirdi. Görsün bir.

Ama düşündüğü gibi olmadı. Zeynep fırsat tanımadı babasına. Kurşun boğazına saplandı Kenan'ın. Bir iki hırıldandı. Sonra yan üstü düştü yere. Başı Hasan'ın başına değecekti neredeyse. İğrenerek baktı ona Zeynep. Hasan... Babası.. İkisi de yitiklerdeydiler. Yeryüzünde en çok sevdiği iki insan, yan yana uzanmışlardı.

Uzaktan bağırış, ayak sesleri geliyordu. "Yettik ağam... Vardık... Geliyoruz..." Ve gürültüler, gürültüler...

Yaşamak çekilmezdi bundan böyle. Bir anlamı yoktu yaşamanın. Tam ortalarına girdi. Namluyu ağzının içine dayayarak, dipçiği yere yasladı Zeynep. Tetiğe basıverdi.

Cumhuriyet Kitapları

Toprak Acıkınca

EROL TOY

EROL TOY

Toprak Acıkınca

Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşında yenilmiş ve dağılmıştır. Yorgun, yoksun ve yoksul ümmetin içinde bir direnç belirir. Ne var ki, ülkesinin üçte ikisini işgal edenler, misli görülmemiş bir gücün temsilcisidirler.

Teslimiyetçi, bağnaz, işbirlikçi, ödlek, çıkarcı makam ve güç sahipleri el ele vermiştir. Sadakat, itikat ve irtibata sığınarak, her direnç kıvılcımını çatlamadan söndürme, her baskıya boyun eğilmesini sağlama gayretindedirler.

Bütün bu koşul, baskı ve çabalara karşın, direncin kıvılcımı yine çatlar.

Ve tek tek çatlayan kıvılcımlar, Mustafa Kemal Paşa'nın cür'et, cesaret, bilinç ve dehası sayesinde çok kısa zamanda yanardağa döner. Dört yılda, "Yedi Düvelin" süper gücüne karşı, kesin bir zaferle sonuçlanan Kurtuluş Savaşına dönüşür.

Ümmet millet, kul yurttaş olur.

Toprak Acıkınca yenilmiş bir İmparatorluk ümmetinin Kurtuluş Savaşıyla millet olmasının yalın öyküsü, geçmişten geleceğe uzanan toplumsal kimlik ve değerlerimizi irdeleme serüveninde, Erol Toy romancılığının kilit taşıdır.

35 TL

Cumhuriyet Kitapları